D. IOANNIS CHRYSOSTOMI HOMILIAE IN PARTEM MVLTÒ MEliorem Dauidici Pſalterij, quas omneis priua recognitione & marginariis annotatiunculis, ceu ſtellulis illuſtrauit Godefridus Tilmannus Cartuſ. interpretum nomina docebit Indiculus.

Secunda recognitio & editio cum acceßione.

כַּבֵּד אֶת-אָבִיךָ וְאֶת-אִמֶּךָ:

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram. Exod. 20.

Ἱκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονεῖς.

PARISIIS,
Apud Sebaſtianum Niuellium, ſub Ciconiis, in via Iacobæa.
1554.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

AD USUM FR. A. BENTIV. SUÆ. O. COMMUN.
... ROMA ... EMANUELE.

Extraict du priuilege.

IL eſt defendu à tous Imprimeurs & Libraires de non imprimer, ne faire imprimer, ny expoſer en vente ce preſent liure, intitulé *D. Ioannis Chryſoſtomi veræ aureæ in pſalmos Homiliæ, quibus nihil nec eloquentius nec ad Chriſtianam vitam inſtituendam aptius dici poteſt. Quarum pars interprete incerto exiit per prælum, duæ per D. Eraſmum. Reliquæ omnes per Gentianum Heruetum.* Auquel liure ſont adiouſtées trois homelies, l'vne dudict ſainct Chryſoſtome à la louange de la ſaincte Croix. L'autre de Sophronius auſsi à la louange de ladicte ſaincte Croix, & du ieuſne de Careſme. La troiſiemſe de Caſsianus, intitulée *De ſpirituali medicina monachi.* Le tout trãſlaté de nouueau par Dam Godefroy Tilman, religieux de la Chartreuſe à Paris, & additionné en marge d'annotations dudict religieux. Iuſques au bout & terme de ſix ans venans enſuiuans & conſecutifs, commençans du iour & datte de ces preſentes, ſinon par le congé & permiſsion de Sebaſtien Niuelle, Imprimeur & Libraire à Paris. Et ce ſur peine de cõfiſcation deſdicts liures & d'amende arbitraire: ainſi que le tout eſt plus amplement contenu au priuilege ſur ce octroyé & donné à Paris le premier iour de Mars, l'an mil cinq cens quarãte neuf. Ainſi ſigné par le conſeil, & ſeellé de cire iaune ſur ſimple queue.

Signé Buyer.

Digitized by Google

INDICVLVS HOMILIARVM D. Ioannis Chryſoſtomi, quotquot in pſalmos per prælum incerto interprete compreſſæ & hactenus euulgatæ ſunt.

Numer⁹.	Pſalmi.	Principia.	Folia.	Pag.
1	Procœmiũ,	Quemadmodum cibo.	4	b
2	In 9	Creatoris & omnium rerum	77	b
3	In eundẽ.	Deus generis noſtri.	78	b
4	22	Circulo conſecrato.	101	b
5	24	Viatores arctæ.	105	a
6	25	Filij lucis.	106	a
7	26	Ex plenitudine.	107	a
8	29	Celebritas confeſsionis.	108	a
9	33	Sermo diuinus.	109	a
10	50	Pictores, procemium eſt.	195	a
11	50	Hæc eſt imago.	eod.	b
12	50	Reliquias heſternæ.	104	a
13	68	Qui orationibus.	213	a
14	71	Dominus virtutum.	eod.	b
15	84	Omnis qui ſe.	215	a
16	90	Pſalmum nonageſimum.	216	a
17	93	Aduerſus fluctus.	219	a
18	106	Spiritus ſanctus.	231	a
19	115	Narrant.	275	b
20	118	Benignitas.	285	a
21	118	Veritatem.	286	b
22	121	Dominus noſter Ieſus.	296	a
23	122	Ad te leuaui.	297	b
24	142	Iudicia domini.	363	b
25	150	Laudate dominum.	388	a

His quinque & viginti Homiliis ante annos permultos incertis interpretibus in Latinam Coloniam tralatis, duas modò adiecit [redacted]s, in pſalmum 95. principium habet, Egregium. folio 221.b. Item in pſalmũ 96. Ictus à vipera. Has, præter reliquas, vertit nõ inſcitè, nec infœliciter Gentianus Heruetus Aurelius Archetypo adiutus reuerendiſs. D. Cardinalis D. Marcelli Ceruí-

ni. Tantùm eſt, calci totius operis attexuimus corollarij vice primùm Homiliam eiuſdem Chryſoſtomi in illud, Adſtitit regina à dextris, &c.) habitā ante poſterius exilium, aureo illo flumine eloquentiæ nihil indignam. Item alteram adiunximus in centeſimum pſalmum cum Dramate Pluchiri Michaëlis feſtiuo admodū ac lepido, duas item ſubtexuimus in laudem S. Crucis Homilias, vnam Chryſoſtomi, Sophronij alteram, vnà cum Doſi medica Ioannis Caſsiani, Godefrido Tilmanno Cartuſiæ Pariſienſis monacho, interprete. Viſum eſt, ne deeſſe voluiſſe videremur ſtudioſorum votis, hiſce omnibus adnectere duas per Ioachimum Perioniū recens verſas, vnam in illud, Veruntamen vanè conturbatur omnis homo: alterā item in hoc dictum, Ne timueris cùm diues factus fuerit homo. Duabus his, Homilias quinque diuerſi argumenti adiunximus, quas ſub operis totius relegauimus finem eodē interprete Harum appendicum archetypa proximè excudi typis iuſſimus, vt candidati Græcanicæ linguę conferre poſsint. Bene vale lector candide.

EX lectione & qualicũque noſtra recognitione homiliatici operis huius Ioan. Chryſoſtomi in pſalmos regij prophetæ Dauid, duo potiſsimum occurrerũt, quæ noſtræ iſtius turbulentæ ætatis petulantiſsimi Aloidæ & immanes Centauri, hæretici nimirũ & ſchiſmatici in ſuorũ dogmatum falſi nimirũ nominis ſcientiæ confirmationem vi iniecta Scripturæ detorſerunt, hoĩes planè πλάνοι, mẽte corrupti, reprobi, circa fidẽ naufragi. Quod priore loco ſe offert, de gratia eſt & fide. Alterum de confeſſione. Et quidem de gratia & fide, quando tã multi ſuis ſcriptis luculenter indicarunt mentẽ Chryſoſtomi fuiſſe ſanam & eccleſiaſtico dogmati conformem, non eſt ꝙ iſtorũ obiectionibus elidendis immorer. De confeſsione ſolicitudo maior. Qui enim negant confeſsionẽ quæ in aurem fit ſacerdotis, iuris eſſe diuini, ſuum errorẽ tuentur inductione loci qui habetur homilia ſecunda in pſalmum 50. Si confunderis alicui dicere, quia peccaſti: dicito ei quotidie in anima tua, Non dico, vt confitearis cõſeruo tuo, vt ne exprobret. Idipſum repetit & aliis aliquot locis præſertim homilia, iuxta Veronenſe & Græcum exẽplar, 30. οὐ λέγω σοι ἐκπόμπευσον σαυτὸν, οὐδὲ παρὰ τοῖς ἄλλοις κατηγόρησον. Non tibi dico, teipſum vt publices aut prodas: & neque apud alios vt te accuſes. Hæc perſpicuè conſtat dicta eſſe Chryſoſtomo de publica confeſsione quam preſbyter ei impo- nebat qui quidpiã flagitij etiã in aurem ſacerdotis fuiſſet confeſſus, quam prius abrogauit Nectarius Cõſtantinopolitanæ ſedis ante Chryſoſtomum Antiſtes. Cauſam abrogationis qui noſſe volet, conſulat Hermiam Sozomenum Salaminium. En habes hiſtoriam lib. 7. cap. 16. principium eius eſt, Ἐν τούτῳ δὲ τὸν ἐπὶ τῶν μετανοούντων πρεσβύτερον ἐκκόπτειν συνεχώρησεν πρῶτος νεκτάριος, &c. Huic adſtipulatur Nicephorus Calliſtus capite 28. lib. duodecimi. Sed ſinamus valere iſtos tenebriones, qui rebus per ſe lucidis non deſinunt ſuæ ignorationis denſiſsimas tenebras offundere. Adeò nihil tam ſanctum ac ſanctè ſcri-

De auriculari habes homilia 20. in Geneſin, et 31. ad Hebraos, & ſo. 5. homilia 3. ad populum.

ptum, quin illud detorqueant & detortum quaſi obtorto collo rapiant in ſui erroris vmbram & prætextum. Tu mi lector ſi ſapies, ab illorum maleſuada doctrina quàm lon giſſimè te ſubmouebis. Interim Vale, & cõſilio huic perquàm ſalutari acquieſcito. Acquieſcito, inquã, iudicio eccleſiæ, fluctuantis quidem, ſed quę ſubmergi nequit, Chri ſto dextram ſupponente. Hæc te præmonitum volui, ſed & optem, ſinas te perſuaderi. De qualicunque noſtra recognitione penè exciderat. Mihi crede, Deierare auſim integrã verſionem mihi minoris conſtaturam fuiſſe, tam multis in locis hæſi velut inter ſalebras. Interpretib' ne, an typographo tribuendum id ſit, nihil decerno, ſed ſuſpẽ do ſententiam. Obiiciet naſutulus aliquis, Cur id prouinciæ aggreſſus es Græco exemplari deſtitutus? Huic ego: Primũ, quia hoc à me efflictim ij contenderũt, quib' hãc opellam negare nullo modo debui. Dein quòd nõ nouũ eſt eiuſmodi exemplum. Eandem operam præſtiterũt aliquot alij. D. Eraſmus in Ioſephum περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ, quod opuſculũ Suidas elogio appoſitiſſimo ſcribit eſſe ἐνάρετον πάνυ Henricus Glareanus in Dionyſiũ Halicarnaſſæum: alius item in Greg. Nyſſenum περὶ ἀνθρώπου, interprete Dionyſio exiguo Romano, quẽ quum ante annos aliquot ſic colluxatum bona ſui parte ex collatione deprehendiſſem, de integro verti, nactus exemplar ex Al di typis, interpretatus epiſtolam ad Petrum fratrẽ Nyſs. nondũ Gregorij Niſſeni eatenus nondum verſam, quòd ſciuerim. Iterum in Chriſto Vale, & quod ἀμισθὶ damus, boni conſulito. Ex Cartuſia Pariſienſi. 1554. 17. Calend. Septemb.

Digitized by Google

INDEX EORVM QVÆ IN HIS HOmiliis magis notatu digna occurrerent: in quo A, primam, B, verò ſecundam paginam ſignificat.

A

ABſaloni cur non permiſſum exequi quod voluit. 13.a
Abſaloni quāta vis τῆς φιλοτιμίας 40.a
Abſalonis vitia quibus erat deditus, recenſentur. ibid.
Actio vna multa peccata. 123.b
Accuſare ſe & non corrigere, eſt tentare deum. 215.a
Adeps frumenti. 378.a
Adoratio corporis Chriſti in ſepulchro. 9.a
Aduēt⁹ vtriuſq;, differētia. 185.b
Ægyptios fuiſſe iure ſubmerſos. 330.b
Aëris varia genera. 323.a
Affectus bellū internū in animo communicant. 23.b
Affectus cur deo tribuantur in ſacris literis. 24.b
Affectus quomodo ſedentur, & maximè libido. 36.b
Afflictiones Chriſtiano neceſſariæ. 331.a
Afflictionis fructus & commoda 70.a.288.b.354.b.357.a. 373.b
Afflictiones nos charos deo eſſe oſtendunt, & cur deus affligat nos. 47.b
Afflictiones prodeſſe ad vitā corrigendam. 197.b
Afflictiones ſunt veluti ſementis 304.b
Afflict⁹ vt ad deū cōfugiat. 342.b
Afflictos conſolari, dei propriū. 376.a
Affligi & non affligi in noſtra poteſtate ſitum eſt. 15.a
Alæ dilectionis duæ. 217.b
Allegoriæ fūdamētū, hiſtoria. 3.a
Allegoriis ita vtendū, vt non ſubuertatur hiſtoria. 3.b
Allegoriæ nōnunquā neceſſariȩ, vt res ſcilicet aliter intelligantur quàm dictȩ ſunt, aliquando verò vt remaneat nihilo ſecus ſalua litera. 69.a.64.b
Alieni filij qui. 367.b.& infr.
Amatur deus abſens qūo. 131.b
Amici amputādi quādo nos ſcandalizant. 38.b.353.a
Amici efficiuntur inimici propter peccata. 12.b
Amicos ex virtute non ex dignitate deus eligit. 30.b
Amicus temporum. 40.b
Amor bonorum præſentiū, belli omnis cauſſa. 191.a
Amor dei ſceptris & diadematibus regiis pretioſior. 32.b
Amor diuinus quanto præſtātior humano. 67.b
Amor dei oīa mala fugat. 345.b
Amore diuino qui incēditur, nullis ærumnis obrui poteſt. 270.b
Amorem tria ſunt quæ efficiunt & procreant. 131.b
Angeli cur aſſeſſores ſepulchri. 9.a

Angelorũ creationis cur ſcriptura rarius mentionẽ facit. 62.a
Angelorum cur nulla facta eſt mentio in creatione quam tradit Moſes. 381.b
Anima in deũ ſitiens non poteſt derelinqui in quouis periculo. 219.b
Anima quæ eſt noſtra ſubſtãtia, poſt mortem remanet. 177.b & dein.
Anima quã ſit pretioſa. 177.a
Animalia nobis nõ obediũt propter peccata. 63.b
Animæ afflictio maxima, quãdo à perturbationibus obſidetur. 16.b
Animæ dignitas. 179.b
Animæ nihil tantas vires addit quàm ab omni cura eorũ quæ ad hanc vitam pertinẽt, alienũ eſſe. 245.a
Animi alacritas & promptitudo viam ad operationem aperit. 191.b
Antichriſti qui. 79.b
ἀντιφώνος quid. 1.b
Anthropomorphitæ cõfutantur à Chriſoſtomo. 80.a
Apis prouidẽtia & ſolertia. 180.a 248.a
Apoſtoli dederunt leges toti terrarum orbi. 139.b
Apoſtolorum fortitudo 169.a
Apoſt. orbis vniuerſi prĩcipes. ib.
Apoſtoli regum & principũ domini. 151.b
Aqua regenerationis, & aqua refectionis. 102.a
Arcus & gladius cur deo attribuuntur. 15.a
Arrogantia differt ab animi magnitudine. 370.a
Aſſentari peccatori quàm pernicioſum. 191.b
Auar⁹ quis, & quis arrogãs. 14.b
Auari natura. 56.a
Auari perpetuus metus. 82.b
Auarorum ſtultitia. 178.a
Audire prius oportet quàm docere. 174.b
Aures dei. 312.a
Auſteritas vitæ Chriſti. 244.b

B

BAcul⁹ Heliſęi, legis oſtẽſio. 103.a
Baptiſmus ſignificatur per aquã quæ fluxit ex latere redemptoris noſtri. 7.a
Baptiſm⁹ delet oĩa peccata. 50.a
Baptiſmus lauacrum regenerationis. 165.a
Baptiſmus Arrianorum & Eunomianorũ non incolas facit, ſed paraſitos. 69.a
Baptiſmus paruulorum: & de pactis cõuentis in baptiſmo 92.a
Baſiliſc⁹ quare dict⁹ diabol⁹. 218.a
Beatus nemo niſi qui deum timet. 306.b
Bellum ferè nullum in toto orbe tempore Chryſoſtomi. 163.a
Bellum diaboli aduerſus homines. 365.a
Benectionem noſtram cur quærat Deus. 327.b
Benectio per res ipſas. 369.b
Benedictio perfecta eſt & preces

perfectæ quãdo verborũ & vitæ eſt numeroſus concẽtus. 20.a
Benedictio ſacerdotis diuerſa à benedictione laici. 327.b
Benedictionis vtriuſque teſtamẽti differentia. 266.a
Beneficia magis de⁹ nobis affert quàm ſupplicia. 371.a
Beneficio affecti non tam citò quàm percuſſi, deum agnoſcere ſolent. 325.a
Beneficiorũ dei in homines nullus finis. 328.a
Blaſphemia auget dolorẽ. 308.b
Boni & virtute prędìti in eccleſia honorabantur tẽpore Chryſoſtomi. 159.b
Bonitas dei in omnes. 371.b
Bonitas noſtra (ſiqua eſt) ad Dei bonitatem collata, eſt improbitas. 268.b
Bonitas chriſtianorũ quæ. 285.a
Bonis & malis bona largitur De⁹ ſed diuerſa ratione. 110.b
Bonũ duplex ex pœna impij. 49.a
Boni in hac vita beatiores diuitibus. 135.b
Bonorum & malorum merces. 183.a
Bonorũ promiſſio non tam abducit à vitio indoctos & craſſos quàm metus ſupplicij. 52.a

C

CÆli cælorum. 382.a
Cain punitio ex benignitate dei. 371.b
Calcaneus dolus. 125.b
Canere deo poſſumus omnibus membris 368.b
Canticum quid ſit. 4.a
Calyx martyrij. 278.a
Calix, communio ſacramentorum. 274.a
Charitas ros & vnguentũ. 319.a
Charitas fons omnis boni. 319.a
Charitatis encomium. ibid.
Captiuitas multiplex. 303.a
Captiuitatis bono Iudæi vitarũt idololatriam. 299.b
Captiuus quis. 106.a
Carbones, ſupplicium. 344.a
Caſu mundus non ſtat. 373.a
Clamor quid. 296.a. 346.a
Claudicare in via, quid. 160.a.b
Clementia dei. 50.a. 334. & dein.
Caro & oſſa Chriſti. 111.b
Caſtitas difficilis ſine comitibus ſuis ieiunio & tẽperantia. 204.a
Caſtra ſubiicere non in regni potẽtia, ſed in dei cõſilio cõſiſtit. 365.b
Chriſtus cur orabat, cum ſit de⁹. 127.a
Chriſtus cur ſic dictus. 157.a
Chriſtus non eſt adminiſter patris. 64.a
Chriſtus quomodo lapis angularis. 283.a
Chriſtus deus & homo ſcripturę ſcopus. 1.b
Chriſt⁹ vt arguit & arguitur. 111.a
Chriſtus dies & nox, deus & homo. 231.a
Chriſtus refugium, portus & petra. 216.b
Chryſoſtomi ætas. 59.a
Chuſi Dauidi conſolationem af

ferre,& calamitatẽ illi⁹ leuare conatur. 40.b
Chuſi ſentẽtia,eiuſdémq; pia diſſimulatio. eodem & infrà
Ciuitas dei. 170.a
Circunſtantiæ aggrauant peccata. 35.a
Cognitio dei per creaturas & ſeruos. 19.b.366.a
Cognitio noſtra à rerum exitu pendet. 340.b
Cognitio maieſtatis eſt apertior viris piis. 321.a
Cognitionem noſtram oſtendit ignoratio. 366.a
Concordiæ commoda. 319.a
Cõfeſſio ſolummodo requiritur à Deo. 358.b
Cõfeſſio reddit Deũ ꝓpitiũ. 352.a
Cõfeſſio,gratiarum actio. 256.b
Cõfeſſionis peccati effectus. 32.a
Cõfuſionis quę eſt ĩ terra, cauſſa eſt peccatum. 265.a
Conſciẽtia,iudex interior. 357.b 38.a
Conſilium impiorum diabolus, vt piorum Chriſtus. 6.b
Conſolatio magna accipitur ex memoria præteritorum. 360.b
Cõſolari afflictos & deiectos,munus dei proprium. 376.a
Contrariorum quomodo ſit conſenſio. 155.a
Cor,& virtutis & vitij domiciliũ. 13.b.fons.251.a
Cor vt ĩ afflictione dilatãdũ. 16.a
Coronæ dei & hominum 33.b
Corpore dominico veſcimur, & ſanguinẽ bibim⁹ è latere. 166.a
Corpus Chriſti tenebræ & latibulum. 230.b
Correctio dei,medecina aĩę. 115.b
Creatura oĩs miraculoſa. 382.b
Crucis encomium. 242.a.403.a
Cumulus bonorum per Chriſtũ. 154.b
Cupiditates vincere,magnũ quid 203.b
Cupiditas,arx mali totius. 183.a 203.a
Curioſitas nimia vitanda. 48.a. 145.a.345.a.384.b
Currus vitiorum, auriga diabolus. 8.a

D

DÆmon eſt ille qui ſpõte furit vel delinquit. 5.a
Dæmon meridianus. 217.a
Dæmonum ſugillationibus non ſemper ad vitia cõuertimur,ſed plerũque ab illis deſiſtim⁹. 4.b
Damnatorũ nullum omnino ſolatium. 189.b
Dauid concupiſcentiã ſuam peregrinum nominat. 201.b
Dauidis nomine Chriſtus venit. 126.a
Dauid poſtulat à Deo ſui conuerſionem, & animæ conſeruationem. 37.a
Dauid quomodo ſpem ſuam non in inſtructiſſimas copias,ſed in deum collocabat. 42.a
Dauid quãdo ſpiritum ſanctum receperit. 212.b
Dauidis calamitas duplex. 360.a
Dauidis citharæ effectus. 4.b
Dauidis exemplo adhortatio ad

Digitized by Google

ſalutem. 37.b
Dauidis gratitudo. 88.a
Dauidis encomium. 376.b
Dei cauſſa omnia perpetienda, etiã ſi merces nulla expectetur 55.a
Dei eſſentia incomprehenſibilis. 56.b 336.337.338.& infra & 366.a
Dei exprimẽdæ magnitudini, nullũ verbum reperitur accommodatum. 64.b
Dei in nos beneficia. 170.a
Dei nomen non fuit admirabile in omnibus gentibus ante aduentum Chriſti. 57.a
Dei proprium eſt benefacere. 172.a
Deprecatio quid. 118.a
Deum quidẽ eſſe ſciri poteſt, non autem quid ſit deus. 336.b
Deum ſemper intueri debemus, & ab eo pendere. 362.b
Deorum ſtatuæ quę ſint pernicioſæ. 265.a
Deum vt laudet creatura inanimis. 382.a
Deorum multitudo facit vt quis ſit ſine deo, ἄθεος. 91.a
Deus cur à nobis laudari velit. 36.a
Deus cur dicatur domin⁹ noſter, cum ſit deus omnium. 56.b
Deus in ſæculum & perpetuum. 155.a.375.b
Deus nos donauit anima ratione prædita propter ſuũ in nos amorem. 117.a
Deus non amat diuites, ſed eos qui mandata eius ſeruant. 47.b
Deus primùm benefacit, deinde petit cor vt adoretur. 261.b
Deus conſtituitur nobis debitor ſi in rebus aduerſis ei agantur gratiæ. 66.a
Deus iuſt⁹ & miſericors eſt: quare nec ſecuri nimis eſſe, nec pariter deſperare debemus. 269.a
Deus deorum cur dominus. 184.b
Deus in mediis malis animos recreat, nec ſinit illos deiici. 334.a
Deus non ocioſos, dormitãtes & ſupinos, ſed operantes ſeruat. 292.a
Deus quãtò hominibus clementior. 279.b
Deus Abrahã, Deus Iſaac & De⁹ dæmonum quomodo. 328.b
Deus quàm exorabilis. 15.a
Deus ſi ſupplicium ſumere vellęt protinus poſt peccatum, totum ferè ſublatum eſſet genus humanum. 334.a
Diabolus quomodo in virtutib⁹ inſidietur. 359.a
Diabolus per peccatum potens & lætus redditur. 87.a. & infrà
Diaboli opprobrium eſt peccatorum remiſsio. 117.a
Diaboli quàm inſidioſæ ſuggeſtiones. 206.a
Diaboli inſidiæ quomodo viten-

tur. 156.a
Diapſalma quid. 1.a.
Dies Chriſti à ſimili. 183.b
Dies pro vita. 143.b
Diem iudicij deliniat. 141.b
Dies malus quis vocetur. 175.b
Difficilia quæque quomodo reddantur facilia. 26.b
Dignitas auget crimen. 186.b
Dij pluraliter dictum, quomodo intelligitur ī ſcripturis. 184.b
Dilatio ſupplicij ducit ad pœnitentiam: ſed qui in malo perſeuerat, punitur grauius. 334.b
Diligere inimicos quomodo in noſtra poteſtate. 45.& infra
Diues quomodo nō diues. 140.a
Diuitiæ, ſæpe cauſſæ vitiorum. 25.b
Diuitiæ maximæ ſunt non egere diuitiis. 254.b
Doctrina ſalutaris. 206.b
Docendi vario genere cōcionatori vtendum. 129.a
Doctores qui malè viuunt, ſunt reprehendendi. 190.a.& infra
Dolorem non mors, ſed mala cō ſcientia adfert. 270.a
Dominatio apoſtolorum ex collatione. 239.a
Donec & quouſque in ſcripturis non ſemper ſignificant terminum temporis. 238.b
Draconis marini mirum. 383.b

E

ECcleſia cur mons Sion dicitur. 71.b
Eccleſia Chriſti duplex, vna in cælis, altera in terris. 97.a
Eccleſia cōſtat nō ex ſolis perfectis, ſed etiā ex pctōrib'. 12.a.b
Eccleſia & filia & ſponſa. 158.b
Eccleſia & ſterilis & mater. 160.b
Eccleſiæ dei decor vt ex Siō profectus. 185.a
Eccleſiæ & tabernaculi collatio. 69.b
Eccleſiæ oppugnatio, & incremētum. 380.b
Ecclipſis ſolis & lunæ fiunt iuſſu opificis. 361.b
Elementorum vſus quis. 186.a
Eleemoſyna reddit hominem ditiorem. 140.a
Eleemoſyna comparat nobis amicos, qui nos in cælum deducunt. 176.a
Eleemoſyna & immortales nos facit, & nobis in cælo manſionem præparat. eodem
Eleemoſyna eſt optimum canticum. 89.a
Eleemoſynæ vis. 255.a
Eleemoſynam faciēdam eſſe docet ab exemplo. 140.a
Eloquium Dei. 378.a
Eructatio prophetica. 148.a
Euangelij Ioannis alius ordo q̄ cæterorum. 155.b
Exaltari à deo vt mereamur. 387
Exceſſus mentis quid ſit. 273.b
Exemplar noſtrū Chriſtus. 119.b
Excuſationes non eſſe quęrēdas in peccatis. 351.b.& infra.

F

FEræ ante peccatum cicures erant, manſuetæ & Adæ obedientes. 384.b

Ferarũ quis nobis ſit vſus. 64.a & 384.b
Feris peior eſt homo doloſus. 340.b.& 385.a
Fertilitas terræ deo aſſcribenda. 378.a
Fidelis,i.firmi⁹ & rectus.372.b
Fides Abrahæ. 234.a
Fidei certitudo. 19.b
Fides duplex,qua fideles ſumus, & qua fiunt miracula. 271.b
Fidem nõ requiſiuit Chriſt⁹ antequã miracula feciſſet. 161.b.
Fides in Chriſtum petra. 121.a
Fides in deum quomodo habenda. 280.b
Fides perfecta poteſt eſſe, licet ſit vita flagitioſa. 94.b
Fides iuriſiurãdi quàm ſit obſeruanda. 101.a
Fides latronis. 208.a
Fidei neceſsitas. 271.b
Fides ſacra anchora. 273.a
Fides ſine operib⁹ ĩualida. 252.a
Fides Zachæi. 208.a
Fiducia de bonis futuris non eſt ſine timore. 119.a
Filij & patris æqualitas. 141.a
Filij dei & filij hominũ qui. 18.b
Filij Abrahæ. 234.ã
Filij diaboli. eodem
Filij Iudæ. eodem
Filios habere,proſperũ apud mũdanos. 368.b
Firmũ & ſtabile nihil eſt in reb⁹ humanis. 366.b
Formæ hominis dignitas & præſtantia. 292.a
Formicæ ſolertia & ſedulitas. 180.a.248.a
Formula Chri.agõis ineũdi.81.b
Formula docendi optima. 271.a
Formula ſuadẽdi optima. 375.a
Fortitudinis corporis in Dauide myſterium. 221.b
Fratres cur ſe vocẽt fideles.367.b
Fratres in fratres bellum gerunt propter peccata. 12.a
Fruct⁹ ligni dicti ſũt fideles. 7.a
Fructus è ſacramento. 103.b
Frugalis vitæ commoda. 145.a
Fulgur dei & ſagittæ. 367.a
Fulguris & aquę cõſẽſ⁹ & naturalis cõueniẽtia συμπάθεια. 322.b
Fulguris & ſolis collatio. eodem
Fure peior eſt iudicis corruptor. 76.a
Furtum leuius adulterio. 192.a

G

GAbaonitarum dolus.100.b
Gaudere de iis quę àdeo dãtur,non eſt omnium. 33.a
Gaudere & lętari ĩ.d.q̃d agit.67b
Gaudiũ Dauidis nõ ex morte Abſalonis,ſed ex dei iudicio.55.a
Gaudium iuſti duplex. 124.a
Gaudium verum nõ eſſe in reb⁹ huius mundi. 32.b
Gehẽnę meminiſſe eſt vtile. 84.a.& 371.a
Gentes à facie Iudæorũ iure ꝓfligatæ. 250.b
Gentes cur condemnentur,ſi legem non acceperint. 380.a
Gloria vnica hoĩs virtus. 184.a
Gloriari an liceat de rectè factis 20.b
Gloriam dei nõ ſatis eſt allega-

re vt ſaluemur. 264.a
Gloriandũ non eſſe in rebus for tuitis, ſed in deo. 146.b
Gloriandũ quando, & vbi. 314.a
Gloriãdũ in cruce domini. eodẽ.
Gloriatio ſuperbi Phariſęi mala. eodem.
Gloriari in vitio quàm ſit exitioſum & ſtultum. 180.b.184.a
Gradus virtutum. 296.b
Gratia non ſeruat nolentes & re pugnantes. 29.b
Gratiarũ actio in aduerſis quid valeat. 66.a.
Gratiarum actio magna res eſt. 308.a. in quo conſiſtat. 386.b
Gratia ſola non nos ſeruat, ſed ſi des & virtus. 158.a
Gratiæ agendę non ſolum in rebus ſecundis, ſed etiam in aduerſis. 246.a
Gratiæ annexum eſt liberum arbitrium. 272.a
Gratiæ Deo agendæ non minus quãdo punit quàm cùm beneficio afficit. 234.b.304.a.384.a
Gratiæ quæ verbis aguntur, non ſufficiunt niſi occurrat virtus factorum. 282.b.386.b
Gratię plenitudo in Chriſt. 150.b
Gratiæ dei munia. 213.a
Gratitudo Dauidis. 277.b

H

HAbitare quomodo de' dicatur. 71.a.260.b.266.297.b
Hæreditas regni cęleſtis data eſt ſub conditione. 26.a
Hæretici ſolẽt denigrare Epiſcoporum authoritatem cũ dignitatis nomina reticent. 92.a
Hæretici vitandi. 65.a
Hæreticorum inſultus aduerſus eccleſiã vani & inualidi. 310.b
Hæreticorũ præſumptio. 366.a
Hæreſeos Sabellianę denudatio tio. 65.a
Hæreſeωs Zuingliſanæ denudatio. 319.b
Hieremias ꝓ Baruch allegatur. 187.b
Hieruſalem cur ter in anno con uenirent Iudæi. 294.b
Hieruſalẽ ciuitatis duplex erat principatus, ſacerdotum & regum. 295.a
Hieruſalem olim doctrinæ officina, & ludus literarius. 170.a
Hieruſalem priuilegiata & decora. 185.a
Hieruſalẽ ſuperna ciuitas ſignificatur anagogice. 302.a
Homicidium eſt fructus adulterij: & mala cogitatio ſceleris, crimen. 200.b
Homo cur factus. 369.b
Homo natura res eſt parua, ſed virtute magna. 365.b.& infrà
Homo homini quauis fera perniciosior. 299.a.385.a
Homo parãs inſidias aliis, ſibi ipſi perniciem adfert. 81.a
Homo doloſus tentatione grauior. 289.a.& infrà
Hominis amor ἔνθεος quidã eſt 293.b
Hominis cauſa cælũ eſſe factũ, non contrà. 388.b
Hominis dignitas. 62.a

Hominis ſtultitia eſt putare has res non caducas eſſe & mutabiles. 75.b
Homini cur nonnihil ex imperio in animantia detractum ſit 62.b
Honores ſæculi huius non nos inflent. 77.a
Hoſpites in hoc ſęculo nos debere fieri, vt domeſtici ſim⁹ in futuro. 290.a
Humilitas eſt orationis vehiculum. 71.b
Humilitas & paupertas ſe inuicem conſtituunt. 73.b
Humilitas Chriſti non ſine potētia. 165.b
Humilitas, ſacrificium. 211.a
Humilitatis ſignificatiōes & ſpecies aliquot. 359.b
Humana natura cum diuina collata, nihil eſt. 119.& infrà
Humana natura mendica ante gratiæ conſecutionē. 120.b.& 123.b
Hymnus quid. 4.a

I

IDolum quid. 327.a
Idolorum cultus ſtultitia, oculis hominum ſubiicitur. 327.a
Ignis ſimul vrens & irrorans. 384.a
Ignoratio, cognitionis argumentum. 338.b
Ignoratio in cognitione, & contrà. 366.a
Ignoratio ſui grauior phrenetide. 74.a
In i, id eſt per. 386.a
In calumniatores prouidētię diuinæ. 47.b
In impios elegantiſsimè inuehitur. 90.a.b
Incantationibus ſeruari non eſt ſeruari, ſed perire. 72.b
In Iudæos diſputat & inuehit. 186.a.194.b
Inuidia tinea virtutum. 198.b
Improbitas arcetur à ſupplicio. 48.b
Improbitatis actio non ſola, ſed etiam à virtute ceſſatio, vt puniamur efficit. 22.a
Improbos vitare, magna fœlicitas. 341.b
Improborum nulla tranquillitas 360.b
Iniuſtitia eſt etiam arrogantia. 21.a
Iniuſtitia non eſt in nobis ſecundum naturam. 53.a
Ioannes à Chryſoſtomo cognominatus theologus. 111.a
Ioannis baptiſtæ & Chriſti differentia. 155.b
Iob & verax & mendax quomodo. 267.b
Ignis varia genera. 323.a
Iniquitas, partus viperinus dicitur. 53.b
Inquilinatus & municipatus diſcrimen. 92.a
Inſtrumenta quibus decantabātur pſalmi. 1.a
In Euchariſtia eſt verus ſanguis qui nos regenerauit. 369.a.b
Ira feris ſæuior. 299.a
Ira Dei quę eſt. 46.a.152.b.244.b

Ira quæ licita. 21.a
Iræ modus. 385.a
Iraſcendum non eſſe iis qui nobis maledicunt. 45.a
Iraſci quomodo dicatur de⁹. 21.a
Iubilatio. 165.a
Iubilus quid? 167.b.224.a
Iudæi cur ſancti, per ſimile. 186.b. Eorum priuilegia. 380.a
Iudæis malorum cauſſa fuit illorum ingratitudo. 279.a
Iudæis collata eſſe beneficia nõ tantum propter eos, ſed ad inuitandos alios. 323.a
Iudæi tertiò captiui. 304.a
Iudæorum conuentus ter in anno. 294.b
Iudæorum error & malitia arguitur. 58.a. Eorũ craſſities. 379.a
Iudicium conſcriptũ quid. 388.a
Iudicium Dei inſtrumentis aut teſtibus non indiget. 49.b
Iudicium de ſe quotidie vnicuique faciendum. 20.b
Iudicium ſuiipſius quãtum proſit peccatori. 180.b
Iurare eſt à diabolo. 29.b
Iuſtitia apud deũ & apud homines. 358.a
Iuſtitia quomodo intelligitur in ſacris literis. 22.b.97.b
Iuſtitia Dauidis. 47.a.
Iuſtitia deo cohæret eſſentialiter. 172.a
Iuſtitia virtutũ cõplexiua. 97.b
Iuſti ad deum collatio. 46.b
Iuſtitiam ſuam quomodo dixerit Dauid, cum alibi dicat: non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. 13.a

L

Lachrymæ nocturnæ libidinibus & immũdis cogitationibus iter occludũt. 38.a
Lachrymæ, ſpõgia peccatorum. 209.a
Lac⁹ miſeriæ & lutum fecis. 119.a.121.a
Lacus, peccati natura. 362.a
Lætitia & cordis & oculorũ. 23.b
Lætitia in deũ pellit à nobis inimicum. 78.b
Laudari ab omnibus non eſt bonum. 199.a
Laudatur Deus per bona opera noſtra. 134.a.188.b
Laudatur de⁹ magis factis quàm verbis. 258.a
Laudibus & precib⁹ noſtris quomodo deus eget. 55.a
Laus quid. 4.b
Laus dei, ſacrificium ei gratiſsimum. 389.a
Laudes diuinæ cum humanis cõferuntur. 261.a
Legis diuinæ ſanitas. 238.a
Legis & iniquitatis antitheſis. 145.b.
Lex conſcientiæ. 380.a
Lex ſcripta. 4.a
Lex à deo præſcripta Adæ. 78.a
Leo Chriſtus vicit leonem diabolum. 218.b
Lex erat veluti ſepes. 339.b
Lex naturalis quid ſit. 3.b
Lex naturalis non cogit, vt dicebant Manichæi. eodem
Lex naturalis hominum mentibus

bus inſita. 7.a.& 38.a
Lex Chriſtus & verbum. 7.a
Liberatio à malis homines red-dit ſocordiores. 302.b
Liberum arbitrium. 18.a.36.b.& 351 b.385.a
Liberum arbitrium nihil poteſt ſine dei auxilio. 118.a
Libero arbitrio meliꝰ eſt eſſe bonum quàm mera neceſsitate. 73.a
Libido cordi affert grauitatem. 38.a
Lignum duplex, vitæ & mortis. 7.a
Lignum dictus eſt Chriſtus. eod.
Lingua infrugifera, etiam vtilia: 384.b
Linguam eſſe regendam. 349.a
Ludit in antithetis Chryſoſtom. 200.b
Luxum deteſtatur. 245.a

M

MAchabæorū breuiter narratur hiſtoria. 138.a
Magiſtratus huiꝰ ſæculi & dignitatum gradus quãto maiores tãto periculoſiores. 33.b.376.b
Magiſtratuū vanitas. 366.b.374.b. Eorum neceſsitas. 385.b
Magna ſæpe paruis egere ꝓbat à minori. 144.a
Mali bonis moleſtiam afferẽtes, ſeipſos grauius lædunt. 341.b
Mala multa ex diuitiis malè partis proueniunt. 77.b
Mali nomine dæmō intelligitur. 341.a
Mali eo ſunt miſeriores, quo minus malum ſentiunt. 73.a
Mali vitandi. 38.a
Malorum cauſa non eſſe deſperandum, nec prę́ſumendum de meritis. 108.b
Malorum ſuorum ſolatiū ex ærūnis alienis exiſtimare, eſt corrupti & deprauati animi. 343.b
Manus Dei. 235.b.142.b.367.a. 373.a
Manus inferi. 183.a
Mandata Dei amare & exercere debemus non tam propter ꝓpoſita præmia q̃ propter eum qui leges tulit. 253.a
Mandati ſeu præcepti acceptiones. 251.a
Manſuetudo in improbos oſtendenda. 2'1.a
Manſuetudo Dauidis. 44.a
Manſuetudo quid. 315.b
Maris miracula. 383.b
Martyrium quid. 227.a
Matrimonium conceſſum ad cōpeſcendā naturæ rabiē. 147.a
Medicinæ diuinæ & humanę diſſimilitudo maxima. 36.a
Medicinę & ſalutis collat. 207.a
Melchiſedecis panis & vini oblatio ſignificat ſacramẽt. 244.a
Membra deo ſacrificanda. 119.b
Membra noſtra vt deum laudẽt. 368.b.& 389.a
Mendacium loqui quid ſit. 30.b
Mendax homo, nihili. 274.a
Mendax omnis homo, id eſt vanitati obnoxius. 273.b
Mens Dauidis velut portꝰ. 314.a
Mentes à deo illuminatæ nō ru-

unt in vitia. 107.b
Metus naturæ, non voluntatis. 66.a
Menſa domini. 103.a
Minatur de⁹ vt quæ minatur, nõ faciat. 51.b.371.a.b
Minæ in Euangeliis cur frequẽtiores quàm promiſsiones. 52.a
Miracula cur adhibitis ſenſilib⁹ rebus vt plurimum fiant. 141.a
Miracula non ſufficiunt niſi adſit pius animus. 154.a
Miracula fiũt in omni ętate propter craſſiores. 149.b
Miracula ſui temporis.ibi. quotidiana. 378.b
Miraculis nunc opus nõ eſt.362.a.in princi.
Miſericordia dei &veritas eſt noſtra defenſio. 123.a
Miſericordia Dei egent omnes, ſed non omnes ea digni. 34.b
Miſericordia Dei fruſtra imploratur ſi in mala vita perſeueretur.264.Eam vt conſequamur 365.a
Miſericordia dei cuiuis neceſſaria, ſi ſummo iure nobiſcum velit ipſe inire rationem. 3.a
Miſericordia Dei ſeruamur, licèt fecerimus plurima bona opera. 17.a
Miſericordia ſemper inuocãda, licèt poſsit quis proferre ſua bona opera. 88.a
Miſericordia vtitur de⁹ cùm ſuã exercet iuſtitiam. 313.b
Miſericordia, portus. 205.b
Miſericordia ſubſequens Eccleſiam. 104.a
Miſericors eſt bonus œconom⁹. 156.b
Miſericors nũquam obruitur ab animi perturbationibus. 257.a
Miſericors optimus agricola, & optimus fœnerator. 237.b
Monachi mun⁹ peculiare. 211.b
Monach⁹ quomodo poteſt quis eſſe in mediis vrbibus. 354.a
Monitoris qui falſò malè audit, nulla eſt ĩiuria, ſed merces maxima. 193.a
Mõs ſpes in deum, à ſimili. 301.b
Mors bonorum, tranſitũs ad meliora. 177.b
Mors nõ eſt mala nec paupertas nec cætera quæ in hac vita videtur grauiſſima. 147.a
Mors non eſt ſola pœna pc̃tĩ nec mors per ſe mala.269.a.infrà.
Mors, ſomnus. 125.b.267.b
Mors quæ mala, q̃ bona. 247.a
Mors vt per iniuſtitiam ingreſſa eſt, ita per iuſtitiã eiecta.227.a
Mortis genus leuiſſimum per aquam. 372.a.
Mortui ſepeliebantur extra ciuitatem tempore Chryſoſt. 32.a
Mos ſanctis peculiaris. 381.a
Moſi manſuetudo. 315.b
Motus ſecundi ſunt in noſtra poteſtate:& vt exeant in opus vel nõ, noſipſi in cauſa ſum⁹. 36.b
Mulier mála pc̃tõrũ punitio.12.a
Mundus creatus eſt. 382.b
Mundus duplex. 83.b
Muſicæ laus. 29.a

Muſica inſtrumenta cur Iudæis permiſſa. 389.a
Mutę res vt deũ benedicãt. 372.a
Mutus & ſurdus quomodo fuit redemptor noſter. eodem

N

NAſci creſcere & ſeneſcere non omnium eſt. 364.a
Natura deo obedit. 247.a.337.b
Natura inſita ſunt nobis quæ agenda, & quæ non. 190.b
Natura rerum decidua. 310.a
Naturalia vt procreare liberos, diuino egent auxilio. 305.b
Naturæ res dominus & creat & facit apparere vt vult. 337.a
Naturæ lex non vna. 3.b
Naturæ miracula. 332.a
Naturæ operatio in contrarium mutata. 378.b
Noctis nomine mala & calamitates intelliguntur. 337.b
Nomen Christi admirabile 57.a
Nomen ſuum ædibus inſcribere quam ſtultum. 178.b
Nominis Ieſu Chriſti inuocationis efficacia. 139.1.& 252.a
Nouum teſtamentum oſtẽdit dignitatem veteris. 237.b. cur ſic dictum. 386.b
Nubes nõ fieri natura tãtũ. 322.a
Nubium pluere, nõ ætheris. 25.a

O

OBliuiſci quorum maxime dicatur deus. 86.b
Oculus dexter vt eruendus. 26.b 39.a
Odio nõ proſequi quenquam penes nos eſt. 45.a
Odio habere & auerſari, inimica ſunt. ibidem
Odium quid. 34.a
Odium proximi non poteſt ſtare cum dei dilectione. 87.b. infrà.
Oeconomia dei. 137.a.256.a
Offenſionis & ſcandali κάνων. 193.a
Oleum eſt ſignum ſpiritus. 103.a 157.b
Omnes, pro parte maiori. 94.a
Opera ad ſalutẽ neceſſaria. 22.a
Opera. d. miraculo. 246.a.370.b
Opera noſtra oportet concurrãt cũ Dei bonitate. 37.b.& 371.b
Opera bona potius quàm linguæ elegantiam exaudit deus. 15.a
Opera non allegãda in petẽdo Dei auxilio. 147.b
Opera præuenientia gratiam fidei. 272.a
Operam requirit Deus à nobis qualemcunque. 207.b
Opera dei laudantur & ab angelis, & ab hominibus. 57.a
Operari nos vult deus vt ſeruemur. 292.b
Operatiõis & naturę diuerſitas. 319.b
Operanti dat deus auxiliũ. 70.a
Operib⁹ bonis qs fret⁹ poteſt dicere, Aperite mihi portas iuſtitiæ. 282.b
Operum aſſertor Chryſo. 176.b
Opifex vnus vtriuſque creaturæ viſibilis & inuiſibilis. 381.b
Opiniones malæ non ſunt à natura, ſed à deprauatione. 36.a

Opportunitas duplex. 70.a
Oratio arma aduerſus diabolum validiſsima. 146.b
Oratio aſsidua q̃ efficax. 219.a
Oratio aduerſus inimicos diabolica eſt. 29.b
Oratio debet fieri pro omnib⁹, etiam ſi quis pro ſe oret. 387.a
Oratio medicamentum. 43.b
Oratio & votum. 357.a
Oratio ſine opere, inutilis. 363.a
Oratione maximè opus eſſe reb⁹ ſecundis. 72.a
Oratione peti poſſunt ſẽſilia, ſed moderatè. 348.b
Oratiõe nobis opus eſt, etiam ſi deus ſciat quonam nobis ſi opus. 15.a
Orationem oportet à profundo corde, & non ab ore tantũ proficiſci. 305.b
Orationẽ oportet à lege dei non recedere. 17.a. & infrà
Orationem qualem oporteat eſſe, & non malè precandum inimicis. 346.b
Orationis fragrantia per collationem. 347.b
Orationis nocturnæ commoda. 319.b.
Orandi formulæ. 43.a. & 311.b
Orandi ſcopus ſeu modus. 16.a
Orandum vbique. 320.a
Orandum abſque dubitatione. 88.b. & infrà.
Orantes cur non exaudiamur. 268.a
Orantes quid petere oportet. 357.b
Ordo cognitionis & progreſſus. 62.a. 155.b
Oſſa quæ. 36.a
Oſtij & oris collatio. 348.b
Ouium ſimilitudo quid ſibi vult. 144.b

P

Parabola quot modis accipitur. 174.b
Patientia Dauidis. 55.b
Patris appellatio, gratiarum eſt actio. 388.a
Pauli cõuerſio per miſericordiã Dei. 205.a
Pauli Samoſateni error refellitur. 64.b.
Pauper vt verè fuit Chriſt. 149.b
Pauperis & diuitis natura vel ortu nulla eſt differentia. 173.b
Pauperes & diuites veri q dicãtur. 49.a
Pauperes ſpũ qui dicantur. 79.a
Pauperum iniuria Dei implorat auxilium. eodem
Paupertas Chriſti. 149.b
Paupertas mater Philoſophiæ. 25.b
Paupertatis Chriſti conſideratio prodeſt. 124.b
Parturire dolorem quid. 52.b
Paſſeris & diuitis collatio. 82.b
Pax noſtra Chriſtus. 296.a
Pax quę ex virtute in animo efficitur. 24.a
Peccata diabolum potentẽ reddunt, & lætitia afficiunt. 87.a
Peccata quædam cõmunia, quæ vix vllus effugit. 50.a

Peccata quibus nõ reſiſtitur,maiora euadunt. 39.a
Peccatum,caligo maxima.123.b
Peccatum fera immanis. 204.a
Peccatum idem,ſed ſuppliciũ diuerſum. 35.a.& infrà
Peccatum macula. 97.b
Peccatũ ſæpe morbi cauſa. 13.a
Peccatum cauſa malorũ quæ patimur. 10.a
Peccatum ſecũ habet ſuppliciũ etiam anteq̃ puniatur. 289.b
Peccatum ſolum lædit hominẽ. 340.b
Peccator dicitur erinacius & lepus. 216.b
Peccatores etiam ſe vocant viri optimi. 120.a
Peccatores qui. 373.a
Peccatores etiam ante legẽ puniti. 379.b
Peccatores vitandi. 339.b
Peccatores voluntarij,qui nolũt ſcire vias domini. 236.a
Peccatorũ quædã ad deum,quædam ad homines. 225.a
Peccatorum quædã ad mortem ſunt,quædam non. 191.a
Pedem dare in cõmotionẽ quid. 292.b
Pes, fides. 106.b
Peſtifera ac noxia,etiã dei ſunt prouidentiæ. 371.a
Pœna impij duo bona adducit. 49.a
Pœnę peccati quod eſt amplius, cedit in cumulum præmij. 117.a
Pœnitentiæ & lachrymarum nocturnarum vtilitas. 37.b
Petens aliquid adductus alterius exemplo, debet ei eſſe ſimilis. 193.a
Petrus apoſtolorũ primus à deo conſtitutus. 233.a.& 312.b
Petrus cur ſic dictus. 205.a
Petrus vrbem maximè regiam, nempe Romam, occupauit. 178.b
Philoſophia Chriſti & doctrina. 244.b
Pietatis & miſericordiæ opera. 285.a
Pius ſapiens & Chriſtiani titulo dignus quis. 32.a
Pluuiæ author deus. 322.a
Poculum & menſa inebrians. 210.b
Populus dei peculiaris qui dict⁹. 377.a
Potentia dei. 241.a.325.a
Præcepta dei quæ facilia ſũt,quare videntur difficilia. 253.b
Præcepta legis non abrogata,ſed adimpleta. 251.a
Præcepta legis quomodo fiant facilia. 252.b
Pręceptorum multa genera. 251.a
Precatio quid. 4.a
Precibus antehabitis ſæpe ſunt fuſi & victi hoſtes. 365.a
Præmia bonorũ incipiunt in hac hac vita. 177.b
Præſcientia dei. 335.b
Præſcientia non excludit opera, nec cogit vt bene vel malè operemur. 336.a
Principibus nõ eſſe fidẽdũ. 374.b

Principatus Chriſti perpes eſt. 241.a
Probatio dei qualis eſt. 335.a
Probitas, improbitatis vbique vi-ctrix. 182.a
Promiſsionis diuinæ conditio. 310.a. 318.a
Prophetia ſub ſpecie imprecationis. 233.b
Prophetiæ definitio. 3.a
Prophetiæ triplex ſpecies. ibid.
Prophetæ ſæpe loquuntur nõ ex ſua ſed aliorum perſona. 332.b
Prophetiæ in narrãdo alia ratio quàm euangelij. 150.a
Prophetæ diuini & vatis differẽtia. 148.b
Prophetæ & Euangeliſtę differunt. 150.b
Propinquitas ſpiritualis proſperitates mundanę. 368.b
Proſperitatis incommoda. 73.b
Proſpicere quomõ dicatur. 93.a
Prouidentia Dei quare à multis ignoretur. 143.a
Prouidentia Dei verſatur in ſingularibus. 323.b
Prouidentia dei & terrẽdo & benefaciendo. 371.a
Prouidentia Dei aſtruitur. 23.a. & 166.b
Prouidentia diuina cum fluuio confertur. 162.a
Prouidentię diuinę nullo tempore ſigna defuerunt. 370.b
Prouidentiam oſtendunt frugũ prouentus. 373.a
Proximus quomodo dicatur Samaritanus. 367.b
Proximis noſtris auxilio eſſe debemus. 368.a
Prudentia eſt cognoſcere q̃ ſunt timenda, & quę non. 175.b
Pſallendum cur ſapienter. 168.b
Pſalmi definitio. 4.a
Pſal. 150. à Dauide conſcripti. 1.a
Pſalmi Dauidis dęmones fugãt. 95.b
Pſalmi non certo ordine ſiti. 3.a
Pſalmi qui canuntur, quam vtilitatem afferant. 320.b
Pſalmi quomodo iuuent eos qui libris deſtituuntur rei familiaris anguſtia preſsi. 135.b
Pſalmi vis. 376.a
Pſalmorum lectio multum prodeſt. 5.a
Pſalmorum liber periit tempore Babylonicę captiuitatis, inuentus eſt autem ſparſim tempore Eſdrę. 3.a
Pſalmorum melodia & concentus quid efficit. 321.a. vt deo placeat. 376.a
Pſalmorum vtilitas. 119.a
Puerorum quantam curam gerat Deus. 269.a
Puteorum obturatio. 220.a
Pulchritudo corporis res nulli' precij. 146.b

R

RAmi dicti Apoſtoli. 7.a
Rationis animę excellentia 179.b
Rationis munus duplex. 269.a
Rebus in aduerſis conturbari nõ oportet. 41.a
Rebus iam prope deſperatis ſuũ

deus afferre ſolet auxiliũ. 313.b 335.a
Redemptio non eſt abſolutè, ſed adhuc opus eſt vt vitã agamus dignam dei gratia. 251.b
Redẽptio noſtra Chriſtus. 106.a
Reges terræ cur dicuntur aduerſus Chriſtum conueniſſe, cùm vnus rex ſolus fuerit. 8.a
Reges quinque aduerſus Chriſtũ in humanæ eius naturæ ſuſceptione aſtiterunt. 10.a
Reliquiæ apoſtolorum & ſanctorum ponũt nobis ob oculos virtutes eorum. 178.b
Repetitio attentionem excitat. 188.a
Reprehenſio fraterna, peccati medela. 352.b
Reprehenſio vitiorum quid efficiat. 192.a
Reprehenſionem publicam quid ſequatur incommodi. 194.a
Res ſecundæ non afferant perditiſsimæ vitæ anſam, ſed nos potius corrigant. 76.b
Reſurrectio duplex. 178.a
Reſurrectionis argumentum maximum. 255.b
Rex abſolutè dictus deus. 148.b
Rugitus Chriſti per ſimile. 112.a

S

Sacerdotis excellentia. 382.a
Sacerdotij dignitas omnia cõtinet. 333.a
Sacerdotum peccatum grauius quàm aliorum. 35.a
Sacerdos & laicus non idẽ ſunt. 265.b
Sacramentorum inſtitutio. 238.b
Sacrificia cur non exigebat deus præcipuè à Iudæis. 142.a
Sacrificia cur inſtituta. 186.b
Sacrificiorum epilogus. 224.b.
Sacrificium matutinũ & veſpertinum. 347.a
Sacrificium vbique gentium eſſe offerendum. 259.a
Sacrificium in primis reuerendũ per linguam ſuſcipimus, altaris ſcilicet. 349.a
Sagitta, verbi dei vis efficax. 155.a 216.b. Sagittæ dei. 367.a
Sagitta ſupplicium. 289.b
Satisfacit Cain ꝓ peccato. 371.b
Scandalum quando timẽdum, & quando non. 194.a
Scopus ſcripturæ attendendus vt aliqua vtilitas inde capiatur. 9.10.& infrà.
Scriptura ſynagogã appellat vxorem. 223.a
Scripturæ conſolatio. 361.a
Scripturæ formula ex collatione locorum. 250.b
Scripturæ obſcuritas lectorẽ ad inquiſitionem inuitat. 130.b
Scripturas diſcere cupientẽ ſyncera vita decet cũ ſtudio. 142.b
Scripturas & ſacra cantica vt debeant pueros ſuos docere parentes. 139.a
Scrutatio dei ſcientia. 49.b
Sancti quum affliguntur, euadũt clariores. 355.a
Sanctus quis. 372.b
Securis dei quæ eſt. 5.a
Sedere & ſurgere in deo quomo-

do intelligitur. 46.a
Sedere dei quid. 80.a.168.b
Sedes, iudiciaria poteſtas. 46.a
Semen in ſacris literis quid. 253.b
Semitæ diuerſæ ad vitam æternã. 102.b
Senſilia præmia cur & à deo Iudæis, & à Paulo etiã aliquot in locis proponantur, & maximè in virginitate. 309.a
Sententiæ ſiue dicta ſententioſa γνώμαι. 231.a.306.b
Serpentis prudentia. 269.a
Seruus verè eſt qui multis eget. 245.a
Silentium quódnam bonũ. 116.a
Silentium non eſſe ſemper vtile, & quando fiat vtile. 348.b. & infrà.
Similitudinibus creber & denſus Chryſoſtomus. 133.
Simplicitas amplectenda exemplo ouis & columbæ. 291.a
Sion eccleſia dicitur anagogicè. 71.b
Sitis amor per collationem. 134.a
Solis & lunæ effecta. 329.a
Solitudo non facit eſſe ſolũ, ſed mens quæ tenetur amore & ſtudio ſapientiæ. 354.a
Solitudines feris deſtinatæ. 384 b
Spei in deum potentia. 80.b
Sperandum vt ſit in dño. 280.b
Spes in homine periculoſa. eod.
Spes anchora. 83.a. 300.a. 313.a. 313.b
Spes in deum & pœnitentia facti quid valeat. 273.a
Spes non eſt ſine timore. 119.a
Spes nobis cur potius data eſt, q̃ bona præſentia. 32.a
Spiritus eſt perſona ſeu hypoſtaſis. 150.a
Spiritus res eſt præcipua in vnctione. 157.a
Spiritus vt variè accipitur. 150.b
Spiritus ſancti arrha tantùm & ſtilla data eſt. eodem.
Spiritus ſanctus, vtriuſque teſtamenti conditor. 272.a
Sponſus & pater Chriſtianorum idem, deus ſcilicet. 159 a
Stabilitas mundi. 383.a
Subditos vt in officio contineas, dei auxilio opus eſt. 365 b
Superbia facit, vt qui gradus dignitatum & magiſtratuum aſcendunt, caligent. 288.a
Superbia ſæpe retunditur & impeditur humilitate. 298 b
Superbiæ tollendæ gratia voluit deus principes opus habere auxilio minimorum. 144.a

T

TAbernaculum teſtimonij repræſentabat Eccleſiam Chriſti in terris. 96.b
Tabernaculum Eccleſia militãs, triumphans tẽplum in monte. 97.a
Tabernaculi & mõtis acceptiones. eodem.
Theſauri & ſepulchri differẽtia. 32.a
Theſaurus bonorũ omnium in voluntate dei facienda. 361.a
Tela quæ in diabolum torquenda ſunt. 33.b

Templi Hieroſolymitani deſcriptio. 347
Templum Salomonis per montem dei intelligitur. 96.b
Tenebrarũ multæ ſpecies. 360.a
Tenebræ afflictio. 337.b
Tenebræ, & in tenebris eſſe, q̃d. 355.a
Tẽtatio, tuba ſpiritualis dicitur. 301.b
Teſtamentum, quare nouum dicitur. 386.b
Teſtimonium ſcripturę aduerſus Iudæos. 148.a
Timor dei quomodo ſit initium ſapientiæ. 252.a
Timor nocturnus quid. 216.b
Torrens cur dicatur ira inimicorum. 299.b
Tribulatio, virtutũ mater. 199.b
Tribulatores noſtri qui. 103.b
Tumultus qui in animo vitia excitant. 36.b
Tympanum & pſalterium. 387.a
Typus Chriſti Melchiſedech. 244.a

V

VAnum quid. 19.a
Varietas attentionem parit. 119.a
Venti vt in theſauris per ſimile. eodem.
Ventorum alæ ſunt angeli. 330.b
Ventorum commoda enumerantur. 322.b
Ventorũ multæ differentiæ. 323.a
Verba ſæpe in ſcripturis tropicè intelligenda. 153.a
Verba quæ in pſalmis canimus, nos deo obligant. 133.b
Verba vitæ & ſalutis. 351.b
Verbi Chriſti efficacia. 77.b. 153.a & infrà.
Verbi diuini potẽtia. 232.a. 241.a
Veritas è corde expromenda, per ſimile. 98.a
Vexatio dat intellectum auditui. 248.b. 298.b
Via peccatoris. 375.b
Viciſsitudines temporũ ad quid. 373.a
Vincula anagogicè peccata. 275.
Virga in ſcripturis. 102. 239.
Virginitatis bonum non ſtatim floruit in Eccleſia. 160.a
Virginitatis præmium non eſſe in hoc mũdo tantùm, ſed in futuro regnum cælorum. 309.a
Virtus propriũ hominis bonum. 70.a
Virtus difficilis cum quis ſolus in multitudine eam exercet. 83.a
Virtus vel per ſe ſuã habet remunerationem. 255.b. 302.
Virtus etiam à malis laudatur. 258.a. & infrà.
Virtus quàm ſit potens. ibidẽ.
Virtus eſt plana & expedita, & improbitas peruerſa & varia. 302.b. 361.a
Virtute præditum eſſe, verè liberum: improbum autem, ſeruũ. 181.b. 182.a
Virtutis poſſeſsio & dei cognitio pacem conciliant. 25.b
Virtutis viæ duæ. 28.a
Virtutis efficacia 256.b

Viſus dei & hominis. 192.a
Via peccatoris. 375.b
Vita hæc vapor eſt. 115.a
Vita, via incolatus. 290.a
Vitæ humanæ miſeria. 363.a
Vitæ rectæ inſtitutio & exemplũ petebatur à ſacerdotibus. 317.a
Vitare improbos & auerſari virtutis maxima ſecuritas. 214.b
Vitij principiis obſtandum & occurrendum. 39.b
Vitiorum longa conſuetudo animæ cæcitatem affert. 159.a
Vitium eſt imbecillũ. 41.a. 254.a. 258.a. 342.a. 352.a
Vitiũ animæ in primis inimicũ. 82.a
Vitium eſt ſibiipſi pœna, & ſecũ habet ſemper ſupplicium, etiã antequam inferatur. 258.b. 289.b. 302.b
Vitium ipſum in ſe difficultatem habet, & exitũ nõ inuenit. 302.b
Vnio diuinitatis & humanitatis. 151.b
Vnctio Chriſti non ex oleo, ſed ſpiritu ſancto. 157.b
Vnctus quãdo fuit Chriſt9. 157.b
Vocare dei. 382.b
Voluptas mẽtem excæcat. 279.a
Vota ſunt debita. 189.a
Vota deo reddenda. 252.b
Vox, affectio, non ſonus. 39.
Vox tubæ apoſtoli. 168.a

FINIS.

MARCELLO CERVINO SANctæ Crucis Cardinali ampliſsimo Gentianus Heruetus S. D. P.

QVi alicui Principi aliquod munus offerunt, Marcelle in primis Reuerēde, ſolent id quàm pulcherrimis poſſunt verbis ornare, vt & à ſe non nequicquam donatū, & eo cui datur, non indignum videatur. Hoc ne in Chryſoſtomo nuper à me Latinè verſo (quem tibi in præſentia dedico, & per te latinis omnibus vtendum fruendum publico) faciam, in cauſa eſt, quòd cùm ſit alioqui Chryſoſtomus tibi ſatis cognitus, & hic in pſalmos eius commentarius ex Ferrarienſi Dominicanorū, & Ceſennati Franciſcanorum bibliothecis tuo ſumptu haud ita pridem deſcriptus, & ex ſanctiſsimo tuorum librorum ęrario mihi ad traducendum depromptus ſit: non eſt quòd in tuis opibus laudandis immorer: mihíque magis timendum eſt, ne dum illud os aureum in linguam alienam transfundo, puriſsimi illius auri notę interpretis vitio aliquid deceſſerit, quàm committendum vt dum eum conor laudare, qui vel tacens ſeipſum ſatis laudat, & ad quem laudandum opus eſſet ipſius eloquentia: tam amplo argumento nihil dignum offerens, in iuſtam omnium reprehenſionem incurram. Quanquam enim ſedulò annixus ſim, vt quę Gręcè ab eo eloquentiſsimè dicuntur, fideliter verterem: non me tamē fallit fieri nō poſſe quin in ea primaria ſua lingua lōgè plus dignitatis, ornamēti, & ſplendoris habeāt. Is enim fuit Chryſoſtomus, qui cum diuinarum & humanarū rerū cognitione nulli fuerit inferior, incredibili certè orationis ſuauitate, & appoſitiſſima ad perſuadendū & ad bonos mores incitandū dicēdi ratione Græcos omnes lōgo īteruallo ſuperauerit. Quod facilè intelligēt qui ſua eū puriſsima & vel in primis attica dictione loquētē audierint. Cuius gratiā vt neminē hominē alia poſſe lingua aſſequi auſim aſſerere, ita poſſū affirmare eū adeò apertè, planè, & dilucide mea nūc opera latine loqui, vt illud ei⁹ os aureū, quouis Tago & Pactolo pretioſi⁹ eloquētiæ fluētū, quiuis in eo legēdo aliquātulū verſat⁹ ſtatim agnoſcat

nec ſanctiſsima illa anima quæ à ſe græcè præclariſsimè ſcripta sũt, aliena eſſe lĩgua edita ægrè ferat. Quod quidẽ eò mihi faciliùs perſuadeo, quòd cũ quę populo olim ſibi credito ſumma cũ omnium admiratione in concione dixerat, ad poſterorum vtilitatẽ literarum monimentis mãdauerit, eum non tam ſuam, quàm noſtram omniũ vicẽ, (ſi modò in beatam animã vllus codit dolor) doluiſſe cõſentaneũ eſt, dum ea à tineis & blattis eroſa in vno aut altero angulo tot iam ſeculis deliteſcere, & nemini pẽnit⁹ prodeſſe videret, quæ omnibus omnium gentium linguis in vulgus eſſe emiſſa totius Chriſtianæ reipub. magnoperè intereſſet. Plurima quidem certè ſcripſit diuus Chryſoſtomus, in quibus ſummã diuinarũ ſcripturarũ intelligentiã, facilè abſtruſorum arcanorum explicationem, efficaſſimam ad vitia declinanda, ſequendámque virtutẽ exhortationem omnes iure mirantur. In hoc autem in pſalmos commentario, quantum in aliis cæteros, tantùm ſeipſum longè latéque ſuperauit. Atque hoc quidem in eo in primis laudandũ eſt, quòd cũ cæteri ferè omnes qui in pſalmos ſcripſerunt, rẽ ita tractauerint, vt dũ perpetuas perſequuntur allegorias (quod quidem in explicãda quoque Homeri poëſi nõnullis vſu veniſſe ſcribit Euſtathius, ſi cũ diuinis humana conferenda ſint) nihil aut parum admodum relinquunt hiſtoriæ: cum allegoriæ fundamentũ eſſe intelligeret hiſtoriam (quod quidem niſi rectè iactum ſit, reliqua corruunt) tum demum poſtquam rei geſtæ ſeriẽ, & quæ ad eam pertinent, explicauit, ad ſublimium rerũ quæ in ea latet, contemplationem erigit auditorem: eáq; hiſtoriæ adeò pulchrè cohæret & congruit, vt nihil ab ea alienum, nihil longè remotum, nihil durius detortum quenquã poſſit offendere. Quid, quòd quoties in moralẽ aliquem locum excurrit, & vel de virtute ac vitio diſputat, vel ad bonorũ cæleſtium deſideriũ inflãmat, opésque terrenas, & omnia quæ ad hãc mortalem vitam pertinẽt vilipẽdit & eleuat: auditorem ita rapit, immutat, ac propè modum transformat, vt qui ſe eius dictis ad pietatem & bonam vitam commoueri non ſenſerit, is vel quouis lapide durior, vel quolibet dæmone immanior dicendus ſit? Quid quòd quoties ſe offert occaſio, pro eccleſiaſticis de-

cretis ac dogmatibus ita pugnat, vt Gentilium, Iudæorũ, & qui ad ſuam vſque ætatem fuerant & erant hæreticorũ impetum nõ ſolùm ſuſtineat, ſed frangat, infirmet, & longiſsimè propulſet? Quàm pulchrè Gentium dæmones cõuellit, & è cælo detrahit? Quàm præclarè Iudæos ſuis ipſorũ armis cõfodit? Quàm fortiter Manichęos, Arrianos, Eunomianos, & cęteras hęreticorũ cateruas fudit, fugat, ac proſternit? Aduerſus eos autẽ qui noſtris temporibus exorti ſunt, multiplices hæreticos, etſi argumẽtis non cõtendat, vt quos ne futuros quidem ſuſpicari poterat, ſuæ tamen authoritatis tela abũdè orthodoxis ſubminiſtrat. Sunt (O infelicia & miſeranda noſtra ſæcula) qui ſedis apoſtolicæ authoritati detrahant: at Chryſoſtomus Petrũ & primum apoſtolorum à Chriſto dicit eſſe conſtitutum eúmque principẽ apoſtolorum atque adeò gręcè κορυφαῖον appellat. Sũt aliqui quibus nihil poteſt fingi impudẽtiùs, qui Petrum Romæ vnquam fuiſſe negẽt. Os eorum impudens teſtimonij ſui mucrone perfringit Chryſoſtomus, qui eũ in vrbẽ maximè regiam, Romam ſcilicet, veniſſe, ibíque ſedem fixiſſe aſſerit. Sũt qui poſt baptiſmũ aſſerãt remanere peccatũ originis. Eos quoque ferit Chryſoſtomus telo ſuæ ſentẽtiæ, cum baptiſmũ omnia peccata delere pronũciat. Ex profundis Orci latebris emerſere alii, qui negant in Euchariſtia eſſe verum corpus & ſanguinẽ domini. Importunam eorum tanquam immanis alicuius Goliath frontem funda verberat Chryſoſtomus, dum dicit: Corpore & ſanguine domini veſcimur, q̃ nos regenerauit. Inficiatur impius apoſtata Lutherus euchariſtiã eſſe ſacrificium: At hoc ſacrificij in euchariſtia vocabulum ſæpiſsimè vſurpat Chryſoſtomus. Sunt qui ſe fidẽ tãti facere præ ſe ferãt, vt omnia omnino bona opera excludãt: at Chryſoſtomus cũ vno in loco in hoc opere dixiſſet, fidẽ ſolam iuſtificare quæ eſt virtutum faſtigium, vt facilè intelligatur eum illã fidẽ dicere à qua cæteræ virtutes proficiſcuntur, in aliquot aliis dixit nunc fidem ſolã non ſufficere niſi adſit bona vita, nunc verò nos ſeruari per fidem & virtutem. Aliqui gratiæ tantum tribuunt, vt omnia merita noſtra tollant: Chyſoſtomus autẽ ea vt pulcherrimo, ita longè firmiſsimo ac perpetuo vinculo coniungit. Reli

Chryſ. de fide formata charitate intelligebat.

quias ſanctorum nonnulli abiiciunt: Chryſoſtomus autẽ ad eas venerandas populum ſuo tempore frequentem cõ uenisſe aſſerit. Quidam miracula mirum in modũ eleuat. Chryſoſtomus autem affirmat nulli vnquam ętati ſua defuiſſe miracula. Stupidi aliqui & vix vllo ſenſu præditi libero arbitrio detrahunt. At apud eum vix inueniri poteſt vlla pagina quæ non eius honorificam faciat mẽtionem. Hæc pauca exempli gratia tãtum adduxi, vt omnes intelligant vix eſſe hodie vllam hæreſin, quę non tanti viri authoritate in hoc noſtro commentario (De aliis enim quid opꝰ eſt dicere?) reprobetur. Qui ſi hodie viueret, & ex profeſſo aduerſus eos decertaret, cum ſumma doctrina & eloquentia, cùm vita ſanctiſsima in eo cõiuncta eſſet, quæ hęreticorum phalanges nõ ſolum vehementẽ eius aciei impreſsionem ſuſtinere, ſed vel tantæ maieſtatis aſpectũ ferre poſſent? Atque vtinam eſſent permulti his noſtris turbulentis temporibus epiſcopi, qui eius veſtigiis inſiſtẽtes & quodnam ſuum ſit munus in memoriã reuocantes, quẽ à Chriſto ſuæ curę commiſſum gregem acceperunt, & ſermone Dominico paſcerent, & vitę ſuæ exemplo à vitio reuocatos ad virtutẽ traducerent. Ego certè in hac ſum ſentẽtia vt exiſtimem omnium horum malorum principium hinc eſse natum, quòd in eccleſiaſticis mandandis muneribus exigua, atque adeò ferè dixerim, nulla virtutis & doctrinæ ratio habeatur, & qui ea ſuſceperunt, priuatis ſuis commodis non reipub. vtilitate omnẽ procurationis ſuæ finem metiuntur. Cui rei ſi diuino aſpirante auxilio remedij aliquid afferatur, ſpes eſt fore vt propediẽ grauis hæc tempeſtas ſedetur & in orbem Chriſtianum fraterna cõcordia, quæ tandiu exulauit, veluti poſtliminiò reuertatur. Hoc vt procurent, facilè adduci poterũt ij ad quos eccleſiaſticarũ rerum ſumma delata eſt: modò ſit in eis vlla Chriſtianæ pietatis ſcintilla, ſi cũ in cęteris pręclaris diui Chryſoſtomi ſcriptis, tũ in hoc planè diuino in pſalmos commentario aſsiduè verſantes, & quanta ſit epiſcopi dignitas recordantes, eum, quoad eius fieri poterit, & dictis & factis conentur exprimere. Qui vtinam inueniretur integer, & non ad complendum totum pſalmorum numerũ tertia circiter ei pars deeſset. Nihil enim video quod ad

pſalterij intelligentiam poſſet deinceps magnopere deſiderari. Sed quoniam reliqua temporum iniuria indignè periere, hæc certè quæ diuino quodam beneficio in hūc vſque diē reſeruata, & tua primùm ope impenſiſque è tenebris carceriſq; ſitu & ſqualiore eruta ſunt, & mea, ſi nihil aliud, fideli certè & diligenti opera omnibus qui latinè ſciunt, communicata ſunt, legamus, reuoluamus, noctu diúque verſemus. Et certè ſi Romani tres illos, qui ex nouem reliqui erant, Sybillinos libros in tanto olim pretio & honore habuerūt, non aliā ob cauſam, quàm quòd ſuæ reipub. ſalutem iis cōtineri crederēt: quid ni nos Chriſtiani Chryſoſtomum iure pluris faciamus, qui nō quomodo terrenum aliquod imperium conſeruetur, ſed quomodo regnū cæleſte acquiratur, nos inſtruit: nō qua terrena, caduca & momētanea bona parētur, ſed quà ad ea quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec vlla hominis cogitatio comprehendit, perueniatur, viā & indicat & munit? Quā detur nobis tandiu fœliciter ingredi, donec ad eū qui eſt via veritas & vita, & peregrinationis noſtræ ſcopus, deducti, ea que nūc fide ac ſpe exiliter cernimus, reuelata facie apertè contēplemur. Vale in Chriſto Ieſu fœliciſsime. Bononiæ. Cal. Febr. M. D. XXXXIX.

ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοΐ.
1. Corinth. 14

Pſallam & intelligam in via immaculata, quando
venies ad me. Pſalmo. 100.

SANCTI IOANNIS CHRYSOSTOMI PSALmorum Procemia.

POST Moſem, & eius ſucceſſorē Ieſum Naue, & eos qui dicebantur iudices in Iſrael, cum regnum Iſraeliticū deinceps ſuſcepiſſet Saul, fuiſſétque reprobatus, excitauit eis Deus regem virtute præditum, iuſtúmque, & prophetam, qui librū centum & quinquaginta pſalmorum, diuino ſpiritu mōtus metricè ex propriis propriæ linguæ modis, compoſuit, concinnè, cum numero & diuerſis inſtrumētis & ſaltationibus & canticis, eos canens: ipſe enim tenebat citharam. Habebat autem etiam ſub ſe diuerſos choros paruorum prophetarum. (Ita enim eos vocabat qui manebant apud prophetas: ſæpe autē eos etiam filios prophetarum nominabat) qui habebant diuerſa inſtrumenta, hic quidem cymbala: ille verò tibias: alius autem tympana: alius verò tubas: alius autem pſalterium & citharā: alius verò ea quæ dicuntur Bubulcorum cantica. Vnuſquiſque autem chorus habebat principem. Quorum alius quidem dicebatur Aſaph, alius autem Idithum. Alius, filij Core. Alius, Etham Iſraelitæ. Alius Moſis hominis Dei. Quando ergo à ſpiritu incitabatur ad prædicendum vel de captiuitate populi, vel de eorum reditu, vel de doctrina morum, vel de prouidentia, vel de Chriſto Domino: vnumquenque pſalmum numeroſè componebat tendentem ad vnum argumentum. Propterea enim ſunt parui & magni pſalmi, & cum vni choro tradebat. Quòd ſi ei rurſus viſum eſſet in medio pſalmi id quod pſalmi reliquū erat alij choro tradere, tunc ipſa pſalmi ſucceſsio vocabatur diapſalma. Quare quando etiam volebant iis qui dicuntur cantores ſeu bubulcis in medio pſalmi tradere, tunc vocabatur canticum diapſalmatis, quoniam cātores per ſucceſsionem quod reliquum erat pſalmi canendum ſuſcipiebant. Id autem qui velit ſcire, poteſt ex eo quod ſic ſcriptum ſit in libris Paralipomenō, 16.

κιθάρα *ἰδοὺς λεγομένους βουκολίους.*

διάψαλμα.

Paralip.

ſeu eorum quæ in libris Regum prætermiſſa fuerant. Et cecinit hoc canticum in manu Aſaph Prophetæ. Poſtquã autem ipſe primus pſalmum tradidiſſet, deinceps vnuſquiſque chorus & per ſe & concorditer, in eundem & numeroſè, hi quidem in his inſtrumẽtis, illi verò in illis, ſibi inuicem reſpondentes in Dei gloriam & laudem ſaltando pſalmum canebant. Hoc autem rurſus quoque fieri poteſt, quod ipſe Dauid cum arcam accepiſſet ab alienigenis, per ſe ante ipſam ſaltauerit. & cum eum probro inſectata eſſet eius vxor Michol, dixerit: Ludam & ridebo corã domino. Non ſolum enim non ceſſauit, ſed ea etiam ſe magis facturum profeſſus eſt. Nõnulli autẽ cum ordinem & rem ipſam exactè non attendiſſent, nec ab iis qui ſciebant hæc diſcere voluiſſent, conuerſi ſunt ad allegorias. & nec omnes quidem pſalmos eſſe Dauid pronũciarunt, ſed eorum qui ab ipſo accipiunt, nec interea dixerunt vbinam vel dominus, vel Apoſtolus aliquis in vllo pſalmo alterius quàm Dauid meminerit. Deſcribam' ergo eum ſedentem & choros eius à dextris & ſiniſtris, vt cognoſcat quiſpiam eius etiam ordinis ſpectaculum. Deinceps autem dicamus quos ipſe pſalmos prædicere dignus eſt habitus. De domini carnis ſuſceptæ œconomia, eos varia compoſitione & diuerſis figuris immutãs. De paſsione & reſurrectione eius humanitatis. Similiter etiam quòd diuinitate eſt æternus & omnium opifex, & vniuerſi renouator ac inſtaurator, ad quem tendit omnis ſcopus ſcripturæ diuinitus inſpiratæ. Chorus Idithum. Chorus filiorum Core. Chorus Ethã Iſraelitæ. Chorus Aſaph. Chorus Moſis hominis dei. Hi ſunt chori Prophetarum qui ei ſuberant, diuerſis inſtrumentis canentes, & pſallentes, & ſaltantes ad Dei gloriam pſalmos centum quinquaginta qui facti erant à ſancto ſpiritu.

ἀντιφώνως. *2. Reg. 6.* *Christus, Deus & homo, ſcripturæ ſcopus eſt.*

ALTERVM PROOEMIVM.

Omnis ſcriptura à Deo inſpirata, vt ait beatus Apoſtolus, eſt vtilis ad docendum, ad arguẽdum, ad corrigendum, ad diſciplinam quæ eſt in iuſtitia. Docet enim quæ ſunt vtilia, arguit autem peccata, & quæ deſunt corrigit, & hominem ita perfectum reddit. Subiungit enim, Vt ſit integer homo dei, ad omne opus bonum perfectus. Nec

2. Timo. 3 *Ibidem.*

errauerit quiſpiam ſi vniuerſam hanc diuinæ ſcripturæ laudem in hoc libro pſalmorum ſimul eſſe dixerit. Iuſtitiam enim leniter docet & comiter eos qui diſcere voluerint: Inſolentiores autē diligēter & non aſperè increpat. Rurſus autem corrigit delicta, quæ forte noſtra ſponte à nobis admiſſa ſunt. Sed hæc quidem non perinde intelligimus quando canimus, vt quando in ipſis ſeorſum verſamur negotiis, & pſalmis nobis op⁹ fuerit. Beati itaque ſunt exiſtimandi ij qui iis ſolis pſalmis indigent, quibus aguntur gratiæ propter vitæ proſperitatē. Sed quoniam fieri non poteſt vt qui ſunt homines non difficultates ſentiant & atterantur afflictionibus, & in neceſſitates tam externas, quàm quæ à nobis in nos cooriūtur incidant, vtiliſſimū medicamentum agnoſcunt animæ eorū qui ſunt cum deo locuturi, in vanitates promptiſſimā in pſalmis enuntiationē ipſius ſancti ſpiritus, qui res quidem omnes humanas prælegit, per beatiſſimum autem Prophetā Dauid expoſuit voces malis conuenientes per quas curari poſſint qui in ea inciderunt. Ita ergo quæ priùs forte canentes percurrimus, & leuiter tantum & in ſuperficie attingimus, cū in neceſsitates & afflictiones inciderimus tunc ſcimus & cognoſcimus ipſa re quæ eſt in nobis, conueniēs medicamentum naturaliter attrahēte, & ipſo etiam medicamento conuenientem affectionem tanquam propriam ſibi aſſumente & amplectente. In primis ergo neceſſariæ pſalmorū ſcripturæ, æquum eſſe exiſtimaui ſicut quoque accepi, argumentorum compendioſam tradere explanationem, quæ pſalmis ſingulis conueniunt, & dictionum interpretationis, ne tempore pſallendi fratres à vocibus diſtrahantur, nec ex eo quòd ea non intelligant, mentem ad alia conuertāt. Sed vt agnoſcentes conſequentiam eorum quæ dicuntur, prudenter canant prout ſcriptum eſt ex profundo cordis ſui, & non in ſuperficie tātùm, & ex ſummis labris. Vniuerſum itaque pſalmorum argumētum diuiditur in omnes partes. In morale & quod ad dogmata decretáve pertinent. Sed morale rurſus hanc habet ſectionem. Aliqui enim eorū, mores vniuſcuiuſque corrigunt, aliqui autem, gentis Iudæorū tantum. Aliqui verò, cōmuniter quoque omnium

1. Corint. 14. Colloſſ. 3.

hominum. Quinam autem ij ſint, ſingulorum explanabit interpretatio. Rurſus autem id quod ad dogmata pertinet, in duo diuiditur. Aliqui enim pſalmi cum eis agũt qui ea quæ ſunt, caſu eſſe & fieri dicunt. Alij autem cum eis qui dicunt non regi mundum prouidentia. Qui enim res eſſe & fieri caſu ſtatuit, cõſentaneum eſt vt eas etiam nulla regi prouidentia exiſtimet. Qui autem dicit nulla regi prouidentia, non omnino etiam dicit ea eſſe ac fieri fortuitò. Sed opificem quidẽ fatetur vniuerſi, quemcũque is fatetur: eius autẽ prouidentiã vel omnino tollit, vel ad res vſque cæleſtes circunſcribit. Eos ergo qui ſic ſentiunt, pſalmi refellunt, probantes quòd quæ ſunt, eũdẽ habẽt & deum & opificem: & quòd eius prouidentia vel minima peruadit, & quod nihil eorum quæ ad hoc vt eſſent, deduxit: eſt deinceps expers eius prouidẽtiæ. Neque enim fieri potuit vt Deus quidem potuerit efficere vt ea eſſent quæ ſunt parua & vilia, tenuiſsimarum autẽ rerum prouidentiam abiecerit, & propter ſummam ſuã dignitatem ea curare neglexerit, quorum non eſt dedignatus eſſe opifex. Id autẽ cognoſcet ex pſalmis, qui eorum interpretationem ſigillatim perſequetur. Eſt autem etiã aliud argumentum pſalmorũ, captiuitas Babylonica, in quo eſt etiã multiplex diuiſio. Alij enim pſalmi dicti ſunt vt eorum qui eſſent abducendi captiui. Alij verò, vt eorũ qui ſperarẽt reuerti. Alij autem vt eorum qui iam eſſent reuerſi. Porrò autem ſunt etiam alij pſalmi narratorij rerum iam præteritarũ, narrante Propheta ea quæ in Ægypto, & quæ in ſolitudine facta ſunt, ad poſterorũ vtilitatẽ. Iam verò ſunt etiam quidã ex iis Maccabæici, qui ex perſonis propriis priuatim dicti ſunt, vt Oniæ, & ſi quis eſt eiuſmodi. Alij verò à communi omnium ſimul Iſraelitarum, qui adhuc laborabant. Sunt etiam alii qui Hieremiæ & Ezechiæ peculiariter conueniunt. Sunt autem hi etiam ex genere eorum quæ prædicunt. Hi enim ſignificant futuras genti calamitates propter multitudinẽ peccatorũ. Alii verò narrant etiã miracula incredibilia quæ res eorum aduerſas ſunt conſecuta. Hi verò rurſus variè inſtructi ſunt ad futurarum rerũ varietatem, cum ſpiritus ſanctus ægritudine affectis iam paratam medelam

recondidiſſet. Sed ne eis moleſti ſimus qui cupiunt accedere ad minutam ſingulorum in pſalmis explicationem, dum eos retinemus in exponenda varietate argumentorum: hæc quidem ita habeant: veniamus autem ad ipſa verba pſalmorum, ſi fratres, licet hoc ſcientes, prius adhuc admonuerimus vniuerſum genus prophetię tripliciter diuidi, in futurum, præſens, & præteritum. Prophetia enim eſt, Moſis quoque prophetia, narrantis de Adamo, & de temporibus ab alto repetitis. Quinetiam prophetia eſt eius quod eſt occultum, inuentio. Vt à Petro factum eſt, qui furtum Ananiæ & Saphiræ detexit. Eſt autem magis propriè prophetia, quæ futura prædicit, eáque eſſe euentura poſt multas generationes: quemadmodum dixerunt prophetæ de Christi aduentu, & Apoſtoli de gẽtium ad fidem obedientia & Iudæorum reiectione. A pſalmis ergo iam incipiendum eſt, ordine qui inuenitur in libro pſalmorum vtentes, non autem rerum ipſarum ordine. Neque enim pſalmi ſiti ſunt per ordinẽ, ſed vt vnuſquiſque inuẽtus eſt. Et id oſtẽdetur per multos pſalmos. Quadrageſimus enim tertius pſalmus habet inſcriptionem, Canticũ aduerſus Goliath: tertius autem pſalmus habet inſcriptionem, pſalmus Dauid quando fugiebat à facie Abſalon filii ſui. Quis autem neſcit quàm ſint antiquiora quæ aduerſus Goliath facta ſunt iis quæ aduerſus Abſalon? Id autẽ pſalmis accidit, eo ꝙ liber perierit in captiuitate Babylonica, poſtea autem inuentus ſit tempore Eſdræ, non totus ſimul liber, ſed diſperſus: vtpote vel vnus vel duo, vel tres forte pſalmi. & fuerit compoſitus ita vt fuerunt inuenti, non autem vt ab initio dicti ſunt. Et hinc factũ eſt vt multæ inſcriptiones eorum qui pſalmos compoſuerunt falſæ ſint: & tamen quoad eius fieri à nobis poterit, interpretationẽ pſalmorum afferemus, & à veritate ipſorum non recedemus: ſed eam & ex hiſtoria & ex ipſa dictione exponemus, & nec ſenſum analogicum nec ſublimiorem cõtemplationem vetabimus. Nõ enim aduerſatur hiſtoria ſublimiori contemplationi: ſed cõtrà ea eſt baſis & fundamentũ altiorum intelligentiarum. Illic autem ſolum eſt adnimaduertendũ, ne contemplatio videri poſſit ſubiecti euerſio. quod quidem non fuerit am-

Prophetia triplex ſpecies.

Gen. 1. & tribus ſequẽtibus.

Act. 5.

plius contemplatio, verum allegoria. Quod enim explicatur aliter quàm ſit poſitum, & eſt contemplatio & al-
Galat. 4. legoria. Apoſtolus enim nuſquam euertit hiſtoriam, licet contemplationem introduxerit, & hanc contemplationem vocarit allegoriam, non quòd nomina, quid ſibi vellent, ignoraret: ſed docens quòd licet ſententiis allegoriæ nomen attribuerit, per contemplationem tamen id ſufficiat accipere, nuſquā lædentes naturæ hiſtoriam. Sed diuinæ ſcripturæ innouatores, & qui ſibi videntur ſapientes, de hiſtoria vel dubitantes, vel in eam ſe improbè gerentes, introduxerunt allegoriam, non ex ſententia Apoſtolica, ſed ex vana ſua gloria, facientes vt qui legunt, alia pro aliis accipiant: quemadmodum pro abyſſo quidem dæmones, pro dracone autem diabolum, & ſiquid eſt eiuſmodi. ne cogar nugari, dum nugas cogor refellere. Hæc ergo omnino eiicientes, non vetamur grauiter & honeſtè contemplationes afferre, & mentis cogitata extollere ad ſenſa ſublimiora: quemadmodum conferre Cain & Abel ſynagogæ Iudæorū & eccleſiæ. & co-
Gene. 4. nari oſtēdere reiectam quidem eſſe ſynagogam, vt Cain
Exod. 23 ſacrificium. accepta autem eſſe dona eccleſiæ, vt tunc fuerunt dona Abel, vel agnum immaculatum, qui offerebatur ex lege, transferre ad dominum. hæc enim nec infirmant hiſtoriā, nec expellūt cōtemplationē. Sed hæc moderatio hiſtoriæque & contemplationis peritia, & à gentilitate liberat, quæ alia dicit pro aliis, & aliena inuehit: nec ad Iudaiſmū nos attrahit & impellit cogens ſoli hærere dictioni, illámque colere & obſeruare, nihil autem vlterius, nec altius quidquā cogitare permittēs. Hæc breuiter eum ſcire neceſſe eſt, qui ad diuinorū pſalmorū interpretationem eſt acceſſurus. Eſt itaque primus pſalmus moralis, & moralis vniuerſus: nō enim quēpiā docet hominem, ſed vniuerſum genus hominū. Si autē legis meminit, id non cogi vt ſcriptam ſolam intelligamus, ſed eam etiam quæ in natura ſita eſt, quæ nō vim affert, vt di-
Naturæ cunt Manichæi, ſed eum docet qui vult diſcere. Ne æqui-
lex non uocatio ergo errorem afferat. Dicitur enim lex naturalis
vna. & ea etiam quæ eſt coniuncta naturæ, quæ quidem non poteſt tranſiliri, vt hominem eſſe ridentem, bipedem,

& caneſcere in ſenectute. Ita in omnibus & in ſingulis
hominibus inſita eſt. Ea nec tranſiliri, nec commutari po
teſt. Eſt etiam alia lex naturalis, per quam & diſcere poſ-
ſumus, & id quod eſt melius, à peiori diſcernere quem-
admodum ſcire Deum eſſe, & honeſtum eſſe honorare
parentes, & alium non lædere. Hæc enim vel ipſa vniuſ-
cuiuſque docet natura, propemodum præcipiens ne fa-
ciat alii quæ vnuſquiſque non vult ſibi fieri ab alio. Quã *Thob. 4.*
do enim dicit, Et in lege eius meditabitur die & nocte,
eam dicit ſcilicet per quã id quod eſt melius ac deterius,
diſcernim⁹. Quòd ſi nominis communio legem quoque *Lex ſcrip-*
ſcriptam inducit, ſenſum nihil lædit, cum recte ſe gerat ſi *ta.*
vel vtranque vel alterutram etiam legem meditetur. Sciẽ
dum autem quòd poſtquam arca fuit in Hieruſalẽ à Da- *Matth. 7.*
uid reſtituta, accepta tribu Leui, elegit quatuor principes *Luc. 6.*
canticorum, Aſaph, Aemã, Eethan, & Idithum, vnicuique *1. Par. 25.*
autem tribuit cantores ſeptuaginta duos. nonnulli autẽ
dicunt vſque ad ter mille, pro ſeptuaginta duabus genti-
bus quæ congregatæ fuerint in turris ædificatione, præ-
dicens fore vt in vltimis temporibus omnis lingua lau-
det dominum. Et pſallebant, ille quidem hoc inſtrumẽ- *Pſal. 84.*
to, hic verò alio. In quorum medio ſtabat Dauid cũ pſal- *Eſa. vlti.*
terio, & vnuſquiſque ſpiritu ſancto incitus hymnum ca-
nebat & reliqui quieſcebant, ſolum autem acclamabant
alleluia. Sunt autem pſalmi 150. omnes Dauid. Ex mul
tis autem, qui dicunt, In honorem ſanctæ & viuificæ tri *ἐπιλέγοντες.*
nitatis. Numerus enim quinquageſimus eſt in honore a-
pud Hebræos. Sicut enim dicũt, multos etiam alios pſal-
mos fecit Dauid. Quinetiam ipſi principes cantorum
multos fecerunt. Omnes autem ad ipſum referebantur,
quòd ipſe deum gloria & honore hoc modo afficiendi au
thor fuerit, & quòd ipſe eiuſmodi pſalmorum genus in-
ceperit. Quod autem apud nos Pſalterium, ab Hebræis
Nabla dicitur. Eſt autem pſalmus quidem melodia quæ
fit per muſicum inſtrumentum. Canticum autem, nu- *ἆσμα ἢ ᾠδή*
meroſa quæ fit per os cum verbis elocutio. Precatio
autem, ſupplex pro aliquo conducibili bonorum verbo *προσευχή*
rum conceptio. Hymnus autem, quæ pro bonis quæ no- *ὕμνος.*
bis adſunt, Deo offertur bonorum verborum conceptio.

Laus autem ſeu laudatio, diuinorum miraculorum commendatio. Laus enim nihil eſt aliud quàm eius quod laudatur amplificatio. Diapſalma autem, cum alicuius muſici cantus vel numeri facta eſſet cõuerſio, vel mutata ſententia: diapſalma ſcripſerunt interpretes, vt dicit doctiſſimus Hippolitus. Pſalmus autem cantici dicitur, quoniam cum canticum præceſſerit, idem pulſatur cant' per pſalterium. Canticum autem pſalmi contrà. Alleluia autem interpretatur, laudate eum qui eſt, ſeu deum. vel ſic etiam. Al, venit, El, deus. Via: ipſum glorificate.

Διάψαλμα.

Ψάλμος.

DAVIDICA CANTICA DIVERSIS

ſubſeruiunt noſtris conſolationibus & meditationibus: ſermo incerto interprete. Extat per prælum ſub finem tomi primi.

Orditur ab Homœoſi.

QVemadmodum cibo vita hæc ſubſtentatur quẽ mox eadẽ illa ſubminiſtrat: ſic & ſi bonis actionibus adiuuamur, ſpiritu potiemur, quo parto & bonis operibus abũdabimus: quibus cõtrà ſi caruerimus, idem à nobis ſpũs auolabit, quo deſtitutos neceſſe erit circa res gerẽdas claudicare, ſiquidem ſpiritu hoc decedente impurus ſuccedet: quod liquidò poteſt in Saule cognoſci: quo ſpiritu quid refert ſi non adeò ipſi vrgemur, quemadmodum Saul vrgebat, quando ex malefactis ipſi & flagitiis, & angimur & ſtrangulamur? Opus itaque nobis Dauidica cithara, vt animæ diuina carmina, tum à propheta, tũ à bonis actionibus deſumpta incinamus: horum vtrũuis modò egerimus, vel Dauidico cantico occepto, vel optimis initis facinoribus, non ſecus dæmonem impugnabimus, ac Dauid ſolebat Saulis veſaniam lenire, eritq; eiuſmodi nobis ad iuſtitiã medela. Quinetiam dæmonum furor efferatius concitabitur, cũ ſe nobis praua ſuggerentibus, nihil ipſi ad malum flectimur. Verentur enim vel initiò ſtatim impuriores illi & malefici, ne ex ſuis nephariis ſuggeſtionibus ad laudabile aliquod facinus conuertamur: cúmque nos viderint immotos perſtare, & timore priſtino vacui erunt & cura. Idcirco re bene geſta canticum decantemus, vt dæmoniacum illud vel vrgentiſsimũ propulſemus ſcelus. Dæmones quidem non prorſus priuare nos cælo poſſunt, quin iuuẽt potius plerunq; nos

Collatio elegans.

Reg. 16.

oppugnando: vigiles tamen, & ſobrios ad cælos capeſſendos, è quibus delictis & ſcelere plerique deiiciuntur. Nã qui volens deliquit, vel ſponte furit, dæmon eſt: præterea neque veniam ab homine, neque miſericordiã promeretur. Incinamus itaque animæ hoc ſe pacto habenti, cum aliis ſacrarum literarum ſcriptis, & Dauidica, & ita vt os canendo mentem erudiat: neque enim tenue illud, & exiguum videri debet: ſiquidem cum linguam ad cantum inſtruimus, pudebit animam vel contraria ſentientem non ſaltem canentem illa imitari. Qua ex re neque id ſolum vtilitatis aſſequemur, quin & pleraque alia quæ nobis conducent, referemus. Dixit quippe propheta ille nõ ſolùm futura, ſed de viſibilibus his, déque inuiſibili cælorum ſtructura diſputat, cupientiq; tibi forſan edoceri, vtrum hoc cælum eodem ſit ſtatu perpetuo permenſurũ: nónne reſpondebit Dauid, dicétque: Cæli quemadmodum veſtimentum veteraſcent, ac velut amictum mutabis eos, & mutabuntur? Item de forma cælorum ſiquid optaueris audire, illud intelliges: Extẽdo cælum ſicut pellem. Inſuper ſi de cæli dorſo volueris quid amplius noſſe, dicet tibi: Qui obtegis aquis ſuperiora eius: neque his cõtentus, quin etiam de latitudine mentionem facit, oſtendens vtraque hæc pari eſſe menſura: Quantum inquit, diſtat Ortus ab Occidente, elongauit à nobis iniquitates noſtras, ſecundum altitudinem cæli à terra obfirmauit dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe. Accedit etiam ſi terrarum fundamenta conquiras, neque illa te clam ſit habiturus, cum pſallentem illum huiuſmodi audieris: Quoniam ſuper maria fundauit eam. Item ſi terræ diſcurſus, cognoſcere cauſas cõcupiſces, intelliges: Qui reſpicit terram, & facit eam tremere. Hoc modo omnem ex animo ambiguitatẽ eximet. Noctis præterea ſi rationem requiris, vel hanc referes ab eo edoctus: In ea enim pertrãſibunt omnes beſtiæ ſyluæ. Ad quam etiã ſint montes vtilitatem effecti, reſpondebit: Mõtes excelſi ceruis. Quid opis & lapides fuerant allaturi exponit: Petræ refugium erinaciis. Quid vel arbores ſint infœcundæ creatæ. Ibi enim & paſſeres nidiculabunt. Quid inſuper ſibi velint in ſolitudine fontes: In his quidẽ inhabitabũt beſtiæ

γνώμη. *Pſal.101.d.* *Ibi.103.a.* *Ibidem.* *Pſal.102 c.* *ὑπερτατικῶς.* *Pſal.23.a* *Ibi.103.d* *Ibidem.c.* *Ibidem.b.* *Ibidem.* *Ibidem c* *Ibidem b*

Ibidem. agri. Quid vinum, vt non ſolum eo in potu vtaris, quādo
ad id vel aqua facere ſatis potuiſſet, quin vt te faciat iucū
diorem: Vinum, inquit, lætificat cor hominis, vt intelli-
gas quouſque vini vſus progredi debeat Vnde autem &
aues & feræ beſtiæ nutriātur, audies ab eodem hoc pacto
Pſal. 103 dicente: Omnia ad te reſpectant domine, vt des illis eſcā
d. in tempore opportuno. At ſi de beluis quæras, reſpōdebit
Ibidem.b vel has tui gratia fuiſſe creatas. hoc modo: Qui educit
herbas beſtiis & virentia in ſeruitutē hominū. Quid luna
Ibidem.c. ſit opus, audi dicentem illum: Qui fecit lunam in tem-
pora. Quid præterea quæ viſūtur vniuerſa, & quę nuſquā
*Pſal.*148 apparent creata ſint, clarè edocet: Ipſe dixit, & facta ſunt:
a. Ipſe mandauit, & creata ſunt. Quódque mortis futura ſit
*Ibid.*48.*d* æternæ ſolutio, hoc pacto te inſtruit: Deus liberauit ani-
ἐμνήσθη, mam meam de manu inferni, cum me ſuſceperit. Vnde
recordat⁹ etiam noſtrum hoc corpus ortum ceperit, explicat: Recor
eſt. datus ſum, quoniam puluis ſumus. quóve ſit & in poſte-
*Pſal.*102 rum rediturum, ita docet: Et in puluerem ſuum reuerte-
c. tur. Vtque vniuerſa ſint in tui gratiam creata: ita diſſerit:
*Ibid.*103. Gloria & honore coronaſti eum domine, & conſtituiſti
d. eum ſuper opera manuum tuarum. Quid verò mortales
*Pſal.*8.*b.* ipſi cōmune cū angelis habeamus, ita explicat: Minuiſti
Ibidem. eum paulo minus ab angelis. De diuino autem in nos a-
more illud affert: Quemadmodū pater filios miſeratur,
ſic ſe timentium miſertus eſt dominus. De his etiam quæ
nos in futurum manent, déque vitæ huius fine quietiori
ita dicit: Reuertere anima mea in requiem tuam. Cur au
*Pſal.*102 tē tā vaſta ſit cælum magnitudine hoc inquit: Cæli enar-
c. rent gloriam Dei. Cur nox & dies ſint facti, nō vt lucem
*Ibid.*14.*d* duntaxat præbeant & quietem, ſed etiam vt erudiāt. Non
*Pſal.*18.*a* ſunt inquit, loquelæ neque ſermones, quorum non exau
*Pſal.*18.*d* diantur voces eorum. Quo demum pacto & mare & ter-
*Ibid.*103. ras obeat. Abyſſus ſicut veſtimentū amictus eius, ita qui-
a. dem apud Hebræos habetur. Ex his itaque enarratis ſu-
mētes initium & reliqua pernoſcetis, de Chriſto ſcilicet,
déque his eius reſurrectione, de futuris ſuppliciis, déque
his quæ bonis moribus aduerſantur, de legib⁹, ita vt mul-
tiplici bono refertos vobis liceat Dauidicos codices con
uenire. Nā ſi in moleſtiā aut aliquā animi perturbationē.

inciderıs, plurimum hi ad te conſolandum valebunt: ſi fueris in peccata prolapſus, quàm multa ibidē inuenies ad medelam: ſi paupertate eris, vel preſſuris grauatus, multos tibi ex his ad tranquillitatem portus videbis offerri. Si iuſtus, non mediocrem eris ſecuritatem nactus: ſi crimini obnoxius, fiduciæ plurimum. Quippe ſi pro iuſtitia ſis mala perpeſſus, illū audies prædicantē: Quoniam *Pſ.43.d*
propter te tota die mortificatus ſum. Et illud: Æſtimati *& Rom.*
ſumus ſicut oues occiſionis: hæc omnia venerunt ſuper *8.g.*
nos, nec obliti ſumus tui. At ſi ex re bene geſta inſoleſcere cœperis, audies eundem dicentem: Ne ingrediaris in *Ib.142.a*
iudicium cum ſeruis tuis domine, quoniam non iuſtificabitur coram te omnis viuens: ſic mox humilitatem ſectaberis. Quinetiam ſi quippiam cōmiſeris vel deſperatione capieris, intelliges illum frequentius id incinentē: Hodie ſi vocē eius audieritis, nolite obdurare corda ve- *Ibi.94.b*
ſtra, quo audito ſtatim reſipiſces. Porrò ſi regio fueris dia *Ibid.32.d*
demate inſignitus, elatus, inſuper & tumidus, illud ediſces: nō ſaluatur rex magnis viribus, nec gigas ſuæ virtutis magnitudine, ſic poteris modum ſuperbiæ ponere. Si opibus præterea afflues & gloria, rurſus audies modulātem: Væ qui cōfidunt potentiæ ſuæ, & multitudine diuitia *Ibi.48.b*
rum ſuarum gloriantur. & illud: Nam homo ſicut fœnum *Ibi.102.c*
dies eius, nec deſcendet cū eo gloria eius: hoc pacto nihil duxeris fore in terris magnifaciendum: ſiquidē gloria & potentia fulgore cuncta excedunt: quæ duo ſi fuerint per te neglecta, quid eſſe aliud poteſt cuius apud te ratio conſtet? Quòd ſi in aliquo fueris animi mœrore conſtitu *Ibi.41.b*
tus, intelliges: Quare triſtis es anima mea, & quare cōtur *Ibid.36.a*
bas me? ſpera in domino, quoniā cōfitebor illi. At ſi nonnullos videris probari immeritò, id dices: Noli æmulari in malignantibus, quoniam quemadmodum fœnum exareſcent, & tanquam olera virentia concident. Si iuſtos ſpectaueris æquè atq; iniuſtos pœna affici, ſenties haud parem fore ſupplicij cauſam. Pleraque ſunt, inquit, peccantium flagra, quæ tamē iuſtis inferri propheta nō aſſerit, quando, Multæ, inquit, iuſtorum anguſtiæ, & ex his o- *Ibid.33.d*
mnibus liberauit eos dominus: & rurſum: Mors peccato- *Ibid.*
rum peſsima: & honorabilis corā domino mors ſanctorū

eius. Hæc itaque frequẽtius repete, inſtructúſque iſtiuſmodi erudire: nam verbis hiſce vel ſingulis per nos ſimpliciter ex tranſcurſu prolatis, patentiſsimum ineſt ſentẽtiarum pelagus. Quòd ſi libuerit prophetica hæc dicta diligentius perſcrutari, videbitis in maximam diuitiarum copiam fluxiſſe. Licebit interea volenti cuique ex dictis hiſce, quæ inhæſerint vitia repurgare: ſi neque inuidiã facilè admittat, neque mœrorem, ſi diuitias contempſerit, ſi anguſtias, anxietates, egeſtatem pro nihilo duxerit, ſi vitam deniq; ipſam nihil eſſe exiſtimauerit. Eiuſmodi à te opinatio vitia propulſabit: pro quibus omnibus & gratiæ ſunt deo agendæ, vt his rebus contemptis gazas attrectemus cæleſtes, & per aduerſantium rerum tolerantiã, pérque ſacrorum ſcriptorum conſolationem, ſpem habeamus & futura beatitudine potiamur.

SANCTI PATRIS NOSTRI IOANNIS *Archiepiſcopi Conſtantinopolitani, qui Chryſoſtomus, id eſt, aureo ore, dictus eſt, in pſalmos interpretatio.* *Pſalmus primus.*

Impiorũ conſilium diabolus, vt piorũ Chriſtus, ſed & idẽ via & cathedra.

BEatus vir qui non abijt in conſilio impiorum. Beatitudo eſt omnium bonorũ baſis ac fundamẽtũ, quæ neceſſariò in pſalmis propoſita eſt pro coronis, eius amatores ad victoriã præparans & incitãs: vt qui vult in fine eſſe beatus, impiorum conſilium toto animo fugiat, in via autem peccatorum pedem non figat, *nec vnquam in cathedra peſtilentiæ ſedeat.*

Eſa.7.8.29. Conſilium enim impiorum cadet, vt ait Eſaias: per id ipſum diabolum ſignificans. Ipſum enim conſilium primũ *Iob 11.* homicidam inſtigauit, & fraternorum viſcerum obliuio- *Geneſ.4.* nem ei iniecit, & coniunctum par bonorum amore ſeiũ- *Geneſ.3.* xit: & eos lugere docuit, qui erant alieni à triſtitia, & terram quę ſitiebat pluuiam, ſanguine irrigauit. Vnde etiam dignum fructum nempe execrationem & maledictionẽ produxit. Sanguine enim inebriata tremorem genuit & cæde ſata planctum & eiulatũ peperit, laboribus dignas ſpicas proferens. Piorum autem conſilium eſt Chriſtus, quod inuenitur in via, & cathedra. Via quidem, vt quæ *Ioan.14.* ducit ad ipſum patrem. Cathedra autem, vt quæ facit

quieſcere eos qui afflicti ſunt in vita. Venite enim, inquit, omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiã vos. Illud quidem conſilium conſuluit vt Ioſeph in Ægypto venderetur, hũc autem venditum Regem fecit. Illud docuit Paulũ perſequi: hoc autem iuſsit eum ipſum prædicare, & ideo illud quidem eſt fugiendum, hoc verò expetendum. *In lege domini habentes voluntatem, & in lege eius meditantes die & nocte.* Et quænam eſt ea lex niſi Chriſtus qui inenarrabiliter eſt ex patre genitus, nec eſt ſcriptus in tabulis lapideis? Ex Siõ enim egredietur lex, & verbũ domini ex Hieruſalẽ. Qui lex quidem dicitur, vt qui in ſe ferat paterna conſilia. Verbum autẽ ſeu ratio, vt qui à patre ſit inſeparabilis. Ipſe autem eſt etiã. *Lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum.* Quod pater abſque vllo interceſſore, ferax, frugiferum, bellè germinans, alticomum frondoſúmque progenuit. Hoc lignum ſponſa deſiderans dicit in cantico Canticorum, Dixi, aſcẽdã in palmam, & tenebo ramos eius: palmam quidẽ ipſum vocãs, propter carnis turpitudinem, infrà: fertilitatẽ autem diuinitatis, ſuprà. Huius ligni eſum cum recuſaſſet Adam, in contrarium incidit: nos autem nũc myſticè comedentes, tranſgreſsionem ex ipſo exterminamus: lignum enim vitæ eſt Chriſtus, lignum mortis diabolus. Hic enim hominem expellit ex paradiſo: Ille verò latronem ducit in paradiſum. Ramos enim habet Apoſtolos: fructus, eos qui ſalui fiunt: foliorum comam, orationes: radicẽ baptiſmũ: Agricolam, patrẽ, qui ipſum & ſuprà & infrà abſque interceſſore peperit. Vis etiam videre eius fructum, *Quem dedit in tempore ſuo?* Vide eum crucifixum, & latus eius compunctum ex quo ſanguis & aqua ſcaturiit. Sanguis quidẽ ad repræſentandum martyrium, aquam verò in ſignum baptiſmi. Quoniam enim compunctum latus Adam ſupplantauit, neceſſario punctus quoque latus eum regenerauit. Humidum lignum, vnum deiecit: lignũ autem ſiccum, mundum rurſus erexit. Eſus illius mortem peperit: eſus huius vitam fecit rurſus germinare. De illo enim dictum eſt, Non comedite ex illo. de hoc autem: Guſtate & videte quòd benignus eſt domin⁹. Speciosus eſt, vt malum: ſuauis eſt vt vinum: fructifer, vt olea: quæ multa ha-

Matt. 11. *Gene. 37.* *Geneſ. 41.* *Act. 9.* *Lex, Chriſtus.* *Eſa. 2.* *Chriſtus, λόγος, verbum & ratio.* *Chri. lignum.* *Canti. 7.* *Lignũ duplex.* *Rami apoſtoli.* *Fructus fideles.* *Gene. 2.* *Pſal. 33.*

bet tegumenta, ſicut malum punicum: fructu abundans, vt palma: maturus, vt botr⁹. Guſtate & videte, fruct⁹ crucis floruit in Patriarchis, germinauit in prophetis, dedit odorem in aduētu, maturuit in paſſione, comeditur poſt reſurrectionem. Guſtate ergo & videte, quàm ſit ſuauis, quàm ſolidus, quàm maturus, quàm floridus, quàm omni ſpecie ac decore plenus. Hūc fructum nos quoque decerpamus. Eſt enim à ratione omnino alienum, eos quidem qui ſenſilem ingrediuntur vineā, ex vnaquaque vite quod eſt vtile inexplebiliter colligere, cum oculorum deſiderio alacriter concurrentes: nos autem qui talem ac tantum paradiſum, id eſt hortum ingreſſi ſumus, vbi eſt vitis vnigenita, quæ palmites pādit apoſtolicos, & botros fert patriarchicos, non colligere inexplebiliter ea quæ ſunt vtilia, licet vinea quo maior decerpitur vindemia, eò magis abundet. Eam ergo vindemia inſaturabiliter, non lędens vineam. Omnibus enim ſufficiet, & obtinebit plenitudinem, & mundum ſatiabit, nec fructus deficiet. Nā cùm ſit fons bonorum, exinanita reſtagnat, totum dās & totum continens, quę etiam nūc nos delectat, & tunc nos afficiet gloria in ſuo aduentu. Quoniam eum decet gloria & potentia in ſæcula ſæculorum. Amen.

Pſal 33.
ὡϱίμαστν.

IN SECVNDVM PSALMVM,

Quare fremuerunt gentes & populi meditati ſunt inania.

QVemadmodum qui in Solem iaculatur, & in cælum iacit lapides, rem vanam & inanem aggreditur, & quicunque eum aſpicit, vel ingemiſcit, vel ridet. Ingemiſcit quidem, vt aduerſus peccantem, ridet autem, tanquam ebrium, quod cum terra ſit, in cælum bellum gerit: quòd cum ſit lutum, aduerſetur ei qui ipſum finxit, quòd cum ſit fœnum, cum igne pugnet. Scriptum eſt enim, Omnis homo fœnum: &, Deus noſter ignis conſumēs. Ita beatus propheta, cum vidiſſet ſpiritu & Iudæos & Græcos ſeu Gentiles aduerſus Chriſtum belligerantes, & aduerſus ſuum factorem tanquam hominem arma capientes, dixit ingemiſcens, per pſalmum propoſitum, *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum.*

Abhomœoſi ordi-tur.
Eſa.40.
Dan.4.
Hebr.12.

Aduerſum quẽ? Dic citò, vt qui audiuerint, pertimeſcant, *Aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius*. Opus aduerſus opificem, figmẽtum aduerſus fictorem, lutum aduerſus figulum, fœnum aduerſus ignem. Vidiſti cæcum bellum, pugnam quæ non poteſt committi. Quemadmodũ enim cæcus vna virga pugnat cũ diuite & paupere, cum ſeruo & libero, & cum non habeat oculum vię ducem, dextera aberrat: ita aliquando Iudæi & Græci, & Gentes incredulitate cæcutientes, in prophetas, & Chriſtum bellum ſimiliter geſſerunt. Quare fremuerunt gentes, populi, Reges, & principes currus vitij ac ſceleris, cuius eſt auriga diabolus? Interrogat autem propheta, non vt diſcat ab ipſis, ſed vt lapſos eſſe conuincat: vel de impudenter ſe gerentibus triumphum agat, vel vt non habentes quid loquantur ac reſpondeant, maleficij arguat, quando gentes, & populi, Reges, & principes, hi inquam quatuor ordines Deum quatuor finium crucifixerunt. Crucifixerunt autem, quoniam ſuſtinuit qui crucifigebatur. Hoc enim nos apertè docuerũt apoſtoli, dicentes, Domine tu es Deus qui feciſti cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt, qui ſpiritu ſancto per os patris noſtri Dauid pueri tui dixiſti, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges terrę, & principes conuenerunt in vnum, aduerſus Dominũ & aduerſus Chriſtum eius. Deinde qui nam fuerint, interpretantes dicunt, Conuenerunt enim verè aduerſus ſanctum filium tuum Ieſum quem vnxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum Gentibus & populis Iſrael, ad faciendum quæ manus tua & conſilium tuum decreuerunt fieri. Quas ergo perſonas interpretati ſunt Apoſtoli, fieri non poteſt vt aliter interpretemur. Sed dicet quiſpiam, Certè ecce Gentes, & populus Iſrael oſtendunt quod Chriſto crucifixo Iudæi & milites & cuſtodia concurrerunt. Cur ergo cum pluraliter dictum ſit, Aſtiterũt Reges terræ, & principes cõuenerũt in vnũ, Apoſtoli vni Regi Herodi, & vni principi Pilato id dictũ attribuerũt dicentes, Cõuenerũt enim verè in hac ciuitate Herodes & Põtius Pilatus? Nũquid Herodes Reges: Nunquid Pilatus principes? Sed nõ errarunt Apoſtoli, qui ſic ſunt interpretati.

βεβαίωσις à ſimili petita.

Currus vitiorũ auriga diabolus.

Act. 4.

Pueri tui. παῖδος σου ſerui tui.

Quæſtio.

Solutio.

Cum rege enim Herode peccati quoque regem diabolũ oſtenderunt, & cum principe Pilato dæmonum poteſtates & principatus ſignificarunt. De quibus dicebat Apoſtolus: Ne regnet ergo peccatum in mortali veſtro corpore. Non eſt enim nobis colluctatio aduerſus carnẽ & ſanguinem, ſed aduerſus poteſtates & principatus aduerſus rectores mũdi. Quia enim Deus in carne erat qui crucifigebatur, & qui ſub viſum non cadebat, in eo quod videbatur, afficiebatur iniuria. Dæmones cum hominibus, & qui carnis erant expertes, cũ carnalibus, aduerſus eum conuenerunt. Vis videre reges & principes conueniſſe aduerſus Chriſtum? Quando Chriſtus aſcendit in montem vt tentaretur à diabolo, tunc Archidæmon in puncto temporis omnia regna mundi & gloriam eorum coegit, & cum omnibus viſus eſt, vt cum omnibus euaneſceret: & de omnibus contendebat, vt in omnibus caderet & vinceretur: faciebat enim quod neſciebat, & paſſus eſt quod ignorabat. & qui prius quærebat adorari, retro eiiciebatur audiẽs, Vade poſt me ſatana. Scriptum eſt enim diabolum ab ipſo ad tempus abſceſsiſſe, obſeruantẽ tempus crucis. Quando ergo venit tempus paſsionis, tunc reges, & principes dæmones, & mali princeps cum Herode & Pilato conuenerunt aduerſus Chriſtum. Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius. Et principes cõuenerunt in vnum. Quando? Quando bis mille dæmones & legio in vnum hominem ingreſsi, in eo habitarunt. Illud ergo, Cur fremuerunt gentes, pro eo quod eſt, Cur gentes inſolentes euaſerunt, & ſupercilium erexerunt? Quænam gentes & populi & quando maximè meditati ſunt inania? Quando Iudæi & gentes, Herodes & Pontius Pilatus, & cuſtodia, & milites Ieſum tãquam mortuum ſeruabant qui erat inter mortuos liber. Cũ viuo bellum geſſerunt, & à mortuo victi ſunt. Cur fremuerunt gẽtes, cur mortuum ſeruare non potuerunt qui mortuus dicebatur, Deus autem cernebatur? Quando lapidem obſignarunt, & petram non tenuerunt. Cur fremuerunt gentes? Thecam tutò cuſtodierunt, & quod in ea reconditum erat nõ habuerunt. Cur fremuerunt gentes? Mors enim tunc do-

Rom. 6. *Ephes. 6.* *Matt. 4.* *Mar. 5.* *Matth. 8.*

minans fecit reſurrectionem: & ſepulchrum, accepto corpore depoſito, territum quod patris theſaurum accepiſſet, depoſitum cum timore reddidit. Cur fremuerunt gentes? Et milites quidem lapidem vt lapides ſeruabant. Angeli autem ſepulchrum Dei monimentum oſtenderunt. Quemadmodum enim milites ſepulchrum priuati non cuſtodiunt, ita ſepulchrum hominis minimè ſeruant Angeli: neque enim Chriſtum obſeruabant qui iam reſurrexerat, ſed propter hæc tria Angeli ad ſepulchrum manebant. Primùm, vt oſtenderent Deum fuiſſe ſepultū, ad ſepulchrum tanq̃ apud cælum manebant. Secundò, vt mulieribus reſurrectionē annunciarent, dicētes: Quid quæritis viuentem cū mortuis? non eſt hîc, ſed ſurrexit. Niſi enim angeli hoc dixiſſent mulieribus, ſuffumigaturæ erant ſepulchrū quod nihil continebat, & honoraturæ lapidem, qui petrā non habebat, & vncturæ thalamum cùm non adeſſet ſponſus, & præconio reſurrectionis allaturę impedimentum. Tertiò ad ſepulchrum propterea manebant Angeli, vt inſidias omnes & machinationes diſturbarent, ne Iudæi cùm audiſſent Chriſtum reſurrexiſſe, alium mortuum in ſepulchro ponerent, & interdiu dicerent, Quid erratis exiſtimantes Chriſtum reſurrexiſſe? ecce teſtatur ſepulchrū, quod mortuū retinet. Quem videtis tanq̃ mortuum, qui reſurrexerit, viſum quoddam eſt ſeu ſpectrum, quod & vos decepit. Vos facimus iudices, an non in nouo monimēto ſepelierunt Ieſum? ſcrutemini ſepulchrum. Si non habet mortuū, reſurrexit, vt dicūt. Et ne tibi videatur incredibile quod dicitur. Qui enim militibus permultum pecuniæ dederunt, vt dicerent eum fuiſſe ſurreptum à diſcipulis, non dubitaſſent alium mortuum ſepelire in ſepulchro, & dicere viſum vel dæmonium vel ſpiritū eſſe qui ſurrexerat, ſi id fuiſſet eis permiſſum. Sed à ſeipſis proditi ſunt, cùm dixiſſent eum fuiſſe ſurreptum. Niſi enim Iudæi hoc diſſeminaſſent, poſtquam à pluribus audiuerant eū reſurrexiſſe & multis apparuiſſe, quòd ſpiritus apparet, non autem reſurrexit Chriſtus: ꝙ ſurreptū fuit corpus, non autem reſurrexit qui fuerat ſepultus: non dixiſſet Dominus Apoſtolis poſt reſurrectionem, Palpate me & videte, quòd ego ipſe ſum, quòd ſpiritus carnem

Angeli cur aſſeſſores ſepulchri.

Luc. 24.

Mat. 28.

Luc. 24.

& oſſa non habet, ſicut me videtis habere, propterea milites & Angeli ſepulchrum ſeruabãt. Nemo autem alienum exiſtimet, ꝙ propoſitũ Pſalmum reſurrectioni Chriſti attribuimus. Apoſtolicam enim regulã ſecuti ſumus, & Pauli interpretationem tanq̃ legem tenemus. Paulus
Act. 13. dicit in Actibus, Et nos vobis annunciamus promiſsionẽ factã patribus, ꝙ hanc Deus impleuit filiis ſuis, nobis reſuſcitans Ieſum. Et mẽtionẽ faciens reſurrectionis Ieſu, propoſitum Pſalmum accepit dicens. Sicut & in Pſalmo ſecundo ſcriptũ eſt, Filius meus es tu, ego hodie genui te: quemadmodum ex virgine non ſatũ, ita ex ſepulchro incorruptum: neque enim caro eius nouit corruptionem. Hinc dicitur regeneratio, ex mortuis reſurrectio. Sed nũc etiam Eccleſia videns gentes multorũ deorũ cultui deditas, dicit, Quare fremuerunt gentes? Græci ſcilicet qui elementa deos appellauerunt, terram quidem Cererem, aquam verò Neptunum, aërem autem Iunonem, ignem autem Vulcanum, pluuiam verò Iouem? Si enim ſunt elementa dij, quomodo pugnãt inter ſe? quomodo armãtur ad bellũ inter ſe gerendum. Aqua enim eſt inimica ignis: ignis autem aquam perimit & conſumit: & quemadmodum in acie conflictúque bellico, vbi ſunt vires ſuperiores, illic exultat victoria: ita etiã in pugna ignis & aquæ, vbi ſunt maiores copiæ, illic canuntur epinicia. Terra verò ab aëre frigido flagellatur: aër autem à terræ vaporibus peſtilentem affectionem ſuſcipit. Si dij ſunt elementa, quis nouit eos cum ſeipſis bellum gerere? Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Et in creatione quidem mundíq; opificio, quæ ſunt inimica natura, concordiã amplexa ſunt, & mundum perfecerunt, nutui opificis parentia: in vniuerſi autem prouidentia ſunt ſibi inuicem infeſta, impium multorum deorum cultum refellentia, vt omnes ſciamus quòd quæ bello impetũt & impetuntur, Dij eſſe non poſſunt. Et populi meditati ſunt inania. Hæretici qui ſcripturas conculcarunt, & opera elementorum tanquam legis* proferunt. Et quinã ſunt qui dicunt? Spiritus ſanctus, & Dauid, & Apoſtoli. De quibus autẽ dicũt? De Herode, Pilato, & Iudæis, & militibus, qui
Act. 9. Chriſtum crucifixerũt. Quis eſt huius teſtis? Liber Actuũ.

Ἕλληνες Græci, Gentiles, Pagani.

*leges, puto legẽdũ.

Quòd autem ſpiritus ſanctus, & Dauid, & Apoſtoli hæc dixerint, ille quidem reſpondens, hic verò prædicens, illi verò prophetiæ exitum reſpiciẽtes, audi, Quando Petrus *Act. 3.*
& Ioannes claudum in templo curarunt, & tanquam ſacrilegi in ius vocati examinabantur, abſoluti venerũt ad coapoſtolos, & ipſis renunciarunt quæ ſibi dixerunt pontifices & presbyteri. Illi verò cùm audiſſent, concorditer ſublata voce dixerunt, Tu Domine Deus qui feciſti cælũ *Ibidem.*
& terrã, qui Spiritu ſancto per os patris noſtri pueri tui dixiſti, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ. Vides quomodo ſpiritus, & Dauid, & Apoſtoli dixerunt ea quę ſunt propoſita. Quinã Reges? Atqui ſolus Herodes in paſsione eũ examinauit. Quinque reges aduerſus Chriſtum in humanæ eius naturæ ſuſceptione aſtiterunt. Primus diabolus, ſecundus *Luc. 23.*
mors, tertius peccatum. Quartus Herodes, qui propter ipſum infantes interfecit: & quintus alius Herodes, ſub quo paſſionẽ ſuſtinuit. Quoniam ergo pentas Regum, & *Mat. 2.*
egregia pentapolis aduerſum cæleſtem Regẽ inſurrexerunt. Aſtiterunt reges terræ. Quòd autem Satanas ferens nomen alienum, & tanquam fugitiuus, Domini ſuſcepto nomine, Rex dictus ſit, audi. Quando Dominus fugauit dæmones, & curauit dæmoniacos, dicebant Iudæi: In beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Deinde Dominus, Omne regnũ in ſe diuiſum, deſolatur. Et ſubiungit, Si ergo ſatanas quoque in ſeipſo diuiſus eſt, quomodo ſtabit eius regnum? Cùm autem eius regnum dixit, eum dici regem oſtendit. Quòd autẽ rex eſt etiam mors *Luc. 11.*
impietatis, dicit Paulus, Sed regnauit mors ab Adam vſq; ad Moſem. Quòd autem etiam quod malum facit peccatum, Rex ſit, audi: Ne regnet ergo peccatum in mortali veſtro corpore. Quòd verò etiã qui infantes interfecit He- *Rom. 5. 6*
rodes, rex ſit, ſcriptũ eſt, Cùm autẽ audiſſet rex Herodes famam Ieſu, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cũ ipſo. *Mat. 2.*
Quòd autem cũ hic mortuus eſſet Herodes, & Archelaus eius filius regnaſſet, poſt Archelaũ alius Herodes regna- *Luc. 19.*
uerit, ſcriptum eſt, Audiuit autẽ Herodes rex famã Ieſu. *Mat. 14.*
Quia ergo quinq; reges aduerſus regem vnigenitum conſpirarunt, Aſtiterũt reges terræ, & principes cõuenerunt.

πεντὰς ἀ πέντε, vt à tribus, trias.

Viæ duces, rerum adminiſtratores, regulæ reipublicæ, vi-
conciliū tæ medici, conuenerunt diabolicum * cœtū aggregātes,
dicerem. conuenerunt improborum eccleſiā cogentes. Quare fre-
muerunt gentes? Qui erant mortales, creatorem immor-
talem voluerunt de medio tollere. Quamnā inde captu-
ri vtilitatem, & quando poteſt manus hominis aduerſus
Deum aciem inſtruere? Quāuis enim pati ſuſtinuerit, di-
uinam tamen poteſtatem nō amiſit. Quāuis in ligno pen
Eſa. 63. deret, Angeli eum admirabātur. Quanuis eum Iudæi ma
Luc. 23. ledictis inſectarentur, patri tamen ſpiritum commenda-
bat. Quanuis eſſet in monimento ſepultus, inferorum ta
Zach. 9. men penaria exinaniit. Quanuis eſſet mortuorum vincu
lis illigatus, mortis tamen vincula confregit. Quāuis ab
infidelibus fuerit condemnatus, venit tamen iudex viuo-
Act. 2. rum & mortuorum. Quid ergo commodi acceperunt im
Epheſ. 4 pij, qui erant homines, & cum Deo pugnabāt? Quare fre
Act. 10. muerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Quāuis
enim crucem ſuſceperit ô Iudæi, ne imbecillitati eā rem
adſcribatis, ſed patientiā potius admiremini. Qui enim
Mat. 21. verbo [illegible] fecit areſcere, & Lot vxorē in columnam con-
Geneſ. 19. uertit, poterat vel ſolo aſpectu vos cùm vniuerſa ciuita-
te in profundum terræ hiatum deturbare. Sed non fecit,
ne de hominum interitu lætaretur diabolus, & alioqui
quoniam acceſſerat ſeruator vniuerſorū, non æquum exi
ſtimauit eo ipſe tempore de improbis ſupplicium ſume-
re. Si enim orbis terrarum chirographum non tunc fuiſ-
ſet deletum, quomodo potuiſſent tunc reddere rationem
Coloſſ. 2. qui erant obnoxij? Et quemadmodum rex qui publicum
Cōfirmat feſtum celebrat, eos quidem qui ſunt in carcere liberat:
ſimili. illo autem tempore nullum qui in ipſum aliquid admit-
tit, morte afficit. Ita etiam Chriſtus cū publicum feſtum
paſsionis perageret, & mundo impatibilitatem procura-
ret, non ſolùm reos abſoluit, ſed eos etiam qui ipſo tem-
Ioan. 3. pore peccabant, non perdidit. Quemadmodum enim qui
Alterum ſunt apud nos principes, tempore paſchæ nullum quidē
ſimile. puniunt: eos autem qui ſunt in carcere, abſoluunt. hoc
prius fecit Chriſtus. Sed dices, Non dederunt pœnas qui
Chriſtum crucifixerunt? non amiſerunt ciuitatem? non
conflagrauit eorum templum? non ex eis innumerabiles

perierunt myriades? Quomodo ergo dicis nõ animaduertiſſe in eos qui crucifixerunt? Sed ſi eo quidẽ tempore, vel paulò pòſt obſeſſa fuiſſet Hieruſalẽ, rectè contradiceres. Sin autem multis poſt annis pœnas luerũt, ne eũ accuſes qui puniit, ſed eos accuſa, qui tot annis nulla ducti ſunt pœnitentia. Qui enim tot annis fuit patiens, oſtendit ꝙ *Rom. 2.* ne deinceps quidẽ quicq̃ remiſit de patientia: crucifixus autem fuit patiens, vt vocaret eos ad pœnitentiam immanes homicidas. Quoniam nunc ei gloria & potentia nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

IN TERTIVM PSALMVM, DOMINE *quid multiplicati ſunt qui tribulant me.*

DVcibus exercitus victoriam aſſecutis reges ponunt ſtatuas in honorem victoriæ: Aurigis verò & athletis columnas & imagines eorum victoriæ teſtes excitant Principes, & inſcriptione tanquam ore efficiunt, vt materia victoriam prædicet. Alij rurſus in libris & ſcriptis, victorum laudem deſcribunt, ſuas in laudando vires iis qui laudantur maiores volentes oſtendere. Et pictores, & ſtatuarij, & ſculptores, & populi, & Principes, & ciuitates, & pagi, victores admirantur. Nemo autem fugientis, eiúſq; qui non bellũ geſſit, deſcripſit imaginem, vt nunc Dauid. *Similia.* Eſt enim Pſalmus Dauid, dũ fugeret à facie Abſalonis filij ſui. Et quãdo laude dignus habitus eſt qui fugit? Quando dignus eſt habitus exul, cuius nomẽ inſcriberetur? *2. Reg. 11* Fugitiuos ſcriptis literis perſequuntur, non honorant inſcriptionibus. Sed diſce, ô frater, cauſam inſcriptionis, & animam tuam confirma, in tuto colloca. Sit tibi hiſtoriæ narratio, vitæ tuę correctio. Sit iuſti perſecutio, mentis ſtabilimentum. Diſce enim cur Dauid perſequeretur Abſalõ, vt cur rei fundamentum inueneris, timore Domini ædificeris. Quemadmodum enim abſque fundamento inualida & imbecilla eſt ædificatio: ita niſi inuento ſcopo ac inſtituto ſcriptura eſt inutilis. *βεβαίωσις à ſimili.* Beati Dauid fuit hoc inſtitutum, per propoſitum pſalmum vitam docere & caſtigare, vt nihil vnquam mali faciat, nec leges Dei contemnat, ne peccatori ea eueniant quæ ſibi euenerunt. *λύσις quæſtionis propoſitæ.* Fugiebat filium ſuum Dauid, quoniam caſtitatem fugerat, fu-

Exo.20. Mat.19. Mar. 10.

giebat filium, quoniam matrimonium pudicum violauerat. Fugiebat filium, quoniam legem Dei quæ dicit: Non occides, non adulterabis, fugerat. Quoniã enim alienam agnam in domum ſuam introduxerat, & eius paſtorem interfecerat, qui erat in domo ſua agnus, paſtorem cornu petebat. Alienæ domui bellum intulit, & ex domo ſua in ipſum bellum incitatum eſt. Non eſt meum * cogitatum, ipſius Dei dictum eſt. Vbi autem Deus eſt qui interpretatur, nemo eſt qui contradicat. Quod enim aduerſus Dauid filius ſuus ideo inſurrexerit, quoniam Vriam interfecit, & vxorem eius accepit, audi Deum per Prophetam Nathan Dauid dicentem: Ego vnxi te regem ſuper Iſraël, & erui te de manu Saul. Ego dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in ſinu tuo: dedíque tibi domum Iſrael & Iuda, & ſi parua ſunt hæc, adiiciã tibi multo maiora. Quare ergo contempſiſti verbum Domini, vt faceres malum in conſpectu meo? Vriam Hebræum percuſſiſti gladio, & vxorem illius accepiſti in vxorem tibi, & interfeciſti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrẽ non recedet gladius de domo tua in æternum. Alienam domum gladio diuiſiſti: gladium aduerſus te fundam in domo tua. Ecce ego ſuſcitabo aduerſus te mala de domo tua. Non aliunde, nec foris, ſed ex domo tua. Vnde eſt fons peccati, illinc eſt plaga ſupplicij. Quia ergo à præcepto domini fugitiuus exúlque fuerat, propterea filium fugiebat. Pſalmus Dauid dum fugeret à facie Abſalon filij ſui, bellíque narratione, melior eſt cauſa belli ſuſcepti, vt cùm iuſti lapſum viderimus, caueamus, ne cadamus, & eiuſmodi ſupplicium fugiamus. Multi enim vel in hodiernum vſque diem bella habẽt in ædibus, & hic quidẽ oppugnatur ab vxore, ille verò obſidetur à filio: alius autẽ à fratre, & alius domatur à famulo, & vnuſquiſq; angitur & afflictatur, & pugnat, & bellum gerit, & bello vexatur, & nemo ſubducta ratione apud ſe cogitat: quòd niſi peccata ſeminaſſet, non in domo ſua ſpinæ & tribuli ſuccreuiſſent: niſi peccatorum ſcintillas occultaſſet, domus non conflagraret. Quòd enim peccatorum fructus ſunt mala propria, & domeſticos lictores deus in peccatores elegit, teſtis eſt ſcriptura, qua ad faciendã fidẽ nihil eſt validius,

** pro cogitato legerem, commentum.*

2.Re. 12.

Ita legit Chryſoſt. ἔδωκά σοι τὰ πάντα τοῦ κυρίου σου, Ego dedi tibi omnia quæ erant domini tui.

μεταφορικῶς hæc.

Eſa. 9. & vl.

Rom.2.

Vxor tecũ bellum gerit, ingreſſo tanquam fera occurrit, linguam tanquam gladium acuit. Res quidem valde moleſta ac difficilis, quòd auxiliatrix aduerſaria facta eſt: te ipſum tamen examina nunquid in iuuentute in mulierẽ noui quid attentaris, & quod mulieri à te vulnus inflictũ eſt, curetur per mulierem, & alienum vlcus propria vxor, chirurgi officio fungens medicetur: & quamuis quæ fecat, ignoret, nouit tamen deus medicus. Ipſe enim ea tanquam ferro aduerſus te vſus eſt. & quemadmodũ ferrum neſcit quid agat, futuram autem per ferrum medelã nouit medicus: ita etiam licet ignoret vxor quæ ferit, & maritus qui feritur, cauſam ictus: deus tamen vt medicus nouit quid conferat. Quòd autem mulier mala ſit peccatorũ *pugnus, teſtis eſt ſacra ſcriptura. Quid enim dicat? audi, Mulier mala viro peccatori dabitur. Et dabitur tanquam amarum antidotum, quòd peccatorum malos humores cõſumat. Quòd autẽ etiam obſideri à filiis, ſit peccatorum ſupplicium, teſtis eſt Dauid qui propter nefariũ coniugium à ſuo filio Abſalon bello impetitur, vt ſuperiùs oſtendimus. Quòd autem etiã fratres aduerſus fratres propter peccata bellum geſſerunt, teſtis eſt liber Iudicum. Quando enim in viatoris concubinam fornicati ſunt qui erant tribus Beniamin, illa autem cùm immenſam non tuliſſet contumeliam, mortua eſt: vndecim tribus aduerſus vnam bellum geſſerunt. & quia vndecim tribus à Deo defecerant, & fornicati fuerant in idola, vndecim tribus ab vna tribu victæ ſunt, & ſæpe ab vna victæ ſemel illam vicerunt, & fratres in fratres bellum geſſerunt, quandoquidem deus propter peccata eorum intermediam peccati maceriam ſuſtulit. Quoniam enim vna tribus in mulierem fornicata, vndecim autem tribus in idola fornicatæ fuerãt, & hi & illi à deo exterminati ſũt, ſicut ſcriptum eſt, Exterminaſti *omnem qui fornicatur à te. Fratres ergo aduerſus fratres propter peccata, bella geſſerunt. Si te fratres oppugnant, non tantùm de illis ingemiſcas, quãtùm apud teipſum rationem ineas & inquiras propter quænam peccata tui fratres, tui ſint hoſtes Non quòd omnes propter peccata à fratribus oppugnentur. Ioſeph enim oppugnabatur à fratribus, & non

κόνδυλος pugnus, hic cõmodius verti poterat, colaphus vel talitrum.

A ſimili.

Iu. 19. & 20.

** Siue diſperdidiſti, ἐξωλόθρευσας.*

Pſal. 72.

Gene.30. omnino propter peccata,& Iob vxor inſidiabatur,& non *ob per to-tum.* omnino propter peccata,ſed quòd lõgè plures homines propter peccata habemus bella domeſtica. Nonnũquam etiam amici in inimicos conuertuntur propter peccata, & qui olim amabant,oderunt & auerſantur, deo tale odium immittente propter eas quas nouit rationes. Ita enim in pſal.104.ſcriptum eſt de Aegiptiis,Conuertit cor *γνώμη.* eorum vt odirent populum eius. Non datum autem eſſet à deo odium,niſi prius malè amaſſent. Quibus amicitia comparabat exitium,iis odium erat occaſio virtutis. Iam verò ſerua quoque & obedientia corpora ſæpe propter *Ge.1.& 2* peccatum inſurrexere in dominum. Vide enim Adam cũ *Eccle. 7.* nondum peccaſſet,beſtias tanquam ſeruas & obedientes *Sapien. 3* habentem & eis tanquàm ſeruis nomina imponentem: Poſtquam autem aſpectum peccato commaculauit,tunc beſtiæ eum non cognoſcebant,& quæ ſeruæ erãt ei, ho- *Cõfirmat ſimili.* ſtes euaſerunt, & quemadmodum canis qui in domo eſt ei ſeruit qui eum alit, & eum timet ac reueretur, ſed ſi eum repente viderit vultu fuligine atrato vel perſonatũ, aggreditur tanquam alienum, & cogitat eum dilacera- *Gene.2.* re:ita etiam Adam quandiu purum ſeruauit vultum factum ad imaginem Dei,beſtiæ ei tanquã ſeruæ parebãt. Quando autem vultum fœdauit inobedientia,non agnoſcentes dominũ,tanquam alienum eum odio habebant. Seruorum itaque inſurrectio eſt peccatorum retributio. *Daniel 6.* Iuſtus Daniel,& leones agnouerunt dominum. Viderũt eum non guſtaſſe peccatum,& eum ſupplicii expertẽ reliquerunt. Peccauit propheta mentitus,& leo eum in via *3.Reg.13* inuentum morte affecit. Erat mendaci fuligine atratus, & leo eum non cognouit. Si prophetam vidiſſet vt Danielem,eum honoraſſet, inuenit pſeudoprophetam, & tanquam alienum inuaſit. Dominus mentitus eſt, & ſeruus negauit dominũ. Et quid dico de malis domeſticis? quando ipſum etiam noſtrum corpus, quod eſt nobis omnib' familiarius & charius, quandoque nobiſcũ peccantibus bellum gerit,per febres,& morbos,& dolores nos oppugnans,& ſeruum corpus dominam animam quæ peccauit flagellat, non quòd hoc velit, ſed quòd hoc iubeatur facere. Huius teſtis eſt Chriſtus, qui curato dicit Paraly-

tico, Ecce ſanus factus es, noli amplius peccare nequid deterius tibi contingat. Cùm ergo didicerimus fratres q̄ & domeſtica, & inteſtina & ſeruilia bella, & morbi etiam corporis ſæpe fiunt per peccatum, peccatum fontē malorū reprimamus, & ſi torrentes animi perturbationū non fluūt, fluuii tamen aquarū dei oblectant animum. Quoniam ergo Dauid mulierem, quæ erat in mariti poteſtate, tanquam alienū regnū occupauerat (Cuilibet enim viro regnū eſt concors coniunx, & non ſic rex purpuram & diadema, vt vir vxorē diligit) propterea qui ex vxore natus ei erat filius, inſurrexit tyrannus, volens arripere regnū patris. Vi rapuit, & vim paſſus eſt, & qui clanculum peccauerat, de eo palā triūphus actus eſt, & qui erat occultò vulneratus, Chirurgi manū coram omnibus paſſus eſt, propter deū qui dixerat, Tu feciſti abſconditè. ego autem faciam in aperto, & in conſpectu ſolis huius. Abſalonis tamen ſcelus non ei ad finem vſque proceſsit: & meritò, ne parricidæ hoc facinus tenerent pro lege parricidij. Cùm autē tāquam lictor deſeruiiſſet, interfectus eſt, vt qui eſſet damnatus: & quemadmodū quę ſunt in theatris beluę, alios quidē inuadūt, ab aliis verò interficiuntur: ita etiā Abſalon Dauid aggreſſus, à Ioab occiſus eſt, & in alto ligno ſuſpenſus eſt, qui aduerſus patrem erigebatur, & ab arbore detinebatur, qui cū radice pugnabat, & vinctus erat à ramo ramus qui erat à paterna affectione abruptus, & capite tenebatur, qui genitoris caput auferre contendebat, & tanquam fructus pēdebat ab arbore, qui naturæ agricolam volebat excindere, & in corde iaculo confoſſus eſt, illic occiſus, vbi cædem parabat. Et tūc videri poterat ſpectaculū admirabile. Mulo enim equitans, ex pilorū coma à coma arboris tenebatur, & coma tenebat comâ tyrannū, illic eū contundēs vbi diadema paternū geſtare contēdebat Poterat ergo videri Abſalon ſuſpenſus in medio cæli & terræ. Cælū eū non admittebat. Si enim primū inſurrectorem eiecit diabolum, quomodo ipſum inſurrectorem ſecūdum admiſiſſet? Terra eū auerſabatur, non ferens pollui paſsibus parricidæ. Si enim Dathan deuorauit qui contra Moſen erat locutus, & os ſuū aperuit aduerſus eum qui os improbè ape-

Matth. 9. *2. Reg. 2.* *A ſimili.* *2. Reg. 18* *Eſa. 14* *1. Pet. 2.* *Num. 16*

hoc quidem malo abſtineret, illud verò retineret. Ita etiã nos iuſtam ſtateram eſſe dicimus, quæ omni ex parte æqua eſt: non ſi aurum quidem poſsit ex æquo ſtatuere, ſecus autem plumbum, ſed quæ in quáuis materia æquitatem exhibet, & rurſus menſura, quæ eſt omni ex parte æqua. Ita etiam erat Iob iuſtus, qui erat æquus ex omni parte. Neque enim in pecunia ſolũ eam ſeruabat æquitatem, ſed etiam in aliis omnibus, modum nunquam excedens. Nec poſsit dicere quiſpiam quòd in pecunia quidẽ diligebat æquitatem, in congreſsione autem & ſermone cum propinquis modum excedebat, vt qui eſſet ſuperbus

Iob 31. & arrogans. Hoc enim ſummo ſtudio fugiebat. Et ideo dicebat. Quòd ſi etiam contempſi iudicium ſerui mei vel ancillæ: vel non ſicut ego fui, fuerunt & ipſi. Et hoc ergo etiam iniuſtitia eſt, eſſe ſuperbum & arrogantem, & plura habendi cupiditatis ſeu auaritiæ vitium. Quemadmodum enim auarum eſſe dicimus qui vult in ea quæ ſunt aliorum inuadere, nec ſuis eſt cõtentus: ita etiam ſuperbum & arrogantem, quando plus exigit quàm quod homini debetur à proximo, quando quis ſeipſum quidem in omni honore collocat, alium verò habet deſpectui. Hoc autem non aliunde oritur, quàm ex iniuſtitia. Quòd enim hoc ſit iniuſtitia, ex hoc cõſidera. Et te & illum fecit Deus, & tibi omnia dedit cum illo communia & ex ęquo. Quomodo ergo eum expellis, & ſpolias honore quem Deus dedit, & ad ſocietatẽ non admittis, ſed omnia tibi tribuis, & non ſolũ in pecunia, ſed etiam in honore eum facis pauperem? Deus dedit vnam vtrique eſſentiã: æquali principatu, æquali ſcilicet creationis honore dignatus eſt. Illud enim, Faciamus hominem, eſt commune

Auarus quis, quis item arrogans.

Gen. 2. vniuerſo generi. Quomodo ergo eum exturbas à bonis paternis, ad ſummam humilitatem redigens, & quod eſt commune, tanquam tibi proprium vendicans. Sed talis non erat beatus Propheta, & ideo audacter & liberè dicebat: Exaudiit iuſtitiam meam. Ita etiam Paulus ſeipſum adducit in medium, non ſe efferens, nec intumeſcens, ſed ſe aliis exemplar proponens, quemadmodum

1. Cor. 7. quãdo dicit, Volo omnes homines eſſe ſicut & meipſum.

2. Reg. 17 Ita etiam Dauid in tempore quo poſtulabat fortitudinẽ

ſuam quæ ei diuinitus obtigerat, in medium adducit, dicẽs, ſe & vrſos ſuffocaſſe, & leones ſuperaſſe, nõ ſeipſum quidem ſic extollens, abſit, ſed ea ratione procurans vt ſibi fides haberetur. Et ſi habeo iuſtitiam, dicet fortaſſe quiſpiam, quid opus eſt oratione, cùm & res ipſa ad omnia rectè gerenda ſufficiat: & qui datur⁹ eſt, ſciat quibuſnam opus habemus? Quoniam oratio non eſt paruũ vinculum dilectionis in Deum, quæ cum eo colloqui nos aſſuefacit, & ad ſapientiæ ſtudium nos deducit. Si enim qui cum magno aliquo & admirabili viro multum verſatur, ex eius conſuetudine maximum fructum accipit, quantò magis qui cum Deo perpetuam habet conſuetudinem? Sed neſcimus vt oportet quodnam ſit commodum orationis, quandoquidem nec eam exactè attendimus, nec ea ex Dei legibus vtimur. Sed homines quidem aliquos alloquuturi qui ſunt nobis ſuperiores, & habitum, & inceſſum, & amictum, & omnia compoſuerim⁹, ita vt oportet alloquimur. Ad Deũ autem accedẽtes, hiamus, fricamus, nos huc & illuc verſam⁹, negligẽtes, ac ſocordes ſumus, humi genibus flexis, per forum oberramus. Quòd ſi cum ea qua par eſt reuerentia, & tanquam cũ Deo loquuturi accederemus, tũc ſciremus etiã antequã acciperem⁹, quæ petimus, quãtum lucri faciamus. Homo enim qui cũ Deo loqui didicit, vt par eſt, eum qui cum Deo loquitur, erit deinceps angelus, ita liberatur anima à vinculis corporis, ita ei ratio in altum tollitur, ita è terris migrans in cælis habitat, ita de victu curam omnem abiicit, & quæ ad victum pertinent, deſpicit, ita apud ipſum thronum ſiſtitur, etiam ſi ſit pauper, ſi famulus, ſi priuatus, ſi indoct⁹: Non quærit enim Deus linguæ elegantiam, nec verborũ compoſitionem, ſed animæ pulchritudinem, & ſi illa ea quæ ipſi placent loquatur, tota re effecta recedit. Vides quanta facilitas. In hominibus quidem, oportet eum qui ad aliquem accedit, eſſe & dicendi facultate præditum, & poſſe blanditiis ſibi conciliare omnes aſſeclas principis, & multa alia excogitare, vt gratus & acceptus eſſe poſsit. Hîc autem nullo alio, præterquam ſola ſobria & vigilanti mente opus eſt. Et nihil eſt quod prohibeat quo

Hanc ipſiſsimam collationẽ habes in priore. περὶ τῆς προσευχῆς.

1. Cor. 2. *Quã exorabilis Deus.* κατ' ἐναντίωμα.

Cum rege enim Herode peccati quoque regem diabolũ oſtenderunt, & cum principe Pilato dæmonum poteſtates & principatus ſignificarunt. De quibus dicebat Apoſtolus: Ne regnet ergo peccatum in mortali veſtro cor-
Rom.6. pore. Non eſt enim nobis colluctatio aduerſus carnẽ &
Epheſ.6. ſanguinem, ſed aduerſus poteſtates & principatus aduerſus rectores mũdi. Quia enim Deus in carne erat qui crucifigebatur, & qui ſub viſum non cadebat, in eo quod videbatur, afficiebatur iniuria. Dæmones cum hominibus, & qui carnis erant expertes, cũ carnalibus, aduerſus eum conuenerunt. Vis videre reges & principes conueniſſe aduerſus Chriſtum? Quando Chriſtus aſcendit in mon-
Matt. 4. tem vt tentaretur à diabolo, tunc Archidæmon in puncto temporis omnia regna mundi & gloriam eorum coegit, & cum omnibus viſus eſt, vt cum omnibus euaneſceret: & de omnibus contendebat, vt in omnibus caderet & vinceretur: faciebat enim quod neſciebat, & paſſus eſt quod ignorabat. & qui prius quærebat adorari, retro eiiciebatur audiẽs, Vade poſt me ſatana. Scriptum eſt enim diabolum ab ipſo ad tempus abſceſsiſſe, obſeruantẽ tempus crucis. Quando ergo venit tempus paſsionis, tunc re-
Mar.5. ges, & principes dæmones, & mali princeps cum Hero-
Matth.8. de & Pilato conuenerunt aduerſus Chriſtum. Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius. Et principes cõuenerunt in vnum. Quando? Quando bis mille dæmones & legio in vnum hominem ingreſsi, in eo habitarunt. Illud ergo, Cur fremuerunt gentes, pro eo quod eſt, Cur gentes inſolentes euaſerunt, & ſupercilium erexerunt? Quænam gentes & populi & quando maximè meditati ſunt inania? Quando Iudæi & gentes, Herodes & Pontius Pilatus, & cuſtodia, & milites Ieſum tãquam mortuum ſeruabant qui erat inter mortuos liber. Cũ viuo bellum geſſerunt, & à mortuo victi ſunt. Cur fremuerunt gẽtes, cur mortuum ſeruare non potuerunt qui mortuus dicebatur, Deus autem cernebatur? Quando lapidem obſignarunt, & petram non tenuerunt. Cur fremuerunt gentes? Thecam tutò cuſtodierunt, & quod in ea reconditum erat nõ habuerunt. Cur fremuerunt gentes? Mors enim tunc do-

minans fecit reſurrectionem:& ſepulchrum,accepto corpore depoſito,territum quod patris theſaurum accepiſſet, depoſitum cum timore reddidit. Cur fremuerunt gentes? Et milites quidem lapidem vt lapides ſeruabant. Angeli autem ſepulchrum Dei monimentum oſtenderunt. Quemadmodum enim milites ſepulchrum priuati non cuſtodiunt,ita ſepulchrum hominis minimè ſeruant Angeli:neque enim Chriſtum obſeruabant qui iam reſurrexerat,ſed propter hæc tria Angeli ad ſepulchrum manebant. Primùm,vt oſtenderent Deum fuiſſe ſepultũ, ad ſepulchrum tanq̃ apud cælum manebant. Secundò,vt mulieribus reſurrectioné annunciarent,dicétes: Quid quæritis viuentem cũ mortuis?non eſt hîc, ſed ſurrexit. Niſi enim angeli hoc dixiſſent mulieribus,ſuffumigaturæ erant ſepulchrũ quod nihil continebat, & honoraturæ lapidem,qui petrã non habebat,& vncturæ thalamum cùm non adeſſet ſponſus, & præconio reſurrectionis allaturę impedimentum. Tertiò ad ſepulchrum propterea manebant Angeli, vt inſidias omnes & machinationes diſturbarent, ne Iudæi cùm audiſſent Chriſtum reſurrexiſſe,alium mortuum in ſepulchro ponerent, & interdiu dicerent,Quid erratis exiſtimantes Chriſtum reſurrexiſſe?ecce teſtatur ſepulchrũ,quod mortuũ retinet. Quem videtis tanq̃ mortuum, qui reſurrexerit, viſum quoddam eſt ſeu ſpectrum,quod & vos decepit. Vos facimus iudices, an non in nouo moniméto ſepelierunt Ieſum?ſcrutemini ſepulchrum. Si non habet mortuũ,reſurrexit,vt dicũt. Et ne tibi videatur incredibile quod dicitur. Qui enim militibus permultum pecuniæ dederunt,vt dicerent eum fuiſſe ſurreptum à diſcipulis, non dubitaſſent alium mortuum ſepelire in ſepulchro, & dicere viſum vel dæmonium vel ſpiritũ eſſe qui ſurrexerat,ſi id fuiſſet eis permiſſum. Sed à ſeipſis proditi ſunt,cùm dixiſſent eum fuiſſe ſurreptum. Niſi enim Iudæi hoc diſſeminaſſent,poſtquam à pluribus audiuerant eũ reſurrexiſſe & multis apparuiſſe,quòd ſpiritus apparet,non autem reſurrexit Chriſtus: ꝙ ſurreptũ fuit corpus,non autem reſurrexit qui fuerat ſepultus:non dixiſſet Dominus Apoſtolis poſt reſurrectionem, Palpate me & videte,quòd ego ipſe ſum, quòd ſpiritus carnem

Angeli cur aſſeſſores ſepulchri.

Luc.24.

Mat.28.

Luc.24.

& oſſa non habet, ſicut me videtis habere, propterea milites & Angeli ſepulchrum ſeruabãt. Nemo autem alienum exiſtimet, ꝙ propoſitũ Pſalmum reſurrectioni Chriſti attribuimus. Apoſtolicam enim regulã ſecuti ſumus, & Pauli interpretationem tanq̃ legem tenemus. Paulus

Act. 13. dicit in Actibus, Et nos vobis annunciamus promiſsionẽ factã patribus, ꝙ hanc Deus impleuit filiis ſuis, nobis reſuſcitans Ieſum. Et mẽtionẽ faciens reſurrectionis Ieſu, propoſitum Pſalmum accepit dicens. Sicut & in Pſalmo ſecundo ſcriptũ eſt, Filius meus es tu, ego hodie genui te: quemadmodum ex virgine non ſatũ, ita ex ſepulchro incorruptum: neque enim caro eius nouit corruptionem. Hinc dicitur regeneratio, ex mortuis reſurrectio. Sed nũc etiam Eccleſia videns gentes multorũ deorũ cultui deditas, dicit, Quare fremuerunt gentes? Græci ſcilicet qui elementa deos appellauerunt, terram quidem Cererem, aquam verò Neptunum, aërem autem Iunonem, ignem autem Vulcanum, pluuiam verò Iouem? Si enim ſunt elementa dij, quomodo pugnãt inter ſe? quomodo armãtur ad bellũ inter ſe gerendum. Aqua enim eſt inimica ignis: ignis autem aquam perimit & conſumit: & quemadmodum in acie conflictúque bellico, vbi ſunt vires ſuperiores, illic exultat victoria: ita etiã in pugna ignis & aquæ, vbi ſunt maiores copiæ, illic canuntur epinicia. Terra verò ab aëre frigido flagellatur: aër autem à terræ vaporibus peſtilentem affectionem ſuſcipit. Si dij ſunt elementa, quis nouit eos cum ſeipſis bellum gerere? Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Et in creatione quidem mundíq; opificio, quæ ſunt inimica natura, concordiã amplexa ſunt, & mundum perfecerunt, nutui opificis parentia: in vniuerſi autem prouidentia ſunt ſibi inuicem infeſta, impium multorum deorum cultum refellentia, vt omnes ſciamus quòd quæ bello impetũt & impetuntur, Dij eſſe non poſſunt. Et populi meditati ſunt inania. Hæretici qui ſcripturas conculcarunt, & opera e-

**leges, puto legẽdũ.* lementorum tanquam legis* proferunt. Et quínã ſunt qui dicunt? Spiritus ſanctus, & Dauid, & Apoſtoli. De quibus autẽ dicũt? De Herode, Pilato, & Iudæis, & militibus, qui

Act. 9. Chriſtum crucifixerũt. Quis eſt huius teſtis? Liber Actuũ.

[handwritten margin note:] ...Græci, Gẽtiles, Pagani.

Quòd autem ſpiritus ſanctus, & Dauid, & Apoſtoli hæc
dixerint, ille quidem reſpondens, hic verò prædicens, illi
verò prophetiæ exitum reſpiciẽtes, audi, Quando Petrus *Act. 3.*
& Ioannes claudum in templo curarunt, & tanquam ſa-
crilegi in ius vocati examinabantur, abſoluti venerũt ad
coapoſtolos, & ipſis renunciarunt quæ ſibi dixerunt pon-
tifices & preſbyteri. Illi verò cùm audiſſent, concorditer
ſublata voce dixerunt, Tu Domine Deus qui feciſti cælũ *Ibidem.*
& terrã, qui Spiritu ſancto per os patris noſtri pueri tui di
xiſti, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt
inania? Aſtiterunt reges terræ. Vides quomodo ſpiritus, &
Dauid, & Apoſtoli dixerunt ea quę ſunt propoſita. Quinã
Reges? Atqui ſolus Herodes in paſsione eũ examinauit.
Quinque reges aduerſus Chriſtum in humanæ eius na-
turæ ſuſceptione aſtiterunt. Primus diabolus, ſecundus *Luc.23.*
mors, tertius peccatum. Quartus Herodes, qui propter
ipſum infantes interfecit: & quintus alius Herodes, ſub
quo paſſionẽ ſuſtinuit. Quoniam ergo pentas Regum, & *Mat.2.*
egregia pentapolis aduerſum cæleſtem Regẽ inſurrexe- *πεντὰς ἀ-*
runt. Aſtiterunt reges terræ. Quòd autem Satanas ferens *πέντε, vt*
nomen alienum, & tanquam fugitiuus, Domini ſuſcepto *à tribus,*
nomine, Rex dictus ſit, audi. Quando Dominus fugauit *trias.*
dæmones, & curauit dæmoniacos, dicebant Iudæi: In be-
elzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Deinde
Dominus, Omne regnũ in ſe diuiſum, deſolatur. Et ſub-
iungit, Si ergo ſatanas quoque in ſeipſo diuiſus eſt, quo-
modo ſtabit eius regnum? Cùm autem eius regnum dixit,
eum dici regem oſtendit. Quòd autẽ rex eſt etiam mors *Luc.11.*
impietatis, dicit Paulus, Sed regnauit mors ab Adam vſq;
ad Moſem. Quòd autem etiam quod malum facit pecca-
tum, Rex ſit, audi: Ne regnet ergo peccatum in mortali ve
ſtro corpore. Quòd verò etiã qui infantes interfecit He- *Rom.5.6*
rodes, rex ſit, ſcriptũ eſt, Cùm autẽ audiſſet rex Herodes
famam Ieſu, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cũ ipſo. *Mat.2.*
Quòd autem cũ hic mortuus eſſet Herodes, & Archelaus
eius filius regnaſſet, poſt Archelaũ alius Herodes regna- *Luc.19.*
uerit, ſcriptum eſt, Audiuit autẽ Herodes rex famã Ieſu. *Mat. 14.*
Quia ergo quinq; reges aduerſus regem vnigenitum con
ſpirarunt, Aſtiterũt reges terræ, & principes cõuenerunt.

Viæ duces, rerum adminiſtratores, regulæ reipublicæ, vi-
conciliū tæ medici, conuenerunt diabolicum * cœtū aggregātes,
dicerem. conuenerunt improborum eccleſiā cogentes. Quare fre-
muerunt gentes? Qui erant mortales, creatorem immor-
talem voluerunt de medio tollere. Quamnā inde captu-
ri vtilitatem, & quando poteſt manus hominis aduerſus
Deum aciem inſtruere? Quāuis enim pati ſuſtinuerit, di-
uinam tamen poteſtatem nō amiſit. Quāuis in ligno pen
Eſa. 63. deret, Angeli eum admirabātur. Quanuis eum Iudæi ma
Luc. 23. ledictis inſectarentur, patri tamen ſpiritum commenda-
bat. Quanuis eſſet in monimento ſepultus, inferorum ta
Zach. 9. men penaria exinaniit. Quanuis eſſet mortuorum vincu
lis illigatus, mortis tamen vincula confregit. Quāuis ab
infidelibus fuerit condemnatus, venit tamen iudex viuo-
Act. 2. rum & mortuorum. Quid ergo commodi acceperunt im
Epheſ. 4 pij, qui erant homines, & cum Deo pugnabāt? Quare fre
Act. 10. muerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Quāuis
enim crucem ſuſceperit ô Iudæi, ne imbecillitati eā rem
adſcribatis, ſed patientiā potius admiremini. Qui enim
Mat. 21. verbo [redacted] fecit areſcere, & Lot vxorē in columnam con-
Geneſ. 19. uertit, poterat vel ſolo aſpectu vos cùm vniuerſa ciuita-
te in profundum terræ hiatum deturbare. Sed non fecit,
ne de hominum interitu lætaretur diabolus, & alioqui
quoniam acceſſerat ſeruator vniuerſorū, non æquum exi
ſtimauit eo ipſe tempore de improbis ſupplicium ſume-
re. Si enim orbis terrarum chirographum non tunc fuiſ-
ſet deletum, quomodo potuiſſent tunc reddere rationem
Coloſſ. 2. qui erant obnoxij? Et quemadmodum rex qui publicum
Cōfirmat feſtum celebrat, eos quidem qui ſunt in carcere liberat:
ſimili. illo autem tempore nullum qui in ipſum aliquid admit-
tit, morte afficit. Ita etiam Chriſtus cū publicum feſtum
paſsionis perageret, & mundo impatibilitatem procura-
ret, non ſolùm reos abſoluit, ſed eos etiam qui ipſo tem-
Ioan. 3. pore peccabant, non perdidit. Quemadmodum enim qui
Alterum ſunt apud nos principes, tempore paſchæ nullum quidē
ſimile. puniunt: eos autem qui ſunt in carcere, abſoluunt. hoc
prius fecit Chriſtus. Sed dices, Non dederunt pœnas qui
Chriſtum crucifixerunt? non amiſerunt ciuitatem? non
conflagrauit eorum templum? non ex eis innumerabiles

perierunt myriades! Quomodo ergo dicis nõ animaduer tiſſe in eos qui crucifixerunt? Sed ſi eo quidẽ tempore, vel paulò pòſt obſeſſa fuiſſet Hieruſalẽ, rectè contradiceres. Sin autem multis poſt annis pœnas luerũt, ne eũ accuſes qui puniit, ſed eos accuſa, qui tot annis nulla ducti ſunt pœnitentia. Qui enim tot annis fuit patiens, oſtendit ꝙ ne deinceps quidẽ quicꝗ remiſit de patientia: crucifixus autem fuit patiens, vt vocaret eos ad pœnitentiam imma nes homicidas. Quoniam nunc ei gloria & potentia nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen. *Rom. 2.*

IN TERTIVM PSALMVM, DOMINE *quid multiplicati ſunt qui tribulant me.*

DVcibus exercitus victoriam aſſecutis reges ponunt ſtatuas in honorem victoriæ: Aurigis verò & athletis columnas & imagines eorum victoriæ teſtes excitant Principes, & inſcriptione tanquam ore efficiunt, vt materia victoriam prædicet. Alij rurſus in libris & ſcriptis, victorum laudem deſcribunt, ſuas in laudando vires iis qui laudantur maiores volentes oſtendere. Et pictores, & ſtatuarij, & ſculptores, & populi, & Principes, & ciuitates, & pagi, victores admirantur. Nemo autem fugientis, eiúſq; qui non bellũ geſſit, deſcripſit imaginem, vt nunc Dauid. Eſt enim Pſalmus Dauid, dũ fugeret à facie Abſalonis filij ſui. Et quãdo laude dignus habitus eſt qui fugit? Quando dignus eſt habitus exul, cuius nomẽ inſcriberetur? Fugitiuos ſcriptis literis perſequuntur, non honorant inſcriptionibus. Sed diſce, ô frater, cauſam inſcriptionis, & animam tuam confirma, in tuto colloca. Sit tibi hiſtoriæ narratio, vitæ tuę correctio. Sit iuſti perſecutio, mentis ſtabilimentum. Diſce enim cur Dauid perſequeretur Abſalõ, vt cur rei fundamentum inueneris, timore Domini ædificeris. Quemadmodum enim abſque fundamento inualida & imbecilla eſt ædificatio: ita niſi inuento ſcopo ac inſtituto ſcriptura eſt inutilis. Beati Dauid fuit hoc inſtitutum, per propoſitum pſalmum vitam docere & caſtigare, vt nihil vnquam mali faciat, nec leges Dei contemnat, ne peccatori ea eueniant quæ ſibi euenerunt. Fugiebat filium ſuum Dauid, quoniam caſtitatem fugerat, fu-

Similia.

2. Reg. 15

βεβαίωσις à ſimili.

λύσις quæſtionis propoſitæ.

Exo.20. Mat.19. Mar. 10.

giebat filium, quoniam matrimonium pudicum violauerat. Fugiebat filium, quoniam legem Dei quæ dicit: Non occides, non adulterabis, fugerat. Quoniā enim alienam agnam in domum ſuam introduxerat, & eius paſtorem interfecerat, qui erat in domo ſua agnus, paſtorem cornu petebat. Alienæ domui bellum intulit, & ex domo ſua in ipſum bellum incitatum eſt. Non eſt meum * cogitatum, ipſius Dei dictum eſt. Vbi autem Deus eſt qui interpretatur, nemo eſt qui contradicat. Quod enim aduerſus Dauid filius ſuus ideo inſurrexerit, quoniam Vriam interfecit, & vxorem eius accepit, audi Deum per Prophetam Nathan Dauid dicentem: Ego vnxi te regem ſuper Iſraël, & erui te de manu Saul. Ego dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in ſinu tuo: dedíque tibi domum Iſrael & Iuda, & ſi parua ſunt hæc, adiiciā tibi multo maiora. Quare ergo contempſiſti verbum Domini, vt faceres malum in conſpectu meo? Vriam Hebræum percuſſiſti gladio, & vxorem illius accepiſti in vxorem tibi, & interfeciſti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrē non recedet gladius de domo tua in æternum. Alienam domum gladio diuiſiſti: gladium aduerſus te fundam in domo tua. Ecce ego ſuſcitabo aduerſus te mala de domo tua. Non aliunde, nec foris, ſed ex domo tua. Vnde eſt fons peccati, illinc eſt plaga ſupplicij. Quia ergo à præcepto domini fugitiuus exúlque fuerat, propterea filium fugiebat. Pſalmus Dauid dum fugeret à facie Abſalon filij ſui, bellíque narratione, melior eſt cauſa belli ſuſcepti, vt cùm iuſti lapſum viderimus, caueamus, ne cadamus, & eiuſmodi ſupplicium fugiamus. Multi enim vel in hodiernum vſque diem bella habēt in ædibus, & hic quidē oppugnatur ab vxore, ille verò obſidetur à filio: alius autē à fratre, & alius domatur à famulo, & vnuſquiſq; angitur & afflictatur, & pugnat, & bellum gerit, & bello vexatur, & nemo ſubducta ratione apud ſe cogitat: quòd niſi peccata ſeminaſſet, non in domo ſua ſpinæ & tribuli ſuccreuiſſent: niſi peccatorum ſcintillas occultaſſet, domus non conflagraret. Quòd enim peccatorum fructus ſunt mala propria, & domeſticos lictores deus in peccatores elegit, teſtis eſt ſcriptura, qua ad faciendā fidē nihil eſt validius,

** pro cogitato legerem, commentum.*

2.Re. 12.

Ita legit Chryſoſt. ἔδωκά σοι τὰ πάντα τοῦ κυρίου σου, Ego dedi tibi omnia quæ erant domini tui.

μεταφορικῶς hæc.

Eſa. 9. & vl. Rom.2.

Vxor tecũ bellum gerit, ingreſſo tanquam fera occurrit, linguam tanquam gladium acuit. Res quidem valde moleſta ac difficilis, quòd auxiliatrix aduerſaria facta eſt: te ipſum tamen examina nunquid in iuuentute in mulierẽ noui quid attentaris, & quod mulieri à te vulnus inflictũ eſt, curetur per mulierem, & alienum vlcus propria vxor, chirurgi officio fungens medicetur: & quamuis quæ fecat, ignoret, nouit tamen deus medicus. Ipſe enim ea tanquam ferro aduerſus te vſus eſt. & quemadmodũ ferrum neſcit quid agat, futuram autem per ferrum medelã nouit medicus: ita etiam licet ignoret vxor quæ ferit, & maritus qui feritur, cauſam ictus: deus tamen vt medicus nouit quid conferat. Quòd autem mulier mala ſit peccatorũ *pugnus, teſtis eſt ſacra ſcriptura. Quid enim dicat? audi, Mulier mala viro peccatori dabitur. Et dabitur tanquam amarum antidotum, quòd peccatorum malos humores cõſumat. Quòd autẽ etiam obſideri à filiis, ſit peccatorum ſupplicium, teſtis eſt Dauid qui propter nefariũ coniugium à ſuo filio Abſalon bello impetitur, vt ſuperiùs oſtendimus. Quòd autem etiã fratres aduerſus fratres propter peccata bellum geſſerunt, teſtis eſt liber Iudicum. Quando enim in viatoris concubinam fornicati ſunt qui erant tribus Beniamin, illa autem cùm immenſam non tuliſſet contumeliam, mortua eſt: vndecim tribus aduerſus vnam bellum geſſerunt. & quia vndecim tribus à Deo defecerant, & fornicati fuerant in idola, vndecim tribus ab vna tribu victæ ſunt, & ſæpe ab vna victæ ſemel illam vicerunt, & fratres in fratres bellum geſſerunt, quandoquidem deus propter peccata eorum intermediam peccati maceriam ſuſtulit. Quoniam enim vna tribus in mulierem fornicata, vndecim autem tribus in idola fornicatæ fuerãt, & hi & illi à deo exterminati ſũt, ſicut ſcriptum eſt, Exterminaſti *omnem qui fornicatur à te. Fratres ergo aduerſus fratres propter peccata, bella geſſerunt. Si te fratres oppugnant, non tantùm de illis ingemiſcas, quãtùm apud teipſum rationem ineas & inquiras propter quænam peccata tui fratres, tui ſint hoſtes Non quòd omnes propter peccata à fratribus oppugnentur. Ioſeph enim oppugnabatur à fratribus, & non

κόνδυλος pugnus, hic cõmodius verti poterat, colaphus vel talitrum.

A ſimili.

Iu. 19. & 20.

** Siue diſperdidiſti, ἐξωλόθρευσας.*

Pſal. 72.

Gene.30. omnino propter peccata, & Iob vxor inſidiabatur, & non *ob per to-tum.* omnino propter peccata, ſed quòd lõgè plures homines propter peccata habemus bella domeſtica. Nonnũquam etiam amici in inimicos conuertuntur propter peccata, & qui olim amabant, oderunt & auerſantur, deo tale odium immittente propter eas quas nouit rationes. Ita enim in pſal. 104. ſcriptum eſt de Aegiptiis, Conuertit cor *γνώμη.* eorum vt odirent populum eius. Non datum autem eſſet à deo odium, niſi prius male amaſſent. Quibus amicitia comparabat exitium, iis odium erat occaſio virtutis. Iam verò ſerua quoque & obedientia corpora ſæpe propter *Ge.1.& 2* peccatum inſurrexere in dominum. Vide enim Adam cũ *Eccle. 7.* nondum peccaſſet, beſtias tanquam ſeruas & obedientes *Sapien. 3* habentem & eis tanquàm ſeruis nomina imponentem: Poſtquam autem aſpectum peccato commaculauit, tunc beſtiæ eum non cognoſcebant, & quæ ſeruæ erãt ei, ho- *Cõfirmat ſimili.* ſtes euaſerunt, & quemadmodum canis qui in domo eſt ei ſeruit qui eum alit, & eum timet ac reueretur, ſed ſi eum repente viderit vultu fuligine atrato vel perſonatũ, aggreditur tanquam alienum, & cogitat eum dilacerare: ita etiam Adam quandiu purum ſeruauit vultum fa- *Gene.2.* ctum ad imaginem Dei, beſtiæ ei tanquã ſeruæ parebãt. Quando autem vultum fœdauit inobedientia, non agnoſcentes dominũ, tanquam alienum eum odio habebant. Seruorum itaque inſurrectio eſt peccatorum retributio. *Daniel 6.* Iuſtus Daniel, & leones agnouerunt dominum. Viderũt eum non guſtaſſe peccatum, & eum ſupplicii expertẽ reliquerunt. Peccauit propheta mentitus, & leo eum in via *3.Reg.13* inuentum morte affecit. Erat mendaci fuligine atratus, & leo eum non cognouit. Si prophetam vidiſſet vt Danielem, eum honoraſſet, inuenit pſeudoprophetam, & tanquam alienum inuaſit. Dominus mentitus eſt, & ſeruus negauit dominũ. Et quid dico de malis domeſticis? quando ipſum etiam noſtrum corpus, quod eſt nobis omnib⁹ familiarius & charius, quandoque nobiſcũ peccantibus bellum gerit, per febres, & morbos, & dolores nos oppugnans, & ſeruum corpus dominam animam quæ peccauit flagellat, non quòd hoc velit, ſed quòd hoc iubeatur facere. Huius teſtis eſt Chriſtus, qui curato dicit Paraly-

tico, Ecce ſanus factus es, noli amplius peccare nequid *Matth.9.*
deterius tibi contingat. Cùm ergo didicerimus fratres q͞p
& domeſtica, & inteſtina & ſeruilia bella, & morbi etiam
corporis ſæpe fiunt per peccatum, peccatum fontē malo
rū reprimamus, & ſi torrentes animi perturbationū non
fluūt, fluuii tamen aquarū dei oblectant animum. Quoniam ergo Dauid mulierem, quæ erat in mariti poteſtate, tanquam alienū regnū occupauerat (Cuilibet enim viro regnū eſt concors coniunx, & non ſic rex purpuram & diadema, vt vir vxorē diligit) propterea qui ex vxore natus ei erat filius, inſurrexit tyrannus, volens arripere regnū patris. Vi rapuit, & vim paſſus eſt, & qui clanculum peccauerat, de eo palā triūphus actus eſt, & qui erat occultò vulneratus, Chirurgi manū coram omnibus paſſus
eſt, propter deū qui dixerat, Tu feciſti abſconditè. ego au *2.Reg.2.*
tem faciam in aperto, & in conſpectu ſolis huius. Abſalonis tamen ſcelus non ei ad finem vſque proceſsit: & meritò, ne parricidæ hoc facinus tenerent pro lege parricidij. Cùm autē tāquam lictor deſeruiiſſet, interfectus eſt, vt qui eſſet damnatus: & quemadmodū quę ſunt in theatris beluę, alios quidē inuadūt, ab aliis verò interficiun-
tur: ita etiā Abſalon Dauid aggreſſus, à Ioab occiſus eſt, *A ſimili.*
& in alto ligno ſuſpenſus eſt, qui aduerſus patrem erige *2.Reg.18*
batur, & ab arbore detinebatur, qui cū radice pugnabat, & vinctus erat à ramo ramus qui erat à paterna affectione abruptus, & capite tenebatur, qui genitoris caput auferre contendebat, & tanquam fructus pēdebat ab arbore, qui naturæ agricolam volebat excindere, & in corde iaculo confoſſus eſt, illic occiſus, vbi cædem parabat. Et tūc videri poterat ſpectaculū admirabile. Mulo enim equitans, ex pilorū coma à coma arboris tenebatur, & coma tenebat comâ tyrannū, illic eū contundēs vbi diade-
ma paternū geſtare contēdebat Poterat ergo videri Ab- *Eſa. 14*
ſalon ſuſpenſus in medio cæli & terræ. Cælū eū non ad- *1.Pet.2.*
mittebat. Si enim primū inſurrectorem eiecit diabolum, quomodo ipſum inſurrectorem ſecūdum admiſiſſet? Terra eū auerſabatur, non ferens pollui paſsibus parricidæ. Si enim Dathan deuorauit qui contra Moſen erat locu
tus, & os ſuū aperuit aduerſus eum qui os improbè ape- *Num.16*

ruerat: quomodo potuiſſet ferre pedes currentes aduerſus genitorẽ? Cùm ergo ſublimis in arbore pẽderet, eum aggreſſus eſt Ioab primus dux exercitus, & in cor excordis tres ſagittas infixit, illic eum feriens vbi erat receptaculũ iniquitatis, & cùm in arbore ſublimis penderet, pulchrũ epitaphiũ ei Dauid cecinit, Vidi impiũ ſuperexaltatũ & elatum tanquam cedros libani: & trãſiui, & ecce nõ erat Pſalmus Dauid, quando fugiebat à perſona Abſalõ filij ſui. Fugiebat autẽ, non vt qui timeret, ſed vt qui filiũ caueret occidere. Et enim parcebat tãquam filio, ſed qui cum eo erant, non pepercerunt tanquam inſurrectori. Vnde Dauid, cũ filius eũ perſequeretur, & propter ipſum Semei eũ maledictis inſectaretur, ipſe quidẽ patientia vſus eſt. Quoniã autẽ multi aduerſus eũ offendebãtur, & maximè qui vnà cũ Abſalone inſurgebãt. & deinceps aduerſus eũ erigebantur tãquam cuius nulla eſſet cura ac prouidẽtia, dicentes, Deſertus eſt nunc Dauid abſque auxilio penitus, nũc diſceſſit ab eo Deus, vt etiam aliquãdo à Saüle. Quemadmodũ enim tũc diſceſſit à Saüle, & fuit cũ Dauid: ita nunc diſceſſit à Dauid, & eſt cum Abſalone: inſurgamus, inaudiamus, nõ eſt ei ſalus in Deo. Quoniã autẽ hæc dicebant, hæc ægrius ferens Dauid quã filij inſultus, Deũ interrogat, *Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me?* Circunſeptus ſum tentationibus, circundor torrentibus malorũ, deſcendit periculoſus laqueus, venerũt flumina hoſtium, venti ſpirarunt, in meam domũ irruperunt, volentes animam meam à te dimouere, ſed fundatus ſupra petram fidei, nõ cado, ſed procumbo, vt dicam, Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me? Qui ex me genitus eſt, cõtra me eſt, ſed tu es pro me. Mea mecũ viſcera bellũ gerunt, meus populus. Poſt Abſalonẽ meus contra me armatur exercitus. Oues meæ lupi facti ſunt, & leones agni, & canes rabie perciti, agnelli & tauri cornu petentes arietes, non propter meipſum afficior triſtitia, ſed illorum doleo exitium.

Cor, virtutis vel iniquitatis domicilium

2. Reg. 16

μεταφορά.

IN IIII. PSALMVM, CVM *inuocarem, exaudiit me deus iuſtitiæ meæ.*

NON hęc dicit Propheta, vt ſolùm intelligamus eũ fuiſſe exauditũ: ſed vt diſcamus quomodò ipſi quo-

que Deum inuocantes, citò poterimus exaudiri, & ante finem orationis poſtulatum conſequi. Non dixit enim, Poſtquam ego inuocaui, exaudiit me, ſed, Cùm inuocarem. Nam ipſius quoque dei eſt eiuſmodi promiſſio, dum alicubi dicit ei qui inuocat, Te adhuc loquente dicam, *Eſa.65.* Ecce adſum. Non ſolet enim deo perſuadere verborum *γνώμη.* multitudo, ſed pura anima, & rectè factorum ſeu bonorum operum oſtenſio. Eis itaque qui improbè quidem viuunt, verborum autem prolixitate ſe eum placare exiſtimant, vide quid dicat, Quando multiplicabitis orationē, *Eſa.1.* non exaudiam vos. Si extenderitis manus, auertam oculos meos à vobis. Ante alia itaque omnia oportet eũ qui precatur habere fiduciam, & poſtulatum omnino conſequetur. Et ideo nõ dixit propheta, Exaudit me, ſed, Iuſtitiam meam: ſuam in deum fiduciam oſtendens, & quòd cum ea omnino ad eum accedit. Nec verò putet quiſpiã eum dum hæc dicit ſe iactare & glorioſè loqui. Nõ enim hæc dicit ſe volens extollere, ſed doctrinam quandam & admonitionem valde vtilem afferés. Ne dicat enim quiſpiam, ille fuit exauditus, quoniam erat Dauid, ego verò non exaudiar, quoniam ſum puſillus & abiectus: oſtendit quòd nec illum audit quomodocunque, nec te non audit temerè & nulla ductus ratione, ſed ſemper res & facta exactè contemplatur. Quæ ſi habueris, & eorum poſſis vti defenſione, omnino exaudieris. Quemadmodum ſi non habueris, nec ſi Dauid quidem fueris, poteris Deo perſuadere: & quemadmodum auari qui ſtudio tenentur pecuniæ, nec dignitatem, nec aliquid aliud reſpiciũt, niſi eos tantùm qui habent pecuniam, & ad eos, tanquam nihil non effecturi, accedunt: ita etiam deus, quandoquidem eſt amator iuſtitiæ, quicunque cum ea ad ipſum acceſſerit, non recedet vacuus, quemadmodũ qui ea caret, & iis quę ſunt illi contraria, inquinatur: quantumuis prolixè oret & obſecret, nihilo plus efficiet, cùm non ſit penes eũ perſuadere. Quamobrem ſi apud deum velis aliquid efficere, ea accepta proficiſcere. Iuſtitiam autem ne hîc eſſe partem virtutis exiſtimes, ſed integrã, & vniuerſam, & omnib⁹ numeris abſolutam. Ita etiam erat Iob iuſtus, vt qui humanam omnem haberet virtutē, nõ qui ab

παῤῥησίαν διὰ παντός.

Attende neceſſitatē operum Ex collatione.

Cõmunis virtus ex collatione

hoc quidem malo abſtineret, illud verò retineret. Ita etiã nos iuſtam ſtateram eſſe dicimus, quæ omni ex parte æqua eſt: non ſi aurum quidem poſsit ex æquo ſtatuere, ſecus autem plumbum, ſed quæ in quauis materia æquitatem exhibet, & rurſus menſura, quæ eſt omni ex parte æqua. Ita etiam erat Iob iuſtus, qui erat æquus ex omni parte. Neque enim in pecunia ſolũ eam ſeruabat æquitatem, ſed etiam in aliis omnibus, modum nunquam excedens. Nec poſsit dicere quiſpiam quòd in pecunia quidẽ diligebat æquitatem, in congreſsione autem & ſermone cum propinquis modum excedebat, vt qui eſſet ſuperbus

Iob 31. & arrogans. Hoc enim ſummo ſtudio fugiebat. Et ideo dicebat. Quòd ſi etiam contempſi iudicium ſerui mei vel ancillæ: vel non ſicut ego fui, fuerunt & ipſi. Et hoc ergo etiam iniuſtitia eſt, eſſe ſuperbum & arrogantem, & plura habendi cupiditatis ſeu auaritiæ vitium. Quemadmodum enim auarum eſſe dicimus qui vult in ea quæ ſunt aliorum inuadere, nec ſuis eſt cõtentus: ita etiam ſuperbum & arrogantem, quando plus exigit quàm quod homini debetur à proximo, quando quis ſeipſum quidem in omni honore collocat, alium verò habet deſpectui. Hoc autem non aliunde oritur, quàm ex iniuſtitia. Quòd enim hoc ſit iniuſtitia, ex hoc cõſidera. Et te & illum fecit Deus, & tibi omnia dedit cum illo communia & ex ęquo. Quomodo ergo eum expellis, & ſpolias honore quem Deus dedit, & ad ſocietatẽ non admittis, ſed omnia tibi tribuis, & non ſolũ in pecunia, ſed etiam in honore eum facis pauperem? Deus dedit vnam vtrique eſſentiã: æquali principatu, æquali ſcilicet creationis honore dignatus eſt. Illud enim, Faciamus hominem, eſt commune vniuerſo generi. Quomodo ergo eum exturbas à bonis paternis, ad ſummam humilitatem redigens, & quod eſt commune, tanquam tibi proprium vendicans. Sed talis non erat beatus Propheta, & ideo audacter & liberè dicebat: Exaudiit iuſtitiam meam. Ita etiam Paulus ſeipſum adducit in medium, non ſe efferens, nec intumeſcens, ſed ſe aliis exemplar proponens, quemadmodum quãdo dicit, Volo omnes homines eſſe ſicut & meipſum. Ita etiam Dauid in tempore quo poſtulabat fortitudinẽ

Auarus quis, quis item arrogans.

Gen. 2.

1. Cor. 7.

2. Reg. 17

ſuam quæ ei diuinitus obtigerat, in medium adducit, dicẽs, ſe & vrſos ſuffocaſſe, & leones ſuperaſſe, nõ ſeipſum quidem ſic extollens, abſit, ſed ea ratione procurans vt ſibi fides haberetur. Et ſi habeo iuſtitiam, dicet fortaſſe quiſpiam, quid opus eſt oratione, cùm & res ipſa ad omnia rectè gerenda ſufficiat: & qui datur⁹ eſt, ſciat quibuſnam opus habemus? Quoniam oratio non eſt paruũ vinculum dilectionis in Deum, quæ cum eo colloqui nos aſſuefacit, & ad ſapientiæ ſtudium nos deducit. Si enim qui cum magno aliquo & admirabili viro multum verſatur, ex eius conſuetudine maximum fructum accipit, quantò magis qui cum Deo perpetuam habet conſuetudinem? Sed neſcimus vt oportet quodnam ſit commodum orationis, quandoquidem nec eam exactè attendimus, nec ea ex Dei legibus vtimur. Sed homines quidem aliquos alloquuturi qui ſunt nobis ſuperiores, & habitum, & inceſſum, & amictum, & omnia compoſuerim⁹, ita vt oportet alloquimur. Ad Deũ autem accedẽtes, hiamus, fricamus, nos huc & illuc verſam⁹, negligẽtes, ac ſocordes ſumus, humi genibus flexis, per forum oberramus. Quòd ſi cum ea qua par eſt reuerentia, & tanquam cũ Deo loquuturi accederemus, tũc ſciremus etiã antequã acciperem⁹, quæ petimus, quãtum lucri faciamus. Homo enim qui cũ Deo loqui didicit, vt par eſt, eum qui cum Deo loquitur, erit deinceps angelus, ita liberatur anima à vinculis corporis, ita ei ratio in altum tollitur, ita è terris migrans in cælis habitat, ita de victu curam omnem abiicit, & quæ ad victum pertinent, deſpicit, ita apud ipſum thronum ſiſtitur, etiam ſi ſit pauper, ſi famulus, ſi priuatus, ſi indoct⁹: Non quærit enim Deus linguæ elegantiam, nec verborũ compoſitionem, ſed animæ pulchritudinem, & ſi illa ea quæ ipſi placent loquatur, tota re effecta recedit. Vides quanta facilitas. In hominibus quidem, oportet eum qui ad aliquem accedit, eſſe & dicendi facultate præditum, & poſſe blanditiis ſibi conciliare omnes aſſeclas principis, & multa alia excogitare, vt gratus & acceptus eſſe poſsit. Hîc autem nullo alio, præterquam ſola ſobria & vigilanti mente opus eſt. Et nihil eſt quod prohibeat quo

Hanc ipſiſsimam collationẽ habes in priore.

περὶ τῆς προσευχῆς.

1. Cor. 2.

Quã exorabilis Deus.

καθ' ἐναντίωμα.

Hier.3. minus prope Deum ſimus. Deus enim appropinquans ego ſum, & non Deus procul. Quamobrem quod longè abeſt à nobis proficiſcitur. Ipſe enim ſemper propè eſt. Et quid dico nos non opus habere dicendi facultate? Sæpenumero ne voce quidem opus habemus. Nam ſi vel in corde locutus fueris, & eum vt oportet vocaueris, vel tũc quoque facilè annuit. Ita & Moſem audiuit. Ita etiam Annam. Non adſiſtit miles qui expellat, non ſatelles, qui tempus interrumpat. Non eſt qui dicat, Non eſt nunc tẽpus accedendi, veni poſtea. Sed quando veneris, ſtat audiens, etiam ſi tempore prandij, etiamſi tempore cœnæ, etiamſi nocte intempeſta, etiamſi in foro, etiamſi in via, etiamſi in cubili, etiamſi intus in iudicio apud magiſtratum fueris, & eum vocaueris, nihil vetat quo minùs tuam petitionem audiat, ſi ritè vocaueris. Non potes dicere. Vereor accedere & orare, adeſt meus inimicus. At hoc etiam impedimentum ablatum eſt. Neque enim inimicũ tuum attendit, nec tuam interrumpit petitionẽ: ſed ſemper & aſsiduè eum potes interpellare, & nulla adeſt difficultas, neque enim opus eſt ianitoribus qui te introducant, non diſpenſatoribus, procuratoribus, cuſtodib⁹, aut amicis, ſed quando ipſe per teipſum acceſſeris, tunc maximè te audiet, tunc quando neminẽ rogaueris. Non ita ergo eũ per alios placamus orãtes, ſicut per nos ipſos. Cũ enim noſtrã expectat amicitiã, omnia etiam facit, vt nos ei cõfidamus. Quãdo viderit nos hoc per nos ipſos faciẽtes, tũc maximè annuit. Ita etiã facit in Chananæa, & cũ Petrus quidẽ & Iacobus accederẽt, non annuit. Cũ ea autẽ permaneret, quod petebatur dedit protinus. Et ſi enim viſus eſt parũ differre, non hoc fecit vt protelaretur muliercula, ſed vt eã magis coronaret, & eius aſsiduitatẽ magis ſibi familiarẽ redderet. Meditemur ergo nos quoque Deum interpellare. Diſcamus quomodo ea ſit facienda interpellatio. Non eſt eundum in Muſæum, non ſunt conſumendæ pecuniæ, nec ſunt conducendi pædagogi, rhetores, & ſophiſtæ, neque verò multum temporis conſumendum eſt, vt hanc dicendi artem diſcas, ſed ſolũ voluiſſe ſufficit, & ars perfecta euaſit. Et nec pro te ſolùm poteris dicere in eo iudicio, ſed etiam pro multis aliis.

Num.14. *Sam.1.* *Matt.22.* *Marc.12.* *Matt.15.* *In oratione perſiſtẽdum.*

Et quiſnam eſt ſcopus? quod inſtitutum artis huius iudicialis? Modus orationis. Sobria mente, animo contrito, cum fontibus lachrymarum ad eum accedere, nihil quod ad hanc vitam pertineat petere, futura concupiſcere, pro ſpiritalibus interpellare, inimicis non maleprecari, acceptam iniuriam memoria non tenere, omnes perturbationes ex animo expellere, conterentem cor ita accedere, cupiditates contrahere ac moderatũ eſſe, manſuetudinem exercere, & linguam ad bene loquendũ cõuertere, cum nullo pro rebus improbis conſpirare, nihil habere commune cum communi orbis terrarum hoſte, cum diabolo, inquam. In eum enim qui pro aliis cũ rege loquitur & cum eius inimicis communicat, externæ etiã leges animaduertunt. Et tu ergo ſi vis & pro te & pro aliis dicere, fac vt hac in re maximè te rectè geras, vt nihil commune habeas cum communi hoſte orbis terrarum. Ita enim fiet, vt ſis iuſtus: & cũ fueris iuſtus, audieris, vt qui talem habeas patronam. *In tribulatione dilataſti mihi.* Non dixit, Non adduxiſti afflictiones, neq; ſuſtuliſti tentationes, ſed ſtare permiſiſti & dilataſti mihi. Quanta ſit enim Dei ſolertia & quã facilis liberandi facultas, hinc maximè oſtenditur, non ſolũ in eo quòd non inducat afflictiones, ſed etiã in eo quòd his manẽtibus eas nõ toleratu difficiles efficiat Hoc & Dei oſtẽdit potentiã, & qui in eas incidunt, ſapiẽtiæ reddit ſtudioſiores, quãdo & latitudo fuerit quæ afflictã animam conſolatur, & afflictio non diſſoluitur, quæ & negligentem aſtringit, & ab omni cõtemptu liberat. Et quomodo in afflictione, inquit, fuerit dilatatio? Quemadmodum in triũ puerorum fornace, quẽadmodum in lacu leonum. Non enim extinxit flammam, & tunc fecit vt ipſi eſſent in cãpo libero & aperto. Neq; occidit leones, & tũc ſecuros eos reddidit, ſed & illic fornace vehementer ardente, & his feris manentibus, iuſti difficultatis moleſtiã nõ ſenſerunt, ſed tuti & ſecuri fuere. Poteſt etiam aliter accipi dilatatio, vtpote quando anima à tentationibus oppreſſa liberatur à perturbationibus, & multis ægritudinibus, tunc enim maximè libero & aperto cãpo fruitur. Multi enim, quãdiu manẽt in reb9 ſecundis, grauiſsimis ac turpiſsimis tenentur amoribus,

Scop9 ſeu modus orandi.
Sapien.8.
Pſal. 50.
Thren. 2.
Matth.6.
Rom. 12.
Iudith.9.
Epheſ.4.
Col.4.
Tob.21.
2.Cor.6.
A ſimili.
2.Cor.1.
Dan.3.
Cor vt in afflictione dilatãdum.
Dan.6.

qui affligunt eorum animam, pecuniarum, corporum, & eiuſmodi aliorum, quæ ſunt abſurda & valde aliena, ſed poſtquam in afflictionem inciderint, liberantur ab illis omnibus & in liberum & apertum campum euadunt, & quemadmodum qui febre laborant, quandiu quidem intempeſtiuis fruuntur voluptatibus, lauta, inquam, & referta menſa & vino mero, & huiuſmodi aliis, in maiores coguntur anguſtias. Sed ſi voluerũt paulisper ſeipſos affligentes ſuſtinere, lati & liberi campi magnum fructũ percipiunt, & eo quod eos angebat depoſito, iucundè deinceps in pura ſanitate verſantur. Ita etiam in rebus & negotiis vſuuenit. Nihil enim æquè relaxare conſueuit, vt afflictio quæ abducit ab omnibus quæ ad hanc vitam pertinet. Quomodo exiſtimas Iudæos fuiſſe in afflictione, etiã quando erant res eorũ ſecundæ? An non hæc febricitantis animæ ægritudinéque confectæ & vexatę, dicere: Fac nobis deos qui nos pręcedent. Moſes enim hic qui eduxit nos de terra Ægypti, neſcimus quid ei factum ſit, Aut non illa verba animę quę tenetur ſtudio ſapiẽtię, & à perturbationibus ad hanc vitam pertinentibus reſpirat, quando afflicti tam vehemẽter orarũt, vt ipſum Dei auxilium attraxerint? Iam verò hic ipſe quoq; Propheta quando verſabatur in remiſsione & quiete, quodammodo affligebatur, ab improba cupiditate in anguſtias coactus & laceratus. Quando autem verſatus eſt in afflictione, ſcitis quomodo fuerit in remiſsione, & animi quiete: neq; enim eũ ignis attigit, ſed etiam flamma vniuerſa extincta eſt: Nihil enim ęque affligit, ac ſi anima obſideatur à perturbationibus. Alię enim extrinſecus incidunt. hę vero intus naſcũtur, & hęc eſt maxima afflictio: Etiãſi nos vexet mundus, nos autem ipſos non vexemus, nihil nobis fuerit moleſtum. In noſtra poteſtate ſitum eſt vt vel affligamur, vel nõ affligamur. Vt autem diſcas etiam ex voce Apoſtolica quàm latus & liber cãpus oriatur ex afflictione, audi ipſum Paulum dicentem fructum afflictionis, Tribulatio autem patientiam operatur. Patientia autem probationem. Probatio verò ſpem. Spes autem nõ confundit. Ineffabilẽ vidiſti latitudinem. Vidiſti portum lętitię. Patientiam, inquit, efficit afflictio. Quid enim homine

βεβαίωσις per ſimile. *Exod. 32* *γνώμη.* *Rom. 5.*

homine fortiſsimo, & qui omnia facilè ferre poteſt, patiẽtius? Quid probato autem fuerit fortius? Quid autem cõferri poteſt cum ea quæ hinc oritur, delectatione? Dicit enim nobis tres voluptates quæ hinc oriuntur, patientiã, probationem, & ſpem futurorum bonorum. De his nunc Philoſophans Propheta dicebat, In tribulatione dilataſti mihi. Quoniam enim dixit, Exaudiit me Deus, dicit quonam modo exaudiit. Non in pecuniis: nihil enim petebat eiuſmodi. Non vt vinceret inimicos, nam neque hæc poſtulabat. Sed in relaxatione quæ in medio afflictionis exorta eſt. *Miſerere mei & exaudi orationem meam.* Quid dicis? Meminiſti ſuperiùs iuſtitiæ, hîc miſerationis & miſericordiæ. Et quam nam hæc habeant conſequentiam? Pulchram, & prioribus admodum connexam. Nam etiamſi innumerabilia rectè fecerimus, à miſerationibus & clementia audimur. Etiamſi ad ipſum virtutis faſtigiũ peruenerim⁹, ſeruamur à miſericordia. Hinc diſcimus quod cum iuſtitia, mente quoque contrita opus eſt. Etenim licet ſit peccator, ſi cum humilitate orauerit, quæ eſt pars virtutis, magna poterit efficere: & licet ſit iuſtus, ſi cum arrogãtia acceſſerit, à bonis omnibus excidet. Vtriuſque exempla nos docuerũt Publicanus & Phariſæus. Oportet itaque ſcire etiam modum orandi. Quomodo autem ſit orandum, diſce à Publicano. Nec te pudeat eo vti magiſtro, qui hac in re adeò ſe præclarè geſsit, vt ſolis verbis vniuerſum effecerit. Quia enim erat mens ei rectè parata, ſufficit vel verbũ vnum ad cælum ei aperiẽdum. Quomodo autẽ erat parata? ſeipſum miſerum clamabat, pectus tundebat, ne cælũ quidẽ aſpicere audebat. Si tu quoque ita oraueris, vel penna leuiorẽ reddes orationem. Si enim peccator, iuſtus ab oratione factus eſt, cõſydera cuiuſmodi erit iuſtus, ſi talem orationem offerre didicerit. Et ideò ne hic quidẽ ſeipſum abſolutè poſuit, ſed orationẽ ſuam: ſuperiùs iuſtitiam, hic orationẽ meam. Ita etiã exauditus eſt Cornelius, quoniã eius patrocinio vſus eſt. Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ, inquit, aſcenderunt coram Deo. Et meritò. Opera enim ſunt quæ exaudiuntur, & rectè facta. Non abſolutè autem orationes, ſed orationes quæ fiunt ex lege Dei. Et quænam ſunt eæ?

ἀντίθεσις

παράδειγμα.

Matt. 18.

μεταφορά.

Act. 10.

Quæ ea petunt quæ Deum dare conuenit, quæ ab ipſo nō poſtulant quæ ſunt eius legibus repugnantia. Et quis eſt, inquit, adeò audax, vt ea velit Deū facere quæ repugnāt eius legibus? Qui aduerſus inimicos eum rogat, hoc enim eſt præter legem quæ ab eo lata eſt. Ipſe enim dixit,

Matth.6. Dimittite debitoribus veſtris. Tu autem eum ipſum, qui tibi iubet condonare, aduerſus inimicos inuocas? Ecquid hac amentia fuerit deteriùs? Oportet eum qui orat habere habitum, mentē, & ſenſum ſupplicis: cur aliam ergo perſonam induis, nempe accuſatoris? Quomodo enim poteris veniam tuorum peccatorum aſſequi, quando rogas vt Deus puniat peccata aliorum? Sit itaque oratio manſueta, placida, iucundo & molli vultu prædita. Talis eſt quę cum lenitate, atque adeò pro ipſis etiam fit inimicis, quemadmodum contraria, ebrię & deliranti cuipiam mulieri & inſtar apri efferatæ eſt ſimilis. Quocirca ad cęlū ei non datur aditus. Nō enim eſt eiuſmodi ea quæ fit cum manſuetudine: quę habet aliquid canorum & lene dignúmque regiis auribus, ſuaue, concinnum ac numeroſum. Quamobrem non expellitur è theatro, ſed corona redimita recedit, etenim habet auream citharam, veſtem auream. Qua de cauſa delectat etiam iudicem & habitu, & aſpectu, & voce. Propterea nullus eam exturbat à cæleſtibus circulis. Vniuerſum enim illud theatrum incredibili lętitia afficit. Hęc eſt digna cęlis oratio Hęc eſt lingua Angelorū, quando nihil acerbum, iucunda autē omnia loquitur, quādo pro iis qui faciunt iniuriam, & probris perſequūtur venit ſupplicans, tunc adſtant etiam Angeli magno audientes cū ſilentio, & poſtquam ceſſauerit, ei applaudētes, laudātes, admirātes. Talē nos quoque afferamus orationē, & omnino exaudiemur: & quādo ad Deū accedimus, id eſſe exiſtimemus theatrum, ſed ex vniuerſo orbe terrarū, vel potiùs ex ſupernis populis cæleſtibus collectum: & regem in medio ſedere qui vult noſtram audire orationem, & faciamus vt res ſit cōparata ad demonſtrationem. Nullus ſit citharœdus, nullus lyricen, qui ita ſe exerceat ſcenam ingreſſurus, timēs ne quid inſuaue & inconcinnum canat, vt nos ingreſſuri theatrum Angelorum. Plectrum autem ſit nobis lingua,

Margin notes: * vel accuſatoris. — *Collatio.* — ἄδων.

quę nihil iniucundum ſed numeroſum & modulatum dicat, cùm ea qua pars eſt cogitatione, & ad Deũ accedentes, & rogantes, & orantes, pro inimicis primũ fides pulſemus, ita enim pro nobis quoque ipſis exaudiemur. Hęc vox Dęmones pudore afficit. Hæc dat nobis liberam loquendi poteſtatem. Hæc pudore afficit Diabolum, & facit vt ſecedat. Neque enim dęmon ita eum metuit, qui eũ expellit & eiicit ex alio homine, vt hominẽ qui iram vincit, & animo imperat: nam hoc ipſum quoque eſt ſæuus dęmon. & ij potiùs quàm qui à Dæmone vexantur, miſeri dicendi ſunt. A dæmone enim vexari, non immittit in gehennam: Iraſci autem, & acceptę iniuriæ meminiſſe, expellit ab ipſo regno cælorum. Si orationem ita compoſuerimus, poterimus nos quoque Deo fidenter dicere, Exaudi orationem meã. Quare non ſolùm teipſum iuuabis & promouebis tua ſupplicatione, ſed Deum etiam audientem delectabis, vt qui eius præceptis aliquid dignum petas. Quocirca etiam facilè annuet. Hoc illa adoptione dignũ eſt, hoc illum maximè characterẽ oſtendit, Eſtote, inquit miſericordes, ſicut & Pater veſter qui eſt in cælis. Et rurſus, Orate pro iis qui vobis inſultant & vos iniuria afficiunt, vt ſitis ſimiles Patris veſtri, qui eſt in cęlis. Quid ergo poteſt cũ hac oratione conferri? Hęc nõ Angelis nec Archãgelis, ſed ipſi Regi facit ſimilem. Qui autem regi, quãtum licet, fuerit factus ſimilis, conſydera quanta vtetur fiducia & loquendi libertate in orationibus. *Filij hominum, quouſque graui corde? Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Ad quoſnam dirigit orationem, & increpat, & ſubiungit conſilium? Quoſnam vocat filios hominum? Eos qui viuunt in improbitate, qui ſunt procliues ad vitium. Quamobrem? Nos quidem non filij hominũ, natura quidem hominum filij, gratia autẽ non ampliùs, ſed Dei filij. Si ergo etiam eius imaginẽ quæ eſt ex virtute conſeruauerimus, erit nobis donum integrũ. Eos enim qui Dei filij facti ſunt per gratiam, etiam per vitæ ſuæ inſtitutionem eam oportet imaginem exprimere. Quòd autem eos qui vitæ curis paulò plus dediti, & ſunt ad vitium propenſi, vocat filios hominum, audi, Videntes autem filij Dei filios hominum. Atqui contrariũ,

Matth.5. *γνώμη.* *Luc.6.* *Matth.5.* *Filij hominum.* *Ioan.1.8.* *Gen.6.*

inquit, dixiſti. Nequaquam, Dei enim filios hîc vocauit,
eos qui antea ex viris bonis nati fuerant, & Dei honorem
perceperant, deinde mutati erant, & euaſerant deterio-
res, & ſuum honorem perdiderant. Vt enim magis ampli
ficaret eorum reprehenſionem, eorum honorem reuoca-
uit in memoriam, maximum eſſe crimen oſtendẽs, quod
cùm tales eſſent, & orti ex talibus, ad tantam ſe præcipi-
Pſal. 81. taſſent improbitatem. Et rurſus Deus, Ego dixi dij eſtis, &
filij altiſsimi omnes. Vos autem vt homines morimini.
Et conſydera Prophetæ prudentiam. Cùm priùs oſtendiſ-
ſet Dei potentiam, facultatem, ſolertiam, benignitatem
& clementiam, quòd in afflictione dilatat, quòd miſerãs
annuit. Deinde mente agitans effuſum in hominibus vi-
tium, & tyrannidem impietatis, tanquam animi mœrore
coactus, conuertit ſermonẽ ad eos qui in vitiis vitam de-
gunt, propemodum dicens, Cùm talem habeatis Deum,
adeò benignum, adeò clementem, adeò potentem, quo-
modo declinaſtis ad impietatẽ? Vide autem quanta etiã
cum ira, lenitate: quãta Philoſophia, admonitio plena ſit.
Quid enim dicit? Filij hominum, quouſque graui corde?
Hoc eſt eius qui grauiter inuehitur etiam ex temporis
diuturnitate. Si enim Dei beneficentiã ab initio nõ conſy
deraſſe ſcelus eſt: quomodo vllam veniã conſequetur, qui
in veritate tandiu hallucinatur? Quid eſt autem eſſe gra-
ui corde? Graues corde ſunt, qui ſunt craſſo corde, carna-
κατασπώ- les, affixi terræ, vitiũ perſequentes, improbitatem exer-
μενοι. cẽtes, libidine & voluptate corrupti ac marcidi. Talis eſt
enim homo carnalis. & vitã eorum reprehendens, oſten-
dit fontem impietatis, ſignificãs hoc eis eſſe maximo im
γνώμη. pedimento quo minùs ad alta dogmata perueniãt. Nihil
enim facit cor adeò graue, vt libido, & ad ea quæ ad hanc
vitã pertinent affectio, & terræ affixum eſſe. Quod tale
μεταφο- eſt, nõ errauerit qui cor luteũ appellauerit, & ideo id gra-
ρά. ue vocauit, & id dixit eſſe cauſam malorũ, quod cùm au-
rigæ locum teneat, non ſolùm equum non cohibeat, ſed
etiam cum ea trahente deorſum præcipitet. & cùm opor-
teat carnem alatam & ſe in altum erigentem efficere, &
in cælum ſuſtollere, id verò cùm ægritudinũ grauiſsimo
onere peſſundatur. Quando ergo vel auriga, vel guber-

nator talis fuerit, quænam eſt ſpes ſalutis? Quemadmodum quando dicit, ſi lux quæ in te eſt, tenebræ ſunt, quantæ ſunt tenebræ? Quando eſt gubernator ebrius, & fluctuum ac ventorum imitatur inconſtantiam ac perturbationem, quomodo fieri poteſt vt nauis ſeruetur? Quid ergo poteſt leuem animam efficere. Vita admirabilis ad nihil eorum quæ hîc ſunt aſpirare nec pedibus ſuis quicquã alligare eorũ quę deorſum & ferũtur & ferũr, poteſt. Ex corporibus enim alia quidem deorſum ferri ſolent, vt lapides, & ligna, & quæ ſunt eiuſmodi. Alia verò ſurſum, vt ignis & ſpiritus, & alarum natura leue quid eſt. Siquid ergo eorum quæ deorſum feruntur ei quod leue eſt alligaueris, nulla eſt alarum, nec ſpiritus vtilitas, cùm commoderationẽ excedat, ſuperet, & vincat grauitas. Ita etiã ſiquis pedes habuerit aggrauatos, vel propter malos affluentes humores, vel propter aliquam aliã ægritudinẽ, nihil eum iuuerit ſi ſit reliquum corpus leue. Si autẽ hoc eſt in corporibus, multo magis in corde. Ne faciamus ergo id graue, ne quemadmodum nauigia, quæ nimium habent ſaburræ, demergatur. In noſtra enim hoc poteſtate ſitum eſt. Non eſt enim talis natura: ſed leuis natura & ſurſum tendens facta eſt: nos autem ipſam præter naturam grauem facimus, & ideo Propheta quoque reprehẽdit: Si autem naturale, nequaquam reprehendiſſet. Quẽadmodum ergo ſecundum naturam nobis eſt ingredi, ſed ſi aggrauata fuerint nobis genua, res fit præter naturam, cùm nos ſimus impediti: ita etiam in pedibus mentis, dico autem cogitationibus, vſuuenire ſolet. Vt quid amatis vanitatem, & quæritis mendacium? Hic & ſimulachra, & vitam quę in improbitate verſatur, videtur mihi dicere. Vanum enim illud dicitur, quod eſt inane, quando nomẽ quidem fuerit, res nequaquam. Ita apud Grecos nomina quidem deorum multa, res verò minimè, & in aliis ſimiliter, nomen diuitiarum, res autem minimè, & nomẽ glorię res verò minimè, nomen potentię, & remanet ſolùm nomen. Quis eſt ergo adeò excors, vt quęrat nomina quę rebus deſtituuntur? & perſequatur inania, quę oportet fugere? An non vitę voluptates & fœlicitates tales ſunt? Non omnia mentiuntur, & decipiunt? Etiã ſi dixeris glo-

Matth. 6.
A ſimili.
Coloſ. 3.
Ex collatione.
ſimilitudo.
Mentis pedes, cogitationes.
Vanum quid.

riam, etiam ſi diuitias, etiam ſi potentiam, omnia ſunt vanitas. Et ideo dixit etiã Eccleſiaſtes: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Propterea dolore afficitur propheta, dum in vita videt tantam amentiam: perinde enim eſt ac ſiquis, cùm videat quempiam lucem fugientem, tenebras autem perſequentẽ, ei dicit: Cur hoc facis adeò abſurdũ & præter rationem? Ita etiam ipſe, Cur diligitis vanitatẽ, & quęritis mendacium? *Et ſcitote quoniam mirificauit dominus ſanctum ſuum.* Alius interpres dicit, ſed ſcitote quoniã fecit admirabilem. Vidiſti prophetę ſapientiam: Vnde nã eos adducit ad dei cognitionem? à quadam parte manifeſtiſſima & moribus magis cognitis, nempe ſeipſum in medium adducens. Ego, inquit, ſeruus ſum dei veri, à me ergo eius diſcitę potentiam, virtutem, prouidentiam. Nõ eſt enim hoc paruum, quod etiam ex creaturis euadit manifeſtum. Propheta, quando de eius prouidentia diſſerit, cùm ad Solem, & cælum, & terrã, & aërem feratur, & ex ordine eorum quæ videntur opificem prædicet, eam quoque tractat orationem quæ ab eius ſeruis, & iis quæ ex eo accidũt, ſumitur. Quod quidem etiam in Abraham vſu venit. Ei enim dicebant, Scimus quòd à deo venis nobis rex. Vnde ſcitis? Ex victoria, ex triumphis, ex bellis. Hoc etiam in Iudæis accidit. Miracula enim quæ pro eis facta ſunt, vniuerſæ terræ timorem attulerunt, quod etiã tunc dixit meretrix illa Hierechũtina, Cecidit in nos timor veſtrũ & tremor. Vna eſt ergo via ea quę eſt per creaturas. Alia verò, eáq; vel manifeſtior, quæ eſt per ſeruos: Et hanc deus à multis retro ſæculis diſſeminauit in vnaquaq; generatione. Aegyptios itaque docuit ex Abrahã, Perſas rurſus, ex eodẽ. Iſmaelitas, ex ei⁹ nepotibus, & alios innumerabiles, & per Iacob eos qui habitabãt in Meſopotamia. Vides vniuerſum orbem terrarum futurũ fuiſſe à ſanctis doctum, ſi modò ipſi voluiſſent. Qui etiam ante eos, diluuiũ, linguarum confuſio, ad excitandam eorũ mentem ſatis fuerant. Ne enim quod euenerat, temporis diuturnitate obliuioni traderetur, locus appellationẽ accipit: & exinde Babylon, ex linguarum confuſione dicitur, vt auditor ab ipſa appellatione deductus, ad eorum quæ euenerunt principium deueniat, & dei virtutem in-

Eccl.1.

ἐθαυμάστωσεν fecit admirabilem.

Gen.12.
Rahab.
Ioſ.2.
Rom.1.

telligat. Ita etiã qui habitabant in occidente omnes omnia diſcebãt, cũ mercatoribus Ægyptiis verſantes. Quanquam alioqui in principio ne multæ quidem gentes erant in illa regione: ſed maxima hominum frequentia ac turbæ multitudo erat in partibus Orientis. Etenim & Adam illinc egreſſus eſt, & genus Noe illic verſabatur, & poſt turrim illic erant, & vt plurimum verſabãtur in Oriente. Sed tamẽ in vnaquaque generatione Deus illis doctores cõſtituit, Noe, Abrahã, Iſaac, Iacob, Melchiſedech. Quãobrem hîc quoque Propheta, ex iis quæ in ſanctos fiunt, eos qui in improbitate ac ſcelere viuunt, excitat, dicens, Scitote quòd mirificauit Dominus ſanctũ ſuũ. Quid eſt, mirificauit? fecit admirabilem, inſignem, clarum, conſpicuum, eum qui eſt ipſi dedicatus. Ex ſeruo ergo, & iis quæ ipſi accidunt, domini diſcite potẽtiam. Non dixit ſolùm, Bonum dedit, ſed admirabilem fecit, ſignificans eum dediſſe cum magno miraculo, & præter fidem & opinionẽ. Ita etiam in Abraham factum eſt, Non ſolùm enim dedit vxorem intactam, ſed eum etiam reddidit admirabilem. Vt non ſolùm donum in eo conſiſteret quòd nihil graue paſſus ſit, ſed etiam in eo quòd clarus in Ægypto euaſerit. Propter eius enim iuſtitiam factum eſt, vt nihil moleſtum illi fieret. Propter aliorum autem vtilitatẽ, vt admirabiliter & præter opinionem illinc rediret. Hoc in tribus *Gene. 20.* pueris, hoc in leonibus accidit, hoc in cœto, & vndiqua- *Dan. 3.* que ſeruat cum miraculo, ſed non quemlibet abſolutè, ſed *Dan. 6.* ſanctum. Vidiſti quomodo cũ Dei cognitiõe ad vitã quoque exactam exhortatur, docens non ſolùm in Dei benignitate, ſed in propriorum etiam ſanctorũ virtute, ſpem ſalutis ponere. *Dominus exaudiet me cùm clamauero ad eum.* Poſtquam dixit quòd eum fecerit admirabilem, non in his ſubſiſtit: ſed dicit etiã aliud genus felicitatis Quodnam autem hoc eſt? Deum habere perpetuò adiutorem & auxiliatorem, & vbique præſentem. Non enim hoc ſemel facit, & bis, & ter, ſed perpetuò, inquit, ſi ipſum inuocemus. Et vide rurſus hîc etiam celeritatem. Quemadmodum enim dixit ſuperius, Cùm inuocarem, exaudiuit Deus meus iuſtitiam meam: ita etiam hîc, Dum clamauero ad eum. Quomodo ergo, inquit, non audiuntur multi?

Quoniam petunt inutilia. Hîc enim melius eſt non fuiſſe exauditum. Quare etiamſi exaudiamur, nõ propterea lætemur: ſed & quando non exaudimur, etiã propterea deũ glorificemus. Vel enim inutilia petentes nõ exaudimur, & eò quòd non accepimus, lucrifacimus. Vel negligẽter petimus, & in dono differendo, Deus vt nos illi adſideamus, ſubtilem init rationem: & hoc etiã non eſt exiguum
Matt. 7. lucrum. Si enim vos, inquit, noſtis dare bona filiis veſtris, multò magis Deus qui ſcit dare. Nam Paulus etiam petiuit, & non accepit. Petebat enim inutiliter: & Moſes, & nec illi quidẽ Deus annuit. Ne ergo deficiamus, quando non exaudimur, nec triſtitia afficiamur & torpeamus, ſed permaneamus. Agit enim Deus omnia vtiliter. *Iraſcimini, & nolite peccare: Quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris cõpungimini.* Quod antè dixi, id etiã nũc dico. Quoniã ad Dei cognitionẽ eos eſt de[illegible]ducturus, liberat animũ ab ægritudinibus. Scit enim vitã corruptam ac deprauatam eſſe impedimento, quominus perfectionem decretorum aſſequamur. Quod quidem Paulus quoque innuens dice-
2.Cor.12. bat, Non potui loqui vobis tanquã ſpiritualibus, ſed tan-
Exod.32 quam carnalibus. Et rurſus, Tanquam infantibus in Chri-
1. Cor.3. ſto lac vobis potum dedi, non cibum. Et rurſus de quo eſt
1.Cor.5. nobis multus ſermo & explicatu difficilis, quoniam eſtis
Hebr.5. hebetes auditu. Et Eſaias, Scire vias meas cupiunt, vt po-
παιδεὶ. pulus qui iuſtitiam fecerit, & Dei iudicium nõ reliquerit.
Eſa.58. Et Oſeæ, Seminate vobis ipſis iniuſtitiam, illuminate lu-
Oſee.10. cem cognitionis. Et Chriſtus, Omnis qui mala facit, odit
Ioan.3. lucem, & non venit ad lucẽ. Et rurſus, Quomodo poteſtis
Ioan. 5. credere, gloriam à vobis inuicem accipientes, & gloriam
Ioan. 9. quæ eſt à ſolo Deo nõ quærentes? Et rurſus, Hæc dicebãt
Ioan.12. parentes eius, quia timebant Iudæos, ne expellerentur à
Sap.1. ſynagoga. Et rurſus, Multi autem crediderunt in ipſum,
Eſa. 29. & propter phariſæos non confitebantur. Et vbique videri
1.Cor.1. poteſt vita praua ac corrupta ad perfectionem dogmatum afferre impedimentum. Quemadmodum enim leuia perſpicuæ oculorum pupillæ inſidens, id quod illuſtrat, obſcurat & obtenebrat: ita etiam ratio quam obſedit & occupauit vitium. Quocirca cùm id etiam ſciret propheta, dicit, Iraſcimini, & nolite peccare. Non tollit enim

iram, eſt nanque vtilis, nec excindit excandeſcentiam. Prodeſt enim aduerſus eos qui faciunt iniuriam, & aduerſus negligentes, ſed etiam quæ iniuſtè mouetur, excandeſcentiam, quæ nulla ratione regitur. Et quemadmodum Moſes cùm in ſermonem de moribus incidiſſet, ex eo primo quæ ferebatur, legis ducit initium, dicens, Non occides: ita hîc etiam, ſed hîc amplius, quò magis ei erat nota vera pietas. Ille enim euellit cædem. Hic verò irã, quæ cædis mater eſt, fons, & radix. Quocirca Chriſtus etiam irã cõprimens ac refrenans dicebat, Qui iraſcitur fratri ſuo temerè, erit obnoxius in gehennã ignis. Vidiſti vbique modum, Iraſcimini, & nolite peccare. Qui iraſcitur temerè (licet enim etiam iuſtè iraſci. Nam & Paulus Elymæ ſuccenſuit, & Petrus Saphiræ. Sed id non iram dixerim abſolutè, ſed philoſophiam, curam, & œconomiã, Iraſcitur etiam pater filio, ſed eius curã gerens.) Ille eſt qui temerè iraſcitur, qui ſeipſum vlciſcitur. Qui autem aliena corrigit, is eſt omniũ manſuetiſsimus. Nam Deus etiam quando dicitur iraſci, non ſeipſum vindicans iraſcitur, ſed nos corrigens. Eũ ergo nos quoque imitemur. Ita enim ſe gerere, diuinũ eſt, aliter verò humanum. Sed Deus non eò ſolũ à nobis differt ꝙ iuſtè iraſcitur, ſed ꝙ nec in Deo quidem iræ eſt perturbatio. Nec nos ergo temerè iraſcamur. Ira enim in nobis ideo inſita eſt, non vt peccemus, ſed vt alios peccantes prohibeamus, nõ vt fiat animi perturbatio & ægritudo, ſed vt ſit ægritudinum & perturbationum remedium. Cogita apud te q ſit inſignè vitium, quando medicamentũ, venenũ efficitur: quando per quod aliorum vulneribus medendum eſt, per id vulnera infligimus: quemadmodum ſi quis accepto ferro vt quæ in aliis putrefacta ſunt excindat, ſeipſum vbique concidat, ſe per totum corpus ſaucians. Vel gubernator per clauum cymbam ſubmergat, per quem ventorum impotentium impetum oportebat cohibere. Huiuſmodi eſt etiam ira, vtile inſtrumentum, vt noſtram excitet ſomnolentiam, vt animum noſtrum intendat, viréſque & robur addat. Vt nos acriores efficiat, vt pro his indignemur qui ſunt affecti iniuria. Vel ad pœnas de inſidiatoribus ſumendas nos moueat. Ea de cauſa dicit, Iraſcimini, & no-

Exo. 20. *Mat. 5.* *Ira quæ licita.* *Act. 13.* *Act. 5.* *μεταφορά.* *Elegans μεταφορά.*

lite peccare. Quòd ſi hoc fieri non poſſet, minimè præcepiſſet. Quæ enim fieri non poſſunt, nemo præcipit. Legē itaque afferens Apoſtolicam, & philoſophiam Euangelicam, cū eadem dixiſſet quæ Chriſtus, aliam adiicit admonitionem quæ ſic dicit, Quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini. Quid eſt quod dictū eſt? Videtur enim eſſe obſcurum. Poſt cœnā, inquit, quando itis dormitum, quando eſtis decubituri, & nullo præſente multa quies & ſilentium, & nemine interturbante profunda tranquillitas, excita iudicium tuæ conſcientiæ, ab ipſo rationem exige, & quæ interdiu mala cepiſti conſilia, vel dolos conſtruens, vel propinquū circunueniens, vel praua deſideria ſuſcipiens, ea cùm in illius quietis tēpore in medium adduxeris, & improbis illis cogitationibus conſcientiam iudicem dederis, eas fodica & dilania, & de eis pœnam ſume, occide cogitationem quæ peccauit Id enim ſibi vult illud, Compungite, pro eo quod eſt, Pungite, ſtimulate, quæ in cordibus veſtris dixiſtis interdiu. Hoc eſt, mala quæ cogitaſtis conſilia, ea in cordibus veſtris, in tempore illius quietis punite, in ea animaduertite: quando neque amicus interturbat, nec famulus irritat, nec turba negotiorum vrget, tunc vitæ interdiu actæ rationem exigite. Et cur non dixit, verborū & factorum, ſed malarum cogitationum? Hoc docens ex abundantia. Si enim mala ſunt caſtiganda conſilia, vt non in opus exeant: multò magis pro factis & dictis oportet angi animo. Hæc fiant ſingulis diebus, nec priùs dormieris ô homo, quàm mente verſaueris quę à te interdiu perperam acta ſunt: & die ſequēti eris omnino tardior ad ea ipſa rurſus aggredienda. & quod facis in pecunia, nec ſinis vt duo dies prætereant, quin cum famulo rationē ineas, ne confuſionem inducat obliuio, hoc etiā fac in actionibus: ſingulis diebus veſperi ab anima rationem exige, & cogitationem quæ peccauit, condemna eam, veluti in ligno ſuſpende, & torque, & iube ne ampliùs ea aggrediatur. Vidiſti optimam medēdi rationem, quomodo & præſeruatoriis & correctoriis medicamentis vſus eſt. Præcipere enim ne in peccata incidas, præſeruatorij medicamenti locum obtinet, nēpe iraſcimini, & nolite peccare. Illud autē,

γνώμη.

κατανύγητε, compungite.

ἐκ περιουσίας.

A ſimili.

Quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris cōpungite, correctorij. Poſtquam enim peccauit, adhibet rurſus medicamēta, ab ipſo qui peccauit accepta medicina. Hac ergo vtamur medicina, quæ nihil habet omnino difficultatis. Sin autem non ſuſtinet anima meminiſſe peccatorū erubeſcens & pudore ſuffuſa, dic illi, Nihil lucri facis, ſi *Eſa.47.*
nō memineris: ſed magnū potius damnū accipis. Si enim *Mar.3.*
non nunc apud te memineris, tunc ante omnium oculos tua ſtatuentur peccata. Sin autem nunc ea ſupputaueris, & ab illis citò liberaberis, & in alia non facilè incides. Anima enim heſternum verita iudicium, ne eandem rur *Pſal.113.*
ſus ſubeat ſententiam: ſi pungatur, & flagelletur, reddetur ad peccatum tardior, & ex ea re tantùm erit emolumentum. quòd ſi id vno ſolo mēſe fecerimus, in perfecto virtutis habitu nos ipſos conſtituemus. Ne tantū itaque bonum neglexerimus. Qui hoc enim hîc iudicium ſtatuerit, acerbas illic pœnas non dabit. Si enim nos ipſos iudi- *1.Cor.11.*
caremus, non vtique iudicaremur. A domino autem iudicati erudimur, inquit, ne cum mundo condemnemur. Ne ergo condemnemur, hoc faciamus. *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in domino.* Vidiſti cōſequentiā optimi conſilij. Vidiſti perfectam admonitionē. Poſtq̃ enim propter peccata vnumquenque pupugit, & ad eadē rurſus aggredienda tardiores effecit, & iudicium quod non poteſt corrumpi conſtituit, & actæ vitæ rationem exegit, ita ad virtutis actionē deducit. Neque enim ſufficit ſi à malis abſtineamus, ſed oportet etiam bonorum accedere actiones. Quocirca etiam progrediens admonet, dicens, Declina à
malo, & fac bonum. Non ſolùm enim improbitatis actio, ſed etiam à virtute ceſſatio, vt puniamur, efficit. Nam & quia eſurientē non pauerunt, & ſitienti potum non dederunt: & qui nudum nō veſtierunt, nō furati ſunt, nec auari *Mat.25.*
fuerunt, nec bona aliena ceperunt: ſed quia nō fecerunt eleemoſynā, propterea pœnæ immortali dati ſunt & ſupplicio, cuius nullus eſt finis. Ex quo intelligimus ꝙ abſti- *Eſa.1.*
nere à malis non ſatis eſt nobis ad ſalutē, niſi adſit etiam bonorum poſſeſſio & virtutis actio. Propterea ergo etiam propheta, cùm & ab improbitate per compunctionē abduxiſſet, & ad virtutis actionem aptiorē feciſſet, & duri-

tiã mentis emolliiſſet,& eã per compunctionem,tenerã reddidiſſet,incipit verba facere deiuſtitia,& dicit, Sacrificate ſacrificiũ iuſtitię & ſperate in domino. Quid eſt, ſacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ? Perſequimini iuſtitiã, offerte iuſtitiam,hoc eſt maximum deo donum,hoc eſt acceptum ſacrificiũ. Hæc oblatio valde grata eſt, nõ oues & vitulos ſacrificare,ſed quæ ſunt iuſta facere. Vides eccleſiaſticæ vitæ inſtituẽdæ rationẽ multis retro ſæculis fuiſſe ante deſcriptam,& pro illis ſenſilibus ea quæri quæ cadunt ſub intelligentiam* Iuſtitiam autem hîc,ſicut antè dixi,non ſingularem aliquam dicit virtutem ,ſed vniuerſam: quemadmodum etiam virum iuſtum vocamus, qui omnem in ſe virtutem continet. Hoc ſacrificium non eget pecunia,non gladio,non altari,non igne,nõ aliò reſoluitur in fumum, cinerem & nidorem, ſed animo eius qui offert contentum eſt. Ei nec eſt paupertas obſtaculũ, nec mendicitas impedimentũ, non locus, nec aliquid eiuſmodi,ſed vbicunque fueris,id offerre poteris cum ipſe ſis & ſacerdos,& altare,& gladius,& hoſtia. Talia enim ſunt quæ ſunt intelligentia ac ſpiritalia, plurimum habent facilitatis, vt quæ nulla externa operatione egeant. Et ſperate in domino. Alius dicit, Et confidite in domino. Qui enim per iuſtam vitæ inſtitutionem deum ſibi propitium & clementem reddiderit, maximam habet opitulationem, auxiliũ inexpugnabile,& plurimũ quod illinc dependet momentum. Vidiſti fructum ſacrificij qui eſt in foribus. Vidiſti celerrimè germinantem denſum & conſtipatum bonorum theſaurum. Qui enim deũ habet auxiliatorem,quẽnam timebit amplius? Nullum. Iam verò hoc quoque eſt non parua virtus, ipſo fretum, bono animo eſſe,& in ipſo confidere,ſed cum iuſtitia: & à nobis hanc virtutem exigit,vt in eo ſperemus,vt in nulla re quæ ad hanc vitam pertinet confidamus, ſed nos ab omnibus ſeiungentes,cogitationem omnem illic defigamus. Res enim vitæ præſentis ſunt vmbris & ſomniis ſimiles,& ſunt etiam iis imbecilliores,vt quæ ſimul appareant & euolent: & interea dum adſunt, iis qui illas habent,multum turbæ ac moleſtiæ afferunt. Spes autem in Deum eſt immortalis,immutabilis,immobilis,quæ nul-

Iuſtitiæ nomine virtus.

Iob.8. & 14. Sap.2.14.

Spes duplex.

lam ſuſcipit conuerſionem, quæ omni ex parte tutũ reddit, & inexpugnabilem eum efficit qui ea cum qua pars eſt exacta cura & affectione vtitur. *Multi dicunt quis oſtendet nobis bona?* Signatũ eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. Poſtquam de moribus perfecit admonitionem, & ad Dei adduxit cognitionem, & omnem verſauit rationẽ quæ poteſt erigere mentem eorum qui aberrarunt, & maximè ex iis qui illi ſunt dedicati, & ex eius in eos prouidentia curam eius oſtendit, ponit quandam obiectionem quæ fit ab imbecillioribus ac craſsioribus, & dicit, Multi dicunt, Quis oſtendet nobis bona? Non pauci, qui ſunt veri, probi ac ſynceri, & norũt philoſophiam, hæc dicunt, ſed cõfuſa & promiſcua multitudo, quæ ignorationi & ſtultitiæ affixa eſt. Quid eſt autem quod dicit? Quis oſtendet nobis bona? Sunt quidam qui dicunt, alij quidẽ Dei prouidentiam accuſantes, alij verò voluptatis amatores, ſocordiæ, opum, gloriæ, & potentiæ, qui etiam hæc amantes, dicunt talia, Vbi ſunt bona Dei? Ego ſum in mẽdicitate & morbo & calamitate & extremis malis, probris, & cõtumeliis: Alius autem in fœlicitate, voluptate, deliciis, potentia, gloria, & diuitiis: & alij quidem hæc bona tantùm requirunt, ea quæ verè ſunt bona prætermittentes, virtutem, inquam, & ſtudium ſapiẽtiæ. Alij verò, vt antè dixi, Dei etiam prouidentiam ex eo criminãtur. Vbi eſt dei prouidentia, cùm tanta ſit in vita confuſio, cùm plures in mendicitate & inopia & in extremis malis degant? Quod eſt ſignum eius curationis? Qui autem hæc dicunt, *perinde faciũt ac ſi quis meridie quærat ſolem videre, & dubitet de luce. Quod oſtendens Propheta, & quamprimùm afferens ſolutionem, dixit. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*. Non dixit, Apparuit, non dixit, Reſplẽduit, ſed, Signatum eſt, ſignificãs quòd quemadmodum quod in fronte ſignatum eſt, eſt omnibꝰ manifeſtum, nec fieri poteſt vt id aliquem lateat: nec viſum luce plenum & radios poteſt quis ignorare, ita, inquit, nec tuam prouidẽtiam. Quemadmodum enim lux ſignata, hoc eſt impreſſa, & inſculpta, eſt manifeſta omnibus: ita etiam prouidentia tuæ benignitatis. Lucẽ enim hîc dicit, defenſionem, curationem, auxilium, prouiden-

[margin: ἀντίθεσις]

[margin: *Ex collatione reta uincit.*]

[margin: *Lumẽ vultus domini.*]

tiam. Deinde cùm pronunciaſſet, ſubiũgit etiam probationem. Quamnam autem? *Dediſti lætitiam in corde meo.* Poſtquam inconſideratam reprehendit multitudinẽ, ex iis qui ſapiunt & ſani ſunt, dei probat prouidẽtiam, & dicit, Dediſti lætitiam in corde meo, hoc eſt, Docuiſti me philoſophari, res quę ad hanc vitam pertinent aſpernari, ea ſcire quæ ſunt vera ac permanentia, vt bona ſpe ducerer effeciſti, ad futuram vitam manu duxiſti, ante bonorum perceptionem, me ſpe bonorum pennatum reddidiſti. Si quis enim pecuniæ, vel etiã alicuius maximi regni hæres futurus, non ſolùm tempore perceptionis, ſed etiã antequã ea experiatur, erigitur expectatione, ex ſpe magnam voluptatem perpetuò capiẽs, cogita qualem eum eſſe conſentaneum eſt, qui expectat regnum viuẽs & immortale, & bona illa quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Propterea, inquit, dediſti lætitiã in corde meo. Quòd maximæ erat prouidẽtiæ, illa tũc prouidiſti & præparaſti. Quòd ſi ij qui ſũt craſſiores, carni, & terrę affixi, hęc non attendũt, non ex eo qui eſt pollicitus, ſed ex illorum vecordia turba & tumultus oritur. Et non dixit ſimpliciter & abſolutè, Dediſti lætitiã, ſed, In cor meum, oſtendens non eſſe in rebus externis lętitiam, nec in mancipiis, nec in auro, nec in argẽto, nõ in veſtibus, non in lauta & opipara mẽſa, nec in potẽtiæ magnitudine, nec in domus laxitate. Hæc enim lætitia non eſt cordis, ſed ſolùm oculorũ. Multi ergo eorum qui hæc poſſident, vitam non eſſe vitalẽ exiſtimant, & angoris fornacem in animo circunferunt, à curarum multitudine exhauſti, & continuis timoribus oppreſsi. Sed mihi, inquit, non eſt in his lætitia, ſed in corde intelligente, in mẽte incorporea, & ea quæ ſunt incorporea cogitante. Quare ſi te delectant præſentia, & ex iis Dei prouidentiam cognoſcis, multo magis eam diſce ex futuris quò ſunt illa & pręſtantiora, & diuturniora, & quę auferri non poſſunt. Si quòd diuitiis affluas & proſperè agas, id tibi perſuadet eſſe Dei prouidentiam, multo magis id tibi perſuadeant quæ ſunt in cęlo, diuitię. Si autem dicas, Quare ſunt hęc in ſpe ſita, & non apparent? hoc dixerim, quòd maximè nos quidẽ fideles ea quę in ſpe ſita ſunt, his

Ex collatione.
1. Corin. 2
Matth. 17
1. Cor. 2.
Eccle. 2.
Lætitia & cordis & oculorum.
Matth. 6.
Luc. 12.

quę ſunt manifeſta manifeſtiora ducimus. Talis enim eſt dei certitudo. Quòd ſi rurſus dicas, Qua de cauſa hîc illa non accipimus? illud dicam. Hoc eſt quidem tempus laborum & certaminum, illud vero coronarum & pręmiorum. Quin etiam & hoc quoque Dei eſt curationis effectus, labores quidẽ & ſudores breui hac & fluxa vita circunſcribere, pręmia autem & coronas in vitam æternam extendere. Alioqui autem etiam quando multi erant imbecillioris animi, ſenſilia quoque hęc eis bona dedit Populum itaque Iudaicum per eam vitę agendę rationem deduxit. Etenim eis affluebát diuitię, & ad ſenium vſque vita producebatur, & omnis morbus procul aberat, & hoſtium internecio, & pax alta, & triumphi, & victorię, fœlíxque bonorum liberorum multitudo & quęcunque eiuſmodi oderant, iis qui deo parebant. Poſtquã autem acceſſit Dominus noſter Ieſu Chriſtus, in cęlum nos vocans, & quę hîc ſunt, deſpicere perſuadens, illorúmque nobis amorem immittens, & ab iis quę ad hanc vitam pertinent nos ſeiungens, hęc meritò in anguſtum contracta ſunt: in illis autem vniuerſę ſunt ſitę diuitię, vt qui iam perfecti euaſerimus. Nam etiam in pueris, iis quidem qui ſunt adhuc paulò minores, patres prębẽt eiuſmodi, calceos, veſtes, aureas quaſdam bracteas, & armillas. Poſtquam autem creuerint, illis eis ablatis, dant alia maiora, benedicendi in ſuggeſtu gloriam, in ciuitate ſplendorem, in aula imperatoria loquendi libertatem, magiſtratus & principatus, eos ab omni puerili ambitione abducẽtes. Ita etiam fecit Deus, nos à paruis illis & puerilibus abducẽs. ea quæ ſunt in cęlis pollicitus eſt Ne hęc ergo quę fluunt & prętercurrunt admireris, nec ſis puſilli & abiecti animi. Quãquam nec iis quidem te omnino defectum reliquit. Quoniam enim eos qui carne tecti erant, & in corpore verſabantur, ne iis quidẽ penitus priuatos eſſe oportebat, hęc quoque nobis affatim ſuppeditat. Et ideo Propheta cũ altã illã & philoſophicam prouidẽtię ſpeciem agitaſſet, & dixiſſet, Dediſti lętitiam in corde meo, ſub meo, ſubiungit dicens: *A fructu frumenti vini & olei ſui multiplicati ſunt.* Hoc autẽ cùm dicit, non paruam inde tangit partem eius prouidentię quę cernitur in iis quæ ſub aſpe-

2. Timo. 4

Deut. 28.
Eſa. 1.

Matth. 19
Mar. 10.
Luc. 18.

Act. 14.

ctum cadunt. Quando enim dicit frumentum, vinum & oleum, & quæ eſt in his, abundantiam dicit & pluuiam, & bonam temporum temperationem, & terræ in vtero conceptionem, & pariendi nixum, & partũ, & aërem diffuſum, & ſolis curſum, & lunæ ambitus, & numeroſam ſtellarum choream, & æſtatem, & hyemem, & autumnũ, & ver, & agri colendi artem, & inſtrumentorum aptitudinem, aliarumq́ue artium examen. Niſi hæc enim omnia concurrerint, fieri non poteſt vt fructus perficiantur & ad maturitatem perueniant Quando ergo dicit frumẽtum, vinum & oleum, dat ſapienti occaſionem ex parte totum intelligendi, aperto mari prouidentiæ quæ apparet in ſenſilibus. Quocirca etiam Paulus alicubi concionans, & de eius prouidẽtia diſſerens, hinc verba facere aggreditur, dicẽs, Qui dat pluuias, & tempora fructifera, qui implet nutrimento & lętitia corda noſtra. Quoniam autem propheta fugit quæ ſunt ſuperuacanea, prætermiſſis aliis omnibus, fructibus, baccis, generibus plãtarum, generibus ſeminum, generibus herbarum, pratorum, florum, hortorum, & quęcunque ſunt alia: ea ponit quæ ſunt continentia, & ad vitam noſtram neceſſaria, ex his illa quoque manifeſta faciens. Quæ nec dat nobis ſolummodo, ſed cum magna copia ac multitudine, & ſingulis annis. Quòd ſi ea etiam quandoque contrahit, & dat parciùs, in eo etiam rurſus oſtendit ſuam prouidentiam, multorum ſocordiam expergefaciens, & eos excitans ad hæc bona ab ipſo petenda. Sin autem dicant aliqui nõ eſſe Dei dare pluuiam ſed ſimulachrorum: eos interrogemus vndenam hoc conſtabit? Quia Poëtæ, inquiunt, dixerunt Iouem eſſe qui pluit. Sed illi ipſi dixerunt eum eſſe & adulterum, & pediconem, & parricidam, & alia non minora his crimina illi aſcribentes. At nõ ſunt, inquit, vera. Ergo nec quòd pluat. Si hoc enim admittis, illa quoque admittere neceſſe eſt. Si illa autẽ reiicis, & hæc quoque cum illis. Nos enim quoniam teſtes præbemus illius potentię quęcunque ab eis dicuntur, ſuſcipimus. Neceſſe eſt ergo te admittere illum quoque eſſe adulterum, & ex eo diſcere quòd eiuſmodi crimina ſunt longè à diuina poteſtate remota, & qui talis eſt nequaquam fuerit deus, ſed fabula

fabula ipſa ſibiipſi repugnat, & mendacium à ſeipſo conuincitur etiam ſi nolimus, & poëtas eiicit. Quòd illis autem eiectis omnia veſtra ſint peritura, clarum eſt. Ipſorũ enim nomina inuenerunt illi & impoſuerunt, quod etiã ex veſtris quidam dixit philoſophis. Quòd ſi illis relictis ad allegorias confugeris, te illud interrogabo, Quid eſt Iuppiter? Eſt feruens, inquit, ſubſtãtia & pars quæ ſuperat aërem, & quam appellant ætherem, ex eo quòd ferueat & vrat. Non eſt ergo ratiocinãdi nec diſcernendi poteſtate prędita, ſed expers rationis. Quòd enim natura aëris nec rationem habet nec ratiocinationem, cuiuis eſt apertũ, & nemo eſt qui hoc neſciat, etiam ſi minus quàm lapis, ſenſus habeat. Quare iã de medio ſublatus eſt Iuppiter. Si aër enim eſt Iuppiter, aër autem eſt id quod iam diximus, ex eo quoque interibit fabula. Si autem eſt aër, nec fuit alicuius pater, nec aliquam peperit ſubſtantiam, cuiuſmodi confingunt Solem, quem etiam vocant Apollinem, & eum dicunt eſſe eius filium: neque enim ſol habet rationem, nec mẽtem, nec cogitationem, ſed ipſum etiam eſt opus naturale, quod agitur & circunfertur lege quã ei Deus in principio poſuit. Quanquã alioqui nec pluere eſt ætheris, ſed nubiũ, quæ aquam ſuſcipiũt vel ex mari, vel ex aquis, quæ ab alto ſuper cælum ferũtur, vt dicunt prophetæ. Sin autẽ fidẽ non habes prophetis: ſigna aperta & manifeſta præbemus, quæ maximè oſtendunt eos fuiſſe à deo inſpiratos, & nihil nobis diſſeruiſſe, quod è domo ſua afferrent, ſed diuina illa gratia & ſupercæleſti afflatos. Quæcũque enim ab eis dicta ſunt, finẽ ſunt aſſecuta, & omnia ad rerum veritatem euenerunt, ſeu vetera ſeu noua velim' accipere. Nã & quę de Iudæis à Prophetis dicta ſunt, omnia finẽ ceperũt, quorum etiam exitus fuit omnibus manifeſtus: & quæ de Chriſto in nouo, quæ maximè oſtendunt diuinam eſſe vtrãq; ſcripturam: ſi autem ſunt diuina, quæ de deo in ea dicta ſunt, ea vera ſunt omnia. Ne dubita igitur de dei prouidentia, ſed eius curam quam gerit, admirare: quòd cùm ſint boni & mali, orbem terrarũ & ſolẽ omnibus permittit, & omnibus dat pluuias. Quòd ſi ſinit aliquos degere in mendicitate & inopia, id facit vt animã illorũ corrigat, ſapientiæ ſtu-

Plato in Cratyl. & Iulius pollux. ζεὺς ἀπὸ τοῦ ζεῖν, id eſt à feruendo dictus.

Pluere nubium non ætheris.

Pſal. 17 & 12.

2. Pet. 1.

Matth. 5.

dioſiorem animam efficiens. Sciatis enim, ſciatis apertè, quòd diuitiæ quidem iis qui non attendũt, ſunt vitiorum miniſtræ: paupertas autem, mater philoſophiæ, eáque res ipſæ indicãt quotidie. Quot pauperes ſunt diuitibus prudentiores, & ſapientię amatiores, & corpore ſaniores, cũ paupertas eis & carnem & animam corrigat? *In pace in idipſum dormiam & requieſcam. Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.* Vide etiam aliam non paruam ſpeciem prouidentiæ, quòd pace fruantur qui ſunt Deo dedicati. Pax eſt enim iis qui legem tuam diligunt, & non eſt

Pſal. 118 ipſis offendiculum. Nihil enim æquè ſolet pacem facere

σκάνδαλον. ac Dei cognitio, & virtutis poſſeſſio, quæ animi perturba-

γνώμη. tionem internum bellum domo procul eiicit: nec permittit vt homo cum ſeipſo ſeditiones agitet. Sanè ſi hac pace nõ fruatur, etiamſi ſit extrinſecus ſumma pax, etiã ſi nullus eum hoſtis inuadat, eſt omnium qui viuunt in terra miſerrimus. Neque enim Scythę, nec Thraces, nec Sarmatæ, nec Indi, nec Mauri, nec quęcunque ſunt feræ gentes, tam atrox bellum gerunt, quàm improba ac nefaria cogitatio, quæ verſatur in penetralibus animi, & quæ non caſtigatur intemperans libido, & amor pecuniæ, & potẽtiæ vehemens deſiderium, & in res quæ ad hanc vitam pertinent, affectio. Et meritò. Illud enim eſt bellum ex-

βεβαίωσις. ternum, hoc verò eſt internum prælium. Quòd autẽ quæ intus naſcuntur, ſunt iis quæ extrinſecus inuadunt, gra-

à ſimili. uiora, & interitum magis afferre ſolent, hoc licet videre in omnibus. Etenim & ligni naturã vermis qui eſt intus magis corrumpit: & vires & ſanitatem corporis, morbi, qui intus procreantur, plus lædunt, quàm qui extrinſecus adueniunt, & ciuitates non tam externi quàm interni & qui ſunt eiuſdem generis hoſtes perdunt, ita etiã animæ non tam externæ quæ in eam inuadunt machinationes, quàm quę intus oriuntur ęgritudines, perniciem afferũt. Sed ſi quis timorem Dei habens hoc bellum perfectè ſedauerit, & perturbationes animi compoſuerit, & varias

μεταφορά. illas improbarum cogitationum beluas ſuffocans non permiſerit vt in antris deliteſcant, is puriſſima & altiſſi-

Luc. 2. ma pace fruetur. Hanc pacem Chriſtus veniens largitus

Ephe. 1. eſt. Hanc etiã Paulus precatus eſt fidelibus dicens in ſin-

gulis epiſtolis: Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro. Qui hanc enim habet pacem, non ſolùm barbarũ & hoſtẽ, ſed ne ipſum quidem diabolũ extimeſcit, ſed vniuerſam ridet dæmonum phalangẽ, & eſt omnib' hominibus trãquillior & animo alacrior, vt qui non paupertate prematur, nõ morbo & mala valetudine grauetur, nõ aliquo eorũ quæ humanitus inopinatò accidũt, perturbetur, propterea quòd valentẽ & ſanam habeat animã, quæ hæc poteſt pręclarè & facillimè adminiſtrare ac tẽperare. Et vt ſciatis hoc eſſe verum, ſit aliquis inuidus, & nemo cũ eo bellum gerat, quid iuuat? Ipſe enim cum ſeipſo bellũ gerit, quouis enſe penetrantiores in ſe cogitationes acuẽs, in omnibus quæ videntur offendens & in ſingulis qui occurrunt hominibus ſeipſum ſauciãs, in nullũ beneuolo & grato animo præditus, ſed omnes illos tanquã hoſtes intuens. Quæ eſt ergo illi pacis externæ vtilitas, quãdo ille furens & rabie percitus, & cõmunis naturæ hoſtis, circũcurſat tantũ internũ bellũ geſtans, & mille telis ac ſagittis confodi, atque adeò potiùs millies mortẽ pati optans, quã videre quempiã ex iis, qui ſunt eiuſdẽ generis, in bona eſſe exiſtimatiõe, aut paulò fœliciùs agere? Teneatur rurſus alius pecuniæ cupiditate, innumerabilia bella, pugnas, & ſeditiones in ſua cõflat anima: & tumultu ac perturbatione exagitatus, ne poteſt quidem paululum reſpirare. At nõ is qui eſt liber ab eiuſmodi perturbationibus, hoc modo affectus eſt: ſed in trãquillo portu ſedet, ſe ſtudij ſapiẽtię voluptatibus explẽs, & nullã eiuſmodi moleſtiã ſuſtinẽs. Quocirca hac quoque prouidẽtia fruẽs propheta dicebat, In pace in idipſũ dormiã & requieſcã, innuẽs quòd ei, qui hãc non habet pacẽ, ne cõmunis quidẽ omniũ portus eſt apertus, ſed is quoq; obſtructus eſt, nẽpe quietis & noctis. Huiuſmodi enim perturbationes etiã eã quæ à natura datur ſecuritatẽ profligãt, alia grauiori tyrannide ſomni tyrannidẽ omnino deturbantes. Inuidi enim, auari, & raptores hoc bellũ vndiquaque circunferentes, & intus ſedẽte inimicos habentes, quocunque receſſerint, pugnã non poſſunt effugere. Sed etſi domi maneant, & ſi in lecto iaceant, telorum nubes, & tumultus vndis violentiores, cædes & vociferationes, querelas &

Vt perſtat iuò ludit metaphoris.

eiulationes,& alia multò iis quæ inter hoſtes accidunt, grauiora ſuſtinent. At non ſic iuſtus. Sed & vigilans delectatione fruitur,& nocturno tempore cum magna voluptate ſomnum capit. Quid eſt autem, In idipſum? In meipſum, inquit, totus coactus,& conuerſus, nō in curas innumerabiles diuiſus, non quæ ſunt huius vel illius cogitās, nec in orbem terrarum ſolicitudines diſpertiens, ſed quæ mea ſunt cogitans,& quæ mihi vtilia,& quæ ſunt homini maximè cōuenientia. Quia tu domine ſingulariter in ſpe cōſtituiſti me. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi. Propter ſpem futurorum,& expectationē quæ eſt in te, omnes animi mei perturbationes compreſſi. Sicut etiam dicit Paulus. Quod eſt enim in præſentia admodum leue afflictionis, inſigniter æternum pondus gloriæ nobis operatur, non conſiderantibus nobis quæ videntur. Nulla enim res eſt adeò difficilis, quæ non fiat facillima ſpe futuræ à deo bonæ exiſtimationis. propterea dicit: In ſpe conſtituiſti me. Et illud, ſingulariter, non eſt paruę virtus doctrinæ. Quid eſt autē ſingulariter? ſeorſum ab improbis. Hanc enim pacem, inquit, apud te præclarè, habui,& ſeparatim habito, fugiēs homines improbos ac corruptos. Et iure profectò. Quemadmodum enim corpora ſæpe à corrupti aëris lue infecta pereunt: ita etiam anima ſæpe damnum accepit ex malorum congreſsione, & quemadmodum ſanus oculus, quando laborantem aſpexerit, afficitur,& qui eſt ſcabie refertus, iis etiam qui ſani ſunt eā impertit: ita etiam ſæpe contingit in conſuetndine improborum hominum. Et ideo etiam ſuaſit Chriſtus non ſolùm eos qui ſunt tales fugere, ſed etiam excindere, ſic dicens, Si oculus tuus dexter te ſcandalizat, erue eum & eiice à te, non dicens de oculo, quid enim mali fecerit oculus, ſi ſit ſanus animus: ſed de amicis neceſſariis,& qui ſunt nobis loco horum membrorum,& nos lædunt, hæc conſtituit, iubens eorum etiam amicitiam contemnere, vt ſua ſalus efficiatur tutior. Quamobrem ipſe etiā rurſus progrediens dicit, Non ſedi cum concilio vanitatis,& cū iniquè agentibus non ingrediar. Quinetiā Hieremias eū dicit beatum, qui ſedet ſeparatim,& tollit iugum ab adoleſcentia. Iam verò etiam prouerbia multa de ea re ver-

Margin notes: ἀντίθεσις — ἐπὶ τὸ αὐτό. — 2.Cor.4. — γνώμη. — *Cōfirmat ſimilibus.* — *Matth. 5. Vt oculus dexter eruendus.* — *Thren.3.*

ba faciunt, dicentia & ſuadentia omnibus, non ſolùm declinare ſed etiam reſilire ab iis qui mala conſulunt, & nõ cũ illis verſari. Si enim quæ ſunt naturalia, ſæpe mutant naturam ex mala conſuetudine: quantò magis quæ ſunt arbitraria & noſtræ volũtatis? Color enim & ſanitas ineſt nobis natura: ſed ea nonnunquam corrumpuntur ex alio habitu contrario, & rurſus appetitus ciborum, & eum ſæpe perdidimus vitio ægritudinum, multa etiam alia licet videre eiuſmodi quæ accidunt. Quòd ſi ea quæ ſunt naturalia, mouentur, multò magis ea quę ſunt voluntatis, quò faciliùs mutantur ad vtrumlibet. Ne parum damni afferre exiſtimemus malorum conſuetudinem: ſed ante omnia eos qui tales ſunt vitemus, etiamſi ſint vxores, etiãſi amici, etiamſi quilibet. Nam hoc etiam malos illos perdidit, Solomonẽ, inquam, & Sampſonem. Quinetiã totũ genus Iudaicum ſic periit. Neque enim feræ ita pungunt vt hominum improbitas. Illæ enim venenum apertè prę ſe ferunt: hi autem inſenſiliter & abſque vllo ſtrepitu virus quotidie immittunt, de animi robore quotidie paulatim detrahẽtes. Quocirca etiam impudicum aſpectum Deus amolitur, dicens, Qui reſpexerit mulierẽ ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo, propterea quòd ſit facile & procliue exitium. Tu autem ſi in ciuitate aliqua ſis habitaturus, de aëre curioſè inquiris, an nõ ſit ſalubris, non temperatus, non ſiccus. De anima autem rationem initurus, non es ſolicitus de eorum conſuetudine qui cum ea ſunt congreſſuri: ſed temerè & inconſideratè eã omnibus permittis? Dic tu mihi, quomodo veniã aſſequeris qui eam ſic negligis? Vnde nam exiſtimas eos qui deſerta incoluerunt, admirabiles & claros euadere? non quòd ſtrepitus & fora fugiunt, nec quòd longè à fumo qui eſt in medio, ſe collocarent. Eos ipſe quoque imitare, in media ciuitate, ſolitudinem perſequens. Quomodo autem hoc erit? Si fugias improbos, & ſi bonos ſequaris. Ita enim maiorem percipies ſecuritatem quàm qui in deſertis habitant, non ſolùm in iis fugiendis qui lædunt ſed etiam in communicãdo cùm iis qui proſunt. Si enim malos quidem fugias bonos autem ſequaris, vtrinque & virtus augeſcet, & decreſcet vitium. Vt hoc ergo fiat, hæc

Arguit à ſimili.

Cõfirmat collatione

Matth. 5.

A ſimili. αὐχμηρός.

faciamus, parentes pſalmographo, qui dicit: Tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.

EIVSDEM IN QVINTVM *Pſalmum. In finem pro hærede. Pſalmus Dauid.*

Verba mea auribus percipe domine intellige clamorem meum.

VIdeamus primùm quæ ſit hæreditas, & ſi ea ad nos quoque pertinet. Deinde tẽpus quo datur. Eſt enim
Collatio. abſurdum ſi deferatur quidem nobis ex teſtamento hæreditas, tanquam quæ ad nos pertineat, de ea eſſe ſolicitos, & curioſè indagare, & ſcripta inquirere, & pecuniam ſoluere, & ad tabulas accedere, & quæ in iis ſcripta ſunt exſcribere, & omnem adhibere diligentiam: hîc autem productis in medium teſtamẽtis, & omnibus libris apertis, eſſe ſocordem ac negligentem ídque cùm non ſit ſenſilis hæreditas. Accedam⁹ ergo, & aperiamus ſcripturas, & iis quæ ſcripta ſunt incumbamus & videamus quibúſnam de cauſis hæc nobis relicta ſit hæreditas, & quæ ſit natura hæreditatis. Non enim reliquit nobis hæreditatẽ purè & abſolutè, ſed ſub quadam conditione. Quænã autem ea eſt? Qui me diligit, inquit, præcepta mea ſeruabit.
Ioan. 3. Matt. 10. Et rurſus: Qui tollit crucẽ ſuã, & ſequitur me. & plura alia, quæ in teſtamento ſcripta ſunt. Diſcamus etiã tẽpus quo eã ſumus accepturi. Non eſt enim præſens, ſed futura vel potiùs & præſens, & futura. Quærite enim regnum
Luc. 12. Dei, & hæc omnia adiicientur vobis, tunc autẽ perfecta & integra dabitur hæreditas. Quoniam enim præſens vita eſt incerta & inſtabilis, & ſum⁹ adhuc imperfectiores: quod externi faciunt legiſlatores, vt iis qui ad plenam ac perfectã ætatẽ peruenerint, paterna bona tradãt, hoc etiã facit Deus. Poſtquã in virum perfectũ, & menſuram ætatis occurrerimus, & ad vitam ab omni interitu alienam tranſierimus, tunc illam nobis tradit hæreditatem. Interea autem teſtatus eſt, & ſcripturas nobis reliquit, & dixit quænam facientes aſſequemur hæreditatem, vt ab ea nõ excidamus, neque exhęredes efficiamur. Quòd ſi perturbetur quiſpiam, quòd nos nondum ſumus perfecti, & ſuſpecta ei ſint quæ dicta ſunt, audiat Paulum dicentem,

Quando eram paruulus ſapiebam vt paruulus, cogitabã vt paruulus: quando autem factus ſum vir, euacuaui, quæ erant paruuli, loquendo de præſenti & futuro ſæculo. Et rurſus, Donec occurrerimus omnes in virum perfe-ctum, in menſuram ætatis. In vita enim præſenti veluti apud nutricem quandam creatura hac alimur. Quando autem in domum Domini deducemur, exuentes veſtes corruptionis, & aſſumentes incorruptibilitatem, ad aliã vitæ conditionem tunc traducemur. Hoc teſtamentum multos etiam exhæredes futuros minatum eſt, ſi conditionibus in eo ſcriptis indigni fuerint. Sed videamus deinceps quænam ſit hæreditas. Quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Quomodo ergo in præſenti vita eorum ſumus vſum percepturi, quorum vel cognitio noſtrã cogitationem ſuperat? Propterea ea illic nobis ſunt repoſita. Vide autem curam eius ac prouidentiam. Labores quidem vitæ pręſenti attribuit: vt eius breuitate vnà etiam terminaretur moleſtia, bona autem in futurum ſæculum reſeruauit, vt remunerationes extenderentur cum æternitate quæ eſt expers ſenij. Illam conditionem vocat etiam regnum. Etſi enim rationem ſuperant, quantũ tamen licet audire, ænigmaticè futura ſignificauit, nunc quidem, vt iam dixi, regnũ vocãs, nunc autem nuptias, nunc autem imperiũ, ex ſplẽdidis quæ ſunt apud nos nominibus ad illa cogitanda nobis viam aperiens, æternam gloriam, ab interitu alienã beatitudinem, cùm Chriſto conuerſationem, cui nihil poteſt conferri. Quænam ſunt autem conditiones? Quæ nihil habent difficultatis. Quæ vultis, inquit, vt faciant vobis homines, ea vos etiam ipſis facite. Vides quomodo nihil alienum attulerit, ſed ea quæ natura priùs cõſtituerat? Quæ vis, inquit, vt propinqui tui in te faciant, ea ipſe quoq; fac. Vis laudari? lauda. Nõ vis aliquid tibi furto ſurripi? ne furare. Vis honorari? honora. Vis miſericordiã aſſequi? miſerere, vis amari? ama, vis nõ malè audire? nec tu malè dixeris. Vide autem quàm accuratè locutus eſt. Nõ dixit: Quæcũque nõ vultis vt faciant, nec vos facite, ſed, quæ vultis. Quoniam duæ ſunt viæ quę ducũt ad virtutẽ. Vna quidem, liberatio à vitio: alia verò, virtutis actio:

1. Cor. 9. *Epheſ. 4.* ἐξήγημα. *1. Cor. 2.* *Matth. 6.* *Matt. 12. 25.* *1. Tim. 6. & Apoc. 1.* *Matth. 7.* *Ad virtutem viæ duæ.*

hanc proponit, per hanc illam etiam manifeſtans, & illã quidẽ ſignificauit cùm dixit, Quod odiſti, alij ne feceris: *Matt.22.* hanc verò, Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos ipſis facite. Eſt etiam alia cõditio. Quænam ea eſt? Diligere proximum, ſicut ſeipſum. Quid eſſe poſsit hoc faciliùs? Odiſſe enim graue eſt, & turbas ac tumultus excitans. Amare autem, facile eſt & expeditum. Si enim dixiſſet, Vos cũ homines ſitis, diligite beſtias, præceptũ fuiſſet difficile. Si autem qui homines ſunt, homines amare iuſsit, vbi & ſubſtantiæ ſimilitudo, & cognatio, & ipſius naturæ admonitio plurimum momenti afferunt ad diligendum. quidnam habeat difficultatis? Quod fit etiam in leonibus & lupis. Nam apud illos etiam naturæ cognatio conciliat amicitiam. Quãnam ergo poterimus afferre excuſationẽ, qui leones quidem manſuefacimus, & in iiſdem nobiſcũ ædibus collocamus: quod eſt autẽ eiuſdẽ nobiſcũ generis nõ attrahimus? Non videtis quòd multi propter hæreditatẽ ſenes venantes circũcurſant, & ſenectutis omnia mala tolerãt, cũ ſint iuuenes vegetóq; ac luxuriãti corpore podagram, & alios qui ſenectuti accidũt morbos, mucum ac ſcreatum, quòd illis perpetuò aſsideant? Atqui illic ſunt pecuniæ, & ſpes incerta, hîc autem cælum, & ante cælum Deo fuiſſe gratũ. Quæ eſt autẽ hæres? Inſcriptio enim dicit, Pro hęrede Eccleſia, & eius ple-*2.Cor.11.* nitudo. De qua dicit Paulus. Deſpõdi vos vni viro virginẽ *Ioan.3.* caſtam exhibere Chriſto. Et Ioannes, Qui habet ſpõſam, *Collatio ſponſi & ſponſæ.* ſponſus eſt. Ac ſponſus quidem poſt primos dies remittit amoris vehementiam: ſponſus autẽ noſter nos amat perpetuò & auget deſyderiũ. Quòd innuens Ioannes vocat ſponſum, quando ſunt ſumma deſyderia. Non ſolũ autẽ propterea ſponſam vocauit: ſed etiam quòd vult omnes vnum eſſe corpus, & vnam animam, ratione virtutis & amoris: & quòd quemadmodum ſponſa omnia facit vt viro placeat: ita nos etiam tales eſſe oportet per totam vitam. Quemadmodum ſponſa in illo die ſedet in cubili, id vnum tantummodo cogitans quomodo viro placeat: ita etiam nos in hac vita ſedentes, vnum ſolùm, nẽpe ſponſi virtutem conſyderemus, & ſponſæ modeſtiam ac decorẽ conſeruemus. Huius ſponſæ Dauid quoque meminit

dicens, Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato *Pſal.44.*
circundata varietate. Vis videre eius calceos? Audi Paulum Paranymphum qui dicit, Calceati pedes in pręparatione Euangelij pacis. *Epheſ 6.* Vis etiam videre eius zonam, & quomodo compoſita eſt ex veritate. Ille ipſe te docebit. Accincti lumbos veſtros in veritate. *Epheſ.6.* Vis etiam videre eius pulchritudinem? Id ab eodem quoque diſces. Non habens maculam vel rugam. Audi etiam quid de ea dicat Eccleſiaſtes, *Can.6.* Tota pulchra es propinqua mea, & macula non eſt in te. Vis etiam videre pedes? Quàm ſpecioſi pedes Euangelizantium pacem, inquit Paulus. *Rom.10.* Et cùm eos ſic compoſuiſſet, non venit gloriam ſuam oſtendens, ne inſigni ſua pulchritudine eam obſtupefaceret & amentem redderet, ſed venit eodem indutus indumento quo ſponſa, nec ipſe eam ſurſum vocat, ſed ipſe ad eam accedit, ſeruans hîc quoque ſponſi legem, quæ ſponſum ad ſpõſam adducit, *Geneſ.2.* quod etiã dixit Moſes, Pro eo relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. *Epheſ.5.* Et Paulus, Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico in Chriſto & Eccleſia. Cùm ergo veniſſet in eius habitaculũ, & eã inueniſſet ſordidam, ſquallidã, nudã, ſanguine inquinatam, lauit, vnxit, abluit, id quod in nullo alio poteſt inueniri. Cũ ipſe ipſi fuiſſet indumentũ, eam ſublatam ſurſum ducit. Ei parata eſt hæreditas. Quid ergo de ipſa dicit Propheta? Multa, eſt enim eius patronus, & multa eorum quæ ei ſunt euentura prædixit & proclamauit; quemadmodum de ſponſo, de ſponſalibus & deductione ad ſponſum, de bonis quæ ſunt ei euentura, & hîc etiam pro ipſa loquitur, & incipiens, ſicut hi qui cauſas defendunt oratores, dicit quemnam ſua oratione defendat, dicens ſe verba facere pro hærede. Quid autem petat hæres, audiamus, *Verba mea auribus percipe Domine.* Sponſum vocat dominũ, hoc eſt enim ſponſæ prudentis officium. Si enim hoc fit in iis qui ſunt eiuſdem ſubſtantiæ, & vxor maritum vocat dominum: multò magis in Chriſto & Eccleſia, vbi eſt etiam natura Dominus. Ita ergo eum vocat dominum, non tantùm vt ſponſum, ſed etiam vt verè Dominum, & eum ad preces audiendas attrahit. Quoniam enim eſt ei propoſita hęreditas, hęc au-

tem hæreditas non aliàs effectum ſortitur, quā ſi quæ ſibi ſunt præcepta rectè fecerit, orat & obſecrat vt ei opē ferat, vt quæ ſunt propoſita perficiat, & non excidat ab hæreditate: dicit itaque, Verba mea auribus percipe domine, & hoc dicit audacter & liberè, quoniam ea petit quæ ipſe etiam dare vult. Quemadmodum ſiquis ea petat quę eo qui ſit daturus indigna ſunt, non poteſt eam petere gratiam. Quando oratur aduerſus inimicos, quando aduerſus eos qui moleſtia aliqua affecerunt, ea nō ſunt verba hominis ſed diaboli. Si iurare enī eſt ex diabolo (quod enim eſt his ampliùs, à malo eſt) clarum eſt quod etiam precari aduerſus inimicos. Si ergo dicas, Verba mea auribus percipe, dic ea verba quæ ſunt hominis manſueti ac humani, & qui nihil habet Diabolicum. *Intellige clamorem meum.* Clamorem hîc dicit, non vocis intentionem, ſed mentis affectionem. Nam Moſi etiam tacenti dixit, Quid clamas ad me? Nō dixit, Quid oras ad me, ſed quid clamas ad me: quoniam cum vehementi affectione ad eum acceſſerat. Vt ergo ſcires quòd hîc quoque non dicit clamorem, ſed mentis affectionem, & intenſum ſtudium, non dixit: Auribus percipe clamorem meum. Sed quid: Intellige, hoc eſt, diſce ſeu cognoſce. Etſi enim humanis verbis vſus eſt, ſed in ipſis tamen verbis humanis quod rectè repræſentatur, ſignificat. *Intende voci ſupplicationis meæ.* Dicit rurſus vocem internam. Ita etiam clamabat Anna. Et non dixit ſimpliciter & abſolutè, Intende voci orationis meæ, ſed ſupplicationis meæ. Eum enim qui orat oportet & habitum & mentem ſupplicis induere. Qui eſt enim ſupplex, non ſuſcipit verba accuſatoris. Qui autem inimico malè precatur, eſt accuſator potiùs quàm ſupplex. Vidiſti quomodo orationem attulit, quādo eam fecit dignam quę audiretur: ita etiam nos quando oramus, & volumus exaudiri, eam primùm ita cōparemus, vt ſit oratio & non accuſatio, & latis ab eo legibus cōuenienter eam introducamus. *Rex meus & Deus meus.* Quod frequēter dicit ꝓpheta, vel potiùs quod erat Abrahę vt eximiū attributū, vt dicit Paulus, Qua de cauſa non erubeſcit Deus, Deus eorū vocari: hoc ipſa ſibi aſſumpſit, & deſyderio impulſa prçclarè vſurpauit. Non enim dixit,

Matth.5. *Clamor quid propriè.* *Exod.14* *Sam.2.* *Δεήσεως deprecationis.* *ἁπλῶς modo.* *Heb.11.*

rex abſolutè,ſed rex meus,& deus meus, amorem ſuum indicans. Deinde affert etiã cauſas, propter quas vult eã exaudiri. Quænam autem ſunt eæ? *Quoniam ad te orabo domine.* Quis,inquit,deum nõ orat? Multi videntur quidem deũ orare:ſed id faciunt vt ſe oſtentent hominibus. At nõ hęc,ſed ad deũ ferebatur,humanis reb⁹ omnib⁹ dimiſſis. *Matth.6.*
Manè exaudies vocem meam. Vides vehemens ſtudium, & contritum animum. A principio diei,inquit,hoc ago. Audiant qui poſt innumerabilia opera tandem veniunt ad orationem. At non ipſa, ſed ab initio diei dabat deo primitias. Oportet enim,inquit, ad gratias tibi agendas ſolem præuenire,& ante ortum lucis te interpellare. Tu autem in Imperatore quidem minimè patiaris eum qui eſt inferior ante te adorare:nũc autem ſole oriente ipſe dormis, & cedis primo loco creaturæ, nec omnem creaturã præuenis quæ propter te facta eſt:nec ei agis gratias,ſed cùm ſurgis manus & faciem lauas, animã autem immũdam negligis. Neſcis quòd ſicut corpus aqua, ita oratione mundatur anima? laua ergo ante corpus animam,multæ illę inſident vitiorum maculæ,eas expellemus per orationem. Si enim os noſtrum ita munierimus,diurnę actionis pulchrum iecerimus fundamentum. *Mane adſtabo tibi,& videbo.* Adſtabo tibi,non loco,inquit, ſed factis. Qui enim eſt eiuſmodi,is propè eſſe poteſt. Vt enim propè ſimus, vel procul,ex eo euenit:deus enim eſt vbique. *Δίλαγμα* *Sap.16.d* *Collatio.* *Sap.7.B*
Quoniam non deus volens iniquitatem tu es. Alius interpres dicit, Et conſiderabo quòd nõ deus volens iniquitatẽ tu es. *Neq; habitauit iuxta te malign⁹.* Simulacra hîc innuit,quòd his delectarentur,& omni iniquitate,& rebus improbis. Neque habitabit iuxta te malignus. Nõ erit tibi amicus, nõ erit tibi vicinus. *Neque permanebũt iniuſti ante oculos tuos.* Oſtẽdit hîc deũ odiſſe malos, docẽs eos,qui illi ꝓpinqui eſſe volent,ſeipſos tales reddere, nẽpe quòd non alia ratione prope eum eſſe liceat. Si enim viro bono non poſſit eſſe propinqu⁹,qui ab eo diſcrepet moribus:ei multo magis. Quòd enim improbi nõ poſſint eſſe probis propĩqui audi quid dicãt de iuſto,Grauis eſt nobis etiã dũ videtur. Ita Ioannes vel agẽs in carcere,cùm ne videretur quidẽ, moleſtus erat Herodiadi,licet tantum ab ea aberat,poſt *πονηρευόμενος. qui malè agit.* *Sap.1.*

mortem autem, etiam illius qui tunc erat, tyranni vexabat conſcientiã. Nemo ergo eorum qui ex virtute viuunt, ſe graue aliquid pati exiſtimet, etiãſi improbi eis inſidientur. Qui enim faciũt, ij patiuntur. *Odiſti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus. Hęc dicuntur non vt ſolùm audiamus, ſed etiã vt doceamur hæc aſſiduè audiẽtes, & ſponſi moribus cõgruere, & ei eſſe propinqui. Si hæc enim non fiant, ſuperno auxilio deficimur, quo nihil poteſt eſſe deterius. Odiſti omnes qui operãtur iniquitatem. Siue ſeruus, inquit, fuerit, ſiue liber, ſiue rex, ſiue quicunque fueris: Nõ enim ex dignitate, ſed ex virtute ſolet Deus amicos eligere. Sed quoniam nonnulli paulò craſſiores odium nihil eſſe exiſtimant: audi quomodo etiam ſupplicij timorem induxerit, Perdes omnes qui loquuntur mendacium, ad id quod eſt in peccatoribus craſſius orationẽ transferens. Non enim vſque ad odium ſubſiſtit ſupplicium, & ſi hoc quoq; ſit punitio ineffabilis, ſed etiam perdet omnes qui loquuntur mendacium. Quanq̃ prius quoq; graue eſt, & gehẽna deterius, ſed ad eos quidem qui poſſunt intelligere, illud poſuit, ad craſſiores verò hoc quoque adiecit. Ne ergo perturberis ô homo, neq; obſtrepas quando videris aliquos mentientes, rapiẽtes, in bona aliorum inuadentes, qui tamẽ nihil mali patiuntur: hoc enim erit omnino. Talis eſt enim Dei natura, auerſatur improbitatem, eã odit & abhorret. Loquentes autem mendacium hîc dicit, eos qui malè viuunt, eos qui res fallaces perſequuntur, eos qui libidini, gulæ, & auaritiæ ſunt dediti. Hęc enim omnia appellat mẽdacia, ſeu falſa, pſeudos enim vtrunque ſignificat. *Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus.* Hominẽ hîc dicit qui cęde delectatur, qui inſidiatur, qui eſt fraudulentus & verſipellis, qui aliud quidem habet in ore, aliud in pectore, qui mãſuetudinis quidem ac comitatis perſonam induit, ſed ſe factis lupum oſtendit, quo nihil poſſit eſſe deterius. Apertus enim inimicus poteſt facilè caueri. Qui autem malitiam quidem celat, & vtitur malitia, cùm non poſſit facilè deprehendi, plurima mala facit. Quocirca Chriſtus etiam, quando illi acceſſerint, ſobrios & attentos nos eſſe iubet.

γνώμη. ψεῦδος. ὕπουλος.

Veniunt enim ad vos, inquit, in veſtimentis ouium: intus autem ſunt lupi rapaces. *Ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ, introibo in domum tuam*. Quoniam ex eiuſmodi hominibus collecta erat eccleſia, gẽtibus, magis, homicidis, præſtigiatoribus, mẽdacibus, impoſtoribus: dixerat autẽ, Odiſti & auerſaris: oſtendens quòd ipſa non ex iuſtitia & rectè factis, ſed ex illius clementia ab illis liberata in penetralia introducta eſt, ſubiunxit, Ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ, introibo in domum tuam. Nequis enim dicat, Quomodo ergo tu, quæ hæc & illa feciſti, ſeruata es? dixit modũ ſalutis, Propter magnã, inquit, clemẽtiam, propter ineffabilem bonitatẽ ſeruata ſum: ſed ſunt nonnulli, qui nec miſericordiam quidem admittunt, immedicabili morbo affecti, cuiuſmodi ſunt Iudæi. Gratia enim & miſericordia, & ſi ſit gratia & miſericordia, volentes tamen & gratiam habentes ſeruat, non eos qui effrenata audacia repugnant, & donum non volunt ſuſcipere, quales fuerunt Iudæi, de quibus etiam dicit Paulus, quòd ignorantes dei iuſtitiã, & propriam iuſtitiam quærentes ſtatuere, iuſtitię dei nõ fuere ſubiecti. Deinde quoniam de deo dixit, de ſeipſo quoque loquitur. *Adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo*. Vbi enim gratiam accepero, tunc, inquit, mea offerã, hoc tibi ſacrificium offerã. Adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo. Non ſicut, inquit, multi qui orant, fricantes, hiantes, torpeſcentes, ſed cũ timore, inquit, & tremore, Qui enim ſic orat, omne vitium deponit, ad omnẽ virtutẽ deducitur, Deum ſibi reddit propitium. *Domine deduc me in iuſtitia tua propter inimicos meos*. Dixit laudes Dei, dixit in malos odium, benignitatem, clementiam. Dixit ſuam ſalutem. Dixit quomodo ſeruata ſit. Dixit poſtquã ſeruata fuit quænam attulerit, vitia auerſata eſt, ad virtutem deduxit: iis etiam qui malè viuunt, bonam ſpem dedit, ſi voluerint conuerti, vt qui poſſint miſericordiam conſequi: cõuertit ſermonem ad petitionẽ, quæ deinceps dicit, Domine deduc me in iuſtitia tua, per hæc docens auditorẽ priùs hymnos ac laudes deo offerre, & pro beneficiis acceptis gratias agere, & tunc quæ vult petere, & pro iis quæ acceperit rurſus agere gratias. Sed videamus quęnã ea ſunt quę petit, num

Mat. 7.

Rom. 10.

aliquid eorum quæ ad hanc vitam pertinent? num quid tẽporale ac momentaneũ? num quid eorũ quæ præterfluũt? Num de diuitiis loquitur? num de gloria? num de potẽtia? num de vlciſcendis inimicis? Nihil horum. Sed quid? Domine deduc me in iuſtitia tua propter inimicos meos. Vides quomodo nihil petit fluxum & caducum, & quomodo ſupernum rogat auxiliũ? Qui enim ea via ingrediũtur, eo maximè auxilio indigent. Iuſtitiã autem hîc dicit vniuerſam virtutem. Et rectè dixit, Tuã iuſtitiã. Eſt enim etiam hominum iuſtitia, quæ ex externis legibus proficiſcitur, ſed vilis, & quæ nihil habet perfectũ & abſolutum, & conſtat ex humanis cogitationibus. Ego autem tuam peto iuſtitiam quæ à te delata eſt, quæ deducit in cælum, & auxilium vt hanc iuſtitiam mihi conciliem. Rectè autem dixit illud, Deduc me. Pręſens enim vita via eſt, quę vt à manu ſuperna deducatur, opus habet. Si enim vrbem ingreſſuri opus habemus aliquo qui viam nobis indicet, multò magis in cælum peregrinaturi opus habemus ſuperno auxilio, vt indicet, confirmet, & deducat. Multæ enim ſunt ſemitæ quæ diuertũt. Propterea dexteram Dei teneamus. Propter inimicos meos. Multi, inquit, conſpirarunt inimici, volẽtes greſſus meos diuertere, & in errorem abducere, & in aliam viam ducere. Quia ergo tales ſunt inſidiæ, tales inuaſiones, ipſe me deduc. Tuo enim auxilio egeo. Nam vt in via quidem deducamur, eius eſt. Vt autem digni ſimus vt illa manu teneamur, noſtræ ſit diligentiæ. Si fueris enim immundus, non te tenet illa manus: ſi fueris auarus, ſi aliquam aliam habens maculam. *Dirige in conſpectu tuo viam meam.* Hoc eſt, fac mihi eam claram, apertã, notam: fac vt ea ſit apud me certa & recta. Alius autẽ interpres dixit: Complana ante me viam tuam, hoc eſt, redde planam ac facilem. *Quoniam non eſt in ore eorum veritas, cor eorum vanum eſt.* Mihi videtur hæc dicere & de iis qui in errore verſantur, & os & mẽtem accuſans, vt omni bono defectam, & de iis qui viuunt in ſcelere. *Sepulchrum patens eſt guttur eorum.* Vel hominũ cæde delectari, vel mortua & màlè olentia dogmata proferre hîc dicit. Non aberrauerit quiſpiã, ſi etiã eorũ qui obſcœna verba loquuntur, ora ſepulchra appellauerit. Ille enim fœtor eſt ſenſili multò

Iuſtitia virtus omnis.

grauior, qui quidē ex animæ putrefactione oritur: ſunt etiā auarorū ora talia, quādo nihil aliud proferūt q̃ cædes & rapinas. Ne ſit ergo os tuū ſepulchrum, ſed theſaurus. Theſauri enim multū à ſepulchris differūt, quòd illa quidem corrūpunt quod acceperint, illi verò cōſeruant. Habe ergo tu quoque diuitias ſtudij ſapiētiæ, quæ perpetuò permanent, ſed nō maleolentiā aliquā & putrefactionē. Et non dixit ſimpliciter & abſolutè ſepulchrum, ſed patens, vt etiam ſignificet maiorem eſſe abominationem. Cùm enim oporteret eos huiuſmodi verba celare, illi etiam proferunt, vt ſuum magis morbum oſtendant. Et in mortuis quidem corporibus contrariū faciētes, terræ tradimus. Hi autem in his verbis faciunt contrariū, & quod in imo celare oporteret, proferentes, & multos offendentes, & omnibus videnda proponentes, ſed eos qui tales ſunt, abigamus. Si enim mortua corpora extra vrbem ſepelimus, multò magis eos qui verba mortua, & qui talia proferunt, & ne tegere aut obūbrare quidē volunt, longè amandare oportet. Huiuſmodi enim ora ſunt communis ciuitatis pernicies. *Linguis ſuis doloſè agebant.* Vidiſti aliud genus improbitatis. Hi quidem dolum in mente ſua celant, blandis verbis vtentes. Alij autem adeò ſunt vafri & aſtuti, vt in ipſis verbis improbitatem obtegant, fraudéſque & inſidias conſtruant. *Iudica illos Deus, excidant à cogitationibus ſuis.* Vide hîc etiam quàm ſit mitis oratio. Non enim dixit, Puni, ſed iudica eos, & fac ceſſare à vitio, fac vt ſint irrita eorum cōſilia, quod etiā pro ipſis licet orare, vt non vltra progrediatur eorum improbitas. *Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te domine.* Hoc eſt, Non ſunt mihi curæ ea quæ mihi facta ſunt: ſed doleo propter ea quę tibi fecerunt. Hoc eſt enim in primis pij & ſapientis animi ſuos quidem nolle vlciſci: ſed dei iniurias vehemēter perſequi. Multi faciūt his contraria, quæ in Deū quidem facta ſunt contemnentes, quæ in ſe autē peccata ſunt acerrimè vindicantes. An non ſic ſancti, ſed eorum quidē quæ in Deum fiebant, erant acerrimi vindices, quæ in ſe autem negligebant. *Et lætentur omnes qui ſperant in te.* Vide lucrum orationis. Et illi meliores euadēt, & deſiſtēt à vitiis: & alij magna voluptate afficiē-

Sap. 6.

tur, videntes illorum mutationem, & ad id quod eſt melius conuerſionem, & alios ea ratione fieri meliores. *In æternum exultabunt, & habitabis in eis.* Hoc eſt maximè gau
*Iob.*20. dium perpetuum. Alia enim gaudia nihilo ſunt ſtabiliora
1.*Cor.*7. quàm fluuiorum fluenta, quæ ſimul ac videntur præter-
Ioan. 16. fluunt. Quæ eſt autem ex Deo lætitia, manet, firmíſq; hæ-
Philip. 4 ret radicibus, & eſt ſufficiẽs, perpetua ac ſtabilis, quæ nul
*Act.*5. lis inopinatis ac inexpectatis caſibus interrumpitur, ſed per ea quæ prohibent maior & ſublimior redditur. Nam & Apoſtoli flagellis cædebantur, & gaudebant, & Paulus affligebatur, & exultabat. Moriturus erat, & gaudij participes appellabat. Sed etſi delibor propter ſacrificium & miniſterium fidei veſtræ, gaudeo & collætor cum vobis o-
*Philip.*2. mnibus. Itidẽ & vos gaudete, & mecũ collætamini. Cum iis qui ita lætantur, deus habitat. Quamobrẽ ipſe quoque dicit, In æternum exultabunt, & habitabis in eis. Hoc ip-
Ioan. 16. ſum Chriſtus etiã ſignificans dicebat, oſtẽdens eã volu-
1.*Theſſ.* 5 ptatem minimè poſſe ceſſare. Rurſus videbo vos, & gau-
1.*Tim.* 5. dium veſtrum nemo tollit. Et rurſus Paulus, Semper gaudete, aſſiduè orate. *Et gloriabuntur in te qui diligunt nomen tuum.* His enim ſolis licet maximè gloriari, his gaudere, his lætari. Nã qui de iis quæ ad hanc vitã pertinent gloriatur, ac ſibi placet, is nihil differt ab iis qui in ſomno voluptate fruuntur. Quid enim mihi dic quæſo, ex rebus humanis eſt eiuſmodi, vt de eo quis poſſit verè ac ſolidè gloriari? Vires corporis? Sed vt eas validas habeamus non eſt noſtri arbitrij, & ideo non eſt quòd gloriemur, & alioqui flaceeſcunt & excidunt, & ſæpe etiã lędunt eum qui eſt iis præditus, ſi iis non vt oportet, vtatur. Hoc etiam videri poteſt & in pulchritudine, & in diuitiis, & in potentia, & voluptate, & omnibus quæ ad hanc vitam pertinent. In Deo autem gloriari & in amore in ipſum, eſt ornatus omnium maximus, & ſplẽdor qui innumerabilia ſuperat diademata, etiamſi ſit captiuus, & in vinculis coniectus qui gloria-
ἐγκαύχησις tur. Hic ornatus, non morbo, non ſenio, non rerum viciſſitudine, non temporum varietate, nõ ipſa denique morte interrumpitur: ſed tunc etiam magis reſplendet. *Quoniam tu benedices iuſto.* Quoniam multi ex iis qui ita affecti ſunt probris ac maledictis ab hominibus appetuntur, ac

irridentur,

irridentur,& maximè qui virtutem perſequuntur: nequis ex craſſioribus propterea animum abiiciat,vide quomodo eius mentem fulcit,& ſuſtentat, dicens, Quoniam tu benedices iuſto. Quid enim dãni accipit ſi homines contemnant,& vniuerſus orbis terrarũ,qnando dominus angelorum eum laudat & prædicat? quemadmodum ſi ipſe non benedicat:etſi omnes laudent qui terram & mare habitant,ei nihil prodeſt. Hoc ergo omni ratione conſideremus, vt ipſe nos prædicet, ipſe nos coronet. Quòd ſi fiat,ſumus omnibus excelſiores,etiãſi in paupertate,etiãſi in morbo,etiamſi in extremis malis ſimus. Nam etiam beatus Iob,& in ſterquilinio ſedens, & vulnerum ſanie exulceratus, & innumerabilibus ſcatens vermium fontibus,& illa indigniſſima patiens, vt qui à ſeruis cõſpueretur: eiq; ab amicis & inimicis, & ab vxore inſidiæ tenderentur,& ad inopiam,famem,& immedicabilẽ ægritudinem illam eſſet redactus,erat omniũ beatiſſimus, quoniã Deus ei benedicebat,dicens,Homo à reprehenſione alie- *Iob* 1.
nus,iuſtus,verus,pius,ab omni re mala abſtinens. *Domine vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos.* Rurſus deſiit in gratiarum actione,quibus gratiæ agũtur, hymnos offerens. Quod eſt autem ſcutum bonæ voluntatis? ſcutũ optimũ, *Scuto.*
arma quæ ſunt ex Dei ſententia,arma optima ac pulcherrima. Quod autem dicit,tale eſt,nos optimo auxilio muniiſti. Alius autẽ interpres,qui dicit, Coronabis ipſum,de iuſto dixit,vt doceret,Coronabis ipſum iuſtũ,hoc eſt,Bona tua volũtas eſt illi pro armis,iiſq; præſtantiſsimis:vel illud,Optimo auxilio iuſtũ munis, & neque eius pulchritudo priuata eſt ſecuritate, neq; eius ſecuritas gloria deficitur. Quid enim fortius,quid rurſus formoſius eo viro qui à ſuperna dextra munitur? Hæc corona etiã ex miſericordia contexitur,quẽadmodũ ipſe Dauid dicit alibi,Qui
te coronat in miſericordia & in miſerationibus. Hęc etiã *Pſal.* 102
ex iuſtitia,quẽadmodum dicit Paulus,De cætero mihi eſt *2.Tim.*4.
repoſita iuſtitiæ corona. Eſt etiã corona gratię, ſicut dicit *Ecclẽ.* 32
alius,Corona autẽ gratiarũ defendet te. Iã verò eſt etiam *Eſa.*28.
corona gloriæ,ſicut dicit Eſaias, Erit corona ſpei,ex glo- *iuxta* 70
ria contexta. Corona enim habet hæc omnia, benignita- *interpre.*
tem,iuſtitiã,gratiã,gloriam,decorẽ. Eſt enim Dei donum,

quod variam producit gratiam. Eſt etiam incorruptionis,
1.*Cor*.9. quemadmodum dicit Paulus: Illi quidem vt corruptibilē coronam accipiant, nos autem immortalem. Hoc eſt ergo quod hîc dicit, ſecuritate & gloria nos coronaſti. Talia ſunt enim dei dona, valida, & decore plena. Tales ſunt coronæ. At in hominibus non ita eſt. Sed quid eſt quidem in gloria, nō eſt omnino ſecurus. Quid eſt autē in ſecuritate, non eſt omnino in gloria, nec hæc facilè euenerint. Quòd ſi etiam euenerint, celeriter auferuntur. Dico verbi gratia, Qui ſunt potentes, & ſummos gerunt magiſtratus: ſunt quidem ſplendidi & illuſtres, ſed nō ſunt ſecuri, imò vel eo maximè nomine in lubrico & periculoſo loco verſantur, propter gloriæ magnitudinem. Qui autem ſunt abiecti & viles, ſunt quidem ſecuri, eo quòd non cognoſcãtur, ſed eo ipſo ſunt vel maximè inglorij quòd ſint in ſecuritate. In deo autē non ita eſt: ſed vtraque inſigniter concurrunt. Cōſyderantes itaque bonorum magnitudinem, & ante omnia ſit bonum deo eſſe gratū, quod eſt & arma, & gloria, & ſecuritas, & alia innumerabilia. Ad
Heb.2. certamen nobis propoſitum curramus cum tolerãtia, nec vnquam animo deficiamus, nec vnquam videamur inermes. Hoc enim belli genus non patitur, vt miles videatur ſine armis: ſed tunc demum dimittitur apparatus, quando fuerit theatrū diſſolutū: ſoluitur autem theatrū, quando anima ſoluitur à corpore. Quare quandiu hîc ſumus pugnare neceſſe eſt, & domi ſedentes, & in forum eūtes, & prandentes, & ægrotos & ſanos. Morbi enim tempore, huius maximè pugnæ tēpus eſt, quando dolores vndique conturbant animam, quando triſtitiæ obſident, quando adeſt diabolus incitans, vt acerbum aliquod verbum dicamus. Tunc maximè nos muniri oportet, tegi lorica, clypeo, galea, & armis cæteris, & perpetuò Deo gratias agere. Hæc ſunt grauiſſima quæ in diabolum torquentur tela, hic eſt ictus in dæmonē certiſſimus, tunc ſunt coronæ ſplendidiſſimæ. Nam etiam beatū Iob: Nihil enim vetat quò minus ad eum rurſus confugiamus, hoc maximè clarum reddidit, hoc maximis laudibus affecit, hoc coronauit, quòd tēpore tentationis morbi, & paupertatis immutabili animo apparuerit, & mente immobilis, quibus

gratias ageret, deo verba obtulit, & ſpirituale illud ſacrificium. Erant enim ſacrificium verba eius quæ dixit, Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomẽ Domini benedictum in ſecula. Quod quidem nos quoque ſemper faciamus in tentationibus, in calamitatibus, in inſidiis, Deum gloria & honore afficientes, & perpetuò benedicentes. Quoniã ei gloria in ſecula ſeculorum. Amen. *Iob 1.*

IN PSALMVM VI.

D*Omine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Quando furorem & irã audieris, nihil humanũ ſuſpiceris. Sunt enim verba quibus ſe accõmodat, & ad captum noſtrum demittit. Deus enim ab his omnibus liber eſt. Ita autem loquitur vt in craſſiorum cadat intelligentiam. Nam nos quoque quando loquimur cum barbaris, illorum lingua vtimur: & ſi cum puero loquimur, vnà cum eo balbutimus: & vt millies docti ſimus, ad humilitatem illius nos demittimus. Et quid mirum ſi hoc in verbis facimus, quando id etiam in rebus fit à nobis? Vt qui & manus mordeamus, & irã ſimulemus, vt infantem corrigamus. Ita etiam Deus volens reprehẽdere, talibus verbis vſus eſt. Non enim pro ſua dignitate loqui ſtuduit, ſed pro auditorum vtilitate. Nam ſe non eſſe iræ obnoxium alicubi rurſus oſtendens, dicebat: Nunquid me ad iram prouocant, non autem ſeipſos? Tu autem quomodo velles ipſum diſſerere cum Iudæis, cùm neque iraſcitur, nec odio habeat malos? Odium enim eſt animi perturbatio, nec humana reſpicit. Videre enim ex corpore ſumptum eſt, neque audit: nam hoc quoque eſt ex carne, ſed ſi ei attributæ non eſſent, quæ ſunt hominibus propriæ affectiones, ex hoc malum aliud dogma inductũ eſſet, nempe non regi omnia à Dei prouidẽtia, & dum talia de deo audire recuſarent, multi ex iis qui tũc erãt omnino deum eſſe ignoraſſent: eo autẽ ignorato, omnia periiſſent. Illo autem humanarum, inquam, affectionum Deo attributarum, dogmate introducto, eius celeriter fieri poterat correctio. Cui enim perſuaſum eſt Deũ eſſe, etſi non habeat eam quam par eſt de Deo ſententiam, ſed quid de eo craſſius ſuſpicatur: tẽpore quidem certè ei perſuadebitur ni-

συγκατάβασις. *Odium.*

hil tale in Deum cadere. Qui antē habet perſuaſum eius nullam eſſe prouidentiam, nec vllam eorum quæ ſunt cu ram gerere, imò ne eſſe quidem, quid eum iuuerit ſi tra- ctetur de Dei impatibilitate. Illa ipſa de cauſa, cùm prius cum illis diſſeruiſſet, poſtquam eis perſuaſit vt eum eſſe opinarētur, paulatim eos rurſus expurgat, ad hoc dogma euehens, de eo loquēs ſublimius, & eum eſſe ab affectio- ne remotum oratione pertractans. Dicit enim, Non eſu- riet, neque laborabit: & qui eum iraſci dixerat, idem rur- ſus oſtendens Deum eſſe impatibilē, ſubiungit, Nunquid me ad iram prouocant, non autem ſeipſos? & qui dixerat

Eſa. 40. eum eſſe in templo, rurſus dicit, Non eſt homo in te ſan-

Hiere. 7. ctus, & non ingrediar in ciuitatem, hoc eſt, loco non con

Oſee 11. tineor. Quòd ſi non omnibus conceditur, at prudentiori

iuxta 70 quidem certè reliquit cogitandum, quòd qui à tyrannicis

interpre. liber eſt affectionibus, & ſine quibus non licet viuere, ab aliis multò magis liber eſt. Dicit itaque, Num eris vt ho- mines dormiens? & vbique tractat ac loquitur de impati- bilitate. Quare hîc quoque quādo furorē aut excandeſcē tiam audieris, ne putes eſſe affectionē. Si enim homines qui ſapientiæ ſtudium meditātur, quoad eius fieri poteſt, ab ira alieni permanent: multò magis illa ſubſtantia, quæ

1.Tim.6. eſt ab interitu & corruptione libera, & quæ nec dici nec comprehendi poteſt. Non vides quòd etiam medici dum

A ſimili. ſecant, vel vrunt, nō ira adducti id faciūt: ſed vt quod ma- le affectum eſt corrigant ſcopū ſibi proponētes, non ira- ſcentes ægrotis, ſed eorum miſerentes, & à morbis libe- rantes. Quando ergo dicit, Ne in furore tuo arguas me: hoc dicit, Ne pœnas ſumas de meis peccatis, nec mea delicta perſequaris. *Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum.* Hac voce omnes egemus, etiamſi innumerabilia re- ctè & ex virtute fecerimus, & vel ad ſummam peruenerimus iuſtitiā. Quocirca ipſe etiam procedens rurſus dicit,

*Pſal.*142 Nō iuſtificabitur in cōſpectu tuo omnis viuēs. & illud, Si

*Pſal.*139 iniquitates obſeruaueris, quis ſuſtinebit? & Paulus, Nihil

*1.Cor.*4. mihi cōſcius ſum, ſed nō in hoc iuſtificatus ſum. Et alius,

*Prou.*20. Quis gloriabitur purū habere cor, vel quis aſſeret ſe eſ- ſe mundū à ſorde? Omnes ergo egemus miſericordia: ſed non omnes digni ſumus miſericordia aſſequi. Nā etſi ſit

miſericordia, dignum tamen requirit, quẽadmodum ipſe dicebat Moſi, Miſerebor cuius miſerebor, & miſerabor quem miſerabor. Qui ergo fecit aliquid propter quod ſit dignus miſericordiã aſſequi, dicit, Miſerere mei. Qui autem ab illius gratiæ aſſecutione ſe deturbauit, fruſtra dicit, Miſerere. Si enim eſſet peruẽtura ad oẽs miſericordia, nemo ſupplicio afficeretur. Quanq̃ habet ipſa quoque aliquod iudiciũ, & eũ qui dignus & aptus eſt vt ea fruatur, requirit. Multi ergo ſæpe eadẽ peccata admiſerũt, & non eaſdem tamen pœnas dederunt, vt qui aliâs haberent culpas quæ ea præceſſerãt: & ſi vultis, in hac nunc immoremur oratione. Peccarunt Iudæi omnes, & fuerunt idololatræ, ſed non omnes eaſdẽ pœnas dedere, ſed alij quidẽ ceciderunt, alij verò veniã ſunt aſſecuti. In peccatis enim non quæritur ſolùm natura eius quod factum eſt: ſed etiã animus, & tẽpus, & cauſa: & poſt peccatum, ſi hi quidem perſeuerarunt, illos verò pœnituit, & ſi caſu, ſi ex amore, & ſi dedita opera. Et multa ſunt quæ quærũtur, & tẽporis differentia, & ſtatus reipublicæ. Vt exempli gratia. Peccarunt qui erant ſub veteri, peccãt etiam qui ſunt ſub nouo: ſed non dederunt vtrique eaſdẽ pœnas, imò hi grauiores. Et hoc Paulus ſignificans dicebat, Qui legem Moſis fecit irritam, ſub duobus vel tribus teſtibus moritur. Quantò putatis, deteriori ſupplicio dignus habebitur qui filiũ dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti communem exiſtimauerit? Quando autem dicit, quantò, intenſum oſtendit ſupplicium. Peccarunt qui legem præceſſerunt, & qui erant in lege. Rurſus priores pœnas leuiores luerũt. Hoc autem ſignificans, dicebat, Quicũque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege & peribũt. Illud, ſine lege, ſignificat leuius, non grauius. Et, Quicunq; in lege peccarunt, per legem iudicabuntur. Quare? Quoniã illi quidẽ habent quæ eos accuſat, naturam. Hi verò cum natura etiã legem, & quò plus doctrinæ acceperunt, eò maius ſubibunt ſupplicium. Rurſus etiã ex authoritate licet hoc videre euenire. Idq; perſpici poteſt ex ſacrificio. Pro vniuerſo certè qui peccarat populo tantùm offerebatur ſacrificiũ, quantùm pro ſolo ſacerdote. Id autẽ ſignificat quòd quò maior eſt authoritas, eò eſt grauius eorũ qui peccant, ſupplicium.

Exod. 33

Pſal. 13. *Rom.* 3.

Hebr. 10

Rom. 2.

Leui. 4.

Ea de re quæ ſimpliciter quidem fornicabatur, de medio tollebatur. Sacerdotis autem filia cōburebatur. Poſſum⁹ etiam aliunde videre & veniam, & grauitatem augeri ſupplicij, vt cū quiſque peccauit, hic pœnas dederit, alius autē ſe voluptate expleuerit. Ille enim illic maiores: hic verò minores pœnas dabit, ſi non hic fuerit omnino abſolutus. Et id ſignificans Chriſtus, inducit Abraham dicētem diuiti: Recepiſti bona tua, hic verò mala, & nunc hic cōſolationem accipit, tu verò cruciaris. Sed hic quidem ſibi integrum reſeruauit ſuppliciū, & ideo grauiter fuit punitus, alij autem nō integrū, ſed ex parte, & ideo leuius puniūtur. Viderit etiam quiſpiā ſupplicij differentiā ex magna intelligentia & ex ſimplicitate, vt quando dicit, Seruus qui nouit volūtatem domini ſui, & nō fecit, vapulabit multis. Qui autem non nouit, nec fecit, vapulabit paucis. Multa etiam alia inuenerit quiſpiam quæ faciūt differentiam punitionis, & differentiam miſericordiæ & benignitatis. Cōſidera autem id etiam in eo qui primus homo fictus eſt. Peccauit Eua, peccauit etiā Adam. Vnum autem erat peccatum. Ambo enim de fructu comederūt. Ambo autem non eaſdem pœnas dederūt. Occidit Cain, & occidit Lamech, & hic quidē miſericordiam eſt aſſecutus, ille verò punitus eſt. Collegit quiſpiam ligna ſabbato, & nullam veniam eſt aſſecutus. Dauid occidit, & adulteriū cōmiſit: & ſalutem eſt conſecutus. In his ergo quærendis immoremur, multò eſt enim melius hęc inquirere, quàm nugas & conuentus qui fiunt in foris attendere. Non ſolùm enim hæc inueniſſe ſed etiam quærere, magnū eſt lucrū, etſi non inuenerimus. Cogemur enim in his immorari, & vniuerſum tempus in his conſumere. Cur ergo (oportet enim ad priùs inſtitutam redire orationem) cùm omnes Iudæi vitulum conflaſſent, alij quidē puniti ſunt: alij verò minimè? Quòd illi quidem pœnitentia ducti ſunt & ipſam naturam ignorarunt propter ſimplicitatem: Illi verè perſeuerarunt. Quare fuit quidem peccatum æquale: ſed quæ conſecuta ſunt, non fuere æqualia. Quare autem & in Adam & in Eua non fuit idem ſupplicium, & ſi fuerit idem peccatum? Quòd nō idem eſt à muliere deceptum eſſe & à ſerpēte. Itaque Paulus illud appellauit de-

Marginalia: Luc.16; Luc.12.; Gene.3; Gene.4; Num.15; 2.Reg.12; Exo.32; 1.Tim.2

ceptionem, dicens, Adam non fuit deceptus. Mulier autem decepta fuit in tráſgreſſione. Cur autem is qui ligna collegerat, non eſt aſſecutus veniam? Quoniam erat maximè iniquitatis præceptum ſtatim ab initio tranſgredi: & oportebat aliis magnum timorem immitti. Hoc etiam in Saphira Anania accidit. Et nos itaque quando peccamus, cõſideremus, an ſimus digni miſericordia, ſi quid fecimus vt miſericordiam aſſequamur, ſi pœnitentia ducti ſumus, ſi meliores euaſimus, ſi deſtitimus. Nã qui dũ pœnitentia ductus eſt ſalutem eſt aſſecutus, eo ipſo ſeruatus eſt à dei miſericordia. Ita ergo hic etiam vult ex eo ſeruari, ex lachrymis, ex lamentationibus ac planctibus. Lauabo enim, inquit, per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Id eſt, ex compũctione conturbata ſunt oſſa mea, & anima mea turbata eſt valde. Non hoc ſtatim dicit, ſed ad naturæ ad labendum procliuitatem confugit, dicens: Miſerere mei domine, quoniam infirmus ſum. Ita dicit oſtendens hoc non ſolùm ſufficere, ſi enim ſufficeret, omnes ex eo ſeruati eſſent, omnes enim ſumus homines. Mihi autẽ, ſi de eo aliquid exactiùs dicendum eſt, fortaſſe ne hoc quidem videtur dicere, ſed ſignificat imbecilitatem quę proficiſcitur ex tentationibus, ad miſericordiam aſſequendam & clementiam, hanc quoque non paruam rationem afferens. Hoc quidem certè etiam in progreſſu ſignificauit, dicens, Inueteraui inter omnes inimicos meos. Afflictio enim quæ offertur cum gratiarum actione ſolet magnam præbere anſam miſericordiæ & deum reddere propitiũ. Hanc ergo mihi etiam videtur ſignificare, dicens, *Sana me domine quoniam conturbata ſunt oſſa mea, & anima mea turbata eſt valde.* Non dixit, Remitte mihi, neque condona mihi, ſed ſana. Rogat enim vt priora deleantur vulnera. Oſſa autem hîc dicit vniuerſam virtutem. Turbationem autem, ictum, pœnam, ſupplicium. Sana me domine quoniam conturbata ſunt oſſa mea, & anima mea turbata eſt valde. Quemadmodum ergo in medicis tria ſunt, vel potius quatuor, vel etiã quinque, medicus, ars, ægrotus, morbus, vis medicamentorũ, & exiſtit quædam pugna ac cõflictus. Si enim cũ medico, arte, & medicamẽtis accedit

Num. 15

Act. 5

παραίνε-σις ex collatione precedentiũ.

Oſſa quæ.

Attende hæc.

etiam volũtas ęgroti, morbum vincunt. Si autem cum illis ſtare in acie deſierit, ad infirmitatem ſeipſum reducit: cui ſeipſum tradidiſſet, etiamſi non cum illa aduerſus arcem ſtetiſſet in acie. Ita etiam in nobis accidit, imò potius non ſic, ſed multo admirabilius. Sub medicis enim, ſæpe etiam cum morbo, & cum arte, & cum medicamentis ſtat ęgrotus, & tamen nihil prodeſt, cùm & natura imbecilla facta ſit, & ars hæſitauerit, nec exitũ inuenerit & vis medicamentorũ aliquo caſu effugerit. In deo autem hoc nõ eſt, ſed ſi cũ medico ſteteris, vlcus omnino curandum eſt. Non eſt enim ars humana, vt dubitet: ſed diuina facultas, quæ & naturas, & morbos, & improbitatem, & omne denique vitium ſuperat. Et ideo hîc quoque cùm ad deum, tanquam ad medicum acceſſiſſet, dicebat, Sana me domine, quoniã conturbata ſunt oſſa mea. Nonnulli

Probatio per ſimile.

autem dicũt eum hîc dicere conturbationem, illam quæ fit ex peccato. Quemadmodum enim quando venti vehementes mari incubuerint, omnia turbant, & quæ eſt in profundo arena ſurſum fertur, & qui nauigant in magno verſantur periculo: ita etiã in nobis turbatur anima, mouetur corpus: omnia complentur tempeſtate: & plena eſt nobis deinceps cymba tumultus ac perturbationis, & dẽſæ tenebræ, & pereunt omnia propriis locis relictis, & eſt maxima confuſio. Hoc maximè & in libidinoſis ſolet cupiditatibus euenire, hoc etiam in ira & in calamitatibus. Hæc enim omnia conturbant & oſſa & animam, & pupil

Collatio.

læ inuertuntur: & nec oculi quidem ritè intuentur: ſed quemadmodum perturbato auriga, equi inſolenter ferũtur: ita etiam conturbata ratione omnia confunduntur: omnia inuertuntur, & proprium locum amittunt. Quomodo autẽ hęc fiat perturbatio, dicere etiam neceſſe eſt.

ἀνομοίωσις.

Non enim quemadmodum in mari ex ventorum impetu, ita etiam in anima ex inopinato caſu, ſed ex noſtra ſocordia euenit. Nam vt vel fiat, vel non fiat, ipſi in cauſa ſumus. Vt, verbi gratia, excitata cupiditate, niſi tu flammã

7. Re. 10. *Daniel 13*

accenderis, fornax non excitatur: niſi materię dederis alimentum. non accenditur autem fornax, niſi de ſpecioſis vultibus curioſè inueſtigaris, niſi de aliena pulchritudine fueris nimiũ ſolicitus, niſi in theatra iniquitatis aſcẽ

deris. Niſi enim carnẽ delitiis ac lautitiis pingueſeceris, *Pro.20*
niſi vino rationem obrueris, flamma non excitatur, for- *Eccl.16.*
nax non accenditur, non euadit belua ferocior, non tam
quàm à ventis immanibus excinditur cogitationis pu-
ritas. Hæc ergo, inquit, ſufficiunt? Non ſufficiunt hæc ſo-
la, ſed oportet etiã alia accedere, orationes aſſiduas, ſan-
ctorum conſuetudinem, ieiunium commoderatum, vi-
ctum tenuem, neceſſaria exercitia, ante alia autem om-
nia, Dei timorem, futurum iudicium, ſupplicia intolera-
bilia, bonorum promiſsiones. Per hæc omnia refrænãda
eſt cupiditas rabie exagitata, & ſedandum eſt mare cõ-
motum fluctibus. *Sed tu domine vſquequo? Conuertere domi-
ne, & eripe animam meam, ſaluum me fac propter miſericordiam
tuam.* Ponit aſsiduè illud, Domine, veluti quandam ra-
tionem adducens gratiæ cõdonationis, eſt enim hæc no-
ſtra ſpes maxima eius ineffabilis clementia ac benigni-
tas, & quòd ſuapte natura ſit propenſus ad condonandũ.
Illud autem, Vſquequo, non eſt grauiter ac moleſtè ferẽ-
tis, ſed dolentis ac mœrentis & non ferentis molem ten
tationum. Conuertere Domine, & eripe animam meam.
Duo hîc ponit & ipſum conuerti, & eripere animam. Hoc
enim à iuſtis maximo ſtudio contenditur, vt ipſe recon-
ciliet ur, & ſit benignus ac propicius, & non auerſetur.
Hoc enim etiam aliud conſequitur, nempe vt ſeruetur a-
nima, non quemadmodum multi homines, & maximè
craſsiores, vnum ſolum requirunt vt præſenti fruantur
proſperitate. At non illi ſic, ſed vt ſalutem animæ conſe-
quantur, qua nihil eſt eis antiquius. *Quoniam non eſt in
morte qui memor ſit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?*
Vide quot affert cauſas ſalutis. Quoniam infirmus ſum,
inquit, quoniam conturbata ſunt oſſa mea, quoniam hęc
peto à domino, quoniam non eſt in morte qui memor ſit
tui. Nõ hoc dicens vitam noſtram vltra id quod præſens
eſt non progredi & extendi, abſit: nouit enim reſurre-
ctionem, ſed quòd, poſtquam hinc exceſſerimus, non da- N.
tur locus pœnitentiæ. Diues enim & confitebatur, & du- *Luc.16*
cebatur pœnitentia, ſed nihil ei proderat, quoniam tem- *Matth.25*
pus preterierat. Voluerunt etiam virgines accipere oleũ,
ſed nemo eis dedit. Hoc ergo vult hîc etiam, vt hîc pecca

ta eluamus. Vt in terribili tribunali liberè ac fidenter loqui poſsimus. Deinde docens auditorem quòd cum dei clementia oportet etiam noſtra conſequi, nam etſi imbecillitatem adducamus, ſi turbationem, ſi dei bonitatē, ſi hoc etiam ipſum quod dixit: noſtra autem his non accedant, nobis nihil prodeſt. Vide quidnam ſubiungit, *Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo*. Audiant qui ſunt humiles & abiecti, qualem rex & purpura indutus offendit pœnitentiam, audiamus, compungamur. Non ſolummodo laborauit, ſed laborauit gemens, non tantùm lachrymatus eſt, ſed etiam lachrymis lectum lauit, non vno aut duobus aut tribus diebus, ſed etiam ſingulis noctibus, & non ſolùm dicit præteritum, ſed etiam futurum Ne putetis enim quòd cùm hæc ſemel feciſſet, deinceps ſe quieti tradiderit, & laxamento vſus ſit: ſed hoc aſsiduè fecit per totam vitam, non ſicut nos, qui vno die vt plurimum laborantes, atque adeò ne vno quidem, nos ipſos riſui, voluptati, & otio tradimus. At non ille: ſed in lachrymis perpetuò agebat. Hanc nos etiam imitemur cōfeſsionem. Si enim noluerimus hic flere, illic omnino neceſſe eſt flere & eiulari: illic quidem inutiliter, hic autem cum emolumento: & illic quidem cum ignominia ac dedecore: hic verò decorè & honeſtè. Quod enim neceſſe ſit hoc fieri, audi quid dicat Chriſtus, Illic erit fletus & ſtridor dentium. At non ij qui hic flent: ſed magnā conſequentur conſolationem. Beati enim qui lugēt quoniam hi conſolationē accipient. Væ vobis diuitibus quoniam accipitis conſolationem veſtram. Audiant qui lectos habent argenteos, qualis erat lectus regis, non ex gemmis conflatus, non auro contextus, ſed ablutus lachrymis. Et noctes erant, non quietis, ſed noctes fletuum & lamentationum. Quoniam interdiu eum multæ curæ circunſiſtebant, quod alij quietis ac relaxamenti tempus ſumunt, id ille ducebat tempus cōfeſſionis, tunc acrius lamentans. Bonum eſt enim ſemper flere, maximè autē tempore noctis, quando nullús eſt qui hanc admirabilē voluptatem excutiat ſed licet volenti ea liberrimè expleri. Sciunt qui eius quod dico fecere periculum, quantam

Hortatur ad pœnitē tiam paradigmate.

Matth. 8
Luc. 18
Matth. 5
Luc. 6

lætitiam habeant hi fontes lachrymarum. Hæ lachrymæ poſſunt extinguere ignẽ inextinguibilẽ, fluuium illũ qui trahitur ante tribunal. Propterea Paulus etiã triẽnio fleuit noctu & diu, alienas affectiones corrigẽs, nos autem ne noſtras quidẽ, ſed nos ipſos riſui ac voluptati dedẽtes, tota nocte graui ſomno & crapula obruimur. Et hi quidem ſomno morti ſimili ſunt affixi: alij verò agũt morte grauiores vigilias, fœnora & vſuras & ĩ alios inſidias eo tempore, animo agitantes. At non ij qui ſunt ſani & ſobrij ſed ſuas colũt animas, his lachrymis tãquã imbre vtentes, & ſemina virtutis augentes. Nulli vitio & libidini erit aditus ad lectum eius qui lachrymas eiuſmodi ſuſcipit. Qui eas enim fundit, nihili ducit quę ſunt in terra, ſed liberat animum ab omni obſidione, mentem reddit vel ſole clariorem. Nec me exiſtimaueritis ſolis hæc dicere Monachis, etiã ad eos, qui rebus ad hanc vitam pertinentibus attenti ſunt, habetur hæc exhortatio, & ad hos potiùs quàm ad illos. Hi enim ſunt qui maximè indigẽt pœnitentiæ pharmacis. Qui hoc modo lamẽtatur, ſurget animo melius affecto & cõpoſito quàm ſit portus tranquillus, omnes animi perturbationes expellens, omni refertus lætitia, in domũ Dei liberè & ſecurè ingredietur, cum propinquo iucundè colloquetur, nõ eũ vexat ira in internis penetralibus, non inflãmat cupiditas, non amor pecuniæ, nõ inuidia, nõ aliquid aliud eiuſmodi. Hæc enim omnia tanquã beluæ in cauernis deliteſcuut, nocturnus ille gemitus & lachrymæ te ad hæc obruẽda præparauit. *Turbatus eſt à furore oculus meus.* Vidiſti contritam animã. Poſtquam dixit pœnitentiam, dicit rurſus perturbationes animi, conturbationem quæ eſt in mẽte, timorem qui ex ira Dei procedit. Oculum enim hîc dicit oculũ animæ, perſpicacitatem illam & ratiocinandi facultatẽ, quam ſolet perturbare ſuorum peccatorũ cogitatio. Quia enim ſua delicta ante oculos perpetuò habebat. Dei etiam irã apud ſe cogitabat, timore affectus, non omnis doloris pœnitus expers, ſicut multi: ſed horrens & contremiſcẽs. Talis conturbatio eſt mater tranquillitatis: Talis metus, eſt fundamentum ſecuritatis. Qui ita eſt cõturbatus, omnẽ

Act. 20.

γνώμη.

ἀντίῤῥοπον. tempeſtatem expellit. Qui tali non eſt anima præditus, graues fluctus ſubibit, & quemadmodum nauigium gu-
Collatio. bernaculo defectum, violentorum ventorum impetui relictum celeriter ſubmergitur: ita etiam anima quæ nullo doloris ſenſu tangitur, expoſita eſt innumerabilibus perturbationibus. Quocirca etiã beatus Paulus dicebat o-
Epheſ. 1. ſtendẽs hanc affectionẽ, Qui omni doloris ſenſu priuati ſeipſos tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ, in auaritia. Et quemadmodum guber
Altera. nator, quandiu pro nauigantibus ſolicitudine vexatur, omnes reddit quietos ac tranquillos: Sed ſi ab ea liberatus dormiat, magnam affert perturbationem: ita etiam homo, qui horret quidem, tremit, & perturbatur, quietã reddit ſuam cogitationem. Qui autem ſocordiæ ſomno ſeipſum tradidit, efficit vt cymba obruatur. *Inueteraui inter omnes inimicos meos.* Quid eſt inueteraui? Debilitatus ſum,
Iob 7. inquit, ab inimicis meis. Vita enim noſtra verſatur in certamine, & innumerabilibus inimicis plena eſt, qui etiam efficiuntur potentiores quando in peccata inciderimus. Quamobrem omnia ſunt facienda vt eorum man⁹ effugiamus, & ne eis vnquã reconciliemur. Hoc eſt enim nobis ſecuritatis maximę fundamentum. Horum inimi-
Epheſ. 6. corum phalangem Paulus ſignificans, dicebat, Non eſt nobis colluctatio cum carne & ſanguine, ſed cum dominationibus, cum poteſtatibus, cum rectoribus tenebrarũ huius ſæculi. Cũ ergo talis ſit phalanx inimicorum, ſemper & perpetuò in armis eſſe oportet, & fugere peccatorum inſultus. Nihil enim facit adeò inueterare, vt natura peccati. Quamobrem Paulus quoque volẽs inueteratio-
Rom. 12. nem quæ ex eo fit amoliri, dicebat, Ne conformemini huic ſæculo, ſed transformemini renouatione mentis vitæ. Quando ergo à peccato inueteraueris, renoua teipſũ per pœnitentiam. *Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei. Exaudiuit dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam ſuſcepit.*
γνώμη. Non eſt hæc quoque parua via ad virtutem deducens, malos fugere, quod quidem Chriſtus quoque à nobis cũ tanta hyperbole exigit, vt etiam amicos qui maximè neceſſariorum nobis membrorum loco ſunt, iubeat excin-

dere, quando nos ſcandalizant, & nobis aliquid damni affert eorum conſuetudo. Si oculus, inquit, te ſcandalizat, erue ipſum, & ſi manus te ſcandalizat, excinde ipſam, & eiice à te, non dicẽs de membris, abſit, ſed de veris & neceſſariis amicis, quorum ſunt aſpernandæ amicitiæ, quã do nec nobis nec ipſis ſunt vtiles, ſed dãnoſæ. Ex hac virtute ſe rectè gerens hic quoque, non ſolùm nõ perſequebatur tales familiaritates & congreſsiones, ſed etiam eis iubebat à ſe reſilire. Hic eſt fructus pœnitentiæ, hoc eſt lucrum lachrymarum. Mens enim quæ ita eſt contrita, nulla deinceps libidine tenetur. Hoc ipſum nos quoq; faciamus. & ſit quiſpiam vel ipſo diademate redimitus, nos autem lædat, aſpernemur eius amicitiam. Nihil eſt enim viro vilius (etſi ſit rex) quãdo eſt vitiõ deditus, quẽadmodum nihil eſt vel captiuo regalius ac magnificentius, quando virtutem poſſederit. Quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei. Non dixit, Exaudiit vocem meã ſimpliciter, ſed vocem fletus mei. Vides quomodo ſua largè & copioſè proferat: Vocem hîc dicẽs, non intenſionẽ clamoris, ſed affectionẽ animi: & fletum non eum ſolùm qui profluit ex oculis, ſed etiam eum qui ex anima. Qui enim inducit pœnitentiam, & à Deo exauditur, hoc etiã bonum poteſt præclarè conſequi, vt conſuetudinem improborũ amoueat. *Erubeſcant & conturbentur omnes inimici, conuertantur & erubeſcant valde velociter.* Hæc oratio maximam habet vtilitatem, pudefieri, inquam, & retrocedere. Quemadmodum enim ſi viderimus hominẽ in præcipitio & præruptis locis ingredientem, ne vlteriùs procedat retinebimus, dicentes, Homo, quò fertis? Occurret tibi præcipitium quod antè eſt: ita etiam hîc vult malòs retrocedere. Ita etiam furentem equum niſi quis citò repreſſerit, citò peribit. Ita etiam medici, ſerpentis alicuius venenum ſæpe ſerpens & emanans maxima celeritate, ne vlteriùs progrediatur, ſiſtunt, eius vitium incidentes. Hoc autem nos quoque faciamus, & quod in nobis eſt vitium, maxima celeritate reprimamus, ne vlteriùs progrediens morbum augeat. Neglecta enim peccatorum vulnera ſæpe maiora euadunt, & nec vſque ad vulnera ſolùm ſiſtit morbus & infirmitas, ſed ſæpe etiam mortem

Matth. 5.
Oculus eruendus & manus excidenda
Enantioſis ex collatione.
Vox & fletus qui
Puto leg. Non exauditur.
A ſimili.
Similia.
γνώμη.

parit immortalitatem, quemadmodum etiam ſi ab initio
κλίμαξ parua ſuſtulerimus, nec magna conſequentur. Conſyde-
ſeu grada ra autẽ, Qui meditatus eſt non facere iniuriam, nec ſciet
tio. pugnare, qui pugnare neſciet, ſe etiã rectè geret in amici
tia. Qui ſe in amicitia rectè geret, nõ habebit inimicum.
Qui autem non habet inimicum, ſed habet charitatem,
Epheſ.3. habebit omnem virtutem. Ne priora ergo negligamus,
Col.3. ne mala in maius creſcãt. Iudas ſi pecuniæ amorem coer
Ab exem cuiſſet, non veniſſet ad ſacrilegium. Si illud cõpreſsiſſet,
plo. non ad colophonem (vt aiunt) malorum proſiluiſſet. Et
ideo Chriſtus quoque non ſolùm fornicationem & adul-
Matth.5. terium ſed impudicum etiam obtutum reprimit, radicem
ab imo euellens, vt facilius poſsit ſuperari vitium. Hoc e-
tiam faciebat Iudæis craſsius quidem, & tanquam per æ-
nigma. Loquebatur enim cũ carnalioribus, ſed tamen fa-
Deut.22. ciebat. Quomodo? Nõ permittebat vt in beſtiis vlla eſſet
coniunctio ex diuerſis generibus, non ſinebat comeſſe
Deut.12. ſanguinem brutorum, non permittebat tenere pignora
Deut.24. poſt veſperum, magna per hæc mala reprimens. Per pri-
mum quidem initum maſculorum, per ſecundum autem,
cædes, per tertium autem crudelitatem & inhumanitatẽ.
ſed nũc omnia paſsim & impudenter fiunt, & ideo omnia
παραίνε- ſúſque déq; aguntur & feruntur. Quando ergo paruã ani-
σις. mi perturbationem ſuſceperis, ne eam neglexeris, quòd
Confirma parua ſit, ſed conſydera quòd id quod ex ea alitur, maxi-
tio. ma mala parit. Etenim poſtquam in domo aliqua parum
Simile. ſtuppæ accenſum viderimus, conturbamur & tumultum
mouemus, non enim attendimus initium: ſed ex initio fi-
nem conſyderantes, mouemur, & concurrimus vt totum
caminum extinguamus. Hoc igne vehementiùs, animã
exedit vitium. Oportet itaq; præuenire. Nam ſi fuerimus
negligentes, id correctu euadet difficiliùs. Hoc viderit
quiſpiam euenire etiam in nauigio, & cõturbari nautas,
A ſimili. non quando mare iam ſuperare, ſed quando id facturum
eſſe viderint. Ne ſimus ergo in paruis peccatis ſocordes,
ſed ea reprimamus cũ magna vehemẽtia, vt liberemur à
maioribus & bona futura conſequamur, Gratia & beni-
gnitate Domini noſtri Ieſu Chriſti. Cui gloria in ſæcula.
Amen.

IN PSALMVM SEPTIMVM.

D*Omine Deus meus in te ſperaui: ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me & libera me.* Oporteret quidem ſcripturarum & hiſtoriarum adeò exactè habere cognitionem, vt non egeremus longiori oratione ad earum doctrinam, ſed quoniam alij quidem in rebus quæ ad victũ pertinent occupati, alij verò ſeipſos ſocordiæ dedentes, ea non audiuerunt, neceſſe eſt paulò longiori vti oratione, pſalmi argumentum dicentes, ſed attendite diligenter quodnam ſit argumentum. Pſalmus Dauid quem cecinit domino. Alius, Pſalmus pro ignorãtia Dauid. Ali⁹, Ignoratio Dauid, & pro Chuſi Ætiope, inquit. Sed ſic etiam obſcura ſunt quæ dicta ſunt, quòd vos ignoretis hiſtoriam. Sed quoniam non oportet ſolùm reprehendere, ſed etiam docere, neceſſe eſt aggredi narrationem. Quis eſt ergo hic Chuſi filius Iemini, & quænã ſint verba eius pro quibus Deo cecinit hoc canticum Dauid, hinc deinceps dicendum eſt ab initio ducta oratione. Abſalon fuit filius Dauid, iuuenis incontinens & perditus. Is aliquando inſurrexit aduerſus patrem, eóque regno & domo & patria eiecto, pro illo ipſe tenebat omnia, & neque naturam, nec educationem, nec ætatem, nec quæ præceſſerant reſpiciebat, aut reuerebatur, ſed erat adeò, vt ſemel dicã, crudelis, & immitis, & belua poti⁹ quàm homo, vt his omnibus perruptis obicibus, ipſis naturæ inſultaret legibus & turba omnia ac tumultu compleret, tunc enim omnia euertebantur decreta naturæ, hominum reuerentia, in Deum pietas ac religio, humanitas & miſericordia, alimentorum remuneratio, & in ſenectutem reuerentia. Nam etſi nolebat eum reuereri vt patrem, ſaltẽ reuereri oportebat vt ſenem. Quòd ſi canos negligebat, certè vt benefactorẽ. Quòd ſi nec ſic quidẽ, vt eum quidẽ certè qui nullam fecerat iniuriam: ſed amor principatus hanc omnẽ eiecit reuerentiam, & vt homo fera eſſet, effecit. Et hic quidem beatus, qui & genuerat & aluerat, tanquam qui è patria migraſſet, errabat in alienis finibus, & quæ ex his ſequũtur, malis opprimebatur: ille verò in bonis paternis voluptatem explebat. Cũ res ergo ita ſe haberent, & cùm illo instructi eſſent exercitus & tyranno

2. Re. 15.

Att. vim φιλοτιμίας.

vrbes parerent, quidam Chuſi vir probus, Dauid amicus, ſuam in eum amicitiam perpetuò conſeruauit in hac mutatione temporum, & cùm ſæpe eum vidiſſet errantem in ſolitudine, dirupit tunicam, aſperſit ſe cinere, acerbè fleuit & miſerabiliter, & cùm nihil aliud poſſet, lachrymarum affert conſolationem: non erat enim amicus temporũ, nec potentiæ, ſed virtutis, & ideo licet regno euerſus eſſet, non mutarat amicitiam. Cùm ergo videret Dauid eum hæc ita facientem, dicit ei. Sunt hæc quidem amici & eius qui in nos ſyncerè affectus eſt: ſed nihil nos iuuabunt, ſed conſultandum eſt, & aliquid excogitandum, vt quibus impliciti ſumus, mala expediantur, & inueniam⁹ rationem nos liberandi ab his calamitatibus. Hæc cùm dixiſſet, talem illi ſuam dixit ſententiam, Vade ad filium meum, & amici ſuſcepta perſona diſturba mihi illius cõſilia, & fac vt ſit irritum Achitophelis conſilium. Hîc autem Achitophel, apud tyrannum tunc omnia poterat, rei quidem militaris valde peritus, & qui in bello & pręlio Imperatoris partes præclarè poterat ſuſtinere, & ideo Dauid eum plus timebat quàm tyrannum, tantum ingenio valebat & prudentia. His auditis ille paruit, nec vllam puſilli aut abiecti animi cogitationem ſuſcepit, nec humile aut ignauum quid dixit, vtpote, Quid ſi fuero deprehenſus? Quid ſi detecta fuerit mihi perſona? Quid ſi fueris deprehenſus actus ſimulationis? Callidus Achitophel hoc fortaſſe conuincet & deprehendet, & temerè ac fruſtra illic peribo. Horum nihil reputans, ſe in caſtra tyranni proripuit, vniuerſæ rei cura in Deũ coniecta: & ſeipſum in media immiſit pericula. Hæc omnia à me dicta ſunt, non ſolùm vt laudemus, ſed vt & quæcunque Dauid triſtia euenerunt, quæcunque paſſus eſt, diſcam⁹, & quæcunque alia commoda poſſunt ex hiſtoria percipi, ea etiã in medium adducamus. Vide enim quòd aſsiduè à multis inquiritur, Cur iuſti affliguntur, improbi autem in quiete ac ocio verſantur, hoc hîc inuenire poſſum⁹. Iuſtus enim verſabatur in calamitatibus: ſceleratus autem, & parricida, & ipſius naturę inimic⁹ & hoſtis, in fœlicitate agebat & palatiis regis. ſed nec ille quidquam ex eo lucrabatur, neq; hic lædebatur, ſed ille quidem euaſit maioribus obnoxius

Amicus temporũ.

obnoxius afflictionibus:hîc autem clarior & ſplendidior factus eſt: vt aurũ in fornace, redditus afflictione purior. Hinc ergo primũ hoc diſce,ne conturberis in huiuſmodi rebus aduerſis,cùm videas etiam iuſtis id euenire. Aliud autem poſtea,ne muteris pro tempore, ſed noris leges amicitiæ. Tertium,vt etiã pericula audeas adire pro virtute. Quartum, vt etiam in rebus dubiis & afflictis bona ſpe ſis præditus,Dei auxilium expectans. Ille enim Chuſi non caſtra reſpiciebat,non tyranni timorẽ,non equorum multitudinem,non armatorum phalanges, non quòd vrbes iam antè captæ fuerant, non Dauid ſolitudinẽ & imbecillitatem, ſed vnum ſolum reſpiciens inexpugnabile Dei auxilium, & illius beneuolentiam, ita vtraſque partes diiudicauit:& illas quidem inuenit impotentes & inualidas, has verò firmas & potentes. Ille enim iniuſtè faciebat, hic verò cum iuſto ſeipſum ſeruabat. Cũ ergo ſtaret non vbi multitudo hominum, ſed vbi erat virtutis præſidium,opem Dei ad ſe attraxit. Hęc dico,vt nos quoque,etſi ſint imbecilli à quorum parte ſtat ius,illorũ partes tueamur: licet ſint potentes qui faciunt iniuriam, ſocietatem illorum fugiamus. Vitium enim, etſi ſecum habeat vniuerſum orbem terrarum, eſt omnium maximè imbecillum. Virtus autem, etſi ſola ſit,eſt omnium potentiſsima .habet enim Deum ſecum ſtantem. Quis ergo ſeruare poteſt eum qui à Deo oppugnatur? Quis autem poteſt perdere eum cui ipſe fert auxilium? Hæc autem omnia ſapienter conſiderans Chuſi,bona ſpe concepta venit quò mittebatur:& poſtquam adſtitit, cùm vidiſſet tyrannum,ad æquitatem acceſsit. Ille autẽ cùm frequenter eũ vidiſſet, & eſſet imperandi cupiditate ebrius, nõ diligenter examinauit: ſed illum irridens, & probris impetens, Abi,inquit,cum tuo amico, ne in animum quidem inducens vt nomen diceret,tantùm erat odium,& inimicitiæ. Cui Chuſi nihil commotus nec conturbatus dicit:Quando Deus erat cum ipſo, illi beneuolebam : quoniam autẽ nunc tecum eſt,conſequẽs eſt vt tuas partes ſequar. Hoc tyranno magnos ſpiritus fecit, tumidúmque reddidit, & re non diligenter examinata:nam vir leuis credit ſermoni cuilibet,quod illi etiam vſuuenit, & inimicis apertus,

Documenta 4.

γνώμη ex cõtrariis.

2. Reg. 16

f

πτερο-χνισμένος. ipſum ſtatim inter intimos admittit, & in primorum amicorum refert numerum. Deus autem præſens, & quæ fiebant regens, omnia diſpenſabat, & propoſito de bello conſilio, cùm alij alia dicerent de eo de quo conſultabatur, an ſtatim inuadere, an parum differre oporteret, accedens ille Achitophel, qui conſilio plurimum valebat, & in dicenda ſententia prudens erat: hanc dicit ſententiam, dicens, Afflictum nunc & perturbatũ patrem tuum inuadamus. Nam ſi ei reſpirandi nullum tempus dederimus, ita eum de medio tollemus. Si enim eũ imparatum nunc aggrediamur, res citra vllũ laborẽ à nobis tranſigetur. Hæc cùm audiſſet tyrannus, vocat etiam Chuſi, qui ad ipſum transfugerat per ſimulationem, & eum facit eius quod petebatur conſilij participem, quod non erat humanæ rationi conſentaneum, vt eum qui recenter venerat tanto honore afficeret, & fide dignum exiſtimaret, γνώμη. vt etiam de rebus eiuſmodi eum eſſe vellet conſiliarium: ſed ſicut antè dixi, quãdo Deus eſt ductor, etiã quæ ſunt difficilia, euadunt facilia. Introducitur Chuſi, & facit ei
2. Re. 17 liberam dicendi poteſtatem, & vult eũ dicere de eo quod proponitur. Quid verò Chuſi? Nunquam, inquit, aberrauit Achitophel, noſti viri prudentiam. Non reprehendit ſtatim eius ſententiam, ſed cum laude. Eum enim admiratus quòd opportunum antea conſiliũ dediſſet, ita præſentem vituperat ſententiam. Quod autem dicit, tale eſt,
Icon. Miror quomodo nunc errauerit: nõ mihi enim videtur eſſe vtile conſiliũ. Si eũ enim nunc inuaſerimus, tanq̃ vrſus rabie percitus, ira plenus pater tuus, & de vita deſperans, & cum ſumma pugnans indignatione, ſuæ ſalutis nullam ducet rationẽ, & maximo impetu in nos irruet. Quòd ſi parum ceſſerimus, eum cum maioribus & inſtructioribus copiis aggrediemur, & lõgè tutiùs, & citra vllũ laborẽ, & cũ maxima facilitate eum veluti laqueo implicatũ capiemus & adducemus. Laudat Abſalon ſentẽtiã, & hęc dicit eſſe ſibi vtiliora. Hæc autẽ dicebat Chuſi, Dauid volens dare tẽpus vt ſe parũ recrearet, ac reſpiraret, & cogeret exercitum. Ita ergo repudiata Achitophelis ſentẽtia, per viros aliquot ſecretos mittens, omnia Dauid renũciauit, quòd tyrannus ſuã confirmarat ſententiam, quæ Dauidi

afferebat victoriã. Quod ita etiã accidit. Cũ enim illi parum ſpatij dediſſet paratus Dauid eũ inuaſit, fuſiſq; ac fugatis hoſtibus victoriã retulit. Quod cũ pro ſua prudẽtia & ingenij ſolertia videret Achitophel, & ex eo exitũ intellexiſſet, nẽpe quòd hęc ſentẽtia Abſaloni afferebat exitium, nõ ferẽs cõtumeliã, recedẽs aptato laqueo ſe ſuffocauit, & ita vitam finiit. Hæc itaque omnia cũ didiciſſet Dauid, pſalmum ſcribit, quibus gratias agit, deo hymnos offerens, & totum ſtratagema Deo tribuẽs. Quocirca incipiens ſic dicit, *Domine Deus meus in te ſperaui, ſaluum me fac.* Non in Chuſi, nec in humana ſapientia, nec in illius prudentia, nec in meo conſilio, ſed in te. Ita nos etiam faciamus, etiamſi per homines à nobis aliquid præclarè geratur, Deo gratias agamus, tam pro iis quę per nos q̃ quæ per alios nobis euenerunt beneficiis. Si enim ita faciamus, nihil erit graue, nec difficile, quod etiã faciebat Dauid, propemodum dicens: Non in verbis Chuſi habebã ſpem ſalutis, ſed in tuo auxilio. Vide autem cum quanta loquitur affectione, ſicut ſolet facere. Non enim dixit, Dominus Deus: ſed, Domine Deus meus. & alibi, Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Etenim cum omnibus eo opus habebat: ſeorſum autem ac ſeparatim propter inſigne deſyderium. Ita etiam Deus hoc ipſum facit iniuſtis, & cùm ſit omnium Deus, ſe dicit ſeparatim eſſe Deum iuſtorum, Ego Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Vide autẽ eius ſapientiã, cùm dixiſſet, Domine Deus meus in te ſperaui: non dixit, Puni hoſtem, tolle de medio inimicum: ſed quod ſuum eſt tantùm quærit, & dicit, Saluum me fac, hoc eſt, ne permittas vt malè patiar ab omnibus perſequentibus me, & libera me. Vide quomodo ne malè quidem patiens, nominatim meminit parricidæ, & naturã in calamitate agneſcens, & in bello reſpiciens filiũ, & in periculis nõ obliuiſcẽs viſcerũ. Tãta erat in filios pietas & charitas, vel potius tãta erat eius ſapientia. Nõ enim tyrãnis naturæ, ſed animi potius mãſuetudo eum talem reddebat, & plus exercitui imputabat q̃ tyrãno: & ideo dicit, Ab omnibus perſequẽtibus me, & libera me. Vides quomodo nõ meminit illorum. Nõ enim dixit, Ex iis qui mecum belligerantur, ex iis qui mea diripiunt,

1. Reg. 18

O dignam Achitophele necem.

Pſal. 62.

Exod. 3.

ex iis qui per ſummam libidinem meæ regiæ inſultant,& ſe omnibus explent voluptatibus: ſed, A perſequentibus me. *Nequando rapiat vt leo animam meam, dum non eſt qui redimat, neque qui ſaluum faciat.* Atqui collegit exercitũ, & multos ſecum habuit. Quomodo ergo dicit, Dum non eſt qui redimat, neque qui ſaluum faciat? Quoniam ne vniuerſum quidem orbẽ terrarum auxilij loco habet, niſi opem diuinam fuerit aſſecutus, nec ſe eſſe ducit in ſolitudine, licet ſolus ſit, ſi ſit illius auxilij particeps. Et ideo dicebat,

Pſal. 32. Non ſaluatur rex per multam potentiam, & Gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ. Nonnulli autem hoc dictum anagogice accipientes, leonem & perſequentes dicunt eſſe diabolum & dæmones. Quoniam enim videbat filium ab ipſo raptum & deuoratum, rogat ne idipſum quoque ei accidat, & dicit etiã cauſam propter quam hoc illi accidit. Quænã eſt autẽ cauſa? Propter vitium, inquit, à ſe Dei auxiliũ auertit. Propterea dicit, Dũ non eſt

Leo diabolus. qui redimat, neq; qui ſaluũ faciat. Quòd autẽ Leo dicitur diabolus, audi ex ſcriptura quæ dicit: Inimicus noſter dia-

1. Pet. 7. bolus, circuit vt leo rugiens, & quærẽs quẽ deuoret. Quin

Pſal. 90. etiam ipſe propheta dicit alibi, Et conculcabis leonem & draconem. Eſt enim belua multiplex, ſed ſi ſapuerimus, hic leo & draco erit quouis luto vilior, & nec aduerſus nos quidem diriget aciem. Sin autem direxerit, conculca-

Luc. 10. bitur. Ambulabitis enim, inquit, ſuper ſerpentes & ſcorpiones. Circuit enim eum multa ira tanquã leo, ſed ſi eos inuaſerit qui Chriſtũ habent, & crucẽ in fronte, & ignem ſpiritus, & lampadem quæ nunquam extinguitur, ne aſpectum quidẽ ferre poterit, ſed verſo tergo recedet, ne conuerti quidem audens. Et ne glorioſa tantùm putes verba

Act. 9. eſſe quę dicta ſunt, cõſidera mihi Paulum. Nam ipſe quo-

Probat paradigmate. que homo erat, ſed eum ita leo pertimeſcebat, vt veſtes eius & vmbram fugeret. Chriſti enim fragrantiam ex eo ſpirantem & aſcendentem non ferebat, & ad lampadem reſpicere non poterat. *Domine Deus meus ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manibus meis.* Hoc perpetuò ſeruandum eſt, vt non ſolummodo oremus, ſed ita oremus, vt etiam exaudiamur. Non enim ſufficit oratio ad efficiendum id quod eſt propoſitum, niſi eum compoſuerimus ſicut Deo vide-

tur. Nam orauit etiam Phariſæus, & eum nihil iuuit, & Iudæi rurſus orarunt, ſed orantibus ipſis Deus auertebatur. neque enim orabāt, vt orare oportet, & ideo iuſsi ſumus eam afferre orationē, quæ maximè poſsit exaudiri. Hoc etiam oſtendit in præcedenti oratione, ſe non ſimpliciter & abſolutè rogare vt audiretur, ſed poſtquam ſua attuliſſet. Quænam autem erant ea? hoc, Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, in lachrymis ſtratum meum rigabo. & illud, Laboraui in gemitu meo. & hoc, Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. & illud, Conturbatus eſt à furore oculus meus. Hæc enim omnia ad deū attrahendum ſatis ſunt, luctus, lachrymæ, gemitus, reſilire ab improbis, eiúſque pertimeſcere & horrere ſententiam. Et alibi dixit, Si audiuit Deus iuſtitiam meā, in tribulatione dilataſti mihi. Hac enim ratione fit, vt exaudiamur. Primùm quidem ex eo quòd digni ſumus accipere. Deinde ex eo quòd ex Dei legibus oremus. Tertiò, ex eo quòd aſsiduè. Quartò, ex eo quòd nihil petamus eorum quæ ad hanc vitā pertinent. Quintò, ex eo quòd petimus ea quæ ſunt vtilia. Sextò, ex eo quòd quæ noſtra ſunt omnia afferamus. Vide ergo multos qui ſic exaudiuntur. Cornelium, ex vita: Syrophœniſſam, ex aſſiduitate: Salomonem, ex modo petitionis. Propterea enim, inquit, ꝙ non petiiſti pecunias, neque animas inimicorum tuorum. Publicanum, ex humilitate, & alios ex alia ratione. Quemadmodum ergo efficitur ex his vt audiamur: ita etiam alia ratione fit vt non exaudiantur, licet iuſti ſint qui petant. Quid enim fuit Paulo iuſtius? Sed quoniam petiuit quæ erant inutilia, non fuit exauditus, pro eo, inquit, ter dominum rogaui, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Quid verò Moſe? Sed ne ille exauditus eſt, deo dicēte, Satis tibi ſit. Quia enim petebat ingredi in terram promiſſionis: hoc autē erat inutile, nō permiſit Deus. Cum his etiam eſt aliud quod facit nō exaudiri, quando in peccatis perſeuerantes oramus. Quod etiam de Iudæis dixit Deus Hieremiæ, Ne deprecare pro hoc populo. An non vides quid hi faciunt? ab impietate nō defecerunt, & tu offers pro eis preces, ſed te non exaudiā. Rurſus, quādo contra inimicos petimus, nō ſolū nō exaudimur, ſed etiā irrita-

Luc. 18. Eſa. 1.

Gratiæ dei conciliatrices.

Pſal. 4.

Orādi formulæ.

Act. 10. Mat. 15. 4. Reg. 3. Mat. 18.

2. Cor. 12. Deu. 3.

Hiere. 7.

Oratio medicamentum. mus: eſt enim oratio medicamentũ, ſed ſi neſciamus quomodo ſit adhibendũ medicamentũ, vtilitaté ex eo nõ capiemus. Videamus ergo quid hîc etiam orans dicit, Domine Deus meus, ſi feci iſtud. Quid eſt, ſi hoc feci? Quod patior, inquit, Si inſurrexi aduerſus patrẽ, ſi ſic me iniquè geſsi. *τοῦτο, hoc.* Sed ne hîc quidem, eum qui fecit iniuriam, dicere nominatim in animũ inducit, ſed pro filio erubeſcit & pudore afficitur. *Conuincit impietatẽ à ſimili p adulteriũ* Quemadmodũ ſiquis vir generoſus videns vxorem ſuã adulterari, ne nominatim quidem eius delictum in medium proferre ſuſtineat? ita hîc etiam, Non dixit, Si inſurrexi aduerſus eum qui genuit, ſi fui parricida. Sed, ſi feci hoc. Et quid hoc dico, inquit? cuiuſmodi enim eſt virtus, non fuiſſe parricidam, quod nec in feris quidem cernitur? Si eſt iniquitas in manibus meis. Non dico de hac iniquitate: ſed nec alia, inquit, inuenietur eſſe in meis manibus iniquitas. Hæc autem dicit, non glorians, nec ſe magnificè extollens, ſed quæ à ſe rectè facta erant coactus dicere. Sed nec hoc quidẽ magnum eſt, ſi conferatur cum eo quod eſt dicendum. Quid hoc autem eſt? *Si reddidi retribuentibus mihi mala*, inquit. Attende diligenter. Nõ eſt enim vulgare quod dicitur, Bonum quidem eſt iniuriam non facere, ſed multò præſtantius, & ſapientis eſt animi, non vlciſci eum qui facit iniuriam. *Deu. 19.* Atqui hoc quidem lex concedebat, iubens oculũ pro oculo, & dentem pro dente excindere: nec ſic lex tranſiliebatur, ſed hîc tanto erat ſtudio ſapientiæ præditus, vt non ſolùm legem non tranſgrederetur, ſed etiam ex nimia quadam abundantia eam longè ſuperaret, foſſas, vt eſt in prouerbio, tranſiliẽs. *παροιμία* Non enim exiſtimabat ſufficere ad virtutem, niſi etiam iuſſa longo interuallo ſuperaret. Quemadmodum ergo fecit etiam Paulus, qui ex Euangelio iubebatur viuere, & non viuebat, ſed ſine ſumptu prædicabat Euangelium. *1. Cor. 9.* Ita etiam beatus Dauid, cùm lex ei permitteret vlciſci inimicos, non ſe cõtinuit intra hunc modũ, ſed eũ longè etiam ſuperauit. A nobis autem hoc non ſolùm exigitur, vt non retribuamus, ſed etiam vt benefaciamus. *Mat. 5.* Orate enim, inquit, pro iis qui vos offendunt, benefacite iis qui vos oderunt. In Dauid autẽ non paruum eſt non vlciſci, ſed etiam multò eſt maius quàm ſit legis præceptum. Et ideo dicit,

Si hoc feci, ſi eſt iniquitas in manibus meis. Si reddidi retribuẽtibus mihi mala. In filio enim vel ipſa natura prohibebat, ſed ſi alios, inquit, iniuria affeci, vel etiam vltus ſum. Quamnam ergo nos veniam conſequemur, & quã afferemus excuſationem, qui poſt Chriſti aduentum nõ peruenimus ad menſuram eorum qui viuebant ſub veteri teſtamento? idque cum à nobis longè maiora exigantur. Niſi enim abundauerit, inquit, iuſtitia veſtra pluſquam Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Quemadmodũ enim non eſt æqualis is qui ſe in lege rectè gerit ei qui in iiſdem ſe rectè geſſit ante legẽ, ita nec qui in gratia ei qui ſub lege, ſed etiam ex tempore magna fit differentia. Hoc oſtendens Paulus & in vitio & in virtute, vide quomodo illos quoque magis admiratur, & hos maiori ſupplicio dignos eſſe pronunciat, ita dicens: Quãdo enim gentes, quæ legem non habent, natura quæ ſunt legis faciunt, ij legem non habentes ſunt ſibiipſis lex. Vides quomodo eos qui ſine lege ſe rectè gerunt laudat & prædicat. Vide rurſus quomodo eos etiam qui peccãt in gratia, oſtendit eſſe dignos maiori ſupplicio iis qui peccant in lege, ſic dicens: Qui irritam fecit legem Moſis, ſine miſericordia ſub duobus vel tribus teſtibus moritur, quantò putatis, deteriori ſupplicio dignus habebitur qui filium Dei conculcauit, & ſanguinem teſtamenti communem exiſtimauit? Et rurſus eos qui ante legẽ, iis qui in lege trãſgreſſi ſunt, minori ſupplicio dignos eſſe oſtẽdens, Quicunque, inquit, ſine lege peccarunt, ſine lege & peribunt, hoc eſt, mitius, vt qui legem nõ habeãt accuſatricẽ, ſed naturam tantũ. Quicunque autem in lege peccarunt, per legem iudicabuntur, hoc eſt, habẽtes grauiorem etiã cum natura legem accuſatricem. *Decidam merito ab inimicis meis inanis. Perſequatur inimicus animam meam, & comprehẽdat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat.* Vidiſti iuſti fiduciam, & optimam conſcientiam. Niſi enim valde ſibi confidiſſet, non eſſet talia imprecatus. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi. Si feci iniuriã, ſi me vltus ſum, hæc & illa patiar, & in ſeipſum fert ſentẽtiam, & nõ poſtulat vt pro modo rei iudicetur, ſed multo magis vt ſupra meritum luat pœnas, & ſeipſum reddit illi

Matth. 5.

Rom. 2.

Heb. 10.

Rom. 2.

Meritò nõ eſt in græco Chryſoſtomi ſed ἄρα quæ eſt expletiua particula.

ſupplicio obnoxium, à quo ipſum lex prohibet. Vide autem quodnam ſit illud. Decidã, inquit, ab inimicis meis inanis. Perſequatur inimicus animã meã, & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat. Hoc eſt, Me inglorium, & bonæ famę & exiſtimationis expertem perdat, & ſimul cum vita mea meam quoque gloriam deſtruat. Quid eſt, Et gloriã meam in puluerem deducat? humiliet, cõculcet, efficiat, inquit, meis inimicis expoſitus. Quid poſsit eſſe Abſalon ſceleratius, qui Patrem & talem patrem, adeò manſuetũ & mitem perſequebatur, cũ eſſet impudicus, petulans, & contumelioſus? Quid ergo? Num reddidit retribuentibus ei mala, num reuocauit in memoriã quas acceperat iniurias? Nequaquam, & ſi examinaueris Saulis hiſtoriã, tũc maximè videbis illam vocem eſſe claram & illuſtrem. Cùm enim eum qui poſt innumerabilia beneficia, & trophæa, & victorias, ei iniuriam faciebat, & inſidias tendebat, & quotidie cupiebat de medio tollere, & ſemel, & bis, & ter, & ſæpe dormientem, & tanquam in carcere incluſum, & ſatellitibus deſtitutũ in manus accepiſſet, multíque eum iuberent occidere & de medio tollere, ei pepercit, & iram vicit, ídque cũ ſciret, quod eum dimittens, hoſtem eſſet & irreconciliabilem inimicum dimiſſurus, Sed tamen neque memoria præteritorum, nec metus futurorũ, neque vllum aliud eiuſmodi, eum ad illã cædem faciendam impulit: ſed ſapientia vſus eſt, & manum continuit, & irã refrenauit, & maluit periculum adire, & inſidiis appeti, & à patria & libertate excidere quàm inimicum qui nulla de cauſa ei inſidiabatur, qui poſt innumerabilia beneficia ei mortem moliebatur, occidere, & de medio tollere. Ex multis quoque aliis poteſt cognoſci bonus eius & innocens animus, & ideo multa ſibi imprecatur eaq; grauia, ac difficilia, vt re infecta rediret, vt inimici eius ſint pro arbitrio compotes, vt moriatur inglorius, vt hoc patiatur ab inimicis, quod videtur eſſe morte multo graui', & ideo nihil homo nõ molitur, vt poſt mortem poſſit eius eſſe memoria. Vide igitur quot ſibi imprecatur, Vt fruſtra laboret, vt ab inimicis vincatur, vt moriatur, vt ne morte quidem communi, vt eius etiã memo-

Attende manſuetudinem Dauidis.

ria deleatur, vt cum ignominia, non tot & tanta ſibi imprecaturus, niſi cõſcientiæ vehemẽter confideret. Quòd ſi illi erat inimicus, non poteſt in eum culpa conferri, neque enim ipſe præbuit occaſionem. Quam enim dedit filio occaſionem? Quam Saul? non illum, cũ quæ mortem mererentur, feciſſet, ad tempus caſtigatum reduxit, & reſtituit? Hunc autem mortem ei machinantem, in manus ſæpe acceptũ ſeruauit. Non ergo reſpice an inimicos habuerit, ſed an eos ipſe fecerit. Neq; enim Chriſt⁹ hoc iuſſit, nos non habere inimicos, ſed non odiſſe, hoc enim eſt in noſtra poteſtate, illud verò omnino nõ eſt. Ne autẽ ſine cauſa odio habeamus, nõ eſt in noſtra poteſtate, ſed in eorum qui oderũt. Improbi enim bonos nulla omnino de cauſa odiſſe conſueuere. Etenim Chriſtũ quoq; ſine cauſa odio habuerũt, quemadmodũ dicit, Oderũt me gratis. Et Apoſtoli habuerũt inimicos pſeudoapoſtolos, & Prophetæ falſos Prophetas. Nõ eſt enim hoc ſpectandũ vt nõ habeamus inimicos, ſed ne iuſtè, & ne cũ cauſa, vt licet millies odio habeamur, nõ habeamus odio, neq; auerſemur. Sunt hæc enim inimica, odio habere, & auerſari. Quãdo ego odio habeor, & odio nõ habeo, illa me inimicũ, non ergo eum habeo. Quando ei bene precor, quando ei volo benefacere, quomodo ego illi ſum inimicus? Proterea dicebat Paulus. Si poſſibile eſt quod eſt in vobis, cum omnibus hominibus pacem habentes. Noſtra ergo afferamus, & huic ipſi ſufficientem laudem. Quæ nã ſunt autem noſtra? vt verbi gratia. Hic odio te habet, & bellum gerit. Tu ama, & cũ beneficio affice. Probris & maledictis appetit, tu benedic & lauda. Sed ne ſic quidem ſoluit inimicitias, maiorem igitur tibi affert mercedem. Mali enim, quo magis à nobis obſeruati bellum nolũt componere: eò nobis ſplendidiorem remunerationem comparant, & ſe reddũt imbecilliores. Qui enim odio habet, & non recõciliatur: colliquatur, tabeſcit, & in perpetuo bello verſatur. Qui eſt autem his telis ſuperior, ſtat remotus à magnis tempeſtatibus, & ſibiipſi ante illum maximè prodeſt, ſtudet illi reconciliari, & non cum eo bellum gerere, ſeipſum à bello & pugna liberans. Fugiamus ergo inter noſipſos bellũ gerere, & eorũ radicem de medio tol-

2. Reg. 16 & ſeq. *2. Reg. 24 26.* *Penes nos eſt non odiſſe.* *Pſal. 34.* *γνώμη.* *Rom. 12.*

lamus, vanam gloriã, & auaritiam. Vel enim propter pecunias eſt inimicus quiſpiam: vel propter vanam gloriã. Quòd ſi iis fuerimus ſuperiores etiam ne nos apprehendant inimicitiæ, euademus ſuperiores. Et ſi ergo cõtumelia affecerit, magno & forti animo feram⁹, ſeipſum enim, non te affecit iniuria, & ſi percuſſerit, ne dextram contrà tendas. Ipſe eſt enim qui feritur, te quidem manus, ſeipſum verò ira pulſans, & ſibi malam ab omnibus exiſtimationem comparans. Quod ſi hæc tibi videtur eſſe difficilia, cõſydera. Siquis furens veſtem tuã perfregerit, quemnam dixeris malè pati, te ne qui paſſus es, an illũ qui malè fecit? Clarum eſt quòd illum. Deinde vbi veſtis quidẽ confringitur, qui fecit, paſſo grauiora paſſus eſt, vbi autẽ cordis rumpitur (hoc enim facit ira) non illum grauiora eſſe paſſum putabis eo qui nihil omnino paſſus eſt? Neq; enim hoc dixeris, ꝙ veſtem tuam diſrupit, ſed quod priùs cor tuum. Quemadmodum enim non fuerit morbus regiùs, niſi bilis diſrupta ſit, & proprios limites tranſilierit: ita vehemens ira tibi non fuerit, ſi non fuerit cor diſruptum. Quemadmodũ ergo ſi videris aliquem regio morbo teneri, & ſi mala fecerit innumerabilia, morbum ad te nolis attrahere: ita etiam in ira. Ne imitare vitiũ, ſed illius potiùs miſerere qui quam in ſe habet, nõ frẹnat beluam, ſibíque pri⁹ damnũ affert exitiũ. Quòd enim qui tales ſunt ſibiipſis damnũ afferunt, licet audire multos, qui huiuſmodi pugnas & lites cõponũt, dicẽtes, & eos admonẽtes, Parce tibiipſi, facis tibi iniuriã. Tale eſt vitiũ eum qui ipſum parit ſolũ dãno afficit omnia ſúſque déque mouens & agitans. Ne ergo volẽtes alios vlciſci, ipſi à portu excidamus. Neque enim ſi quiſpiã nauẽ fracturus, & ſubmergendus, te in terra ſedentẽ contumeliis afficeret, ex eo dolorem caperes, nec è terra excedẽs, cum eo eſſe velles naufragij particeps. Hoc ergo apud te reputa, ꝙ qui te cõtumelia afficit, & probris inſectatur, tanquã turbine & procella aliqua agitatus ſubmergitur, in iræ naufragium incidẽs. tu autem qui fers fortiter, & in portu & in littore agis ſuauiter. Sed ſi ad eandẽ deferaris contentionem, nõ illũ ſed teipſum demerſiſti. *Exurge domine in ira tua, exaltare in finibus inimicorum tuorum.* Hoc ita dixit, oſtendens

ἴκτερος. Collatio phyſica.

A ſimili argumentum.

quod poteſt etiam ſurgere non in ira, quando dicit. Surge domine, ſerua me deus meus. Cum autem audis, Exurge, nihil corporale ſuſpiceris. Quemadmodũ enim ſedere nõ dictũ eſt in deo corporaliter, ita nec hoc. Tu enim, inquit, ſedens in ſæculum. Quid eſt ergo quod ſignificat per ſeſſionem? firmitatem, immobilitatem, & naturæ ſtabilitatem, atque conſtantiam. Quod quidem ſignificauit etiam per id quod ei ex aduerſo opponitur. Cum enim dixiſſet, Tu ſedens in ſæculũ, ſubiunxit, Vos autem pereuntes in ſæculum. Quemadmodum ergo ſedere nõ eſt corporale: ita nec etiam ſurgere, ſed illic quidem ſtabilitas: hic autem puniendi vis & cõſumendi poteſtas. Sedere autem ſignificat etiam nonnunquam iudicãdi facultatẽ, vt quãdo dicit, Sediſti ſuper thronum, qui iudicas iuſtitiam. & Daniel, Throni poſiti ſunt: & ſedit iudicium. Eſt etiam regale ſedere, vt quando dicit, Thronus tuus deus in ſeculum ſeculi. Virga rectitudinis, virga regni tui. Vnde illud, Sede à dextris meis, ſignificat æqualitatẽ honoris. Quid eſt autem, In ira tua? Id quoque ita rurſus accipiẽdum eſt vt deo conueniat, eũque deceat. Ira enim dei, non eſt animi perturbatio, ſed punitio. *Exaltare in finibus inimicorum tuorũ.* Alius dicit, in ira aduerſus inimicos tuos. Alius, In bile eorum qui me affligunt. Alius, in dilationibus alligantium. Hebræus autem id quod eſt In finibus, dicit בעברות צוררי vide quomodo rurſus nõ ſe vlciſcitur, ſed hæc dicit pro dei gloria. Nõ enim dixit ſolũ modo, Puni inimicos meos, vel tuos, ſed, Exaltare. Et quomodo exaltatur altus & qui eſt ſemper altiſſimus? Eius enim naturæ altitudo, nec creſcit, nec minuitur, eſt enim perfect⁹ & nullius rei indigẽs, & qui ſemper ſimiliter & eodẽ modo ſe habet. Quomodo ergo, & quanã ratione exaltatur? Exaltatur in multorũ mẽtib⁹. Quemadmodũ ſępe lenitate & lõganimitate vſus eſt. Inimici autẽ exiſtimabãt hoc non eſſe lõganimitatis, ſed humilitatis & imbecillitatis. Quocirca etiam humiliatur, non re quidem ipſa ſed illorum cogitatione. Quemadmodum enim ſol videtur eſſe obſcurus & ſubluſtris iis qui laborant oculis: ita Deus videtur eſſe infirmus & imbecillus in eorum mẽtibus. Sed quemadmodum ſol ita exiſtimatur, non eſt autem ſublu-

Pſal. 44
Pſal. 91
Sedes, iudiciaria poteſtas.
Pſal. 9
Dan. 7
Pſal. 44
109
Ira Dei.
Eccl. 18
Mala. 2
Pſal. 109
Rom. 2
ἀμυδρὸς
Exaltatur Deus per ſimile.

ſtris & opacus, ſed eſt affectio illorum imbecillitatis: ita etiam deus, etiam ſi hoc exiſtimetur, non eſt imbecillus: ſed id ex illorum inſipientia accidit. Quid ergo dicit iuſtus? Exaltare etiam apud inimicos meos. Perſequere, & vires tuas oſtende, vt qui te humilẽ exiſtimant, ex iis quæ patiuntur, tuam videant gloriam, vidiſti eius inſtitutum, non id quod ſuum, ſed quod dei eſt quærẽtis. Illud autem, In finibus, alij quidem dicunt, In capitibus. Alij autẽ, nullus fugiat inimicorũ. Magna eſt autem iuſti virtus, quãdo eoſdem habet dei inimicos, & eoſdem amicos, quemadmodum magnum vitium, quãdo dei amicos inimicos, & inimicos amicos habeat. Quemadmodũ ergo deus dicitur habere inimicos, non odio habens, neque eos auerſans, ſed improbas eorum actiones abhorrens. Ita etiam iuſtus habet inimicos non eos vlciſcens, ſed improbitatem auerſans. *Et exurge domine deus meus in præcepto quod mandaſti.** Alius dicit, In iudicio. Et Synagoga populorũ circundabit te. Alius dicit, Circundet te. Et propter hanc in altũ regredere. Alius dicit, Et ſupra ipſã in altũ cõuertere. Hebræus autem illud, ſuper ipſam, dicit וְעָלֶיהָ vealeah, Quid eſt, in præcepto quod mandaſti? Vt opẽ feramus, inquit, iis qui afficiuntur, & non negligamus eos quibus ſtruuntur inſidiæ. Quòd tu ergo nobis lege conſtituiſti, hoc etiam factis nobis exprime. Alij autẽ dicũt etiam aliud, quòd iuſſit nos non habere odio inimicos, *Et Synagoga populorum circundabit te*. Nihil humanum ne hîc quidẽ ſuſpiceris. Etſi enim tales ſunt dictiones, ſunt tamen ſenſa quæ deo conueniant. Quid eſt ergo, Circundabit te. Pro eo quod eſt canet tibi, laudabit te, bonis & honorificis te verbis affatim proſequetur. Quoniã enim hoc per choros faciebant, in orbem circumſiſtentes in tẽplo & in altari, & ita gratiarum actiones offerebant: ex ipſa ſtandi forma laudationem eorum ſignificauit. Quod autem dicit, tale eſt. Perſequere, fer auxilium. Hoc te & apud inimicos reddet excelſum, & vt tuus populus multis te laudibus & hymnis afficiat, efficiet. Vide quomodo non quod ſuum ſed quod eſt dei quærit vbique. Vult enim ipſum & apud inimicos & apud ſuos gloria & honore affici. *Et pro ipſa in altum conuerte.* Pro ipſa. Quanam?

Iuſti ad deum collatio.

**Varietas interpretũ hic adductorũ, proficiſcitur à polyſemia vocis* על *quæ & reſpõdet ꝓtheſi* ὑπὲρ *hic cũ affixo eſt.* על *enim propter, ſuper, ad, apud, vſq;, vltra ſupra.* ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον *pro ipſa in altũ cõuerte, vel ſuper ipſã.* ὑπὲρ *enĩ eſt ambiguum.*

Iob 4.22.

34

Synagoga,inquit,Hoc eſt,propter ipſam in altum cõuer te,exalta nos,extolle nos,fac vt ſint res altæ & excelſæ, fac vt ſit clarior & illuſtris, reduc eam ad priorẽ proſperitatem. Vide autem quomodo vbique precibus doctrinã admiſceat. Etenim cũ priùs dixiſſet, Miſerere mei,& exaudi me,conuertit ſermonem ad conſilium,ſic dicens: Filij hominum quouſque graui corde? Et hîc cùm dixiſſet, In altum conuerte domine, ſubiungit, *Dominus iudicabit populos.* Alius autem dicit, dominus iudicabit, docens eos qui omnia caſu & temerè fieri putant, rebus quandã preeſſe prouidentiam, quæ eorum quæ fiunt rationem exigit. Iudicium autem hîc dicit, & futurum, & præſens. Illic enim ipſum erit & vniuerſum, & manifeſtum, hîc autem ex parte etiam ſumit pœnas, & ſocordiores excitans, & infideliores attrahens ad cogitandam vniuerſi prouidentiam. *Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam.* Alius dicit, ſecundum ius meum. *Et ſecundum innocentiam meam ſuper me. Conſumetur nequitia peccatorum.* Alius dicit, peragatur vexatio aduerſus impios. *Et diriges iuſtum.* Alius. Et ſtabilies iuſtum. Qui fit vt qui alibi dicat, ne ingrediaris in iudicium cum ſeruo tuo, hîc dicat, Iudica me ſecũdum iuſtitiam meam? Quòd hoc aliud, & illud aliud. Illic enim dicens, ne ingrediaris in iudicio cum ſeruo tuo, ſignificat, ne tu mecum iudicio contenderis, ne meam vitam, eã cum tuis beneficiis conferendo, examinaueris. Et ideo ſubiunxit etiam, Quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, hoc eſt, ſi tecum in iudicio contendat. Hîc autem non hoc dicit. Non vult enim in iudicio cum ipſo contendere, ſed ſecum. Et ideo dicit, ſecundum iuſtitiam meam, hoc eſt, ſecundum iuſtitiam quæ mea eſt. Iuſtitiam autem hîc dicit, non affeciſſe aliquem iniuria, quod dixit ſuperiùs, ſi hoc feci, & quæ ſequuntur. Idem autem ſignificat illud, ſecundum innocentiam meam, ſecundum hoc, inquit, volo iudicari. Magna eſt autem etiam hîc iuſti fiducia. Hæc autẽ dicit coactus. Et quomodo? Quòd multi ſtulti, ex iis, quę patiebatur, malam de eo opinionem ceperant. Multi enim ſtulti ex iis quæ accidunt calamitatibus ſolent etiam vitã criminari. Quod etiam ipſi Iob accidit. Quocirca ei etiam dicebãt:

συντέλεσθήτωσαν. Cõſummetur olſecro. Quæſtiuncula. Pſal. 142 λύσις. Iuſtitia Dauidis quæ.

Act.28. cum nihil ſcirent ab eo malè factum, Non dignè pro peccatis tuis flagellatus es. Paulum quoque ſceleratum aliquem & maleficum exiſtimabant Barbari, quoniam vipera eius manum apprehenderat, & ideo dicebant. Seruatũ
Reg 16. ex mari iudicium non ſiuit viuere. Porrò autem Semei quoque Dauid vocabat homicidam, propter calamitatẽ, hãc nefariam de eo ferens ſententiam. Ne ergo idipſum quoque vobis accidat age de his pauliſper diſſeramus, Multos enim audio dicentes, Si Deus amaret pauperes, non ſineret eſſe pauperes. Rurſus alios, Vbi ſunt illius eleemoſynæ? Vbi eius benefacta? Ne in his ergo peccetis, de his clarè & diſtinctè dicamus, ſi enim homo qui ſapit, nec bonos odiſſe, nec malos amare poteſt: quomodo tu audes dicere, quòd eos qui ſunt in paupertate odit Deus, & ſi ſint virtute præditi: diuites autem, & ſi ſint vitioſi & ſcelerati, diligit, maledicum & blaſphemum os aperiẽs? Ne ergo pecces in talibus, diſce quid Deus amat & odit.

In calumniatores prouidentiæ diuinæ.

Ioan.14. Quem ergo amat Deus? Eũ qui mandata eius ſeruat. Eum enim, amabo, inquit, & veniam ad eum, non eum qui eſt diues, non eũ qui ſanus eſt, ſed qui paret meis præceptis.
Epagoge Quemnam autem odit & auerſatur? Eum qui præcepta non facit. Quando ergo videris aliquem, qui præcepta eius non ſeruat: etiamſi ſanus ſit, etiamſi opib' effluat, refer eum in numerum eorum qui odio habentur. Virũ autem bonum & virtute præditum, etiamſi ægrotum videris & inopia oppreſſum inter eos qui amantur annumera. Non enim in his conſiſtit amicitia ſed in illis. An non vides etiam in iis rebus quæ ad vitam præſentem pertinent, Regum amicos in bellis maxima adire pericula, & accipere vulnera, & peregrè proficiſci? Non audiuiſti quod ſcriptum eſt, Quem diligit dominus, caſtigat flagellat autem omnem filium quem recipit? At multi, inquit,
Hebr.11. offenduntur hæc vidẽtes. Non propter ipſos, ſed propter ſuam ſtultitiam. Non datur enim hic nobis laborum remuneratio, ſed ſunt hic quidem foſſæ tranſiliendæ: poſtea autem erunt præmia & coronæ. In tempore ergo luctæ & certaminis, ne quæras quietem & animi remiſsionem: nec confundas tempora. At multi ſunt, inquit, imbecilliores, ſed De' his etiã prouidit, & permiſit vt multi

βεβαίωσις à ſimili.

σκάμματα agonũ intelligit.

etiam iuſti hic quoque in proſperitate agerent, non propter illos, ſed propter imbeciliiores. Quare ſi te & offendunt qui ſunt in afflictione: ædificent rurſus qui in quiete vitam degunt, & ſi te ſupplantant ſceleſti qui rebus vtuntur ſecundis: te erigant & recreent qui torquentur ac puniuntur. Non audiuiſti Chriſtum dicentem, In mundo af- *Ioan.16* flictionem habebitis? Quid ergo quæris quietem, cum ille hæc dixerit? Non audiuiſti eum dicentem, Mundus gaudebit, vos autem triſtitia afficiemini? Proinde conſentaneum eſſet offendi inſipientiores, ſi iis quæ dixit euenirent contraria, ſin autem omnia eueniunt ex conſequentia, cur ergo offenderis? *ἐξακολουθίας.* Et cur, inquit, deus ita decreuit? Ne inquire, nec ſis nimium curioſus. Neque enim dicit figmentum figulo: cur me ſic feciſti? *Rom.9* Propterea etiam propheta increpat Iudæos, quòd cum innumerabilibus eſſent malis referti, Dei vias nimis curioſè ſcrutarentur, dicens: Scire vias meas deſiderant, *Eſa.58* tanquam popu[illegible] qui fecit iuſtitiam, & iudicium dei ſui non reliquit, perinde faciētes ac ſiquis ſeruus qui offendiſſet, & innumerabilium eſſet reus criminum, mittens ſtudium adhibere vt ſedetur ira domini, exigat ab eo rationem, cur ſic fecerit. Ne hæc itaque inquiras, prætermittēs flere, & lugere, & tua peccata abluere. Hæc dico nō quod nō poſſim rationē dicere, ſed volēs te ab hac nimis curioſa inueſtigatione ad ſalutis tuæ curā traducere. Cur ergo ſic iuſſit? Humano generi parcens. Labores enim hic vbi breuis eſt vita attribuit, coronas autem in futurū reſeruauit, vbi ſenij expers eſt æuum, & nunquā finiendum. Et hic quidem labor celeriter ſoluitur & prę-terfluit, illa autem manent æterna, & nunquam deſitura. *2.Cor.4* Alioqui autem exercet etiā animas ad amorem virtutis. Quando enim vel cum laboribus ipſam eligit, nunquā præmiū accipiens, meditatur in eā exactiſſimè affici: quādo autem etiā cum voluptate fugit vitiū, ſupplicium nunquā ſuſtinens ad ipſum odio habendum & auerſandum exercetur. Vnde fiet vt ex hoc accipiat habitū & odij aduerſus improbitatem, & amoris in virtutem. Eſt etiā alia ratio. Quænam autem ea eſt? Quòd afflictio nos vel maximè angit, confirmat, & fortiores reddit ad ſtudium

ſapientiæ. Et cum hac etiam alia. Quænam autem ea eſt? Vult nos docere præſentia deſpicere, & non eis eſſe affixos & alligatos. Propterea afflictionem conceſsit & laborem: quæ autem bona ſunt & iucunda, vt facilè ſoluerentur, effecit. Conſumatur nequitia peccatorum, & diriges iuſtum. Quid eſt, conſumatur? Infer, inquit, ſuppliciũ & ceſſare facies à vitio. Quemadmodum enim putrefactiones cedunt amaris medicamẽtis, vſturis, & ſectionibus: ita etiam à ſupplicio arcetur improbitas. Cùm hæc ergo intelligant, non oportet eos flere qui puniuntur & ſupplicio afficiuntur: ſed eos qui peccantes nullas omnino pœnas luunt. Primum enim malum eſt, peccare: Secũdum autem, ſi peccantibus nulla adhibeatur medicina. Imò vel hoc primum iure dixerit quiſpiam, & longè grauius. Quemadmodum enim non graue eſt ægrotare: ſed eum qui ægrotat non curari, nec eum qui putrefactione laborat ſimpliciter & abſolutè deflemus: ſed eum qui laborat quidem, ſed iacet neglec[illegible], nec habet medicum qui ei manus adhibeat, eum autem qui ſcinditur & vritur, eum dixerimus iter ad ſanitatem ingredi, non reſpicientes dolorem qui ex ſectione, ad ſanitatem, quæ ex ea oritur: Ita etiã oportet nos in anima affici, lugere quidẽ & deflere non eos qui puniuntur: trahũtur enim ad ſanitatẽ: ſed eos qui cùm peccant, non dant pœnas. Et ſi pœnæ, inquit, peccata prohibẽt, cur nõ inquit, quotidie dam' pœnas noſtrorũ peccatorum? Quoniã ſi hoc factũ eſſet, præreptũ fuiſſet humanũ genus, & ſublatus eſſet fructus pœnitentiæ. Cõſidera in Paulo. Si ille enim dediſſet perſecutionis pœnas, & fuiſſet ſublat': quomodo habuiſſet tẽpus agẽdi pœnitentiã, & poſt pœnitentiã, faciendi bona innumerabilia, & vniuerſum, vt ſemel dicam, terrarum orbẽ deducendi ab errore ad veritatem? Nõ vides etiam medicos, quando quis multis eſt affectus vulneribus, nõ tantam adhibere medicinam quantam poſtulat natura vulnerum, ſed quantam ferunt vires eius qui eſt ſauciatus, ne dum vulneribus medentur, ægrotum de medio tollãt. Ea de cauſa deus nec omnes ſimul punit, nec omnes pro meritis, ſed ſenſim & aliquantum cedens, & ſæpe vnum puniens, multos per illum caſtigauit. Hoc etiam ſæpe fit in

Collatio phyſica. *Pro. 14.* *Altera.* *Quæſtio.* *Solutio.* *βεβαίωσις.* *Altera à ſimili.*

in corpore. Vnius membri abſciſſio, pluribus aliis præbuit ſanitatẽ. Vide autem charitate plenam iuſti animã, quomodo vbique quærit quod eſt communiter vtile,& vt peccatum de medio tollatur,non vt ſumat pœnas de inimicis,ſed vt inimici ceſsẽt ab improbitate. Hoc ergo ſẽper ſpectemus vt ſiſtatur vitium,& lugeamus eos qui illo tenentur,etiamſi ſericis veſtibus ſint induti: eóſque è diuerſo beatos iudicemus qui ſunt virtute præditi, etiamſi cum extrema inopia colluctentur,ab externis cogitationẽ vtriuſque ſubeuntes. Tũc enim videbimus huius quidem diuitias,illius verò inopiam. Quid enim ſi ſplẽdida veſte extrinſecus eſt indutus? Quid differt ab officinis & lignis quæ eam ferũt? Qua in re eſt iis locupletior qui eã vendendam accipiunt? Sed non iuſti ſunt eiuſmodi diuitiæ,ſed firmæ,& ſtabiles. Quòd ſi non ſentiunt diuites ſe eſſe in paupertate,nihil mirum. Nec ij etiam malum ſentiunt, qui laborant phreneſi: & propterea ſunt maximè miſerandi,non beati ducendi. Si enim ſentirent,ad medicum accurrerent: nunc autem hoc eſt in vitio grauiſsimum,quòd cum in eo ſint, ne ſe quidẽ in eo eſſe ſentiãt. Ne hoc reſpexeris,quòd ſe eſſe diuitem lætatur diues,ſed propter hoc ipſum vel maximè eũ defle, quòd ne ſentiat quidem in quanto malo verſetur. Non eſt enim humanũ, ſed à ratione maximè alienum,propterea exultare. Et diriges iuſtũ. Quid hoc eſt? Punitis enim malis,inquit, fiũt iuſti attentiores. Proinde duo hinc bona oriuntur. Nã & illi à vitio deſiſtunt, & hi ad virtutem magis accedunt. Quemadmodum enim homo ſanus cum videt quempiã vri aut ſecari, redditur attentior ad ſanitatem: ita hic etiam. Et multi eorum qui tunc erant,offendebantur,etiã eorum qui videbantur ſeipſos attendere, propter malorum proſperitatem adhuc imbecillius affecti. Quapropter hic etiam alibi dicit: Propemodum effuſi ſunt greſſus mei,quoniam æmulatus ſum propter iniquos. Alius autem rurſus: Quare via impiorum proſperatur? Quinetiam Iob multa quærebat eiuſmodi. Sed tunc quidem imperfectiùs affecti dicebãt,hæc dicẽtes,& quærebãt quęrentes,nunc autem nulla eſt dignus venia qui his perturbatur: qui tot & tanta philoſophiæ ſcita didicit,& de fu-

Simile. N·

Ex pœna impii duo bona.

Collatio.

Pſal. 52

Hiere. 12

Iob 12. 21

turis talia decreta accepit,& de gehenna & regno apertiùs edoctus eſt: & quod illic vnuſquiſque accipiet pro meritis. *Scrutans corda & renes deus iuſtus. Adiutorium meum à domino, qui ſaluos facit rectos corde.* Alius, Examinator cordium & renum deus, iuſtus defenſor meus. Et alius: Deus iuſtus. Septuaginta autem ita dixerunt: Scrutans corda & renes deus, iuſtum auxilium meum à deo. Dixit eum eſſe iudicaturum orbem terræ. Dicit deinceps etiam quomodo ſit iudicaturus. Dixit eum non egere teſtibus, non probationibus, non demonſtrationibus, non ſcriptis aut inſtrumẽtis, aut alio eiuſmodi. Ipſe eſt enim qui ſcit etiam quæ ſunt arcana. Ne dicat ergo ſtultus quiſpiam, Et quomodo iudicabit mundum, qui eſt tantus? Qui enim fecit, cum non eſſet: is factum iudicabit. Renes autem hic dicit mentis arcana, quæ ſunt intima, quæ ſunt profundiſſima ex poſitura partis. Quid eſt, ſcrutans? Quod alius dixit, probans. Et ſi ſint autem humanæ dictiones, ſunt tamen ſenſa deo conuenientia. Quemadmodum enim Paulus cum dicit, Qui autem ſcrutatur corda, ſcrutari ponit, pro apertè ſcire: etiam hic ſcrutans, pro perfecte cognoſcẽre. Porrò autem examinare eſt etiam nudare, quod eſt perfectæ ſcientiæ: vt etiam dicit Paulus: Omnia autẽ ſunt nuda & reſupinata oculis eius. Iuſtum auxilium meũ. Alius: Iuſtus defenſor meus. Quid eſt, Iuſtum auxiliũ meũ à Deo? Nihil enim peto iniuſtum. Quare ſi ſupernum auxiliũ impetrare volumus, ea ſunt petenda, quæ etiam iuſti habent rationem: vt natura petitionis attrahamus auxilium eius qui ſeruat rectos corde. Hoc eſt eius officiũ, hæc eſt ei conſuetudo. Quoniam ergo nec ego eum iniuria prouocaui, nec vlciſci deſidero: propterea mihi iuſtũ fuerit à Deo auxiliũ. Hæc ergo cum ſciamus, nihil petamus eiuſmodi, quod vetet donationẽ. Quando enim contra inimicos petiueris, non eſt iuſtũ tuum quod petis auxilium, eſt enim contrarium legi eius qui præbet. Itidem etiam quando diuitias, quando pulchritudinem, quando aliquid aliud quod ad hanc vitam pertinet, quod præterfluit, petiueris, id eſt contrarium philoſophię animæ. Petamus ergo, vt etiam conſequamur. *Deus iudex iuſtus, fortis & patiens, & iram non inferens per ſingulos dies.* Alius dicit,

ἐτάζων καρδίας.
Pro.20
Hier.17
Renes.
Rom.8.
Scrutatio dei eſt eius ſcientia.
Heb.4.
Examen denudatio
Matth.5.
Rom.2.

Fremens quotidie. Hebræus autem, In omni vita. Et ali[9], Minans, fremens, non puniens. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi, Si eſt iuſtus: volet omnino punire iniquos. Si fortis: omnino poterit. Et vbi, inquit, eſt clementia, ſi ex iuſto iudicabit? Primùm quidem in eo, quòd non ſtatim pœnas infligat, vel potius in eo, quòd ante omnia remiſerit per lauacrum regenerationis. Secundò autem in eo, quòd etiam dederit pœnitentiam. Si enim cogitaueris quòd peccamus quotidie, tunc maximè videbis ineffabilem eius clementiæ magnitudinem. Quod quidem etiam ſignificans, ſubiungit, dicens: Deus iudex iuſtus, fortis, & patiens. Dubitas cur cum velit & poſſit, non puniat, Diſce, inquit, quòd eſt patiens, & non inferens iram per ſingulos dies. Ne quis enim ſtultus exiſtimet quòd propter imbecillitatem non exequitur: oſtendit cauſam dilationis, quòd magna habeat ſpatia & magnam menſuram patiētia. Quia enim propterea mitis eſt & patiens, te adducens ad pœnitentiam: quãdo nihil tibi prodeſt hoc medicamentum, etiam exequitur. Nos ergo quotidie digni ſumus qui puniamur. Niſi enim ita eſſet, non tanquam magnum quid poſuiſſet illud: Non inferens iram per ſingulos dies, ſed tanquam rebus quidem hoc poſtulantibus. Dei autem clementia iuſtam ſuſtinente punitionem, hoc dicit. Vide quomodo hic etiam oſtendit deum à moleſtia alienum, & iram appellat punitionem. Nemo enim iram infert alij: ſed ipſe quidem habet iram, ſupplicium autem infert alij. Nihil ergo ſignificat aliud quàm punitionem, cum dicit, Et non inferens iram per ſingulos dies. Et quomodo dicit per ſingulos? Ingrediatur vnuſquiſque ſuam conſcientiam, & tunc videbit. Vt enim prætermittam arcana vniuſcunque peccata, hæc quidem communia quis effugiet? Quænam autem ea ſunt? Quis eſt dies in quo non ſocorditer oremus, & cum magna negligentia? Quòd autem hoc etiam ira dignum ſit, hinc ſciri poteſt. Dic enim mihi, Si ad iudicem oſcitans acceſſiſſes, & conuictus eſſes, non de te ſtatim ſumpſiſſet pœnas, & miſiſſet in exilium? Certè, inquis: homo enim eſt. Et quid tum? ſi homo enim affectus eſt contumelia, non fuerit æquum vt iraſcatur: ab eo

Rom. 8

Rom. 2.

Ira Dei, punitio. 46 a

Probatio per ſimile.

enim contumelia affectus eſt, qui eſt ei honore æqualis. Deus autem contumelia affectus, iure ſupplicium intulerit. Maius enim eſt hoc peccatum eo quod fit in hominē.
Matth.15 Et homo quidem hoc facit quærens quod ſuum eſt: Deus autem quod eſt tuum. Quamobrem vel hoc nomine iuſtius iraſcatur. Non eſt enim æquale, eos cōtemnere qui ſua quærunt, & eum qui quæ tua. Hoc maiorem enim irā meretur, quando nec ea quidem petiturus quę tibi vtilia ſunt, ſapis. Quis eſt autem qui non fratrem cōtumelia ſine cauſa affecerit? Nec mihi dixeris, ſeruum affecit cōtu
Calat.3 melia. In Chriſto enim nec maſculus nec fœmina, nec ſeruus eſt, nec liber. Quis te accuſauit, nec eſt mētitus? quis mulierē nō aſpexit impudicis oculis? quis nō inuidit? quis non inani gloria laborauit? quis non locutus eſt verbum ocioſum? Hæc autem omnia pœnæ ſunt obnoxia. Et ſi in iis quidem quæ ad vitam pertinent, non verſantes, eſſemus diligentes in ſpiritalibus, venia digni eſſemus: nunc autem hæc quoque nobis præcepta eſt defenſio. etenim in illis quidem ſumus vigilantes: in his verò planè ſupini. Ne autem qui audiunt eum eſſe patientem, fiant negligentiores, ſubiunxit, *Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuū vibra-*
στιλβώσει vibrabit. *bit.* Alius autem dicit, *Enſem ſuum acuet. Arcum ſuum tetendit, & parauit ipſum.* Alius dicit, *Intendet. Et in eo parauit vaſa mortis ſagittas ſuas ardentibus effecit,* Alius dicit, *Ad ardendum.* Quid ad hæc dicāt qui deum dicunt humana eſſe forma præditum, ex eo quòd dicatur habere man⁹, pedes & oculos? Sūt ne in ſupernis cæli regionibus arcus & tela, & cos & gladius, & pharetra? Atqui dicit alius: Dū tu reſpexiſti, turbabūtur à te montes terræ. Et hic ipſe, Qui reſpicit in terram: & facit eam tremere. Quòd ſi qui terram ſolum aſpicit, lapidum naturam liquefacit: quātò magis hoc ipſum poterit in hominib⁹? Cur ergo qui ſolo obtutu poteſt orbem terrarum euertere, imò qui ſola volū-
Iac.1 tate? Qui enim per ſolam eum fecit voluntatem, clarū eſt
Pſal.45 quòd ſola poteſt eum voluntate tollere. Dicitur gladium
Eſa.40 & arcum habere. Si enim in manu eius ſunt fines terrę, &
4.Re.19. qui in ea habitant, vt locuſtæ: & omnes gentes tanquam gutta à cado, & tanquam trutinæ momentum reputabūtur: iam verò Angelus quoque ab eo egreſſus, breui mo-

mento temporis centum octogintaquinque millia interfecit. Quid dico Angelus? Muſcæ, erucæ, & vermes Aegyptiorum exercitum perdiderunt: vbi illic arcu opus eſt, vbi gladio? Cur ergo hæc dicta ſunt? Propter auditorum craſsitudinem, & vt his conſuetis armorum nominibus eorum mentem terreant. Cuius enim in manu eſt omniũ noſtrum ſpiritus, & in facie frigoris eius quis ſuſtinebit? quomodo his armis indiget? Sed vt dixi antea, hæc ꝓpter auditorum craſsitudinem & tarditatem ita dicta ſunt. Quid eſt autem, Et vibrabit, ſeu acuet? Coténe opus eſt? & eſt rubigo in gladio? & quiſnam qui ſapiat, hæc ita accipere ſuſtinebit, vt dicta ſunt? Sed vt antè dixi, per omnia deſcribit punitionem, & procedit ad ea quæ ſunt craſsiora, vt etiam qui ſunt valdè ſtulti, intelligant non eſſe inſiſtendum dictionibus, ſed quæ deo cõueniãt ſenſa, eſſe ex iis accipiẽda. Quare ſi quis dubitat qua de cauſa excãdeſcentia & ira de deo dicta eſt: multo magis propter hæc dubitauerit. Sin autem hæc non ſunt accipienda vt dicta ſunt, ſed ita vt deo conueniant: clarum eſt quòd etiã ira & excandeſcentia. Craſſæ autẽ ſunt dictiones, vt auditorum penetrent craſsitudinem. Et ideo nec iis quidẽ quæ dicta ſunt, fuit contentus: ſed terrorem adaugens adhuc more magis humano procedit. Non ſolum enim inducit eum habentem gladium, ſed etiam armatum. Quia enim non æquè quis metuit audiens acui gladium, & audiẽs arcum eſſe in manibus: ex figuris humanis mentem auditorum concutit, dicens: Arcum ſuum tetendit, & parauit illum, auditorem terrens, ſimul & patientiam eius & iram indicans. Non enim dixit, Immiſit, nec iaculatus eſt: ſed, Intendit & parauit, hoc eſt, eſt paratus ad emittendũ. Et quid miraris ſi ſic in veteri dictum eſt, cùm etiam in nouo Ioannes cum Iudæis tale quid dicit: Iam autem ad radicem arboris ſecuris poſita eſt. Quid ergo? Lignicidáne deus imitatur ſeculi ligna ſcindẽtem, & hic & ſecuris accipiẽda eſt, & ligna? Abſit, quemadmodum nec paleæ nec frumentum, quando dicit: Cuius vẽtilabrum in manu eius & mundabit aream ſuam, & frumentum quidem cõgregabit in aream ſuam: paleam autem comburet igne inextinguibili. Quæ eſt ergo ſecuris? Punitio ſupplicium.

Exo. 3. 4. & 5.

Cur hæc deo tribuantur.

Luc. 3

Matth. 3

Luc. 3

Securis dei.

Arbores Palea. Frumentum, ventilabrum gladius, arcus, ſagitta.

Quæ verò ſunt arbores? Homines. Quænam verò Paleæ? Mali. Quod verò frumentum? Boni. Qui autem ventilabrum? Diſcretio. Ita etiam hic, gladius, arcus, & ſagittæ, pœna eſt & ſupplicium. Deinde dilationem, & abeſſe quidem pœnam, ſed non longè, adeſſe autem in foribus, per intendiſſe & paraſſe oſtendit. Inſtrumenta autem mortis dicit ſagittas. Quemadmodum inſtrumenta agriculturæ, ea quibus terra colitur, & nauigationis, quæ ad nauigandum conferunt, & textrinæ, quibus texitur: ita etiam mortis inſtrumenta, quæ mortem efficiunt.

Ardẽtes.

Deinde interpretans quænam ſunt inſtrumenta mortis, ſubiungit, ſagittas ſuas, oſtendens celeritatem ſupplicij quando voluerit. Quid eſt autem ardentibus? Iis qui puniuntur, iis qui dant pœnas. Vide quòd omnia per tranſlationem & emphaſim dicta ſunt, & vt per hæc cuncta augeretur timor. Quod enim dicit, tale eſt, Parauit ſupplicia iis qui ſunt puniendi. Sed ſi non ſic dixiſſet, non ita terruiſſet. Nunc autem cum ſagittarum, & gladij, & arcus, & immiſsionis, & intenſionis, & inſtrumentorum mortis, & incendij meminit, nominum varietate metum incuſsit. Deinde rurſus metum conſolans, ſubiunxit, Ardentibus. Ne quis enim inſipientior exiſtimaret in omnes eum manus dirigere, & armatum eſſe, ſubiunxit, Ardentibus. Quod etiam Paulus ſignificat de magiſtratu dicens: Non enim fruſtra gladium portat. Quòd ſi in magiſtratib' gladius hoc facit, & terret: multò magis in Deo. Porrò autem hoc eſt non vulgaris clementiæ argumentum, per verba terrere, & pœnam amplificare, ne re ipſa eam experiamur. Propterea enim intendit, propterea parauit, propterea ſagittas impoſuit, propterea ſe parat ad ſuppliciũ, ne veniat ad ſuppliciũ. Orationem autem reddit grauiorẽ, per vibrauit quidem ſeu acuit, ſupplicij vehementiam: per intendit autem, propinquitatẽ. Per appropinquauit verò, id quod omnino futurum eſt, ſi non fuerint mutati. Per ardẽtibus autẽ, reos oſtẽdens, vt per hæc omnia docti, improbitatem reprimant. Quòd ſi hæc eſſent furoris & excandeſcentiæ, non prædixiſſet eis quos eſt inuaſurus. Ita enim nõ hoc facit, ſed cõtrariũ, & maximè quando ad ſũmũ peruenerit, & ſupplicio ac ſupplicij

μεταφορικῶς καὶ ἐμφατικῶς hec omnia.

Rom. 13.

apparatui imminet. Hoſtes certe, & qui volunt ſuppliciũ infligere, non modo id non dicunt, ſed etiam id celantes inuadunt, ne qui ſunt puniendi, ſi reſciuerint, caueãt. At non ſic Deus, ſed cõtrà omnino, & prædicit, & differt, & verbis terret, & nihil non facit, vt quæ minatur, non afferat. Hoc etiam fecit in Niniuitis. Nam illic quóque arcum tetendit, & gladium vibrauit, & iacula parauit, & ictum non inflixit. An non tibi videntur verba Prophetæ eſſe arcus, & telum, & gladius acutus, quando dicit: Adhuc tres dies, & Niniue ſubuertetur. Sed telum non emiſit, non ideo enim erat apparatum vt emitteretur, ſed vt reponeretur. Nam milites quidem ea de cauſa amantur, vt puniant: Deus autem nõ ſic, ſed vt cum reddiderit metu modeſtiores, abſtineat manum à ſupplicio. Ne ergo conturbemur, eſt enim terror verborum, maximæ clemẽtiæ, & quo dicit intolerabiliora, eo illa ex maiori dicit manſuetudine. Nam patres etiam quando nolunt punire filios, verbis iram attollunt. Ita ipſe etiam, quia non vult punire, verbis metũ reddit grauiorem. Dicit etiam ſe paraſſe gehennã, ne mittat in gehennam, & ideo etiã in Euangeliis plura dicuntur de ſupplicio quàm de regno. Quia enim in iis qui minus ſentiunt, non tam bonorum promiſsio quàm tormentorum metus adducit ad virtutem, & abducit à vitio: propterea in iis magis immoratur, & ea ponit aſsidue. Ne ergo moleſtia afficiamur dũ grauia verba audim⁹ (magnum enim lucrum in ſe cõtinẽt) ſed eius cõſyderantes & patientiam & iuſtum iudicium, ne de ſalute deſperemus, eſt enim patiens, neq; triſti animo ſimus, eſt enim iuſtus, hic quidem multam oſtẽ deus patientiam, illic autem eos qui nõ hic lucrifecerũt, experiundo tradens ſupplicio. Quod ne fiat, hic iam ſupplicium depellamus. *Ecce parturiit iniuſtitiam.* Hebræ⁹ autẽ pro parturiit, *Concepit dolorem.* Alius, *Et concepiſſet. Et peperit iniquitatem.* Alius, *mendacium. Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit.* Alius, *Interitum quem fecit.* Dicit Deum eſſe paratum ad ſupplicium. Dixit eum immittere ſupplicia, hoc caſtigauit, & modeſtum reddidit auditorem, vt qui ſupernam iram ei impendêre oſtenderit. Eum deinceps docet etiam ex rebus ipſis, docens

Diſsimile
Eſa. 38
Sopho. 2.
Matt. 23. 24.
Luc. 23.
Ionæ 3.
Cõfirmat
Matt. 10. 18.
ἐμπεσεῖται incidet

vel ante ſupplicium, ipſum vitium eſſe pœnã. Quod quidem etiam Paulus oſtendens, dicebat, Et mercedem quã oportebat erroris in ſe recipiẽtes, & adducit in medium eos qui extrema à vitio paſsi ſunt. Quia enim multi ex craſſioribus tunc maxime ſolent reprimi & moderatiores effici, quãdo eos qui paſsi ſunt viderint: propterea ipſe quoque eos adducit in mediũ. Ita etiam facit Chriſtus, qui cum de gehenna multum diſſeruiſſet, eos etiam qui illuc mittuntur, in medium adducit, vt diuitem qui erat ſub Lazaro, virgines, eum inſuper qui vnum talẽtum abſconderat, & in præſenti vita eos qui in turri obruti fuerant, & quorum ſanguinem Pilatus miſcuit in ſacrificiis. Ita etiam Petrus cum de gehenna multum diſſeruiſſet, eos tũc maxime perculit, quando punitos adduxit in medium, & ante oculos oſtendit ſupplicium. Quod quidẽ fecit etiã Paulus in mago. Porrò autem hoc etiã alio quoque modo cõfirmat, quando eorum qui in ſolitudine fuerant meminit, ſic dicens, Nolo vos ignorare fratres, quòd omnes patres noſtri ſub nube fuerunt, & omnes in Moſe baptizati ſunt, & cibum ſpiritualem comederunt, & potum ſpiritualem biberunt, ſed non in pluribus eorum cõplacitum eſt Deo, ſed perierunt, & ceciderũt. Quia enim diſſeruit de futuris, de gehenna, inquam, pœna & ſupplicio, ex præteritis, eorum quoque affert probationem, eos qui puniti ſunt adducens in medium, hos quidem à ſerpẽtibus, illos verò ab exterminatore. Quod quidẽ hic quoq; facit Dauid, vel de Achitophele dicens, vel de Abſaloni. Nonnulli itaque dicunt dicta eſſe de Achitophele. Non enim erat eiuſdem dicere: Parcite filiolo meo Abſaloni, & poſt caſum: Quis dederit mihi mortem pro te? & hæc nunc dicere. Sed illa quidẽ dicebat inſtigãte natura, nunc verò afflatus à ſpiritu. Sed ſiue de Abſalone, ſiue de Achitophele dicta fuerunt, conſyderanda ſunt quæ dicta ſunt. Neque enim de perſonis à me magnopere agendum eſt. Quid ergo ex hoc loco diſcimus? Oſtẽdit quòd qui ꝓpinquo fodit foueã, ipſe in eam incidet, & quemadmodũ mulieres parturientes, à doloribus diſcerpuntur: ita etiam qui facit dolum, priuſquam propinquum iniuria afficiat, ipſe diſcerpitur, & non leui aliquo ſed vehementiſsimo

Rom. 1. *Luc. 16.* *Matt. 16. 25.* *Luc. 13.* *Act. 5.* *Act. 10. 15.* *1. Cor. 10.* *2. Reg. 18* *Parturiit dolorem.*

dolore afficitur. Quocirca cum vellet acerbitatem doloris oſtēdere, rē parturitionis nomine appellauit. Quando enim vult ſcriptura intolerabilem aliquē dolorem oſtendere, partus doloris eam nomine deſcribit. Proinde alibi dicit, Pariēdi dolores ceperūt habitantes Philiſtiim, hoc eſt, timor, tremor, labor, & dolor. Et rurſus, Quando autē dixerint, Pax & ſecuritas, tunc eis repētinus imminet interitus, quemadmodum dolor pariendi ei quæ vterum gerit. Hic duo ſignificat, & eſſe intolerabile, & eſſe inopinatum. Et Ezech. Venit dolor parienti, non habet autem virtutem pariendi intolerabilem ejus timorem indicās. Ita etiam hic propheta. Etſi enim ſit quis millies improbus, non interit iudicium conſcientiæ, eſt enim naturale, & à Deo ab initio inſitum. Etiam ſiquis millies ſe ambitioſè iactet & glorietur, inſtat illud vociferans, caſtigās, condemnans, & nemo eſt eorum qui viuit in ſcelere qui non innumerabiles dolores ſuſtineat, & de malis conſultans, & conſiliū exequens. Quid Acaab ſceleratius? ſed tamen cum ille vineam concupiſſet, conſydera quantum dolorem ſenſerit. Itaque cum rex eſſet, & omnia dominatu teneret, nec vllᵘ eſſet qui ei cōtradiceret, quoniā cōſciētiæ nō ferebat ſentētiā, ingreſſus eſt triſtis, humi procumbens, confuſus, vel ipſo aſpectu præ ſe ferens cōſciētiæ condemnationem, prædicans in vultu probationem, nec valens tegere quam animo conceperat triſtitiam. Ita ergo fuit vel ab vxore deprehenſus. Proditor quidem certè, qui in tantum ſcelus impegerat, cum non poſſet ferre iudicij conſcientiæ dolorem, adaptato ſibi laqueo vitam finiit. Quemadmodum ergo qui improbè viuit, tanta patitur: ita qui vitam ex virtute inſtituit, tranquillitate & mente minimè perturbata fruitur. Cōſydera autem. Si voluerit quis vlciſci quempiam, vel prior iniuriā facere: vide quot mala patitur. Furore repletur, ab ira diſcerpitur, mouet innumerabiles fluctus cogitationum, mille vias ingreditur, inuadit timor, pauor, ac tremor quomodo offendet, quomodo rem perficiet, & ante eum quem eſt iniuria affecturus, ſeipſum perdit. Qui autem iram expulit, ab his omnibus liber eſt, & iurè certè. Hoc enim eſt in eius poteſtate, & vniuerſum cōfecit. Sed illud

Partᵘ dolor & intolerandᵘ & inopinus.
Oſee. 13.
1. Reg. 5.
1. Theſ. 5.
4. Re. 10.
Eſa. vlt.
συντήρησις.
Eſa. 57.
3. Reg. 21
Act. 1.
ἀνομοίωσις.
ἐναντίωσις.

non itidem, ſed & opportunitate opus eſt, & loco, & dolo, & maleficio, & armis, & machinationib⁹, & offenſionibus, & adulatione, & ſecuritate, & ſimulatione. Vides quàm res ſit facilis, virtus, difficilis autem vitium; quemadmodum illa quidem eſt tranquilla, hoc vero turba & tumultu refertum. Hoc ergo deſcribens dicebat Propheta, Ecce parturiit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Ex hoc oſtendit iniuſtitiam non eſſe nobis ſecundum naturam, ſed eſſe quid alienũ, & ideo graue eſt, & donec ab eo fuerimus liberati, nobis dolores immittit. Nam fœtus etiam donec ſecundum naturam perficitur, naturæ adhæret: propterea & manet, & dolorem non habet. Poſtquam autem perfectus fuerit, ſi intus maneat, mora eſt præter naturam: vnde etiam fiunt partus dolores. Quapropter vexata natura ad eum extrudendũ vim affert, vt quæ vniuerſum fecerit ac perfecerit, & ferre non poſsit amplius. Sed illic quidem priùs fit cõceptio & tunc dolor partus: hic autẽ primùm parturiit, & tunc concepit. Quid hoc autem ſibi vult? Quod illic quidem in tempore partus eſt dolor, hic autẽ dolor eſt à principio. Simul ac enim quiſpiam de malo cõſultauit, etiam priuſquã in cogitatione concreuerit, tumultus ac turba eſt in cogitatione. In muliere enim deiectum ſemel ſemen, ipſum etiam formatur. In iis autem qui dolos conſtruũt, hæc hodie deiecta eſt cogitatio, & cras rurſus alia, & ſũt innumerabiles malorum ſeminum deiectiones, & ſunt ſingulis diebus conceptiones, & partus dolores, qui perimunt quæ ea parit, cogitationem. Non eſt enim talis partus qualis eſt in mulieribus, ſed quemadmodum in viperis, vterum diſcerpunt, & latera dilaniantes fœtus procedunt: ita etiam in fraudibus & in iuſtitia. Sed quantumuis contendamus, non poterimus oratione explicare moleſtiam ac dolorem quem improbi ſuſtinent. Et ideo dicit quiſpiam. Exhauriet verò malus ſolus mala. Quid eſt enim eo qui inuidet, grauius, & dolentius? eo qui inſidiatur? eo qui aliena concupiſcit? Quouis carnifice grauius perturbationes hæ mentem excruciant. Meritò ergo dolores partus has vocauit cogitationes. Sed quẽadmodũ mulieres ex congreſsione pariunt, & ſi ſunt ſana quidem

γνώμη.

Embryonem intelligit.

Parturitio cur hic conceptione prior.

iniquitatis partus viperinus. iniuſtitia

Collatio.

corpora, talia ſunt etiam quæ naſcuntur, vt quæ parẽtum naturam imitentur: ita etiam in cogitationibus: & ſi cum bonis verſeris, tales quoque erunt tui fœtus. Sin autem cum malis, & non attendas, magnum illinc quoque damnum capies. Audi ergo quid dicat Propheta: A timore tuo *Eſa. 26.*
in vtero concepimus, & parturiuimus, & peperimus ſpiritum ſalutis. In iis autem qui ex Diabolo: Oua aſpidum fre *Eſa. 39.*
gerunt, & araneæ telam texuerunt. Fugiamus ergo improbos. Quomodo enim non eſt abſurdum, cùm liceat ex dei præceptis & concipere & párere, id nolle, ſed improborum perſequi congreſsiones, ſed perinde facere ac ſi mulier in cuius eſt poteſtate cum rege coniungi, non ſuſtineat, ſed pro illo latronem & murorum perfoſſorem velit habere coniugem? Lacũ aperuit & effodit eũ, & incidit in foueam quam fecit. Vſus eſt rurſus tranſlationibus, quemadmodum per parturitionem, dolorem: ita per lacum, difficilem liberationem indicans, Et incidet in foueam quam fecit. Quod alius dicit: Qui fodit fo *Prou. 26.*
ueam proximo ſuo, incidet in ipſam. Porrò autem hoc quoque Dei benignitatis eſt & clementiæ, inſidiis talem tribuere naturam, vt retia conuertantur in ipſos inſidiatores, vt ideo deſiſtant cum propinquis belligerari, & eis parare inſidias. Hoc etiam in Moſe accidit. Qui enim eſ- *παράδειγμα.*
ſet perimendus, conſeruatus eſt. Pharao autem per viam quam aduerſus infantes machinatus eſt, per eam periit. Cùm enim iuſsiſſet infantes interimi, coëgit matrẽ Moſis infantem propter metum exponere. Cùm autem filia *Exo. 2.*
Pharaonis fiſcellam ſcirpeam de fluuio ſuſtuliſſet, & infantem inueniſſet, eum nutriit: auctus autem ille omnes perdidit. Hinc & dei maximè elucet ſolertia, & improbis *Exo. 14.*
magna caſtigatio, & iis qui effugiunt, voluptas. Ita etiam in Ioſeph accidit. Cùm enim eũ fratres in ſeruitutem conieciſſent, paſsi ſunt qui paſsi ſunt, & eum quidẽ nihil læſerunt, ſed etiã iuuerunt: ipſi autẽ tragœdiã illã ſuſtinuerunt. Cùm multa autem poſsint dici eiuſmodi, conſydera etiam in aliis. Aliena inuaſit aliquis? ſeipſum perdidit. Eum enim in cuius bona inuaſit, ſæpe etiam iuuerit, ſuam autem animam prodidit. Fecit aliquis iniuriam? enſe ſeipſum confodit. Non enim malè affectũ eſſe, ſed malè af- *Geneſ. 37 vſque ad finẽ libri.*

feciſſe, hoc verò eſt malè pati. Et ideo Paulus quoq; ſuadebat iniuria potius affici, quàm afficere: & Christus alapis impeti, & non contrà impetere, ſed etiam ſeipſum ad patiendum offerre. Hoc eſt maximæ virtutis, hoc efficit tolerantiam, hoc fortem reddit animam, hoc omnibus animi perturbationibus potentiorem efficit. Qui enim alij iniuriam facit, vel eum verberat, aut contumelia afficit, ipſe priùs ab animi perturbatione victus, & in ſeruitutem redactus, tunc videtur proximo iniuriam facere: ipſe autem grauiora paſſus eſt, in extremam redactus ſeruitutem. *Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet.* Et de Achitophele & de Abſalone hæc dicta eſſe dicunt. Vtriuſque enim caput deſcendit ad ſupplicium. Ille enim laqueo vſus vitam finiit, hic verò cùm ſub arborem veniſſet, & coma fuiſſet ſuſpenſus, illic longo tépore pependit. Ita etiam Iudas laqueo vitam finiit, ſciens ſe hæc omnia feciſſe in malum ſui capitis: & Achitophel cùm animaduertiſſet omnino futurũ vt Dauid vinceret, ſeipſum ſuffocauit: Abſalon autẽ inuitus pependit, & nõ ſtatim de medio ſublatus eſt, ſed tanq̃ in iudicio priùs ſuſpenſus eſt, & ligno affixus, & Deo è ſuperius ferente ſententiam longo tempore pependit, à conſciẽtia deinceps flagellatus. Ipſe enim cupiebat in patris gulam dexteram intingere: pater autem vel ſic rogabat milites ei parcere. A vana autem gloria (quod dixi) erat adeò alienus, vt etiam poſt mortẽ eum lugeat. Et vt ſcias quod factum eſt, non fuiſſe humanæ induſtriæ, ſed totum fuiſſe diuini iudicij, capilli & lignum eum alligarunt, & brutum eum animal tradidit, & pro fune quidem coma, pro ligno autem arbor extitit: pro milite autem eum adduxit mulus. Conſydera autem id quod eſt admirabile. Cùm hæc paſſus eſt, nemo ſuorum ad eum accedere auſus eſt, cùm tantũ fuiſſet ſpatium. Hoc autem Deus prouiderat, vt neque detraheretur, nec vinctus ad patrem afferretur, quoniam paterna viſcera ei parci velle vltra modum indicauerant: & quod eſt admirabilius, qui patrem ei reconciliauit, is ipſum interfecit, propemodum inſtans vehemens accuſator: ſed is quidem eum occidit, Deus autem tulit ſententiam. Quòd enim è ſuperis lata ſit ſentẽtia, audi quomo-

1.Cor.6. Mat.5. Luc.6. 2.Reg.17. 2.Reg.18 Act.1.

do id ipſe oſtenderit. Cùm enim dixiſſet, Et in verticẽ ipſius iniquitas eius deſcendet, dicit: *Confitebor domino ſecundum iuſtitiam eius, & pſallam nomini domini altiſsimi.* Gratias agam, inquit, non aliorum gaudens cædibus, ſed Dei ſententiam ſuſcipiens. Et quis poteſt ei gratias agere ſecundum iuſtitiam eius? Quis autẽ eum laudabit ſicut eſt? Nullus. Quid eſt ſecundum iuſtitiam eius? Pro eo quod eſt, propter iuſtitiam eius. Et pſallam domino altiſsimo. Eius eſt enim victoria, eius trophæa, non mea. Quemadmodũ enim in bellis cùm rex vicit, choros ducentes canunt laudes in eũ conferentes: ita ego quoque faciam, inquit, propterea non dixit, Confiteor: ſed, Confitebor: ſignificãs ꝙ nec poſtq̃ eſt aſſecutus, bonorũ obliuiſcitur: nec fit negligentior, ſed eſt diligẽs, & vigilat, nõ ꝙ Deus iis indigeat, ſed ꝙ hoc ſit nobis vtile & cõmodum. quẽadmodũ enim accipiebat ſacrificia, nõ egens ſacrificiis. (Si enim eſuriero, inquit, non dicã tibi) ſed homines deducẽs ad eius honorem: ita etiã hymnos laudéſque ſuſcipit, noſtra laudatione non egens, ſed noſtrã ſalutem deſyderans. Deo enim magnæ curæ eſt vt in virtute creſcamus. Nihil autem æquè facit in virtute creſcere, atque cum Deo aſſiduè verſari & colloqui, eique perpetuò gratias agere & pſallere. Pſallit autem Deo, iuſtum eius iudicium admirans, & patientiam. Et vbi, inquit, eius eſt patiẽtia interfecto tyranno? Longè certè maxima. Longo enim tempore eum dimiſit, vt veniret ad pœnitentiam: & regiam tenẽdam dedit, vt cùm videret domum in qua creuerat, & educatus fuerat, & patris ſigna, ad pœnitentiã veniret. Si enim non fuiſſet immanis beſtia, nec cor habuiſſet lapideum, omnia illa ſufficiebant ad illum reducendũ: menſa cuius cũ patre erat particeps, domus, ſedilia vbi verba eum recõciliauerant cum talem cædem feciſſet. Cum his erãt etiam alia, quæ ad eum emolliendum ſufficiebant. Audiuerat enim eum exulem ſedibus incertis errare, & mala grauia tolerare. Quòd ſi ne hæc quidem eum molliebant, oportebat ea quæ Achitopheli euenerãt, eũ caſtigare, laqueũ, mortem: vt per hæc omnia veniret ad pœnitentiam. Neque enim ignorabat quę amico acciderant. Quam autem culpam in patrem conferens, hæc faciebat? Quòd eũ ab

Secundũ pro propter.

Simile.

Pſal. 49.

2.Re. 13. aſpectu remouit? Sed eo nomine debebat eum admirari & ſuſpicere, quòd cùm fratrem interfeciſſet, eum molli & leni animo tuliſſet. Sed cũ nihil ei poſſet dari crimini, ſed importuna teneretur cupiditate, ídque cùm pater eſſet iam ſenex, & eſſet expectatio in foribus, ne tantillum quidem expectauit. Quomodo autem nõ cogitauit, quòd etiam ſi viciſſet, miſerrimam omnium vitã eſſet acturus, cùm eſſet ſceleroſus, immũdus, & execrãd⁹? Vbi nũc ſunt qui deflent paupertatẽ? Qua nõ paupertate, quo nõ morbo, quo nõ dolore ſunt hæc longè grauiora? Nihil tale dixit apud ſe, neq; indignatus eſt, nec lamẽtatus eſt, dicens: Egregiam verò refero mercedem, qui in eius lege die & nocte meditor: qui cùm in tanta eſſem authoritate, nunc ſum omnium abiectiſsimus. Qui peperci inimicis, in petulantis filij ſum manus traditus. Nihil tale dixit, nec cogitauit, ſed omnia ſapienti & forti animo ferebat: in his quæ fiebant, vnã habens cõſolationem, ꝙ deo hæc ſciente fierent. Quemadmodum tres quoque pueri dicebant.

Dan. 3. Sin minus: Notum ſit tibi rex, quòd deos tuos non colimus, & ſtatuam tuam auream quam ſtatuiſti, non adoramus. Siquis autem eis dixiſſet, Et qua tãdem ſpe morimini? quid expectantes, quid verò ſperantes poſt mortem, poſt ignem? (Reſurrectionis enim nondum erat expectatio) audiuiſſet: Hæc eſt maxima remuneratio mori propter Deum. ita hîc etiam maximum exiſtimabat ſolatiũ, Deum hæc ſcientẽ non prohibere. Amator enim vel millies pro amica moreretur, quanuis poſt mortem nihil ab ea expectaret. Ita etiam nos oportet non propter regni expectationem, nec propter aliquam ſpem futurorum bonorum, ſed propter ipſum Deũ omnia pati. Sed ſunt multi adeò ignaui & ſupini, vt ne cum mercede quidem virtutem expetant. Et Deus quidem qui regnum promittit, non auditur: Qui gehennam autem procurat diabolus, amatur. Quid hac eſt inſania grauius? Quid autem dixi procurare gehennam, etiã ante gehennam, hîc dolorem, riſum & ignominiam, & innumerabilia adducens ſupplicia, multos habet qui ad ipſum accurrunt. Cõſydera quomodo adulter vel ante gehennam eſt omnium miſerrimus, omnia ſuſpicans, vel ad vmbram contremiſcens, ad

γνώμη. *Confirmatio à ſimili.* *Enãtioſis.* *Matt. 19. 25.*

nullum liberis reſpiciens oculis,ſed omnes pertimeſcens & qui ſciunt, & qui neſciunt, acutos videns gladios, impendentes lictores,iudicia. Quid tale habet temperātia, etſi labores habeat innumerabiles? Non eſt ſemper in uo luptate continens: in dolore autem ſemper eſt adulter, etiam in tenebris. Ita etiam videre poſſumus in aliis,qui vincuntur ab ira,& qui iram vincunt:in iis qui rapiunt,& in iis qui ſua propter Deum donant,vel (vt verius dicam) profundunt.Hi enim ſedent in portu, illi verò in præſentium malorum euripum detruſi, quotidie circuncurſant. Præter hæc autem,quādo qui eſt maximè auarus, præſentiá bona non ſatis ducit ad fruendum,& mortẽ timet imminentem:conſyderá quanta patitur.At non qui eſt virtute præditus,ſed tunc gaudet & oblectatur, cum eius non pereat,ſed potius germinet & effloreſcat fruitio. Adulteris itaque & incontinentibus & auaris & helluonibus ſenectus affert,vt ab illis fruendis excidant:bonis autẽ maiorem fruendi facultatẽ. Quare vel ante gehennam hoc vel ad mentẽ vexandam ſuffecerit. Hæc ergo cogitantes, *Concluſio* fugiamus vitium,ſectemur virtutẽ, Deum amemus non *parænetica.* propter ea quæ ſunt eius, ſed propter ipſum. Ita enim in præſenti vita ingrediemur via quæ ducit ad virtutẽ, quæ *Mat.7.* eſt anguſta quidẽ natura, ſed viatorũ voluntate & inſtitu *Prou.4.* to lata redditur. Ad cuius faſtigium cacumẽ nobis detur peruenire gratia & clemẽtia Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

IN PSALMVM VIII.

In finem pro torcularibus. Alius, *Epinicion pro torcularibus.* Alius, *victoriæ effectori, pro gitthitide. Hebræus autem* למנצח *Lamma Zeah alhagithith* עלהגתית

D*Omine dominus noſter quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.* Alius, *Quàm magnum nomen tuũ.* In priore pſalmo dixerat, Confitebor domino ſecundum iuſtitiam eius,& pſallam nomini domini altiſsimi:hîc implet quod promiſerat,ei hymnum offerens. Et in illo quidem ſunt ea quæ dicuntur tanquam ex vna perſona. Domine enim deus meus,inquit,in te ſperaui,ſaluum me fac. Hîc autem tanquā ex perſona multorũ. Domine enim,inquit,

Deus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum. Sed præbete ſilentium, & attentè audite. Si enim cùm in theatro chori canunt ſatanici, ſumma eſt quies, & maximũ ſilentium, vt pernicioſa percipiantur cantica: hic vbi chorus quidem eſt ex viris ſanctis: qui autem chorum ducit, eſt propheta: canticũ autẽ ac melodia non eſt ex operatione ſatanæ, ſed eſt ex gratia ſpiritus: qui autem canitur, non eſt dæmon, ſed Deus: quomodo non eſt ſummũ adhibendum ſilentium, & cum veneratione & ſumma reuerentia audiendum? Chorum enim ducimus vnà cũ ſupernis poteſtatibus. Supernorum enim chororũ Cherubim & Seraphim, hoc eſt munus, Deum aſsiduè laudare, & hymnis celebrare. Ex his choris etiã in terra apparuerunt cum vigilantibus paſtoribus canentes. Audiamus ergo hoc quoque canticum. Qui terrenum quidem regem laudant, cũ eo loquũtur de imperio, de trophæis, de victoria, & dicũt gentes quæ ab eo victæ ſunt, vocantes eos expugnatores, & barbarorum victores, & quæcunque ſunt eiuſmodi. Huiuſmodi canticum canit etiam hîc beatus. narrat enim victoriam, & trophæum, & bella confecta, non quidem talia, ſed his multo difficiliora. Vide autem quomodo incipit, Domine Deus noſter. Aliorum enim, qui non credũt in ipſum, vno modo eſt dominus; noſter verò ſimplici ratione, & q nos ex iis quæ nõ erant, fecerit, & quòd agnoſcatur à nobis. Et vide quomodo ſtatim à principio ponit ſummam beneficij. Si enim didiceris quomodo dominus tuus factus ſit: quòd abalienatos & inimicos, & morte affectos, familiares effecerit, & viuificauerit: pulchrè videbis ſummam beneficij. Hoc ergo admirans propheta dicit: Quàm admirabile eſt nomen tuum, hoc eſt valde admirabile. Quàm admirabile autem ſit, non dixit: neque enim dimetiri potuit, ſed tantùm amplificationem & hyperbolen attulit. Vbi ſunt qui dei eſſentiam curioſè perueſtigant? Si enim cùm nomen eius dixiſſet, adeò admiratus eſt, vt obſtupeſceret: quomodo venia eis dabitur qui ſe dicunt noſſe dei eſſentiam, cùm ne propheta quidem quàm ſit admirabile eius nomen, cognoſcere potuerit? Quàm admirabile nomen tuum? In nomine enim tuo mors victa & fracta eſt, vincti ſunt dæmones, cælum apertum eſt, fores

Argumẽtum à minori.

Bíκης.

Luc. 2.

A ſimili.

1. Cor. 15.

fores paradiſi patuerunt, ſpiritus demiſſus eſt:ſerui,facti *Epheſ.4.*
ſunt liberi:inimici,filij:alieni,hæredes:homines, Angeli. *Act.4.*
Quid dico Angeli?Deus homo factus eſt,& homo Deus: *2.Corin.5*
cælum accepit naturam è terra ſumptam, terra eum ſu- *Act.2.*
ſcepit qui ſedet ſuper Cherubim cum exercitu angelico: *Rom.8.*
quæ ītercedebat maceria,diruta eſt,ſublata eſt ſepes:quæ *Rom.5.*
diuiſa & diſiuncta erant, vnita ſunt: tenebræ ſunt extin- *Tit.3.*
ctæ:lux reſplenduit,mors abſorpta eſt.Hæc omnia cogi- *Ioan.1.*
tans,& longè his plura propheta,exclamat dicēs,Quàm *Epheſ.2.*
admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra! Vbi nunc *Ioan.1.*
ſunt Iudæi, qui ſunt impudentes aduerſus veritatem?Lu- *1.Cor.15.*
benter enim eos interrogarem de quonam hæc dicūtur.
De omnipotente,inquient. Sed non erat nomen eius ad-
mirabile in vniuerſa terra. Teſtatur Eſaias dicēs,Propter *Eſa.52.*
vos blaſphematur nomen meū inter gentes. Si autem qui
eum colebant,in cauſa erant vt ipſe blaſphemaretur, vbi
erat admirabile?Quòd enim natura ſit admirabile, clarū *Nomen*
eſt,apud homines autem non erat tunc pluribus admira- *Dei,admi*
bile,ſed etiam vile & aſpernandum. Sed non ſic nūc:quia *rabile cū*
quando acceſſit vnigenitus filius,vbique nomen eius ad- *Chriſto.*
mirabile cum Chriſto. Ab ortu Solis,inquit, vſque ad oc- *Pſal.112.*
caſum glorificatum eſt nomen meum in gentibus. Et rur *Mal.1.*
ſus: In omni loco offertur incenſum nomini meo, & ſa- *Eſa.11.*
crificium mundū. Vos autem ipſum prophanaris. Et ali⁹,
Impleta eſt vniuerſa terra cognitione Domini. Et rurſus,
Venient dicentes,patres noſtri falſa idola poſſederūt. Vi- *Hier.10.*
des hæc omnia dicta eſſe de filio,factum eſt enim ei⁹ no-
men admirabile in vniuerſa terra. *Quoniam eleuata eſt ma-
gnificentia tua ſuper cælos.* Alius, *Qui poſuiſti laudem tuam ſu-
per cælos.* Quia enim terræ meminit,transfert etiam ora-
tionem in cælū,quod ſemper conſueuit facere, oſtendēs
vniuerſum orbem terrarum laudare ſuum dominū. Hoc
etiam hic oſtendens dicit: Admirabile infrà, admirabile
ſuprà. Non ſolū enim homines,ſed etiam angeli laudant
ea quæ facta ſunt,& pro eius in homines beneficiis agūt
gratias,quod etiam fecerunt in principio,cū in terris cho *Luc.2.*
ros duxerunt. Vel hoc ergo dicit,quòd canunt etiam An-
geli,vel vult eius oſtēdere magnitudinem. Quādo enim
ſcriptura vult aliquid magnum dicere,diſtantiam horum

*Pſal.*102 elementorum adducit in medium, vt quando dicit, Secun
16. dum altitudinem cæli à terra. Et rurſus, Quãtum diſtat or
tus ab occaſu, lõgè fecit à nobis iniquitates noſtras. Hic
ergo admiratur quàm magna ſint & quàm grãdia quæ fa-
cta ſunt omnia, cum infimam ſubſtantiam effecit omni-
bus ſuperiorem. *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti lau-
dem.* Alius, *Ex ore infantium & lactentium fundaſti fortitudinẽ.*
Alius, *Conſtituiſti robur.* Quod autem dicit, eſt eiuſmodi. Po
tentiam tuam ex hoc maximè oſtendiſti, quòd vires im-
belles moueris, & linguam balbutientem ad illam glori-
*Matth.*21 ficationem, claram & expeditã feceris. Quæ enim facta
eſt à pueris in templo, hymnorum decantationem hic di
cit. Et quamnam ob cauſam, aliis prętermiſsis miraculis,
mortuorum reſurrectione, leproſorum mundatione, Dę-
monum expulſione, nunc puerorum miraculi meminit?
Quoniam illa quidé etiam antè facta ſunt, & ſi non ſic, ta
men facta ſunt, & aliquid inter ſe commune habuerũt, li
4. *Reg.* 4. cet nõ modum. Suſcitatus eſt enim mortuus ſub Heliſęo,
4. *Reg.* 5. & leproſus mũdat⁹, & Dæmõ per Dauid expulſ⁹ eſt, quã-
1. *Re.* 16. do Saul inuadebatur à Dæmone. Chorus autem infantiũ
& lactentiũ nunc primum locutus eſt. Ne ergo impuden
ter ſe gereret Iudęus, dicẽs hęc dicta eſſe de iis quæ facta
ſunt in veteri, elegit ſignum quod nunc primùm & ſolũ
factum eſt, & alioqui quę fiebant, erant figura ac typus a-
poſtolorum. Nam cum ij eſſent valde infantes, & ipſis pi
ſcibus magis muti, vniuerſum orbem terrarum irretie-
runt. Quòd autem hoc ſit maximè Dei virtus & potẽtia,
vide etiam Prophetam hoc de patre dicentem. Cum Mo
Exod. 4. ſe enim loquens dicit: Quis fecit mutũ & ſurdum, viden-
Eſa. 50. tem & cæcũ? Et rurſus: Qui dat linguas expeditas iis qui
ſunt impeditioris linguæ. Et rurſus, Domin⁹ dat mihi lin-
guam diſciplinæ vt ſciam quando oporteat loqui ſermo-
Geneſ. 11. nem. Iam vero dicit etiam in principio: Agite deſcenda-
mus, & confundam⁹ ipſorum linguas. Magna ergo eſt &
valida demonſtratio. In aliis enim, etſi præter rationem,
aliqua tamen ſuſpecta habebãt qui ſunt impudentes, hic
autem nihil potuerunt dicere, cum ipſa per ſe nuda natu-
ra contenderet. Et ideo non dixit ſimpliciter infantium,
ne quis innocẽtes & ſimpliciores eum dicere putaret, ſed

ſubiunxit, Et lactentium. ætatẽ, cibi adiectione exprimẽs. Non enim dixit ſolummodo infantium, ſed etiã vbera ſugentium, qui nondũ ſolidi cibi fuerunt participes. Nõ eſt ergo hoc ſolum admirabile, quòd vocem, eámque clarã & expreſſam emiſerint, ſed etiã quòd plenam bonis innumerabilibus. Quæ enim apoſtoli nõdũ nouerant, ea pueri laudibus hymníſque celebrabant. Ex hoc etiam aliquid aliud ſignificat, nempe oportere eos qui ad dogmata accedunt, animo pueros effici. Siquis enim non ſuſceperit regnũ cælorum vt puellus, inquit, nõ poteſt ipſum ingredi. *Propter inimicos tuos.* Dicit etiã cauſam cur hoc miraculum factũ ſit. Alia enim non propter inimicos facta ſunt, ſed vt accedentes beneficium acciperent, & alij docerentur: hoc autem non ſolũ propterea factum eſt, ſed vt obſtruerentur ora inimicorum. Quos etiam alius clarius ſignificans, dicit, Propter alligantes te. Ii enim eum alligarunt ductum ad crucem. *Vt deſtruas inimicum & vltorem.* Vt compeſcas inimicum, & qui ſeipſum vlciſcitur, populum hic dicens Iudaicum. Chriſtũ enim expellebant vt inimicum, præ ſe ferebant autem hoc facere tanquã patrem vlciſcentes. Et ideo hanc illis excuſationem auferens, dicebat, Qui me odit, odit & patrẽ. Et ruſ⁹, Qui credit in me, credit in eum qui me miſit. honori ſuo & iniuriæ ſemper patrem coniungens. Vide autem quàm accuratè locutus ſit Propheta. Non dixit, Vt punias, ſed vt deſtruas, quod alius clarius ſignificat, dicens, Vt ceſſare facias, hoc eſt, vt eorum de medio tollas impudentiam, nõ vt doceas, laborabant enim morbo qui corrigi non poterat. Cum ergo tale viderent miraculum, & nihil poſſent contradicere, in ipſum conuertebantur, dicentes, Non audis quid ij dicãt? Et cũ oporteret deinceps adorare & admirari, erãt valde perplexi & incerti quid agerẽt, & cũ deberẽt vnuſquiſq; inter ſe dicere, Nõ audis quid hi dicũt? id ſeipſis dimiſsis Chriſto dicebãt. Et cur non emiſſa eſt vox Angelorum? Quòd illud quidẽ, viſum ſeu ſpectrum eis potuiſſet videri, ad hoc autem nihil poterant contradicere. Quid autem dicebant pueri? Nihil graue aut importunum, nec quod eos iure poſſet percellere, ſed quod eius cum patre conſenſionem maximè ſignificaret. Benedictus, dicebãt,

[Margin notes: τροπικῶς — *Matt. 18.* — *Ioan. 15.* — *Ioan. 5.* — *Matt. 21.*]

qui venit in nomine domini. Tunc ergo eorum coercuit impudentiam, poſteà autem vrbem quoque eorum euertit, nec eſt vlla pars toti' orbis terrarum quæ ſit Iudæorũ calamitatis expers, ſed quemadmodũ qui corpore eſt mutilo, vndiquaque circũcurſat ſua vulnera oſtẽtans, & quẽadmodum iudices cũ multos homicidas de medio ſuſtulerint, vnum furcæ affigunt, vt vel ipſis mortuis, tanquam recenter inflictum ſupplicium viuos coerceat & in officio cõtineat, ita hic etiam non mortuos, ſed viuos omnibus exemplũ propoſuit, eos quoquouerſus diſpergẽs, & qui vnam habitabant regionem, nunc ſunt diſperſi per totum orbem terrarũ. Et ſi cauſam rogaueris, nullam aliam inuenies, quàm quòd Chriſtũ crucifixerint. Cur enim, dic mihi, hoc ita factum eſt? Sed & ſi id aliquando factum eſt, in vnam gentem exterminati ſunt, & ad paucos annos. Nunc autem non ſic, ſed infinito ſupplicio puniuntur, Et ſi eos rogaueris, Cur Chriſtum crucifixiſtis? dicunt: Quòd eſſet impoſtor & præſtigiator. Vos ergo oportebat propterea honorari, & fines veſtros propagari, vt qui Deo feciſſetis rẽ gratam. Qui enim impoſtorem, & præſtigiatorem, & Dei aduerſarium de medio ſuſtulerit, is Dei hoſtem ſuſtulit. Qui autem hoſtem ſuſtulit, is iure optimo laudetur. Nunc autem, Phinees quidẽ quòd vnã meretricem interfecit, tantam laudẽ à Deo eſt conſecutus, vt ſacerdotio & tãto honore dignus habit' fuerit: vos autẽ, quos multo maiori honore affici oporteret, ſi modò impoſtorẽ occidiſſetis, nõ modò nullo honore afficimini, ſed, quod lõgè eſt grauius, errones & exules, nullãque certã ſedẽ aut patriã habẽtes, huc & illuc obitis. Hoc ergo nulla alia de cauſa paſſi eſtis, quã ꝙ pręſidẽ, & benefactorẽ, & veritatis doctorẽ crucifixiſtis. Si fuiſſet enim impoſtor ac plan', & Dei aduerſarius, & cũ Deus non eſſet, voluiſſet eſſe Deus, & patris honorẽ ad ſeipſum attraxiſſet: & Phinee, & Samuele, & illis omnib' oportuit vos magis honorari, qui legis defendendæ tantum zelum oſtenderetis. Nũc autem quod nunquã paſſi eſtis cum idola coleretis, cum impij eſſetis, cũ filios interficeretis. hæc nũc paſsi eſtis, & nulla datur ratio vos liberandi à malis, & errones, exules, vagabundi, & Romanorum legibus ſeruiẽ-

Elegans homœoſis.

Pulchrè reuincit Iudeos.

Num. 25.

Eſa. 63.
Ioan. 8.

πλάνος ſeductor.

tes,terram & mare obitis,migrãtes , nulláſque certas ſedes,vrbes aut domos habẽtes,& in ſeruitutem redacti,& à patria, & à ſacerdotio,& omnibus quæ priùs habebatis, expulſi eſtis,in mediis barbaris & gentibus innumerabilibus diſperſi,omnibus hominibus exoſi,execrãdi,& omnibus ad iniuriam accipiẽdam expoſiti. Et meritò quidẽ. Non enim præmia accepiſtis,quòd Dei inimicũ occideritis:hoc mera eſt inſania & nugæ. Quæ enim nũc patimini,non ſunt eorum qui Dei inimicos occidunt,ſed eorum qui amicos interimunt.Sed nos,ô amice,inquit,hæc non dicimus.Propter noſtra peccata hæc patimur.Nũc confitemini increduli,& quænam peccata cædo?Nunquid nũc primũ peccaſtis?nũc certè mitiores & moderatiores euaſiſtis. Sed nõdũ hoc agim⁹. Sed vos illud lubẽter interrogarem,quamobrẽ priùs ſemper peccantes , Dei benignitatem & clementiam ſenſiſtis,nũc autem non itidem , & quod eſt admirabilius,nũc minora peccata cõmittentes?
Tũc enim & Beelphegor initiabamini , & vitulũ adora- *Num.25.*
ſtis,& filios occidiſtis,& filias de medio ſuſtuliſtis,idque *Exo.31.*
cum vobis ſigna abundè ſuppeterent,nunc autem cũ nec *Pſal.105.*
videatis mare diuidi,nec petrã frãgi, nec adeſſe Prophe- *Eze.16.*
tas,nec veſtri cõſuetam ſentiatis prouidẽtiã,maior tamẽ *Exo. 14.*
appareat probitas,& vitæ moderatio, quænam eſt cauſa, *& 17.*
quòd quãdo minùs peccatis,&maior eſt veſtra modeſtia, *Attende.*
maior eſt pœna ac ſuppliciũ?An nõ vel ſtultis clarum eſt, *δ'ιυωσιν.*
id ideo fieri,quoniam maiùs eſt veſtrum nunc peccatum? *Chryſoſt.*
Quandiu enim in ſeruos peccaſtis,veniã eſtis aſſecuti,vt *in impios*
cũ Prophetas interficeretis,& lapidibus impeteretis,ſed *Iudæos.*
poſtquã manus in dominũ iniecistis,vobis deinceps eua- *Matt.23.*
ſit vlcus immedicabile, & ideo quadringẽti*iã anni præ- *Act.7.*
terierũt ex quo ciuitatis vel ipſum ſolũ periit,ſublatũ eſt *Heb.11.*
ſacerdotium,regnum abruptum,confuſæ tribus,pręclara ** Attẽde*
illa & magnifica euanuerunt,& ne veſtigium quidem eſt *ætatẽ chry*
apud vos reliquum,quod nũquam antè factum eſt.Sed in *ſoſto.*
principio quidem cum dirutum eſſet templum,remane- *Dan.9.*
bãt prophetę,& ſuppeditationes ſpiritus,& miracula,nũc autem vt clarè intelligatis deum vos eſſe perpetuò auerſatũ,ea quoq; ſublata ſunt:& ſeruitus,& captiuitas,& rerum omniũ euerſio , & (quod eſt omniũ difficillimũ) Dei

Argumẽtum à ſimili. vos inuaſit derelictio, & perinde fecit deus, vt ſiquis ſeruũ ingratum, ſæpe flagris cæſum & nõ correctũ, veſtibus exutum, nudum, deſertum, vagabundum errare permitteret mendicantẽ, & vndique eiectum. Antea autem res veſtræ nõ ita ſe habebãt, ſed apud vos erãt prophetæ & in Ægypto, & Babylone, & in deſerto. Moſes in Ægypto, Babylone Daniel & Ezechiel, in Ægypto rurſus Hieremias: & miracula adiecta miraculis, clariórque & illuſtrior gens euaſit, vt quæ apud vos captiuis regibus eſſet ſuperior. Sed nunc illa omnia perierunt, & ſupplicium eſt grauius prioribus, non ſolùm propter longitudinẽ tẽporis, ſed etiam propterea quòd eſtis vndiquaque derelicti. Quánã ergo de cauſa, dic quæſo, quando plura peccabatis, tanta veſtri erat cura ac prouidentia: quando autẽ pro lege zelo accenſi eſtis, paſſi eſtis grauiora? Ex hoc enim Deum damnatis iniuſtitiæ, quòd peccatores quidẽ honoraret, eos autem qui ſe rectè & ex virtute gerunt, contẽpſerit. Si enim impoſtorẽ, vt dicitis, ſuſtuliſtis, vos rectè ac præclarè geſſiſtis. Vel ſi iuſtus eſt deus, vt certè eſt iuſtus, clarũ eſt veſtra nunc eſſe grauiora peccata. Si autẽ nunc nec impij eſtis, nec filios (vt antè) ſacrificatis, quódnã eſt aliud peccatum propter quod grauiora paſſi eſtis? An nõ eſt euidẽs, ꝙ crucifixio eſt veluti quidã colophon & ſumma omnis malorum? Hoc vos magis perdidit quàm idolorum cultus, vituli conflatio, & filiorum occiſio. Non eſt enim conferendum, filium ſuum interficere, & dominum ſuum crucifigere. Propterea quando filios quidem occidebas, veniam es conſecutus: ſed quando Dei filium & tuum Dominum occidiſti, puniris deinceps abſque vlla venia. Quot ſunt anni ab exitu ex Ægypto vſque ad aduentum Chriſti? mille & quingenti puto, & plures. Quomodo ergo in his omnibus vos peccantes paſſus eſt: nunc autem vos abiecit, quando maximè coronare oportuit, etſi multa peccaſſetis? Præclarum enim eſſet veſtrũ facinus, ſi impoſtorem occidiſſetis. Cùm hoc autẽ nunc & ſabbata obſeruare videmini, & idola minimè adoratis, & alia ſeruare magno ſtudio contenditis. Quando ergo & vita veſtra eſt melior, & tam præclarum, vt dicitis, facinus feciſtis, nunc vltima patimini. Quid hac inſania fuerit deterius?

Eſa. 64. & ſeq. & Mat. 23.

Pſal. 150
Hie. 7. et 4. Re. 17
ἐναντίωσις.

Quid hac amentia? quòd cùm vos defendere velitis, blaſphemiis & maledictis deũ inſectamini. Si enim quod aduerſus Chriſtũ peccaſtis, non eſt illis omnibus deterius, ſed id à vobis, & dicitis, iuſtè & rectè factum eſt: cur vos quidẽ punit, vos ſic rectè gerentes, peccantibus autẽ pepercit? Hoc non ſolùm deus, ſed nec vllus homo mentis compos facere in animum induxerit. Sed quid ad hæc dicunt? Diſiecti ſumus, vt eſſemus orbis terræ doctores. Nugæ ſunt hæc, & ineptiæ. Eos enim qui futuri ſunt doctores, ſe priùs rectè geſsiſſe oportuit, & tũc ad id mitti: cuiuſmodi fuerunt prophetæ & Apoſtoli. cùm autẽ ipſi ſint peruerſi, & omni vitio referti, quomodo ad docendũ proceſſerunt? Videamus ergo qualis eorum fuerit vita quæ præceſsit. Inueniemus enim eos beluis fuiſſe immaniores, nam & parricidæ, & filicidæ, idolorúmq; cultores, & alienorum bonorum occupatores fuere: eorum autẽ ſunt plenæ prophetiæ Ac veſtram quidẽ libidinem ac incontinentiam ſignificãs Hieremias dicebat: Et qui in equas inſanientes facti ſunt: vnuſquiſque hinniebat ad vxorẽ proximi. Quid hac fuerit peius immunditia? Nõ enim vt homines cum ſuis inuicem vxoribus coibant, & ideo eorum furorem appellauit hinnitum. Nec eos ſolùm arguit fornicationis, ſed eos etiã accuſat adulterij, quod etiam ab eis impudenter admittebatur, quemadmodum in brutis. Alius autem propheta dicit, Ingreſsi ſunt ad mulierẽ facientes aulæa filius & pater ad eandem puellã. Propterea ergo, dic quæſo, vos miſit doctores, vt fornicationes & adulteria diſceremus, & quòd oportet, patrem & filium idem inire cubile? Quid verò Ezechiel? Ne ſecundũ gentium quidem legitima feciſtis, inquit. Eos ergo qui erant deteriores gentibus, dic mihi, doctores miſit? Factas autẽ ab eis cædes qui ferre poſsit? Filios enim & filias mactarunt dæmoniis, & eos combuſſerunt. Hoc autem Dauid quoque oſtendit, dicens: Et mactarunt filios ſuos & filias ſuas dæmoniis. Propterea ergo miſit, vt hoc diſceret natura hominum, quòd oportet filios & filias mactare dæmoniis? Non erubeſcitis, nec pudore ſuffuſi vos tegitis, cũ huiuſmodi nugas cominiſcamini. Alius enim dicit, Sanguinem miſcent ſanguini: & execratio, & men-

Hiere. 5. — *Amos 2.* — παραπετάσματα — *Ezec. 5.* — *Pſal. 105* — *Oſee. 4.*

dacium, & furtum, & adulterium fuſum eſt ſuper terram.
Hiere.3. Alius autem: Facta eſt tibi facies meretricis, erga omnes
Ezec.22 fuiſti impudens. Alius rurſus, Principes veſtri tanquam
Pſal.13. lupi Arabiæ. Alius rurſus, Non eſt intelligens, non eſt requirens deum. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt. Egreſſi ergo eſtis vt hæc doceretis, impudentiam, amentiam, fornicationes, adulteria, cædes, omnem viam improbitatis? Non ceſſatis nos cogere veſtra mala traducere.
Eſa. 48. iuxta 70 interpre. Vos eſtis qui erigimini ex vtero, & docemini vſque ad ſenectutem. Vos eſtis cæci, & qui vos inuicem in foueam præcipitatis. Cæcus enim, inquit, cæcum ducit, &
Pſal.70 ambo in foueam cadent. Qui prophetas ſemper habui-
Mat. 15. ſtis, & nunquam facti eſtis meliores, futuri eſtis aliorum doctores? Non ceſſatis hæc nugari, veſtram agnoſcitis
Luc. 6. culpam? Hoc enim vos ſemper perdet, quòd veſtrorum malorum nolitis fundamentum cognoſcere. Propter ea quòd faciunt iudices, qui iubent vt eos qui flagris cæ-
Homœoſis elegās. duntur, ſequantur qui clament & dicant cur cædantur, ſi fures, ſi raptores: ita etiam Deus vos quoquouerſus traducens, iuſſit ſequi prophetas qui cauſam dicerent ſupplicij. Vbique enim terrarum vnà vobiſcum vincti ſunt, qui etiam nunc adhuc vobis inclamãt. Et ſi in ſynagogas ingrediaris, audies aſſiduè eos hæc verba dicere. Et Dauid quidem deſcribens illud (quod latrocinij inſtar habebat) Caiphæ iudicium, dicit vos propterea periiſſe. Cùm enim dixiſſet, Dirumpamus vincula eorum, & abiiciamus à no
Pſal.2. bis iugum ipſorum: ſubiunxit, Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in furore ſuo conturbabit eos. Eſaias autẽ cùm
Eſa.53. dixiſſet ouem ductam eſſe ad occiſionẽ, ſubiunxit: Et dabo improbos pro ſepultura ſua, & diuites pro morte ſua.
Eſa. 5. Et rurſus alibi de vite loquens: Expectaui vt faceres iuſtitiam: feciſti autem iniquitatem, & non iuſtitiam, ſed clamorem. Quémnam autem clamorem? Crucifige, crucifige. Et ſubiunxit: Propterea diruam ſepem eius, & erit in
Mat. 27. conculcationem: & mandabo nubibus vt non pluant ſu-
Mar.15. per ipſam pluuiam. Non propterea ergo diſperſi eſtis, ſed
Luc.23. propter ea quæ in cruce auſi eſtis, idq; manifeſtum eſt ex prophetis. Et vt ſcias Chriſti virtutem, & vt ex vobis ipſis diſcatis, quæ nõ didiciſtis à prophetis, vide res quoq; ipſas

id teſtantes. Quod enim vos lex non docuit, hoc ex redundanti copia fecit Chriſti potentia. Quandiu enim legem habuiſtis, & occidebatis, & filios mactabatis, & adulterabatis: poſtquam autem illuxit ſol iuſtitiæ, de veſtris malis multum deceſſit, & moderatius vitã inſtituiſtis, correcti per veſtram in nos æmulationẽ. Propterea vos diſperſit, vt ſciretis quantam in terris plantarit rẽpublicã: & templum ſoluit, vos vel inuitos à vitio abducẽs: & vbi tẽplum fuit ſolutũ, illic etiam Chriſtus ſepultus eſt, vt propter illius ſepulchrũ recedentes, viderent etiã trophæum illius potentiæ, & verbũ ſtetiſſe quod dicit: Non manebit hîc lapis ſuper lapidẽ. Vbique enim ſunt eius trophæa & monimenta potentiæ. Sin autem erat, vt dicitis, impius, & Dei aduerſarius, etſi innumerabilia peccata feciſſetis, ne ſic quidem puniri oportebat: & ſi oportebat, nõ tunc: ne quis exiſtimaret vos pro illo pœnas luere. An nõ audiſtis Deũ dicentem, quando eratis in captiuitate, Non propter vos facio, ſed propter me, ne meũ nomen prophanetur. Atqui tunc erat maior veſtra improbitas: ſed tamen, inquit, ne exiſtiment barbari me eſſe imbecillũ, dimitto veſtra peccata, & conſeruo vos. Deinde tunc quidem vos iniquè vos gerentes ſeruauit, ne eius nomẽ prophanaretur: nunc autem hoc non feciſſet? Si enim vel innumerabilia peccata feciſſetis, vos nihil oportuit pati eiuſmodi ſi fuiſſet impoſtor Chriſtus, nequis exiſtimaret vos illa propter ipſum eſſe paſſos, ſed etiã conſeruatos vos eſſe oportuit: & ſi, vt iam dixi, vos pati oportuit, at nõ tunc. Nũc autẽ hæc ſimul facta ſunt. Quando enim crux proceſsit, paulò pòſt exierunt Apoſtoli, & difficile bellũ aduerſus illam ciuitatem ſuſcitatum eſt, & quod eſt in Euãgeliis: Væ lactantibus & prægnantibus, & omnia illa, exitum ſortita ſunt: & illud, Tunc erit tribulatio, qualis nunquam antè fuit, impletum eſt. Nam & mulieres filios comederunt, & hoſtes perfregerunt ventres mortuorum, & ignis barbaricus eſt omnia depopulatus, & omnia erant plena ſanguine, & nouæ tragœdiæ, & vniuerſus orbis terrarũ refertus erat malis Iudaicis. Hæc ergo apud vos cogitãtes, veſtrũ dominum agnoſcite. An nõ prophetas occidiſtis? nunquid tale quid paſsi eſtis? Nõ altaria diruiſtis? nunquid talis vobis conti-

Ezec. 23
Mat. 24.
Eze. 36.
Mat. 24.
Luc. 21.
Ioſ. de bello Iudaico.

Exo. 32. git calamitas? Non vitulũ adoraſtis, & Beelphegor eſtis
Nume.25 initiati,& naturã ignoraſtis? Nũquid tales hoſtes experti eſtis? An non vel in mediis beneficiis immemores & ingrati ſeruati eſtis? Vnde ergo innumerabilia in vos mala profecta ſunt? An non clarum eſt ex eo, ꝙ in dominum auſi eſtis peccare, non in ſeruos? Vnde nec eſt vobis à malis liberatio, nec erit. Si eſſet enim, eã prædixiſſent prophetæ. Nunc autẽ dixerunt quidẽ captiuitatem, ſed non reditũ: licet bona ſuppliciis aſsiduè admiſcẽtes, & tempo
Hiere.26 ra definiẽtes. Etenim Hieremias definiit ſeptuaginta an-
& 29. nos, & Daniel ſimiliter 70 hebdomadas & dimidiũ. Quin
Dan.9. etiam prædictũ eſt eos quadringentis & triginta annis in
Geneſ.15. Ægypto ſeruituros. Huius autem captiuitatis nuſquam
Mat.23. ſitum eſt tẽpus, nec finis, ſed relicta eſt veſtra domus de-
Prouer.9 ſerta, & quotidie res veſtræ deterius procedũt. Hæc apud vos conſyderantes, & quæ breuiter dicta ſunt fuſius tra-
1.Tim.3. ctantes (Da enim ſapienti occaſionem, & erit ſapiẽtior) illorum impudentiam immemorémque & ingratum animum poteritis refellere. *Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum.* Alius, *Video enim cælos, lunam, & ſtellas, quæ tu fundaſti.* Alius, Paraſti. Alius, Stabiliſti. Cùm dixiſſet, Deſtruxiſti inimicos, ſplendidæ huius victoriꝫ affert probationem. Tu enim, inquit qui crucifixus es, qui de medio ſublatus es, apparuiſti orbis terrarum creator & opifex. Propterea dicit, Videbo cælos tuos, ſignificans multos non hoc antea cognouiſſe, poſtea quidem certè omnes ſcient. Et cur non vniuerſas orbis terræ partes perſecutus eſt? Quòd eorum quæ videbãtur opportuniora perſecutus, de aliis docere minimè opus habuit. Adeò ergo deſtructi ſunt inimici, vt qui ab eis expellebatũr, & ab eis de medio ſublatus eſt, omnium quæ videbantur apparuerit opifex. Et quare non dixit, Manuum tuarum: ſed, Digitorum tuorum? minimæ operationis opus oſtendens ea quæ videntur, & admirabilitatem opificij, quòd ſuſpenſæ ſtellæ non cadant: etſi natura fundamentorum exigat, vt infernè non ſupernè iaciantur: ſed opifex qui eſt optimus artifex, & qui facit admirabilia, in his quæ apparent, plura fecit ſupra naturæ conſequentiam. Et quare nihil dicit de poteſtatibus incorporeis? Illinc etiam oſten-

dit eius creationem, quòd tunc cum hoc agebatur: vt ipſi diſcerent de iis quæ apparebant. Et propterea eius quoque pater cum ſúsque déque cum Iudęis loqueretur, non dicit: Ego feci Angelos & Cherubim, ſed, Ego cælum extendi: manus mea terram fundauit, dextra mea firmauit. *Eſa. 48* & omnem ſemper orationem conſumit in iis quæ apparent, omnia agens ad ſalutem auditorum. Cum enim eſſent craſſiores, magis ducebâtur ab iis quæ videntur, quã ab iis quæ ſub viſum non cadunt. *Ordo cognitionis & progreſſus* Propterea Paulus quoque ſemper ingrediens & concionans, ducit exordium à creatura quæ videtur, dicens: Deus qui fecit cælum & terram, & mare, & omnia quę in eis ſunt, & à pluuiis annuis, *Act. 17* & à genere hominum ducit exordium orationis. Si enim dixero & eũ feciſſe Cherubim, duo erunt mihi probâda, quòd ſunt Cherubim & quòd ea fecerit. In iis autẽ quæ videntur, cogor ſolùm oſtendere eum illa feciſſe: quocirca eſt etiam oratio facilior, habet enim viſum, teſtem eorum quæ dicũtur. videt enim auditor magnitudinem, pulchritudinem, & vſum, conſtantémque ac numeroſum curſum. In hoc ergo eſt ſolum mihi ſtudium ponendum, vt oſtendam id deum feciſſe. Et quare non meminit ſolis, ſed lunæ, & ſtellarum? Hoc cum dixit, illud quoque ſignificauit. Quoniam enim nonnulli à dei opificio, noctem ſeparant, per lunam eam oſtendit, dicens eum etiam huius eſſe opificem. Non eſt autem parua ſtellarum varietas, & lunarium curſuũ demonſtratio. *Quid eſt homo quod memor es eius, aut filius hominis quod viſitas eũ?* Alius, Quid quod viritim eius recordaris? Alius pro viſitas eum, dicit, Viſitabis. *תִּפְקְדֶנּוּ vt viſites eum.* Poſtquam dixit de opificio, & vniuerſum ex parte ſignificauit, inſerit deinceps ſermonem de prouidẽtia hominum. Nam illa etiam quæ dicta ſunt, ſunt propter genus noſtrum, quinetiam quæ eorum habetur cura & prouidentia. vniuerſa enim creatura propter hominem. Verum enimuero aliud quoque genus pertractat prouidentiæ, & non temere, ſed valde prudenter & gratè de his dicere aggreditur, pro toto orbe terrarum agẽs gratias, & vniuerſum dicens beneficium, & oſtendens magnitudinẽ eius diſpẽſationis in hominem. Si enim nihil erat antea: multo magis quando Chriſtus acceſſit poſt tot & tanta

peccata: & oſtendit Chriſti aduentum ita fuiſſe, vt ei parceret, & is à ſumma proficiſceretur clementia. Nam tanquam optimus aliquis medicus, ægrotis relictis venit ad nos, qui laboramus, qui nihil eramus. Hoc ergo oſtendens, dicebat, Quid eſt homo? Pro eo quod eſt, Nihil eſt, eſt quid vile. Ad tantam enim reſpiciẽs dei curam & prouidentiam, & ad ea quæ fecit pro ſalute hominum, valde ſtupet & admiratur, cur eum tanta ſit prouidentia dignatus. Conſidera enim eſſe propter ipſum, omnia quæ vidẽtur: propter ipſum, quæ ab Adam vſque ad eius aduentũ diſpenſata & adminiſtrata ſunt. Propter ipſum, paradiſus & præcepta, pœnæ & miracula, ſuppliciáque & beneficia poſt legẽ. Propter ipſum dei filius homo factus eſt. Quid dixerit quiſpiam futura quæ eſt conſecuturus? Hæc ergo omnia reputans, dicit, Quid eſt homo tantum, quòd tot & tantis dignus fuerit habitus? Siquis enim conſiderauerit quot & quanta propter ipſum facta ſunt & fiãt, & quãta ſit poſtea percepturus, multo horrore implebitur, & tunc clarè videbit quantæ curæ deo ſit hoc animal. *Minuiſti eum paulo minus ab Angelis* Alius, parum à deo, Hebræus auten וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים Hic meminit condemnationis, & veteris peccati, mortem in medium adducẽs. Quin eam quoque ſoluit, cum veniſſet vnigenitus. *Gloria & honore coronaſti eum*, Alius, Gloria & authoritate coronabis ipſum. Licet quidem hæc & hiſtoricè, licet & anagogicè accipere. Dicit enim & eius imperium, quod ei cum factus eſt, traditum eſt. Dicit etiam quæ bona conſecutus ſit poſt aduentum Chriſti. In principio enim audiit, Tremor & metus veſtri erit ſuper omnes beſtias terræ, & imperent piſcibus maris. Poſt hæc autem: Calcate ſuper ſerpentes & ſcorpiones. Sed his dimiſſis, contexit orationẽ ex humilioribus, relinquens illa cõſideranda iis qui poſſunt cernere acuti⁹. Gloria enim maior & honor ea ſunt quæ fiunt in nouo teſtamento, quando habet Chriſtum caput, quando eius corpus efficitur, quando fit frater & cohæres, & conformis eius corpori, quãdo maiorem Moſe accipit gloriam, ſicut ſignificauit Paulus, oſtendens quòd non quemadmodum Moſes imponebat velamen, ſed omnes reuelata facie domini gloriam contempla-

Simile.

Hic elohim pro מלאכם *regibus Hebræi interpretantur, Alii pro deo, vt Hierony. Ecclesia ab Angelis.*

*Gene.*2

*Luc.*10.

2.*Cor.*3

mur. & ideo dicit: Non enim glorificatum eſt quod glorificatum eſt in hac parte, propter excellentem gloriam. Hanc ergo gloriam dicit propheta per anagogen. Quid enim eſt cum ea conferendum, quando ſimul cum angelis choros ducimus, quando in filios adoptamur, quando nec vnigenito quidem pro nobis parcitur? Qua non purpura, quo non diademate ſunt hæc longè ſplendidiora, quando mortem irridemus, quando ad poteſtatum incorporearum impatibilitatem traducti ſumus, qui prius eramus contempti, inglorij, & execrãdi? Adam cum nec boni nec mali quid feciſſet, ſtatim honoratus eſt cum primum factus eſt. Quomodo enim feciſſet, qui non erat? Nos autem qui mala fecimus innumerabilia, lõgè ſumus maiorem honorem aſſecuti. Non amplius, inquit, dico vos ſeruos. vos enim amici mei eſtis. Non amplius noſtri cauſa pudore ſuffunduntur angeli, ſed etiam noſtræ ſaluti deſeruiunt. Nam & ad Philippum venit angelus, & ad multos alios: & Euangelium nunciabant hominibus. Non in terra autem hæredes, ſed ſumus ſocij bonorum cæleſtium, & Chriſti participes, & venimus ad communionem vnigeniti. Hæc omnia per gloriam & honorem ſignificat. Quamobrem dicit etiam ali⁹, Gloria & honore coronabis eum, prædicens quod futurum eſt. *Et conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.* Alius, Feciſti vt haberet poteſtatem operum manuum tuarum, *Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Oues & boues vniuerſas, inſuper & pecora campi.* Alius feras. *Volucres cæli, & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris. Domine dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.* Quemadmodum cum de creatione loquitur, non ſolum ſupernas attingit poteſtates, ſed etiam orationem deducit ad ſenſilia: ita etiam cum docet de honore habito hominibus, cum tantum ſignificaſſet illa arcana & incorporea quæ enumerauit, nũc amplius immoratur in ſenſilibus. Quęnam autem ea ſunt? Terrenũ illi datum imperium. Eſt autem admirabile, & quod maxime ſignificauit, quòd eum honoratum ante tranſgreſſionem, ne poſt peccatum quidem priuauit honore. Minuiſti enim, inquit, eum paulominus ab angelis, hoc eſt, morte condemnaſti cum peccaſſet. non ta

Ioan. 15

Act. 8
Luc. 2
Rom. 8

mẽ poſtquam eum morte condemnaſti, dono eum ſpoliaſti. & propterea poſtquam illud dixit, hoc ponit, oſtẽdens inenarrabilem Dei clementiã, quòd vel diminutum propter ſuam tranſgreſsionem, permiſit eſſe gloria honore coronatum, nec ei abrogauit imperium. Si autem parum quid detraxit, hoc eſt etiam eius prouidentiæ. Nam ante inobedientiam dominabatur beſtiis: poſt inobedientiam autem de hac poteſtate aliquantum detractum eſt. Nam nunc etiam dominatur eis aliquibus artibus, ſed cum timore ac tremore. Nam nec totum imperium ſuſtulit, nec totum reliquit, ſed quæcunque erant ei quidem ad alimentum & exercitium neceſſariæ, ſubiectas eſſe permiſit: quæ autem ſunt efferatiores, non itidem, vt ex ſua cum illis contentione, primi parentis Adæ veteris peccati admoneretur. Vnde etiam ex eo quòd non valde nobis ſubiiciũtur, magnum lucrum accedit. Quid enim nos iuuaret, ſi leonem noſtræ poteſtati obnoxium & manſuefactum haberemus? Quid nobis prodeſſet, ſi pardum haberemus cicurem? Nihil, niſi ad arrogantiam tantum & ſuperbiam. propterea has quidem permiſit eſſe exemptas ab imperio: quæ ſunt autem nobis vtiles, effecit manſuetas, bouem arantem, & ouem amicientem noſtri nuditatem corporis, & iumenta apta ad ea vehenda quæ importari aut exportari poſſunt, aues & piſces vt eſſet nobis menſa lautior. Quemadmodum enim cum quis exhæredat filium, non priuat eum omnibus, ſed parte aliqua, vt ſe corrigat, ita etiam Deus. Immo non ſic, ſed contrà potius. Qui enim exhæredat, maiori parte priuat, minorem verò relinquit: deus autem maiori relicta, exigua priuauit portiuncula, idque ad eius vtilitatem, ne alia omnia facilè ſuperaret. Sed hoc ipſum eſt etiam Dei prouidentiæ, qui hominis ſapientiam excitans, & arrogantiam deprimens, & intempeſtiuum ocium interrumpens, (ſi enim ei omnia cum facilitate ſuccederent, ſupinus & diſſolutus euaſiſſet) cõparando rerũ vſui admiſcuit quandam difficultatem, & nec omnibus cum labore, nec omnibus ſine labore frui permiſit: ſed quæ ad vſum quidem ſunt, ſine labore & ſudore habere permiſit: quæ verò ſunt ad delicias, cum labore & ſudore: volens hãc quoque no

Hominis imperiũ in beſtias cur imminutũ ſit.

Rationem confirmat à ſimili.

bis nimiam præcidi facultatem. Siquis autē dicat, & quis eſt nobis vſus ferarum? Dicemus: Primùm quidē, animæ humilitatem efficiunt, & vt homo ſe exerceat & ad certamen comparet, in cauſa ſunt: & vel valde arrogantem, propriæ naturæ admonent, quandoquidem brutum eſt ei terribile. Iam verò laborantibus quoque corporibus multa ex his fiunt medicamenta. Qui hæc autem interrogat, cúrnam feræ factæ ſint, interrogabit etiam cur in nobis ſit bilis & pituita: Nam ea quoq; ſi incitata fuerint, exeũt fera vehementius ac perniciosius, totiq; corpori exitium afferũt. Porrò autem nobis quoque ineſt ira & cupiditas, quæ ipſis quoque feris grauius nobis incommodum afferunt, niſi eas coerceamus & refrenemus. Quid autem dico animum & iram, cum ipſe etiam noſter oculus in peiores, quàm feræ, affectiones nos præcipitet, vt qui nos in amorem acerbum totos cōfigat? Sed non propterea dicemus, cur hęc facta ſunt, ſed etiam pro omnib⁹ deo gratias agem⁹. Quod enim eſt puero ſcutica, hoc eſt fera hominibus. Si enim cum vel tot rebus aſperis & difficilibus contineantur, plures tamen in tantam extolluntur arrogantiā: ſi hoc etiam frenum ademeris, conſidera quò ſit tandem proceſſura improbitas. Ea de cauſa datum eſt nobis corpus adeo valetudinarium, morbíſque obnoxium, patibile, quod obſidetur à malis innumerabilibus: & terra, quæ ſua ſunt, producit cum laboribus: & vniuerſa vita plena eſt ſudoribus, quoniam præſens vita eſt veluti quoddam gymnaſium ſeu locus in quo exercentur pueri: ociúmque & remiſſio plures perdit homines, propterea nobis laborem & inquietudinem admiſcuit, vt tanquam à quibuſdā frenis caſtigetur acrimonia mentis & vigilantia. Tu autem conſidera quomodo ea etiam quæ natant per profunditatem aquarum, & quæ in ſublime tolluntur, per artem tibi dominus ſubiecerit. Et cur non omnia quæ videntur, perſecutus eſt, plantas, arbores, & ſemina? Ex parte totum ſignificauit, & ſtudioſis de iis quod dicerent reliquit. Et rurſus in eundem definit finem, ex quo cœperat. Domine deus noſter, & ante probationem & poſt probationem eadem verba ponens. Perſeueremus ergo nos quoque

Ferarum vſus quis.

Simili cōfirmat.

Gene. 3
Iob 5
Metaphora.

eadem aſsiduè dicere, admirantes eius prouidentiam, ſuſpicientes ſapientiam, clementiam, & quam noſtri gerit prouidentiam. Et hęc quidem à nobis dicta ſunt ad interpretationem. Si autem vultis, rem maiori quoque cōtentione agamus. & Iudæos rogemus, vbi nam vocem puelli emiſerint, vbi autem inimicum talis vox deſtruxerit, quando autem eius nomen fuerit admirabile. Sed aliud tempus quàm hoc non poterunt dicere, quod ſole clarius oſtendit vim veritatis. Et ideo dicit, Videbo cælos opera digitorum tuorum, & tamē iam dixerat Moſes, Fe-

Gen.1 cit deus cælum & terram. Sed aduerſus Iudæos quidem

De hoc Euſebius in Eccl. hiſt. ſufficiunt & hæc, & quæ antè dicta ſunt. Sed quoniā qui illorum dogmata, ſi dematur circuncisio, æmulantur, Pauli Samoſateni aſſeclæ, dicunt Chriſtum fuiſſe ab eo tempore, ex quo ex Maria proceſsit illos etiam rogemus, Quomodo ſi ab eo tempore erat Chriſtus, cęlos fabricat⁹ eſt? Eundem enim hic eſſe dicit, qui ex ore infantium & la-

Heb. vlt. ctētium laudem perfecit, & qui cælos fabricat⁹ eſt. Si autem eſt cælorum opifex, reſtat vt fuerit ante cælos, & nec duxit initium ex Maria, immo erat ante Mariam. Conſidera autem Prophetæ ſapientiā. Non enim eum ſolummodo inducit opificem, ſed etiam fabricantem cum magna facilitate. Et ideo dicit, Videbo cęlos opera digitorū tuorum, non quòd habeat deus digitos, ſed minimæ eſſe operationis oſtendens quæ videntur, familiaribus nobis & conſuetis nominibus docens quæ ſunt ſupra nos.

Eſa.40 Nam etiam quando dicit, Qui metitur cælum palmo, & terram pugillo: non pugillum & palmum ſignificans, hęc dicit. ſed volens dei infinitam oſtendere potētiam. Quomodo ergo audent nonnulli filium dicere adminiſtrum? Qui enim ne vniuerſam quidem ſuam mouit operationem, quando cælum facere oportuit? Quid dico totam? ſed qui ne minimam quidem, ſed quod erat vel maximè puſillum, quomodo fuerit adminiſter? Quomodo adminiſter ſi quæ facit pater, ea quoque facit filius ſimiliter? Vbi

Io.5

eſt enim illud ſimiliter, ſi hic quidem eſt adminiſter, ille

Pſal.102. vero opifex? Quomodo autem dicit eius eſſe opera, aliquando quidem dicens, Domine tu ab initio terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli, hic verò, Videbo cælos

bo cælos opera digitorum tuorum. Nõ enim adminiſtro rum ſunt opera, ſed opificum: & ſi quis ſit adminiſter, non illi attribuitur opus, ſed ei qui fabricatur. Ergo ea etiam quæ ante à Moſe dicta ſunt, dicta ſunt de filio, nempe il lud, In principio fecit Deus cęlum & terram, & illud, Do *Gen.1* minentur piſcibus maris. Is enim qui perfecit laudem ex ore infantium & lactẽtium, is viſitauit hominem. Quæ ergo de patre dicit Moſes, ea Paulus de filio accipit, ma *Heb.1* gnam æqualitatem oſtendens. Cum ergo liceat ſanctis, quæ de patre dicuntur, indiſcriminatim filio tribuere, & quæ de filio, patri (omnia enim per ipſum facta ſunt) vbi adminiſtri nomen omnino ſitum eſt? Hoc nuſquam viderit quiſpiam. Immo, inquit, dictum eſt, per ipſum. Quid, quòd hoc ipſum etiam de patre dictum eſt? Audi autem *1.Cor.1.* quomodo. Fidelis deus, per quem vocati eſtis in ſocietatẽ *2.Tim.1* filij ſui. Et rurſus, Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per vo- *Rom.11* luntatem dei. Et rurſus, Quoniam per ipſum, & ex ipſo, & *Ioan.16* in ipſum omnia. Quánam ergo de cauſa eum dicitis ad *Vehemẽs* miniſtrum? Vt patrem honoremus. Atqui dicit filius: Vt *δείνωσις.* omnes honorent filium, ſicut honorant patrem. Qui autem nõ honorat filium, clarũ eſt quòd nec patrem. Quid ergo, inquit, patrem dicam filium? Nequaquam. Non enim dicit, Vt me dicatis patrem: ſed quid? Vt filium ma- *Sabellianus error.* nentem vt honoretis patrem. Quòd ſi patrem dixeris filium, omnia confuderis. Manente ergo hac proprietate eſt honor communis. Propterea enim dixit filium & patrem, ne confunderetis perſonas ſeu hypoſtaſes. Si autem non eſſet eadem ſubſtantia, quomodo æqualem honorem exegiſſet? Quánam ergo de cauſa dicit Chriſtus multa abiecta & humilia? Et nos docens humilitatem, & propter indumentum carnis, & propter ſtuporem Iudæo rum, & quòd oporteat genus hominum deducere paulatim ad cognitionem, & quòd eſſent imperfecti auditores, & alioqui ſæpe loquitur ad auditorum exiſtimationem. Sublimiora enim ſunt ea quæ ſunt ſolius dignitatis, vel potius quodcunque de Deo dixeris, eſt longè illa ſubſtantia inferius, & ad demiſſionem, ad auditorúmque captum ſe accommodás. Quid vis enim dicere, Magnus Deus? Atqui hoc eſt paruum, ſi de Deo dicatur. Magnum

enim, quantumuis ſit magnum, eſt finitum: ſed Deus eſt infinitus. Et hoc etiã paruũ eſt, ſi de Deo dicatur. Quod enim finem non habet, ſcio: ſed quid ſit aut vbi ſit, neſcio. Et ſi ſapientem, & ſi bonum dixeris, ea quæ ipſa quoque ſunt infinita, nihil de illa ſubſtantia dixiſti pro dignitate, ſed verbo adeſſe oportet ſenſum Deo dignum. Si hæc ergo adeò magna dignitatem non oſtendunt: quomodo venia digni fuerint qui hæc quoque manca & mutila efficere conantur? Fugiamus ergo eorum conuenticula, & cum didicerimus vnigeniti ante ſecula eſſentiam, opificiam facultatem, authoritate præditam poteſtatem, nec vllam eius eſſe à patre diuerſitatem, œconomiæ demiſſionem, multiplicem eius in nos curę prouidentiam (hęc enim omnia, & his plura, theſaur⁹ qui in Pſalmo ſitus eſt, eos docet qui diligenter attendunt) dogmata exactè cuſtodiamus, & vitæ inſtitutionem iis dignam oſtẽdamus, vt bona futura aſſequamur. Quibus nos dignos eſſe concedatur gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti cum quo patri vnà cum ſancto ſpiritu honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Hæretici vitandi.

70 ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ pro occultis filii.

IN PSALMVM IX.

In finem pro occultis filii, Pſalmus David. Alius, *Epinicion pro morte filii canticum David,* Alius *pro iuuentute filii.*

C*onfitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.* Longus eſt hic pſalmus. Hoc autem eſt etiam ſapientiæ ſpiritus. Neque enim fecit omnes breues, neque omnes fecit prolixos, ſed multiplici menſura hunc librum variauit, longitudine quidem ſocordiam excitans, breuitate autem leuans laborem. Confitebor tibi domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua. Duplex eſt genus confeſſionis. Vel eſt enim propriorum peccatorum condemnatio, vel in Deum gratiarum actio. Hic quidem ſignificat gratiarum actionem. Quid eſt autem, In toto corde meo? Cum omni alacritate animi. Cum ſtudio, inquit. Non pro rerum ſucceſſu, inquit, ſed propter contraria. Hoc enim eſt maximè grati animi, hoc ſapientiæ ſtudioſi, in rebus etiam aſpe-

Confeſſio duplex.

ris & aduerſis gratias agere, pro omnibus gloria Deũ afficere, non ſolum pro beneficiis, ſed etiam pro ſuppliciis, *Eph.5.* hoc enim maiorem mercedem cõciliat. In bonis quidem *1.Theſ.5* gratias agens, reddidiſti debitum: In malis autem, Deum conſtituiſti debitorem. Qui enim beneficio affectus eſt, & agit gratias, reddit debitum: qui autem malè affectus eſt, & gloria afficit: is debitum acquirit. Multa alia bona Deus & tũc & nũc reddit. Quare nec malorũ quidem ſenſus ad nos perueniet. Nemo enim de iis dolore afficitur, pro quibus Deo agit gratias. Quocirca aliud quoq; hinc lucrifaciemus, quòd ægritudinẽ animi diſcutiem⁹. Quãdo enim priuatus fueris pecuniis, & gratias egeris, non tantum te mordet damnum, quantum lætitia afficit gratiarum actio. Hoc diabolo certum vulnus infligit. Hoc reddit animam ſtudio ſapientiæ præditam. Hoc de rebus præſentibus verum comparat iudicium. Multi enim homines non habent veram de his quæ hic, ſunt, ſententiã, & ideo arguũtur. Ita etiã qui inſaniunt, ea ſæpe pertimeſcunt quæ non ſunt terribilia, & ſæpe formidant ea quæ non ſubſiſtunt, & vmbras fugiunt. His ſunt ſimiles qui damnum pecuniæ metuunt. Non eſt enim naturę metus, *Metus, nõ* ſed liberæ voluntatis. Si eſſet enim res moleſta, oporte- *naturæ eſt* ret omnes dolere qui priuati ſunt. Si autem non omnes *ſed volun*quibus ea periit, dolent: non eſt hoc vtique rei naturæ, *tatis.* ſed imperfecti animi. Quemadmodum enim in tenebris *A ſimili.* ſæpe quis vel funem timuerit, ſerpentem eſſe ratus, & omnia habet ſuſpecta, & amicos hoſtes eſſe exiſtimat: ita etiam quos inuaſit defectio rationis, tanquam profundis quibuſdam capti tenebris, rerum naturam non cognoſcunt, ſed voluuntur in luto, nec fœnum exiſtimant eſſe fœnum: & pleni auaritia tetrum odorem non ſentiunt. Quod ſi forte receſſerint, tunc ſcient. Et quemadmodum *Collatio* qui deformis mulieris amore capti ſunt, poſtquàm à mor- *elegans.* bo cõualuerint, tunc ſciunt deformitatem: ita etiã qui tenentur amore pecuniæ. Et quomodo, inquit, potero ceſſare ab amore Vtar rurſus eodem exemplo. Quemadmodum qui deformem amat mulierem, ſi aſſiduè quidem cũ ea habeat cõſuetudinem, accendit fornacem: ſin autẽ parũ ſeipſũ ſeiũxerit, paulatim effluit affectio: ita etiã tu pa-

rumper ſecede, paulułum concede, & paruum illud erit multum interuallum. Incipe tantum rectè facere. Habes domum ſuperfluam? Vende, & da iis qui indigent, non hoc reputans, quòd eam à te alienas, ſed quòd eam magis propriam efficis. Non ſumptum conſidera, ſed redditũ, nõ quòd ea hic priuaris, ſed quòd eius illic domin⁹ effeceris. Ita etiã perpetuò poteris narrare Dei miracula. Hoc enim dicit pſalmus ab initio. Nam qui tenetur amore pecuniæ, nõ valde poteſt in ea re verſari. nã perpetuò meditatur vſuras, cõtractus, ſyngraphas, venalia, teſtaméta, agrorũ precia, pretia domorũ, lucra, cauponatiões

Matth. 6 & narrare & cogitare nõ ceſſat. Vbi eſt autem theſaurus hominis, illic eſt etiã cor eius. Hæc loquitur, hæc meditatur, & quemadmodum ſerui ea quæ ſunt dominorũ meditantur, ita hic etiam ea meditatur quæ ſunt domini. Quid iuſſit? Quid perfectum eſt? Quid nondum perfectũ eſt, ſed eſt perficiendum? Quocirca te adhortor, vt ab illa obſeſſione liberatus, verſeris in his narrationibus, narrãs Dei miracula quæ fiunt quotidie, quæ priuatim, quæ communiter, quæ in omnes, quæ in vnũquenque. Plena eſt enim vita his narrationibus & vndecunque inceperis, videbis luculentum emanare prooemium, ſiue à cælo, ſiue à terra, ſiue ab aëre, ſiue à brutis, ſiue à ſeminibus, ſiue à plantis & arboribus, ſi velis dona antiqua recenſere, ſi quæ legẽ anteceſſerunt, ſi quæ fuerũt in lege, ſi quæ ſunt in gratia, ſi quæ poſt ex hoc loco exceſſum, ſi quæ in ipſa morte, inuenies immenſum pelagus narrationum. Quãtæ eſt ergo ſtultitiæ, cum tot narrari poſsint per quæ voluptas, lucrum, & vtilitas poſsit animæ accedere, luto rationem inquinare, de auaritia & rapina narrãtem? Quòd ſi velis, ſupernis relictis de terra diſſeramus, de eius magnitudine, poſitione, vſu, natura, aſsiduis parturitionib⁹, rebus variis, & diuerſis quæ ex ea gignuntur, ſeminibus, herbis, plantis, floribus, pratis, hortis. Ab his rurſus arboris vniuſcuiuſque figurã oratione diuidamus, poſitionẽ, altitudinẽ, bonum odorẽ, fructum, tẽpus, miniſterium, alia omnia mẽte reuoluentes, ipſius terræ & eã quæ eſt ferax, & quæ ſterilis. Eius enim nihil eſt inutile. Etenim hęc quidẽ ferrum, illa vero æs: hæc aurum, illa tulit argentũ,

hæc aromata, illa verò medicamenta varia & omnis generis. Quid, ſi dixerit quiſpiam naturam aquarum, potabilium, ſalſarum, vſum montium, metalla variorum marmorum, fontes qui ſunt in ipſis, arbores quę ſunt aptæ ad tecta & ædificia? Hæc omnia ſunt fructus ſolitudinis, hęc & animalia & omnes feras alit. Quid ſiquis dixerit lac⁹, montes, fluuios? Quemadmodum enim mulieres quæ pepererunt, fontem lactis profundentes, natis præbent alimentum: ita etiam terra hortis & viridariis fluuios & fontes tanquam mammas porrigens, ea affatim irrigat. Sed in mulieribus quidem oportet infantem ad mammã accedere: hęc autem ipſa extendit vbera, vndique ea ex alto demittẽs. Eſt etiam alius vſus ſolitudinis. eſt enim aptior ad ſanitatem corporis, vt quæ præbet puriorem inſpirandum aërem, & vniuerſum orbem terræ ex alto circunſpiciendum, & in ſolitudine philoſophandum, & à vitæ curis parumper reſpirandum. Quid dixerit quiſpiam aues quæ canunt, & animalium quæ capiuntur, vitam? Habet etiam alium vſum eremus, ſæpe enim prædiis murorum vicem præbuit, habens montes in altum erectos, voragines, & præcipitia. Quid enim dixerit quiſpiã herbas quæ in ipſis naſcuntur, quæ laborantibus corporibus magnã opem afferunt? Si autem deſertorum & montium tantus eſt vſus, tantáque ex eis bonorum eſt ſuppeditatio: ſi ad terram veneris arabilem, & ſupinos campos: conſidera quantos videbis fontes narrationum! Quemadmodũ enim in noſtro corpore hęc quidẽ ſũt oſſa, illa vero nerui, alia autem carnes: ita etiam in terra, alia quidem ſunt mõtes, alia vero voragines, alia verò pinguia prædia. Sũt hæc autem omnia vtilia. Sed quid dico terram, quæ tantum eſt elementũ? Si vnius arboris velis dicere figuram, vſum, fructum, folia, tempus, alia omnia, magnam videbis narrationem. Si montium ſitum, ſi alia omnia. Si autem hunc ipſum hominem oratione perſequaris, & ipſius corporis formationem, hinc rurſus inuenies immẽſum pelagus narrationum. In his ergo verſemur, hinc erit nobis voluptas maxima, hinc lucrum maximum, hinc ineffabile ſapientiæ ſtudium. Qua de re hoc ſignificans, ſubiunxit, *Lætabor & exultabo in te, & pſallam nomini tuo*

Simile.

Solitudinis encomium.

altiſſime. Alius, Canam nomen tuum. Nõ eſt hoc paruum genus philoſophiæ, lętari in domino. Qui enim in deo vt oportet lætatur, omnem quæ ex iis quæ ad vitam pertinent proficiſcitur, expellit voluptatem. Quid eſt autem, Lætabor in te? Cum talem habeam dominum, hoc eſt mihi voluptas, hoc eſt exultatio. Siquis hanc nouit voluptatẽ, ita vt noſſe oportet, nõ ſentit aliã voluptatẽ. Hoc enim eſt propriè voluptas: alia verò omnia ſola ſunt voluptatis nomina, re ipſa defecta. Hæc ſublimẽ & excelſum hominẽ efficit. Hęc animam liberat à corpore. Hæc ad cælũ eum pennatum reddit. Hæc terrenis, & iis quæ ad victũ pertinent, altiorem cõſtituit. Hæc à vitiis liberat. Et meritò. Si enim qui pulchra ac præclara amant corpora, nihil eorum ſentiunt quæ ad vitam pertinent, ſed in vno ſolo amicæ aſpectu verſantur: qui Deum amat vt oportet, quidnam deinceps vel boni vel mali ſentit eorũ quæ ſunt in vita? Nihil, ſed erit iis omnibus ſuperior, ſe rerum immortaliũ voluptate perfundens. Talis enim eſt qui ab eis amatur. Qui enim amant alia, vel inuiti citò traducũtur ad obliuionem, cum intereant & flacceſcant quæ amantur. Hic amor eſt infinitus, qui non poteſt deſinere, qui & maiorem habet voluptatem, & plus lucri: & hoc ipſo amantem delectat & recreat, quòd nunquam diſſoluitur. Canam nomini tuo altiſſime. Hoc ſolet maximè fieri ab amante. Qui enim amant, canunt in amantes cantica, etſi illos non videant: & per canticum ſeipſos conſolantur. Ita etiam facit propheta, quoniam Deus videri non poteſt, facit in ipſum cantica, per cantus cum ipſo congrediens, & deſiderium accendens, & ipſum videre exiſtimans. Vel potius cãtando hymniſque celebrando multorum inflammat deſiderium. Quemadmodũ enim qui amant, eorum quos amant celebrant encomia, & ipſorum nomina circunferunt: ita hic etiam, Pſallã, inquit, nomini tuo altiſſime. Vide quomodo ſeipſum è terra erexit, & ſui materiam ad illam eſſentiam extulerit, ſeipſum Deo dedicans, & ideo verſat eius nomen aſſiduè: is eſt enim mos amantis. *In conuertendo inimicum meum retrorſum, infirmabuntur, & peribunt a facie tua.* Alius, Cũ conuerſi ſint inimici mei retro, offenderint, & perierint à facie tua.

γνώμη.

Galat. 3
Philip. 8.

Argumẽtũ ex collatione.

Dei amore

A ſimili argumentum.

Hîc quoque eſt mos amãtis, perpetuo dicere beneficia, & *Perſtat in*
in iis ſibi placere: hoc enim ab amore proficiſcitur, & ip- *metapho-*
ſum rurſus amorẽ accẽdit. Non aberrauerit autẽ quiſpiã, *ra.*
ſi dixerit eum hîc dicere inimicos, qui mente ſolùm per-
cipiuntur. Nam ij quoque auertuntur quando generoſam
animam inuenerint. Quemadmodum enim haſta quæ in *Elegans*
clypeum incidit, ſi mollis quidem ſit, eum excindit: duro *homœoſis.*
autem & repugnanti nihil facit, ſed reflexa acie vana &
inutilis excidit: ita etiam vſuuenit in anima. Si mollem
enim & delicatã inuenerint tela quæ mittuntur à diabo-
lo, in profundum peruadunt: ſin autem duram & validio- *Iacobi* 4.
rem, & ipſe abit re infecta, & ei nihil mali facit, duóque,
imò verò tria, ex eo capiuntur commoda. nam ipſam ni-
hil lædit, ſed reddit etiam fortiorem, & ipſe ex eo imbe-
cillior factus eſt. Conſydera autẽ quomodo dei virtutem
prædicat. Infirmabuntur, inquit, & peribunt à facie tua.
Rurſus cùm audis faciem, nihil ſuſpiceris corporeum.
Hîc enim operationem, eius apparitionem, & eius viriũ
facilitatem ſignificat. Sicut alibi dicit: Qui reſpicit ter- *Pſal.* 103
ram, & facit eam tremere. ita hîc etiam idem dicit, Suffi- *Act.* 16.
cit enim ſolus obtutus ad perdendos improbos. Si enim *Collatio.*
ſanctorum præſentia facit vires dæmonũ imbecillas, mul
tò magis dei. Si eius fulgur apparens omnes terrore affi
cit, cõſydera illam potentiã ab interitu alienã, quomodo
terret, quomodo perdit improbos. Vidiſti genus hymno-
rum, vidiſti modum glorificationis, & quẽadmodum eius
narrat potentiam. Nõ paruũ autem hinc docet decretum
philoſophiæ, cũ dixit, Pſallam nomini tuo altiſsime, in cõ *In cõuertẽ*
uertendo inimicum meum retrorſum. Quódnã verò hoc *do* ἐν τῷ
eſt? Quòd nõ ſolùm in afflictionibus, ſed etiam in rebus ἀποστρα-
quietioribus ſe moderatè geſsit & ſapienter. multi enim φῆναι τὸν
malis humiles effecti, redduntur meliores: bonis autem ἐχθρόν μου
ſocordiores & ignauiores: quod quidem dicit de Iudæis, *In eo* ꝙ *cõ*
progrediens: Quando occidebat ipſos, tunc quærebant i- *uerſus ſit*
pſum. Sed non eſt hîc eiuſmodi, imò etiam in rebus ſecũ- *inimicus*
dis moderatus eſt & vigilans. Non eſt autem hoc parum *meus.*
ad ſapientiæ ſtudium. *Quoniam feciſti iudicium meum, & cau*
ſam meam. Alius, Iudicaſti pro me. Sediſti ſuper thronum *Pſal.* 77.
qui iudicas iuſtitiam. *Increpaſti gentes, & periit impius.* Alius,

Perdidiſti. *Nomen eius deleſti in æternum, & in ſeculum ſeculi.* Vide rurſus viri philoſophiam, quemadmodum non ipſe vlciſcitur inimicos, ſed deo cõcedit iudiciũ, ſeruans præ-
Rom. 12. ceptum apoſtolicum, Non vos ipſos vlciſcentes. Non hoc autem ſolùm videre poſſumus, ſed quòd hæc etiam iniuſtè paſſus eſt. Niſi enim iniuſtè eſſet paſſus, ea Deus nõ eſſet perſecutus. Sediſti ſuper thronum, qui iudicas iuſtitiam. Humano more loquitur, dicens thronum & cathedram. Illud autem, Qui iudicas iuſtitiam, id dicit quod eſt Deo conſuetum, & eſt eius ſubſtãtiæ eximium. In hominibus enim non licet hoc dicere. Non iudicant enim iuſtitiam, etſi millies iuſti ſint, vt qui aliquando quidem propter iuſtitiam, aliquãdo verò propter ſocordiã, quod iuſtum eſt, ignorent. Deus verò qui ab his omnibus liber eſt, & ſciens & volens iuſtam fert ſententiam. Illud ergo, Sediſti ſuper thronum: iudicaſti, inquit, perſecutus es, vltus es. Increpaſti gentes, & periit impius. Vides quomodo armis Deo non opus eſt, non gladio, non arcu, non ſagittis: ſed illa humano more dicta ſunt. Deo enim ſufficit increpare & perdere eos qui puniendi ſunt. Vt autem eius potentiam intelligas, audi etiam quæ ſequuntur, Nomen eorum deleſti in æternum & in ſeculum ſeculi. Radicitus perdidiſti, cõuulſiſti, ita deleuiſti, vt eorum etiam
Framea perierit memoria. *Inimici defecerunt framea in finem.* Alius,
חֶרֶב Ruinę. Hebrę⁹ aũt חֳרָבוֹת Et ciuitates deſtruxiſti. Quid
bipennis, hoc eſt? Machinis, inquit, & cõſiliis conſumptis, eum pro-
culter. priis armis deſtituiſti. Talis eſt enim ira Dei. Omnia delet, & perdit. Vel quod alius docet interpres, dicens, De-
חָרַב ſerta, id eſt, non ſolùm eorum ciuitates, ſed ipſa etiam de-
vaſtari ſerta deleuiſti, & vrbes diruiſti: ita enim iuſtus bellum ge
inde. rebat, ita aduerſarios proſternebat, non vtens armis & haſtis, ſed Dei fretus auxilio. propterea ei quoque bellũ eſt præclarum & inſigne, & vi parta eſt victoria. *Periit eorum memoria cum ſonitu.* Alius, Cum ipſis. Hebræus autẽ הֵמָּה
Ἀμωλύ- hemah. Quid eſt cum ſonitu? Vel dicit interneciονẽ, vel
γιον. malorum mœrorem. Porrò autem hoc eſt etiam dei prouidentiæ, quòd non facit hoc latenter, vt aliorum calamitatibus alij reddantur meliores. ſignificat ergo manifeſtum exitium. *Et dominus in æternum permanet.* Alius, Se-

det. Sedere enim ſæpe ponitur pro ſtabili & permanente ſubſtantia, vt declarat etiam Hieremias, dicens: Tu ſedes in ſeculum ſeculi. Et Hebræus hîc יֵשֵׁב Ieſeu. Propheta hoc dicit aſſiduè in hominum interitu, oſtendens interminatam eius eſſe ſubſtantiam, & quòd hominum quidem genus eſt caducum & momentaneum, illius autem ſubſtantia & magnificentia finem nunquam accipit. Hoc autem facit timorem incutiens, vt duabus de cauſis eum timeant, & propter magnitudinem gloriæ, & propter vilitatem propriæ ſubſtãtiæ, & vt ſemper manentẽ, & vt mirandum in modum punientem. Quòd ſi aliquid etiam oportet dicere anagogicè, id non eſt recuſandum. Alia enim poſſumus etiam contemplari: alia verò ita ſunt ſolùm intelligenda ſicut dicta ſunt, quemadmodum illud, Fecit Deus cælũ & terram. Alia verò aliter quàm habeant dictiones, quemadmodum, Cerua amicitiæ, & hinnulus gratiarum tuarum, tecum habeat conſuetudinem. Et rurſus, Sint tibi ſoli quæ habes, & nemo alienus ſit tibi particeps. Et rurſus, Fons aquæ ſit tibi ſoli. Hoc enim, ſi intellexeris id quod ſcriptum eſt, & non verba quidem fugias: ſenſum autem perſequaris, erit valde inhumanum, vt ne aquam quidem illi impertiaris. Sed hîc quidem loquitur de vxore, vt ea fruamur cum temperantia, fontem vocãs eam & ceruam, propter puritatem congreſſus coniugalis. Et hîc quidẽ hoc modo. Alicubi verò & quod ſcriptum eſt accipiendum eſt, & quod ex eo ſignificatur, quemadmodum eſt illud, Sicut ſerpentem exaltauit Moſes. Credendum eſt enim hoc factum eſſe: factum eſt enim & quod ex eo ſignificatur in figuram Chriſti. Ita hîc etiam non aberrauerit quiſpiam, ſi quæ dicta ſunt, acceperit de iis quæ euenerunt Iudæis. hæc nempe, Sediſti ſuper thronum qui iudicas iuſtitiam. Increpaſti gentes, & periit impius, Inimici defecerunt frameę in finem, & ciuitates eorum deſtruxiſti: periit memoria eorum cum ſonitu. Calamitas enim eorum qui Chriſtum crucifixerunt, eſt omnibus manifeſta, & ciuitates eorum ſunt dirutæ, & diaboli machinæ defecerunt, cũ Chriſti cura ac prouidentia omnia ſuſceperit. Sed hæc relinquentes adaptanda ſtudioſis, ea quæ ſunt propoſita perſequamur. *Parauit in iudicio thro-*

Baruch 3
Sedit יֵשֵׁב *manſit.*
2.Re. 14
Iacobi 4.
Gene. 1.
Prou. 5.
Ibidem.
Ioan. 3.
Coloſſ. 1.
Heb. 2.

Aequitate δικαιοσύνη, *in iuſtitia.*
Iuſtitia, ἐν εὐθύτητι, *in rectitudine.*

num ſuum. Alius, Stabilit ad iudicium. *Et ipſe iudicabit orbē terræ in æquitate, iudicabit populos in iuſtitia.* Vidiſti quomodo paulatim attollit orationem. Quoniam throni meminit, oſtendit throni naturam, non ex lignis, nec ex aliqua materia compoſitam, ſed ex iuſtitia. In iuſtitia, enim, inquit, collocatus eſt: iudicabit orbem terræ in iuſtitia. Et præſentia, & quæ futura ſunt, prædicit. Generale enim iudicium illic eſt reſeruatum: ſingulare autem etiam hic multa facit, ne ſtolidi exiſtimarent ea quæ ſunt, non regi Dei prouidentia. Quod ſi non hic omnes coronas accipiūt, ne mireris. Parauit enim diē in quo eſt iudicaturus orbem terræ: in præſentia autem ſtadium, luctas, & certamina. Propterea non recipiunt hic omnes pro meritis, ſed iis qui ſe recte gerunt, dona ſunt illic repoſita: & iis qui ſecus, ſupplicia. Hic autem eſt lenitas patientia, vt per pœnitentiam abſtergamus peccata. Sed illic non ita. Homicida enim, quandiu eſt in via, poteſt mutari, & liberari ſupplicio: ſed poſtquam deductus eſt ad accipiendā iudicis ſententiam, reſtat deinceps enſis, & lictor, & barathrum. Ita etiam hic. Quandiu fuerimus quidē in vita præſenti, poſſumus vitare ſupplicium ſi mutemur: poſtquam autem illuc diſceſſerimus, fruſtra lachrymabitur. *Parauit enim iudicio thronum ſuum.* Siquis autem etiam illud parauit, acceperit vt dictum eſt, non peccabit. Omnia enim ſunt parata, & ſupplicia, & coronæ, & ſentētia. Non eſt cūctatio, nec tempus, nec tarditas apud deū: quandoquidem qui viuunt, non præuenient eos qui dormierunt, quemadmodum dicit Paulus: Nos qui viuimus, qui reliqui ſumus in aduentum domini, non præueniemus eos qui dormierūt. Iudicabit populos in iuſtitia. Vide ſapientiam prophetæ, quomodo dicit præſentia, quomodo futura. Præſentia, Increpaſti gentes, & periit impius. Futura, Parauit in iudicio thronum ſuum. Et ipſe iudicabit orbem terræ in æquitate. Hoc autem facit, vt qui illi non credunt, ex præſentibus argumenta accipiant. *Et factus eſt dominus refugiū pauperi.* Alius, Attrito. Alius, Cōfracto. Vocat aſſiduè ſeipſum & pauperem & mēdicum, licet regiam teneret. Ita etiam alibi. Ego autē mēdicus ſum & pauper. Sciebat enim, clarè ſciebat omnia humana eſſe vmbra imbecilliora, & ni-

Hiere. 18.
Eze. 33.
Sap. 5.
Heb. 10.
1. *Theſ.* 4.
Illis nēpe futuris.
Pſal. 39.

hil eſſe nobis virtute magis propriũ: reliqua autẽ omnia eſſe ſimilia foliis extrinſecus appoſitis. Quòd enim virtus ſit nobis propria, ex hoc clarum eſt, Quocunque receſſerimus, ea circunferimus: illa autẽ non itidem. Hoc eſt ergo nobis magis propriũ, alia autẽ ſunt remotiora. Quẽadmodũ ergo eũ dicimus proprium ac neceſſariũ qui eſt nobis propinquior: ita etiam hanc pecuniis dicimus magis propriã, quoniã nobis ſemper eſt propinquior. Conſydera autem mihi eius gratum & ſapientiæ ſtudioſum animum. Cùm enim haberet & equos, & caſtra, & alia innumerabilia, illis omnibus miſsis supernũ acceſsit auxiliũ, & ſuam ei ſalutem fert acceptã. Nõ enim dixit: Fuerunt mihi caſtra refugium meum, nec pecunia, nec muri: ſed fuit dominus refugium pauperi. Ipſe me, inquit, in tuto collocauit: nihil enim conferri poteſt cum hoc refugio, quod & ad facilitatis & ſecuritatis rationem attinet. Aliis enim refugiis poſſunt afferri inſidiæ, nec poſſunt in promptu inueniri, ſed & tempore & loco innumerabilibus arcentur circunſtantiis. Hoc autem, vtpote quod propè ſit, inuenies, ſi id tantùm exactè quæſieris. Te enim adhuc loquente dicet, Ecce adſum. Et, Deus appropinquans ego ſum, & non Deus procul. Nec curſu ergo, nec peregrinatione nobis opus eſt, ſed vel domi ſedentes hoc poſſumus euocare auxilium. Et aliquando quidem liberat à periculis: aliquando autem eos ipſos reddit præclaros & potentiores aduerſariis, & vtrunque in tempore conuenienti. Quando enim ſe modeſtè gerunt qui id aſſequuntur, dat vtrunque. Sin autem in eo non ſe rectè geſſerint, intra vnum ſubſiſtit, ne alterius additamento nimis fiant arrogantes. Vt autem ſcias id ſæpe in cauſa eſſe vt in inſolentiam efferantur homines: Ezechias ea de cauſa elatus eſt. Sed ne ſic quidem eum contempſit, ſed quoniam victoriæ ſucceſſus mentem eius extulerat, immiſit infirmitatem quæ eum corrigeret. *Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.* Quid eſt in opportunitatibus? In tempore, inquit, opportuno. Duplicem dicit opportunitatem, quòd & fert auxilium, & quòd in tempore. Opportunitatem enim hîc dicit afflictionem. Qua de re? Quòd ſit mater ſtudij ſapientiæ, & maxime diuinum attrahat auxilium.

Mat. 114
Mat. 7.
Ioan. 13.
Eſa. 58.
Hiere. 23
πας᾽ άλ-γμα.
Eſa. 38.
Opportunitas duplex.
1. *Cor.* 6.

Tunc ſublata eſt ſocordia, & nimia diſſolutio, tunc ſuppli cationibus vacamus diligentius. Et quemadmodũ hyems eſt tempus opportunum ad terræ agriculturam: ita etiam afflictio ad curam & ſtudium animæ. Eius enim ſemper opus habemus auxilio, etſi ſint nobis res ſecundæ. Tunc autem maximè ſentimus auxilium, quando verſamur in afflictionibus. Hic etiam aliquid aliud ſignificauit, nempe quòd oportet nos operari. Qui enim fert auxilium, ei fert qui operatur. Nõ oportet ergo ocioſos eſſe, & animo deficere, ſed & preces afferre & eleemoſynas, & omnia quæ à nobis ipſis afferri poſſunt. Qui ſunt enim in bello ſocij, iis qui pugnãt opem ferunt, non iis qui animo deficiũt, & ſe dedunt ocio. Si vis ergo Dei aſſequi auxiliũ, nũquam quæ tua ſunt prodideris. Ita Iob opes latæ ſunt ſtãti, & fortiter dimicãti. Ita etiam Apoſtolis pulchrè laborantibus. *Et ſperent in te qui nouerunt nomen tuum.* Alius, Et confident. Propheta hoc facit aſsiduè, à precatione ad exhortationem orationem conuertens, vt qui ſit cõmunis doctor orbis terrarum, & Philoſophiæ theſaurum proponens in medium. Pulchrè autem dicit: Sperẽt in te qui nouerunt nomen tuum. Qui te nouerunt, inquit, & auxiliũ & defenſionem tuam, ſatis validam habent anchoram, ſpem quam in te habent, ſatis validum auxilium, & turrim infractam, qui non ſolùm pollicetur liberationem à malis, ſed ne præſentibus quidem difficultatibus perturbari permittit. Qui enim eſt liberatus ab humanis, & à ſuperna ſpe dependet, non ſolùm adſciſcit ſibi celerrimam à malis liberationem, ſed ne in ipſis quidem malis vexatur & perturbatur. vt cui ferat auxiliũ ſpes illius anchoræ. Ita ergo tres pueri non ſolùm liberati ſunt à fornace, ſed ne dum in fornace quidem verſarentur, conturbabantur. Norant enim quòd ſibi aderat à Deo auxilium. Et ideo alius dicit: Et confident, pro eo quod eſt, habebunt fiduciam. Perturbationũ enim principio longè maior eſt cautio quæ ex ſpe in Deum oritur. Illæ enim ſunt humanæ, hoc verò diuinum & inexpugnabile. Quandoquidem dixit eum fuiſſe adiutorem, & fuiſſe refugium, dicit etiam quomodo ſit. Quomodo autem eſt? Quando in eum aſsiduè ſperare perſeueramus. Quòd ſi nõ ſtatim

A ſimili.

Rom. 5.
2. Cor. 1.

Δόγμα.

Daniel. 3.

ſoluit difficultates, hoc quoque ſit pro tua probatione. Quemadmodum enim cum poſſet non permittere vt te inuaderent, permittit tamen, vt te faciant robuſtiorẽ, ita etiam cum poſſet ab initio ſoluere, rurſus cũctatur & differt, tuam augens conſtantiam, & tuam ſpem exercens, & tuam in ipſum affectionem reddens vehementiorem, & neque ſemper permittit opprimi, ne deficiamus, nec ſemper quieſcere & relaxari, ne collabamur. *Quoniam nõ dereliquiſti quærentes te Domine.* Alius: Non enim reliquiſti. Ita etiam dicit alius: Reſpicite antiquas generationes, & videte quis ſperauit in domino, & pudore affectus eſt? aut quis inuocauit dominũ, & dereliquit ipſum? Et quomodo, inquit, quæritur Deus qui eſt vbique? Studio, & animi promptitudine, & ſi ab iis omnibus quæ ad victũ pertinent, liberemur. Sæpe enim cum ante oculos & in manibus habeamus, neſcimus, ſed circuncurſamus ſæpe quærentes quæ tenemus, quãdo mens aliò verſa fuerit. Quomodo ergo Deum quærere poſſumus? Quando illuc animum intendimus, quando ab iis quæ ad hanc vitam pertinẽt, fuerimus liberati. Qui enim quærit, omnia ex anima eiiciens, venit ad illud quod quærit. Nec oportet ſolùm quærere, ſed etiam exquirere, Qui exquirit, non ipſe ſolũ quærit, ſed aliorũ etiam ope vtitur, vt inueniat quod quærit. Sed in iis quidem quæ ad hanc vitam pertinent, cùm ſæpe quęſiuerimus, non inuenimus. In ſpiritalibus autem hoc non licet, ſed omnino neceſſe eſt vt qui quærit, inueniat. Si enim ad quærendum tantùm egreſsi fuerim⁹, nõ permittit Deus vt nos multũ vexemur: & ideo dicit, Omnis qui quærit, inuenit. *Pſallite domino qui habitat in Sion.* Alius, qui ſedet, *Annunciate inter gentes ſtudia eius.* Alius dicit, In populis machinationes eius. Quid dicis? Cuius cælum ſedes eſt, & terra ſcabellum pedum: cuius in manu ſunt fines terræ, is habitat in Sion? Certè. Habitationem enim hic dicit, non loco circuncludi (eſt enim infinita eius magnitudo) ſed peculiarem in locum affectionem, & peculiariter in eum affici, vt Iudæos per hanc ſui demiſſionem ad ſe attraheret. Propterea enim noſtra quoque domus eſſe dicitur, quòd peculiariter in eam afficiamur. Iam verò in nobis quoque habitare dicitur, non quòd à

Eccle 2.

Quærendus Deus & exquirendus.

Matt. 7.

Habitatio Dei quæ intelligatur.

nobis comprehendatur, ſed quòd propriè ac peculiariter
Sion, eccleſia. in nos afficiatur. Sion autem eccleſia anagogicè dicitur.
Hebr. 12. Acceſsiſtis enim ad mõtem Sion, & Eccleſiam primogenitorum. Et meritò mons eſt Eccleſia, quòd ſit firma, &
Eccleſia, vt mons, per ſimile ſtabilis, nec poſſit conquaſſari. Quemadmodũ enim mõs non poteſt labefactari, ita nec Dei Eccleſia. Annunciate inter gentes ſtudia eius. Vult eos eſſe præcones Dei beneficiorum, & nunquam eius celare beneficia. Et hoc dicit vbique, tam propter eos qui dicunt, quàm propter eos qui audiunt. Nam & hi & illi lucrifaciunt ſi attenderint. *Quoniam requirens ſanguinem eorũ recordatus eſt.* Vidiſti quænam dicit eorũ ſtudia, beneficia. Hic etiã magnum quoddam decretum ſignificat, non perpetrari vllam cædem, de qua pœnæ non ſumantur, & quæ non vindicetur. Quòd
Geneſ. 9. etiam Moſes oſtendit in Geneſi, dicens, Sanguinem veſtrum requiram. Hoc eſt indicium infinitæ eius prouidẽtiæ, ingentíſque & prolixæ curæ. Si autem non ſtatim re
Rom 2. quirit, ne mireris. dat enim peccatoribus tempus pœnitentiæ. *Non eſt oblitus clamorem pauperum.* Vide rurſus eſſe in honore pauperes. Non autem dicit ſimpliciter & abſo
Matth. 5. lutè pauperes, ſed illos qui ſunt pauperes ſpíritu, ſicut dicit Chriſtus. Ii enim maxime exaudiuntur dum orant, qui ſunt corde humili & contriti. Hic autem duo ponit, & orationem & humilitatem. Ad quem enim, inquit, reſpiciam, niſi ſuper humilem, & quietum, & timentem verba mea? Vbique autem orationis vehiculũ inuenitur humilitas. Prope enim eſt dominus cõtritis corde. Oportet
φλεγμονῆς itaque eum qui orat, maximè liberari à bilioſo ardore. Quod etiam quęrit Paulus dicẽs: Abſque ira & diſcepta
1. Tim. 2. tione. Rectè dixit, Clamorem pauperum, dicens clamorem, mentis affectionem, non autem vocis intenſionem. Eo autem quod dixit, Non eſt oblitus, ſignificauit eos inuocare aſsiduè, & tamen ne tantillum quidem aſſequi. Quid eſt ergo quod dicit? Ne putetis Deum eſſe oblitum. & propterea nõ eſſe perſecutum, eius enim eſt proprium, ea quæ ſunt eiuſmodi quærere, etiamſi nemo roget: quãdo autem rogant, & qui rogant ſunt humiles, multo magis. *Miſerere mei domine, vide humilitatem meam de inimicis meis. Qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem omnes*

laudationes tuas in portis filiæ Sion. Alius, Hymnorumdecã-tationes tuas. Alius, laudes tuas. Vide eum perpetuò orationi affixum. A malis enim liberatus, & in tuto collocatus, non ceſſat rurſus orare, dicens: Miſerere mei. & rogare eum pro futuris. Semper enim egemus Dei prouidentia, maximè autẽ dum liberamur à malis. Aliud enim bellum excipit priori difficili⁹, ſocordiæ, & arrogantiæ. tunc enim ſpirat vehementius diabolus. Quare maximè poſtquam liberati ſumus à malis, illo opus habemus auxilio, vt facilè res ſecundas feramus. Nam Iudæi quoque ab Ægyptiis liberati, grauiori bello vexabantur, arrogantia & ſocordia. tũc itaque maximè moriebãtur, vt qui non poſſent rectè ducere exercitum. Quia enim nec aduerſus ingluuiem, nec aduerſus puſilli abiectique animi vitiũ fortiter in acie ſteterunt, ſed Ægyptiorum vitia ſunt æmulati: ea illos perdiderunt. Dauid quoque cum & à Saulis difficultatibus, & ab aliis omnibus hoſtibus fuiſſet liberatus: poſtquam quietem & laxamentum aſſecutus eſt, difficilius bellum paſſus eſt incontinentis cupiditatis, quod eum etiam maiori ſupplicio affecit. Quocirca tunc maximè timendũ eſt, quando fuerimus liberati ab ærumnis. Quemadmodum enim alligatam beſtiam non ita timemus vt emiſſam: ita etiam vitium non eſt ita timendum in afflictione, tũc enim alligatum eſt anima ægritudine, & aliis vinculis, ſed poſt quietem & remiſsionem maximè timendum eſt. Et ideo ſæpe videbis rerum ſucceſſus maiora mala facere quàm res aduerſas. Ita etiã Ezechias fuſis fugatiſque hoſtib⁹ erat peritur⁹. Quocirca ipſe quoque alibi dicit: Bonum, quòd me humiliaſti. Quærit autẽ miſericordiã etiam poſt liberationem: & affert cauſam petitionis miſericordiæ, quòd male ſit affectus. Vide enim humilitatem meam de inimicis meis. Et aliam rurſus, *Qui exaltas me de portis mortis.* Ad eum enim qui præeſt, & mei curam gerit, & ſemper manus mihi præbet, cõfugio. Vidiſti eum in futurorum petitione pro præteritis etiam gratias agere, & duplex dicere beneficiũ. Nõ dixit enim, qui liberas me de portis mortis, ſed, qui exaltas me. Non enim in eorũ malis tãtũ ſoluẽdis ſubſtitit Dei beneficiũ: ſed fecit eos etiã admirabiles, inſignes, & clariores. Non

Quando maxime Dei auxilio egemus.

Exod.16

2. Re.11.

Homœoſis elegãs

4. Re.14.

Pſal.118.

dixit autem, ex porta: ſed ex portis, multa pericula ſignificans. *Vt annuncient omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.* Quod ſuaſit aliis facere, ipſe facit. Annunciate enim, inquit, inter gentes ſtudia eius. Hoc ego quoque nunc faciam: & non ſolummodo faciam vno præſente vel duobus vel trib', ſed in medio theatro. *Exultabo in ſalutari tuo.* Hoc eſt mihi corona, hoc diadema, propter te trophæum erigere, propter te ſalutem adipiſci. Ita etiam nos quoque quæramus non omnino ſeruari, non omnino à malis liberari, ſed per Deũ. Hoc autem dico propter eos qui in morbis vtuntur incantationibus, & alias exquirunt impoſturas & præſtigias ad ſuam leuandam ægritudinẽ. Hoc

interitu enim non eſt ſeruari, ſed perire. Maxima enim ſalus eſt,

διαφθορᾷ per Deum eſſe ſeruatum. *Infixæ ſunt gentes in interitu quem*

corruptione. *fecerunt.* Alius, immerſæ ſunt. Corruptionem dicit vitium: nihil enim æquè corrumpit, vt vitium. Improbo enim ho

Collatio. mine nihil eſt imbecillius, propriis armis capitur, quemadmodum ferrum à rubigine, & lana à tinea, ita etiã im

Rom. 2. probus à vitio. Vnde etiam ante ſupplicium quod à Deo infertur, ipſum vitium ab eo qui id facit pœnas exigit. Quia enim multa de ſuperna iuſtitia diſſeruit, & de Dei auxilio, ipſum autem non ſtatim venit, ſed cũctatur & differt, & hoc multos efficit ignauiores, oſtendit eſſe in foribus ſupplicium, & malos id perpeti, ſicut dicit etiam Paulus: Et mercedem quam oportuit erroris ſui in ſeipſis re

Rom. 1. cipientes. Vide autem quàm propriè vtatur dictionibus.

ἐνεπάγη- Infixæ ſunt, hoc eſt, per vim retentæ ſunt, ſunt eis ineuita

σαν. biles paratæ inſidiæ. Et rurſus, *In laqueo iſto quem fecerunt,*

Act. 5. *comprehenſus eſt pes eorum.* Vinculis, inquit, quæ ſolui ne

Rom. 5. queunt, aſtringuntur improbi. Hæc Apoſtolis & Iudæis

Rom. 10. vſu venerunt. Quando enim bellum gerebant cum Apo

Colloſ. 1. ſtolis, illos quidem nihil lædebant: malis autem innume

Daniel. 3. rabilibus ſeipſos implicabant, ciuitate, & libertate, & a

Dan. 6. liis omnibus euerſi, & creſcebat quidem prædicatio, diſ pluebantur autem qui parabant inſidias. Et qui tres pueros in Babylonicam fornacem immiſerunt, ab ea rurſus

Ab exemplo. capti ſunt. Quod etiam in Daniele factum eſt. Sed in Daniele quidem hoc meritò accidit ipſi enim ipſum iniecerũt. In tribus autem pueris quidnam eſt in cauſa quòd cũ

[redacted] peccaſſet, ij qui ſtabant ante fornacem, puniuntur? Quoniam ij quoque qui fuere combuſti, Regis iuſſui inſeruierunt, & auream ſtatuam adorarunt. *In laqueo quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum.* Vide quomodo oſtẽderit inenarrabilem eorum eſſe vituperationem. Quia enim quod fiebat, erat plenum ignominia, ideo celant, & conantur latere. *Cognoſcitur dominus iudicia faciens.* Alius, cognitus eſt iudiciũ faciens. Hoc eſt, puniens, vlciſcẽs, perſequẽs. Vidiſti aliud genus beneficij ex caſtigatione. Nõ ſolùm enim facit eos meliores qui caſtigãtur, ſed facit etiam vt Dei cognitionis eluceat ratio, & ex eo qui eũ magis viderit hominum curam gerere. Cum itaque permiſit gregem porcorum deturbari, & in mari ſubmergi, tunc admiratione maxima perculſi ſunt. Porrò autem in veteri quoque Iudæi, quando eos occidebat, tunc eum quęrebant, quemadmodum dicit Propheta. Et cur non hoc facit frequentius? Quoniam vult nos non per vim & compulſionem, ſed per liberam eligendi voluntatem ex virtute nos gerere, & beneficio potius affectos quàm punitos. Et quanto, dicet quiſpiam, melius eſt eſſe neceſsitate bonum, quàm malum libero eligendi arbitrio? Non poteſt eſſe bonum quod fit neceſsitate. Qui enim vinculo illaqueatus bonus eſt, nunquam erit ſemper bonus, ſed à neceſsitate liberatus reuertetur ad vitium. Qui autẽ ita inſtituitur, vt ſua ſponte & libera eligendi poteſtate fiat bonus, cũ bonus factus fuerit, conſtans manet & ſtabilis. *In operibus manuum ſuarum comprehenſus eſt peccator.* Non dixit, manuum Dei, ſed manuũ peccatoris. Vidiſtis quomodo variat orationem, & quod à ſuperis infertur ſuppliciũ inferens, & pœnas quę ex vitio infligũtur, inducẽs. Quomodo ſupplicium quod infertur à ſuperis? Cognoſcitur, inquit, Dominus iudicia faciens. Quomodo pœnas quæ infligũtur à peccato? Infixæ ſunt gentes in interitu quem fecerunt. Et rurſus ea quæ proficiſcuntur ab improbitate, in operibus manuum ſuarum comprehenſus eſt peccator. Non enim dicit ſolum ſupplicium quod à Deo proficiſcitur, quoniam ſępe cunctatur & differt: neque ſolum quod à vitio, quoniam multi in eo libenter verſantur, ſed vtrinque confirmat orationem. Et ideo dicit, in operibus

Mar. 5. *Luc. 8.* *Pſal. 77.* *2. Corin. 9* γνώμη.

manuum ſuarum compreheſus eſt. Alius, Plantarum ſua-
כפיו rum. Ne ergo exiſtimes te machinationem in alium mo-
liri, quando ſtruis alicui inſidias, tibi enim ipſi contexis
7ο. τῶν χειρῶν αὐτοῦ. retia. Cantus diapſalmatis. Alius vox ſemper. Alius, Mo-
dulatio ſẽper. Hebræus autẽ הגיון סלה higaion ſelách.
Conuertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliuiſcuntur Deum. Alius, Conuertentur. In iiſdem rurſus perſiſtit, oſtendens vitium habere ſupplicium conſtitutum. Et impietas parit mortem, & peccatum pericula. *Quoniam non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem.* Alius interpres dicit, Nõ enim in finem, mitium expectatio tradetur obliuioni. Pulchrè dixit, in finem: oſtendens non ſemper quæri remiſsionem & laxamentum. Si enim ſemper futura ſit quies & remiſsio, vbinam oſtendetur patiẽtia? Quod autem dicit, eſt eiuſmodi. Pœnas dabunt improbi, & extrema patientur. Neque enim Deus patietur, vt iis qui iniuria afficiuntur, perpetuæ parẽtur inſidiæ. Per hoc & eos conſolatur, & illos terret, & Dei oſtẽdit clementiam, quòd hos quidem mora reddit probatiores: illos verò trahit ad pœnitentiam. Vide autẽ quomodo rurſus pauperes in honore habentur, pauperes nõ abſolutè, ſed qui ſunt contriti corde. Ii enim ſunt vel maximè apti ad patientiam, vel ea potius ſe inuicem conſtituunt, humilitas patientiam, patientia humilitatem. Siquis autem dixerit, & quomodo eſt paupertas humilitas? dicemus eã eſſe aptiorem ad virtutẽ. Qui eſt enim diues, animi ægritudine afficitur & conturbatur. Qui autẽ pauper eſt, omnia fert facilè, vt qui in paupertate veluti in quadam palęſtra frequenter exerceatur. Et ideo Chriſtus quoque dicebat, difficile eſſe cum diuitiis regnum cælorum ingredi. Quid eſt autem, patientia pauperum non peribit in finem? Nunquam, inquit, peribit, ſed proprium fructum omnino recipiet. Quod quidem non ſemper euenit in iis rebus quæ ad victum pertinent, ſed finem non conſequuntur pereuntibus laboribus. Nam & agricola expectat & mercator, ſæpe autem propter aëris iniquitem vtrique à fructu ſui laboris excidunt. In Deo autem non ita fit, ſed neceſſe eſt omnino finem cõſequi. Hoc autem non paruam affert conſolationẽ, ſemper de fine con-

Paupertas ad virtutem aptior.
Matt. 19.
Matth. 5.
A ſimili.

fidere. *Exurge domine,non cõfortetur homo.* Alius: Non audax euadat. *Iudicentur gentes in conſpectu tuo.* Alius: Et in facie tua. Poſtquam dixit vitium quod plures homines inuadit,& narrauit hominum improbitatem,rapinas, auaritiam, cædes hominum, rogat Deum pro auxilio eorum qui afficiuntur iniuria. Talia ſunt enim ſanctorum viſcera,vt non ſolum ſint de ſe ſoliciti,ſed perinde ac ſi vna ſit domus orbis terrarum,vel vnum corpus multitudo hominum,ita precantur dominum. Exurge domine,ne confortetur homo. Quid eſt autem, Surge domine? Perſequere, inquit,fer opem,puni eos qui faciunt iniuriam. Et egregiè nudis nominibus vſus eſt,cum dixit, Surge,& non cõfortetur homo: vt ſignificet quòd vilis,quòd terrenus,ꝙ puluis & cinis. Iudicentur gentes in conſpectu tuo. Quid hoc eſt? Dent,inquit,pœnas ſuorum peccatorum, Nõ redditi ſunt meliores patiẽtia, audacium inceptorum ab eis rationem expoſce. *Conſtitue Domine legislatorem ſuper eos. Et ſciant gentes quoniam homines ſunt.* Diapſalma. Alius, ſemper. Quid eſt, Conſtitue legiſlatorem ſuper ipſos? Quoniam,inquit,omnia faciunt perinde ac ſi eſſent ſui iuris, nolentes dare pœnas,perſequere, & ſit eis ſuppliciũ pro admonitione. Hoc alius quoque ſignificans dicebat, Cõſtitue domine eis timorem. Vide quomodo non quærit vt puniantur,ſed vt admoneantur,& corrigantur, & non viuãt inique. Erit enim,inquit,eis ſupplicium loco legis, non eis tantùm, ſed etiam aliis. Et vt ſciàs quantum ex eo fiat lucrum,& quomodo morbum reprimat,audi quod deinceps ſequitur. Et ſciant gentes quòd homines ſunt, Quod autem dicit,hoc eſt. Multi hoc etiam perdiderũt, naturæ obliti ſunt, in furorem impegerunt,ſeipſos ignorarũt. Et pulchrè adiecit illud, Sẽper,vt ſignificaret nõ ſolum in rebus aduerſis,ſed etiã in ſecũdis. Verum enimuero ſi eos nũc punieris habentes magnũ timorẽ,& memoriã malorũ quæ eis euenerunt,etiã ſi eis proſperè res ſucceſſerint,ſcient ſuã naturã. Vides quomodo facit pro eis orationẽ,& eorũ vult furorẽ corrigi. Seipſos enim ignorare,eſt extremæ amẽtiæ,& phreneſi grauius. Hoc enim eſt morb' neceſsitatis: illud verò deprauatæ & corruptæ volũtatis. *Vt quid domine receſsiſti longè, deſpicis in opportunitatib'*

Ignoratio ſui grauior phrenitide.

in tribulationibus. Hæc dicit Propheta orãs & ſupplicãs ex perſona eorum qui affliguntur, nõ autẽ accuſans. Abſit. Nã multi eorũ qui afflıgũtur, præ dolore cupiũt ante tempus cõueniens, fieri iudiciũ: quẽadmodũ qui ſecantur, nõ dum perfecta ſectione rogant medicum vt manum abſtineat, damnoſam quidem gratiam petentes, eo autem ꝙ non ferant dolorem, hoc agentes. Sæpe autem apud medicos vociferantur. Torſiſti me, perdidiſti me, me de medio ſuſtuliſti. Hæc autem verba non ex mente ſed ex dolore procedunt. Ita etiam dicunt multi puſilli & abiecti animi, in afflictionibus laborẽ non ferentes. Sophonias quoque tali oratione vtitur. Sed hæc quidem in veteri, quando erant eis foſſæ commoderatæ, longè autẽ abſunt à noui Philoſophia. *Dum ſuperbit impius, incenditur pauper: comprehenduntur in conſilus quæ cogitant. Quoniam laudatur peccator in deſyderiis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur. Exacerbauit dominum peccator.* Propheta, impoſita ſibi perſona ſupplicis, & rogans pro iis qui afficiuntur iniuria, dicit etiam affectiones quæ venerũt, quæ ſunt humanæ imbecillitatis, nẽpe quòd ante punitionem angitur & excruciatur is cui fit iniuria, non ferens proſperitatem improbi. Nõ eſt autem paruum hoc quoque ſupplicium. Deinde rogat vt dent pœnas, & eorum in ſeipſos vertantur inſidiæ. Dicit etiam intolerabile genus improbitatis. Quódnam autẽ hoc eſt? Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ. Pro iis pro quibus ſe abſcondere, pro quibus erubeſcere oportebat, pro iis in admiratione habetur, ꝓ iis laudatur. Quomodo autem poterit huic deinceps remediũ adhiberi, quando laudatur vitium? Hoc autem nunc quoque fit. Hic in admiratione habetur, vt qui ſit potens, ille verò, vt qui vlciſcatur inimicos: alius verò vt prudens, quoniam omnium bona coegit: & quando ſeipſum perdiderit, eum dicunt ſeipſum inueniſſe, & alij alia dicunt: de ſpiritualibus autem rebus ne verbum quidem. Nequaquã laudatur qui eſt negociorũ & litium fugitantior, nec paupertatis amator: ſed qui eſt rei faciendæ cupidus, cauponator, adulator, qui ſeruili eſt ingenio, qui pro nulla re vtili nullum nõ genus obit miniſterij. Hæc deflet Propheta, quòd vitium ita inualuerit, vt ſibi placeat & blan-

Collatio.

diatur, & quod eſt grauius, vt minimè erubeſcat: nec ſolũ ſeipſum laudat propter ea quæ facit, ſed habet etiam alios laudatores. Quid hac autem inſania fuerit deterius? Exacerbauit dominum peccator. Alius, Irritauit dominũ peccator. Alius, Quoniam cũ laudauit iniquus ſecundũ deſiderium animæ ſuæ, & auarus benedixit, irritauit dominum. Quando exaltata fuerit ira eius, non quærit ira eius, nõ quærit. Alius, Quòd laudauit in deſiderio animæ ſuæ, & auarus qui benedixit, detraxit domino. Impius ſecundum exaltationem iræ ſuæ non exquiret. Septuaginta autem, Exacerbauit dominum peccator. Vidiſti quò vitium proceſſerit. Quid dico, inquit, quòd pauperes moleſtia afficit? Ipſum Deum irritat. *Et ſecundum multitudinem iræ ſuæ non quæret*, inquit, *Dominum*. Alius autem hoc oſtendit eſſe de impij exaltatione, hoc eſt, arrogantia, inſolentia. Vidiſti inſignem & perditã inſaniam? Eſt iis qui ſunt eiuſdem gentis ac generis, hoſtis & inimicus, à virtute alienus. Et pulchrè dixit alius, Non eſt Deus in omnibus eius cogitationibus ſignificans eum Deum non quęrere, plenum eſſe tenebris, non habere illius timorem præ oculis, ſed quemadmodum lema obſcurat pupillam, ita etiam improbitas fert mentem vel per præcipitia. *Non eſt Deus in conſpectu eius.* Alius, Per omnes cogitationes eius. *Inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore, auferuntur iudicia tua à facie eius.* Alius, Exaltatum eſt iudicium tuũ. Vidiſti fructum vitij, lux eius extinguitur, orba redditur ratio, traditur captiuus improbitati. Quẽadmodũ enim qui eſt luminib' orb', frequẽter incidit in barathra: ita hic etiã, quoniam Dei timorem nõ habet prę oculis, in vitio perpetuo verſatur, non nunc quidem in virtute, nũc autem in vitio, ſed ſemper in vitio, & nec gehennæ meminit, nec futuri iudicij, nec reddendæ rationis: ſed his omnibus auxiliis tanquã freno, excuſſis, tanquã nauis quæ caret gubernaculo, traditur malis ſpiritibus & ſæuis fluctibus, cum nullus ſit qui eius animũ regat & inſtituat. Vidiſti malum in ipſo etiã vitio pœnas luere? Quid enim equo effreni, quid naue cui deeſt clauus, quid oculis orbo homine grauius? Sed his omnibus miſerior eſt qui viuit in vitio, vt qui extincta luce, quæ ex Dei timore proficiſcitur, captiu' ſit tra

λήμη humor quo concreto lippiſim'.

Metaphora.

ditus. *Omnium inimicorum ſuorum dominabitur. Dixit enim in corde ſuo. Non mouebor à generatione in generationem ſine malo.* Alſus, Omnes inimicos ſuos inſufflat, dicēs in corde ſuo, Non conuertar à generatione in generationem. Non ero enim in afflictione. Vidiſti arrogantiā. Vidiſti inenarrabilem perditionem. Vidiſti quòd paulatim augetur exitiū. Vidiſti quomodo quæ ſunt beata apud ſtultos, verè plena ſunt multa miſeria, & quomodo obruuntur. Laudatur in peccatis, benedicitur in maleficiis. Hoc eſt primū barathrum, quod ſatis eſt vel ad præcipitandum eum qui nō aduertit. Et ideo magis ſunt admittendi qui accuſant & corrigunt, quàm qui laudant & ad interitum blandiūtur. Hi enim corrumpunt ſtolidos, & ad maius vitium propellunt, quemadmodum qui hunc peccatorem inſufflarunt, exercuerunt ad arrogātiam. Et ideo Paulus quoque hoc ipſum dicit Corinthiis de eo qui erat fornicatus, Et vos inflati eſtis, & non potius luxiſtis. Eū qui peccat multum lugere, nō laudare oportet. Vidiſti peruerſum vitiū, quòd non ſolum nō accuſatur, ſed etiam laudibus afficitur. Hic ex propria arrogantia amplificauit laudum improbitatem. Oblitus eſt timoris Dei, iudiciorum ei⁹. Hic etiam propriæ eſt naturæ oblitus. Qui enim iudiciorum Dei obliuiſcitur, ſuiipſius quoque tandem obliuiſcitur. Vide ergo quæ cogitat, *Non mouebor in generationem, & generationem, ſed ero ſine malo.* Quid eſt hac cogitatione ſtultius, vt qui homo eſt, & interitui obnoxius, & caducis ac momentaneis rebus implicatus, & innumerabilibus mutationibus ſubiectus, viſione talia apprehendat? Vnde nam autem hoc fit? Ex ſtultitia. Quando enim vir ſtultus multis rebus ſecundis vſus fuerit, & inimicos vicerit, & ab omnib⁹ laudatur, & in admiratione habetur, omnium miſerrimus efficitur. Eo enim quòd non expectat mutationē, res quidem ſecūdas fert modeſtè, & ſi res ei aduerſæ euenerint, cū ſit inexercitatus, nec eas ſit vnquā meditatus, turbatur & tumultuatur. Sed non ſic Iob, ſed etiam rebus in ſecundis res aduerſas quotidie ſperabat: & ideo dicebat: Metus quem timebant, venit mihi, & quem timuerā, occurrit mihi, nec in pace egi, nec quieui, nec ceſſaui, venit tamen mihi ira. Et ideo ali⁹ dicebat

Peccatori nō adblādiendum.

1. Cor. 5.

Ν. δόγμα.

Cōfirmat exemplo.

Iob. 1.

Mememto temporis famis in tempore egeſtatis, pauper *Eccl.* 18
tatis & inopiæ in die diuitiarum. Sed hic quidem ſemel corruptus non conſiderat humana, ſed propter fœlicem rerum ſucceſſum ea eſſe immobilia exiſtimat: quod eſt extremæ ſtultitiæ & corruptelæ argumentum, & occaſio interitus. Ne beatos exiſtima eos qui ſunt diuites, eos qui vincũt inimicos, eos qui propterea laudãtur. Magna ſunt hæc barathra & præcipitia iis qui non attẽdunt eum qui iacit baſim impietatis. *Cuius os maledictione plenũ eſt, & amaritudine & dolo. Sublingua eius labor & dolor.* Alius, Inutile. *Sedet in inſidiis cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem.* Alius, inſidians apud aulas. *Oculi eius in pauperem reſpiciunt. Inſidiatur in abſcondito quaſi leo in ſpelunca ſua.* Alius, In ſepto ſuo. *Inſidiatur vt rapiat pauperem, dum attrahit eum.* Alius, in tractione eius. *In laqueo ſuo humiliabit eum.* Alius, In ſagena. *Inclinabit ſe & cadet, cũ dominatus fuerit pauperum.* Alius, Confractus autẽ inflectetur cum is irruerit in ipſum cum fortibus in imbecillos. Vidiſti eum etiam effectum eſſe feram, immanémque beluã. Eum enim tãquam feram deſcribens propheta, ita de eo loquitur, dolos, fraudes, inſidias traducens. Quid eo poteſt eſſe miſerius, quid pauperius, cum pauperis egeat pecuniis? Hunc ergo (dic quæſo) dicemus diuitem? Ergo etiã furem & murorum effoſſorem. Abſit, inquit. Quid enim ſi noctu non perfodit iudicia? Quid ſi non noctu aggreditur, ſed cum dolo iudicis lumen extinguit? Quid enim ſi non dormiẽtibus, ſed vigilantibus omnibus? Hic eſt enim impudentior. Ex furibus enim leges eos grauius puniũt, qui interdiu furantur. Vidiſti paupertatem, vidiſti crudelitatem. Paupertatem, quòd bona pauperis concupiſcit: crudelitatem verò, quòd nec calamitate quidem frangitur: ſed cuius miſereri, & cui ſubuenire oportebat, paupertatem opprimit. Nec tamẽ hęc faciet impune: ſed quãdo præualuerit, quando ſibi viſus fuerit eſſe ſuperior, quãdo ſe putarit eſſe inexpugnabilem, tunc peribit: vt & Dei videatur vincendi facilitas, & pauperum patientia, & huius corrigendi difficultas, & Dei lenitatis tolerãtia. Propterea nõ eueſtigio perſequitur iuſtitia, Deo per patiẽtiã vocãte eũ ad pœnitentiam, ſed quando nihil lucrifacit lenitate & pa-

Corruptor iudicis fure peior.

tientia, tunc eum per ſupplicium admonet. Hi enim qui iniuria affecti ſunt, nihil læſi ſunt: ſed etiã meliores & clariores afflictione facti ſunt. Deus autem ſuã oſtendit patientiam, vt qui ſuſtinuerit & tolerauerit, cum patientia autem potentiam, & rei gerendæ facultatem, quòd quando is eſſet ſeipſo potẽtior, tunc temporis ipſum ſuperat. Hic autem cum manſiſſet incorrigibilis, vltimum dat ſupplicium. Hoc autem non parum facit ad corrigendos eos qui abutuntur rebus ſecundis. Ne ergo quando viceris inimicos, & omnia tibi ſecunda fuerint, cõfidas improbè viuens, ſed tunc magis pertimeſcas. Augetur enim vitiũ, tollitur tibi defenſio, præciditur & aufertur venia ſi malus maneas. *Dixit enim in corde ſuo, oblitus eſt deus. Auertit faciem ſuam ne videat in finem*. Vide in quãtum barathrũ perditionis deſcendit, qualia dogmata colligit, quæ propter impudentiã quidem non audet efferre, ea autem apud ſe verſat, pugnans cũ veritate, & quæ ſunt ſole clariora, propter mentis ſuæ orbitatẽ adumbrãs. *Exurge domine Deus, & exaltetur manus tua. Ne obliuiſcaris pauperum.* Alius, Exalta manum tuam. *Propter quid irritauit impius Deum? Dixit enim in corde ſuo, non requiret, Vides quoniam tu laborem & dolorem conſideras, vt tradas eos in manus tuas.* Alius, vt detur in manum tuã. Iniquus quidem hæc dicit, raptor, auarus, vtpote qui nõ det pœnas. Propheta autem eius euertẽs dogmata, de Dei patiẽtia amplè loquitur. Ille enim dicit, Auertit faciem ſuam ne videat in finem. Hic autem cõtrà, Et vides, & cõſideras, & es patiens, donec ij ceciderint in manus tuas. Quid eſt, donec traditi fuerint in manꝰ tuas? Dixit more humano. Hoc eſt autẽ quod dixit, Expectas, toleras, vt inſigni tradãtur improbitati. Poteras enim vel à principio eos ſubigere & euertere, ſed eſt ineffabile pelagus tuæ tolerantiæ, videntis, & non perſequentis, ſed expectantis eos ad pœnitentiam. Quod ſi nolunt, tũc punis, quando nihil ad eos redit lucri ex tua patiẽtia. Quòd enim magnam habeat rationem eorum qui iniuria afficiuntur, audi quomodo per ea quæ ſequuntur confirmat, *Tibi derelictus eſt pauper, orphano tu eris adiutor.* Alius, Tu fuiſti. Quod autẽ dicit, tale eſt. Hoc eſt officium tuum egregium. Quod autẽ ſuum eſt, non prodiderit. Quemadmo-

γνώμη.

dum enim eſt artificis ædificare, & gubernatoris nauem dirigere, & ſolis illuminare: ita etiam tuum eſt præeſſe orphanis, manus præbere pauperibus. Nemo eſt qui ſic eorum curam gerat, ſed tu ſolus. Hoc enim ſignificat illud, Derelictus eſt. Nullus, inquit, alius, ſed tu ſolus orphanorum & pauperum curam geris. *Contere brachium peccatoris & maligni. Quæretur peccatum illius, & non inuenietur*. Alius, Quæratur impietas ipſius, vt nõ inueniatur ipſe. Nõ vult peccatorem abſolutè cõteri, ſed vires, potentiam, & eius improbitatis fomitem: deinde vult eum eorum quæ fecit reddere rationem: & oſtendens iniuriæ magnitudinem, dicit, Si hoc fecerit, ne ſtare quidem poterit, nec apparebit, ſed peribit, interibit, radicitus delebitur, iis quæ ferit examinatis. Nemo ergo orbitatem defleat, nemo paupertatem. Quo enim ea maiora fuerint, eo magis eum Deus auxilio dignabitur. Nemo de poteſtate ſibi magnificè placeat, nec intumeſcat. Locus enim eſt & lubricus, præceps, & eos qui nõ attẽdunt, facillimè ſubuertit. *Dominus regnabit in æternum, & in ſæculum ſæculi*. Hic reſpõdet eis qui perturbantur eò quòd peccatores non ſtatim pœnas dederint. Quid times? inquit. Quid formidas? Non eſt iudex tẽporaneus. finem enim non habet regnum eius. etſi enim nunc non det pœnas qui inuaſit dominatũ, qui eſt raptor qui auarus, omnino tamen dabit. Manet enim qui exigit, & regnat perpetuo. *Peribitis gentes de terra illius. Deſiderium pauperum exaudiuit dominus. Præparationem cordis eorum audiuit auris tua*. Alius Pręparabis cor eorum ad attendendum auri tuæ. *Iudicare pupillo & humili: vt non apponat vltrà magnificare ſe homo ſuper terram*. Vides prophetam maiorũ maiorem curam gerere: Eſt enim eorum maximè malèpati. Is enim qui iniuria afficitur, accipit damnum pecunię. ille autem verſatur in rerum maximarũ periculo. Quid tum enim ſi non ſentiunt ęgritudinem qua vexantur? eo magis creſcit eorum ſtupor, & eo nomine magis oportet eorum miſereri. Nam pueri etiam terribilium nullam ducunt rationem: ſed ſępe etiam in ignem manus immittũt, perſonas autẽ inanes videndo pertimeſcunt. His ſunt auari ſimiles, qui paupertatem quidem verentur, quę nõ modò terribilis nõ eſt, ſed fundamẽtum potius eſt ſecu-

Quàm decus eſt in homœoſi- bus.

Eſa. 14. 23

Ezec. 28 29

Luc. 1

Græcè eſt ἀσ ἤκου- σας κύριε, exaudiſti domine.

Antitheſis ſententioſa.

Cõfirmat

ritatis, iniuſtas autem diuitias, & alienorum bonorũ inuaſionem multi faciunt, quod eſt quouis igne terribilius. Semper enim malum eſt auaritia. Vt ea ergo excindatur, ſemper rogat propheta, minans, vociferãs, Deum rogans vt exurgat ad puniendum talem mẽtis ſtuporem. Et ideo ſubiungit dicens, Peribitis gentes de terra illius minans illis interitum, & rogans vt ſit adiutor & vindex eorum qui iniuria afficiuntur. vt & hi reſpirent, illi verò caſtigentur. Nemo ergo opum & facultatũ copiam perſequatur. Multa hinc mala oriuntur iis qui non attendunt, arrogãtia, ſocordia, inuidia, vana gloria, alia multo his maiora. Sed vt ab his omnibus malis liberemini, radicem excindite. Si ea enim non maneat, mala germina non germinant. Et ideo hæc dicta ſunt, non ſolùm vt audiamus, ſed etiam vt corrigamur.

1. Tim. 2

Ex diuitiis iniuſtè partis, mala.

DE EO QVOD IN EVNDEM PSALmum ſcriptum eſt, Narrabo omnia mirabilia tua domine: Homilia incerto interprete.

CReatoris, & omnium rerum inſtitutoris opera tacenda non ſunt: ſed tãtum poteſt dicere lingua, quãtum concipit memoria. Nec poſſunt ab aliquo narrari cuncta quæ deus operatus eſt ab initio mundi: quia fecit omnia ex nihilo verbo illo ineffabili, nõ aërẽ verberãte, & per ſyllabas literarũ trãſeunte: non à ſilẽtio incipiens, & ad ſilentium finiens: ſed illo verbo quod ſemper loquitur, nunquam ſilens, per creaturam miniſterium aſſumẽs ſiue per nubem, ſiue per angelum, ſiue per prophetam, ſiue per doctorem. Nec enim hoc eſt quod miniſtratur, quale eſt vnde miniſtratur. Hic deus noſter, qui dixit, & facta ſunt: qui eſt miraculorum plenitudo, infudit ſe prophetæ: & cum conſideraret cuncta miraculorum opera, quæ mirabilis fecit Deus, ad hoc ſe conuertit vt diceret: Conſideraui opera tua, & expaui. Æquè propheta ſanctiſſimus, ſicuti modò cantauimus, Narrabo omnia mirabilia tua. Quæ ſunt miracula, etſi non multa poteſt promere lingua noſtra, tamen vtcunque loquimur, intelligimus, & agnoſcere poſſumus. Fecit ergo Deus cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt, cuncta

Attende vim verbi increati.

Gene. 1
Pſal. 32
Habac. 3

animantia,quadrupedia,volatilia, ſerpentia,natãtia,germina arborum,fructus, radices, ramos, folia, & cuncta ſunt creata & præparata. Iſta omnia mirabiliter fecit,hominem manu pietatis è limo terræ, dans ei præceptum, vt lege ſeruata non moreretur, præcepto tranſgreſſo morte moreretur. Peccante primo homine, totus vitiat' eſt mundus, labes peccati tota inoleuit, concupiſcentia in hominibus augmentata eſt, labiles facti ſumus & infirmi. Medico indigebat generatio hominum. Ille è ſinu patris miſſus,qui ſemper fuit,& non fuit quando nõ fuit, vnam cum patre habens ſubſtantiam & eſſentiam, ſanauit morbum quem protoplaſtus infuderat maſſæ hominum. De aduentu autem incarnationis eius quid enarrem,niſi mirabilia eius? Angelus adueniens, qui eſt vehiculum verbi,infudit Mariç concepit credens verbo. Hoc verbum,caro factum eſt aſſumens(quod non erat)noſtrũ non amiſit quod erat ex patre, permanſit in ſuo quod erat in diuinitate. Ingreſſus vterum virginis,non violauit integritatem, creatus non abſtulit virginitatem. Quæ ſunt iſta miracula? Generationem eius quis enarrabit? Trãſeamus id quod eſt ſuper nos,redeamus ad nos. Quid eſt illud,vt homo in vtero matris conceptus formaretur? Lineamẽta corporis quis cõponit,quis omnes artus,quis pulchritudines capillorum ordinat, niſi ille mirabilis, qui eſt plaſmator totius generis humani? Quid dicam de mirabilibus illius? vt ſuccedant ſibi tempora, fructus occurrant maturi in ordine ſuo,ſapores diuerſi,cepularum magnitudo? Quid dicam de Deo iuſto, miſericorde, faciente de ſuperbo humilem,de adulterocaſtum,de edace parcũ,de iracundo manſuetum,ex impio pium,ex ebrioſo ſobrium,ex diſcorde concordem,ex tenace largũ, ex inquieto quietum,ex odiente,charitatem habentem? In his omnibus quis operatur,niſi ille cui cantauimus modo, Narrabo omnia mirabilia tua? Ex fonte miraculorũ impleuit fiſtulam linguæ noſtræ,areolas conſcientiæ noſtræ. lætandum eſt,exultandum eſt,non in nobiſmetipſis, ſed in domino,qui iſta operatus eſt. Nam contexuit ſubſequens verſiculis pſalmi, Lætabor & exultabo in te, pſallam nomini tuo altiſſime. Pſallere verbo, opere

Lex à deo præſcripta Adæ.

Ioan. 1

Luc. 1

Eſa. 53

ἀντίθεσις.

μεταφορά.

1.Cor.14. ſubſequi, fructus eſt inenarrabilis. Qui pſallit Deo, & facit id quod cantat, pſallit ſpiritu, pſallit & mente: orat ſpiritu, orat & mente: vt quod faciat, dicat: & quod dicit, faciat. Et cùm hoc inimicus aduerſarius totius mundi viderit, retrorſum redit peſſum perductus: atque ſubter pedes famulorum Dei proſtratus non dominatur, quia aditum non inuenit introeundi. Clauſa ianua cordis, firmata vecte crucis, ingredi minimè potuit: quia tyrannus imperatorem intus agnouit Chriſtum, & filiũ matris eccleſiæ. Et vos germen eccleſiæ, qui eſtis vno verbi ſemine cõcepti, agnoſcite qui cantatis, quod cãtatis, & cui cãtatis. Quid enim ſumus, niſi quod ait ſanctiſſimus ille vates
Pſal.102 Chriſti: Memento quia puluis ſumus? Quid cantamus illi? canticũ nouũ. A vetuſtate primi hominis ſeparati, in Chriſto recreati: cantamus canticũ nouũ, à vetuſtate narrantes miracula eius in nos collata. Cui cantamus? domino omnipotenti, præſtanti talia miracula facienti: cui credentes, peruenite ad ciuitatẽ olim promiſſam nobis, intrate, nullus remaneat. Miliaria ſanctorum attendite, qui poſiti ſunt in via vitæ noſtræ. Et ibi reſumentes, ibi ciuitatem nobis in eiſdem monſtratam quò tendimus, dicamus cum propheta: Narrabo omnia mirabilia tua, quia feciſti iudicium meum, & cauſam meam. Vt cauſæ noſtræ ſic ſibi
Rom.14. conueniant cũ præceptis Dei, ſcientes quia ſtaturi ſumus
2.Cor.5. ante tribunal Chriſti, & reddituri rationẽ, quæ per corpus geſſimus, ſiue bonũ ſiue malũ. Vt cum chartæ operum noſtrorum fuerint diſcuſſæ, ſi nulla in eis falſitas, nulla prauitas inuenta fuerit, liberi & nõ ſerui peccati, applicemur ad dexteram paſtoris paſtorum, & cum ouibus innocentibus deputet nos, qui ſanguine ſuo redemit nos.

DE EO QVOD SCRIPTVM EST IN *eundem pſalmum, Patientia pauperum non peribit in æternũ, &c. Homilia, incerto interprete.*

DEus generis noſtri, qui non deſpexit creaturã ſuam, neque facturæ ſuæ ſe negauit: præſertim præſtando hominibus vniuerſa beneficia, vt det quæ vſui corporis neceſſaria ſunt: virtute adornauit, ordinem conſtituit, rationem cordibus non negauit, vt ad viam vitæ peruenien

tes,ſine offenſione inueniamur. Nūc quis cognoſcit,quis verbis explicat,quis enarrat magnalia Dei,miracula omnipotentis Dei? Omnipotens Deus iſte egentiū,qui in omni ordine ita voluit ſuos clamare ad ſe, & iugiter indigere à ſe beneficio,vt quæcūque dici poſsint,à nullo deo ſperētur,niſi à deo noſtro. Illi vagi & pagani nō à deo cūcta ſperant,ſed à diis manufactis:nos verò ſperamus beneficia ab omniū creaturarū factore. Nam modò quaſi ipſa tolerantia clamabat ad Deum,dicens corde & ore noſtro ex dicto prophetæ, Nūquid in æternum in obliuione erit pauper? Modò hîc pauperes audiunt, & quaſi erigun tur,quaſi ipſi non ſint in obliuione , & diuites in obliuione ſint. Non eſt vna paupertas. Nam euangelium demonſtrat nobis pauperes non ſubſtantia, ſed ſpiritu,quos & laudat & beatos dicit,quoniam dicit: Beati pauperes ſpiritu,quia ipſorum eſt regnum cælorum. Qui ſunt iſti pauperes? Reſpicite ſi poſsint æſtimari diuitiæ illorū. Quicūque poſsident in terra,partem poſsident terræ,& eam exiguam. Qualis ille diues,qui poſsidet totū cælum, & meretur regnum? De iſtis pauperibus dicebat propheta: Nūquid in obliuione in æternum, id eſt,in illa vita erit pauper,aut patientia pauperū peribit in æternū? Videtis quæ eſt tolerantia,quàm potens,vt tolleret homo fratrem inquietum,ſuperbum,iracūdum, bilinguem, detractorem, ſubdolum,pigrum,iniurioſum,murmurabūdum, ſibiplacentem,cupidum,inordinatè ambulantem. Iſta patientia cum admonitione increpat,nō peribit in æternum. Sic tolerandi ſunt iſti,vt tamen non taceatur iſtis talibus. Si tacuerimus,alios perdimus. Sed ſic moderatione ſeruata, fixa admonitione,vt & lingua clamet,& cor amet: quia clamor iſte,etſi clamat,ſed intus amat. Nam dictum eſt prophetæ, Clama. Et interrogauit ipſe, Quid clamabo? Et reſponſum eſt ei, Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius vt flos fœni. Exortus eſt ſol,flos decidit: aruit fœnum, ſed verbum domini manet in æternum. Ergo iſta patientia talis eſſe debet,vt & charitas ſeruetur, & proteruus homo increpetur. Ergo in æternum in obliuione erit pauper? Quis eſt iſte pauper? An fortè ille,qui dixit,nos in ſe portans, Pauper & dolens ego ſum , & ſalus vultus tui Deus

Paupertas vna non eſt.
Matt. 5.
Attende: veri pauperis expectationē.
Eſa. 40.
Pſal. 68.

ſuſcepit me? Pauper erat, quia nos eſuriebat. In tãtum nos eſuriebat, vt quando diſcipuli obtulerunt ei de Samaria venientes cibos vt manducaret, dixit eis, credentibus Samaritanis: Habeo cibum manducare, quem vos neſcitis. Ergo iſte pauper poteſt dici & populus Chriſtianus, membra iſta ſub vno capite: quia caput noſtrum Chriſtus, nos verò mẽbra eius. Et quare pauperes? quia quomodo pauperes omni tempore, omnibúſque momentis pulſant aures omnium hominũ clamoribus ſuis pro pane vẽtris: ita pauperes ſpiritu clamant pro pane mentis, qui de cælo deſcendit. Ergo pauperes iſti beati, iſti in obliuionem erunt nunquam, quia ſemper præſtolantur, ſemper intendunt, ſemper rogant, ſemper conſeruant, promiſsionem Dei expectãtes. Quomodo erit in obliuione iſte pauper, qui diu noctúque genu flectit ad patrẽ domini noſtri Ieſu Chriſti? qui orationi inſtat, & vigilat in ea in gratiarum actione? Magna eſt patientia, eò quòd totum patitur anima Chriſtiana. Impugnationes diaboli patitur, ſed non ſuperatur. Delectationes, immiſsiones, cupiditates. Stimulis carnis colaphizantur, exagitantur, illuduntur, imaginantur, phantaſiæ immittuntur: iſta omnia tolerat anima, ſed non ſuperatur: vincit, non tamen ſuis viribus: adiuuatur, vt vincat: accipit, vt perueniat: donatur, vt coronetur. hæc patientia, quæ ad victoriam peruenit, non periit in æternum. Sed quia non poſſumus noſtra potentia, noſtra virtute, noſtra magnitudine iſta facere, dicamus cum eodem propheta, ſicuti pſalmus ſubtexuit dicens: Exurge domine, non præualeat homo. Quis eſt iſte homo, niſi Antichriſtus? Audite fratres dilectiſsimi. Multi in ſeculo iſto caduco & fœneo habitant Antichriſti, & audite qui ſunt iſti Antichriſti. Antichriſti dicuntur ficti Chriſtiani: Antichriſti dicuntur hæretici, pagani. Ecce iſti omnes Antichriſtiani dicuntur, quia in vno nomine Chriſti non eis placet ſimplicitas catholicæ eccleſiæ, qui aut ſub laude vituperant, aut inimicitiã apertè exercent. Sed iſti cùm à fide noſtra nos nõ tollunt, nõ præualet homo. Atque vtinam non nos laudes humanæ extollant, non vituperationes frangant: quia & laus periculoſa eſt, & vituperatio æquè periculoſa eſt. Illa proſperitate corrumpi-

Ioan. 1. *Epheſ. 4* *Per collationem.* *Antichriſti, qui.* *Antitheſis.*

tur anima, dum delectatur humanis laudibus: illa aduerſitate frangitur, obtuſa vituperationibus. Ergo oremus & dicamus: Exurge domine, nō præualeat homo: non quaſi deus noſter ſedeat, & ſurgat, & ſtet, aut corporeus, aut viſibilibus ſit iſtis oculis: ſed aliquid dicitur de illo, quod poſſumus intelligere ex ipſo. Quod dicimus Deo exurge, vt in nobis ſurgat, & nos ad illū ſurgamus. Nā alio loco dicitur: Exurge, quare obdormis domine? æquè alio loco dicitur: Ecce non dormitabit neque dormiet, qui cuſtodit Iſraël. Nunquid iſta teſtimonia impugnant ſe: quia hîc dicit: Exurge, quare obdormis domine? & ibi dicit, Ecce nō dormitabit neque dormiet, qui cuſtodit Iſraël. Sed attendenda ſunt teſtimonia ſibi conuenientia cum omni ſolicitudine. Nā ſi locis ſuis ponantur, non claudicant. Quod dictum eſt, Quare obdormis domine? exurge, & ne repellas in finē: vox eſt martyrū, qui volebāt ſe in præſenti defendi de perſecutionibus. Nam vox illorum eſt in Apocalypſi dicens: Quouſque ſanctus & iuſtus non iudicas ſanguinem noſtrum de his qui in terris habitant? Volebant ergo martyres vt in præſenti miracula faceret Deus, & confunderet fortitudinem aduerſariorum & inimicorum Chriſti: ſed Deus qui volebat pati ſuos, & multas pœnas tolerare, dimiſit eos torqueri, cruciari, affligi, vt vbi eſſet magna pugna, concederetur eis & glorioſa victoria. Exurgit ergo in nobis Chriſtus, quando tolerantiam habemus, quando erigimur ad dulcedinem eius: quādo vigilamus, ne nobis inimicus ſurrepat, ne præualeat homo iſte filius interitus. Veniat ergo pietas tua, & iudicentur gentes in conſpectu tuo. Conſtitue domine legiſlatorem ſuper eos, vt ſciant gentes quoniā homines ſunt. Nūc orandus eſt, qui non nos ſinat tentari ſuprà quàm poſſumus ferre, ſed faciat tentationem cum exitu, vt poſsimus ſuſtinere. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem: quia omnis qui vigilat, & aduerſarium non timebit, & coronam repoſitam accipiet.

In anthropomorphitas. *Pſal. 43.* *Pſal. 102* *Apo. 16* *Luc. 22*

Nonnihil ſuper Pſalmum, Cæli enarrant gloriam Dei, &c. reperies in vltimo tomo ad populum Antiochenum homilia nona. *Pſal. 18.*

In finem Dauid. Alius, *Epicinion Dauid.*
Alius, *victoriæ effectori.*

IN domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, Tranſmigra in montem ſicut paſſer? Alius, Tranſi in montes ſicut paſſer. Alius, Tranſmouere. *Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt ſagittas ſuas in pharetra, vt ſagittent in obſcuro rectos corde.* Alius, In tenebris. *Quoniam quæ tu perfeciſti deſtru-*
Hebr.8. *xerunt.* Alius, Quoniam leges diſſolutæ ſunt. Alius, Quòd
μεταφορι doctrinæ cõfringentur. Magnę ſunt vires ſpei in dominũ,
κῶς hæc præſidium quod non vinci, murus qui non expugnari, au-
omnia. xilium quod non poteſt ſuperari: portus trãquillus, turris
Iudic.4. quæ nequit pati, arma inſuperabilia, vires inuictæ, & quæ
1.Reg.17 in rebus difficillimis & impeditiſsimis exitum inueniũt.
Iudith 13 Per eã, inermes armatos, & mulieres viros ſuperauerũt: & pueri, iis qui in rebus bellicis exercitati fuerant, facilè ſuperiores fuere. Quid mirum autem ſi hoſtes vicerunt, quando ipſum quoque mundum ſuperarunt? Elementa enim propriam ignorantia naturam, ad id quod erat illis
Dan.3. vtile, mutata ſunt, & feræ nõ erant amplius feræ, nec for-
Dan.6. nax fornax. Omnia enim componit ſpes in Deũ. Dentes erant acuti, & arctus carcer, naturæ immanitas, & fames naturam irritans: nuſquã autem erat quod eas arceret ſeptum, & ora prophetæ corpori erant proxima: ſed ſpes in deum, quæ eſt quouis freno potentior, in ora earũ irruens eas retro trahebat. Eadem ipſe quoque philoſophatus dicebat iis qui eum iubebant effugere, & ex locorum tutela ſibi ſalutem parare: In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, &c. Quid dicis? Eũ qui eſt orbis terræ dominus, habeo ſocium: eum qui vbique omnia facilè facit, habeo ducem, & à partibus meis ſtãtem, & me mittis ad terram inhabitabilẽ, & ex ſolitudine cautionem com-
Iob 42. paras? Maiúſne fuerit ex ſolitudine auxiliũ, quàm ex eo
Sap.11.12 qui omnia poteſt quàm facillimè? Quid me pulchrè armatum, tanq̃ nudum & inermem ad fugam incitas, & tranſmigrare iubes? Deinde eum quidem qui habet exercitum, muríſque & armis munitus eſt, non iuberes fugere in deſertum, ſed videreris ridiculus eſſe ſi hæc cõſuleres. Eum autem qui habet ſecum orbis terræ dominũ exterminas,

minas,& mittis in exilium, & iubes trãſmigrare propter bellum quod peccatores inferunt? Cum his enim quæ dicta ſunt, hæc etiã alia cauſa eſt cur nõ fugiat. Quando enim & deus fert auxiliũ,& peccatores ſunt ij qui bellũ gerunt, quomodo non longè eſt omniũ ſtultiſsimus, qui iubet imitari auium timiditatem? Nõ conſyderas quomodo exercitus, qui contra me ſtat in acie, eſt vilior aranea? Si enim Imperatoris terreni inimicus, vbicunque fuerit, in periculo viuit, timet & cõtremiſcit: multò magis dei vniuerſorum. Quocunque enim venerit, omnes habet inimicos, atque adeò ipſam etiam creaturam. Quemadmodum enim ſuos amicos & elementa & beſtiæ metuunt, & omnis creatura reueretur: ita inimicum & hoſtem bello petunt & execrantur, vel ipſa etiam inſenſilia. Et ideo illos quidem priùs quàm vel terram tangerent, feræ confecerunt: hos verò ignis conſumpſit. At habent arcus & pharetram, & eis parata ſunt omnia. Pararunt enim, inquit, ea in pharetra. Sed nullæ ſunt eorũ vires, nec eos propter ea timemus. Nam neque ſi viderem quempiam qui haberet arcum ſolutum, timerem. Quid enim iuuant arma, ſi non ſit virtus? Nec hîc ergo, ſi nõ adſit dei beneuolentia. At dolos ſtruunt, & non rectà aggrediuntur, & propterea eos maximè rideo, ꝙ ſagittant in tenebris. Nihil enim imbecillius viro qui ſtruit inſidias. Non opus habet vt armis aliorùm capiatur: ſed cadit manu propria, & ſua ipſius fraude euertitur. Quid ergo poſſit eſſe eo imbecillius, quando capitur à propriis machinationibus? Cũ his autem poſſumus etiam aliud dicere, quòd non ſolùm bellum gerunt aduerſus eos quibus Deus fert auxilium, idq́; cum dolo: ſed quòd etiam aduerſus innocentes, & qui eos nulla affecerunt iniuria. Hoc autem eos non parum reddit imbecillos. Quemadmodum enim qui aduerſus ſtimulos calcitrant, illos quidem nõ lædunt, ſed ſuos pedes cruentant: ita hi etiam. Cum his autem alia quoq; cauſa eſt, quæ belli eorum vires frangit. Quænam autem ea eſt? *Quoniam quæ perfeciſti, deſtruxerunt.* Quod autem dicit, eſt eiuſmodi. Tecum bellum gerunt & præliãtur, legem tuam & præcepta tua deſtruentes. Præcepta enim tua eáq; perfecta conantur deſtruere. Vel hoc dicit, vel quòd etiam

Sap. 5.
Collatio.
γνώμη.
Simili cõfirmat.

ſunt legis tranſgreſſores. Iam verò hoc quoque eſt non paruum argumentum imbecillitatis, quòd qui tua præcepta non cuſtodierunt, in bellum proficiſcũtur. Propterea enim & cum rectis bellum gerunt, & dolos ſtruunt, quoniam tua præcepta non audiunt. Poſtquam narrauit hoſtium imbecillitatẽ, eámq; oſtendit non ex iis ex quibus alij, ſed ex iis quæ ſibi cõueniebant. (non enim dixit, Pecunias non habent, non præſidia, nec ſocios, nec vrbes, nec quòd ſunt rei militaris imperiti, ſed his omnibus prætermiſsis & repudiatis, vt quæ nihil eſſent, cùm dixiſſet eos eſſe iniquos, & bellum gerere cum iis qui nullam fecerant iniuriam, & quæ dei ſunt deſtruere) dicit deinceps iuſtorum aciem, ex eo oſtẽdens quàm ſint hoſtes expugnatu faciles. Ita nos etiam eum qui eſt potens & imbecillus, examinemus, ſed nõ propter ea maximè timeamus, propter quæ timent homines ridiculi. Quid enim dicunt? Eſt terribilis, improbus, ingenti pecunia & opibus munitus. Propterea eũ maximè rideo. Hæc enim ſunt genera imbecillitatis. At ſcit, inquit, tẽdere inſidias. Rurſus mihi dicis aliud genus imbecillitatis. Quid eſt ergo in cauſa quòd multi vincunt qui tales ſunt? Quoniam tu rectè pugnare neſcis. Quoniam tu quoque de eis decertas, ex quibus illi fiunt imbecilliores, nempe de gloria & potentia. Fuge cauſam certaminis, & alia parte feri eos qui te inuadunt, arrogantem moderatione ac lenitate, auarũ paupertate, incontinentem continentia, inuidum humanitate: & ita eum vinces facilè. Sed, ſicut prius dixi, dum narrarem imbecillitatem hoſtium, vide quomodo iuſti quoque dicit armaturã. Subiungit enim: *Iuſtus autem quid fecit?* Hoc eſt, Cum illi autem ſic inſtruerent aciẽ, quæris vndénam ſe iuſtus armauerit? Audi, *Dominus in templo ſancto ſuo: dominus in cælo ſedes eius.* Vides quàm paucis eius narrauit auxilium. Quid fecerit rogas? Ad dominum confugit qui eſt in cælis, qui eſt vbique præſens. Non arcum intendit: nec pharetram parauit ſicut ille, nec aciem inſtruxit in occulto: ſed his omnibus omiſsis, ſpem in deum in omnes muniit, & eã illis oppoſuit, qui nullo horum indiget, non loco, non tempore, non armis, non pecuniis, ſed ſolo nutu omnia peragit. Vidiſti inexpugnabile expedi-

Formula Chriſti agonis ineundi.

túmque & facile auxilium. *Oculi eius in pauperem reſpiciunt, palpebræ eius interrogant filios hominum. Dominus interrogat iuſtum & impium. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuã.* Alius, Palpebræ eius probant. Alius, Dominus iuſtus examinator. Alius, Iuſtũ probat & impium. Et eum qui amat iniuſta, odit anima eius. Alius, Qui amat iniuſtitiã, odio habet animam ſuam. Vidiſti paratum adiutorem, promptum opitulatorem, vbique præſentẽ, omnia reſpicientẽ: cuius hoc maximè munus eſt, etſi nullus eũ roget, prouidere, curã gerere, eos qui iniuriã faciũt prohibere, iis quibus fit iniuria ſuccurrere, illorũ rectè facta remunerare, his pro peccatis ſupplicia infligere. Nihil ergo ignorat. oculi enim eius orbem terræ reſpiciunt. Non ſolùm autẽ hoc, ſed etiam ea vult corrigere. Et ideo alius quoq; hoc ipſum ſignificans dicebat, Iuſtus. Si enim iuſtus, non inducet in animũ vt hæc temerè fieri permittat. Auerſatur malos, laudat iuſtos. Deinde quod in priori pſalmo dicebat, oſtendens ſatis eſſe vitium ad ſeipſum conſumendũ, hoc hic etiã ſignificans, ſubiunxit: Qui autẽ amat iniuſtitiam, odit animã ſuã. Eſt enim animę inimicũ vitium, infeſtum, & pernicioſum. Quare vel ante ſuppliciũ dat pœnas improbus. Vidiſti quomodo vndiq; oſtẽdit aduerſarios facile capi poſſe, cùm & talem habeat adiutorẽ, & à propriis illi armis vincantur, per quæ muniuntur, per ea ſe conſumentes, & ſeipſos lædentes. Vidiſti auxilij facilitatem. Neque enim aliquò eundum nec currendum eſt, nec conſumẽdæ pecuniæ, cùm Deus ſit vbique præſens, & omnia videat. *Pluet ſuper peccatores laqueos ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum. Pars calicis eorum Quoniam iuſtus dominus, & iuſtitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius.* Alius, Pluet ſuper iniquos carbones. Alius, Rectitudines videbit vultus eorũ, hoc eſt. iuſtorũ, vel etiã ipſius dei. Poſtq̃ dixit ſuppliciũ quod ex vitio oritur, quoniã multi id cõtemnunt: mentem deinceps improborũ cõcutit ex ictu qui ſupernè infertur, emphatica & rẽ exprimẽte oratione vtens, & per nomina terribilia ꝓcedẽs. Ignẽ enim, & ſulphur, & ſpiritũ procellarũ, & carbones dicit eis ſupernè pluiturũ, dictionũ trãſlatione pœnã ineuitabilẽ, ſupplicij profuſionem, feriendi facilitatem, & conſumptricem vim volens oſtendere.

Heb. 4.

Rom. 1.2

Pſal. 138.

Hiere. 23

μεταφορικῶς.

Quid eſt, pars calicis eorum? Hæc, inquit, eſt ſors eorum, hæc poſſeſsio: in eo verſabuntur, in eo conſumentur. Deinde cauſam quoque affert, quòd qui omnia reſpicit, non permittit vt hæc impunè abeant. Quod alius etiam dicit propheta: Purus oculus tuus ne videat mala, & ſuper labores reſpicere nõ poteris. Hoc hîc quoq; oſtẽdit dicens: Quoniam iuſtus dominus, & iuſtitias dilexit. Hoc dei eſt eximium, quæ iuſta ſunt admittere, æquitatem amplecti: nec quæ aliter fiunt, vnquam ſuſtinuerit. Propterea pſalmum incipiens, dicebat: In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, Tranſmigra in mõtes ſicut paſſer? Qui enim in rebus terrenis, & iis quæ ad hanc vitã pertinent, confidunt, nihilo melius afficiuntur quàm paſſer, qui fidens ſolitudini, facilè capi poteſt ab omnibus. Talis eſt qui ſperat in pecuniis. Quemadmodum paſſer & à pueris & à viſco capitur, & à laqueis, & ab aliis innumerabilibus: ita etiam qui eſt diues, & ſuorum & hoſtium petitur inſidiis: & in maiore quàm ille verſatur periculo, vt qui multos habeat qui viſcum adhibent, & ante illos malas cupiditates, & eſt ſemper tranſmigrator, ſemper tempori ſeruiens, & lictorum iras pertimeſcens, & imperatoris indignationem, & adulatorum inſidias, & fraudes amicorum: & cùm hoſtes irruerint, plus quàm omnes contremiſcit: & cùm eſt pax, ſuſpicatur inſidiatores. neque enim habet diuitias ſtabiles, & quæ auferri nequeunt: & ideo ſemper volat & tranſmigrat, mõtes & deſerta perſequens, verſans in caligine, & in meridie craſſas habẽs tenebras, & dolos ſtruens. Sed nõ talis eſt iuſtus. Viæ enim iuſtorum reſplẽdent inſtar lucis. neque enim inſidias parare, neque iniuriã facere conſtituunt, ſed quietũ & remiſſum habent animum. Illi autem dolos ſemper ſtruentes, ſemper ſunt in metu & in tenebris, ſicut latrones, & murorum perfoſſores, & adulteri: & interdiu vidẽt tenebras, cùm ſit eorum anima timore cõturbata. Quomodo ergo poſsint hæ diſcuti tenebræ? Si te ab his omnibus ſeiunxeris, & à dei ſpe pepẽderis, etſi ſis millies peccator. Reſpicite enim, inquit, ad antiquas generatiões, & videte quis ſperauit in dominũ, & cõfuſus eſt. Non dixit, Iuſtus: ſed, quis? etſi ſit, inquit, peccator. Hoc eſt enim admirabile, ꝙ

Abac. 1.

Paſſeris ī montes emigratio.

Collatio paſſeris & diuitis.

Sap. 4.

Eccle. 2.

etiam peccatores anchoram hanc tenẽtes, ſunt ab omnibus inexpugnabiles. Hoc eſt enim maximæ in deum affectionis, quãdo tot malis oppreſſus, in eius benignitate habueris fiduciã. Quemadmodũ enim eſt execrandus qui ſperat in homine, ita etiam beatus eſt qui ſperat in deo. Ab omnibus ergo te ſeiungens, hãc tene anchorã. Deus enim omnia intuetur: & quæ iuſta ſunt iudicat: & nõ ſolũ iudicat, ſed etiã ad opus deducit: & ideo poſtq̃ dixit de eius iuſtitia, oſtendit etiã ſuppliciũ per ignẽ, per procellã. Hoc autem facit illorum curam gerẽs, & per ſupplicium reddens modeſtiores. Omnibus ergo de cauſis ad eũ accedamus, & perpetuò ad eũ reſpiciamus. Ita enim etiam omnia bona conſequemur, in Chriſto Ieſu domino noſtro: cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Spes, anchora.

Hie. 17.

A cõtrariis collatio.

EIVSDEM IN PSALMVM XI.

In finem pro octaua. Alius, *victoriæ effectori pro octaua, Hebræus autem*

על־השמינית.

Saluum me fac domine, quoniam defecit ſanctus: quoniam diminutæ ſunt veritates à filiis hominum. Alius, Quoniam finiti ſunt fideles à filiis hominum. Ardua quidem res eſt virtus, & per ſe difficilis, maximè autem quando qui operatur, eſt in magna bonorum virorum paucitate. Quemadmodum enim viæ quidem ingreſſus affert laborẽ, multò magis autem quando fuerit ſolus viator, & nullum habet viæ comitem: ita hîc etiam. Non parua enim res eſt fratrum ſocietas, & adhortatio. Et ideo dicit etiam Paulus, Conſyderãtes vos ipſos ad prouocationem dilectionis & bonorum operum. Et ideo ſunt vel maximè beati iudicandi veteres, non quòd rectè & ex virtute ſe geſſerint, ſed quòd tum, cùm magna eſſet virtutis ſterilitas, & nuſquam apparerent qui ſe rectè gererent. Hoc ergo ſignificans quoque ſcriptura dicebat: Noe iuſtus perfectus in generatione ſua. Propterea admiramur Abrahã, propterea Lot, propterea Moſem, ꝙ veluti in profunda nocte ſtellæ apparebant, & tanquam roſæ inter ſpinas, & oues inter lupos innumerabiles, vt qui viam omnibus contrariam ingrederentur, & cœptũ iter minimè interrumperent. Si hoc ipſum enim eſt difficile in multitudine: &

Haſiminith, cithara octauæ chordæ.

Probatio à ſimili.

Hebr. 10

Geneſ. 6.

Metaphora.

Aſimili. qui multis contrarium iter ingredientibus ipſe ſolus cõtrà tẽdit, magnis afficitur moleſtiis, & in nauigatione eſt etiam difficile, cum fluctus & æſtus contrà feratur, nauẽ in contrarium dirigere: multò magis in virtute. Propterea hic quoque iuſtus, vt qui ſolus eam apprehendiſſet, cæteris contrà tendentibus, confugit ad dei prouidentiam. dicens: Saluũ me fac domine. Nihil ergo hic aliud quàm hoc ſignificat: Superna mihi manu opus eſt, cæleſti ope, & illo diuino auxilio. Cum enim viã ingrediar omnibus contrariam, magna mihi opus eſt prouidentia. Et non dixit, Saluum me fac quoniam non eſt ſanctus, ſed quoniã defecit ſanctus: oſtendens eos etiam qui erant, periiſſe poſtquã inualuit vitiũ, & morbus ſuperior factus eſt. Hoc *Galat. 5* Paulus quoque timet, dicens: Neſcitis quòd parum fermẽti totam maſſam fermentat? *1. Cor. 15.* Et rurſus, Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Quid eſt autẽ, Diminutę ſunt *Elegãs homœoſis.* veritates? Multæ ſunt veritates. Quemadmodum in coloribus & aliis generibus alia quidem ſunt vera, alia falſa, & eſt purpura vera, & purpura falſa, & in croco, & in lapidibus, & in aromatibus, & aliis eiuſmodi: ita etiã in virtutibus. Veritas enim eſt quod verè eſt, falſum autem quod non eſt. Quoniã ergo hæc inuerſa & obſcura fuerant, nõ quòd ſuã perdiderant ſubſtantiã, ſed quòd ab hominibus fuſa & fugata fuerant: propterea non dixit ſolùm, Diminutæ ſunt, ſed adiecit A filiis hominum, hoc ipſum volens *Mundus duplex.* ſignificare. Conſidera autem. Eſt mundus verus, eſt etiã falſus. Quis eſt ergo ver' mũdus? Qui eſt in anima. Quis *Diuitiæ.* eſt autẽ falſus? Qui eſt in corpore. Sunt diuitiæ verę, ſunt etiam falſæ. Falſæ, pecuniarum: veræ, rectè factorum. Eſt *Lætitiæ.* letitia hęc quidem vera, illa vero falſa, & pulchritudines, & potentiæ, & gloriæ. Sed maxima pars hominum, horũ veritate relicta, quæ falſa ſunt perſequitur: quemadmodũ enim eſt homo ver' & falſus: ver' quidẽ, qui viuit & operatur: falſus autem qui pictus eſt: ita etiam videre poſſumus in virtutibus. *Vana locuti ſunt vnuſquiſque ad proximum ſuum. Labia doloſa in corde & in corde locuti ſunt mala.* Aliis dixit, in corde alio & alio loquitur. Duo hic dicit vitia, & quòd vana locuti ſunt, & quòd proximo ſuo. Vel ea quæ falſa ſunt, dicit vana, vel ea quę ſunt ſuperflua & inutilia.

Tale quid etiã dicit Paulus, cum dicit, Ne mentimini ad- *Coloſ.3.*
inuicem, & quod eſt omnium grauiſſimum quòd omnes
erant corrupti. Et ideo non dixit, hic vel ille, ſed vnuſquiſ
que. Neque enim erat tantum vitium quod natabat in ſu
perficie: ſed erat in profundo, & in corde. In corde & in
corde: quod alius interpres dixit, In corde alio & alio: do
cens eſſe magnam in corde duplicitatem. Hoc eſt omni- *Cordis ma*
bus hoſtibus acerbius. Illi enim ſunt aperti, vnde etiã fa *gna dupli*
cilè poſſunt caueri. Hi verò cum aliam perſonam præ ſe *citas.*
ferant, & ſint aliud: ab iis quibus tendunt inſidias, non fa
cilè deprehenduntur, multo grauiores iis qui gladios ab-
ſcondunt. *Diſperdat dominus vniuerſa labia doloſa, & linguam magniloquam. Qui dixerunt, Linguam noſtram magnificabimur.* Alius, dominabimur. *Labia noſtra à nobis ſunt.* Alius, adſunt
nobiſcum *Quis noſter dominus eſt?* Alius, Quis noſtri domi-
nabitur? Vidiſti quomodo eorum curam gerit propheta,
quomodo pro eis orat. Neque enim contra ipſos eſt id
quod dictum eſt, ſed pro ipſis. Neque enim orauit vt per-
derentur, ſed vt eorum vitium de medio tolleretur. Non
dixit enim, perdat ipſos dominus, ſed labia doloſa. Et rur
ſus, non ſubſtãtiam, ſed linguam, arrogantiam, fraudem
vult auferri, ſuperbiam excindi. Irridens autem eorum
ſtultitiam, dicit: Labia noſtra à nobis ſunt. Quis noſter
dominus eſt? Inſanorũ & mente captorum verba. Et ideo *1. Cor.7*
Paulus contrà ac ij loquens ſuadet: Non eſtis veſtri, pre- *Rom.14.*
tio empti eſtis. & iubet eos non ſibiipſis viuere. Nõ ſunt *2. Cor.5*
tua labia, ſed domini. Ipſe enim ea fecit: ipſe conſtruxit,
ipſe vitam inſpirauit. At tu habes. Sed non omnia quæ ha
bemus, noſtra ſunt. Pecunias enim habemus, quas alij a-
pud nos depoſuerunt: & agros conductos habemus, quos
alij nobis dederunt. Ita hæc etiam tibi locauit Chriſtus,
non vt feras ſpinas, ſed vt conuertas ſemina ad id quod
eſt vtile: non vt arrogantiam, non vt dolum, ſed vt humi-
litatem, et laudem ac benedictionem, vt dilectionem fa-
cias per ea germinare. Et dedit oculos, non vt impudicè
aſpicias: ſed vt ipſos ornes temperantia: & manus, non
vt ferias, ſed vt miſerearis. Quomodo autem dicis, labia
noſtra ſunt à nobis, quando ea peccati ſerua feceris, quã-
do fornicationis, quando immũditiæ? Quis eſt noſter

dominus?O verbum diabolicum. O animam Dæmoniacam. Vides, ò homo, vniuerſam creaturam prædicare domini potentiam, ſapientiam, curam, prouidentiam, corpus tuum, animam, vitam, quæ ſub aſpectum cadunt, & quæ non cadunt, omnia propemodum vocem emittentia laudare potentiam artificis, & dicis: Quis dominus noſter eſt? Hoc eſt furoris, hoc ſtuporis, hoc corrupti animi. Propterea ſunt mala innumerabilia. Sed hi quidē dicūt, Quis eſt noſter dominus? Alij autem dominum quidem confitentur, iudicium autem & pœnas propoſitas auferunt, breui iucunditate magnum ſibi ementes ſuppliciū, & dum volunt ſe recreare quòd gehennæ non meminerint, per hanc ſecuritatem metúſque vacuitatem in magnum ſe barathrum imprudentes immittunt. Et ideo rogo vt gehennæ memineris, de gehenna loquaris. Ita animam tuam compone, pulchrámque ac decoram effice. Magna eſt enim horum verborum vtilitas. Non enim ei deus temere minatus eſt, & eam terrore affecit: ſed id fecit vt metu meliores redderet. Et ideo diabol' omnia facit & molitur, eius volens auferre memoriam. Noli eam è memoria eiicere: nec dicas, Quid me importuna afficiam triſtitia? Importuna erit triſtitia, quando angeris in gehenna. Hoc eſt tempus triſtitiæ, non illud: & hoc oſtendit diues ſub Lazaro, cui nihil profuerunt innumerabiles quibus afficiebatur moleſtiæ. Si autem in tempore doluiſſet, non ea paſſus eſſet quæ paſſus eſt. *Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit dominus. Ponam in ſalutari, fiducialiter agam in ipſo.* Alius, Ordinabo ſalutare apertum. Diſce quanta ſit virtus humilitatis. Pauperum patiētia, pauperum inquam eorum qui ſunt contriti corde, eſt quod malè patiantur, defenſio. Non enim vitam nec virtutem, ſed malorum perpeſſionem dicit deum excitare, & eum ad ſuppliciū & vindictā euocare. Tanta res eſt, ſi tibi fiat iniuria, eam ferre forti animo, tantā deus curam gerit eorū qui afficiuntur cōtumeliis, maximæ defēſionis loco eſt calamitas, & mala pati. Magna eſt vis eiulatus quæ supernū euocat auxiliū. Timete quicūque pauperes iniuria afficitis. Habetis vos potentiā, opes & pecuniā, & iudicū beneuolentiā, ſed

Luc.16.

παραίνε-σις ad patientiam.

habent illi arma omniũ validiſſima, luctus, & eiulatus, & illud ipſum iniuria affici, quæ è cælis auxilium attrahunt. Hæc arma domos effodiunt, hæc fundamenta euertunt: hæc integras gentes ſubmergunt: gemitus dico eorum qui afficiuntur iniuria. Bonum ac pium eorum animum deus reueretur, quando mala patientes, nullũ malum verbum proferunt, ſolum autem gemunt, & ſua mala deplorant. Quid eſt autem, Ponam in ſalutari, fiducialiter agam in ipſo? Cum fiducia, inquit, apertè & manifeſtè eos defendam, vt omnes intelligant. Et quandónam non conſeruat eos palàm & manifeſtè? Nonnunquam id facit nõ manifeſtè, ſed clàm, neq; enim opus habet vt ab hominibus gloria afficiatur, nunc autem quoniã erat veriſimile inimicos eos inſectari, eiſque inſultare, & eis exprobare quòd deum non haberent adiutorẽ: vt illi quoque caſtigarentur, & fierent meliores, cum experiẽtia didiciſſent domini auxilium: apertè, inquit, faciam pro eis ſalutem. *Eloquia domini eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatũ terræ.* Et quomòdo ſunt hæc iis quæ dicta ſunt conſequentia? pulchre admodũ. Ne hæc enim, inquit, exiſtimetis temerè dicta eſſe, inanéſq; & ſuperuacaneas eſſe minas. Sunt enim pura eius verba, à mendacio libera. *Quemadmodum enim argẽtum ignitum nihil habet alienum & adulterinum: ita etiam dei verba quæ dixerit, omnino euenire oportet. Et ideo dicit, Eloquia domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum. Alius, Ignitũ cedens terræ. Hebræus autẽ pro eo quod eſt cedens terrę dixit, בעליל לארץ Baalil laares, hoc eſt, fuſũ, in terrã fluens, *Purgatum ſeptuplum*. Vidiſti quomodo quod verum eſt, & à mendacio aliênum, per ſimilitudinem materię oſtenderit. Quemadmodum enim illud fuſum, ignitum, & hoc ſæpe paſſum, eſt ab aliena materia alienum, exactiſſimè purgatum: ita etiam dei prolata ſententia. *Tu domine ſeruabis nos & cuſtodies nos ab hac generatione & in ſeculũ.* Alius, Cuſtodies ipſos. Alius, Cuſtodies ipſa, & conſeruabis nos ab hac generatione & in ſæculum. Alius, Cum generatione quę eſt in ſæculum. *In circuitu impii ambulant.* Alius, Ambulabunt. Alius, In circuitu impiorũ ambulabũt. **Secundum altitudinẽ tuam multiplicaſti filios hominum.* Alius,

A ſimili ducta probatio.

**Mirè hic variãt interpretes. Hebraicũ Chald. habet, argentum repurgatũ in fuſorio, à terra repurgatũ ſepties. Hier. argẽtũ igne probatũ, ſeparatũ à terra, colatũ ſeptuplum.*

ὑποδείγμα ex collatione,

**κατὰ τὸ*

Hie. Quando exaltati fuerint viles filiorum hominum. Alius,
cũ exaltati ſecundum altitudinem exaltati filij hominum. Hebræus
fuerĩt, pro autẽ כרם זלות לבני אדם cerũ zuloth liben Adã. Tu
quibus autem domine cuſtodies nos & cõſeruabis nos. Vide eũ
Chaldei frequenter, imò verò aſſiduè ad Deum confugere, & ab
כְּעַלְקָא eo auxilium petere. eſt enim potentiſſimum auxilium,
ſicut ſangui quod nullo tempore interrumpitur. Nulla re, inquit, hu-
ſuga, quæ mana opus habemus. Tu enim es, inquit, qui perpetuò cu
& Hebr. ſtodis. Quid eſt autem, In circuitu impij ambulant. Con-
עֲלוּקָת uenienter quidem ſeptuaginta. ita dicendum eſt, Etiamſi impij nos circuncirca obſideant, nihil graue patiemur, nos enim conſeruas, & extollis, claróſque & illuſtres reddis. Si alium autem interpretem ſequamur hoc dicẽdum eſt, impij extrudentur quando viles ex filiis hominum exaltaueris. Hoc eſt, quando nos, qui viles reputamur & contempti, humiliatos gloria affeceris, ſeiunges ipſos & expelles. Quid eſt autem, Secundum altitudinẽ tuam? Pro eo quod eſt, Similes tui effeciſti, quatenus fieri poteſt
Gen. 1 vt homo ſit ſimilis. Faciamus enim, inquit, hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Quod ipſe enim eſt in cælo, nos in terra: & quemadmodũ ſupernè nullus eſt eo ſuperior, ita nullus in terra eſt huic animali virtute ſi-
Matth. 5. milis. Eſtote, inquit, ſimiles patris veſtri qui eſt in cælis. Quinetiam nominis quoq; ſui nos fecit participes. Ego dixi, inquit, dij eſtis, & filii excelſi omnes. Et rurſus, cõſti
Pſal. 81 tui te deum Pharaonis, & feci eſſe opificem corporeorũ
Exo. 7 & incorporeorum. Et nunc quidem mutat Moſes creatu ram: nunc autem alij alia elementa: nobis autem iuſſit
1. Cor. 6 nos ipſos deo templum extruere. Etſi ergo non fabriceris cælum, Dei tamen templum fabricaris. Propterea enim cælum quoque eſt ſplendidum, quoniam habet deũ in ipſo habitantem: imò verò per Chriſtum nos vnà quo-
Eph. 2 que ſuſcitauit, & nos conſidere fecit in dextris in cælis, & dedit vt maiora faceremus iis quæ ipſe fecit. Signa enim, inquit, quę ego facio, ipſe quoque faciet, & maiora his fa
Ioan. 14 ciet. Et in [illegible] hic quidem mare mutauit: ille verò ſo-
Gene. 7 lem frenauit: alius lunam iuſſit manere. Alius autem rur-
Ioſ. 10 ſus in ſe radios auertit. Filij autem in fornace elemen-
1. Par. 4 ti operationem alligarunt, & flamma inſaniens ſilebat,

& alligata ſibilabat. Norunt etiam feræ reuereri dei amicos: & licet fames vrgeat, ſapientiæ tamen ſtudium maius indicant. Qui ſunt gulæ dediti, vereantur ferarum abſtinentiam. Leones viderunt Danielem, & philoſophati ſunt: nos ad nos venientem filium dei videntes, minimè philoſophamur. Maluerunt illi fame perire, quàm ſanctum corpus tangere. Nos nudum Chriſtum & fame cõfectum circuire videntes, ne quæ ſunt quidem ſuperuacanea dimittimus, ſed in ſumma rerum affluentia viuentes, ſanctos deſpicimus. Terra rurſus alij Dei amico tanta dona ex ſuo ſinu protulit, & tantam fertilitatem quantam nunquam antea. Et quid miraris ſi ipſi erant venerabiles, cum & veſtes eorum, & vmbræ dæmonibus & morti & morbis eſſent formidabiles? Quinetiam Angeli quoque reueriti ſunt & inſigniter honorarunt homines. Quidni enim honorarēt, quos ipſe dominus honorabat? Hoc autem videri poteſt & in nouo & in veteri. Et ideo dicit: Secundum altitudinē tuã multiplicaſti filios hominũ. Cũ ergo conſiderauerimus honoris magnitudinē, quam par eſt, præbeamus pro ea remunerationē, ne nobis habitus honor inſignis, ſit nobis viaticum futuri ſupplicij.

4. Reg. 20. Daniel. 3. Daniel. 8 Matt. 25. Iob vlti. Act. 19. Act. 5. Ge. 18. 19 22. Exo. 14. Iudicũ 2. Mar. vlti. Act. 5. 8. 10. 12.

EIVSDEM IN PSALMVM XII.

In finem Pſalmus Dauid. Alius, Epinicion canticum Dauid.

V*Squequo domine obliuiſceris me in finem?* Ali⁹, obliuiſceris me perfectè. Alius, ad contentionē. *Vſquequo auertis faciem tuam à me?* Alius, abſcondis. *Quandiu ponam cõſilia in anima mea?* Alius, ſtatuam ſententias. *Dolores in corde meo per diem.* Alius, ſolicitudinem in cogitatione mea quotidie. Non eſt hoc paruum bonum, ſentire Dei obliuionem. Obliuionem autem ne exiſtimes eſſe affectionem, ſed derelictionem. Multi certè quibus hoc accidit, hoc ipſum quidem norunt, neque deflent. Hic autem beatus non ſolum hoc nouerat, ſed tempus etiam animo reputabat. Illud enim, Vſquequo, eſt eius qui magnum tēpus oſtendit: & ideo deflet ac luget. Tu autem conſidera quomodo de nulla re terrena, & quæ ad hanc vitam per-

Obliuio dei.

ἕως πότε.

tineat angatur, non de pecuniis, nõ de gloria, ſed vbique de Dei beneuolentia. Et vndénam nouit, inquit, Deũ eſſe ſui oblitum? Quoniam nouerat etiam quando meminerat, & apertè ſciebat quid ſit quidem obliuio, quid verò memoria. Non quemadmodum multi homines quando ſunt diuites, quando apud homines gloriam aſſequũtur, quando eis omnia fœliciter ſuccedunt, quando vincunt inimicos, tũc exiſtimant Deum eorum meminiſſe, & ideo nec ſciunt quando Deus eorum obliuiſcitur. Qui enim ſignum memoriæ neſciunt, nec norunt etiam ſignum obliuionis. Si enim non norunt ſigna amicitiæ, nec inimicitiarum etiam ſigna norũt. Multorum enim qui hæc habent, Deus obliuiſcitur, atque adeò eorũ maximè: eorum autem qui in rebus aduerſis verſantur, ſæpe meminit. Nihil enim apud Deum æquè facit meminiſſe, ac boni aliquid facere, q̃ eſſe ſobriũ ac vigilantem, virtutis curam gerere: quemadmodum nihil æquè obliuionis cauſa eſt, vt eſſe in peccatis, auaritiæque & rapinæ eſſe deditũ. Et tu ergo, ô dilecte, quando in aliqua fueris calamitate, ne dicas, Deus mei oblitus eſt: ſed quando fueris in peccatis, & omnia tibi fœliciter ſuccedunt. Si hoc enim cognoueris, à rebus malis agendis citò recedes. Vſquequo auertis faciem tuã à me? Hoc eſt maxima obliuio, ex humanis enim figuris oſtendit Dei operationes, & eius irã & punitionem exprimit. Deus autem rurſus faciem ſuã auertit, quando facimus quæ ſunt indigna ei⁹ præceptis. Quando enim extendetis, inquit, manus veſtras, auertã oculos meos à vobis. Deinde cauſa ſubiungitur. Man⁹ enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Hæc ipſa autem derelictio, & vult⁹ auerſio, magnæ eſt curæ ac prouidẽtiæ. Hoc autem facit, vt nos ad ſe vehementius attrahat. Nam etiam is qui eſt inſano amore captus, eum qui amatur cõtemnentem dimittit ac dereliquit, non animo quidem expellens, ſed ipſum volens ad ſe conuertere, & ſibi coniungere. Poſtquam autem dixit auerſionem, dicit etiam obliuionem, & quæ ſibi ex ea euenerunt. Quænam autẽ ea ſunt? Ea quæ ſubiungit, dicens, Quandiu ponam cõſilia in anima mea? Quemadmodm enim qui è portu egreſſus eſt, vbique vagatur: & qui luce priuatus eſt, in multis

Enãtioſis

Quorum Deus maxime meminerit & obliuiſcatur etiam

Eſa.1.

A ſimili. confirmatio.

Collatio.

offenditur, ita etiam qui in Dei obliuionem incidit, curis, ſolicitudinibus ac doloribus perpetuò angitur. Hoc autem non parum confert ſeipſum conuertendum ad Deum, curis & ſolicitudinibus angi, doloréque & triſtitia extabeſcere, auerſionis eius rationem ducere. Quod etiam Paulus ſcribens ad Corinthios, dicit de ſeipſo, Et quis eſt qui me lætitia afficiat, niſi qui ex me triſtitia afficitur? Hoc enim non parum lucri eſt, ô dilecte, ſentire Dei auerſionem, dolere, triſtitia affici. Ita enim ipſum ad nos celeriter conuertemus. *Vſquequo exaltabitur inimicus meus ſuper me? Reſpice & exaudi me domine deus meus. Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte.* Quemadmodum enim cum retinet ac defendit nos Deus, & ſtat à nobis, quæ moleſtiam afferunt longe recedunt: ita etiam cũ receſſit & oblitus eſt, & anima diſcerpetur, & cor dolore angitur, & qui vexant inſultãt, & ſunt omnia ſcopuli ac præcipitia. Hæc autem vtiliter permittuntur, vt per omnia ſtimulati qui ſunt ſocordiores, maiori ſtudio redeant eò, vnde exciderunt. Erudiet enim, inquit, te defectio tua, & vitium tuum te redarguet. Dei itaque derelictio eſt ſpecies prouidentiæ. Quando enim qui prouidet, & curam gerit, contemnitur, parum dimittit & derelinquit, vt tũc expulſa ſocordia, negligentes fiant diligentiores. Reſpice, inquit, vide inimicum meum, qui exaltatur ſupra me: & ſi non propter meam miſeriam, ſaltem propter illius arrogantiam & ſuperbiam exaudi me. Et quid petis? Vt vincas inimicos? Non hoc dicit, ſed vt illuminentur oculi cordis, vt expellantur tenebræ, quæ ſunt offuſæ perſpicaci animæ facultati, & intelligentiæ oculum obſcurarunt. Hoc peto, Illumina oculos meos. *Nequando dicat inimicus meus*, Cum me viderit deturbatum ad mortem peccati, *Ita præualui aduerſus eum.* Ipſum ſuperaui quod volebam videre, hoc mihi accidit. Quid eſt, præualui aduerſus ipſum? Et ſi per ſe non eſt fortis, cõtra me quidem certè eſt fortis. Noſtri victoria ei affert vires, eúmque reddit potentẽ & validum & inexpugnabilẽ. Vides quòd quãdo peccamus, non ſolum nos ipſos dedecore afficimus, perdimus, ad mortẽ cogimus, ſed eo quòd victi ſumus inimicos noſtros validos potẽtéſque prædicam⁹, nec hoc ſolũ,

2. Cor. 2.

Altera collatio.

Hier. 2. iuxta 70

Iob 15.

Hoſtẽ, cũ vincimur fortiorem efficimus.

ſed etiam eos in magna lætitia & exultatione collocamus. Papæ quãtæ eſt ſtultitiæ, quanti ſtuporis, aduerſariis aduerſus ſeipſos ferre auxilium, & vt ij qui animã excruciant & affligunt, lætentur & exultent parare? Vide quot abſurda. Cum inimicum vincere oporteret, imbecillæ enim factæ ſunt eius rhompheæ in finem, cum inquã, vincere oporteret, vincimur, nec id ſolum, ſed etiam validũ ac potentem reddimus: & nec eouſq; ſiſtit extrema amentia & ſummus morbus noſter, ſed quę ei etiam lætitiam & exultationem afferant, comparamus. Reuera eſt extrema ebrietas, & ſummum malum, peccatum. *Qui tribulãt me, ſi motus fuero, exultabunt.* Tres cauſas affert propheta, vt Dominum moueat vt reſpiciat, & faciem ſuam conuertat, & eius orationem exaudiat: vires inimicorum: & ante id erectionem, & eorum exaltationem: & tertium, lætitiam & exultationem ipſorum, propemodum dicens: Si nõ propter meam orationẽ, nec propter meam miſeriam conuertis ad me faciem tuam Domine: ſaltem propter inimicorum arrogantiam, eò quòd ſuas vires oſtentant, & ſibi valde placent: quoniam meis malis lætantur, & caſum meum irrident. Exaudi me, illumina oculos meos. Aufer grauem ſommum in peccatis meis: quo ſopit' propemodum ad animæ mortẽ dormitando deductus ſum. Si enim à ſecuritate tua tantum emotus fuero, eis lætitia & gloria & virtus hoc ducitur, & hoc nomine ſe iactant, & ſibi valde placent: & ſunt intolerabiles. Si autem ad mortem fuero deductus, quid ij non fecerint? Vides quàm magnum damnum exiſtimet propheta, & nihilominus quam pœnam ac ſupplicium, communem inimicum lætitia afficere, & vt ipſe potens excelſuſque videatur efficere. Si hæc enim nõ exiſtimaret mala maxima & intolerabilia, nõ hæc propoſuiſſet ad Deũ placandum, & ad ſui beneuolentiam attrahendum. Ita etiam nos faciamus, & cõſideremus, & contendamus ne inimicũ exaltemus, ne potentem faciamus, ne lætitia afficiamus, ſed contrà & humilem & abiectum & imbecillum triſtémq; & demiſſum reddamus. Si enim eos qui peccant, rectè & ex virtute ſe gerere viderit, hæc omnia ſimul fiũt. *Ego autẽ in miſericordia tua ſperaui.* Quid ergo rectè feciſti vt petas vt rurſus te

reſpiciat,vt tuam orationem exaudiat,vt tuæ mẽtis oculi illuminentur? Vndénam autem hæc tibi ſperas futura? Dicant quidem, inquit, alij, ſi quid poſsint dicere: ego autem vnum ſcio. vnum dico, omnem ſpem meam in illo colloco: illud mihi propono, miſericordiam tuam, tuam clementiam. *Ego autem*, inquit, *in miſericordia tua ſperaui.* Vidiſti Prophetæ humilitatem. Vidiſti pium & gratum viri animum. Licet poſſet innumerabilia à ſe rectè facta dicere, & per ea Deum exorare, eorũ nihil dicit, ſed ad ſolam cõfugit Dei miſericordiam. Vnde clarum eſt quòd cum hęc dicit, nẽpe, ſi feci illud, ſi retribui mala pro bonis, & quæ ſunt huiuſmodi. in magnam adductus neceſsitatem hæc dicit. Quæ ſi non adſit, nihil dicit illorum, ſed miſericordiam & Dei clementiam pro omni ſupplicatione proponit, deinde confidens fore vt ſpe non fruſtraretur, ſubiũxit, *Exultabit cor meum in ſalutari tuo.* Vidiſti animam bene ſperantem. Petiit, & priuſquam acceperit, tãquam qui accepiſſet, agit gratias, & Deo canit hymnum, & omnia facit quæ prædicta ſunt. Vndénam autem eſt tam bona ſpe præditus? Ex pio & grato animo, ex magno & vehementi ſtudio petitionis, ſciebat eum qui ſic peteret, à Deo exaudiri, ex magno cordis calore & agitatione. Quemadmodum ergo qui ſegniter & negligenter petunt, etiam cum acceperint, vix donationem ſentiunt: ita qui cum intenſo ſtudio & vehementi animi contentione petunt, etiam priuſquam acceperint, ex magna & pura ſua affectione perinde ac ſi accepiſſent, donum ſentiunt, diuina eis gratia lætitiam antea immittente: & propterea agunt gratias, & ab accipiendo non longè abſunt. Exultabit cor meum in ſalutari tuo. Hoc, inquit, meam animam lætitia afficit, quòd à te ſalutem aſſequatur: lætatur anima mea, quòd eius ſis ſalus. Vidiſti exultationem, & exultationem, inimicorum exultationem propter lapſum, & exultationem animæ propter propriam ſalutem. Illa eſt improbi: hæc eſt eorũ qui conſeruantur. Illa eſt exitiũ & eius qui videbatur exultare, & eius propter quod exultabat:: hæc eſt ſalus & adoptatio eius qui exultat. Hac ergo exultatione & lætitia lætemur & exultemus: illa autẽ fugiamus & auerſemur. *Cantabo domino qui bona tribuit mihi,*

Attende Dauidis gratitudinem.

Antitheſis ex collatione.

Gratiarũ actio ante beneficij acceptionem.

Prouer. 2

& pſallam nomini domini altiſsimi. Monimentum,inquit,huius beneficij canticum Deo offeram, quòd me beneficio affecit, inimicum humilem & abiectum reddidit, ignominia & dedecore impleuit, imbecillum eſſe conuicit, meam exaudiit orationem, in me vultum ſuum conuertit,diſcuſſa caligine & tenebris per quas ad mortem ferebar,& propter eius ſalutare exultans, tanquam aliquod monimentum indelebile, hoc canticum eius in me beneficiorum dedico,non nunc ſolùm hoc canens, & beneficia eius apud me mente verſans, ſed etiam in poſterum cantabo & pſallam nomini tuo,nulla vnquam obliuione delendam beneficij magnitudinem animo circunferens. Talis ergo anima malis irretita non ſolùm à malis liberatur,ſed etiam fit tutior, vt non amplius in ſimilia incidat. Quando enim beneficium ſemper habet in memoria,clarum eſt quòd malorum quoque recordatur, à quibus liberata beneficium fuit conſecuta. Cum autem mala memoria teneat, diligenter apud ſe reputat vndénam ea ſibi euenerint, & propter quam cauſam in tantũ malum fuerit deturbata, & deinceps id reputans, ſeipſam vndique munit ne in tales recidat calamitates, & ita deinceps ſuam vitam rectè componens & inſtituens, ei qui liberauit,magnas agit gratias,quemadmodum inuenit liberatorem, ita vt etiam cuſtodem in futurum habeat poſtulans. [παραίνεσις.] Hanc nos quoque imitemur,& ſi in aliquod peccatum inciderimus,ad nos citò redeamus,& faciamus vt lapſus ſit occaſio ſecuritatis, & argumentum & impulſio nõ amplius peccandi. Quomodo ergo facies? Habes Dauid præceptorem. Peccauiſti,ne dormias in peccato,ſed exurge,& ſtatim apud te cogita quòd Deus à te faciem auerterit, quòd tui oblitus ſit, deinde plora,ingemiſce, laua per ſingulas noctes lectum tuum lachrymis,citò recede ab iis qui operantur iniquitatem. Nam hæc quoque ſunt Dauid præcepta. Dic cũ ipſo,Vſquequo domine obliuiſceris mei in finem? Vſquequo auertis faciem tuam à me? Dic non lingua,ſed corde multò antè. Dic alias Dauid quoque rationes. Quãdo dixeris omnia, ſpera in miſericordia eius,ſpera, ne hæſitaueris. [Iac.1.] Qui enim hæſitat, inquit,eſt ſimilis vndę maris quæ vẽto excitatur & agitatur.

Ne

tatur. Ne ergo exiſtimet qui eſt eiuſmodi, ſe aliquid à Deo accepturum. Vir enim duplici corde, eſt inſtabilis in omnibus viis ſuis. Spera ergo in eius miſericordia nihil hæſitans, & poſtulatũ omnino cõſequeris. Poſtquam autem conſecutus fueris, ne ſis accepti immemor, & ingratus in benefactorem, ſed fac monimentũ eius beneficij, & pro gratiarum actione ei dedica canticum. Non potes ipſe fortè componere, conuoca pauperes, eorum linguas commodatò accipe & tibi eas compara. Scias eum lubẽtius id auditurum, quàm canticum Dauidicum, quod illi pro te cecinerint. Quemadmodum enim quod ex diuerſis eſt chordis conſtitutum, iucundiorem emittit modulationem, quàm quod ex vnica: ita etiam quod eſt ex diuerſis pauperibus. Deo qui audit vocem pauperum, iucũdum quid reſonabit & amabile. Erige tibi ipſi & Deo huiuſmodi monimentum. Ei quidem monimentum beneficij: tibi verò oſtenſionem gratiarum actionis grati animi & memoris, ſignum perpetuæ memoriæ, quam in corde ſemper habens infixam, corrige tuam vitam: imò verò corrigamus, vt ſimus digni hæreditate bonorum quæ illic ſunt. In Christo Ieſu domino noſtro: Cui gloria & potentia in ſæcula ſæculorum. Amen.

Ibid. *Luc. 14* *Elegans hemæoſis.*

EIVSDEM IN FINEM PSALmus Dauid 13.

DIxit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Quemadmodum cum dominus iniuria afficitur, bonus ſeruus, vt qui ſit in primis beneuolus, ægrè fert & indignatur: ita etiam dum Deus nihili ducitur, Dei Propheta impiũ corrigit, dicens, vt audiiſti, Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Quemadmodũ enim ſeruus qui amat dominũ, poſtquam intellexit ſuos conſeruos habere dominum deſpicatui, vt oſtendat ſuam in eum beneuolentiam, ad eũ vlciſcendum ſe comparat, & vel manibus vlciſcitur eum qui illum affecit iniuria, vel traducit reddens omnibus exoſum, vel ad correctionem & metum aliorum, domino renunciat, & vt grauioribus plagis afficiatur, procurat, in eum qui ſeditionem excitauit, tanquam in proteruum & rebellem bellum gerens: ita etiam propheta cum

A ſimili orditur. *Altero cõfirmat.*

intellexit creatorem ignominia affici à creatura, & figulum à luto contumelijs inceſſi, & Deum ab impio ludibrio haberi ac nihili pẽdi, perinde ac ſi lapidis ictum in corde accepiſſet, & dolorem non ferret, exclamauit, Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Vide autẽ quàm aptè pſalmo qui præcedit coniungitur. Quia enim in illo ægrè ferens dixerat, Vſquequo domine obliuiſceris me in finem: & paulò poſt, Vſquequo exaltabitur inimicus meus ſuper me, inſipiens dicẽs nõ eſſe Deũ (qui enim aduerſus Deum extollitur, multò magis extolletur aduerſus Dei prophetas: & qui contra dominum erigitur, etiam aduerſus cõſeruos erigetur) quaſi interrogatus cúr nã die & nocte excruciatur hæc nunc reſpondet. Cur excrucior rogas? Quoniam dixit inſipiẽs in corde ſuo, Nõ eſt Deus. Cũ impio conuerſationem exiſtimo eſſe à Deo auerſionem, Deum mei eſſe oblitum ſuſpicor, quòd vnà cum ipſo viuam. Sancto enim eſt cruciatus, & ad iram prouocatio, impiorum impietas. Ita etiam de Paulo dictum eſt.
Act.17 Athenis autem cum Paulus expectaret Timotheum, incitabatur ſpiritus eius, videns idololatriæ deditam ciui-
Iob 21. tatem. Cur, ait, viuunt impij? Hoc Dauid dixit de Saüle,
1.Reg.28 vt narrat hiſtoria, propter vẽtriloquam, quemadmodum etiam 52. Pſalmum, propter Doec, qui eadẽ continet. Di-
ἐγγαστρίμυθον. xit inſipiens Saül, Videte mihi mulierem ventriloquam, & quærite. Alius Adam à muliere deceptus eſt. Dicit autẽ ei, Diuina mihi in pythone & relicta prophetia, deturbatur ad diuinationem. Dixit inſipiens in corde ſuo, Nõ eſt deus. Muniamus nos fratres, ne in inſipientis naufragium incidamus, verbis ipſum fatentes, factis autem negantes: bonum & miſericordem vocãtes, eius autem qui ægrotat, vel pauper eſt, aut affligitur, non miſerentes. Et quòd nõ ſolum verbis, ſed etiam factis quis neget deum,
Tit.1 & qui Chriſtianus nominatur, eadem dicat quæ inſipiẽs,
γνώμαι. Non eſt Deus: teſtis eſt apoſtolus, qui dicit: Deum fatentur ſe ſcire, factis autem negant. Quanto ſunt autem facta potentiora verbis ad perſuadendum, tanto factis quàm dictis Deum negare ore vel corde grauius. Dixit inſipiens in corde ſuo. Non eſt Deus. Qui in ore dicit, Diligam te Domine: & in corde fratrem habet odio, quo-

Factis quã dictis deũ negare grauius eſt.

modo deum diligit, non obediens ei qui dicit, Diliges do *Deut.6*
minum deum tuum, & proximum tuum ſicut teipſum?
Dominus dicit, Qui diligit me, ſermones meos ſeruat. *Ioan.14*
Qui ergo non ſeruat, nõ diligit. Ore dicit deum, & cor-
de dicit, Non eſt deus. Teſtis eſt dominus, qui dicit, Popu *Eſa.29*
lus hic ore me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. *Matth.15*
Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt deus. Quod autem *Mar.3.*
qui fratrem ſuum habet odio, is etiam deum odit, licet o-
re clamet ac vociferetur ſe deum amare, dicit Ioannes
Euangeliſta in epiſtola, Qui dicit ſe deum amare, & fra- *1.Ioan.4.*
trem ſuum odit, mendax eſt. Si enim fratrem ſuum quem
videt, non diligit: deum quem non videt, quomodo dili-
get? Cum ergo qui talis eſt, ſe deum ſcire fatetur, & non
apertè negat, is impietatem in corde fabricatur. Dixit in-
ſipiens in corde ſuo, Non eſt deus. Vnde hanc ſententiã
confirmans propheta dicit inferius: Nonne cognoſcent
omnes qui operantur iniquitatem, qui deum confitentur
verbis, factis autem negant? Qui deuorant plebem meã
ſicut eſcam panis: Dominum non inuocauerunt. Deum *Pſal.23*
enim fatentur ſcire: ſed quoniam factis negarunt, inuocã
tes non inuocarunt. Ipſe dominus dicit, Cur me vocatis
domine domine, & non facitis quæ dico? Omnis, inquit, *Luc.6.*
qui peccat, non agnouit dominum: dicit Ioannes. Cum *1.Ioan.4.*
enim vitium virtutes perſequatur, pietas quoque vnà ce-
dit ac religio, vt quæ ideo adſint, quòd id non adſit. Ita e-
tiam filij Heli, filij peſtis, dominum quoque neſciebant, *Sam.2*
non eò quòd dominum ore negarent, ſed quòd turpia fa
cerent in tabernaculo. Et qui dant fœnori pecuniam, deũ
non nouerunt. Ipſe dicit, Vſura ſuper vſuram, dolus ſuper *Ezec.22*
dolum, noluerũt me noſſe (dicit dominus) qui dixi, Si fra *Exod.22*
tri tuo pauperi dederis mutuò pecuniam, non eum vrge-
bis, non impones ei vſurã. Non eſt deus. Et quomodo quę
ſunt poſt deũ? Nõ eſt deus. Et quomodo quæ ſunt per deũ?
Nõ eſt deus. Et quomodo omnis lingua hominis deũ no
minat? Falluntur ergo omnes hominũ myriades quæ deũ
eſſe dicunt & ſolus inſipiens ſe putat verum dicere, qui ſo
lus ita mentitur. Et qui quinque quidem vel ſeptem teſti
monia vult in teſtamẽtis euertere, per cõſenſum reproba
tur ac reiicitur quando iudicat veritas, publicã autem to-

tius orbis & vniuerſam mũdi linguam ſolus vult inſipiẽs euertere? Et quomodo non eſt vere reprobus inſipiens, & ſeipſo inſipientior? inſipiens in negando, in ſe impudenter gerendo inſipientior. Quanuis enim mundi homines de Deo diuerſas ſententias germinauerint: nominis tamen fundamentum nemo labefactauit. Dixit inſipiẽs in corde ſuo, Non eſt deus. Non eſt fundamentum, & quonámmodo ſtat ædificium? Non eſt carina, & quomodo conſiſtit nauigium? Non eſt fabricator nauis, & quonam modo nauis comparata eſt? Non eſt ædificator: & quomodo domus facta eſt? Non eſt architectus, & quis vrbẽ condidit? Non eſt agricola, & quomodo agri tulere manipulos? Non eſt muſicus, & quomodo in mundi lyra apparet concentus? Non eſt qui prouideat, & quomodo per omnia peruadit prouidentia? Nõ eſt auriga, & quomodo elementorum quatuor currus agitur? Non eſt ſtatuarius & quomodo homines veluti quædam ſtatuæ in mundo facti ſunt? Non eſt fornicis conſtructor, & quis tibi cæli fornicem conſtruxit? Non eſt aurifex, & quis veluti diſcũ aureum, tanquam in menſa, ſolem in cælo poſuit? Nõ eſt qui ferat lampadem, & quis tibi veluti lampadem argẽteam dedit lunam in nocte? Non eſt qui illuminet, & quis tibi clara & lucem præbentia dedit luminaria? Non eſt qui faciat ſolus magna lumina, & quis accenſos aſtrorum lychnos tibi in cælo poſuit? quemadmodum dicit propheta: Qui facit luminaria magna ſolus, Solem, vt præſit diei: & Lunam, vt præſit nocti. Non eſt opifex, & quomodo pulchritudo creaturarum teſtatur creatorem? Ex magnitudine enim & pulchritudine creaturarum cõuenienter earum genitor conſideratur. Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Quæcunque in mundo fiunt, aguntur, & exercentur, habent qui eis præſit eaque perficiat: & ſolus mundus non habet qui eum adminiſtret? Si nõ eſt Deus, quid facis in iis quæ Dei ſunt? In domo Dei manes, & domum Dei inficiaris? Vel da mercedẽ domus, gratiarum actionem, vel domo egredere. cur etiam fumo eructari maledicti ac blaſphemię domum imples? Inſipiẽtem autem nunc dicit, non eum qui eſt emotæ mẽtis, vel qui delirat, aut ſenſu minus valet, ſed eũ qui malè ſentit,

Elidit hæreſim de Deo metaphoris.

Vt denſus eſt ac vehemens τῇ δεινώσει.

Pſal. 135

Sap. 13

Reuincit argumẽto à minori.

Inſipiens quis intelligatur.

non eum qui inſita & communi hominum prudentia pri *Prudẽtia.*
uatus eſt, ſed eum cui prudentia, quæ vna eſt ex quatuor
virtutibus, peruerſa eſt: quæ quidem prudentia eſt lucer-
na animæ, regina cogitationum, magiſtra eorum quæ
bona ſunt & honeſta: de qua dixit ſcriptor Prouerbio- *Pro.4*
rum: Et qui poſſidet prudẽtiam, amat ſeipſum. Et rurſus,
Poſſide ſapientiam, poſſide prudentiam, intelligentiam.
Ei autem cui læſa eſt principalis animæ facultas, & in-
ſitam amiſit prudentiam, intelligẽtiáque & mẽte priua-
tus eſt, non dicebat, Acquire ſapientiam & ſcientiam.
Nam etiam ſi maximè velit, non poteſt, vt qui pruden-
tiæ inſtrumentum perdiderit. Et vt intelligas quòd qui
nunc dicitur inſipiens, non erat naturali priuatus intel-
ligentia, vide quantum valebat prudentia. Neque enim
lingua dixit, Non eſt Deus: neque per os locutus eſt, ſed
in corde celauit improbitatem. Sciebat enim ſe in pe-
riculo futurum, ſi id eructaſſet. Quoniam enim qui il-
lis temporibus Deum blaſphemabat, vel eum inficiaba- *Leuit.24.*
tur, lapidibus obruebatur (teſtis eſt Nabuth, qui tanquam *3.Reg.21*
blaſphemus condemnatus eſt) ne huic improbè ſentiẽti
idipſum vſuueniret, in corde impietatem inſculpſit, im-
pietatis templum cor ſuum conſtituẽs. Dixit inſipiens in
corde ſuo, Non eſt Deus. Si fuiſſet enim emotæ mẽtis, &
naturali caruiſſet prudentia, non in corde ſolùm, ſed ore
etiam dixiſſet, Non eſt Deus: nec apud Deum nec apud
homines vocatus eſſet in periculum. Si enim imperator, *Mente ca-*
(qui eſt totius orbis auriga) ſæpe ab inſipiente & ſtulto cõ *ptorũ bla-*
tumelia affectus, ſuſtinet, naturæ ductus miſericordia, ſi *ſphemiæ*
eum abripuit animi perturbatio: multo magis eum qui *non vindi-*
eſt natura inſipiens, blaſphemãtem nec Deus nec homo *cantur.*
vltus eſſet, ſed vt hominem ſtulta loquentem dignum ve
nia iudicaſſet. Et ideo qui ſunt à dæmone correpti, vel fu
rore perciti, non cenſentur blaſphemare. Porrò autẽ qui-
cunque multos deos adorat, dicit, Non eſt Deus. Quem-
admodum enim maritorum multitudo efficit vt non cẽ-
ſeatur maritus (quinque enim viros habuiſti, & nunc *Ioan.4*
quem habes, non eſt vir tuus) ita etiam multorum deo-
rum cultus eſt impietas, & perinde eſt ac ſi nullum colas.
Multorum enim deorum admiſſio, eſt vnius negatio. Ex

quòd qui multos deos colunt, ſint impij, & Deum non habent. audi Apoſtolum ſcribentem ad Epheſios: Vos aliquando gentes, quando eratis in illo tempore ſine Chriſto, abalienati à conuerſatione Iſrael, ſpem non habentes, & ſine Deo in mũdo. Et quomodo Epheſij ſine Deo? Hinc ſimulachra: illinc imagines: illic neocoros Dianæ, illic Demetrius argẽtarius, qui faciebat tẽpla Dianæ argẽtea: tantus eſt grex deorũ, & quomodo ſunt abſq; deo Epheſij? Sed propterea ſunt impij & ſine Deo, quòd cũ multos deos elegerint, ab vno exciderunt. Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. A primo inſipiente perſuaſit ad ſuos diſcipulos. Primus inſipiens diabolus, qui inſipientiæ fuit primus ſeminator: qui primus præco deorum multitudinis, Eritis, ait, ſicut dij. Qui autẽ multos dicit, vnum negauit. Inſipiens eſt etiam Iudeorum populus. Inſipiens irritauit nomen domini, dicens Chriſtum non eſſe Deũ. Hic ſi eſſet propheta, ſciret quæ & qualis mulier eſt quę eum tangit, quòd eſt peccatrix. Qui autem eum nec prophetam quidem eſſe dicebant, quomodo poſſent Deum dicere? Nemo poteſt remittere peccata, niſi ſolus Deus. Chriſtus autem, Quid cogitatis in cordibus veſtris? Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Eſt enim vbique: ſed non eſt in corde inſipientis. Dixit Deus ſynagogæ, Propterea quòd non accepiſti me in cogitatione tua, ſed proieciſti me poſt tergum tuum. Primus ex ſeipſo inſipiens, in ſipientiæ ſeminator diabolus fuit, quòd cũ eſſet prudẽs, imprudentiæ munus executus eſt. Serpens autem erat prudentiſsimus. Et quódnam fuit eius ſtudium? Voluit Deo eſſe æqualis, dicens: Ponã thronum meum ſuper nubes, & ero ſimilis altiſsimo. Suſtulit Deus: & poſuit, altiſsimus: erubeſcẽs eum nominare, quẽ iam negauerat. Ita etiam facit quilibet hæreticus vehementiſsimus in tempore perſecutionis, loquẽs cum pontifice: nec eum vocat pontificem, nec archiepiſcopum, nec religioſiſsimum, nec ſanctum. Sed quid? Reuerentia tua, ſapientia tua, prudentia tua, iuſtitia tua, & nomina illi adducit communia, eius negans authoritatem. Diabolus hoc tunc fecit in Deo. Ero ſimilis altiſsimo, non Deo, ſed altiſsimo. Et diligenter quæſo attende, quàm ſolers

Epheſ. 2. *νεώκορος* *Act. 19.* *Cẽtes cur ſine Deo etiam eſſe dicuntur.* *Gene. 3.* *Luc. 7.* *Luc. 7.* *3. Reg. 14* *Gene. 3.* *Eſa. 14.* *Hæreticorum mos.*

& accuratus fuit diaboli accuſator propheta. Dixit inſipiēs in corde ſuo, Non dixit, dicit, ſed dixit. Semel auſus eſt, & dixit. Et quoniam cum dixiſſet, eiectus eſt è cælis tã quam ſuperbus inſurrector, nõ amplius per ſe dicere auſus eſt. Quoniam enim ſemel tantùm dixit, Ponam thronum meum ſuper nubes, & ero ſimilis altiſsimo: & Deum negãs, Deũ expertus eſt: ex alto deturbatus, & in imo ab hominibus conculcatus, nõ amplius auſus eſt dicere, Nõ eſt Deus, ſed per ironiam & ſimulationem Deum nominauit. Quomodo? Dixit Deus, ne comedatis de ligno. No- *Gene.* 3
ui te qui ſis ſanctus dei. Hi homines ſunt ſerui dei altiſsi- *Luc.* 4
mi. Quia ergo ſemel dixit dogma impium, non audet am- *Act.* 16
plius dicere. Scit enim quid paſſus ſit. Non dicit inſipiēs, ſed dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Nõ enim amplius hoc dicit per ſe, & nullo intermedio: ſed dixit in corde ſuo. In quolibet qui eadem cum eo ſentit, & nõ diſcrepat ab eius moribus, & eſt impius. Dixit in Pharaone, *Exod.* 5
Nõ noui dominum, & curauit vt profundũ maris eſſet ei 4.*Reg.* 18
ſepulchrũ. Dixit per Senacherib Aſſyriũ, Nõ poteſt Deus 2. *Par.* 1.2
Ezechiam è meis manibus eripere. & effecit vt occidere- 4.*Reg.* 14
tur manibus filiorum ſuorum. Dixit per Nabuchodono- *Dan.* 3
ſor, Quis eſt Deus qui eripiet vos à manibus meis? & qui *Dan.* 4
ſibi deo potētior videbatur cunctis viſus eſt omnibus ho- *Eſa.* 1
minibus abiectior, fœnum vt bos comedens: vt diſceret bouē, ſuum cognouiſſe creatorē, quē ipſe negauerat. Dei *Act.* 1.
negatorem Iudam fecit perire laqueo, quòd Deũ ipſum tanquam hominem tradēdum curauerit. Cum diabolus, *Ioan.* 13
inquit, iam miſiſſet in cor Iudæ, vt ipſum traderet. Dixit inſipiens in corde ſuo, Nõ eſt Deus. Si enim Deum ipſum tunc dixiſſet, non tradidiſſet ad mortem, nec Iudæos docuiſſet occidere dominum, quoniam eis perſuaſit Ieſum non eſſe Deum. Hunc neſcimus vnde ſit. Quoniam ergo *Ioan.* 9
iis ſtudebant quæ fieri non poterant, traditi ſunt corruptioni. Dixit propheta deflens. *Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis.* Cũ enim diaboli fuiſſent diſcipuli, in lapſũ diaboli inciderũt: ſicut ille de cęlis, ita hi è ſedib' regalib' delapſi. Quē quis eñ ſequitur, eãdē cũ eo partē capit. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt. Corrupti *Rom.* 16
ſũt, quoniã eũ conati ſunt corrũpere, qui corrũpi nõ põt.

Rom.1. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudi-
2.Tim.3. nẽ imaginis hominis corruptibilis. Homines mente cor
rupti, corrupti ſunt, ſed & abominabiles facti ſunt. Qua-
Dan.3. re? Quoniam abominationem deſolationis impietatem
Marc.13. in templo cordis ſui collocarunt. In ſtudiis ſuis. Quáob-
rem? Quoniã quæ natura negauit, ea mala excogitauit af
fectio. Corrupti ſunt vt Pharao, & Nabuchodonoſor.
Corrupti ſunt, quoniam vulnerati, & putrefacti, & male
olentes, & tabo ſaniéque madentes, non quæſierunt me-
Metapho dicum. Abominabiles facti ſunt, quoniã tãquam porci in
ra. peccatorum cœno volutati, & tanquam canes ad ſuum
2. Pet. 2. ipſorũ vomitũ reuertentes, exoſi euaſerunt. Ita enim ſcri-
ptũ eſt, Abominatio peccatorib' eſt pietas & Dei cultus.
Eccle.1. Quoniam ergo abominati ſunt Dei cognitionem, eos vi
Iob 13. ri pij ſunt abominati. Corrupti ſunt tãquã pann' à tineis,
tanquam ferrum quod exeditur à rubigine. Abominabi-
les facti ſunt, vt qui oſſa & mortuos tetigerunt. Propter-
Num.19. ea enim lex eum qui mortuum tetigerat, fecit abomina-
bilem, quoniam Iudas Chriſtum mortuum ſemper tan-
gens, & viuentem non aſpiciens, fact' eſt abominabilis.
Thren.2. Corruptioni tuæ Iſrael quis opem feret? Deinde vt im-
pietatis fructum oſtendat, ſubiungit, *Non eſt qui fatiat bo-*
Bonum. *num*. Qui enim Deum negauit, & de eo qui prouidet, &
Χρηστότη curam gerit, non cogitat: non mortem, non cõſummatio-
τα bonita nem, non reſurrectionem, non iudicium, non retributio-
tem. nem expectat, & ideo nihil boni facit. Quemadmodum
A contra enim qui alicui regi dat nomen, in eius legibus & præ-
riis colla ceptis ingreditur: qui autem tyrannum ſequitur, non fa-
tio. cit quæ Rex præcipit: ita etiam qui Deum negat, Dei mã
data auerſatur, & reip. inutilis & pernicioſus euadit. Non
eſt qui faciat bonũ: Non Herodes, Bethleemeticos infan
Matth.2. tes innocentes occidens: nõ Iudæus, eũ qui dæmonia eii-
Mar.3. ciebat, Beelzebub vocãs: non legiſperitus tentans: nõ põ-
Luc.11. tifex contumelia afficiens, non ſcriba abrogans & nihili
Luc.10. ducens: non Phariſæus probra ingerens, aut inſultans:
Matt.14. non Sadducæus contradicens, non Iudas vendens, & mi-
Matt.15. niſter alapam incutiens, non Pilatus condemnans, non
Marc.12. populus clamãs, Tolle, tolle, crucifige eum, non milites
Luc.20. vinciẽtes, non turbæ conſpuẽtes, colaphos impingentes,

arundine verberãtes, ſpineam coronam contexẽtes, crucifigentes, aceto & felle potantes. Non eſt qui faciat bonum. diligenter enim obſerua, quòd hoc dictum, quando Christus crucifixus eſt, maximè finem accepit. Tempore enim Dauidis, quando hæc dicebantur, erant qui bonum faciebant, beati prophetæ, qui cũ Dauid verſabantur. Sed quando natus eſt Chriſtus: Ioſeph, Zacharias, & Simeon iuſti, & Apoſtoli bona faciebant: hi quidem admirantes, illi verò in vlnis tenentes. Solummodo quãdo crucifixus eſt, non fuit qui faceret bonum. Non dixit autem, Nõ eſt qui loquatur bonũ. Nã & Cẽturio, & latro bona de eo dicebant: Memento mei domine, quando veneris in regnũ tuum. Verè hic homo filius Dei erat. Nõ eſt qui faciat bonũ, quãdo & diſcipuli omnes eo relicto fugerunt. Ioãnes nudus recedit. Petrus negat. Diſcipuli fugiũt: ipſius Mariæ matris animum gladius dubitationis pertrãſit. Quoniam ergo in paſsione nullius fructũ charitatis accepit, Non eſt qui faciat bonum, *Non eſt vſque ad vnum.* Ne illum quidem vnum militem, qui etiam poſt mortem lãcea latus eius pupugit. Et quamobrem, ò propheta, ante ſuum in carne aduentum, & humanæ naturæ ſuſceptionem, non viſitauit tanquam medicus mundum laborantem? Viſitauit certè, & opem ferre, ac ſeruare voluit, ſed nullus ſibi voluit adhiberi medicinam. *Dominus de cælo proſpexit, vt videret ſi eſt intelligens, aut requirens Deum. Sed omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt:* Et impletum eſt illud, Iuſtitia de cælo proſpexit. Ex patre Chriſtus, veritas è terra orta eſt. Dominus ex virgine. Cum autem audis iuſtitiam de cælo proſpexiſſe, ne exiſtimes diuinam & incorpoream naturam ſe flexiſſe & incuruaſſe, aut genu inclinaſſe, aut ceruice annuiſſe, ſed eius demiſsionem, & humanitatem, & viſitationem intellige. Quemadmodum enim caput, & oculos, & aures, & os, & manus habere dicitur, & ſedere, & ſurgere: nec tamen omnino ex membris, partibus, & figuris conſtituitur: ita etiam proſpicit, non ipſe ſe inflectens, ſed ſuam in nos benignitatem oſtendens. Illud autem, E cęlo proſpexit, nõ quòd in cælo quod cernitur, feneſtras aut portas fecerit, & iis apertis reſpexerit: ſed quòd è cæleſtib⁹ ordinibus, intelli-

Matt. 26. & 27. Ioan. 18. Matt. 20

Luc. 1. & 2.

Marc. 15. Matt. 26 Marc. 14. Luc. 22. Luc 2. Ioan. 19.

Pſal. 84.

Proſpicere Dei de cælo, quid ſit.

gentibus, incorporeis, & immortalibus humanitatem viſitauerit. Quemadmodum enim homines terra dicuntur, *Geneſ.3* Quòd terra es, & in cinerem reuerteris: &, Ego ſum terra *Gene.17.* & cinis: ita etiam dicuntur cælũ cæleſtes ordines, ex quibus Deus terram & humanitatem aſpicit. Dominus è cælo in terram proſpexit, vt videret. Non vt tũc videret, ſed vt tunc ſeruaret, non vt tunc diſceret, ſed vt tunc opẽ ferret, vt tanquã amicũ amplecteretur, & vt iuſtum amaret, *Gen.6.* vt dicat ſicut dixit Noe: Te ſolum vidi iuſtum in hac generatione, & vt tanquã iuſto ei appareat. Iis autem apparet, qui in eum fidem habent. Vt videat an ſit ægrotus qui quærat medicum, an eſt paupergentium populus, qui requirit Chriſtum, patris theſaurum. Vt videat ſi eſt intelligens, vt cũ eo tanquam cum prudente & intelligente diſferat. Vel requirens Deum vt hoc inueniat. Deinde poſtquam viderunt prophetę Dominum è cælo proſpexiſſe vt videret, eum rogant, Non ſatis eſt, ô Domine è cælo ſolùm proſpexiſſe, ſicut proſpexiſti. Et iam deſcende. Domi *Pſal.143* ne inclina cælos, & deſcende. Veni fili patris, quære quod factũ eſt ad tuã imaginẽ. Omnes enim declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt. Vniuerſus hominũ exercitus deflexit ad tyrannum. Duces prophetas nõ amplius retinẽt. *Ioan.7.* Veni rex, & appare, & verebuntur tuam authoritatem. Omnes declinauerunt vias prophetarum. Veni via, & qui aberrarunt, reuertẽtur. Cum autem dixit, Declinauerũt, oſtendit eos didiciſſe à natura rectè ingredi, ſed ex mala electione in errorẽ declinaſſe. Quemadmodum ſcriptũ *Eccle.7.* eſt in Eccleſiaſte, Deus fecit hominem rectum, & ipſe ſibi inuenit multas cogitationes. Omnes declinauerunt ſicut vituli qui feruntur in voragines, & ſimul inutiles facti ſunt, vt dolia perforata, vt vtres perfluẽtes, & ad id ad quod facti ſunt, non amplius vtiles. Et non paulatim, ſed omnes ſimul inutiles facti ſunt, vno impietatis reti ſimul *Homo, rectè a Deo creatus eſt.* concluſi. Si declinarunt, ſcilicet, erant recti natura. Deus enim cũ hominẽ fecit, eum rectum creauit, & nullum fecit malum natura. Et alibi, Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ. Et eo quòd dixit, Simul inutiles facti ſunt, oſtendit quòd cum natura facti eſſent vtiles, inutiles præter naturam propria animi electione facti ſunt.

Proſpexit ergo dominus vt videret è cælo, an pœnitentiã agant qui declinant, vt ſalutem conſequantur, an verò ita peccant, vt nulla ducantur pœnitentia, vt eo ipſo cõdemnentur. Et quòd ideo proſpicit & defendit & viſitat Dominus, vt vel ſeruet, vel condemnet, audi ipſum Dominum dicentem: Clamor Sodomorum & Gomorræorum multiplicatus eſt apud me, & peccata eorum magna valde. Deſcendam ergo, & videbo an iuxta clamorem eorum qui ad me venit, efficiant. Sin minus, vt ſciam. Sodomitæ, quoniam omnes declinauerunt, propterea inutiles facti ſunt. Ignis enim deſcendit, & eos tanquam materiam conſumpſit. Niniuitæ declinarunt, ſed quoniam citò venerunt ad pœnitentiam, propterea non facti ſunt ſimul inutiles, ſed ſimul ſeruati ſunt. Vidiſti quomodo viſitat dominus, vel vt ſeruet, vel vt condemnet. Et ideo dicebat etiam Oſee propheta: Audite verbum Domini filij Iſraël, quia iudicium domino cum habitatoribus terræ, propterea quòd non eſt veritas, nec miſericordia, nec cognitio dei in terra. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium effuſum eſt ſuper terrã, & miſcent ſanguines ſanguinibus. Omnes declinauerũt, ſimul inutiles facti ſunt. Et propterea dominus de cælo in terram proſpexit. Quomodo proſpexit? Vel terram quatiens, vel fulmina mittens, vel aliqua quę terrorẽ incutiãt faciens, & ſuam indignationem oſtendens, Qui reſpicit terram, & facit eam tremere. Dominus de cælo in terrã proſpexit, vt videret terra ſeu humanitas dominum indignantem, & ceſſaret peccare. Quẽadmodum enim ſeruis inferius in atrio aut in platea ſe petulanter ac inſolenter gerentibus, Dominus aut rex ex alto proſpicit, vt cũ eum ſerui viderint, timeãt & deſiſtant: ita etiam quoniam vniuerſa terra proſiliebat ad impietatem, Dominus de cælo in terram proſpexit, vt terrore affecta terra peccare deſiſteret. Huius teſtis eſt propheta, qui dixit, Terra timuit, & ſiluit, dum exurgeret deus ad iudiciũ. Et quoniã dixit, Omnes declinauerunt: illud autẽ, Omnes, ſæpe etiam de maiori parte accipitur, quẽadmodũ illud, Omnes me dereliquerunt, cùm tamen veri & ſynceri diſcipuli Paulum non reliquiſſent, vt oſtenderet vniuerſum mundi naufra-

Pſ. 100. *Geneſ. 18.* *παρασδόγμα per antithesin* *Ionæ 1. & 2.* *Oſee 4.* *Pſal. 103* *A ſimili εἰβαίωσις* *Pſal. 75.* *Oẽs, maior pars.* *2. Tim. 4*

gium,ſubiungit, *Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.* A pedibus vſque ad caput, ab vltimo paupere vſque ad eum qui rerum potitur, vniuerſus mundus ægrotat. Vnum quærit Deus fidelem & iuſtum, vt in Chaldæis Abraham, & Lot in Sodomis. Sed illi quidẽ nec fidem, nec rectam habent vitam: illi verò veram habent fidem, ſed vitam rectam non habent: Deũ confitentur ſcire, factis autem negant. De deo præclarè & ſplendidè loquuntur, & veluti tuba canunt: in bene autem faciendo dormiunt. Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum. Deinde quoniã dominus de cælo proſpexit, & propter eos qui peccabant, indignatus eſt, docet nos propheta eum non ſolum proſpexiſſe, ſed etiam minantem eſſe locutum. *Nónne cognoſcent omnes qui operantur iniquitatem?* Et quid cognoſcent? Quòd dominus eſt Deus vltionũ. Cognoſcent quòd aduenit iudex viuorum & mortuorũ. Cognoſcent quòd reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Non cognouerunt dum monerentur, cognoſcẽt dũ cruciabuntur. Ita etiam aliquando ſimilia dixit Deus de impiis Ægyptiis, Et cognoſcent omnes Ægyptij quòd ego ſum dominus, dum ego glorificor in Pharaone & in curribus eius. Sciẽt tunc, quando nihil eis proderit cognitio, quando perſequentes curribus, obruti fuerint fluctibus. Vel etiam legendum eſt negatiue: Nõ cognoſcent omnes qui operantur iniquitatem. Et quid non cognoſcent? Quòd dominus de cælo in terram proſpexit. Quid nõ cognoſcent? Quòd quæ malè fiunt, ei diſplicent. Quid nõ cognoſcent? Nolẽt ſcire viam domini. Huius rei Iob teſtis eſt, qui dicit: Dicit autem impius domino: Recede à me, vias tuas ſcire nolo. Eo enim ipſo quòd operantur iniquitatem, leges domini cognouiſſe nõ ſuſtinebunt. Et nunc ſunt bella, & peſtes, & terræmotus: multi tamen peccata non ſentiunt, & imminentibus malis non caſtigantur. Quid non cognoſcent? Dei voluntatem, promiſſa bona cæleſtia, Dei theſaurum, paradiſum deliciarum, vitam æternam. Non cognoſcent omnes qui operantur iniquitatem. Iudæi, quòd legiſlator & dominus gloriæ ab eis eſt crucifixus. Si enim cognouiſſent, Dominum gloriæ nõ crucifixiſſent. Et quinam ij ſunt? *Qui deuorant plebem meam ſicut eſcam panis.* Qui

Eſa. 1. *Tit. 1.* *Dan. 13.* *Pſal. 93.* *Act. 10.* *Rom. 2.* *Exo. 14.* *Iob 21.* *1. Cor. 2.*

propter inuidiam, mortem fidelium eſuriunt. Et non dixit, Comedentes, ſed deuorantes aut exedentes, feris crudeliores. Feræ enim cùm carnem humanam guſtauerint, mox ceſſant, propter inſuetum nutrimentum erubeſcentes. Improbi autem & inuidi fidelem perpetuò maledictis exedentes, nō ſatiātur. Caueamus fratres, ne eos qui ſunt eiuſdem nobiſcum fidei, maledictis & calumniis inſectantes, cum iniquis inueniamur. Non cognoſcent omnes qui operantur iniquitatem, ſiue ſint hæretici, ſiue ſint eiuſdem fidei, qui deuorant populum meum. Quod autem ij etiam qui ſunt eiuſdem fidei, eos deuorant qui eandem habent cum eis fidem, dicit Apoſtolus, Si autem vos inuicem mordetis & exeditis, videte ne à vobis inuicem conſumamini. Alienigenis Gētibus, Syris & Græcis, eos qui populum deuorant, aſſimilans Eſaias dicebat: Ducam Syriam ab ortu, & Græcos ab occaſu ſolis, qui deuorant populum meum toto ore. Sed etiā ſi propter peccata noſtra ab inimicis tanquam à leonibus deuoremur: propter noſtram tamen in deum pietatem, vltionem aſſequemur. Audi Hieremiam dicentem: Sanctus Iſraël domino: omnes qui deuorant ipſum, delinquent, & inducam ſuper ipſos. Dicit dominus, quòd eos qui peccarunt exedētes, grauius peccarunt quàm ij qui exeduntur, vt qui plus quàm deus in animo haberet, populum ſuum flagellarunt, quēadmodum de eo dixit dominus: Ego tradidi eum in manus tuas, tu autem nō feciſti miſericordiam cum ipſo. Et rurſus: Propterea quòd ego parum iraſcebar, ipſi autem in mala inuaſerunt. Et quòd propter peccata populus dei à dei inimicis exeditur, dicit Hiere. Quis errans Iſraël? Leones extruſerunt ipſam. Primus deuorauit ipſum rex Aſſyriorum, & ſecundus rex Babylonis eius oſſa cōtriuit. Si non erraſſet vt ouis, non deuorata fuiſſet à leonibus. Intellige quæ dico. Qui deuorant populum meum ſicut eſcam panis. *Dominum non inuocauerūt, etſi putauerunt ſe inuocare.* Quēadmodū enim qui ex rapina deo aliquid offert, non offert, quandoquidem deus ea nō ſuſcipit: ita qui fratrem deuorant, deū inuocantes nō inuocant. Vel etiā dominum non inuocarunt, pro eo quod eſt, A Chriſto non vocati ſunt Chriſtiani: quandoquidē cum Chriſto bellum

Ferarum erubeſcētia in guſtu carnis humanæ.

Galat. 5.

Eſa. 9.

Hiere. 12

Eſa. 46. partim iuxta veritatem hebraicam, & 70.

Zach. 1. partī iuxta veritatē hebraicā iuxta 70.

Hier. 50

Eccle. 35.

geſſerunt. Neque enim audiuerunt eum dicentem, Con-
Pſal. 104 fitemini domino, & inuocate nomen eius. Quanuis au-
tem tanquam feræ irruerũt, *Illic tamen trepidauerunt timore,*
vbi non erat timor. Audaces fuerunt vt leones, & tanquam
Antitheſis. lepores trepidarunt. Hoc etiam dicit propheta aduerſus
timidos in perſecutionibus, quòd cùm audiiſſent, Nolite
timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſ
Pſal. 10. ſunt occidere, & ne timete hominum opprobria: trepi-
dauerunt timore vbi non erat timor. Cùm enim Deum
non timuiſſent, homines timuerunt. Illic timore trepida-
runt impij, cùm vidiſſent Deum piis ferre auxilium. Tan-
quam enim interrogatus, & cur timore trepidarunt im-
** iuſtorũ* pij? reſpondet, *Quoniam dominus in generatione* iuſta eſt.* Qui
Mat. 18. dixit, Vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, il
lic ſum in medio. ſi autem venit in medium duorum vel
trium ſanctorum, multò magis inuenitur in generatio-
ne iuſtorum, vbi eſt vita inexpugnabilis, vbi conuerſatio
quæ caret triſtitia, vbi eſt quies immortalis, hæreditas in-
ſeparabilis, regnũ quod caret ſucceſsione, ad quod Chri-
Mat. 25. ſtus vocat dicens, Venite benedicti patris mei. *Deſunt
nonnulla.*

IN PSALMVM XIIII.

D*omine quis habitabit in tabernaculo tuo?* Eſt pulcher pſal
mus prophetæ. eſt enim animæ ſanctificatio, eſt pul
cher pſalmi concentus: oſtenditur enim acutiſsimum te-
lum aduerſus dæmones: nec cerui ita tela fugiunt, vt pſal-
Collatiões mos Dauid dæmones. Sumpſit Dauid citharam, & pulſa-
1. Re. 16. uit, & à Saüle receſsit malus ſpiritus, & recedens dæmon
& 18. cecidit vt ceruus ſagitta percuſſus, & in iecore ſauciatus.
Pulchra eſt Dauid cithara: eſt enim animæ conſolatio.
Pulchra eſt lyra paſtoris: mentis enim noſtræ neruos con
firmat ad virtutẽ. Pulchra eſt paſtoris & Regis tibia pro-
phetica. Habet enim calamũ, linguã, ſpiritũ paracletum,
& vocem, verbũ, & melodiã, moderatã voluptatẽ & har-
moniam, prophetiã, & vehiculum ſupernã gratiã. Quia
ergo in ſpiritale theatrum, & verborum cæleſtium au di-
torium conueniſtis, propterea diuinus orator & theolo-
gus, & à deo doctus muſicus, beatus Dauid, venit vt po-
puli doctor, & Deũ interrogat vt Dei diſcipulus, Domine

quis habitabit in tabernaculo tuo? Tabernaculum tuum regale, in mundo, tanquam in agro, video eccleſiam. Sed quoniam magno precio acquiſiuiſti tabernaculum. Precioſum enim tuum dediſti ſanguinẽ, & accepiſti tabernaculum, & aperto latere (quod eſt theca eius quod eſt reconditum marſupium diuinitatis, arca ſanctificationis) & lancea tāquam claue in arcam iniecta: iniecta autem, non vt qui te improbè gereres, ſed qui cõcederes ac permitteres, dediſti pretium ex paterno theſauro. Quia ergo magno pretio emptum eſt tabernaculum, & cùm ſit pretioſiſſimum, habet etiam paradiſum ſcripturarum diuinitus inſpiratarum, recentes autem incolæ & habitatores in arcanis tuis fuerũt, qui ſunt recenter illuminati, doce eos per me domine qualis eſſe debeat tuus incola, vt cùm inſtitutum tuum ſcopúmque didicerint, tibi grati & accepti euadant. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui in tui pulcherrimi gregis numerum relatus, & accepto ſignaculo ſancti ſpiritus, & florido paſtoris Chriſti ſanguine notatus, floridum ſignaculum pice nõ coinquinabit. Quánam? Cum aliis hæreſibus, Arrij & Eunomij, in baptiſmo accepta & madefacta fide, humefacta glutino, labe quæ non poteſt elui. Habuerunt illi quoque olim vt oues album vellus, & floridum ſignaculum: ſed tunc eouſque album vellus ſeruarunt, donec ſeruarunt baptiſmum eccleſiæ: & tunc eouſque eorum ſignaculum ferebat florem Chriſti ſanguinis, donec ſeruarunt obſignatam de baptiſmate conſtitutionem. Ex quo autem tres immerſiones in vnam cõtraxerunt, trinitatis alterius ſubſtantiæ non incolæ ſed paraſiti facti ſunt. Sicut enim illis eſt dogma alterius ſubſtantiæ, ita his etiã baptiſmus. Vt ergo recentes tui incolæ, qui ſunt recenter illuminati, tanquam oues feras fugiant quæ ouium ſpeciem præ ſe ferunt, qui in indumentis ouium oues in errorem abducunt, doce domine leges tuas tuos incolas. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Quis huius vitæ viſa ac ſpectra contemnit? Quis mundi voluptates ſpernit, vt Moyſes regiam? Quis mauult cum populo Dei in perſecutione vexari & affligi, quàm ad tempus peccati iucunditate perfrui, dum ei & dogmata & authoritas

Margin: μυπωθείς. — ὁ πάροικοι, ἀλλὰ παράσιτοι. — *Mat.* 7. — *Exo.* 1. — *Hebr.* 11.

blanditur? Quis tanquam in agro inquilinus vitam ab inani gloria remotam amplectetur? Quis iniuſtè partas repudiabit pecunias, vt criminibus minimè ſit affinis? Scri-
Iob 20. ptum eſt in Iob: Diuitiæ iniuſtè congregatæ euomentur ex ventre eius. Quis renunciabit mundi vanitati, & coniungetur cum Chriſti charitate, dicens, Cũ Chriſto con-
Galat. 6. iungor? Quis cum Paulo dixerit, Mihi crucifixus eſt mun
Mat. 10. dus, & ego mundo? Quis omnibus valere iuſsis, Chriſtũ
Ioan. 1. ſequetur? *Aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?* Quid eſt mons ſanctus tuus? Videamus primùm in hiſtoria quid
Taberna- ſit tabernaculum, & quid mons. Tabernaculũ appellaba-
culum. tur tabernaculum teſtimonij, quod fixit Moſes. Mons au-
Exo. 26. tem Dei, tẽplum quod ædificauit Solomon. Et quòd Dei
Mons dei. tabernaculum appellabatur Moſaicum tabernaculum,
3. *Reg.* 8. quemadmodum domus & templum Dei, ſcriptum eſt pri
1. *Reg.* 1. mo regum. Et ingreſſus eſt Helcana & Anna in domum
Ibidem. Dei in Silo, & puellus Samuël erat cum ipſis. Atqui templum & domus nondum erat extructa. Tabernaculum au
1. *Reg.* 3. tem Moſis erat in Silo. Et rurſus: Et Samuel dormiebat in templo dei. Templum autem dei dicit tabernaculum. Domini itaque tabernaculum dictum eſt, ſicut domus Dei & templum. Quòd autem mons diceretur Dei templum
Eſa. 2. quod extruxit Solomon, ſcriptum eſt, Venite & aſcendamus in montem domini, & in domum Dei Iacob. Et hæc quidem quo ad hiſtoriam. Videamus autem etiam per anagogicam contemplationem quid ſit tabernaculum, & quid ſit mons Dei, & quomodo oporteat primùm habitare in tabernaculo, & ita habitare in monte Dei. Tabernaculum Moſis, & templum Solomonis ferebant imagines & figuras duarum Dei eccleſiarum Chriſti, eius quę eſt in mundo, & eius quæ eſt in cælis. Eccleſiæ quæ eſt in mundo, imago eſt Moſis tabernaculum. Eccleſiæ autem quæ eſt in cælis, templum quod eſt in monte. Duæ eccleſiæ numero, vna autem modo fidei. De ea quæ eſt in mundo, di-
Mat. 16. cebat dominus: Super hanc petram ædificabo eccleſiam
Heb. 12. meam. Et de cęleſti Apoſtolus: Acceſsiſtis ad montẽ Sion, & ciuitatem Dei viuẽtis, Hieruſalẽ cæleſtem, & ad multorum millium angelorum frequentiam, qui conſcripti
Collatio ſunt in cælis. Quemadmodum ergo Moſis in deſerto tabernaculum,

bernaculum,erat tugurium in quo congregari poterant, quod Romani vocarunt papilionem:& à loco in locũ fre quenter transferebatur:& eos faciebat inquilinos,qui in eo habitabant:ita etiam in terra eſt Chriſti eccleſia taber naculum,quæ in ſolitaria vita reſplendet. Et quare taber- naculum? Quia verbũ caro factum eſt, & habitauit in no bis. Quare tabernaculum? Propter eum qui dixit, Ecce e- go venio: & habitabo in medio veſtri, dicit dominus. Et ideo eſt etiam eccleſia tentorium,quod fixit dominus, & non homo:& mundum tanquam incolatum ſuſcipit,& ve luti tabernaculum,è locis in alia loca migrat in perſecu- tionibus,propter eum qui dixit, Si perſequũtur vos in hac ciuitate,fugite in aliam. Sed loca quidem mutat, loca au- tem rurſus conſeruat: fugit à ciuitate in ciuitatẽ, ſed non fugit à pietate in impietatem. Quemadmodũ ergo Moy- ſis tabernaculum huc & illuc transferebatur, & in multis locis habitabat:Solomonis autem tẽplum in monte fun- datum,in vno loco ſtabat immobile, & quod nullo modo poterat labefactari, donec fuit templum Dei: ita etiam in terra, Chriſti eccleſia tanquam peregre verſans, pios facit inquilinos:ſuperna autem eccleſia primogenitorum in cælis,non habet illic inquilinos,ſed habitatores,pios. Illic non ſunt inquilini: neque enim eſt illic perſecutio. Vnus illic ciuis, tanquam inquilinus, mouit ſeditionem: & eiectus eſt tanquam externus,& à deo alienus, & cum eo,qui eum ſecuti ſunt dæmones. Illinc eiecerunt te Che rubim, dixit de diabolo Ezechiel. Quoniã ergo quæ hîc eſt eccleſia, eſt tanquam tabernaculum in incolatu: quæ autem ſuprà eſt eccleſia, eſt ciuitas tuta & munita: & o- portet in hac primùm nos eſſe inquilinos, & ſic in illa ha- bitare: propterea Dauid, dignum inquirens, interrogat: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis re- quieſcet in monte ſancto tuo? Sed dices, Et quomodo ſu- mus in hac eccleſia inquilini? audi, Quemadmodum in- quilinus prædium aliquod ingreſſus, rurſus tranſit in a- liud prædium ſi iubeat dominus: ita nos per baptiſmum eccleſiam ingreſsi, per mortem rurſus tranſimus: & in- uenta eccleſia, eccleſiam dimittimus: & cùm in ea fueri- mus inquilini, ex ea adſumimur: & qui infrà eramus in-

taberna- culi & ec cleſia.

Ioan.1.

Zach.2.

Mat. 10.

Taberna- culum ec- cleſia mi- litans, tri umphans templũ in monte.

Hebr.12.

Eſa. 14.

Ezec.28

Inquili- natus & municipa tus diſcri- men.

quilini, ſuperni ciues efficimur: & qui vt inquilini hic perſecutiones patiebamur, illic vt amici & hæredes requieſcimus. Venite benedicti patris mei, eſte hæredes regni vobis parati. Quoniam ergo ſumus inquilini & peregrini in eccleſia, ſupernam autem habitamus: eum qui & hoc incolatu & ſuperna habitatione dignus ſit inquirens, interrogat. Iuſtitia cõflatur ex multis virtutibus, & vna virtus actiua non facit iuſtitiam, quemadmodum nec vna tabula perficit nauigium, nec vnus lapis domum. vna ſola virtus iuſtificat, fides, quæ eſt virtutum faſtigium. Credidit Abraham deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Iuſtificare ergo ex fide. Diuerſis modis habitare poſſumus. Tabernaculum eſt hæc vita: mons autem eſt cælum. Tabernaculum quoque eſt litera diuinarũ ſcripturarum: mons autem, quæ in ipſis ſita, eſt intelligentia. Tabernaculũ lex eſt, & mons Euangelium. Tabernaculum etiã corpus domini, mons autem diuinitas. Quę quidem quomodo ſint, vt & à peregrinis & vt à ciuibus habitanda, nõ ſinit tempus dicere. Quoniã ergo rogauit beatus Dauid, quis habitat in tabernaculo, & quis in monte requieſcit? audi ſpiritum ſanctum dicentem, diſce qualis eſſe debet, Virum tibi ſermone deſcribo, vt inuenias quem quærit. *Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam.* Et quis hic eſt? Qui immaculata dei via ingreditur. Deus meus, immaculata via eius. Qui non habet maculam peccati. Et quòd peccatum ſit macula, dicit ſcriptura de mendacio: Mala eſt macula in homine mendacium. Macula eſt etiam fornicatio. Ita etiam dictum eſt de eo qui ſe inebriabat, Exiſtimationem tuam macula aſperſiſti. & quæ ſunt eiuſmodi. Qui ingreditur ſine macula. Quemadmodum autem qui habet labem aut maculam in vultu, nõ venit prope Regẽ aut principem: ita fur, a ut qui mentitur, nõ poteſt ad deũ accedere. Quamobrem? Quoniã mũdus eſt oculus eius, vt non videat mala. Et non permanebunt iniqui ante oculos tuos. Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiã. Declina enim à malo, & fac bonum. Quis eſt autem is? Qui eſt mundo corde, qui dolum non fecit in lingua ſua, ſicut Nathanaël: Ecce verus Iſraelita, in quo dolus non eſt. Qui non fecit proximo ſuo malum, ſicut Achab Na-

Mat. 25. 2. Cor. 5. Heb. vlt.

Iuſtitia virtutum cõplexiua

Gene. 15. Rom. 4.

Tabernaculi et mõtis acceptiones.

Sine macula. ἄμωμος. nulli reprehẽſioni affinis.

2. Re. 22. Eccle. 4.

Argumẽtum à ſimili.

Gene. 49. Mat. 15. Eſa. 28. Oſee 4. Abac. 1. Pſal. 5. Pſal. 30. Ioan. 1. 3. Re. 21.

both. Qui proximum probris non affecit, vt Pharifæus pu- Mat.18.
blicanum: nec probris affectus eſt, & malè audiit propter 1.Reg.1.
proximos, quẽadmodum Heli propter filios, Qui de me- 3.Re. 18.
dio tollit improbos, & ad nihilum redigit, vt Helias ſacer Geneſ.21.
dotes Baal. Qui eos qui deum timent, gloria afficit, vt 1.Re. 20
Abdias propheta. Qui iurauit proximo ſuo, & nõ fefellit, Luc.19.
vt Abraham Abimelech, & Dauid Ionatham. Qui pecu- Act.10.
niam ſuam non dedit ad vſurã, vt Zachæus & Cornelius. Act. 8.
nec propter res ſceleratas accepit pecunias, vt nec Pe- 2.Cor.11.
trus Simonis: & qui nec emotus eſt nec labefactatus in & vbiq;
perſecutionibus vt Paulus. ſi hunc videris, ô Dauid, inue- in Act.
niſti quẽ quæris. *Qui loquitur veritatẽ in corde ſuo.* Atqui dicet omnino quiſpiam, talis certè homo inuenitur. Is verè eſt beatus Iob, qui multas ſibi parauit victorias athleta, qui fuit diaboli expugnator. Et erat, inquit, vir ille inculpa- Iob 1.
tus, iuſtus, verus, pius, abſtinens ab omni malo. Huic ergo vni accommoda illud, Quis habitabit in monte ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula, Iob inculpatus, qui operatur iuſtitiam. Iob iuſtus, qui loquitur veritatem in corde: verus, qui non egit dolum in lingua ſua, dum de rebus diuinis loquitur, pius, & deũ colens: nec fecit proximo ſuo malum, abſtinens ab omni malo. Vides quomodo totum pſalmum Iob prius induerit, ſicut Dauid. Aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Multi enim habitarunt in eccleſia, ſed quoniam non habitarunt vſque ad finem, ſed tranſgreſsi ſunt, propterea in monte nõ requieuerunt, nec ſedes ſuas fixerunt. Qui loquitur veritatẽ in μεταφο-
corde ſuo. Qui veritatem vt virginem & ſponſam ex ani- ρικῶς.
mo diligit, qui tanquã matrem & reginam in honore habens, eam aſpicit, qui loquitur veritatem cum proximo ſuo. Sed ne quis dicat, quid mihi officit in perſecutione, ſi dicens mendacium, in corde dico veritatem? quandoquidem ſcriptum eſt, Qui loquitur veritatem in corde ſuo: adiectione tutam reddidit orationem, ſic dicens, *Qui non* Veritas ĩ
egit dolum in lingua ſua. Nec in corde tanquam in ſepulchro corde non
veritatem ſepelias, nec tanquam mortuam includas in ſepeliẽda,
monimento, ſed tanquam viuentem & regnantẽ doceas ſed ore ꝓ-
eam extra ſenſuum fores progredi. Si enim occultatur ve- mẽda, per
ritas, tyrannidẽ obtinet mendacium, & tanquam ex agris ſimile.

qui carent dominis, ex animis prædas agit. Sin autem veritas ducat exercitum, mortuum iacet quod falſum eſt. *Collatio.* Quemadmodum enim tenebræ à luce deuorantur: ita etiam mendacium à veritate ſepelitur. Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua. Neque enim vt proditor, eum in lingua tulit, ſed dolum tanquam virus expuit. Fugiamus ergo dolum vt mortale venenum. *Doli execratio.* Dolus cùm armaſſet ſerpentem, eum execrãdum reddidit. Dolus matrẽ generis noſtri deſertam reddidit, *Geneſ.3.* vt Cain tremeret & gemeret effecit. *Geneſ.4.* Dolus Abel, ſicut fera agnum, diſcerpſit. *Gene. 37.* Decẽ fratres aduerſus vnũ armauit, & vt qui venditũ vẽdiderunt adorarẽt, perfecit: *C.43. 44* & quẽ per dolum tanquam ſeruum vendiderant, eum per metũ tanquam dominum adorarunt. *Mat. 26.* Dolus diſcipulum proditorem reddidit: *Act. 1.* & Apoſtolum, dei præfractum venditorem effecit: Sed is quidem cùm Deum vendidiſſet, emit laqueum: venditus autem Deus mundum redemit. Et aliàs factis & verbis ſimul impletum eſt quod à domino dictũ eſt, *Luc.11.* Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Hoc cùm ſciret beatus Dauid, petiit, & pulſauit, & quæſiit, & vnus tria conſecutus eſt. Petiuit remiſsionem peccatorum, dicens: *2.Reg.12* Remitte omnia peccata mea: & audiit, Et dominus remiſit peccatum tuũ. vniuerſum peccatum tanquam vnum. Et accepta remiſſione peccatorum, dixit gratias agens: *Pſal. 31.* Tu remiſiſti impietatem cordis mei. Pulſauit portas iuſtitiæ, dicens: Aperite mihi portas iuſtitiæ. & portæ ei apertæ ſunt, & vidit in portis prophetarum vnigenitam portam patris, quæ dicit, *Ioan. 10.* Ego ſum porta. In portis vnam portam: & admirans dixit, *Pſal. 117* Hæc eſt porta domini, iuſti introibunt in eam. Sicut ergo petiuit, & pulſauit, & vnus duo impetrauit: propterea tertium quoque quæſiuit: & cùm quæſiiſſet, inuenit. Cùm enim interrogaſſet, Quis habitabit in tabernaculo tuo? audiit, Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam. Pſalmus Dauid. Et cur non complectitur, In finem? *70 alio- qui habẽt εἰς τὸ τέ- λος.* Quoniã docet de iuſtitia, & reliquis virtutibus. Qui autem docet de iuſtitia, & cæteris virtutibus, non debet in finem vitæ ſuadere hæc acquirere, ſed ab initio, ab ipſis incunabulis, & à teneris vnguiculis cum eis verſari.

Nemo enim puero ſuadens, & eum admonens, dicit, Sis temperans ad finem, ſis prudens, aut iuſtus ad finem, ſed ab initio eum inſtituit ad vitam modeſtam, & ab ineunte ætate ei iacit fundamẽtum, dei metum. Huius autem teſtis eſt experientia. Adducit quiſpiam infantem adhuc vbera ſugentem, vt baptizetur, & ſtatim ſacerdos exigit ab infirma ætate pacta conuenta & aſſenſiones, & minoris ætate fideiuſſorẽ accipit ſuſceptorem, & interrogat. Renunciat Satanæ, & non dicit, In finem: vel, Cum Chriſto coniungitur in finem: ſed ſtatim in principio vitæ petit renunciationes, & coniunctiones. Iam verò omnis quoq; vir orat, vt filius eius non in finem ditetur: nec vt quando fuerit ſenex, prudens euadat: ſed vt diuitię & prudentia & authoritas cum eo ab initio & ab ineũte ætate verſantes, ei comites ſint vſque ad ſenectutem. Propterea dicebat etiam beatus Hieremias: Bonum eſt viro quando iugum tulerit ab adoleſcentia ſua. Ab adoleſcentia, & non in finem: ab initio, & non ad ſenectutem. Si enim nullus noſtrum vult poſſidere ſeruum ſenem, nec qui habet delectum exercitus, ſenes refert in numerum: imperante autẽ neceſsitate, & vi impellente, tunc ſenes etiam ad bellum proficiſcuntur: multò magis regnans virtus mauult adoleſcentiam quàm ſenectutem, & tanquam intactam virginem, & nihil probri paſſam adoleſcentiam ſecum iungit neceſsitudine, vt cuius vitæ primitias ambiat. Quoniam ergo hîc propoſitus pſalmus eſt columen virtutum, Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula & operatur iuſtitiam: propterea non complectitur in finem, ne cum iuuentutem peccato exhauſerit, languidam & eneruatam ſenectutem virtuti reſeruet, & vitæ fæcem temperet ſapientia. Pſalmus Dauid. Lex bonarum actionum cũ numero & ſuauitate vocis oblata. Quamobrem? Vt virtutis aſperitate temperata vocis modulatione, iucundam & acceptam reddet admonitionem. Vt dei legũ contemptores, per cantus ſuauitatem bonos & attentos auditores efficiat, vt lingua tanquam calamo, & tanquam viſco melodia auditorẽ aucupetur. Pſalmus Dauid. Propoſitus pſalmus habet magnã harmoniã & conuenientiã

Cõfirmat homœoſi à baptiſmo tracta.

Paruulorum baptiſmus.

Altera.

Thr. Hie 3.

Tertia homœoſis.

Virtus in adoleſcẽtia gratior.

μεταφορά

cum iis qui præceſſerunt. Quoniam ergo in illo publicam veluti negationem aduerſus hominum genus protulit, dicens: Non eſt vllus iuſtus. non erat autem homo qui dixit, ſed deus. Si homo enim dixiſſet, veniſſet in ſuſpicionem quòd ignorans vel dolore affectus id dixiſſet, vel vlciſcens inimicitias, vel æmulatione percitus, non autē ꝙ id ita eſſe ſciret. Ita etiam Helias aliquando vt zelotes, & maximo dei amore incenſus, ratus ſe eſſe ſolum relictum dei auditorem, dixit deo, Zelans zelaui deo omnipotenti, quoniam te reliquerunt filij Iſraël, altaria tua effoderunt, & prophetas tuos in gladio occiderunt, & relictus ego ſum ſolus, & quærunt animam meā vt accipiant ipſam. Et dixit dominus ad ipſum: Ingredere, reuertere viam tuam, quoniam tu non es ſolus. Reliqui enim mihi ſeptem milia virorū, qui non flexerunt genua ante Baal. Sed nunc etiam non homo, ſed Deus dixit, Non eſt iuſtus vllus. Dominus enim ex cælo proſpexit, vt videret: nō vt tunc videret, ſed vt tunc ſeruaret, vt quæ præuidit, oſtenderet. Non eſt intelligens, non eſt requirens deum. beatus Dauid timore & admiratione & angore animi plenus interrogat in pſalmo propoſito, an nullus ſit iuſtus, an nō ſit intelligens vel quærens Deum. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, vel quis requieſcet in monte ſancto tuo? Vt apparet, ego fruſtra deſyderaui tabernaculum & templum tibi in monte extruere. Tantæ meæ fuerunt vigiliæ, tantum deſyderium, toties humi cubui, mane ſurrexi, meipſum iureiurādo obſtrinxi, iuraui domino ſi introibo in tabernaculum domus meæ. Si aſcendam in cubile ſtrati mei. Si dabo ſomnū oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem fronti meæ, donec inueniam locum domino, tabernaculum deo Iacob. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Rogo te de habitatoribus vt eorum curator, reſponde mihi vt dominus. Video domine eccleſiam tuam veram, tabernaculum quod fixit dominus, & non homo. Sed quoniam patriarchæ quidem mortui ſunt: prophetæ dormierunt: iuſti abrepti ſunt: Iudæi crucifixerunt: gentes maledictis impetierunt: hæretici aberrarunt, Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Illuminatus ſum ſpiritu ſancto: didici quis

3. Reg. 19 · *Pſal. 13.* · *Pſal. 131.*

ille populus habitabit, cuius meminit præcedẽs pſalmus. Qui propter nomen tuum deuoratur ſicut eſca panis. De quo dixiſti, Qui deuorant plebem meam ſicut eſcam pa- *Pſal.* 13. nis. Qui deuorant, non habitant. Qui deuorantur, habitant. Oues enim poſſunt verſari in atriis. Tabernaculum dicitur etiam corpus Domini, cui dixit ſpiritus, Non ac- *Pſal.* 90. cedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Sed quoniam nullus cæcus, claudus, vel vllam habens in vultu maculam, manet cum rege in regia: cum interrogaſſet Dauid, Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, audit, Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam. Qui non habet peccati maculam, cui non inſidet labes fornicationis, qui non eſt ſauciatus periurio, cui ad bene faciendum non ſunt manus impeditæ, cui pes non claudicat dum eſt currendum ad eccleſiam, cui non caligant oculi, dum videt filium alterius *Daniel.* 5 ſubſtantiæ. Qui ingreditur ſine macula. Si enim regi Nabuchodonoſor adſiſtebant adoleſcentuli in quibus non ἀνθολο- erat macula, & omnis ætas profitens offerebat regi pri- γουμένη. mitias iuuentutis: multò magis qui ad Deum accedit, de- *Eccle.* 4 bet eſſe ſine macula ingrediens. Quòd autem peccatum *pſal.* 100 ſit macula, ſcriptum eſt de mendacio, Et Dauid in via ingrediens ſine macula miniſtrat mihi. Deinde Dauid, pulchrè, Et ſi qui ingreditur ſine macula, cum Deo habitat, ero etiam ſine macula cum ipſo. Deinde rurſus Dauid. Si qui operatur iuſtitiam, cum deo habitat, ſum omni cura vacuus, feci iudicium & iuſtitiam in terra, iniuſti- *Pſal.* 118. tiam autem odio habui & abhorrui. Qui loquitur veritatẽ in corde ſuo. Deinde Dauid, Si qui loquitur veritatẽ domine, tecum habitat: non celaui iuſtitiam in corde meo, *Pſal.* 39. veritatem tuam & ſalutare tuum dixi, non occultaui veritatem tuam à congregatione multorum. Qui non egit dolum in lingua ſua. Deinde Dauid, Et ſi qui non egit dolum in lingua ſua, tecũ habitat, domine probaſti me, & cognouiſti me. Tu cognouiſti ſeſsionem & ſtationem *Pſal.* 135. meam, quòd non ſit dolus in lingua mea. *Nec fecit proximo ſuo malum.* Deinde Dauid, Ego autem in ſimplicitate mea ambulaui. Ambulaui in ſimplicitate cordis mei. Si reddidi retribuentibus mihi mala, ne habitem *Pſal.* 7.

tecum vt amicus, ſed cadam ab inimicis meis inanis. *Et opprobrium non accepit aduerſus proximos ſuos.* Deinde Dauid. Et in hoc etiam, inquit, me rectè geſsi. Eũ enim qui clàm
*Pſal.*100 detrahit proximo ſuo, perſequebar, ſuperbo oculo, & inexplebili corde, cum eo non comedebam, & quæ ſequuntur, vſque ad, Non direxit in conſpectu meo, nec expro-
1.*Reg.*17 braui omnibus proximis qui non potuerũt percutere Go-
*Pſal.*138. liath. *Ad nihilum deductus eſt in conſpectu meo malignus.* Deinde Dauid, Qui te oderant domine odio habui, & propter inimicos tuos tabeſcebam. Perfecto odio oderam eos, pro inimicis fuerũt mihi. Ad nihilum redegi eos, inquit,
Pſal. 57. dicens, Ad nihilum redigentur tanquam aqua quæ tranſit. *Timentes autem dominum glorificat.* Deinde Dauid: Appropinquent mihi qui timẽt te, vt eos coram glorificem,
*Pſal.*149 dicens, Beati omnes qui timent dominum, gloria hæc
*Pſal.*118. eſt omnibus ſanctis eius. *Qui iurat proximo ſuo, & non mu-*
1.*Reg.*20 *tat.* Deinde Dauid, Iuraui & ſtatui ſeruare iudicia iuſtitię
2.*Reg.*21 tuæ. Iuraui etiam proximo meo Ionathæ non delere ſemẽ eius cum ipſo, & id ſeruaui. Poſt ſuam enim & patris ei' Saulis mortem, quando Gabaonitæ propter periurium à Saule in eos commiſſum, ſemen Saulis ex Dei ſententia volebant excindere, tunc Dauid cum filios Ionathæ, qui erant Saulis nepotes, occultaſſet, tradidit reliquum ſemen Saulis Gabaonitis, & cum Dauid iuraſſet Ionathæ, iuſiurandum non violauit. Quoniam autem hic fit mentio iuriſiurandi, periurium autem vbique inſtar caliginis diffuſum eſt: age breuiter diſce ex hiſtoria, quomodo poſt ſexcentos quinque annos Deus iuſiurandum vindicauerit, & filios perdiderit qui patrum iuſiurandum
*Ioſ.*12. violauerant. Quando Ieſus Naue filius aduerſus 29. Reges & populoſiſsimas nationes bellum geſsit, inuaſit etiam gentem Gabaonitarum. Gabaonitæ autem aduerſus Iſraelem non direxerunt aciem, ſed arte & dolo muniti, vitandæ mortis rationem excogitarunt. Cum enim panes qui emarcuerant, & veteres vtres tuliſſent, & veteres calceos induiſſent, acceſſerunt ad Ieſum, dicentes.

Dolus Gabaonitarum.

Ioſ. 9. E longinquo legati miſsi ſumus, bellum quidem deprecantes, vobis autem ſeruire promittentes. Deinde ad teſtandam viæ longitudinem, viaticum oſtendebant, di-

centes, Panes hos calidos ad viaticum ſumpſimus, & ecce marcuerunt. Idem etiam de vtribus & calceis dicebāt. Deinde Ieſus Naue filius hoc de Gabaonitis negocium communicat ducibus, & principibus, & iurarunt Gabaonitis ſe aduerſus eos bellum non geſturos. Eis autem vſus eſt lixis & calonibus. Cum autem iuſiurandum accepiſſent Gabaonitæ, tunc confeſsi ſunt Ieſu & principibus ſe non è longinquo veniſſe, ſed in iis locis eſſe natos, & eſſe indigenas, & quoniam eis iuſiurandum dederant Iſraelitæ, aduerſus eos nō amplius bellum geſſere. Hæc cū ita facta eſſent, poſt ſexcentos annos Saul rex Iſrael patrum iuſiurandum violauit, & aduerſus Gabaonitas bellum geſsit, & ideo iratus eſt Deus, non quòd bellum fuiſſet illatum Gabaonitis, ſed quòd eſſet violatum iuſiurandū, & nē ſi tāquam lege permiſſa inualeſcat iniquitas, vitæ perniciem afferat, quod ſexcentis ante annis datum erat iuſiurandum, tanquam recens vindicauit, re ipſa docens iuſiurandum non inueteraſcere nec corrumpi. Deinde Saul quidem vnà cum filiis bello petitus, ſuis ipſorū gladiis ſeipſos confoderunt, vt intelligerent quod per quæ quis peccat, etiam per ea punitur. Poſt Saulem autē tribus annis fuit fames & peſtis, & gladius eos paſsim peruaſit qui iuſiurandum violauerant. Sciſcitatus eſt itaque Dauid Deum quænam ſit cauſa famis, & ei Deus hæc verba reſpondet, Quoniam ſuper Saulem, & ſuper domū eius iniuſtitia, quoniam ipſe morte affecit Gabaonitas, quibus iurarant filij Iſrael ſe eos non eſſe morte affecturos. Deinde vocat Dauid Gabaonitas ex Dei iuſſu, & eis tradidit illos qui ex Saule deſcenderant, & abſcondit filios Ionathæ, quoniam iurauit ei viuenti ſe non deleturum eius ſemen poſt mortem, & non iurauit in dolo proximo ſuo. Hoc conſyderans, ſi filij qui patrum iuſiurandum violauerant, à Deo dati ſunt vt interirent: quid patiar ego qui auſus ſum peierare? Si ergo poſt ſexcentos annos Deus iuſiurādum vindicauit, & cum alij iuraſſent, alii, qui iuſiurandum violarant, pœnas dederunt, quid patiemur qui peieramus? Qui iurat proximo ſuo, & non decipit. *Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram.* Et hoc quoque

2. Reg. 21

Fides iuriſiurandi quàm ſit obſeruanda.

2. Re. vlt.

Patrū iuramenta filij ſeruant.

Periurij vitia.

fecit non dans fœnori.

* Deſunt plurima. *

EXPOSITIO PSAL. XXII. ET CXVI.

Homilia. Incerto interprete.

CIrculo cõſecrato, anno reuoluto, debitum vobis ſermonem electis ad fidem decreuimus. Et quia conſtringimur ſuo quoque tempore ad ordinem eccleſiaſticum repræſentare, & formam vobis dare, vt ſicuti nos vobis reddimus, ita & vos inuicem vobis reddatis, præſertim honore mutuo pręuenientes: & charitatem in qua eſt
Rom. 12. vinculum perfectionis, tenentes: debitum reddite, & debitum exigite: vt ibi faciamus concluſionem, vbi Apoſto-
Ibid. 13. lus fecit: teſtimonio ipſo fulciamus, quod dixit: Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Nam qui diligit alterum, legem implet. Nam non occides, non mœchaberis, non falſum teſtimonium dices, & ſi quod eſt aliud mãdatum, hoc in ſermone recapitulatur, quo ait: Diliges proximum tuum ſicut teipſum: quia dilectio proxi-
Ibidem. mi malum non operatur. Plenitudo autem legis eſt charitas. Et vt pleniſsimè ſciatis quæ ſit perfectio, ait in epiſtola ſua ſanct' Ioannes: Deus charitas eſt, & qui manet
1. Ioan. 4 in charitate, in Deo manet, & deus in illo manet. Ergo de iſta charitate compellit nos veritas, vt pſalmum vobis electis, & ad fidem concurrentibus exponamus. Hos verſiculos pſalmi memoria tenete, ore reddite, operib' implete. Non ſufficit verba reddere Deo, niſi & cor mundũ applicetis Deo. Dicit ergo quod audiſtis: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit*. Videte quomodo ſe commendat eccleſia ore filiorum ſuorum: quia verè quem Deus regit, nec cadere poteſt, nec errare. Iſte rex noſter, qui regit quotidie corda & corpora noſtra, interiores & exteriores ſenſus conſeruat, & nihil deficit. Fortè aliqui dicunt, quia quem regit Deus, & nihil ei deficit: tantummodo de temporalibus ſentit. Quid eſt nihil deficere, niſi petentibus aurem patentẽ pręberet? Et regit, & nihil negat. Quod dixit, Nihil deerit, magnum eſt. Quãdo Deo non peccatur, donat ſapientiam, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iuſtitiam. Cum iſta non defecerint, quid quę-

rit auarus? In iſtis virtutibus totum Deus ſe refundit: & in quo totus eſt Deus, nunquam erit reus. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Sequitur verſiculus: *In loco paſcuæ ibi me collocauit.* Grandis eſt iſta paſcua. Epulæ iſtæ & ſemper ſatiant, & nunquam deficiunt. Nam vultis noſſe quomodo paſcit Deus præſtolatores ſuos, id eſt, ſuſtinentes ſe? dixit Propheta: In illis diebus mittam in eos, non dico famem panis, aut ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Dei. In iſto campo legis & in floribus teſtimoniorũ cum anima noſtra venerit, reficitur, paſcitur, nutritur, pingueſcit, exultat in ſimplicitate cordis: proficit ibi anima collocata, requieſcit, exultat, & gloriatur. Iſte paſtor bonus, qui poſuit animam ſuam pro ouibus ſuis, talia dedit paſcua credentibus, ſperantibus, peruenientib⁹. ibi collocauit animas fũdatas ſine motu. Ergo in loco paſcuæ ibi me collocauit. Sequitur dicens: *Super aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit.* Magna iſta aqua. Eſt alia aqua, quæ non eſt aqua refectionis, ſed aqua conſumptionis: de qua dixit Propheta, Foderunt ſibi lacus detritos, aquam mendacem, aquam quæ non habet fidem. Et aqua catholica, in qua oſtenditur fons æternus, qui reficit, id eſt, iterum facit, quomodo generatio & regeneratio reficit animas, quia innouat in fide. Abluit ſordes, tollit maculas, rudem facit aptum, expolians veterem hominem cum actibus ſuis, induens nouũ eum, qui ſecundum Deum creatus eſt. Hæc aqua primatum tenet in elementis. Sed cum iſtud elementum acceperit ſpiritum ſanctum, fit ſacramentum: & iam non erit aqua potationis, ſed ſanctificationis: non erit aqua communis, ſed refectionis. Per iſtam aquam educit, purgatos facit perfectos, ratione claritatis & gratiæ illuminans & replens eos: vt vbi abundauerat peccatum, faceret diuites in gratia. Super aquã refectionis educauit me, animam meam conuertit. Quid eſt enim cõuertere? ex aliquo alicubi ducere, ex peccato ad iuſtitiam, ex falſitate ad veritatẽ, ex miſeria ad miſericordiam, ex opere carnali ad ſpiritualem intellectum. Sic conuertit ad ſe Deus animas. Animam meam conuertit. *Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ propter nomen ſuum.* Sic ſequitur. Iſtæ ſemitæ

Amos 8. *Ioan. 10* *Aqua refectionis.* *Hier. 2.* *Aqua regenerationis.* *Ephe. 4.* *Rom. 5.* *Cõuerſio.*

Semitæ diuerſæ. agnoſcũtur diuerſæ viæ generis humani. Licet vniuerſas ſemitas domini agnoſcamus, miſericordiam & veritatẽ: tamen ſemita vna agnoſcitur, quæ eſt prima in ſemitis, id eſt, virginitas: ſecunda, continẽtia, quæ eſt & vidualis: tertia, coniugalis. Sunt aliæ ſemitæ, quæ ad patriam perducunt. Nam ſemitæ ideo dicuntur, eò quòd planæ viæ non ſunt, ſed ſemiuiæ, id eſt anguſtæ. Audite, iſtæ ſemitæ anguſtæ quæ ſint. Orate pro inimicis, nulli malũ pro malo reddere, cibare inimicum potare & veſtire, iniuriam pati & non facere: & vt concludamus ſemitas iuſtitiæ, Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris: ſemitæ ſunt iuſtitiæ. Et hoc facit non pro merito noſtro, ſed propter nomen ſuum.

Virginitas Contenentia coniugium.

Tob. 4

Medium vmbræ mortis. Sequitur, dicens: *Nam etſi ambulem in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Medium vmbræ mortis agnoſcimus vitam tentationis. Nam ille in medio vmbræ mortis ambulabat, qui dicebat, Inhabitaui in tabernaculis Cedar: id eſt, cum filiis tenebrarum. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: dum loquebar illis, debellabant me gratis. In medio vmbræ mortis ambulabat, qui talia tolerabat. Nam Apoſtolus quando inter falſos fratres ambulabat, in medio vmbræ mortis incedebat. Maledicebatur, benedicebat: iniuriam patiebatur, & non cõminabatur: lapidabatur, virgis cædebatur: quando iſta patiebatur, in medio vmbræ mortis ambulabat. Ille cum illo erat, qui ei de cęlo clamauerat, dicens, Saule Saule, quid me perſequeris? In medio ergo vmbræ mortis, vt diximus, vita eſt tentationis. Sed nõ timemus, quia Deus pro nobis eſt, & fortior nobiſcum magis quàm cum illis, & potior eſt ille ad protegendum, quàm illi ad expugnandum. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Sequitur, *Virga tua & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.* Duo iſta ſacramentis ſunt plena, virga & baculus. In virga dualitas intelligitur, vigor legis, & virgo Maria. nam ait Apoſtolus: Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in ſermone ſpiritus mãſuetudinis? Et alio loco dictum eſt, Reges eos in virga ferrea, & tanquã vas figuli confringes ẹos. Et virga, virgo Maria intelligitur, vt dixit Eſaias propheta: Exiet virga de radice Ieſſe, & flos de radice ei⁹ aſcẽdet. Quid

Pſal. 119. קדר

1. Cor. 4.

Act. 9.

Virga.
1. Cor. 4
Pſal. 2
Eſa. 11

eſt, Florebit virga de radice Ieſſe, niſi de tribu Ieſſe ſurget flos? Partus eius reddidit nobis iſtum florẽ in odorẽ ſuauitatis. Baculus intelligitur æquè ipſa lex, quæ oſtendere nouit peccata, non auferre: quia lex oſtendere nouit peccata, gratia auferre peccata. Nam agnitio peccatorũ cùm oſtẽſa fuerit, ſubſequitur & correptio. Nam Giezi ille puer ſancti Hæliſæi, cùm mitteretur ad filium cuiuſdã mulieris defunctum, baculum illi dedit ſanctus Heliſæ⁹, vt reſuſcitaret puerum. Sed non potuit illum reſuſcitare baculo, niſi ipſe veniret, & breuiaret corpus ſuum, vt oculos ſuos ad infantis poneret oculos, os ad os, manus ad manus, pedes ad pedes, proiiciẽs ſe ſuper puerũ mortuũ, & reſuſcitauit eum. Quid oſtendebat in baculo, qui ſuſcitare non potuit, niſi legis oſtenſionem? Et in Heliſæo ſignificabat Chriſti natiuitatem, qui ſe habuit minorare, aſſumens quod non erat, non amittens quod erat: Et ſuſcitaret mortuum, id eſt, genus humanũ, quod acceperat ſententiam primi hominis, Morte morieris. Nam bacul⁹ ſuſtentatio eſt ſenectutis. Et quia populus qui legem acceperat, ſecundum literam intelligebat, & tremula mẽbra in ipſo baculo incumbebant: quia litera occidit, ſpiritus autem viuificat: in ſenectute mũdi venit veritas, vt figura auferretur, & adimpleret legem, non itẽ ſolueret. Ergo in virga vigor legis, in baculo oſtenſio peccatorum. Ipſa me conſolata ſunt ſic ſequitur. Quomodo illum cõſolata ſunt? quia videbat in ſpiritu ipſe propheta, de quo dicebat Dominus: Quanti prophetæ cupierũt videre quę videtis, & non viderunt? Sed in corpore duntaxat. Nam mente viderunt, in tantũ vt diceret: Abraham vidit diem meum, & gauiſus eſt. Nec enim nõ viderat Abrahã diẽ ipſius, quando dixit ſeruo: Mitte manum tuam ſub femur meum, & iura per viuentem in ſecula, nõ te ducturũ vxorem filio meo de filiabus Chananæorum. Et vtique quale ſecretum videmus in femore patris noſtri Abrahę, niſi ex femoribus eius ſecundum carnẽ venire Chriſtum in ſeculo? Ergo ipſa me cõſolata ſunt, virga & baculus. Sequitur dicens: *Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me*. Iſta menſa agnoſcitur altaris Domini conſecratio. Nam vide quid dicit ſapientia, Sapientia æ-

Baculus.

4. Reg. 4

Baculus Heliſæi, legis oſtẽſio.

Gen. 2

2. Cor. 3

Matth. 13

Ioan. 8

Gen. 24

Menſa Domini.

Pro. 9

dificauit ſibi domum, ſuppoſuit columnas ſeptẽ, parauit menſam ſuam, miſit ſeruos ſuos conuocans omnes, & di-

Ibidem. cẽs: Venite & edite de panibus meis, & bibite vinũ quod miſcui vobis. Et quia iſtam menſam præparauit ſeruis & ancillis in cõſpectu eorum, vt quotidie in ſimilitudinem corporis & ſanguinis Chriſti, panem & vinum ſecundũ ordinem Melchiſedech nobis oſtenderet in ſacramento, ideo dicit, Paraſti in cõſpectu meo menſam aduerſus eos

Tribulatores noſtri. qui tribulant me. Qui ſunt iſti qui nos tribulant? ſuggeſtiones inimici, exagitationes, cupiditates, delectationes ſçculi honores. Iſti tribulãt, quia huiuſmodi qui ita viuũt tribulationes carnis habent: ſed veniũt ad menſam potentis, conſiderantes ea quæ apponuntur eis, accipere cũ timore & tremore: & tribulationes efficiuntur conſola-

Fructus è ſacramẽto tiones. Auferuntur ea quæ ſunt carnis, infundũtur ea quæ ſunt ſpiritus, & ex menſa præparata proficiunt cõtra eos qui tribulant eos. Sequitur, dicens. *Impinguaſti in oleo caput meum, & calix tuus inebrians quàm præclarus eſt.* Gratias tibi Domine Ieſu, qui oſtendiſti nobis iſtud oleum. non

Oleum. illud oleum quod habent hæretici, de quibus dictum eſt

Eccle.10. Muſcæ moriturę exterminant oleum ſuauitatis. Nec il-

Pſal.140 lud oleum, de quo dictum eſt: Oleum peccatoris non impinguet caput meum. ſed iſtud oleum, quod ſignificabat

Eſa.61 Eſaias propheta, dicens: Spiritus domini ſuper me, propter quod vnxit me: Euangelizare pauperibus miſit me: prædicare annum acceptabilem remiſſionis, dimittere captiuis remiſſionem, & cæcis reddere lumen. Iſtud o-

Chriſtus. Chriſtiani leum agnoſcimus oleum chriſmatis. Chriſtus enim dicitur vnctus, Chriſtiani, ab vnctione. Impinguat caput noſtrum, id eſt, Chriſtum Dominum. Caput enim viri, Chri-

1.Cor.11. ſtus. In iſto oleo facies cordis exhilaratur, de quo dixit

Pſal.104 propheta: Vt exilaretur facies in oleo. Quæ eſt iſta facies in oleo quæ exhilaratur, niſi imago & ſimilitudo dei cũ de peccatore dicitur: Impinguaſti in oleo caput meũ,

Pſal. 74. & calix tuus inebriãs quàm præclarus eſt. Qualis eſt iſte

Calix. calix audite. Ipſe eſt calix, qui fuit in manu domini vini meri plenus mixto, & inclinauit ex hoc in hunc. Veruntamẽ fæx eius nõ eſt exinanita. Iſte calix eſt de quo clama-

Matt. 26. uit tẽpore paſſionis, dicens: Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat

à me calix iſte. Et quia obedientiæ nobis formam dedit, ſubſecutus adiunxit: Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis. De iſto calice bibit eccleſia, inebriauit martyres, vt non agnoſcerent proximos carnis ſuæ nimio amore Chriſti: neque patres filios, neque filij parentes. Inebriauit vino ſanctitatis, non vino erroris. Non agnouerunt ſuos, & ſanguinem fuderunt. De mēſa illa inebriati ſunt, de qua dictum eſt, Accedens ad menſam potētis, cō- *Prou. 23.* ſidera ea quę apponūtur tibi, ſciens quia talia te oportet præparare. Quid eſt, Talia oportet te præparare, niſi corpus & ſanguinem quod accipis? Nā & illi apoſtoli de ipſo calice inebriati erāt, de quibus dicebatur: Hi ebrij ſunt *Act. 2* muſto, cum eſſet hora diei tertia. Sed quàm præclarus eſt iſte calix, videte quanta eſt claritas in toto mūdo ex paſſionibus apoſtolorum & martyrum. Vbique ſpiritus immundi clamant ſe ardere orationibus & meritis eorum. Virtutes quas operatur Deus, videte: cæci illuminantur, mortui ſuſcitantur, & cuncta quæ fecerunt & faciunt, declarata ſunt & declarantur in toto mundo. Iſte calix facit claros & præclaros, & calix tuus inebrians quàm præclarus eſt *Et miſericordia tua ſubſequetur me per omnes dies vitæ meæ*, ſic ſequitur. Et quia nō ex merito, ſed ex miſericordia facta ſunt ſuperiùs cōprehenſa, ideo voce populi ſubiecit eccleſia, clamans: Miſericordia tua ſubſequetur me *Miſericordia ſubſequens Eccleſiam.* per omnes dies vitæ meæ. Quia verè quotidie miſericordia fit in populo dei, vt Pagani ad eccleſiā perducātur, Iudæi conuertātur, hæretici corrigantur, peccatores indulgentia munerentur vſque in finem ſæculi, hæc miſericordia ſubſequetur eccleſiam omnibus diebus vitæ eius quā diu eſt mundus. Sequitur: Et vt inhabitem in domo domini in longitudine dierum. Hæc domus domini illa ſignificata eſt, de qua propheta cecinit: Beati qui habitāt in do- *Pſal. 83* mo tua domine, in ſæcula ſæculorū laudabūt te. Æquè domum domini agnoſcimus cor humanum, de quo dicebat Apoſtolus: Quę dom⁹ ſumus nos. In ipſa domo cordis ha- *Heb. 3* bitat dominus, in corde noſtro dominus manet, & nos cū domino manemus. Nam cū ei locū habitationis in corde facimus, in domo domini habitamus, & eò peruenimus in longitudinem dierum. Quare non dixit, Et longi-

tudinem noctium? quia ille dies non habet noctem. Ideo dixit tantummodo, in longitudinem dierum, quia non erunt breues, ſicut dies illi de quibus dictum eſt in alio loco: In illis diebus, ſi nō fuerint abbreuiati dies illi, etiam electos meos ſeducent. Iſta longitudo dierum æternā vitam oſtendit, non præſentem. Sed ex puro corde eò venitur. Ecce inquantum ipſe præſtitit, non quantum debuimus, ſed quantum potuimus ipſo ſubminiſtrante & donāte expoſitum pſalmum auribus veſtris repreſentauimus.

Matth.24

IVNGAMVS & breuem propter tardos, qui prolixos verſus pſalmi tenere non poſſunt. *Laudate dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi: Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas Domini manet in æternum.* Quàm breuis pſalmus eſt, & grandem habet intellectum. Laudate dominum omnes gentes, intelligim' hic totum mūdum, de quibus dixit propheta: Vocabo nō plebem meam, plebem meam: & nō dilectam, dilectam. Et erit, in loco vbi dictū eſt eis, Nō populus meus vos: ibi vocabūtur filij dei viui. Iſti laudāt deum: ex omni tribu, ex omni gēte, ex omni lingua laudāt deū. Quare? Quia populus factus eſt ſub charactere Chriſti, cōfirmat' eſt, ſub profeſſione beati nominis eius liberatur. Collaudent illum & laudēt, quia redempti ſunt de manu inimici, id eſt ex opere eius, quia corroborata eſt ſuper nos miſericordia eius. Quàm roborata facta eſt, vt quotidie ſe impēdat & nunquā deficiat: quotidie gaudeat lucris: quia mai' gaudium eſt in cælo ſuper vno conuerſo à vanitate viæ ſuæ, quàm ſuper nonagintanouem iuſtis, qui non indigēt pœnitentia. Corroborata eſt ſuper nos miſericordia eius. ſequitur: Et veritas domini manet in æternum. Quæ eſt iſta veritas, quæ manet in æternum? quæ nos perducit ad æternum vetuſtum dierum, ad Deum noſtrum ſine initio, ſine fine. Ipſa eſt veritas, quæ fidem tenet rectā, veram, & integram. Ipſa eſt in qua chriſtus requieſcit, quàm in ſe tulit dicens. Ego ſum via, veritas & vita. Ipſa eſt quæ manet in æternum. Tenete traditum vobis pſalmum, ut cum tenueritis lingua, reddideritis vita, vocibus & moribus, mereamini audire: Intrate in gaudium Domini veſtri. Amen.

Pſal.116 *Oſe.2* *Ibidem.* *Luc.15* *Veritas in æternū permanens.* *Ioan.14* *Matth.25*

DE EO QVOD SCRIPTVM EST IN *Pſalmo.xxiiij.Dirige me in veritate tua,& doce me:Homilia incerto interprete.*

VIatores arctæ & anguſtæ viæ, qui ſe crucifigunt cũ vitiis & concupiſcentiis & paſſionibus,qui poſt vo lũtates ſuas non pergũt,& ſuggeſtionibus malignis reſiſtunt cantant & dicunt: *Dirige me in veritate tua, & doce me,quoniam tu es Deus ſalutaris meus*. In hac directione iſte rogabat nõ tortuoſam,ſed rectã viam. Directio enim non curua eſt,ſed recta,quæ lineas legis tenet,mentem dirigit in via immaculata. Præceptis obtẽperat,iuſſa implet,id eſt,ad perfectionem dirigit propheta clamat: Dirige me. Sed quia hæc directio habet veritatem coniunctam,à falſitate eſt ſeparata. Quę eſt enim veritas,quęvi ta,niſi ille qui veniẽs pro nobis clamabat & dicebat:Ego *Ioan.14* ſum via, veritas & vita? Prophetans ergo vates Chriſti futurũ Chriſtum,dicebat:Dirige me in veritate tua. Aſſumẽs vocem in iſto verſiculo etiam totius eccleſiæ vbique diffuſæ, dirigi quærebat. Ergo in iſto populo qui gentilis erat & tortum cor habebat, ipſa eſt de qua clamabat alius propheta,dicens:Vocabo nõ plebem meam,plebem *Oſe.2* meam & non dilectam,dilectam. Et erit in loco vbi di- *Ibidem.* ctum eſt,non populus meus vos: ibi vocabuntur filij Dei viui. Hoc eccleſia clamat,& dicit: Dirige me in veritate tua. In iſta veritate falſitas nulla inuenitur. Hæc veritas cunctis eccleſiis donata eſt,omnibus appropinquãtibus deo timoratis,iuſtis,beneuolis, & ſanctis:quibus myſteria agnoſcere donatum eſt:qui ſunt,vbi nondum ſunt: & non ſunt,vbi ſunt: qui in corpore ambulant, ſed non ſecundum carnem militant. Hi ſunt qui habent veritatem, & poſſident eam,& poſſidentur ab ea. Doctrinam poſtulat dicens:Et doce me. Quid vult doceri, niſi id quod neſcit? Quid eſt quod neſcit? perfectionem virtutum,vt ſciat quod neſcit. Quid eſt quod neſcit?quid? O altitudo diui- *Rom.11* tiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei,hoc eſt quod vult ſcire,& clamat: Quoniam tu es Deus ſalutaris meus. Quid eſt, Doce me? inſtrue me,perfice me,ædifica me,quia tua vulnere peccatorũ ſaluaſti me.ideo vbi dixit, Saluator me⁹, ibi ſubiunxit,dicens: Et te expectaui tota die. Per diem

expectauit, nõ in nocte. Quę eſt tota dies niſi vbi lux eſt, & tenebrę non ſunt? Tota dies ipſe eſt ſaluator mundi, ad quẽ venit princeps huius mundi, & in eo nihil inuenit iu ris ſui. Ipſe eſt qui venit in mundum: ipſum ſuſtineamus quandiu veniat in nobis, ſeparans nos à delectationibus carnis, purgans à cupiditatibus carnis. Suſtineamus eum quando veniat, vt paratos nos inueniat. Suſtinemus eum, quando impetus tentationum portamus, quando tempeſtates aduerſas patimur, ſed naufragium non facimus. Suſtinemus eũ, quando nõ deficimus, ſed proficimus: quãdo non conturbamur, ſed confirmamur: quando exagitamur, ſed non cadimus tunc ſuſtinemus, tunc toleram⁹, tunc clamamus ad illum qui eſt fidelis, vt non nos faciat tentari ſupra id quod poſſumus ferre, ſed faciat tentationem cum exitu, vt poſsimus ſuſtinere. Dirigite ergo iter ſine offenſione. Obſeruate ergo, ne offendentes curtum faciatis pedem, & claudicantes in vitium veniatis, & nõ ambuletis: ne ſtantes non proficiatis, ſed deficiatis. Veritatem tenete, falſitas de ore veſtro non procedat, turpis ſermo longè ſit à vobis, ocioſus, triuialis, ſuperbus, mendax, vt de ore exiens ſit ſale conditus: in hac veritate perſiſtite. Erudimini, ſcitote quoniam dies noſtri velut vmbra declinauerunt. Diſcedite quia totum eſſe noſtrum ad non eſſe tendit. Scitote quia ſtaturi ſumus ante tribunal Chriſti cum chartis operum noſtrorum. Et ſiquis geſſit bonum aut malum, ibi reddet rationem illi quem nihil latet. Nolite obliuiſci ſaluifactorem noſtrum, redemptorẽ noſtrum, veritatem noſtram, viam noſtram, dominum noſtrum, qui eſt ſaluator, via, veritas, & vita: qui ſe obtulit, ne nos captiui remaneremus. Qui libertatem donauit nobis, qui cor illuminauit toto ſæculo. Quid pro iis omnibus retribuemus ei? quæ ſunt compenſationes operum noſtrorum? quis laudet, quis definiat tantam potentiam, tantam magnificentiam, tantam virtutem, niſi quòd debemus agnoſcere nos eum qui ex nihilo fecit nos? Peccauimus in inobedientia patris noſtri protoplaſti, & regenerati ſumus in illo qui venit de ſinu patris reconciliare nos ei à quo eramus lõgè, vt faceret nos propè. Nolite obliuiſci tanta bona muneratoris dei. Seruite domino in

Ioan. 14

Suſtinere ſeu expectare deũ quãdo di camur.

1. Cor. 10

Coloſ. 4

2. Cor. 5

timore,& exultate ei cum tremore. Apprehendite diſci- *Pſal.2.*
plinã,nequando iraſcatur dominus,& pereatis de via iu-
ſta,vt quotidie clametis:Dirige me inveritate tua,&doce
me,quoniã tu es de' ſalutaris meus,& te ſuſtinui tota die.

DE EO QVOD SCRIPTVM EST IN *Pſalmo xxv. Redime me, & miſerere mei, Homilia incerto interprete.*

FIlij lucis in libertatem vocati, qui ſedebant in tenebris & vmbra mortis, illuminati ſunt, redempti ſanguine pretioſo. Obliti non ſunt quæ & quãta & paſſus eſt ille qui ſplendor venit. Cunctos quidem obligatos inuenit & illaqueatos, vulneratos, cæcos, debiles, claudos, reos. Sed quia non venerat vt iudicaret mundum, ſed vt ſaluificaret, liberauit ſeruos à ſeruitute, illaqueatos ſóluit, vulneratos ſanauit, cæcos illuminauit, debiles fortificauit, claudos iter rectum ambulare fecit, reos indulgentia munerauit. Nam vnde erat quod modò cantabat ex ore noſtro propheta, dicens deo: Redime me, & miſerere mei: Pes meus ſtetit in rectitudine, in eccleſiis benedicã te domine? Vox eſt capitis portans in ſe perſonam membrorum, quæ membra nos ſumus, caput verò Chriſtus, dicente Apoſtolo: Vnum corpus ſumus in Chriſto Ieſu. Redemptio autem hæc non eſt numi, ſed gratiæ: non eſt corporis, ſed animæ. Intantum redemptio eſt animæ, vt ſicut hi qui captiui ducuntur à barbaris, ita ducantur à diabolo capti. Ille captiuus dicitur, qui efficitur non poteſtatis ſuæ, ſed ditionis alienæ, qui ſuggeſtionibus eius ſubditus eſt. Captiui tales videntur ſibi liberi eſſe, quia nulli imperio humano ſubditi ſunt, & tamen ſerui ſunt: quia omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati Exclamandum eſt ergo cum propheta, vt liberemur, non merito noſtro, ſed eius miſericordia. Niſi enim noſtri miſereatur, liberi eſſe non poſſumus. Ergo redimat nos miſericors Deus noſter, ſeparet nos ab affectibus, à deſideriis & cupiditatib' inimici: vt libertate accepta, pes noſter ſtet nõ claudus, ſed rect'. Quideſt enim claudũ pedẽ habere, niſi infœlicem offendere? De quib' dicebat propheta: Errauerũt & claudicauerunt à ſemitis ſuis. Claudicat, qui ſic

Ioan.12. *Rom.12.* *Redẽptio noſtra chriſtus.* *Captiuus quis.* *Ioan.8*

Claudicare in via Dei. deo credit, vt ſcandalizetur quoties proſperitatem videt malorum, ſanitates impiorum, diuitias paganorum, poſſibilitates gentium: & dicit non ſano pede, id eſt, nō ſana *Pes, Fides* fide. Effuſi ſunt paulominus greſſus mei, quia in peccato- *Pſal. 72.* ribus pacem peccatorū zelaui intuens: Quia non eſt declinatio morti eorum, & firmamentum in flagella eorū. In laboribus hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur: ideo tenuit eos ſuperbia, circumami- *Ibidem.* cti ſunt iniquitate & impietate. Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum, pertranſierunt in diſpoſitiones cordis. Similiter ſi dicat: quare viæ impiorum proſperantur? Idcirco perturbatur pes eius talia ſentiēs, & commouetur: *γνώμη.* quia ad tempus ad tentationem bonorum dimittuntur mali, in æternum verò damnabuntur. Ad tempus floret impius: ad tempus emendatur bonus. Sed flos illius ſicut fœnum areſcit, emendatio illius tranſiet. Ille accipiet pœnam perpetuam, quia hic flagellatus non eſt, & ad tēpus floruit: ille autem qui tentationem ſuſtinuit, in æternum vitæ perpetuæ retributionem accipiet. Non debet ergo perturbare fideles mentes ſublimitas malorum, proſperitas impiorum, ne vnuſquiſque noſtrū apud ſemetipſum ægra mente dicat, quia placent deo facta malorum, aut Deus conſtituta non implet, aut non curat res humanas. Qui vt faceret te eſſe, curā habuit: quomodo viuos in ſæ- *δόγμα.* culo non curat? Nolite ita ſentire de deo, ſed alto iudicio ſuo & de ſecreto pietatis & dimittit malos, vt probentur boni: & humiliat bonos, vt præſentia bona non ſperent, *Luc. 16.* ſed æterna credāt. Quid fuit ille diues, qui byſſo & purpura induebatur, ſplendideq; edebat, qui cūctos ſubditos habebat, adulatorib[9] delectabatur, curſorib[9] ornabatur, *Antitheſis per exēplum.* à clientibus conſtipabatur, deliciis fruebatur, quandoq; finita eſt vita caduca, ſpes præſentis vitæ migrauit, tranſiit. Et qui in ſeculo non ſe agnouit, de inferno gemens clamauit. Lazarus ille, cuius pes ſtetit in rectitudine, qui contentus erat paupertate, qui nō delectatus eſt deliciis, qui iacebat hulceroſus quidem corpore, ſed mente integra, æquè vltima die veniente illi, ex hac luce migrauit. Et quia tolerauit emendationē & probationē dei, meruit ſuſcipi in ſinū Abrahæ, in loco quieto, pacifico, trāquillo,

Agnouit diues pauperem, ſuperbus humilem, elatus tolerantem, & clamabat, dicens: Pater Abrahã, mitte Lazarum, qui contingat linguam meam ex digito ſuo gutta, quia crucior in hac flamma. Et quia prætermiſit diues in hoc ſęculo miſericordiam, & nõ poſuit Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, & præualuit in vanitate ſua: ideo non meruit guttam, quia non fecit miſericordiam. Si enim dediſſet, acciperet. In qua menſura mẽſus eſt, in eandem remetitũ eſt ei. Eia fratres, nolite deſidioſè audire verbum veritatis, nõ vos poſſideat vita falſitatis, mũdus iſte nõ vos obdulcet. Amarus ad tempus mundus iſte, nõ manens, non vos ſeducat. Mũdus tranſitorius non vos decipiat in æternum. Pes veſter id eſt, fides veſtra non extollatur in proſperis, in aduerſis non deiiciatur: ſed clamate cum propheta, dicentes, Pes meus ſtetit in rectitudine, in eccleſiis benedicam te domine. Si videtis malos potẽtes à Deo alienos in hac vita florere: nolite moueri à fide veſtra, ſed tolerate voluntatem dei, quia iſta vita communis eſt bonis & malis. In area huius mundi non ſeparatur palea à frumẽto, ſed ille veniet cum ventilabro purgaturus aream ſuam, qui triticũ congregabit in horreum, paleas autem tradet igni inextinguibili. Hic & bonis & malis dat bona: ibi autẽ ſolis bonis bona, & malis pœnam perpetuam. Nolite eſſe tẽporales, ſed ad æternitatẽ proficite: vt ibi in ſęcula ſæculorũ laudetis eum, quia de omnibus ſanctis eius clamabat vates Chriſti, dicens: Beati qui habitant in domo tua domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Amen.

Luc. 16 — *Pſal. 51* — *Matth. 7* — παροιμίας. — *Luc. 3* — μεταφορά. — *Pſal. 83*

DE EO QVOD SCRIPTVM EST IN *principio pſalmi xxvi. Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? Homilia incerto interprete.*

EX plenitudine verbi formamus verba in ore noſtro vt tranſeat aliquid ad aures veſtras. Sic à nobis procedit doctrina, vt ad vos trãſeat, & à nobis nõ recedat. Sed hæc doctrina nõ eſt ex nobis, ſed ex deo, qui ex nihilo fecit hominem atque mundum: qui illuminat conſcientiã, amouet tenebras cordis, in mentem ſuggerit dictionem, vt veniatur ad correptionem vitæ, & ad conſcientiam

ſpiritualem Propheta ſanctiſſimus, in cuius animo & corde ſedem fecerat deus, vociferabatur & clamabat dicẽs: *Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo?* O magnum ſeruum, qui ſciebat quomodo illuminabatur, vnde illuminabatur qualis erat qui illuminabat. Videbat lucem, non iſtam quæ ad veſperum tendit: ſed illam lucem

γνώμη. quam oculus non videt. Mentes ex hac luce illuminatæ,

Ioan. 12. non ruunt in peccata, non offendunt in vitiis. Dicebat e-

Ibidem. 9 nim dominus: Ambulate dum habetis lucem in vobis. De qua enim luce dicebat, niſi de ipſo qui dixit: Ego lux veni in mundum, vt qui vident, non videant, & cæci lumen recipiant. Iſte ergo dominus illuminatio noſtra, ſol iuſtitiæ qui irradiauit eccleſiam ſuam catholicam vbique diffuſam, & clamabat propheta in figura eius: Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? Illuminatus homo interior non claudicat, à via non recedit, totum tolerat. Qui de longinquo videt patriam, aduerſitates ſuſtinet, in temporalibus non contriſtatur, ſed in Deo confirmatur: deprimit cor, & ſuſtinet, & in humilitate ſua pa-

Ibidem. 1. tientiam habet. Lumen iſtud verum eſt, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, dat ſe metuentibus, infundit cui vult, vbi vult, reuelat ſe cui filius vult. Qui ſedebat ĩ tenebris & vmbra mortis, in tenebris malorũ & vmbra peccatorũ, orta luce horret ſibi, & abiicit ſe, pœnitet, erubeſcit, & dicit: Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quẽ timebo? Magna ſalus fratres mei. Iſta ſalus infirmitatem non timet, laſſitudinem non formidat, dolorem non videt. Sanitas ergo iſta mẽtis eſt: quò febres non accedunt, quò tepor culturæ dei non appropinquat. Iſta ergo ſalus poſſidetur à ſanis, qui non obliuiſcuntur ſanitatem, ſed dicunt: Saluator es medice bone & tolerando mentem phreneticam & inſanam ſaluas animam: quia omnis qui medicũ nõ agnoſcit, phreneticus

γνώμη. eſt. Nam quoties phreneticos videmus medicis contumeliam facere, reſiſtere ſanitati, nolle curari, deridere verã curam? Debemus ergo plenè atque perfectè nõ tantũ lingua, ſed etiam mẽte clamare & dicere: Dominus illuminatio mea, & ſal⁹ mea, quẽ timebo? Si ipſe illuminat, ipſe ſaluat, quem timebo? Veniant caligines ſuggeſtionum

dominus illuminatio mea. Venire poſſunt, proficere non poſſunt, cor noſtrum impugnando, non tamen vincendo. Veniat cæcitas cupiditatum, Dominus illuminatio mea. Fortitudo ergo noſtra ipſe eſt, qui ſe dat nobis, & noſipſos damus illi. Currite ad medicum cùm poteſtis, ne cùm velitis, non poſsitis. Eſt tempus currēdi: nullus negligat infirmitatem ſuam: nullus deſidia poſſeſſus non currat ad lumen, ne delectationibus ſeculi obligatus, obliuiſcatur quod minatur deus, poſtponat quod promittit deus. Fugiamus imitationem malorū, appropinquemus operibus bonis, vt cum illo regnemus in regno cælorum, Amen.

DE EO QVOD SCRIPTVM EST IN *Pſalmo xxix. Domine deus meus in æternū confitebor tibi, Homilia incerto interprete.*

CElebritas confeſsionis perficitur ex iugi oratione, quia de præceptis regularibus conuenit ſemper orare. Oratio ergo cōtinua & inſtans prædicatio neceſſe eſt vt habeat mentis euigilātiam, vt agnoſcat quis oret, quid oret, ad quem oret. Nam illud vas fictile theſauro dominico plenum, quod de bono theſauro cordis ſui proferat bona, ſicut modò cantauimus, vniti charitate dixit, *Domine deus meus in æternum confitebor tibi*. Quando dominum nominant ſerui, agnoſcunt ſe debere eſſe ſubditos, non contumaces & ſuperbos. Ergo dominus iſte, qui nos emit precio, qui fudit ſanguinem ſuum, vt nobis æternam vitam donaret, Dominus eſt, qui nobis impartitus eſt tantum munus gratiæ, tantam miſericordiam inenarrabilem, tantam virtutem ſine laſsitudine. Iſte ergo dominus bonorum ſeruorum, & Deus totius creaturæ, confeſſionem quærit à nobis, non vt ignarus, ſed vt nos nobiſmetipſis manifeſtaret. Quid enim ei occultum eſt, cui patet omne ſecretum? Nullus dubitet de bono domino & clementi, qui confitentes ſuſcipit, & non punit vt terrenus iudex: qui non torquet, aut eculeo imponit quaſi ignarus, vt veritatem exprimat confeſsionis: ſed ille dicit, Confitemini ei qui ſcit omnia antequàm fiant, cui nihil eſt occultū, qui eſt cordis inſpector.

λόγμα. Confiteamur illi quæ in actis, quæ in factis, quæ in cogitationibus commiſimus. Ideo nos cogit confiteri, nolens aliquem perire à ſua miſericordia, qua deus eſt: clementia, qua pius eſt: bonitate, qua creator eſt. Confiteamur illi multiplicem confeſsionem: tamen prima prætermitti

Exemplo cōfirmat. confeſsio non debet. Aſſumẽtes vocem illam publicani, qui pectus ſuum tundebat, & ſe, ſicut Phariſæus, nõ iactabat: qui humilis iuſtificari meruit, & Phariſæus qui quaſi

Luc. 18. de meritis ſuis gloriari cœpit, damnatus deſcendit. Si bene

Pſal. 15. ne viuimus, domino nihil præſtamus, quia bonorum noſtrorum non indiget. ſi malè viuimus, nobis contrarij ſumus: deo nihil nocemus. Humiles ergo & depoſita ceruice confiteamur illi, qui totum nouit. Dicamus ergo cum iſto humili, qui reatum ſuum non tacebat, & depoſita ceruice peccatum ſuum ſemper agnoſcebat, & iniuſtitiam

Luc. 18. ſuam non operiebat. Quid ergo dicebat? Propitius eſto mihi peccatori. Nunquid ſingula facinora ſua deo enarrabat, quaſi neſcienti? Aut poterat in memoria tenere ex initio natiuitatis ſuæ quæ commiſerat flagitioſus publicanus, reus omnium malorum? Sed collectè ſummatímque clamauit & dixit, quia nihil boni in me habeo quod dicam de me, ſed totum malum ſentio in me: confitebor tibi deo bono, qui non punis confitentes, ſed liberas ad te confugientes propitius eſto mihi peccatori. Nullus

γνώμη. deſperet de malis ſuis, nullus præſumat de meritis ſuis. Præſumptores, & de operibus veſtris quaſi bonis erecti, timete, Phariſæum agnoſcite: vt illius mores ad veſtram ſalutem proficiant. Quare repudiatus deſcendit? quia nõ confiteri, ſed iactare merita ſua in templum aſcendit. Nam diſcutite eius verba, & videbitis quomodo erectus eſt ad apicem ſuperbiæ, vbi dixit: Gratias tibi ago, quia non ſum ſicut cæteri homines. Vnde noſti Phariſæe quia non es ſicut cæteri homines? quaſi totum mundum iam diſcuſſeris, quis, qualis eſt, aut quomodo habeat vitam quiſpiam: & cùm teipſum neſcias, quomodo ſententiã de omnibus hominibus cùm te iactas, dediſti, vt diceres, Quia non ſum ſicut cæteri homines? Si homo es, caſibus plenus es. Si tẽporalis es, feris, feriris: vincis, & vinceris. Si homo es, pugnas cũ ſarcina carnis, cum voluptatibus

ventris, cũ auaritiæ cupiditatibus. Si homo es, ſenſus tui impugnantur deſyderiis. Agnoſce miſer, quia caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnẽ. Hæc enim inuicem ſibi aduerſantur, vt non ea quæ vis, facias. *Galat. 5.* Quomodo ergo non es ſicut cæteri homines, cùm teipſum non videas quid ſis? Iactas te, quia ieiunas bis in ſabbato, qui à ſpiritu ſuperbiæ non declinas. Quomodo ieiunas, publicano peccatori inſultas, & teipſum ſine peccato exiſtimas? Quomodo ieiunas? ſi ieiunares ab obſeruando peccata in mente, proficeret tibi. Et ieiunium vnde te iactas, de ventre inſultas publicano, neſciens te futurum inde reprobum. Raptorem te non dixiſti, iniuſtum te non dixiſti: ſed hoc totum inſultando publicanum accuſaſti. Quid egiſti, niſi vt cùm nos legimus hanc lectionem, nobis beneficium præſtitiſti? Agnoſcite fratres, quæ ſit in humilitate gratia, qualis in ſuperbia proxima ruina. quod fecit caput fideli, hoc faciant omnes credẽtes in fide, vt iurè & legitimè dicamus: Domine deus meus, in æternum confitebor tibi: non temporaliter, ſed in æternum. Qualis eſt confeſsio æterna, niſi vox illa angelica: Hagios, hagios, hagios? Sine ceſſatione proficite, vt accipiatis non pro meritis gratiam, ſed gratuitam coronam, Amen. *Sẽtẽtioſa. ἀποφθεγματικῶς.* *Eſa. 6. ἅγιος.*

DE EO QVOD SCRIPTVM EST IN *pſalmo xxxiij. Quis eſt homo qui vult vitam, & cupit videre dies bonos? Homilia incerto interprete.*

SErmo diuinus peragrans curréntſque per campos ſingulos, velut luminaria eccleſiis contulit claritatem, qui diſcutiens corda vniuerſorum credẽtium in Chriſto, clamabat bonis maliſque: *Quis eſt homo qui vult vitam?* Iſto offerente tantum munus, tantam lætitiam exoptatam toti generi humano, quaſi omnes vna voce exiliſtis ad interrogationem hominis Dei dicentes: Ego. Sed qui vult viuere, audiat præceptum. Nec enim poteſt homo hîc accipere id quod promittitur, niſi impleuerit præceptum quod iubetur. Ergo cùm interrogaret iſte ore prophetico cuncta corda, & conueniret omnes aures, & pulſaret omnium conſcientias, dicens: Quis eſt homo qui vult vitam? *Simile q̃d Aureliꝰ Auguſtinus.*

Et reſpondentibus, non in lingua, ſed in conſcientia voluntatéq; re deſyderij, Ego: ſubſecutus adiunxit: *Et cupit videre dies bonos*? Æquè talis interrogatio. Nam quid dixit, Quis eſt homo qui vult vitam, & cupit videre dies bonos? Vtrunque deſyderabile promiſſum oſtendit, ſed audi ſequentia: Si vis videre vitam, ſi vis inuenire dies bonos, *Cohibe linguam tuam à malo*. Eia fratres mei hîc modò reſpondere volo. Quanti modò dicunt, Nolo, qui dicebant Volo? Qui veterauerunt in detractionibus, qui mordēt & comedunt humanas carnes detrahendo, nō timentes ne ab inuicem conſumantur, qui adulationibus linguā ſuam

Bifaciē, nouè dictum. impendunt, qui bifaciem habent mentem, præſentibus bene loqui, abſentibus detrahere, quomodo modò dicunt, Volo, perſeuerantes in malo? Nunquid ſi eſſet, quicunque ille eſt in officio, ſine labore acquireret panem? Si militaret, & iudici non obtemperaret, acquiſitionem inueniret? Ruſticus rura ſua colens, ſine labore poſſet colligere fructus? Et quicunque homo in ſeculo naſcitur, à ſententia primi hominis non poteſt eſſe alienus, dicen-

Geneſ. 3. te domino primo homini poſt lapſum: In labore & ſudore vultus tui manducabis panem tuum. Ergo vos qui vultis vitam, & cupitis videre dies bonos, laborate vt corrigatis malos mores, vt poſsint vos ſequi promiſsiones bonæ. Cohibe linguam tuam à malo, id eſt, à mendacio, à furto, à ſuperbia, à detractione, ab adulatione, à fictione: & cùm hæc feceris, inueniſti vitam. Et ſi labia tua non fuerint locuta dolum, occurrunt tibi dies boni. Nam quomodo poteſt malo occurrere bonum, cum ipſe bonus non ſit? Sed modò ſunt hîc aliqui ſtantes, qui inquirere à nobis non poſſunt, ſed cogitant hoc in cordibus ſuis, dicentes: Ergo omnes boni bona inueniunt, & mali mala? ergo omnes boni vitam inueniunt, & dies bonos: & mali habentes vitam malam, habent dies malos? Et reſpondeo eis, ita eſt. Et illi mihi non inquiſitoriè, ſed contumelioſè

Hiere. 12 dicunt, quomodo dixit Hieremias: Quare via impiorum proſperatur? Et nunc videmus homines malos abundare filiis, familia, argento, auro, veſtibus, prædiis, & diuerſis rebus locupletatos. O homines inanes: & hoc eſt totum bonum? Quid hic eſt bonum? audi dominum dicentem

ita: Etſi omnem mundum lucreris, animæ verò tuæ detrimentum facias, quam dabis commutationem pro anima tua? Quale bonum eſt, quod malè vtendo creat malũ? Audi quid audiuit quidam diues: Stulte, hac nocte poſtulatur anima tua: quæ autem præparaſti, cuius erunt? Quid dico de Apoſtolo, qui dixit: Nihil intulimus in hunc mundum, verùm nec auferre aliquid poſſumus. Habentes victum & tegumentum, iis contenti ſimus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum & muſcipulam diaboli. Radix omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Modò ſi poteſtis diuites ſeculi, laudate quos videtis naufragari, & ad portum non peruenire. Ecce iſte diues mortuus in malis perſeuerans, lecto eburneo portatus, ornatus luminibus, holoſericis tectus: tota ciuitas exequias ei exhibens: perductus ad ſepulchrum marmoreum. Ingreditur aliquis in tumulum defuncti, laudat diuitem, laudat potentiam, laudat ædificium: videt locum marmoratum, & non videt locum tormentorum. Vidiſti quomodo à populis deductus eſt in malis perſeuerans, & malis ſuis terminum vſque in diem vitæ ſuæ non ponens? Nunquid intellexiſti futuram pœnam, quomodo angeli tartarei eum tulerunt, & incarcerauerunt vſque in diem iudicij? Audi diuitem purpuratum, comedentem ſplendidè, qui pauperem vidit, & eius miſertus non eſt, & ſibi impertiuit. Stultus eſt, de viuis peruenit ad mortem: & Lazarus pauper, inops, egenus, pallidus, pannis obſitus, hulceroſus, vix pane corporis ventrem implens, ſed tantùm pane cæleſti abundans ſatiabatur. Quandoque Lazarus etiam ex hac luce migrauit. ſimplex & humilis & beatus pauper migrauit ad cælum, & diues purpura tectus manſit in inferno. Nónne melius erat pauperem cum bona vita peruenire ad ſatietatem angelorum, quàm diuitẽ obligatum peccatis ire in tenebras exteriores, vbi eſt fletus & ſtridor dentium? Nam iſte peruerſus diues, ſibi & non alij locuples, quomodo erexit oculos in cælum de loco tormentorum, & clamauit ad patrem Abraham, patrem fidelium, & bene viuentiũ, vt remitteret Lazarum, vt

Mat. 1.
Luc. 12.
1.*Tim.* 6
ἀποτύπωσις.

contingeret linguam ei, quia cruciabatur in flamma: & tamen non eſt auditus? Quia quando potuit & habuit, nõ audiuit. In qua menſura menſus eſt, in eadẽ remetitũ eſt

Matth. 7 ei. Eia ille qui dicebas modo, quia hoc erat bonum, quẽcunque hominem eſſe diuitem: modò dic, modò lauda, modò iudica, modò diſcerne, modò reſpõde, Ecce trãſiit quod habebat, perrexit ſolus ſine ſeruo, ſine argento, ſine numo, ſine nitore ſæculi: ecce peruenit ad pœnam. Qualis illi fuit in ſæculo vita? quàm miſerum temporalis vita creauit illi tormentũ, & pœnam ſine fine? Ergo cohibete linguam veſtram à malo, & labia veſtra ne loquantur dolum. Declinate à malo, & facite bonum: quærite pacem, & ſequimini eam, & inuenietis vitam, & dies boni occur-

Diuitiæ, bonũ indifferens. rent vobis. Diuitiæ iſtius ſæculi malis boniſque communes ſunt. Dat ergo illas deus malis, vt non habeant quid de deo queri. Item non illas dat bonis, vt æterna bona de deo ſperent, & non propter aliquod tẽporale colant deũ, ſed gratis. Item non illas dat malis, vt paupertate humilientur. Item dat illas bonis, vt dent formam malis, quomodo vtantur bonis. Ergo dat iſta temporalia bonis &

γνώμη. malis, ſed ſe non dat niſi tantummodo bonis. Melius ergo eligendum eſt non habere hic communionem cum malis præſentium bonorum, quàm hic habere præſentiã bonorum, & peruenire ad perpetuum ſupplicium malorum. Facite ergo quod Propheta prædixit, Cautio & conditio eſt poſita, vt declinemus à malo, & faciamus bonũ. Creſcite in bonis, decreſcite à malis: aſcendite ad virtutes, deſcẽdite à peccatis. Proficite in caſtitate, ſeparamini à luxuria. Quærite pacem omnium hominum, pacem cum corde & carne veſtra, quæ concupiſcit aduerſus animam, quę caſu trahit ad lapſum. Cupiditatem vitate, quę delectationibus inuiſcat animam vegetantem. Iam faci-

μεταφορικῶς hæc. te terminum malis cogitationibus, date limitem, ſufficiat diei malitia ſua. Noui ſurgite: nullus vetuſtus cum pannis peccatorum ſuorum incedat. Tu ergo qui carnalis es, & in temporalibus tantum ſperas, ſi videas nudum

ἀντίθεσις pannis obſitum, quomodo horres, quomodo execraris, quomodo contemnis, ne in te impinguat ex veſtimento ſuo. Pannos pauperum horres: & pannos peccatorũ tuo-

rum nõ horres? Diſplicete vobis, placete deo. Suſtinet vos genitrix veſtra, de celerrimis & bene currẽtibus in agone ſancto gaudet tota eccleſia, de pigris verò & ſomnolẽtis contriſtatur. Sit ergo vobis bona ſocietas, ſi vultis videre vitam. Agite dies lætitiæ ſanctè viuendo, confitemini domino piè ſperando: & nõ tantum vitam, ſed & dies bonos inuenietis, & ſine naufragio ad portum ſalutis peruenietis. Amen.

IN PSALMVM XXXVII. ALIVS

Pſalmus Dauid in commemorationem ſabbati. Cuiuſnam ſabbati? Neque enim cuiuſlibet. Vnde neque de ſacrificiis legalis ſabbati, ſed de perpeſsionibus Chriſti pſalmus loquitur. Illius itaque ſabbati commemorationem habet præſens pſalmus, de quo dicebat Ioannes Theologus. Iudæi ergo quoniã paraſceue erat, vt nõ remanerent in cruce corpora ſabbato, erat enim magnus ille dies ſabbati, rogauerunt Pilatum vt frangerentur eorum crura, & tollerentur. *Ioan. 19.*

D*Omine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Sæpe à nobis dictum eſt, Chriſtũ ſicut in affectionibus, ita etiam in Prophetia ſuſcipere perſonam humanitatis, ex qua etiam nunc hæc loquitur, argui quidẽ naturam, ſed non in furore, corripi autem ipſam volens, ſed non in ira. Quomodo autem argui? Propter ſalutẽ. Vult itidem etiam in pace corripi: quod quidem non poterat aliter euenire, niſi eam quæ in nobis erat, redargutionem & correptionem Chriſtus ſuſcepiſſet, qui ipſe arguebat, *Chriſtus* & arguebatur, vt deus quidem, arguebat: vt homo autem, *arguit &* pro nobis arguebatur. Cũ tũc ergo vtranq;, & eius qui ar- *arguitur.* guebat, & eius qui arguebatur, perſonam ſimul ſuſtineret, hæc loquebatur per Eſaiæ Prophetiam, Si fuerint pec *Eſa. 1.* cata tua vt coccinum, ſicut niuem dealbabo. ſi fuerint autem vt purpuriſſum, tanquam lanam dealbabo. Atque etiã correptionem ſimiliter, de qua idem dicit Propheta. *Eſa. 53.* Diſciplina pacis noſtrę ſuper eum: liuore eius nos omnes ſanati ſumus. *Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam.* Non temere ergo Chriſtus hæc patrem precatur pro humano genere, ſed quoniam quæ in eos intorta erãt tela, hoc eſt, quæcũque mala pro-

pter Adam communem naturam inuaſerant, in me inſi-
*Eſa.*53. xa ſunt, quoniam enim generis humani peccata ſuſcepi,
63. neceſſariò etiam pro eis caſtigor. Et ideo confirmaſti ſu-
1.*Pet*.4. per me manum tuam caſtigatoriam, de qua dicebat Iob.
Iob.19. Eſt manus domini quæ me tetigit. *Non eſt ſanitas in carne*
ἴασις me *mea à facie iræ tuæ.* Oſtendit ſe iram iuſtè deprecari, non vt
dela. quæ ſit æterna, ſed vt quæ medelam non habeat. Quonã enim inuenietur iræ Dei medicamentum? Tu autem cõſydera quàm ſit exactè & accuratè vſus dictionibus. Non dixit enim, nõ eſt ſanitas mihi, ſed, non eſt ſanitas in carne mea. Hæc ſcilicet ex perſona humanitatis, & dicũtur affectiones quas pro nobis ſuſcepit. Ne fortè autem iniuſtam iuſti iudicis iram exiſtimem, oſtendit quia factum ſit vt in hæc incideret, per ea quæ deinceps ſequuntur, &
Caro & oſſa Chriſti. id confirmat. *Non eſt pax oſsibus meis, à facie peccatorum meorum.* Oſſa rurſus dicit ſuam humanitatem. Ipſe autem id declarat, dicens diſcipulis poſt reſurrectionem, quando
Luc. 24. ſuſceptæ carnis voluit confirmare œconomiam, Palpate me, & videte, quòd ſpiritus carnem & oſſa non habet, quemadmodũ me videtis habere. A facie ergo peccatorum meorum, quæ pro nobis portauit, pacẽ non habuit,
** Diuinitas.* ſed conturbationem in ſuis oſsibus, hoc eſt in humanitate. Ab omni enim perturbatione libera cõſeruabatur *humanitas. Hoc ipſum autem diſces etiam dicente vnige-
Ioan.12. nito, Nunc anima mea conturbata eſt. Per animam enim ſignificabat humanitatem, quibus ſubiungit cauſam conturbationis. Et quid dicens? Pater, ſerua me ab hac hora, ſed propterea veni ad horam hanc. Hoc eſt, fruſtra carne angor & excrucior, quoniã vt Deus, ſum morte ſuperior, & propterea veni cum carne, & portaui peccata humani generis, vt omnes morte mea redimam. *Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue gra-*
2.*Cor*.5. *uatæ ſunt ſuper me.* Hic apertè oſtendit ſe propria peccata non habuiſſe, ſed aliena cepiſſe, & ideo in capite dominicæ carnis fuiſſe accumulata, ita enim conſueuerunt portari onera grauia, & ideo ſpinis quoque fuit caput coronatum. *Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie in-*
Iob.19. *ſipientiæ meæ.* Et quonam modo putruerunt cicatrices carnis? Eius enim caro non nouit corruptionem. Quam-

nam autem inſipientiam habuit, quæ eſt vere ſapientia? *Pſal. 15.*
Sed inſipientiam ſuam dicit Iudam, vt magiſter, ſui diſci
puli lapſum ſibi tribuens. Huius proditione putreſcebant
vitij cicatrices. Quid enim fuit illo peccato fœtidius, in
quo figmentum tradebat opificem ad mortem? Corruptæ
ſunt autem, quando ſe ſuffocauit: tunc enim fuit planè de-
ſperatus, vt quæ emarcuere vulnera, à medicis deſperan- *Collatio.*
tur. *Miſer factus ſum & curuatus ſum vſque in finem.* Afflictus
eſt non ſolum in cruce, ſed etiam antequam crucifigere-
tur, multa ferẽs vt agricola, vt noſtrum agrum purgaret. *Metaphora.*
Incuruatus ſum autem vſque ad finem, quando mortem
pro nobis ſuſtinuit. Qui eſt enim omni creatura altior, ad
ipſam vſque terram incuruatus eſt, eum qui crediderat
volẽs ex ea erigere. *Tota die cõtriſtatus ingrediebar.* Et quá-
nam de cauſa triſte eſſet mundi gaudium, docente ea quę
ſequuntur. *Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, &
non eſt ſanitas in carne mea.* Illuſiones vocat paſsiones quas
in cruce ſuſtinuit, quoniam irridentes hæc faciebant Iu-
dæi. His, inquit, impletus ſum, dum peccata hominum
inter eos ſanare ſtudeo. Sed Iudæis non eſt ſanitas in car
ne mea, hoc eſt, in affectionibus meæ carnis. Ad crucem
enim offendunt, in qua vel ſola eſt ſalus peccatoribus, & *1.Cor.1.*
ideo meritò erat triſtis. *Afflictus ſum & humiliatus ſum ni-
mis.* Afflictus ſum, ſycophantiis & calumniis vexatus. Hu
miliatus ſum, nihil reſpondens calumniatoribus. Vſque
adeo autem ſum humiliatus, vt iraſcente pontifice & pe-
tente, Si tu es Chriſtus, non dixi ſum, ſed tu dicis, ne me- *Matt.26.*
ipſum quidem in hoc volẽs gloria afficere, etiamſi illi du
bium reſponſum, à veritate coacti, perinde ac affirmatio-
nem acceperint. *Rugiebant à gemitu cordis mei.* Rugiebam *Rugitus*
dixit, vt oſtenderet magnitudinem gemitus, & quòd quẽ- *Chriſti*
admodum leo prædam deſyderans, deinde tunc non in- *per colla-*
ueniens, rugit, ita etiam ipſe rugiebat, quãdo non venie- *tionem.*
bat præda Iudæorum ſalutis. Quod autem dicitur, confir-
mãt quæ ſequuntur. *Domine ante te omne deſiderium meum, &
gemitus meus à te non eſt abſconditus.* Et quodnam eſt Chriſti
deſiderium Paſcha pro nobis peragere. Et ideo dicebat
Apoſtolis, Deſiderio deſideraui hoc paſcha comedere vo *Luc.21.*
biſcũ, priuſquam patiar, Non ſolũmodo Paſcha, ſed hoc,

in quo cum præteriiſſet figura, peracta erat veritas. Sed cur vobiſcum? Quoniam Iudæi nolunt eſſe myſterij participes, propter quæ meritò ingemiſcebat. Hunc autem gemitum pater, vt qui omnia prænoſſet, ſciebat. Vnde Paulus eum pro viribus imitans, dicebat, Triſtitia mi-
Rom.9. hi magna eſt, & continuus dolor cordi meo. Optarem enim egoipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratibus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ. *Cor meum conturbatum eſt, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum & ipſum non eſt mecum.* Ac quomodo cor quidem eius conturbatum eſſet dum non ſalui fierent Iudæi, iam dictum eſt. Petrum autem vocat virtutem propter confeſ-
Matt.16. ſionem fidei: Tu es enim Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, Is eum reliquit inficiatus. Lux autem
Matt. 5. ſunt omnes Apoſtoli, quibus dixit, Vos eſtis lux mundi. Hi erant lux oculorum duorum teſtamentorum, legis, & Euangelij. Hi enim nobis vetus & nouum in luce domini illuminant, qui quo tempore crucifixus fuit, non e-
Marc. 14 rant cum Chriſto, Iudæos enim timentes fugerunt. *Ami-*
ἤγγισαν *ci mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſtete-*
καὶ ἔγγισα. *runt.* Amicos & propinquos reliquos dicit fortè Iudæos. Amicos quidẽ, non vt qui Ieſum amarent, ſed vt qui ab eo amarentur. Vt enim opifex ſuum opus diligit, & vt paſtor
Simile. amat oues quę perierũt ex Iſrael. Propinquos rurſus eos
Luc. 19. vocat propter cognationem ex carne. His autem propinquiores, vel potius omnium proximi, fuerunt Apoſtoli propter ſuã in ipſum fidem. Iudæi ergo quos quidem amicos & propinquos vocauit, qui nõ remoti, ſed propinquitate ei coniuncti erant, propter ſummam impudentiam
Matt.26. ei tendebant inſidias. *Qui autem iuxta me erant, de longe ſteterunt,* id eſt, qui erant omnium proximi (Eos autem eſſe
Luc. 23. diximus ſanctos eius diſcipulos) procul ſtabant tempore paſsionis, non ei inſidiantes, ſed eos qui illi parabant inſidias, vitãtes. *Et vim faciebãt, qui quærebãt animã meã.* Quare vim afferebant? Vt ſuam ei auferrẽt gloriam. Propter
Matt.27 inuidiam enim parantes inſidias, volebant videri pro lege æmulari. Apertius autem ſequens id docet verſiculus. *Et qui quærebant mala mihi, locuti ſunt vanitates, & dolos tota*

die meditabantur. Quænam autẽ eæ eſſent, dicit Lucas. Cœperunt accuſare eum, dicentes, Hunc inuenimus peruertentem gentem noſtram, & prohibentem dare tributa Cæſari, cum tamen Ieſus, quando ab Herodianis & Phariſæis interrogatus fuit, diceret, Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei Deo. *Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & tanquam mutus non aperiens os ſuum.* Quod, inquit, mutis euenit, quorum ſunt à natura læſi ſenſus: hoc illi ſua ſponte eueniebat. Maledictis enim appetitus, non mouebatur ad iram. Hoc autem eſt ſurdorum proprium, non iraſci ſi afficiantur contumeliis: quoniam quæ in eos torquentur maledicta non audiunt. Præterea autem dum in eum intenderentur calumniæ, cum poſſet refellere calumniatores, os ſuum non aperuit. Hoc eſt mutorum, qui à natura loqui vetantur. Quod autem neque ſurdus erat nec mutus, ſed eos imitabatur ſe humilians, oſtendit Eſaias, Tanquam ouis ductus eſt ad occiſionẽ, & tanquã agnus coram tondente ipſum obmutuit, ita os non aperuit in ſua humilitate, quibus ea etiam conueniunt quæ nunc ſubiunxit Pſalmographus ex perſona ſeruatoris. *Et factus ſum tanquam homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones.* Ergo audiebat quidem, ſed præ ſe ferebat non audire, nec deerat loquendi facultas, qua poſſet cõuincere ac refellere, induerat autem perſonam eius qui eſt animi perplexus, & id non poteſt facere. Quænam ſit autem horum cauſa, oſtendit quod ſubiungitur. *Quoniam in te domine ſperaui.* Patri enim tanquam vero & incorrupto teſti fidem habens (de quo ipſe dicebat, Eſt qui teſtimonium præbet de me, qui miſit me pater, quem vos neſcitis) falſos teſtes non curabat. *Tu exaudies me domine deus meus. Quia dixi nequando ſupergaudeant mihi inimici mei.* Quid dicit? Patrem exaudiiſſe orationem ſuam, vt non ſupergaudeat inimicus, aduerſariæ ſcilicet poteſtates. Pro Apoſtolis autem orauit, Pater ſancte, ſerua ipſos in nomine meo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum ſicut nos. Et rurſus, Non rogo vt tollas eos de mundo, ſed vt ſerues eos à malo. Niſi enim hæc impleta eſſet oratio, ne Apoſtolorum quidem chorus eſſet ſeruatus, & gauiſurus eſſet diabolus verus inimicus, & qui cum eo erant. *Et dum*

Luc. 23.

Collatio muti & ſurdi.

Eſa. 53.

Ioan. 8.

Ioan. 17.

commouentur pedes mei, ſuper me magna locuti ſunt. Pedes Chriſti, diſcipuli. Ipſe enim eſt eorũ caput, & ideo non eſt de-
Ioan.13. dignatus lauare eorum pedes. Quia ergo diſcipuli propter crucem paululum commoti ſunt, aduerſus Chriſtum magna Iudæi locuti ſunt, vt qui eſſet omnibus ſpoliatus,
Matt.27. & ne diſcipulos quidem apud ſe retinere potuiſſet. *Quo-*
Zacha.13 *niam ego in flagella paratus ſum.* Ea enim de cauſa cum carne in mundum venire ſuſtinuit, quemadmodum ipſe pre-
Ioan.12. cans dicebat, Quid dicam? Pater ſerua me ab hora hac, ſed propterea veni ad horam hanc. *Et dolor meus in conſpectu meo ſemper.* Noſtri ſcilicet cõmiſeratio, propter quã
Hebr.2. habet perpetuò ſuæ paſsionis memoriam. Ex quo enim paſſus eſt, inquit Paulus, ipſe & tentatus, poteſt iis qui tẽtantur, opem ferre. *Quoniam iniquitatem meam ego annunciabo.* Atqui non habuit iniquitatem: noſtrã tamen tanquã ſuam annunciat, & propterea orans dicebat, Confiteor tibi pater domine cæli & terræ. Etſi enim cõfeſsio hic ac-
Matt.11. cipitur pro gratiarum actione, gratias tamẽ egit ꝑ redẽ-
Luc.5. ptione noſtrorum peccatorum, quando Iudæos increpabat eum maledictis inceſſantes, vt peccatorum & publicanorum amicum. *Et cogitabo pro peccato meo.* Peccatum ſuum vocat peccatum noſtri generis, vt qui humanæ conſperſionis fuerit primitiæ, vtpote nouus Adam,
1.Cor.15. volens in ſeipſo veterem refringere, & ideo cogitat quonam modo poſsit eius peccatum expiari. Cogitantis enim erant verba quæ dixit in Euangelio, Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat? Illud enim dixit, qui noſtras ſpinas conſumpſit. *Inimici autem mei viuunt, & confortati ſunt ſuper me, & multiplicati ſunt qui ode-*
Luc.12. *runt me iniquè.* Iudæos dicit, propter quos triſtitia afficiebatur, vt qui ſceleratè viuerent. Iam verò quod etiam ſuper ipſum confortati ſunt, erant videlicet ſuperbi & arrogantes. Cum enim ipſe propter nos eſſet humiliatus,
Philip.2. quemadmodũ dicit Paulus: Humiliauit ſeipſum, obediẽs factus vſque ad mortem, mortem autem crucis, illi ignorantes cauſam humiliationis, arrogantia & ſuperbia aduerſus ipſum vtebantur. Vnde etiam qui eum iniquè odio habebant, in multitudinem prouecti ſunt, videntes pontificum creſcere ac diffundi arrogãtiam. Quinam autem

iniuria eum odio habebant? *Qui retribuunt mala pro bonis.* Hoc eſt, cognati eorum qui viſum recuperarunt, & claudorum quibus eſt rectus reſtitutus ingreſſus: ciues, propinqui, pro gratiarum actione eũ calumniis inceſſebant. Et quánam de cauſa hoc facerent, ſignificat quod ſequitur, *Detrahebant mihi, quoniam ſequebar bonitatẽ.* Ex mea, inquit, benignitate & bonitate accipiebant occaſionem calumniæ: & iniquum vocabant & impium, quandoquidẽ ſabbato eorum ægrotos curauit. *Ne derelinquas me domine deus meus, ne diſceſſeris à me* Hæc nõ pro ſeipſo dicit, ſed pro Eccleſia, vel potius pro ſeipſó. Eccleſia enim vnum eſſe cũ ipſo, ſicut ſponſa cum ſponſo, cognoſcitur. Id autem ſciemus ex iis quę deinceps ſequuntur. *Intende in adiutoriũ meũ domine deus ſalutis meæ.* Auxilium ſuum vocat eccleſiam, ea etiam ratione ſaluam facere volens Adæ imaginem. Illi enim data erat vxor ad auxilium. Faciamus enim, inquit Deus, auxiliũ ſimile ſibi. Et ideo Paulus quoque dixit de Chriſto ea quæ de Adam & Eua dicta fuerant, nempe, Relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Deinde quid his ſubiunxit? Sacramentum hoc magnum eſt. ego autem dico, in Chriſto & in eccleſia. In hanc ergo vult patrem intendere & reſpicere, non quòd ipſe eſſet imbecillis ad opẽ ferẽdam eccleſiæ, ſed volẽs patri oſtendere quantum interſit inter ſynagogam & gentium eccleſiam, & quomodo illi quidem, cum multi eum prædicaſſent, & ipſe etiam eis Chriſtus acceſsiſſet, non ſunt ſeruati: gentes autem cum ſolam vocem Seruatoris audiſſent, protinus ſeruatę ſunt. Et ideo conſequenter adiecit, Domine Deus ſalutis meę. Suam ſalutem rurſus vocans ſalutem gentium. Si enim peccata noſtra ſibi tribuit: quid ni magis propriam ſalutem, noſtram reputat?

Luc. 13. *Geneſ. 2.* *Epheſ. 5.* *Ioan. 1.* *Rom. 9.* *Epheſ. 3.* *A minori*

INTERPRETATIO IN XXXVIII.

Pſalmum In finem Idithum Canticum Dauidis.

NOnnulli ſcriptores hunc pſalmum Idithũ attribuerunt, & dixerunt eum hunc pſalmum conſcripſiſſe. Inſcriptio autem docet contrarium, pſalmum quidem

eſſe Dauidis. Idithum autem, vt cui cantorum chorus eſſet creditus, datum eſſe pſallendum. In finem autem nos tranſmittit, quoniam humanæ naturæ vilitatem miſerabiliter canit, & eius finem oſtendit. Hunc autem pſalmũ dixit magnus Dauid, dum eum perſequitur Abſalon, & conuitia in eum iacit Semei. Habet autem magnam conuenientiam cum præcedente. *Dixi cuſtodiam vias meas, vt non peccem in lingua mea Poſũi ori meo cuſtodiam, cum conſiſteret peccator aduerſum me obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis, & dolor meus renouatus eſt.* Dum fugeret magnus Dauid parricidæ filij tyrannidem, Semei ei obuiam factus, ceſpites & lapides in eum proiecit, & cõuiciatoriis eum verbis appetiit, virum iniquum & virum ſanguinum appellans, ſed ſolita Philoſophia vtens diuinus Dauid, non ſolum eum non vltus eſt, ſed etiam vnum ex ducibus conantem in eum iaculari prohibuit, dicens: ſinite eum mihi maledicere, quoniam dominus iuſsit ei vt Dauid malediceret. Et cur ſic feciſti? dicet ei quiſpiam, Vt videat dominus humilitatem meam, & reddat mihi dominus bonum pro maledictione hac die hodierno. Magnam habent conuenientiam cum hac hiſtoria verba huius pſalmi. Magnam enim, inquit, adhibui diligentiã, ſciens hãc particulam eſſe valde lubricam, & ad labendũ procliuẽ, & hanc ſemper tanquam muro continens, & maximè quando mihi reſiſtebat Semei, qui nulla fuerat affectus iniuria. Eum enim peccatorem tanquam iniuſtum nominabat. Tunc enim valde obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui. Sunt autẽ hæc ſimilia iis quæ ab ipſo dicta ſunt in hiſtoria, Sinite eum maledicere. Dominus enim iuſsit ei Dauid maledicere, vt videat dominus humilitatem meam, & eripiat me hodie è manu inimicorum meorum. Hoc etiam hic dicit. Eram omnino ſimilis ſurdo omnino non audienti, & humiliaui meipſum, expectans lucrum quod inde erat profecturum. Et dolor meus renouatus eſt. Cũ ille me, inquit, maledictis inceſſeret, peccatum à me commiſſum reuocaui in memoriam, conſyderans quòd propter ipſum maledictis appetor, & punior, & regia expulſus, fuga cogor meæ ſaluti conſulere. Quinetiam hæc quoque habent magnam cognationem cum hiſtoria.

τραγῳδεῖ

2. Re. 15. 16. 17. 18 19.

Attende manſuetudinem eximiam.

Illud enim, Iuſsit ei Deus maledicere Dauid, habet peccati memoriam,quoniam propter ipſum adhibita eſt caſtigatio. *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.* Hoc ita interpretatus eſt Symmachus. Concaluit cor meum intra me dum animo agitarem,incēdebar igne. Dum peccati,inquit,mei recordor,igne ægritudinis animi inflāmabar. *Locutus ſum in lingua mea, Notum fac mihi finē vitæ meæ,& numerū dierum meorum, vt ſciam quid deſit mihi.* Ei ergo qui maledictis impetebat,nihil reſpōdi: Deū autem vniuerſorum rogaui,vt mihi vitæ finē ſignificaret:mortem valde deſiderans. *Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos:& ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te.* Hoc rurſus ita interpretatus eſt Symmachus: Ecce tanquam palmos dediſti dies meos, & vita mea tanquā nihil ante te. Mortem autem deſidero,ſciens humanā naturā non eſſe longæuā. Noſtra enim vita ne videtur quidē conſiſtere,ſi cū tua conferatur. Tu enim es principij expers,& fine cares,noſtra autem vita veluti quibuſdā pugillis & palmis menſuratur. Per hæc autem declarauit vitæ humanæ breuitatem. Ita etiam dicit alibi. Quoniam mille anni in oculis tuis domine,ſicut dies vnus qui præteriit, & cuſtodia in nocte. Et alibi cum cæli & terræ meminiſſet, Ipſi, inquit,peribunt:tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & tanquam amictum circumages eos,& mutabuntur. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. *Veruntamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens.* Quare,inquit,omnis hominum natura, & diuites & pauperes ſunt ſimiles vapori qui diſſoluitur: & fruſtra ædificant & plantant,diuitias & facultates congregant. *Veruntamen in imagine pertrāſit homo ſed & fruſtra conturbatur. Theſauri zat,& neſcit cui congregabit ea.* Homines,inquit, qui viuunt,nihil differunt ab iis qui ſunt depicti in imagine. Et horum enim & illorum natura tempore ſimiliter diffluit & interit: nihilo tamen ſecius conturbantur contendentes,& concertantes,bellum gerentes,mercaturam exercentes,& vniuerſa vita plena eſt tempeſtate, cum finem habeat mortem, & cum per ſudorem diuitias congregent,futurum hæredem non nouerunt. Hoc autem ſcripſit beatus Dauid, motus ab iis quæ ei vſuuene-

Eſa.40. *Pſal. 89.* *Pſal. 101* *Iac.4.* *Vita hæc vapor.* *Luc. 12.*

2.Reg.8. runt. Nam cum præda & ſpoliis captis ex inimicis, & tri
9.10. buto quod exigebatur ab alienigenis, maximum & clariſ
ſimum regnum ſuum reddidiſſet, ignorabat impiam & ini
quam mentem filij. Deinde cùm vidiſſet eum regia eſſe
potitum, & quæ repoſitæ erant, ſibi vſurpaſſe diuitias, vo-
cem hanc emiſit admirabilem, Sed & fruſtra cõturbatur:
theſaurizat, & neſcit cui congregabit ea. *Et nunc quæ eſt
expectatio mea? nónne dominus? Et ſubſtantia mea apud te eſt.*
παρὰ σοῦ. Subſtantiam autem Aquila dixit expectationem, pro eo
à te eſt. quod eſt, Te expectans conſydero, expectans tuam be-
neuolentiam. Deinde aduerſarum rerum cauſam oſten-
dit. *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me.* Et Semei rurſus in-
fert mentionem. *Opprobrium inſipienti dediſti me.* Hoc quoq;
valde cõuenit iis quæ in hiſtoria dicta ſunt, Dominus iuſ
ſit ei vt malediceret Dauid. & quæ ſubiunguntur, ſunt iis
ſimiliter quæ dicuntur conſequentia. *Obmutui, & non ape-
rui os meum, quoniam tu feciſti.* Cùm tu enim, inquit, conceſ-
ſiſſes, ille me affecit contumeliis, & erat ille quidem ſimi
lis flagello, tu autem per illud me caſtigaſti. Et ideo taci-
tus ſuſcepi flagella, illum quidem deſpiciens, te autem
reſpiciens caſtigantem. Admodum autẽ appoſitè poſuit
quæ ſubiunguntur: *Amoue à me plagas tuas. A fortitudine ma*
Correctio *nus tuæ ego defeci.* Non temerè, inquit, nec fruſtra vſus es
dei, medi- caſtigationibus, ſed lapſus redarguens, & medici ritu ſe-
cina ani- cans, & ſaniem occultam educens. In medendo quidem
mæ. crucias, ſed iis qui ſecantur, ſanitatem procuras. Verũ fru
ſtra cõturbatur omnis homo viuens. Hæc ergo apud me
conſyderãs, video homines fruſtra turbari pro rebus mo
mentaneis. *Exaudi orationem meam domine, & deprecationem
meam. Auribus percipe lachrymas meas. Ne ſileas, quoniam adue-
na ego ſum apud te & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Remitte*
Heb.13. *mihi vt refrigerer, priuſquam abeam: & amplius non ero.* Rogo
te, inquit domine, exaudi me eiulantem, & cum lachry-
mis orantem. neque enim ſum perpetuus terræ habita-
tor, ſed inquilinus, & cum ſimiliter ac patres mei paruum
tempus vixero, mortẽ ſuſcipiam. Concede ergo mihi pa-
rum dilationis, vt paucos vtique dies abſque triſtitia per-
agam, priuſq. ex hac vita excedam. Hoc enim dixit illud,
Et amplius non ero: id eſt, Ad hanc vitã interitui obnoxiã

non reuertar. Eſt autem iure admirandus magnus Dauid, qui in regno opibus & potentia, ſeipſum appellat inquilinum & viatorem, vt qui proſperitati rerúmque ſucceſſui non fideret. Re vera enim ſunt hæc verba plena ſapiētiæ, quæ cognoſcit rerum naturam, & ideo præſentem proſperitatem deſpicit.

IN EVNDEM PSALMVM ALITER.

IN finem Idithum pſalmus Dauid. Et quomodo poteſt pſalmus eſſe duarum perſonarum? nēpe Dauid & Idithum? Nunquid ideo vtique, quòd Dauid quidem ipſum compoſuit vt propheta, Idithum autē eum cecinit vt cantor pſalmorum? Dauid enim dei cultui valde deditus, nō ſolùm cecinit, ſed etiam cantorum cœtus in Sion collocauit, vt canerent ſi vllos ex ſuis pſalmis eis canendos traderet. Ipſe autem plures cecinit. Inſcriptus eſt autem pſal- *Para.25.*
mus in finem, quoniam vulgus hominum de fine eſt ſolicitum: ídque ad noſtram vtilitatem, vt cùm didicerimus vitæ noſtræ breuitatem, nos moderatè geramus. *Dixi cu-* *Eccle. 7.*
ſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Hoc cuili- *28.*
bet prophetæ docenti conuenit, ſuas nempe vias cuſtodire, ſuarum ſcilicet actionum curſus & ingreſſus, ne declinent ad improbitatem: nec lingua peccet, dum ea facit quæ verbis ſuis repugnant. Lingua enim verè peccat, qui *lingua pec*
verbis quidem vitia reprehendit, ea autem factis cōmen- *care.*
dat, dum ipſa admittit, & ſuam ipſius doctrinam vitę pro- *Rom.2.*
priæ inſtitutione ementitur. *Poſui ori meo cuſtodiam.* Non *Siletiū nō*
eſt omne ſilentium pulchrum, ſed id ſolum quod à mala *omne pul*
abducit oratione: quod iuſti à Deo precibus poſtulant, *chrum.*
quemadmodum ipſe quoque Dauid dicens, Pone domine cuſtodiam ori meo, & portam attentionis circa labra *Pſal.140*
mea. Oſtendens autem ſe oraſſe ſilentium à dictis nefa- *θύραν πε-*
riis, ſtatim ſubiunxit: Ne inclines cor meum in verba ne- *ριοχῆς.*
quitiæ. Quod autem nunc dicit, non eſt eiuſmodi: vnde nec Deus ipſum poſuit, ſed ipſe ſibiipſi. Et quando? *Cùm conſiſteret peccator aduerſum me*, hoc eſt diabolus. Is magna contra nos coacta multitudine, diuinæ legis ſuggerit ſilētium. Nequit enim operari quando nos illam loquimur. Quòd autem malum & vituperandum dicit ſilentium, di-

ἐκωφώθημι, obſurdus.

cunt apertè quæ ſequuntur, *Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis, & dolor meus renouatus eſt.* Vides quòd primū per inobedientiam obmutuit: & cùm obmutuiſſet, humiliatus eſt. Nihil enim vſqueadeo hominem deprimit & deiicit, vt ſenſuum ſtupor & inobedientia. Poſt hoc autem, vel etiam propter hoc, ſiluit ex bono, videlicet ceſſans à meditatione legis boni magiſtri. Vnde iure renouatus eſt dolor peccati. Fit enim grauius vulnus quod nobis ex peccato accidit, quando à meditatione legis nos ipſos abduxerimus, & tanquam nullo à diuino præcepto impoſito medicamento depaſcit putrefactio. Et ideo non manſit in ſilentio, ſed cū ad ſe rediiſſet, id repulit, vt quod afferret animæ interitum. Hoc itaque ſignificans, ſubiunxit, *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.* Quemadmodum ſilentio obſurduit, & propemodum mortuus, nullóq; ſenſu præditus extitit: ita diuinorum verborum meditatione concaluit, & ignis exarſit in ipſo, nempe diuini ſpiritus ſuppeditatio. Pulchrè autē ſignificauit meditationem non eſſe tantū linguæ, quantum cordis. ita enim Deus quoque ſignificauit per Hieremiā prophetam, Dans leges meas in cordibus ipſorum, & in mente ipſorum inſcribam eas. *Locutus ſum in lingua mea, notum fac mihi domine finem meum, numerum dierum meorum quis eſt: vt ſciam, quid deſit mihi.* Simul ac legem meditatus eſt, cœpit calefieri, & ſtatim ad ſapientiæ ſtudium inclinatus eſt. Finem enim, & numerū dierum, hoc eſt, temporis longitudinem, orat ſibi ſignificari, non vt peteret eis aliquid adiici, ſed vt ſciret quid ſibi deſit. Sed quamobrem? Vt interea ſuæ ſaluti caueret & proſpiceret: & ſi peccata quidem feciſſet, properaret ad pœnitentiam. ſin autem iuſtitiam, vt eam retineret & confirmaret: vt qui peregrè eſſet profecturus, & coram iuſto iudice ſiſtēdus. Verùm enimuero cum ſeipſum, vt qui talia interrogaret, reprehendiſſet, vide quid dicit: *Ecce numerabiles poſuiſti dies meos: & ſubſtantia mea tanquam nihilum coram te.* Cur, inquit dę numero dierum ſum ſolicitus? Quotquot enim fuerint, palmis cōferuntur. Palmum autem dicit palmæ extenſionem, cuius eſt minima menſura, maximè ſi conferatur cum maximis dei elementis. Humanā autem ſubſtantiā magis vo-

4. Reg. 15.

Hiere. 3.

Numerabiles παλαιστὰς pugillos ſiue palmos.

lens vilipendere, dixit noſtram ſubſtantiam nihil eſſe coram deo, non quòd eam deſpicetur opifex. ſed quòd quémadmodum gutta aquæ nihil fuerit, ſi cum mari comparetur: ita homo ſi cum dei ſubſtantia conferatur, iure nihil eſſe inuenitur. Quod eſt enim huic ſimile, expoſuit Eſaias propheta, dicens: Omnes gentes tanquam gutta à ſitula, & tanquam momẽtum trutinæ reputatæ ſunt, & tanquam ſaliua reputabuntur: Libanus autem non eſt ſufficiens ad viſionem, & omnes quadrupedes non ſunt ſufficientes ad holocauſtum, & omnes gentes ad nihil ſunt, & pro nihilo reputatæ ſunt. Ita etiam intelligamus id quod deinceps dictum eſt, *Veruntamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens.* Non ſolùm autem hominem, ſed etiam vniuerſa, dixit eſſe vanitatem, quemadmodum etiam expoſuit Solomon, Vanitas enim vanitatum, & omnia vanitas, Eccleſiaſtæ inſcriptum eſt procemium. Non quòd Dei creatura vana ſit, ſed quòd nos qui verſamur in vanitate, in rebus inutilibus & incommodis vitam agimus. Diapſalma ſubiunxit propheta, ideo fortaſſe quòd ſermonem conuerterit. Poſtquam enim noſtram naturam ceſſauit deſpicere, oſtendit cauſam propter quam Deus eam honoratam effecit: nos autem vituperat, quoniam re pretioſa ſecus quàm oporteret, vtimur. Ita enim dicit, *Veruntamen in imagine pertranſit homo.* Habet, inquit, figmentum in ſe aliquid, quod facit vt ei videatur pretioſum. Quid hoc eſt? Dei imaginem in qua ingreditur, cum qua in præſenti vita incedit vniuerſæ creaturæ venerabilis. *Sed fruſtra conturbatur, theſauriZat, & ignorat cui congregabit ea.* Illud ſed, poſuit vt oſtenderet quòd ne dei quidem imaginem, quæ nos ad altiorem vitam vocat, conſyderamus: fruſtra autem in rebus terrenis conturbamur, & theſaurizamus, neſcientes cui nam ea congregemus. Si delicias enim theſaurizamus, eas corruptioni & fimo colligimus. Si diuitias, eas ſæpe inimicas accipimus. Si arrogantiam & faſtum, nobis detrimentum, diabolo autem lucrum: & quod verius eſt, neſcimus nos hæc gehennæ colligere. *Et nunc quæ eſt expectatio mea? Nónne Dominus? Et ſubſtantia mea apud te eſt.* Quoniam omnis noſtra expectatio, & ſubſtãtia in deo eſt, ea à deo quoq; eſt. Ne-

Eſa. 40.

διάψαλμα.

Apud te παρά σοί *A te.*

que enim diuitiæ, aut potentia facit vt inimicorum inuiſibilium inſidias ſuſtineamus, imò nec viſibilium: ſiquidem ſæpe propter hæc nobis tendunt inſidias. Sed neque deliciæ, nec vllum corporis ſtudium, nobis ad ſubſtantiā, hoc eſt ad vitam acquirendam, ſufficit, niſi ex dei dextera: & quæ de inimicis paratur victoria, & ipſa etiam vita noſtra hinc proficiſcitur. *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me. Opprobrium inſipienti dediſti me.* Mirum eſt quòd hîc dicitur. Non enim opprobrium inſipienti mihi dediſti: ſed, Dediſti me, inquit. Inſipientis ergo opprobrium, intellexit peccatorum remiſsionem, quę nobis ad exprobrationem aduerſus diabolum, vt inimicum & aduerſariū, & malis noſtris gaudentem, data eſt. Vnde nec ſolummodo dixit, ab iniquitatibus: ſed, ab omnibus. Tunc enim Satanam licet verè irridere, & probris appetere, quando integrè ac perfectè purgari poſſumus. *Obmutui, & non aperui os meū, quoniam tu feciſti.* Surditatem hanc & ſilentium in bonam partem accipit, quando ſcilicet ſuſtinemus dum caſtigamur, & nequaquam aperimus os noſtrum ad eiulandū, ſentientes nos à deo caſtigari ad noſtram vtilitatem. Hoc etiam fecit Iob, hæc etiā ab amicis loqui coactus, & deo dixit,
Iob 39. Apponam manum ori meo. ſemel locutus ſum, in ſecūdo autem non adiiciam. Cur autem ſemel tantū locutus eſt? Quoniam amicis, qui eius calumniabantur iuſtitiam, &
Plagas, accuſabant eum, cogebatur reſpōdere. *Amoue à me plagas*
μάστιγας, *tuas. A fortitudine enim manus tuæ ego defeci.* Non poſſum am-
flagella. plius, inquit, ferre flagella, vt qui flageller à manu adeò forti, vt nulla vis in nobis relinquatur. Vult ergo amoueri flagella, non vt contradicens ei qui illum flagris cædit, ſed vt iam purgatus. Oſtendit autē id quod ſequitur, *In in-*
Propter, *crepationibus propter iniquitatem corripuiſti hominem.* Fortaſſe
græcè eſt quidem dicit propter iniquitatē: & fortaſſe etiā vltra ini-
ὑπὲρ, qđ quitatem. Hoc eſt, Caſtigationē intulit ſupra modū pec-
ſignificat catorum. Nā hoc quoque facit Deus, vt tentationum pars
et propter quidem ſit ad noſtra expianda peccata, pars autē cedat in
& ſuper. occaſionem coronarum & præmiorum. *Et tabeſcere feciſti*
Tabeſcere *ſicut araneam animam eius.* Valde quidem per ſeipſam tenuis
feciſti, ἐξέ- eſt araneæ tela, & nihil in ea facilè poteſt latere, neque
τηξας. li- occultari, propter nimiam eius perſpicuitatem. Quòd ſi

quid ſit etiam valde ſubtile, dũ araneæ tela liqueſcit, hoc quieſcere ſe
eſt, in partes tenues diuiditur, nullo modo occultabitur: ciſtis.
ita Deus noſtras liquefacit animas, vt ne tenuiſſima qui- Hier. 17
dẽ in nobis lateat cogitatio, quãdo vult nos omni ex par Heb. 4
te purgare & abſtergere. *Veruntamẽ vanè conturbatur omnis homo.* Rurſus nos noſtræ in vita vanitatis admonet. Cùm enim omnes dixit, hominem tamen iuſtum non comprehendit, quoniã is ſupra hominẽ vitã agit. Sed dicit ſapien
tes, potẽtes, diuites, eorũ enim ſtudia ſunt vanitas. Quòd
ſi dicas etiam iuſtum comprehendi, is quoque vanè facit
niſi deus eũ dirigat, & iuſti iuſtitiam confirmet. Nõ poſſu
imus enim per nos ipſos rectè agere. Vnde etiam dicebat 2. Cor. 3.
Paulus: Non volentis, nec currẽtis, ſed miſerẽtis eſt Dei. Rom. 9

Iuſtus ſupra hominum vitã agit.

Exaudi orationem meam domine, & deprecationem meam auribus percipe, & lachrymas meas. Quid eſt deprecatio? Oratio
quæ fit ad Deum cũ ſupplicatione, trahens Deum ad cõ-
miſerationem: vt quãdo dicit, Miſerere mei domine quo- Pſal. 68.
niam tribulor, & Miſerere mei, quoniam conculcauit me Pſal. 55
homo, Et rurſus. Miſerere animæ meæ, quoniam peccaui Pſal. 40
tibi. Vnde deprecationi lachrymas quoque adiecit. Cum lachrymis enim eiuſmodi voces ſolemus emittere. Orationẽ ergo, vtpote ſimpliciorem, petiit exaudiri: deprecationem autem, quam affert, & lachrymas, auribus percipi, ipſas videlicet Dei aures peruadere, vt ei⁹ in nos miſericordiam hęc verba tranſeuntia attingãt. *Ne ſileas, quoniam aduena ego ſum apud te & peregrinus ſicut omnes patres mei.* Dicit cauſam cur homo dignus ſit dei miſericordia & clementia. Cur eſt autem homo aduena? Quoniã quan do Deus iuſſerit, migrat ab hoc ſæculo in futurum, veluti à domo in domum. Idem eſt etiam peregrinus. In corpore enim verſantes, vt ait Paulus, peregrinamur à Do-
mino. Vnde etiam ſancti deſiderant hinc abire, vt poſſint 2. Cor. 5
vnà cum Deo verſari. Quos quidem ſuos patres appellauit propheta, non ſolùm propter carnem, ſed etiam propter cognatas virtutes. *Remitte mihi vt refrigerer priuſquam abeam: & amplius non ero.* Vult remiſſionem, id eſt, peccatorũ cõdonationẽ, in qua beata res eſt refrigerari. Refrigerari autẽ priuſquã abeam, hoc eſt, priuſquã hinc proficiſcar. Si enim hinc receſſerimus non accepta per pœni-

Deprecatio quid.

Aduena, παροικὸς, inquilinus.

παρεπίδημος.

Refrigeratio pœnitẽtiæ. tentiam refrigeratione non poterimus eam ampliùs accipere. Quare? Quoniam non ſumus ampliùs. Non quòd eò deueniamus vt nõ ſimus, & ab eſſentia excidamus, vt nonnulli exiſtimant: ſed amplius non ero, hoc eſt, non *Eccl. 11* poſſum mutari. Qui eſt enim hic in peccato, quando per conuerſionem fuerit immutatus, nõ eſt in ipſo, vt qui per pœnitentiam fuerit factus alius. Hoc autem facere non poſſumus poſtquam hinc exceſsimus.

INTERPRETATIO IN
xxxix pſalmum In finem Dauid pſalmus.

NOnnulli attribuũt hunc pſalmum beato Hieremię, aliqui verò beato Danieli, quoniã & hic & ille proiecti ſunt in lacum. Meminit autem lacus pſalmi prooemium. Vnum autem dictum attendentes, venerunt in illam ſententiam. Aliqui verò dicũt hunc pſalmum conuenire captiuis qui habitauerunt in Hieruſalem. Ego verò hunc pſalmum ſcriptum eſſe exiſtimo typicè quidẽ propter ea quę Dauid euenerunt: referri autem etiam ad naturam omnium hominum, quæ à deo & ſeruatore noſtro ſuſcepit ſpem reſurrectionis. In hãc autem nos ducit ſen *Heb. 10.* tentiã beatus Paulus, qui in epiſtola ad hebræos aliquot eorum quæ hic dicuntur meminit. *Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi. Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fæcis.* Conueniũt hæc quoque verba beato Dauid, Habent enim cõuenientiam cum pręcedẽte pſalmo. In illo enim dixit: Exaudi orationem meã, & deprecationem meam auribus percipe, & lachrymas meas. Ne ſileas. Remitte mihi priuſquam abeam, & amplius non ero. Et ſuperiùs etiam dixit, Et nunc quæ eſt expectatio mea? Nónne Dominus? Et ſubſtantia mea apud te eſt. Hic autem tanquã ſuſcepta oratione, id eſt data petitione, Expectans, inquit, expectaui Dominum, & intendit mihi. Auerſato enim peccatum, benignum mihi vultũ oſtendit, & exaudiuit preces meas. Et quid fecit cum exaudiit? Et eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fęcis. Ita autem conſueuit ſcriptura maxima vocare pericula: ſicut etiam iam ante diximus. Poſtquam autem liberauit à periculis, quid tibi largitus eſt? *Et ſtatuit ſupra petram pedes*

meos. Non enim ſiuit me moueri, & circũferri: ſed fecit vt eſſet mihi ſtatio ſtabilis. *Et direxit greſſus meos*. Fecit vt abſque vllo impedimento currerẽ ad viam veritatis. *Et immiſit in os meum canticum nouum, carmen Deo noſtro*. Non amplius enim flebiliter ſupplico, ſed hymnum cano propter beneficia. Hæc quidem, vt dixi, typicè conueniunt nõ ſolùm Dauid affectionibus, & quæ in ipſum collata ſunt beneficiis: ſed etiam naturæ hominum inſigniter conueniunt, quæ in ipſum peccati profundũ deiecta eſt, & ad mortem tranſmiſſa, & per ſeruatoris noſtri humanæ naturæ ſuſceptionem educta eſt: quæ accepta ſpe reſurrectionis, dicit: Expectans expectaui dominum, & intendit mihi, & exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fæcis. Lacus enim miſeriæ mors iure dicta eſt, vt quæ ſit plena interitu. Lutũ fæcis autem eſt peccatũ, vt quod plurimum tetri odoris emittat, & rectum hominũ curſum inhibeat. Et ſtatuit ſupra petram pedes meos. Super hanc enim petram, inquit, ædificabo eccleſiam meã, & portæ inferi non prçualebunt aduerſus eam. Et direxit greſſus meos. Cum enim ab errore liberaſſet, diuinam viam veritatis oſtendit. Et immiſit in os meum canticum nouum, carmen deo noſtro. Pro impio enim cultu idolorum, eum qui deus eſt laudare didici, & ei offerre canticũ non vetus, ſed nouum, & recentibus beneficiis cõueniẽs. *Videbunt multi, & timebunt & ſperabunt in domino*. Quoniã hæc dicit ex perſona eorum qui ſalutem acceperunt, meritò dixit propheta quòd qui bona nondum guſtarunt, fiduciã habentes videbunt, & timebunt, vt qui nondũ acceſſerint: & ſpẽ tenentes, ſuam ſalutẽ conſequentur. *Beatus vir, cuius eſt nomen domini ſpes eius, & non reſpexit ad vanitates & in inſanias falſas*. Harum vanitatũ propheta in priore quoque pſalmo meminit, Veruntamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens. Et rurſus, Veruntamen vanè cõturbatur. Igitur hic quoque beatos ducit eos qui præſentia contempſerunt, ſpem autem diuinam pro omnibus poſſederunt. *Multa feciſti tu domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tibi. Annunciaui, & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum*. Numerũ, inquit, & omnem narrationem ſuperant miracula quæ à tua po-

Carmen. ὕμνον.

Lacus miſeriæ.

Lutum fæcis

Matth.16

tentia facta ſunt. Non eſt enim qui poſſit tibi facere ſimi-
lia. Sunt enim pulcherrima& maxima tua opera. Vincũt
autem laudes humanas ea quæ adminiſtrantur à tua pro
In ex. uidentia,quæ in Ægypto,quæ in deſerto,quæ duce Moſe,
In Ioſ. duce Ieſu,duce Samuële facta ſunt,& quæ ſunt his anti-
1.Reg.1 quiora,quæ in Abraham,quæ in Iacob,quæ in Ioſeph ſer
In Gene. uitute geſta ſunt,& cętera,ne ſingula perſequar. Sed quod
nunc factum eſt,eſt his omnibus admirabilius. Nõ enim
Rom.3. vnius tantum hominis vel gentis , ſed vniuerſarum gen-
1.Cor.12. tium procuras ſalutem,& legali cultui fine impoſito,qui
1.Tim.2 imbecillitati Iudæorum contingebat,nouam dediſti gra-
Galat.4 tiam,quæ cultum rationalem conſtituit. *Sacrificium enim,*
He.7.10 inquit,*& oblationem noluiſti,corpus autem perfeciſti mihi. Ho-
locauſtũ,& ſacrificiũ pro peccato non poſtulaſti. Tunc dixi: Ecce
venio.* His conuenit Apoſtolica admonitio : Obſecro ita-
Rom.12 que vos fratres per miſericordiam dei,vt exhibeatis cor-
λατρείαν pora veſtra hoſtiam viuentem,ſanctam,Deo placentem,
cultum. rationabilem cultum veſtrum. Pro victimis enim legali-
bus iuſſit dominus noſtra membra conſecrare. Cum hãc
itaque tuam vidiſſem gratiam , tibi meipſum obtuli , di-
Heb.10. cens,Ecce venio. Hanc autem vocem beatus Paulus ac-
cipit in Chriſto domino,& meritò,eſt enim noſtræ natu
Matt.3 ræ primitiæ,& ei primo noſtra dicere cõuenit,& eũ in ſe
Mar.1. ipſo præfigurare ea quæ oportet à nobis fieri. Ita primum
Luc.3. acceſſit ad baptiſmum,baptiſmi gratiam nobis oſtendẽs
Ioan.13 Ita lauit pedes diſcipulorum,nobis proponens exemplar
Matth.3 humilitatis. Propterea dixit Ioanni,Sine modo:ita enim
conuenit nobis omnem implere iuſtitiam. Ei ergo conue
nit noſtra quoque dicere , quomodo caput corporis : vt
Rom.8 qui ſit multorum fratrum primogenitus ſecundum car-
nem. *In capite libri ſcriptum eſt de me.* Hæc multis antè ſecu-
lis in propheticis libris de me prædicta ſunt. Caput,volu
Caput vo- men dixerunt Aquila & Symmachus. Ita etiam diuinas
lumen. ſcripturas in hodiernum vſque diem ſolent Iudæi com-
ponere. *Vt facerem voluntatem tuam:deus meus volui, & legem
Cordis, *tuam in medio cordis mei.* Ad te, inquit, accedens, adhibeo
κοιλίας. omnem diligentiam,vt tua præcepta impleam , & ex tua
voluntate meam vitam inſtituam. Illud autem, In medio
ventris mei,dixit ex metaphora eorum qui bene ſunt in

aliquem affecti,& eum quem deſiderant, cupiunt vel in intima immittere. Hæc autem nec Hieremiæ nec Danieli nec beato Dauidi conueniunt. Cum enim lex adhuc vigeret, holocauſta & ſacrificia deo offerebantur: prophetica autem oratio his omnibus eiectis ſuſcepit rationale ſacrificiũ. Qua de cauſa dixi hũc pſalmũ typicè quidem cõuenire Dauidi, quoniam ille quoq; futura præuidit, & cupiebat vitam agere illis conuenienter: verè autem gentibus, quæ ſunt ſalutem conſecutæ, & ab errore liberatæ. *Annunciaui iuſtitiam tuam in eccleſia magna. Ecce labia mea nõ prohibebo, Domine tu ſciſti. Iuſtitiam tuam non abſcondi in medio corde meo. Veritatem tuam & ſalutare tuum dixi. Non abſcondi miſericordiam & veritatem tuam à concilio multo*. Beatus Dauid pollicetur ſe magnæ eccleſiæ in vniuerſo orbe terrarum à diuina gratia collectæ, dei iuſtitiam prædicaturum, & prophetiæ veritatem, & maximè expetendam ſalutem, & immenſam miſericordiam. Ipſa quoque futura natura pollicetur ſe pro ſalute reddituram hanc retributionem, nempe vt conueniat in eccleſiam, & ad dicendos hymnos labra moueat, & iuſtum dei iudicium annũciet, & ineffabilem enarret prouidentiam, & propheticarum promiſſionum oſtendat veritatem. Illud autem, A cõcilio multo: vt Symmachus, in multitudine. Aquila autem & Theodotion, In magna eccleſia, poſuerunt, vt clarum ſit eum de eadem dixiſſe eccleſia. *Tu autem domine ne longè facias miſerationes tuas à me. Miſericordia & veritas tua ſemper ſuſceperunt me*. Salutem etiam conſecuta dei eccleſia, eadem rurſus cura & prouidentia indiget, propter hominum ac dæmonum & omnis generis inſultus, quorum in iis quæ conſequuntur meminit. *Quoniam cõprehenderunt me mala, quorum non eſt numerus. Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me*. Nemo autẽ exiſtimet ea quæ dicta ſunt, non conuenire iis quę interpretamur. Tres enim pueri cũ ad ſummã virtutẽ peruenissent, & ſe corona victoriæ redimiſſent, orãtes dicebãt in fornace, Peccauim[9], iniuſte egimus, iniquitatẽ fecim[9], & receſſimus à mandatis tuis, & nõ cuſtodiuimus iuſtificationes tuas. Ita admirabilis Daniel. Ita diuinus Hiere

ſuſceperũt ἀντιλάβοντο, tue antur.

Dan. 3

Daniel 9

Thr. 5

Eſa.64 mias. Ita diuinus Eſaias. Ita ſapientiſſimus Paul⁹. Chriſt⁹
1.Tim.1 enim Ieſus, inquit, venit in mundũ, vt peccatores ſaluos faceret, quorum primus ego ſum. Ita etiã hic quoque Dei eccleſia vehementibus impiorum fluctibus agitata, nõ ſe iactat & magnificè circunſpicit, vt quæ decertet, ſed quæ fiunt, peccatis & delictis ſuis attribuit, & rogat vt dei auxiliũ aſſequatur: alioqui nec ex perfectis quidẽ vniuerſa
Matth.13 cõſtat Dei eccleſia, ſed habet eos etiã qui ocio & ſocor-
2.Tim.2 diç ſe dedũt, mollemq; & diſſolutam vitam amplectũtur & lubenter ſeruiunt voluptatibus: & quoniam eſt vnum corpus, tanquam ex vna perſona & hæc & illa pronũciat. *Complaceat tibi domine vt eruas me: domine ad adiuuandum me reſpice. Confundantur & reuereantur ſimul, qui quærunt animam meam vt auferant eam.* Non volunt enim vulnerare, ſed æternæ morti tradere. *Auertãtur retrorſum, & reuereãtur qui volunt mihi mala.* Conuerte eos, inquit, in fugam, & fac ne ea conſequantur quæ cupiunt, mihi enim mala ſtruunt. *Ferant confeſtim confuſionem ſuam, qui dicunt mihi, euge, euge.* Et iis qui me irrident & ludificantur, ſit fructus ignominia. *Exultent & lætentur ſuper te omnes quærentes te, & dicant ſemper, Magnificetur dominus, qui diligunt ſalutare tuum.* Eos autem qui te quærũt, inquit, & laudant, & perpetuò diligunt, imple perpetua lętitia: & fac vt qui tuę dilectionis non admittunt mutationem, non accipiant mutationem tuæ iucunditatis. Neque enim iis qui amant ſolummodo, petiit lætitiam, ſed iis qui ſemper & perpetuò in primis expetendum habent amorem. *Ego autem mendicus ſum & pauper: dominus ſolicitus eſt mei. Adiutor meus & protector meus es tu, ne tardaueris.* Quemadmodum peccatorum ſuperiùs meminit, ita etiã eã vocat mendicam, vt quæ auxilio opus habeat, & diuina ope egeat: petit autem vt eã quamprimum aſſequatur. Hæc autẽ beato Dauid vel maximè conueniunt. Exiſtimo enim eum illam contemplatum prædictionem, & largam gratiæ ſuppeditationem, ſeipſum mendicum & pauperẽ appellaſſe, & vt ipſe quoque diuina frueretur prouidentia, precibus contendiſſe, obſecrans ne prædictam ſalutem in longum tempus differret, ſed ea hominibus quamprimum præberetur.

IN EVNDEM PSAL. ALITER.

IN finem pſalmus Dauid. Nec hunc quidem pſalmũ ad Iudæos pertinere oſtendunt ipſa verba Prophetiæ. Sacrificia enim, & holocauſta, & oblationes, & alia abrogat legalia. Ideo autem fortaſſe pſalmum ſpiritus in finẽ Dauid inſcripſit, vt eum, qui Dauid in finem viſus eſt, Chriſtum omnino ſignificaret, vel populum, qui in finem ad ipſum Dauid, nempe Chriſtum acceſsit. Cum enim in ſæculorum conſummationem veniſſet, gentes ſeruauit. Attendenda eſt autem diuiſio Prophetiæ, quòd hic quidem Chriſtus aliqua ex propria perſona, aliqua verò ex perſona gentium, pſalmo ita diuiſo, loquitur, *Expectans expectaui dominum, & intendit mihi, & exaudiuit preces meas*. Expectans expectaui, dicit corpus eccleſiæ, vt oſtenderet longitudinẽ expectationis qua deum expectauit. Quemnam autem expectauit? Nõ legem, non Prophetam (nullus enim illorum gentes ſeruauit) ſed dominum, Chriſtum ſcilicet incarnatum, qui nos priùs attẽdit, & tunc preces exaudiit, conſiderans quòd puro corde ad eum acceſsimus, non ſicut populus Iudæorum ſolis eum labris honorans. *Matt.15.* Vnde etiam admirans Centurionem, dicebat, Amẽ dico *Marc. 7.* vobis, Non inueni tantam fidem in Iſrael. *Et eduxit me de* *Matth.8.* *lacu miſeriæ, & de luto fecis.* Lacum miſeriæ vocat cultum idolorum, nempe quòd miſerè degant qui ex eo hauriũt. *Lacus miſeriæ idololatria.* Nihil enim hauriunt quod ſit ad vitam accommodatum. Quod Hieremias Iudæis exprobrans, dicebat, Foderunt ſibi lacus contritos, qui non poterunt aquam continere. *Hier.2.* Lutum fæcis, voluptates, quoniam ſunt interitus & putrefactio corporis. *Lutum fæcis, voluptates.* Ex vtroque autem Chriſtus gentes ſeruauit per fidem in ipſum, & prædicationem. *Et ſtatuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos*. *Epheſ.2.* Priùs quidem ſtatuit pedes noſtros ſuper petram, hoc eſt ſupra fidem. Fides enim in Chriſtũ, petra quæ frangi non poteſt, iure dicitur. *Fides in Chriſtum petra.* Et ideo cum Petrus eam expoſuiſſet, & dixiſſet, Tu es Chriſtus filius Dei viui: ipſe ſubiunxit, Tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ædificabo eccleſiam meã, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. *Matt.10.* Primùm ergo pedes noſtros in ea confirmauit, & tunc greſſus noſtros, noſtras ſcilicet actiones, direxit per præcepta Euangelica, docẽs *Matth.1.*

nos quomodo poſſumus in vita ingredi,& in non adulterando nos rectè gerere,quòd nec omnino quidem cõcupiſcamus,& in non occidendo,quòd nec omnino iraſcamur, & non peccare in iureiurando,quando omnino iurare cauerimus. *Et immiſit in os meum canticum nouum, carmen deo noſtro.* Quódnã hoc ſit,tradit nobis Lucas ſcriptor euangeliorum. Et repente fuit cum Angelo multitudo cæleſtis exercitus Deum laudantium,& dicentium, Gloria in excelſis Deo,& in terra pax, hominibus bona volũtas. Hoc canticum verè eſt nouum. Iudæi enim illud non canunt,ſed hymnũ ſola accepit eccleſia: vnde id etiam habet in ore quotidie. *Videbunt multi,& timebunt,& ſperabũt in domino.* Fortaſſe quidem ſignificauit Propheta id quoque quod tunc accidit. Cum enim paſtores multa lux tũc circunfulſiſſet,timore affecti ſunt,& cum perueniſſent in antrum, viderunt infantem, & in ipſo tanquam in domino ſperare cœperunt. Quinetiam prędicantibus Apoſtolis,multi qui ſigna videbant,in Dei timorẽ, & in ſpem in ipſum adducti ſunt,quemadmodum Philippis cuſtos carceris,qui,cõcuſſo carcere oratione Pauli,ſtupefactus baptizatus eſt,& cũ credidiſſet,Dei miles factus eſt. *Beatus ille vir,cuius eſt nomen domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas.* Dicit myſteria idolorũ,aliáſque fraudes & pręſtigias,quas illi nominant ſapientiam. Eſt enim verè inſania,& falſa inſania,cælum metiri,& quæcunque Græci viſione apprehendunt. Apertè ergo dicit beatum Chriſtianum, qui credidit ex gentibus, qui non reſpicit quidem ad vanitates & falſas inſanias, habet autẽ ſpem Dei nomen. Nobis enim ſufficit pro omnibus, quòd digni habiti ſumus qui à Chriſti nomine diceremur Chriſtiani. *Multa feciſti tu domine Deus meus mirabilia tua, & cogitationibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tibi.* Non ſolùm cælum & terram, & alia Dei dicit opera,vel potiùs nec illa tantùm dicit. Neque enim dicit, feciſti iudicia tua: ſed feciſti, inquit, mirabilia tua. Quænam ſunt autem eius mirabilia? Quòd cum Deus eſſet, homo fieri dignatus eſt. Quòd cum eſſet opifex, luti & figmenti formam ſuſcepit. Teſtatur autem verſiculus qui ſequitur. *Annunciaui, & locutus ſum. Multiplicati ſunt ſuper numerum.* Quæcunque

Luc.2. *Act.16.* *Cælũ metiri, inſania falſa.* *Mirabilia Dei.* *Ioan.1.* *Philip.2.*

enim eccleſia, quæ à Prophetis didicit, enunciauerit, vel ipſa etiam locuta fuerit per Prophetas: numerum tamen longè ſuperat quod reſtat, & dictum non inuenitur, quãdoquidem ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. *1. Cor. 13.* Sed nec Chriſti decreta, nec eius miracula poſſumus recenſere. Id autem teſtatur Ioannes Theologus, dicens poſt multa quę de Deo narrauit miracula, Sunt & alia multa quæ fecit Ieſus: quæ ſi ſigillatim ſcribantur, ne ipſum quidem mundum exiſtimo contenturũ libros qui *Ioan. 21.* eſſent ſcribendi. *Sacrificium & oblationem noluiſti: corpus autem perfeciſti mihi.* Quænam ſacrificia, & quáſnam oblationes noluiſti? Legales videlicet. Eas enim etſi ad tẽpus ꝓpter cordis Iudæorum duritiam conſtituit, vt inutiles tamen, & quæ vmbram haberent ſuperuacaneam, cum veniſſet veritas noluit. Et ideo dixit per Eſaiæ prophetiam, Holocauſta arietum, & adipem agnorũ, & ſanguinẽ tau- *Eſa. 1.* rorum & hircorum nolo. Quæ eſt autem veritas quam pro vmbra volebat? Chriſti ſacrificiũ. Et propterea dicit, Corpus autem perfeciſti mihi: ſignificans carnem domini, quam ex ſanctiſsima & deipara Maria perfecit. Vel etiam, aures perfeciſti mihi. Ita enim habent libri pſalmorum qui ex hebræis ſcripti ſunt. Obedientiam autem per aures ſignificat, quoniam melior quidem eſt obediẽtia quàm ſacrificiũ. Chriſtus autem eam pro nobis adeo pulchre exercuit, vt Paulus dicat, Humiliauit ſeipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. *Holocauſtum & ſacrificium pro peccato non poſtulaſti. Tunc dixi, Ecce venio.* Quando enim quę ex lege fiebant holocauſta, & pro peccato ſacrificia reprobauit, tunc dixit Chriſtus, Ecce venio. Vel id dicens ex perſona eccleſiæ, tunc enim populus gentium accurrit ad ſalutem. Vel ex propria perſona, quoniam tunc CHRISTVS tanquam agnus venit vt pro nobis ſacrificaretur. *In capite libri ſcriptum eſt de me.* Hæc CHRISTVS ſi de ſeipſo quidem dicit, intelliges caput libri, Euangelium, & multo magis vniuſcuiuſque libri Euangelici procemium, quandoquidem ſolemus capita nominare initia. Quid ergo de ipſo ſcriptum eſt in principio libri Euangelici? In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat

70. Habent σῶμα corp⁹ Heb. azenaim, aures.

1. Reg. 15

Philip. 2.

Caput initium.

verbum. Quibus cum alia adiunxiſſet Theologus, ſubiunxit, Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. vniuerſam Chriſti authoritatem, & humanę ſuſceptę naturæ œconomiam, quantum audiri poterat, exponens.

Pſal.1. Quòd ſi caput libri dicit de eccleſia, dicit fortè huius libri pſalmorum procemium, in quo beatum dicit eum qui non ambulat in conſilio impiorum, nec ſtat in via peccatorum, nec ſedet in cathedra peſtilentiæ Iudæorum, ſed ſtat ſecus riuos aquarum, nẽpe fontes baptiſmatis, apertè autem ſignificauit populum eccleſiæ. *Vt facerem voluntatem tuam deus meus volui.* Patris & filij vna eſt & eadẽ voluntas,

Ioan. 4. & ideo dicebat, Meus eſt cibus, vt faciam volũtatem eius qui me miſit, quocirca iure hic Dei voluntatem nempe patris, ſe voluiſſe dicit, ipſum propriam per hoc

Cordis, κοιλίας ventris. voluntatem appellans. *Et legem tuam in medio cordis mei.* Ventrem appellat ea ratione qua vocat Eccleſiam. Vnde etiam Hieremias, propter peccata Iudaica, Ventrem

Hier.4. meum, dicebat, ventrem meum doleo. Iudæorum ſynagogam ſignificans. Sed Chriſti vẽter eſt probus, & bona mẽte præditus, & habet valida ſenſoria. Vnde etiam patris legem ſeruare poteſt in medio ſui, hoc eſt, comprehẽſim & integrè continens omnia præcepta quæ in ipſa ſcripta ſunt. *Annunciaui iuſtitiam tuam in eccleſia magna.* Non eam

Eccleſia cur magna dicatur. quam diruit, ſed hanc magnam appellat, nõ ſolum vt quę ſit maior multitudine, (extenſa eſt enim per omnem orbem terræ) ſed etiam vt quæ maiora ſuſcipiat myſteria. Non ſolum enim legem & Prophetas quos illa, ſed etiam Euangeliorum accepit latitudinem. In hac Chriſtus iuſti-

1.Cor.1. tia primùm quidem ſeipſum annunciauit, deinde præcepta quæ dedit, quæ etiam iure dicuntur iuſtitia: ſumma

Matth. 5. enim iuſtitia fuit in ipſis prædicata. *Ecce labia mea nõ prohibebo.* Non prohibet enim ſuam à nobis doctrinam, licet nos ea ſimus indigni. Vnde nõ ſolùm cum diſcipulis, ſed etiam cum Iudæis, quinetiam cum muliere Samaritana,

Ioan 4. & cum multis aliis peccatoribus diſſerebat. *Domine tu ſci-*

Sciſti, ἔγνως, cognouiſti. *ſti iuſtitiam tuam.* Verè Chriſtus eſt patris iuſtitia, qui verè & propriè ab eo cognoſcitur. Quemadmodum enim nemo cognoſcit patrem niſi filius, ita etiam nemo filium ni-

Matt.11. ſi pater. *Non abſcondi in corde meo veritatem tuam, & ſaluta-*

re tuum dixi. Veritas patris non ſolùm dicitur filius, ſed etiam ſanctus ſpiritus. Teſtatur autem id ipſe dominus dicens, Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt ſit vobiſcum in ſæculum, ſpiritus veritatis. Idem eſt etiam ſalutaris. In ipſo enim noſtra ſalus meritò nominatur. Hoc nõ celauit Chriſtus, ſed dixit & declarauit apoſtolis per eius præſentiam ſeruari eccleſiam, quãdo dixit eis. Quoniam hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit corda veſtra, ſed ego veritatem dico vobis. Vide quomodo non celat veritatem, ſed eam eloquitur. Quænam autem ea ſit, ſubiunxit in iis quæ conſequuntur, Expedit vobis vt ego abeam. Niſi enim ego abiero, paracletus nõ veniet ad vos, non diuidens gloriam trinitatis, ſed oſtendens quòd nullo modo ſeruari poſſumus, ſi patrem ſolũ vel filium adoremus, ſed per ſolam adorationem & confeſsionem trinitatis. *Non abſcondi miſericordiam & veritatem tuam à concilio multo.* Eandem Eccleſiam magnam dictam eſſe putamus. Vel etiam multum concilium Iudęos accipe: quoniã non nobis ſolis, ſed & illis prioribus Dei miſericordiam & veritatem ſignificauit. Miſericordiam quidem cum dixit, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Veritatem autem ſæpe quidem, præcipuè autem quando eis dixit, Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ. *Tu autem Domine ne longè facias miſetiones tuas à me.* Ecce apertè conuertit orationẽ ad id quod eſt commune humanitatis, à qua dei patris miſerationes non longè abeſſe precatur, vt nos doceat ſic precari. Neque enim poteſt aliter ſaluum eſſe noſtrum genus, quàm per ſolam eius qui id conſeruat humanitatem & clementiam. *Miſericordia & veritas tua ſemper ſuſceperunt me.* Si enim nos peccatores, dum videmus Dei clementiam, non deſperamus, ſed ad pœnitentiam confugimus, vt qui ex ipſa inueniamus à Deo miſericordiam: ad Iudicis autem veritatem reſpicientes, cum per Ezechielis Prophetiam ita eſſet vnunquenque allocutus, In viis veſtris iudicabo vos, domus Iſrael, dicit dominus, ad non peccandum cõfirmamus nos ipſos: ita defenſio noſtra eſt Dei miſericordia & veritas. *Quoniam circundederunt me mala, quorum non eſt numerus.* Quænam ea ſunt? *Comprehenderunt me iniquita-*

Ioan. 14.

Ioan. 16.

Ibidem.

Trinitatis confeſſio & adoratio ad ſalutẽ neceſſaria.

Matth. 5.

Matt. 6.

Ezech. 7

tes meæ, & non potui vt viderim. Meli⁹ eſt à feris quàm à peccatis circundatum comprehendi. Illas enim vel terrere poſſumus, quando autem à peccatis fuerimus circundati, tanquã ab eis ſemel victi opprimimur, à quibus eſt miſerrimum eum quem perſequuntur, comprehendi. Vt viderem. Vt bonum poſſem à malo diſcernere. Peccatum enim tanquam caligo & nubes tenebrarum incũbit mentis oculis. *Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei, & cor meũ dereliquit me.* Virtus eſt panis animæ & cordis. Hunc ergo panẽ niſi comedat, animo linquitur & eneruatur. Quod ſi etiam multitudo peccatorum acceſſerit, quæ ita creuiſſe expoſuit, vt capitis pilos longè excederent: tunc eſt quoddam duplex animi deliquium, & virium imbecillitas. Quemadmodum enim venter corporis fit à malis nutrimentis imbecillior: ita etiam venter animæ (is autem eſt cor) animo deficit, quando eorum maiorem admiſerit multitudinem, corruptionem veluti quandam fluxionem ſuſtinens. Quod autem de pilis dictum eſt, ne omnino hyperbolicè dictũ eſſe intelligamus, quoniam vel ignorantes multa peccata committimus. Quinetiam vna quoque actio in multa peccata diuiditur, quemadmodũ cædes Abel pro ſeptẽ peccatis Cain eſt reputata, Lamech autem pro ſeptuagies ſeptem. Noſtra ergo peccata à Iudice exactè examinata, poſſunt capillos capitis ſuperare. *Complaceat tibi domine vt eruas me. Domine ad adiuuandum me reſpice.* Complaceat tibi domine, hoc eſt, ea quæ bona & clementia plena ſunt, tibi videantur, quandoquidem ſola Dei clementia, quæ à ſcriptura diuinitus inſpirata complacentia dicitur, genus noſtrũ ſeruatur: & ideo non petit ſolummodo vt reſpiciat aut attendat, ſed ad ferendum auxilium reſpiciat. Si enim aliter intuens peccatorem reſpexerit, à iuſti iudicis inſpectione ſtatim penitus interit. *Confundantur & reuereantur ſimul qui quærunt animam meam, vt auferant eam.* Confundantur, vt victi, & reuereantur, dum vident quàm ſit veneranda noſtra anima, & in quanto honore apud Deum habeatur. Ita autem afficiuntur qui noſtram quærunt auferre animam, quando nos ad Deum confugiſſe viderint, à quo prodi nõ poſſumus. *Auertantur retrorſum, & reuereantur qui volunt*

Collatio à minori.

Peccatum caligo.

Pſal 103

Vẽter corporis & animæ.

Geneſ. 4.

Clemẽtia Dei complacentia

Exod 33

mihi mala. Auertantur retrorſum, hoc eſt, terga dantes fugiant, vt non amplius perſequantur, ſed fugentur. Quínam autem ſunt qui nobis mala volunt? Non alij nobis malè volũt niſi Dæmones: qui cũ nos ab initio variè deceperint, eos vult pudore affici. Quomodo autem pudore afficiũtur? Quãdo nos, qui ab ipſis decepti ſumus, in priorem ſuam gloriam per bonam vitæ inſtitutionem aſcendiſſe viderint. *Ferant cõfeſtim confuſionem ſuam, qui dicunt mihi, Euge, euge*. Hoc eſt, qui me irrident, & mihi inſultant. Confeſtim autem, ne adiiciantur alij, videntes eos prius nobis inſultaſſe, & pudore effectos eſſe. Quis eſt autem eorum pudor, præterquam noſtra ſalus, quæ per pœnitentiam à nobis acquiritur? Forte autem eos qui dicunt, Euge, Euge, intelligere oportet eos qui ad res turpes agendas incitant & adhortantur: qui ſtatim pudore afficiuntur, quando eorum improbum conſilium declinauerimus. *Exultent & lætentur ſuper te omnes quærentes te*. Qui in Deo lætatur, lætatur dupliciter, vt qui futura lucretur, & rerum præſentium nullum detrimentum ſentiat. Vnde etiam Paulus gaudium in Chriſto duplicauit, cum dixit, Gaudete ſemper in domino, rurſus dico, gaudete. Et ideo Pſalmographus non ſolùm exultationem, ſed etiam lætitiam prædicauit in iis qui quærebant dominum. Exultationem quidem, quòd peccatorum onus depoſuerunt. Lætitiam autem, quòd etiam iuſtitiam acceperunt, ſi modò alia omnia deſpicientes, verè & ſyncerè deum quærant. *Et dicant ſemper, magnificetur dominus qui diligunt ſalutare tuum*. Vt deum perpetuò magnificemus orationibus & gratiarum actionibus, nobis quoque iuſſit Paulus, Semper dicens, gaudete, ſine vlla intermiſſione orate, in omnibus gratias agite. Quæ autem ex eo ad nos redit vtilitas? Dei memoria, voluptatum & dæmonum memoriam eiicimus. Quare hoc meritò faciunt, qui Chriſtum amant dei ſalutare. In ipſo enim pater noſtram fecit ſalutem. *Ego autem mendicus ſum & pauper: dominus ſolicitus eſt mei*. Mendicus & pauper eſt homo. Cum enim eſſet diues & nobilis (dei enim lege erat locupletatus, & per regiam imaginem ei erat cognatione coniunctus) vſque adeò tamen mendicauit, vt cum mendicitas peruaſiſſet multas

Matth. 3
Act. 11
Iuſti gaudium duplex.
Phil. 4.
1. Theſ. 5
Luc. 2
Mendicitas hominis.

generationes:pauper deinceps,vt qui in paupertate edu ctus eſſet,nominaretur. Quantam autem eius curam ge
Ioan.3 rat deus,dicit Ioannes,Sic deus dilexit mundum,vt filiũ ſuum miſerit vnigenitum,vt ſeruaret mundum. *Adiutor meus & protector meus es tu:domine deus meus ne tardaueris.* Nõ ſolum deus fert auxilium vt benignus & clemens, verũ etiam protegit & defendit vt valens viribus, imbecillis ſuam potentiam largiens. Per crucem autem & mortem nos maximè protegit. Vnde vult patrem non differre,ſed hoc tempus auxilij celeriter adducere,dicens conueniẽ-
Luc.12 tia iis quæ ab ipſo dicta ſunt in Euangeliis: Calicem habeo bibere,& quomodo coarctor donec bibam ipſum?

EIVSDEM IN XL. PSALMVM INterpretatio. *In finem Pſalmus Dauid.*

NOnnulli quidem hunc pſalmum attribuerunt Dauidi, alij verò Ezechiæ. Non permittit autem diuinũ Euangelium,vt alterum eorum admittamus. Cum enim Chriſtus dominus cum ſacroſanctis diſcipulis quædam
Ioan.13 diſſeruiſſet,hæc quoque ſubiunxit:Si hæc ſcitis,beati eritis ſi hæc faciatis. Non dico de vobis omnibus,noui quos elegi,ſed vt ſcriptura impleatur:Qui panem mecum comedit,ſuſtulit in me calcaneum ſuum. Nunc dico vobis priuſquam fiat, vt cum factum fuerit,credatis quòd ego ſum. Cum ergo dicat dominus,vt impleatur ſcriptura, & oſtendat præſentem pſalmum ſibi & non alij conuenire, nimium eſſe audax & temerariũ exiſtimo,ei aliud,& non id quod par eſt,argumentum effingere. *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.* Inueni in nonnullis exemplaribus τὸν πένητα, id eſt pauperem,cum articulo,ſed nõ in Hebręo,nec in Syro,nec in vllis aliis interpretib⁹. Egenum autem vocat vniuerſorum dominum,quoniam cum
2.Cor.8 eſſet diues,vt dicit diuinus Apoſtolus, propter nos pauper factus eſt, vt nos illius paupertate diuites eſſemus:& qui cum in forma Dei eſſet,non rapinã arbitratus eſt eſ-
Philip.2. ſe ſe æqualem deo,ſed ſeipſum exinaniuit,ſerui formam accipiens: & qui eſt dominus tam eorum quæ videntur,
Matth.8. quàm quæ ſub viſum non cadunt, non habuit vbi caput reclinaret:& natus ex virgine,propterea quòd lecto care

ret,in præſepi poſitus eſt. Beatum ergo dicit ſermo propheticus eum qui hãc paupertatem poteſt intelligere,& in memoriam reuocare eum qui illam ſuſcepit. Deinde oſtendit fructus beatitudinis. *In die mala liberabit eum dominus.* Malum autem diem, afflictionis diem dixit Symmachus. Innuit autẽ, vt arbitror, diem iudicij, qui eſt terribilis,& iniquos affligit & malo afficit:& pollicetur puram illius paupertatis cognitionem à diei terribilis malis liberaturam. *Dominus conſeruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in manus inimicorum eius.* Non ſolùm autem futuris bonis fruetur, ſed etiam in præſenti vita diuinam conſequetur prouidentiã, inſignis & ſuſpiciendus euadens, & hoſtium effugiẽs inſidias. Et quoniam eſt cõſentaneum, vt qui corruptioni & interitui habet corpus obnoxium, in morbũ incidat, pollicetur fore vt etiã ab eo liberetur. *Dominus opem feret illi ſuper lectum doloris eius. Vniuerſum ſtratum eius verſaſti in infirmitate eius.* Ipſum, inquit, liberabit ab omni eius infirmitate,& morbum conuertet in ſanitatem. Illud enim, verſaſti in infirmitate eius lectũ eius, poſuit, pro eo quod eſt, Mutaſti. Deinde cum eius qui admirabilem illam paupertatem intelligit, narraſſet remunerationes, oſtendit nobis quis eam habuerit,& quomodo ad eam deuenerit, introducẽs eum docentem,& de ſeipſo narrãtem, *Ego dixi, domine miſerere mei. Sana animam meam, quoniam peccaui tibi.* Ego, inquit, ſum is pauper, qui ſpontaneam ſuſcepi paupertatem, agnus dei, qui tollo peccata mundi, qui peccatum quidem non feci, ſed pro humana natura, tanquàm naturæ primitiæ, preces offero. Notandum eſt autem quòd Symmachus non dixit, Peccaui tibi, ſed, Etſi peccaui tibi. *Inimici mei dixerunt mala mihi. Quando morietur,& peribit nomen eius?* Inimicos vocat Iudæos, qui ei inuidebant,& mortem moliebãtur. Hoc docet etiam hiſtoria ſacrorum Euangeliorum. Conſilium enim, inquit, ceperunt, quomodo ipſum perderent. Hinc deinceps in Iudam transfert prædictionem. *Etſi ingrediebatur vt videret, vana loquebatur cor eius, congregauit iniquitatem ſibi. Egrediebatur foras,& loquebatur.* Ita etiam nos docent diuini Euãgeliſtæ, quando Iudæis quidem dixit, Quid vultis mihi da

Luc.9.
Luc.2
Heb.10
Ioan.1.
1.Pet.2
Matth.26
27
Mar.14.
Luc.22
Matth.26

re,& ego vobis eum tradam?Quærebat autem tempus vt traderet ipſum. Hæc ipſa dicit quoque prædictio, Et ingrediebatur vt videret. Ingrediens & egrediens illi mortem machinabatur. Deinde eorum ſceleratam prædicit conſpirationem: *In idipſum aduerſus me ſuſurrabant omnes inimici mei, cogitabant mala mihi*. His autem fert teſtimonium ipſarum rerum euentus. Clanculum enim inter ſe colloquentes, quærebant modum inſidiarum: deinde affectatę tyrannidis crimen in eum intenderunt, cum dixerunt Pilato eum ſeipſum quidem regem pronunciare, prohibere autem dare tributum Cæſari. Hoc ipſum autem prædixit prophetia, *Verbum iniquum conſtituerunt aduerſum me*. Pro eo quod eſt, Me accuſarunt iniquitatis. *Nunquid qui dormit non adiiciet vt reſurgat?* Etſi, inquit, mortem patior, rurſus tamen reſurgo, eoſque diſſipo ac deſtruo qui hoc machinati ſunt. Hoc quoque eſt ſimile dicto Euangelico, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo ipſum. Et rurſus, Ecce aſcendimus in Hieruſalem, & filius hominis tradetur in manus peccatorũ, & occident ipſum: & tertia die reſurget. Et ideo mortem ſomnum iure vocauit. *Et enim homo pacis meæ in quo ſperaui, qui comedebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem*. Aquila & Theodotiõ hoc dixerunt apertius: Et etiam vir pacis meę, in quo confiſus ſum. Symmachus autem ſic: Sed homo & qui mecum in pace agebat, & in quo habuerã fiduciã. Non ſolùm enim inimici mortem mihi machinati ſunt, ſed homo etiã qui mecũ verſabatur, & beneuolentiã ac pacem præ ſe ferebat: qui in eadem menſa eodem mecũ cibo veſcebatur, dolũ quem in me cõceperat, aperuit. Dolum enim nominauit calcaneũ, ex metaphora eorũ qui de curſu contendunt, cum alter calcaneo dolũ molitur, vt is qui ſimul currit, offendatur & cadat. Hoc ipſum dixit etiam Eſau à Iacob deceptus. Iuſtè vocatũ eſt nomen eius Iacob: Supplãtauit enim me ex altera vice. Primogenita mea antè tulit, & nũc ſecundo ſurripuit benedictionem meã. *Tu autẽ domine miſerere mei, & reſuſcita me, & retribuam eis. In hoc cognoui quoniam voluiſti me, quoniam non gaudebit inimicus meus ſuper me.* Et hæc omnia dicta ſunt tanquã ex ſuſcepta natura, in quam cadebat affectio. Ita etiam in ſacris euange-

Matt. 26 — *Ioan. 19* — *Luc. 23* — *Ioan. 2.* — *Matt. 20* — *Luc. 18* — *Mors ſomnus.* — *Dolus, calcaneus.* — *Gen. 27*

liis audimus dominum Chriſtum precantem: Pater ſerua *Ioan. 12*
me ab hora hac. Et rurſus. Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à *Matth. 26*
me calix iſte. *Me autem propter innocentiã ſuſcepiſti, & confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.* Hæc quoque conueniũt
formæ ſerui quam ſuſcepit filius vnigenitus. Nõ enim an *Heb. 2*
gelos apprehendit, vt dicit diuinus Apoſtolus, ſed ſemen Abrahæ apprehendit: vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari, vt eſſet miſericors, fidelis pontifex in iis quæ ad deũ pertinent. Quoniam ergo ſupra naturam permanſit forma ſerui ab omni vitio libera iure dicit, Me autẽ propter innocentiam ſuſcepiſti, & confirmaſti me in cõſpectu tuo in æternũ. Firmam enim & ſtabilem accepi vnionẽ, & eſt cõiunctio indiuidua, & gloria æterna. *Benedictus dominus deus Iſrael à ſæculo & in ſæculum. fiat, fiat.* Hæc cum diuinus propheta prædixiſſet, & ineffabilem clementiam & benignitatem domini eſſet admiratus, & intelligeret eũ qui voluntariã ſuſcepit paupertatẽ: hymnum ei offert per linguã, vt ipſe quoq; finem beatũ accipiat. Poſt paſſiones autẽ iure hymnũ obtulit, docens non eſſe ſolũ hominem qui prædicebatur, ſed etiam Deum ante ſæcula, cuius eſſentia eſt ab interitu aliena, nullumq; finem ſuſcipit.

IN EVNDEM PSALMVM ALITER

In finem pſalmus Dauid.

ETiamſi propheta ſępe pſalmos in finem inſcripſit, eſt tamẽ exiſtimandũ eum non fruſtra vnicuique eorum pſalmorũ hunc titulum imponere. Quænam autẽ nunc cauſa eſt? Quoniã in iis quæ ad finẽ ſpectant, loquitur de ſuſceptæ à Chriſto carnis œconomia, quem non ſolũ hic propheta, ſed etiam alij Dauid vocarunt. Oſee autem ſic
quoque poſt hæc dixit, Conuertentur filij Iſraël, & quęrẽt *Oſe. 3*
dominum deum ſuum, & Dauid regem ſuum licet Dauid *Dauid no-*
multis ante hunc prophetam ſæculis eſſet mortuus. Tem *mine Chri-*
pore enim Ezechiæ expoſuit prophetiam. Sed dicit nouũ *ſtus intel-*
Dauid, ad quem conuerſi ſunt qui fuere ſeruati. *Beatus* *lectus.*
qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Moralem prophetiæ doctrinam attulit,

1.Cor.8. eum qui pſalmum canit, volens vtroſque iuuare. Et quẽ dicit beatum? Eum qui intelligit ſuper egenum & pauperẽ, hoc eſt, qui intelligit ꝙ Chriſtus cùm diues eſſet, ideo pauper factus eſt, vt nos quoque pauperũ, tanq̃ noſtri opificis ac iudicis fratrum, miſereremur. Et quódnam redit lucrum ex amore in pauperes? In die mala. Intelligit autẽ diẽ iudicij, qui affert peccatoribus dolores & moleſtias. Liberabit, inquit, eos qui pauperes amant, Dominus. Eis enim benignitatẽ debet & clementiã, vt qui ipſe eleemo-

Prou.19. ſynam mutuò ab eis acceperit, & dixit quidẽ per Solomo-

Mat.25. nem: Qui miſeretur pauperis, Deo fœneratur. propria autem lingua: Quodcunque feciſtis vni horũ minimorum, mihi feciſtis. *Dominus conſeruet & viuificet eum, & beatũ faciat eum in terra, & non tradat eũ in manus inimicorum eius.* Et qui diligit pauperes, non ſolùm dat futura, ſeruans eum à gehenna, & in ſumma voluptate ei vitã largiens, ſed eum etiam hic beat. Facit enim vt ipſe beatus dicatur ab omnibus qui accipiunt eleemoſynã, & præterea ab omnibus qui norunt quæ & quanta bona in futuro excipiunt miſericordem. Vnde nec ipſum tradit in manus inimicorũ dę-

ἔλαιον. monum. Quemadmodũ enim oleũ efficit vt athletæ ela-

ἔλεος. bantur à manibus aduerſariorũ: ita etiã eleemoſyna facit vt qui ea vtuntur, declinent & fugiant dæmones. *Dominus opem ferat illi ſuper lectũ doloris eius: vniuerſum ſtratum eius ver-*

Lectus doloris, dies mortis. *ſaſti in infirmitate eius.* Lectum doloris diẽ mortis intelligamus. Ille enim grauis eſt & moleſtus peccatoribus, propter metum iudicij: ſed in eo fert opem ei qui eſt amator pauperum. Iubet enim eũ eſſe bono animo, vt qui ſit clementiam ac miſericordiã cõſecuturus. Verſabit autẽ eius ſtratum in infirmitate eius, vt qui ei omnino adſit. Infirmitatem autẽ intelligamus tentationes. In eis enim morbi omnes inuadunt animos, ſed tũc miſericordis verſatur vniuerſum cubile: mutatur videlicet. Qui enim humi dormit propter tentationes, inuenitur in cælis propter remunerationem eleemoſynæ. Vel fortaſſe nũc Dauid propheticè beatum dicit paralyticum. Ille enim intellexit ſuper egenum & pauperem. Intellexit Chriſti potentiã, qui propter nos pauper factus eſt: & ideo verſauit eius cubile in infirmitate eius, & in lecto doloris ei opem tulit, cùm di-

xit, Surge, tolle grabbatum tuū, & ambula in domū tuam. *Ioan. 5.*
Hæc cùm dixiſſet propheta, conuertit orationē ad Chriſti paſſionem, *Ego dixi, domine miſerere mei: ſana animā meam, quia peccaui tibi.* Chriſti ſimul magnitudinē & humilitatē declarat propheta, illam quidē ſecundū naturam, hāc verò quia voluit. Ego enim, inquit, dixi, Quis? Qui dixit per Moſen, Ego ſum qui ſum. In euāgeliis autē, Ego in patre, & pater in me. Ego igitur, qui patri ſum & ſede & honore æqualis, vel potiùs qui ſum vnum cum ipſo, dixi, Miſerere mei. Non ipſe miſericordia indigens, ſed mihi hominum affectiones tribuens. Et ideo ſubiunxit, Sana animā meā, quia peccaui tibi. Animā ſuā, cōmunē animā hominum, ſimiliter etiā peccatum noſtrū vocans, quod rogat vt per ſuam ſanetur paſsionem. Atqui quid ad hoc opus habebat oratione, cùm Deus eſſet, & ipſe paſsionem ſuſciperet vnigenitus? Sed hoc fecit, vt oſtenderet quòd carnem, ſicut nos, imbecillam (non enim aliam) ſuſcepit, & quòd Patris bona voluntate eius peragitur myſterium. *Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur & peribit nomen eius?* Inimicos vocat Iudæos, vt qui Chriſto eſſent infeſti, & ideo dicebant, Quando morietur, & peribit nomen eius? Hoc autem dixit Caiphas, Expedit nobis vt vnus homo moriatur, & nō tota gens pereat. Non ſolum autem volebant ipſum mori, ſed etiam eius nomen perire, nobis inuidentes quòd ab eo denominaremur. *Et ſi ingrediebatur vt videret, vana loquebatur.* Hoc apertè dictum eſt de Iuda proditore, quando in torrentem Cedron ad Ieſum cum laternis & facibus explorans ingreſſus eſt. Tūc enim fruſtra Iudæis loquebatur, dans ſignū ſuæ proditionis, Quē oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eū. Si enim noluiſſet, non fuiſſet proditus. Sed nec potuiſſent tenere, qui eum comprehenderāt. *Cor eius cōgregabat iniquitatē ſibi.* Et cogitabat. Id autē oſtendit, quando Chriſtus adeſſe permiſit tempus propter noſtram ſalutē. Neque enim id aliter potuiſſet facere. Id autē oſtendit Ioannes talia de Iuda referēs, Dicit ei Ieſus, Quod facis, fac citiùs. Præſentis itaque pſalmi prophetia, ea per ordinē inducit, quæ cū hiſtoria Euangelica optimè conueniunt. *Egrediebatur foras, & loquebatur in idipſum.* Vnde egrediebatur? A cœna dominica. Hoc enim

Exo. 2. *Ioan. 14.* *Ioan. 10.* *Ioan. 18.* *Et ſi ingre.* ἢ, εἰσπορεύετο. *Et ingrediebatur.* *Mat. 26.* *Eſa. 53.* *Ioan. 13.* *Mat. 26.*

adiecit hic ipſe Theologus iis quæ de Iuda dicũtur. Cùm
Ioan.13. ergo accepiſſet ille buccellam, exiuit continuo. erat autẽ
nox. Quid autem egreſſus loquebatur, nos docuit Mat-
Mat.26. thæus Euangeliſta. Profectus autem vnus ex duodecim,
qui dicebatur Iudas Iſcariotes, & veniens ad ſacerdotes,
dixit ipſis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradã?
Illi autem conſtituerunt ei triginta argenteos. Quamob-
rem pulchrè conueniunt ea quæ conſequuntur, *Aduerſus
me ſuſurrabant omnes inimici mei.* dicens pontifices, qui vnà
cum Iuda conſpirabant, qui quidem de Ieſu ſuſurrabant,
cum Iuda paciſcentes. Neque enim palàm id facere au-
debant, timentes multitudinem. *Aduerſum me cogitabãt ma
Mar.14. la mihi. Verbum iniquum conſtituerũt aduerſum me.* Marcus hoc
rurſus exponit. Quærebant ſacerdotes & ſcribæ quomo-
do ipſum dolo tenentes, occiderent. Dicebant enim, Nõ
in die feſto, ne fortè tumultus fiat populi. Hoc conſilium
non ſolùm vocat malum, ſed etiam iniquum, quandoqui-
dem volebant multitudinem feſtũ differre: oportebat au-
tem in feſto paſchæ agnum verum tunc vendi & ſacrifi-
cari, quãdo typica ouis ſacrificabatur. *Nunquid qui dormit,
non adiiciet vt reſurgat?* Fruſtra, inquit, hæc conſultabant &
machinabantur Iudæi. Mors enim nõ erat læſura immor
talem, qui ex ipſa tanq̃ ex ſomno lætitiáq; & iucunditate
ſurgebat. Fortè autẽ Iudam quoque proditorem increpãs
& reprehendens, dicebat, ꝙ profundo peccati ſomno ſe-
gniter dormiens, non ſurrexit. Significant autẽ ita eſſe ea
quæ conſequuntur. *Etenim homo pacis meæ, in quo ſperaui: qui
edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem.* Pacem
Rom.5. vocat prædicationẽ Euangelicam, per quã qui deo tunc
eramus inimici, pacẽ cum deo habuimus. Homo ergo pa
cis meæ, Iudas (quandoquidẽ fuerat diſcipulus prædica-
tionis) in quo tantũ ſperauit Chriſtus, id eſt, acquieuit, vt
ipſe comederet panes dominicos, in catino cum ipſo ſo-
Mat.26. lùm intingens: (hoc autem faciebat Chriſtus neque igno
rans, neque proditorem aliis præferens, ſed nihil ei volẽs
relinquere quo ſuã poſſet defendere aut excuſare prodi-
tionem) adeò in Ieſum magnificauit ſupplantationem, vt
cum eum ſæpe non inuitũ ſupplãtaſſet, hoc eſt, in eũ ſe im
Ioan.12. probè geſsiſſet, vt ex loculis ſurriperet pecunias, poſtea

quoque ipſum dominum per proditionẽ ſupplantare aggreſſus ſit. *Tu autem domine miſerere mei, & reſuſcita me, & retribuam eis.* Atque poteſtatem habeo ponendi animã meã, & poteſtatem habeo accipiendi ipſam, dicebat Chriſtus, vt qui ipſe ſeipſum ſuſcitaturũ oſtẽderet. Sed ſeipſum deiicit & humiliat propter carnẽ, & cùm ſerui formam accepiſſet, vt ſeruus precatur etiam. Quid autem precatur? Vt miſericordiam conſequatur, & reſurgat. Sed eius quidem verba ſunt: res verò noſtræ. Nos enim per reſurrectionem vnigeniti conſecuti miſericordiã, reſurreximus. Quid autem retribuit? Non mala quidem certè, ſed bona. Quemadmodum enim ipſi, cũ mali eſſent, mala benefactori pro bonis reddiderunt: ita ipſe cùm ſit bonus, reddit mala pro bonis. Id autem teſtantur quæ conſequuntur. *In hoc cognoui quoniam voluiſti me: quoniam non gaudebit inimicus meus ſuper me.* Atqui is ſcit omnia, vt qui ea præcognoſcat: ſed cognitionem ſuam ipſius, noſtram vocat. Tunc enim verè eſſe patris voluntatem in filio cognouimus, quòd non ſolùm orauerit pro iis qui peccauerant: ſed etiam cum reſurrexiſſet, tria ex ipſis millia, & rurſus quinq; per Petrũ, poſtea autem multa per Iacobum, & reliquum chorum Apoſtolorum ſeruauerit. Et ſuper Chriſtum nõ gauiſus eſt inimicus, nempe diabolus. Exiſtimabat enim quòd etiamſi Chriſtus mundum per crucem ſeruaſſet, at eos quidem certè qui ipſum crucifixerant, perderet: ille autem non perdidit, ſed etiam eorum aliquos eccleſiæ primitias acquiſiit. *Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti: & confirmaſti me in conſpectu tuo ſemper.* Neque enim ſicut alij ſacerdotes, poſtquam ipſe tempore aliquo ſacrificaſſet, ceſſauit, ſed propter innocentiam manſit pro nobis ſacerdos in æternum. Hoc autẽ fuſius declarat Paulus in epiſtola ad Hebræos: Talis enim decebat vt eſſet nobis pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cælis factus, qui nõ habet neceſsitatẽ quotidie, quemadmodum ſacerdotes, prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde populi. Hoc enim fecit ſemel ſe offerendo. Lex enim homines cõſtituit ſacerdotes infirmitatem habentes: ſermo autẽ iuriſiurãdi, qui poſt legẽ eſt, Ieſum in æternum perfectum. Noſter ergo conſtitutus eſt pon-

Ioan. 13. *Ioan. 10.* *Philip. 2.* *Rom. 4.* *Enantioſis.* *Luc. 25.* *Act. 2. & 4.* *Chriſt' ſacerdos in æternum.* *Hebr. 7.*

tifex,quoniam eſſet ab omni peccato alienus. *Benedictus*
dominus Deus Iſrael à ſeculo & vſque in ſeculum. Hic, qui hæc
pro nobis humilia locutus eſt, & eaſdẽ ſuſcepit affectio-
nes,vt in eis noſter eſſet ſeruator. Eſaias autẽ de eo teſta-
Eſa.45. tur dicens, In te Deus eſt, & tu Deus es,& non eſt præ-
ter te. Tu es enim Deus noſter, & non nouimus. Deus Iſ-
Ibidem. raëlis ſeruator. Et rurſus: Ego ſum, & non eſt alius Deus
præter me:iuſtus, & non eſt ſeruator præter me. Hic eſt
benedictus ab omni creatura, benedictus à ſeculo & in
ſeculum: *Fiat,Fiat.* A præſenti,inquit,in futurum. Ergo à
præſenti quidẽ, quæ à nobis procedit, venit Dei benedi-
1.Cor.13. ctio:in futuro autem perficitur. Ex parte enim cognoſci-
mus,& ex parte prophetamus:vnde etiã ex parte benedi-
cimus. Quando autẽ vniuerſum,inquit Paulus,fuerit per-
fectum,quod ex parte eſt euacuabitur. Per profectũ enim
in melius ceſſat id quod eſt ex parte. Propterea ſubiunxit
Pſalmographus,Fiat,fiat.& preces duplicat. Beata enim
res eſt dei benectionẽ laudémve inchoare à fide in deum,
& à recta aliorum bonorũ actione,& ita etiã coronare in
futuro ſeculo. Impiis enim & infidelibus Deũ illic lauda-
Διαίρεσις re non permittitur. Sciendũ eſt autem, ꝙ hanc pſalmorũ
Pſalterij. prophetiam nonnulli in quinque libros diuidentes,vſque
ad hunc pſalmum,primũ exiſtimant,quoniã habet in fine
coronam: veluti quandam dei laudẽ ac benedictionem.
Vnde etiã ita diuidunt quatuor qui deinceps ſequuntur.

EIVSDEM IN XLI. PSAL. QVEMADmodum *deſyderat ceruus ad fontes aquarum. Et quânam de cauſa pſalmus in vitam introductus canitur cum cantico. Et de Dei lenitate ac patientia.*

VOs quidem nos nuper admirabamini, quãdo verba fecimus de Melchiſedech, propter eorũ quæ dicta ſunt prolixitatem: ego autem vos admirabar propter veſtram in audiendo attentionem & ſapientiã,& quod cum prolixior ſe obtuliſſet oratio, nos ad finem vſque conſecuti eſtis. Quanquam non ea quidem ſolùm erat prolixa oratio, ſed magnam etiam in ſe habebat difficultatem. Sed neq; prolixitas,nec rei difficultas retardauit veſtram animi

animi promptitudinem. Age ergo vos pro illo labore remuneremur, apertius & dilucidius hodie vobiſcũ colloquentes. Neque enim eſt ſemper intẽdendus auditorũ animus: facilè enim dirũpitur: nec rurſus ſemper remittẽdus ac relaxandus. hinc enim rurſus redditur ocioſior. & ideo vtendũ eſt vario docendi genere: & nũc quidem popularior, & ad delectandam concionem accõmodatiori oratione vtendũ eſt, nunc autẽ acriori, & ad cõtendendũ aptiori. Quemadmodũ ergo tunc dicebam, quòd dum lupi gregem inuadunt, relicta fiſtula, funda in manũ eſt ſumenda: ita nunc dũ feſta Iudæorũ præterierunt, qui ſunt quibuſuis lupis immaniores, relicta rurſus funda, redeamus ad fiſtulã: & à cõtẽtioſiore dicẽdi genere ceſſantes, aliqua alia apertiora aggrediamur, ipſius Dauid citharã in manum ſumentes, & obedientiã in medium adducentes, quam omnes hodie cecinimus. Quænã eſt ergo obedientia? *Quemadmodũ deſyderat ceruus ad fontes aquarũ, ita deſyderat anima mea ad te Deus.* Imò verò primùm eſt neceſſariũ dicere, quánam de cauſa pſalmus in noſtram vitam eſt introductus, & cũ cantico maximè hæc dicitur prophetia. Quánam ergo de cauſa dicitur cum cantico? Audi. Cùm Deus vidiſſet multos homines eſſe ſocordiores, nec ad legenda ſpiritualia lubẽter accedere, nec qui in eo capitur, laborem tolerare, volens gratiorẽ laborẽ efficere, eiúſq; ſenſum præſcindere, admiſcuit prophetiam melodiæ, vt omnes verſus cantici numero delectati, cũ magna animi alacritate ac prõptitudine ſacros ei hymnos emittant. Nihil enim animã æquè erigit, & alatã quodãmodo efficit, & à terra liberat, & exoluit à vinculis corporis, & amore ſapientiæ afficit, & vt res omnes ad hanc vitã pertinentes irrideat perficit, vt verſus modulatus, & diuinũ canticum numero compoſitum. Noſtra certè natura vſque adeò delectatur canticis & carminibus, & tantã cũ eis habet neceſſitudinem & conuenientiã, vt vel infantes ab vberibus pendentes, ſi fleant & affligẽtur, ea ratione ſopiãtur. Nutrices quidẽ certè quæ eos geſtãt in vlnis, ſæpe abeũtes & redeuntes, & quædã puerilia eis carmina decantantes, ſupercilia eorum ita ſopiunt. Quocirca ſæpe quoque viatores meridie agentes iugalia animalia, hoc faciunt canen-

Varietas attentionẽ parit.

Homœoſis elegãs.

Idẽ Baſilius ĩ prooemio pſalmorum.

Muſica vis.

Similib⁹ confirmat

tes, itineris moleſtiam illis canticis conſolantes. Nec ſolùm viatores, ſed etiam agricolæ vuas in torculari calcan-
ληνοβα- tes, vindemiantes, & vites colentes, & quodcunque aliud
τοῦντες. opus facientes, ſæpe cantant. Nautæ quoque remos impellentes hoc faciunt. Iam verò mulieres quoque texentes, & confuſa ſtamina radio diſcernentes, ſæpe quidem & per ſe ſingulæ, ſæpe autem etiam omnes cõcorditer vnam quandam melodiam concinunt. Hoc autem faciunt & mulieres, & viatores, & agricolæ, & nautæ, qui ex opere faciendo ſuſcipitur, laborem cantu conſolari volentes, vtpote quòd anima, ſi carmen & canticum audierit, moleſta & difficilia ſit facilius toleratura. Quoniam ergo hoc genus delectationis eſt noſtræ animæ valde cognatum & familiare: ne dæmones laſciua & meretricia cantica introducentes, omnia euerterent: pſalmos deus

Pſalmi conſtruxit, vt ex ea re ſimul caperetur voluptas & vtilitas.
cur inuẽti Ex externis enim canticis damnum, & exitium, & multa grauia inuehuntur: (nam cùm quæ ſunt in his canticis laſciuiora & iniquiora, partibus animæ inſederint, eam imbecilliorem reddunt & molliorem) ex pſalmis autem ſpiritalibus lucri quidem plurimum, maxima autem vtilitas inſigniſque ſanctificatio, & omnis philoſophiæ occaſio proceſſerit, cùm & verba animam expient, & ſanctus ſpiritus in canẽtis animam celeriter aduolet. Quod enim qui canunt cum intelligentia, vocent ſpiritus gra-
Epheſ. 5. tiam, audi quid dicat Paulus: Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria: ſed impleamini ſpiritu. Subiungit autem
Pſallẽdũ etiam quænam ſit implendi ratio, Canentes & pſallentes
cum intel in cordibus veſtris domino. Quid eſt, in cordibus veſtris?
ligentia. Cum intelligentia, inquit. Vt non os quidem, inquit, ver-
A contra ba loquatur, mens autem extra verſetur vndiquaque di-
riis. uagans: ſed vt lingua ab anima audiatur. Et quemadmodum vbi quidem eſt cœnum, eò porci concurrunt: vbi autem ſunt aromata & ſuffitus, apes illic habitant: ita vbi ſunt quidem meretricia cantica, illic congregantur dæ-
Cõtra no- mones: vbi autem cantica ſpiritalia, illuc aduolat ſpiritus
ſtri tempo gratia, & os ſanctificat animam. Hæc dico, nõ vt vos tan-
ris pſeudo tùm laudetis, ſed vt & filios & vxores doceatis talia can-
prophetas tare cantica, non ſolùm in texendo alióve opere facien-

do,ſed maximè in menſa. Quum enim diabolus vt plurimum inſidietur in conuiuiis, cum & ebrietatis, & ingluuiei, riſúſque profuſi,& remiſsi animi auxilio vtatur:tunc maximè oportet & ante menſam,& in menſa, ſe munire pſalmorum præſidio,& ſimul cum vxore ac liberis ſurgẽgentes à conuiuio, hymnos ſacros deo canere. Si enim Paulus (cui intolerabilia flagella imminebant) cũ ligno alligatus in carcere habitaret, media nocte, quando eſt omnibus ſomnus iucundiſsimus, cum Sila deum perpetuò laudabat,& nec locus,nec tempus,nec ſolicitudines, nec ſomni tyrannis, nec illi labores, nec dolores, nec quidquam aliud eum coëgit modulationem illam intermittere:multò magis nos qui iucundè viuimus,& dei bonis fruimur,hymnos,quibus deo gratiæ agantur, oportet emittere,vt ſi vel ebrietas,vel ingluuies noſtræ animę turpe aut abſurdum quid fecerit, vbi ingreſſa fuerit pſalmodia,omnia illa mala & improba conſilia reſiliant:& quẽadmodum nõnulli diuites impleta balſamo ſpongia menſas abſtergunt:vt ſi ex cibis vlla remanſerit macula,ea tracta puram menſam oſtendant:ita nos quoque faciamus, pro balſamo os implentes melodia ſpiritali: vt ſi ex saturitate vlla in anima macula remanſerit,eam per illã modulationem abſtergamus, & communiter omnes ſtantes dicamus:Lætificaſti nos domine in creatura tua, & in operibus manuum tuarum exultabimus. Poſt pſalmodiam autem addatur etiam oratio,vt cum anima ipſam quoque domum ſanctificemus. Quemadmodũ enim qui mimos & ſaltatores & mulieres meretrices introducunt in conuiuia,dæmones & diabolum illuc vocant, & domos ſuas implent bellis innumerabilibus, (hinc certè zelotypiæ, adulteria,ſtupra,& alia innumerabilia) ita qui vocant Dauid cum cithara,intus Chriſtum per ipſum vocant. Vbi autem eſt Chriſtus, nullus dæmon quidem ingredi, vel potius ne diuertere quidem auſus fuerit: pax autem & dilectio,& omnia tanquã ex fontibus bona promanauerint. Illi domum ſuam faciunt theatrum, tu eccleſiam fac tuam domunculam. Vbi enim eſt pſalmus & oratio,& chorea prophetarum, & pius canentium animus, non aberrauerit quiſpiam, qui hunc cœtum dixerit eccleſiam.

Cõuiuiorũ cantio.

Act. 16.

Simili ꝑbat ab epulis gratiarum actionẽ reddendam.

Pſal. 91.

Enãtioſis.

Etiamſi vim verborum non noueris, doce interea ipſum os verba dicere. Sanctificatur enim etiam lingua per verba, quando ea dicuntur prompto & alacri animo. Si nosipſos deduxerimus ad hanc conſuetudinē, nec noſtra ſpōte nec per ſocordiam pulchrum hoc prætermittemus miniſterium, more vel inuitos nos cogente hunc dei cultum quotidie peragere. In hac modulatione, ſeu quis fuerit ſenio cōfectus, ſeu iuuenis, ſeu voce aſpera, ſeu omnis penitus numeri ignarus, nihil ei vitio dabitur. Quod enim hic quæritur, eſt ſobria anima, mens vigilans, cor cōpunctum, valida ratio, expurgata conſcientia. ſi hæc habens, ingreſſus fueris in ſanctum dei chorū, propter ipſum Dauid ſtare poteris. Hîc non eſt opus cithara, neque neruis extenſis, neque plectro, nec arte, nec vllis inſtrumentis: ſed ſi velis, teipſum efficies citharam, cū carnis membra morte affeceris, & animæ cum corpore pulchrum cōcen-

Galat. 5. tū effeceris. Quando enim nō concupierit caro aduerſus ſpiritum, ſed illius iuſsis ceſſerit, & eam tandem duxerit in viam optimam, & maximè admirabilem, ita melodiam efficies ſpiritalem. non hic opus eſt arte quæ longo tempore perficitur: ſed bona tantum volūtate, & generoſo animi inſtituto opus eſt, & breui tempore periti euademus.

Pſal. 33. Non opus eſt loco, non opus eſt tempore, ſed vel in omni

Mala. 1. loco, & omni tempore licet mente canere. Nam ſiue in foro ambules, ſiue iter ingrediaris, ſiue cū amicis cōſideas, licet excitare animum, licet vel tacenti clamare. Ita etiā

Exo. 14. Moſes clamabat, & Deus audiebat. Et ſi fueris opifex, poteris in officina ſedens & operans pſallere. Licet ſis miles, aut ſedeas in iudicio, poteris hoc ipſum facere, cum mens intus reſonet. Non enim hominibus canimus, ſed deo, qui poteſt vel corda audire: & in mentis noſtræ arcana ingredi. Hoc quoque Paulus oſtendens, vociferatur dicens: Ipſe ſpiritus interpellat pro nobis gemitibus inenar

Rom. 8. rabilibus. Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid deſyderet ſpiritus, quod ſecundum deum poſtulat pro ſanctis. Hoc

Gemitus ſpiritus qui ſit. autem dicebat, non ꝙ ſpiritus gemeret, ſed quòd viri ſpiritales, qui habent dona ſpiritus, pro propinquis orantes, & ſupplicationes offerētes, hoc facerent cū compunctione & gemitibus. Hoc nos quoque faciamus, & quotidie

deũ interpellemus per pſalmos & orationes. Ne autẽ verba ſolùm offeramus, ſed ipſam etia ſciamus vim dictionum, age ipſum huius pſalmi procemium in medium adducamus. Quod eſt ergo procemium? Quemadmodũ deſyderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſyderat anima mea ad te Deus. Hîc eſt mos amantium, amorem non celare, ſed enunciare vicinis, & dicere ſe amare. Ardens enim res eſt natura dilectionis, nec poteſt anima ſuſtinere vt eam ſilentio teneat. Et ideo amans quoque Paulus dicebat Corinthiis, Os noſtrum ad vos apertum eſt, Corinthii. Hoc eſt, non poſſum continere, & ſilẽtio premere dilectionem, ſed vos ſemper & vbique & in mente & in lingua circunfero. Ita etiam hic beatus Deum amans, & ardens in amore, non poteſt in animũ inducere vt taceat, ſed aliquando quidẽ dicit, Quemadmodũ deſyderat ceruus ad fõtes aquarũ: ita deſyderat anima mea ad te deus. Aliquando autẽ, Deus, deus meus ad te de luce vigilo. Sitiuit ad te anima mea, ſicut terra inacceſſa ſine aqua, & deſerta. Ita enim dixit alius interpres. Quoniã enim non poteſt oratione amorẽ oſtendere, huc & illuc obit quærẽs exemplum, vt vel ea ratione nobis ſuum amorẽ indicet, & amoris nos faciat participes. Ei ergo credamus, & ſic amare ediſcamus. Nec dicat mihi quiſpiam, Et quomodo poſſum amare Deũ, quẽ non video? Multos enim amamus, licet eos non videamus, quẽadmodum amicos noſtros peregrè profectos, vel filios, vel parẽtes, vel cognatos & neceſſarios: nec ad id vllum affert nobis impedimẽtum ꝙ eos non videamus, imò verò hoc ipſum magis accendit amorẽ, & auget deſyderiũ. Et ideo de Moſe quoq; dicens Paulus, ꝙ relictis theſauris & opibus, regníq; claritate, & omni alio in Ægypto ſplẽdore, maluit cũ Iudæis affligi. Deinde nos cauſam docens ꝙ hæc omnia faceret propter deũ, adiecit, Inuiſibilẽ enim tanꝗ vidẽs ſuſtinuit. Non vides deũ, ſed vides eius creaturas, vides eius opera, cælũ, terrã, & mare. Qui autẽ diligit, ſi dilecti opus viderit, ſi calceum, ſi veſtẽ, ſi quoduis aliud, accẽditur. Non vides deũ, ſed vides eius famulos, amicos, viros, inquã, ſanctos, & qui habent in eum fiduciam. Illos nũc obſerua & cole, & habebis non leue ſolatium tui deſyderij. Etenim

Orditur exegeſin à ſimili.

2. Cor. 6.

Exẽplis cõfirmat.

Pſal. 62.

Hebr. 11.

in hominibus non ſolùm noſtros amicos, ſed eos etiam qui ab illis amantur, amare conſueuimus. Et ſicut dixerit quiſpiam ex iis qui amantur à nobis, hunc vel illum diligo, & ſi is beneficio aliquo fuerit affectus ego me beneficium accepiſſe exiſtimo: omnia facimus & procuramus, vt perinde ac ſi dilectum videremus, ita omne in eum ſtudium oſtẽdamus: hoc ipſum in Chriſto quoque præclare facere poſſumus. Dixit, Diligo pauperes: & ſi ij
Matt. 10 boni aliquid acceperint, perinde ac ſi ipſe recepiſſem, reddo remunerationem. Pro eis colendis & ſubueniendis nihil non faciamus: immo verò in ipſos omnes noſtras facultates effundamus, credentes per ipſas deum alere. Quòd enim dum ij aluntur, ipſe alitur, audi quid
Matth. 25 dicat Chriſtus, Eſurientem me vidiſtis, inquit, & aluiſtis: ſitientem, & potum dediſtis: nudum, & me operuiſtis. multáſque dedit nobis rationes quibus poſſimus noſtrum ſolari deſiderium. Iam verò aliàs quoque tria ſunt quæ amorem apud nos efficere conſueuerunt, forma corporis, magnitudo beneficij, vel quòd ab eo amemur. Vnumquodque enim eorum per ſe poteſt in nobis amorẽ procreare. Etſi enim nullum beneficium ab aliquo acceperimus, ſolùm autem audiamus eum nos perpetuò amare, vt qui nos laudet & admiretur, ei confeſtim cõglutinamur, & tanquam benefactorem diligimus. In deo autem non hoc ſolùm, ſed hæc etiam tria videre licet tãta & tam inſignia, vt nulla ea poſſit explicare oratio. Et primùm pulchritudo illius beatæ & ab interitu alienæ naturæ, res eſt quædam infinita, & nulla ratione ſuperabilis, quæ omnẽ excedit rationem, & omnem effugit cogitationem. quando autem pulchritudinem audiueris, nihil corporeum ſuſpiceris, ô dilecte, ſed gloriam quandam incorpoream, & magnificentiam ineffabilem. Hanc itaque declarans
Eſa. 6 propheta dicebat: Et Seraphim ſtabant in circuitu eius, & duabus quidẽ pennis vultum tegebant, duabus autem volabant, & clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, ex ſtupore, ex admiratione, ex illo decore, ex magnificẽtia, ex gloria. Et rurſus Dauid cum mente apprehẽdiſſet hanc ipſam
Pſal. 44 beatæ illius naturæ pulchritudinem, dicebat: Accingere gladio tuo ſuper femur tuum valide ſpecie & pulchritu-

Amorem tria conciliant.

Pulchritudo Dei.

dine tua. Propterea Moſes illum ſæpe cupiebat videre, *Exo.33*
hoc amore ſauciatus,& illam amans gloriam. Quocirca
dicebat quoque Philippus: Oſtende nobis patrem,& ſuffi
cit nobis. Vel potiùs quæcunque dixerimus, ne paruum *Ioan.14*
quidē, immo ne exile quidem veſtigium illius decoris po
terimus explicare. Sed vis beneficia enumeremus? ne ea
quidē poterit oratio conſequi: & ideo dicebat Paulus: Gra
tia autē domino propter donū eius inenarrabile. Et rur- *2.Cor 9*
ſus, quę oculus nō vidit,& auris nō audiuit,& in cor homi *1.Cor.2.*
nis nō aſcenderunt, quæ deus præparauit iis qui ipſum di
ligunt? Et rurſus, O altitudo diuitiarū,& ſapientiæ,& ſciē *Rom.11*
tiæ Dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius,& imperue
ſtigabiles viæ eius. Eius autem in nos amorem quænā ex-
plicarit oratio? Eum certè admirās dicebat Ioannes, Sic *Ioan.3*
enim deus dilexit mundū, vt filium ſuum daret vnigeni-
tum. Quòd ſi vis eius verba audire,& cognoſcere deſide-
riū, audi quid dicat per prophetam, Nūquid obliuiſcetur *Eſa.49.*
mulier miſereri natorum vteri ſui? Quòd ſi eorū etiā obli
uiſcatur mulier, ego tamē non obliuiſcar tui. Et ſicut hic
dicebat: Quemadmodū deſiderat ceruus ad fontes aqua-
rūm, ita deſiderat anima mea ad te deus: Ita etiam dicit
Chriſtus, Quemadmodum cōgregat gallina pullos ſuos *Matth.23*
ſub alis, ita volui congregare filios veſtros,& noluiſtis.
Et rurſus, Sicut miſeretur pater filiorum ſuorū, miſertus *Pſal.120*
eſt dominus eorum qui ipſum timent. Et rurſus, Secundū *Ibidem.*
altitudinem cæli à terra confirmauit dominus miſericor
diam ſuam ſuper timentes ipſum. Et quemadmodū pro-
pheta exemplis vtitur, vt ſuum oſtendat deſiderium: ita
etiam deus vtitur quibuſdā exemplis, vt ſignificet nobis
ſuum amorem noſtræ ſalutis. Et propheta quidem dixit
ceruam ſitientem,& terram aduſtam: Deus autem galli-
narum in pullos charitatem, & patrum curam ac ſolici-
tudinem,& cæli à terra altitudinem,& matrum miſericor
diam, non quòd ſolùm tantum amet quantum mater fi-
lium, ſed quoniam his definitionibus, regulis & exemplis
non ſunt apud nos alia maiora ſigna & argumenta ami-
citiæ. Nam quòd nos non ſolùm tantum amat quantum
mater pia filios, ſed etiam multò magis, audi quid dicat:
Quòd ſi etiam oblita fuerit mater filiorum ſuorum, ego *Eſa. 49.*

tamen tui non obliuiſcar. Hoc autem dicebat ſignificãs ſuum in nos deſiderium eſſe omni charitate naturali ardentius. Hæc autem omnia apud teipſum conſidera,& amorem vehementẽ accendes,clarámque flammam &reſplendentem charitatis efficies. Quoniã ergo nihil apud nos homines æquè ſolet accendere amicitiam,vt aſsiduè meminiſſe beneficiorum quæ accepimus:hoc etiã in deo

Beneficia dei in nos. faciamus. Apud nos conſideremus quæcunque fecit propter nos,ipſum cælum,terram,mare,aërem:quæ in terra ſunt,arbores,varios flores,iumẽta,reptilia:ea quę ſunt in mari:quæ in aëre:aſtra quę ſunt in cælo. Solem,lunam,& vt ſemel dicam,omnia quæ videntur,fulgura,temporum pulchrum ordinem,diei & noctis ſucceſsionem, annuas conuerſiones. Animam inſpirauit,rationẽ donauit,maximo honorauit imperio. Miſit Angelos,miſit prophetas, poſtea miſit filium ſuum vnigenitum. Et poſt illa rurſus ipſe quoque & per ſe,& per filium vnigenitũ hortatur vt tu ſerueris: nec ceſſat Paulus in hodiernũ vſque diem di-

2.Cor 5 cere,Pro Chriſto legatione fungimur,nempe deo per nos

Eph.1 hortante,reconciliamini deo. Et ne hic quidem conſtitit ſed ex tua natura acceptas primitias cõſidere fecit ſuper omnem principatum,poteſtatem & dominatũ, & omne nomen quod nominatur non ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Nunc verè eſt opportunũ dicere,Quis loquetur potentias domini,auditas faciet omnes laudatio-

Pſal.125. nes eius? Et illud rurſus,Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Quid enim poteſt cum hoc ho-

Pſal. 115. nore conferri,quando primitię generis noſtri(quod in tã multis offendit,quod ignominia & dedecore affectũ eſt) in tanta ſedent altitudine,tantóque honore nunc fruuntur? Nec verò communia ſolùm beneficia,ſed etiam propria & priuata apud te reputa,quemadmodum ſi quando fuiſſes delatus per calumniam,abſolutus es ab accuſatione:ſiquando cum media & intempeſta nocte incidiſſes in latrones,effugiſti illorum inſidias:ſiquãdo ex damno tibi illato te expediueris,ſi cum in morbum grauem incidiſſes,refectus & recreatus es. Reputa quæ per totam tuã vitam accepiſti à deo beneficia,omnino ea permulta inuenies,non ſolum in tota vita,ſed vel in vno die,& ſi velles

deus omnia beneficia, quibus nos quotidie afficit imprudentibus nobis & neſcientibus, in medium afferre, ne ea quidẽ enumerare poſſemus. Quot dæmones ferũtur per hũc aërẽ? quot aduerſæ poteſtates? Si ergo eis ſolùm permitteret terribilem illum ſuum & horrendum aſpectum nobis oſtendere, an non mente dimoueremur? an nõ periremus? an non omnino interiremus? Hęc omnia reputãtes, & peccata quæcunque vel ſpõte vel inſcientes admittimus (nam hoc quoque non eſt paruum reputandũ beneficium, quòd non ſingulis diebus deus noſtra perſequitur delicta) poteris deum diligere. Quãdo enim cogitaueris quot peccata quotidie committis, & quot ſingulis diebus beneficia accipis, quãta dei lenitate & clemẽtia fruimur, & quòd ſi deus voluiſſet quotidie de tuis peccatis pœnas ſumere, ne breui quidẽ tempore vixiſſes, prout dicit propheta, Si iniquitates obſeruaueris domine, domine quis *Pſal. 139*
ſuſtinebit? ei ages gratias, & nihil erit tibi graue ac moleſtũ eorũ quę acciderint: ſed videbis, quòd etiã ſi innumerabilia longe grauiora accidiſſent, nondum tamen dediſſes pœnas quas merueras: & ita affectus magnũ accẽdes deſiderium, & poteris dicere cum propheta: Quemadmodũ deſiderat ceruus ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te deus. Eſt autem operepretiũ quærere, quãnam de cauſa hoc animal in mediũ adduxerit. Ceruus eſt quodammodo ſitibundus, & ideo freqũeter currit ad fontes aquarũ. *Ceruus ſiticuloſus.* Efficitur autem ſitibundus & à natura, & ex eo quòd ſerpentes comedat, & illorũ alatur corporibus. Ergo tu hoc quoque fac. Serpentem, qui intelligentia apprehẽditur, comede, peccatum humi proſterne, & poteris ſitire Dei deſiderium. *Collatio ex contrariis* Quemadmodũ enim mala conſcientia efficit nos ſordidos, & adducit nos ad deſperationẽ: *Pro. 18* ita ſi noſtra peccata humi proſtrauerimus, ſi improbitatem expurgauerimus, poterimus reſpicere ad ſpiritale deſideriũ, *Eſa. 26.* & cum magna animi promptitudine deum vocare, & vehementiorem amorem accendere. Nec verbis ſolùm, ſed etiam factis cane hanc obedientiam. Propterea enim Pſalmos nobis cecinit ille beatus, vel potius gratia ſpiritus, nõ vt verba tantùm dicamus, ſed eos factis quoque meditemur. Ne ergo exiſtimes te ꝓpterea huc ingre

di, vt verba tantùm dicas, ſed vt quando canis, cogites obedientiam à te eſſe pacto conuento promiſſam. Quando enim dixeris, Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te deus: cum deo pactum feciſti, ſcripſiſti ſyngrapham abſque charta & atramento, voce profeſſus te ipſum diligere plus omnibus, & nihil ei præferre, eiúſque amore ardere. Si ergo egreſſus videris formoſam aliquam & impudicam mulierem te ineſcantem, & ad ſui amorem pellicientem, dic ei, Non poſſum te ſequi, cum Deo pactum feci. præſentibus fratribus, ſacerdotibus, doctoribus, profeſſus ſum & promiſi per obedientiam eum ita diligere, quẽadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum. vereor pacta conuenta trãſgredi. illum vnum deinceps amorem meditor. Si videris argentum in foro ſitum, & veſtes aureas, alios glorioſè incedentes ſtipatos famulis, & habentes equos frenis auratis, ne te moueat illa viſio, ſed tibi rurſus cane, & dic tuæ animæ, Paulo antè cecinimus, Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus, & quod ſcriptum eſt, nobis attribuimus, ídque noſtrum eſſe fecimus. Nihil ergo amemus eorum quæ ad hanc vitam pertinent, vt ille amor nobis purus maneat & integer, & ne diuiſus fiat imbecillior. Hæ diuitiæ omnes diuitias, omnem theſaurum, omnem gloriam, omnem exiſtimationem, omnem claritatem nobis largiri poterunt. Eas obtineamus, & nulla re alia egebimus. Si enim qui turpi amore tenentur, & alicuius puellæ ſæpe etiam deformis ardore incenduntur, nec parentum minas, nec amicorum conuitia, nec aliorum multorum quidquam curant reprehenſionem, ſed ad illam tanquam ad ſcopum tendentes, & domum deſpiciũt, & paternam hæreditatem, gloriam, & exiſtimationem, & amicorum adhortationes contemnunt, æſtimantes ſe magnam habere horum omnium conſolationem, ſi apud amicam tantùm in pretio & honore fuerint, licet ſit vilis, licet famoſa, & quæcũque deniq; ea fuerit: qui deũ vt oportet diligũt, ſentiéntne vnquam quæ ſunt inter homines aut præclara aut moleſta? Nec præſentis quidem vitæ viſa apprehendent, vt qui ad illũ

Attende quàm creber ſit, & denſus in ſimilitudinibus.

amorē dirigantur, ſed omnem quidem ridebunt proſp e- *Rom.8.*
ritatem, & res omnes aduerſas contemnent, vt qui ſint al *Philip.3.*
ligati Dei deſyderio, & nihil aliud cernant præterquam *2.Cor.12.*
illum ſolum, & eum ſemper viſione apprehendant, & ſe
eſſe omnibus beatiores exiſtimant. Licet in paupertate, li
cet in ignominia, licet in vinculis, licet in afflictione, li-
cet ſint in extremis malis, in omnibus quæ patiuntur, exi
ſtimabunt melius ſecum agi quàm cum regibus, admira-
bilem quandam habētes conſolationem, quòd ea patiā- *1.Cor.11.*
tur propter eum quē deſyderant. Quocirca Paulus quo-
que cum eſſet in quotidianis mortibus, in carceribus, in
naufragiis, in ſolitudinibus, in flagellis, in innumerabili-
bus aliis ſupplicijs, gaudebat, exultabat, & gloriabatur: *Rom. 5.*
& nunc quidem dicebat, Non ſolum autem in ſpe gloriæ *Coloſ.1.*
Dei, ſed etiam gloriamur in afflictionibus, nunc autem
rurſus: Gaudeo in paſsionibus, & adimpleo quæ deſunt af
flictionibus Chriſti, in carne mea, & gratiam eam rem *Philip.1.*
vocat, ita confitens, & dicens, Nobis ita gratis à CHRI-
STO donatum eſt, vt non ſolum in ipſum credamus, ſed
vt etiam pro ipſo patiamur. Nos quoque ſtudeamus eſſe
eodem animo, & omnes quæ incidunt moleſtias, placi-
dè & lubenter feramus. Ferre autem poterimus, ſi Deum
ita amauerimus, vt amauit propheta. Non ſolum enim ex
hac obedientia amorem videre poſſumus, ſed etiam ex
eis quæ conſequuntur. Cum enim dixiſſet, Quemadmo-
dum deſyderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſyderat
anima mea ad te Deus, ſubiunxit dicens, *Sitiuit anima mea* *Legit*
ad Deum fontem viuum. Quando veniam & apparebo ante faciem *Chryſoſt.*
Dei? Non dixit, Amauit anima mea Deum viuum, neque *ἰσχυρὸν,*
amat anima mea Deum viuum: ſed vt oſtenderet affe- *fortem.*
ctionem, amorem ſitim vocauit, vtrunque nobis ſigni- *Sitis, a-*
ficans, & ardorem amoris, & eiuſdem perpetuitatem. *mor per*
Quemadmodum enim qui ſitiunt, non hoc in vno die pa *collationē*
tiuntur, & duobus & tribus, ſed per totam vitam, ad hoc
nos ducente natura: ita etiam beatus ille, & omnes ſan-
cti, non vno ſolùm die fuerunt in compunctione, ſicut
multi homines, nec duobus, nec tribus (hoc enim non eſt
mirandum) ſed aſsiduè & ſingulis diebus amare perſe-
uerabant, & amorem augebant. Quod quidem ipſe

quoque ſignificans dicebat: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, ſimul & cauſam volens dicere, & oſtēdere quomodo quis Deum amauerit. Hoc enim declarauit per ea quæ ſequũtur, cũ dixit, Sitiuit anima mea ad Deũ, & ſubiunxit, viuum, propemodum ſuadens & vociferans omnibus qui rebus huius vitæ inhiant. Quid in corpora inſanitis? Quid corpora amatis? Quid gloriam de-
Eccle.1. ſyderatis? Quid concupiſcitis voluptatem? Nihil eorum
1.Cor. 7. manet & viuit perpetuò, ſed diffluit & præterit, & eſt vmbra vanius, & ſomnis fallacius, & citius quam verni flores corrumpitur & interit. Quid ni enim citius corrumpi dicam & interire, cum alia quidem nos relinquant ſimul cũ vita præſenti: alia etiam antè diſſoluantur? Incerta eſt eorũ poſſeſsio, inſtabilis eorũ vſus & fruitio, velox eſt mutatio: in Deo autē nihil eſt eiuſmodi, ſed viuit qui-
Malach.2 dē & manet perpetuò, nullam mutationem nec vllã con-
1.Tim.6. uerſionem ſuſcipiens. Caducis ergo & momentaneis relictis, eum qui eſt æternus & perpetuus, amemus. Neque enim fieri poteſt, vt qui illum amat, pudore vnquam afficiatur, fieri nõ poteſt vt ab eo excidat. Fieri non poteſt vt eo quem amat, deficiatur. Qui amat quidē pecunias, vel
Iob 2. morte adueniente, vel etiam ante mortem euadit nudus
Ezech.5. ab iis quæ deſyderat. Ei quoque qui præſentem amat glo-
Luc.12. riam, idipſum ſæpe accidit. Porrò autem corporum quoque pulchritudo iis quæ prædicta ſunt multo citius extinguitur: & omnia quæ ad hanc vitam, vt ſemel dicam, pertinent, ſunt caduca & momentanea, & priuſquam adſint & appareant, protinus reſiliunt. Spiritualium autem amor contrà ſe habet, aſsiduè viget & floret, non nouit ſenium, non ſuſcipit vetuſtatem, nec vlli mutationi & cõuerſioni & incertitudini futuræ eſt obnoxius, ſed hic etiã iuuat eos qui poſsident, & eos vndiquaque amplectitur: & eos qui exceſſerunt, non dimittit, ſed vnà cum his peregrinatur, & vnà cum his recedit, & ipſis luminaribus deos reddit illo die clariores. Quæ quidem ſciens quoque beatus Dauid, in dei amore perſeuerauit, & amorem intus continere non ſuſtinuit, ſed iis qui audiunt, omni ratione ignem oſtendere contendit quem intus continebat. Cum enim dixiſſet, Sitiuit anima mea ad deum fontē

viuum,ſubiunxit, Quando veniã & apparebo ante faciẽ Dei? Vide ardentem hominem, vide inflammatum. Sciẽs enim ſe cũ hinc receſſerit, eum eſſe viſurum, ne expectat quidem dilationem, moram enim non patitur, ſed hic nobis ſpiritum oſtendit Apoſtolicũ. Etenim ille quoque ingemiſcebat propter diuturnitatem hui⁹ peregrinationis. *2. Cor. 5.* Idipſum huic quoque vſuuenit. Et ideo dicebat, Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Et ſi eſſet quidem priuatus aliquis, humiliſque & abiectus, & viuens in paupertate, magnum quidem eſſet vel ſic vitam præſentẽ cõtemnere: ſed non eſſet adeò magnũ vt nunc eſt, vt qui rex eſt, & tantis fruitur delicijs, tantæq; eſt gloriæ particeps, & eſt innumerabiles victorias conſecutus, multáque bella vicit, & eſt omni ex parte clarus, inſignis & illuſtris, hæc quidem omnia irrideat, diuitias, & gloriam, & omnes delicias, ad futura autem aſpiret & inhiet: hoc eſt magni cuiuſdam & excelſi animi. Hoc eſt animæ quæ tenetur ſtudio ſapientiæ, & cæleſti amore verè capta eſt. Eum nos quoque imitemur, & ne præſentia admiremur, vt admiremur futura: vel poti⁹ admiremur futura, ne admiremur præſentia. Si enim in illis cogitandis perpetuo verſemur, & regnũ cælorũ, immortalitatẽ, vitã quæ nunquã deſinet, quæ ducenda eſt cum angelis choream, futurã cũ Chriſto conuerſationem, gloriam illam quæ nunquã interit aut corrumpitur, vitam autem ab omni dolore liberã apud noſipſos conſideremus, & quòd lachrymæ, ꝓbra, maledicta, & mors, labor, & triſtitia, ſenectus, morbus, ægritudo, paupertas, & calumnia, viduitas, peccatũ, & cõdemnatio, pœna & ſupplicium, & ſi quid eſt aliud in vita præſenti moleſtũ, & acerbum, ea omnia expulſa ſunt, loco autem eorum introducta ſunt, pax, lenitas, manſuetudo, dilectio, lætitia, gloria, honor, ſplẽdor, & alia, quæ ne *Eſa. 64.* poſſet quidẽ oratio conſequi, nihil nos rerum capiet præ- *1. Cor. 2.* ſentium, ſed poterimus nos quoque dicere cũ Propheta, Quando veniã & apparebo ante faciẽ Dei? & ita affectos nec res ſplendidæ & ſecundæ nos efferent, nec inſolẽtes efficiẽt: nec quæ ſunt moleſta ac grauia, triſtitia afficiẽt, nõ inuidia, non vana gloria, non aliquid aliud nos vnquã expugnabit. Ne huc ergo temerè ingrediamur, neq; aures

ἀφοσιούμενοι τὰς ἐπῳδάς. expurgantes dicamus, ſed ea quæ audita fuerint pro baculo ſumentes, egrediamur. Sufficit autem vnuſquiſque verſus ad nobis comparandum plurimum Philoſophię, & ad corrigendum dogmatum ſententiam, & ad afferendum maximam vitæ vtilitatem, & ſi vnamquanque dictionem exactè perſcrutemur, admodū vberes inde fructus colligem⁹. Neque enim paupertatē, nec negocia, nec tarditatem hic opus eſt prætexere. Etſi enim ſis pauper, & propter paupertatem libris careas, vel libros quidē habeas, non ſuperat autem tibi ocium, mihi tantum obſerua quæ ex pſalmo audiſti, quem hic cecinisti, non ſemel, nō bis, non ter, ſed ſæpe, & ex eo magnam capies conſolationē. Vide ergo vel ipſa pſalmi auditio quantum nobis theſaurum aperuerit. Nec mihi dicat quiſpiā, Ante interpretationem neſciebam quid valeret. Nam etiā ante interpretationem omni tempore, à volente vtcunque animū adhibere, bene poteſt intelligi quod auditur. Si enim teipſum ſolūmodo docueris dicere, Quemadmodū deſyderat ceruus ad fontes aquarū, ita deſyderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deū fontem viuum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei, id vel ante interpretationem ſuffecerit tibi ad omnem introducendā Philoſophiam. Nec hæc ſolùm, ſed etiam vnaquęque pſalmorum auditio eaſdem nobis ſuppeditabit diuitias. Nam ſi

Pſal. 127 rurſus dixeris, Beatus qui timet Dominum: & potueris ſcire quidnam ſit id quod dicis: non diuitem, non principem, non formoſum, non eum qui valet viribus, non eum qui ædes poſsidet magnificas, non eum qui gerit magiſtratus, non eum qui regnum obtinet, nullum denique alium niſi eum qui eſt pius ac religioſus, qui ſtudio ſapientiæ tenetur, qui Deum timet, beatum duces. Non ſolum propter futura, ſed etiam propter præſentia. Nam etiā in hac vita hic quoque eſt illo potentior. Nam ſi morbus quandoque inuaſerit, ille quidem indutus purpura, nihil à ſatellitibus & ſuperba illa exteriori viſione iuuatur ad ſolandam ægritudinem, ſed & domeſticis, & parentibus & omnibus pręſentibus, & aureis veſtibus ſuper eum poſitis & ſubſtratis, iacet ille ardens veluti in fornace. Qui eſt autem pius, & Deum timet, non patre, non ſeruo, non

vllo alio præſente, poſtquam in cælum non ſæpe, ſed bis & ter ſuſpexit, omnem illam fornacem extinxit. Hoc etiam viderit quiſpiam euenire in rebus aduerſis, & omnibus quæ inopinatò accidũt, eos quidẽ qui diuitiis affluũt, clarique ſunt & inſignes, turbari: eos autem qui ſunt pij, & ſapientiæ ſtudioſi, omnia ferre facilè & placidè. Iã verò ante ea omnia, ſi nihil graue euenerit, eius qui Deum timet, cõſcientia, eſt & maiori & ſynceriori voluptate plena, quàm diuitis anima. Ille enim etſi externa voluptate fruatur, grauius affligatur omnibus qui fame vexantur, dum ſua mala in memoriam redigit, & cum mala viuit cõſcientia. Hic autem licet neceſſario alimento careat, erit tranquilliori & alacriori animo quàm ij qui fruuntur omnibus deliciis, vt qui bona ſpe alatur, & ſuorum rectè factorum remunerationes quotidie expectet. Et ne longiori vtens oratione, videar afferre moleſtiam, relinquẽs iis qui ſunt paulo ſtudioſiores, legendã vnaquanque pſalmi auditionem, & quæ in eo ſita eſt ſcrutandam potentiam: hic finiam orationem, illa ſuadens veſtræ dilectioni, vt non hinc fruſtra egrediamini, ſed quæ audita fuerint, tãquam margaritas ſumentes, ea domi perpetuo conſeruetis & meditemini, amicíſque & vxoribus ea omnia dicatis: & ſi vlla vos vexet animi perturbatio, ſi excitetur cupiditas, ſi ira, aut quæuis alia à ratione aliena perturbatio, ea aſsiduè canatis: vt & in hac vita magna tranquillitate fruamur, & in futura vita bona æterna conſequamur, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem & cum quo gloria patri & ſancto ſpiritui in ſæcula ſæculorum. Amen.

Prou. 12. *1.Cor.* 4. *2.Cor.* 4. *Metaphora.*

INTERPRETATIO IN XLII *Pſalmum.* *Pſalmus ipſi Dauid. Eſt apud Hebræos abſque inſcriptione.*

IVdica me Deus, & diſcerne cauſam de gente non ſancta ab homine iniquo & doloſo eruas me. Hic pſalmus eſt apud Hebræos abſque inſcriptione, vt qui habeat eandem ſententiam cum præcedente. Rogant autem Deum qui hæc verba fecerunt, vt eos iudicet & Babylonios, quorum magna erat ſæuitia, & beluinus animus: & ideo appellant eos gentem non ſanctam: quinetiam regem eo-

rum, virum doloſum & iniquum. Hæc autem de eo quoque docet admirabilis Danielis prophetia. *Quia tu Deus fortitudo mea, cur repuliſti me? & cur triſtis incedo dum affligit me inimicus?* Eaſdem rurſus preces offerunt, poſtulantes vt
Daniel. 4 liberentur à crudelitate hoſtium, quæ in cauſa erat vt eſſent ſemper mœſti & triſtes. Illud autem, Cur, non dicũt tanquam accuſantes, ſed vt qui ipſi non fuiſſent ſocij aliorum iniquitatis, & cum illis defecti fuiſſent ſuperna prouidentia. Communem tamen pro omnibus fundunt orationem. *Emitte lucem tuam & veritatem tuam. Ipſa me deduxerunt in montem ſanctum tuum.* Hic mutarunt tempus ſeptuaginta, & tanquam quæ fuerint, dixerunt quæ futura ſunt. Fecerunt autem apertiorem interpretationem. Emitte lucem tuam, & veritatem tuam. Ad quem deducet me? Adducet in montem ſanctum tuum in tabernacula tua. Rogo, inquit, vt tuum aſſequar auxilium. Per id enim poſſum liberari ab acerba ſeruitute, & in paternam terrã reuerti, & in templo conſecrato peragere Dei cultũ legibus conſtitutum. Tabernacula enim Dei, templum vocauit: montem autem ſanctum, Sion. Lucem autem & veritatem, iuſtam & ſalutarẽ apparitionem. Quemadmodũ enim tenebras vocat calamitates: ita etiam lucẽ, ab eis liberationem. Petunt autem cum luce veritatem, vt qui petiiſſent vt deus eos iudicaret & Babylonios, & apertè ſcirent quòd deus vtens veritate & clementia, illos quidem eſſet condemnaturus, ipſos verò liberaturus. *Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Confitebor tibi in cithara deus, deus meus.* Symmachus hoc ita eſt interpretatus. Vt cũ venero ad altare dei, ad deũ lætitiã trãquillitatis animi mei, cõfitear tibi in pſalterio deus deꝰ meꝰ. Cupio, inquit, reditum, tuum in primis expetendum altare videre deſyderãs, & per illud te dominum contẽplari, qui omnis generis lætitiæ & iucũditatis mihi præbes materiam, Illic autem cum cithara hymnos canam more ſo-

Collatio per antitheſin.

Pſal. 136. lito. Babylone enim in ſalicibus noſtra inſtrumẽta ſuſpẽdimus, legis tranſgreſsionẽ, extra ſuum locum tui cultũ eſſe rati. *Quare triſtis eſt anima mea, & quare conturbas me? Spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei & deus meus.* Hinc autem manifeſtum eſt vtrunque pſalmum

eundem ſenſum habere. Se autem inuicem adhortantur vt meliorem ſpem habeant, & animi vincant perturbationem, & à deo ſalutem expectent, vt quæ ſine vlla dubitatione danda ſit.

IN EVNDEM PSALMVM ALITER.

Pſalmus Dauid.

COhæret priori pſalmo, & eadem quæ nũc, expoſuit. Vnde etiam ſimpliciorem inſcriptionem adiecit. *Iudica me deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta, ab homine iniquo & doloſo erue me: Quia tu es deus fortitudo mea.* Gentem nõ ſanctã dixerit quiſpiam dici vniuerſam peccatorum congregationem, multò autem magis dęmonũ, qui quidem nos impiè aggrediuntur. Cum eis quidem vt iudicio contendat, orat propheta, vt ipſe quidem coronetur, illi verò condemnentur, quòd cum carne careãt, quę ſunt carnis committant. Quinetiam orauit vt liberetur ab homine iniquo & doloſo, eſt enim lingua doloſi terribilis, quæ verbis doloſis corda hominum illaqueat. Intelliges autem hominem doloſum dici quoque diabolum. Doloſus enim dicitur, vt qui cum dolo Adam aggreſſus fuerit. Ipſum autem hominem Eſaias quoq; appellat. Sic autem dicit: Et inſurgẽt in domos improborum hominũ, & in ſpem eorum vanam Ægyptium hominem, & non deum, equorum, carnes, & non eſt auxilium. Hic cum doloſis quidem verſatur, terribilis autem iure exiſtimatur iis qui decepti ſunt, eum tamen declinare poſſumus, ſi à deo confirmemur. Quæ eſt autẽ dei confirmatio? ſtabilimentum legis quæ ab ipſo data eſt. *Quare me repuliſti, & quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus?* Vides quòd quæ ſunt huius pſalmi, inueniũtur conſentire iis quæ ſunt in priori, præterquam quòd hæc verba conueniunt perſonæ eius qui peccauit, & reſipuit. Qui enim peccatũ agnouit, propter id quidem affligitur, deum autem interpellat ab eius auxilio excluſus, & propterea exclamat aduerſus inimicos qui intelligentia percipiuntur, ad quos auertẽdos turpe non ſufficiat, precatur ea quæ ſubiunguntur. *Emitte lucem tuam & veritatem tuam.* Nunc enim, inquit, verſor in tenebris, faciens ea quæ ſunt tenebrarũ, & falſi tyran-

Gene. 2

Eſa. 31

ſ

nide opprimor. Eſt enim falſum, pater omnis vitij. Quam ergo lucem emittit? Deum verbum. Veritaté autem ipſius ſpiritum precatur accedere. Et quid adiicit? *Ipſa me deduxerunt, & adduxerunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua.* Dicit fortaſſe montem legem (nihil eſt enim dei lege altius) tabernacula præcepta. In ipſis enim Iudæi figũt tabernacula, vnuſquiſq; ſeipſum efficiens diuerſa virtutũ

Matt. 27 tabernacula. Intelliges autem etiam Golgotha montem

Mar. 15. vere ſanctũ. in ipſo enim ſanctus ſanctorum per crucem

Ioan. 19 orbem ſanctificauit. Tabernacula ergo, Bethlehẽ, Sion, reſurrectionẽ, præterea autem etiam aſſumptionẽ. Sæpe enim in ipſis quoque diuersè habitauit. Ad ea enim à Deo verbo & ſpiritu iure deducti ſum⁹: & quomodo aduerſus inimicos poſſimus conſequi victoriam, in ipſis adſumimus. *Et introibo ad altare dei, ad deum.* Quódnã altare? Propriè. Eius enim in vniuerſo orbe terrarum. Hoc eſt autẽ

Heb. 7 verè dei altare, In ipſo enim dei verbi ſacrificium, qui pro nobis mactatus eſt, peractũ eſt. Illic noſtra iuuentus iure lætitia afficitur. Per crucem enim veterem exuẽtes, nouũ Adam Chriſtum induti ſumus, à quo noſtræ ſubſtantię renouata iuuentus iure lætitia afficitur. Et quomodo oporteat ad hoc altare ingredi, audi. *Cõfitebor tibi in cithara deus deus meus.* Vides quòd per confeſſionem introire ad altare dei, & renouari poſſumus. Oportet autem in cithara contexere cõfeſſionem, hoc eſt, in compunctione pſalmorũ, vel in mortificatione, vel in concentu virtutum. Mortificationem enim, nerui: concentum autem, harmonia ſi-

ὁ θεὸς, θεός gnificat. Deus autem, deus, inquit, meus. Primum cum articulo, ſecundum ſine articulo, vt eum doceat, qui eſt de⁹ in omnibus. Eum deum eximium per zelum inſcribimus. *Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me?* Cur luges, inquit, vel turbaris animo? Adeſt enim, inquit, gaudium & tranquillitas, ſi aſcenderis in ſpem quæ in deo ſita eſt. Si autẽ dicat anima, Et quomodo poſſum ſperare in deo, cũ peccauerim? audi deinceps prophetam docentem quæ ſequuntur, *Spera in deo, quoniam adhuc confitebor illi.* Vbi autẽ eſt confeſſio, illic magna ſpes eſt familiaritatis cum deo. Et propterea adiecit Pſalmographus, *Salutare vultus mei deus meus.* Vultus noſter ſunt ſenſus noſtri. Eos cum ſuſce-

piſſet Chriſtus,ſeruauit per myſteriũ incarnationis,quandoquidem fuerant corrupti à dæmonibus.

IN XLIII. PSALMVM, VIctoriæ effectori filiis Core.

DEus auribus noſtris audiuimus, patres noſtri annunciauerunt nobis, Opus quod operatus es in diebus eorum,& in diebus antiquis. Alius, In diebus prioribus. Alius, In diebus ab initio. Hunc pſalmum dicit quidem propheta, dicit autẽ non ex perſona propria,ſed ex perſona Maccabæorũ,narrans & prædicens quæ futura erãt in illo tẽpore. Tales enim ſunt prophetæ,omnia tẽpora percurrunt,præſentia, prę terita,futura. Quinã ſunt autẽ hi Maccabæi,quídque paſſi ſunt,& quid fecerũt,neceſſarium eſt primùm dicere vt ſint apertiora quæ in argumento dicuntur. Ii enim, cũ inuaſiſſet Iudæã Antiochus,qui dictus eſt Epiphanes, & omnia deuaſtaſſet,& multos qui tũc erãt,à patriis inſtitutis reſilire coegiſſet,permãſerunt illæſi ab illis tentationibus:& quãdo graue quidem bellum ingruebat,nec quidquam poſſent facere quod prodeſſet,ſe abſcondebant. nã hoc quoque fecerunt Apoſtoli. Non enim ſemper apparentes in media irruebant pericula, ſed nonnunquam & fugientes & latentes ſecedebant. Poſtquam autem parũ reſpirarunt, tanquam generoſi quidam catuli ex antris exilientes,& è latebris emergẽtes,ſtatuerunt non ſe amplius ſolos ſeruare,ſed etiam alios,quotcũque poſſent, & ciuitatem: & omnem regionem obeuntes, collegerunt quotquot inuenerunt adhuc ſanos & integros:& multos etiam qui laborabant, & corrupti erant,in ſtatum priſtinum redegerunt,eis perſuadentes redire ad legẽ patriã. Deum enim dicebant eſſe benignum & clementem,nec vnquam adimere ſalutem quæ proficiſcitur ex pœnitentia. Hæc autẽ dicentes,habuerunt delectũ fortiſſimorum virorum. Non enim pro vxoribus liberis & ancillis, patriæque euerſione & captiuitate, ſed pro lege & patria republica pugnabant. Eorum autem dux erat deus. Cum ergo aciem dirigerent,& ſuas animas prodigerent, fundebant auerſarios, non armis fidentes, ſed loco omnis

Macc.1 *Ioan.20.*

armaturæ,pugnæ cauſam ſufficere ducentes. Ad bellum autem euntes,non tragœdias excitabant,non pæanas canebant, ſicut nonnulli faciunt: non adſciuerunt tibicines,vt fit in aliis caſtris,ſed dei supernè auxilium inuocabant,vt adeſſet,opem ferret,& manum prębeæret,propter quem bellum gerebant,pro cuius gloria decertabant. Videamus ergo quid hæc caſtra dei loquãtur,quæ ſunt ſpiritali munita auxilio,cum ſunt hoſtes aggreſſura. Deus auribus noſtris audiuimus. Quia enim nonnulli eorum qui cum ipſis ſtabant in acie, Antiochi multitudinem, inſtructam aciem,& victoriam videntes,& quòd omnia primo impetu cepiſſet,propriámque imbecillitatem & paucitatem conſiderantes,molliores erãt & imbecilliores,eorũ animos ſpiritúſque excitans, & oſtẽdens quòd in dei ductu vniuerſum ſitum eſt,& abſque exercitu,ſi is opem ferat,poteſt parari victoria:inſtar precationis compoſitam ſuaſionẽ & exhortationem facit ad commilitones,& deũ alloquens,eos prõptiores reddit & alacriores. Nõ eſt autem hæc parua pars adhortationis. Neque enim tantũ virium habuiſſet ad eos conuerſa oratio,ſicut ad deum directa. Et ideo procedẽs dixit: Non in gladio ſuo poſſederũt terrã,& dextra eorũ non ſaluauit eos. Hoc eſt enim eius qui eos recreat & reficit,qui ſunt molliori & imbecilliori animo ad labores ſuſcipiendos, qui quærunt victoriã ex humana conſequẽtia. Omnis ergo hęc precatio,eſt ad milites adhortatio,quæ iubet vniuerſum in deum coniicere ſtatueréque ex ſpe in illum pendere victoriam. Cur autẽ non dixit abſolutè, Audiuimus, ſed noſtris auribus audiuimus? Quanam enim alia corporis parte auditur? Nunquid quæ dicuntur,ſunt ſuperuacanea? Abſit. Sed hic eſt mos cõmunis hominũ,qui,quãdo aliqua narrant de quibus ſunt facti cẽrtiores,& res magnas & magni põderis referunt, iis quibus ea non ſunt vſqueadeo certa, aures ſemper adiiciunt,dicentes ſe auribus audiuiſſe. Non in hac autem ſolùm actione,ſed etiam in aliis hoc ipſum facere conſueuimus, noſtros ipſorum ſenſus producentes in teſtimonium. Eſt ergo eorum qui volunt fidem facere auditori,aures adiungere. Nam in oculis etiam & in manibus hoc ipſum facimus, vt quando dicimus, Manibus

Audire auribus.

Palpare manibus.

noſtris palpauimus. Porro autem etiam dicebant Apoſto li: Quæ viderunt oculi noſtri, & manus noſtræ contrectauerunt. Vide autem eorum vel hinc ex procœmio virtutem, qui cum tot & tanta propter deum paſſi eſſent, à patria & libertate excidiſſent, pericula adiiſſent, alij autē in exilium acti, montes & ſolitudines perſequerentur, nihil eorum interim dicunt, videlicet, Hoc & illud paſſi ſumus propter te, da nobis auxilium: ſed tanquam hæc eis deeſſent quæ iure afferre poſſent, nec fiduciam ex ſuis factis haberent: ad ea, quę deus maioribus illorum fecerat, confugiunt. Eos enim qui fiduciam non habent, hæc facere nō eſt mirandū, cū eos ad hoc trahat neceſſitas. Quòd autē illi qui propterea quòd rectè fecerunt, magnificè loqui poſſint, nolūt ex iis ſeruari, ſed ex dei benignitate qua in patres vſus eſt: hoc eſt magnum argumentum eorū humilitatis: prompti autem & alacris ſui animi non paruam hinc quoque cauſam ſtatuūt. Sufficit enim dei vel ſola appellatio ad profligādà bella innumerabilia. Patres noſtri annunciauerunt nobis. Audite quotquot veſtrorum filiorum nullam curam geritis: quicunque carmina diabolica canentes, cōtemnitis diuinas narrationes Sed nō hi eiuſmodi, ſed in narrationibus præclarorum dei factorum vitam aſſiduè conſumebant, & duplex lucrum faciebāt. Nā & qui beneficio affecti erant, dum beneficiorum recordarentur, meliores fiebant: & qui ex illis deſcenderant, nō paruum dei cognitionis argumentum ſumebāt ex his narrationibus, & incitabantur ad imitādam virtutem, eis enim libri erant ora eorum qui ipſos genuerant, omníſque ſchola & omnis diatriba has habebat narrationes, quib⁹ nihil erat iucūdius, nihil conducibilius. Si enim rerum ſolum narrationes, fabulæque, & figmēta, ſolent ſæpe multos conſolari auditores: multò magis hæc quę magnam oſtendebant beneficentiam, potentiam, ſapiētiam, curam, & vnà cum voluptate auditorem excitabāt, & meliorem reddebant. Qui enim dum fiebāt, interfuerant, & viſu exceperant, ea auditui tradebant, & ad fidem faciendam non minus valebat auditus quàm viſus. Non minus enim credebant ij qui non adfuerant nec viderant, quàm ij qui adfuerant & viderant. Hoc quoque eos nō

Videre oculis. *1. Ioan. 1*

γνώμη.

Patres officii ſui monentur.

Hiſtoriarum ſacrarum vtilitas.

parum exercebat ad fidem. Videamus autem quid narrarunt, & nunquid ſimilis argumenti meminerunt. Qui enim eſt aliquid rogaturus, & poſtulatum conſecutus, ex data aliis gratia eũ oportet petere ſimilia. Quod autem dico, eſt eiuſmodi, Petit aliquis famulus à nobis donum: ſi oſtenderit alium quoque id accepiſſe, maximã affert rationem cur id debeat accipere, niſi exemplum lædat differentia. Differẽtiã autẽ dico perſonæ vel rei. Si enim qui accepit, talis ſit qualis qui petit, & id quod petitur, ſimile: cõſiſtit exemplũ. Sin autẽ ille quidem iure accepit, hic autem non itidem: poſtulatione maiori erit opus. Neceſſe eſt autem id quod dico, manifeſtum facere ex ſcripturis. Chananæa poſtquam audiit, Non eſt bonum accipere panem filiorum, & dare canibus: dicit. Etiam domine. Nam & catuli edunt de micis menſæ dominorum ſuorum. Et Paulus rurſus ſcribẽs dicebat, Si alij veſtrę poteſtatis ſunt participes, multò magis nos: ex perſonæ differẽtia ſe plus iuris habere oſtẽdens. Et rurſus ſcribens ad Philemonẽ, dicebat, Quia viſcera ſanctorũ requieuerũt per te frater: propter quod multã fiduciam habens in Chriſto Ieſu imperandi tibi quod ad rẽ pertinet, propter charitatem magis obſecro. Hic eſt ex æquo exemplũ. Quando enim primus fuerit qui accepit: veluti quandam ſecundo feneſtrã aperit, ſi ſimilis ſit qui eſt petiturus, vel ſi eadẽ petat. Non ſolũ autem ex iis quæ aliis data ſunt, ſed ex iis etiam quæ in nos ipſos antea collata ſunt, fit ſæpe valida poſtulatio: quod etiam fecit Paulus ſcribens ad Philippenſes, & dicens, Quoniam & Theſſalonicã ſemel & iterũ quod mihi vſui futurum erat, miſiſtis. Et ideo multi qui multis donant, hoc præcipiunt ne id dicant aliis, ne in vnum facta gratia, ei qui dedit, multos petitores excitet, vtpote quòd non poſsit ſubterfugium inuenire qui dedit, quo minus det aliis. Et hoc quidem meritò iubent homines, vt qui dando fiant pauperiores: Deus autem contrà prædicat & proclamat ea quę dat aliis, vt aliis etiam prębeat occaſionem rurſus ab eo petendi. Dando enim maiores eius oſtẽduntur diuitiæ. Et ideo dicit Paulus, Qui diues eſt in omnes, & ſuper omnes inuocantes eum. Vidiſti nouã quandam naturam diuitiarum. Eam tu quoque imitare ma-

δόγμα. *Paradigma.* *Matt. 15.* *1. Cor. 9.* *Philip. 4.* *Rom. 10.*

gnificentiam. Quando enim opes repoſitas cõſumpſeris, *Prou. 3.*
tunc ipſas magis augebis. Si autẽ infoderis, ipſas tũc magis diminues. Et quid mirum ſi hoc accidit in ſpiritualibus, cũ hoc fiat etiam in carnalibus? Si quis enim propter *Matt. 19*
parſimoniam frumẽtum domi ſitum non conſumpſerit, *Marc. 10.*
nec in terrã iecerit, id vermibus exedendum tradidit. Sin *Luc. 18.*
autem diſperſerit, maiorẽ meſſem colliget. Audite quotquot eſtis tardi ad eleemoſynã. Audite qui vobis diuitias ſeruando diminuitis. Audite qui nihilo meliùs affecti eſtis, quàm qui ſunt in ſomnis diuites. Quę ſunt enim pręſentia, ſunt ſomnio nihilo meliora. Sed quẽadmodũ qui *Collatio elegans.*
in ſomnis ſibi videntur habere pecunias, licet fuerint regiæ gazæ domini, cũ dies illuxerit, ſunt omniũ pauperrimi: ita etiã in via pręſenti qui nihil illuc auferre potuerit, eſt omnium pauperrimus, licet omnia poſſederit. In ſomnis enim ſolum eſt diues. Si velis ergo mihi oſtendere diuitem, tunc mihi oſtende quando fuerit dies, quãdo in illam patriam receſſerimus: nunc autem nõ potero diſcernere diuitem & pauperem. Non eſt enim rerum veritas, ſed potiùs ſplendida & ſpecioſa vocabula. Quemadmodum enim nõnulli appellant cęcos græcè πολυβλέποντας, *Polyblypontes cæci.*
hoc eſt, multum videntes, licet res nomen non ſequatur: imo ij ſunt maximè non videntes: ita etiam nomen diuitum hic dico, circunferri, eorum qui nihil illic poſsident. Quando enim hic diues fuerit, tunc eum ſcio maximè eſſe pauperem. Niſi enim eſſet valde pauper, non valde diteſceret. Quemadmodum enim cęcum, niſi omnino eſſet excæcatus, non appellaſſent ipſum πολυβλέποντα, hoc eſt, multum videntem: ita hic etiam putandum eſt. Depoſita ergo deceptione nominum, veritatem rerũ arripiamus. *Diuites, maximè pauperes.*
Res enim non conſiſtunt in nominibus, ſed rerum naturę effingunt nomina ex propria ſubſtantia. Hic vocatur diues, ſed nõ eſt. Et quomodo non eſt, quãdo multũ argẽti, multũ auri, & lapides pretioſi, & veſtes aureæ, & omnia alia ei affluũt? Quoniã non aurũ, nec veſtes, nec pecuniæ, ſed eleemoſyna facit diuitem. Hæc enim ſunt fœnũ, hæc ligna & ſtipula. Quarúmnam enim, dic quæſo, veſtium amictus illum ad terribile illud tribunal nudum ſtantem operire poterit? Quod pertimeſcens Paulus dicebat, *1. Cor. 5.*

2.Cor.5. Siquidem induti,non nudi reperiemur. Quænā pecuniæ eum venientem in periculū poterunt eximere? Quinam famuli poterunt adeſſe domino qui flagellatur? Quænā dom⁹? Quinā lapides pretioſi? Quęnā balnea poterūt abſtergere ſordes ſuſceptas ex peccatis? Quouſque voſipſos ſeducitis? Quouſque rerū veritatē non cernitis, ſed ſomniis inhiatis,cū propè atque adeo in foribus ſit iudicium? Sed reuertamur ad ea quę ſunt propoſita. Patres noſtri an nunciauerūt nobis opus quod feciſti in diebus eorū,& in diebus antiquis. Poteſt etiam hoc verbum ſumi anagogicè. Si enim illis patres narrarūt, ſed & nobis etiam dedit dei gratia,vt quæ illis facta ſunt,per ſancti ſpiritus aduētū diſceremus. Quomodo autē poterit quiſpiā hæc ſumere anagogicè? Si ea trahat ad præclara nouæ gratiæ facinora,quòd in cælū ſublati ſumus,ꝙ regno digni ſumus habiti,ꝙ Deus homo factus eſt, quòd ſoluit intermediā ſepis maceriā. Sed redeamus ad hiſtoriam. Opus quod operatus es in diebus ipſorū,in diebus antiquis. Meminit cuiuſdam antiquæ narrationis, & quæ præclarè olim facta ſunt adducit. Et cur non alicuius noui & recentis meminit? Quoniā apud homines quidē iure ea quæ ſunt ꝓphetarum,narramus:& per ea ipſos attrahimus,vt pote ꝙ ſit eis imbecilla memoria. Deo autem æquè ſunt omnia cognita,& vetera,& noua. Ecce enim,inquit,tu cognouiſti omnia antiqua & nouiſsima,vltima & prima. Nihil autē refert an veterem an nouam narrationē dixerit,modò ſit adiecto conueniens. Quámnā autem vult antiquā dicere narrationem? Audiamus. *Manus tua gentes diſperdidit,& plātaſti eos:affl lixiſti populos,& expuliſti eos.* Agnouiſtis ne quódnā bellum dicat,quā victoriā,quod trophæū? Opúſne habetis vt id à nobis declaretur? Exiſtimo quidem multos iā intellexiſſe quod dicitur. Propter eos autem qui ignorāt, neceſſe eſt aliquid noſtrum addere. Quorúmnā ergo trophæorū,quorúmnā facinorū meminit? Eorū quæ in Ægypto,eorū quæ in deſerto, eorū quæ in terra promiſsionis facta ſunt,vel potius eorū quę in promiſſione. Neq; enim ij qui ex Ægypto egreſsi ſunt,ij peruenerūt in Palæſtinā, ſed oēs ceciderunt in deſerto. Quādo ergo qui ex illis nati ſunt,& qui in deſerto ſunt educti, exierūt in Palæſtinā,

ἀναγωγικῶς. — *Epheſ.1.* — *Ioan. 1.* — *Epheſ.2.* — *Pſal.156* — *Num.14.* — *Hebr.3.* — *Præter Ioſue & Caleb.*

inquit, eis non fuit opus armis, ſed vel ipſo ſolo clamore vrbes ceperũt: & cũ Iordanẽ tranſiiſſent, primam vrbem quæ eis occurrit, Iericho, ſaltantium potius quàm bellãtium ritu diruerunt. Armati enim non tanquã ad pugnã, ſed tanquam ad concionem feſtúmve ac choreã egreſsi ſunt, ornatus potius gratia, quàm vt tutiores eſſent, armis inſtructi, & ſacris veſtibus induti, & habentes Leuitas qui caſtra præcedebãt, muros cinxerũt. Et videri poterat ſpectaculũ admirabile, & penè incredibile, tot millia exercitus certo ordine & numeroſe incedentia, in ſilentio ſummo, honeſtéq; ac decorè, perindè ac nullus adeſſet, cũ illo tubarũ concentu & modulatione omnia rectè geſſiſſe. Erubeſcant qui tumultuantur in eccleſia. Si enim vbi tubæ reſonabant, tã pulcher erat ordo, & tanta moderatio: vbi Deus ipſe loquitur, quámnã veniam aſſequentur, qui propter ſuos tumultus impediunt ne quæ dicuntur, exaudiantur? Sed cur, inquit, non meminit eorum qui exceſſerunt ex Ægypto? Quoniã omnes ceciderunt, quoniã pœnas dederunt. Cur autẽ omnes perierũt? Quoniam valde peccarũt. Hic autẽ aliud quoque prouidit, vt qui Palæſtinã erant occupaturi, mala quæ erant in Ægypto, non vidiſſent, omnẽ nempe ſuperſtitionẽ, & oẽm impietatẽ, & vt tantæ improbitatis nullum magiſtrum haberent. Eos enim ita præoccuparat Ægyptiorũ conſuetudo, & eos ita ceperat, vt poſt tot miracula ne in deſerto quidem purè erroris reliquias abſtergerent. Quòd ſi etiam accepiſſent Chananæos priorib' deteriores magiſtros, quomodo nõ impegiſſet eorũ impietas? Et ideo eos qui nati erãt, continuit in deſerto, donec ad virorũ ætatẽ perueniſſent eorũ filij. Hęc autẽ loquitur non è domo noſtra deſumpta, ſed producta è ſcripturis. Nã per Ezechielem deus hoc ipſum eis exprobrat, quòd cũ eos in deſertum eduxiſſet, & multum cum eis diſſeruiſſet, nõ audiebatur. Sed qua de cauſa iuſsit eos armis indui, cũ eſſent aggreſſuri Iericho? Fuiſſet enim admirabilius, ſi hoc feciſſent ſine armis. Maximè ergo cũ iubeat aliquid humanũ facere, & aliquod ſenſile auxiliũ accipere, hoc facit ſe demittẽs ad eorũ imbecillitatẽ. Quid potuerũt enim arma efficere ad muros diruẽdos. Quid verò clãgor tubarũ? Si enim fuiſſet bellũ ad-

Ioſ.6.

Exclamatio ab exemplo.

Cur filij Iſrael tam diu in deſerto retẽti.

Eze.20.

uerſus homines, fuiſſet aliquod momentum in armis reponendũ. Sin autẽ erant caſura mœnia, cúrnã armis in-
Iuc. 6. duũtur? Porrò autẽ in Gedeone quoque, qui capti ſunt, erant numero æquales iis qui non capti ſunt, omnes enim manifeſti fuerunt. Quãobrem ergo hæc fiunt? Vt qui hæc
ἀναγωγή iubentur, ad fidem deducantur. Anima enim quæ coalita eſt corpori, & nihil vnquã vidit incorporeũ, & ſenſilibus
Rom. 1. inhiat, ab iis quæ videntur, ad ea quę mente cõprehendũtur, deduci opus habebat. Vnde etiã prophetis de deo loquẽtibus opus fuit humanorũ mẽbrorum meminiſſe, nõ vt illã naturam à corruptione & interitu alienã, ad mẽbrorum figuras formarent ac effingerent, ſed vt animam in ſenſilibus cũ corpore enutritam, ex humanis docerent ſecreta quæ ſunt ſupra hominem. Quoniã ergo Dei operatio eſt aliquid quod apprehenditur intelligentia: ne qui tunc erant, non crederent, ponit etiam aliquid ſenſile. Si enim dixiſſet, In ſeptẽ diebus euertetur vrbs vobis quieſcẽtibus, & nihil facientibus: fortaſſe multi non credidiſſent, nunc autem hæc præcepta, veluti quoddam fundamentũ, humanæ menti ſubiicit. Et ne id quod dicitur, exiſtimetis eſſe ſolummodo coniecturam, volo vobis narra-
Probatio ab exemplo. re veterem hiſtoriam quæ confirmat quod dicitur. Naamam erat quidam Syrus. Eum cũ lepra inuaſiſſet, & propter eum morbum erubeſceret, vt qui in maximo pericu-
4. Reg. 5. lo verſaretur, venit in Palæſtinam (breuitate enim vtẽdũ eſt) volens à Propheta liberari hoc malo. Cũ ergo veniſſet, & in viri foribus cõſtitiſſet, vocauit medicum. Ille autem exaudiit quidem, non tamen eſt egreſſus, ſed tantùm miſit, iubens eũ tingi in fluuio Iordane. Ille autem, quoniam erat leue mandatum, non multũ habens ex ſenſili, & quod non habebat opus ſublimi cogitatione, nõ credidit. Sed quid dicit? Putabã quòd egrederetur ad me, & imponeret manũ ſuã, & inuocaret deum, & curaret lepram. Vides quomodo anima op⁹ habuerit re aliqua ſenſili. Nõ exiſtimaſſet enim iuſſum medici ſufficere, ſed manu opus fuiſſe, erat imbecillitatis eius qui curabatur. Porrò autẽ multa quoq; alia hinc ſoluũtur. Et ideo Chriſt⁹ quoq; non
Matth. 7. ſemper verbo ſanat, ſed etiã manu, immiſit enim manum
Marc. 7. in os & in linguã: & alicubi quidẽ verbo ſolo, alicubi au-

tem volũtate ſolũ omnia faciens, curabat eos qui accede
bãt. Quare ergo hoc faciebat? Propter imbecillitatẽ eorũ
qui accedebant. Et vt ſcias hoc factũ fuiſſe propter eorũ
imbecillitatẽ, laudabat eos qui eiuſmodi rebus minimè
opus haberent. Amen, enim inquit, dico vobis, Nõ inueni *Mat.* 8.
tantam fidẽ in Iſraël: quandoquidẽ non traxit eũ in domũ
ſuam Cẽturio, ſed dixit eius iuſſum ſufficere. In Ezechia
itaq; nihil tale fit, ſed eſt ſolũmodo prædictio, & nihil hu
manum adſumptũ eſt. & ideo in eo quoq; qui vxoris zelo-
typia laborat, iuſſa eſt res aliqua craſsior. Quòd ſi velis *4. Re.* 18.
hæc quoque ſumere anagogicè (omnia enim, inquit, hęc *Nu.* 5.
figuræ eueniebãt illis, ſcripta ſunt autẽ ad correctionẽ no *1. Cor.* 10
ſtram, ad quos fines ſeculorũ deuenerũt) cogita apud te
optimos eccleſiæ doctores pro tuba oratione vtentes, &
aduerſariorũ mœnia diruẽtes, & populũ integra & perfe-
cta Ieſu armatura armatũ. Septẽ autẽ dierũ numerus iam
antè nobis ſoluit ſabbatũ. Neq; enim eiuſmodi legis prę-
cepta principaliter data ſunt. Et ideo de ſacrificiis quidẽ
dicit, Quis enim ea requiſiuit è manib' veſtris? Et rurſus: *Eſa.* 1.
Nunquid carnes ſanctę auferẽt peccata veſtra? Et rurſus: *Hiere.* 11
Nũquid hoſtias & ſacrificia obtuliſtis mihi in deſerto qua *Amos* 5.
draginta annis? Et rurſus: Cur mihi affers thus ex Saba, & *Hie.* 6.
calamum ſuaue olentẽ è terra lõginqua? Et rurſus, Sacrifi
ciũ & oblationẽ noluiſti. Et rurſus, Nũquid holocauſta & *Pſal.* 39.
ſacrificia vult deus, vel ea exaudire? Et rurſus, Si voluiſſes *1. Re.* 15.
ſacrificiũ, dediſſem. Et rurſus, Obedientia melior eſt q̃ vi- *Pſal.* 50.
ctima. Et rurſus feſta eiiciẽs inquit, Odio habui, repuli fe- *Eſa.* 1.
ſta veſtra. Aufer à me ſonũ canticorũ tuorũ, & cantũ orga
norũ tuorũ nõ exaudiã, & diẽ magnũ nõ ſuſtineo, & ieiu- *Amos* 5.
nium & ferias odit anima mea. Et rurſus, Nõ eſt hoc ieiu- *Eſa.* 58.
niũ quod elegi. Rurſus quoq; dicebat Ezechiel, Dabo vo- *Eze.* 20
bis præcepta nõ bona, in quibus nõ viuetis in ipſis. Ita e-
tiam ſabbatũ hîc ſoluitur. Sed cur dicit, Quis hæc requiſi
uit de manibus veſtris? Hoc vobis relinquo ſoluendũ. Po
teritis aũt talia inuenire, ſi purã vitã egeritis. Si enim Cor
neliũ ꝓpter vitã optimã vocauit ad arcanorũ cognitionẽ, *Act.* 10.
& Eunuchũ propterea ꝙ ſtudioſè legeret, fecit etiã cogno *Act.* 8.
ſcere: multò magis eos qui iã fidẽ aſſecuti ſũt, ſi rectã vitã
oſtẽderint, docebit quæ ſunt manifeſtiora. Quẽadmodũ

1.*Cor.* 3. enim vita immũda eſt impedimẽto quò minus ea cognoſcantur, vt dicit Paulus, Non potui loqui vobis tanq̃ ſpiritalibus, quoniam lites ſunt in vobis & contentiones. Et rurſus Eſaias, Scire vias meas deſyderant, vt populus qui
Eſa. 58. fecit iuſtitiam : ita etiã vita munda deducit ad quærendi
Luc. 11. ſtudium. Quærite, inquit, & inuenietis. Quinetiã parabola ei⁹ qui petit panes ab amico qui iã dormiebat, hoc oſtẽ
3.*Reg.* 3. dit. Propterea Salomon quoque quoniã petiit ſpiritalia, ea etiã accepit quæ nõ petiit. Quando autẽ & aſsiduitas, & ſpiritalis petitio, & pura vita adfuerit, cogita apud te quanta erit accipiendi facilitas. Atqui vel ipſa per ſe ſola
Luc. 11. aſsiduitas plurimum potuit. Dico enim, inquit, vobis, etſi non propterea q͞ ſit eius amicus, ei dabit, propter impudentiam tamen eius dabit ei. Sed reuertamur ad propoſitum. Opus quod operatus es in diebus ipſorũ, in diebus antiquis. Manus tua gentes diſperdidit, & plantaſti eos. Vide q̃ propriè dictione vſus eſt. Nõ eò, inquit, ſolùm rẽ deduxiſti, vt illi quidẽ vincerent, hi verò vincerentur: ſed omnia longius proceſſerunt, licet antea quoque nõ æquo certamine res gereretur. Illi enim poſsidebant, hi verò erant aduenæ: ſed tamẽ tãta facta eſt mutatio, vt illi quidẽ radicitus euellerentur, hi verò fierẽt ciues & habitatores.
Man⁹ dei Et ideo de illis quidẽ dicit, Manus tua gentes diſperdidit: de Iudæis autẽ, plantauit. Manum autẽ dicit eius potentiam. Quòd ſi eos qui aliunde adueniebant, & nec vrbem nec domũ habebant in qua ſedes figerẽt, aut in quã ſe reciperent, reddidit tam cito potentiores iis qui intus habitabãt: multò magis nos patriis eiectos nõ deſpiciet. Quid eſt autẽ, Plantaſti? Fixiſti. Quod eſt enim plantatũ, ſit firmum & ſtabile. Quid igitur, dic quæſo, non migrarunt? nõ abducti ſunt in loca aliena? Abducti ſunt certè, ſed nõ ꝓpter imbecillitatẽ eius qui collocauerat, ſed propter vitiũ eorum qui plantati ſunt. Niſi enim quæ fecerant, fuiſſent eis impedimento, nihil vetuiſſet quo minus domi manerent. Afflixiſti populos, & expuliſti eos. Nonnulli dicunt hæc dici de Ægyptiis. Mihi autem videtur hoc quoque dictum eſſe de gentibus. Nã de illis quoque ſumpſit ſupplicium, in vtroque ſuam oſtendens potentiã, in delendis ſcilicet inimicis, & ſuis confirmandis. *Non enim in gladio ſuo*

poſſederunt terram, & brachium eorum nõ ſaluauit eos. Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui. Alius, Lux. *Quoniam complacuiſti in eis.* Atqui vincebãt omnes armati in bellis. Armati quidem, ſed nõ erat opus armis, ſed deo duce. Vides quomodo loco orationis adtexit conſilium, ſuadens vt omnia in deum coniiciant, eiúſq; arbitrio permittant? Quomodo autem terram vocat hæreditatem, cũ patres, aui, & proaui terram non obtinuerint, ſed alio & alio tẽpore conſumpti ſunt? Quia fuit facta patribus promiſsio. Veni, inquit, in terram, quam tibi oſtẽdero, & dabo tibi terram, & ſemini tuo. Cùm autem dixiſſet dexteram & brachium, quoniam paulò craſsiùs meminit dictionum, vide quomodo attollit orationem, rurſus ſubiũgens, & dicens: Et illuminatio vultus tui, hoc eſt, defenſio, prouidentia. Velle enim adeſſe illis ſolùm ſuffecerit. Deinde etiam cauſa, Quoniam complacuiſti in eis. Hoc eſt, quoniam dilexiſti eos, quoniam voluiſti. Res itaque quæ fiebant, erant gratiæ non rectè factorum, nec id ex propria virtute aſſecuti ſunt, ſed ex dei benignitate. *Tu es ipſe rex meus & deus meus, qui mãdas ſalutes* Iacob. Alius, Manda de ſalute Iacob. Et quænam eſt hæc conſequentia? Magna quidem cum iis quæ dicta ſunt. Quod enim dicit, eſt eiuſmodi. Nos ab illis originem duximus: & tu deus ille ipſe es qui & tunc & nunc illa feciſti. Vndénam ergo eſt tanta mutatio? Non enim alius quidem ille deus, tu verò alius, ſed tu idem ipſe es. Neque verò rurſus tu quidem idem es, ego verò alium deũ inſcribo, ſed tu es rex meus, & deus meus. Ab imperio tuo non reſiluimus, alium ducem non inſcripſimus. Qui mandas ſalutes Iacob. Hoc eſt, & deus idem, & eadem eſt prouidentia. Vndénam eſt ergo rerum mutatio. Quis eſt ergo, qui mandat? Qui præcipit, qui iubet Iacob vt ſeruetur. Hîc rurſus oſtendit magnam auxilij facilitatẽ, & maximam poteſtatem. Sed neque parentis, nempe Iacob, temerè meminit, ſed vt cauſam ſuam magis probet, eius virtutem adducit, volens ſibi deum reddere propitium. *In te inimicos noſtros ventilabimus cornu.* Et tu idem es, inquit, & prouidentia eadem, & nos noſtra tibi adſcribimus, & eiſdem armis vſi ſumus. Hoc enim ſibi vult illud, In te inimicos noſtros vẽtilabi-

Hæreditate poſſederunt ter. ἐκληρονόμησαν γῆν.

Gene. 12.
Gene. 15.

Spernemꝰ ἐξουδενώσομεν, nihili ducemus.

mus cornu. Alius autem dicit, Eos qui nos affligunt, cornu petemus. *Et in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nos.* Alius, Conculcabimus. Quid, inquit, dico in te? Vel nomen tuum ſolùm inuocare ſufficit ad omnia egregiè peragẽda. Non dixit enim vincemus, vel ſuperabimus: ſed, nihili ducemus, nec eos eſſe aliquid putabimus. Hoc enim ſibi vult illud, in te inimicos noſtros vẽtilabimus, & in nomine tuo nihili ducemus inſurgentes in nos. Nõ enim exiſtimabimus eos eſſe aliquid, nec perterrebimur, ſed tanquã qui nihil ſunt, perſequemur. Quod ſignificãs alius interpres, dixit, Conculcabimus, per vim partã victoriã, inſtructam abſque certamine aciẽ, pugnã ſine metu oſtendens. *Non enim in arcu meo ſperabo.* Alius, Confidit. *Et gladius meus non ſaluauit me.* Et quare his vſus es? Cur autẽ armaris, & arcum & gladium tractas? Quoniã ita iuſsit deus noſter, propterea eis vſus ſum: vniuerſum autem in eum cõiicio, & eius arbitrio permitto. Ita docebantur bellare cum inimicis ſenſilibus, ſuperno auxilio muniti. Ita etiam cum iis, quos ſola apprehendit intelligentia. Tu quoque quando aduerſus diabolum bellum geris, dic ita: Non confido meis armis, hoc eſt, non meæ virtuti, nec meæ iuſtitiæ, ſed Dei miſericordiæ. Ita etiã dicebat Daniel, Non in iuſtitiis noſtris * nos iactamus miſericordiam noſtram ante te. *Saluaſti enim nos de affligentibus nos, & odientes nos confudiſti.* Alius, Quia ſeruaſti. Quid opus eſt, inquit, dicere vetera, & quæ facta ſunt à maioribus? Nos, inquit, ipſi habemus multa pignora prouidentiæ, & glorioſa trophæa, frequentéſq; & admirabiles & incredibiles victorias enumerare poſſumus. Propterea enim dixit, & odientes nos confudiſti, oſtendens eum non ſolùm nos liberaſſe, nec tantũmodo eripuiſſe, ſed cum magno dedecore eorum qui nos inuadebant. *In deo laudabimur tota die, & in nomine tuo confitebimur in ſeculum.* Alius, deum laudamus toto die. Victoria quidem, inquit, præteriit, nobis autem manet gratiarum actio. Totum enim diem dicit totam vitam. Non enim ceſſamus, inquit, tuum laudare & celebrare auxiliũ. Hæc eſt enim noſtra gloria. Hac gloriatione in eo, apud omnes nos iactamus, non ꝙ ciuitatẽ magnam habemus & admirabilem, nec quòd primi vincimus, nec quòd viribus

Dan. 9.

Proſternimus preces ante faciem tuã.

Dies pro vita.

corporis ſumus ſuperiores: ſed quòd verum Deum habemus, in hoc gloriamur. Non ſolùm quando nobis bene vis, ſed etiam quando relinquis. Hoc enim eſt, Tota die: ſicut etiam dicit Paulus: Mihi autem abſit gloriari, niſi in *Galat.8.*
cruce Chriſti. Nulla eſt enim alia eiuſmodi gloria. Quocirca rurſus dicit, Non ſolùm autem, ſed etiam gloriantes in Deo. Nihil enim poteſt conferri cum hac gloriatione. Nemo ergo ſe iactet & glorietur propter diuitias, nemo propter ea quæ ad hanc vitã pertinent, ſed propter hoc ſolùm, quòd habeat deum dominum. Hoc eſt omni li- *1. Cor. 1.*
bertate melius, hoc eſt ipſis cælis præſtantius. Si enim hu- *2. Cor. 10*
ius vel illius dici, gloriandi occaſionem ſæpe attulit apud *A minori*
homines: cogita quantam affert gloriam, dei dici. Quocirca Paulus quoque hoc pro magna authoritate poſuit, dicens, Qui autem Chriſti ſunt, carnẽ crucifixerunt cum *Galat.5.*
vitiis & concupiſcentiis. Diapſalma. Alius, ſemper. Hebræus autem סֶלָה ſelah. *Nunc autem repuliſti nos, & confudiſti nos.* Alius, Quanuis repuliſti nos. Alius, Sed ad hæc reiecisti. *Et non egredieris deus in virtutibus noſtris.* Alius, Et non progredieris in militiis noſtris. Repulſionẽ enim ſtatim pudor ſequitur, & ad mala patienda eſſe omnibus expoſitum. Copias autem hîc appellat eorum exercitum, *Copia.*
quandoquidem in eis eſt regis potentia: cum Deus hoc ſummo conſilio prouiderit, vt eſſet hoc principi, & iis qui eius reguntur, imperio, vinculum. Nam & rex iis opus habet qui eius iuſsis pareant, & hi eo qui illis præſit: & alter alterius auxilio indiget. Ne aliqua enim eſſet arrogãtia, effecit deus vt magna ſæpe paruis egerẽt. Hoc *λόγμα p-*
ipſum fecit etiam in rebus inanimis. Labantem enim co- *bat à mi-*
lumnam ſubiectus ſæpe calculus firmam ſtabilémq; præ- *nori.*
ſtitit. Et nauigium in quo quamplurimi ſunt vectores, paruus clauus dirigit, & liberat à periculis. Quid eſt autem, Quanuis repuliſti nos? Licet, inquit, tot & tanta paſſi ſimus, à te non deficimus, te laudantes, gloria afficientes, & in te gloriantes. *Auertiſti nos retro poſt inimicos noſtros. Et qui oderunt nos, diripiebant ſibi.* Alius, Poſuiſti nos extremos cuiuſuis inimici. Vide quomodo mala verbis extollit, & calamitatem verbis amplificat, oſtendens eos etiamſi eſſent peccatores, ſatis tamen pœnarum dediſſe.

Hoc etiam fecerunt pueri ex redundanti quadam copia
Dan. 3. in fornace tunc canentes & dicentes, Tradidiſti nos in manus inimicorúm noſtrorum peſsimorum, præuaricatorúmque, & regi iniuſto, & peſsimo vltra omnem terrã.
Ibidem. Et rurſus, Imminuti ſumus plus quàm omnes gentes, ſumúſque humiles in vniuerſa terra. Hoc ipſum hîc quoque ſignificat propemodum dicens, Omnibus hominibus viliores & abiectiores redacti ſumus, quandoquidem ſumus tua nudati prouidentia: & nec eouſque quidem mala noſtra ſteterunt, ſed etiam præda facti ſumus inimicis, qui nos ſuo arbitrio diuidebant. Hoc enim ſibi vult, Diripiebant ſibiipſis, hoc eſt, nullo prohibente. *Dediſti nos tanquam oues eſcarum, & in gentibus diſperſiſti nos.* Alius, Ventilaſti, aut cribraſti nos. Quid eſt, tanquam oues deuorationis? Id eſt, Feciſti nos, inquit, ad inuadendũ facillimos, nos viles eſſe oſtendens. Sunt enim aliquæ oues acquiſitionis, quæ ſunt aptæ ad generandum: ſunt verò aliæ, quę propter ſenium vel propter ſterilitatem ſunt tantùm vtiles ad comedendum. Et id quod eſt acerbiſsimum, & omnium grauiſsimum, nempe in gentes eſſe diſperſos, illis eo erat grauius, quòd ne legem quidem poſſent illic accuratè & perfectè ſeruare, & quòd à patriæ reipublicæ inſtitutis excidiſſent. Et non in vnam gentem, ſed vbique, inquit, diſperſi ſumus & ad vnum ſolùm, nẽpe malè patiendum, parati ſumus: vlciſci autem, aut manus extollere nõ poſſumus. Hoc enim ſignificat ſimilitudo ouium. *Vendidiſti populum tuum ſine pretio.* Alius, In non ſubſtantia. Alius, Non ſubſtantiæ. *Et non fuit multitudo in commutationibus eorum.* Alius, Et non multum feciſti pretium eorum. Videtur dictum eſſe valde obſcurum: ſed attendite, vt pſallatis cum intelligentia. Quid eſt ergo quod dicitur? Quàm ſint viles & abiecti oſtendit, nempe nullius pretij. Tanquam vilis, inquit, pretij abiectóſque & contẽnendos nos dimiſiſti. Hoc autem dicit more humano. Solemus enim quæ parui fiũt, & ſunt vilia, dare vel ſine precio. Quæ autẽ magni facimus, ea ſi vendamus, magno pretio vẽdimus: quæ verò parui, ea vel gratis damus. Improbos itaque ſeruos alij quidem dimidio pretio, alij verò nullo accepto pretio vendiderunt. Si minori autẽ pretio tradere, oſtẽdit quàm ſit

Ab ouib' ducta ſimilitudo.

ſit vile quod venditur: nullo dato pretio accipere, ſed ſine pretio, multò magis. Hoc ergo dicit, Perinde ac ſi homo quiſpiam rebus ſuis cedat ſine pretio, ita etiã ipſe nos tanquam nullius pretij dimiſiſti, nos valde cõtempſiſti. Hoc itaque ſignificat etiam per id quod ſubiungit, Et non fuit multitudo in cõmutationibus eorũ. Hoc eſt, In emptione noſtra. Et ideo dicit alius, In appretiatione noſtra. Pretium enim eſt quæ datur permutatio. Sæpe enim ſeruum damus, & aurum vel argentum accipimus. *Poſuiſti nos in opprobrium vicinis noſtris, ſubſannationem & deriſum his qui in circuitu noſtro ſunt.* Alius, Pompam iis qui in circuitu noſtro ſunt. *Poſuiſti nos in ſimilitudinem gentibus.* Graue eſt hoc ſupplicium & intolerabile. ab impiis maximè probris affici, ab inimicis hæc pati, eſſe circuncirca qui eis inſultent, & eos vndiquaq; circumiri ab iis qui probra ingerũt. Quid eſt autem parabola? Narratio, probrũ. Erãt enim circuncirca quidam ſcelerati, nullóque ſenſu præditi, qui non ſolùm non miſerebantur, ſed probris etiam & contumeliis afficiebant, quod eos maximè angebat. Mihi autem videtur hîc dicere Arabes, qui propè eos habitabant. *Commotionem capitis in populis.* Alius, Tranſmotionem: Hebræus autem מנד menod. Vel hoc ergo dicit, Trãſmouiſti nos. Vel per geſtum motus capitis, oſtendit valde lætantis inſolentiam. *Tota die verecundia mea contra me eſt.* Alius, Ignominia. *Et confuſio faciei meæ cooperuit me, à voce exprobrantis & obloquentis.* Alius, Et maledicentis. *A facie inimici & perſequentis.* Hæc ſupplicia eos magis cruciabant. Quoniam enim eis ſemper & aſsiduè eueniebant res ſecũdæ, & hoſtes vincebant, omnium tunc ora aperta ſunt cùm ipſi cecidiſſent, afflictíque & proſtrati eſſent: & nec reſpirare quidem poterant, ſed perpetuum ſupplicium expectabãt. *Hæc omnia venerunt ſuper nos, nec obliti ſumus te: & iniquè non egimus in teſtamento tuo.* Alius, Nec fraudem fecimus pacto tuo. Nos, inquit, aliis contraria via ingreſsi ſumus. Illi enim, antequã res vllæ aduerſæ eueniſſent, proſtrati ſunt: nos autem etiam poſt res aduerſas grauéſq; calamitates, firmo & immobili animo cõſtitimus. Hæc autem dicũnt, vt bono ſint animo, & bonam ſpem concipiant qui cum eis ſunt, hortãtes. Et ideo cũ Daniel & tres pueri dicunt, *Dan. 3.*

Ex collatione confirmatio.

Eorum, ὑμῶν, noſtris.

Similitudinẽ, παραβολὴν, parabolã משל

מנד

A contrariis expoſitio. Peccauimus, iniuſtè fecimus. hi dicunt, Non iniquè egimus in teſtamẽto tuo: commilitonum animos & ſpiritus excitantes. Si enim, inquit, maxima paſsi ſumus, & ab eis originem ducimus qui magnis affecti ſunt beneficiis, & in calamitatibus minimè declinauimus, ſpes eſt nobis magnæ ſalutis. Quod ergo dixi à principio, hoc quoque nunc dico, ꝗ loco orationis eis addũt animos, perinde ac ſi eis dicerent, Quánam de cauſa ſpem ſalutis abiecistis? Deum habemus qui nos defendit: & ſi quid peccauimus, ſatis pœnarũ pendimus: in tentationibus fortiter reſtitimus: eũ qui peccatorũ ſemper curã gerit, viæ ducẽ habemus, & ideo bonus exitus eſt nobis omnino expectãdus. Quid eſt autem, Non iniquè fecimus in teſtamento tuo? Hoc eſt, non iniquè nos geſsimus in iis quæ nobis credita ſunt, ſed ea perfectè cuſtodiuimus. Eſt enim maxima iniquitas, quando quis tranſgreditur legẽ quæ vindicat, quæ non ſinit vt vel à propinquis iniuria afficiamur, & vitium prohibet, quando quis eſt ingratus in eum qui tot nobis bona præbet. *Et non receſsit retro cor noſtrum.* Alius, Non abſceſsit. *Et declinaſti ſemitas noſtras à via tua.* Alius, Nec inclinata ſunt quæ nos erigunt. Alius, Et non auerſum eſt retro cor noſtrũ, nec declinarunt greſſus noſtri à via tua. Quod prius dixit, hoc etiam hîc dicit, quòd in tantis malorum fluctibus ne tantillum quidem labarunt. Pulchrè

Antitheſis ex collatione. *Via, lex.* autem ſic dicit. Quemadmodum enim lex ducit ad anteriora, ita iniquitas retro ſtatuit: & quemadmodum lex iubet recta via ingredi: ita etiam iniquitas traducit hominem in locum deſertum & inacceſſum. Viam ergo hîc dicit legem. Illud autem, Declinaſti, quod alij dicunt, Nec inclinata ſunt quæ nos erigunt, à via tua: Hebræus dicit ותט אשרינו מני ארחך v athet aſchurenu mini archeca. Si quis autem velit ſequi interpretationẽ ſeptuaginta, & non aliorũ, illud, Declinaſti ſemitas noſtras à via tua, hoc eſt, procul à templo tuo nos collocaſti, & in aliena terra feciſti habitare, quod non permittebat vt tuus cultus perageretur. *Quoniam humiliaſti nos in loco afflictionis.* Alius, In loco inhabitato. Alius, In loco ſirenũ. *Et cooperuit nos vmbra mortis.* Alius, Obſtruxiſti nos. Hæc mihi eſſe videtur

ἀνταπόδοσις redditio, eo quòd ſuperius dictum ſit, vbi mala narrabant

dicentes, Et confuſio faciei meæ cooperuit me, à voce exprobrantis & obloquentis, quoniam humiliaſti nos: ſiquis ita acceperit vt referatur ad illud, Declinaſti ſemitas noſtras à via tua: habet hîc conſequentiam conuenientẽ ſenſui quẽ diximus. Significat enim quomodo eos à viis ſuis repulerit, legibus inquam & inſtitutis, quòd eos in loca deſerta abduxerit, & inter inimicos dimiſerit. Hoc enim ſignificat illud, Cooperuit nos vmbra mortis, pericula dicens quæ mortem pariunt, & quibus mors eſt proxima, quemadmodum dolores mortis, & inferorum portas vocat ſcriptura. Ineuitabilia autem eſſe mala hîc per vmbram & operimentum oſtendit, & quæ nec vllam liberationem, & ne minimam quidem inuenire poſsint reſpirationem. *Si obliti ſumus nomen Dei noſtri, & ſi expandimus manus noſtras ad deum alienum: nunquid deus requiret iſta? Ipſe enim nouit abſcondita cordis.* Hoc eſt bonorum ſeruorum, malè patientes dominum colere & obſeruare. Hæc ſunt documenta philoſophiæ. Hîc etiam docent auditores non ſimulare, ſed deũ toto corde adorare. Nouit enim, inquit, abſcondita cordis. Hæc autem dicunt, eos terrentes ne quid deo indignum cogitent. Vide autem magnum virtutis incrementum: ſubiungit enim dicens: *Quoniam propter te mortificamur tota die: æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.* Magnum eſt enim & manere dei cultores, & ad alium nõ defeciſſe: multò autem maius eſt, cũ mors aſſiduè & quotidiana pericula immineant, talem conſeruare dilectionẽ. Conſydera autem quantum ſit genus philoſophiæ, cum ipſe quoque Paulus eo vtatur, Apoſtolicorum periculorũ procellas enumerans in epiſtola ad Romanos. Quot ergo hi coronis digni fuerint, quando in veteri ad eandem menſuram certaminum quæ ſuſcipienda erant in nouo, peruenerint? Quod enim dicit Paulus, Quotidie morior: hi hoc quoque, non experientia, nec euentu, ſed animo. Quare autem dixit, Propter te? Licebat, inquit, deficere, & à patriæ reipublicæ inſtitutis recedere, & tutos eſſe, ſed malumus malè pati, & patria inſtituta ſeruare, quàm poſtquam à patriis inſtitutis exciderimus, in pace vitam agere. Æſtimati ſumus tãquam oues occiſionis. Tam facilè, inquit, nos interimũt. Hîc autẽ oſtendit eorum manſue-

Vmbra mortis.

Rom. 8.

1. *Cor. 15.*

1. *Cor. 4.*

1. *Cor. 6.*

tudinem. Sed tamẽ quãuis ſimus tam facilè expoſiti, firmo tamen & immobili animo permanemus. Hîc etiã dei iure admiranda eſt potentia, ꝙ eos qui tanquam occiſionis oues erant expoſiti, cõſeruauerit, & quotidie morientes non ſciuerit in mortem incidere. *Exurge, quare obdormis domine?* Alius, Quare es tanq̃ dormiẽs? Alius, Expergiſcere. Alius, Euigila. *Exurge, & ne repellas in finem. Quare faciem tuam auertis?* Alius, Abſcondis. *Obliuiſceris inopiæ noſtræ & tribulationis noſtræ?* Alius, Miſeriæ noſtræ. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi. Potes mala ſoluere: neque enim propter tuam imbecillitatẽ, ſed ex tua permiſsione hæc fiũt, Somnum hîc dicit quietẽ, & exurrectionẽ, retributionẽ, & faciem, protectionem, prouidẽtiam, curam, auxilium. Cur obliuiſceris inopiæ noſtræ? Vide rurſus piũ & gratum animum. Non dixit, Rectè factorũ. non dixit, Animi firmi & immobilis. Nõ dixit, Animæ probatæ in tentationibus. Sed quando ſe quidem defendunt, illa ponunt. quando autem petunt auxilium, ex iis vt ſalui fiant poſtulant, ex quibus ij qui ſunt condẽnati. Quoniã, inquit, ſatis pœnarum dederũt, quoniã extrema paſsi ſunt. Hoc etiã ſæpe facit Paulus, & alij prophetæ. Atque hæc hi dicebãt, cùm nihil adhuc ſcirent nec de gehenna nec de regno, nec vllam adhuc talem didiciſſent philoſophiã: & omnia facilè ferebant. *Quoniam humiliata eſt in puluere anima noſtra. Cõglutinatus eſt in terra venter noſter.* Quoniam dixit, Obliuiſceris inopię noſtrę, hoc eſt, afflictionis, dicit deinceps afflictionem. Quod autẽ dicit, tale eſt. Periimus, defeſsi ſumus, nihilo meliori ſumus conditione, q̃ mortui. Iure autẽ dixerit quiſpiã, eorũ etiã qui rebus præſentibus affixi ſunt, animam in terram eſſe humiliatã: eorúmq; qui gulæ ſeruiunt, ventrem eſſe terræ agglutinatũ. Etenim qui amore quoque vinctus tenetur, & luto inhiat, & incorporeã quæ in ſe eſt, facultatem cineri mancipat, iure hæc pati dicatur. Quid enim aliud eſt pulchritudo corporis, niſi puluis & lutum, atque adeo quidpiã his etiam deformius ac tetrius? Quòd ſi fidẽ non habes, conſydera ſepulchra hominum, & videbis lutum & puluerem. Quando enim facies vitam præſentem exuerit, tunc apparet id quod eſt, imò verò etiam ante mortem, quando ſenectus inuaſerit,

πρόβατα σφαγῆς.

Somnus.

1. Cor. 4.
2. Cor. 1. 4. 6. &
Eſa. 25. 64.
Thre. 1. 2. 65.
Dan. 3. 9

Pulchritudo corporis, lutũ.

quando morbus afflixerit, tunc videbis id quod apparet. eſt enim lutum. ſed vt peritus artifex, vel ex vili & nullius pretij materia fecit ingentem oriri pulchritudinẽ, non vt fornicaris, ſed vt tibi ſuam oſtenderet ſapientiã. Ne ergo artifici iniuriam feceris, nec commiſeris, vt eius ſapiẽtiæ opus, ſtupri & impudicitiæ à te fiat receptaculum. Formã eouſque mirare, vt gloria & honore afficias artificem, vlterius autem ne progrediare, animi perturbationem excitans. Pulchrum opus. Is ergo qui fecit, eſt adorandus, nõ contumelia & probro afficiendus. Siquis, dic quæſo, aureã alicuius ſtatuam & regiam imaginem cœno & aliis eiuſmodi fœdauerit: nónne vltimum luerit ſupplicium? Si qui autem inter homines ſtultè & ſceleratè ſe gerit, tãti reus eſt ſupplicij: qui dei opus tãta affecit ignominia, quid tandem patietur? & maximè quãdo qui hæc facit, habet vxorem. Ne mihi enim dixeris naturæ cupiditatẽ. Propterea enim permiſſum fuit matrimoniũ, ne vltra propriis terminos progredereris. Vide enim quantò dignus eris ſupplicio. Nã deus tuæ quieti & honori proſpexit, vt & naturæ rabiem per vxorem cõpeſceres, & hoc abſque vllo periculo faceres, & ab omni turpitudine & dedecore liberareris. Tu autem eum, qui tantã tui curam gerit ex redundanti quadã & exuberanti copia, iniuria afficis. Dic enim mihi quæſo, ſi noluiſſet lege lata ſtatuere matrimonium, quantam vim & quantum cruciatum ſuſtinuiſſes? Cùm ergo oporteat te ei gratias agere & gloria afficere, quod tibi maximã laboris partem amputauerit, dũ tibi non vulgare ſolatium excogitauit: tu per ſummum ingrati animi crimen eum contumelia afficis, & omnem pudorẽ exuis, & terminos tibi præſcriptos tranſilis? Non audis Paulum & nunc, & in medio clamantẽ: Fugite fornicationem: vel potius Chriſtum, qui eius mouet animũ? Cur alienã edificis pulchritudinẽ? Cur de vultu nõ tuo curioſè ſcrutaris? Cur ferris per præcipitia? Cur retibus teipſum illaqueas? Oppone murum tuis oculis, tuos oculos obſtrue, impone legem tuis oculis. Audi Chriſtum minantem, & impudicum aſpectum tanquam adulterium condemnantem. Quid te iuuat voluptas, quando ea vermẽ parit, quando metum perpetuũ, quãdo immortale ei qui fecerit, ſuppli-

In fornicatores.

Formæ pulchritudo quatenus admiranda.

Hebr. 10

Matrimonium cur permiſſũ.

1. *Cor.* 6.

Mat. 5.

Rom.8. cium? Quantò eſt melius dum noſtrarũ cogitationũ vim parumper ſuſtinemus, frui perpetua animi quiete & tranquillitate, q̃ dum nefariis noſtris cupiditatibus paululum indulgemus, immortali cruciatu affici? Ne, ô filij, ne ita fa-
1.Reg.2. ciatis. Nõ bona eſt fama quã de vobis audio. Scio ad quos dirigatur oratio, nõ ad omnes: ſed vbi vulnus inuenerit, il-
1.Cor.6. lic medicamentum adhibet. Cur matrimoniũ violas? cur
Eccle.47. cubile iniuria afficis? cur membrum tuum probro perſe-
Exod.5. queris? cur famę tuæ maculam & ignominiam inuris? Excinde animi perturbationem, tolle delicias. Delicię enim & ebrietas ſunt fons fornicationis. Si ocio & animi remiſſione non vtaris vt oportet, id affert tibi afflictionẽ. Audi quid paſsi ſint Iudæi qui fornicati fuerant, qui corporis Chriſti non fuerant participes, qui ſpiritualis menſæ fru-
1.Cor.10. ctum non perceperant. Nec fornicemur, inquit, ſicut nõnulli eorũ fornicati ſunt, & ceciderunt in vno die 23. millia. *Exurge domine, adiuua nos, & redime nos propter nomẽ tuum.* Alius, Sta nos defendens, & libera nos propter miſericordiam tuam. Vide quomodo concluſerunt orationem poſt innumerabilia quæ ab eis rectè & ex virtute facta fuerãt. Vndénam ſalutẽ aſſequi æquum cenſent? à miſericordia, à benignitate & clemẽtia, propter nomen Dei. Quid eſt, Propter nomen tuum? Ne ipſum prophanetur, quòd ipſe etiam ſæpe dicit, Facio propter nomen meum. Vidiſti humilitatem & contritum animum. Et vndénam petunt ſa-
2.Cor.3. lutem? A clementia, à miſericordia, tanq̃ quibus rectè facta deficerent, & nullã iuſtam ſalutis cauſam afferre poſſent, licet tot & tanta pericula laboréſque ſuſceptos iactarent. Nos quoque, qui in gratia ſumus, eos imitemur, & Deo gloriam emittamus. Cui gloria & potentia nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

EIVSDEM IN XLIIII. PSAL. EPINIcion pro floribus filiorũ Core.

Alius, *Victoriæ effectori propter lilia filiorum Core. Hebræus pro liliis dicit* עלששנים *alſoſanim. Intelligẽtiæ canticũ in dilectũ.* Alius, *Scientis canticũ propter amicitiã.* Ali⁹, *Dilectis: Hebræus autẽ dicit,* ידידות *Ididoth. Septuaginta autem in finem pro his qui commutabuntur, filiis Core, ad intellectum, Canticum pro dilecto.*

Ructauit cor meum verbum bonum. Alius. Erupit. Alius, Motum eſt cor meum verbo bono. Vellem nunc adeſſe omnes Iudæos & Gẽtiles, & hoc libro à Iudęis accepto, pſalmũ ita legere. Neq; enim ignoratis, & in iudiciis & vbique tunc maximè à ſuſpicione remotum eſſe rerum teſtimonium, quando id fertur ab inimicis. Vt hoc ergo hodie quoque vſuueniat, exhibeamus teſtimonium ex veteri, vt & Iudęi & Gẽtes pudore afficiãtur. Iudęi quidem legentes, & non intelligentes. Gentes verò vidẽtes libros nobis offerri ab inimicis. Neque enim poterũt ea nobis eſſe cõficta, cũ nõ nos, ſed qui Chriſtũ crucifixerũt, libros nobis præbeãt, qui de eius poteſtate loquũtur. Sed ſiue adſunt, ſiue nõ, nos noſtrũ officiũ faciamus, & aggrediamur interpretationẽ. Hic enim pſalm⁹ in Chriſtũ eſt inſcriptus, & ideo habet inſcriptionẽ, In dilectum, &, Pro his qui cõmutabuntur. Is enim nobis magnã fecit mutationem, rerúmq; cõuerſionẽ, & traductionẽ. Hanc mutationem ſignificans quoque Paulus dicebat: Quare ſiqua in Chriſto noua creatura. Et ideo ſic dicit in principio, Dixit cor meũ. Quoniã enim eorũ quæ dicebãtur, nihil erat humanũ, ſed cæleſtia ac ſpiritualia erat narratur⁹, eáque nõ ex propria inuẽtione, ſed ex diuina operatione, eructationis nomine hoc ſignificat. Eructam⁹ enim nõ quando volum⁹, ſed ſermonẽ loquimur quando volum⁹, cúmque & dicimus, & reprimim⁹: eructationẽ autẽ nõ itidẽ. Oſtẽdens itaque quæ dicuntur, non eſſe humani ſtudij, ſed diuinæ inſpirationis quę eum incitabat, eructationem prophetiam appellauit. Quẽadmodũ enim in eructatione id quod fit, oritur ex qualitate ciborum: ita etiam in doctrina ſpirituali. Talia ergo eructabat, qualia comedebat. Vide autẽ alibi quoque aliũ prophetam hanc operationem ſimilitudine ſenſili exprimentem, & caput libri comedentem, ídque cũ voluptate. Fuit enim, inquit, in ore meo tãquam mel dulce. Quia ergo ſpiritualem gratiam acceperunt, eis quoq; ſimilia eructarunt: Quod enim nec de hac eructatione ſenſili, nec de cibis agatur, audi quidnam eructet. Et quis eſt qui eructat? Non ſtomachus, qui eſt ciborum receptaculum, ſed cor. Eructauit enim, inquit, cor meum. Et quid eructat? Non cibũ, nec potũ, ſed quæ ſunt

Teſtimonium inimicorum, minime ſuſpectum.

2. Cor. 5.

Eructatio prophetia.

Eze. 3.

menſæ cognata & conſimilia. Bonum verbum, nempe de
Ioan. 3. vnigenito. Is eſt enim maximè bonus. Veni enim, inquit,
non vt iudicem mundum, ſed vt mundum ſaluum faciã.
Omnia mitia ac mãſueta, omnia ſupplicio libera. Eructat
Cõfirmat autem talia, quoniã cor ſuũ expurgauit. Quemadmodum
ſimili. enim ventriculus quãdo ſordidis ſuccis fuerit plenus, eis
cognata & conſimilia eructat: ſed quando ſanus fuerit, ei
quoque conuenientem edit eructationem: ita etiam cor
Prophetæ poſtquam fuit à peccatis liberum accepit gratiam
ſpiritus, & eructat verbum bonum. Hinc etiam aliquid
Vt Propheta differt à vate. aliud diſcimus, quòd Prophetæ nõ erant ſicut vates.
Illic enim quando dæmon animam inuaſerit, orbat mentem
ac cogitationem, & rationem obſcurat, & ita omnia
ore ſuo loquuntur, mente nihil intelligente eorum quæ
loquuntur, non ſecùs ac ſi tibia aliqua inanimata loquatur.
Hoc etiam dixit aliquis eorum qui ſunt apud ipſos
Philoſophorum, ita dicens, Quemadmodũ ij qui reſponſa
canunt, & vates, multa quidẽ dicunt, eorum autem quę
dicunt, nihil ſciunt. Sed non ita facit ſanctus ſpiritus, ſed
1. Reg. 9. permittit vt cor cognoſcat quæ dicuntur. Si enim non co
Dan. 10. gnoſceret, quomodo diceret quòd eructat verbum bonũ?
Epheſ. 6. Dæmon enim, vtpote hoſtis & inimicus, cum hominum
natura bellũ gerit: Spiritus autẽ ſanctus, vt qui noſtri curã
gerat, & beneficio afficiat, facit, vt qui eum ſuſcipiunt,
ſint ſenſus participes, & cũ illorum intelligentia reuelat
quæ dicuntur. *Dico ego opera mea regi.* Quænam dicit opera?
A ſimili. Prophetiam. Quemadmodum enim fabri ærarij opus
eſt facere dolabram, & ædificatoris domum facere, & nauium
fabricatoris nauẽ compingere: ita eſt etiã Prophetæ,
texere prophetiam. Quod enim hoc quoque ſit opus,
audi Chriſtum dicentem de Apoſtolis, Dignus eſt opera-
Luc. 10. rius mercede ſua. Et Paulus, Maximè qui laborant in ver
1. Tim. 5. bo & doctrina. Si enim non erat opus, quomodo habuit
laborẽ? Quid eſt enim hoc opere præſtantius? Quid verò
vtilius? Et omnib' artibus ſublimius eſt. Quódnã eſt ergo
opus quod dicit? Hic hymnus, hæc prophetia. Nõ dixit au
tẽ cuinam regi, ſignificans ſe dicere Deo vniuerſorum.
ὁμοίωσις elegans. Quemadmodũ enim quando dicimus regem Perſarũ, nõ
ſimpliciter & abſolutè regẽ dicimus, ſed adiicimus Per-

ſarum,ita etiam Armeniorum. quando autem noſtrũ dicimus,non habemus opus additamento, ſed ſufficit nobis regẽ dicere: ita etiam Propheta quoniam loquebatur de eo qui verè rex erat,ſatis habet ſi dicat regi.Quemadmodũ enim cum dicimus omnipotentem,nulla opus habemus adiectione,quoniam non ſit alius omnipotẽs. ita etiam cum regem dicimus,non habemus opus alia adiectione,quòd non ſit alius rex Deus. Alioqui autem iis qui id dicebât,rex erât. Vnde clarum eſt eum non de homine dicere,ſed de Deo vniuerſorum: & ideo non dixit Græcè βασιλεῖ, ſed, τῷ βασιλεῖ,adiectione articuli peculiarẽ dominationẽ oſtendens. Deinde rurſus declarans quæ dicũtur,non eſſe ab homine excogitata,meditata & cõpoſita, ſed ea eſſe diuinæ gratiæ,& ſe tantùm linguam eis cõmodaſſe, ſubiunxit, *Lingua mea eſt calamus ſcribæ velociter ſcribentis*. Calamus autem ea ſcribit, quæ iubet manus eius qui eum tenet. Alius autem dicit,lingua mea vt ſtilus ſcribæ celeris. Quid ſibi vult illud, Celeris? Vt ex eo quoque oſtendat gratiam. Qui enim aliquid domo prolatum loquitur,differt & cunctatur,meditans,componens,impeditus ignoratione,inſcitia,& dilatione:& multa ſunt quę velocitatem ſermonis interturbant. Quando autem mẽtem mouet ſpiritus,nihil eſt quod impediat,ſed quemadmodum aquæ impetus, qui cum magno murmure præcipitat,progreditur:ita gratia ſpiritus cum magna celeritate procedit,omnia leuia,plana & expedita proferẽs. Deinde hoc ipſum rurſus expurgans,& oſtendens nihil eſſe humanum eorum quæ dicuntur, ſubiunxit, *Speciosus forma præ filiis hominum*. Nonnulli quidem dicunt hoc dictum eſſe de lingua,quòd ſit calam' ſpecioſus forma. Mihi autem videtur eum deinceps de Chriſto dicere. Et ideo alius quoque dicit interpres,Pulchritudine ornatus es à filiis hominum. Magno enim ardore & ſumma in eum affectione percitus,ad eum conuertit orationem:quemadmodum Iacob quoque dicebat,Ex germine meo fili mi aſcendiſti,lapſus dormiiſti vt leo. A Deo enim afflatus, cũ eo deinceps loquitur,& ad ipſum dirigit orationem. Hoc autem dicit non per comparationem. non enim dixit ſpecioſior,ſed ſpecioſus forma præ filiis hominum. Hæc

Altera cõfirmatio.

ὀξυγράφου

Geneſ. 49

pulchritudo eſt alia ab illa. Conſydera autem quomodo primùm loquitur de humanæ naturæ ſuſceptione. Quòd autem de ea loquatur, oſtendunt quæ ſequuntur. Cum enim dixiſſet, ſpecioſus forma præ filiis hominum, ſubiunxit, *Diffuſa eſt gratia in labiis tuis.* Deus autem non habet labia, ſed de humanæ naturæ ſuſceptione agitur. Alius autē interpres, dicēs, Diffuſa eſt gratia in labiis tuis, hoc fecit apertius. Illud autē eſt, Oſtēſa eſt, velut ſi diceret quiſpiam, Quæ erat intus, ſcaturiit, emanauit. Quomodo ergo dicit alius Propheta, Vidim⁹ ipſum, & non habuit ſpeciem, nec pulchritudinem, ſed ſpeciem eius indecorā, diminutam præter filios hominū? Non dicit de deformitate, Abſit, ſed de eius contemptione. Cum enim ſemel humanitatis perſonam ſuſcepiſſet, quæcunque erant vilia & contemnenda peruaſit, vt qui nec ſibi matrem reginā adſciuerit, nec tempore incunabulorum ac faſciarum in lecto aureo poſitus ſit, ſed in præſepi: nec in magnifica domo fuerit educatus, ſed in fabri lignarij humili domūcula. Et rurſus cū diſcipulos aſſumeret, non oratores, & philoſophos accepit, & reges: ſed piſcatores & publicanos: & tenuem hanc vitam perſequebatur, nec domū habēs nec veſtib⁹ pretioſis indut⁹, nec delicata & lauta mēſa fruēs, ſed ab aliis nutrit⁹, probris affectus, contemptus, eiectus & fugatus. Hæc autem faciebat, ex ſuperabundanti quadam copia humanum faſtum conculcans. Quoniā ergo nil magnificū nec glorioſum præ ſe ferebat, & nec vllos comites habebat, nec ſatellites: imo verò nonnunquā etiam ſolus obibat, ſicut quilibet è populo, propterea ille quidem dicit, Vidimus ipſum, & non habuit ſpeciem, nec pulchritudinem: hic autem, ſpecioſus forma præ filiis hominum, ſignificās gratiam, ſapientiam, doctrinā, miracula. Deinde deſcribens eius pulchritudinem dicit, Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Vides eum hæc dicere de humana ab eo ſuſcepta natura. Quę eſt autē hæc gratia? Per quam docuit, per quam fecit miracula. Gratiam hic dicit, eam quæ venit ad carnem, Super quem, inquit, videris ſpiritū deſcendentem tanquam columbam, & manentem ſuper ipſum, is eſt qui baptizat. Omnis enim gratia effuſa eſt in illud templum. Non dat enim illi ſpiritum in menſu-

Eſa.53. *Vt verè fuerit Chriſtus pauper.* *Luc.2.* *Matt.4.* *Matth.9.* *Matt.8.* *Luc.9.* *Matth.3.* *Marc.1.* *Ioan.1.* *Ibidem.*

ra. Nos enim de eius plenitudine accepimus. Illud autẽ templum integram & vniuerſam accepit gratiam. Hoc Eſaias quoque ſignificans, dicebat, Requieſcet ſuper ipſum ſpiritus ſapientiæ & intelligentiæ, ſpiritus conſilij & virtutis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis. Spiritus timoris Dei implebit ipſum. Sed illic quidẽ eſt integra & vniuerſa gratia: in hominibus autem parum quid, & gutta ex illa gratia. Propterea nõ dixit, Do ſpiritum, ſed, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Hoc itaque euenit. Omnis enim orbis terrarũ accepit ex illo ſpiritu. Incepit eñ donum à Palæſtina, proceſsit autem in Ægyptũ, in Phœniciam, Syriã, Ciciliam, Euphratem, Meſopotamiã, Cappadociam, Galatiam, Scythiam, Thraciam, Græciã, Galliam, Italiam, omnem Libyam, Europam, Aſiam, in ipſum Oceanum. Quid longiori oratione opus eſt? Quantũ terræ ſol reſpicit, tantum peruaſit hæc gratia: & hæc gutta ac ſtilla ſpiritus impleuit vniuerſum orbem terrarum ſcientia. Per eam ſigna fiebant, omnium peccata ſoluebantur. Gratia tamẽ quæ data eſt in tot regionibus, eſt aliqua tãtum pars & arrha doni. Dans enim, inquit apoſtolus, arrham ſpiritus in cordibus noſtris, hoc eſt, partem operationis. Spiritus enim nõ diuiditur. Vide autem quãtus ſit fons. Alij enim per ſpiritũ datur ſermo ſapientię, alij verò ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij verò fides, alij autem gratiæ curationum, alij verò operationes poteſtatum in eodẽ ſpiritu, alij autem prophetiæ, alij verò diſcretiones ſpirituum, alij autem genera linguarum. Tot gratias in tot gẽtes, quę in baptiſmo ſuſcepta eſt gratia in vniuerſum terrarum orbem extẽdit. Hęc autem omnia facit ſtilla Spiritus. Quòd enim ſtilla eſſet, declarauit cum dixit, Effundam de ſpiritu meo, & arrhã appellauit. Per hoc enim clarum eſt parum quid ex toto datum eſſe. Quocirca Ioannes quoque hoc ipſum ſignificãs, dicebat, Ex plenitudine eius nos omnes accepimus: Ex eo quod, vt ita dixerim, ſuperfluebat, ex eo quod redũdabat, ex eo quod ſupereffundebatur, omnes accepimus. Cõſidera ergo quàm ſit omni ex parte ſufficiens poteſtas Spiritus, quæ vniuerſo orbi terrarum tanto tempore ſufficit, & neque circunſcribitur, nec conſumitur, ſed omnes quidem

Eſa.11. *Iohel.2.* *Act.2.* *Pſal.18.* *Rom.10.* *Coloſ.1.* *2.Cor.1.* *1.Cor.12.* *Ioan.1.*

implet opibus & gratia: ipſa verò minimè cõſumitur. Deinde quoniam nomen ſpiritus multa nomina complectitur (nam & Angelus, & anima, & ventus hoc dicitur, & multa alia) ſubiunxit, De ſpiritu meo. Quemadmodũ ergo hominis ſpiritui intercedit cum homine cognatio, ita etiam dei ſpiritui, ſed ei nihilo ſecius manenti in propria hypoſtaſi. Idque Paulus ſignificãs, dicebat: Quis enim hominum nouit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Ita etiam quę ſunt dei, nemo nouit, niſi ſpiritus dei. non cõfundens hypoſtaſes ſeu perſonas, abſit, ſed nobilitatem ſpiritus ſignificãs. Quãta ergo eſt ipſius animæ cum ſeipſa conſenſio, tanta eſt ſpiritus cum patre cognatio. Quemadmodũ ergo filius quoque dicitur ſermo aut verbũ, nec eſt tamen eiuſmodi vt non ſubſiſtat, ſed per id cognoſcimus quæ ſit eius cum patre cognatio: ita etiã ſpiritus dei, dicitur ſpiritus, nec tamen non ſubſiſtit. Et quẽadmodum quoniã eſt proprius ac germanus patris filiꝰ, propterea nobis largitur adoptionem filiorum: ita etiam ſpiritus, quoniam ſua natura eſt dei ſubſtantia, dona nobis prębet in æternum. Nam homo quoque quandoquidẽ natura homo eſt, propterea poteſt hominis pingere imaginẽ. *Propterea benedixit te deus in æternum.* Vides quomodo ex vehementi affectione ad ipſum orationẽ dirigit. Ea de cauſa alibi quoque non ſimpliciter & abſolutè futura prędicit, ſed præ ſe ferẽs figuram intentati criminis: vt quãdo dicit, Quare fremuerũt gẽtes, & populi meditati ſunt inania? Ita etiam hic, dicens, Propterea benedixit te deus in æternũ. Cum enim nec de eiꝰ ortu, nec educatione, nec de aliis quidquam dixiſſet, hic obiter de eo loquitur. Qua de re? Quòd omnia quidem dicere per ordinem ac conſequentiam, eſt Euangeliſtarum, & ideo ill a eis reſeruauit, hoc enim erat officium illorum narrationis, prophetiæ verò munus eſt partes aliquas ſumere, & de iis diſſerere. Et ideo prophetę quoque hoc vbique faciunt. Nam pauca quædam quæ ad hiſtoriam pertinent, iniicientes, & adũbrantes, recedunt. Et ideo hic quoque, Benedixit te deus, inquit, in æternũ, ſic dicẽs eius verba fuiſſe plena tãta gratia. Conſidera ergo virtutem gratiæ. Deambulabat quãdoque prope mare, & inuenit Iacobum & Ioannem, & di

Spiritus vt variè accipitur.

1. Cor. 2.

ἀνυπόστατος.

Rom. 8.

Pſal. 2.

Prophetæ & euangeliſtæ differentia.

In chriſto plenitudo gratiæ.

cit eis: Venite poſt me, & faciam vos piſcatores hominū. *Matth.4.*
Illi verò & patre & retibus relictis, cū ſtatim ſecuti ſunt.
Deinde etiam cum alibi diceret omnibus Apoſtolis, Nū-
quid vos quoque vultis recedere? dicit ei Petrus: Domine, *Io.6*
verba vitæ æternæ habes, & nos credidimus & cognoui-
mus quòd tu es Chriſtus filius dei viui: ad quem abibi-
mus? Quid dico diſcipulos? Ipſi Phariſæi cum miſiſſent
miniſtros, audierunt eos dicentes, Nunquam homo ſic lo *Io.7*
cutus eſt, vt hic homo. Et alij rurſus dicebant, Nunquam *Matth.9*
ſic viſum eſt in Iſraël. Et mirabantur, inquit, quòd eos do- *Matth.7*
ceret tanquam habēs poteſtatem, & non vt ſcribæ ipſorū *Mar.1*
& Phariſæi. Si velis autem tu quoque ſcire gratiam, cōſi-
dera quanti ſint ponderis & momenti eius præcepta, & vi
debis eius potentiā. Niſi quis renunciauerit omnibus, & *Luc.14*
præterea animam ſuam odio habuerit, inquit, non eſt me
dignus. ſermo tamen tantum potuit, vt in opus exiret, &
re vera id fieret. tāta erat eius gratia. Quid eſt maiori no
biſcū familiaritate ac neceſſitudine coniunctū, quàm ani
ma? Atqui ipſa quoq; contēptui habita eſt propter illius
iuſſum. Tu autē cū audis, Benedixit te de⁹, ne labaris, nec
humile & abiectum quidpiā cogitaueris. Quemadmodū
enim iam antè dixi, de carne loquitur, quæ habet labia, *Io.5*
quæ gratiā ſuſcipit, quę ſuſcipit benedictionē: Deus enim
nec benedictione opus habet, nec gratia. Nam deus nul-
lius rei indiget. Quemadmodum enim, inquit, pater ſuſci
tat mortuos, & viuificat: ita etiam quos vult filius viuifi- *Ibidem*
cat. Et rurſus, Opera quæ ille facit, ea quoq; facit filius ſi-
militer. Et rurſus, Sicut cognoſcit me pater, & ego quoq; *Iob 14.*
cognoſco patrem. Illud enim, ſic, & ſimiliter, & ſicut, ſigni *Sic, ſimili-*
ficant eum eſſe immutabilem: ſed hic de humana natura *ter.*
quam ſuſceperat, agitur. Audimus autem ipſum quoque
rurſus dicentem, Propterea pater me diligit, quia ego po *Io.10*
no animam meam pro ouibus. Nunquid cum non dilige
bat antea? Quomodo ergo dixit: Hic eſt filius meus di- *Matt.3*
lectus? Sed hoc poſuit volēs oſtendere quantum & quàm
præclarum ab eo fieret facinus. Sicut ergo illic in redden
da ratione eſt cauſa aliqua, ita etiā hic quoq; cauſa eſt ma
nifeſta Hac enim de cauſa prius dixit, Speciosus forma
præ filiis hominum. &, Diffuſa eſt gratia in labiis tuis, &,

ꝓpterea benedixit te deus in æternũ, id ſuſceptæ hũanitati aſſcribens, vt quãdo rurſus humanũ quid dicturus ſit, & quod ſit eius dignitate inferius, ne labaris, ſed cognoſcas de quonã loquatur. Ita etiã Iacob hũanitatis ſuſceptę cõſi-
Gen. 49 liũ ſignificãs, dicebat, Pulchri eius oculi ſicut vinũ, & cãdidi eius dẽtes ſicut lac. Diuinitas autẽ nõ habet dẽtes. A-
Eſa. 11. lius quoque propheta dicit, Percutiet terrã verbo oris ſui, & ſpiritu labiorũ tollet impiũ, eadẽ dicens cũ Paulo dicẽ-
2. *Theſ.* 2 te: Quem dominus conſumet ſpiritu oris ſui, & abolebit apparitione ſuæ præſentiæ. Ne tu ergo cum hęc audieris, contẽnas, oſtendit tibi vires diuinitatis. Neque enim carnẽ diuidit à diuinitate, neque diuinitatẽ à carne, nõ ſubſtãtias confundens. Abſit, ſed vnionẽ oſtendẽs. Propterea dicit, Benedixit te deus in æternũ. Quis eſt autẽ mod' bene-
Chriſtus vt benedicatur. dictionis? Aſſiſtũt angeli, archangeli, throni, dominationes, principatus, poteſtates, laudibus celebrãtes. Omnis terra à finib' in fines deũ incarnatũ canit, & laudibus af-
1. *Cor.* 15 ficit. Primus enim Adã replet' fuit execratione, hic autẽ cõtrà multa benedictiõe. Ille audiit, Maledict' tu in ope-
Gen. 3 ribus tuis. & qui eũ eſt cõſecutus. Et, Maledict', qui facit
Hier. 48 opus dei negligenter. Et, Maledictus, qui nõ permanet in
Deut. 27 omnib' quæ ſcripta ſunt in libro hoc. &, Maledictus, qui
Deut. 21 pendet in ligno. Vides quot maledictiones. Ab his omni-
Gal. 3 bus liberauit Chriſtus factus maledictũ. Quemadmodũ enim ſeipſũ humiliauit, vt te exaltaret, & mortuus eſt vt te redderet immortalẽ: ita etiã factus eſt maledictũ, vt tu implereris benedictione. Quid poteſt cõferri cũ hac benedictione, quãdo per maledictionẽ largitur benedictionem? Neque enim ipſe opus habuit benedictione, ſed eã tibi donat. Quemadmodum enim quando dico eum fuiſſe humiliatum, non dico mutationem, ſed humanæ ſuſceptæ naturæ demiſſionem: ita etiam quãdo dixero eum eſſe benedictũ, nõ hoc dico, quòd ei fuerit op' benedictione, ſed rurſus oſtendo demiſſionẽ humanæ ſuſceptæ natu-
Rom. 6 ræ. Benedicta fuit ergo humana natura. Chriſtus enim à mortuis excitat', nõ moritur amplius, nec eſt maledicto obnoxi': immo verò nec ante quidẽ erat obnoxi', ſed ſuſ-
Δυνατὲ, ô potens. cepit maledictũ, vt te ab eo liberaret. *Accingere gladio tuo ſuper fæmur tuũ potẽtiſſime.* Alius, cinge enſem tuũ ſuper fe-

mur. Alius, impone veluti gladium tuum ſuper femur. *Specie tua & pulchritudine tua.* Alius, laudẽ tuã & authoritatẽ tuã. Alius, gloria & decore tuo. Quænã eſt hæc mutatio, & quænã verborũ trãslatio? Cum enim de doctore loqueretur: (hoc enim ſibi vult illud, diffuſa eſt gratia in labiis tuis) armatũ regẽ nobis repentè deſcribit, nec ita vt locũ teneat prophetiæ, ſed vt locũ ſupplicationis. Nõ dixit enim, Accinget gladiũ ſuum, ſed rogat, & dicit, Accingere gladio tuo. deinde huic etiã armaturæ admiſcet pulchritudinẽ, nunc quidẽ grauis armaturæ militẽ ſignificãs, nũc verò venuſtũ hominẽ ac ſpecioſum. Specie enim, inquit, tua & pulchritudine tua, deinde ſagittariũ. Sagittæ enim, inquit, tuæ acutę, potẽtiſſime. Et rurſus victorẽ & triũphatorẽ, Populi, inquit, ſub te cadẽt in corde inimicorũ regis. Porrò autem eundẽ rurſus inducit vnguentis delibutũ, qui eſt miles grauis armaturæ, & rex, & ſagittarius, & victor. Myrrha, enim inquit, & gutta, & caſia à veſtimentis tuis. Quid ergo commune inter ſe habẽt arma & vnguẽta, gratia & gladius, doctrina & bellum, arcus & pulchritudo? Hæc enim ſunt ſigna pacis, illa vero prælij & inſtructæ aciei. Quis ergo eſt ſimul & pacis amicus, & rei militari deditus? cui diſtillat vnguentum, & armis eſt munitus? Quis procedit ex domibus eburneis, & hoſtes fundit innumerabiles, & maximam ſtragem facit? Quomodo ſoluemus hanc dubitationem, niſi rectè ſciamus hæc quoque dici de patre? Nam ipſe quoque propheta eum alibi armatum introducit, vt quando dicit: Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrabit: arcum ſuum tetendit, & parauit ipſum, & in eo parauit vaſa mortis. Et rurſus alibi, Induet thoracem iuſtitiæ. Vide autem eandem quoque authoritatem. Quemadmodũ enim illic dicit, Gladium ſuum vibrabit, non ab alio iuſſus, ſed ipſe ex ſeipſo: ita hic etiam, ſagittæ potentis acutæ, populi ſub te cadent in corde inimicorum regis. Deinde oſtendens eum hæc omnia ex ſua authoritate facere, dicit, Deducet te mirabiliter dextera tua. Non aliunde, inquit, operationem ſuſcipis, ſed ipſe tibi ipſi ſufficis. Audi autem ipſum quoque pacis deũ dicentẽ diſcipulis, Nõ veni pacẽ in terrã mittere, ſed gladiũ. Et rurſus, Ignẽ veni mittere in terrã, & quid volo

Quæſtio per antithesim.

Pſal. 7.

Sap. 5.

Matt. 10

Luc. 12

niſi vt accendatur? Hic autẽ de eodem dicens, quomodo
Pſal. 17. ſit venturus dicit, Deſcendet ſicut pluuia in vellus, & tan
quam gutta quæ diſtillat ſuper terram. Hęc dico, vt attẽ-
ti ſitis & vigilantes, & quæ ex dictionibus ſignificãtur, di-
Solutio. ligenter ſumentes, ſoluatis apud vos dubitationem. Hæc
enim nominà ſignificant eius operationes. Ita ergo hic
quoque cum audieris, Accingere gladio tuo ſuper femur
tuum potentiſſime, exiſtima eſſe nomẽ eius operationis.
Ita etiã arcus & ſagittas. Quemadmodũ enim ſcriptura
dicit deum iraſci, non perturbationem animi ei tribuens,
Ira Dei, correctio vel punitio. ſed per hanc dictionem, punientem eius operationẽ oſtẽ
dens, & quæ ſunt craſſiora attingẽs, ita id ipſum ſignificat
arma dicẽs. Quia enim non per noſipſos, ſed per alia in-
ſtrumẽta punimur: volẽs eius punientẽ oſtendere faculta
tem, id per nomina nobis nota ſignificauit, non vt arma
in deo cogitemus, ſed vt ſignificãtius & cũ maiori empha
ſi eius punitionẽ audiamus. At multi, inquit, ex hoc loco
læſi ſunt. ſed temere, & à propria inſcitia. maximè enim
cũ deũ audirẽt, debebant intelligere id dictũ eſſe tropicè
& figuratè. Nũc verò nec per alia quidem verba neglexit
ſcriptura docere deũ eſſe impatibilẽ. Audi ergo quomo-
do alibi docet quàm ſit ei facilè ſumere ſuppliciũ, dicens,
Pſal. 64. Exurgat dominus, & diſſipentur inimici eius. Nũquid o-
Pſal. 103 pus eſt armis? Nunquid gladio? Sufficit, inquit, ſolũ ſi ex-
urrexerit. Sed hoc quoq; rurſus eſt craſſum, & ideo ſæpe
Pſal. 17 dicit, Qui reſpicit ſuper terram, & facit eam tremere. Et
rurſus, A facie eius cõmota eſt terra. Atqui hoc quoq; eſt
Pſal. 13 craſſum. Audi ergo rurſus id quod eſt ſublimius. Omnia
Sap. 12 quæcunq; voluit fecit, ei enim ſolùm voluiſſe ſufficit. Vi-
de autẽ quomodo in his etiã craſſioribus oſtendit deum
nullius rei egere. Neque enim prius armorum meminit,
quàm eum potentem vocauerit, & rurſus cum arma enu-
meraſſet, omnem victoriã eius dextræ adſcripſit, hoc eſt,
eius naturæ & potentiæ. Quod alius quoque propheta ſi-
Eſa. 9 gnificans, dicebat, Principatus eius ſuper humerum eius,
non vt humerum intelligas, abſit, ſed vt ſcias deum nõ e-
gere aliorum auxilio. Accingere gladio tuo ſuper femur
tuum potentiſsime, ſpecie tua & pulchritudine tua. Quid
hic igitur dicit? Per hæc craſsiora nomina oſtẽdit eius o-
pera

perationem per quam orbem terrarum rexit, per quã bellum confecit, & trophæum erexit. Erat enim bellum grauiſſimum, & omnium bellorum acerbiſſimũ, in quo barbari bellum gerebant, ſed dæmones tendebant inſidias, & vniuerſo orbi terrarum afferebant exitium. Quocirca Eſaias quoque dicebat, Et fortium diuidet ſpolia. Et rurſus, ſpiritus domini ſuper me, qua de cauſa vnxit me: ad *Eſa.* 53.
euangelizandum pauperibus miſit me, ad prædicandam *Eſa.* 61
captiuis remiſſionem. Quamobrem Paulus vbiq; in principio epiſtolarum ſcribens dicebat, Gratia vobis & pax à deo patre noſtro. Et rurſus, Ipſe enim eſt pax noſtra, qui *Rom.* 1
fecit vtraque vnum. Ne autem dum audis, Accingere gla *Eph.* 2
dio tuo, enſem intelligas ſenſilem: audi quæ ſequuntur, Cum enim dixiſſet, cinge te gladio, ſubiũxit, Specie tua, & pulchritudine tua. hoc eſt gladius, ſpecies eius, pulchritudo, & authoritas, gloria, maieſtas, & magnificẽtia. Nullius enim illa indiget ſubſtantia ad ea rectè gerenda quæ fuerint propoſita, eſt enim nullius indiga. Eum ergo adhortatur propheta, pro vniuerſo orbe terrarũ eum ad bellum educens. Deinde à ſublimibus orationem rurſus deducit ad craſsiora. Cum enim dixiſſet gladium & femur, aſcẽdit ad ſpeciem & pulchritudinem: & illinc rurſus deſcendit ad ea quæ ſunt magis corporea, & dicit. *Intẽde, proſperè procede, & regna.* Cum autem dixit, intende, arcum ſignificauit & ſagittam. Deinde oſtendens rurſus eũ armis non egere, ſubiunxit, proſperè procede, & regna. Alius interpres dicit, promoue. Regnũ autem hic dicit, quod adminiſtrauit extremis temporibus aſciſcendo in familiaritatem & ſcientiam. Hæc autem verba indicãt prophetæ deſiderium videntis iam quæ erant ab eo facienda, & vniuerſum orbem terræ, qui deducebatur ad veritatẽ: & ideo tropo vſus eſt, nempe præcipiente & exhortãte figura dictionis. Conſueuerũt enim minores quãdo ſunt acri maiorum inflammati ſtudio, his vti dictionibus. *Propter veritatem, & manſuetudinem & iuſtitiam.* Aduerbio veritatis vtitur. Vides quomodo ſeipſam interpretatur ſcriptura, & oſtendit victoriam verſari in intelligentia, & eſſe ſpiritalẽ. Qui enim meminit armorũ, gladij, & arcuum, quomodo hic meminit mãſuetudinis? Quid enim commune inter

ſe habent bellum & manſuetudo, pugna & clementia? Permultum quidem certè, ſiquis rectè expenderit. Nam
Pſal.131 & Dauid & Moſes erant mites: & ideo de illo quidem
Num.12 dicit ſcriptura, Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. de Moſe autem, Erat Moſes mitiſſimus omnium hominum qui erant ſuper terram. tamen videntur ij qui erant omnium mitiſſimi, omnium maximè vlciſci Sed ſi vultis, dicamus priùs de eorum manſuetudi-
1.Reg.24 ne. Cum hic beatus cepiſſet ſæpe Saulem, & eſſet in eius
26 poteſtate eum de medio tollere, manum in eum non immiſit: quinetiam cum alii ipſum incitarent, ei pepercit, &
2.Reg.16 iram repreſſit. Iam verò cùm Semei eum contumelia afficeret, & eius calamitati tunc inſultaret, vellèntque duces tranſire, & maledicum hominem probris eiuſmodi inſectantem interimere, dicit verba plena omni ſapientia. Illum quoque parricidam & incontinentem adoleſcẽtem, quomodo ſuis commendat ducibus, dicens, Parcite
2.Reg.18 filiolo meo Abſaloni. Quando autẽ in principio loquebatur cum fratribus ei inuidentibus propter futuram victoriã, cogita quàm manſuetè loquitur, dicens: Nunquid
1.Reg.17 non verbũ eſt? Quid verò Moſes? pro iis qui eũ lapidibus
Exo.17 petierant, pro iis qui eum, quod in eis erat, de medio ſu-
Exod.32 ſtulerant, audi quid dicat, Si peccatum quidem eis dimittis, dimitte: ſin minus, me quoque dele de libro quem ſcripſiſti. Cum alij rurſus eum mouerent ad æmulationem, & incitarent ad iram, pulchra illa & ſapientiæ plena ver
Num.11 ba locutus eſt, dicens, Quis dederit vt totus populus do-
Nu.12 mini prophetet? Pro ſorore autem rurſus, quæ eum maledictis inceſſerat, quàm ſuppliciter precatur? Ex multis quoque aliis locis videri poteſt eius manſuetudo, quando etiam in Palæſtinam ingredi prohibitus, cum omni
Nu.16 comitate & manſuetudine Iudæos alloquitur. Sed tamen hic mitis, vt Dathan, Abiron & Core, cum in ſacerdotium inuaſiſſent, à terra abſorberentur: & alij exurerentur, quandoquidem ignem alienum obtulerant, æquum exiſtimauit. Dauid quoque ille manſuetus, &
1.Reg 17 Goliath proſtrauit, & exercitum fugauit, & retulit victoriam. hoc eſt enim vel maximè manſueti, ſuas quidem iniurias remittere, eos autem quibus fit iniuria, de-

ſendere:quemadmodum Chriſtus quoque fecit. Cum enim in crucem aſcendiſſet,dicebat:Pater,ignoſce eis,neſciunt enim quid faciunt.Et Hieruſalem rurſus deflens,dicebat,Quoties volui congregare filios veſtros, & noluiſtis:ecce relinquetur domus veſtra deſerta.Et cum impactus eſſet ei colaphus, non colaphum contra impegit, ſed ei qui impegerat,reſpondet: & cum appellaretur dæmoniacus,eiiciebat dæmones: & cum vocaretur planus, & impius,& dei aduerſarius, in regnum ſuum ducebat. Diſcipulis quoque iuſſit vt vbique flagellarentur, perſecutionem paterentur, expellerentur, minorémq; & inferiorem locum deligerent. Qui enim vult in vobis eſſe primus,ſit veſter miniſter. Domeſticũ autem ſubiunxit exẽplũ,dicens,Sicut filius hominis non venit miniſtrari,ſed miniſtrare:& dare animã ſuã redemptionem pro multis. Quòd ſi expellit dæmones,& cũ diabolo bellũ gerit,& errorẽ tollit de medio,hoc quoq; eſt maximę mãſuetudinis omne quidẽ vitiũ abolere, eos autẽ qui ab illo detinẽtur liberare,inſidiãtes dæmones coërcere, & qui ab eis probris affecti fuerint,àmalis eripere.Quid eſt autẽ,propter veritatẽ,& manſuetudinẽ, & iuſtitiã tuã?Dixit bellũ,dixit inſtructã aciẽ,oſtendit armatũ militẽ,dicit deinceps quæ pulchra& prę̨clara in regno ſuo geſſerit,genꝰ trophęi,cõditionẽ & naturã victoriæ. Alij enim omnes homines regnantes, vel pro ciuitatibus, vel opibus, vel inimicitiis, vel vana gloria bellũ gerũt:ipſe autẽ propter nullũ eorũ, ſed propter veritatẽ, vt eam plantet in terra: & propter manſuetudinem,vt qui ſunt feris immaniores, manſuetos efficiat:& propter iuſtitiã,vt in quos tyrannidẽ exercet iniquitas,eos iuſtos faciat, primum quidẽ ex gratia, deinde ex rectè factis. *Et deducet te mirabiliter dextera tua.* Alius,& illuminabit te ſuper terribilia dextera tua. Alius, & oſtendet tibi terribilia dextera tua. Vidiſti quomodo rurſus nobis aperuit dignitatem eius qui hęc præclara facit. Quemadmodum enim cum ſuperius dixiſſet arma & gladium, aſcendit ad ſpeciem ac pulchritudinem, & ad incorporeas intelligentias deduxit auditorem: ita cum rurſus deſcendiſſet ad id quod eſt craſſius, nempe arcus & ſagittas,paulatim rurſus erigit auditorem,belli cauſas

Luc.23 *Matth.23* *Io.18* *Io.7* *Matt.4.8* *12.13.* *Mar.1.* *Matth.5* *Luc.21* *Io.15* *Matt.20*

referens, veritatem, manſuetudinem, iuſtitiam. Deinde rurſus modum quoque. Quiſnam autem eſt is? Et ducet te, inquit, mirabiliter dextera tua. Quod autem dicit, tale eſt: Ipſa ſibiipſi natura ſufficit, ipſa ſibiipſi ſufficit potentia ad videndum quæ ſunt agenda, & finem eis imponendum: Rectè autem dixit alius, terribilis dextera tua, ſunt enim valde terribilia & horrore plena quæ geſsit, mors deleta eſt, perfracti ſunt inferi, paradiſus fuit apertus, cælum patuit, obſtructa ſunt ora dæmonibus, inferna cum ſupernis commixta ſunt, Deus homo factus eſt, homo ſedit in throno regio, aperta eſt ſpes reſurrectionis, immortales expectationes, ineffabilium bonorum vſusfructus, & alia quæcunque per ſuum aduentum pulchrè & præclarè geſsit: & ideo dixit, Oſtendet tibi terribilia dextera tua. oſtendens ſibiipſi ſufficere naturam & potentian ad ea inuenienda & perficienda quæ fuerant propoſita. Septuaginta autem dicunt, deducet te mirabiliter dextera tua, hoc eſt, non ſolum mirari oportet quòd res pulchras & preclaras geſſerit, ſed quòd eas præter hominum expectationem & opinionem geſſerit. Per mortem enim mors deleta eſt: per maledictum, maledictum ſublatum eſt, & data benedictio: per eſum nuper eiecti fueramus, per eſum rurſus introducti fuimus. Virgo nos paradiſo expulit, per virginem vitam æternam inuenimus. Per quæ condemnati ſumus, per ea fuimus coronati. Hæc ergo animo agitans propheta, dicebat, Deducet te mirabiliter dextera tua. Nunquid opus eſt armis? Nunquid gladio? Nunquid arcu & ſagittis? Vidiſti quomodo ipſa natura, ipſa potentia, eſt ſibiipſi ſufficiens. Sed vide eum tanquam ſaltatorem optimum rurſus à ſublimibus deſcendere ad craſsiora. *Sagittæ tuæ*, inquit, *acutæ potentiſsime. Populi ſub te cadent in corde inimicorum regis* Alius, In corde inimici regis. Vide rurſus quando meminit ſagittarum, quomodo potentis verbum accepit, vt ſcias eum non egere ſagittis, ſed ipſum ſibiipſi ſufficere. Hæc eſt autem conſequentia ſeu contextus. Sagittæ tuæ acutæ, potens in corde inimicorum Regis. Illud autem, populi ſub te cadent, in medio interponitur. Hic ergo mihi eſſe videtur duplex expoſitio. Vel

Opera chriſti terribilia.

1. Cor. 11
Heb. 2
Act. 2
Heb. 9
He. 2. 9
1. Cor. 15
Galat. 3
Gen. 3
Io. 6
Gen. 2
Matth. 1
Luc. 1

enim dicit Iudaicam captiuitatem, & ciuitatis euerſionem & interitum, vel per anagogen vim verbi vocat ſagittas. Quibúſuis enim ſagittis velocius peruaſit orbem terrarum, & eorum qui prius erant inimici, cor tetigit, non vt interficeret, ſed vt ad ſe attraheret. Quod etiam in Paulo vſuuenit. Non enim aberrauerit quiſpiam, ſi dixerit illud verbum ſagittam, quod è cælis emiſſum tetigit cor eius qui prius erat inimicus, & amicum reddidit. *Sagitta, verbi vis efficax.* *Act. 9* Populi ſub te cadent. Vidiſti quàm rectè bellum geſtum ſit, quomodo reconciliati fuerint qui prius erant ſeditioſi, quomodo docti, quomodo initiati. Ipſe enim caſus, & eſſe ſub illo, eſt omnibus fundamentum & radix altitudinis. Cùm eos enim liberaſſet ab arrogantia, & ab inani faſtu & gloria, & ab errore dæmonum, eos ſibiipſi ſubiunxit. Ita etiam alius propheta eum oſtendit cruentatum, cum ſic dicit. Quis hic eſt qui venit ex Edom? rubedo veſtimentorum eius ex Boſor? Nuſquam illic arma, arcus & ſagittæ, ſed veſtes, verbum quidem paulo craſſius, ſed eo tamen ſubtilius: & tamen illic quoque in ea craſſitudine erigit ſenſim orationem ad res incorporeas. *Eſa. 63.* Quoniam enim rogat propheta vndénam rubræ veſtes, dicit, Torcular calcaui ſolus, oſtendens victoriæ facilitatem, & quòd nullum habuerit qui ei opem ferret, ſed ipſe ſibiipſi ſuffecerit. Quemadmodum enim hic dicit, Deducet te mirabiliter dextera tua: ita etiam illic, Torcular calcaui ſolus. Quemadmodum enim facile eſt ei qui ingreditur torcular, calcare botros: ita etiam deo facere quæ voluerit imò ne ſic quidem, ſed longè facilius. *Simile.* *Sap. 12*

Sedes tua deus in ſæculum ſæculi. Virga directionis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, odiſti iniquitatem. Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Alius, Thronus tuus, Deus, æternus, & vltra. Hebræus autem dicit illud, Deus Deus tuus אלהים עולם elohim olam. Quid hic dixerit Iudæus? De quonam enim hæc dicuntur? Quid verò hæreticus? Si dixerit enim dici de patre, Sedes tua deus in ſæculum ſæculi, quomodo ei côueniet quod deinceps ſequitur: Propterea vnxit te de⁹ de⁹ tuus. Neq; enim pater eſt Chriſtus, neque ipſe vnctus eſt. Vnde clarum eſt eum loqui de vnigenito, de quo prius *Chriſtiæ ternitas.*

Eſa. 9 quoque dictum eſt, de quo dixit etiã Eſaias, Et eius regni non erit finis. Sed illud quæſierit fortaſſe quiſpiã, cur nũc loquitur de diuinitate, cũ de humanę naturæ ſuſceptione antea verba fecerit? Quoniam idipſum quoque facit Mat *Matth. 1* thæus, A carne enim incipit, & ita exorditur: Liber generationis Ieſu Chriſti. Similiter etiã Lucas & Marcus: Ioãnes autem ſolus aliter. Cùm enim prius dixiſſet de diui- *Ioan. 1* nitate, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, & de ea multum diſſeruiſſet, tunc dixit: Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Quod ſi ſecus ac alij, Euangelij ſcriptione vſus eſt, ſic quoque magnam inter ipſos oſtendit conſenſionem. Et *Contrariorũ in vnũ finem conſenſio.* quomodo, inquit, fuerit rationi cõſentaneum, vt ſit in eo quod eſt contrariũ, conſenſio? An neſcis quòd comedere repugnat ei quod eſt nõ comedere: & bibere, ei quod eſt non bibere: & dare, ei quod eſt non dare? Sæpe autẽ medicus quoque multa facit eiuſmodi, non ſecũ pugnans, ſed ſibi valde conſentiens, vnũ enim ſibi finem proponit, ægroti ſanitatẽ. Hoc ipſum etiam vſuuenit in Euangeliſtis. Nam æſtas quoque eſt hyemi contraria, vnũ tamen habet finẽ, perfectionẽ & maturitatẽ fructuum. Iam verò *Scilicet Elemẽtis.* vniuerſus quoq; mundus conſtat ex contrariis. Quin etiã Chriſtus quoque via Ioanni cõtraria ingreſſus eſt. Ille enim comedebat, hic verè nõ comedebat. Venit enim, in- *Luc. 7* quit, Ioannes neque comedens neque bibens, & dicunt, dæmoniũ habet. Venit filius hominis bibẽs & comedẽs, & dicũt, Ecce homo vorax, & vinipotor. Sed etſi erãt quæ fiebant contraria, vnum tamen finem reſpiciebant, nẽpe *Matt. 13* eorum qui ſagena erant capiendi, ſalutem. Ita etiam hic ordo diuinitatis & humanæ ſuſceptæ naturæ, etſi ſecus ac ab aliis, ab Ioanne introductus eſt, id tamẽ eis valde cõuenieter factum eſt. Et quomodo? Dico ego, quòd in principio quidem cum ſermo nondum eſſet diſſeminatus, conſentaneũ erat verſari in explicãda humanitate, & de car- *1. Cor 3* ne doctrinã aperire, à craſſioribus & ſenſilibus ducẽtes exordiũ: ſed poſtquam introducta fuerat ſcientia, & prædicationem iam ſuſceperant, erat deinceps tempus opportunum ab alto inchoandi. Quamobrem & prophetæ quoque ſiquando de eo diſſerunt, ab humanæ naturæ

ſuſceptione incipiunt,& exordiũ ducũt. Vide itaque quomodo Michæas ab infimo orditur, Et tu Bethleem terra Iuda,nequaq̃ es minima in principibus Iuda. Ex te enim mihi egredietur dux,qui paſcet populum meũ Iſraël. Atqui non erat diuinitas ex Bethleem,ſed caro. Sed nõ permanſit in hoc ſolo,ſed ad diuinitatem etiam aſcendit,dicẽs,Et egreſſus eius ab initio ex diebus ſeculi. Et rurſus Eſaias:Ecce virgo in vtero concipiet,& pariet filium,& vocabunt nomen eius Emmanuël, quod eſt interpretatum, Nobiſcum deus. Vides quomodo is quoque à carne aſcendit ad diuinitatem? Et rurſus alibi cõſydera hoc ipſum ab eo fuiſſe factũ. Dicit enim,Puellus natus eſt nobis, filius datus eſt nobis,& vocatur nomen eius magni conſilij angelus, admirabilis conſiliarius, deus,fortis,potens,princeps pacis, pater futuri ſeculi. Vides quomodo rurſus à puero carniſq; ſuſceptione,veluti per quoſdã gradus aſcẽdens,ſiſtit in diuinitate. Ita etiam pater eius cognitus eſt primùm ex creaturis. Inuiſibilia enim eius, inquit Paulus,à creatione mundi operibus intellecta, cõſpiciuntur. Et ideo ipſe quoq; ſeipſum ſæpe effingit in ſpecie ſenſili, paulatim euehens humanũ genus ad intelligẽtias incorporeas. Et quid miraris ſi in dogmatibus hoc conſilio & hac œconomia vſus ſit,cùm in præceptis & mãdatis hoc ipſum faciat? Quocirca propheta quoq; ſic hoc in loco oratione vſus eſt, à carne ad diuinitatẽ aſcẽdens: (labia enim ſunt carnis) & à diuinitate rurſus ad carnem deſcendens,& varietate orationis vtẽs ad ſalutẽ catechumenorum. Sedes tua deus in ſeculũ ſeculi. Sedẽ hîc nõ ſolũmodo ſedem,ſed regnũ ſignificat. Hîc ergo eã dicit æternã, alibi autem etiam altam. Vidi enim,inquit, dominum ſedentem ſuper thronum excelſum. Et rurſus,Quoniam alta ſedes tua. Alius quoque propheta videt eũ ſedentẽ ſuper thronum gloriæ. Dauid autem oſtendit etiam thronum humanitatis. Miſericordia enim, inquit, & iudicium bonum opus ſedis tuæ. Hæc omnia de eius regno dicta ſunt,quòd ſcilicet fine careat:hoc enim eſt,In ſeculum ſeculi, quòd glorioſum, quòd excelſum, quòd potens & validum. Rurſus quòd ſit expers principij, quando dicit, Regnum tuum, regnum omnium ſeculorum.

Mich. 5. *Eſa. 7.* *Eſa. 9.* *Rom. 1.* *Eſa. 1.* *Dan. 7.* *Pſal. 88.*

Quemadmodum autẽ thronus eſt regni ſignum: ita etiã
Pſal.144 virga,& regni,& iuriſdictionis. Et ideo dicit: Virga directionis,virga regni tui. Purum enim illic eſt quod iuſtum eſt,purum eſt quod eſt rectum,nihil illic adumbratũ. Audiant qui inſaniunt, & ſunt emotæ mentis, imò verò qui ſunt eis deteriores. Quínam autem ſunt hi? Qui diuinam prouidentiam reprehendunt, & dicunt, Cur hoc & illud ſic factum eſt? Quomodo enim non abſurdum, vt qui fabro quidem aſsidet,& ligna frangentem & ſecantem cõtemplatur,ab eo rationẽ non exigat:& dum medicus ſcindit & vrit carnem,& in domuncula ægrotum includit, & fame excruciat,nec vllus adſtãtium,nec ipſe qui laborat, de iis quæ fiunt,curioſè inueſtigat: & dũ gubernator tendit funem,velúmq; & intendit,& rurſus remittit, & nauis parietem inundat, nemo ſit curioſus, nec in vnoquoque horum opificum inquirat & ſciſcitetur,ſed taceat & quieſcat,quanuis ij in arte ſæpe peccent: de ineffabili autem ſapiẽtia,benignitate ineffabili,infinita & interminata cura ac prouidentia,curioſè indaget? Quantæ hæ ſunt inſaniæ? Et opem quidem ferre, vel pecunias erogare pro iis quibus fit iniuria,& ſunt pauperes, nõ facilè inueniuntur qui velint:perpetuò autem inquirunt, cur hic pauper,cur ille mendicus,& cur alter ſit diues. Serue nequam & ſtolide,cur non oculos demittis,& teipſum condẽnas,& freno linguæ iniecto,mentem tuam reprimis,& mittens de tantis rebus curioſè inquirere,hanc anxiam indagationẽ in tuam vitam conuertis? Reſpice ea quæ feciſti, reſpice mare peccatorum: & ſi es curioſus & anxius inquiſitor, exige à teipſo rationem verborum quę malè dixiſti,& rerum quas malè feciſti. Nunc autẽ tui quidem ipſius prætermiſſa examinatione,licet hæc quidem ſocordia ſupplicium afferat,curioſa autẽ indagatio ſalutem,ſed es deum in ius vocans,tuis peccatis alia adiiciens. Nõ audis prophetam ei dicentem,Virga directionis,virga regni tui? Et
Soph.3. rurſus alius, Iudicium eius, inquit, tanq̃ lux exibit. Quòd ſi non noſti omnia quæ ſunt tui domini, propterea cũ gloria affice,propterea eum maximè adora, propter ineffabilem eius maieſtatem, propter incomprehenſibilem eius prouidentiam, propter variam ac ſapiẽtem eius curatio-

Prouidẽtiæ diuinæ reprehẽſores & indagatores redarguit.

παραίνεσις.

nem. Dilexiſti iuſtitiam,& odiſti iniquitatē. Poſtquam ſu
perius dixit præclara eius facta, victorias,trophęa,ſalutē
orbis terrarum,quòd eam veritate repleuit, ꝙ manſuetu-
dine,quòd iuſtitia,oſtendens fuiſſe rationi conſentaneū
vt hæc fierent,loquitur deinceps de dignitate eius qui illa
fecit, monſtrans eum fuiſſe deū, regem fine carentē, in-
corruptum iudicem,iuſtorum amatorē, malis infenſum.
Quoniā enim,inquit,eſt eiuſmodi,propterea talia ab eo fa
cta ſunt. Nemo ergo de his dubitet. Qui ea enim fecit,ea
fecit cum & poſſet & vellet. Poſtq̃ ergo dixit quæ ſunt al-
ta de diuinitate,reuertitur ad loquendū de carne,& dicit:
Propterea vnxit te deus deus tuus. Propterea,quòd in iis
quæ dicta ſunt,te rectè geſſeris, iniquitatē eieceris, iuſti-
tiam plantaueris, & quæ feciſti feceris. Tu autem ne con
turberis dum audis quòd hæc patri attribuat. Non enim
id facit, vt eum priuet rectè factis,ſed vt ea quæ ſunt filij,
patri adſcribat,qui ea etiam quę ſunt patris,ſua eſſe dicit,
Omnia enim,inquit,mea tua ſunt. Nam de reſurrectione *Ioan. 17.*
quoque Paulus quidem diſſerens,dicit: Deus ipſum ſuſci- *1.Cor. 6.*
tauit à mortuis. Ioannes autem,Soluite templum hoc,&
in tribus diebus excitabo ipſum. Quid eſt autē oleum læ- *Ioan. 2.*
titiæ. Atqui Chriſtus nuſquam vnctus eſt oleo, ſed ſpiritu *Ioan. 3.*
ſancto. Et ideo adiecit,præ cōſortibus tuis:hoc ipſum ſi-
gnificans neminem ita vnctum fuiſſe vt ipſe. Multi enim
fuerunt ante ipſum Chriſti,id eſt vncti,ſed nemo ſic: ſicut
etiam agni multi,ſed hic eximius:& multi filij, ſed ipſe v-
nigenitus. ſunt enim omnia eius eximia,non ea ſolū quæ
pertinent ad diuinitatem,ſed ea etiā quæ ad humanitatē.
Nemo enim vnctus eſt tali ſpiritu. Si id autem appellat o-
leum, ne mireris. Nam cùm ſit propheta, loquitur paulò
obſcurius,& magis ænigmaticè. Rectè autem dixit, Exul-
tationis,vt oſtēderet id eſſe lætitiæ. Fructus enim ſpiritus *Galat. 5.*
eſt dilectio,gaudium,pax. Alius autē dicit, oleo venuſta-
tis,Hebræus autem ששון Saſon,hoc eſt, elegantiæ,glo-
riæ,ornamenti. Sin autē ſit lætitiæ, id quoque verum eſt.
Quemadmodum ergo cū audiuiſti gladiū, gladium non
intelligis:& cùm arcum & ſagittas,non arcus & ſagittas,
ſed eius operationem qui hæc facit, vt iā antè dixi: ita cū
oleum audieris, ne oleū ſolùm arbitrare, ſed vnctionem

ſubiiciet,qui ei ædes magnificas extruent. Hæc iam vidētur re ipſa fieri. Volens enim propheta oſtēdere vim prędicationis,dicit quomodo ceperit, quomodo ſubiunxerit mulieres, viros,priuatos, diuites, eos ipſos quibus erant redimita capita diadematibus, & eorum vxores, vt tēpla deo vbique excitarent. Deinde quoniam deinceps ad hæc dicenda digreſſus eſt, de his fuſius dicere exorditur, eos qui illū colunt,& qui ei ſupplicant deſcribens. Et cū oſten diſſet quomodo populi ſub eo cadunt,quomodo cor ipſorum tetigit, quomodo inimicos ſuperauit, quomodo eū deduxit dextera, quomodo veritatē manſuetudinē & iuſtitiam plātauit:rurſus quoq; metaphorica oratione vſus eſt,veluti in imagine ac ſimilitudine eccleſiam deſcribēs, & quæ poſtea dixerunt Apoſtoli: hic quidem dicens: Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto:il *2. Cor.11.*
le autem,Qui habet ſponſam,ſponſus eſt. Alius verò, Si- *Ioan.3.*
mile eſt regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias *Mat.22.*
filio ſuo.ea hic quoque prædicit,introducens ſimul ſponſam & reginā: & ideo dicit, *Aſtitit regina à dextris tuis.* Alius,ſtabilita eſt,hoc eſt firmiter ſtetit,ſtetit immobiliter.
Quod alibi dicit Chriſtus, Portæ inferi non præualebunt *Mat.16.*
aduerſum eā. Vidiſti inſignē honorē,vidiſti ſummā dignitatem: quæ conculcata, & quæ in infimum locum deturbata fuerat,in quantam extulerit altitudinē, vt ei aſsiſteret. Cognouiſti,quæ erat captiua,alienata, meretrix, ſcelerata & execrāda,ad quantā dignitatē aſcenderit,cū miniſtratoriis poteſtatibus adſtitit. Filius enim,vt qui ſit ho nore æqualis,ſedet à dextris:ipſa verò ſtetit. Quanuis e- *Pſal.109*
nim ſit regina,eſt tamē creatæ ſubſtantiæ. Quomodo er- *Hebr. 1.*
go dicit Paulus, Conreſuſcitauit & conſidere nos fecit in *Epheſ. 2.*
cæleſtibus in Chriſto Ieſu? Sed attende q̄ exactè loquatur,Non dixit ſolummodo, Conreſuſcitauit & conſidere fecit:ſed, In Chriſto,hoc eſt, per Chriſtū. Quoniā enim, *In Chri-*
inquit,caput noſtrū eſt ſuprà:nos autem corpus, cùm ſu- *ſto,p Chri*
perius ſedeat noſtrū caput, nos quoq; honoris participes *ſtum.*
fuimus,& ſtetimus. *In veſtitu deaurato, circundata varietate.* *De Ophir*
Alius, In diademate auri ex Ophir. Quemadmodum in *aurifera*
rege non arcus & ſagittas intelligimus, ita nec in ſponſa *terra Ioſe*
veſtes intellige, ſed per ea quæ ſunt ſenſilia, accipe in- *phus 8.*

telligentias quę Deo conueniant. Ne quis enim tale quid ſuſpicetur, ſubiunxit dicens: Omnis gloria filiæ regis ab intus. Atqui veſtes ſunt omnium maximè extrinſecus, & propter eos qui vident. Sed hoc ita ſe habet quando ſunt res corporeæ: ſed quādo agitur de rebus ſpiritalibus, cōuerte intrò mentis oculos. Hāc veſtem rex texuit, eáque illam per baptiſmum induit. Quotquot enim, inquit, in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Antea enim erat nuda, turpis & inhoneſta, expoſita omnibus qui trāſibant per viam. Ex quo autem illam veſtem induit, euecta eſt ad illam altitudinem: & vt à dextris ſtaret, digna fuit habita. Pulchrè autem ipſam quoque deſcribit varietatē. Non conſtat enim veſtis ex vno tantùm genere. Neque enim licet ſeruari tantūmodo ex gratia, ſed fide quoque opus eſt: & poſt fidem, virtute. Nunc autē non agitur de veſtibus. Neque enim ſpiritus tantum in eo ſtudiū ponebat, vt aureas veſtes mulieris deſcriberet. Si enim mulieres quæ ſe exornant, reprehendit Eſaias, & vbique expulſæ ſunt delicię: quomodo hic ornatā mulierē laudauerit? *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui & concupiſcet rex decorem tuū.* Alius, vt concupiſcat. *Quoniam ipſe eſt dominus tuus.* Alius, Ipſe enim eſt dominus tuus. *Et adorabunt ipſum.* Alius, Et adorabis ipſum. *Et filia Tyri in muneribus.* Alius, Filia autē valida dona feret. *Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.* Vides quomodo nihil eſt ſēſile, quomodo nihil corporeū, ſed referuntur omnia ad intelligentiam. Quomodo enim ſponſa eſt eiuſdem filia? Quomodo autem filia ſponſa? In rebus quidem corporeis hæc nō inſunt, ſed hoc quidem aliud, & illud aliud: in deo autem inſunt vtraque. Ipſe enim & ipſam regenerauit per baptiſmū, & ipſe quoque eam deſpondit. Audi filia, & vide. Duo ei præbuit: & doctrinam, quæ per verba traditur: & viſum, qui & per miracula & per fidem ſuſcipitur: & hæc quidē dedit, illa verò pollicitus eſt. Audi ergo verba mea, vide mea miracula, & mea opera, & meas fer admonitiones. Vide autem quale det prius præceptū, Obliuiſcere populi tui, & dom⁹ patris tui. Quia enim eam deſpondit ex gentibus, hoc ei prius præcipit, vt illam cōſuetudinem ex animo deleat, è

Veſtes ſpiritales. *Galat.3.* *Grati.* *Virtus.* *Galat.5.* *Eſa.3.* *Eccleſia & filia et ſponſa.*

memoria eximat, à mente eiiciat, non ſolum ea fugiẽdo, ſed ne eorum quidem recordando. Et obliuiſcere populi tui, & domus patris tui. Quando autem dicit & populum & domum, intelligit omnia quæ illic ab eis fiunt, & quod ad vitã, & quod ad dogmata decretáque pertinet. Et concupiſcet rex decorem tuum. Vides eum non loqui de pulchritudine corporis, ſi enim hæc feceris, tunc, inquit, eris pulchra. Hæc enim nõ facit pulchritudo corporea. Atqui inter infideles videmus corpoream pulchritudinẽ, & ex gentibus formoſas mulieres: ſed vt ſcias eũ non loqui de pulchritudine corporis, eá dicit conſtitui ex eius obediẽtia, obedientia autem non conſtituit pulchritudinẽ corporis, ſed animę. Si hæc, inquit, feceris, tunc eris pulchra, tunc eris ſponſo grata & amabilis. Quoniã ipſe eſt dominus tuus. En pater, qui & ſponſus & dominus apparuit. Quoniã enim iuſſit vt à parẽtibus recederet, populi obliuiſceretur, conſuetudinẽ expelleret, oſtendit maximã & iuſtiſsimã eſſe cauſam cur ea præciperet, magnámque eſſe rationis conſequentiam, ídque debere fieri. Si enim idẽ pater tuus, idem ſponſus, & idem domin⁹: æquũ eſt vt ab illis omnibus te ſeiungas, & teipſam illi dedices. Non dixit autem, Quoniam ipſe eſt pater tuus, ſed, Quoniã ipſe eſt dominus tuus, vt ea ratione eam maximè feriat, quoniam qui eſt dominus & pater tuus, voluit quoque ſponſus fieri. Immo verò illud ipſum quoque factũ eſſe dominũ, ſummæ eſt benignitatis & clementiæ: vt quæ erat ſerua dæmonũ, & conculcabatur ab errore, eã ſuã eſſe vellet. Non ſolũ autẽ ancillam, ſed filiam fecit, & ſponſam. Obliuiſcere populi tui, & domus patris tui. Non venis enim ad alienum quempiam, ſed ad eum qui te fecit, & eſt omnibus illis tibi propinquior, & de te eſt ſolicitus, tuíq; curã gerit. Ipſe enim eſt dominus tuus & pater, & ipſe omnia tibi dedit. Et adorabunt eum, & filia Tyri in muneribus. Quænã eſt hæc conſequentia? Vel optima, eſt enim optimum genus adhortationis. Accede, inquit, ſunt enim maximæ eius vires, & omnes ei obedient. Mittens autem Propheta dicere orbem terrarum, dicit propinquam ciuitatem, quæ morbo impietatis tunc maximè laborabat, & erat arx diaboli, & de cuius opibus & magnificẽtia fama

Decorem κάλλος pulchritudinem.

Act. 17.

Amos. 1.
Eſa. 23.

erat maxima, ex parte totũ ſignificans. Mihi autẽ videtur omnẽ impietatem & luxuriã ſic vocare, ſcit enim mores

Eſa. 1. ex vrbibus exprimere, vt quando dicit, Audite verbum do

Mores ex vrbibus exprimuntur. mini principes Sodomorum. Audite legem dei veſtri, populus Gomorrhæ. Atqui alloquebatur Iudæos: ſed quoniã ea faciebant quæ fiebant à Sodomitis, eos appellat à nomine Sodomorum. Et quid miraris ſi eos ſic appellat ex

Ezec. 1 patria, cum eis quoque det patres eiuſmodi, dicens: Pater tuus eſt Amorrhæus, & mater tua Cetæa? Et ne hic quidẽ ſiſtit eorum accuſationem, ſed etiam ad feras vſque dedu

Matt. 3. cit orationem, in noua quidem ſic dicens ſcriptura, Ser-

Eſa. 59. pentes, genimina viperarum. Et rurſus in veteri: Oua aſpi-

Amos 9. dum ruperunt, & telam araneæ texunt. Et alibi, Nunquid non ſicut filij Æthiopum vos eſtis mihi? Ita hic etiam eos qui impiè & libidinoſè vixerunt, Tyrios appellauit, ſed etiam eos, inquit, ſuperabo, & in eos dominatum obtinebo, & ita obtinebo, vt ipſi me adorent: & non ſolummodo adorent, ſed munera etiam & primitias offerãt, quod eſt maximum genus adorationis, & ſignũ ſummæ obedientiæ. Vultum tuum deprecabũtur diuites plebis. Quid eſt, deprecabũtur? Honore & gloria afficient, qui magni ſunt & excelſi. Hoc enim nunc fit in eccleſia, eos qui ex virtu-

Virtutis laus eximia. te vitã agunt, omnes honorant, colunt, licet ſint & opibus & authoritate inſignes. Omnibus enim copiis & facultatibus eſt maior virtus. Videte autẽ eccleſiã, quæ honoratur ab omnibus. Rectè verò dixit, Vultum tuum, hoc eſt, gloriam tuam, formam & pulchritudinem tuam. Deinde quoniam vultus meminit, & veſtium, & pulchritudinis, ne quis craſſior ſentiret aliquid ſenſile, ſubiunxit dicens: *Omnis gloria filiæ regis abintus*. Mentem, inquit, ingredere, ediſce pulchritudinem animæ, de illis tecum loquor: & ſi veſtem dico, & ſi pulchritudinem dico, & ſi aurum dico, & ſi fimbrias dico, & ſi aurata dico, & ſi dico quodcunque ſit eiuſmodi, de mente loquor, doctrina eſt de anima, eſt de virtute quod dicitur, de interna gloria. Rurſus deducit orationem ad corporeas ſimilitudines, poſtquã craſſum auditorem correxit iis quæ dicta ſunt. *In fimbriis aureis, circumamicta varietatibus*. Alius, per aureas armillas varie induta. Nomine auri virtutẽ rurſus vocás. Ita etiã dicit Pau-

lus. Siquis ſuperædificat ſuper hoc fundamentum, aurũ, 1 *Cor.3.*
argentum,lapides pretioſos,ligna,fœnum,ſtipulam:virtutẽ & vitium harũ materiarum appellatione oſtendens. Ne ea enim nõ eſſe exiſtimares: id quod ſitũ eſt interius, non permittit vt quæ ſunt externa,viſione apprehendas, ſed intrà trahit cogitationem. Quemadmodũ enim cor- *Collatio.*
pus his indutum,pulchrum apparet: ita ornatur anima,ſi ſit virtute induta. *Adducentur regi virgines poſt eam.* Alius, Sequentur. *Proximæ eius afferentur tibi. Afferentur in lætitia* *Virginita*
& exultatione. Adducentur in templum regis. Vidiſti veſtes,fim *tis flos,ve*
brias,vidiſti amictum aureum, florem virginitatis, is eſt *ſtis eccle*
veſtis eccleſiæ. Conſydera autem mihi quàm accuratè lo *ſiæ.*
quatur Propheta. Quia enim non ſtatim cum primũ cõſtituta eſt eccleſia,floruit bonum virginitatis,ſed aliquãto pòſt tempore, propterea ipſe quoque poſtea id ponit, nempe poſtquã ea oblita fuerit populi, & domus patris, & induta fuerit illo ornatu,& ſpecie ac pulchritudine refulſerit.Et ideo dicit, Poſt eã propinquæ eius afferentur. Propinquæ non loco tantum, ſed & moribus & dogmatibus cum ea congruentes. Hæreticorum enim virgines non rectè dixeris virgines, neque enim ſunt propinquæ reginæ. Afferẽtur in lætitia & exultatione. Vide hic dictũ 1. *Cor. 7.*
Apoſtolicum reſplendere,& illam enunciationẽ oſtendi etiam in Propheta. Quænã autem ea eſt? Tribulationem carni habebunt,quæ nubunt. Quemadmodum autem illæ afflictionem,ita hæ lætitiam & exultationẽ. Illæ enim filios & maritum,& domum & famulos, & cognatos, & & generos,& ſoceros, & nepotes, liberorum multitudinem,eorũdémque vel defectum vel orbitatem curare coguntur. Neque enim nunc tempus eſt deſcribendi calamitates matrimonij. Virgo autem crucifixa, & à præſentib⁹ liberata,& curis ad hanc vitam pertinentibus effecta ſuperior, & Euripo traiecto in cælum quotidie ſuſpiciens, fruitur gaudio ſpiritus,perfunditur exultatione. Non ſolùm autem præſentia Propheta, ſed etiam futura ſignifi- *Matt. 25.*
cat,quando pulchras & ſplendidas lãpades habẽtes,fiũt obuiam ſponſum excipientes. Templum autem regis hic vocat regiam,thalamum,& cubile. *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij.* Alius, Erunt tibi filij tui. Quoniam ſuperiùs

memiuit populi & parentum, dicens. Obliuiſcere populi tui, & domus patris tui: oſtendens in hoc quoque omnia ei fauſta & proſpera futura, hoc ſubiunxit, Quæ enim erat ſterilis, eſt mater filiorũ innumerabilium. Quamobrẽ etiã ſi auulſa es à parentibus, at tuorum filiorum chori erunt adeò clari, inſignes & illuſtres, vt omnem orbẽ terrarum impleant. Mihi autẽ videtur dicere Apoſtolos, qui fuerunt in ea doctores. Deinde deſcribens eorũ vires, potentiam, & gloriam, dicit, *Conſtitues eos principes ſuper omnem terram.* Egéntne hæc interpretatione? Ego quidẽ minimè exiſtimo. quemadmodũ nec quòd ſol ſit lucidus. Quę autẽ dicta ſunt, eo clariora ſunt. Vniuerſum enim orbẽ terrarũ peruaſerunt Apoſtoli, & omnibus principibus fuerunt magis propriè principes, regibus potẽtiores. Reges enim dum viuunt, dominatum obtinent: iis autem mortuis, intercidit dominat⁹. Et regum quidẽ leges ratæ ſunt & validæ intra eorum fines, iuſſa autẽ piſcatorũ per vniuerſum orbem terræ extenſa ſunt. Imperator Romanorũ Perſis non poſſet ferre leges: nec Perſarũ rex poſſet ferre leges Romanis. Hi autẽ Palæſtini, & Perſis, & Romanis, & Thracibus, & Scithis, & Indis, & Mauris, & vniuerſo denique orbi térrarum leges dederunt. Nec ſolũ dum ij viuerent, firmæ & ratæ fuerunt, ſed iis etiã mortuis cõfirmatæ ſunt: & qui eas leges acceperunt, mallent animã millies profundere, quàm ab illis deſciſcere. *Memor ero nominis tui in omni generatione & generatione. Propterea populi cõfitebuntur tibi in æternum, & in ſæculum ſæculi.* Alius, Reuocabo in memoriam nomen tuum in vnaquaque generatione. Propterea populi laudabunt te perpetuò. Dixit magnitudinem principatus, à longitudine terræ, à latitudine orbis terrarum, à multitudine gentium quæ ſubiectæ ſunt. Dicit etiam aliunde eius authoritatem, quòd non ſolum extendetur per vniuerſum orbem terrarum, ſed etiã per vniuerſum æuũ. Immortalis enim, inquit, erit tui memoria, deſcripta in libris noſtris, deſcripta in rebuſpublicis, deſcripta in præceptis. Vide quomodo ſuæ quoque Prophetiæ prædicit perpetuitatem. Cum enim dixit, Memor ero nominis tui domine in omni generatione & generatione, hoc ſignificauit. Etſi ego, inquit, mortuus fuero, te tamen

Eccleſia olim ſterilis, nunc mater eſt filiorũ innumerabilium.

Pſal. 18.

Mar. vlt.

Antitheſis.

Apoſtolorum dignitas.

tamen cantabo vel moriẽs. Corpus enim diſſoluetur: literæ autem manent, & lex perpetua. Propterea populi confitebuntur tibi. Vnde cœperat, illic deſinit, nẽpe in Chriſto. Propterea. Propter quænam? Quòd tot & tanta rectè geſſeris, quòd tales principes conſtitueris, quòd vitium exegeris, quòd virtutem plantaueris, quòd noſtrã naturam deſponderis, quòd hæc bona ineffabilia feceris, vniuerſus orbis terræ tibi laudem offeret, non in breui tempore, nec in decem & viginti & centum annis, nec in parte orbis terrarum, ſed terra & mari, quæ eſt habitabilis regio, & quæ non habitabilis, per omne æuum canent gratias agentes pro bonis quæ à te acceperunt. Pro his autẽ omnibus nos quoque gratias agamus benigno & clemẽti Chriſto. Per quem, & cum quo patri gloria ſimul cũ ſancto ſpiritu, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorũ. Amen.

IN PSALMVM XLV. VICTORIÆ *effectori filiorum Core. In finem pro filiis Core, pro arcanis.* Alius, *nempe Heb. Pro adoleſcentiis canticum.*

DEus noſter refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Alius, In afflictionibus inuentus. *Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & trãſferentur montes in cor maris.* Solita vtitur Philoſophia Propheta, à rebus quidem ad hanc vitã pertinẽtibus nos abducens, in ſpem autem ſupernam auditorem erigens. Ne mihi, inquit, dixeris arma, muros, & foſſas, nec pecuniæ copiã, nec rei militaris ſcientiã, nec equorum multitudinem, nec arcus, ſagittas, & loricas, nec ſociorũ vires, nec militum phalanges, nec robur corporis, & hoſtium experientiam. Sunt enim hæc omnia araneæ tela & vmbra imbecilliora. Sed ſi velis videre copias inexpugnabiles, refugium inſuperabile, præſidium quod non diripi, turrẽ quæ labefactari non poteſt, ad Deum confuge, vires illas attrahe. Rectè autem dixit, Deus refugium noſtrum, & virtus: oſtendens quod aliquando quidem fugientes vincimus, aliquando autem ſtantes & pugnantes. Vtrunque enim oportet facere, & contrà tendere, & declinare. Hoc *Act.* 13.
etiã faciebat Paulus, aliquando quidẽ cedens, aliquando 14.

autem inſultãs iis qui aduerſabãtur verbo veritatis. Hoc quoque Chriſtus faciebat nos docẽs. Hoc quoque nos oportet facere, & rectè cognoſcere opportunitatẽ tempo-

Matth.2. ris, & orare quidem ne ingrediamur in tentationem, vt

Ioan.8. vult illud dictum Euangelicum: vbi autem aduenerit, non

10. eſſe molli & ignauo animo, ſed fortiter reſiſtere. Adiutor

Luc.11. in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Quod ſępe dixi, nunc quoque dico. Non prohibet quo minus veniãt afflictiones, ſed vbi aduenerint, aſſiſtit, nos frugi & pbos efficiens. Illud autem nimis, aut valde, attribuendum eſt ei quod eſt, Adiutor. Neque enim leue ſed inſigne fert auxiliũ, plus præbens ſolatij ex ope lata, quàm ſit ſuſcepta moleſtia ex afflictionibus. Non enim quantum malorũ conditio poſtulat, tantum nobis præbet auxilium, ſed lõgè maius. Propterea non timebimus dum turbabitur terra. Vides quomodo maius & lõgè copioſius fert auxiliũ. Non ſolum enim dixit, Non capiemur, nec cademus, ſed ne id quidem patiemur, quod eſt naturæ proprium, vt terreamur & timeamus. Vnde nam autem hoc euenit? Ex eo quòd ſit copioſum auxilium. Terram autem hic, & montes, & cor maris, non dicit elementa ſed eorum nomine intolerabilia pericula ſignificat. Et ſi omnia, inquit, videamus confuſa, etiam ſi perturbationem planè intolerabilẽ, & ſi ea omnia euenire quæ nunquã facta fuerũt, etiã ſi ipſam, vt ita dicam, creaturam cum ſeipſa collidi, & ipſi⁹ naturæ terminos moueri, & omnia ex ipſis conuelli fundamentis, & prima elementa confundi, & omnium denique rerum maximam fieri perturbationẽ, non modò non vincemur, ſed ne timebimus quidem. In cauſa autem eſt quòd omnium horum dominus opem fert, manum porrigit & aſsiſtit: Si autem vel his euenientibus minimè cederemus, nec molles aut ignaui redderemur: multo magis ſi nos inimici inuadant, & in nos aciem dirigant. *Sonuerũt & conturbatæ ſunt aquæ eorum. Conturbati ſunt montes in fortitudine eius.* Alius, Sonantibus & turbatis aquis, & concuſſis montibus in glorificatione eius. Poſtquã dixit ſe non verituros ne ſi omnia quidem confringantur ac collidantur, deinceps diſſerit de eius potentia, quòd ſcilicet ſint vires eius inexpugnabiles. Et meritò, inquit, nõ timuerim⁹,

Nimis valde ϭφόδρα.

& quod ſemper facit, nunc quidem ex creaturis, nũc verò ex iis quæ hominibus accidunt, vires eius prædicans: hoc ipſum hic quoque facit. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi. Omnia concutit, labefacit, trãsfert quãdo voluerit, adeò ſunt illi omnia prõpta & procliuia. Mihi autem videtur hic ſignificare multitudinem virorum fortium, & præſtãtiſsimos hoſtium, & infinitum populum aduerſariorum. Tanta eſt enim, inquit, eius poteſtas, vt ſi tantũmodo annuat, hæc omnia fiant. Quomodo ergo poterimus timere qui talem habemus dominum. Diapſalma. Alius ſemper. *Fluminis impetus.* Alius, Diuiſiones. Hebræus autẽ פלגיו pelagau. *Lætificat ciuitatẽ Dei: ſanctificauit tabernaculum ſuum altiſsimus.* Alius, Sanctum habitationis altiſsimi. *Deus in medio eius non commouebitur. Adiuuabit eam Deus manè diluculo.* Alius, Circa matutinum. Alius, Quod mane annuerit. Poſtquã dixit de eius poteſtate & virtute, & quòd ſunt ei omnia facilia, ad Iudæorum quam gerit prouidentiæ argumentum conuertit orationem, paucis dictionibus oſtẽdẽs quæ bona eis data fuerint. Hic enim, qui eſt adeò fortis, adeò potens, qui omnia fert & agit, qui omnia mouet, concutit & transfert ac traducit, impleuit ciuitatem noſtram bonis innumerabilibus. Fluuius enim hic, profuſam, copioſam, & inoffenſam bonorum ſupernorum ſuppeditationem oſtendit, perinde ac ſi diceret: Tãquam ex fontibus, omnia nobis bona profluunt. Quemadmodum enim fluuius qui ſcinditur in multas partes, ſubiectã regionem irrigat: ita Dei prouidentia omni ex parte influit, abunde promanans, cum ſuſurro perfluens, & omnia implens. Non ſolum autem præbet nobis ſecuritatem, certúmque & infractum auxilium, ſed etiam ſpiritale gaudium: & ideo dicit, Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſsimus. Quinetiã hoc ipſum eſt non parua pars beneficij, tabernaculũ ſuũ, locum noſtrum vocare. Neque enim temere poſuit illud, Altiſsimus. Qui eſt ergo adeò altus, qui nullo loco comprehẽditur, qui eſt ſubſtãtia ineffabilis, dignatus eſt vocare noſtrã ciuitatem ſuũ tabernaculum eámque omni ex parte continet. Hoc enim ſibi vult illud, in medio noſtri, quemadmodũ etiã dicit alibi, Ecce ego vobiſcum ſum. Vndique eã coercet & exercet: & ideo

Hiero. Sãctũ tabernaculum altiſs.

Fluuius.

Dei prouidentia fluuio cõfertur.

Matt. 28.

non modò nihil graue patietur,ſed ne cõmouebitur quidem. Cauſa autem eſt, quòd celerrimum aſſequitur auxilium, vtpote quod ſit promptum & paratum. Hoc enim ſibi vult illud, Mañe diluculo: quod nõ differtur nec protrahitur, ſed eſt ſemper recens & vegetũ, & in tẽpore opportuno. *Conturbatæ ſunt gentes.* Alius, Simul congregatæ ſunt gentes. *Inclinata ſunt regna. Dedit vocem ſuam altiſsimus, mota eſt terra.* Oſtendit hic vim eius auxilij. Non enim quibuſlibet inuadentibus, ſed regibus, gentibus vndiquaque coeuntibus, vnam ciuitatem circundantibus & obſidẽtibus, nõ modò nihil graue ab eis paſſa eſt, ſed etiam vicit, ſuperauit, & euertit eos qui inuadebant. Hoc eñ ſibi vult illud, Inclinata ſunt regna, dedit vocem ſuam altiſsimus. perinde ac ſi dixeris, Vel ipſo ſolo clamore cepit vrbes, verbũ quidem craſſum, & quod humano more dictũ eſt. Neque enim vincit Deus voce & clamore, ſed ſolo nutu & voluntate: ſed tamen ex his quoque craſsioribus eũ ſuſtollẽs, aliis altiorem dictionem excogitauit. Quia enim eum ſemper introducit armatum, oſtendẽs illa omnia dicta eſſe metaphoricè, & tropicè, & vt ſe ad noſtrum captũ accommodaret (deus enim nullo eorum indiget) ſubiunxit, Dedit vocẽ ſuam, & commota eſt terra, oſtendens ipſum non ſolũ vrbes, gentes, & regiones, ſed ipſum etiam elementũ cõcutere. Scit autẽ terram quoque vocare mul-

Geneſ. 11. titudinem, vt quando dicit, Et erat omnis terra labrum vnum. *Dominus virtutum nobiſcum. Suſceptor noſter Deus Iacob.* Hebræus autem pro eo quod eſt virtutum, dixit צבאות ſabaoth. Vide quomodo à terra tollit orationẽ, ad infinitos populos Angelorum, ad gentes Archangelorũ, ad ſupernas poteſtates. Quid eñi mihi dicis caſtra, & barbaros, & homines qui pereunt? Conſydera eius vires. In regno quod in cælis obtinet, quot inuiſibilium poteſtatum exercit⁹ ſub ſe habet inſtructos? Rectè autẽ eos appellauit virtutes, vires eorum oſtendens: quod etiam dicit ali-

Pſal 148 bi: Valentes viribus, facientes verbum eius. Etenim vnus

4. Reg. 29 Angelus cum aliquando eſſet egreſſus, centũ octogintaquinque millia ſuſtulit. Quid igitur, ſi eſt quidẽ potẽs, nõ vult autem nobis manum præbere? Atqui ne hoc timueris. Propterea enim ſubiunxit, Suſceptor noſter. Et vult

ergo & poteſt, ne ergo timeas. Quid ſi nos ſumus indigni? Sed habem⁹ à patrib⁹ traditā eius in nos benignitatē. Hoc itaque ſignificās, dixit, Deus Iacob: quaſi diceret, Ab alto & ab initio hæc fuit ſemper eius cōſuetudo. Diapſalma. Alius, Semper. *Venite & videte opera domini, quæ poſuit prodigia ſuper terram, auferens bella vſque ad fines terræ, Arcum conteret, & confringet arma.* Alius, Confregit, *& clypeos comburet igni.* Alius, Et curr⁹ cōburet in igni Poſtquam dixit de terra, de mari, de mōtibus, de ſpiritali quæ ipſis facta eſt ſuppeditatiōe, de auxilio, apud ſpectatores rurſus argentum amplificat, eos vocans ad trophæa ex magna voluptate, & ſumma in dominū affectione, & narrans victorias quas pro eis obtinuit. Rectè autē dixit, Prodigia, non autem victorias & trophęa. Non enim quæ fiebāt, ex certo ordine fiebant & quadam conſequentia: nec armis & virtute corporum decernebatur prælium, ſed dei nutu, rebus ſignificantibus eum eſſe Imperatorem. Quoniā enim potentes vincebantur ab imbecillis, multi à paucis, qui dominatum obtinebant, ab iis qui eis parebant, & res præter ſpem ſuccedebant, ea iure vocat prodigia, vt quæ admirabiliter & pręter ſpem eueniebant, & vbique terrarum ſparſa fuerant. Non aberrauerit autem quiſpiam, ſi hoc per anagogen ad præſens etiā tempus deſumpſerit. Difficilè enim dęmonum bellum confecit, & per vniuerſum orbem terræ pacem extendit. Quin etiam quod ſub ſenſum cadit, eorum bellum depulit. Quod Eſaias quoq; ſignificans dicebat, Conuertent gladios ſuos in ligones, & machæras ſuas in falces: & non ſumet gens aduerſus gentem gladium: & non diſcent amplius bellare. Ante Chriſti enim aduentū, omnes homines arma capiebant, & null⁹ erat ab hoc munere immunis, & ciuitates pugnabant aduerſus ciuitates, & bello vbique confligebatur: nunc autē maior pars terræ degit in pace, omnibus ſecurè & artes exercētibus, & terram colentibus, & mare nauigantibus, ſunt autem pauci milites, qui pro aliis omnibus aciem inſtruunt. Quinetiam eorum quoque null⁹ eſſet vſus reliquus, ſi quæ decet faceremus, & non opus haberemus vt commonefieremus ab afflictionibus. Ignem autem hic vocat eius iram, & dicit rem quæ accidit, quòd

Διάψαλμα, pro quo Hebræi habent.

סֶלָהו *in ſeculū.*

Prodigia

Eſa. 2.

σιωτρί-ψοιζιβύνας.

Pax terræ p Chriſtum allata.

Ignis, ira Dei.

ſcilicet arma eorum & currus combuſſerunt, cum eos per vim viciſſent. Quod etiam dicit Ezechiel, & quicunque ſunt ſtudioſi, nouerunt hiſtoriã. *Vacate & videte quoniam ego ſum deus. Exaltabor in gentibus & exaltabor in terra.* Alius, Curemini, & cognoſcite. Alius, Sinite vt cognoſcatis: Hebræus autem dicit הרפו ורעו harepu vdeau. Hîc mihi videtur gentes alloqui, propemodum hoc dicens: Nouiſtis quidem eius vires, & potentiam, quæ vbique terrarum ſe extendit. Opus eſt autẽ vobis ocio, opus eſt ſano animo. Hoc autem ſignificat etiã illud, Sinite. vos enim hortatur vt errorem dimittatis, à priori vitæ inſtituto recedatis, à rerum improbarum quæ vos detinent, caligine reſpiretis, vt deducti à doctrina miraculorum, quietóque animo præditi, Deum vniuerſorũ agnoſcatis. Neque enim miracula ſolùm ſufficiunt, niſi adſit pius & gratus animus. Nã apud Iudæos quoq; facta ſunt miracula, nec ex eis quidquam emolumenti ad illorũ ſalutem allatum eſt. Quemadmodum enim nõ ſufficiunt ſolis radij, niſi oculus quoque ſit purus & ſanus: ita ne hîc quidem ſolummodo miracula ſufficiunt. Quocirca cũ de illis diſſeruiſſet, hortatur eos qui ſunt ex illis capturi vtilitatem, vt reſpirent à malis quæ eos captos detinẽt, vt poſsint cognoſcere deũ vniuerſorum. Vacate, & videte, quoniã ego ſum deus: non ſimulacra, nec ſtatuæ. Vacate, & multa euidentiſsima vobis argumenta oſtendã. Hoc enim ſibi vult illud, Exaltabor in gẽtibus, & exaltabor in terra, hoc eſt, per opera vobis magnus & excelſus oſtendar. Habet enim propriam altitudinem pura illa, & ab interitu aliena, & ineffabilis natura. Sed quoniam vos eam non perſpicitis, eam vobis per opera oſtendam. Non ſolùm autem in Palæſtina, nec ſolùm Hieroſolymis, ſed etiam apud vos gentes. Ita ergo exaltatur, eos vincens ac ſuperans, miracula faciẽs Babylone, miracula in Ægypto, miracula in deſerto, miracula per vniuerſum orbem terrarum, vt illi vndique habeant doctrinam eius cognitionis. Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob. Hîc eſt ergo deus, qui eſt vbique magnus, qui eſt vbique excelſus. is ſemper ſtetit nobiſcum. Ne ergo timeatis, neque cõturbemini, cùm habeatis dominum adeò inexpugnabilem: quem decet

Ezec. 39

Miracula ſine pio animo non ſufficiũt.

Altitudo dei per opera eius oſtẽditur.

gloria,honor,& magnificentia, cum patre principij experte, & viuifico ſuo ſpiritu, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum, Amen.

IN XLVI. PSAL. PRO FILIIS CORE.

Alius, *Victoriæ effectori filiorum Core.*

O*Mnes gentes plaudite manibus.* Alius, Manu. *Iubilate deo in voce exultationis.* Alius, Significate in voce laudationis. *Quoniam dominus excelſus,terribilis, rex magnus ſuper omnem terram.* Hîc etiam pſalmus idem tangit argumentũ, dicens victorias & trophæa quæ contra hoſtes ſibi pararunt,& vniuerſum orbem terrarum vocans ad ea laudanda quæ geſta ſunt Sed nõnullis fortaſſe videtur prooemiũ eſſe indignum diuini ſpiritus hortatione, & eiuſmodi incitatio,plauſus,ſtrepitus,& iubilationes. Neque enim iis qui in hunc venerandum locum ad docendum conſtitutũ coëunt,hæc,dixerit quiſpiam,conueniunt, ſed iis quidem qui in ſcena & cõuiuiis verſantur,pulſare & plaudere manibus: viris autem qui docentur à gratia ſpiritus, conuenit quies,ordo,& moderatio. Quid ergo vult ſignificare quod hîc dicitur,& quémnam plauſum inquit? Conſueuerunt hoc facere,qui inſtructa acie prælio ſunt decertaturi,iubilare inquam, & manibus maximos plauſus edere, ad hoſtes perterrendos:à pacato autem & tranquillo animo eſt hoc alienum. Pſalmus autẽ iubet vtrũque,& plaudere manibus, & iubilare. Quid eſt ergo quod dictũ eſt? Nihil aliud oſtendit quod dicitur, niſi victoriam, & ſignũ victoriæ ſignificat. Nã alibi quoque propheta inducit fluuios pulſantes manibus. Fluuij, dicens, plaudent manibus in idipſum. Eſaias autẽ arbores quoque adducit hoc facientes. Hîc ipſe autem rurſus,& montes & colles exilientes: non vt hoc intelligamus,quòd montes & colles exiliant: nec vt plaudentes fluuios, vel manus habentes: hoc eſt enim extremæ amentiæ, ſed vt ſummam diſcamus voluptatem. Ita etiam poſſumus videre in hominibus.Et cur non dixit, Gaudete,& exilite,ſed pulſate & iubilate? Vt nobis inſignem oſtendat voluptatem. Quemadmodum enim Chriſtus quando dicit, Tu autem quando ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua: non hoc dicit iubens vt vngamur: (nemo enim noſtrum

Iubilus et plauſus militũ in præcinctu

Pſal. 97.
Ca. 55.
Pſal. 113.
Mat. 6.

hoc facit) ſed vt oſtendamus gaudiũ, lætúmq; & alacrem animum. Iubet enim vt lætus ieiunet, triſtitiam nõ præ ſe ferens. Ita etiam hîc quoque non hoc iuſsi ſumus, nẽpe plaudere manibus, & iubilare, ſed dũ pſallimus, lætari, & voluptate affici. Iure autem ſumpſerit quiſpiam pſalmum per anagogen, ſuperata hiſtoria. Nã etſi initium ac prooemium ducit à ſenſilibus, ad ea tamen quæ verſantur in in-

Scriptura ſacra vt accipiẽda telligentia, deducit auditorẽ. Quod enim antea dixi, nũc quoque dico: Alia quidẽ ita ſunt accipienda vt dicta ſunt: alia verò aliter q̃ præ ſe ferant quæ ſita ſunt: quemadmo-

Eſa. 11. 65. dum ſe habet in illo: Lupi & oues ſimul paſcentur. Non accipimus enim lupos & oues, nec paleas, bouẽ & taurũ, ſed mores hominum per ſimilitudinẽ brutorum exprimimus. Alia verò ſunt accipiẽda dupliciter, vt & ſenſilia intelligamus, & quæ in intelligẽtia verſantur, ſuſcipiamus: quemadmodum in anagoge & ſublimi contemplatione

Geneſ. 22. filij Abraham. Filium enim oblatum fuiſſe ſcimus, verùm aliquid etiam aliud quod latet in intelligentia, per filium

Exo. 3. excerpimus, nempe crucẽ. Et rurſus in rubo qui in Ægypto viſus eſt, paſsionis rurſus ſimilitudinẽ ſimiliter exprimimus. Hoc ipſum hîc quoque faciendum eſt. Neque enim loquitur ſolùm de Arabibus & vicinis, ſed vocat omnes gentes. Quoniã dominus excelſus, & terribilis, & rex magnus ſuper omnẽ terram. Statim à principio auditorẽ excitat, ad bonorum nunciorũ tantã vocans magnitudinem, & ad publicam totius orbis terræ concionem, diuinúmque ac ſpiritale feſtum, & quod deportatũ eſt ex cælis peragendum myſterium. Et ideo dicit, Plaudite manibus, hoc eſt, gaudete, exilite. Nam hoc quoque ſermo iu-

Mat. 5. bet euangelicus, dicens, Exultate: nõ omnino iubens ſal-

Luc. 6. tare & exilire: hoc eſt enim illiberale, ſed vehemẽtiã lætitiæ ſignificans. Quod enim fit, magnã meretur lætitiam. Quantũ enim terræ ſol reſpicit, ſermo peruaſit Euangelicus, & ſeruatus eſt vniuerſus orbis terræ: & qui ab errore antea detinebantur Iudaico cultu maiorẽ oſtendêre phi-

Pſal. 105 loſophiã. Et ideo dicit, Omnes gentes plaudite manibus. Illis, inquit, antea ſceleratis, illis impiis & execrãdis, quæ per immunda ſacrificia quotidie polluebantur, quibus filios occidebatis, & turpia patràbatis, & aduerſus ipſam

naturam contendebatis, eis nūc plaudite manibus, iubilate deo in voce exultationis. Lingua illa, qua execranda guſtaſtis, qua verba impia & blaſphema protuliſtis, ea iubilate canticū victoriæ. Solēt enim exercitus, quando inclinat exercitus hoſtiū, nō vti extrema victoria, ſed cōcordi voce & clamore fractos iā & abiectos eorū animos cōquaſſare, quod eſt claræ victoriæ, & trophæi maximi argumentum, quando bellum nō manibus ſed clamore decernitur, iſq; loco manuum & armorū ſufficit. Hoc ergo fuit vniuerſum Chriſti opus. Difficile enim hoc bellum ipſe confecit, forti alligato, ſupellectile eius vaſiſqu; ablatis. Cùm ſit autem benignus & clemens, eos qui nihil laborauerant, victoria frui facit & trophæis, & ad epinicion offerendum eos præparat, perinde ac ſi ipſi ſe rectè geſſiſſent, & viciſſent. Quocirca omnes quoq; clamamus non voce aliqua obſcura ac confuſa, ſed clariſsima & ſignificantiſsima: Vbi eſt mors ſtimul⁹ tuus? Vbi eſt inferne nūc tua contentio? Et rurſus, Aſcēdit deus in iubilo. Hoc enim in hoc pſalmo dictū eſt. Et rurſus alibi, Aſcēdiſti in altū, captiuam cepiſti captiuitatem, accepiſti dona in hominibus. Obtulerunt etiā aliquando Iudæi epinicion, quando in mari fuit demerſus Ægyptiorum exercitus, dicētes, Canamus domino: glorioſe enim glorificatus eſt. Sed noſtrū eſt multò maius, non Ægyptiis demerſis, ſed dęmonibus: non Pharaone ſuperato, ſed diabolo: nō armis captis ſenſilibus, ſed ſublato vitio: non in rubro mari, ſed in lauacro regenerationis; non egredientibus in terram promiſsionis, ſed in cælum tendentibus: non manna comedētibus, ſed dominico corpore veſcentibus: non aquam è petra bibentibus, ſed ſanguinem è latere. Et ideo dicit, Plaudite manibus, quòd liberati à lignis & lapidibus, cælos, & cælos cælorum tranſcenderitis, & ad ipſam regiam ſedem ſteteritis. Iubilate ergo deo, hoc eſt, Illi offerte gratiarum actionem, illi victoriam, illi trophæum. Non eſt bellū humanum, nec pugna ſenſilis: nec pro aliquo eorū quæ ad hanc vitam pertinent, decertatur, ſed pro cælis ipſis, & iis quæ ſunt in cælis. Ipſe ſuis auſpiciis ſuóq; ductu hoc bellum cōfecit: nos autē victoriam impertiit. Quoniā dominus excelſus, terribilis, rex magnus ſuper omnā terram.

Iubilatio à ſimili.

Mar. 3.
Luc. 11.
1. Cor. 15.
Pſal. 67.
Epheſ. 4.
Exo. 15.
Exo. 16.
Ioan. 6.
Exo. 17.
Ioan. 19.

Vbi nunc ſunt qui detrahunt gloriæ vnigeniti? Ecce rex
magnus dicitur filius,quod de patre dictũ eſt, Ne iuraue-
Mat. 5. ris enim,inquit,neque in cælo, quoniã eſt ſedes eius: ne-
Eſa. 22. que in Hieruſalem,quia eſt ciuitas regis. Et rurſus alibi,
Eſa. 9. Deus fortis,potens,quod eſt rex. Quando ergo audieris
Potens, ἐξουσιαστὴς qui poteſtatẽ obtinet. crucifixum eſſe dominũ,fuiſſe ſepultũ, ad inferiores ter-
ræ partes deſcendiſſe,ne labaris,nec angaris. eſt enim al-
tiſsimus,& natura altiſsimus. Quod eſt autem altũ natu-
ra,ab altitudine minimè vnq̃ receſſerit,nec ſi humile qui-
dem fuerit: ſed etiam in eius humilitate eius altitudo ma
Philip. 2. net & oſtenditur. Nã vel mortuus maximè oſtendit ſuam
Ioan. 1. in mortem potentiam. Lux in tenebris lucet,inquit,& te-
nebræ eam non cõprehenderunt. ita etiã in humilitate e-
Mat. 27. ius altitudo apparuit. Vide ergo ipſum, dũ eſſet apud in-
Mar. 15. feros,vel alta quæuis concutientem. Sol enim tunc auer-
tebat radios,petræ findebantur, & velum templi abrum-
pebatur,terra mouebatur, Iudas ſuffocabatur, Pilatus &
Act. 1. eius vxor terrebatur,ipſe iudex ſe defendebat. Quãdo er-
Mat. 27. go audieris eũ vinctũ eſſe,& flagris cæſum,ne confunda-
ris:ſed vide eum oſtendentem potentiã vel in ipſis vincu-
Ioan. 18. lis. Dixit,Quẽ quæritis?& omnes humi ſupinos proſtra-
uit. Vides q̃ ſit terribilis,qui ſola voce & nutu tãta faciat.
Quando ergo videris eum mortuum, fac animo cogites
Ioan. 20. ſublatum lapidem, Angelos qui cum metu ad ſepulchrũ
Oſee 13. maneant: inferos qui refringuntur: mortem quæ conſu-
1. Cor. 15. mitur: captiuos liberantem: & tũc cernes q̃ ſit terribilis.
& Col. 2. Si autem in ipſos ignominiæ tempore tãta fecit, in cælo,
in terra,apud inferos:quid nos faciet tempore futuri ſui
aduentus? Audi quid dicant dæmones tempore humilita-
tis,ſpumantes,vincula ſoluentes,inuia via ingredientes,
Mat. 8. Quid nobis & tibi fili dei? Veniſti huc ante tẽpus torque-
Mat. 24. re nos? Si ergo hæc tunc:quando aduenerit, & poteſtates
Luc. 21. cælorum cõcutientur, & ſol cõuerſus fuerit in tenebras,
Mar. 13. & luna non dabit lucem ſuã,quid dicent? Propterea dicit,
Excelſus,terribilis. Vel potius,quid quis pro dignitate di-
1. Cor. 15. xerit,diem illum narrans,quando mittet angelos per vni-
uerſum orbem terræ,quando omnia concutientur,quãdo
terra mouebitur reddens mortuorum depoſitum,quando
innumerabilia corpora excitabuntur,quando cælũ veluti

velum aliquod contrahetur, quãdo ſtatuetur terribile tri
bunal, quando fluuij ignis trahentur, quando libri aperiẽ *Daniel 7*
tur, quando quæ ab vnoquoque in tenebis facta fuerint,
in medium producentur, quando illę intolerabiles pœnę
ac ſupplicia, quãdo minabundæ poteſtates, quãdo ſtricti
gladij, quãdo erit abductio in gehennã, quãdo omnis pe
ribit authoritas regum, imperatorum, & cõſulum, & præ- *1.Cor. 4*
ſidum, quando adfuerit tantus Angelorum populus, quã-
do Martyrum, Prophetarum, Apoſtolorum, Sacerdotum,
Monachorum examina, quando illa ineffabilia præmia,
quando brauia, quando coronæ, quando bona, quę omnẽ
mentem ſuperant? Quæ oratio hæc explicare poterit? Si
enim creationẽ propheta perſecutus, defatigatus eſt, & re
ſiliit, dicẽs: Quàm magnificata ſunt opera tua domine. & *Pſal. 90*
Paulus vnum genus perſcrutans prouidẽtiæ, exclamauit
dicens: O altitudo diuitiarum: quid dixerit quiſpiam diẽ *Rom.11*
illum deſcribens? Hæc omnia cum præuidiſſet propheta,
dicebat, Dominus excelſus, terribilis, rex magnus ſuper
omnem terram, orbis ſalutẽ oſtendens. Erat itaque etiã
antea magnus, ſed ignorabatur. Mũdus per ipſum factus *Io.1*
eſt, & mũdus, inquit, ipſum non cognouit. Nunc autem
hoc quoque prȩclarè geſſit, quod nos ſibi familiaritate iũ
gẽdo rex magnus effectus eſt. Quid ni enim magnus, qui
pauperes, piſcatores, illiteratos, priuatos, numero vnde- *1.Cor.1*
cim, obſcuros, peregrinos, piſcibus magis mutos, vnicã tu
nicã habẽtes, calceis carẽtes, nudos, per vniuerſum orbẽ
terrarum miſit, & veluti mãdato omnes cepit. Hoc eſt ve *Matt.10*
rè eſſe regem magnũ: qui vniuerſum orbem terræ errore *Luc.10*
liberauit, & breui temporis momento veritatem redu- *Eſa.9*
xit, & diaboli tyrannidem ſuſtulit. Qui etiã antequam eſ *Io.1*
ſent qui ei parerent, erat rex magnus, nõ habens in ſeruis *He.2.*
vim imperij, nõ in ſpecie ac in veſtib⁹, ſed in ipſa natura.
Ego enim, inquit, ad hoc genitus ſum. Hoc eſt eſſe regẽ *Io.18*
magnũ q̃ nõ habet honorẽ extrinſecus allatũ, qui nulla re
op⁹ habet vt ſit rex, qui facit omnia quæcũque vult, Volo, *Luc.5*
mũdare. Tibi dico, dęmoniũ ſurdũ, egredere ab ipſo. Tace *Mar.7*
os obſtrue. Adeſte, eſte hæredes parati vobis regni. Ite in *& 9*
ignem æternũ paratum diabolo ante conſtitutionẽ mun *Matth.25*

di. Vides vbique poteſtatē, vides facultatem ac potentiā. Ita enim cepit eos qui paruerūt, vt perſuaſerit vel animā potiùs profundere, quàm quod iuſſum eſt tranſilire. Rex enim habet honorem ab iis qui eius ſubiiciuntur ditioni: hic autem præbet honorem iis qui ei obediunt: & ideo illud quidem eſt ſolū nomē, hoc verò res. Magnus eſt rex, qui vniuerſum orbem terræ, cælū fecit, & vt barbari philoſophi fierent, & angelos imitarentur, curauit. populos nobis ſubiecit, & gentes ſub pedibus noſtris. O miraculū!
Luc.23. Eis qui crucifixerant, adorare perſuaſit: eos qui contumeliis afficiebāt, qui inſectabātur maledictis, qui lapidibus affixi fuerāt, docuit vel ſuas animas profundere, prout ei videbatur. Nō gerebatur enim hoc ab apoſtolis, ſed ab eo qui illos præcedebat, & mouebat eorum animū. Quomo
Matth.4 do enim piſcator, vel tabernaculorum conſtructor tantū
Act.18 terræ habitabilis orbem ita mutaſſet, niſi illius verba im
1.Cor.9 pedimenta omnia ſuſtuliſſent? Et præſtigiatores, & tyrannos, & oratores & philoſophos, & omnes denique qui reſiſtebant, tanquàm puluerem diſcutientes, & inſtar fumi euaneſcere facientes, ita veritatis lucem ſeminauerunt, non armis, nec vi pecuniæ, ſed ſolo ac ſimplici ſermone
1.Cor.2 vtētes. Imò verò non erat ſimplex ſermo, ſed erat quouis opere potentior. Quomodo? Inuocabant nomē crucifixi,
Mar.vlt. & mors fugiebat, fugabantur dæmones, morbi propulſa-
Act.3.16 bantur, quæ erant in corporibus mutila ac vitiata, corrige
20. bantur, pericula protinus recedebant, & mutabantur elementa. Quando ergo nobis dixerint, Cur non opem ſibi tulit in cruce? hoc dicamus: Quoniam hoc erat admirabilius. Neque enim ſunt paria, ex cruce deſcēdiſſe: & poſtquam fuit crucifixus, tot eſſe mortuos eius nomine ſuſcitatos. Quòd enim tunc ſua ſponte manſerit, oſtendit ex iis quæ ſunt poſtea conſecuta. Qui enim mortem, quæ alios inuaſerat, expulit: multò magis à ſeipſo, priuſquā inuaderet, propulſare poterat: & qui aliis vitā præbet, multò magis ſibiipſi præbere poterat. Quod etiā triduò pòſt fecit, ex redundanti quadam copia ſuſcitatus. Id autē oſtendit per ea quæ poſtea ſecuta ſunt. Quando ergo eius nomen viſum eſt habere tantam virtutem in alienis corporibus, vt inuocatum mortem fugauerit, nemo poſſit du

Christus cur de cruce nō deſcēderit.

Ioan.20 *Mar.16* *Matth.28* *Luc.24*

bitare quòd etiam in proprio corpore magnam potentiā oſtendiſſet, & mortem ſibi ſubiunxiſſet. *Subiecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris.* Vide ſapientiam Prophetæ, qui omnia accuratè dicit, & exquiſitè. Quod enim poſtea dixerūt Apoſtoli, Quid nos intuemini quaſi noſtra virtute aut pietate fecerimus vt hic ambularet? Ab alto petitū dicit propheta. Illud autē, Sub pedibus, id quod ſubiectū erat oſtendit, vel potiùs magnam ſubiectionem. Si vis autem ſcire quanta ſubiectio eſſet, audi. Quotquot, inquit, poſſeſſores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebantur, & ponebant ante pedes apoſtolorum. Alij autem cum pecuniis animā quoque profuderūt. Qui, inquit, pro me ſeipſos periculis obiecerint. De aliis quoque ſcribens dicebat: Si poſſibile, inquit, oculos veſtros effodiſſetis, & dediſſetis mihi. Porrò autem ad Corinthios quoque ſcribēs dicebat. Ecce enim hoc ipſum ſecundum deum triſtitia affici, quantū in vobis ſtudium effecit, imò defenſionem, imò indignationem, imò timorem, imò deſiderium, imò æmulationem, imò vindictam, eos vſque adeò verebantur & pertimeſcebant. Et Lucas rurſus ſcribens, dicebat: Cæterorū autem nemo audebat ſe coniungere illis, ſed magnificabat eos populus. Et rurſus, Quid vultis: in virga veniā ad vos, an in charitate, & ſpiritu lenitatis? Vidiſti authoritatē & poteſtatem. Hæc autem omnia fecit illud verbū quod dixit eos emittens: Ego vobiſcum ſum. Ipſe impedimenta omnia remouebat ante eos ambulans, ipſe plana omnia & procliuia reddebat, & quæ erāt difficilia, faciebat facilia. Atqui erāt omnia plena bellis, omnia ſcopulis & pręcipitiis, & nuſquam licebat pedem figere, nec ſiſtere: obſtructi erāt omnes portus, omnis domus clauſa, omnes aures obturatæ: & tamen cum primum ingreſſi & locuti fuerāt, diruebāt omnia hoſtiū propugnacula, vt & ipſas animas profunderent, & innumerabilia pericula ſuſtinerent pro iis quæ dicta fuerant. *Elegit nobis hæreditatem ſuam ſpeciem Iacob quam dilexit.* Alius, Glorificationē Iacob. Vide quàm ſit accurata exactáque prophetia. Superius quidē dixit, Subiecit nobis populos & gentes. Iudæi ei primùm acceſſerunt, primū ter mille, deinde quinquies mille, & poſtea

Act. 3 · *Act. 4* · *Act. 15* · *Galat. 4* · *2. Cor. 7.* · *Act. 5* · *1. Cor. 4.* · *Matt. 28* · *Act. 2. 3.*

Ioan. 10. gentes. Ipſe enim rurſus dicebat, Et alias oues habeo, & il las me adducere oportet, & fiet vnus paſtor, & vnum oui le. Deinde nequis cũ audierit, Elegit nobis hęreditatẽ ſuã, dubitet & angatur, & dicat: Quomodo ergo non credunt nunc Iudæi? correctione ſoluit dubitationem, maximè e-
1. Tim. 2 nim (quod ad ſe attinet) eos elegit, & quantum ad ipſum quidem ſpectat, nullum reliquit. Quòd ſi finẽ quoque requiras, audi ea quæ ſequuntur. Subiũgit enim, Speciem Iacob, quam dilexit. Hic autem mihi videtur fideles dicere
Rom. 9 quod quidem Paulus ſignificans, dicebat: Non autẽ quòd exciderit verbum Dei, non enim omnes qui ſunt ex Iſraël, ſunt Iſraël, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen. Hoc eſt, Non qui ſunt filij carnis, ij ſunt filij Dei: ſed qui ſunt filij promiſſionis, æſtimantur in ſemine. Species autẽ ſeu pulchritudo populi iure dicãtur fideles. Quid eſt enim ſpe
Gẽtes cur hæreditas Chriſti. cioſius illis qui crediderũt? Hæreditatem autem ſuam vocat gentem, non quod aliquando gentium nullam curam geſſerit, ſed vehementem in eos dilectionem, & cum eis coniunctionem & prouidentiæ acceſſionem oſtẽdens. Et vt ſcias quàm ſit accurata exactáque prophetia, vide quomodo vtitur dictione multorum, qua multi vtuntur in rebus quę emũtur. Sæpe enim permulti aliquid emẽtes, pulchrum illud eſſe dicũt, quod reliquis antecellit. Oſtendẽs ergo non omnes eſſe ſeruandos, dicit, ſpeciẽ Iacob. Hæc
Matth. 13 etiam oſtenduntur in Euangeliis per innumerabiles para
18. 20. 21 bolas. *Aſcendit deus in iubilo.* Non dixit, Aſſumptus eſt aut
22. deductus eſt, ſed, Aſcendit, vt oſtenderet eũ aſcẽdiſſe nul
Mar. 4. 12 lo alio eum ducente, ſed ipſum hãc viam eſſe ingreſſum.
Luc. 8. 14 Helias enim qui nõ eò quò Chriſtus proceſſerat, duceba-
20 tur ab alia poteſtate. Non erat enim humanæ naturæ via
4. *Reg.* 2 aliena ingredi. Vnigenitus autẽ aſcendit propria poteſta
Act. 1 te. Quocirca Lucas quoque ſic dicebat, Et fixis oculis intuebantur cum ille iret in cælum. Non dixit, Cum ipſe aſſumeretur, nec, Cum portaretur: erat enim eius proprius inceſſus, quod fiebat. Si autẽ antequam crucifigeretur, ferebatur ſuper aquas, adhuc patibili & graui corpore circũ
Ioan. 6 datus: quid mirum ſi poſtquam ſumpſit ab interitu alienũ, aërem ſecuerit? Vbi autẽ in iubilo? Quis iubilauit quando aſcendit? Atqui hoc ſilentio factum eſt, & vndecim ſolùm

præſentibus diſcipulis. Vides non oportere dictiones ſimpliciter & vno tatùm modo accipere, ſed ſcire quid ex eis ſignificetur? Quemadmodum enim dixi in procemio pſalmi, iubilus aliquid aliud ſignificat, nempe victoriam, trophæum. Quod ergo hic dicit, In iubilo, hoc eſt, aſcēdit in victoria, cum mortem viciſſet, peccatum deieciſſet, dęmones fugauiſſet, errorē expuliſſet, omnia in melius mutaſſet: in antiquam patriam, imò verò longè meliorē, noſtrā naturā deduxiſſet. Cum enim aduenifſet, nemo ei reſtitit, non peccati tyrannis, non mortis potentia, non vis maledicti, non interitus, non vitij vehemētia, nō aliquid aliud eiuſmodi: ſed cum hæc omnia tanquam araneā perfregiſſet, & dæmonū cateruas, & neruos diaboli, & hæc omnia fudiſſet ac profligaſſet, aſcendit rebus rectè geſtis vt voluit. Quocirca Paulus quoque eius trophæum narrans, dicebat: Cū expoliaſſet principatus ac poteſtates, traduxit liberè, de eis in ſeipſo triūphans. Et rurſus, Deleuit quod erat aduerſus nos chirographum, quod erat nobis cōtrarium: & ipſum de medio ſuſtulit, affigens illud cruci. *Dominus in voce tubæ.* Idem rurſus ſignificat, hoc eſt, In præclara victoria. Hic autem eſt aliud quoque intelligēdum nempe id fuiſſe clarum, apertum, illuſtre. Atqui nullus id tunc nouit, cum fieret, ſed tam euaſit manifeſtum, quàm ſi tuba cecinifſet, atq; adeò multo magis. Illud enim quod tunc clanculum factum eſt, nemo ferè eorum qui orbem terræ habitant, ignorauit: ſed ipſum perinde reuelauit rerū natura, ac ſi tuba cecinifſet, atque adeò multo magis. Neque enim tuba canens ita omnes vocaſſet ad illud ſpectaculum, ſicut poſtea rerum vox oſtendit aſcenſum, magis etiam quàm tonitru rem claram efficiēs. Neque enim tonitru ita vocaſſet orbem terræ, vt rerū oſtenſio eos, qui tunc erant, & qui poſtea erant futuri. Tonitru enim eſt tātum manifeſtum præſentibus, ipſa vero omnibus generationibus, tuba clarius, & tonitru apertius oſtēdit quod factū eſt. Nec verò aberraueris, ſi tubas vocaueris ara Apoſtolorum, non tubas quidem ęreas, ſed auro pretioſiores, & gemmis magnificētiores. Cur ergo non dixit, in tuba, ſed, in voce tubæ? Significans eorum concordiā, & animi conſenſionem, ſicut etiam dicit Paulus, Siue ergo ego,

Iubilus. *Ioan.12* *Eph.4* *Collatio.* *Coloſ.2* δικλύγιον *Matt.24* *Rom.10.* *Coloſ.1.* *Vox tubæ apoſtoli.* *1.Cor.15*

Act.4 ſiue illi, ſic prædicamus. Et rurſus, Multitudinis autẽ credentium erat cor vnum, & anima vna. tuba autẽ canebãt, non ad bellum incitãtes, ſed prædicantes & annũtiantes victoriam. Quemadmodũ enim in caſtris, quando cũ ſignis in aciem prodeũt, præcedũt tubæ quæ præſentes excitant, non aſpectu ſolùm, ſed etiam auditu: ita etiã tunc factum eſt. Ingredientibus Apoſtolis in vnamquãque ciuitatem, tubæ ſonabant, & ad audiendum omnes effundebantur.

Tubarum vſus in bellis.

Pſallite Deo noſtro, pſallite: pſallite regi noſtro, pſallite. Quoniam rex omnis terræ deus, pſallite ſapienter. regnauit Deus ſuper gentes. Poſtquam narrauit quàm magna ſint & quàm præclara quæ geſſit, vniuerſum orbem terræ vocat ad eũ laudibus celebrandum cum magno ſtudio & diligentia. Vſus eſt itaque repetitione ſeu cõduplicatione. Nec inuitat ſolummodo ad pſallendum, ſed ad pſallendũ cum magna ſapiẽtia. Quid eſt, pſallite ſapiẽter? Cum quæ, inquit, facta ſunt, didiceritis, conſiderantes rerum geſtarum magnitudinem. Mihi autem videtur etiam aliquid aliud obſcurè ſignificare cùm dixit, ſapienter, non voce tantũ, ſed etiam factis, pſallere non lingua tantùm, ſed etiam vita. Regnauit deus ſuper gentes. & quódnã hic regnũ dicit? Non illud quod obtinet ratione creationis, ſed hoc quod ratione eius ad quã eas adſciuit familiaritatis ac neceſſitudinis. Fuit enim rex omnium etiam antehac, vt qui eſſet opifex & effector: nunc autem & lubentium, & gratias habentium: quod quidem eſt maxima laude dignũ, & inprimis admirandum, quòd qui priùs cõtumelia afficiebatur à Iudęis, effecit, vt tãta fieret mutatio, vt vbique caneretur: & qui nec prophetas legerant, nec in lege educati fuerãt, imò verò planè erãt ferinis moribus, repẽtè mutati ſunt, & omnibus illis abiectis erroribus, ſe ei ſubmiſerunt, non duę, aut tres, aut quatuor, aut decem gentes, ſed qui vniuerſum orbem terrarum incolebant. *Deus ſedet ſuper ſanctam ſedem ſuam.* Quid eſt, ſedet ſuper ſedẽ? Regnat inquit, imperium obtinet. Rectè autem dixit, ſanctam. Nõ ſolùm enim regnat, ſed etiã ſanctè regnat. Quid eſt, ſanctè regnat? Purè homines enim qui veniunt ad hũc principatum, ea poteſtate ad iniuriã faciendã vtuntur. Ille autẽ principatus eſt ob omni re eiuſmodi intactus, purus, & ſanctus.

Pſallere ſapienter.

Sedere Dei quid

Sanctè regnare.

ſanctus. Neque enim fraus, neque aliquid eiuſmodi, illud *Deut.* 10.
iudicium corrumpit & circunuenit, ſed eſt purum, ſynce- *Act.* 10.
rum, quacunque puritate fulgens clariùs, reſplendẽs inef *Rom.* 2.
fabili gloria. *Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham, Quoniam Dei fortes terræ vehementer eleuati ſunt.* Hic oſtendit quomodo fuerit extenſum Euangeliũ, quod non ſolum priuatos attigit, ſed eos etiam qui ſunt redimiti diademate, & ſedent in throno regio. Deinde oſtendens eum eſſe Deum noui & veteris teſtamẽti, dicit: Cum deo: Abraham. pro eo quod eſt, ille ipſe qui & noſtrorũ maiorũ deus eſt, & qui illis etiã legẽ dedit. Et ideo dicebat Hieremias: Dabo vobis teſtamentũ nouum, non ſecundũ te- *Hier.* 31.
ſtamentum quod dedit patribus in die quo ego apprehẽdi manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti, oſtẽdens vnum & eundem eſſe legiſlatorẽ & noui & veteris teſtamenti. Et Baruch rurſus dicebat. Hic eſt deus noſter, *Baruc* 3.
non reputabitur alius præter ipſum. Inuenit omnem viã ſcientiæ, & dedit eã Iacob filio ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Poſtea autẽ in terra viſus eſt, & cũ hominibus conuerſatus eſt, ſignificans ꝙ qui legem dedit, is eſt qui fuit incarnatus: & is qui fuit incarnatꝰ, legẽ dedit. hoc etiã dixit ꝓpheta. Congregati ſunt, inquit, cum deo Abrahã, hebræus autem pro eo quod eſt, cũ deo Abrahã עםאלהיאברהם *Pro fortes*
Et quomodo quæſo, hoc factum eſt? Quoniam dei fortes *Hiere. habet ſcuta,*
terræ vehemẽter eleuati ſunt? Quoniam ſunt autẽ fortes *à* מגן *protexit.*
Dei, niſi Apoſtoli, fideles omnes. Quoniam enim potẽtia eorũ vſque adeò reſplenduit, omnes vicerunt. Rectè autẽ eos appellauit fortes. Quid ni enim fortes, qui aduerſum *Apoſtolorum fortitudo.*
vniuerſum orbem terræ aciem inſtruxerunt, aduerſus dæmones, aduerſus diabolũ, aduerſus populos, aduerſus ciuitates, aduerſus gentes, aduerſus tyrãnos, aduerſus tormẽta ac ſupplicia, aduerſus ſartagines, aduerſꝰ fornaces, aduerſus conſuetudinem, aduerſus naturæ tyrannidẽ, & omnia diruebant, & ſuperiores omnibus euadebant, & à nullo vincebantur? Quomodo nõ fortes, qui vel poſt mortem, tantam oſtendunt virtutem? Quomodo non fortes, quorum verba ſunt quouis adamante duriora, nec vllum ea tempus aboleuit, ſed quotidie maius incrementum ſuſcipiunt? Pro his omnibus benigno & clementi deo gra-

tias agamus. Quoniam ei gloria & potentia nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

ψαλμὸς ᾠδῆς, pſalmus cantici

IN XLVII. PSALMVM CANTIcum Pſalmi filijs Core. 2 ſabbati.

Hier. Specioſo germine.

Magnus dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius. Fundatur exultatione vniuerſæ terræ. Alius, pulchro germine, gaudio vniuerſæ terræ. Alius, ab initio præſcripto ſplendore vniuerſæ terræ. Hic quoq; ſignificat liberationem à bellis. Quoniam enim à Babylone reuerſi, & à longa captiuitate liberati, terrá receperunt, & multa bella euaſerunt, pro his omnibus Deo horum bonorum authori gratias agentes, hos hymnos canunt. Dicit autem. Magnus dominus, & laudabilis valde. Magnus quidem dicunt, ſed quàm magnus, non dicunt, hoc enim nemo ſcit, & ideo ſubiūxit, Et laudabilis valde. Non eſt enim finis eius magnitudinis. Quod autē dicit, eſt eiuſmodi, oportet eum tātùm gloria afficere, & laudare, ídque ſupra omnem modum, laudare autem eum propter hanc infinitam & incomprehenſibilem eſſentiæ magnitudinem, & propter ſumma eius in nos beneficia. Nā & voluit, & potuit quæ voluit. In ciuitate Dei noſtri, in

Sap.12. monte ſancto ſuo. Quid dicis? Illic eius laudem cōcludis qui eſt magnus, qui laudabilis, in ciuitate & in mōte? Nō hoc dico, inquit, ſed quòd nos eum ante alios cognouimus. Vel propterea ergo dixit illud, in ciuitate dei noſtri, vel volens oſtendere, quòd per magnitudinem eorū quæ ibi facta ſunt, oſtenſa eſt eius magnitudo & gloria quòd qui erant captiui, qui diſiecti, qui cōtempti, qui in regione hoſtili veluti in carcere detinebantur, vt ij adeò repētè clari eſſent, procurauit: vt & qui eos vicerant, ſuperarent, & ad priorem redirēt proſperitatem, & antiquus patriæ ſtatus eis reſtitueretur. Oſtendit enim, inquit, ſeipſum, & ſuarum creaturarum quæ videntur, magnitudinē: ſed quoniam complures antiquitus erant paulò inſipientiores, cognitionē, quę ex inimicis & ex victoria oritur, adiicit, admirabilia hæc trophæa aſsiduè erigens, & vt in melius fieret mutatio, efficiēs, & præter ſpem & expectationem omnem eiuſmodi miracula faciens. Hanc autem

vocat eius ciuitatem, non alias eius priuans prouidentia, *Ciuitas* ſed vt eos oſtenderet, quod ad cognitionis rationem atti *Dei κατ'* net, aliis fuiſſe longè priores. Illæ enim eius dici poterãt *ἐξοχήν.* ratione tãtum opificij, hæc verò etiam ratione familiaritatis & neceſsitudinis, & quòd hæc omnia illic fierent miracula. Tunc itaque ea dicebatur dei ciuitas, nunc autem nos omnes dei dicimur. Qui enim Chriſti ſunt, inquit, car *Galat. 5.* nem crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. Vidiſti ſummam & intenſiſsimam virtutem, & ideo appellabatur quoque mons dei, quoniã Deus illic colebatur. Fundatur exultatione vniuerſæ terræ. Dictum valde obſcurum, & ideo oportet attendere. Ei enim, qui curſim legit & perfunctoriè, magnam affert dubitationem, qui ea autem diligenter perſequitur, videbit conſequentiã, & pulcherrimam ſententiarum connexionem. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi: Magnus dominus in ciuitate dei noſtri, in monte ſancto ſuo bene radicans, hoc eſt, bene radices agens, & eã pulchrè firmãs ac ſtabiliens in gaudio & læ- *εὐριζῶν be* titia totius orbis terrarum. Hoc etiã alius obſcurè ſigni- *radices a-* ficans, dixit, præſcripto ſplendore vniuerſæ terræ. Eam e- *gens.* nim fecit ſplendorem & lætitiã vniuerſæ terræ. Illinc enĩ eſt fons pietatis, & radices & principia Dei cognitionis. Hanc ergo, cum talis eſſet, radicibus actis confirmauit ac ſtabiliuit propter ornamentum totius orbis terrarum, propter exultationem, propter gaudium totius terræ. Doctrinæ enim terræ officina, ludúſque literarius, erant tũc *Eſa. 2.* Hieroſolyma, & qui volebant frui gaudio, cultúmque & ornamentum capere, hinc ea quæ bona & honeſta erant diſcebant. Et ideo hoc ſignificans, non dixit, Agens radices, ſed, Bene agens radices. Quod ſi velis id ipſum accipere anagogicè, videbis rerum veritatem, hinc enim proceſsit exultatio per vniuerſum orbem terrarum, hinc proceſsit gaudium & lætitia, hinc emanarunt fontes Philophiæ, vbi Chriſtus fuit crucifixus, vnde profecti ſunt Apoſtoli. Ex Sion enim, inquit, egredietur lex, & verbum dei ex Hieruſalem. habet autem hoc gaudium radices immortales. *Mons Sion latera Aquilonis.* Alius, montes Sion *Eſa. 2.* femora Aquilonis. Alius, femora Aquilonis Græcè himeri, cum articulo. Hebræus autem, תרוויגרת har

Sion iarectei. Qua de cauſa meminit nunc Aquilonis, & ſitũ loci nobis deſcribit? quoniam aſsiduè bellum hinc ſuſcitabatur, inuadentibus barbaris, & Prophetę hoc dicunt aſsiduè, ab Aquilone appellantes, & lebetẽ illinc ferventem deſcribunt. ita enim ſita eſt regio Perſarum, ſi habeatur ratio Palæſtinæ, quod factum admirans, hoc ſubiunxit, id ſignificans, eam quæ illinc aſsiduè vexabatur, feciſti inexpugnabilẽ. perinde enim ac ſi quis diceret de corpore, partẽ illã imbecillam feciſti valẽtiorem: hoc etiam hic ipſe obſcurè ſignificat, dicens, vnde luctus & lachrymæ, vnde origo calamitatũ, ea membra impleta ſunt voluptate, alacritatéque animi ac tranquilitate. Vnde minę, metus, & pericula, hinc gaudium & lętitia, nec vllus deinceps metuit aquilonarem illã partem creaturæ, nemo animi angitur, nemo ſuſpicatur, ſed omnes degunt in lætitia, cum eius radices fixeris in voluptate. *Ciuitas regis magni, deus in domibus eius cognoſcitur, cum ſuſcipiet ipſam.* Alius, cognita eſt. Alius, Deus in regiis ei' cognoſcetur ad munimentũ. Alius, Deus in palatiis eius cognitus eſt ad eripiendã eã. Prædicat eius authoritatem, laudem, coronã, dicens, ciuitas regis magni. Deinde oſtendens quomodo ſit ciuitas Regis magni, per illud, in domib' eius cognoſcitur, magnam oſtendens prouidentiam, & quòd eam totam omni ex parte ſeruat, non illius tantùm totius curam gerens, ſed etiam in vnãquanque domum ſuã oſtendens prouidentiam. Nobis enim etiam abſque eo eſt cognit', inimicis autem ex eo ſuam oſtendit virtutem. Tempore enim Ezechiæ, cũ barbarorum nubes eam inuaſiſſet, & eã veluti ſagena circundediſſet, receſſerũt ſuis mortuis maxima ex parte relictis. Quinetiam multi quoque alij eã ſępe ingreſsi, ignominia affecti receſſerunt. Hæc, inquit. omnia geſta ſunt dei prouidẽtia, eámque præclarã & inſignẽ fecerũt. Nõ ſolùm autẽ quòd præclarè, ſed etiã quòd adeò præclara facta ſint, magna euaſit. *Quoniam ecce Reges congregati ſunt, conuenerunt in vnum.* Alius, Ecce enim Reges ſimul inſtructi ſunt. *Ipſi videntes ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt, Tremor apprehendit eos. Ibi dolores vt parturientis, In ſpiritu vehementi.* Alius, Ardoris. Alius, Per ventum violentum. *Conteres naues Tharſis.* Alius, Confringes, He-

Hiere. 1.

1. *Re.* 19.

Lacerabis deſtrues.

bræus autem, חשבר theſſaber. Hic narrat bellum, bellum difficile, & vndique conflatum & clariorem victoriã. Quoniam enim dixit illum eam ſuſcipere, & eius curam gerere, oſtendit deinceps quomodo eam ſuſcipit & defendit. Cùm innumerabiles enim gentes eam inuaſiſſent (hoc enim ſignificat per regum multitudinem) & nõ ſolùm inuaſiſſent, ſed etiam congregati aciẽ inſtruxiſſent, res eiuſmodi geſtæ ſunt, vt ipſi abirent admiratores rerũ admirabilium. Ita enim bellum conficiebatur, vt ipſi horrore ac torpore pleni recederẽt, & cũ magna animi perturbatione reſilirent, multi paucos timentes, & qui ordines inſtruxerant, diuiſos: nec ſecus afficerentur quàm mulier quæ parturit. Vnde clarum erat bellum nõ fuiſſe geſtum humanis viribus, ſed deum fuiſſe ducem in committendo prælio, qui non ſolùm ſpiritus eorum deprimebat, ſed etiam mentem eorum cõquaſſabat, & eis dolores immittebat, & ineffabilem timorẽ afferebat, & perinde accidit ac ſi magna claſſe congregata vehemens ventus irruens, omnes naues contriuiſſet, & triremes demerſiſſet, & magnã repente perturbationem iniecıſſet. Hic enim mihi videtur per hoc exemplum & victoriæ facilitatẽ, & perturbationis magnitudinem velle ſignificare. Nam hi quoque cum magnam claſſem paraſſent, & ex longinqua aliqua & aliena regione veniſſent, veluti quodam vehementi vento omnes ira Dei perierunt. Et ideo locum quoque ſignificans vnde venerunt, ſubiunxit illud, Tharſis. Ita etiam ſignificauit Hebræus per dictionem quam veſtra cauſa adiecimus in lectione contextus. Vel hoc ergo dici poteſt, vel illud quod antè dixi, quòd quemadmodum naues Tharſis vehemens ventus irruens ſæpe cõtriuit: ita etiam multitudinem illam Deus conturbauit: *Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate domini virtutũ, in ciuitate Dei noſtri.* Vides quomodo exponit id quod eſt ſuperiùs, Bene radicans, aut, bene radices agens. Non dixit enim, Qui bene radicauit, ſed, Bene radicans, hoc eſt, aſsiduè prouidens, aſsiduè curã gerens, aſsiduè muniẽs. Poſtquã enim dixit quæ tunc contigerunt, ad res antiquas narrandas rurſus conuertit orationẽ, oſtendens hæc habere magnã cũ illis cognationem. Quæ enim, inquit, verbis audi-

Cõfirmat homœoſi.

ὀρρίζων.

uimus,ea factis vidimus,victorias Dei,trophæa, curã ac prouidentiam, & quæ opinionem ſuperant miracula. Deꝰ enim nunquam intermiſit hæc facere. Eius ergo eſt & liberare à periculis,& deducere ad dei cognitionẽ. Rectè autẽ meminit Propheta eorũ quæ lõgo antè tẽpore facta ſunt. Oportebat enim & ex veteribus narrationibꝰ,& ex nouis factis doceri, vt q̃erãt ex eis craſſiores, ex iis quę fiebãt, iis quoque quę facta erant crederẽt,& duplex lucrũ facerent,& eſſet eis auditio pro viſu. *Deus fundauit eam in æternum, Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui.* Alius, Cõiecimus deꝰ miſericordiã tuã in medio tẽpli tui. Hebræus autem רמונחסרך dimenu haſe deca. Secundũ nomen tuum deus,hic etiã laus tua in fines terræ. Quoniã enim dixit, Quæ audiuimꝰ,ea & vidimꝰ: dicit & quidnam audierit,& quid viderit. Quid ergo audiuit & vidit? Quòd Dei gratia reddit ciuitatem firmam,validam & infractam. Hoc eſt enim ei fundamentum, hoc robur,hoc eam facit inexpugnabilem,non humanæ opes& auxiliũ, non vis armorũ,nec turres & mœnia. Sed quid? Deus eã regit & cõtinet. Hoc enim eos maximè doceri oportuit, & Propheta aſsiduè illos eò deduxit. *Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio tẽpli tui.* Quid eſt,Suſcepimus? Sperauimus,expectauimus, cognouimus tuam humanitatẽ & clemẽtiam Quoniam enim dixit,Fundauit,radicauit, muniit,oſtendens tantã prouidentiam non proficiſci ex meritis eorum qui eã aſſequuntur,ſed procedere ex bonitate eius qui illa facit,& ſimul volens faſtum eorũ cõprimere,ſic dixit,hoc propemodũ dicens; Tuæ ſunt miſericordiæ hæc præclara facinora,tuæ gloriæ,tuæ bonitatis. Et ideo ſubiunxit: *Secundum nomen tuum deus: ſic & laus tua deus in fines terræ.* Laus,inquit,tua facit res adeò præclaras, magnas,& admirabiles,adeò excelſas & glorioſas. Non enim ad menſuram curã geſsiſti eorũ quos beneficio afficis,nec ꝑpter eorum merita,ſed pro tua magnitudine. Laus ergo tua,hoc eſt,tui celebratio,quę ex operibꝰ profecta eſt,fecit vt præclara tua facta exaudirentur. Facta
Ioſ.1. enim fuerunt in Palæſtina,ſed propter ingentẽ eorũ magnitudinem peruenerunt ad extremos fines orbis terrarum, & qui erant procul remoti, ea ſciebant. Quæ fa-

cta itaque fuerant in Ægypto, meretrix Hierichũtina ſcie
bat melius iis qui interfuerant. Rurſus quæ in Palæſtina
euenerant, ij quoque qui in regione Perſarum habitabãt,
prædicabant. Quæ rurſus geſta fuerant in Perſide, qui in
extremis finibus terræ agebant, nouerãt. Quapropter rex *Dan. 6*
quoque miſit literas per vniuerſum orbem terrę, prędicãs
ea quæ in fornace euenerant. Et ideo hic quoque cum di-
xiſſet, Laus tua in fines terræ, ſubiunxit: *Iuſtitia plena eſt
dextera tua.* Quod enim aſſiduè facere conſueuit, vt ab iis
quæ fiunt hominibus, aſcendat ad ea quæ adſunt ipſi na-
turæ, hoc etiam facit in præſentia: non vt aliqua Deo ac- *Eccl. 18*
cedere aut recedere cogitemus, abſit: ſed quoniam eſt im
becillus ſermo & lingua humana, oportet ei quod dicitur
deo conuenientem afferre ſententiam. Quæ ergo dei na
turæ adſunt, ea dicit quæ ſunt eius ſubſtantiæ coniuncta, *Iuſtitia*
& vt eo verbo vtar, conſubſtãtiata. Quęnam autẽ ea ſunt: *Deo cohæ-*
Iuſtitia, inquit, plena eſt dextera tua. Oſtẽdit enim ea quę *ret coeſſen*
fiunt, nõ eſſe ex meritis eorum quos beneficio afficit, ſed *tialiter.*
ex ſua ſubſtãtia, quoniam ipſa eius ſubſtantia delectatur
iuſtitia, lætatur benignitate & clemẽtia. Hoc eſt eius mu
nus, hæc eſt eius conſuetudo: & ideo tanta accipiebãt ab
eo beneficia. Quemadmodũ enim ignis eſt calefacere, & *Collatio à*
ſolis illuſtrare: ita etiam eius eſt benefacere, imo verò ne *minori.*
ſic quidem, ſed longè amplius. Et ideo ſic quoque dixit,
Iuſtitia plena eſt terra, eius affluẽtiam, illámque eius eſſe
ſubſtantiæ coniunctam, &, ſi ita dici poſſit, cõſubſtantia-
tam ſignificans. *Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudææ,
propter iudicia tua domine. Circundate Sion, & complectimini
eam.* Alius, Et obite. *Narrate in turribus eius.* Alius, Numera-
te turres eius. *Ponitę corda veſtra in virtute eius.* Alius, In am
bitus abundantiam. Alius, In abundantiam. *Et diſtribuite
domos eius.* Aliꝰ, Dimetimini regias eius. *Vt enarretis in pro-
genie altera.* Alius, In generatione poſteriori. *Quoniã hic eſt
deus noſter in ſæculum & in ſæculum ſæculi. Ipſe reget nos in ſæcula.*
Quanam de cauſa hæc præcipit, circuire ciuitatem, nume
rare turres, attendere ædificia, cõſiderare eius decorẽ, do
mos & palatia metiri, non opus eſt noſtra interpretatione,
ſed oratio ipſa ſeipſã explicat. Cũ enim hęc dixiſſet, cau-
ſã quoq; ſtatim adiecit. Quanã? Vt enarretis in progenie

altera. Quòd autẽ dicit, hoc eſt, Impleamini gaudio, lętemini, exultetis. Sed nõ leniter ac obiter, ſed accuratè & diligẽter eius vires intellige. Quoniã enim fuit diruta, quoniam radicitus conuulſa, & eius ſolum propemodum interiit, & deſperarũt fore vt ea in melius mutaretur, adeò vt dicerent, Aruerunt oſſa mea, laſſati ſumus, conſumpti ſumus, nec expectabant fore vt eam reciperent: eã tamen receperunt, & non talem qualem amiſerant, ſed lõgè meliorem, clariorem, atque illuſtriorem, maiorem, ditiorẽ, potentiorem, & magnificentiorẽ in ædificiis, in rebus venalibus, in copiis, in facultatib⁹. Erit enim, inquit, vltima gloria domus huius ſupra priorem. Adhortatur populũ, & propemodum hæc dicit: Ecce hæc ciuitas, de qua erat omnis ſpes abiecta, quę diruta, & euerſa fuerat, quomodo in ſplendidiorem ſpeciẽ ſtatúmque reſtituta eſt. Hæc ergo ipſa diſcite, eius ædificationem, ſplendorem, claritatẽ, vt cũ hinc dei virtutem didiceris, nempe quemadmodũ cuius nulla erat ſpes relicta, eam maiorẽ fecerit: narretis poſteris veſtris dei potentiam, & perpetuam eius prouidẽtiam, & quòd noſtri curã ſemper gerit, nos regit & defendit. Hæ enim narrationes poſteris quoque erunt magnæ argumentũ philoſophię, & occaſio exactiſsimę dei cognitionis, & ſtudij virtutis. Quamobrem iubet illos eã obire vt ſint perfecti doctores ſuorum poſterorum.

Agg. 2

IN XLVIII. PSALMVM IN FI- *nem filiis Core.* Alius, *Epicinium.*

A*Vdite hæc omnes gentes.* Alius, Audite hoc. *Auribus percipite omnes qui habitatis orbem.* Alius, ſubterraneã terrã. Alius dicit, Quæ in imo eſt. Hebræus autem חלד halad. *Quique terrigenæ, & filii hominum.* Alius, Et humanitas, & præterea filij vniuſcuiuſque viri. *Simul in vnum diues & pauper.* Alius, Pariter. Magna quædã & arcana nobis nũc eſt dicturus Propheta. Neque enim quotquot ſunt vbique terrarum ad audiẽdum vocaſſet, nec totius orbis theatrũ excitaſſet, niſi magnum quid, & præclarum, & tanti conuentus magnitudine dignum nobis eſſet dicturus. Neque enim amplius loquitur vt prophetãs ſeu prędicẽs Iudæis qui Palæſtinam habitant, ſed veluti quidam Apoſtolus &

חֶלֶד ſæculum tempus ſæculi.

Euangeliſta, ad omnem humanã naturam dirigit oratio-
nem. Lex enim vno orbis angulo vnam gentem docebat. *Rom.3.*
ſermo autem prædicationis vbique terrarum reſonuit, & *Mar. vlt.*
ſeipſum extendit, vt qui tãtam peruaſerit regionem, quã- *Rom.10*
tam ſol prætergreditur. Illa enim erant pædagogica quæ- *Gal.2.*
dam inſtitutio & miniſterium mortis & condemnationis, *2.Cor.3*
hæc autem gratia & pax. Quoniam ergo conuocauit om- *Ioan.1*
ne genus ad audiendũ, nos quoque hic adſimus, & videa-
mus quid vult nobis dicere Pſalmographus. qui commu-
ni hominum generi præeſt, licet ſint barbari, licet ſapien-
tes, licet priuati, certè. Iubet enim omnes eos adeſſe, &
ideo incipiens quoque dixit, Omnes gentes. Et rurſus am-
plificauit orationẽ, Quique terrigenæ, & filij hominum,
vocans omnem humanitatem. Papæ quæ doctrina, quàm
eſt apta omnibus & communis? Et ideo non ſolùm vocat
omnes, ſed magno ſtudio & diligentia iubet eos illa quę
dicuntur attẽdere. Non ſolùm enim dixit, Audite hæc o-
mnes gentes, ſed etiam, Auribus percipite, vel, vt Græcũ *ἐνωτίσα-*
melius exprimatur, auſcultate. Auſcultare autẽ nihil eſt *σθαι.*
aliud quàm diligenter & attentè audire. Auſcultare enim *Auſculta-*
propriè dicitur, quando quis aure ori admota loquitur, *re.*
ſeipſumque & illum contendens iubet adhibere animum
iis quæ dicuntur. Auribus percipite omnes qui habitatis
terram. Et iamſi qui, inquit, non referuntur in numerum
gentilium, ſed ſunt miſti, & diſperſi, vt Nomades, eos quo- *Lege Stra-*
que voco ad audiendũ. Vide autem concionatoris prudẽ- *bonem.*
tiam. Primùm eorum animũ excitauit, erectóſque & ala-
cres fecit ad audiẽdum, eò quòd omnes ſimul vocauerit.
Deinde poſtquam vocauit, faſtum eorum & inſolentiam
comprimit, ne propter multitudinem nimium efferan-
tur, & ſint nimis arrogantes. Talibus enim maximè audi-
toribus opus eſt, quãdo quis eſt verba facturus quæ ad ſtu-
dium ſapientiæ pertinent, nempe contritis & compoſitis
& ab omni faſtu ac tumore liberis. Quomodo ergo fero-
cem eorum animum compeſcuit? Naturam in memoriã
reuocans. Poſtquam enim dixit, Gentes, ſubiuxit, Quique
terrigenæ & filij hominũ, dixit ſubſtantiã ex qua eſt prin-
cipium noſtræ generationis communem omnium matrẽ
reuocauit in memoriam. Et quare dixit, Filij hominum?

Quoniam dixit, terrigenas, ne quis exiſtimaret (vt volũt antiquę fabulæ) homines ab initio è terra pullulaſſe, quẽadmodum nonnulli fabulati ſunt, quoſdam fuiſſe ſatos introducentes: propterea ſubiunxit, Filij hominũ. Patres enim vobis ſunt homines: principium autem generatio-
Eccl. 10. nis vobis & illis terra eſt. Quid ergo ſuperbis terra & cinis? Cogita apud te quænã tua ſit mater, & faſtum tuũ cõprime: ſpirit⁹ elatos conculca ac deprime: cõſidera quòd
Gen. 2. terra es, & in terrã reuerteris, & omnem arrogantiã expelle. Tali enim mihi auditore opus eſt. Ideo te ſedatum reddo ac compoſitum, vt te accipiã aptum ad ea quæ dicuntur ſuſcipienda: Simul in vnum diues & pauper. Vidiſti nobilitatem concionis. Quidni enim nobilitatẽ, quando propter authoritatem nequaquam arcet auditorẽ, ſed vniuerſa doctrina ex æquo profũditur, & pauperi & diuiti menſa cõmunis exhibetur? Poſtquam enim dixit id quod omnes vnit, eos videlicet eſſe terrigenas & filios hominũ, & communẽ eſſe naturã oſtendit, tũc quæ ex rebus ad hanc vitam pertinentibus videbatur eſſe differentiam & inęqualitatem, oratione eiicit, cõmuniter omnes vocans. eſt enim communis noſtra natura, cõmuniter omnes voco: communis noſtra mater, communiter voco. Commu-
Act. 17 nis enim noſtra ciuitas eſt orbis terrarum. Sed ex paupertate & diuitiis differentiam aliquam excogitaſtis, & inæqualitatem introduxiſtis: atqui eã quoque rurſus eiicio, nõ diuites quidẽ admittens, pauperes autem habẽs deſpicatui, nec diuites quidẽ vocans, pauperes autẽ expellẽs, ſed & hos, & illos, & non ſolũmodo & hos & illos, verbi gratia, hos quidẽ priores, illos verò poſteriores, vel illos quidẽ poſteriores, hos verò priores: ſed ſimul ſit cõmunis conuẽtus, cõmunis oratio, cõmunis etiã auditio. Licet ſis diues, ex eodẽ luto natus es: idem fuit tibi cum paupere
Sap. 7. ingreſſus, idem ortus. Et tu hominis filius es, & ille. Cum
Heb. 9 ergo quæ ſunt præcipua, & magis opportuna, & honore æqualia, ex æquo habeatis, cur ꝓpter vmbras & ſomnia intumeſcis, ex iis quæ nihil ſunt, cõmunia diſtinguẽs, cõmunia naturæ, cõmunia ortus & generationis, communia affinitatis & neceſſitudinis? Cur amictum exteriorẽ adducis, vt diſtinctionem ex eo efficias? Non fero, non pa

Hominũ inter ſe natura communis eſt.

tior,&ideo voco te cum paupere,dicẽs. Simul in vnum di
ues & pauper. In aliis enim nõ poſſunt ſimul videri diues
& pauper,non in iudiciis,non in aulis regiis,nõ in foris,
non in menſis:ſed illum quidem honoratum , hunc verò
contemptũ & abiectũ:illum quidẽ liberè & confidẽter a-
gentẽ,hunc verò pudore ac ignominia affectũ videas. Sa
pientia enim pauperis nihili ducitur,& verba eius nõ ex-
audiũtur. Locutus eſt diues,& eum pulchrè ac rectè dixiſ- *Eccl.13*
ſe dicunt. Pauper locutus eſt,& non eſt datus ei locus. At
non hic. Neque enim in hac eccleſia ac concione ſtultã il
lam ambitionem honoríſque cupiditatem patior,ſed cõ-
munem omnibus doctrinam propono. Vide doctoris pru
dentiam. quomodo etiam antequam incipiat concionẽ,
ex ipſa ſola vocatione maximum doctrinæ decretũ pro-
tulerit. Qui omnes enim ſimul vocauit,neque illum ſiuit
intumeſcere,nec hunc vilem & abiectum eſſe,ſed oſtẽdit
nec diuitias eſſe bonum,ſicut nec paupertatẽ malum,ſed
ea eſſe ſuperuacanea & externa. Quare nihil mea refert
an hoc ſis vel illud. Neque enim ſi ſis diues,video tibi ali
quid accedere:nec ſi ſis pauper,decedere. Sed fortè dixe-
rit aliquis,Et cur cũ homo ſis,eiuſdẽq; naturæ particeps,
teipſum tanti facis , vt putes te eſſe idoneũ orbis terrarũ
magiſtrum,& eos qui ſunt in extremis finibus orbis,con
uoces?quid potes dicere quod ſit dignum tanto theatro?
Certè,inquit,Poſtquam enim vocauit orbem terræ,credi
bilem ac fide dignam reddens orationẽ,audi quid dicat,
*Os meum loquetur ſapientiam , & meditatio cordis mihi pruden-
tiam.* Alius,Et declarabit cor meum prudentiã. Hebræus
autem hoc dixit והגות huagut. Vides quomodo ſtatim *Vehaguth*
extulit orationem. Non dicam,inquit,de pecuniis, nõ de *& medita*
dignitatibus,non de potentia,nõ de viribus corporis,nõ *tio.*
de aliquo alio momẽtaneo. De ſapiẽtia ſũ exactè dictur',
non autem ex tempore: *Inclinabo in parabolam aurem meam.*
Hebræus autem dicit למשל *Aperiam in pſalterio propo-* וחוית
ſitionem meam. Alius , Ænigma meum . Hebræus autem
dicit, חידתי hidati. Et quomodo ſunt hæc iis quæ dicta *Chald. nõ*
ſunt conſequentia? Pro doctore enim nunc video audito- *hebræ. hoc*
rem. Nos enim vocaſti tanquam aliquid boni & vtilis au- *habent.*
dituros,poſtquam autem omnes adſunt & conuenerunt,

& te aliquid doctum ac præclarũ dicturum es pollicitus, nihil adhuc locutus, relicto loco doctoris, auditoris partes ſuſcipis. Inclinabo enim, inquit, in parabolis os meũ. Quare hoc facit? Valde prudenter, & cõſequenter iis quę dicta ſunt. Quoniã enim dixit, Loquar ſapientiã: ne quis exiſtimaret eſſe humanum quod dicitur, & meditationẽ cordis: ne haberet ſuſpectam eius inuentionem, per hæc oſtendit diuina eſſe ea quæ dicuntur, ſéq; nihil loqui proprium, ſed ea dicere quæ audiuit. Inclinaui enim, inquit, Deo aurẽ meã. audiui ab illo, & quæ in mentẽ meã à ſu-
*Eſa.*50. peris demiſſa ſunt, ea dico. Et ideo dicebat Eſaias: Dominus dat mihi linguã doctrinæ, vt ſciã quando ſermonem dicere oporteat: adiecit mihi aurem ad audiendum. Et rur
*Rom.*10. ſus Paulus, Fides ex auditu, auditus autẽ per verbum Dei. Vides illum quoque prius fuiſſe auditorem, & deinde doctorem. Et ideo ſuperius etiã dixit alius interpres, Et declarabit cor meũ. Quid eſt, Declarabit? Canet, dicet pſalmum aliquem ſpiritualem. Si autem dicit meditationem, ne conturberis. Quæ enim à ſpiritu acceperat, ea aſſiduè meditabatur, & apud ſe verſabat: & cũ diu verſaſſet, aliis Parabola 6 modis intelligitur.
proferebat. Quid eſt, in parabolã? Eſt nomẽ, quod habet
Parabola multa ſignificata. Eſt enim parabola, loquela, exemplũ, & exprobratio aut opprobrium, vt quãdo dicit, Poſuiſti nos
Pſal. 42. in parabolam in gentibus, cõmotionẽ capitis in populis. Eſt etiam parabola, oratio ænigmatica, quam multi dicũt quæſtionem, quæ aliud quidem ſignificat, ſed id non eſt apertum ſtatim ex ipſis verbis, ſed habet ſenſum intus la-
*Iud.*14. tentem, cuiuſmodi erãt ea quæ dicebat Samſom: Egreſſus
2.*Reg.*4. eſt à comedente cibus, & à forti dulce. Dicitur etiã Salomon intellexiſſe parabolã, & obſcurum ſermonẽ. Dicitur
*Mat.*13. etiam parabola ſimilitudo. Aliã parabolã, inquit, propo-
*Luc.*8. ſuit eis, dicens: Simile eſt regnum cælorum homini ſeminanti bonum ſemen. Eſt etiam parabola, tropologia, ſeu fi-
*Eze.*17. gurata oratio. Fili hominis, dic eis parabolam hãc, Aquila magna, magnas habens pennas. aquilam dicẽs Regẽ. Dicitur etiam parabola, figura & imago, quemadmodum
*Heb.*11. oſtendit Paulus, dicens: Fide obtulit Abraham Iſaac, cùm tentaretur, & vnigenitum offerebat in quo ſuſceperat repromiſsiones. Vnde etiam in parabola eum retulit, hoc

eſt,in figura & in imagine. Quid ergo ſibi vult hîc parabo la? Mihi videtur dicere narrationem. Si autē orationē facit obſcuram & ænigmaticam, & quæ multū habet difficultatis,ne ſic quidē conturberis: hoc enim facit vt auditorem excitet: & alioqui quoniam facilitas ad ſocordiam & negligentiam adducit, propterea loquitur in parabola, Nam Chriſtus quoque multa loquebatur in parabolis,ſeparatim autem eas ſoluebat diſcipulis. Parabola enim dignum ab indigno diſtinguit. dignus enim quærit inuenire ea quæ dicuntur, indignus autē prætercurrit. Quod tūc etiam vſuuenit. Iudæi enim ne difficultate quidem excitati impellebantur ad interrogandū. Ita non attendebant omnino ea quæ dicebantur. Ad incitandum autem ad inquiſitionem ſufficit quādo fuerit aliquid adumbratum & obſcurum. Quocirca Chriſtus quoque hoc faciebat, & loquebatur in parabolis, eos ſtimulans & incitās, vt audire cuperent qui ſupini dormiebant: ſed ne ſic quidē attendebant: diſcipuli autē animum adhibebant, & cū eſſent ignorantes, vel eo nomine maximè permanebant, quoniam ignorabant. quocirca eis ſeorſum ſoluebat parabolas. & ideo hîc quoque dicit, Inclinabo in parabolā aurē meam. Aperiam in pſalterio propoſitionem meam. Eſt autē problema oratio obſcura & ænigmatica, & ideo alibi quoq; dicit, Loquar problemata à cōſtitutione mundi. Quapropter auſus eſt etiam vocare ſapientiā, diuina fretus reuelatione, & ideo etiam aperit in pſalterio, doctrinam ſpiritalē indicans, & ſe ſuperno eſſe numine afflatum. In cantico autem dat conſilium, orationē reddens ſuauiorē. Vidiſti quomodo proœmium cōpoſuit. Vocauit orbem terræ, quæ eſt in vita inæqualitatem expulit, naturam in memoriam reuocauit, arrogantiā compreſsit, pollicitus eſt ſe aliquid magnum & præclarū eſſe dicturū. dixit ſe nihil domo allatū proloqui, ſed quæ ab illo audiit, ſignificauit in oratione eſſe magnā obſcuritatē, nos reddens attētiores. pollicitus eſt ſe nos ſpiritalem docturū ſapientiā, quā perpetuò meditabatur. Attēdamus ergo, & ne prætereamus. Si eſt enim ſapiens oratio, & parabola, & problema, mente erecta & excitata opus eſt. Quod eſt ergo cōſiliū, & quod problema, quæ parabola, & quæ ſapientia, quam

Lectorem ad inquiſitionē inuitat ſcripturæ obſcuritas.

Mat. 15. Mar. 7.

Mat. 13. Luc. 8.

Problema

Pſal. 77.

audiit è ſupernis? *Cur timebo*, inquit, *in die mala*? Alius, In diebus malis. Syrus autem רע rha. *Iniquitas calcanei mei circundabit me.* Alius, Veſtigiorum meorum: Hebræus autem ועו עקבי יסבני aon aquebei iſubeni. Vidiſti quomodo eſt problema & ænigma, & obſcura oratio, & permultum obſcuritatis: ſed, ſi videtur, primū intelligamus quémnam dicit malum diē. Quémnam ergo malū diem ſolet vocare ſcriptura? Diē calamitatū, diē ſuppliciorum, diē ærūnarum. Quod etiam dicit alibi: Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperē: in die mala liberabit eū dominus. Talis eſt autē dies futurus peccatoribus, illic terribilis & intolerabilis. Vidiſti primū decretum ſupremæ ſapiētiæ, & quomodo tibi definiat oratio quænā ſint digna metu, & quænā condēnatione. Niſi quis enim hæc optimè definiat & diſtinguat, tanq̃ in profundis tenebris, rerúmq; cōfuſione huc & illuc circūlatus, exitū non inuenit. Niſi ſit nobis definitū & conſtitutū quænā quidē timere, quænā verò execrari oporteat, magnus in vita error, & magnū periculū. Eſt enim extremæ amētiæ, timere ea quæ non ſunt timenda, ea verò ridere quæ iure timenda ſunt. In hoc homines à pueris differunt, ꝙ hi quidē (vt quorū nō ſit perfecta adhuc intelligentia) perſonas timent, hominéſque ſaccis indutos: patrē autem aut matrem contumelia afficere nihil eſſe exiſtimant, & in ignem quidem & lucernas ardentes inſiliunt, ſtrepitus autem quoſdam minimè timendos extimeſcunt. Viri autem nihil horum curant. Quia ergo multi ſunt pueris ſtultiores, tradit hāc diſtinctionem, & dicit quænā timere oporteat, nō ea quæ multis videntur terribilia, paupertatem dico, ignominiam, & morbum. Hæc enim nō ſunt ſolùm multis terribilia, ſed etiam moleſta & grauia: ſed nihil horum tale eſſe ſtatuit, ſed ſolùm peccatū. hoc enim ſibi vult illud, Iniquitas calcanei mei circundabit me. Hoc eſt ergo oratio ænigmatica, hoc eſt, nouus tropus & admirabilis. Valde enim nouum videtur eſſe multis & admirabile dicere, nō oportere aliquid timere eorū quæ ſunt in vita grauia & moleſta. Quid ergo timebo, inquit, in die malo? Vnum tantum, ne fortè viæ meæ & vitæ iniquitas me circundet. Scit ſcriptura fraudem vocare calcaneū. Qui comedit enim, inquit,

p diē mala Chald. habet tēpeſtatis.
Pſal. 40. Eſa. 13. Ioel 2. Hebr. 10
μορμολύκιον, intelligit laruatā perſonam.
Peccatū ſolum terribile eſt ac timendum.

mecum panem, ſuſtulit in me calcaneũ. Et Eſau rurſus dicebat de Iacob, Iã ſecũdò me ſupplantauit. Eſt enim peccatum res eiuſmodi, fraudulenta, & apta ad arripiendũ. Hoc, inquit, vereor, peccatum quod me decipit, quod me circundat. Et ideo Paulus id vocat circunſiſtẽs, ſignificãs id quod cõtinuè, quod facilè, quod nullo ambit & circundat negotio. In his ergo iudiciis multa timent homines, & vim opum, & potentiam, & iniuriam, & fraudem. Illic autem nihil eſt eiuſmodi, ſed peccatum ſolũ eſt terribile, quod vndique circuit eos qui capiuntur, quouis exercitu grauius. Sunt ergo omnia agenda, vt non ab ipſo circundemur. poſtq̃ autem viderimus id nos velle comprehendere, oportet eius manus effugere, vt faciunt egregij milites. Quòd ſi etiã capti fuerimus, oportet id celeriter reſcindere, quẽadmodum fecit Dauid, qui per pœnitentiam vires eius abſcidit. Fuit enim ab eo circũdatus: ſed id ſtatim effugit. Qui hoc timuerit, nihil aliud vnq̃ timebit, ſed irridebit ea quæ in præſenti vita bona ſunt, & quæ moleſta ſunt contemnet, cũ ſolus ille metus eius mentẽ agitet. Nihil enim, nihil aliud eſt ei formidabile. Qui eſt hoc timore præditus: atque adeò ne ipſa quidem mors, quæ eſt caput rerum terribilium: niſi hoc vnum ſolũ. Quomodo? Quoniam tradit gehennæ, quoniam trãſmittit ad immortalia ſupplicia. Siquis rurſus in eo ſe rectè geſſerit, inducit omnem virtutem. Cogita enim quanta res ſit, nec bonis rebus intumeſcere, nec moleſtis animum demittere, præſentium nullam rationẽ ducere. futura reſpicere, diẽ illũ expectare, in tali metu aſsiduè verſari. Qui talis eſt, erit angelus, qui quidem hoc ſolùm timuerit, & nihil aliud. nihil enim aliud timebit, ſi hoc ſolùm timuerit, vt timere oportet: quemadmodũ qui non hoc timuerit, is erit obnoxius multis formidabilibus. *Qui confidũt in virtute ſua, & in multitudine diuitiarũ ſuarum gloriantur.* Alius, ſunt inſolentes. *Frater non redimit, redimet homo. Non dabit deo placationem ſuã & pretiũ redemptionis animæ ſuæ.* Et quænam eſt hæc conſequentia, dixerit quiſpiã? Pulchra, & rectè cohærens, & magnopere dependens à prioribus. Quia enim loquebatur de iudicio, & de illa terribili reddẽda ratione, & de ſententia quæ corrumpi non poteſt: multi autem in iis,

Pſal. 40.
Gene. 27.
Hebr. 12.
Collatio.
2. *Reg.* 12. 24.
γνώμη.

quæ hîc ſunt iudiciis, iudicibus emptis ius corruperũt, & è iudicio euaſerũt: ſententiã illã quæ minimè corrũpi poteſt, prædicans, & quẽ prius dixit, timorẽ amplificans, hęc ſubiunxit, oſtendens ſe rectè dixiſſe, oportere vnũ eſſe timorem, nẽpe eum qui ex peccato proficiſcitur, & nullum alium. Ius enim nõ poteſt illic corrũpi pecunia: nec licet datis donis ſeipſum è gehenna eripere: nec ſalutẽ afferre põteſt oratoris defenſio, nec aliquid aliud. Quãuis enim ſis diues, quanuis potens, quãuis alicui notus & familiaris, hæc omnia ſunt illic inutilia. Illic vnuſquiſq; ex factis & punitur & coronatur. Quoniã ergo & qui erat ſub Laza-

Luc. 16. *Mat. 25.* ro, erat valde diues, ſed nihil ei profuerunt diuitiæ: & notæ erant virgines virginibus, ſed nihil eas iuuit illa familiaritas: (vnũ eſt enim illic ſolũ quod quæritur) vos ergo, inquit, qui opibus fiditis, & eſtis circũdati potẽtia, fruſtra intumeſcitis. nihil enim vobiſcũ trãſmittetur in illud iudicium, nõ præſidiũ pecuniæ, nec vires potentiæ, ſed nec vlla neceſsitudo aut cognatio, nec aliquid eiuſmodi vos illic eripiet. Non licet illic ſolutis pecuniis, aut vlla expiatione, aut pretio animæ vllũ vnq̃ ſeruari. Quid ergo quod

Luc. 16. dicit ſcriptura, Facite vobis amicos ex iniqua mãmona, vt vos recipiant in æterna tabernacula? Quidnã eſt quod dictum eſt? Nihil contrariũ, nec repugnans prioribus, ſed valde etiã conſentiens. In præſenti enim vita faciẽdi ſunt amici, ſoluendo pecunias, erogando ac conſumẽdo facultates in egenos. Nihil ergo hîc aliud ſignificat, niſi largã & copioſam eleemoſynã. Si enim cũ nihil eorũ feceris, il-

Chryſ. aſſetor operum. luc recedas, nemo te defendet. Neq; enim nos defendit illorum amicitia, ſed quòd ex mãmona amici facti fuerint, propterea adiecit amicos ex mãmona: vt ſcias quòd hæc

Opera noſtra quæ ſunt. dicuntur tua opera, eleemoſyna, clementia, in pauperes munificentia. Nã ꝙ nec cognatio, nec familiaritas quidquam prodeſt abſque factis, audi quid dicat propheta, Si

Eze. 14. ſteterit Noë & Iob & Daniel, filios ſuos & filias ſuas non liberabunt. Et quid dico in futuro, quãdo nec in præſenti quidq̃ iuuat amicitia? Quantũ luxit & defleuit Samuël, &

1. Reg. 15 Saulem non eripuit? Quantũ precatus eſt Hieremias, &

Hiere. 14 Iudæos nihil iuuit? imò verò etiã dum oraret fuit repre-

Hiere. 15 henſus. Et quid miraris ſi nihil profuit Hieremias, quando nec

do nec Moſem quidem dicit, ſi fuiſſet illo tẽpore, ſeruarè potuiſſet Iudæos, quandoquidẽ eorũ inualuerat vitiũ, nec domo aliquid attulerãt? Quantũ pro Iudæis lamentatus eſt Paulus, dicẽs, Fratres, bona quidẽ voluntas mei cordis & obſecratio ad deũ eſt pro ipſis ad ſalutẽ. Quid ergo valuit eius obſecratio? Nihil. Et quid dico obſecratio? cũ pro eis eſſe etiam anathema optauerit. Quid ergo? ſúntne ſuperuacaneæ ſanctorũ preces? Nequaq̃, ſed magnas etiam vires habent, quando tu quoque eis auxilium tuleris. Ita etiã Petrus ſuſcitauit Tabithan, nõ ſolũ oratione, ſed etiã illius eleemoſyna. Ita ſancti orantes alios adiuuerunt. Et hoc quidẽ hîc, vbi ſaltandũ & luctandũ eſt. Illic autẽ nihil horum, ſed eſt ex ſolis factis ſalus. Pulchrè autẽ hîc ludificatur diuites, & eos qui intumeſcunt. Neque enim dixit, qui habent pecunias, nec qui magnam habent potentiã: ſed, qui cõfidunt in multitudine diuitiarum ſuarum, & in ſuis viribus gloriantur. eos irridens & inſectans, quod in vmbris cõfidant, & propter fumũ ſe iactent & venditent. Rectè autẽ dixit, pretiũ redẽptionis animæ ſuæ nõ dabit. Pretiũ enim animæ nõ eſt ne vniuerſus quidẽ mundus. Et ideo dicebat, Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundũ lucretur, animæ autẽ ſuæ detrimentũ faciat? Vt autẽ ſcias ne vniuerſum quidẽ mundũ eſſe pretiũ animæ, audi quídnam Paulus dicat de aliis ſanctis, Circũierũt in ouinis, in caprinis pellibus, egẽtes, preſsi, afflicti, quibus dignus nõ erat mundus. Mũdus enim eſt propter animã. Quẽadmodũ ergo nõ elegerit pater domũ pro filio, ita nec deus mũdũ pro anima. ſed operib⁹ & rectè factis opus eſt. Vis ſcire quantũ ſit pretiũ animarũ? Redẽpturus eã vnigenitus, non mundũ dedit, non hominẽ, non terram, nõ mare, ſed ſuum pretioſum ſanguinem. Quocirca dicebat Paulus, Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. Vidiſti magnitudinẽ pretij. Quando ergo eam tanti emptã perdideris, quomodo poteris eã deinceps emere? Chriſtus enim à mortuis ſuſcitatus nõ amplius moritur. Vidiſti q̃ ſit pretioſa anima, & quanta ſit eius dignitas. Ne eam ergo negligas, & captiuã efficias. *Et laboràuit in æternum, & viuet adhuc in finem.* Alius interpres dixit, Et quieuit in ſeculum. Alius, Sed cùm deſierit huic ſeculo, viuet in æternum.

Rom. 10.
Rom. 9.
Sanctorũ preces.
Act. 9.
Animæ dignitas.
Mat. 16.
Heb. 11.
Opera neceſſaria ſunt.
1.*Cor.* 7.
Rom. 6.

Quoniam enim dixit de diuitibus, quoniã dixit de potentibus, & oſtendit ex his nihil lucri fieri: dixit deinceps de iis qui vixerunt in virtute, de iis qui vixerunt in laboribus & afflictionibus, vngens & exercẽs athletas philoſophię. Sed conſydera fructum, quòd homo ſit immortalis, quòd vita immortalis excipit, vita quæ finem non habet. Conſydera ergo quanto ſit melius, cùm hic parum laboraueris, requiem æternam aſſequi, quàm cùm hic tibi parũ per indulſeris, perpetuò cruciari. Deinde oſtendens non illic ſolum eſſe præmia & coronas, ſed etiam hic quoque eſſe principia præmiorum, ſubiunxit: *Non videbit interitum cùm viderit ſapientes morientes.* Ne mihi dicas, ſolummodo futura promittis: do tibi hîc etiã pignora coronarum, imò verò arrham ipſam & præmia. Quomodo, & quánam ratione? Quoniã qui philoſophatur, & ſpe futurorum erigitur, ne mortem quidem mortem eſſe putabit: ſed videns mortuum iacentem ante oculos, non ita afficietur vt multi, apud ſe reputãs coronas, præmia, bona ineffabilia, quę neque oculus vidit, nec auris audiuit, vitam illam, vnà cum angelis choream. Quemadmodum ergo agricola cùm videt frumentum diſſolui & interire, non abiicit animũ, nec mœrore afficitur, ſed tunc maximè exultat & lætatur, ſciens fore vt ille interitus ſit ortus melioris principium, & fundamẽtum maioris fertilitatis: ita etiam iuſtus, qui rectè factis gloriatur, & regnum quotidie expectat, quando viderit mortem ſitam ante oculos, non angitur, nec ſe affligat vt multi, non vexatur & perturbatur. Scit enim mortẽ iis qui rectè vixerũt, eſſe migrationẽ & tranſitũ ad meliora, & curſum ad accipiendas coronas. Quoſnã autẽ dicit ſapiẽtes? Non eos qui ſunt ſapiẽtes, ſed qui ſapiẽtes eſſe exiſtimãtur. Mihi autẽ videtur dicere externos ſapiẽtes, eos ideo irridẽs, ꝙ cũ viderentur eſſe ſapientes, ſtulti facti ſint, cũ de reſurrectione nõ ſint philoſophati. Quãdo ergo viderit illos philoſophos pereũtes, lamẽtantes, lachrymantes, cum luctu efferentes, tũc ipſi nihil tale accidet, ſed erit telis eiuſmodi ſuperior, vt qui bona ſpe erigatur, & ſciat hũc interitũ nõ interimere ſubſtantiã, ſed tãtũ mortalitatẽ, & id ſolũ quod poteſt corrumpi, conſumere. Hæc enim mors nõ perdit corpus, ſed cõſumit interitum.

παραίνεσις.

Elegans admodũ homœoſis.

Qui hic ſapientes.

Mors ſubſtantiã nõ interimit.

Subſtantia enim manet,reſurgit cum maiori & ampliori gloria, ſed non omnium. Reſurrectio enim eſt omnium communis:reſurrectio autem cum gloria, eſt communis eorum qui rectè vixerunt. *Simul inſipiens & ſtultus peribunt, & relinquent alienis diuitias ſuas. Et ſepulchra eorū domus eorum in æternum.Tabernacula eorū in progenie & progenie.Vocauerunt nomina ſua in terris ſuis.* Ali⁹,Quæ ſunt intra domos eorū in æternum. Alius,Habitationes eorum in generationem, nominantes nominibus eorum terras. Hebræus autē hoc dixit, על ארמנות alei adamoth. Vidiſti quomodo non ſolùm ex futuris,ſed ex iis etiam quæ hîc eueniunt,abducit à vitio & ab auaritia,& deducit ad virtutē, in pecuniis congerēdis inſaniam coërcens,& eos qui pręſentibus inhiant,eáq; admirantur, ſtultos vocans, & id per res ipſas oſtendens.Quid eſt enim,dic quæſo, ſtultius homine qui laborat,& ſe excruciat,& tantas opes cōgregat,vt ex eius laboribus alij ſe voluptate expleant? Quid eſt hoc inani labore deterius,quādo ipſe quidē ſudores & labores perpeſſus deceſſerit,aliis autem diuitias fruendas reliquerit, & nec aliquibus quidē neceſſariis & ei familiaritate coniunctis,ſed ſæpe etiam hoſtibus & inimicis? Et ideo non dixit, Aliis,ſed alienis,relinquent diuitias ſuas. Quid eſt autem,Simul inſipiens & ſtultus peribunt? iis qui prius dicti ſunt,inquit. Hîc mihi videtur verba facere de impiis, qui toti rebus præſentibus affixi ſunt,eáſq; ſuſpiciunt, de futuris autem nihil philoſophantur, ea de cauſa vocans eos inſipientes. Si enim poſthac,vt putas, nihil erit, cur teipſum vexas & excrucias vndique pecunias cōgerens, & labores quidē ſuſtinens, fructū autem non percipiens? Et ſepulchra eorū domus illorum in æternū. Hoc dicit,ſicut erat eorū exiſtimatio. Tabernacula eorū in progenie & progenie, vocauerūt noīa ſua in terris ſuis. Alius autē dicit,Quæ ſunt intra domos eorū in æternū: Hebræus autem קרבם בתימו לעולם careuam bathumo laholam. Quid hac amētia poſsit eſſe deterius, q̄, inquā,putare ſepulcra eſſe domū perpetuā? q̄ in iis gloriā ambitioſè perſequi? Multi certè ſæpe ſepulcra cōſtruxerūt magnificētiora domibus. Vel enim hoſtib⁹ laborāt, & affictātur,vel vermi & cineri,hæc ſtultè cōſumentes. Talis eſt eorū mens

Reſurrectio communis om̄.

ἀλλοτρίοις.

Sepulcrorū faſtus.

& ſentẽtia, qui de futuris nihil ſperãt. Sed hîc mihi venit in mentem deplorare, ꝙ multi etiam eorum qui ſperant futura, illos hac in re imitantur, qui nullam habent ſpem futurorum, ſepulchra ædificantes, & præclara monimẽta conſtruentes, & aurum infodientes, & ſuas facultates ad alios tranſmittentes. Qui quidẽ ſunt hac in re illis deteriores. Qui enim poſt hæc nihil expectat, etiam ſi id facit pręter rationẽ, attamen propterea ꝙ nihil expectat, ſuũ laborem & induſtriam confert in res præſentes. Tu autẽ homo qui noſti vitam futuram, & bona illa ineffabilia, &

Mat. 13. quòd ex dicto Euangelico, iuſti tunc fulgebunt ſicut Sol: quámnã veniam aſſequeris, quomodo te defendes, ꝙ nõ ſupplicium patieris, qui hîc omnia conſumas in puluere, in cinere, in monimentis, in hoſtibus, in inimicis? Vocauerunt nomina ſua in terris ſuis. Ecce aliud genus amẽtiæ, ædificiis, agris, & balneis ſua nomina inſcribere, & putare ſe magnam conſolationem ex eo accipere, & vmbram pro rei veritate perſequi. Si enim perpetuam memoriam deſyderas, ne nomen, ô homo, ædificiis inſcribas, ſed trophæa rectè factorũ erigas, quæ & in præſenti vita nomẽ tibi conſeruant, & in futura vita immortalẽ tibi requiem comparant. Si ſis memoriæ cupidus, ego te doceo viã veram & apertiſsimam: virtutis curã gere. Nihil enim facit nomen adeò immortale, vt natura virtutis. Id oſtendunt martyres, oſtendunt apoſtolorum reliquiæ, oſtendit memoria eorum qui rectè & ex virtute vixerũt. Quot Reges vrbes euerterũt, portus extruxerũt, & nominibus ſuis inſcriptis deceſſerunt, nec tamẽ eis quidquã profuit, ſed ſilentio & obliuioni mandati ſunt? Piſcator autem Petrus, qui nihil fecit eorum, quoniã virtutẽ eſt perſecutus, & ciuitatem maximè regiam occupauit, etiam poſt mortẽ reſplendet Sole clarius. Quòd tu autẽ facis, eſt ridiculum, & plenum ignominia. Hæc enim monimenta non ſolùm non te clarum reddent, ſed etiam faciẽt ridiculum, & ora omnium aperient. Ædificia enim non ſinunt tuam auaritiam, quæ obliuioni tradi poterat, temporis excurſu extingui, & ſtant veluti columnę & trophæa erecta aduerſus auaritiam. *Et homo cùm in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Hîc mihi vi-

Hominis ſui perpetuandi amentia.

Virtus, nomen immortale parit.

Nẽpe Romam, velint nolĩt, Lutherani.

Monimentorũ cura damnabilis.

detur deinceps propheta deplorare, quòd animal rationis particeps, cui fuit traditũ regnum in terris eò declinauerit, vt eſſet non minus vile & abiectum q̃ bruta, dum in rebus vanis laborat, & ea quæ ſunt ſuæ ſaluti cõtraria molitur, inanẽ gloriã perſequitur, auaritia tenetur, in rebus inutilibus ſe exercet. Virtus enim eſt honor hominis, & de rebus futuris philoſophari, & omnia procurare quę ad illam vitã pertinent, & pręſentia negligere. Brutorũ enim vita præſentis vitæ limitibus cõcluditur, noſtra autẽ tendit ad aliã meliorẽ, & cuius nõ eſt finis. Sed hi qui de futuris nihil ſciunt, ſunt brutis deteriores: nec ij ſolũ, ſed etiam qui ſceleratã & perditã vitam agunt, vtpote qui fiãt ſerpentes, ſcorpij, & lupi propter improbitatẽ, & oues & boues propter ignorationem, & canes propter impudentiam. Quid enim, dic quæſo, eſt inſipientius iis qui in ſepulchris & monumẽtis operam ſuã collocant, & ad aliorum nominum appellationes ſtant hiantes & mirabundi? Nihil enim memoriam efficit præterquã ſola virtus, non ædes, non ſtatua, non filij, nõ aliquid aliud eiuſmodi. Ædes enim opus eſt architecti, ſtatua ſtatuarij, filij verò naturæ. Tui autẽ nuſquã eſt memoria. Et ideo vocat eũ brutum propheta: quoniã cũ ignorationis ſe iugo ſubmiſerit, bruto deterius ducitur. Illud enim eſt vtile & aptum ad agriculturam, hic autem, qui ſeipſum ſubiecit ignorationi, illo etiam in hoc factus eſt deterior. Quoniam enim ſuperius dixerat quàm eſſet mens eorum craſſa, terrena, vilis & abiecta, & q̃ inutilis eſſet labor eorũ in cogendis pecuniis: volens amplificare eorũ accuſationẽ, adducit dei beneficia: quòd ſolẽt ſæpe facere prophetæ. Eſaias enim, cùm eſſet eos accuſaturus, primùm quidem dicit honorẽ quò Iudæi à deo affecti ſunt, ita ſcribens: Filios genui, & exaltaui: ipſi autem me nihili fecerunt. Hoc quoque in loco, vna dictione declarans beneficia quæ homines à deo acceperunt, Homo, inquit, cùm in honore eſſet, non intellexit. Quémnam autẽ dicit honorẽ? Audi eum in alio pſalmo dicentẽ: Minuiſti eũ paulo minus ab angelis, gloria & honore coronaſti eũ. Deinde exponens honorẽ, ſubiũgit: Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues, & boues vniuerſas, inſuper & pecora campi. Volucres cæli & piſces ma-

Multos hom[ines] in bruta ve[rti]

Virtus ſola memoriam efficit.

Ignorationis iugũ.

Eſa. 1.

Pſal. 8.

ris,qui perâbulant ſemitas maris. Hîc eſt enim honor lõgè maximus,ei in omnia quæ videtur,permiſiſſe dominatum,ídq; cùm nihil recte geſsiſſet. Cùm enim eũ nondum
Geneſ. 1. finxiſſet,dixit, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtrã. Deinde interpretans illud, Ad imaginem, ſubiũxit,Et præſit piſcibus maris,& volatilibus cæli,& beſtiis vniuerſæ terræ. Et hũc breuẽ & tricubitalẽ, & viribus corporis brutis longè inferiorẽ, fecit cunctis excelſiorẽ,
Animi dignitas. animã rationis cõpotem ei largitus: quod quidẽ eſt honoris ſignum maximũ. Per eam enim & ciuitates cõdidit,& mare ſecuit,& terrã coluit , & artes inuenit innumerabiles,& feras ſuperauit,& quod eſt omniũ maximum & primum,deum,qui fecit ipſum,cognouit:& ad virtutẽ deductus eſt,& nouit quid ſit bonũ,quid ſecus. Solus ex iis quę
Hominis dignitas. videntur,deũ orat,reuelationes accepit,ídq; ſolus: cognouit rurſus multa arcana & ineffabilia, didicit quæ ſunt in cælis. Propter ipſum terra,propter ipſum cælũ,propter ipſum ſol & ſydera : propter ipſum lunæ curſus, tẽporúmq; mutationes & viciſsitudines. Propter ipſum fructus & arbores,& tot genera animantiũ. Propter ipſum miſsi ſunt apoſtoli & prophetæ,propter ipſum ſæpe miſsi ſunt angeli. Quid pluribus opus eſt? neque enim fieri poteſt,vt omnia perſequamur. Propter ipſum vnigenitus dei filius homo factus eſt,crucifixus, & ſepultus, & terribilia illa miracula facta ſunt poſt reſurrectionem. Propter ipſum lex, propter ipſum paradiſus,propter ipſum inũdatio. Nã hoc quoq; eſt maximũ genus honoris, eũ & beneficiis & pœnis corrigere. Propter ipſum omni priori tẽpore innumerabilia certo conſilio geſta & adminiſtrata ſunt. Porrò autem ipſum quoq; futurũ iudiciũ fit propter eius honorem. Quocirca Iob quoq; dicit: Quid eſt homo ꝙ duxiſti eũ in
Iob 14. iudiciũ ? Quẽadmodũ alibi dicit ipſe propheta: Quid eſt
Pſal. 8. homo quod memor es eius ? Propter ipſum rurſus veniet vnigenitus donãs bona innumerabilia. Alia enim iã dedit per baptiſmũ,& ſacramẽta, & myſticã celebrationẽ: alia verò ſe daturũ eſt pollicitus,regnũ cælorũ, vitã æternã,facturũ ſuos hęredes,& cũ eo regnaturos. Quocirca Paulus
Rom. 8. quoq; dicebat, Si ſuſtinemus,& cõregnabimus. Hæc ergo
2.Tim. 2. oĩa cõſyderans ꝓpheta, eos iure brutis cõparat,qui tan-

tam nobilitatem vitio prodiderunt, & ad affectiones illorum deſciuerunt. Hoc ipſum ſæpe faciunt alij quoque prophetæ, impudentem auditorem volentes per comparationẽ pudore ſuffundere. Et ille quidem dicit, Equi in *Hier.5* fœminas inſanientes facti ſunt. hic verò: Cognouit bos *Eſa. 1* poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui. dicẽs quidem multò Dauide acerbius. Dauid enim dicit, Cõparatus eſt iumentis inſipientibus: ille autem dicit eos fuiſſe *Homo* magis expertes rationis quàm bruta. Illa enim, inquit co *brutis dete* gnouerunt poſſeſſorem, Iſraël verò non cognouit. Iam ve *rior.* ro alibi quoque alius quidã vir ſapiẽs, oſtendens vel formicis eſſe deteriorem virum pigrum & deſidẽ, & ocio lãguentem, cũ illuc mittit vt diſcat eſſe laborioſus & induſtrius. Vade, dicẽs, ad formicã ô piger, & imitare vias ei⁹. *Pro.6* Illa enim, cum nec agrum cultum habeat, nec ſit qui eam cogat, nec domini imperio pareat, parat æſtate alimentũ, & tempore meſſis multa reponit. Ruſus autem iubet ire ad apem. Proficiſcere ad apẽ, & diſce quòd ea ſit opifex, cuius labores Reges & priuati ad ſanitatem afferũt. *Eccl.10* Alius verò dicit, Principes tui tãquam lupi Arabiæ. Et alius, Sediſti in deſerto tanquam cornix. Zachariæ autem *Sopho. iuxta.70* filius dicit, Genimina viperarũ, quis vobis oſtendit fugere à ventura ira? Et alius rurſus, Oua aſpidum ruperunt, & *interpretes.* araneæ telã texunt. Alibi autem idem propheta dicit, Venenum aſpidum ſub labiis eorũ. Et rurſus, Ira eis ad ſimilitudinem ſerpentis. Tale eſt enim vitium. eum qui talis eſt & tantus, eò redigit, vt ſit non minus ignobilis quàm bruta. Et ideo in præſenti quoque pſalmo cũ elegiſſet duo vitij genera, & alia auditoribus reliquiſſet conſideranda, eos qui illis tenẽtur, ita pungit. Quid enim fuerit à ratione alienius homine, qui temerè & cũ ſui capitis malo ac diſcrimine, orbem terræ percurrit, & innumerabiles pecunias colligit, non ſibi, ſed aliis qui ipſi quoque nõ cognoſcuntur, ſæpe autem ſunt hoſtes & inſidiatores? Rectè *Eccl.11* autem dixit, Relinquent alienis diuitias ſuas. Quid eſt enim ſtultius, quàm (vt hi faciunt) laborem quidẽ & peccata quæ in his colligendis admittuntur, ſuſcipere, alienis verò eorum vſufructu cedere? Deinde cum amore pecuniæ inanem quoque gloriam adducẽs in medium, eos

Matt.3
Eſa.39.
Pſal.139
Pſal.57

pungit vehementiſſimè, dicens, Vocauerunt nomina ſua in terris ſuis. Quid his rurſus eſt à ratione alienius? qui lapidibus & lignis & inanimatę materiæ ſuã committũt memoriam, & propriam cedunt gloriam? Aliquot enim bonis omnibus euerterunt, & viduas ſpoliarunt, & pupillorum facultates diripuerunt, vt vermi domum facerent ſplendidã, tineæque & corruptioni magnificos ambitus ædificarẽt, quòd exiſtiment ſuam per ea futuram immortalem memoriam, quæ ne paruo quidem momento tẽporis potuerunt corpora retinere. *Hæc via illorum ſcandalum ipſis.* Quænam eſt autem hæc via? Studiũ quod in res eiuſmodi confertur, vanus labor, inſana pecuniæ habendę cupiditas, inſatiabilis gloriæ ebrietas: & ante futurum, inquit ſupplicium hic fit eis ſcandalum & impedimentum. Non paruum offendiculũ, non paruum impedimentum, non paruum obſtaculum hæc via eſt ad operationem virtutis. Et ideo dicit, Hæc via eſt ſcandalum ipſorum. Rectè autem dixit hanc viam eſſe ipſis ſcãdalũ. Sibiipſis vincula iniiciunt, ſeipſos impediunt. *Et poſtea in ore ſuo complacebunt.* Hoc quod dixit, eſt grauiſſimum, & cauſa omnium malorum. Qui enim in his peccant, & delinquũt, & adeò deſipiũt, ſeipſos fœlices ac beatos eſſe ducunt, & admirãtur, & iis quæ fiunt, delectantur. Vitium autem quod laudatur ab iis qui eo laborant, conſidera quantã fecit acceſſionem malæ cupiditatis. Si enim dum vituperatur, dum probris afficitur, dum arguitur, dum ab eius qui ſobrij hominis cogitationem parumper ſuſcipit, conſciẽtia flagellatur dum laceratur, & odio habetur, adeò tamẽ impudẽter viget & inualeſcit, & in dies augetur: quando non ſolùm non fuerint quæ prohibeãt, vtpote accuſatio, cõſcientiæ reprehenſio, ea quæ fiunt corripere, eorum quæ cõmiſeris duci pœnitẽtia, erubeſcere, aſpectũ hominũ vitare, flere ac lamentari, ſed omnino contrà ſeipſos etiã laudãt qui faciunt, & ſibi encomia componũt, & eo ipſo ſe aliis meliores eſſe ducũt, & poſtquam fecerint, laudant ea quę fecerunt (hoc enim ſibi vult illud, Et in ore ſuo complacebunt) quò non ij deflexerint? aut quid non admiſerint? Sunt enim tanto furore perciti, & adeò emotæ mentis, vt etiam quando ſuam libidinem expleuerint, quãdo eos v i

Inanis gloria.

In vitiis ſibi placere.

dentes iniquitatẽ oporteret erubeſcere, exultant, ſibi placent, ſe efferunt, eo quod factum eſt delectantur. Tale eſt Pro. 2
enim peccatum, vt priuſquam factum ſit, ſuam velet turpitudinem, ebrietatẽ voluptatis prætexens ſuã abominationem: ſed poſtquam factum fuerit, & libidinis quidem voluptas parumper ceſſerit, conſcientiæ autem accuſatio inuaſerit, nudam ac ſolam rationem flagellans, tũc maximè cernitur quàm ſit pernicioſum. Hi autem nec tũc quidem poſtquam ſe expleuerint, ſed poſtquã viderint opes coaceruatas, ſepulchra excitata, inania ædificia perfecta. cum oporteret eos compungi ac deflere, poſt hæc etiam, hoc eſt poſt opus, poſtquam res fuerit adimpleta, tũc adhuc magis laborant. Poſtquam ergo nihil eis relictum eſt ex ſeipſis remedij, tũc reſtat vt Deus exequatur quod ſuum eſt. Quemadmodum enim qui ſeipſos condemnãt propter ea quæ peccant, quæ à deo ferenda eſſet ſententiam anticipantes euitant, ſicut etiam dicit Paulus: Si enim nos ipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur: ita quorum tam grauis eſt morbus, vt nulla ducantur pœnitentia, & peccãtes ſua peccata non condemnẽt, dei in ſe ſupplicium cum maxima vehementia attrahunt. Quoniã ergo hi qui aliena rapiunt, vel qui ſua temere profundũt, & quæ in pauperes erogare oporteret, in ſepulchra, vermes & tineas cõſumunt, & nec eorũ quidẽ quæ fecerũt, vlla tanguntur pœnitentia, ſed manent ægroti immedicabiliter: audi quid deinceps fiat. Quid ergo fit? Dei tradũtur ſupplicio & ideo ſubiunxit: *Sicut oues in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos.* Non hic manſuetudinem per nomen ouium ſignificans (quid enim poſſit illis eſſe ſæuius, qui pauperum quidem nuda corpora, & ventres fame enectos deſpiciunt, domos autem corruptioni, vermi & tineæ magnificè extruunt) ſed facilem eorum interitum, repentinũ exitium, & quàm facilè capi poſſint ab eis qui illis inſidiantur. Nihil eſt enim imbecillius homine qui in vitio vitam tranſigit. Quod his quoque eueniet. ita cõcidentur, ita funditus peribunt, & tam facilè deuenient ad infernos, tam breuiter, tam expeditè, tam nullo negotio, qũã oues quæ mactantur. Hoc eſt mors, imò vero res eſt morte acerbior. Poſt talem enim mortem eos mors

Hier. 22

Rom. 6

1. Cor. 11.

Deſit hic quidpiã.

immortalis excipiet, & ideo nuſquam in ſinus Abrahæ,
nec in vllam aliam regionẽ cernũtur recedere, ſed in in-
Infernus. fernum. Hoc pœnę, hoc ſupplicij, hoc ſummi exitij nomẽ
eſt. Et hic mors eorum vilis eſt & contemnẽda: & eorum
illic mora eſt plena ſupplicio. Ita etiã ſolemus dicere de
iis qui facilè pereunt, Hic ſicut ouis occiſus eſt. Quoniã
enim ſicut bruta vixerunt, etiam vt bruta pereunt, nõ ha-
bentes bonam ſpem de futuris. Nec hoc ſolùm, ſed etiam
magno eorum malo. Mors depaſcet eos. Hic mihi vide-
tur mortem dicere interitum qui illic eſt, & ſupplicium,
Ezec. 18 quemadmodum etiam alibi dicit, Anima quę peccat, ipſa
Perire ani peribit. non ſubſtantiæ ablationem, ſed pœnã ſignificãs.
mę quid. Perſiſtit autem in metaphora. Quoniã enim dixit oues,
eorum quoque paſtorẽ oſtendit. Quis autem hic eſt? Ver
mis venenatus, tenebrę nunquam ceſſaturæ, vincula quæ
ſolui nequeunt, ſtridor dentium. Vide ergo eos vndique
Auarorũ puniri. In vita, quoniam eis ad virtutem allatum eſt impe
punitio. dimentum, quoniam vitij ſerui & mancipia facti ſunt, &
ſuperuacaneum & ridiculum laborem ſuſceperũt. In mor
te, quoniam fuit mors eorum vulgaris, in gloria. In tẽpo
re poſt mortem, quoniam perpetuus eos tenet interitus.
Et dominabuntur eorum iuſti in matutino. Quoniam multi
craſſiores, & non plus ſenſu præditi quàm lapides, nõ ha
bent certam & claram ſpem de futuris, ſed iis quæ ſunt
præſentia, & quæ videntur, inhiant, eos obſcurè tangit.
Deinde cũ paucis futura obſcurè ſignificaſſet, cõfert rur-
ſus orationem ad cõtemptionem eorum & pœnam in vi-
ta præſenti, oſtendens quàm ſint imbecilli, viles, & con-
temnendi, & quòd licet ſint millies diuites, & magna ſint
ſuccincti potentia, ab iis tamen qui virtutem perſequun-
tur, habentur pro ſeruis & mancipiis. Et ideo dicit, Et do-
Vitiũ vir minabũtur eorum iuſti in matutino. hoc eſt celeriter, cõ-
tuti ſeruit. tinuò, & nec tempore quidem opus habebunt, nec labore
nec mora. Talis eſt enim rerum natura, vt vitium virtuti
ſeruiat, eámque formidet ac pertimeſcat, licet illud qui-
1. Reg. 18 dem ſit verſutum exercitatúmque, ac præclarè inſtructũ,
Mar. 6 hæc verò nuda, & per ſeipſam decertans. Atqui contrà vi
demus malos obtinere dominatum in bonos. Sed nẽ con
ſideremus errorem multorum ſentẽtiæ (is enim ex falſa

opinione oritur) ſed ipſum rectum rerum iudicium diiudicemus, & videbis id quod dico, eſſe potius. Sit enim aliquis malus dominus, & bonus ſeruus, vel, ſi mauis, ad aliud maius potius exemplum rem deducamus. Sit rex malus, & priuatus bonus, videamus quis ſit dominus alteri⁹, & vbinam reſplendet dominatus, quis eſt qui imperat, & qui paret alterius imperio. Quomodo ergo hoc ſciemus? Rex rem malam & ſcelere plenā priuato imperet, cui bonus priuatus, & qui eius ditioni ſubiicitur, non modò nō acquieſcet, nec obediet, ſed eum etiam qui imperat, conabitur abducere ab inſtituto, licet mori oporteat. Quis eſt ergo liber? Is ne qui quod vult facit, & ne Regem quidem metuit: an qui ab eo cōtemnitur, qui eius ſubeſt imperio? Et ne in incerto exemplo prolixa vtamur oratione, vxor Putipharis Ægyptia, nunquid erat Regina? nunquid toti Ægypto præerat? nunquid habebat Regem coniugem? nunquid maximam habebat poteſtatem? Quid vero Ioſeph? non ſeruus? non captiuus? non famulus emptitius? Non aduerſus adoleſcentulum omnem aciem inſtruxit, non alij belli curam committēs, ſed ipſa deſcendēs in aciē. Quis ergo tunc erat ſeruus, quis liber? Illáne quæ precabatur, orabat, & ſupplicabat, & non homini, ſed improbiſſimæ animi perturbationi ſeruiebat: an is qui contemnebat diadema, ſceptrum, purpuram, & omnem illam externam ſpeciem ac viſionem, & reſcindebat eius machinationem? Non illa quidem repulſam paſſa receſſit, & alij rurſus animi morbo mancipata eſt, nempe iræ quæ ratione non regitur & cædit. Hic verò exiit capite redimito coronis innumerabilibus, & in ipſa ſeruitute libertatem magis reſplendentem oſtendens. Nihil eſt enim æque liberum vt virtus, nihil æque ſeruum vt vitium. Et ideo dicit etiam alicubi quiſpiam: Sapiens ſeruus obtinebit dominatum in dominos inſipientes. Quemadmodū enim captiuus, etſi immēſas habeat diuitias, eo ipſo facilè capi poteſt & expugnari ab omnibus: ita etiam qui ab animi perturbationibus captus eſt, eſt tela araneæ vilior. Quid verò in bello, nūquid eos videm⁹ vincere? Quid verò in rebus tractandis & conſultandis, nunquid quę dicūt firma ſunt & ſtabilia, etſi nullus pareat? Quid autem in

Hypotheſis.

Gen. 39

Virtus libera.

Vitium ſeruum.

Pro. 17

A ſimili probatio.

Luc. 16. iis quæ hanc vitam conſequũtur? Nunquid diues quidam tanquam mendicus, vnam guttã rogauit, nec eam impetrauit? Pauper autem, quoniam erat bonus, & virtutis ſtudioſus, non in maxima fuit fœlicitate, & eadẽ ei ſors quæ
Rom. 8. Abrahæ obtigit? Quid autem in Apoſtolis? nunquid vin-
2. Cor. 4. cti, flagris cęſi, innumerabilia mala paſsi, eos ſuperabant qui illos afficiebant? Cogita ergo quàm animi dubios &
Act. 4. perplexos eos reddebãt, adeo vt dicerẽt, Quid faciemus his hominibus? Atqui tenebãt eos vinctos, & in mediis iudiciis cõprehenſos, & obtinebant illi quidem locum iudicum & magiſtratuũ: hi verò tanquam rei illic ſtabant, & hi tamen illos vicerunt. Vbique denique, ſiquis diligẽter conſideret, videbit virum bonum vincere virum improbum: eáque verè eſt victoria, non ea quæ eſt multorum, quæ falſa eſt & errans, & quæ facilè conuincitur, ſed illa quæ eſt firma, ſtabilis, & immobilis. *Et auxilium eorum veteraſcet in inferno.* Hoc eſt, erit imbecillũ. Quod autẽ dicit, eſt eiuſmodi. Non ſolùm hic facilè capi poterũt, nullo opem ferente, nullo manum præbente, omnibus expoſiti, imò etiam quod eſt grauiùs, ne illic quidem habebũt qui defendat, & opem ferat, & manum prębeat, & eorum ſupplicium conſoletur. Itaque nec virgines prudẽtes ſtultis

Probitas, improbitatis vbique victrix.

Matt. 25.
Eze 14. opem ferre potuerunt, non Abraham diuiti, nõ Noe Iob
Luc. 16. & Daniel filiis & filiabus. Illud enim, Veteraſcet, eſt, erit
Hebr. 8. imbecillũ & euaneſcet, ac delebitur. Quod enim veteraſcit ac cõſeneſcit, nõ lõgè abeſt ab interitu. *A gloria ſua exturbati ſunt.* Quod maximè deſiderabant, propter quod omnia faciebãt, & nihil nõ moliebãtur, nẽpe vt poſt mortẽ magnam ſibi pararẽt gloriam per pecunias, per ædificia, per ſepulchra, per nomina inſcripta in ſepulchris, ab eo, inquit, excident, quod eos maxima moleſtia afficiebat dũ viuerent, & hæc ſcirent. Talia enim ædificia ſunt accuſationes mortuorũ. Nam etſi corpus terra tegatur, lapides tamen vocẽ emittunt, eorũ crudelitatem & impudentiã quotidie accuſantes, cõmunes eos hoſtes proclamantes, eos qui prætereunt, vt eos diris & maledictis proſequantur, & accuſent, inuitãtes. Quænam eſt ergo hæc gloria, accuſatorem relinquere nõ tacentẽ, ſed ſolo aſpectu ora omnium aperientẽ, & apud omnes qui vidẽt & accedũt,

Monimẽta ſuperba, accuſatiões mortuorum.

eos qui ædificarunt grauiſsimè increpantem? Quidnã poteſt cum hac conferri ſtultitia? quãdò ea faciunt de quib' puniuntur, pro quibus ignominia afficiuntur, pro quibus accuſantur, propter quæ etiam poſt mortem à multis effodiuntur: ex quibus execrationes, reprehenſiones, & crimina innumerabilia in eos intendunt, tã ab eis qui iniuria affecti ſunt, quàm qui nõ affecti ſunt. *Verũtamẽ deus redimet animam meam de manu inferi, quando acceperit me.* Poſtquam dixit mercedem malorũ, & ſtipendium peccati: dicit etiã præmia bonorum. Quod ipſum conſueuerunt etiã facere alij prophetæ, vt ex vtroque auditorem componãt & corrigant, nempe & ex pœnis peccatorum, & ex præmiis virtutis. Ita ergo ſe habent res illorum, infamia, labor inanis, ignorantia, riſus, dedecus, interitus, mors, tormentũ, æternum ſupplicium, inſultandi facilitas, à gloria & ſecuritate excidiſſe, & viuos & mortuos criminari, accuſari, nullũ inuenire malorum ſolatium. Noſtra autem cõtrà ſe habent omnia, liberatio à ſupplicio, libertas animæ, ſecuritas, honor, gloria. Hæc enim omnia ſignificauit cum dixit, Veruntamen Deus liberabit animam meam de manu inferi, quãdo me acceperit. Inferos hic dicens ſuppliciũ, cruciatus illos intolerabiles. Conſidera autem quãtus ſit honor, non propter hoc tantum, ſed etiã propter id quod ſubiungitur. Cum enim, inquit, acceperit me, tunc ipſum videbo clariùs quàm nunc. Nunc enim per fidẽ ambulamus, non per ſpeciem, tunc autem facie ad faciem. Redẽpta autem anima, corpus quoque erit bonorũ particeps. *Ne timueris cum diues factus fuerit homo, vel cum multiplicata fuerit gloria domus eius.* Hæc cum ita ſe habeant, inquit, quid times præſentia? Quid te male habet inopia? Quid formidas diuitem? Audiſti quæ dicta ſunt de reſurrectione, de bonorũ hæreditate, de ſupplicio malorum: quid vmbras deinceps pertimeſcis? Illa enĩ ſunt firma ac ſtabilia, hæc verò ſunt ſimilia floribus qui flacceſcunt. Omnibus itaq; aliis prætermiſsis, arcem malorũ inuaſit, nempe diuitiarum cupiditatẽ, ea enim diruta alia quoq; ſimul deſtruũtur. Et quomodo non timebo, inquit eos, qui tantum poſſunt? Potentia eſt ad breue tẽpus, vires vnius horæ: trãſit rerum ſucceſſus, vmbras & ſomnia imitantur pecuniæ, di

Malorum & bonorum merces.

Inferi.

1. Cor. 5.

Cupiditas diuitiarũ, arx mali totius.

uitiæ,& honor tantus,& ideo ſubiunxit, *Quoniam cum interit non ſumet omnia,neque deſcendet cum eo gloria eius,* Subiungens cauſam cur non timeat quæ ſunt momentanea, venit mors,radicem abſcidit,& vniuerſa coma decidit cum foliis,& domus facilè capi poteſt ab omnibus. Quemadmodum ergo oues & capræ poſt ſectionem arborē iacentem inuadunt: ita etiam in iis qui hoc modo ſunt diuites, multi inimici,multi amici, multi eorum quos beneficiis affecerunt,inueniuntur res illorum perdere & euertere, & qui tot & tanta poſsidebat,tot pocillatores, tot cocos, crateres aureos & argenteos habebat,tot & tāta terræ iugera,domos,mancipia,equos,mulos,camelos,caſtra ſeruorū,ſolus abit,& nemo cū eo diſcedit,nec ipſas quidem veſtes ſumens. Quo enim fuerit ſplendidius indutus,tāto lautiorem mēſam vermi parans recedit, & ſepulchrorū effoſſoribus ampliorem cupiditatem,& in miſerū corpus maiores inſidias. Quo ſe magis exornat,eo in ſe maiorē cōtumeliā cōparās, man⁹ eorū qui thecas effodiūt, armans in ſeipſum & inuitans. Et quid tum,inquit. At hic quidem certè ſe iactat, gloriatur, & intumeſcit vſque ad mortem. Immò verò multi ne ad mortem quidem, ſed in illos coortis inſidiatoribus, quibuſuis reis grauiora paſsi ſunt,pecunia ſpoliati,infamia notati,in carcere habitantes. Qui enim heri in curru,hodie in catena:qui heri obſeruabatur ab adulatoribus,nūc ſtipatur à lictoribus : qui vnguenta olebat,nunc eſt reſperſus ſanguine: qui in molli lecto accūbebat,in duro ſolo iacet:qui ab omnibus colebatur,ab omnibus contemnitur. At in morte eius ſunt magnificæ & ſplendidæ exequiæ. Et quid ad illum qui nō ſentit? maior fœtor,maior horror,inuidia vehementior, eſt enim filiis cum mortuo bellum perpetuum propter illam magnificentiam. Vide autem quàm ſit verbum accuratè poſitum,& quàm ſit magna Philoſophia. Non ſolum enim eum ex eo percellit quòd non vnà recedant, ſed etiam eū hic omni ſpecie & viſione ſpoliat,& nec diuitias quidem eſſe oſtendit,quando eis fruebatur poſsidēs. Nō dixit enim,cum multiplicata fuerit gloria ei⁹, ſed gloria dom⁹ eius. Hæc enim omnia quæ enumeraui,fontes,ambulacra,porticus & balnea, aurum & argentum, equi &

μεταφορά. *Collatio.*

Exequiarum faſt⁹ inuidioſi.

muli,ſtragulæ,veſtes, & indumenta, ſunt gloria domus, non hominis qui domũ habitat. Hominis enim gloria eſt virtus, vnde etiam recedit vnà cum poſſeſſore. Manet autem ipſa domus gloria, immo verò ne manet quidem, ſed etiam vnà cum domo diſſoluitur, nec quidquã ei profuit qui in ea verſabatur: neque enim erat illius. *Quia anima eius in vita ipſius benedicetur.* Poſtquam dixit de eius gloria & diuitiis, nunc tranſit ad dicendum de laudib⁹. Quia enim diuites hoc magno ſtudio perſequũtur, aſſentationẽ in foro, obſeruantiam à populo, publicas laudationes, ſimulatione referta encomia, magnúmque eſſe videtur in theatris in conuiuiis in iudiciis plauſu excipi, ab omnib⁹ prædicari, beatum exiſtimari: vide quomodo hoc quoque detrahit, ex tempore. In vita enim ei⁹, inquit. Hoc eſt, hęc obſeruantia, & hoc laudibus affici, eſt ad præſentẽ vſque vitam: vnà autẽ cum aliis hoc quoque diſſoluitur, vt quod ſit caducum & momentaneum, ſed etiam quãdo id timore exhibetur à laudantibus & bonis verbis proſequentibus, poſt mortem recidit in contrarium, quando detracta fuerit perſona metus. *Confitebitur tibi cum benefeceris ei.* Vide quomodo accuſat etiam eorum beneficia. Tu enim aſſentaris & obſeruas, quandam ad tempus obſeruantiam ſimulans: ille autem habebit etiam tibi gratias, à te emens vt quæ ſunt ei grata facias, & magno emens, tunc tibi, inquit, aget gratias. Hoc enim ſibi vult illud, Confitebitur tibi quando benefeceris ipſi. Non dixit, quando feceris quod ſit vtile, quando benefeceris, ſed quãdo quæ ſunt ei cordi, & quæ ex eius animi ſentẽtia feceris, oſtendens vtrinque eſſe damnũ, & ex ficta aſſentatione, & ex pernicioſo miniſterio. Et quis eum. * Deſunt permulta.

Virt⁹, vnica hominis gloria.

IN PSALMVM XLIX.

D*Eus deorum locutus eſt, & vocauit terram a ſolis ortu vſque ad occaſum.* Ipſe quoque dixit alibi, Deus ſtetit in cõgregatione deorum. Et paulopoſt, Ego dixi, Dij eſtis. Et Paulus: Etſi enim ſunt qui dicuntur Dij & Domini multi. Et Moſes, Diis non maledices. Et alibi, Videntes filij dei filias hominum. Et rurſus idẽ, Qui execratur Deũ, peccatũ accipiet, qui autem nominat nomẽ domini, lapidibus

Pſal. 81. 1. Cor. 8. Exod. 22. Geneſ. 6. Leuit. 24. Ioan. 10.

obruetur,& rurſus,Dij qui cælum & terram non fecerũt, pereant.Quoſnã ergo ſignificat per hoc nomẽ in illis teſtimoniis,& quoſnam hic dicit Deos? Principes. Quocirca ſubiungit etiã,Diis non maledices,nec principi populi tui.Dicit etiam eos qui ex parẽte aliquo inſigni virtute prædito originem duxerũt. Quoniã enim Enos,qui ſummam oſtendit virtutem, dei nomine vocatus eſt:qui autẽ ex illo nati ſunt,oẽs,& nepotes fratris illius,inter ſe cõiungebantur:filios Dei vocat qui ex viro bono genus duxerant. Cœperunt enim,inquit,vocari nomine Dei.Dicit etiam populum Iudæorũ, qui hac appellatione honeſtatus eſt,dum dicit,Ego dixi Dij eſtis,& filij excelſi omnes. Et alius,Filius primogenitus meus Iſrael,Sic enim vocabat eorum populum propter ſuam benignitatem.Sic etiã ſoluitur illud, Qui execratur Deum, peccatum accipiet. Hoc eſt,qui principi maledicit,peccat.Qui autem nominat nomen Dei, obruetur lapidibus , Hoc eſt,qui iis qui non ſunt,eius qui Deus eſt,nomẽ tribuit.Quia enim non poteſt eius peccato ignoſci,in ipſum grauiſsimum cõſtitutum eſt ſupplicium. Dicuntur etiam Dij gentium,non propter honorem,nec quòd ita ſint appellãdi, ſed ꝓpter eorum qui decepti ſunt, & illos ita vocarunt , errorem. Quapropter dicit quoque Paulus:Nã etſi ſunt qui dicuntur Dij,ſignificãs eos nõ eſſe Deos, ne appellationis quidem honore ten⁹. Hic ergo de quibuſnã dicit, Deus deorum? Mihi videtur dicere de Diis gẽtium, non vt qui ſint ſed vt qui ita exiſtimentur ab iis qui in errorem abducti ſunt. Quoniam enim erat craſſior Iudęorum animus,& à cultu idolorum non erant omnino liberi , ſed ſimulacra mirabantur,& multas iniquitatis habebãt reliquias: vel ex eo ipſo eorũ animos & ſpiritus extollit,oſtendens illũ eorum eſſe Dominum. Nã eſt ipſorum quoque dæmonũ Dominus,loquens de ipſis ſubſtãtiis. malã autẽ mentẽ & omne vitium ipſi ex ſeſe inuexerunt.Videtur autem mihi hic quoque Pſalmus cohærere priori. Nã in hoc quoque ſcripta eſt reprehenſio & accuſatio eorũ qui deliquerũt. Sed illic quidem omnem orbem terræ vocauit ad audiendum,hic autem ipſa elementa,quæ extenſa ſunt per oẽm orbem terræ.Aliud eſt hic theatrum,& aliud auditorium.

Geneſ.4. *Pſal.81.* *Exod. 4.* *Iſrael cur vocatus Iudæorũ populus.* *Dij gentium.* *1.Cor.8.* *Deus deorum dominus.* *Exod.32* *Num.21.* *Eſa.1.* *Hiere.2.* *Epheſ.6.* *1.Cor.5.* *Epheſ.1.* *Philip.2.*

Illis

Illic ſunt gentes,terrigenæ,diues,pauper:hic cælũ & terra.Ipſum quoque Deum introducit diſceptantẽ, & ei tribuit orationem defendentis cauſam ſuam apud populũ Iudæorũ. Maiore itaque nobis attentione opus eſt. Hoc etiã facit alius Propheta, & introducit deũ cauſam ſuam agentẽ,& ſtatuit loco iudicum voragines & fundamenta terræ. Audite enim,inquit,voragines,& fundamenta terræ. Quoniã iudicium eſt Deo cũ populo ſuo, & cũ populo diſſeret. Et rurſus,Iudicio contendet vobiſcum,& cum patribus veſtris. In multis autem locis ſcripturæ poteſt videri hæc figura:quod quidem eſt in primis admirabile,& dignum Dei benignitate. Oſtendit enim eius ineffabilẽ bonitatem,qui ſe adeò demiſerit,vt cum hominibus iudicio cõtendat. *Ex Sion ſpecies decoris eius*. Habet aliquid propheticum,habet etiam hiſtoricum, quod dictum eſt. fuit enim & in veteri ex illo eius decor. Templum enim ſancta ſanctorum,omnis cultus, omníſque forma ac ritus legis veteris,multitudo ſacerdotũ,ſacrificia & holocauſta, ſacri hymni & pſalmodiæ,& omnia illinc proficiſcebantur, & typus futurorũ illic antè deſcriptus fuerat. Poſtquã autẽ veritas quoque adfuit:ea rurſus illinc quoque cepit initium. Illinc enim crux reſplenduit. Illinc innumerabilia quæ præclarè ab eo geſta ſunt. Et ideo Eſaias quoque ſcribẽs de lege noui teſtamẽti,dicit,Ex Sion egredietur lex,& verbum Domini ex Hieruſalem,& iudicabit in medio Gentiũ. Sion enim hic dicit locum integrum, & ciuitatem quæ iuxta illam ſita eſt, Iudæorum metropolim. Illinc enim tanquam ex quibuſdam carceribus pernices equi,nempe Apoſtoli,emiſſi ſunt in omnem orbẽ terræ. Illic cœperũt ſigna,illic fuit reſurrectio,illic aſcenſio, illic procœmia & initia noſtræ ſalutis. illic arcana illa cœperũt prædicari dogmata ac decreta. Illic primùm pater reuelatus eſt,cognitus eſt vnigenitus, & data eſt tãta gratia ſpiritus. Illic Apoſtoli reuelarũt ſermonẽ de rebus incorporeis,de donis,de poteſtatibus, de futurorũ bonorũ promiſſionibus. Quæ omnia propheta cõſiderans,vocat eius decorem. Dei enim ſpecies ac decor eſt eius bonitas ac benignitas,& in omnes beneficentia. *Deus manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit*. Vides quomodo procedens a-

Mich. 6. *Hier. 2.* *Ex Sion profectus decor Eccleſiæ Dei.* *Eſa 2.* *Sion quæ intelligatur.* *Pſal. 18.* *Rom. 10.* *Mich. 5.* *Matt. 2.* *Luc. 12.* *Matt. 10. 15.* *Act. 13.* *Decor ac ſpecies dei*

periit ſermonem, & reuelat theſaurum, & lætiorē emittit
Aduētus radium, dicens: Deus manifeſtè veniet. Quando enim nō
Chriſti venit manifeſtè? Quando? In priori aduentu: venit enim
prior oc- abſque vllo ſtrepitu, multos celans, & multos latēs. Quid
cultus. dico multos? cum nec ipſa quidem virgo, quæ eum vtero
Mirū hoc. geſtabat, nouerat arcanū myſterij: nec eius fratres crede-
Luc. 1. bant in ipſum: nec is qui videbatur eſſe pater, magnum
Ioan. 7. quid de eo cōcipiebat. Et quid dico homines? Ipſum quo-
Matth. 1. que diabolum latuit. Neque enim ſi ſciuiſſet, tāto poſt tē-
Matth. 4. pore in monte eum interrogaſſet an eſſet Dei fili⁹, neque
id ſemel & bis & tertiò hoc feciſſet. Et ideo dixit Ioanni
Matth. 3. eò reuelare incipienti: Sine modò, hoc eſt, tace nūc, ne-
que enim tempus eſt vt reueletur arcanū carnis ſuſceptæ
conſilium, volo adhuc latere diabolū, tace ergo, ita enim
Matt. 17. nos decet. Et cum à monte deſcendiſſet, iuſsit vt eum eſſe
Marc. 9. Chriſtum nemini dicerēt. Tunc enim venit vt paſtor qui
Luc. 15. quærebat ouem quæ aberrauerat, & qui repugnantē ferā
venari volebat, & ideo ſeipſum adūbrabat. Quemadmo-
dum enim medicus nō eſt protinus ægroto terribilis: ita
nec ipſe in principio ſe voluit aperire, ſed paulatim & ſē-
ſim. Hunc itaque eius aduentū, qui fuit abſque ſtrepitu,
ſignificans hic ipſe Propheta, dicit procedens, Deſcendet
Pſal. 71. tāquam pluuia in vellus, & tanquam ſtilla quæ diſtillat ſu
per terrā. Neque enim venit perſonans ac perſtrepēs, nō
turbans ac tumultuans, nō terram mouens, non fulgura
emittens, non cælum concutiens, nō populos Angelorū
immittens, non mediū firmamentū dirumpens, & ita ſu-
per nubem deſcendens, ſed abſque ſtrepitu per vterū vir-
ginis, cū ea nouem menſibus illum tuliſſet, tanquam fa-
bri filius in præſepi paritur in vilibus faſciis, inſidiis appe
Luc. 2. titur, fugit cum matre in Ægyptum. Deinde poſt mortē
Matth. 2. eius qui maxima ſcelera admiſerat, tūc reuertitur, & huc
& illuc obiens, habitu ſemper erat vt vn⁹ ex plebe: & erat
illi veſtis vilis, & menſa vilior: perpetuus itineris ingreſ-
Ioan. 4. ſus, & ita perpetuus, vt ex itinere etiā defatigaretur. Sed
Aduētus non tunc ſic veniet, ſed adeò manifeſtè, vt ne vllo quidem
poſterior, opus habeat qui eius aduentum annunciet. Propterea ip-
manifeſt' ſe quoque eius claritatē ſignificans, dicebat, Si audieritis
Matt. 24 Chriſtū eſſe in penetralibus, ſi in deſerto, nolite exire, Si-

cut enim fulgur exit ab oriente,& relucet vſque ad occidentem:ita erit aduentus filij hominis,ipſe ſeipſum oſtẽdens ac prędican s. Nam hoc etiam in fulgure euenit,nec opus habem' aliquo qui annũciet, ſed ſimul ac apparuit, & omnibus,& ſimul omnibus cognitum extitit. Ita etiam dicit Paulus: Quoniã ipſe Dominus in iuſſu,in voce Archangeli,in extrema tuba deſcendet de cælo. Ita etiã ꝓpheta vidit eum ferri ſuper nubes, & fluuium ante eum protrahi,& tribunal terribile, & quæ vitari non poſſunt, vitæ reddendas rationes. Tunc enim,tunc iudicio & ſententia opus eſt. Et ideo non amplius vt medicus,ſed vt iudex apparet. Daniel itaque & thronum ei'videt,& fluuiũ qui ante tribunal trahitur, & omnia illi ignita oſtẽdũtur, currus & rotæ:ſed non in principio,nec quando in primo aduentu venit,tale quid oſtendit, non ignem,non fluuiũ, non aliquid aliud eiuſmodi,ſed eſt præſepe diuerſorium, tugurium, & pauper mater. Quãquã alioqui ex hoc quoque oſtendit eum eſſe à cõuerſione & mutatione alienũ. Quoniam enim dixit eum qui ſedet ſuper thronũ,habere capillum candidum vt lanam, & veſtem ſicut niuẽ:ne pilos veſtémve exiſtimares, ſed ſplendorem ac puritatem, ignem vbique eſſe dicit. *Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas valida.* Ita etiam hic ſimul eum eſſe mutationi & cõuerſioni minimè obnoxium, lucidúmque & inacceſſum,oſtendit per has ſimilitudines. Neque verò ſiſtit ad ignẽ vſque,ſed volens oſtendere vehementiã ſupplicij,ſubiungit dicens, Tẽpeſtas valida. Græcè eſt καταιγίς. Eſt autẽ catægis, vel intolerabilis maſſa niuis,q̃ quicquid inciderit conuellit & euertit,vel vehemens ventorũ impetus,qui idipſum efficit, & eſt iis quæ occurrunt,intollerabilis. Volens enim oſtendere illud ſupplicium eſſe intolerabile, adduxit has ſimilitudines, *Aduocauit cælum deſurſum, & terram diſcernere populum ſuum.* Rurſus meminit elementorum, per quæ bona innumerabilia ad genus hominum peruenerunt, non ſolùm ad vitam & cõſtitutionem corporis, ſed etiam ad Dei cognitionẽ. Pulchritudines enim & magnitudines & rationes ſitium & ſubſtantiæ ex quibus conſtant hæc elementa, & quæ ex eis fiunt, & quæ generaliter omni tempore, & quæ

1. Theſ. 4

Daniel. 7

Luc. 2.

Procella.

Elementorum vſus quis.

ſæpe ſigillatim eueniunt, hæc omnia corpora alunt & cō ſtituunt, & ad Dei cognitionem deducunt. Et ideo dixit

Rom.1. Paulus: Inuiſibilia eius ex creatura mundi operibus intellecta perſpiciuntur, æternáque eius poteſtas ac diuinitas.

1. Cor.1. Et rurſus, Quia enim in ſapientia Dei non cognouit mūdus per ſapientiam Deum, hoc eſt, per ſapientiā quæ cernitur in creaturis, vt quæ non ſit parua, ſed vel maxima & clariſsima doctrina. Atque quæ quotidie quidem per eū fiunt, etiam ſi videātur fieri ex naturæ conſequentia: ipſa tamen etiam opificem prædicāt. Opifex enim eſt naturæ dominus. Ne mireris autem ſi ad Iudæos dirigat orationem, de generali iudicio diſſerens. Ita enim Paulus quoque dicit,

Rom. 2. Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia ſuper oēm animā hominis operātis malū, Iudæi primū, & Græci. Et rurſus, Quicūq; ſine lege peccarunt, ſine lege & peribunt: & quicunque in lege peccarunt, per legē iudicabūtur. *Congregate illi ſanctos eius, Qui ordinant teſtamētum eius ſuper ſacrificia.* Curnam quos eſt accuſaturus, & quos condēnaturus, ſanctos hoc in loco appellat? Accuſationem augens, & honorem adiiciens, ad maiorem ſignificationē ſupplicij. Ita etiā nos quoque quando viderimus aliquos peccaſſe, & volumus eos vehementius inſectari, cū eorū dignitatibus eos vocamus, vt grauiorem reddamus accuſationem, dicentes: Voca Diaconum, vel Presbyterum.

Dignitas accuſationem auget.

1 Pet.2. Quoniam ergo hi quoque appellabātur regale ſacerdotiū, & populus peculiaris, & eo nomine ſibi valde placebant: ex eo ipſo cōtexit criminū magnitudinem. Qui ordināt teſtamētum eius ſuper ſacrificia. Quoniā cū multa innumerabilia auderent, & tot in ſe vitiorum genera ſuſciperent, rapientes, in bona aliorum per auaritiam inuadentes, occidētes, adulterantes, ſanguinem ſanguine miſcentes: exiſtimabant præclarè ſe gerere, & legē ac teſtamentum adimplere ſi oues & vitulos ſacrificarent, ideo probra illis ingerēs, eóſque irridens, dicit, Qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia, hoc eſt, qui ad ſalutem ſufficere exiſtimant, ſi animalia brutorum ſacrificent. *Et annunciabunt cœli iuſtitiam eius.* Volens hic rurſus oſtendere eius iuſtitiam eſſe claram, nitidam, apertā, cui contradici non poteſt, & quæ in confeſſo eſt: introducit elementa

inſenſilia eamprædicantia,eadem quam prius dixit figura. *Quoniam deus iudex eſt.* Ius,inquit,vnicuique definiens. Neque enim temere poſuit illud,iudicare, ſed vt oſtēderet eum etiam eſſe iuſtum,& aliis reddere quod iuſtū. In deo enim illud Iudex,pro iuſto ſumptum eſt,quemadmodum Paulus id quoque poſuit dicens:Nā quomodo iudicabit Deus mundum? Hoc eſt enim maximè iudiciū. hoc eſt maximè eſſe iudicem,non ſolum ferre ſententiam ſed eam iuſtè ferre. Iudicabuntur autem Iudæi,& qui tunc erant,& qui poſtea in nouo ſe iniquè geſſerunt: illi quidē & naturam & legem habentes accuſatricem:hi autem cū eis ea etiam quæ illis fecit Chriſtus. Quid enim poterunt dicere,vel quā cauſam afferre,quare nō crediderint? Sed ea quæſo quæ dicuntur attendite,vt poſsitis ora eorū qui contradicūt,obſtruere. Satius eſt enim eos à nobis victos nunc corrigi,quàm ſe vincere putantes illuc abire,& cōdemnari à communi iudice orbis terræ. Quídnam ergo poterunt dicere Iudæi quamobrem Chriſtum interfecerint? Quodnam paruum vel magnū crimen ei poſſunt obiicere? Quòd ſe Deum faciebat,inquit. Atqui non erant hæc verba quo tempore crucifixus eſt, ſed quędam alia. Non enim dicebant,Qui facit ſeipſum deū,ſed, Qui facit ſeipſum regē,non eſt amicus Cæſaris. Atqui voluerant eum ſæpe regē eligere, & aufugit. Sed antea,inquit, ei crimini dabant quòd ſe Deum feciſſet. Quid hoc ad rem? Si enim falſò & iniuria, & cū verè nō eſſet:iuſtè fuit crimen intentatum. Si autem iuſtè,eum adoraſſe nō crucifixiſſe oportuit. Videamus ergo nunquid cum eſſet verè Deus, Deū ſeipſum faciebat,hoc eſt,oſtendebat & demonſtrabat. Vndénam ergo vis hoc cognoſcere? Ab iis quæ tunc facta ſunt,an ab iis quæ nūc fiunt? Ab iis quæ in partu facta ſunt? Quis vnquam natus eſt è virgine? Quis talē ſtellā oſtendit? Quis autem Magos tāto duxit itinere,nō vi aut neceſsitate,ſed ſua pęrſuaſione ac reuelatione? Vides vniuerſam creaturā dominum cognoſcentem, Prima cedit natura,nec poteſt repugnare nec cōtradicere,dicēs,partum non expedio: non didici ex vtero virginis infantem in lucem producere:non noui matrē facere abſque cōiugio,ſed ſuis ceſsit finibus, ſuū enim dominū

Rom.3, *Ioan.10.* *Ioan.19.* *Luc.23.* *Iob.6.* *Matt.1.2*

quietam præbebãt audientiam. Id autẽ ſignificans quiſpiam propheta, dicebat: Ero eis tanq̃ vox pſalterij dulce canentis. Sæpe autẽ iubebant prophetis ne prophetarẽt, imò verò eos quoque vexabant & agitabant. Ita etiam vi detur rex mirari & prohibere alicui prophetæ ne populi concionẽ conuocet. *Deus deus tuus ego ſum.* Non temerè ſita eſt hæc conduplicatio: ſed quoniã iis loquebatur qui erãt ſurdi, & orbi, & nullo ſenſu prædıti, loquitur de eius dominio, mox futuræ narrationis optimũ hinc ſumens exordium, oſtendens eos illi debere libertatem, & æquum eſſe vt illi ſoluant debitum, tanq̃ ſerui domino, tanq̃ opera opifici, tanq̃ maximis beneficiis & honoribus affecti. *Non in ſacrificiis tuis arguam te. Holocauſta autẽ tua in conſpectu meo ſunt ſemper.* Ita etiam eos accuſant prophetæ, ꝙ potiore virtutis parte contẽpta, ſalutis ſpem in eis reponebãt. Ad ſe enim defendendos hæc erant allaturi. Sacrificamus, holocauſta offerimus. Sed non acceſſi, inquit, de his litigaturus, nec ꝙ hæc contempta eſſent vos accuſaturus. Eſaias autem eos etiam inſectatur vehemẽtius, dicens: Quid mihi multitudinẽ ſacrificiorũ veſtrorum? Plenus ſum. Holocauſta arietum, & adipem agnorum & ſanguinẽ taurorũ & hircorum nolo. Quis enim requiſiuit hæc de manibus veſtris. Atqui permulta dicta ſunt de ſacrificiis. Sed non hæc decernit tanq̃ hæc velit principaliter: ſed ad infirmitatem eorum ſe demittit. Hieremias quoq; dicit, Cur mihi fers thus ex Saba, & calamũ aromaticum ex terra longinqua? Omnes denique, vt ſemel dicã, prophetæ hoc nihil magni eſſe dicunt. Quocirca ipſe quoq; incipiẽs ſic dicit, Deus tuus ego ſum: ex eo oſtendens ipſo eſſe indignã hanc colendi rationem. Deum non fumo, nec nidore, ſed per optimam vitæ inſtitutionem incorpoream, & in mẽte ſitam, colere & honorare oportet. Sed nõ ſic externorum dæmones, imò etiam hæc requirunt, & hoc videtur oſtendere quidam poëta apud Græcos, dicens, Hoc nos ſortiti ſumus munus, Deus autem noſter non ſic. illi enim humanum ſanguinẽ ſitientes, & eos ad has cædes volẽtes paulatim pellicere, hæc petebant aſſiduè. Ipſe autẽ cũ vellet eos paulatim ab occiſione brutorũ abducere, hac demiſſione vſus eſt & permiſit ſacrificia, vt ſacrificia tolleret.

Eze. 33. *2. Reg. 19* *Hiere. 2.* *Zach. 7.* *Repetitio attentionem excitat.* *Eſa. 1.* *Hiere. 6.* *Deus vt ſit colendus.* *Dæmones ſacrificia requirũt.* *Sacrificia cur Iudæis permiſſa.*

Non accipiam de manu tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Quoniam mea ſunt omnes feræ ſyluarum, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia cæli, & pulchritudo agri mecũ eſt. Vides quomodo paulatim erigit eorũ mentẽ, qui in terras defixi & curui ſunt, excæcatam eorũ mentẽ aperiens, & oſtendens ſe hæc iuſsiſſe non ꝙ eis egeret, nec lege ſanxiſſe ꝙ ea admitteret. Si enim, inquit, ita coli vellem, cum omnem terram quæ ſub ſole eſt, dominatu obtineam, & omnia creauerim, procurarẽ vt mihi lauta & opipara fierent ſacrificia. Deinde eos etiã irridens ac reprehendens, vt magis pugnat accuſatio, ſubiunxit: *Si eſuriero, non dicã tibi: meus eſt enim orbis terræ & plenitudo eius.* Quoniã enim ipſe ea conceſsit. vt eos paulatim ab eis abduceret: ipſi autem in re adeò vili & abiecta perſtiterunt, cũ ex ea ad illorum infirmitatẽ demiſsione nullũ magnum fructũ cepiſſent, propterea craſsius & humanius diſſerens, dicit, Si eſuriero, non tibi dicã. Hoc eſt, Neq; eſurio. (deus enim nõ eſu riet, neque defatigabitur) nec ſi his vellem coli, deeſſent mihi innumerabilia ſacrificia & holocauſta. Omnia enim mihi affatim & abundè ſuppetũt, & cũ ſim ipſe dominus, mea volo à te accipere, vt hac via & ratione te ad meã amicitiam attrahã, & à rerũ inanium conſuetudine abducam. Deinde rurſus eum erigẽs ad id quod eſt ſublimius, ſubiungit: *Nunquid manducabo carnes taurorũ, aut ſanguinẽ hircorum potabo?* Hæc, inquit, ne hominibus quidẽ iuſsi facere, ſed etiã maximũ conſtitui ſuppliciũ iis qui veſcuntur ſanguine. Quomodo ergo indigerẽ ſanguine, qui ſeruos meos à tali eſca abduco? Cũ hęc ergo omnia repuliſſet, & ſe eſſe indigna oſtendiſſet, & accuſationẽ permultis ſalſis ac ridiculis dictis reſperſiſſet, non eo in loco loqui deſiit, ſed oſtendit aliũ modũ ſacrificij, functus hac in re optimi medici officio, vt abducens à rebus inutilibus, ea quæ iuuare poſsint vulneribus applicet. Poſtq̃ enim hæc perfecit, dicit: *Immola deo.* Et quomodo ſacrificabo, inquit? Abſque ſanguine. Hoc enim ſacrificium deo maximè conuenit. Et ideo cùm dixiſſet, Sacrifica deo, ſubiunxit, *Sacrificiũ laudis.* hoc eſt, gratiarum actionis, ſacrorũ hymnorũ eius quę fit per rectè facta glorificationis. Quod autẽ dicit, eſt eiuſmodi. Ita viuas vt dominus tuus glorificetur. Quod

[Margin: κατάπληκτικώτερον. — *Leui. 7.* — *Sacrificiũ deo gratũ*]

etiam Chriſtus docuit,dicens: Luceat lux veſtra corã hominibus, vt videant bona veſtra opera, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt. Laus enim nihil eſt aliud q̃ laudatio,gloria,& celebratio. Sit ergo vita tua eiuſmodi, vt tuus laudetur ac celebretur dominus, & perfectũ obtuliſti ſacrificium. Hoc ſacrificiũ Paulus quoque requirit,dicens,Exhibete mẽbra veſtra hoſtiam viuentẽ, ſanctã,deo placentem. Et rurſus hîc ipſe propheta alibi: Laudabo nomen dei mei cũ cantico,magnificabo ipſum cũ laudatione:& placebit deo plus q̃ vitulus iuuenis cornua producens & vngulas. Ita etiã ſacrificauit Iob poſt plagas illas quæ natura ſuperabãt,gratias agens,& hæc verba loquẽs: Domin⁹ dedit,dñs abſtulit:ſicut dño placuit,ita factũ eſt: ſit nomen dñi benedictũ. *Et redde altiſsimo vota tua.* Hîc dicit ſupplicationes,ſuadens vt in oratione aſsiduè perſeueremus,& quæ profeſsi fuerimus,cũ celeritate reddamus. Pulchrè autẽ dixit,redde. Poſt promiſsionẽ enim efficitur debitum. Ita etiã Anna reddidit filiũ, vt debitũ maximũ. tu ergo ſiue promittas eleemoſynã,ſiue vitã pudicam,ſiue aliquid aliud tale,ad id exoluendũ feſtina. Siquis autem exactè perpenderit,etſi minimè promittatur,virtus tamẽ ei debetur. Id autẽ Chriſtus ſignificãs,dicebat: Quę enim debuimus facere,fecimus. Atqui dixit parabolã ſerui,cui erat minimũ impetratũ miniſterium,nempe vt nõ accumberet,ſed tranſiret,& miniſtraret. Porro autẽ quidã alius quoque dicit, Ne tardaueris reddere votũ tuũ. Pollicitus es?redde,ne fortè mors te inuadat,& id reſcindat. Et quid ad me,inquit?Vita enim nõ erat in mea poteſtate. Et ideo differre non oportuit,dum cogitas eſſe incertum exitum, & non eſſe in tua poteſtate aut viuere, aut hoc è loco excedere. Quod ergo videris pro tua defenſione afferre, id planè te arguit. Neq; enim mors in cauſa fuit quo minus redderes,ſed tua mora ac dilatio. *Et inuoca me in die tribulationis tuæ:& eruam te,& honorificabis me.* Vides copioſam dari mercedem. Quid ergo poteſt cõferri cum hac benignitate, quando dat nobis mercedem virtutis, & mercedem longè maiorem laboribus: eáq; datur in tempore admodum opportuno? Et cur,inquit,dixit,Inuoca me? Cur expectat vt à nobis inuocetur? Volẽs in nobis efficere ma-

Mat. 5. *Laus.* *Rom. 12.* *Pſal. 68.* *Iob 1.* *Vota reddẽda ſunt quàm celerrime.* *Sam. 1. & 2.* *Luc. 17.* *Eccle. 5.*

iorem familiaritatem, & vehementiorem quæ cũ eo intercedit amicitiam, dando, inuocando, & accipiendo. Virtus enim deo familiarem efficit. Id ipſum facit remuneratio. Rurſus autem vota ac preces hanc familiaritatem
Mat. 19. conciliant. Et ideo dicit, Da mihi, & do tibi. Quin etiam
Luc. 9. in dando vnà accipis. Ipſe enim his non indiget. Quam-
Pſal. 15. obrem ſi fueris moderatus, manſuetus, & pudicus, Deo
Iob 24. ex hoc non aliquid acceſsit, ſed teipſum effeciſti meliorem & clariorem: & tamen pro his, tanquam quæ ipſum iuuarent, maximas mercedes & coronas conſtituit. Quin etiam ante illas coronas nõ parua voluptate frueris, vt & qui bonam tecum circunferas cõſcientiam, & bona ſpe in poſterum erigaris. Diem autem afflictionis hîc dicit, non calamitatem nec fortuitorum caſuum, ſed ꝙ ſiue peccatum bello impetat, ſiue diabolus obſideat, malas inuehens cupiditates, magnum auxilium aſſequêris. Et eruam te, & honorificabis me. Hoc rurſus dicit, non egens noſtra gloria. Quomodo enim egeret, qui eſt deus gloriæ? ſed vt per hymnum gratiarum actionis fiat memoria beneficij, & ſit vehementior in eum affectio, quòd primo fœlicitatem maximã accipiamus. Neque verò à decoro aberraueris, ſi dixeris eum dicere diem afflictionis, & diem futurum. Illa enim nunq̃ ceſſat afflictio. Atque hîc quidẽ & mors adueniens ſoluit calamitates, & amici conſolantes, & finis qui expectatur, ſæpe etiam rerum quæ ſperatur mutatio, & diuturnitas temporis molliit ac mitigauit perturbationem animi, & res aduerſæ propinquorũ. Habere enim ærumnarum ſocios, & videre multa eiuſmodi exempla, viſum eſt multis eſſe quid magni ad conſolationem. Illic autem nihil eſt eiuſmodi. neque enim adeſt aliquis qui conſoletur, ſed eſt ſolitudo maxima amicorum.

Affectionis præſentis & futuræ collatio.

Mat. 25. Non longitudo tẽporis mollit dolorem. quomodo enim, cum flamma perpetuò impendeat? Nõ ſpes liberationis. eſt enim æternum ſupplicium. Nõ mortis expectatio. eſt enim pœna æterna, & ſunt etiam quæ puniuntur corpora immortalia. Et ne hoc quidẽ quod videtur multis afferre ſolatium, ꝙ videantur ſcilicet alij puniri. Primum enim non poſſunt videri qui puniuntur, cum tenebræ quæ ſunt inſtar ſepimenti, oculis caliginẽ offundãt. Deinde magni-

tudo doloris ne ſinit quidē admittere ſenſum huius conſolationis. Diues ergo nihil ex ea re acceperit ſolatij, nec ij qui ſtridēt dentibus. *Peccatori autem dixit deus, Quare tu enarras iuſtitias meas*? Vidiſti lyram perfectā, citharam bene compoſitā, diuerſis modis vnū edere concentū. Hîc eſt enim ſenſus, & id apud apoſtolos, & apud alios prophetas ſcriptum cerni poteſt, & Paulus etiā ita quodammodo dicit, ipſe quoque oſtēdens nihil prodeſſe alios docere, niſi quis ſeipſum prius doceat. Quoniā enim ſibi valde placebant, ſicut propter ſacrificia, ita etiam propterea ꝙ legē haberent, & dicerētur aliorum doctores, oſtēdens eos ex illa re non magnum fructū capere, quando ipſi manerent indocti, acrius eos inſectans, dicit: Qui ergo aliū doces, te ipſum non doces? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui abominaris idola, ſacrilegium admittis? Qui de lege gloriaris, per legis tranſgreſsionem deum dehoneſtas? Et ideo de ſeipſo dixit alibi, Vereor ne cū aliis prædicauero, ipſe reprobus efficiar. eorum tumorē deprimens, quibus doctrina ſermonis magnos faciebat ſpiritus, cū eſſent ipſi virtute defecti. Aliter quoque hoc quod nunc dicit tractat, ad Iudæos ſe cōuertens, quādo dicit: Quando enim gentes, quæ natura legē nō habēt, quæ legis ſunt, natura faciūt: hi legē nō habentes ſibiipſis ſunt lex. Et rurſus: Nō enim auditores legis iuſti apud deū, ſed factores legis iuſtificabuntur. Et propheta, Qui tenebant legē, neſciebant me. Et rurſus, *Fruſtra facti ſunt iūcus falſus ſcribis. Qua de re? Quoniā turtur & hirundo, agri paſſeres, cognouerunt tēpora ingreſſus ſui, populus autē meus non cognouit iudicia mea. Hîc autē dicit, non ſolùm nihil lucrari ex eo quòd docet alios, eum qui virtutem non perſequitur, ſed ſeipſum etiā primo gradu dignitatis deiicere. Si enim in externis iudiciis qui deliquit, ei indicti ſilentij infamia punitur: in publico doctrinæ ludo quomodo ei loqui permittetur, qui eſt peccato obnoxius? Maior autē eſt hîc doctrinæ ludus illo iudicio. Illic enim qui peccant, caſtigati luunt pœnas: hîc autem fiunt omnia vt nō puniantur qui peccarūt, ſed vt peccatū pœnitentia corrigāt. Iam verò in aulis quoq; regiis nemo fuerit regię vocis interpres, ſi fuerit prauæ & corruptæ vitæ conuictus: quare ergo enarras

Rom. 2.
1. Cor. 9.
Rom. 2.
Hiere. 2.
Ezec. 39
Hiere. 8.
**Hic loc⁹ corruptus ſic vult dicere: Vera mendaciū optat⁹ eſt ſtilus mēdax ſcribarum.*
A ſimili.

iuſtitias meas,& alios doces,& tamen contrariũ facis,vita contradicente iis quæ à te dicũtur,& auertis nõnullos eorum qui volunt attendere?Non enim ita doces verbis, ſicut rebus & factis adducis. Quocirca Chriſtus illum lau-
Matth.5 dat doctorem,qui verbis & factis perfectam doctrinã oſtenderit. Qui enim fecerit,inquit,& docuerit,hic vocabitur magnus in regno cęlorũ. Habeat ergo vita tua claram vocem eadẽ quæ dicis docentem: & licet os tuũ obſtruxeris,vel tuba clarius perſonabis,nõ ſolùm apud prę-
Pſal.18. ſentes,ſed etiam apud eos qui procul ſiti ſunt. Ita etiã cęlum enarrat gloriam Dei,cum nec os habeat,nec linguã moueat,neque ſpiritum ex imo profundat, ſed per eorũ quę vidẽtur pulchritudinem deducat ſpectatorem ad ad-
Sap.13 mirationem opificis. Quod ergo illic eſt in cęlo pulchritudo aſpectus:hoc ſit in anima tua virtus. Quòd ſi cũ ſis ſordidatus,& innumerabiles habeas accuſatores,& maximè tuã ipſius conſcientiã,doctoris ſedẽ coneris inuadere,quãdo ad vitia reprehendẽda acceſſeris, non alios magis quàm teipſum accuſabis. *Et aſſumis teſtamentũ meũ per os tuum*? Rectè dixit,per os. Eſt enim cor defectum fructibus qui ex eo oriuntur,& labra incaſſum mouẽtur,& ad eius qui loquitur condemnationẽ. Si quis autẽ mentẽ
Diſciplina. fuerit ſcrutatus, magnũ bellũ inueniet. *Tu vero odiſti diſciplinam,& proieciſti ſermones meos retrorſum*. Diſciplinam hic dicit legis doctrinam,quæ animum componit, vitiũ expellit,& virtutem inſerit. Quomodo ergo eam tractas,& in alios ſeminas,cũ ipſe eam factis nõ habeas?Proieciſti enim,inquit,ſermones meos retrorſum. Nõ ſolùm enim
Rom.2 ex legis doctrina,nulla eſt tibi facta acceſſio, ſed etiam quod habes à natura,mutilũ mancúmq; reddidiſti. Eorũ
γνῶμη. enim quæ ſunt agenda,& nõ agẽda,rationes nobis à natura inſitæ ſunt. Tu autem eas repuliſti, & non habuiſti in memoria. *Si videbas furem,currebas cum eo,& cum adulteris portionem tuam ponebas*. Quoniam fieri non poteſt vt homo
Pro.26 ſit nulli omnino peccato affinis: & ideo dixit quiſpiam, Quis gloriabitur mũdũ habere cor?aut quis audacter di-
1.Cor.4 cet ſe eſſe purũ à peccato? & Paulus cũ dixiſſet, Nihil mihi cõſcius ſum,ſubiũxit,ſed nõ in hoc iuſtificatus ſum: &
Pro.18 Iuſtus ſuiipſius primo loco accuſator eſt, videlicet ſuorũ

peccatorũ: Vt nemo ergo poſſet dicere, ſi omnes ſunt peccatores, peccatorẽ autem iuſſit nõ narrare iuſtitias, quis eſt ergo narraturus? Ne quis ergo hęc diceret, genera peccatorum enumerat per ſpecies. Eſt enim peccatũ ad mortem, quemadmodum Heli quoque dicebat, Si peccãs homo peccauerit, etiam pro ſe orabit. Si autem domino peccauerit, quis orabit pro eo? Porrò autẽ in lege etiam alia quidẽ erãt immedicabilia, vt etiã morte punirẽtur: alia verò habebãt aliquod promptiſſimũ remediũ: Ita etiã Chriſtus in nouo: Si peccauerit frater tuus, inquit, argue eũ interte, & ipſum ſolũ. Si autem non audierit, aſſume adhuc tecũ duos. ſi ne hos quidem audierit, ſit tibi tanquã ethnicus & publicanus. Et tamẽ cum alicubi dixiſſet Petrus, Quoties, ſi peccauerit in me frater meus, dimittã ipſi? audiit, vſque ad ſeptuagies ſepties. Hic autẽ poſt duas admonitiones oſtendit magnũ eſſe delictũ, nec eum cogit rurſus expectare. Quid ergo? ſunt hæc illis contraria? Abſit: ſed illud ſeptuagies ſepties, dicit, ſi eum pœniteat. Quomodo enim dimittet quiſpiã ei qui neque cõfitetur ſe peccaſſe, neque ducitur pœnitentia? Etenim cum medicamẽta petimus, vulnus etiã oſtendimus. Quis eſt ergo peccator de quo hic dicit ſcriptura, attentè audiamus. Eũ enim deſcribit per ea quæ conſequuntur, ſic dicẽs: Si videbas furem currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuã ponebas. Os tuũ abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedẽs aduerſus fratrẽ tuum loquebaris, & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalũ. Vidiſti vitiũ non ſecus ac imaginem aliquã, ſuis coloribus deſcriptũ: & quomodo improbus vitio belua factus eſt, dum naturę nobilitatem prodidit. Ne hãc ergo imaginem leuiter pertractemus, ſed ſingula accuratè inquiramus. Si videbas furẽ, currebas cũ eo. Hoc eſt cauſa omniũ malorum, hoc eſt quod virtutẽ maximè euertit, quod retardat ac reprimit ſtudium multorum ad ea quæ ſunt honeſta: quando non ſolùm non reprehendunt aliqui, ſed etiam vnà cũ iis qui peccant ſe oblectãt, eiſque gratulantur. Hoc autẽ nõ eſt minùs quam peccare. Audi Paulum dicentẽ, Non ſolùm hæc faciũt, ſed etiam conſentiũt faciẽtibus, Hoc eſt

1. Io. 5
1. Reg. 2
Exod. 19
Num. 19
25
Leuit. 4.
5. 6.
Matt. 18
Ibidem.
Peccantibus gratulari peßimum.
Rom. 1

Att. quæſo. autem non paruum peccatũ, etiam ſiquis mala nõ faciat, vnà cũ malis gaudere, eiſque gratulari. Ille enim poteſt dicere neceſſitatem, cauſari paupertatẽ, etſi non ſint iuſti prætextus. Tu autem cúrnam laudas quod factũ eſt, cum nec vllam quidem ex eo voluptatem percipias? Atque ille quidem fortaſſe ducetur pœnitẽtia: tu autem has quoque tibi fores occludis, & medicamentum tollis, & tantum remedium euertis, portũ vndique tibi obſtruens reditus ad pœnitentiam. Quando ergo te viderit quiſpiam cum non ſis peccato affinis, & debeas reprehendere, nõ ſolùm nõ id facere, ſed etiã prætexere & adũbrare: & nõ ſolùm adumbrare, ſed etiam opem ferre & cõſentire: quid de ſeipſo putabit, & quid de eo quod admiſſum eſt? Multi enim homines, vt plurimum, nõ ex iis ſolùm quæ animo conceperũt, ferunt de rebus agendis ſententiam, ſed etiã ab aliorum inſtituto & voluntate corrupti: & ſi qui peccauit quidem, viderit omnes eum auerſantes, exiſtimabit ſe aliquod magnum & indignum ſcelus admiſiſſe. Quando autem viderit non ſolùm nõ indignantes, ſed etiam facilè & placidè ferentes, atque adeò blandiẽtes & applaudẽtes: corrupto deinceps conſcientiæ iudicio, multorũ ſententia deprauatæ eorũ menti aſſentiente, opémque ferẽte, quid non audebit? quando autem ſeipſum condemnabit, & ſecurè peccare ceſſabit? Oportet itaque etiã ſiquis malum faciat, ſeipſum condemnare per id enim eò deuenitur vt à malo ceſſem⁹: & licet quæ bona & honeſta ſunt non faciat, ea tamen laudare. Per animi enim prõptitudinem & alacritatẽ via patet ad operationẽ. At hic quoniam iis quæ fiunt applauditur, iure eum inſigniter & vehementer pũgit ac notat. Si enim vel reprehenſum vitiũ adeò viget, & laudata virt⁹ vix ſuos ad ſudores prouocat: quid erit ſi hoc non factum fuerit? Hoc viderit quiſpiam fieri vel in choro ſacerdotum. Quòd ſi hoc vel in diſcipulis graue eſt, multo magis in magiſtris. Quid facis ò homo? contra legem factum eſt, temperantia contẽpta eſt; tot peccata ab aliquo eorum qui ſacris operãtur, commiſſa ſunt, inferna ſupernis confuſa ſunt: atque adeò quæ ſuperna ſunt, inferna facta ſunt: & tu non perhorreſcis? At propheta quidem ipſa etiam elemẽta inſenſilia vocat ad

Peccantibus indignandum.

A minori confirmatio.

Attende ...

grauiſſimo dolore ſimul deflenda ac deplorãda mala quę communiter fiunt. Stupuit cælum, & terra horruit. Et rurſus: Lugebit carmelus, lugebit vinũ, lugebit vinea. Et inanimæ quidem creaturę lugent & ingemiſcunt, & vnà cũ domino indignantur: tu autem qui es rationis particeps, non doles, non reprehendis, non es vehemens vltor legũ dei violatarum, ſed es etiam peccatorũ ſocius? & quænã tibi poſſit dari venia? Nunquid enim Deus opus habet vltore? nunquid iis qui opẽ ferant, indiget? ſed vult te huius rei eſſe miniſtrum, ne in eadẽ incidas, dum alij ſuccenſes effectus temperatior, vt ex eo tuam in Deum pietatẽ oſtẽdas. Quando enim cum alius peccarit, prætercurreris neque reprehẽderis, neque ægrè tuleris, animũ tuum negligentiorẽ, & ad caſum proniorẽ efficis, & maximè procuras vt in eadem ſępe incidat, illum autẽ importuna hac tua gratia nõ leuiter offendis, efficiẽs vt in futuro ſit grauior ei reddẽda ratio & ad præſentia eũ reddens ſegniorem. Hæc autem non ſolùm de furibus dicta ſunt, ſed etiam de quouis alio peccato. Quod eſt autem vltimũ peccatorum, primũ poſuit, vt ſcias quod qui propter hoc veniam non aſſequitur, multo magis in alio ea non cõcedetur. Audi ergo quidnam deinceps dicit. Et cum adulteris portionem tuam ponebas. veniens ad id quod eſt maius. Illud enim hoc longè minus eſt. Quidam autem hæc peccata inter ſe conferens, ſic dixit, Non eſt mirum ſiquis furans deprehenſus fuerit. Furatur enim vt ſuam animã impleat eſurientẽ. ſi huic ergo ignoſci nõ poteſt multò magis nec adulterio. Adulteriũ autẽ hic vocat fornicationẽ. Si videris ergo aliquem eorum qui tecum congregãtur, fornicantem, & ad ſacramenta accedentem, dic ei qui eſt miniſter diſtributionis eorũ: Hic eſt indign⁹ ſacramẽtis, arce prophanas manus. Si enim ne iuſtitias quidẽ enarrare dignus eſt, cõſidera quò eius ꝓcedet punitio, quãdo ſacram etiam menſam auſus fuerit attingere, non ſolùm autem eius, ſed illius etiã qui adumbrat ac prætexit. Non dixit enim, & adulterabaris, ſed cum adulteris portionẽ tuam ponebas: Papæ, quantũ malum ex eo quod celẽtur & obtegantur aliorum putredines, quando dicit eum eſſe ſocium luendi pro peccato ſupplicij, nec hoc illo eſſe

Hier. 4
Eſa. 16.
24
Eſa. 40
Rom. 11.
1. Cor. 2.
Furtũ vltimũ peccatorum.
Furtum leuius adulterio.
Pro. 6
1. Cor. 11
περισσάλλον.

minus. Ille enim poteſt afferre animi perturbationem, licet ſit prętextus cui non dari poſſit venia: quemadmodũ & fur famẽ. Tu autem ne hoc quidem. Quánam ergo de cauſa, cum non fruaris voluptate, ſupplicij ſocius & particeps euadis? Et ideo externi quoque iudices, nõ eos ſolùm qui ſcelus perpetrarũt, ſed ſeruos etiã quos viderint ſceleris fuiſſe cõſcios, puniũt: & Domini qui eos tradunt, lubenter eorum ſanguinem biberent, & carnibus veſcerentur, nec minorem eius quod factum eſt, culpã in eos conferũt, quàm in eam quæ eſt adulterata. Qui enim ex pãſa vela nõ contraxerũt, iis quæ occultè fiebãt, dederũt maiorem facultatem. Ij & adulteratam mulierẽ, & maritum cui facta eſt iniuria, & eũ ipſum qui adulterauit, cõtumelia & probo affecerũt. Si enim prænunciaſſent, ſi id ſignificaſſent, abacta, & ſublata eſſet omnis venatio. Et quẽadmodũ in retia maximè immittũt, qui retia extẽdũt & iis quæ accipiẽda ſunt aſſident, & omnem dolum omni ex parte celant, & nec ſtrepitum nec aliquid aliud fieri permittunt quod poſſet ferã abigere: ita hic etiam, ſi aſſederis laqueo qui eſt poſitus à diabolo, & ſcias fore vt in eum adulter incidat, neque ſtrepitum edas, nec tumultũ excites, tunc eum maximè perdis. Ne mihi enim dixeris illud verbum, quod magno ſtupore plenũ eſt, Quid mihi curæ eſt? curo ego mea. tũc enĩ tua maximè curabis, quãdo tua quęres in eo quod eſt vtile ꝓximo. Et ideo dicebat Paul⁹: Nemo quod ſuũ eſt quęrat, ſed quod alteri⁹. Vt inuenias, inquit, quod tuum eſt, quære quod eſt alterius. *Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris, & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum.* Ne enim diceret, Hoc facio ex humanitate & clementia: primùm quidẽ, quænam fuerit humanitas, eum, qui caſurus eſt in barathrum, nõ prohibere nec retinere? iniuſtæ voluptati gratificari? qui mortiferum bibit venenum, cõtemnere? Verum ne hoc quidem poteris dicere. Quòd enim non eſt hoc humanitatis, ſed ſomnolẽtiæ, ſegnitiei, & ſocordiæ: hinc facilè cerni poteſt. Quo modo eo demiſſo qui facit iniuriã, eum maledicto afficis qui nullã fecit iniuriã? Quomodo inſidiaris ei qui nihil deliquit? Vide ſummũ vtrinque vitium. Eum quidẽ qui eſt

Cõfirmat ſimili.

Elegans collatio.

Proximi cura habẽda.

1. Cor. 16

ebrius

ebrius cupiditate,nõ prohibes quo minùs inebrietur, vt ſit tẽperatus:eum autem qui nullam fecit iniuriã, punis. Sedẽs aduerſus fratrẽ tuum loquebaris,& aduerſus filiũ matris tuæ ponebas ſcandalum. Vides quomodo immorãdo in narratione auget accuſationem. Eum;inquit,qui matri fuit in partu cauſa eorundẽ dolorũ,qui fuit eiuſdẽ vteri ſocius,qui domus,menſę,& alimẽti fuit eiuſdẽ particeps,qui ex eadẽ radice germinauit,qui idem habet ortus principium,qui ab ineunte ętate tecum creuit,eũ maledictis inſectaris:& non ſolùm inſectaris, ſed etiam in opus deducis inſidias.Hoc enim ſibi vult illud,Ponebas ſcandalũ.Si autẽ non eſt impetẽdus maledictis,qui naturaliũ pariendi dolorũ in eodem fuit vtero particeps:multo magis ſpiritaliũ.Nec ergo permitte,vt is cadat qui eſt peccaturus:nec eum qui nullam fecit iniuriam,calũniare,& cõuitiis inceſſe Hoc eſt enim inuidię,illud verò ſtuporis.Non retinere enim eũ qui eſt caſurus,eſt ſtuporis. inuidię autem,eum qui ſtat,deiicere.Vide autem quomodo non eum ſignificat qui ſimpliciter & abſolutè accuſat, ſed eum qui cũ dolo & dedita opera id facit.Sedẽs,enim inquit aduerſus fratrem tuum loquebaris.Et Cain quidẽ vnum fratrem ſublatũ præſenti vita expulit,hi autem innumerabiles,per ea quæ malè dicunt, deiiciũt,& ſeipſos primos.Non eum enim ſolùm qui accuſatur,ſed alios etiam lædunt,imò verò magis eos qui ea admittunt. Qui enim falſò malè audit, non modò nulla iniuria affectus eſt,ſed maximã etiam habet mercedẽ.Non enim qui patitur,ſed qui malè agit,eſt dign⁹ ſupplicio.ita etiã qui dicit,non qui audit,modò ne ille præbeat iuſtã maledicẽdi occaſionem.Non hoc ergo contendamus,ne malè audiamus(hoc enim fieri non poteſt:& eſt Chriſti ſententia quæ dicit:Væ vobis quãdo benedixerint vobis omnes homines)ſed ne nos præbeam⁹ occaſiones.Qui enim vult bene audire ab omnib⁹,ſuam animã ſępe perdit,amãs humanam gloriam,inſeruiens in iis quæ non decet,placẽs in iis quæ nõ oportet,vt ab eis emat gratiam.Rurſus qui contẽnit malè audire ab omnibus,etiam ſeipſum perdit. Quemadmodum enim fieri non poteſt vt vir bon⁹ bene audiat ab omnibus: ita fieri non poteſt vt non ab omni-

Antitheſis. *Gen.* *γνώμη.* *Matth.5* *Luc.6* *Matth.6* *Sap 2* *1.Cor.4*

Pro. 22.10 bus malè audiat, qui multas multis de cauſis prębuit malè audiendi occaſiones. Si autem dum tu nihil præbes offenſionis, ſunt qui te maledicant, tunc eſt tibi maior merces, ſicut viuuentibus Apoſtolis, & pręclaris illis viris. Porrò autem illud quoque ſciendū eſt, quòd etiam ſi quis maledicat in re cuius nos non condemnat conſcientia, non eſt propterea contemnendus accuſator propter damnū quo te afficit, ſed omnia facienda ſunt cum ea qua par eſt

Rom. 15 cautione, vt tollas iniuſtam occaſionem. Quocirca Paul⁹

Galat 2 etiam mittebat multos datis pecuniis, qui afferrēt alimē-

2.*Cor.* 8 ta pauperibus. Cauſam autem affert, dicens: Ne quis nos vituperet in hac abūdantia quæ miniſtratur à nobis. Neq; enim hoc deſpexit & neglexit, quod videbat futurum vt malè offenderētur. Sed quoniam erat in eius poteſtate vt ſolueret ſcandalū, eis quoque qui offendebantur, proſpe-

1.*Cor* 8 xit. Et rurſus alibi dicit: Si cibus offendit fratrem meum, non comedam carnes in æternum, ne fratrem meū offendam. Atqui hæc erant indifferentia, & tamen, ſi, inquit, offenſionem afferunt, non negligo ſalutem eorum qui of

δόγμα. fenduntur. Si fuerit enim damnum maius ſalute, contemne eum qui offenditur. Sin minus, ne contempſeris. Hoc

Cōfirmat enim ſit generale decretū & regula, docens quando opor

duplici pa teat contemnere eos qui offenduntur, & quādo non: quē-

radigmate. admodum verbi gratia offendebantur Iudæi quòd Paulus legem non ſeruaret: & propterea multa milia reſilie-

Act. 21 bant, & in fide claudicabant. Quid ergo facit? Volens mederi offenſioni (maior enim erat ſalus tot millū) & claudicationi afferre remediū, tunc prohibuit oſtendere quòd

1.*Cor.* 1 legem nō ſeruaret. Quod autem maius erat, rurſus offendebantur quòd crucifixū prædicaret. Hic contempſit eos qui offendebantur, maius enim lucrū prædicationis. Hoc etiam fecit Chriſtus. Cum enim cū eis de cibis diſſereret,

Matt. 15 & offenderētur eo dicēte, Quod intrat per os, nō coinquinat hominem, ſed quod egreditur: dicit, Sinite eos. Omnis plantatio quam non plantauit pater meus, eradicabitur. Quando autem ab eo tributa exigebāt, etſi ſciebat nō oportere ea ſoluere: tamen quoniā tempus nondum poſtulabat, vt reuelaretur eius authoritas, dicit: Ne autem

Matt. 17 eos offendamus, vade ad mare, & mitte hamū & eum pi-

ſcem qui primus aſcenderit, tolle, & in eo inuenies ſtaterem. Da eum eis pro te & pro me. Quãdo enim legẽ multa ſapientia plenam eis ferebat, erant autẽ illi immedicabiles: meritò eos contempſit, & legẽ abrogauit. Cùm autem non poſſent eius diuinitatis rationem ſuſcipere, iure rurſus ſe demittit, & ſuæ diuinitatis rationem, tributum ſoluendo adumbrat & obtegit. Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris. At id, inquit, faciebam vt eum corrigerem. Non oportebat ergo clanculum calumniari, ſed ita vt iuſſit Chriſtus, ſeorſum aſſumere & corrigere. Quæ enim publicè fiunt reprehenſiones, ſæpe etiam faciunt impudentiores: & complures quidem peccatores, donec viderint fieri poſſe vt lateant, facilè in animũ inducunt vt in viam redeant. Quando autem bonã apud multos exiſtimationem perdiderint, incidunt nonnulli deinceps in deſperationem, & labuntur in impudentiam. At aliquam tibi fecit iniuriam. Cur ergo teipſum quoque iniuria afficis? Qui enim ſe vĩdicat, ſeipſum enſe petit. Si vis enim & teipſum beneficio afficere, & illũ probè vlciſci: benedícas de eo qui tibi fecit iniuriam: ita facies vt multi ſint eius pro te accuſatores, & ipſe magnam mercedem accipies. Sin autem maledicas, ne fides quidẽ tibi habebitur, vt qui inimicitiarum ſuſpicione labores. Quare tuũ ſtudium tibi vertitur in contrarium. Tu enim volebas bonam eius famam euertere, contrà autem accidit, per laudem enim, non per accuſationem hoc euenit. ſed contrà omnino & teipſum quidem maiori ignominia afficis: illum autem tua tela non tangent. Inimicitiæ enim, quæ ſe offerunt animis audientium, non ſinunt vt quæ dicuntur aures eorum admittant, & id ipſum accidit quod in præſcriptionibus. Quando enim quiſpiam in iudicio aliquid obiecerit, vniuerſum interea diſſoluitur: Ita hic etiam nõ permittit ſuſpicio inimicitiarum vt admittatur iudicium. Ne ergo maledixeris, ne te ipſum polluas: nec lutum cõtexueris cum luto & lateribus, ſed coronas ex roſis & violis & reliquis floribus connexueris: nec ſtercus ore tuleris, quemadmodum ſcarabæi (id enim faciunt qui maledicunt: vt qui ipſi fœtorem primi ſentiãt) ſed flores, ſicut apes, fauóſque, vt illæ cõpoſueris, ſiſque omnibus comis

Matth.15

Matt.18

Rom.12

A ſimili.

Collatio à cõtrariis.

& affabilis. Omnes enim auerſantur maledicũ, vt eũ qui lutum redoleat, vt hirudinem quæ ſanguine, ſcarabæum qui ſtercore, alienis malis, alũtur. Os autem quod lubenter laudat, & de aliis benedicit, tãquam membrum commune ſuſcipiunt, tanquam fratrem germanum, tanquam filium, tanquam patrem. Et quid dico de præſentibus, & de hominum exiſtimationibus? Conſidera mihi diem illum terribilem, illud iudicium quod corrumpi nõ poteſt: quòd ſi falſa quidẽ dicas, tuis peccatis alia ſuperflua adiicies.

Matth.12 Dico enim vobis, quòd omne verbũ ocioſum quod locuti fuerint homines, dabunt pro ipſo deo rationẽ in die iudicij. Quid ſi ſint, inquit, vera? nẽ ſic quidẽ effugies quo minus cõdemneris, vtpote qui proximi tui calamitates & probra traducas.

Matth.18 Fac apud te cogites Phariſęũ. Nõ erat publican⁹, ſed fuit publicano ſceleratior, quoniã de publicano maledixit. Publicanus non erat phariſæus, ſed fuit phariſæo iuſtior, quoniam ſeipſum miſerum eſſe duxit. *Hæc feciſti, & tacui, exiſtimaſti inique quòd ero tui ſimilis,*

Act.10 *Arguam, te, & ſtatuam contra faciem tuam peccata tua.* Vidiſti humanitatem ineffabilem, vidiſti ſummam bonitatẽ, vidiſti infinitas opes patientiæ.

Silentium dei eius patientia. Silentium enim hic dicit patientiã, Tot, inquit, & tanta auſus es: nec de te tamẽ ſum pſi pœnas, ſed paſſus ſum & toleraui, dans locum pœnitẽtiæ.

Rom.2 Tu autem ex eo nõ modò nihil lucrifeciſti, ſed in maius etiam vitium impegiſti. Non ſolùm enim non mutatus es, nec ſolùm non es pudore ſuffuſus, nec propter ea quę à te facta ſunt, teipſum condẽnaſti: ſed me etiã qui lõga in te patiẽtia vſum ſum, qui toleraui, qui tacui, qui tot & tanta tuli, exiſtimaſti non hæc ferre propter patientiã & clemẽtiam, ſed propterea quòd nollem hæc caſtigari, & quòd ea quæ à te fiebant, non ægre ferrem. *Intellige obſecro hæc qui obliuiſcimini deum.* Quæ nã? Ea quæ dicta ſũt, inquit. Quid eſt, Intelligite? Cõſiderate, Quid autẽ? dictum eſt obſcurũ, & quod magna egeat perſcrutatione? Maximè quidem: & ipſe modus docendi introducit mutatã formam reipublicæ. Cùm enim ſacrificiorum nõ magnam habeat rationem, introducit leges Euãgelicas: & alioqui

μεταφορά. quoniam erant peccatorum profundo cœno obruti, tanquam à quibuſdam vitij voraginibus volens eos extrahe

re,& veluti lemam oculorum expurgare volens viã prioris malæ cõſuetudinis,eos excitat vt ea quæ facta ſunt in memoriam reuocẽt,ne his obliuioni traditis abſque lucro recedant. Longa enim vitiorum conſuetudo magnã affert cęcitatem animæ,& amentes efficit,& perſpicaces oculos intelligentiæ eruit. *Nequando rapiat, & non ſit qui eripiat* O ineffabilem clementiam. Piæ matris hęc verba ſunt,vel illam potiùs pietatẽ bonitate lõgè ſuperãt. Qui enim tam graui accuſatione vſus eſt,qui tantã præ ſe tulit indignationem,ipſe eos præmunit. Qui dixit, Arguã te,& ſtatuam ante faciem tuam peccata tua, & condẽnatóriam emiſit ſententiam:eam rurſus reſcindit,non tanquam reos tradens ſupplicio,ſed tãquam qui ſuaſione & admonitione deberent corrigi,metu coercens & cõtinẽs & dicens,Ne forte rapiat,& non ſit qui eripiat *Sacrificiũ laudis honorificabit me,& illic iter quo oſtendam illi ſalutare dei.* Poſtquam oſtendit clemẽtiam,ſuadendo,conſulẽdo,minando,ac terrendo,purum afferendo ſuppliciũ,& introducendo conſilium,oſtendit etiam modum per quẽ poſſint corrigere quæ facta ſunt,dicẽs,Sacrificiũ laudis honorificabit me. Id eſt autem quod dicit,Non ſolùm iram meam ſedabit,aut reſcindet condẽnationem,ſed me etiã honore afficiet. Vide præclari facti magnitudinem,quãdo Deus per ipſum honore afficitur. Et illic iter quo oſtẽdam illi ſalutare meum. Vidiſti mercedẽ ineffabilem. Vidiſti ſummam clemẽtiam. Dei enim viam oſtenſurũ pollicetur. & id quod eſt verè Dei ſalutare iis qui rectè ſe gerunt. Ei ergo promittẽti pareamus,& recta vita & ſacrificio laudis eũ honoremus. Hæc enim via ducit ad ſalutẽ per hoc ſacrificiũ. Quã detur omnibus nobis aſſequi gratia & clemẽtia domini noſtri Ieſu Chriſti: Quoniã ei gloria & potẽtia nũc & ſemper & in ſæcula ſæculorũ, Amẽ.

Sap. 14 *γνώμη.* *Deus rectè factis noſtris honoratur.*

D. IOANNIS CHRYSOSTOmi, *epiſcopi Conſtantinopolitani, prooemiũ in enarrationem Pſalmi quinquageſimi, incerto interprete.*

PIctores imitãtur arte naturam, & colores coloribus permiſcentes,viſibiles corporũ depingũt imagines,

Ab homoeoſi orditur

& faciunt homines, & animalia, & arbores, & reges, & ruſticos, & barbaros, & pugnas, & rixas, torrentes ſanguinū, & lanceas, & loricas, & ſcuta, & ſedem regalē, & imperatorem ſedentem, & barbarum ſubditum, & gladium acutum, & fluuios decurrentes, & cāpos variis floribus adornatos, & omnia quæ videntur per artem imitātes, mirabilem hiſtoriam videntibus præſtant: ſic & prophetæ velut quidam pictores ſunt virtutis ac militiæ. Deſcribūt enim & illi peccatorem, iuſtum, pœnitentem, ſtātem, cadētem, ſurgentem, titubantem. Et ſicut faciunt pictores, occidentes & occiſos: ſic & prophetæ faciunt aliquādo quidē inſurgentia peccata, aliquādo etiam & alliſa: eodem modo & dæmones impugnantes, & homines flentes, & pugnātes: ſic & diabolum inſidiantem, & victum. Cùm ergo talis eſt eorum deſcriptio, & vt certius hæc eadem addiſcamus: & iſtas quidem deforis cōſiderantes imagines nihil acquirimus lucri. Quid enim mihi prodeſt regis & conſulis imaginē intueri, cum neque rex fieri poſſum, nec quidē cupio? Quæ erit mihi vtilitas viſionis, cuius deſideriū nō habeo, quod & ſi deſiderauero, punior? Quid mihi proderit hominem videre locupletē, & inopem? Si enim pauper fuero, liuore tabeſco: & ſi diues fuero, ſimiliter aliis in inuidiam ero. Dimitte illas imagines, & conſidera hāc hiſtoriam. Si videro conſulem, quid ad me? Quòd ſi videro peccatorē cecidiſſe, & ſurrexiſſe, erit mihi viſio ad doctrinam. Si videro iuſtum ſtantē, viſio me ad ſolertiā, & philoſophiā deducit. Ex hac nāque viſione addiſco certamē & erudior ad victoriam. Quòd ſi videro iuſtum ſupplantatum, contriſtor quidem, ſed cautior de facto inuenior. Hæc autem omnia non tranſitoriè, neque ſine cauſa ſunt dicta: ſed quia pſalmi, qui hodie lectus eſt, imago ad hāc nos diſciplinæ doctrinā adducit. Sic enim ait propheta.

Propheta veluti pictores virtutis ac militiæ.

*

HOMILIA PRIMA IN PSALMVM

quinquageſimum, incerto interprete. Et primum de eius ſuperſcriptione.

MIſerere mei *Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam: Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.* Hæc eſt imago. pſalmum enim imaginem voco. Video enim diuerſas in pſalmo perſonas, peccatorē

διαίρεσις partium pſalmi.

inſurgentem,& ocio deditum pœnitentem,adſtantem,& concertantem,dei miſericordiam deſuper adducentẽ, & Philoſophiam præſtātem,pœnitentiã,multos lachrymarum & confeſsionis fontes habentem. Iſtæ ſunt perſonæ imaginis. Sed priuſqua ad pſalmũ veniam,iuſtum eſt eius ſuperſcriptionem vobis enarrare. Sicut enim habẽt imagines ſubſcriptiones deorſum fixas minij colore,in quib⁹ ſcriptũ eſt, qui rex,& quòd præliũ euicerit: ita ferè in pſalmis deſuper titulus fixus eſt, quæ cauſa ſit, quæve doctrina,& quapropter pſalmus ſit dictus. Præbete itaque veſtras attentius aures,non enim de paruo imminet narratio nobis *Pſalmus Dauid cum veniſſet ad eum Nathan propheta, quando intrauit ad Berſabee, vxorem Vriæ* Hæc eſt ſuperſcriptio. Diſcamus ergo quis eſt Nathan,diſcamus & quę ſit Berſabee vxor Vriæ,& quando ad eum intrauit ꝓpheta,& quapropter pſalmum iſtum ſcripſerit Non enim omnes pſalmi in Dauid ſcripti ſunt,nec omnes ab ipſo cõſcripti ſunt:neque enim proprias tatummodo paſsiones edixit,ſed & aliorum cecinit cauſas. Quando dicit: Super flumina Babylonis,illic ſedimus & fleuimus,dum recordaremur Sion:manifeſtum eſt quia non de ipſo dicit pſalmus. Nec enim perrexit in Babylonem, neque vidit barbaram regionem,neque ſedit in aliena terra,& fleuit:ſed quæ Iudæis ventura eſſent,narrauit. Quando iterũ dicit: Foderunt manus meas, & pedes meos: dinumerauerunt omnia oſſa mea:non vtique paſsiones ſuas annũciat, ſed crucem domini, ſacrificium orbis terræ, ſalutem generi humano prædixit. Imago enim eſt pſalmus, variam in ſe continens diſciplinam,aliquando quidem ſua:aliquando autem aliena denunciãs. Quia ergo pſalmus iſte nõ alienas paſsiones enũciat,ſed propria indicat,dicẽs, Quãdo venit ad eum Nathan Propheta:ſuperſcriptio pſalmi cõſtringit nos, & non ſinit longius euagari, & ad alia trãſferre mentem,ſed ſtatim ea demonſtrans & docens,quæ textus continet pſalmi. Conſyderate igitur diligentius,ſiue iuſti,ſiue peccatores, vtrique enim parti vtilis pſalm⁹ eſt, iuſto quidem, ne per negligentiam ac deſidiam obtorpeſcat: peccatori autem, ne ſemetipſum deſpiciat. Vtriſque enim periculoſa contemptio eſt, cum & iuſtus

2. Re. 12.

Non oẽs pſalmi in Dauid ſunt, aut ab eo conſcripti.

Pſal. 136

Pſal. 21.

Pſalmus eſt imago.

per negligentiam cadit, & peccator cum deſperauerit, perit. Vt ergo neque iſte in ruina permaneat, neq; ille in lapſibus decidat, vtrique parti eſt vtilis decantatio pſalmi. Incipio enim dicere prophetæ peccatum grande, & peſſimum, ſed nemo deroget de nobis. Dei enim miſericordia humano generi prouidentiā faciēs, & bene geſta ſanctorum, & peccantium negligētiam in melius commutauit: vt aliorum vulnera aliis prouideāt ſanitatem, & iuſti naufragium fiat peccatori ſtabilior portus. Quando enim iuſtum peccaſſe legero, & pœnituiſſe, nō iam deſperabo de mea ſalute. Et cum audio diabolum de cælo cadentem, illius ruina mihi fit occaſio reſurgēdi. Propter hoc enim & gratia ſpiritus non ſolùm bene geſta ſanctorū, ſed & negligentias memorauit: non autem propter illos tantum conſcribi voluit, ſed propter eos qui forte ſimili paſsioni obnoxij erunt. Volo ergo oſtendere hunc fortiſsimum virum, vulneratū, lapſum, victum, ſurgentem, pugnantem, vincentem, & coronatū: nec enim oſtendo eū lapſum ſolummodo, & iacentem, ſed & ſurgentē, vt ex vtraq; parte tuum lucrum ſit, & ſi fortè peccaueris, non deſperes, ſed curras illico ad ſurgendum, nec dicas apud temetipſum: Væ mihi, væ mihi, perij, mœchatus ſum, fornicatus ſum, homicidium perpetraui. Ne deſperes. Habes enim ſalutē repoſitam, remediū delictorum. Cum ergo videro iuſtum talia vulnera ſuſcepiſſe, & ſaucium factum, & iterum per pœnitentiam ad ſanitatem rediiſſē, confeſtim ád exomologeſin curro, & audacter ad cōfeſsionem fontes lachrymarum profundo. Vt ergo per illius confeſsionem, tuam melius ſalutem cognoſcas, audi quæ dicam. Multi ſepius viri & mulieres infirmitatem peſsimam contraxerúnt, & gemitus & lachrymas profuderunt, & multa medicamēta expenſa ſunt, & nihil præualuit medicina, ſed pulchritudo emarcuit, & corp⁹ diſtabuit: anxia fit poſt hoc mulier, hæſitās & dicens: Quò vadā? Quid faciā? pecunias largita ſum, medicos vocaui, medicamenta expendi, manet infirmitas, non ſanatur vulnus. In his ergo cogitationib⁹ conſtituta, venit quædā de his quæ ad viſitādum venerat, dicere, Et ego aliquando ſimilem ſuſtinui infirmitatem, ſed ille & illa poſuere mihi medicamēta, & liberata ſum

Attende prouidentiam Dei.

πρὸς τὴν ἐξομολόγησιν ad confeſsionem.

Paradigma à ſimili.

à dolore. Hæc cum audit ægrotans, rogat ſibi mulierem demonſtrari quæ illi contulerit ſanitatem: & illa dicet: Vade ad anguſtum locum qui eſt iuxta illam & illam domum, & ibi inuenies. Sic & nunc quoniam mœchatus es, & homicidiũ perpetraſti (hoc autem eſt peſsimũ vulnus) oſtendam tibi quomodo eſt ille curatus, & qualem impoſuit medicinam. Et non dico, vade ad anguſtum locum, & interroga illum, & illũ: non eſt opus vt labores, & anxius quęras, & huc illúcque diſcurras: ſed hic te ſtantem facio ſuſcipere medicinam: tãtum diligentius quæ dicuntur attende. Neceſſe eſt enim ad cœpta verba reducere, & tempus edicere quãdo peccauerit, & quã ob cauſam, & perſonã, & pœnitentiã, & correptionem, & medicinam: vt omnia diligentius addiſcentes, inſtructi recedatis. Iſte ergo Dauid adoleſcens, ciuitates quidem ac turbas aufugiens, per eremũ verò philoſophatus, nihil commune ſeculariũ habens, non negociationes, nõ fœnerationes, nõ aliquid difficile mundi iſtius, ſed & parua ætate, in deſerto ſilentij habitabat: & ſicut in portu tranquillo in eremo ſedens, & ouium curam habens, regnum cæleſte meditabatur. Iſte ergo adoleſcens erat valde paruulus quidem ætate, ſenior autem mente, & ætas parua nihil impedimenti afferebat tãtæ virtuti. Et cũ eſſet adoleſcens, aduerſantes ſibi fortiter ſuperabat, non robore corporis, ſed virtute fidei. Attende diligentius quæ dicuntur. Contigit aliquãdo diſplicere deo regem Iudæorum, mittit Samuelem illico *1. Re. 16.* deus ad huius paruuli patrem. Et cum veniſſet Samuel ad Ieſſe patrem Dauid, adoleſcens in eremo oues paſcebat. Non ceſſabo ſæpius adoleſcentulum nominare, vt nullus neque iuuenem culpet, neq; ſenem collaudet. Non enim *Neque iuuenis culpãdus, neque ſenex laudãdus.* canicies laudabilis, neq; iuuentus culpabilis. Multi quippe & in iuuentute philoſophiam demonſtrauerunt, & in ſenectute lapſi ſunt. Nã tres pueri in ignem ſunt regis imperio miſsi, & quia virtute cæleſti præditi erant, quã ſibi bene viuendo acquiſierãt, flammas in rorem cõuerterũt. *Daniel. 3.* Sed & Daniel cum eſſet duodecim annorum, leonum ra- *Ibidem. 6.* biem in ouium mãſuetudinem cõmutauit, & ferociam illorũ fide fregit. Neque enim iuuenem culpes, nec collaudes ſenem. Nõ enim in differentia ætatis virt' ac malitia

cognoſcitur,ſed in differētia mētis. Quòd ſi fueris ſobri⁹ nihil tibi immaturata nocebit ætas: & ſi fueris negligēs, ſenectus tibi nihil prodeſſe poteſt. Canicies autem ſapiētiæ non capillos cādidos requirit. Iſte ergo paruulus cum eſſet, maturum virtutis poſsidebat animū. Venit ergo ſanctus Samuel ad Ieſſe vt conſtitueret regem, non multitudine vallatus [militum], nec ambitione ſuperba aduenieſ,ſed cornu in quo erat ſanctum oleū,habens in manu,& dicit ei: Miſit me deus ad te,vt ex filiis tuis conſtituam regem.

1. Reg. 16 Et æſtimans ille primogenito aptam filio dignitatem, adducit eum in medium. Cui dicit Samuel: Tranſeat,non enim complacet deo. Venit & ſecūdus,nec ipſe placuit,ſimiliter & tertius,& quartus,& quint⁹,& reliqui. Iámque cōplebatur numerus filiorum,& qui quærebatur,non inueniebatur. Dicit ei Samuel: Nūquid defecerunt filij? Erubuit pater. Habeo,inquit,vnum paruulū & contemptibilem,qui paſcit oues: tu autem regē requiris. O pater,paruulū,& paſtorē Dauid dicis? Homo deſpicit,ſed de⁹ coronat.

1. Reg. 16 γνώμη. Non enim ſicut videt homo,videt deus. Homo in facie,deus autem in corde. Nunquid magnitudinem corporis quærim⁹? Ingenuitatem animæ deſideramus. Conſiderate diligentius. Non dixit ei de⁹, Vade & vnge mihi Dauid: ſed, vade & vnge mihi vnum de filiis Ieſſe. Et cur dubiè,non ſpecialiter Dauid nominauit? Ne ſcilicet pateretur Dauid,quod paſſus eſt Ioſeph.

Geneſ. 37. Sicut enim illi addiſcētes futurum ſibi regē,inſidiati ſunt ei,& poſt multas iniurias vendiderunt: ſic formidini erat ne & iſti hæc eadem perpetrarent. Vna ignorantia,cautelæ effecta eſt mater. Stabat igitur propheta hæſitans,& quærebat vnum e filiis eius. Cui ille: Non habeo (inquit) niſi infantem paruulum paſcentem oues. Vbi ſunt qui ſemetipſos adornāt extrinſecus,& depingūt? Nolo pulchritudinem corporis,honeſtatem mentis requiro.

Speciosa mulier, quæ. Quid enim eſt ſpecioſa mulier? Sepulchrum dealbatum,niſi fuerit ſobria,caſta,pudica. Pulchritudo autem eſt ſine his virtutibus præcipitiū patens, venenum inſipientibus compoſitum. Decus enim corporis infirmitate marceſcit, & pulchritudo ægritudine tabeſcit: animæ autem pulchritudo immortalis eſt & æterna,& tunc maximè oſtendit proprium decus,cū ceſſaue-

rint paſsiones. tunc enim mens tranquillitate potitur. Si ergo videris virũ aut mulierem ſpecioſam, ne admireris: nã & roboreæ arbores, cũ denſæ ſint foliis, & altitudine excelſæ, attamẽ non habent fructum hominibus aptum, ſed porcis afferunt cibum: vinea autem per terrã repens, maturum vuarum affert fructum. Quid ergo vis, vineam habere, an arborẽ? Puto te vineam eligere magis, quæ lætitia eſt ad hominũ vſus, quàm arborem animaliũ eſcam. Quid ape vtilius eſt? quid pauone pulchrius? Quid formica ſapientius? Et apis quidẽ dulcedinem in ſe habet, & aculeũ: pauo verò ſolummodo in pennis eſt, non in fructu decorus. Formica verò cõtemptibilis hominibus, ſed magiſtra virtutum eſt. Venit ergo Dauid de paſcuis, & vngitur iuſsione domini oleo benedictionis, miniſterio quidem hominis, ſed dei nutu, quod ſuperpoſuit capiti eius cornu chriſmatis omni diademate & purpura potiùs, & perrexit habens regnum, non lorica indutus, non protectus clypeo, nõ telis munitus, ſed habens benedictionem dei omnibus potentiorem. Poſt hoc ergo peccatis facientibus inſurrexerunt Allophyli, & vaſtauerunt regionem Iudæam. Et cũ hæc gererentur, miſſus à patre perrexit ad caſtra Hebræorum videre euẽtum rei. Venit ergo Dauid vbi erat vterque exercitus, & vidit caſtra Barbarorũ valde munita, & arma ſplendentia, & de ſuis vulneratos plurimos: & nutu dei proceſsit paſtor ad pugnam. Et qui bello fuerant aſſueti, pauore tremebant: & iſte qui arboribus & vmbra frondium delectabatur, cũ vidiſſet alienigenã prouocantem ad ſingulare certamen, irruit in eum ſpiritus domini, & dixit ad Barbarum: Quis eſt iſte incircunciſus, qui blaſphemat caſtra domini? Reſpondit alienigena: Vnde tibi ſuperbia iſta & audacia, vt audeas congredi mecũ? Et maledixit Philiſtæus Dauid, & dixit: Veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus cæli, & beſtiis terræ. Dixit autem Dauid ad Philiſtæum: Tu venis ad me cum gladio, & clypeo, & haſta: ego autẽ venio ad te in nomine domini exercituũ, dei agminum Iſrael, quibus exprobraſti hodie: & dabit te dominus in manu mea, & percutiam te, & auferã caput tuum à te. Nec pertimeſcã corporis proceritatẽ, cũ inſipientem nouerim mentem tuam: nec pauebo

Quercus dicit.

1. Reg. 17

magnitudinẽ nauis,ſed contemnã,quia gubernatorẽ non
μεταφορά habes intus,quippe quẽ ſciã eſſe aduerſariũ dei. Dic mihi,
quibus armis cõfidis ô Dauid? Nõ carnalibus, inquit, ſed
2.Cor.10 ſpiritalibus. Arma enim noſtra non carnalia,ſed ſpiritalia ſunt,ſed vno modò in his cũ ſis exiguus,confidis? cõfido ait,quia magnus eſt dñs,cõtẽptibilis quidẽ armis ego, ſed qui miſit me,fortis eſt. Ipſius enim maieſtas mare cõuertit in aridã,petram dirupit,& flumina emanauerũt. Et qui elemẽta mutauit,multo magis vnũ ſuperbiſsimũ proſternere poterit. Et hæc quidẽ præueniẽs ſermo narrauit: ſed redeamus ad ordinẽ hiſtoriæ. Interea venit ad fratres
1.Reg.17 Dauid,& dicit eis: Quid dabitur viro qui abſtulerit caput eius? De mercedibus diſputat,nõ vt mercedẽ accipiat,ſed vt illos firmiores reddat. Quid ergo faciũt fratres? Iterum inuidia,iterũ liuor. Dicit ad eũ maior frater ſuus: Quare veniſti, & quare dereliquiſti pauculas oues in deſerto? Ego noui ſuperbiã tuã,& nequitiam cordis tui: ꝙ autẽ non poſsis pugnare,manifeſtum eſt. O zelus,ô inuidia omni malitia cumulata. Inuidia, ignis inextinguibilis eſt. Ete-
Inuidia, tinea virtutum. nim ſicut tinea comedit veſtimentũ, ſic & inuidia eũ quidem qui zelatur,conſumit: eum autẽ qui inuidet,clariorẽ reddit. Nã & Ioſeph hoc eſt à fratribus paſſus. Et illi qui-
Geneſ.37 dem qui inuidiæ facibus vrebantur,de libertate in ſeruitutem adducti ſunt:cui autẽ inuiſum eſt,rex conſtitutus eſt. Iterum æmuli,iterum fratres,nos, inquiũt, ſcimus ſuperbiam & malitiã cordis tui. Quæ enim erat neceſsitas,aut quod deſyderium tuũ,niſi vt videres præliũ,aduениſti? Sed quid iſte ſapientiſsimus iuuenis? Vidẽdi,inquit,tanti prẹlij cauſa ad vos à patre huc miſſus ſum. Nunquid non verbum eſt,de quo ſciſcitatus ſum? Et cùm hæc dixiſſet,ad alium tranſiuit locum,& ſimiliter interrogat,dicens: Quid
1.Re.17 dabitur viro qui hunc interfecerit gigantẽ? Fratres zelantur,& extranei introducunt ad regẽ,qui ſedebat mœſtus, & formidine plenus. Et dicit ad eũ: Non cõcidat cor cuiuſquam in eo. ego ſeruus tuus vadam,& pugnabo aduerſus Philiſthæum hunc. Nõ metuat dominus meus rex. Videte honeſtam & ingenuam mentẽ. In die lætitiæ ſeruitutem confitetur. Quid ergo rex? Non vales,inquit,reſiſtere Philiſtæo iſti,nec pugnare aduerſus eũ,quia puer es: hic autẽ

vir bellator ab adoleſcentia ſua. Noli cõſiderare, inquit, ô rex viſibilia, ſed inuiſibilia. ne dixeris quia paruulus ſum in ætate, ſed cõſydera quia grandis ſenſu ſum. Quid ergo opus facto eſt? Nõ ei credebat rex. cogitur iã virtutes exponere ſuas, dixítq; Dauid ad regẽ: Paſcebat ſeru⁹ tu⁹ patris ſui gregẽ: & veniebat leo, vel vrſus, tollebátq; arietem de medio gregis, & ſequebar eos, & percutiebã, eruebámque de ore eorum, & illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebámq; eos. Erit ergo Philiſtæus hic incircunciſus quaſi vnus ex eis. Credidit rex ſigni magnitudinem, & dixit ad Dauid: Induere armatura mea, & ſic egredere. Quod cũ feciſſet, iuxta morẽ progredi non valebat: quia non permittebat hoc fieri deus, ſed vt nudus vinceret, & nõ arma Saülis virtutem victoriæ partirẽtur, ne diceret rex: Quoniam arma vicere mea. Proiicit arma, & induit fiduciam. Egreditur nudus, & loricatus fide. Egreditur paſtor & miles, iactat lapidem. non natura corporis fiſus, ſed virtute fidei, ex vno rotatu fundæ in fronte percuſsit blaſphemũ. Quo corruente cucurrit, & accepto gladio eius, amputauit caput illius, vt compleretur illud quod ſcriptum eſt: In operibus manuum ſuarũ corruit impius ſonitu ſempiterno. Et nunc in nomine domini portauit ex hoſte victoriã & abſtulit in tempore illo opprobriũ ex filiis Iſraël. Iterũ poſt victoriam zelus, iterum inuidia. Per ſingula quippe effodio fontem inuidiæ, vt ipſa poſsit vena oculis apparere. Iſte ergo talis ac tantus vir, ætate doctior, vſu tritior, proceſſu temporis fit ſapientior, de quo dixit deus: Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum. O præclara præconia, ô laudes excelſæ, ô virtutum magnitudo. Dominator ei dicit: Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum. Iſte, inquam, qui beſtias ſuperauit, qui Goliath interfecit, qui leonem ſuffocauit, qui vrſum ſtrangulauit, qui in iuuentute ſenior, adoleſcens corpore, mente grandæuus: qui in regali culmine vitam monachi imitabatur. dicebat enim: Non margaritis ornabo lectum meũ, ſed lachrymis per ſingulas noctes lauabo ſtratum meum. Nunc autẽ homines non ſolùm in nocte, ſed & in die dormiunt: ille autẽ in die procurabat palatium,

Ibidem. *Prou. 11.* *Pſal. 88. et Act. 13* *Pſal. 6.*

& nocte deo vacabat, vt ſi fortè aliquid cõtraxiſſet peccati, per noctes lachrymis expiaret: & tanq̃ in portu quieto degens, familiarius colloqueretur deo. Iſte ergo talis ac tantus vir, ſpiritus gratiã habens, in iuuenili ætate ſenior, qui vſque ad æthera cæli peruenit, vt deſuper mereretur laudari, qui deuicit bella, qui mille aduerſum ſe machinas ſuperauit, poſt ſobrietatẽ, poſt modeſtiã, poſt caſtitatem, cũ obtinuiſſet regnũ, & gẽtes ſubiugaſſet, & pax vniuerſa teneret, tũc negligẽtior & ſegnior factus eſt: vt adiſcatis quantũ bonum ſit tribulatio, quæ tanq̃ virtutum omnium mater eſt. Interea dum hæc ſecuritas eſſet, contigit vt meridie deãbularet in ſolario domus regiæ. Qui curioſo oculo eminus vidit mulierẽ lauantem ſe ex aduerſo ſuper ſolario ſuo. Erat autem mulier pulchra valde: ſed pulchritudo non eſt in culpa, quia pulchritudo dei eſt donum. Vidit, inquã, mulierẽ lauantẽ ſe, vxorẽ militis. aperuit itaque in vano oculos, & ſuſcepit ſagittæ ictum. Audiant curioſi, qui pulchritudines cõſyderant alienas, audiant qui ex ſpectaculis inſaniunt theatralibus, qui ad excuſandas excuſationes in peccatis dicũt, Spectamus quidem, ſed nihil nocemur. Dauid talis ac tantus læſus eſt, & tu te putas nõ poſſe lædi? Ille nocitus eſt, qui tantam habebat ſpiritus gratiã: & tibi quomodo credere potero ſine vulnere euaſiſſe? Et ille quidẽ non vidit meretricẽ, ſed in ſolario domus ſuæ: tu autẽ in theatro, vbi & locus condẽnat animam ſapientis. Ibi enim non ſolùm vides res infauſtas, ſed etiã audis ſpurciloquia, & ex ipſo inceſſu meretricis habitúq; molliris, vbi & auditu & cantu diabolico læduntur aures, & vndique percutitur mens tua, viſus de eo quod vides, auditus de eo quod audis, & reliqui læduntur ſenſus, dicente propheta: Mors intrauit per feneſtras noſtras. Quia oculi noſtri tanq̃ feneſtræ ſunt animæ. Et cùm tantæ ſint corruptelæ, tãta præcipitia, quomodo poſſum tibi credere quòd à talibus beſtiis vulneratus nõ ſis? Nunquid lapideus es, aut ferreus? Homo communis naturæ ſubditus infirmitati, igni colloqueris, & non ardebis? Pone lucernam in fœnum, ſi poteris dicere quoniam non exuritur fœnum? Quod ergo fœnũ eſt, hoc & noſtra natura. Vidit, inquit, eam lauãtem ſe, & pulchram nimis.

Tribulatio virtutũ mater.

2. Reg. 11

Pulchritudo, dei donum.

Theatralia ſpectacula q̃ periculoſa.

Hiere. 9.

Suſcepit ſagittæ ictum, diffuſum eſt venenum. Miſit ad eam rex, cui illa reſiſtere nō valebat. At vbi venit ad eum, operatus eſt iniquitaté, impleuit concupiſcentiā malam: iubet eam redire ad propriā domū. Hæc dico, & in mediū profero vulneratū, vt omnes adſtantes videatis quomodo curatur. Nā & medicus cùm putrefacta vulnera ſecat, habet adſtantes ſibi, vt videant quomodo ſanet ægritudines arte. Multò magis cùm propheta & rex ſecatur, cunctos oportet adſtare, vt videamus quomodo putredinem malā euadere poſsimus, & ab intolerabilibus vermibus liberari. Peſsima & iniqua impleta eſt cōcupiſcentia, peccatum conſummatum eſt, & nō erat qui curaret. Concepit itaq; mulier, & rex putabat virū eius poſſe latere. Nā etſi propheta erat, tamen concupiſcentia obcæcauerat eum. Prægnans ergo facta mulier, vadit ad regē, & dicit ei: O rex, perij. Et ille ait: Quid habes? Prægnans, inquit, ſum. Peccati mei pullulat fructus, accuſatorē intrinſecus habeo, in vētre profero proditorē. Si venerit & viderit vir meus, quid dicam? quid loquar? quam excuſationē prætendā? Videte, & admiramini fratres, quantū mali ſit delictis & peccatis obnoxium fieri. Rex militē timet, & formidat ſubditum. Imperator coronā capiti geſtabat, & cōfuſionis opprobria metuebat. Nónne tu imperator? nónne gladij poteſtatem habes? Habeo, inquit, ſed conſcientiam peccati mei timeo formidinis matrem. O ignominiæ accuſatrix. Peccatum quod putabā latere, manifeſtū eſt. Timeo, formido, quoniam confudiſti me, & reum feciſti. Si venerit, inquit, vir meus, quid dicā? quid loquar? Inueniet me grauidam, & occidet me, accuſatore clamante. Naufragium perpetratum perſpicis iā chariſsime, quale ſit, & quantū mali peccatum. Quid ergo rex? pudoris excogitato conſilio, peccatis adiicit peccatū, & iniquitatē ſcelere vult celare. oportet enim dilatare ſermonē: In tempore nanque illo Ioab dux exercitus Dauid in procinctu prælij aduerſus populum Amonitarum à rege fuerat directus, cū quo etiam Vrias perrexerat. Scripſit itaque rex vt ad ſe veniret Vrias, & diceret ordinationem belli: vt ſub hac occaſione criminis celaretur admiſſum. Venit Vrias de caſtris, & intrauit ad regē, interrogatúſq; de apparatu belli reſpondit

Simile.

Prophetæ oculi, concupiſ. ētia obcæcati.

Vt ludit in antithetis. omnia proſpera, & victoriam eſſe paratam. Audiuit rex, ꝙ miles vicerit, & dolet qui ipſe ſit victus. Miles aduerſarios ſubdidit, & rex à libidinis concupiſcentia ſuperatur. Miles inimicũ proſtrauit, & rex à peccato ſuperatur. Miles victoria annunciat, & rex præ confuſione ſua peccatũ timet cõfiteri Vicimus, inquit, & ſuperauimus. Stupebat rex, & præ confuſione peccati, pugnę victoriã non ſentiebat, eo ꝙ ipſe ſit victus. Vide itaque clemẽtiam dei, quomodo immutat conſilia hominum, qui in malis ſuis celare cupiunt quod admittunt. Dicit militi: Vade in domum tuã, & laua pedes tuos, & requieſce pauliſper, quia de via veniſti. Propter quam ob cauſam ô Dauid ſolicitus es, dic mihi? Ille enim neſciebat ad domum ſuã pergere, aut lauare de itinere non conſueuerat pedes? Ob hoc, inquit, plenum pietatis do conſiliũ, ſi potero quo pacto obũbrare ſceleris magnitudinem, & vulneri ſuperducere cicatricem, vt illius eſſe dicatur quod meũ eſt. Sed inextinguibilis oculus non conceſsit, parcens ei qui fuerat vulneratus: Quid ergo miles ad iſta? Quomodo, inquit, poſſum, cùm arca teſtamenti, & vniuerſus exercitus ſuper faciem terræ maneat, vt ego ingrediar domũ meam, & comedã, & bibam, & dormiã cũ vxore mea? Per ſalutẽ tuã non faciam rẽ hanc, vt ego in deliciis, & alij in pugna. Hæc neſciens dicebat miles, opprobriũ afferens regi, qui voluerat eum ſub dolo illicere ſuaſu, vt poſſet ſuũ obtegere vulnus. Quoniã igitur celare non potuit adulterium, copulat homicidium, & excogitato conſilio facit epiſtolam, & remittit eum ad ducem exercitus, continentem hunc ſenſum: Pone, inquit, Vriam ex aduerſo belli, vbi fortiſsimũ prælium eſt. Dic mihi ob quam cauſam? ſcilicet vt interficiatur. Et ſignatam epiſtolam tradidit militi. O infœlicitas, peccati gladiũ aduerſum ſe neſciens portabat, qui iniuſtitiam fuerat paſſus, & epiſtolam ferebat ſanguine plenam, ſicq; perrexit. Oportet enim ſuccidere ea quæ ſunt peccati. Stetit igitur in pugna, occiſus eſt, cecidit. Ecce duo peccata, homicidiũ, & adulteriũ. Homicidium, adulterii fructus efficitur: & mala cogitatio ſceleris, crimen eſt. Hæc dico propter peccatores, qui ſibi multũ ſunt malorum conſcij, vt audientes de ſua non deſperent ſalute.

2. Reg. 11 (beside "tuã, & laua pedes tuos")

2. Reg. 11 (beside "ſum: Pone, inquit")

γνώμη. (beside "duo peccata")

Scriptum

Scriptum eſt enim:Nõ mœchaberis,non homicidiũ feceris. Duo igitur hæc prima mãdata trãſgreſſus eſt,homicidium adulterio copulauit. Grande vulnus,peſſima plaga. Quoniam ergo Vrias in bello occubuit, ſtatim exultauit peccatũ. Tunc iam perrexit ad eũ Nathan propheta. Cõſummatum eſt peccatũ, cõpleta eſt iniquitas, ablatus eſt è medio qui iniuſtitiã fuerat paſſus. Venit igitur ad eũ Nathan propheta. Propheta ad prophetã venit. Quã ob cauſam venit? certè & Dauid propheta erat. Quomodo ergo ſeipſum curare non potuit? Sicut enim medici quando ægrotant,aliorum medicorũ auxilio indigent,& infirmitas obliuioni dat artẽ:ſic & in hoc propheta. Ille propheta,& iſte:ſed ille ſanus,iſte autẽ graui vulnere ſauciatus. Dicũt ei, Adeſt Nathan propheta. Iubet vt ingrediatur. Ingreditur ergo propheta: conſpicit regẽ ſedentẽ in ſolio ſuo amictũ purpura, & caput lapide precioſo ornatũ, hinc inde vallatum præſidio militum, cũ magna gloria exultantem. Dicit ad regem: Sermo mihi ad te ô rex. O ſapientia medici. Intrauit portans gladiũ,vt ſecaret vulnus,ſed infirmanti non oſtendit, ne abhorreret medicinã. Abſcõdit deintus ferrum,non ſub veſtimẽto,ſed ſub velamine narrationis. Statim enim vt intrauit,non dixit,O inique,ô immunde,ô adulter,ô homicida. non vſus eſt nuda coargutione, non cauſæ iactauit fiduciam, ſed erat ferrum abſconditum. Quid igitur dicit? Cauſam habeo. Cui ait rex: Edicito cauſam tuã. Duo,inquit, viri erãt in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper: diues habebat oues & boues plurimos valde,pauper autẽ nihil habebat omnino, præter ouem vnã paruulam,quam emerat,& nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filiis eius,ſimul de pane illius comedens,& de calice eius bibens,& in ſinu illius dormiẽs: erátq; illi ſicut filia. Cum autem peregrinus quidam veniſſet ad diuitem, parcens ille ſumere de ouibus & de bobus ſuis,vt exhiberet conuiuium,pauperis ouem tulit, & præparauit cibum illi peregrino. Duos homines, Vriã & Dauid addiſce perſonas. In veritate pauperculi ouem,mulierem dicit,hoc eſt,vxorẽ eius,quæ adulterata eſt,quę de menſa eius veſcebatur, & de calice eius potabat,& in gremio eius cubabat. Cõſydera pauperem incentiua pietatis

Exo. 20 et Deu. 5.

Quæſtio.

λύσις per ſimile.

μεταφορά

Pietas maior apud pauperes eſt. habere fulcimina, in diuitibus autem multam ſuperbiā: apud pauperes, vxor & ancilla, & miniſtra eſt: & procreat filios, & ipſa mater & nutrix eſt. Apud diuites autem non eſt ita, ſed cùm generauerit filiū, ſtatim eum tradit foris, & pietatis inſignia abſcindit ſuperbia. Erubeſcit fieri nutrix, quæ facta eſt mater. Chriſtus aūt non ita. Ipſe nutritor eſt noſter, ideo & pro cibo propria nos carne paſcit, & pro potu ſuum ſanguinem nobis propinauit. Quis ergo in gremio eius cubabat. Auxit parabolā narratione, pietatis. Venit ergo peregrinus homo ad regē illum. Quis itaque eſt peregrinus? Concupiſcentia videlicet. Vt ergo illius oſtenderet caſtitatē, peregrinum cōcupiſcentiam nominauit. Nunquā alienas nuptias diſsipauit, neque iniquis cōſpexit oculis, ſed percuſſus in illa muliere perdidit caſtitatem, quia paululum ſe remiſsiorem reddiderat ſecuritate pacis. Venit peregrinus, iniqua & agreſtis cōcupiſcentia, ad illum diuitē venit, & ille non accepit de gregibus, aut armentis ſuis, vt peregrino pararet epulas, ſed miſit & rapuit ouem pauperis, quæ in ſinu eius cubitabat, & de mēſa eius edebat. Cū hæc ergo audiſſet rex dauid, iratus eſt valde aduerſus hominem illum, & dixit ad Nathan: Viuit dominus, quoniam filius mortis eſt vir qui fecit hoc. Ouē reddet in quadruplū, & ipſe gladio punietur. O iudicis ſupereffluētem iuſtitiam. Non enim erat illa amoris & vmbra ſuſpicionis, vt iuſtè non diceret. Iubet quidem in quadruplū ſecūdū legē reſtitui. Lex enim pręcepit furātē quadruplici reſtitutione vinciri: iſte autē & legem eſt prætergreſſus: iubet quippe & ipſum interimi & in quadruplum obnoxium detineri, promiſit itaque ſententiam & iudiciū elimatum. Cum hoc dixiſſet propheta, iactat omnem vmbram imaginis, & in medium profert gladium, & cū fiducia dicit: Tu es rex qui hoc opus feciſti. O ſectura, nō gladio ſecans ſenſum doloris, ſed in cōpendio accuſationis! Cum enim oportuit, occultauit narrationem, cum verò tēpus inuenit, ſtatim percuſsit & abſcidit ſine grandi plaga vulnus, ſed hoc ſolūmodo dicens: Tu es rex. At ille velociter rediens ad conſcientiam, tanquā fidelis & idoneus ſeruus, culpam ſimpliciter confitetur, & dixit: Peccaui domino, Vides & in dolore ingenuitatem animi? Nec dixit ad

Peregrinus Dauidis, eius concupiſcentia.

Exo. 1. & 22.

eum,O ille tu cur non conſyderas fragilitatem humanā? cur non temetipſum carnalem intelligis? an neſcis me in culmine conſtitutū eſſe regali?cur mihi audacter impegiſti crimen? ſed quid dicit? Peccaui domino, ſtatímq; propheta: Dominus quoq; tranſtulit peccatū tuū,non morieris. O arguta pœnitentia, ô velox indulgentia. Dic tu,inquit,prior iniquitates tuas,vt iuſtificeris. Per opera quidē exacerbaſti,ſed fideli confeſsione pœnituiſti. Hæc dico, vt audiant peccatores, & qui in multis deliquerūt,ne deſperent medicinā domini:tantū fideliter, & non ſubdolè pœniteant. Peccaui,inquit,domino. & ille ait: Dominus quoque tranſtulit peccatū tuum,nō morieris. Tu quidē dixiſti:* Reum gladio interemi:ego autē dico, Non morieris. Vidiſti quomodo deus prophetæ cauſam exoluit? Dic tu,inquit,prior iniquitates tuas,vt iuſtificeris. Pſalmus ergo Dauid,quando venit ad eū Nathan propheta. Hîc oſtēditur cōfeſsio fideliſsimi famuli eius,bonitas & indulgētia clemētiſsimi dei. Didicimus igitur quomodo ſit curatus,& qualē ſuſceperit medicinā. Quando autē dominus iuſtificat,quis eſt qui cōdemnet? Non enim dixit Nathan, Quia ego cōcedo,ſed dominus,inquit,trāſtulit peccatum tuum. Secuit vulnus,ſanies egreſſa eſt,curata eſt plaga. Et poſt hæc verba abiit propheta in domum ſuam. Hæc autē omnia egit Nathan, vt oſtenderet huius viri benignitatē, & mentis eius correptionē:qualem acceperit indulgentiā peccatorum,qualē conſecutus ſit veniam delictorum, & erga dei fidelē famulum largā clementiam. Non ſolū autem poſt pœnitentiā palàm edicit vulnera ſua,ſed in poſtremum vniuerſæ nationi eadē manifeſtat. Et pſalmum ſcripſit,vt nō remiſsiores poſt pœnitentiā efficiantur homines,& vt ſciant quantā fabulam cōcupiſcentiæ habeat tragœdia. Subintrante enim pœnitentia, venit & fiducia. Quia ego ſaluatus ſum, inquit,quare non & alij me narrante ſaluētur? Deus mihi cōceſsit,propterea ſcribo,vt & vulnus & medicamenta vniuerſi cognoſcant. Non timeo confuſionē,quia meā ſalutē deſydero. Sic & Paulus fecit, cōceſſa ſibi peccata publicat,dicēs: Grās ago deo,qui me cōfortauit in Chriſto:quia fidelē me exiſtimauit,qui prius fui blaſphemus,& perſecutor, & cōtumelioſus, ſed nunc

Eſa.43.

2.Reg.12

**Aliâs, virum.*

ſidelem me fecit. Propterea, inquit, memetipſum publico, vt ſiquis eſt blaſphemus, & iniurioſus, & multis obnoxius malis, nō deſperet ſalutē: tantū eſt, vt recedat à malis, & faciat bona, & habebit ſpem ſalutis. Quia nolo mortem peccatoris, dicit dominus: tantū vt cōuertatur, & viuat. Et tu ô Dauid quoniā mœchatus es, & homicidiū perpetraſti, ideo pœnituiſti, & remiſsionem à deo meruiſti. Propterea temetipſum publicas, vt ſiquis eſt mœchus, & homicida, diſcat quoniā ſi cōuerſus pœnituerit, poteſt ad ſalutē venire. Ideo vtraq; ante oculos poſuit, & peccatū, & pœnitentiam: & ſalutem, vt eligamus ſalutē. Hoc eſt, Ergo putas ſolummodo ꝙ quæritur vt omnibus notū faceret peccatum, & curationē ſuam? Non. Sed quid aliud? Ego dicam. Sicut enim audiſtis, quia pœnitentiam multā & magnam habet remiſsionē, & grandem nobis prouidet apud deum fiduciam: ſic & illud neceſſe eſt vos audire, quia nō ſolū pœnitentiā putat ſibi ſufficere, ſed formidat & tremit, ne in talia deinceps incidat mala. Volo ergo oſtendere, quia pſalmus nō tantùm peccatorē demonſtrat, ſed & pœnitentē. Et hoc charitati veſtræ dico, vt nemo ſibi poſt pœnitentiam applaudat, & quaſi ſecurus remiſsius viuat, ſed magis cautius agat, vt ſalutem ſuam in portu tranquillitatis conſtituat. Volo ergo oſtendere eum quoniam ſanatus eſt, & melior ſeipſo factus, & potentior & fortior. Sed forſitan dicis: Quomodo denuo deſyderās inuenitur, & iterū pugna, iterum peccatū? Sed quemadmodum emendauerit, & deſyderium ſuum deo obtulerit, exponam. Contigit quodam in tempore ab Allophylis obſideri Bethlehem, cum caſtra poſuiſſent in valle gigantū. Quod cùm audiſſet Dauid, cōtraxit exercitū ſuum, & veniebat contra eos in diebus meſsis. Deſyderauit autē Dauid, & ait: Quis mihi daret potū aquæ de ciſterna quæ eſt in Bethlehē iuxta portam? Irruperunt ergo tres viri fortes de comitibus eius cōtra Philiſtæos, qui vallauerāt vrbem, & hauſerunt aquam de ciſterna Bethlehem quę erat iuxta portam, & attulerūt ad Dauid. Et ille noluit bibere, ſed libauit eam domino, dicens: Propitius mihi ſit dominus, ne faciam hoc. Num ſanguinem iſtorum hominum qui profecti ſunt, & animarum periculum bibam? Noluit

Eze. 18. *δόγμα.* *2. Reg. 23* *Ibidem.*

ergo bibere. Iterum pugna cogitationum, iterum diſceptatio: ſed illa quidem concupiſcētia lege prohibebatur, hęc verò in tēpore æſtus ſitienti neceſſaria & debita erat. Et cùm fortiſsimi viri conciti perrexiſſent, & in periculo animarum ſuarum exhibuiſſent aquam cupitam, quomodo tranſeuntes aduerſariorum multitudinem? Allata ergo aqua intellexit rex quid fecerit, quia in pugna validiſſima ſitim ſuam non valuit continere. Ideóque vicit deſyderium ſuum, quod ſciuit cum alieno periculo adimpletum. Allatam accipiens aquam bibere noluit, ſed ſemetipſum reprehendit, & domino eam libauit. non enim aqua erat, ſed ſanguis. Non natura ſanguinis in cauſa erat, ſed deſyderium, & voluntas ſua. Vides iam quomodo caſtigatus de priori concupiſcentia, poſtmodum cautior eſt factus: & qui corpus adamauerat, & ruerat, aquam deſyderatam & neceſſariam, & ſitiens bibere noluit, & victor ſui factus eſt. Hæc loquor propter eos qui fornicati ſunt. Concupiſti forſitan meretricem, & peccaſti. Facere quidē non debueras. Sed ſi cupis agere pœnitentiam, quod maximè debes, quia & damnū ſeculi ſentis, & animæ detrimentum: nec adiicias peccatum ſuper peccatum. Et forſitan dicis: Quomodo me abſtinere poſſum? Dabo tibi conſilium. Vxorem habes, licita vtere voluptate. Si non habes, expedit nubere, quàm fornicari. Sed non poſſum, inquis, me continere. Hoc puſillanimitatis eſt, & negligentiæ tuæ, qui dei præcepta contemnere malles, quàm facere. Quòd ſi oſtendero tibi alium, nec vxorem habentem, nec fornicantem, ſed ſobrium & pudicum: quam habebis excuſationem? Et ille quidem in pelago huius ſeculi nullo quaſſatur naufragio: & tu in portu conſtitutus ad naufragium demergeris. Habes vxorem, fornicaris? magis autem mœcharis? Et quomodo, inquit, poſſum incentiuas vincere paſsiones? Fruere vxore, quia præcepit beatiſſimus Paulus, dicēs: Propter fornicationem autē vnuſquiſque vxorē ſuā habeat, & vnaquæq; virū ſuum habeat. Mulier ſui corporis poteſtatē non habet, ſed vir. Similiter & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Si ergo allicuerit te meretricis aſpectus & ſermo, reuolue intra teipſum huius præcepti ſententiā, & dicito, Quoniam

Nēpe ſanguinis periculo empta.

Vxoris vſus.

Concupiſcentiæ remedium.

1. Cor. 7.

vir ſui corporis poteſtatẽ non habet. Verbum hoc ſcribe in facie tua, & dicito meretrici: Quid me vocas? Non eſt meũ corpus, ſed vxoris meæ, nec audeo prodere. Alienã
A ſimili argumentum. dotẽ eius nõ poteris mutare, neque facultates eius impẽdere: & quomodo audebis corpus eius fœda polluere macula? Dicito ei, debitũ hoc vxoris, nõ tuũ. Dicito ei, timeo Chriſtum. quoniã membra hæc de corpore ſunt Chriſti. Audiant ergo & mulieres, & timeant, & intelligant vbi hoc mandauerit Chriſtus, & dicant: Quoniam mulier ſui corporis non habet poteſtatem, ſed maritus. Scio multas mulieres per bonam conuerſationem lucratas eſſe viros ſuos, & caſtitatis exẽplo prouocaſſe ad pudicitiam, & prudenti conſenſu non reliquiſſe viros ſuos. Quòd ſi tu abſtines ſine illius voluntate, tribuis illi fornicãdi licentiam, & peccatum illius tuæ imputabitur abſtinẽtiæ. Quid melius eſt, vt tu illi debitum reddas, aut illa quod tibi debet,
1. Cor. 6. alibi perdat? Conceſsio tua non eſt inhibita, illius verò prohibita. corpus enim vnum eſtis. Cum alieno autem ſi dormierit, perdidit membra tua. Conſyderate fratres bẽatiſsimi Pauli pietatem: qui tanquam beatiſsimus medi-
Ibid. 7. cus ingreſſus cubiculum & quaſi reſidens dat ſalubre conſilium ſciens fragilitatem humanam, & dicit: Nolite fraudare inuicẽ niſi forte ex cõſenſu ad tempus. Propterea, inquit accepiſti vxorem, & tu accepiſti maritum, vt inuicem conſẽtiatis, & pari cõſilio quod melius eſt, eligatis. Vis abſtinere? Summũ eſt quod cogitas. Noli inuidere viro tuo: perſuade illi, vt habeas duas coronas, vt non continentia & caſtitas, virginũ ſobrietas, & luxuria habeant cõtẽtionẽ.
1. Cor. 7. & 10. Si enim tu abſtines, ille verò inflammatur libidine corporis, recordare Pauli ſententiam, dicentis: Ne fornicemur. Statim turbatur: & tanquam inter duos ſcopulos poſitus,
Ibid. 7. naufragium ſuſtinet nauis, cui portus clauditur. Nolite ergo fraudare inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus. Etenim vbi pax eſt, ibi omnia proſperabuntur. Vbi ſobrietas lucet, ibi vnanimitatis abſtinentia coronatur. Vbi autem intemperantia dominatur, ibi pugna & contentiones non deerunt. Nolite ergo fraudare inuicem niſi ex conſenſu. Beatiſsimus Paulus tanquã bonus diſpẽ
2. Cor. 11. ſator, quippe qui vniuerſum orbẽ cupit deſpõdere Chriſto

caſtigatis inſignia prębens, propterea non erubeſcit dice re: Honorabiles nuptiæ, & cubile immaculatũ, quibus e- *Heb.13* tiã ipſe dominus interfuit, & pietatis ſuæ largitus mune ra, aquam commutans in vinum, figuraliter oſtendebat, *Ioan.2* vt interceſſu virginitatis nuptiæ, quæ quaſi generales & li citæ ſunt, nutu dei palmam abſtinentiæ mererentur. Cur- re ergo quantum potes: ſi laſſatus fueris, ad portum reuo ca pedẽ, dicente Paulo: Et iterum in idipſum reuertimi- *1.Cor.7.* ni, ne tentet vos ſatanas propter incontinentiã veſtram. Caſtitas enim ſine comitibus ſuis, ieiunio videlicet & tẽ- *Caſtitatis* perãtia, citò laſſeſcit: quòd ſi his quaſi adminiculis robo- *comites.* rata fuerit, perfacilè coronabitur. Tria enim ſunt hæc, vir *Collatio* ginitas, nuptiæ, fornicatio, nuptiæ mediæ, fornicatio deor *virginita* ſum, virginitas ſurſum. Virginitas nanque coronã habet, *tis, nuptia* nuptiæ laudẽ mediocrẽ, fornicatio pœnã atque iudiciũ. *rũ & for-* Vide ergo ſi abſtinere vis, cum cõſilio facito, & ſic arripe *nicationis* iter, cõſiderans corpus tuum, quia ſummã rem deſideras tanquam bonũ pædagogum adhibe tibi ieiunium, & tẽpe rãtiam, & perges fiducialiter, quò deſideraſti. Nam & cũ quis natare diſponit, priùs cõſiderat & deliberat, vt exu- perare poſſit natãdo, quod cœpit. Sic & tu, bonũ eſt quod habes: ſed ſi meliorem partem habere cupis, ſapienter & cõſultè arripe conſiliatorẽ: habes Paulum dicentẽ: Et qui *1.Cor.7* habẽt vxores, ſic ſint tanquã non habentes: vt per abſti- nentiam, & bonam conuerſationẽ in hoc ſæculo cõſcien tiam puram habentes, coronari in futuro mereamur, per Chriſtum dominum noſtrum, cum quo eſt Deo patri cũ ſpiritu ſancto, honor, gloria, & poteſtas per immortalia ſæcula ſæculorum, Amen.

HOMILIA SECVNDA IN *pſalmum quinquageſimum.*

RELiquias heſternæ mẽſæ hodie vobis reddere volo. Sed reliquias & mẽſam cùm audis chariſſime, nihil palpabile arbitreris, aut craſſum. Non enim carnem con ſcindimus, ſed verbũ Dei veſtræ inſinuamus mẽti. Ex mẽ- ſa enim corporali ſi vna vel ſecunda die caro cocta mã- ſerit, caro deperit, & corrũpitur: In proloquẽda autem ſa pientia aliter eſt. Si integrum permanſerit annũ, ſuauita

ſtem ſuam longè latéque diffundit. Remanſit caro, & poſt paulùlum perputreſcit: remanſit ſapientia, & ſuauior redditur. Comedit quis carnem, ſentiet corruptelã: comedit ſapientiam, eructat verbum bonum, & proximum ſuũ replet dulcedine. Ideo propheta quia tales eſcas edebat, fi-
Pſal. 44. ducialiter dicebat: Eructauit cor meum verbũ bonũ. Cõmouentur iterum vndæ, ſed mens conſtantior fit: agitantur corpora, ſed auris dura & intrepida fit. Et cum omni intentione audiamus quæ dicuntur. Vidiſtis heſterna die chariſſimi prophetam loquẽtem, & Dauid regem cadentem, ſurgentẽ, vincentem, coronatũ, & publicatũ. Vidiſtis
Peccatũ, fera immanis. peccatũ inſurrexiſſe, & per imprudentiã corruiſſe: & tanquã feram quandam peccatũ inſiliens & allidens, ſed ingreſſam pœnitentiã releuantẽ & exaltatam medẽdo vul-
2. *Reg.* 12 neri ſpe ſalutis. Vidiſtis prophetã arguentẽ: Vidiſtis & regem philoſophicè portantem. Vidiſtis ſecãtem medicũ, ſaniem vulneris defluentem. Vidiſtis pœnitẽtem, & mortuum viuificantem. Audiſtis dicẽtem regem, Peccaui domino: & prophetam reſpondentem: Dominus tranſtulit peccatum tuum. Velox cõfeſſio, velocior medicina. Facto peccauit, verbo pœnituit. Annuit de⁹, correctio facta eſt, Vulnus apparuit, & ſanitas rediit: ſed nõ fuit his propheta contentus. Nam poſt correptionem, poſt pœnitẽtiam, poſt emendationem, poſt peccatorum ablutionem, pſalmum hunc conſcripſit, ita vt etiam poſteræ generationi fiat illius paſſio medicina, & illius naufragium ſit aliis portus: & quibus ille vulneratus eſt, & emendauit, aliis in eadem incidentibus ipſa poſſint eſſe medicina & emẽdatio. Sed nunc videamus quid dicit pſalmus, & cum ſyncero affectu audiamus. *Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Et ſecundum multitudinem miſerationũ tuarum dele iniquitatem meam.* Quid amplius quæris? O Dauid perſeuera gratias agens, indeſinenter glorifica, quia ablatum eſt peccatum tuum. Sed volo, inquit, & cicatricẽ extenuare. Ablatum eſt vulnus, volo & pulchritudinem reci-
Miſericordia cõmunis peccãtiũ portus pere. Ideo dicit: *Miſerere mei deus.* Ad miſericordiam, inquit, confugio, ad communem peccantiũ portum: nec enim confido operibus meis, ſiquid fortè boni feci: miſerere mei de⁹, quia miſericordia tua inæſtimabilis eſt, omnẽ

excedens ſermonem, ininterpretabilis, peccatorũ conſo latio, iuſtorũ cautela. Non enim ſolummodo peccatores ſaluãtur, ſed & iuſti miſericordia circundãtur. Audi deni que quid Petro dixerit Chriſtus, columnæ & fundamẽto fidei, qui ob robur confeſſionis vocatus eſt Petrus, dicẽte domino: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo ec cleſiam meam. Et iterum, Simon, inquit, quoties voluit ſa tanas cribrare vos ſicut triticum, & ego rogaui pro te, ne deficeret fides tua. Vides quoniam & iuſti miſericordia indigent, vt ex peccatoribus iuſti fiant, & iuſtificati iuſti maneant. Nam & beatus Paulus per miſericordiam talis eſt factus. Gratias, inquit, ago ei qui me cõfortauit, Chri ſto, qui fidelẽ me habuit, cõſtituẽs in miniſterio, qui prius fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus. Quomo do ergo ſaluatus es ò beatiſſime Paule? Sed propter hoc, inquit, miſericordiã conſecutus ſum. Vides & iuſtum per miſericordiam ſaluatum? Prius quippe eccleſiam domi ni perſequebatur, & Chriſtianos in carcerem detrudebat, & tanquam ſingularis fera vineã domini deuaſtabat. Pro phetas legerat, & prophetatũ ignorabat. Paterna lege do ctus, datorem legis neſciebat. Quomodo ergo miſericor diã cõſecutus eſt? Saule Saule, quid me perſequeris? O in effabilis miſericordia dei quouſq; deſcẽdit. Quid me per ſequeris? Patrem, inquit, ſuum imitatur. Nam & ille popu lo Hebręorũ dicebat: Popule meus quid feci tibi aut quid moleſt⁹ fui, aut in quo cõtriſtaui te? reſpõde mihi. Et filius eius Saulo dicit: Saule Saule, quid me perſequeris? Quid ergo ille? Qui es domine? Illico dominationem confite tur. Vidiſti animæ generoſitatem, vidiſti humilitatem fa muli dicentis: Quis es domine? Ego ſum, inquit, Ieſus Na zarenus, quẽ tu perſequeris. O ineffabilis ſapientia domi ni. Quare non dixit: Ego ſum filius dei? Ego ſum in princi pio verbũ? Ego ſum qui in dextera patris ſedeo? Ego ſum qui in forma dei cõſiſto? Ego ſum qui cęlum extendi? Ego ſum qui terrã ſuper aquas fundaui? Ego ſum qui mare dif fudi? Ego ſum qui vbique præſens ſum, & omnia repleo? Ego ſum qui ſemper ſum, & natus ſum? Quare non dixit magna illa, & admiranda pręconia? Sed quid ait illa beni gna pietas, & ineffabilis clementia? Ego ſum IESVS Na-

Petr⁹ cur dictus. *Matth. 16* *Luc. 22* *1. Tim. 1* *Ibidem.* *Act. 8* *Mich. 6* *Pauli cõuerſio.*

zarenus,de inferiori loco,de parua ciuitacula. Cur autẽ ſemetipſum de humiliori nominauit loco? Neſciebat enim eũ perſecutor. Si enim ſciſſet, nõ vtique perſequeretur. Ignorabat quoniã de ſpiritu ſancto natꝰ eſt. Nã quòd de Nazareth erat, nõ ignorabat. Si ergo dixiſſet ei, quoniã filius dei ſum ego, & in principio verbum, qui cælũ feci, & aſtra ornaui, haberet dicere: Alter eſt ille, & alter is quẽ ego perſequor. Intellexiſtis chariſſimi quæ diximus: Si dixiſſet illi magna illa & excelſa myſteria, habuit dicere: Nõ eſt iſte qui crucifixus eſt. Et ideo dixit, vt ſciret quia ipſe eſſet quẽ perſequebatur, qui carnem induit, qui figurã ſerui ſuſcepit, qui cum eodem conuerſatus eſt, qui paſſus eſt, qui mortuꝰ, & ſepultus. De inferiori loco ſemetipſum nominat, dicẽs: Ego ſum IESVS Nazarenus, quẽ tu perſequeris, quem noſti, quem ſcis, qui tecum eſt cõuerſatus. Propterea ſtatim dominum eſt cõfeſſus, quia de cælis vocantem audiuit. Tantum quippe deſcendit dominus, quãtùm ſeruus aſcẽdere poterat. Propter hoc & miſericordiã conſecutus ſum, inquit; Ideo & Dauid: Miſerere mei deus ſecũdum magnam miſericordiam tuam, Et ſecundũ multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatẽ meam. Nam & Chananæa illa ad iſtum cõfugit portum: Miſerere, ait, mei: filia mea malè à dæmonio vexatur. Vbi miſericordia flagitatur, interrogatio ceſſat. Vbi miſericordia poſtulatur, iudicium nõ ſæuit. Vbi miſericordia petitur, pœnæ locus nõ eſt. Vbi miſericordia, quæſtio nulla. Vbi miſericordia, condonata reſponſio eſt. Miſerere mei ſolummodo volo: vt quid à me expetis quæſtionem? Dixi ſemel quòd miſericordiam inęſtimabilem quæro. Miſerere mei deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Dixiſti magnam, edicito quantam. Quanta ſit, neſcio: quòd grãdis eſt, noui, Quantũ autem, non valeo apprehendere, ne ſcio magnitudinis quãtitatem, non comprehenditur verbo. Video nanque fructum miſericordiæ grãdem. Niſi enim in immẽſum extenderetur, admodum pauci ſaluarẽtur. Hanc miſericordiam filius eius oſtendit. Veniens enim miſericordia ſua ſaluauit cũctos. Miſerere mei deus.

Miſericordiæ fructꝰ

Miſericordia portꝰ.

O portus omni tempeſtate carens, ò portus omni trãquillitate plenus. Grande barathrum peccatorum meorũ, ſed

multa domini mei humanitatis cautela: factus eſt homo, ecce miſericordia magna. In vtero virginali cōceptus eſt quod eras tu, vt tu quod non eras, eſſe poſſes. Hoc miſericordiæ ineffabilis magnitudo. Dum eſſet paruul⁹, ab extremis finibus vocauit Magos, poſt illos publicanū, poſt hūc meretricem, poſt illam latronem, poſt iſtum vocauit blaſphemum. O noua vocationis principia. Dominabantur dæmones, malè orbis gubernabantur negocia, præualuerunt peccata, impietas omnes poſſidebat, alij dæmonibus libabant, alij creaturas pro Deo venerabantur, alij immunditiæ & omni ſpurcitiæ ſeruiebant. & ipſi qui legem acceperant, per præuaricationem legis deum contemnebant. O grandis miſericordia domini. Cum omnis mundus concluſus in peccatis eſſet, venit creator vniuerſitatis, & principia peccantium euacuauit, vt nullus poſtmodum deſperaret de ſua ſalute: Si impius es, cogita publicanum: ſi immundus es, attende meretricem: ſi homicida es, perſpice latronem: ſi iniquus es, cogita blaſphemum. Cōſidera Paulum apoſtolum, prius perſecutorem, poſtea annunciatorem: prius perſuaſorem, poſtea diſpenſatorē: ante hoc zizania, poſt hoc frumentum: antea lupū, poſtea paſtorem: antea plumbum, poſtmodum aurū: antea piratam, poſtea gubernatorem: antea diſperſorem ouium, poſtea diſpenſatorem Eccleſiæ: primò euellētem vineam, poſtea plantantem: prius diſſipantem, & poſtea ædificantem. Vidiſti multimodam malitiam: ſed perſpice ineffabilem miſericordiam. Vidiſti ſuperbiā ſeruuli: conſidera beneuolentiam domini. Nolo mihi dicas, blaſphemus ſum: nolo dicas, perſecutor ſum, immundus ſum. Habes omnium oſtenſiones, in quem volueris portum confugito. Vis in nouo, vis in veteri? In veteri Dauid, in nouo Paulus. Nolo excuſationes mihi afferas, nolo mihi ignauiam tuā prætendas. Peccaſti, pœnitere. Millies peccaſti, millies pœnitere. Hæc aſſiduè infundo medicamenta, & timorem intercipio. Noui enim multum conſcientię cruciatum, ſcio quanta eſt deſperatio. Stat diabolus gladium acuens, & dicens in hæc verba: Omnem iuuētutem tuam cōfudiſti: omnē vitam tuam perdidiſti. Antè eras in theatro cum amicis, in circo cum ſodalibus, in lupanari cum

Mundi ſtat⁹ ante Chriſti aduentum.

Peccatoris conſolatio

Pauli metamorphoſis.

Deſperationis conſilia diabolica.

meretricib'. Deinde rapuiſti, auaritię ſtuduiſti, periuraſti, blaſphemaſti: quæ iam tibi ſalutis ſpes eſt? Periſti, periſti, fruere ergo iam vel præſentis vitæ voluptatib', ducito in lætitia cor tuũ. Hæc diaboli verba ſunt, iſta inimici conſilia: ſed mea contraria ſunt verba. Si lapſus es, poteris ſurgere: periſti, ſed poteris ſaluari: fornicatus es, ſed poteris cõtinere: mœchat' es, ſed poteris liberari: ad ſpectacula proruebas, ſed poteris reuocare pedem: cum aliis hominibus verſabaris, poteris recedere, & cũ bonis eſſe. In vtrãuis partẽ liberũ habes arbitrium, tantum vel parua incipiat eſſe cõuerſio, paululũ pœnitere. Fundãt oculi lachrymam, redi ad conſcientiam tuam, conſidera temetipſum, propone ante oculos iudicij diẽ, & paradiſi delicias, quæ præparãtur ſanctis. Occidiſti, ſed pœnitere: mœchat' es, ſed cõfitere: cecidiſti, ſed reſurge: vulneratus es, adhibe tibi curam, dum viuis, dum ſpiras, etiam in ipſo lecto poſitus, etiam, ſi dici poteſt, animã efflans, vt iam de hoc mũdo exeas, de hac compede libereris. Pœnitere, non impeditur temporis anguſtia miſericordia dei. Quomodo, inquit, & qualiter? Vlceribus plenus ſum, vulneribus refertus. Mille criminibus obnoxius, nõ poſſum in nouiſsimo pœnitere die. Potes, & valde potes chariſsime, in exitu tuo cogita deum, in teſtamento relinque pauperibus. Tu illuc vadis, & opera tua manent. Nolo mihi dicas: Vnde noſſe potero ſi qualẽcunque veniã habeo? Vbi miſericordia dei imploratur, quæſtio nõ expetitur. Quando ille curat, nolo diffidas. Tãtum nos vel paululum conuertamur. Stat medicus ſecans, & innumeras adhibens curationes, & non interrogas quomodo curaris, ſed cõcedis arti: ſeruo cõcedis, & deo miſericordiæ non cõcedis? Noli dicere quomodo ſed magis admirare, & glorifica. Nã & ego te interrogabo, quomodo latro ſaluatus eſt? quippe qui omnẽ vitã ſuam cruentã habuit homicidiis, perſecutionibus, direptionibus, mille obrutus malis, & non pœnituit dum adhuc eſſet in terra, ab hominibus quidem pro ſcelere ſuo condemnatur: à deo autem per bonam confeſsionem coronatur. Vnius diei vitæ ſpatium non erat. Dominus in cruce clauis affixus pendebat: iamiámque moriturus non deſperauit ſalutem ſuam, & certè ſocio ei' reni-

Peccatoris erectio | *Liberũ arbitrium.* | *Pœnitẽtia nouiſsimi diei.*

tente. Sed hic cõfeſſus eſt dominum, pœnitẽs facti ſui, & paradiſi ianuam meruit aperire. O latronis admiranda fides, in cruce poſitus vim fecit, & intrauit regna cælorum. Sed quemadmodum, inquit, ſaluat⁹ eſt, diſcere cupio. Audi verba latronis: Memento, inquit, mei domine, cũ veneris in regnũ tuum. Et tantum prævaluit ſermo, prævaluit confeſsio, adiuuante miſericordia dei. Et quia ex animo pœnituit, & confeſſus eſt deũ eſſe Chriſtum, paradiſi meruit eſſe colon⁹. Si me interrogas quomodo? neſcio quomodo, nec à me expetas qualitatem. Saluari ſolummodo cupio, non requiro curationis vmbram: liberari cupio de ægritudine, non interrogo medicinæ rationem. Si potes dicere quomodo deus eſt, noſſe poteris & quemadmodũ miſeretur. Interrogabo te & ego, dicito mihi: Quomodo adulteri? quomodo molles? quomodo maſculorum cõcubitores? quomodo fures clauſtra carceris habitãtes? Mille accuſationes, inimici amariſsimi, poteſtas iudiciaria imminens, parati carnifices: & ad nutum regis dimittuntur. Rex homo eſt mei ſimilis, & me⁹ cõſeruus. Quid enim, ſi purpura circũdatur? Sed nihil mea ſubſtãtia ampli⁹ habet. Vna natura, par conditio. Sic ingredimur mundũ, pariter egredimur è mundo, ipſo ſpiritu ſuſtẽtamur: & ad nutum eius, & paruis apicibus puniẽdi ſoluuntur. Si hoc facit homo moriturus, quãto magis deus angelorum, & archangelorum dominus? Si ſolummodo inuenerit, ſaluare non poterit? Et rex quidem ſi miſerit è carcere, pœnam dabit, nõ peccata: Deus autẽ peccata dimittit. Si dixerit adultero: Iam nolo vt adulter ſis, verba ſtatim vertuntur in opera. Si dixerit fornicatori: Fornicari deſine, ceſſa ab immũdicia tua, illico mẽs eius in meli⁹ mutatur. Et vt ſcias quia ita eſt, dixit: Fiat cælũ, & factum eſt cælum. Præcepit fieri terram, & verbum eius in opera ceſsit. Volo fieri luminaria, ſtatim facta ſunt, & aſtris completum eſt cælũ. Sol & luna præcepto eius conſummant curſum ſuum. Volo fieri angelos, & in puncto horæ tanta milia facta ſunt. Et qui ex nihilo hęc omnia fecit, ſi vult, ſermone ſuo tua peccata non valet ſoluere, & poſt pœnitentiam in angelicũ conſtituere gradum? Quid enim eſt peccatum ad domini miſericordiam? Tela araneæ, quæ vẽto flãte nuſquam cõ-

Luc. 23.

Quomodo de⁹ miſeratur quærendũ non magis eſt, nec quomodo deus eſt.

Geneſ. 1.

Peccatum ad dei miſericordiã, tela araneæ.

paret. Si deus voluerit, nullus impediet. Hæc dico, non vt negligentiores vos faciam chariſsimi, ſed vt ad fidẽ vos ſalutaris expectationis adducam. Nunquã deſperetis de vobis, ſed de dei miſericordia cõfidite. Deſperate potiùs de illo, qui de ſe deſperauerit, qui reuocare pedẽ nõ vult, qui dei præcepta cõtemnit & deſpicit, & non ſe cogitat eſſe moriturum. Conſidera nũc ergo chariſsime prophetã iuſtum poſt gratiam ſpiritus ſancti, & poſt tantam ad deũ fiduciam poſt multitudinem virtutum, poſt tantos triumphos publicantem ſemetipſum, & dicentem: *Miſerere mei deus ſecundum magnam miſericordiam tuam.* In immẽſum miſericordiæ pelagus memetipſum extendi ad domini miſericordiam. Quid amplius quęris? O Dauid audi prophetã Nathan dicentem: Dominus dimiſit peccatum tuũ. Non quæro ſolùm peccata dimitti mihi, ſed & decorem meum priſtinum quæro. *Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.* Vide quid quærat. Dele, inquit, & amplius laua me. Plus aliquid quæro, maiorẽ honorem, maiorem gloriã. *Amplius laua me ab iniquitate mea, & à delicto meo munda me.* Quid ergo dignum feciſti vt hoc tibi fiat? Attende diligentius verba, & temetipſum appende miſericordiæ dei. Inæſtimabilis eſt, ſine fine eſt, quæ comprehendi non poteſt, ſuperans omnem ſenſum, omnem cogitationem. Sed quia talis eſt miſericordia domini, tamen ne homines miſericordiam cõſecuti remiſsiores fierent, quærit quiddam à nobis deus. Miſeretur quidem, ſed nõ paſsim miſeretur. Prouocat nos, & dicit, Da & tu aliquid: vtputa mille ſcelera perpetraſti, habes onera delictorũ, volo alleuiare pondus tuum, da & tu manũ tuam. Non quia ego tui egeo, ſed quia volo & te aliquid conferre ad tuam vtilitatem. Quomodo ergo latro ſaluatus eſt, & tanta ſoluit peccata? Scito eum miſericordia prouocatum, ſed fide ſua tãquam adminiculo vſum, in eo quod dixit: Memento mei domine, dum veneris in regnũ tuum. Quid contulit deus ſaluti ipſius? Remiſsionem videlicet peccatorum. Quid verò intulit latro? Iudicium ſalutis ſuæ, confeſsionis fidem. Qualem? Grandem, excelſam nimis, cælum tangentem. Quomodo? Ego dicam: Iudæi viderunt mortuos ſuſcitatos, leproſos mundatos, dæ-

Deſperandus qui ſit

2. Reg. 12

Saluti noſtræ nos etiam aliquid inferre debem⁹

Luc. 23.

mones fugatos,mare infrenatum,piſcem ſtaterem portā tem,ſtellam rutilantem,magos concurrentes, Herodem turbatum. Hæc omnia videntes,crucifixerunt Chriſtum: Latro vero nihil horum viderat, conſiderabat ſputis repletum,crucifixum,aceto potatum,& felle. Et cū hæc omnia videret,non eſt ſcandalizatus, ſed regem cælorū cōfeſſus eſt. Vides quoniam non ſine cauſa miſericordiam conſecutus eſt, quia & ipſe fidem intulit ad ſalutem ſuā. Necnon & publicanus aliena iniuſtè auferens,quomodo ſaluatus eſt? Tranſiens nanque Chriſtus,dixit ad eum: Veni,ſequere me. Qui ſtatim exurgens, ſecutus eſt eum. Et ſicut latro confeſsionem intulit,ſic publicanus obedientiam ſuam: & meruit in apoſtolatus ordinem collocari. Sicut enim cum quidā graui ægritudine vexatur,& multimodis indiget medicaminibus, & attenuatus eſt ſumptibus,ſi introierit medicus,& dixerit ad eum qui ægrotat: Plures ſpecies ad confectionem medicaminis neceſſariæ ſunt: reſpondeat verò ægrotus: Nō habeo vnde tantas ſpecies emam, paupertate detineor. dicat ad eum medicus: Illam & illam mihi da ſpeciem tantū: cætera de meo præſtabo. Sic & deus dicit: Da mihi confeſsionem tuam, & lachrymas pœnitentiæ: cætera autem pro miſericordia mea & humanitate tibi præſtabo. Ideóque rogat Dauid, vt multum ab iniquitate ſua leuetur. Quid ergo pro hoc munere intulit? Dixit: Miſerere mei de⁹, &, vſquequaque laua me ab iniquitate mea, & à delicto meo munda me. Quid obtulit? *Quoniam*, inquit, *iniquitatem meam ego agnoſco*. Viciſsitudo eſt. Deus dat vt ſaluificetur reus: dedit dominus miſericordiam ſuam: dedit & qui peccauerat, confeſsionem peccatorum ſuorum. Parum quidem, ſed quod habuit. Quid dabis ô Dauid vt ſaluari poſſis, vt miſceatur medicamentum? Quoniam, inquit, iniquitatem meā ego agnoſco. Et eſſe poteſt homo, qui nō agnoſcat peccatum ſuum? Quanti ſunt peccatores, & ſecuri degūt: quanti rapiunt, & non volunt intelligere quoniam iniquè agunt, quāti deuaſtāt viduas, & diripiunt pupillorum facultates, quanti circunueniunt aliena matrimonia: quāti tribulāt orphanos, & agnoſcere nolunt superuenturam ſibi calamitatem? Inſuper fiducialiter quæ mala ſunt agunt, &

Latronis fides.

Luc. 5.

Simile elegans.

Agnitio peccati ſui.

nec ingemiſcunt,nec lachrymam proferunt,neque cõfitentur. Quomodo ergo poſſunt hi tales ſaluari,neſciẽtes nec agnoſcentes facinora ſua,nec dei iudicium præ oculis habẽtes? Vidiſti regem exomologeſin facientẽ,& dicẽtem, Quoniã iniquitatem meã ego agnoſco,& peccatum meum coram me eſt ſemper. O ingenuitas animæ,ô mẽtis integritas. Non eſt oblitus peccati ſui, & iniquitatis, quãuis conceſſum ſibi fuerit: ille tamen in conſciẽtia ſua tanquã in imagine,adulterium & homicidium depictum habebat. Et per ſingulos dies videbat putredinem,& ideo dicebat:Et peccatum meum coram me eſt ſemper. Ego illud video,tu ne id conſideres. Ego illud ſcribo,tu quaſi dominus dele. Vide enim quid ſit: Si tu memor ſis,deus non erit memor: ſi tu oblitus eius fueris, deus eius memorabitur. Ego ſum,inquit,dominus,qui deleo iniquitates tuas. Tu verò memor eorum eſto. Vt quid ergo vis vt memor ſim? Vt gratior,inquit,ſit miſericordia mea, vt ſentias q̃d tibi conceſſerim. Si enim ſemper memor fueris cumuli peccatorum tuorum, eris memor & magnitudinis beneficentiæ dei. Indulſit tibi,ſed tu ne obliuiſcaris, & nõ erit memor:tu autem ſemper recordare. Tales erãt ſancti:virtutes ſuas non meminerãt: ſed peccatorum ſuorum memoriam reuocabãt. Non ſicut nunc homines,peccata ſua obliuiſcuntur,& celare cupiunt. Si quidpiam autem boni fecerint,in medium proferunt,& omnibus probare feſtinant. Feciſti aliquid boni,cela illud, vt dominus tuus videat,& ipſe laudet. Quòd ſi iactãter aliquid boni feceris, gloriã ab hominibus recepiſti. Feciſti malũ,memor eſto, vt dominus tuus illud obliuiſcatur. Concede,domino tuo ſi dixeris, minoraſti ea:dominus tuus ſi dixerit, augebit ea. Quomodo ergo dicã? cum dederis inopi rogatus,quid dicis? Vidi pauperem eſurientem, & paui eum. Et ipſe deus dicit: Eſurientem vidiſti me, & pauiſti. Permitte illi qui potens eſt,dicere grãditer:cõcede illi dicere,& exaltare. Peccata autẽ tua dicito,vt deleas illa. Si cõfunderis alicui dicere,quia peccaſti, *dicito ea quotidie in anima tua. Nõ dico vt cõfitearis cõſeruo tuo,vt exprobret. Dicito deo,qui curat ea. Hæc enim ſi non dixeris: ignorat ea deus? Nũquid à te vult ea agnoſcere? Cũ faciebas ea,præſtò erat:

Eſa. 43.

Peccatorũ noſtrorũ cur meminiſſe debeamus.

Mich. 25.

[redacted]

ſtò erat:cum admitteres, nouerat. Peccare non erubuiſti, & confiteri erubeſcis? Dicito in hac vita vt in illa requiē habeas: dicito ingemiſcens, & lachrymans: In codice ſcripta ſunt peccata tua. Spongia peccatorum tuorū lachrymæ tuæ ſunt, grādis earum virtus. Dicam tibi quid valeāt lachrymæ, attende diligentius. Quid martyribus maius, qui animam ſuam ponunt pro amico ſuo? Grandis gloria martyrum. Martyres effundūt ſanguinem: peccatores effundunt lachrymas. Meretrix illa non fudit ſanguinem, ſed fontes lachrymarū profudit, & deleuit peccata ſua. Et quid dicā de meretrice, & immunda muliere? Colūna eccleſiæ, & fundamentum fidei, princeps apoſtolorū Petrus, ad ancillæ viliſsimæ mulierculæ interrogationem tertiò negat dominum: nūquid ſanguinem fudit? Nónne amare fudit lachrymas, & abſterſit peccatum ſuum, & recepit priſtinam dignitatem? Ecce habes codicem vbi ſcribas quotidianum expenſum. Habeto codicem conſcientiā tuā, & ſcribe quotidiana peccata. Quando accubueris ſuper ſtratū tuum, & neminē infeſtum pateris, antequam veniat tibi ſomnus, profer in medium codicem conſcientiam tuā, & reminiſcere peccata tua, ſiquid in verbo, ſeu in facto, vel in cogitatione peccaſti. Hoc enim dicit propheta. Iraſcimini, & nolite peccare: quę dicitis in cordib⁹ veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini. Per diē non habuiſti tempus, ſed obſeruiiſti iudici tuo: & iniūctum negocium, & confabulatio amicorum, & domeſtica neceſſitas, & filiorū cura, & vxoris ſolicitudo, & militiæ timor & cæterarum mille te rerum circundederunt cauſæ. Quādo in lectulum tuum veneris, vt ſopori membra cōcedas ad tranquillum portū, nemo tibi moleſtus eſt, nemo pulſat, dicito in corde tuo & in anima tua: Expendimus diē, ô anima: quid boni fecimus, aut quid mali operati ſum⁹? Et ſi quid bonifeciſti, gratias age deo: ſiquid mali, de cætero ne facias. Et reminiſcens peccatorum tuorum effunde lachrymas, & poteris in lectulo tuo poſitus ea delere. Roga deum tuū, & ſic permitte animam tuam ſoporari. Confeſſus peccata tua, facito tibi metipſi rationem, & ora miſericordiam dei, & inuenies requiem. Quid graue aut quid moleſtum eſt, poſitū in lecto quotidiana deflere

Lachrymæ ſpongia peccatorum.

Luc. 7.

Matt. 26.

Pſal. 4.

Dormitarus Chryſtianus quid agere debeat.

dd

peccata? Cum reputare tibi cœperis, tanquam in equuleo
μεταφορα ſuſpende cogitationes tuas, & vngula timoris dei radito
eas. Propone tibi morem gehennæ, ſuperducito ei ſecturæ
ictum non habentem dolorem. Iudiciũ facito tibimet
ipſi terribile, leuiorem præpara confeſsionem cogitatuũ
tuorũ, vt nõ in futuro die ignauior ſis ad perſcrutãda peccata.
*Quoniam iniquitatem meam ego agnoſco, & peccatũ meũ
coram me eſt ſemper. Tibi ſoli peccaui, & malum corã te feci.* Quid
eſt quod dicit. Non timebam eum, qui iniuſtitiam paſſus
eſt: miles erat meus: iudicare me non poterat, ſed ſolicitus
ſum propter te. ne tu à me exigas pœnas. *Vt iuſtificeris
in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.* Quid eſt quod dicit:
Peccaui tibi? Fiat iudicium, & iudices qui vincis: quomodo?
Quia videt deum ſine intermiſsione volũtate ſemper
Mich. 6. per iudicare cũ hominib⁹. Propheta dicit: Audite nãque
conualles, fundamenta terræ: quoniam iudicium eſt deo
ad populum ſuum. Et iterum alibi: Popule meus quid feci
tibi, aut quid contriſtaui te? Reſponde mihi. Et iterum alibi:
Eſa. 1. Audi cælum, & auribus percipe terra, quoniam dominus
locutus eſt: Filios genui & exaltaui, ipſi autẽ me ſpreuerunt.
Et vbique vide deum iudicare cum hominib⁹. Dicit
ei: Apud te victoria eſt, vt iuſtificeris in ſermonibus
tuis, hominem agricolam regem feciſti, prophetam cõſtituiſti,
victoriam mihi in pugna dediſti, gigantem ſuperare
feciſti, nõ virtute corporis, ſed virtute fidei. Purpura induiſti,
diuitias mihi dediſti plurimas. Vt iuſtificeris in ſermonibus
tuis, & vincas cum iudicaris. Si dixeris peccata
mea, & non dixero ea ego, condemnabor: propterea miſericordia
opus habeo, *Etenim incerta & occulta ſapiẽtia tua
manifeſtaſti mihi.* Quia dixit regnum, dicit & prophetiam.
Sic me honoraſti, vt & filium tuum reuelares mihi, & notum
mihi faceres. Didici quoniã filiũ habes: & ſi in throno
tuo ſit, didici quoniam futurus eſt homo. Annunciaui
vniuerſo mundo gaudia aduentus eius. Et quia pati haberet
pro ſalute generis humani, & quia crucifigẽdus eſſet,
& ſepeliendus, reſurrecturus à mortuis ſine corruptione,
& quia aſcenſurus in cælos: Dixi deſcenſionẽ eius, dixi reſurrectionem
eius, dixi aſcẽſionem eius, dixi ſedem eius
in dextera patris, dixi vocationẽ Gentiũ, dixi congrega-

tionem eccleſiæ,dixi expulſionem Iudæorum, dixi apoſtolorum electionem. Incerta & occulta ſapiētiæ tuę manifeſtaſti mihi. Sic me honoraſti,ſic me dilexiſti,& magna myſteria manifeſtaſti mihi. Et vbi hęc manifeſtauit? Audi hūc ipſum prophetā, quomodo deſcenſionem eius de cœlo dicit: Deſcendit ſicut pluuia in vellus. Quoniā aduenit filius dei,non cū fulgure,aut tonitruo,neque cū ſtrepitu,neque cum exercitu angelorum, neque nuda deitate. Si enim ſic veniſſet,vniuerſa interiiſſet creatura,quòd nō mōtes nec colles portarēt. Quippe qui reſpicit ſuper terram,& facit eā tremere: qui tangit montes,& fumigant. Nā ſi nudā ſubſtantiam oſtendiſſet, ſol vtique extingueretur,luna nō appareret, mare exiccaretur. Propterea ſilentio & tacitè veniens,nemine ſciēte, neque ipſo diabolo: ſed venit ſilētio in vterū virginalē. O noua res,& ineffabilis,& miranda rerū myſteria: lapides cōſumūtur,& mater nil læditur: mōtes tabeſcūt, & virginis vterus deū intrinſecus geſtat. Quid dicam, aut quid loquar, quo digno ſermone pronunciē? O amentiā hæreticorum, dicite mihi quomodo ancilla deum portabat? quomodo creatura creatorē? Qui interrogas quæ ſurſum ſūt, dicito quæ deorſum ſunt. Qui vbique erat: quomodo in matris vtero erat & in throno maieſtatis ſuæ ſedebat? Si me interrogas, neſcio, fide credo, non cōprehendo cogitatione. Et quia ſilētiò erat venturus, nō terrēs, nō conturbans, Deſcēdit, inquit, ſicut pluuia in vellus. In terram enim deſcendens pluuia ſonum reddet: ſuper lanam autem & in vellus deſcendens, nullum ſonitum dabit. Mollities lanæ ſoluit ſonum pluuiæ deſcendentis: & vt diſcas quoniā ſilentiò venit, non terrens, non conturbans, non perdens, non exterminans, Deſcendens, inquit, ſicut pluuia in vellus. Dixiſti deſcenſionē ſilentiò factam, dicito & proditionem eius. Qui edebat, inquit, panes meos, multiplicauit aduerſum me ſupplantationem. Dicito & pugnam Iudæorū: Impugnabant me gratis: Dic & conſilia eorum mala aduerſus Chriſtum: Quare fremuerunt gentes,& populi meditati ſunt inania? adſtiterunt reges terræ,& principes conuenerunt in vnū, aduerſus dominū,& aduerſus Chriſtum ei'. Dic & crucem ei': Foderunt manus meas & pedes meos,

Pſal.71.
Pſal.103
ἐναντίωσις ex collatione.
Antitheſis.
Pſal.39.
Ibid. 119.
Ibid.2.
Pſal.21.

Ibid. 68. dinumerauerunt omnia oſſa mea. Dic & cibum, & potũ.
Ibidẽ. 21. Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt
me aceto. Dic & inſultationes Iudæorum: Sperauit in do-
mino, eripiat eũ, ſaluum faciat eum, quoniam vult eum.
Ibidẽ. 87. Dic & ſepulturã eius. Poſuerunt me in loco inferiori. Dic
& reſurrectionem eius: Quoniam nõ derelinques animã
Ibid. 15. meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corru-
Ibidẽ 46 ptionem. Dic & aſcenſionẽ eius: Aſcendit deus in iubilo,
& domin⁹ in voce tubæ. Dic & thronũ ei⁹: Dixit dominus
Pſal. 109 domino meo, ſede à dextris meis, donec ponã inimicos
tuos ſcabellũ pedum tuorum. Dic & gloriam eccleſię ei⁹:
Ibid. 44. Adſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circum-
**Chorum* amicta varietate. Dic & * thronũ virginum: Adducentur
Ibidem. regi virgines poſt eam. Dic & electionem apoſtolorum:
Ibid. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Dic & baptiſmum: Su
Pſal 22. per aquam refectionis educauit me. Dic & myſteria: Para
De ſynaxi ſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant
ſacramen me. Dic & vnctionem, Impinguaſti in oleo caput meum,
ti intelli- & poculum tuum inebrians quàm præclarum eſt. Dic &
git. petitionem Gentium: Pete à me, & dabo tibi gentes hęre
Ibidem. ditatem tuam. Ecce enim incerta & occulta ſapientiæ tuę
Ibidem. manifeſtaſti mihi. *Et iniquitates meas dele.* Quid ô prophe
Ibid. 2. ta, quid deſideras? Soluta ſunt peccata tua, interrẽpta eſt
pœna tua. Nõ, inquit, his contentus abeo, auarus ſum ad
petendam miſericordiam dei. Noui dominum meũ eſſe
clementẽ. Propheta eram priùs, volo & nunc eſſe ꝓphe-
ta. & illam habere fiduciam, illam ſancti ſpiritus gratiã:
auolauit quippe à me, ſicut colũba, fœtorem peccatorum
meorum ſentiens, volo priſtinam recuperare gratiam. *A-*
Simile phyſicum. *uerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.*
Dicito manifeſtè quid velis. *Cor mundum crea in me deus.* O
ingenuitas prophetæ, ô deſiderium ad deum, vt loquaris
mihi iterum quæro, vt & ego tibi loquar. Amicitiam illã
& familiare colloquiũ quęro. Quid enim? Quia liberat⁹
Pſal. 18. à pœna ſum, ſecurus eſſe non poſſum. Mihi maior pœna
eſt fraudari colloquio tuo. Quanuis enim ſubſtantiã tuã
Pſal. 23. videre non poſsim, (inuiſibilis nanque eſt) præ deſiderio
tuo opera tua vidi, & exulto. Non vidi te, ſed vidi cælos, &
exultaui, & dixi: Cæli enarrant gloriam dei. Conſpexi ter

ram, & dixi: Domini eſt terra, & plenitudo eius. Vidi mare, & dixi: Tu confirmaſti in virtute tua mare. Vidi diē, & noctem, & clamaui: tuus eſt dies, & tua eſt nox, ſolem & lunam tu feciſti. Vidi montes, & dixi: Et altitudines montium ipſius ſunt. Sicut qui amat, etiamſi non videat quem amat, tamen & ſi calceamentũ eius videat, videre videtur quem deſiderat: ſic & ego circumeo vniuerſam creaturā, tanquam catulus ſitiens, vt per odorem ſuauitatis tandē aliquando domini ſui præſentiam mereatur videre, & dico: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad deum fontē viuum, quādo veniā, & apparebo ante faciē dei? Rex, inquit, es, purpura indut⁹ es, diademate ornatus. Nō quæro, inquit, iſta, decorem meũ quæro, & ſplendorem ſpiritus. Contemno vmbrā, pertrāſeo cœnoſa quæque, folia ſunt iſta, & nox & ſomnium, & fœnum, & tanquam tela araneæ. Gloriam meam quæro, non poſſum facere craſtinationem, non ſuffero dilationem, qui fiduciam perdidi circundatus peccato. Cor mūdum crea in me. Et non ſolum hoc quæro, ſed inhabitantem in eo. *Et ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.* Bene dixit, Innoua. De nouo nanque fabricata eſt domus, quā inueterauerit peccatũ, rogo vt innouet gratia. Et pro hoc munere quid mihi dabis ô Dauid? *Doceam*, inquit, *iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.* Si accepero ſpiritum, diſputabo orbi terrarum, & dicam: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate deo in voce exultationis. Quoniā dominus excelſus, terribilis, rex magnus ſuper omnem terram. Si accepero ſpiritum, dicam: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum, Doceam iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Et Iudaicæ ceremoniæ vbi erunt? Non immolo tibi oues, & non offero vitulos & arietes: ſcio quia his non delectaris, ſed quæ filij tui ſunt. Vis conuerſionem gentium, abolitionem peccatorum? Quoniā ſi voluiſſes ſacrificiũ, dediſſem vtique: holocauſtis non delectaberis. Quia ergo nolo iſta, quid mihi dabis? Habeo & aliud ſacrificium, quo delectaris. *Sacrificiũ deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non ſpernit.* Imò ſacrificium maximũ humilitas eſt. Solue pec-

Ibidē 73.
Ibidem.
Ibid. 94.
Simile.
Pſal. 41.
Pſal. 46.
Pſal. 109
Humilitas ſacrificiũ

catum meum, da mihi ſpiritum ſanctum. Hoc ſacrificiũ humilitatis multò melius eſt quàm Iudæorum. Nam & tres pueri illi ætate iuuenes, ſenibus prudentiores: pauci, ſed ſuperantes multos: captiui, ſed fortiores rege, qui amiſerunt quidem patriã, & nõ perdiderunt fidẽ: nudi, ſed veſtiti: pauperes, ſed abundantes: ſerui ſed liberos præcellẽtes, qui flãmas ardentes conuerterunt in rorem, qui elementa maxima demutarunt, qui ignis obtuderunt virtutem, quos alligauit tyrannus, & ſoluit ignis, lamentabãtur, & dicebant. Peccauimus, iniuſtè egimus, iniquitatem

3. Reg 8. Dan. 36. fecimus, & non eſt princeps, neque propheta, neque loc⁹ primitiarum ad ſacrificandum, vt inuenire poſsimus miſericordiã. Sed in anima contribulata, & ſpiritu humilitatis fiat ſacrificium noſtrum. Et hic non ſua ſcelera deflebant, quæ needum admiſerãt: ſed quaſi boni aduocati pura conſcientia pro populo qui in captiuitate conſtitutus erat, rogabant deum. Cor igitur contritum, & humiliatũ deus non ſpernit, hic ſolicitius intendite, pro ſalute enim veſtra ſunt quę dicuntur. Omnes quippe vos doctores fieri volo, omnes peritos, omnes monachos: non vt cõiuges non habeatis, ſed vt cæteras virtutes poſsideatis, quę vos deo commendare poſſunt. Monachus enim nõ ſolũ propterea dicitur, quia vxorem non habet, ſed quia religioni dei, & ſeruitio ipſius mancipatus eſt: & cura illi eſt quẽadmodum deo, non ſæculo placeat: & qui magis eligit caſtitatem, quæ deo chara eſt, & ſpiritus ſancti habitatio. Volo ergo vos ĩ religiõe dei feruere. Quid ergo eſt quod quærimus? Orauit, confeſſus eſt, rogauit, obſecrauit, deprecatus eſt, lachrymas fudit, cor mundum petiit, fidem dedit. Quærendum ſi quod quæſiuit, inuenit. Multam in vobis cerno alacritatem, multũ gaudium: delectatur nãque gubernator cum viderit proſperiores flare vẽtos. Vndarum quidem eleuationem non video, ſed video multitudinem commouentium ſe, & non recedentem, & aures patulas, & attentos oculos veſtros conſtringi quidẽ corporaliter, ſed mente ſtabili dilatare ſenſum ad audiendũ verbum dei. Nam quod quęritur, hoc eſt: Orauit, rogauit, obſecrauit, deprecatus eſt, depoſuit pœnam, liberatus eſt à peccato. Quid ergo quæritur, ſi ad priorem reuerti-

Monachi munus peculiare.

Simile.

tur fiduciam, ſi ſpiritus meruit gratiã, ſi quod petit, accepit? *Cor mundum crea in me deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.* Videte chariſsimi quantũ potuit pœnitentia, vt priori eũ redderet dignitati qua pollebat antequam caderet. Attẽdite quæ dicũtur: de cõfeſsione, de repetitione ſpiritus, de prophetali gratia quinquageſimũ ſcripſit pſalmum. Poſt hunc verò & ſexageſimum, & ſeptuageſimũ, & octogeſimum, & nonageſimum. Ne ergo quidã dicerent, Quid enim ſi ſcripſit pſalmos, ſed non ſpiritu ſancto? non enim recepit ſpiritum ſanctum. Interrogemus eos quomodo deſcripſerit. Humana, inquiũt, ſapiẽtia. deſeruerat enim eum ſpiritus ſanctus. Peccatũ quidem ei conceſſum eſt, ſed ſpiritus redditus nõ eſt. Ipſe quidem petiit, ſed vbi acceperit nõ inuenimus, & vbi illi reſponſum hoc dederit deus, Ecce reddidi tibi quod amiſeras. Attẽdite diligẽter, ſcripſit quinquageſimũ pſalmum, deinde ſexageſimũ, & cæteros per ordinem. Scripſit autẽ & alterum pſalmũ, qui eſt poſt centeſimumnonum: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis donec ponã inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ. Hunc pſalmum poſt paſsionem domini competit aptari, cum conſummatis omnibus aſcendit ad patrẽ. Quinquageſimus verò eſt, in quo ſe dicit recepiſſe ſpiritũ ſanctũ. Ille autem cẽteſimuſnonus, in quo dixit: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis: quærendum eſt, ſicut cœperam dicere: ſi poſt peccatum, & pœnitentiam receperit ſpiritum ſanctum. Vbi ergo oſtenditur quod receperit? Audi quãdo omnia operat⁹ eſt Chriſtus. Mare infrenauit, leproſos mundauit, dæmones effugauit, malitiã exterminauit, paralyticũ ſolidauit, vox deſuper intonuit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo cõplacui. Ioannes Baptiſta teſtimonium perhibet: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mũdi. Res ipſę clamabant. Spiritus venit ſuper eũ in ſpecie columbæ. Iam ergo incipiebat aſcẽdere crucem, vocaũit Iudæos omnes, & dicit eis: Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt? Ante hoc vos nõ interrogaui, quia necdũ vobis probamenta deitatis meæ oſtenderam. Quando autem elementa deitatem meam oſtenderunt, & pater deſuper intonuit, Et dixit me chariſsimum eſſe ſuum filium: poſtquam doctrinam

Mat. 3. & Ioã. 1. *Mat. 3.* *Ioan. 1.* *Mar. 12.*

meam omnibus manifeſtaui, & viam veritatis oſtendi ſignis, & prodigiis, & virtutibus: nũc vobis dico, quando ne vmbram quidem contradictionis habetis: Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt? Dicunt illi ingrati & vecordes: Dauid filius eſt. Negantes ſcilicet deitatẽ eius, &
Pſal. 10. nolẽtes dicere eo ꝙ dei filius eſſet. Dicit ad eos dominus: Et quomodo Dauid in ſpiritu ſancto dominum eum vocat, dicens: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos ſcabellum pedũ tuorũ? Videtis ergo chariſsimi ſolutam eſſe quæſtionẽ, ꝙ nõ per ſapientiam mundanam, neque per ſeculi prudentiam locutus Dauid, ſed per ſpiritum ſanctũ futura prædixit, ipſo domino teſtimonium perhibente, ꝙ receperit poſt pœnitentiam ſpiritum ſanctum. Inter quinquageſimum enim pſalmum & centeſimumnonum grande interuallum eſt & temporis & ordinis. Si autem ſpiritũ ſanctum recepit, imò quia recepit, ſolutum eſt peccatum, ſuſcepta eſt pœnitentia, reſtituta eſt gratia. *Cor mundum crea in me deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.* Vides ꝙ iterũ ad ſuã rediit dignitatem, iterum prophetiæ munitus gratia, iterum de Chriſto annunciat, & diſpenſationis eius prædicit myſteria. Videtis chariſsimi quanta eſt pœnitentiæ virtus, & conuerſionis ad deum ab operibus malis? Hîc enim ſanctus Dauid non ſolùm cùm in corpore eſſet, placuit deo: ſed & poſt mortẽ ſuam viuis inuenitur præſtitiſſe grande ſolatium. Contigit nanque Ezechiæ regi, inimicas in temporibus Iudæorum gentes circũuallaſſe Hieroſolymam. Et cùm eſſet Ezechias iuſtus vir, rogauit deum: & proſtratus lachrymis deprecabatur, vltionem de aduerſariis poſtulans. Venit ad eum Eſaias propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iuſtitia ſua exauditus eſt: & certè iã defecerat Dauid, & habebat multos annos requieſcens.
Eſa. 37. Quid ergo dicit ei? Protegam hanc ciuitatẽ propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Dauid mortuus eſt, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clementia dei, homo mortuus viuo patrocinatur. O iuſtorũ & poſt conſummationem inexpugnabilis pugna virorũ. Pro his omnibus gratias agamus deo, & tales nos exhibeamus in hac vita, quò poſsimus inuenire requiem ſem

Dauid poſt pœnitentiã ſpiritũ ſanctum recepit.

Clarè vides ſãctos in patria patricinari viuis

piternam cum ſanctis,per Chriſtũ dominũ noſtrum, cum quo eſt patri,vnà cũ ſancto ſpiritu,honor,gloria, imperiũ & poteſtas per immortalia ſecula ſeculorum, Amen.

DE EO QVOD SCRIPTVM EST IN *Pſalmo lxxxviij. Exaudi me domine,quoniam ſuauis eſt miſericordia tua, Homilia,incerto interprete.*

QVi orationibus inſiſtere, ſemper voluntatem dei implere,promiſſa eius ſuſtinere norunt,ita ipſi ſoliciti viuunt,vt etiã à leuibus peccatis abſtineant,nec exaltare vocẽ ſuam in riſu poſsint, intendentes illi teſtimonio,vbi dictũ eſt:Stultus in riſu exaltat vocẽ ſuam, ſapiens autẽ vix tacitè ridebit. Obſeruant ponentes cuſtodiam ori ſuo, ſcientes quia in multiloquio nõ effugietur peccatũ, & quia etiã de ocioſo ſermone reddituri ſunt rationem. iſti ergo ſano oculo cordis vidẽtes ambulant, ne offendant:proficiſcuntur,vt proficiant:tolerant,vt perueniant:perueniunt,vt gaudeãt. Hæc ſpes perducit eos vſq; ad rem. Nã iſte qui ſic clamat,vt modò cãtauimus: Exaudi me domine, quia ſuauis eſt miſericordia tua, ſecũdum multitudinem miſericordiæ tuæ reſpice ſuper me:ſatis de deo pręſumebat,ſperabat,credebat:rogabat,impetrabat. Non dixit, Exaudi me,quia talia ſunt merita mea: nec dixit,quia pręceſſerũt bona facta mea,exaudi:ſed vide quid ait. Tanta ſuauitate repletus,delectatus odore illo ſuauitatis:quia Chriſti bonus odor in illo iã erat,in ſpiritu prophetiæ clamabat dicens: Exaudi me domine, quia ſuauis eſt miſericordia tua. Non audeo iactare merita mea, ſed non taceo gratiã tuam. Ergo ſuauitas quæ eſt in deo noſtro,dulcis eſt,ſapore ſancto repleta eſt, nutrit,fouet, defendit, & fortificat,conſolationẽ præſtat, benignitatẽ nõ negat,tolerantem facit, iuſtũ,ſuſtinentem,humilẽ, benignum,largum,ſobrium,caſtum,charitate plenum,hoſpitalitate præditũ, prudentia ornatũ, temperantia clarum, fortitudine firmum, iuſtitia liberatum. Gaudeant qui iſta pulchritudine tantarum virtutum veſtiti ſunt. Iſta ergo ſuauis miſericordia perducit vſque ad præſentiam dei. Nec ita vnuſquiſq; ſibi blandiatur de miſericordia dei, vt

Eccle.21. *Prou.10.* *Mat. 12.*

Gratiæ dei effect.

cogitet quia non erit iudicium. Erit & iudiciũ. nam quid
Pſal. 102 clamabat in pſalmo ore prophetico ſanctus Dauid? Miſericordiam & iudiciũ cantabo tibi domine. Hîc miſericordia, ibi iudiciũ iudicis. Nec cùm nõ hîc placuerint deo miſericordiæ, in iudicio inueniant dei veritatẽ. Ergo primò mores purgandi ſunt, vita corrigẽda, mala cõſuetudo mutanda, vetuſta inſtitutio dimittenda, & ita dici poteſt: Exaudi me domine, quia ſuauis eſt miſericordia tua ſecũdum multitudinem miſericordiæ tuæ. Quia verò multa mala ſunt generis humani, multa etiam miſericordia eſt dei noſtri. Si enim miſericors nõ fuiſſet, cũ die peccatores
Rom. 2. occideret: ſed quia benignitas dei vnumquẽque ad pœnitentiam vocat: duri & inſulſi ſecundum duritatem cordis ſui theſaurizant ſibi iram in die iræ ſecundum reuelationem iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuique ſecundum operã ſua. Ergo iſte deus multũ eſt miſericors, qui non in finẽ iraſcitur, neque in æternũ indignatur. ideo dicit ei, Secundũ multitudinẽ miſericordiæ tuæ. Nõ pro facinore meo, non pro vita mea, ſed propter multitudinẽ miſericordiæ tuæ reſpice in me. Quando reſpicit deus, fugiũt peccata, extinguuntur delectationes, liquefiunt omnia mala collecta deſyderia, tantũ vt reſpiciat claritas, & ſtatim fugit peccatorum obſcuritas. Ergo dicamus & nos correcta vita & eliquata cõſcientia, Exaudi me domine, quia ſuauis eſt miſericordia tua. Si tamẽ nõ redarguat cõſciẽtia, quo-
Mat. 5. niã ſcriptũ eſt: Beati mundo corde, quia ipſi deũ videbunt.

DE EO QVOD SCRIPTVM EST IN *Pſal. lxxi. Deſcẽdet ſicut pluuia in vellus, & ſicut guttæ diſtillantes ſuper terrã. Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundãtia pacis donec extollatur luna, Homilia incerto interprete.*

DOminus virtutum, & plenitudo glorię, magna & mira faciens, ineffabilia demonſtrans credẽtibus, conſyderantibus opera eius, ſtupor mentis accidit eis, formido & pauor cordis. Nã modò quos verſiculos cantamus, audite: Deſcendet ſicut pluuia in vellus, & ſicut guttæ diſtillãtes ſuper terrã. Orietur in diebus eius iuſtitia, & abũdantia pacis, donec extollatur luna. Pluuia in vellus, oſtẽ

ditur prædicatio Chriſti in ſynagoga lata. Nā quādo tulit librum corā oībus ſacerdotibus, obſtupeſcentes dixerūt: Hic quomodo legit, cū literas neſciat? Ergo ſedebat, & docebat in tēplo populū dei, ideo pluuia in vellus, quia prędixit Eſaias, dicens: Rorate cæli deſuper, & nubes pluant iuſtum, & terra germinet ſaluatorē. Id enim ſignificabatur tēporibus illis Hierobaal (qui alio noīe dictus eſt Gedeon) quando ſignū petiit à deo, & ait: Hoc vellus deſcēdente pluuia ipſum ſolū madidetur, & tota area ſicca ſit. Quid ſignificabat pluuia, niſi prædicationē legis? Nā vellus illud, ſacrificia Iudæorū, in quibus ſacrificiis iuſſerat ſibi pecora offerri. In iſtud ergo vellus deſcendit pluuia, quia in ſola fuit Iudæa legis cultura. Aliā petitionē poſtulauit, vt vellus ſiccum eſſet, & alia pluuia infunderetur: in qua pluuia demōſtrauit nobis transferri ſacrificia à ſynagoga, & totā areā mundi impleri prædicatione Chriſti. Illis enim repudiatis, nobis aduenit miſericordia in aduētu ſaluatoris. Deſcēdit ergo pluuia in vellus, Chriſtus in ſynagogam, legē cōfirmās & adimplēs, nō ſoluēs. Sed quia ſolūmodo filiū hoīs putauerunt, ideo dn̄m gloriæ crucifixerunt. Subſequitur ergo verſiculus dicens: Et ſicut guttæ diſtillātes ſuper terrā. Guttæ iſtæ virtutes ſunt, quibus idē dominus noſter Ieſus Chriſtus dignatus eſt terrā veniens implere. Gutta fuit quādo leproſum mundauit, puerū Cēturionis à mortis periculo ſanauit, paralyticū curauit, cæcum illuminauit, mortuos ſuſcitauit, & cætera miracula quæ legiſtis in euāgelio faciēte dn̄o. Iſtæ ergo guttæ diſtillauerūt in terrā. i. miracula in carne humana aduenientia. Orta eſt ergo in dieb⁹ eius iuſtitia. Qualis eſt iſta iuſtitia, niſi ſtater ille inuētus in interioribus piſcis à Petro de mari leuatus? De quo ſtatere dixit Petro: Da filiis regni huius pro me & te. Ergo iſta iuſtitia qualis eſt, niſi vt dn̄s carne induta, & hominē oculis humanis demōſtraret, & diuinitatem occultaret? Quāta iuſtitia, vt traderet ſe pro oībus hoībus, & pro eccleſia vbique diffuſa? Quāta iuſtitia, niſi vt oīa toleraret iniuſta ex improbitate Iudæorū, & ſuā iuſtitiam demōſtraret ferocitati eorū? Hęc iuſtitia mōſtrata eſt omnibus hoībus, vt qui vidiſſet mulierē ad cōcupiſcēdum eā, iam mœcharetur eā in corde ſuo. Nulli malū pro

Luc. 4. & Ioan. 7. *Eſa. 45.* *Iudic. 6.* *1. Cor. 2.* *Guttæ ſpiritales.* *Mat. 17.* *Mat. 5.* *1. Theſ. 5.*

malo reddere,cũ omnibus hominibus pacẽ habere, pro inimicis orare. Ecce orta eſt in diebus eius iuſtitia. Quæ iuſtitia,pietati cõiuncta,tolerantiæ cõglutinata,appẽditur ibi vita æterna,& fit iuſtitia: vt in quacunque menſura *Matth.7* menſi fuerimus,in eadẽ remetiatur nobis. Hæc eſt iuſtitia, vt ante tribunal Chriſti ſtemus, & reddamus rationẽ *2.Cor.5* quæ per corpꝰ geſſimus,ſiue bonum,ſiue malum. Hæc eſt *2.Tim. 4* iuſtitia de qua dicebat Apoſtolus: De cætero ſupereſt mi- *I.aduentũ* hi corona iuſtitiæ,quã reddet mihi dominus iuſtus iudex in illa die,non tantùm mihi,ſed & omnibus qui diligunt manifeſtationẽ eius. Ecce orietur in diebus eius iuſtitia. ſubſequitur: Et abundantia pacis,donec extollatur luna. Quantam enim abundantiam pacis nunc videmus,vt caro concupiſcat aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus *Galat.5* carnẽ,ſubiugati ſint affectus carnales ſpiritui? ſit abũdantia pacis donec tollatur luna. Habemus aliam pacẽ,abũdãtem in nobis charitatem,quam hæreditariam donauit nobis,dicens: Pacem meam do vobis,pacem meam relin- *Ioan.14* quo vobis. Hæc eſt abundantia pacis. Sed quandiu? donec tollatur luna. Quid eſt, Donec tollatur luna? Donec finiatur omnis prædicatio eccleſiæ,&colligantur omnia,plicetur cælum hoc vt liber,& terra iſta tranſeat,vt ſit cælũ nouũ,& terra noua. Luna enim dicta eſt eccleſia,quę creſcit *Luna eccleſia.* in ſanctis,decreſcit in peccatoribus,dicente propheta: Vt ſagittẽt in obſcura luna rectos corde. Quæ eſt obſcura lu- *Pſal.10* na,niſi perſecutionem paſſa eccleſia, quando deſpicit eã ſol,& caret claritate tẽpore perſecutionis,hoc eſt, donec tollatur luna. Sentiamus ergo tam occultũ ſecretũ apertum nobis à deo,& factum manifeſtum: quia quæ fuerũt in lege antèvelata,facta ſũt in euãgelio reuelata. Aperta eſt ergo ianua ſciẽtię cordis. Quærite eum,reddite ei quę vouiſtis,& diſtinxerũt labia veſtra in regula illa ſymboli in qua profeſsi eſtis. Quis deſcẽdit pro nobis,quis tanta paſſus eſt? Vnde vẽturus eſt iudicare viuos & mortuos? De cęlo veniet ex gremio patris. Quos inuenerit fortes& ſtabiles in fide,dabit eis coronam iuſtitiæ,quia orietur in diebus eius iuſtitia,& accipient abundantiã pacis. In illa regione vbi nulla nominatur inimicitia, ibi iam luna nõ erit: quia eccleſia tota nõ malis & bonis plena erit,ſed tã

tùm bonis. Concedat ipſe, vt ibi boni ſerui, pij, fideles, hu miles, manſueti, in ſpiritu & veritate ſuſcipiami ni in dex tra, ſequeſtrati à ſiniſtra, vt paſtorem bonum agnoſcẽtes, qui animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis, perpetuò cũ eo regnetis, Amen. *Ioan.* 10

DE EO QVOD SCRIPTVM EST *in Pſalmo* LXXXIIII. *Non in æternum iraſcaris nobis &c. Homilia, incerto interprete.*

OMnis qui ſe agnoſcit, ſui accuſator eſt. Nã iuſtus & iuſtificat⁹, qui in primordio ſermonis ſui accuſator exiſtit, cum venerit aduerſarius, non cõfundetur. Omnis qui ſua in iſto ſęculo dolẽdo peccata accuſat, & fuerit à ſe accuſatus, à deo erit excuſatus. Sed illa eſt fructuoſa accu ſatio, ſi ſubſecuta fuerit correctio. Cæterùm quotidie ſe accuſare, & non corrigere, deũ tẽtare eſt. Melius ergo eli go, vt primò ſit correctio, & poſtea accuſatio, quàm præ cedat accuſatio, & non ſubſequatur correctio. Quid ergo ſcriptum eſt, ne repetas ſermonẽ in oratione? Magna vis, magna obſcuritas. Quid eſt quod dixit, Ne repetas ſermo nem in oratione? Quis enim nõ repetat? An forte illud in telligendum eſt de eo quod dicis deo, Peccaui? Non repe tas factum, quia cum repetis, id eſt ad peccatum redieris, orationẽ repetis. Ergo eligendum eſt à ſapientibus pecca tum agnoſcere, & dolere ſemper. Præterita vetuſta malè cõmiſſa, malè cogitata, peſsimè delectata, inordinatè di cta, debet quotidie in mẽte manere, & ſẽper homo debet iſta dolere, vt cũ venerint nouæ ſuggeſtiones: ibi repella tur inimicus, dicẽdo: Adhuc doleo peccatũ vetuſtũ, quo modo admitto peccatum nouum? Quid ergo dicebat iſte propheta? Non in æternum iraſcaris nobis, vel extendas iram tuam à generatione in generationem. Quid eſt hoc quod dicebat: non in æternum iraſcaris nobis? quaſi dice ret: Hic nobis iraſcere, hic nos afflige, hic nos emenda, in iſto ſęculo flagella: quia quem diligis, flagellas & emẽdas. Flagellas autem omnẽ filium quem recipis. Hic ergo in iſto ſæculo, quia flagellũ meum ſinitur, & correptio mea inuenitur. In tuo ergo flagello correctio mea inueniatur hic, & non in æternũ. Si in ęternũ me flagellaueris, pœna

γνώμη. *Eccl.* 7 *Heb.* 12

perpetua mihi erit. Ergo ne in æternum iraſcaris nobis, quia vita hic tenetur, aut amittitur. Dignare ergo hic quicquid vis, qualiter vis, quãdo vis, fac in me quod vis, tantũ vt ibi me recipias, vbi omnes recipis quibus ignouiſti, qui à te non receſſerunt, qui per pœnitentiam ad te tranſierunt. Ergo ne in æternum iraſcaris nobis: non tantum nobis, ſed & poſteris noſtris à generatione in generationẽ:
Exod. 20 quia ſcriptum eſt: Rependam peccata patrum in filios in ſecũdam tertiam & quartam generationem, in iis qui nõ cognouerũt me. Gratias tibi de⁹, quia addidiſti, in iis qui te non cognouerũt. Cæterum ſi taceres, omnes cõdemnares. Demõſtraſti ergo, quia pater ſi fuerit contẽptor tuus, & filius talis fuerit, æquè tibi non obediẽs, & nepos ſecutus fuerit vias aui, & patris ſui: pronepos ſi ita attenderit quod anterior generatio eius: quia ergo non te cognouerunt, rependes eis in ſecundam, tertiam, & quartã progeniem.
Hier. 31 Nam quid dixit propheta alio loco: Quid eſt quòd inter vos vertitis parabolam iſtam, dicentes: Patres comederunt mala acida, & dentes filiorum obſtupeſcunt? vlterius nõ erit hoc. Nónne anima patris & filij mea eſt? Nec pater pro filio, nec filius pro patre. Vnuſquiſque pro facinore ſuo iudicabitur, pro peccato ſuo punietur, pro malis ſuis in pœnam æternã mittetur. Nõ ergo dicat, quia poſt pœnam accipiet qualemcunque indulgẽtiam in æternũ.
Ezec. 18 Anima ergo quæ peccat, morietur. Põdus peccatorũ ſuorũ vnuſquiſque in ſe portat, pro ſuo peccato iudicabitur. Nam ſi ſit bonæ vitæ pater, & filius malæ, non liberat pater filium: æquè ſi ſit filius ſanctus, & pater iniquus, non li-
Rom. 14 berat filius patrẽ. Quia ergo ſtaturi ſumus ante tribunal
2. *Cor.* 5 Chriſti, & reddituri rationem, quæ per corpus geſſim⁹, ſiue bonum, ſiue malum, nullus erit excuſatus, nullus accuſatus. Sed ecce homo: & opera eius, qui reddet vnicuiq; ſecundũ opera eius, ſiue bonum, ſiue malũ. Hic ergo cla-
Pſal. 142. memus cum propheta, vt modò cantauimus: Non in ęternum iraſcaris nobis, vel extẽdas iram tuam à progenie in progeniem: quoniam non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens: quia verò dei omnipotentis eſt hic velle omnibus miſereri, ſi rei nõ feſtinent indulgentiã recuſare, non corrigendo, ſibi vileſcendo, in peius proficiendo. Et

iam fratres quandiu pigri,quandiu tepidi,quandiu remiſſi,quandiu deſides,quandiu negligentes vileſcitis vobis, quandiu deſperatio vos poſſidet? Iam ſurgite,qui aliquãdo malè ſediſtis:manducate panem doloris,agite pœnitẽtiàm,& nolite ſub ſpe miſericordię in peccatis permanere. Nec differatis cõuerti ad deũ de die in diẽ. Subitò veniet ira eius,& non tardabit,& in tẽpore vindictæ diſperdet te. Ne dicas,peccaui,& quid accidit mihi?Ecce ipſe ſũ qui fui,& in nullo minoratus ſum. Omnem ſubſtantiam meam habeo,vxorẽ,filios, familiam, pecora, omniáque mea in integro mecum conſiſtunt, non tantùm ſicut fuerunt,ſed etiam augmentata ſunt. Et ignoras,qui tecũ talia cogitas,quia patientia dei ad pœnitẽtiam te adducit? Secundum duritiam autem cordis tui, & cor impœnitẽs theſaurizas tibi irã in die iræ,& reuelationis iuſti iudicij dei qui reddet vnicuique ſecundũ opera ſua. Clamat de⁹, nolens aliquem perire:Conuertimini ad me,& cõuertar ad vos. Patet miſericordia mea,ſi mutentur opera veſtra: non deerit indulgẽtia mea,ſi corrigãtur facta veſtra. Hoc tamen ſcitote de deo clementiſsimo,quia non vult mortem morientis,tantùm vt conuertatur & viuat.

Eccl.5 *Rom.2.* *Zach.18* *Ezech.1.*

EXPOSITIO PSALMI NONAGESIMI,

Qui habitat in adiutorio altiſsimi &c.Homilia, incerto interprete.

PSalmum nonageſimum Deo demonſtrãte atque enodãte propoſui exponere,vt omnis qui eũ pſallit,ſciat cui pſallit,quare pſallit,& quid pſallit. Sic enim inchoat, Qui habitat in adiutorio altiſsimi. Qui,quaſi cõfirmãtis eſt,& non interrogantis. Habitare in adiutorio non ſuo, ſed altiſsimi,ſempiternè habitare demonſtrat. Et quia nõ de viribus ſuis præſumit,in protectione Dei cæli cõmorabitur. Reuera qui protegitur à Deo fabricatore cęli,ſecurus habitat in terra,& prolixam vitam inueniet, & lætus ſemper erit,& in ſpe ſemper gaudebit. Protegitur imperator ſcutis,& non timet:qui à Deo protegitur,quid timet? Ergo iſte qui in protectione Dei cæli cõmorabitur, reuerà protegitur à deo fabricatore mũdi,ſecur⁹ habitat in terra,& prolixã vitã inueniet,& lætus ſemper erit,& in

ὁ κατοικῶν. *Collatio à minori.*

ſpe ſemper gaudebit:ſecurus dicet Deo, Suſceptor meus es. Suſceptores hoc noluerunt facere,ſuſcipere à prouincialibus fiſcalia,& dare ſecuritates domini: & à conductoribus penſiones accipere,& emittere pyctacia ſecuritatū. Ergo deus noſter qui ſuſceptor noſter eſt,ſuſcipiat à nobis opera miſericordię & pietatis,eleemoſynæ & hoſpitalitatis,orationis ſanctæ & confeſsionis, & det nobis ſecuritatem perpetuitatis. *Et refugium meum,deus meus ſperabo in eum.* Magnum refugiū. Nam petra refugiū erinaciis & leporibus. Quicūque peccauerit,quaſi ericius eſt plenus ſpinis:quicūque timidus erit quia peccauit, quaſi lepus eſt coniunctis auribus fugiēs à mala cōſuetudine diaboli. & quò fugit? ad petram,magnum refugium. Quæ eſt iſta petra? quæ eſt,audi illū agoniſtam:Petra autem erat Chriſtus. Ergo refugium Chriſtianorum Chriſtus eſt,vbi portum inueniunt nauigantes,& non naufragium.Et hoc totum fit per ſpem.Nam ſic ſubſequitur,Sperabo in eū:Scuto circūdabit te veritas eius. Sic ſubſequitur verſicul9 pſalmi,ſed recapitulauit ſententiam expoſitā,quod dixit: In protectione dei cæli cōmorabitur. Protectio hoc eſt,quod & ſcutum. Scuto ergo circūdabit veritas ei9. Tetigit nos, vt contra ſagittas inimici ignitas ſimus parati,vt armatū cor ſuggeſtionibus eius non acquieſcat. Et qualis veritas nos protegit,niſi illa quæ veniens in mundum dixit:Ego ſum veritas? Ipſe ergo protegit & circūdat, vt vndiq; nos paratos inueniat & clauſos,vt omnes adit9 ſenſus noſtri ſcuto veritatis tegantur. Sequitur : *Non timebis à timore nocturno, à ſagitta volante per diem, à negocio perambulante in tenebris,à ruina & dæmonio meridiano.* Quis eſt iſte timor nocturnus ambulans in tenebris, niſi tentationes diaboli, quas mittit in damnificationibus, in detractionibus, in vituperationibus? A timore iſto nocturno nō timet Chriſtianus,quia vituperationibus non frangitur. Sagitta volās per diem poteſt intelligi laus humana,quę etiam ipſa percutit,vt elatione*pereat:ſed quia ſcuto illo veritatis protegimur,nec à negocio perambulāte in tenebris aut ſagitta volāte per diem quicquā formidam9. Quid eſt negocium perābulans in tenebris? Audi negocia quæ rationabilia videntur eſſe Chriſtianis,& ſunt tenebroſa. Nam omne

Peccator ericius & lepus.

1. Cor. 10

Chriſtus refugium, portus, petra.

Ioan. 14

Timor nocturnus.

Sagitta volans.

**perdat.*

Negociū perambulans in tenebris.

omne negocium inter ementes & vendentes conficit mẽdacium. Nam quid dicebat ille? Quid? Quia non cognoui negociationem, introibo in potentiam domini. Semper ille ingerit compendioſa negocia, vt anima pecunia decipiatur. Malum negocium pecuniarum, quod animã inuiſcat & captiuat. Ergo ab iſto negocio perambulante in tenebris, à ruina & dæmonio meridiano non timemus. Quæ eſt iſta ruina, & quod eſt iſtud negociũ meridianũ? meridies dicitur qui diuidat diẽ. Meros enim pars eſt diuiſa diei, vt tantum videatur tranſire, quantũ remanet ad finem diei. Ergo in centro cæli ſol ſtans, medius dies dicitur. Nam cùm in tentationibus impugnatur à malis Chriſtianis anima Chriſtiana pro ſua religiõe & pro ſua fide, vel ſi aliqui apoteſtatę ſeu pagani inſultẽt ei de religione Chriſti, cõfuſio naſcitur & ardor ibi cum rubore & verecũdia perfunditur, & fit quaſi meridies, quãdo igneus eſt ſol. Nam illi qui alta radice nõ ſunt fundati, & ſuper petroſa ſeminati, tempore tentationis exorto Sole areſiũt, eò quòd non habeãt radicẽ altam. Et hoc facit dæmõ meridian⁹, id eſt incẽdens ſuos inſultatores, vt recedat Chriſtianus à fide, vel verecundia perfuſus confundatur Chriſtianus eſſe, & de iſta cõfuſione quę adducit ad peccatum hic ſubſequitur. Poſtquã enim dixit, A ruina & dæmonio meridiano: ſubiungit, *Cadent à latere tuo mille, & dena millia à dextris tuis.* Hoc propheta Chriſto dicit. Quid eſt, Cadẽt à latere tuo mille? Multoties videm⁹ eremitas, vel bonos Chriſtianos iã ſic perfectos eſſe, vt pro ſãcta vita ſua, qua perſeuerauerunt in ſolitudine & in ſancta religione, lateri Chriſti ſint applicati: ſed ſub elatiõe aliqua decepti, vel illuſione diaboli perturbati, faciunt lapſum, & quaſi à latere Chriſti cadunt. Et quare mille? Quia mille in dextera manu deſignam⁹. Primũ dicitur & mille. Ergo iſti qui iã propè ſunt vt perueniant ad Chriſtum, ſubitò in exitu vitæ ſuæ trãſeunt ad aliqua nepharia & impudica, & cadũt à latere eius mille. ſequitur, Et dena millia à dextris tuis. De quibus dicit, niſi de illis quibus dicturus eſt: Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & nõ dediſtis mihi bibere: nudus eram, & non operuiſtis me: hoſpes, & & non collegiſtis me: infirmus, & in carcere, & non viſi-

Pſal. 70

Meridies, μέρος.

Dæmon meridian⁹

Matth. 25

taſtis me:in tribulatione,& non me eſtis cõſolati?Iſti dena milia dicuntur.Sed à dextris ad ſiniſtram tranſeuntes
Luc.10. cadent à dextris eius. Nam & illi qui dicturi ſunt,Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus,& multas virtutes fecimus?quaſi ad dexteram ſe putant eſſe,& dicit eis:Diſcedite à me,non noui vos.Ite in ignem æternum,qui paratus eſt diabolo,&angelis eius.Et iſti cadent à dextris ei⁹. Sequitur:*Tibi autem non appropinquabunt*.Et reuerà non poſſunt tales appropinquare veritati,qui conſenſerunt falſitati.*Veruntamen oculis tuis conſiderabis*. Hoc Chriſto de malis propheta dicit:*Et retributionem peccatorum videbis*. Ergo quid intelligimus,oculis tuis conſiderabis,niſi quòd di-
Pſal.33. xit propheta alio loco,Vultus autem domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum?Oculis ſuis conſiderabit, vt perdat de terra memoriam eorum. Et illi cadent à latere vel à dextris: iam proximi ad portum facientes naufragium,accipient retributionem pec-
Rom.2 catorum ab illo,qui reddet vnicuique ſecũdum opera ſua. Accedet huc iã populus fidelis,populus Chriſtianus, populus perfectus,& dicet: *Quoniam tu es domine ſpes mea: altiſsimum poſuiſti refugium tuum.* Verè magna altitudo eſt cõfugere ad deum homines accedentes ad deum cum corde alto,quod non eſt in terra depoſitum, iſti confugiunt ad deum:& cum in ipſo alto corde non dubij ſint, ſed cer-
Alæ duæ. ti,alis apertis.Duę alæ agnoſcuntur dilectionis,quæ ſunt dei & proximi. Cùm ibi in alto aſcendũt,non accedet ad eos mala. *Et flagellum non appropinquabit tabernaculo eius.*
Heb.12 Quid facimus,quia dictum eſt,Quem enim diligit dominus,corrigit: flagellat autem omnem filium quem recipit?Et ſanctus Iob flagellatus eſt, tentatus eſt,examinat⁹ eſt,exacerbatus eſt,vulneratus eſt:ſed nõappropinquauit flagellũ tabernaculo eius,quia nõ ceſſit flagello dei, ſed
Io.2 dixit: Si bona ſuſcepimus de manu domini, mala quare non ſuſtineamus?Videte qualis athleta,cuius tabernaculo nõ appropinquauit flagellum.Quid eſt,Non appropinquauit?Non permanſit.Quare non permãſit? quia ab ſpe non receſſit,quia tolerantiam habuit.Et quia omnis tolerantia fructum habet præſentis vitæ & futuræ, & hic accepit multiplicatum quod dimiſerat, & illuc cum laude

peruenit, quia hic in tribulatione non defecit. Ideo legimus iſta, vt imitemur, non vt tantummodo talem virum laudemus, & nihil faciamus. Dein inducit perſonā Chriſti: nam & ipſe Iob perſonam ipſius portabat. Et dicit: *Quoniam angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, nequando offendas ad lapidem pedem tuum.* Intantum perſona Chriſti eſt, vt diabolus tempore illo tentationis, quando eum tentauit in pane, & in regno mundi, & in elatione, hoc ei dixerit in prima tentatione: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo Dei. Et in ſecunda tentatione, quando ei oſtenſa ſunt omnia regna mundi ab ipſo diabolo dicente, Omnia tibi dabo ſi cadens adoraueris me: reſponſum eſt ei à Chriſto: Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Et in tertia tentatione leuans eum in pinnam templi, dixit: Mitte te deorſum in terram, quia de te ſcriptum eſt: Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, nequando offendas ad lapidē pedem tuum. Propheta ergo cum dixit quo modo diabolus futurus erat dicere in tentatione ſaluatoris: ſubſequitur dicens: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Quis eſt iſte aſpis, niſi ipſe ſerpens diabolus, qui protoplaſtum innocentem & rudem decepit? Baſiliſcus quare dictus eſt, niſi quia inter ſerpentes principatū tenet, quomodo diabolus princeps eſt omnium vitiorum? Ambulauit ſuper illum vnigenitus ſaluator noſter, quando dixit: Ecce venit princeps huius mundi, & in me nihil inuenit. Tentatus eſt à Sadducæis, à diuerſis Iudæis, tamen ambulauit ſuper aſpidem & baſiliſcum. Nam quando ei propoſuerunt de muliere illa quæ ſeptem viros habuit, conculcati ſunt, quando reſponſum eſt eis: Erratis, neſcitis ſcripturas: In cælo neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli in cælo. Ita ambulauit ſuper aſpidem. Ambulauit ſuper baſiliſcum, quando ei dictum eſt à Iudæis: Dic nobis, in quo nomine hoc facis, & quis tibi hanc dedit poteſtatem? Ambulauit ſuper baſiliſcum, quando dixit eis, Et ego interrogo vos vnum ſermonem, quem ſi dixeritis mihi, & ego dicam vobis. Baptiſmus Ioannis vnde erat, de cælo,

Iob perſonam chriſti portabat.

Matth. 4.

Aſpis.

Baſiliſcus

Ioan. 14

Mat. 22. c

Luc. 20. f.

Luc. 20. a

an ex hominibus?Et illi iam ſub pedibus eius iacentes,di xerũt intra ſe:Si dixerimus,de cælo:dicet nobis,quare nõ credidiſtis ei?Si dixerimus,ex hominibus,timemus populum:quia ſicut prophetam habebãt eum. Et reſponderũt ei,Neſcimus. Et confuſi receſſerunt. Et ambulauit ſuper draconem,quando Sadducæos cõfudit ſecundo. Ambulauit ſuper baſiliſcum,quando interrogantes hanc quęſtionem,rei receſſerunt,Sequitur:Et cõculcabis leonẽ & draconem.Quis eſt iſte leo? qui de tribu Iuda vicit leonẽ & draconẽ qui ſignificatus eſt in pſalmo:Draco hic quẽ finxiſti ad illudendum ei.Hoc mare magnum & ſpatioſum ibi repentia quorum nõ eſt numerus,animalia puſilla cũ magnis.carnales cum ſpiritualibus.Et quia in ipſo mari huius ſæculi negocia damnoſa diabolus agit,draco dict' eſt,qui illudit mundo,& concultatus eſt à domino noſtro Ieſu Chriſto, qui percuſſit eum gladio oris ſui in morte ſua,in pretio redemptionis noſtræ. Diabolus qui lætatus eſt in primo homine captiuato,exinde captiuat' eſt Chriſto reſurgente glorificato,qui conculcauit leonem & draconem. *Quoniam in me ſperauit,eruam eum, quoniam cognouit nomen meum*. Quando ſperauit in eum? quando caro clamauit ad patrem,dicens,Deus deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti?Eruit eum,quoniã Iudæi non præualuerunt contra eum. Cognouit nomen eius,quando dixit:Longè a ſalute mea verba delictorum meorum,id eſt, longè ſunt à me peccata membrorum meorum.Peccata poſſum portare eorũ,non tamen habere:quia ipſe eſt qui peccata noſtra portat,& pro nobis dolet,quem nos putauimus in dolore eſſe. Ipſe autem vulneratus eſt pro nobis, & humiliatus eſt pro peccatis noſtris.Sequitur:*Inuocabit me,& ego exaudiam eum,cum ipſo ſum in tribulatione,eximam & glorificabo eum,longitudine dierum replebo eum,& oſtendam illi ſalutare meum*.Inuocauit eum,& exauditus eſt quãdo dixit:Deus deus meus reſpice in me.Erutus eſt,quando emiſit ſpiritum.Cum ipſo fuit in tribulatione,quando dixit:Ne diſcedas à me,quoniam tribulatio proxima eſt. Cum ipſo fuit in tribulatione,exemit eum,& glorificauit eum. Quomodo eum glorificauit?quando eum clarificauit,quãdo dixit,Clarifica me pater claritate illa quã apud

Leo Chriſtus vicit Leonẽ diabolum. — *Pſal.* 103 — *Ibidem.* — *Draco, diabolus.* — *Pſal.*21. — *Ibidem.* — *Eſa.*60 — *Pſal.*21. — *Ibidem* — *Ioan.*17

te habui antequam mundus eſſet. Clarificauit eum, quando in toto mundo clarum eum fecit credentium mentibus. Quando in omnẽ terram exiit ſonus eius, quãdo verbum exiit, & cucurrit in campos. Glorificatus eſt ergo, vt & nos dicamus: Gloria in excelſis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Orationibus veſtris inquantũ dominus donauit, & pulſanti aperuit, expoſuimus vobis totum pſalmum. Orate ergo vt qui percepiſtis â nobis modica, accipiamus magna, & detur nobis quod tradatur vobis, Amen. *Pſal. 18* *Luc. 2.*

DE EO QVOD SCRIPTVM EST IN *pſalmo xciij. Quis exurget mihi aduerſus malignantes? &c. homilia incerto interprete.*

ADuerſus fluctus & impetus malorũ hominũ, cõtra peſtiferas cogitationes qui ſtudẽt magis rectè vt viuant, nec viuant vt illi qui ita ſęculi laqueis obligati ſunt, vt totum cor depoſitum in terra trahant, non agnoſcẽtes eum qui fecit cælũ & terrã: contra hæc ſola oratio Chriſtianorũ ad deũ poterit pręualere. Licet enim ſuis viribus aduerſitates nullus manu cordis repellere poteſt, niſi fuerit adiutus cælitus dextera illa ineffabilis diuinitatis, tamẽ neceſſaria eſt nobis inceſſabilis operatio, vt ſequamur magiſtri & domini præceptum dicentis: Oportet ſemper orare, & nunquam deficere. Iſti ergo mali homines magis ideo viuunt vt probent bonos, vt ſiqua forte fæx morum obfuſcauit claritatẽ ſanctæ & immaculatæ vitæ perturbantibus peſtiferis hominibus, quo proficiũt illi in peius, iſti purgentur in melius, dicente domino: Cum dixerint omne malum aduerſum vos, mentientes, gaudete & exultate, quia merces veſtra copioſa eſt in cælis. Et iterũ: Orate pro inimicis veſtris, benefacite iis qui vos oderũt. Orate pro calumniantibus & perſequentibus vos, vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt, qui Solem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si enim diligitis eos tantùm, qui vos diligunt, quam mercedẽ habebitis? nónne & Publicani hoc faciunt? Et ſi eos ſalutatis tantùm qui vos ſalutant, quid ampliùs facitis? nónne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo perfecti ſicuti & pater veſter cęleſtis perfect⁹ eſt. Taliter impugnabatur pro

Oratio aſſidua quã efficax. *Luc. 18* *Mali homines bonis vt probent.* *Matth. 5* *1. Tim. 1*

pheta, de quo modò cantauimus. Nam niſi exagitaretur, tentaretur, probaretur, perficeretur, quando clamaret dicens: *Quis exurget mihi aduerſus malignantes, aut quis conſiſtet mihi aduerſus operantes iniquitatem? Niſi quia dominus adiuuit me, paulominus habitauerat in inferno anima mea.* Quaſi quærens, & dicens: Quis adiuuat me contra tantos impetus, contra tantas ſuggeſtiones, contra tantas importunitates malorũ? Ergo quis exurget, dicebat, quaſi quærẽs & conquirens peragraret in tota creatura, & iam nullum ex hominibus adiutorium inueniret. Repetiuit dicẽs: Aut quis conſiſtet mihi aduerſus operantes iniquitatem? Rediit ad fontem miſericordiæ, vnde ſemper hauriebat beneficia, ad dominum rerum omnium, & conditorẽ creaturarum. Hic & confeſſus nõ ingratus dixit: Niſi quia dominus adiuuit me, paulominus habitauerat in inferno anima mea. Oſtendit quia omnis anima deũ ſitiens & eſuriens, derelinqui in quocunque periculo, in quantacũque extremitate nõ poterit. Et ſi paululum differt beneficia, tamen non derelinquit ſperãtes in ſe. Nam quis ſperauit in domino, & confuſus eſt: permanſit in mandatis eius, & derelictus eſt? Et beneficia præſtans dicebat ſalus & ſaluatio noſtra dominus Ieſus Chriſtus: Credis quia poſſum hoc facere: Et ille clamabat medulla fidei, interiori credulitate: Credo domine: adiuua incredulitatẽ meam. Et dominus reſpondens dicebat: Secundum fidem tuam fiat tibi. Nullus ergo ex cultoribus dei dubitet, quanuis beneficia difficilia ſperet, quãuis miracula ſuper ſe veniẽtia poſtulet, *differri à ſummo bono deo nõ poteſt. Cõſiderate patres noſtros, qui fuerunt ante nos. Patriarchæ fide exierunt de terra ſua & de cognatione ſua, credẽtes quia qui iuſſerat eos exire, dimittere nõ poterat exeũtes. Quid dicam de illo populo qui in eremo quadraginta annos inſtituitur, licet murmuroſo, licet indigno, licet ingrato, de ꝓpagine illorum tertiam progeniem introduxit in terram promiſſionis: quia quæ promiſit deus, potens eſt facere. Quid dico de illo Abraham patre multarum gentiũ, qui fide in ſenectute meruit accipere filium, & contra ſpẽ in ſpe credidit? Quid dico de Iſaac? quia iam vxor eius quæ ſterilis vocabatur, ad vnum coitum geminum accepit fru

γνώμη. *Eccl. 2* *Mar. 9* **deſeri.* *Act. 7. a.* *Geneſ. 21.*

ctum filiorum,ita vt in vno ergaſtulo ventris Eſau & Iacob vno tempore conciperentur,alerentur & crearentur? *Ibid.25.* Quid dico de Iacob?qui fide exiit cũ vno baculo à genitoribus ſuis,pergẽs ad Laban auũculũ ſuum,id eſt, fratrem matris ſuæ,& venit in Luza, & ibi vidit tantũ myſterium & inenarrabile,angelos aſcendentes & deſcendentes,& ſanctum locum nominauit, & in ſua oratione Chriſtum prophetauit,& ſaluatorem vngendo lapidem non tacuit, dicẽte Apoſtolo:Bibebant autem de ſpiritali ſequente petra, petra autem erat Chriſtus. Quid adhuc de illo dicã, qui veniens ad puteum, inuenit filiam Laban non poſſe adaquare pecora præ multitudine paſtorũ:reuoluit lapidẽ grãdẽ quo puteꝰ cooperiebatur,& adaquauit greges? *Geneſ.27. & ſeq.* *1.Cor.10.* *Geneſ.29.* Quantum myſteriũ,quanta grãditas in operibus patriarcharum,quanta credulitas?Puteos cum legimus,ſiue foſſos à patriarchis,ſiue obrutos à Philiſtinis: intelliguntur Philiſtini Gentiles homines eſſe,ſeipſos amantes,vel hæretici,qui falſitate ſua cooperiũt veritatem legis,ne adaquent multitudinẽ gregum. Æquè intelligitur puteus foſſus altitudo legis. Fodiunt eam doctores de ſarculo linguæ,purgãt terrenas cogitationes, veniũt ad ſpirituales, & perueniunt ad illam altitudinem ſapientiæ & ſcientiæ dei,quam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit:& profluit eis aqua de altitudine fontis ſalientis in vitã æternã. Sed petra cooperitur, quia quod in lege velatum eſt,in aduentu Chriſti reuelatum eſt. Cũ ergo ad puteum venit Iacob,ſiueMoſes,vel cęteri qui ad puteos agnouerunt futura coniugia : quid intelliguntur niſi in altitudine legis eccleſiam agnoſcere? Inde adaquantur oues, id eſt, de verbo ſpiritali. Nam ipſe Iacob dum adhuc paſtor eſſet auũculi,& ſoceri ſui,videbat fructum & fœcunditatem ouium non ad ſe tranſire:fecit pactum cum ſocero ſuo,vt ſiquid naſceretur variũ in agnis, pertineret ad Iacob:ſiquid fuluidum & exalbidum,pertineret ad Laban. Sapientia illa, quæ eſt oſtenſor omniũ artiũ,omnia ingenia excedẽs,dictauit illi debere facere populeas virgas,ſculpere eas,vt viride in quo erat decorticaret ex parte,& faceret viride cũ albo.Poſuit has virgas vario colore decorticatas, vt quoties biberẽt greges tẽpore *Puteorũ ſignificatio.* *2.Cor. 6.* *Geneſ.30.*

cõceptus, conciperent ibi varios fœtus. & huius ſacramẽ
Expoſitio ti res erat. Virgę intelliguntur præcepta legis, dicente A-
1. Cor. 4. poſtolo: Quid vultis, in virga veniã ad vos? &, Reges eos
Pſal. 1. in virga ferrea. Et alio loco: Virgam virtutis tuæ emittet
Pſal. 109 dominus ex Sion. Et ipſe Moſes virgam ferebat, quã ante
Pharaonem proiiciebat. Intelligitur in virga (vt dixi) vigor legis, præfigurabat eccleſiam vbique diffuſam. Qui audit nunc verbũ dei, quod eſt illi virga, ponitur ſupra aquam, id eſt in fontẽ baptiſmi: & ibi bibentes oues baptizatæ, credentes paſtori paſtorũ domino noſtro Ieſu Chriſto, qui animam ſuã poſuit pro ouibus ſuis: ibi, id eſt in aqua cõcipiunt varietatem vitæ ſuæ. Vnus conſtituit vxorem ducere poſt baptiſmũ, & aliã mulierem tangere nullam: alius conſtituit aſcẽdens de baptiſmo continentiam tenere, & vlterius amplexũ fœmineum nõ tangere: alius conſtituit virginitatem cuſtodire, alius viduitatem ſeruare: alius conſtituit monachi vitã tenere: aliæ in choro ſacrarum puellarum permanere. In vtroq; ſexu permanent iſta dona, gratia donante. Hoc eſt figuratum ab Iacob, varias oues in aqua cõcipere, hoc totum credulitas de auri-
Geneſ. 30. bus dei ſibi vendicauit. Quid dicã de Rachel vxore eius, quæ ſterilis vocabatur, quomodo credens concepit, pri-
Ibid. 39. mum Ioſeph, vltimum Beniamin? Quid dicã de ipſo Ioſeph qui credulitate omnia à deo impetrauit? q puer paruus, adoleſcentia decoratus, impudicæ mulieris inſolentiam credulitate declinauit, caſtitate poſſeſſus, in manu proteruæ mulieris pallium dereliquit. Quæ mulier ſignificat ſynagogam, quæ incredulitate ſua vſque ad mortem dominum accuſatione perſecuta eſt, vt pallium carnis dimitteret in manibus eius: æquè ipſum pallium in reſurrectione corporis aſſumpſit. Quòd verò de carcere exiit, hoc eſt, quòd idem ipſe dominus de ſepulchro aſcendit. Quòd pauit Ægyptũ tempore famis, hoc eſt quòd Chriſtus verbo ſuo totũ mundũ repleuit. Et vt agnoſcatur fa-
Amos 8. mem eſſe verbum dei, dixit propheta, In illis diebus mittã in eos famem: ſed non famem panis, ſed famem audiẽdi verbum dei. Et quia prætermittenda nõ ſunt de Iacob, quæ nobis exponenda occurrerũt, redeamus ad ordinem
Gen 31. dictionis. Nam cum ad cognationem ſuam vellet redire

cum vxoribus & paruulis, omníque cenſu à Laban ſocero ſuo, ita continet ſeries lectionis: Igitur egreſſus Iacob de Meſopotamia Syriæ, venit ad montem Galaad, ibíque fixis tẽtoriis nunciatum eſt ad Laban, quòd fugeret Iacob clã ipſo cũ coniugibus ac liberis ſuis, omníque ſupellectile ſua. Qui conſecutus reperit eũ in Galaad. Et locutus eſt dominus eadẽ nocte ad Laban, dicens: Caue nequid *Ibidem.*
aſperè loquaris ad Iacob. Et hoc totũ vnde factũ eſt, niſi de credulitate? Illud verò quod ſequitur, Trãſductiſq; om *Ibid 32.*
nibus quæ ad ſe pertinebant vadũ Iordanis, Iacob remã- *Ibidem.*
ſit ſolus, & ecce angelus luctabatur cum eo. Cúmque iam crepuſculo dies immineret, dixit angel⁹ ad Iacob: Dimitte me, vt vadam, iam enim aſcendit aurora. Ad quẽ Iacob ait: Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Cui dixit angelus: Quo nomine vocaris? At ille reſpondit: Iacob. Cui angelus: Nõ vocaberis, inquit, Iacob vltrà, ſed Iſrael erit nomen tuum: quia ſi cum deo fortior valuiſti, quanto magis cum hominibus fortior præualebis? Tetigítque neruũ femoris eius, & emarcuit. Magnum ſacramentum, qui angeli tactu inſanus ſanus debuit reddi, verſa vice factũ eſt vt ſanus claudicans efficeretur. Sed præfigurabat in duobus pedibus Iacob duos populos, ſcilicet credẽtes, & incredulos. Nã de populo Iudæorum, qui Chriſtum dominum futuri erant crucifigere, quid dictum eſt? Filij alieni *Pſal. 17.*
mentiti ſunt, filij alieni inueterarunt, & claudicauerunt à *Claudicatio Iudæorum.*
ſemitis ſuis. Quãta fuit claudicatio, vt filium Ioſeph cõfiterentur tantum, & non filium dei, & crucifigerent. Intantum fuit claudicatio, vt dicerent: Si tu es Chriſtus, dic nobis. Ecce in vno pede Iacob demonſtrabatur populus *Luc. 29.*
in Chriſto claudicãs Iudæorũ: in alio pede integro & ſtabili populus Chriſtianorum, dicente propheta: Pes meus ſtetit in rectitudine. In eccleſiis benedicã te domine. Hos *Pſal. 25.*
duos pedes ſignificabat Iacob in duob⁹ populis. Quid dicam de Moſe, de Aaron, de * Thamar, de Eleazaro? Virtutes, potentię, miracula, tolerantia, granditas, ſuſtinentia, ** Debbora.*
fides, ſpes, charitas erat in eis, vt duces populi efficerentur. Tolerabant inſipientes, inſulſos, iracundos, murmuroſos, ingratos, & hoc totum illam credulitatem tenẽtes: quia agnoſcebant patientiam pauperũ non poſſe pe- *Pſal. 90.*

rire in æternum. Quid dicam de ſancto Dauid? qui puer
1. Reg. 17 paruus cum oues vindicaret à ferocitate ferarum, leonē
Attende & vrſum tenens ſub ala ſuffocabat. Vnde hoc puer impe-
myſteriū. trabat, niſi quia iam deus in illo myſteria agebat? Nā quid
erat ſuffocare vrſum & leonem, & defendere oues, niſi do
minum Ieſum Chriſtum venturum ſignare, qui alligauit
ſatan & angelos eius, vt gregem ſuū liberaret de faucib⁹
leonis rugientis? Qui conculcauit leonem & draconē?
Æquè vrſum ſuffocauit, quādo incredulitatem crucifixo-
Matt.26. rum confudit dicentium: Hic dixit, deſtruam templum,
& in triduo reædificabo illud. Et iterum dixerunt: Nobis
Matt.28. dormientibus diſcipuli venerunt, & furati ſunt eum. Æ-
què tanta beſtia occiſa eſt, quando ex mortuis reſurrexit.
Breuiter ergo voluimus, quantū potuimus, vel quæ occur
rerunt, dicere non prolixè, non laborioſè, non latiſsimè,
κομματι- ne faſtidium ingereremus legentibus. Siquid enim com-
κῶς per maticè dicitur: cum dulcedine & ſuauitate legitur. Ergo
commata & nos dicamus cum talibus, quia filij prophetarum ſum⁹,
& inciſa & credentes ſcimus nos cum membris Chriſti eſſe. Quis
exurget mihi aduerſus malignantes, aut quis cōſiſtet mi-
Pſal. 93. hi aduerſus operantes iniquitatem? Niſi quia domin⁹ ad-
iuuit me, paulominus habitaret in inferno anima mea.
Ecce hoc dicamus quotidie deo purgata & eliquata men
te, iugi oratione, conquadratis moribus, trutinata cōſue-
tudine, vt gratiam Dei non in vacuum ſuſcipiamus, ſed
2.Cor.9. faciamus in eadem gratia fructum iuſtitiæ ob meritum
vitæ perpetuæ.

IN PSALMVM, CANTATE DOMI- *no canticum nouum, cantate domino omnis terra. Homilia Deſ. Eraſmo interprete.*

EGregium veréque mirandum hymnum ſpirituali ly-
ra nobis reſonuit hymnographus Dauid, dū prophe-
tica lingua ſermonem texuit euāgelicum, & antiquis ſer-
monib⁹ nouas res ſignificauit. Quid enim inſonuit? Quē-
admodum modò audiuimus? *Cantate domino canticum nouū, cantate domino omnis terra.* Conſydera chariſsime piéque
contemplare, vt prophetiam verbis adaptans euangeli-

cis,eundem reddat ſententiarum dogmatúmque concẽtum. Cantate, inquit,domino canticum nouum. Scimus fratres,quòd nouum canticũ à vetere diſtinguitur.Quærendum igitur quod ſit argumentũ cantici veteris, quod noui:hoc pacto ex rerum differentia conſequi poterimus veritatis intellectum. Primum omniúmque vetuſtiſsimũ canticum ad mare rubrum decantatum eſt:quo tempore admirandus ille Moſes virtute diuina tranſiit mare,ac pelagus vertit in terram,& canticum reſonans dicebat:Cãtemus domino,glorioſè enim glorificatus eſt: equum & conſcenſorem proiecit in mare. *Exod. 15* Fuit & aliud vetus canticum à beata Debbora decantatum,quũ proſtratis in bello hoſtibus, pro maximo quopiam trophæo erexit hymnũ victorialem. *Iudic. 5.* Inuenies & aliud canticum in deſerto cãtatum,quum puteum reperiſſent filij Iſrael,nouóque beneficio frui contigiſſet. *Num. 21.* Quin inſuper multam veteris cãtici mentionẽ inuenire licet iis qui verè ſynceréque verſantur in ſacris literis. Oportet igitur iam & recens illud & nouum quærere canticum, quam vim habeat,& quid proponat nobis contemplandum. Hic mihi vigilãter attende. Vetus cãticum vnius populi finibus circunſcriptũ erat,vnóque climate cõtinebatur,videlicet Palęſtinę,neque fas erat populo extra illud clima vet⁹ efferre cãticũ, ſed quum popul⁹ eſſet vnus,vnáque gens,vno loco vnóq; climate tum canticum tum religio vetus erat circunſcripta. *Veteris cãtici circũſcriptũ.* Teſtatur quod dico etiam beatus Dauid ſic alicubi loquens ſub perſona Iudæorum,qui erant in Babylonẽ abducti:Quomodo cantabimus cãticum domini in terra aliena? *Pſal.136.* Vides quòd non fuerit cõceſſum veteri cãtico per omnem ire terrã quæ ſub cælo eſt? Sed repetamus eã quæ dixerunt in Babylone verſantes. Tũc interrogauerũt nos qui captiuos duxerunt nos,verba cantionum,& qui abduxerunt nos,hymnum cãtate nobis de cãticis Sion. *Ibidem.* Dein lege circũſcripti, vetitíque ne in terra peregrina canerẽt diuina cãtica,reſpondent,Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Vetus itaque canticum adeò anguſtis finibus circũſcribebatur,quemadmodum modò dicebã,intra populum vnũ,vnámque regionẽ: ſed nouũ per omnem terrã incedit quæ ſub cælo eſt,& ab vniuerſo

decantatur orbe:eóq; propheta quũ dixiſſet, Cantate domino cãticum nouum:protinus adiecit, Cantate domino omnis terra. Vide quomodo explicat donũ, vide quomodo dilatat theologiam, vide quomodo oſtẽdit diſcrimen inter canticũ nouũ,& vetus illud anguſtis finibus circunſcriptum. Ac nequis humanis coniecturis cæcutiat in huius rei contẽplatione, nec euangelicæ gratiæ vim tacuit: ſed cùm dixiſſet, Cãtate domino omnis terra, rurſum adiecit, *Annunciate diem ex die ſalutare eius.* Quod ſalutare? profectò liquet, ꝙ de multis hymnis celebranda ſeruatoris diſpenſatione loquitur: ꝙ deus amore generis humani, inter homines verſatus eſt: ꝙ medicus ad ægrotantes aduenerit: ꝙ caligantibus lux affulſerit: ꝙ errantibus apparuerit via, illa inquam via, quæ & hodie clamat in euangeliis, Ego ſum via, veritas, & vita. Sed operæprecium eſt fratres diſcere, quã ob cauſam deus populum illum loco & climate circunſcripſerit, tum cur illi nõ permiſerit per vniuerſam terrã canere laudes diuinas. Nam illud oportet in primis pulchrè noſſe, ꝙ deus non vertitur nec immutatur, nec ab vna ſententia in aliam dimouetur, vt nũc hoc decernat, nunc diuerſum: ſed ꝙ quũ ipſe maneat immotus & immutabilis, ſeſe ad humanam attemperat imbecillitatem. Crebrò, fratres, loquitur deus ac leges præſcribit, non vt ipſe poteſt, ſed vt nos capere valemus. Poterat & per vetus canticum accendere lucernam gentibus: ſed non erant qui lucernã manibus attingerent, validi ad pietatis prædicationem. Etenim ſiqui acceperũt, nõ obtinebant pietatis ſermonẽ, quî potuiſſent in alios pietatis legẽ transfundere? Verũ quoniã populus ille ſegnis erat & incredulus, vt facilè gentiũ abominationibus ſeductus ſeſe ſubmitteret, vno loco ſeptus eſt, quò poſſet ſolus apud ſe exercere pietatis legẽ. Idem facit frequenter & maritorum hominũ quiſque, quoties vxorẽ habet ſuſpectam, circunſcribit illã vno loco, thalamíſq; includit, eunuchos adhibet, & omnẽ apponit cuſtodiã: in ſumma, nihil non facit curátque eorum quæ ſeruant pudicitiam, eò quòd illa non habet verum amorem, ac pudicæ mentis cuſtodiam, quæ caſtæ fœminæ ſolet eſſe familiaris. Atqui pudicam benéque moratam habet vxorem, à nulla eam

Ioan. 14.

Deus noſtræ ſe attemperat imbecillitati.

κανών.

Cõfirmat ſimili.

progreſsione prohibet, quippe qui certũ pignus habeat, vxoris affectum. Illa prodit in forum, & extinctus eſt zelus: congreditur cum multis viris, nec vſquam eſt zelotypiæ morbus, eo ꝙ pudica mulier ſecum habeat cuſtodem ac pædagogum, morum integritatem. Quod igitur inter nos homines geritur, idem facit & deus. Ac nequis dicat incongruam eſſe ſimilitudinem quam propoſui, deus hoc modo copulatur populo, quo vir vxori, non iuxta corporum vnionem, ſed iuxta mentis affectum, ac beneuolentiam. Idem ergo etiã in vetere teſtamento ſynagogã alloquens per prophetam manifeſtò dixit: Deſpõſaui te in iudicio & in miſericordia, & in iuſtitia, & in agnitione. Interpretatus eſt dei copulã: corpora corporibus applicantur, verũ in cõmiſtione dei, anima deo conglutinatur. Et quemadmodũ illic dictũ eſt, & adglutinabitur vxori ſuæ, & erunt duo in carnẽ vnã: ſic anima quũ deo verbo vnitur, clamat: Adhæſit anima mea poſt te, me autẽ ſuſcepit dextera tua. Habebat igitur vetꝰ ſynagoga pro viro legẽ, quẽadmodum hodie teſtatur Eſaias per apoſtolũ loquens, nã prophetica voce Paulus vſus eſt, dicẽs, ſicut ſcriptum eſt: Multi filij deſertæ magis q̃ eius quæ habet virũ. Quoniã igitur ſynagoga illũ virum habuit, videlicet legem (reſumam enim quod dicebã) erat autem ſuſpecta, quòd vbique charitatem deo debitam proderet idolis, conſcientiã habens illorum cultu pollutam: redarguit illam deus ita loquens, Et mœchata eſt cum lapide & ligno, ac mei oblita eſt, dicit dominus. Quoniam ſuſpectam habebat mentem ſynagogæ, meritò illam loco circũſcribit, templóque veluti thalamo cuidam includit, nequaquam permittens vt quouis loco ſibi conſtituat altare: ſed vniuerſa quidem Iudæa ac Palæſtina erat populi, cæterùm vnicus erat locus habens altare. Eapropter & Moſes quum ſciret vxoris mores ſuſpicioni obnoxios, (vxorem autem ſcriptura hactenus appellat ſynagogam) ſciens igitur mentẽ ſynagogæ meritò ſuſpectam, prius illã appellat, dicens, Attende tibi Iſraël, nequãdo offeras holocauſtomata tua, & victimas tuas in omni loco quemcũq; inueneris, ſed in loco quem elegerit dominus deus tuus. Videte quàm circũſcripta ſit, & quidẽ meritò fratres? Quum enim in vno lo-

Deus ita populo vt vir vxori copulatur

Geneſ. 2.

Pſal. 62.

Eſa. 45.

Galat. 4

Hiere. 3.

Synagoga.

Deu. 12.

co accepiſſet altare,totum locum impleuit ſimulacrorum
Hiere.44 cultu,ſicuti clamans Hieremias teſtatur,Iuxta numerum
ciuitatum erant dij tui Iuda, & iuxta compita Hierſuſalẽ
ſacrificabas Baal. Si ergo quum accepiſſet vnum locum,
terram omnem impleuit adulterio:ſi plena libertas fuiſ-
ſet conceſſa,cogita in quam enormem incidiſſet inconti
nentiam. Ob hanc cauſam, fratres, etiam canticum loco
circunſcriptum eſt,& altare loco definitum,& populus il
le loco concluſus. At eccleſia quæ vbique Chriſtum in ſe
circunfert, innumeróſque martyres immolauit ob chari-
Eccleſia. tatem quam gerit erga virũ, à nullo prohibetur loco: ſed
in omni loco ſunt altaria, in omni loco doctrina. Hæc
prædixit deus per prophetam. nam & eccleſiaſticam ex-
primens ſinceritatem, & alterius populi ingratitudinem
Mala.1. traducens,ad illos loquitur: Non eſt mea voluntas in vo-
bis,dicit dominus omnipotens, nec accipiam hoſtias de
manibus veſtris:quoniam ab exortu Solis vſque ad occa-
ſum,nomen meum glorificatum eſt inter gentes, & in o-
mni loco ſacrificium offertur nomini meo,& ſacrificium
purum. Vide q̃ luculenter,quámq; dilucidè myſticam in-
terpretatus eſt menſam, quæ eſt incruenta hoſtia. Thy-
Thymiama purũ, ſacra preces. miama verò purũ appellat ſacras preces, quæ poſt hoſtiã
offeruntur. hic enim ſuffitus deũ refocillat,nõ is qui à ter-
renis radicibus ſumitur, ſed qui à puro corde exhalatur.
Dirigatur igitur oratio mea tanq̃ incenſum in conſpectu
tuo. Vides vt vbique locorũ conceſſum eſt angelicũ illud
Pſal.140 ſacrificiũ inclareſcere? vides nullis finibus circũſcriptum
neque altare,neque canticũ? In omni loco thymiama of-
fertur nomini meo. Eſt igitur hoſtia pura, prima quidem
myſtica menſa,cæleſte ſumméq; venerãdum ſacrificium.
Hoſtiæ veteris legis multæ. Eſt autẽ & in nobis varia ſacrificiorũ differentia. Poſtea q̃
enim lex in veteri teſtamento multas habuit hoſtias. aliã
pro peccatis, aliam quæ dicta eſt holocauſtoma, aliã vo-
catam laudis,aliam ſalutaris, aliam pro leproſis mundan
dis,breuiter alias & multas & varias pro his qui innume-
ris expiationibus cẽſebantur,omnino magnus erat & mo
Hoſtia gratiæ, vna. do carens numerus ſacrificiorũ in lege: quæ omnia noua
gratia ſuperueniens vno cõplectitur ſacrificio, vnã ac ve
ram ſtatuẽs hoſtiã. Habemus autẽ & nos in nobis ipſis va

rias immolationes,nō quę iuxta legē incedūt,ſed quę decent euangelicā gratiā. Viſne has cognoſcere victimas, quas habet ęccleſia,quū ſine ſanguine, ſine fumo,ſine altari,cæteríſq; ceremoniis, munus euangelicū ſurſum aſcendit ad deū,quódq; ſit ſacrificiū mundū & immaculatum? Audito ſanctā ſcripturā tibi palam exponentē hanc differentiā ac varietatē. Eſt igitur primū ſacrificiū, quod antè dixi,ſpirituale illud ac myſticū donum, de quo Paulus ait,Imitatores eſtote dei tanq̄ filij dilecti,& ambulate in dilectione, quēadmodū & Chriſtus dilexit nos, tradidítq; ſeipſum pro nobis deo ſacrificiū & oblationē in odorem ſuauitatis. Alterum ſacrificium eſt martyrum: & quæ teſtatur hoc ſcriptura? Audi Paulum:Obſecro vos fratres, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam,ſanctam,gratam deo. Habes primam hoſtiam quæ dicitur ſalutaris,habes ſecundam martyrum, tertiam precationis: Dirigatur deprecatio mea tanq̄ incenſum in conſpectu,ſublatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. Quarta eſt quæ offertur laude,hoc eſt per hymnos, Sacrifica deo ſacrificium laudis. Quinta eſt per iuſtitiā:Tūc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ. Sexta offertur per eleemoſynā: Sacrificiū, inquit,mundum & immaculatum, viſitare pauperes & orphanos in afflictione ipſorum. Septima fit in iubilo. Iubilum autem eſt victorialis in bello applauſus. Nam aliud eſt ololygmos, hoc eſt,clamor:aliud alalagmos, hoc eſt, iubilatio. Quū poſt victoriam in bello milites vociferantur,ea eſt iubilatio,victoriæ ſignū, eóq; propheta eos qui conſpecturi erant Chriſti victoriam,hymnum vociferantes aduerſus hoſtes,beatos appellat,dicens: Beatus populus qui ſcit iubilationē. Iubilatio igitur eſt victorialis in bello plauſus. Poſteaq̄ ergo ſeruator victoriam tulit deuictis omnibus inimicis,dicens : Confidite, ego vici mundum:hymnum hunc offerentes victori,perficimus iubilationem,quam propheta beatam vocat,dicens:Circuiui & immolaui in tabernaculo eius ſacrificium laudis & iubilationis. Eſt & octauum quoddam ſacrificium deo, ſpiritus contritus:Cor contritum & humiliatum, deus nō deſpiciet. Vides quales hoſtiæ à nobis tractentur. Eſt & aliud nonum ſacrificium , quod peragitur per euangelij

Victima ſeu hoſtiæ eccleſiæ.

Ephеſ. 5.

Rom. 12.

Pſal. 140

Pſal. 106

Ibid. 50.

Iacob. 1. d

Iubilum quid.

ὀλολυγμός.

ἀλαλαγμός.

Pſal. 88.

Ioan. 16.

Pſal. 26.

Pſal. 50.

prædicationem. is eſt ſermo doctrinæ, de qua Paulus apoſtolus ait: Adminiſtrantes euangelium dei, vt fiat oblatio gentiũ accepta, & ſanctificata in ſpiritu ſancto. Vides quã declarauit etiã euangelij prædicationem offerri deo? Habes igitur primum ſacrificiũ illud ſalutare donum, ſecundum martyrum, tertium deprecationis, quartũ iubilationis, quintum iuſtitiæ, ſextũ eleemoſynæ, ſeptimũ laudis, octauum compunctionis, nonum humilitatis, decimum prædicationis: tametſi quidam prætermiſi, quũ animo nouem enumerarim, putaui me tradidiſſe decẽ. Quódnam igitur ſacrificij genus prætermiſſum eſt? Eſt decimum ſacrificium, fructificationis, de quo loquitur Paulus: Accepi quæ à vobis miſſa ſunt per Epaphroditũ, ſacrificium acceptabile in odorẽ ſuauitatis. Vides beneficẽtiã in ſanctos, à Paulo vocari ſacrificiũ. Habes igitur varias ſacrificiorũ formas. Sacrifica deo ſacrificiũ laudis. Laudaui vos oẽs fratres, imò potius omnes laudauimus & ante oĩa deus, ſacrificiũ quod exhibuiſtis. loquor de beneficẽtia in pauperes, vt qui miſerti eſtis eorum qui in foro cõculcabantur clamantes ad deum, & per vos exauditi ſunt. Imitati eſtis dei benignitatem, depuliſtis à foro mendicitatis probrum, proceſsit eleemoſyna, & extinxit dedecus. dedecus enim diuitũ eſt clamor pauperum. Theſaurizaſtis theſaurum, diuitias iuſtitiæ. Nam hunc theſaurũ oportet habere præ oculis, theſaurum veritatis, theſaurum iuſtitiæ, theſaurũ benignitatis in pauperes. Siquidẽ duo fratres ſunt theſauri, vnus qui reponitur malis, & alter qui bonis recõditur. Theſaurus malorum eſt inobedientia & intractabilitas, & iniquitas: de qua dicit Paulus: Ignoras ꝙ bonitas dei ad pœnitentiam te inuitat, ſed iuxta duritiam tuam, & cor impœnitens, theſaurizas tibi irã in die iræ, & reuelationis & iuſti iudicij dei? Vides theſaurum peccatorum reponi operantibus iniquitatem. Nunc vide theſaurũ qui ex humanitate erga pauperes, reponitur operãtibus iuſtitiam. Audi Paulum Timotheo ſcribentẽ: Præcipe his qui diuites ſunt in pręſenti ſeculo, ne animis efferãtur, neque ſpem ponant in incerto diuitiarũ, ſed vt benefaciãt: diuites ſint in operibus bonis: vt faciles ſint ad impartiẽdum & communicandũ, theſaurizantes ſibi theſaurum in futurum, vt

Rom. 5.

Epilogus ſacrificiorum 10.

Philip. 4.

Clamor pauperũ, diuitũ dedecus.

Theſauri duo.

Rom. 2.

1. Tim. 6.

rum, vt veram apprehendant vitã. Vides theſaurum bonorum, vides theſaurũ malorũ. Et apud quem hic theſaurus deponitur? Clarum eſt ꝙ apud deum: nam ille & malorum theſaurum reponit ad retributionem. Et alteros quidem vlciſcitur, alteris verò rependit præmia. Vis ipſe videre, quis theſaurorum horum perfectam habet memoriam, cuſtodiámq;? Per Moſem loquitur de iis qui perpetrant mala, De vinea Sodomorum, vinea eorũ, & palmes *Deut.32.*
illorum ex Gomorra: vua eorum vua fellis, botrus eorum botrus amaritudinis. venenum draconum vinum illorũ, & venenum aſpidis inſanabile. Et poſteaq̃ commemora- *Ibidem.*
uit opera iniquitatis, protinus adiunxit: Nónne hæc omnia condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis? in die vltionis retribuam, in tẽpore quum lapſus fuerit pes eorum. Ad hunc modum diſpẽſat theſaurum iniquitatis his qui operantur iniuſtitiam. Diſpenſat & theſauros regni, de quibus loquitur & Eſaias: Venit ſapientia & ſcien *Eſa.33.*
tia, & pietas à deo. Hi ſunt theſauri iuſtitiæ, de quibus & ſeruator ſanctis diſcipulis ſuis loquebatur: Theſaurizate *Luc.12.*
vobis theſaurũ indeficientẽ, æternũ in cælis. Atque idem diuiti loquens, Veni, inquit, ſequere me, & habebis the- *Ibid. 18.*
ſaurũ in cælis. Fugiamus itaq; theſaurũ iniquitatis, & recondamus theſaurũ eleemoſynæ bonũ opus, quódq; poſſit omne peccatũ extinguere, quod idoneũ ſit ad ſoluendã *Eccle.3.*
omnem iniquitatẽ. Atque vt planè cognoſcas quantã ha- *& Luc.11*
beat vim eleemoſyna, attentius conſidera quæ dicuntur. Peccata quædam ſpectant ad deum, quædã ad hominem: veluti impietatẽ committere, blaſphemias euomere, ac violare tẽplum dei, aut eccleſiam dei perſequi, aut ſacerdotes afficere contumelia, hæc omnia referuntur ad deũ. Cæterùm mœchari, furari, iniuriam facere, hæc intra conſuetudinem quæ nobis cum conſeruis eſt, conſiſtunt. Multiplex autẽ eſt differentia eorum quę cõmittuntur in deũ, & quæ in homines. Nihil itaque peius iniquitate, neque quicq̃ infœlicius iniquitate aduerſus deum, neque quicq̃ magis impium, q̃ aduerſus deum blaſphemia. Et tantam tamen impietatem eleemoſyna valet diluere, non ſi perſeueret in blaſphemia, ſed ſi per pœnitentiam peccatum reuocet. Ne quis mihi hîc obſtrepat dictis meis perperam

Peccatorum quædam ad deũ, quædã ad hominẽ ſpectant.

intellectis. non enim mihi ad amentium amentiam, ſed apud vos fideles ſermo eſt, apud veritatis collactaneos. Nihil ſceleſtius impietate, nihil ſceleſtius blaſphemia: & tamen tantum malum per eleemoſynam diluitur, ſiquis vere acceſſerit veritati. Sumo mihi ad probationē veterē Danielis hiſtoriam. Balthaſar Nabuchodonoſoris filius quum aliquando debaccharetur in res diuinas ac ſancta

Dan. 5. violaret, auſus eſt in prophano cōuiuio ebriorum impiorum ac blaſphemorum, ſacra vaſa, quæ Hieroſolymis ſuſtulerat, in medium afferre, iiſque pro temulentiæ inſtrumentis abuti. Et exportauit, inquit, vaſa dei quæ erāt Hieroſolymis ſancta, & bibit ex illis ipſe, & vxores illius, & pellices & concubinæ illius. Violauit autem diuina, non tantùm per menſam prophanam, verumetiam per intemperantiam. Atqui tantum etiam malum deus lenitate ſua tulit, illa malorum tolerans vis, illa opulenta gratia, illa benigna copioſáq; humanitas, quæ acceptat pœnitētiam noſtram, & vindictam prorogat. Debacchātem in ſancta tolerat deus, & ſententiam aduerſus illū proferre differt.

Ibidem. Extitit, inquit, dum hæc fierent, in ſuperficie parietis, hoc eſt, in incruſtamēto, talus manus à vola vſque ad digitos, ſcripſitq; in pariete, Mane, Thecel, Phares: & verba erant Hebraica, ac miraculi nouitas expauefecit tyrannum cū conuiuis ſuis. Requirebatur ænigmatum ſolutio, nec inueniebatur. accerſiuit cōplures interpretes, qui non habebant quod dicerēt de eo quod videbatur. Vocatur Daniel in medium. oportet enim primùm conſilio deſtitui mendacium, atque ita demum eluceſcere veritatem, quemadmodum in Ægypto quum hærerent magi ac ſapientes,

מנא numerauit. תקל ponderauit. פרץ diuiſit, chaldaica ſūt.

Gene. 41. móxque Ioſeph interpretans aperuit veritatem: ita & in Babylonia, redarguta omni humana ſapientia, mox dei ſapientia per fidelem famulum eluxit. Vocatus eſt Daniel, ingreſſus eſt ſanctorum verborum propheta, ſpiritualis ſcripturarum liber, magni regis interpres. Atq; vt cognoſcas quid interſit inter hominem ſimplicem, & hominem dei, qui natura quidē purus eſt homo, mente verò immortalis, introgreſſus ad illud cōuiuium impietatis, aduoca-

Dan. 5. tur ab eius cōuiuij principe, videlicet rege, qui ait ad illū: Scio quòd ſpiritus dei ſanctus ſit in te. Explana nobis ſcri

pturam hanc,quid ſibi velit. Honoras famulum,& contu
melia afficis dominum? hominem reuereris,& deum con
temnis? Confiteris ſpiritum ſanctũ,& ſancta polluis?Scio
quòd ſpiritus dei ſanctus ſit in te. Etenim ſub patre meo
copioſior ſpiritus erat in te. Si igitur hanc quæſtioné diſ-
ſolueris,purpuram indues, & torquem aureum circa col-
lum tuum. At beatus & admirandus ille, pro nihilo du-
cens hominum munera,ſed ſuper omnia veritatem hono
rans,ait: Rex,munera tua alteri da viro, ac dona tua aliis
largire: ego tamen ſcripturam enarrabo. Et quod erit in-
terpretationis præmium? A deo merces veniet. Quin po
tius hoc ipſum mihi veritatis præmiũ erit,interpretari ve
ritatem,ac pietatem quæ infamatur,vindicare. Vide autẽ
admirandá iuſti ſapientiá:nõ protinus interpretatur ſcri-
pturam,ſed prius redarguit mentem regis dicens: O rex,
deus cæli dedit regnum & potẽtiam patri tuo Nabucho-
donoſor,inſuper honorem addidit illi,ſimiliter & tibi: &
vt ſermonem in pauca conferam, dedit tibi deus regnum
& potentiam,& tu oblitus es dei, & exportaſti vaſa illius
aurea argenteáque, atque ex his potaſti tu cum vxoribus
tuis,pellicibus & cõcubinis:eum verò qui habet in manu
ſpiritum tuum,non benedixiſti. ideo miſſus eſt articulus
manus à facie eius,ſcripſitq; in ſuperficie parietis ſenten-
tiam ipſius. Atque hæc ſunt verba: Mane,numerauit deus *Dan.5.*
regnum tuum, & cõpleuit. id enim ſonat Mane, Syrorũ
lingua,atque itidem Hebraica: Thecel, librauit deus re-
gnum tuum,& dedit illud Perſis ac Medis. Nam id tem-
poris tantùm erat regnum Babyloniorum. Cõſidera illud
admiratione dignum, quomodo declarauit deum omnia *Sap.11.*
numero & menſura facere. Librauit,inquit, ac mẽſus eſt.
nihil enim ab illo fit abſque menſura,nihil ſine pondere,
nihil ſine congruentia: ſed iuſta menſura vindictam infli-
git:quúmq; punit, trutina librat vltionem, pro delictorũ
modo eam rependens,ne maior ſit commiſsis, ſed con-
gruens. Eóq; deus aliquando cõminans Iudææ, quũ prius
eſſet ſublata atq; extincta Samaria,dicit: Et extendam in *4.Reg.21*
Hieruſalẽ mẽſura Samariæ, & trutinas domus Ephraim.
pro eo ꝙ erat, eandẽ vindictã admetiar his, quã illis ſum
admenſus. Neque enim mẽſura caret diuina vindicta,ſed

menſura & regula & trutina menſurata eſt, ſicut ſeruator
Mat. 7. loquitur in euangeliis: Qua mẽſura menſus fueris, reme-
Mar. 4. tietur tibi. Mẽſus igitur eſt deus, librauit, ac diuiſit, & im-
pletus eſt numerus regni tui, ait ad illũ. Quid aũt accidit?
poſt tam ſeueram ſcientiã mox induxit dicti ſolutionem.
Dan. 4. Et nunc rex conſilium meum placeat tibi, ac peccata tua
eleemoſynis redime, & impietatẽ tuam commiſerationi-
bus pauperum, ſi fortè propitius fiat deus delictis tuis. Vi
des quantã vim habeat eleemoſyna, quantũ valeat huma-
nitas, q̃ efficax iuſtitiæ opus operetur erga egenos miſe-
ricordia. Admonuit propheta, cui ſi obediſſet ille legis
tranſgreſſor, gratia fuiſſet cõſequuta promiſſum. Sed gra
tia quidem erat ſimplex, mens verò non recipiebat corre-
ἐπιφώ- ctionem. Adeò valida res eſt erga pauperes humanitas.
νημα. Reſecuit eleemoſyna captiuorum ſpeciem è foro: tollitur
captiuitatis ſpecies ex vniuerſa terra. Vidiſti forũ plenum
captiuis, & correxiſti inamœnum ſpectaculum: cõtrahet
deus vltionẽ vindictæ ſuæ quæ peccatis infligitur. Neque
enim iniuſtus eſt deus, vt obliuiſcatur animarum iniuſtè
interfectarũ, neque ſanguinis iniuſtè effuſi. Sublati ſunt
ſancti, ſed pro pietate mortui ſunt. Ne mihi reſpicias ad
captiuitatis belliq; ſpeciẽ, ſed illud ſpecta, quòd complu-
res ſuſcepto pro caſtitate certamine, mortẽ perpeſſi ſunt.
multæ virgines in tempore opportuno, videlicet in tẽpo-
re perſequutionis coronatæ ſunt, quum animę complures
eodem tẽporę expugnarentur. Ac ne putes illos deo indi-
gnos quorũ ſanguis effuſus eſt, iſtud eſt vetus hiſtoriarũ
Sãcti cur exemplum. Sẽper deus ſanctos exponit periculis, quò per
ſemper pe hæc declaretur pietatis vis, ne quis dicat: Cur ſi erant pij,
riculis ex ſublati ſunt? cur ſi erant pij, occiſi ſunt? cur ſi deo erant cu
poſiti. ræ, tantam ſuſtinuerunt oppugnationem? Audi Dauidem,
Pſal. 78. per vetera decantantẽ noua, Deus venerunt gentes in hę
reditatem tuam, polluerunt tẽplum tuum: ac non ſimpli-
citer templum, ſed tẽplum ſanctum tuum: poſuerunt Hie
ruſalem in pomorũ cuſtodiam, poſuerunt morticina ſer-
uorum tuorum eſcas volatilibus cæli, carnes ſanctorum
beſtiis terræ. Si hi tanq̃ indigni pietate traditi ſunt, illi
quomodo traditi ſunt? Si hæc nunc quidã patiuntur vt in-
digni deo, quomodo eadẽ illa veteres ſancti pertulerunt?

Quòd ſi idem deus permittit, hæc omnia ad vtilitatẽ ſuorum diſpenſans, ac per ſanctos emẽdans peccati maculã, nihil prorſus iniuſtum in his quæ diuina potentia permittuntur. Hæc permittit deus ad exercendas mẽtes noſtras: ac frequenter iuſti pro iniuſtis mortem perpetiuntur. Habes veterẽ congruentiam per antiquas hiſtorias. Pronunciauit deus aduerſus Adam, dicens: Terra es, & in terram abibis. Atque is quidẽ accepta ſententia, inter viuos cenſebatur: contrà, qui nihil peccarat Abel, interfectus eſt. Qui obnoxius erat culpæ, vita fruebatur, iuſt⁹ morti ſubiectus eſt, ídq; vtiliter. poſteaq̃ enim deus pronunciarat ſententiam aduerſus Adam, Quocunque die comederis, morte moriêris: non dedit morti poteſtatem ilico reum inuadendi, ne mors aduerſus genus noſtrum arriperet vera certáque contagia. Etenim ſi tranſgreſſos protinus arripuiſſet, pœna fuiſſet irreparabilis, citráque pœnitentiæ remedium. Sed ingreſſa eſt mors per iniuſtitiam, vt eiiceretur per iuſtitiam. Sublati ſunt iuſti, ſed extincti nõ ſunt: in memoria ſempiterna erit iuſtus. Sanguis iuſtorum effuſus eſt, ſed deus eos qui traditi ſunt tanquã viles & abiecti, filios appellat, & tanquam filios vlciſcitur. Porrò ꝙ qui ſimpliciter ab inimicis occiſi ſunt, filij dei dicuntur, ac tanquam filij vindictam accipiunt, ſermonem meum confirmat beatus Moſes. Quid autem ait in cantico? Exultate gentes cum populo eius, & adorent eum omnes filij dei, quoniam ſanguinem filiorum ſuorum vlciſcetur. Si filij dei, quomodo occiſi ſunt ab inimicis? Vides quòd deus permittit iuſtos occidi, ad probationem pietatis: nec violatum eſt verbum, vt confirmaretur ſenſus. Lætamini cæli, quoniam ſanguinem filiorum ſuorum vlciſcetur. Traditi ſunt tanquam alieni, & vindicantur tanquam filij. Exercitatio pietatis eſt martyrium, hoc eſt teſtimonium cui dens, & profeſſum. Et quomodo? Audi & conſidera, obſecro, demitte cogitationem ad ſermonis profunditatem. In omni tribunali quid aliud martyri proponitur, quàm vt abneget deum? Ac dum aduerſus hanc propoſitionem decertat, manifeſtã & irreprehẽſibilẽ arripit coronã martyrij. Super his verò ſanctis qui nunc occiſi ſunt, non erat iudex iudicans, ſed conſcientia. Cõplures enim interdum

Geneſ. 3.
Ibid. 4.
Ibid. 2.
γνώμη.
Pſal. 111.
Deut. 32.
Martyrij finitio.

(neque enim condẽno, ſed humanas cogitationes excutio) tranſgreſsi ſunt in cogitatione: veluti ſiquis aliquãdo in afflictione dixit, vbi eſt deus cui ſeruiui? vbi eſt de⁹ quẽ profeſſus ſum? Ibi procella ac tẽpeſtas, ibi periclitatur nauigium. Quòd ſiquis dum illis examinatur tẽpeſtatibus, denuò reſipuit ac dixit, Num hic mihi vita circunſcripta eſt? Num expectaui bona terræ? An non expectabam regnum? an non expectaui reſurrectionem mortuorum? An non magnificam angelorum vitam? An non vitam illam ſenij neſciam? Quid itaque me lædit mors, adferẽs bona æterna? Non perturbor tẽporariis, quum expectem æterna. Qui hæc expendit in animo, deũ habet ſuę cogitationis iudicem, habet patronum pium animum, habet tribunal metum, habet teſtem conſcientiam, quæ ipſi iuſtitiæ plectit coronam, & ante conſcientiam deum cælitus prẹmia diſtribuentem operariis pietatis. Etenim qui videt occulta, coronat in propatulo. Ora tu, inquit, patrem tuũ in abſcondito: & pater qui eſt in abſcõdito, reddet tibi. Ergóne qui orat in occulto coronatur? & qui in occulto cõtorquet mentem ad confeſsionẽ, non coronatur? Martyrium fratres non euentu tantùm æſtimatur, ſed etiam propoſito. Non quum martyr decollatur, tum fit martyr, ſed ex quo propoſitum oſtendit profitẽdi, martyr eſt, etiã ſi non patiatur quæ martyres ſolent. Et quis eſt qui hæc ſuo comprobat teſtimonio? Beatus ille Paulus, qui quum ſemel ſit mortuus, tamen oſtendit ſe quotidie mori. Quid enim, inquit? Quotidie morior per veſtrã gloriam, quam habeo in Chriſto. Quotidie morior. Quomodo moreris, qui viuis? moriebar propoſito, ſed ſeruatus ſum gratia dei. Quantũ erat in hominibus potentibus, & in me, quatenus meipſum expoſui, quotidie morior: quod autẽ ad gratiam attinet diuinam, tãquam doctor reſeruatus ſum eccleſiæ. Diſpenſat enim deus res ad vtilitatem hominũ. Et alios quidem tradit vt oſtendatur probata fidelium mens: alios rurſus ſeruat, vt cuſtodiat fermentũ eccleſiis. Non ſunt pollutæ virgines, ꝙ propoſitum ſit immaculatum, & animus immarceſcibilis. Et illud mihi conſidera frater, Virginitas citra controuerſiam accipit coronas: vtra virginitas, quæ eſt propoſiti, an quæ eſt neceſſitatis?

Tẽpeſtas martyrij. *Mat. 6.* *Eſt & martyriũ propoſito.* *1. Cor. 15.* *Virginitas propoſiti, et virginitas neceſſitatis.*

An neſcis quòd innumeræ virgines corporáque impolluta deceſſerunt ex hac vita? An non multæ filię gentiũ abominabilium & impiarum, tempus nuptiarũ expectantes, raptæ ſunt? An non multi iuuenes corpore incõtaminato poſt coniugium & nuptias morti ſunt traditi? Iuuenes, inquam, ethnicorum filij, Iudæorum filij, impiorum hæreticorum filij, abierúntque innumeri corporis virginitatem habentes? An apud tribunal Chriſti, tali virginitate præditæ turbæ dãtur coronę? non dantur coronæ virginitatis, fructum aufert neceſſitas. Quòd ſi nullus eſt neceſſitatis fructus, ſed tota merces eſt propoſiti, numerus ille innumerabilis manet incoronatus, virginitatem quidẽ habẽs ſed virginitatis propoſitũ non habens. Neque enim deus acceptum fert quod fit ex neceſſitate, ſed quod ex propoſito rectè fit. Si igitur illis innumeris virginitas non imputetur ad virginitatem, nec his quæ præter propoſitum inquinationis corruptę ſunt. Pollutum eſt corpus, ſed animi templum non eſt pollutum: violatum eſt corpus, ſed mens corrupta non eſt. Ne quis igitur reiiciat multitudinem ſanctorum in contumeliam & captiuitatem traditorum. Sæpenumero ſanctorũ eſt pro impiis pati. Seruator qui nihil peccauerat, pro peccatoribus traditur: & Eſaias clamat: Homo in via ſua aberrauit, & domin⁹ tradidit eũ pro peccatis noſtris. Atque idem rurſus. Qui peccatũ nõ fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, & dominus tradidit illũ pro peccatis noſtris, & pro peccatis populi venit ad mortẽ. Vides? Imitatores Chriſti ſunt, qui pro iniuſtis patiuntur. Accidit autem fratres & alio modo, vt aliquãtulum dilatem hiſtoriam, accidit vt etiam ex his qui occiduntur nonnulli peccatis obnoxij ſint: dominus autẽ per temporariam afflictionem diluit peccatũ, per corporum plagas extinguit animæ vulnera. His mors imputatur ꝓ ſupplicio. Quin & ægrotatio piis qui peccauerũt, imputatur pro ſupplicio. Et quis eſt qui iſta promittit? Paul⁹, neq; enim oportet quicquã dicere ſine teſtibus, ſoláque animi cogitatione. Nam ſiquid dicitur abſque ſcriptura, auditorum cogitatio claudicat, nunc annuens, nunc hęſitans, & interdum ſermonem vt friuolum auerſans, interdum vt probabilem recipiens: verùm vbi è ſcriptura diuinę vocis

Propoſito quod fit, deo placet, non quod ex neceſſitate.

Eſa. 53

Vt neſcit deſinere.

Scripturæ ſacræ teſtimoniũ, de floríb⁹ neceſſarium.

prodiit teſtimonium,& loquentis ſermonem,& audien- tis animum confirmat. Quis igitur ſermo nobis atteſtabi tur quod afflictiones & flagella hominibus illata imputã tur ad peccatorum remiſſionem? Audi beatum Paulum lo quentem de his qui indignè accedũt ad menſam myſticã.
1. Cor. 11 An ignoratis quod qui edunt indignè,ſibi edunt ac bibũt ad iudicium? Et quid continenter adiecit? Propterea in- ter vos multi infirmi,quoniam indignè acceditis ad men ſam:& dormiunt multi pro eo quod erat,moriuntur,tan- quã mors etiam pro peccato adueniat. His protinus an- nectit: Si enim nos ipſos iudicaremus,nequaquã iudicare mur à domino. Ergo domini iudiciũ eſt & morb⁹,& mors. Et quid mihi prodeſt poſt mortẽ? quis fructus poſt obitũ? Si nos ipſos iudicaremus,nequaquã iudicaremur. Cũ au tem iudicamur,à domino corripimur,ne cũ mundo con- dẽnemur. Deus enim iuſtificauit,ne iuſtos ſimul cum im piis perdat,néue ſimul condẽnet ſanctos cum prophanis, ídque valde conuenienter. Non enim par eſt,vt qui deum adorat, ſimul puniatur cũ eo qui deũ afficit blaſphemiis: & eodẽ modo plectatur piè colens deúmque glorificans, quo blaſphemãtes & deſpectui habẽtes veritatẽ. Propter- ea deus occultis & inuiſibilib⁹ modis variè flagellat pios delinquentes,quò videlicet nos puros exhibeat magno il li tribunali: vt quum hic corripuerit,illic imputet pręmiũ.
Vt neſcit deſinere. Denuo reſumite ſermonẽ apoſtolicę intelligentiæ, Si nos ipſos iudicaremus,nequaquam iudicaremur. Cum autem iudicamur,à domino corripimur,ne cum mundo condẽ-
Pſal. 93 nemur. Huic dicto cõcordat & beatus Dauid: Beatus,in- quit,homo,quemcunque corripueris domine, & de lege tua docueris eum,vt mitiges ei à diebus malis. Qui enim hic correptus fuerit,in requie erit,ac minus experietur di uinum iudicium. Ne mireris,ſi primùm hic caſtigatum li berat in futuro ſæculo. Reperis enim in diuina ſcriptura certiſſimum argumentum Sodomitarum, ac nihilo dete- rius habitatorum Gomorræ. Nihil illis magis impium,& tamen quoniam hic pœnas dederunt,mitius illos in iudi
Matth. 11 cio tractandos promittit dominus. Et tu Capernaum,quę vſque ad cęlum elata es,vſque ad infernũ detraheris: quo niam ſi in Sodomis factæ fuiſſent virtutes quæ factæ ſunt

in te,manſiſſent ad hunc vſque diẽ: veruntamen tolerabilius erit terræ Sodomorum,& terræ Gomorræ in die iudicij,quàm vobis.Proinde ſi Sodomitis tolerabilius iudiciũ reddit, quòd in hac vita puniti ſunt: cogita quomodo pij qui hic caſtigantur,futurum effugiũt iudicium. Quod iudicium nobis omnibus cõtingat effugere,& cum fiducia ſiſti ad tribunal Chriſti,cui gloria in ſæcula, Amen.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI *explanatio in Pſalmum, Dominus regnauit,exultet terra.* *Pſal.96*

ICtus à vipera Paulus manu,ſpiritus ſancti virtutẽ quę in ſe habitabat, his qui illic erãt, etiam non dedita opera oſtendit,vſus vipera teſte.Erat enim & ipſa non mẽdax teſtis,ſignificans Dei apoſtolum eſſe eum quem inuaſerat.Vides ſanctis & feras,quę vocem non emittũt,teſtificari?Et voce quidem carent:ſed opera miraculũ clamãt. Atque non ſolùm ſanctis ferę teſtificantur,ſed & ſeruiũt. Sic & Ionæ cetus triduò ſubiugalis fuit, & quò intus gubernans,nõ quò ipſe volebat ducẽs. Sic corui Heliæ quotidie cibos ceu domino afferebant. Sic leones Danieli mãſueſcebant,& viri ſanctimoniã etiam non loquentes prędicabant. Sic edax ignis in tribus pueris ſanctum & diuinum ternarium reuerebatur,& tremebat. Suæ enim naturæ oblitus,tam nihil nocuit,vt etiam capillum læſioni valde obnoxium non offenderit. At Chriſto meo teſtificabãtur & venti,ac mare, qui cum diſcipulis ſuis in nauim aſcẽdit,dormiuítque in prora,& cum ſtridentes valida tẽpeſtate venti mare è profundo commouerẽt,maréque valde turbidum, fremebundo ſonitu, & ſpumis niualibus, ſalſam his qui in naui erant,minaretur mortem:nauis autem à fluctibus crebris & à mediis furentium ventorum turbinibus circulo verteretur,& nauigantes futuræ mortis periculum plorarent,ſurrexit, increpauítque mare ac vẽtos:factáque eſt magna & inexpectata trãquillitas,ita vt ij qui in naui miraculum videbant,& à mari ventíſque teſtimonium accipiebant,cum iuramento dicerent, Verè hic dei fili' eſt. Quis paſtor ita agnas ſuas placauit,vt Da

Act.28 *Ionæ.2* *Matt.12* *3.Reg.7* *Dan.6* *14.* *Ibidem. 3* *Mar.4.d* *Luc.8.c*

Dan.6.14 niel efferos leones? Quis rex tam pernices Indos habet,
3.Reg.17 vt Helias coruos? Quis diſcipulũ ita abſque murmure ho
Ionæ.2 ſpitalitatem exercere docuit, vt Ionas cetũ in mari? Quorum armatorum exercitus regẽ ſuum ita illæſum ſaluauit, & alienigenas ab impetu coercuit, vt Chaldaic⁹ caminus Chaldæos ciues vrbis exuſſit, & Hebræos ſeruauit? Qui ſerui ita domino ſuo cum timore & tremore obtemperarunt? *Dominus regnauit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ.* Et quæ cauſa exultationis & lætitiæ? Niſi quid boni magníq; factũ eſſet, propheta nõ dixiſſet, Domin⁹ regnauit.
Chriſti regnũ quã efficax. Chriſtus enim vbi regnauit, ſolutum eſt peccatum, diabolus confuſus eſt, dæmones fugerunt, aculei mortis cõfracti ſunt, paradiſus olim Adæ clauſus, apert⁹ eſt. Spinæ peccatorum noſtrorum extirpatæ ſunt: & tribuli quidem eradicati ſunt, triplici autem gratia caput meum coronatũ eſt. Soluta mea vetus maledictio. Iam ego nõ timeo, Ter
Gen.3 ra es, & in terram reuerteris. In baptiſmate enim depoſui terram, & cælum indui: & nunc audio, Cælum es, & in cælum aſcendes. Dominus ergo regnauit, exultet terra, lętẽtur inſulæ multæ. Non iam ſub terra iaceo, non iã in abſtruſis & ſilentibus tenebroſiſque diaboli ſpecubus & labyrinthis in inferno detineor. Meũ eſt poſthac nubes trãſcendere, & propter regnãtem Chriſti gratiam, ſurſum in cælum currere. Cuius rei teſtimonium non deeſt. Rapie-
1.Th.4 mur in nubib⁹, inquit Paulus, in occurſum domini, ſicque ſemper cum domino erimus. Dominus regnauit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ. Non iam Heua timet Adam opprobrantẽ, nam in maribus eius ruina reparata eſt. Nõ iam timeo ſerpentem aliorſum caput inclinantẽ, ſupérque ventrẽ euntem, ac calcaneum obſeruantem. Non iã timeo ictum virulentum: nõ enim ſum vltrà terra, ſed ſal. Serpenti enim dicit dominus maledicturus: Terrã come-
Gen.3 des iuxta dies vitæ tuæ. Ante Chriſti aduentũ terra eram, comedebar à ſerpente: vbi autem venit dominus, in ſalẽ me mutauit. Diſce dilecte quomodo ſal fit: vt cum didiceris quomodo fiat, teipſum in re illa agnoſcas. Sal ex aqua
Sal ex aqua & vẽto fit. fit & vento. Sal meritò appellauit nos dominus, quoniam ex aqua & ſpiritu regenerauit. Dominus igitur regnauit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ. Quòd autem nõ om

nes,ſed multæ:multæ orthodoxorũ eccleſiæ ſunt:quæ au tem expertes ſunt rectæ fidei,hæreticorum ſunt eccleſiæ: quæ quomodo lætificabũt regẽ Chriſtũ,quem tam variis modis contumeliis afficiunt?Si quidem vocare licet eorũ conuenticula,eccleſias,& non potiùs vulpium cauernas. Sunt enim vulpes non imitatione naturæ,ſed voluntatis. *Hæretici vulpes.* Itaque ſi accedat dominum meũ Chriſtum Arrius,Eunomius,vel Macedonius,& dicat illi: Sequar te quocunque *Luc.8.* ieris:appoſitè etiã ipſi reſpondetur:Vulpes foueas habẽt & volatilia cæli nidos,filius autem hominis nõ habet vbi caput reclinet.De his dicit ſapiẽs:Apprehẽdite nobis vul *Can.2* peculas,quæ demoliuntur vineas.Vulpeculæ ſunt hæreti *Vulpeculæ* corum diſcipuli,qui ſcilicet ingreſſi in eccleſias noſtras, fideles qui in vinea Chriſti vt botri ſe exhibent,falſa doctrina ſubuertunt.Corrumpunt enim bonos mores collo *1.Cor.15* quia praua.Dominus regnauit,exultet terra,lætẽtur inſulæ multæ.Deinde quid ſequitur,*Nubes & caligo,in circuitu eius.*Nubes olim Hebręos ex Ægypto egrediẽtes tegebat, *Exo.13* radióſque Solis feruescẽtes obſcurabat, illos autem ſuis ſplendoribus illuſtrabat.At ſi clariorem nube videre vis, aſcẽde in montem cum Petro,Ioanne,& Iacobo,videbiſque illic nubem lucidam,& vocem è nube venientẽ: Hic *Matth.3* eſt filius meus dilectus,in quo mihi cõplacui. Quid autẽ eſt nubes & caligo in circuitu eius?Aliud eſt nubes,aliud *Nubes.* caligo.Nubes eſt tenuiſsimus aëris lucidi cõtextus,lucẽ aliquam de ſe emittens.Caligo verò craſsior eſt & nebu *Caligo.* loſa obtenebratio.Quomodo igitur, Nubes & caligo in circuitu ei⁹?pri⁹ ponitur nubes,poſtea caligo:ita in Chriſto primùm eſt diuinitas, poſtea humanitas. Nubem dicendo,diuinam eius & luculentam deitatis pulchritudinem inſinuat:caliginis autem nomine humanum ſignificatur integumentum.Hac enim caligine Deus Sermo viã ſuam occultauit.Audi & alio loco prophetam dicentem: Carbones ſuccẽſi ſunt ab eo:& inclinauit cælos,& deſcẽ- *Pſal.17.* dit,& caligo ſub pedib⁹ eius.Pedes dei dixit, vt viam ei⁹ ſuper terram ſignificaret.Carbones ſuccẽſi ſunt ab eo, & inclinauit cęlos,& deſcendit,caligóque ſub pedibus ei⁹. Occultauit enim viã ſuã tegumento carnis,vt ignota eſſet aduerſariis virtutibus multifaria ſuæ ſapiẽtiæ via.Nã

1.Cor.2. ſi cognouiſſent, dominum gloriæ vtique non crucifixiſ-
Pſal. 76. ſent:ſicut & propheta dicit:In mari via eius, & ſemitæ e-
ius in aquis multis,& veſtigia eius non cognoſcentur. Et
veſtigia eius non cognoſcentur,dicit propheta:Eunomi⁹
Pſal.17. autem diuinitatis generationem inueſtigare audet. Et in-
clinauit cælos,& deſcendit,& caligo ſub pedibus eius:&
aſcendit ſuper Cherubim & volauit,volauit ſuper alas vẽ
torum. Non quòd pennas habeat dominus,& volet,dixit
Alæ ven- propheta: Volauit ſuper alas ventorum. Alæ ergo vento-
torũ ſunt rũ quæ ſunt? Vtique angeli:vnde & alibi dicit: Qui facit
angeli. angelos ſuos ſpiritus,& miniſtros ſuos ignem ardentem.
Ibid.103. Porrò quod dixi caliginẽ craſſiores tenebras, nequis me
fabulari putet,& nõ rem dicere vt eſt, teſtatur etiam hoc
propheta ipſe. Et aſcẽdit ſuper Cherubim,& volauit:vo-
lauit ſuper alas ventorũ, & poſuit tenebras latibulũ ſuũ.
Chriſti tẽ- Quæris quales tenebras poſuit deus latibulum ſuũ? Pla-
nebræ & nè corpus quia tabernaculũ corporis ſui dicit tenebras.
latibulũ. Id te ſequẽs pſalmi verſus doceat. Nam poſtquam dixit,
Et poſuit tenebras latibulum ſuum,adiecit dicẽs, *In circui
tu eius tabernaculum eius.* Vidiſti eius nubem,cognouiſti ei⁹
caliginem,& quid ſit caligo. Nũc ſolue celebrem,& diffi-
Pſal. 18. cilis ſolutionis interpretationẽ,quæ à multis quidem af-
Gen.1.4. fertur,à paucis autem rectè docetur. Dies diei eructat ver
bum,& nox nocti indicat ſciẽtiam. Et poſuit tenebras la
tibulũ ſuum. Tenebras (dicit ſcripturas) vocauit deus no-
ctem. Nox eramus nos Gentes,noctem induit dominus.
Chriſtus, Noſtrum etiam tabernaculum portauit. Dies diei eructat
lux & verbũ,pater filio,ſecundũ quòd lux eſt,& dies,dominus.
dies eſt. Ego enim ſum lux mũdi,ait: Dies diei eructat verbũ. Ap-
Ioan. 8. propia Iordani, & ibi videbis quomodo dies quæ ſuper-
Matth.3. nè,ei quæ in flumine ſtabat,eructat verbum. Dicit enim
ſic, Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi cõplacui. Sed
vt ne putes quòd propheta ſpiritus ſancti mẽtionem omi
ſerit cũ dixit. Dies diei eructat verbũ, diſce dilecte quòd
triadem cõfitetur. Dies diei eructat verbum. Dies pater,
dies filius: verbum quod in medio aere volabat in ſpecie
Epheſ.6. columbæ,ſpiritus ſanct⁹. Teſtis eſt Paulus,qui dicit:Gla-
dium ſpiritus ſancti,quod eſt verbũ dei. Dies diei eructat
verbum,& nox nocti indicat ſcientiã. Nubes enim & ca-

ligo in circuitu eius. Dies ipſe & nox: ipſe enim de⁹ & ho mo. Dies ſecundum deitatem, & nox ſecundum humanitatem. Nam in cõparatione deitatis, nox eſt humanitas. & hoc eſt quod ait, Poſuit tenebras latibulum ſuum. Tenebras enim vocauit noctem. Nox nocti indicat ſcientiã. Chriſtus ſecundum humanitatem, nocti, omni terræ, hoc eſt omni humanitati, annunciat ſcientiam de patre & ſeipſo, & ſpiritu ſancto. Nam ipſi gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

Chriſtus dies & nox, deus & homo.

SERMO IOANNIS CHRYSOSTOmi de confeſsione, ſuper illud pſal. Confitemini domino, quoniã bonus eſt. Incerto interprete.

Pſal. 106

SPiritus ſanctus medelam purgandi facinoris, & curã admiſsi delicti obtulit, dum qualiter iram dei placaremus, oſtendit. Non vult peccatoribus inferre vindictam, qui dare quærit cõfitentibus veniam. Non enim vult iraſci, qui præſtruit: ſanitati conſulit, qui medicinam vulneribus ſuggerit: miſereri cupit, qui reo ſalutis conſilia & vtilitatis remedia tribuit. Punire enim non vult, qui ad hoc præmonet, ne cogatur vlciſci. Vult abolere offẽſam, ſi qui offendit, damnauerit culpam. Vult confeſsione iam viuere eum, qui præcepta contempſerat periturus: vt cui peccatum attulit mortem, ei confeſsio afferat ſanitatẽ. Confeſsio enim pœnitentiam monſtrat: ſatisfactio veniam ſibi diuina pietate conciliat. Nec enim poterit indulgentia tribui, niſi ira Dei poſsit confeſsione placari. O veneranda pietas Dei. Peccamus, & parcit: delinquimus, & ignoſcit: offendimus, & adhuc placatus exiſtit. Vnde qualis erga iuſtos ſit, monſtrat, dũ talẽ ſe erga peccatores oſtentat. Nec peccator iã poterit excuſari, qui cõfeſsionẽ, per quã venia naſcitur, nõ properauit amplecti: quò poſsit reus gemino crimine detineri: dũ primò legẽ contẽpſit, vt delinqueret: & confeſsionis remedia amplecti noluit, vt periret. Rape tu quiſquis es peccator remedia, qui peccãdo diuina cõtẽpſiſti præcepta. Confeſsio afferat ſalutẽ, cui cõtẽptus attulerat mortẽ. Viue remediis, qui mortuus fueras aliquãdo peccatis. Cõſilia ãplectere

γνώμα.

Confeſsionis vtilitas.

1.Cor.2. ſi cognouiſſent, dominum gloriæ vtique non crucifixiſſent:
Pſal. 76. ſicut & propheta dicit: In mari via eius, & ſemitæ eius in aquis multis, & veſtigia eius non cognoſcentur. Et veſtigia eius non cognoſcentur, dicit propheta: Eunomi⁹
Pſal.17. autem diuinitatis generationem inueſtigare audet. Et inclinauit cælos, & deſcendit, & caligo ſub pedibus eius: & aſcendit ſuper Cherubim & volauit, volauit ſuper alas vētorum. Non quòd pennas habeat dominus, & volet, dixit
Alæ ventorũ ſunt angeli. propheta: Volauit ſuper alas ventorum. Alæ ergo ventorũ quæ ſunt? Vtique angeli: vnde & alibi dicit: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem ardentem.
Ibid.103. Porrò quod dixi caliginē craſſiores tenebras, nequis me fabulari putet, & nō rem dicere vt eſt, teſtatur etiam hoc propheta ipſe. Et aſcēdit ſuper Cherubim, & volauit: volauit ſuper alas ventorũ, & poſuit tenebras latibulũ ſuũ.
Chriſti tĕnebræ & latibulũ. Quæris quales tenebras poſuit deus latibulum ſuũ? Planè corpus quia tabernaculũ corporis ſui dicit tenebras. Id te ſequēs pſalmi verſus doceat. Nam poſtquam dixit, Et poſuit tenebras latibulum ſuum, adiecit dicēs, *In circuitu eius tabernaculum eius.* Vidiſti eius nubem, cognouiſti ei⁹ caliginem, & quid ſit caligo. Nūc ſolue celebrem, & difficilis ſolutionis interpretationē, quæ à multis quidem af-
Pſal. 18. fertur, à paucis autem rectè docetur. Dies diei eructat ver
Gen. 1. a. bum, & nox nocti indicat ſciētiam. Et poſuit tenebras latibulũ ſuum. Tenebras (dicit ſcripturas) vocauit deus noctem. Nox eramus nos Gentes, noctem induit dominus.
Chriſtus, lux & dies eſt. Noſtrum etiam tabernaculum portauit. Dies diei eructat verbũ, pater filio, ſecundũ quòd lux eſt, & dies, dominus.
Ioan. 8. Ego enim ſum lux mũdi, ait: Dies diei eructat verbũ. Appropia Iordani, & ibi videbis quomodo dies quæ ſuper-
Matth.3. nè, ei quæ in flumine ſtabat, eructat verbum. Dicit enim ſic, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui. Sed vt ne putes quòd propheta ſpiritus ſancti mētionem omiſerit cũ dixit. Dies diei eructat verbũ, diſce dilecte quòd triadem cōfitetur. Dies diei eructat verbum. Dies pater, dies filius: verbum quod in medio aere volabat in ſpecie
Epheſ.6. columbæ, ſpiritus ſanct⁹. Teſtis eſt Paulus, qui dicit: Gladium ſpiritus ſancti, quod eſt verbũ dei. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiã. Nubes enim & ca-

ligo in circuitu eius. Dies ipſe & nox: ipſe enim de⁹ & homo. Dies ſecundum deitatem, & nox ſecundum humanitatem. Nam in cõparatione deitatis, nox eſt humanitas. & hoc eſt quod ait, Poſuit tenebras latibulum ſuum. Tenebras enim vocauit noctem. Nox nocti indicat ſcientiã. Chriſtus ſecundum humanitatem, nocti, omni terræ, hoc eſt omni humanitati, annunciat ſcientiam de patre & ſeipſo, & ſpiritu ſancto. Nam ipſi gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen. *Chriſtus dies & nox, deus & homo.*

SERMO IOANNIS CHRYSOSTOmi *de confeſſione, ſuper illud pſal. Confitemini domino, quoniã bonus eſt. Incerto interprete.* *Pſal. 106*

SPiritus ſanctus medelam purgandi facinoris, & curã admiſsi delicti obtulit, dum qualiter iram dei placaremus, oſtendit. Non vult peccatoribus inferre vindictam, qui dare quærit cõfitentibus veniam. Non enim vult iraſci, qui præſtruit: ſanitati conſulit, qui medicinam vulneribus ſuggerit: miſereri cupit, qui reo ſalutis conſilia & vtilitatis remedia tribuit. Punire enim non vult, qui ad hoc præmonet, ne cogatur vlciſci. Vult abolere offẽſam, ſi qui offendit, damnauerit culpam. Vult confeſsione iam viuere eum, qui præcepta contempſerat periturus: vt cui peccatum attulit mortem, ei confeſsio afferat ſanitatẽ. Confeſsio enim pœnitentiam monſtrat: ſatisfactio veniam ſibi diuina pietate conciliat. Nec enim poterit indulgentia tribui, niſi ira Dei poſsit confeſsione placari. O veneranda pietas Dei. Peccamus, & parcit: delinquimus, & ignoſcit: offendimus, & adhuc placatus exiſtit. Vnde qualis erga iuſtos ſit, monſtrat, dũ talẽ ſe erga peccatores oſtentat. Nec peccator iã poterit excuſari, qui cõfeſsionẽ, per quã venia naſcitur, nõ properauit amplecti: quò poſsit reus gemino crimine detineri: dũ primò legẽ contẽpſit, vt delinqueret: & confeſsionis remedia amplecti noluit, vt periret. Rape tu quiſquis es peccator remedia, qui peccãdo diuina cõtẽpſiſti præcepta. Confeſsio afferat ſalutẽ, cui cõtẽptus attulerat mortẽ. Viue remediis, qui moritur⁹ fueras aliquãdo peccatis. Cõſilia ãplectere

γνώμη. *Confeſsionis vtilitas.*

ad ſalutem data. Hortamenta diuina prouidè ac libenter admitte: peccatorum indulgentiam confeſsione inſtanti mereare. Quid horres fateri, quod libenter ac ꝓperè cõmiſiſti? Cur confunderis dicere, quod non cõfuſus es perpetrare? Cur vereris domino indicare, quod veritus nõ es ipſo præſente cõmittere? Aut nunquid eũ putas admiſſa neſcire, niſi à nobis quę commiſimus, noſcat? Aut ignorare quæ fecimus putas, niſi nobis cõfitentibus diſcat? Peiꝰ eſt confiteri nolle, quàm legem contẽnere. Peius eſt admiſsi pœnitentiã ſpernere, quàm monita diuina deſpicere. Peius eſt dei offenſam nõ ſatisfactione placare, quàm peccãdo dei bonitatem offendere. Et quãuis peccãdi cauſa grauior videatur, leuior tamen frequenter exiſtit dum confeſsione abſoluitur, aut cõtumacia debito mortis ex-
Ionæ.3. pungitur. Denique Niniuitę confitentur, & viuunt: Sodò-
Geneſ.19. mitæ obdurãtur, & pereunt. Illos impendens ſupplicium prouocat confiteri: hos vicinus interitus non confitendo efficit aboleri. Filij Iſrael quoties peccant, hoſtibus traduntur: quoties ſe peccaſſe fatentur, de eorum manibus liberãtur. Ita enim nullus vnquam peccator euaſit, vt cõfitendo indulgentiam dei non mereretur. Doceãt diuina monita, ſi exempla docere non poſſunt. Confitemini, inquit, domino: quoniam bonus eſt. Bonum dominum hoc loco dicit: non iuſtum, quia qui bonum oſtendit, cõfiteri perſuadet. Peccatorem enim bonꝰ abſoluit, iuſtus condẽnat. Bonus indulgentiã tribuit, iuſtus merita peccatorum expungit. Apud iudicem bonum confeſsio mater eſt indulgentiæ: apud iuſtum, pœnæ debitum. Bonus confitẽti tribuit veniam, iuſtus competentem infert pœnam. Vnde ſic fit, vt qui confitendo, bonum ſentire noluerit, iuſtum ſentiat reticẽdo: & quem confeſsio poſſet abſoluere, eius contumaciã poſsit ſeueritas iuſti iudicis abolere. Quare cõſule tibi peccator, dum licet: dum qui offenſus eſt, ſuadet dominus: ad miſerẽdum dominus ipſe paratus eſt. Nã ſi qui contemptus eſt miſereri noluiſſet: rogares vt vellet, cũ ipſe alioqui miſereri deſideret. Qui offẽdit, rogare nõ deſinat. Liceat cõfiteri, cui peccare licuit. Liceat petere veniam, cui licuit contrahere culpam. Indulgentiam poſtulet, qui mãdata contempſit. Veniam optet, qui legis iuſſa

deſpexit. Confeſsio reddat, quod peccatum detraxerat. Curet pœnitentia, quod delictorum macula ſordidarat. Serpentium virus, ſatisfactionis antidoto recuretur. Peccatorum venena, precum inſtantia depellantur: vt dominum quem nobis delicta fecerant iracundum, reddant obſequia digna placatum. Et qui à nobis fuerat peccatis offenſus, confeſsione nobis miſericors reddatur & pius.

IN CVIII PSALMVM.

DEus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & os doloſi ſuper me apertum eſt. Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt me gratis. Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam. Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius. Cum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci, & epiſcopatum eius accipiat alter. Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua. Nutantes transferantur filij eius & mendicent, & eiiciantur de habitationibus ſuis. Scrutetur fœnerator omnẽ ſubſtantiã eius, & diripiant alieni labores eius. Magna hic nobis prudentia opus eſt. Verba enim, ſi conſyderetur ſola prolatio, & quæ eſt ad manum auditio, perturbant multos eorum qui non attendunt. Totus enim pſalmus plenus eſt execratione, & per eas vniuerſa perſuaſit oratio, eiúſque qui dicit, feruentem & ardentẽ irã indicat, quæ non contenta eum vlciſci qui facit iniuriam, etiam in filios, patrẽ & matrẽ extendit ſupplicium: & non vna ei ſufficit calamitas, ſed etiam mala malis coniungit. Vide enim quot & quanta imprecetur, dicens: Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius. Hoc eſt, ſit obnoxius accuſatoribus, improbis hominibus & inſidiatoribus, nec eos poſsit ſuperare. Hoc enim ſibi vult illud, Cum iudicatur, exeat condemnatus. Nec ſatis hoc duxit eſſe ſupplicij, ſed cum hac condemnatione orat vt etiam aliquis alius poſt illum illius honorem ſuſcipiat, dicens: Et epiſcopatum eius accipiat alter. Et ne hic quidem ſiſtit, ſed etiam ſolum qui erat ei relictus, portum obſtruit, rogans vt ne Dei quidem aſſequatur clementiã, dũ dicit, Et oratio eius fiat in peccatum. Quinetiam rogat vt mortem ſubeat immaturam.

διάβολος calumniator.

Fiant, enim inquit, dies eius pauci. Atque ne hic quidẽ ſiſtit, licet hæc ſola dixiſſe ſufficiebat. Ille verò etiã adiungit, quod quidem eſt animi valde incenſi ac inflammati, non vno aut altero contentũ eſſe ſupplicio, ſed petere vt alia imponantur. Quæ autẽ deinceps ſequuntur, ſunt his multò grauiora. Eorũ enim quos relinquit, orbitatem & viduitatem precatur. Atqui neceſſe eſt hæc eueniãt poſtquàm ipſe exceſſerit, & tamen inter cęteras execrationes ea conſequẽter ſtatuit, ira feruens. Et nec in orbitate quidẽ ſiſtit, ſed etiã poſt tales calamitates vlteri⁹ ꝑgreditur, mala eius amplificãs, rogans vt qui ex eo nati ſunt, incertis vagentur ſedibus. Nutantes, inquit, transferantur filij eius, & mendicent. Hoc eſt, errantes & vagabundi ne neceſſarium quidem alimentũ habeant, nec ceſſent aſsiduè locum loco mutare, agitati, pulſi per omnẽ terrã, & nuſquam inuenientes locum in quo conſiſtant. Cũ his autẽ eis etiã imprecatur inopiam, eámque extremam & intolerabilem, vt nec auxilium quidem aſſequatur à cognatis, ſed obeat ab externis & ignotis id petẽs. Audi autẽ quomodo hoc ſignificãs adiicit. Poſtquam enim dixit, Transferantur filij eius & mendicent, ſubiungit: Eiiciantur de habitationibus ſuis. Scrutetur fœnerator omnem ſubſtãtiã eius, & diripiant alieni labores eius. Hoc eſt aliud genus calamitatis, ſua bona diripi, & fœneratorum inſidias perpeti, & omnibus modis probris & contumeliis affici, & quod eſt lõgè grauius, in tãtis malis carere defenſore. Id autẽ precatur, dicens: Non ſit illi adiutor. Mala enim vel ipſa per ſe ſunt intolerabilia: quando autem ne defenſor quidem adeſt, ſunt lõgè grauiora. *Nec ſit illi adiutor, nec ſit qui miſereatur pupillis eius*. Papæ, quantæ iræ magnitudo, quando ne orbitatis quidem immaturitas miſericordiã aſſequitur, non ſolùm miſericordiam, imò ei etiam extremum exitium affertur. *Fiant nati eius in interitum. In generatione vna deleatur nomen eius*. Vidiſti orationem ira plenam, & quæ ſe non reprimit, & optat vt ipſi viuant in varia & multiplici atque omnis adeò generis miſeria, & abſq; vllà nominis ſui fama funditus intereãt. Et perinde ac ſi nõ ſufficiat filiorum calamitas, ſubiungit rurſus. *In memoriam redeat iniquitas patrum eius, & peccatum matris eius non deleatur.*

leatur. Fiant contra dominum ſemper, & diſpereat de terra memoria eorum. Eſt enim maximæ iracundiæ, ita minutatim diſcerpere quas generaliter dixit calamitates, & eas aſsiduè verſare. Poſtquã enim dixit, In memoriam redeat iniquitas patrum eius, ſubiunxit, Non deleatur. Atqui idem eſt, ira tamen effecit vt vtrunque diceret. Quod autẽ vult dicere, hoc eſt, Interfice ipſum, occide, de medio tolle. Vidiſti quot ſint imprecationes? ſed ſi vis, ego eas rurſus colligã. In malos, inquit, homines incidat, accuſetur, ſit in eorũ poteſtate, condẽnetur, mortẽ ſubeat immaturam, honore priuetur, & nec in ſuos quidem, ſed in alienos eum tranſlatum videat, vxor eius pereat, & filij eius paupertatem, orbitatem, & vitã mendicorum ſuſtineant, condemnentur, expellantur vndique, nullum habeant adiutorẽ, à dei beneuolẽtia excidant, nullus ſit eis portus nec refugium, deleatur nomẽ eius è terra, pereat inglorius, & pater & mater luant pœnas ſuorum peccatorum, perdantur & funditus intereant. An nõ ea quę dicta ſunt, auditorem percellũt & obſtupefaciunt? Nũquid ſcire deſideras quiſnã eſt qui ſic eſt condemnatus? Si enim cum audimus hominem probris & maledictis affici, rogamus adſtãtes vt dicant quis ſit qui hæc audiat, multo magis cum prophetam ſic imprecantem audimus, neceſſe habemus diſcere, idque cum metu & animo humili ac demiſſo, quis eſt quẽ tã vehemens inuaſit iracundia, quis eſt qui ſpiritum ſanctum affecit triſtitia, vt tot & tanta mala audiret. Pſalmũ ergo, ſi videatur, dicamus ab initio cum magna attentione. Nemo autẽ tumultuetur. Narrabo enim quàm potero accuratiſsimè & diligentiſsimè. Non eſt enim paruum quod quæritur. Sed vnum quidem & primum, quánam de cauſa cum is peccaſſet qui probris appetitur, filij eius cũ ipſo puniuntur, & vxor, & parẽtes. Secũdum autem, quis eſt qui execratur. Tertium autem, quomodo princeps Apoſtolorum oſtendit hunc pſalmum dictum eſſe de Iuda, vel potius non totum pſalmum, ſed partẽ pſalmi. Scriptũ eſt enim, inquit, in libro pſalmorũ, Fiat habitatio eius deſerta, & in tabernaculis eius nõ ſit qui inhabitet. Sed hoc nobis aliã rurſus præbet quæſtionem; non enim ſcripta ſunt vtraque in hoc pſalmo, & ideo non dixit hunc pſal-

A ſimili.

Quæſtio I. 2. 3.

Act. 1.

mum,ſed totum librum pſalmorũ. Illud enim, Fiat habi
Pſal. 68. tatio eius deſerta,eſt in alio pſalmo. hoc verò:Et epiſco-
Pſal. 108 patũ eius accipiat alter, in hoc. Petrus tamẽ vtrunq; coe-
Rom. 11. git in vnũ teſtimoniũ. Quod etiã vbique facit Paulus, vt quando dicit:Veniet ex Sion qui eripiet & auertet impietates ex Iacob, & hoc eis ex me teſtamentũ quãdo abſtulero peccata eorũ. Quid autẽ,dixerit quiſpiã, id quod dictũ eſt,prophetiã,an imprecationẽ accipimus?Prophetiã ſub ſpecie imprecationis. Nã etiã alibi tale quid inueniemus: Quod Iacob quoque facit. Quoniã enim oportebat auditores iuuari ex iis quæ aliis eueniebant, prophetias multas hoc modo figurant, vt vel ipſo modo prolationis augeatur metus in republica. Neque enim perinde eſt ſi dicas, Hic hoc vel illud patietur, & ſi id vt iratus & indignatus induxeris. Et quòd hæc non temere pronuntiem, ex verbis propheticis hoc vobis manifeſtum reddam. Ia-
Gen. 49. cob enim cũ eſſet moriturus, Venite,inquit, filiis ſuis,& dicam quid euenturum ſit vobis in diebus nouiſsimis, & cum eſſet propheraturus,ſtatim à principio tanquam ira quadam percitus,incipit prophetiã ab imprecatione, ſic dicens:Ruben primogenitus meus, durus ad ferendum, durus & cõtumax,effluxiſti vt aqua,non creſcas. futurum eius exitium prædicens ſub ſpecie imprecationis. Ita rurſus quando bona dicit,narrat ſub ſpecie precationis, dicens,Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ. Hoc autem eſt prophetia. Quòd autem hoc nõ ſit humanæ affectionis,clarum eſt. Nam in Chanaam quoq; pater
Gen. 9. eius hoc facit,dicẽs:Erit Chanaã ſeru⁹ eius,vt ſcias quòd Deus præueniẽs eos qui iniuria afficiuntur,eos qui iniuriã faciunt,perſequitur. Quinetiam Chriſtus quoque tali figura vſus eſt,ſub ſpecie prophetiæ magis reuocãs,& lu-
Matt. 11. gentẽ imitans,& dicẽs:Væ tibi Chorozaim,væ tibi Beth-
Luc 10. ſaida. Et rurſus,vt quãdo dicit,Hieruſalem, Hieruſalem,
Matt. 23. quæ occidis Prophetas. De quònam ergo dictus eſt pſal-
Prophetiæ ſpirit⁹ nõ ſemper in eodem inſiſtit. mus?Nonnulla de Iuda,ſpiritu per Dauid prophetãte:reliqua autem de aliis. Hic enim rurſus eſt prophetię mod⁹. Sæpe autem inueniemus eum ita eſſe compoſitũ, vt proœmia quidem in alium, reliqua autem dicãtur in alium. Vt autem hoc ipſum etiam aliunde videas,quando Iudęi

ingreſsi ſunt in terram promiſsionis, diuidens duodecim tribus in duodecim partes, iubetur Naue filius has quidẽ benedicere, illas verò maledicere. Benedictio ergo & maledictio erãt prophetiæ eorũ quæ erant euẽtura. Dicebat enim: Maledict⁹ tu in ciuitate, maledict⁹ in agro, & innumerabiles eiuſmodi imprecationes trib⁹ cõponẽtes, effecerunt longam orationem. Hoc hic etiam dici poteſt, ſub ſpecie execrationis compoſitam fuiſſe prophetiam, quæ & quæ Iudæ erant euentura annunciat & prædicit, & poſt illum etiam aliud tractat argumentum, nempe aduerſus eos qui inſurrexerunt aduerſus ſacerdotium, vt ſciamus quantũ ſit malũ in Dei ſacerdotes inſurgere, dolóque & iniquitate aduerſus eos vti. Quę enim dicta ſunt, nõ aliud ſunt quàm doctrina eorum quæ ſunt euẽtura iis qui propinquos iniuria afficiunt, qui inſurgunt cum dolo & deprauato animo in eum qui nullam fecit iniuriam. Quòd ſi æquum cenſet, vt etiam filij puniantur, ne te conturbet, ô dilecte. Hic enim dicit filios, eos qui fuerunt ſocij ac participes eorum improbitatis. Scit enim ſcriptura appellare filios, & eos qui ſunt cognatione filij, & eos qui fuerunt ſocij aliquorum improbitatis, etiam ſi non ſint natura filij, vt quando dicit: Vos filij diaboli eſtis. Atqui non erant Iudæi natura diaboli filij. Quomodo enim eſſent filij eius qui eſt incorporeus, cum ipſi ſint carne circundati? ſed ſocietate improbitatis attraxerunt ad ſe cognationem. Ita etiam eos eiicit à cognatione Abrahæ, dicẽs: Si eſſetis filij Abrahæ, opera Abrahæ faceretis. Quòd enim filius non punitur pro patre, nec pater pro filio, cuiuis eſt manifeſtum. Hoc enim oſtenditur in lege dictũ eſſe, præterquam niſi ipſum referat, & tunc non pro filio, ſed pro ſua punitur ſocordia, ſicut Heli. Si autem videtur, pſalmum proſequamur ab initio. Deus laudem meam ne tacueris. Alius autem interpres dicit, Deus laudationi meæ ne obſurdueris. Alius, Ne ſilueris, hoc eſt, ne prætermiſeris punitionem, ſed pœnas ſume de iis quę facta ſunt. Tu es enim glorioſus, magnus & potens hæc corrigere: Quoniam os peccatoris, & os doloſi ſuper me apertum eſt. Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt

Deut. 28.

In ſacerdotes Dei non inſurgendum.

Filij in ſacris literis qui dicantur.

Ioan. 8.

Filij diaboli.

Filij Abrahæ.

Ioan. 8.

Ezech. 18.

1. Reg. 4.

me gratis. Pro eo vt me diligerent, detrahebāt mihi: ego autem orabā. Vidiſti inſignem improbitatem. Vidiſti inſidiarum cōſpirationem. Vidiſti ſtudium & præmeditationem. Hoc enim Deum maxime irritat, quando conſultò & præmeditatò & dedita opera ab improbis mala fiunt. Aliud eſt enim cū quis deceptus & ſeductus labitur, aliud cū quis vitium & improbitatem exercet: & aliud rurſus, (quod eſt crimen maximū) quando ſe improbè gerunt in eū qui non eſt improbus. Dicendo enim, pro eo vt me diligerent, detrahebant gratis: nihil aliud ſignificat, quàm quod in benefactorem, & eum qui dignus eſt amari, & bonā remunerationem conſequi, ſe omnino contrà gerunt. Ego autem orabam. Vidiſti philoſophiā, vidiſti moderationem, vidiſti manſuetudinem, vidiſti animę pietatem & religionem. Non armabar, inquit, nec contra eum aciem inſtruebam, ſed ad te confugiebā, tuum implorabam auxilium, tuā opem, arma tua potentiſsima, tuum inexpugnabile præſidium. Deinde cū de Iuda dixiſſet quomodo ſeipſum condemnauit, quomodo ſe ſuffocauit, quomodo eius Apoſtolatus trāſlatus eſt in alium, rurſus prius argumentum perſequitur. Nā hæc quoque eſt prophetiæ ſpecies, quod dicitur interrumpere, & aliquam hiſtoriā iniicere, & vbi eam recenſuerit, rurſus ad priora reuerti. Obſcura eſt enim prophetia propter ingratum Iudæorum animum. Significat ergo, vt iam dixi, aliquem, qui in ſacerdotium parauit inſidias poſt tempus reuerſionis à Babyne. Qui ſunt autem diligentiores, hoc ſciunt, vt qui hiſtoriam perlegerint. Ei ergo magna mala prædicit, nempe vt ſit omnibus defenſoribus defectus: & rogat vt omnis ei portus obſtruatur, & nullam aſſequatur humanitatē, clementiam, aut veniam. Hæc autem, vt antè dixi, & aſsiduè dicere non ceſſabo, vidētur quidem eſſe imprecatio, ſunt autem prophetia, quæ oſtendit quomodo Deus irritatur quādo inſidiæ parātur ſacerdotio. Deinde ſigillatim perſequitur calamitates, & dicit, *Pro eo quod non eſt recordatus facere miſericordiam, & perſecutus eſt hominem inopem & mendicum, & compunctum corde mortificare.* Hoc eſt extremę crudelitatis, hoc ſummæ inhumanitatis, quando non ſolùm inſidiatur quiſpiam, ſed ei inſidiatur qui poteſt mouere

Peccata dedita opera cōmiſſa, grauiora ſunt.

Mos propheticus.

Nee. 4.

ad clementiam, & flectere ad commiſerationem. Qui eſt enim eiuſmodi, ad ferarũ ſæuitiam deductus eſt, imò verò vel illis ſæuior effectus eſt. Feris enim feritas natura inſita eſt: hic autem ratione ornatus, ſuã nobilitatem improbitati prodidit. Et illæ quidem cũ iis quæ ſunt eiuſdẽ generis, quandam amicitiam ſeruant & mãſuetudinem: hi autem ne communem quidem naturam ſunt reueriti, ſed cuius oportebat miſereri, quem ferre & erigere, eum deturbarunt & euerterunt. *Et dilexit maledictionem, & veniet ei. Et noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.* Poſtquam multas calamitates ei imprecat⁹ eſt, oſtẽdit deinceps nõ ipſum, ſed illum horum fuiſſe principiũ & cauſam, vt qui factis quidem ſuis Dei auxiliũ repulerit, diuinam autem vindictam attraxerit. *Et induit maledictionem ſicut veſtimentum ſuum, & intrauit ſicut aqua in interiora eius, & ſicut oleũ in oſſibus eius.* Hic & plagę vehementiã, & ſupplicij ſtabilitatem oſtẽdit, ſignificãs mala omnibus hominibus è domo ſua & animi ſui ſententia proficiſci, qui factis quidem & actionibus bona quidem repellũt, in ſupplicia autem ſeipſos iniiciunt. *Fiat ei ſicut veſtimentũ quo operitur, & ſicut Zona qua ſemper præcingitur.* Hoc autem dicit, oſtendens iram dei ineffabilem, quæ eos qui ſunt eiuſmodi perſequetur. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi, Mala eos ita tenebũt, vt ne vllã quidem mutationẽ habeãt. In eis enim firma manebũt, & ſtabilia. Deinde oſtendens quòd caſtigat improbitatem, & vitium corrigit, & quòd non in illum ſolum, ſed etiam in omnes qui ſunt iis quæ dicũtur obnoxij, hæc ſtatuetur ſententia, ſubiunxit, *Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud dominum, & qui loquuntur mala aduerſus animam meam.* Id eſt, Hæc eſt pœna, hoc eſt ſupplicium eorum qui mihi aduerſantur, qui inſidiantur, qui bellum gerunt. Et qui loquuntur mala aduerſus animam meam. Ergo etiam pro verbis exigitur ratio, & pro eis ſumuntur pœnæ acerbiſsimæ. Abſoluta itaque de his oratione, ad Deũ rurſus confugit pro eius impetrando auxilio. Neque enim ſiſtit in pœna eorum qui parant inſidias, ſed oſtendens quòd qui malis afficiuntur, habent etiam Deum vltorẽ pro iis quas accipiunt iniuriis, ipſique firmam ac validam aſſequuntur defenſionem, ſubiungit dicens: *Et tu domine fac*

Collatio.

Ferarũ inter ſe amicitia.

Pro verbis etiam ratio exigitur.

Rom. 12.
2. Cor. 1. 4.

mecum propter nomen tuum. Vide gratum & pium animum, vide humilitatem. Quanuis enim ſatis iuſtam cauſam ha
3. Re. 19. beret petẽdi auxilii, quòd mala pateretur (hoc enim po-
4 Re. 19 teſt videri in multis locis ſcripturæ, quòd qui ab homini-
Dan. 3. bus iniuſtè malis afficiuntur, liberè petendi à Deo auxilii iuſtam & honeſtam habent occaſionem) Ille autem prætermittens hoc dicere, confugit ad ſolam Dei clementiam, & dicit, Et tu Domine fac mecum propter nomen tuum, propemodum hoc dicens: Non quoniam ſum dignus, ſed propter teipſum, quoniam es clemens & miſericors. Et ideo ſubiungit, *Quia ſuauis eſt miſericordia tua.* Homines enim ſæpe non ſunt eiuſmodi: eo enim ſæpe vtuntur ad detrimentum & exitium: ſed deus ſemper ad vtilitatem. *Libera me quia egenus & pauper ſum ego. Et cor meũ conturbatum eſt intra me.* Vides eum rurſus orare vt ſeruetur, non vt qui ſit dignus, nec iuſtus, ſed vt qui ſit omnino euerſus, vt qui confectus, vt qui mala paſſus innumerabilia. *Et cor meum conturbatum eſt intra me.* Talis enim & tanta eſt vis calamitatum, non corpus ſolum vexat, verumetiam conturbat animum *Sicut vmbra cum declinat ablatus ſum, & excuſſus ſum ſicut locuſtæ* Dicit vehementes inſidias eorum qui illum iniuria affecerunt, & malignitatem ineffabilem, & rurſus ſtudium ac diligentiam quam ipſe in eis adhibuit. *Genua mea infirmata ſunt à ieiunio, At caro mea immutata eſt propter oleum.* Vides quænam arma comparat aduerſus inſidias, & eam qua in eum vtebantur malitiam. *Et ego factus ſum opprobrium illis: viderunt me, & mouerunt*
Hier. 37. *capita ſua.* Tales ſunt improborum animi, non modo non
Act. 5. 16 cedunt quando viderint iuſtum eis opponentem pietatẽ
22. ac religionem, ſed eis etiam probra ingerunt, eóſque ludificantur, & inſultant. Quid hic autem? Ad auxilium inexpugnabile, ad opem confugit inſuperabilem, dicens, *Adiuua me domine deus meus, ſaluum me fac ſecundum miſericordiam tuam. Et ſciant quia manus tua hæc, & tu domine feciſti eam.* Quid eſt manus tua hæc? Tuum auxilium. Tuum,
Man' dei inquit, præſidium. Nolo enim ſolummodo ſeruari: ſed illos etiam ſcire à quo ſeruatus ſum, vt ſit mihi duplex trophæum, duplex corona, ingens gloria. *Maledicent illi, & tu benedices. Qui inſurgunt in me, confundantur.* Docet

hic auditorem quandam philoſophiam. Oſtendit enim ꝙ etiamſi diris innumerabilibus deuoueant, ſi deus benedicat, nihil detrimenti ex eis accipietur, ſed in ipſos vertentur probra & ignominiæ. *Seruus autẽ tuus lætabitur in te.* Recte dixit, In te, ſignificans illinc proficiſci lætitiã, vnde bona ſuppeditãtur. Reſtat vt nulla me poſsit perturbare moleſtia, cùm tua mihi maneat integra lætitia. *Induantur qui detrahunt mihi, pudore, & operiantur ſicut diploide confuſione ſua.* Vide quomodo rurſus rogat vt non ſolũ tradantur ſupplicio, ſed etiã pudori & ignominiæ, vt id ſit eis doctrina correctionis, & argumẽtum mutationis in meliora. *Confitebor domino nimis in ore meo, & in medio multorũ laudabo eum: quia aſtitit à dextris pauperis, vt ſaluam faceret à perſequentibus animã meam.* Pro his omnibus deũ remuneratur hymnis, laude, gratiarum actione. Præclara enim eius facta apud omnes annũciare, in medio theatro prædicare ea quæ ab illo collata ſunt, hoc eſt ſacrificiũm, hoc oblatio, dei beneficia habere perpetuò in memoria, eáque menti ſuæ imprimere, & ore prædicare, & facere vt eius beneficia à multis audiantur. Nam & qui beneficiũ acceperit, pro grato animo mercedem accipiet, & maius dei in ſe auxilium attrahet: & qui audiunt, ex iis quæ aliis facta ſunt, euadent meliores, & ad virtutẽ perſequendam accipient maximum incitamentum ex beneficiis quæ ab aliis accepta ſunt.

In te, nuſquã legi.

beneficia accepta memoranda ac omnibus prædicanda

IN CIX. PSAL.

D*Ixit dominus domino meo, ſede à dextris meis.* Exurgamus quæſo, & animum intendamus. Pſalmus enim diſſerit de valde magnis contemplationibus, non vni ſoli hæreſi, ſed variis & diuerſis obſiſtens. Nam & aduerſus Iudæos, & aduerſus Paulum Samoſatenum, & aduerſus Arrianos, & aduerſus Marcioniſtas, & aduerſus Manichęos, & aduerſus omnes qui reſurrectioni non credunt, ſtruit aciem. Quoniam ergo cõtra tot aduerſarios inſtructa eſt acies, nobis quoque multis oculis opus eſt, vt quæ ſit luctandi ratio, & quomodo inuaduntur, exactè conſiderare poſsimus. In externis enim certaminibus & ſi aliqua eorum colluctãdi & concertãdi ratio minimè animaduerſa *Collatio elegans.*

fuerit, in iis non lædetur ſpectator. Nõ enim doctrinę, ſed delectationis gratia illud theatrum eò coactum eſt. Hic autem niſi exactè cognoueris vndénam aciem ſuam inſtruit, & vnde nos eum aggredimur, non leue detrimentũ ſenties. Ne hoc ergo tibi eueniat, mentem tuam excita, arrectæ & attentæ tibi ſint aures. Iudæos primùm inuadimus, aduerſus illos aciem inſtruimus, ex his verbis huius prophetæ auxilio vtentes. Cùm nos enim dicamus hęc de Chriſto dicta eſſe, hæc quidem non admittunt, fingunt autem quædam alia. Quæ ergo dicunt primùm conuincamus, & tunc id quod dicimus cõfirmabimus. Atque nunc quidem eos primùm rogemus, quis eſt huius iuſti dominus, Dixit enim, inquit, dominus domino meo, ſede à dextris meis. Nõ meminit enim hîc vnius perſonæ, ſed vnius quæ cum vna altera loquitur. Quémnam ergo dicunt eſſe eum qui dicit? Deum. Qui autẽ audit, Abraham. Alij verò Zorobabel, & alij alium. Vt ebrij, & nihil quod conueniat loquentes, imò verò ſicut qui in tenebris ambulãt, & pulſant alter alterum. Quid ergo, dic mihi quæſo, Eſtne Zorobabel Dauid dominus? Et quomodo fuerit hoc conſentaneum, cũ ipſe pro magno honore Dauid appellatus ſit? Porrò autem ea quæ conſequuntur, oſtendunt nihil hîc dictum eſſe de Zorobabel, nec de Dauide. Nullus enim eorum honore ſacerdotali functus eſt. Hîc autẽ dictũ eſt de aliquo, qui nouum aliquod & admirabile ſacerdotium obiit. Tu es, enim inquit, ſacerdos in æternũ ſecundũ ordinẽ Melchiſedech. Sed nũc quod eſt præſens explicem', Dicunt enim ad hunc alia quædam his vaniora, dicentes hæc dicta eſſe de populo. Sed neq; populus fuit ſacerdos: neque alia quæ dicta ſunt ei poſſunt conuenire. Eo itaque tanquam inani prætermiſſo, & quod non opus habet probatione vt euertatur, aliud quod dicunt, in mediũ adducamus. Quid ergo rurſus dicunt alij? Quòd filius Abrahæ hæc dicit de dño ſuo. Et quid poſsit eo eſſe vanius? Quid enim hîc vult filius Abrahæ? Vbi autem ſacerdos fuit eius dominus, qui etiam ipſe ſacerdote Melchiſedech vſus eſt, & petiit ab eo benedictionẽ. Quomodo autẽ fuerit cõſentaneum dictum eſſe de Abraham, Ex vtero ante Luciferum genui te? Quomodo autẽ de Dauid, vel Zorobabel,

Collatio Iudaicæ impietatis.

Attende δείνωσιν.

Gene. 14.

vel populo hæc cõuenerint? Naturam enim humanam ſuperat, quod dictum eſt. Illud autem, Sede à dextris meis: quámnam habuerit interpretationẽ, ſi perſonæ illæ poſitæ fuerint? nullam. Quomodo autẽ dixit Abrahæ, Sede à dextris meis, qui vel angelis aſsiſtere, duxit eſſe dignũ honore maximo. Sed quídnam eſt quæſo, quod pro ſua dicũt ſapientia? Et quomodo, inquiunt, alium introducis dominum: cùm apertè dicit ſcriptura, Dominus deus tuus dominus vnus eſt, & eum ſolum coles, & præter ipſum non eſt deus. Cui itaque, dic quęſo, hoc dictũ eſt? Immemori & ingrato tuo animo hæc maximè dicta ſunt, ô Iudæe. Cur enim Abrahæ nihil eiuſmodi dictum eſt, non Iſaac, nõ Iacob, non Moſi, ſed tibi ſoli, poſtq̃ ex Ægypto egreſſus cõflauiſti vitulum? Quánam ergo de cauſa dic mihi? Quòd ſi ipſe dubitas, à me cauſam ediſce. Quoniã enim egreſſus vitulũ conflaueras, & Beelphegor fueras initiatus, & deorum populum admirabaris, nefariã illam deorũ multitudinem inducens: morbum tuum reprimens, ad deos, qui non ſunt, diſtinguendos, poſuit illud, vnus, non vt tolleret vnigenitum. Quánam enim de cauſa ſtatim in prooemiis dictum eſt: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram? Et rurſus, Agedũ deſcendamus, & confundamus linguas eorũ. Et rurſus Dauid, Propterea vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Si autem Moſes dicit, Dominus deus tuus dominus vnus eſt: imbecillitas veſtra fuit in cauſa. Et quid mirum ſi hoc in dogmatibus factum eſt, quãdo etiã in rebus, à perfectioribus ad minus perfecta deduxit deus orationẽ, ſe demittens ad noſtram imbecillitatẽ? Quocirca & vxorem hanc quidem eiicere, illam verò permiſit introducere, cùm nõ hanc legem tuliſſet ab initio. ciborum quoque magnum fecit diſcrimen, licet contrarium dixiſſet ab initio, Tanq̃ olera agri dedi vobis omnia. De loco quoq; multas leges ſanxit, non permittens vbique preces ad deum pergere, quanuis ne hoc quidem conſtituiſſet ab initio. Quin etiã in Perſarũ regione Abrahæ viſus eſt, & in Palæſtina, & vbique, & Moſi poſt hæc in ſolitudine. Quid ergo? Repugnátne ſibiipſi ſcriptura? Abſit: ſed omnia pro tempore adminiſtrat & diſpenſat ad vtilitatem, vniuſcuiuſque ge-

Deut. 6.

Vt acriter & cõminus pugnat.

Exo. 32.
Nume. 25
Pſal. 115.
Vnus cur dicatur deus.
Geneſ. 1.
Gene. 11.
Pſal. 44.

Deut. 24.
Mat. 19.
Leui. 11.
Geneſ. 2.
Deut. 12.
Geneſ. 12.
Exo. 3.
Attende œconomiã dei.

nerationis imbecillitatem corrigens. Et ideo tibi quidem
Eſa.9.11 dictum eſt, Dominus deus tuus dominus vnus eſt. Quod
53.63. autem habet etiam filium, prophetæ etiam in libris ſuis
Hiere. 31 poſuerunt: & neque valde apertè dixerunt, ne tuam offen
Dan.2. derent imbecillitatē: nec celarunt, vt poſt hæc tibi conce-
& 9. deret reſipiſcere, & ex propriis libris colligere decreta ve
Oſee 11. ritatis. Ita etiam maximè prophetas poterimus prophe-
Mich. 5. tas eſſe oſtendere, & vt fide dignum ſit vetus teſtamētum
efficere, quando cum gentibus diſſerimus. Nā ſi hoc ſuſtu
leris, quomodo os gentibus obſtrues? Quid enim dices?
exitum ex Ægypto, & quæ de te prædicta ſunt? Sed ea non
valde admittet. Si autem narraueris quæ de Christo dicta
ſunt in veteri, & oſtenderis rerum veritatem teſtari euen-
tum prophetiæ, ne poterit quidem reſiſtere. Si autem no-
ſtra reprehendas, ô Iudæe, quomodo vetus teſtamentum
defendes? Si quis enim tibi dixerit, Quomodo ſunt vera
quæ ſcripſit Moſes, quid dices? Quia eis credidimus. Mul
tò magis ergo noſtra vera ſunt: nam nos quoque credidi-
mus, & vos quidem eſtis vna gens, nos autē vniuerſus or-
bis terrarum, & vobis non ſic perſuaſit Moſes, vt nobis
Mala.1. Chriſtus: & veſtra quidē ceſſarūt, noſtra verò ſtant. At ex
Rom. 3. prædictionibus. Sed ſunt maiora quæ ſunt apud nos. No-
Epheſ. 2. ſtra ergo ſi ſuſtuleris, tuis vmbram offundis. At ex ſignis.
Gene.pen. Sed vos quidē Moſis nullum poteſtis ſignū oſtendere: fuit
Hie. 31. enim & tranſiit. Nos autē Chriſti multa & diuerſa quæ
Dan.9. adhuc nunc fiūt, & prædictiones vel ſole clariores. At ex
Gala.3. 4 legibus. Sed noſtra plus in ſe cōtinent ſapiētiæ. Sed quid?
Hebr. 10 prohibentibus Ægyptiis egreſsi eſtis. Sed lōgè maius eſt
orbem terrarum bellantem ſuperaſſe, quàm ſolos Ægy-
ptios viciſſe. Et hæc dico, non vt vetus cum nouo com-
mittam, abſit, ſed ingratorū Iudæorum volēs os obſtrue-
Hiere. 31 re. Nam & hæc & illa ab eodem deo & data & facta ſunt.
He.8. 10 Sed illud volo probare, quòd Iudæus ſublatis de Chriſto
prophetiis, euertit maximam partem prophetiarum, nec
poſsit apertè oſtendere nobilitatē veteris, niſi nouum ad-
miſerit. Quòd autem non de homine dicta ſunt, & ex eo
quod dicitur, Sede à dextris meis, & quòd nominatur do-
minus æquè ac dominus qui dicit, & quòd ex vtero ante
luciferum ſit genitus, & ex eo quòd ſit ſacerdos ſecūdum

ordinem Melchiſedec:& ex eo quod dicitur,Tecum principium tuum,iis qui ſapiunt clarum eſt. Quòd ſi alius nobis rurſus emergat Iudæus, Chriſtiani perſonã ſuſpiciẽs, Paulus inquam Samoſatenus,poteſt quidem etiam aduerſus eum dici ex nouo. Sed ne videamur relictis præſentibus ad aliã aciei partẽ tranſire, eum hinc quoque inuadamus. Quid is ergo dicit? Homo eſt,inquit,ſolummodo:& ex quo ex Maria natus eſt, ex illo tempore tantùm habet eſſentiã. Quid ergo,dic quæſo, dices ad illud dictũ, quod habet,Ex vtero ante luciferum genui te?Oportet autẽ alia quæ ad Iudæos dicta ſunt, etiam ad eos dicere qui ab eo proceſſerunt. Nec nos in cauſa ſumus, ſed hi ipſi qui habent cum eis magnã dogmatum cognitionẽ. Vnde etiam eiſdem armis in eos vtamur. Eos enim qui ſimiliter bellũ gerunt,oportet eiſdẽ iaculis confodere. Quid ſibi vult ſedis ſocietas? Hîc enim oſtẽditur honoris æqualitas,quod ſatis eſt ad obſtruendum os Arrij. Et ideo Chriſtus quoq; apud Iudæos dicentes Chriſtũ eſſe filiũ Dauid, ſubiunxit, Quomodo ergo Dauid vocat eum dominum in ſpiritu dicẽs,Dixit dominus domino meo,ſede à dextris meis?Paulus autem de humanitatis ſuſceptione poſtea tractans,& eam apertius interpretans,& Marcioni, & Manichæo, & iis omnibus qui ſimili morbo laborãt, certum vulnus infligit. Interpretatur enim cum ea qua par eſt prudentia, quomodo fuit ſacerdos ſecũdum ordinem Melchiſedec. Nos autem rurſus ad propoſitũ reuertamur. Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Vidiſti æqualitatẽ honoris. Vbi enim eſt thronus,illic eſt ſignum regni. Vbi autem thronus vnus, eſt eiuſdẽ regni honoris æqualitas. Quocirca Paulus quoque dicebat,Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis. Ad filium autem,Thronus tuus deus in ſeculum ſeculi. Ita etiam Daniel videt vniuerſam quidẽ creaturam aſsiſtentem,& angelos & archangelos, filium autem hominis venientẽ in nubibus cæli,& peruenientẽ vſque ad antiquum dierum. Quòd ſi nonnulli offendantur ex eo quòd ſic dicamus,audiant eũ ſedere à dextris,& deſinant offendi. Quẽadmodum enim nos non dicimus eũ eſſe patre maiorẽ: ita nec tu eum minorem & inferiorẽ dixeris. Id enim ſignificat

Aduerſus Paulum Samoſat.

Contra Arrium.

Matt.22.

Heb.15. & 7.

Exegeſis Pſalmi.

Hebr.1.

Dan.7.

ſocietas ſeſſionis. *Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Et quinam ſunt inimici? Audi Paulum dicentem,
1.Cor.15. Primitiæ Chriſtus: deinde qui ſunt Chriſti in aduētu eius, deinde finis. Oportet enim eum regnare quouſque poſuerit omnes inimicos ſuos ſub pedibus ſuis. Vidiſti propheticorum & Apoſtolicorum verborum concentum & concordiam. Hic enim dicit, Donec ponā inimicos tuos ſcabellum pedum tuorū, & Paulus: Quouſque poſuerit omnes inimicos ſuos ſub pedib⁹ ſuis. Sed neq; illic illud do-
Donec, & quouſque. nec, neque hic hoc quouſque, ſunt termini temporū. Quo modo enim ſteterit illud propheticum, quod dicit, Pote-
Da.2 ſtas eius poteſtas æterna, quæ non præteribit, & regnum eius regnum quod peribit in ſæculum ſæculi: ſi ad ea vſq; tempora ſit regnaturus? Vides non eſſe ſolummodo attendendas dictiones, ſed eſſe aſcendendum ad intelligentiā. Tu autem cum audis prophetam dicentem patrem ponere ſub pedibus eius, ne ex eo cōturberis. Neque enim hęc dicta ſunt quòd ſit imbecillus filius. Paulus enim oſtēdit
1.Cor.15. filium ponere inimicos ſub pedibus ſuis, dicens: Oportet enim eum regnare quouſque ponat inimicos ſuos ſub pedibus ſuis. Et rurſus ei quoque vniuerſum tribuit, dicens, Quando tradiderit regnum deo & patri, quādo deleuerit omnem poteſtatem & virtutem: Hoc eſt, quando regnū rectè adminiſtrauerit, ceſſare faciet omnē poteſtatē. Hoc enim ſibi vult illud καταργήσει, id ėſt, ociosā reddet. Quòd autem dicit vniuerſum eius eſſe, patrem ab ipſo non ſeparat, ſicuti nec filium à patre diuidit. Quę enim ſunt illius,
Ioan.17 ſunt huius: & quæ huius, ſunt illius. Et ideo dicit, Omnia mea tua ſunt, & tua mea. Quādo ergo audieris patrē ſubiecisse, ne exiſtimes ſeiunctum eſſe filium ab eo pręclaro facinore, & ſi intelligas filiū ſubieciſſe, ne dicas patrē eſ-
Ioan.5 ſe ab eis alienū. Quæ enim pulchrè ac præclarè fiūt, ſunt communia quemadmodum & omnia opera communia.
Virga virtutis. *Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion.* Virgam virtutis ſeu poteſtatis, vocat ipſam poteſtatem. Meminit autē Siō, quoniam quę præclarè geſta ſunt, illinc ſumpſerūt initiū. Illic enim legē dedit, illic fecit miracula, illic cœpta prędicatio per vniuerſum orbem terræ diffuſa eſt. Quòd ſi velis quod dictum eſt ſumere anagogicè, audi Paulum dicē

tem:Sed acceſſiſtis ad montẽ Sion,& ciuitatem dei viuẽ- *Heb.12*
tis,Hieruſalem cæleſtem,& eccleſiã primogenitorũ.Vir-
gam virtutis emittet dominus ex Sion. Virga aliquando
quidem caſtigat & beneficio afficit,aliquando autem cõ
ſolatur:& eſt ſignum regni.Et quòd ſit vtrunq;,audi pro-
phetam dicentem,Virga tua & baculus tuus ipſa me cõſo *Pſal.22*
lata ſunt.Et rurſus,Reges eos in virga ferrea,tanquã va- *Pſal.2*
ſa figuli cõfringes eos.Et Paulus,Quid vultis?in virga ve *1.Cor.4*
niã ad vos,an in charitate,& ſpiritu lenitatis?Vidiſti quo
modo ſit virga caſtigationis.Vide quomodo ſit etiam re-
gni.Dicit enim Eſaias,Egredietur virga de radice Ieſſe,& *Eſa.11.*
flos de radice eius aſcendet.Et Dauid, Thron⁹ tuus deus *Pſal.44*
in ſæculũ ſæculi,virga rectitudinis virga regni tui. Virgã
enim hic vocauit virtutem,cum qua Diſcipuli orbem ter
ræ obierunt,mores corrigentes,& à quodam alieno à ra-
tione vitio deducentes ad hominum naturam rationis cõ
potem.Euntes,inquit,docete omnes gentes.Habuit etiã *Matt.28.*
Moſes virgã,ſed cũ ea ſuſcepit dei operationem,per quã
operabatur in omnibus.Et illa quidem diuiſit fluuios,hęc *Exod.4*
autem fregit impietatem totius orbis terræ. Neque verò *Exod.14*
aberraueris,ſi crucem quoque domini voces virgã virtu- *Crux chri*
tis.Hæc enim virga mare & terrã conuertit,& magna po *ſti,virga.*
teſtate repleuit.Cũ hac virga egreſſi Apoſtoli per vniuer
ſum orbẽ terræ,omnia illa fecere.Hanc geſtantes omnia
perficiebant,ſumpto principio à Hieruſalem.*Et dominare in medio inimicorum tuorum.* Vide prophetiam ipſo ſole cla-
riorem.Quid eſt autem,dominare in medio inimicorum
tuorum?Pro eo quod eſt,In mediis gẽtibus,in mediis Iu-
dæis.Ita enim plãtatæ ſunt eccleſiæ in mediis vrbib⁹, ita *Argumẽ-*
vicerunt,& ſuperiores euaſerunt.Hoc eſt præclaræ victo *tũ victri-*
riæ argumentũ,quòd in mediis hoſtib⁹ altaria erexerint, *cis fidei.*
quòd tanquã oues & agni eſſent in medio luporum.Hoc *Mat.10*
enim eos quoque mittẽs dicebat,Ecce mitto vos tanquã
oues in medio luporum,quod non eſt quidẽ minus prio-
re miraculo.Non eſt enim minus,eos qui ouiũ locum ob
tinẽt,lupos vincere,quàm eos qui ſunt in mediis interce
pti,eſſe ſuperiores . Quinetiã multo eſt maius eos qui e-
rant numero duodecim,ad ſe vniuerſum orbem terræ at-
traxiſſe.Et dominare in medio inimicorum tuorum.Non

dixit, vince in medio inimicorũ tuorum, ſed, Dominare, vt oſtenderet nõ erigi trophæũ fuſis in acie hoſtibus, ſed ex iuſſu ſignificari dominum. Ita enim vincebant Apoſtoli, Chriſtum in ſe habẽtes, omnia facientes tanquã ex imperio. Vnde etiã erat eis omnis domus aperta, & qui credebant, erant quouis ſeruo obedientiores, facultates ſuas

Act.3 vendentes, & earũ pretia ponentes ad pedes Apoſtolorũ: & nec ad vſum quidem ſuũ audẽtes aliquid accipere, eóſque adeò magnificiebant vt ne ſe quidem eis auderẽt ad-

Act.5 iungere. Non ſolùm autem habebant tantum virium in fidelibus, ſed etiã in infidelibus. Quódnã enim eſt, dic quęſo, ſerui indicium? an non id facere quod iubet eius dominus? Quòd autem ſignum domini? An nõ ea in ſeruis perficere quæ velit? Quinã ergo perfecerunt ea quę voluerũt in regibus & principibus? An non apoſtoli? Manifeſtum

Apoſtoli vt domini eſt. Reges enim & principes volebãt tenere orbem terræ in impietate. Iubebant enim colere dæmones, cõtrà autẽ

Rom.1 Apoſtoli, fiebat autẽ quod volebant. Quòd ſi mihi dicas carcerẽ, flagella, & tormẽta, dicis mihi maiora dominia. Quomodo, & quánam ratione? Quòd quãuis hęc fierent, fiebat tamen nihilo ſecius quod volebãt. Non enim lege multorum dominorum, ſed virtute hoc ſibi aſciuerunt dominium, quod nullo externo indiget, ſed dum omniũ petitur inſidiis, reſplendet. Illos enim dominos ſerui paratis inſidiis ſæpe de medio ſuſtulerunt: quoniam erat imperfectum & imbecillimum dominium: hoc autem non potuerunt extinguere, ſed inſidias molientes, id longè clarius

Dominatio apoſtolorũ ex collatione. reddidere. Quis fuerit igitur dominus præclarior, íſne q innumerabilibus opus habet auxiliis vt ſeruos in officio contineat, an qui eſt liber ab iis omnibus, & eos qui ſunt ſub ſuo dominio, pro ſua poteſtate tractat, & fert & agit? Clarum eſt hũc eſſe præclariorem. Domini enim qui hoc obtinent multorum dominium, niſi leges habeant opitulantes, & eos iuuet quòd in ciuitatibus habitant, ſæpe cũ dominio vitam quoque amiſerint: Paulus autem & in ſo-

Act.13. 14.17.18 litudinibus & vbique ſuum oſtendebat dominium. Vis etiam videre ipſum clariorem regibus? Tulit leges per vniuerſum orbem terræ, & regum relictis legibus, illius ſcriptis obtemperabant. Et alioqui illi quidem in corpo-

ra, hi verò in animum dominiū obtinebant. Quis ita ſeruus domino, vel qui ſub regis ditione eſt, regi cum tanta beneuolentia paruit, vt fideles Paulo tantùm ſcribēti literas? Quis dixerit eorum deſiderium & vehementē pro eo æmulationē, cùm vel ipſos oculos eſſent parati effodere? Quis tales vnquam ſeruos habuit? Quæ omnia propheta mente agitans, quomodo fideles quidem ſubiunxerūt, erant autem terribiles infidelibus, eos per vim expellentes, & quomodo Chriſtus per ipſos obtinebat imperium, non dixit ſolummodo κυρίευε, hoc eſt, Dominare in medio inimicorum tuorum, ſed, κατακυρίευε, hoc eſt, Dominatum obtine, vehemens & amplum dominium ſignificans. Et hæc cū viderent hoſtes, nihil facere poterant, etſi leges ſecum haberent, lictores, & omnem poteſtatem, ſed erāt hi potentiores propter eū qui in ipſis habitabat. Hic per ipſos dominatum obtinuit. Nec ſolùm dominatus eſt, ſed etiam acrem & vehemētem in eos dominatum obtinuit. Propter eum enim qui in eis habitabat, & ignem, & ferrum, & beſtias, & omnia alia confidenter adibant. Ad omnia enim cum eis erat Chriſtus, qui etiam tāquam in alienis corporibus decertātes, & liberi ab omni moleſtia rerum ad vitam pertinentium, ita gaudebant, & ita exiliebant, à Chriſti dominio occupati, non pecuniæ, nō corpori, non vitæ præſenti parcentes. Et hæc quidem faciebāt, qui aliquando fuerāt hoſtes aduerſarij, ſed inuicta Dei potentia non ſolùm eos liberauit ab inimicitiis, ſed etiam in tantam deduxit ſeruitutem & neceſſitudinem. Quamobrem etſi dicatur pater ponere inimicos ſub pedibus ſuis, non ita dicitur (ſicut dixi) tanquam filio nihil agente (vniuerſum enim ab vnigenito factum eſt) ſed vt (ſicut prius dixi) patrem & filium vnum eſſe deum, intelligas ſeruata vnicuique ſua proprietate, & ne eſſe duos exiſtimes ingenitos. Quòd enim quod factum eſt, totum ab eo factum ſit, conſidera ex iis quæ iam facta ſunt. Nec verò quæ dicta ſunt, humano tantum more intellige. magna enim ſequeretur abſurditas. Vt autem tu quoq; intelligas audi ea quæ ſum dicturus. Ex hominibus alij quidem facti ſunt amici, qui prius inimici fuerant: alij verò adhuc manent inimici. Cæterum quòd inimicos quidem ip-

Galat. 4

Matt. 28

Act. 5

Ioan. 1. 15

1.Cor.15 ſe amicos fecerit,& Paulus ſignificat,dicens:Quãdo tra
diderit regnum Deo & patri. Significat etiam ſeruator,ei
Ioan.17 apud crucem dicẽs,Ego te glorificaui in mũdo opus per-
feci quod dediſti mihi vt faciã. Subiicere autẽ inimicos
fuit patris. Atqui illud quidẽ eſt hoc maius. Neque enim
ſunt paria, eos qui manẽt inimici, punire:& eos qui ſunt
inimici,amicos efficere. Sed neq; filius ideo minor eſt pa
tre,nec propterea pater eſt minor filio. Vt autẽ ſcias quòd
Matth.25 illa quoque ſunt filij,quemadmodũ hæc patris,audi, Diſ-
cedite à me maledicti in ignem æternum,qui paratus eſt
Matt.13 diabolo, & angelis eius,& qui angelos quidem mittit vt
colligat zizania,eſt vnigenitus,& videmus eum eſſe vbi-
que qui punit diabolũ. Hoc etiam ipſi dæmones confitẽ-
Matth.8 tur dicentes:Veniſti huc ante tẽpus torquere nos. Ipſe eſt
ergo qui eos eſt torturus. Vides quòd etiã ſi quæ fiunt,di-
cantur à patre fieri,ſunt tamen facta filij. Quòd autem fi
Ioan.6 lij quoque facta,ſint patris,audi rurſus eum dicẽtem. Ne-
mo venit ad me,niſi pater qui me miſit,traxerit eũ. Et rur
Ioan. 14 ſus,Nemo poteſt venire ad patrẽ,niſi per me. Nõ ſunt er-
go hæc humano more accipienda. Nam illud quoque,Ini
Ioan.5 micos tuos,ita eſt accipiendũ non tanquã eius ſolius ini-
micos ſignificet. Qui enim nõ honorat filium,inquit,nec
Matth.23 patrem honorat. Quare Iudæi non ſunt eius tantũ inimi-
24 ci,verùm etiam patris. Quocirca eis etiam attulit exitiũ,
& ciuitatem eorum diruit & euertit funditus,etſi non ſta
tim poſt crucem,& longum eis tempus dedit ad pœniten
tiã,ſi modo vellent reſipiſcere,& emiſit Apoſtolos,vt cùm
per ipſos eius didiciſſent potentiam,vel ſerò tandem cõ-
uerterentur. Cum autem eſſet eorum morbus immedica
bilis,eis colophonem malorũ impoſuit,& ea quoque ra-
tione eos rurſus vocãs ad pœnitentiã,vt cùm à veteri for-
ma reipublicæ exciderint,vel in ipſa rerũ neceſsitate ad
veritatem deducantur,cum & eum quem probris & iniu
riis affecerunt,videãt vbique adorari,& ſua omnia miſerè
corruiſſe. Quando autẽ ne ſic quidẽ meliores euaſerint,
Scabellũ tunc tandem vt quibus nihil ſuperſit venię,in immortale
Chriſti. detrudentur ſupplicium. Cum autem audis ſcabellum,ne
putes eum dicere aliquid ſenſile, ſed ipſam ſubiectionẽ.
Quod autem ei ſubiicit,clarum eſt ex eo quod ſubiungi-

tur. Rectè autẽ ſic dicit, Quia enim eſt vnus thronus, vnũ quoque eſt ſcabellum. *Tecum principium in die virtutis tuæ* Quoniam dixit ſuperiùs, Donec ponã inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum, nequis exiſtimaret eſſe imbecillum filiũ, & opus habere operatione, ſicut & quempiam ex Apoſtolis, audi quomodo affert remedium huic ſuſpicioni, dicẽs: Tecum principium in die virtutis tuæ. Quid eſt tecũ principatus? In te, inquit, eſt principatus, qui non poſtea acceſſit, ſed in te eſt perpetuò: quod etiam Eſaias ſimiliter ſignificãs dicebat: Cuius principatꝰ eius ſuper humerum eius, hoc eſt, in ipſo, in ſubſtãtia eius, in natura eius: quod quidem nõ ineſt in regibus. Principatus enim eorum eſt in multitudine exercitus: quod nõ erat in apoſtolis. Nam ipſorum quoque principatus fuit operatione eis importata extrinſecus. Ipſe autem habuit principatũ in natura, in ſubſtantia, vt qui non eam acceperit poſteaquam fuit genitus, nec extrinſecus importatam aut aduẽtitiam poſſederit, ſed ita ſit genitus. Et ideo de regno quoque interrogatus dicebat: Ego ad hoc natꝰ ſum, & ad hoc veni. Tecum principatus in die potentię tuę. Non hęc autem ſolùm quæ dicta ſunt, ſignificat illud, Tecum principatus: ſed etiam alia, vtpote non eſſe eius principatum in alio, ſed eum eſſe perpetuũ & immortalẽ. Homines enim is vel viuentes ſæpe deſerit: & ſi non viuentes, certè omnino mortuos: imò verò, quod maius eſt, ne dũ viuunt quidem, eſt cum eis, ſed, vt iam dixi, in exercitibus, & ſatellitibꝰ ac corporis cuſtodibus, in magna vi pecuniæ, mœnibꝰ, & aliis omnibꝰ. In Deo autẽ nõ modo non ita eſt, ſed in ipſo eſt, & perpetuò: & quemadmodũ fieri nõ poteſt vt non ſit eius ſubſtãtia, ita etiam vt non ſit regnũ. In die potentiæ ſuæ. Diẽ potentiæ potes dicere & diem qui iã fuit, & diẽ qui futurus eſt. In vtroque enim maxima oſtẽditur potentia. An nõ tibi videtur eſſe maximum potẽtiæ argumentum, quando per mortem mors deletur? quãdo portę æneæ confringũtur, quando peccatũ abolетur, quãdo maledictũ ſoluitur, quando vetera omnia mala euertũtur, & alia noua bona introducũtur. Quid enim poteſt cum hac cõferri potẽtia, ſiue cõſideres miracula, ſiue pulcherrima facinora? Mortui excitabantur, leproſi mundabantur, dæ

Principiũ ἀρχὴ, principatus.

Eſa. 9

Principatus vnigeniti.

Ioan. 18

Perpes eſt Chriſti principatꝰ

Heb. 2

Matth. 8
11. 14

Luc.8. mones expellebantur,mare refrenabãtur,peccata ſolue-
Heb.9 bantur,paralytici adſtringebãtur,paradiſus aperiebatur,
Matth.27 petræ rũpebantur,velum diſcĕdebatur,radij ſolis auerte
bãtur,& tenebræ vniuerſum orbem terrę occupabãt,cor-
pora ſanctorum qui dormierant,excitabantur,latro in ve
Luc.22. terem patriam reuertebatur,apſides cęli aperiebãtur,quę
conculcata fuerat natura,ſupra cælum cæli ſuſtollebatur
& quod eſt his maius, in throno ſedebat regio aſſiſtenti-
bus ei angelis & aliis poteſtatibus,omne vitium fugaba-
tur,virtus reducebatur,ſpiritus gratia dabatur , piſcato-
σκηνο- res,publicani,& cõſtructores tabernaculorũ ora philoſo
ποιοὶ cu- phis obſtruebant,oratorum linguam præpediebãt,dæmo
iuſmodi num euertebant tyrannidem:gentilium altaria,tẽpla,fe-
Paulus. ſta,& publici conuẽtus abolebãtur:nidor & fumus & im-
pia ſacrificia omnia per vim exigebãtur: vates,præſtigia
tores,aruſpices,& vniuerſa diaboli officina fugiebant,ec
cleſiæ vbique terrarum germinabant,chori virginum cõ
ſiſtebant, & Monachorum ordines , cum ciuitatibus de-
ſertũ quoque implebatur pietate,iuſtorúmque & ſancto-
rum virorum ſtantes chori ſupernis angelorum poteſta-
tibus in modulato concentu reſpondebant,& populi Mar
tyrum,& cateruæ confeſſorum vbique terrarũ plantaban
tur,virtutis erat fauſtus cum facilitate ſucceſſus,barbaro
rum gentes docebantur philoſophiam,& qui erant vel fe
ris immaniores,vel cum ipſis angelis in inſtitutione vitæ
ſuæ contendebant,& quantum terrę ſol reſpicit,tantũ ver
bum peruaſit poſt crucem& reſurrectionem.Quę omnia
apud ſe cogitãs propheta,dicebat:Tecum principatus in
Iudicij diẽ die virtutis tuæ. Quòd ſi velis futurum quoque diem vide
delineat. re,& ſcire quomodo ille etiam dies eſt eius potẽtiæ,cogi
Matth.24 ta apud te quantum ſit videre cælum contrahi,& vniuer-
25. ſam naturã quæ interierit,reſurgere,& nutu omnes adeſ-
Humanã ſe,diabolum pudore ſuffundi,& dęmones demiſſo capite
intellige. terram intueri,iuſtos coronari,vnumquenque dare ratio
Luc.21 nem ſuorum delictorum,& pro rectè factis accipere prę
1.Cor 15 mium,eſſe alterius vitæ conſtitutionem,nõ enim ampli-
2.Cor.5 us mors,morbus & ſenium,non amplius paupertas,pro-
bra & inſidiæ, non amplius domicilia & ciuitas , artes &
nauigationes,nõ amplius veſtium amictus,cibi & potus,

recta & cubilia, mēſæ & cādelabra, non amplius inſidiæ, pugnæ & iudicia, nō amplius matrimonia, doloréſq; pariendi, & partus, ſed hæc omnia tanquam puluis iactatus euaneſcunt, & alius quidam præſtantior vitæ ſtatus redditur, cum concedatur corpori vt ſit ab interitu alienū, immortale, & magna ſit poteſtate pręditum. Quæ quidē Paulus ſignificans, dicebat: Pręterit figura mūdi huius. Quòd ſi non adhibes fidem iis quę dicta ſunt, quoniam ea nō vides præſentia, ex præſentibus ſume argumentum de futuris. Peruade ratione vniuerſum orbem terræ, terrā, mare, Græciam, Barbariam, terram habitabilē & inhabitabilē, vrbes quæ ſunt in terra, inſulas quę in mari, montes denique & nemora: & cum videris vbique Chriſti relucere potentiam, omnéſque præſtantiſſimum eius nomen prædicare, reputa apud te quòd qui tot & tāta potuit, is eſt etiā futura pollicitus. Quod ſi ex parte quoque velis argumētum ſumere, cogita quánam de cauſa vniuerſus orbis terræ concurrit ad videndum ſepulchrum quod caret corpore: quænam poteſtas trahit eos qui habitāt in extremis finibus terræ, vt videant vbi natus eſt, vbi ſepultus eſt, vbi fuit crucifixus. Conſidera, quantæ ſit potentiæ ſignum ipſa crux. Hæc enim crux antea erat mors execranda, mors opprobrij & ignominiæ plena, mors omniū turpiſſima. Sed ecce nūc ipſa vita euaſit honorabilior, & coronis ſplēdidior, & omnes eam in frōte circunferimus, non ſolùm non erubeſcentes, ſed ea etiam gloriātes. Non ſolùm priuati, ſed & qui ſunt ipſi diademate redimiti, eam potiùs geſtant quàm diadema. Et meritò quidem, eſt enim innumerabilibus diadematibus melior. Diadema enim ornat caput, Crux autem munit mentem. Ea dæmones vlciſcitur, ea tollit morbos animæ, ea eſt armatura inuicta, ea murus inexpugnabilis, ea eſt munimentum inſuperabile: quæ non ſolùm barbarorum irruptiones & incurſiones hoſtium, ſed ipſorum etiam immanium dæmonum phalanges perrumpit. *In ſplendoribus ſanctorum*. Alius, In decore ſancto. Alius, In gloria ſanctorum. Adhuc loquitur de die & præſenti & futuro. Splendorem autem hic dicit ſanctorum pulchritudinē. Quid eſt enim Paulo ſplendidius? Quid Petro inſignius? qui vniuerſum orbem

1. Cor. 7

Argumentũ efficax.

Argumētum à parte deſumptum.

Deut. 21

Crucis ἐγκώμιον.

terrarũ peruaſerunt vel ſole clariores, pietatis ſemina deiicientes. Perinde enim ac ſi fuiſſent angeli qui è cęlo deſcendiſſent, ad eos omnibus non dabatur aditus. Hoc o-
Act.5 ſtendens qui librum actuum cõpoſuit, dicebat, Nemo au-
Act.19 debat ſe cõiungere eis. Etenim ipſorũ veſtes erant plenæ magna gratia, & vmbræ corporum magnam oſtendebãt potentiã. Quòd ſi hic tales erant, cogita mihi eo die quãdo ab interitu aliena corpora acceperint, quando immortalia, quando omnem qui videtur ſplendorem ſuperãtia, quínam erunt ij, & qui fuerint eis ſimiles, prophetæ & apoſtoli, & iuſti & martyres, & confeſſores, & omnes qui per optimã vitę inſtitutionẽ in fide Chriſti fuere inſignes? Cogita mihi illos populos, lampades, radios, gloriam, decorem, lætitiam, feſtum celeberrimum. Quíſnam hæc explicabit? nulla quidem oratio, ſed ſola experientia apertè docebit eos qui hoc ſpectaculo digni fuerint, tantũ ſplendorem. Perinde enim euenturum exiſtimo, ac ſi multi ſoles in cælo fulſerint, vel ſi frequentia fulgura: vel potius quodcunq; dixero, contẽdens oſtẽdere illã pulchritudinẽ minimè potero dicere pro rei dignitate. Sunt enim hæc omnia exẽpla corporalia: ſplendor autẽ, & quæ tũc illic futura eſt gloria, omnem eiuſmodi pulchritudinem lõgo interuallo ſuperabit. Non ſolũ enim erunt ab interitu a-
1.Cor.15 liena, & immortalia corpora, ſed tunc etiã induẽtur gloria ineffabili. In ſplendoribus ſanctorum. Vt oſtendat eũ non ſolùm eſſe terribilem, oſtendit eius manſuetudinem & beneficentiam, dicẽs: In ſplendoribus ſanctorũ. Et hoc eſt illius potentiæ, eos adeò claros reddere: quod Paulus
Philip.3. quoque ſignificans, dicebat: Qui trãsformabit corpus humilitatis noſtræ, vt ſimus conformes corpori gloriæ ſuæ. Deinde quoniam rem dixerat magnam & ineffabilẽ, ſubiunxit: ſecundum operationẽ qua poteſt omnia ſibi ſubiicere. Ne quæras, inquit, quomodo & quánam ratione. Po-
Psal.113. teſt enim quæcunque vult. Sed quare non dixit, In ſplẽdo-
134 re ſanctorum, ſed, In ſplendoribus? Quia multa ſunt & di-
Sap 12 uerſa præmia. Alia eſt enim gloria ſolis, & alia gloria lu-
1.Cor.15 næ, & alia gloria ſtellarum. Stella enim à ſtella differt in gloria, ita erit, inquit, etiam reſurrectio mortuorum. Et
Ioan.14 Chriſtus, In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Et

ideo ſplendor ille finē nō habet, neque enim cedit nocti, nec locum dat tenebris, ſed cum ſit magn⁹ & ineffabilis, & hunc qui videtur longè ſuperans, habet etiam hoc maximum, quòd finem non ſuſcipit. Quod quidem eſt ineffabilis regis poteſtatis, quòd corpora quæ erāt interitui obnoxia, caduca & fragilia, in tantam potentiam & virtutē deduxerit. Deinde quoniam magna quædam dixit, & magnarum rerum ſpe auditorem erexit, oſtēdit hæc quoque iure fieri: quoniam qui hæc facit, talis eſt & tātus, qui eſt eiuſdem cum patre ſubſtantiæ. Illud enim ſignificās, ſubiūxit: *Ex vtero ante luciferum genui te.* Sed qui quæ dicta ſūt, ad ſuum ſenſum conuertūt, dicunt hæc dicta eſſe de generatione carnis. Quomodo ergo, dic quæſo, ante luciferū? Ita dixit noctē qua natus eſt. natus eſt enim ante diluculum. Sed hoc non eſt dicere quod quæritur, neque hoc dixit gratia hiſtoriæ: & alioqui ne poſſunt quidem oſtendere, quòd id quod docuerunt Euangeliſtę, hoc dixerūt prophetæ, qui maxima ex parte obſcurè loquuntur. Hic ergo illud, Ante luciferum, non dicit ante ortum luciferi, ſed ante naturā, antequam factus eſſet lucifer. Scit enim ſcriptura hæc diſtinguere, quando dicit ante naturā, & quādo ante operationem, vt quādo dicit: Oportet præuenire matutinum ad tui gratiarum actionem, & ante ortū lucis te interpellare. Hoc enim dicit matutinū. Nō dixit enim, Ante Solem, ſed, Ante ortum. Non ante naturā, ante naturā enim ſolis nihil factū eſt, ſed, Ante ortū Solis, vt ſignificaret diluculum. Alicubi autē quando dicit de eius natura, nō dicit, Ante ortum, ſed, Ante Solē, vt quādo dicit: Et ante lunam generationis generationum, Et rurſus, Ante Solem permanet nomē eius. Quemadmodum ergo aliud eſt, Ante Solem: & aliud, Ante ortū Solis (hoc enim operationem Solis & mane ſignificat, illud verò naturā) ita etiam hic, ſi voluiſſet ſignificare noctem, non dixiſſet, Ante luciferum, ſed, Ante ortum luciferi. Et alioqui Chriſtus quoque hūc Pſalmum accepit nō de humanæ carnis ſuſceptione, ſed de generatione per ſpiritū. Cùm enim dixiſſet Iudæis, Quid vobis videtur de Chriſto, cui⁹ eſt fili⁹? Poſtquam dixerunt, Dauid, ſubiunxit Pſalmum, dicens, Quomodo ergo dicit Dauid, Dixit domin⁹ domino meo,

Ante luciferum.

Sap. 16

Pſal. 71

Ibidem.

Operationis & naturæ diuerſitas.

Matth. 22

ſede à dextris meis. Si ergo dominus eius eſt, quomodo vos dicitis quòd eſt eius filius? Quid eſt ergo quod dicitur? Veram & germanam hic oſtendit generationẽ. Quid ergo? eſt ſolùm ante luciferũ? Nequaquam. Nam dicit e-
Pſal.71. tiam alibi. Ante lunam thronus eius. Et non ſolũ ante lu-
Pſal.89 nam, nam de patre quoque dicit, Antequã mõtes fierent, & formaretur terra & orbis terrarum, à ſæculo & in ſæculum tu es. Non à ſæculo ſolum, ſed etiam ante ſęculũ: neque enim eſt vſque ad ſæculũ, ſed in infinitũ. Ne offendatis autem in dictionibus, ſed ſuſcipe intelligentiã quæ deo cõueniat. Vide autem prophetæ ſapientiã. Cùm pſalmum exorſus eſt, non ſtatim dixit in principio, Ex vtero ante luciferũ genui te: ſed cum prius præclara eius facta oſtendiſſet, & ipſum per opera prædicaſſet, poſtea ex dominio eius dignitatẽ oſtẽdit. Ita etiam dicebat ipſe: Si nõ
Ioan.10. facio opera patris mei, nolite mihi credere. Sin autẽ facio, & ſi mihi nõ credatis, operib⁹ credite, vt cũ didiceris quòd is eſt qui ſedet ad dexterã patris, qui domin⁹ appellatur vt pater, qui ſecum habet principatũ, qui talem efficit ſplendorem, qui inter gentes dominatum obtinet, ne conturberis ſi audieris eum eſſe filium etiam ante vniuerſam creaturam. Iure autẽ admirandus eſt propheta, quomodo illa quidẽ ex Dei perſona, hęc verò ex ſua perſona loquitur. Illud enim, Sede à dextris meis: & illud, Ex vtero ante luciferum genui te, quæ eius ſuperabãt altitudinẽ ipſum deum introducit dicentem: alia autem ipſe refert. Vide autem quanta vtitur proprietate dictionis. Suffeciſſet quidem dicere, Genui te: ſed propter eos qui humi ſerpunt, vt veram & germanam oſtenderet generationẽ, huius quoque dictionis meminit, & quemadmodũ cum dicit manum, nõn dicit vt manum ſuſpicemur, ſed intelli-
Ex vtero gamus faciendi operis poteſtatem, ita etiam vteri meminit, vt veram eſſe & germanam natiuitatem oſtendat. Deinde volens componere prophetiam in figura iudicis, ad eum verba facit, quod quidẽ eſt vehementiſſimi amoris, & inſignis gaudij, & animæ quæ à diuino ſpiritu occupatur. *Iurauit dominus, & nõ pœnitebit eum. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec.* Vides quomodo ad id quod eſt humilius deduxit orationem, aliquãdo quidẽ de

diuinitate, aliquando verò de humanitate diſſerẽs: quod etiam faciunt Euãgeliſtæ, vt vtrinque cõſeruetur dogmatũ ac decretorum perfectio. Et quare dixit, Secundum ordinem Melchiſedec? Et propter ſacramẽta, quòd ille quoque panem & vinũ Abrahæ obtulerit: & quòd hoc ſacerdotium ſit à lege liberum, & quòd neque finem (ſicut dicit Paulus) nec principium habeat. Quod enim ille in vmbrã habuit, hoc reuera fuit in Ieſu: & quemadmodum nomina præceſſerũt, ſicut Ieſus Chriſtus: ita hoc etiam. Neque ergo videtur habere dierum principium, neque finẽ vitæ Melchiſedec, nõ quòd non habeat: ſed quòd id nõ ſit relatum in eius genealogia. Ieſus autẽ neque principiũ dierum, nec vitæ finem habuit, nõ eo modo, ſed quòd nec in ipſo ſit omnino principium temporale, nec finis. Illud enim erat vmbra: hoc veritas. Quemadmodum ergo cum Ieſum audis, nõ eum qui verè eſt Ieſus ſuſpicaris, ſed nominis ſolam figuram ſuſcipis, & nihil vltrà requiris: ita cum audis Melchiſedec, qui neque habet principiũ, nec finẽ, ne id quæras in rei veritate, ſed tibi ſufficiat ſola appellatio, veritatem autem in Chriſto ediſce. Iuſiurandum autem quando audieris, ne putes eſſe iuſiurandũ. Quemadmodum enim ira in deo ira nõ eſt, ſed eſt vis puniendi, & non perturbatio animi: ita etiam iuſiurandum. Deus enim non iurat, ſed id dicit, quod omnino futurũ eſt. Poſtquam ergo dixit ſplẽdorem ſanctorum, poſitos eſſe inimicos ſub pedibus eius, diẽ eius virtutis: dicit deinceps præſentia. Vide autem quónam ordine vtitur in oratione, durum auditorem molliens. Cum prius enim terruiſſet loquendo de iudicio, & duritiẽ eius ac obſiſtentiã emolliiſſet, introducit ſermonem de præſentibus. Propterea talẽ adhibet miſtionem. Conſidera autem: Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Hoc dicit de futuris. Deinde de præſentibus: Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorũ. Deinde futura. Tecum principatus in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorũ. Deinde rurſus præſentia, quæ nõ habent amplius punitionem, ſed beneficentiam: Tu es ſacerdos in æternum ſecundũ ordinẽ Melchiſedec. Hoc eſt enim peccati delectio, & cũ deo recõciliatio. Deinde cũ

Gen. 14. *Heb. 7.* *Chriſti typus Melchiſedec.* *Ioan. 8.* *Heb. vlt.* *Ioan. 12.* *Iuſiurandum Dei.* *Ira Dei.*

in eis quãtum voluit inſtitit, attingit rurſus humanitatẽ, ad id quod eſt humilius orationem conuertens, & dicẽs, *Dominus à dextris tuis.* Atqui ſuperius dixeras eum ſedere à dextris patris. Vides quomodo non temere vtitur dictionibus. Quid eſt, Dominus à dextris tuis? Quoniam humanitatis ſuſceptæ œconomiam attigit, ad carnem cõuertit

Luc. 22. orationem, quæ auxilium ſuſcipit. Videtur enim angi, afflictari, & ſudare, & ita ſudare, vt guttæ ſãguinis defluãt: & rurſus confirmari. Talis eſt enim natura carnis. *Confrin-*

συνέθλασεν confregit, pro quo פָּרַץ *get in die iræ ſuæ reges.* Non aberrauerit qui hoc dixerit dici de præſentibus qui inſurgunt aduerſus eccleſiam, & de iis qui pro peccatis & maleficiis ſuis ſunt pœnas daturi. *Iudicabit in gentibus, implebit ruinas.* Quid eſt, Iudicabit in gentibus? Iudicabit, inquit, dæmones. Et quòd iudicauerit, au-

Ioan. 12. di Chriſtũ dicentẽ, Nunc eſt iudiciũ mundi huius. Et rur-

Ibidem. ſus: Nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Et alibi: Et ego quãdo exaltat⁹ fuero, omnes traham ad meipſum. Quòd ſi vſus eſt dictione quę paulò magis ad ſẽſum pertinet, non offendaris. Hoc eſt enim familiare ſcripturæ. *Conquaſſabit capita in terra multorum.* Si hoc quidẽ velis accipere anagogicè, dixerit quiſpiam eum eſſe deiecturũ faſtum & arrogantiã. Quòd etiã ita accipias licet, vt cadat ſub ſenſum, Iudaicam calamitatem, quos cum vehementia maxima euertit funditus. *De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.* Hic oſtendit humilẽ ac vilem eius viuendi rationem, quòd nullum faſtum aut tumorem præ ſe fe-

Philoſophia Chriſti & doctrina. rens, nullis ſtipatus ſatellitibus, nec ſenſili aliquo aut externo apparatu munitus, hæc fecerit, ſed tenuem victum perſequens, & adeò tenuẽ, vt ex torrente biberet. Qualis enim erat ei menſa, talis fuit quoque potus. Mẽſa panes

Matt. 14. hordeacei, potus aqua de torrente. Venit enim hãc philo-

Ioan. 6. ſophicã viuendi rationem docturus, nempe ventri imperare, & faſtum auerſari. Deinde oſtendens quod ſit huius vitæ emolumentũ, ſubiunxit, Propterea exaltabit caput. Humilitatis enim vitæque auſteræ hic eſt fruct⁹. Hęc autẽ non dicta ſunt de diuinitate, ſed de carne quæ bibit ex torrente, quæ fuit exaltata. nõ modo enim nihil ei detri-

παραίνεσις. mẽti attulit hęc tenuitas, ſed etiam ad ineffabilem euexit altitudinẽ. Et tu ergo, ô dilecte, qui hæc exẽpla habes tibi

propoſita, vitam quidem luxuriantem, faſtúque & pópa extrinſecus repletam contemne, tenuem autem ac facilē & minimè exquiſitam perſequere, ſi vis eſſe clarus & magnus. Dominus enim tuus ideo venit, vt hanc te viam doceret. Quocirca propheta quoque, cum præclara eius facta narrauit, hoc ipſum ſubiũxit, propè dicēs: Cùm victoriã & trophæa audieris, ne ſpera te viſurum arma, currus, & milites: eſt adeò humilis q hæc facit, adeò frugi & abſtinens, vt ex torrēte aquã bibat: & tamen qui eſt eiuſmodi, hæc omnia perficiet. Audiãt ergo qui ſibi menſas apponũt Sybariticas, epuláſq; & condimentorũ omne gen⁹ excogitant, & varia coquorũ genera vndique colligunt, nautáſq; gubernatores & remiges diligũt vt externa quędã vini & vnguentorũ genera, & alias eiuſmodi delicias importēt, & ſeipſos in ipſum barathrũ præcipitēt, & euadant omniũ abiectiſsimi. Neque enim excelſum quid cõſueuit facere qui pluribus indiget: nec humile quicquam, cui pauca deſunt. Si vultis autē, effingamus vtriuſq; imaginē, & ſit quiſpiam qui habet multos ei vndique ſuppeditantes nautas & gubernatores, miniſtros & artifices, textores & phrygiones, bubulcos & paſtores, equiſones & muliones, & quæ ad cultum & victum pertinent, in omnibus ei ſuppetãt: alter autem nihil eorum habeat, prærterquàm ſolum panem & aquam, & veſtem vnicã. Quis eſt in his excelſus? Quis verò humilis? An non clarum eſt ꝙ qui vnicam habet veſtem? Is enim vel ipſum regem poterit deſpicere. Ille autem ſeruus omnium qui hæc præbēt, ſe demittens, blandiens, omnes obſeruans, timens ne ſiquis eũ reliquerit, in rebus maximè neceſſariis detrimētum accipiat. Nihil enim æquè reddit ſeruum, ſicut multis egere: ſicut etiam liberum re vna tantum opus habere. Hoc ipſum videri poteſt in brutis. Quid enim prodeſt aſino multis ſarcinis onuſto, & ſi eis fruatur millies? Quid autem nocet alij libero ab his omnibus, ſi neceſſariũ alimentum ſuppetat? Et ideo Chriſtus reddens ſuos diſcipulos magni & excelſi animi, qui erant cum vniuerſo orbe terrarum locuturi, omnibus eos curis liberauit, alatos efficiens, quouíſque adamãte firmiores & conſtãtiores reddens. Animæ enim nihil tantas addit vires, vt ab eis eſſe

ἐπιτίμησις aduerſus luxum

γνώμη.

εἰκὼν ex hypotheſi.

Seruũ aut liberum quid potiſſimum faciat.

Curarum vacuitas.

ſ

liberam: nihil eam adeò eneruat & imbecillam efficit, vt eis conſtrictam teneri. Quemadmodum enim nō poteſt dolor hic citò inueniri: ita nec illic voluptas. Ille enim habet multos ſæuos immanéſque dominos & dominas: hic autem nulli quidem ſeruit, omnibus autem imperat, radiis ſolis ſecurè fruens, & aeris aura iucundè veſcens, & qui ei moleſtiam exhibeat, non habens, nō eum vexat & agitat ira, non inuidia, non maleuolentia, non eum curæ extabefaciunt, non æmulationes, non vana gloria, nō ſu-

Collatio. perbia, nō aliquid aliud eiuſmodi, ſed ſicut port⁹ aliquis tranquillus, & liber à fluctibus, ita eſt affectus eius animus, & iter in cælum facilè ingreditur, vt quem nulla res præſens remoretur. Vt ergo nos quoque hac ſecuritate fruamur, & in præſenti vita tranquillitatem, & in peregrinatione facilitatem conſequamur, hanc vitam perſequa-

Eſa. 64. mur, vt bona quoque æterna adipiſcamur, quæ omnem

1.Cor.2. rationem, mentem & cogitationem ſuperant. In Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria & potentia nunc & ſemper. Amen.

IN CX. PSALMVM.

Confitebor tibi domine in toto corde meo. Quid eſt, In toto?

In toto corde. Cum omni prōptitudine & animi alacritate, attentè, & diligenter, liber ab omnibus curis earum rerum quę ad hanc vitam pertinent, ſublimíſque & erectus, & expediens animam à vinculis corporis. In corde, nō in verbis tantum, nec in lingua & ore ſolummodo, ſed cum mente

Deut.6. & cogitatione. Ita etiam Moſes legem ferēs dicebat: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua. Confeſsionem autem hic mihi videtur dicere

Pſal. 33. gratiarū actionem, Laudabo, inquit, agam gratias. Totā

61.144. enim vitam in hoc cōſumpſit, ab hoc exorditur, & in hoc deſinit. Perpetuò enim fuit hoc eius mun⁹, pro iis quæ &

Gratiarū actionem à nobis de⁹ maximè requirit. ipſe & alij acceperant beneficiis, gratias agere. De⁹ enim nihil æquè ac hoc poſtulat, hoc eſt ſacrificiū, hoc oblatio, hoc eſt pij & grati animi ſignū: hoc, vulnus infert diabolo: ex hoc coronabatur beatus Iob & prædicabatur, quòd cū tētationes eſſent illatæ innumerabiles, & vxor quoq;

Iob.1.9. eum ſupplātare vellet, nō auerſus eſt, ſed deo de omnibus

10.12. egit perpetuò gratias, nō ſolū quando fuit diues, ſed etiā

quando erat pauper,non quando erat ſanus,ſed etiã quã-
do caro ſcatebat *vlceribꝰ,non quãdo ei res omnes ex a- ** alias vermibus*
nimi ſententia ſuccedebant,ſed etiam quando grauis illa
tẽpeſtas in vniuerſam eius domum incubuit, & in ipſam
quoque naturã corporis. Hoc eſt enim grati in primis ani- γνώμη.
mi, in rebus aduerſis & afflictionibꝰ Deo perpetuò habe-
re & agere gratias. Quod quidẽ ipſe quoque innuens,de-
clarauit per ea quæ cõſequuntur. Quia enim multi homi-
nes,dum res quidẽ ſunt lætæ, agunt gratias:ſiquid autem
ſecus eueniat,affligũtur:ſunt etiã qui quæ fiunt,reprehẽ
dunt:oſtendẽs id non fieri ex natura eorum quæ accidũt,
ſed ex deprauato & corrupto animo,ſubiunxit dicens, *In
conſilio iuſtorum & congregatione magna opera domini.* Hoc di-
xit oſtendens opus eſſe & iudice & conuentu non corru-
pto ad iudiciũ,& clarum erit magna eſſe Dei opera , eſſe *Probatio*
magno miraculo plena. Sunt enim vel per ſe magna,non *à minori.*
videntur autẽ eſſe magna , niſi rectum iudicem habeant.
Nanque ſol quoque per ſe clarus eſt & lucidus,& vniuer-
ſum orbem terræ illuſtrat : ſed iis quorum oculi laborãt,
nõ eſt talis. Atqui ſol non eſt in culpa,ſed eſt vitium illo-
rũ imbecillitatis. Quando ergo videris aliquem Dei ope-
ra accuſantem,ne propter illius improbitatem Dei opera
calũnieris,ſed illius ignorãtiæ maximum indicium acci-
pe ex Dei prouidentia. Quemadmodum enim qui ſolem
dicit tenebricoſum,aſtrum non vituperauit,ſed ſuę ipſius *Similia.*
cæcitatis argumentum protulit , & qui mel amarum no-
minat,nõ illius obſcurat dulcedinem , ſed de morbo quo
laborat,fert ſententiam:ita etiam qui Dei opera reprehẽ
dit. Et quemadmodum hic quidem nec eis,nec quæ de il-
lis habetur exiſtimationi,quidquã detrimenti intulit,ſed
amentiam ſuam maximè arguit: ita qui de Dei operibus
rectum non habent iudicium , ne miracula quidem ſciũt
quæ facta ſunt : quemadmodũ cõtrà ſiquis ſit incorrupto
& nõ deprauato animo , ſtupebit vnũquodque eorũ quæ
videntur eſſe grauia & difficilia. Quid enim eorum quæ
fiunt,non eſt admirabile? Si velis autem,aliis prætermiſ-
ſis veniamus ad ea quæ videntur eſſe multis moleſta &
grauia,mortẽ,morbum,paupertatem,& quæcunque ſunt
eiuſmodi. Siquis enĩ fuerit recto corde, ea nõ difficulter

ſuſcipiet & mirabitur. Etſi enim mors ex peccato ingreſſa
Rom. 5. eſt, tanta tamen & tam inſignis fuit dei cleme͂tia, cura, &
prouidentia, vt eam in noſtri generis vtilitatem conuer-
Mortis en terit. Quid enim graue, dic quæſo, habet mors? an non li-
comium. berat à laboribus? an nõ à curis eripit? An non audis Iob
eam laudantem, & dice͂tem: Mors homini requies, cuius
Iob 3. via eſt abſconſa? An non ea vitiũ reſcindit? Nam & ſi ma-
lus fuerit, eo mortuo vitium reſectũ eſt. Qui enim mor-
Rom. 6. tuus eſt, inquit, iuſtificatus eſt à peccato, hoc eſt, peccatũ
non amplius adiicit: & ſi cũ bonus ſit exceſſerit, in tuto e-
rit ei collata omnis virtus, & in certiſsimo theſauro qui
eripi non poteſt recõdita. Quid verò, dic quæſo, viuos an
ἀκών. non modeſtiores reddit & temperatiores? Non vides ꝙ
ſæpe diuites qui efferũtur ſuperbia, intumeſcũt, & ſuper-
Eccle. 41 cilia contrahunt, quando viderint corpus iacére ſurdum
& immobile, & filios in orbitate, vxorem in viduitate, &
amicos in mœrore, famulóſque atris veſtibus indutos, &
eſſe denique triſtem ac lugubrem totius domus ſpeciem:
quomodo ſe reprimunt & colligunt, quàm humiles & ab-
iecti fiũt, vt ſunt cõtrito & afflicto animo? Etenim qui mil
lies doctrinã ſibi traditã audierant, nec ex ea quidquã lu-
cri fecerant, ex illo ſpectaculo repente philoſophantur, q̃
ſit vilis & caduca humana natura intellige͂tes, & q̃ inſta-
bilis & imbecilla ſit eorum potentia, & in alienis calami-
tatibus præuidentes ſuas mutationes. Si enim quanuis ſit
mors, eſt tamen tantum rapinæ, tantum auaritiæ, tanta a-
liena habendi & plura poſſidendi cupiditas, & non ſecus
ac piſces, qui ſunt potentiores, imbecilliores deuorant: ſi
non eſſet mors, quò non proceſsiſſet auaritia, aut quando
conquieſceret? Si enim cũ ſciãt fore vt iis quæ rapuerint,
Pſal. 48. non fruantur, ſed velint nolint iis ſint ceſſuri aliis, tanto
ſunt furore & rabie perciti: ſi ea tutò poſſéderent, quando
extingueretur eorũ improba cupiditas? Quid verò? marty
rij coronæ nõ per morte͂ contexuntur? Quid verò Paulus
1. Tim. 6. non innumerabilia erexit trophæa, dicens: Quotidie mo
rior per veſtram gloriationem? Nõ enim mors mala eſt,
2. Cor. 15. ſed mala eſt mors mala: & ideo dicit, Precioſa eſt corã do
Pſal. 115. mino mors ſanctorum eius. Alibi autem, Mors peccato-
Pſal. 33. rum mala. Hoc dico malũ, cũ mala recedere cõſcientia, &

multis peccatorum curis onuſtũ & grauatum. Qui enim puram habet cõſcientiam, is currit ad præmia, recedit ad coronam. Et vt ſcias ꝙ non rerum natura, ſed mens homi num ipſa ſibi creat tumultum & perturbationẽ, audi quomodo Paulus hoc inquirit, nunc quidem dicens: Etenim qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus, adoptionẽ in filios expectãtes, redẽptionẽ corporis noſtri. nunc autem hoc ipſum alibi ſignificãs, Sed & ſi immolor propter ſacrificium & miniſteriũ fidei veſtræ, gaudeo & congratu lor vobis omnibus. Itidem & vos gaudete, & mihi congratulemini. Quòd ſi mors non modò non eſt grauis, ſed etiam optanda iis qui rectè viuunt, multò magis paupertas, & alia omnia. *Exquiſita in omnes voluntates eius.* Alius, Accurata. Hîc mihi videtur dicere de creaturis, prædicans dei ſapientiam. Superius autẽ dixit opera (etiãſi nos propter eos qui ſunt puſilli & abiecti animi, aliũ quoque ſenſum in his attigimus) prodigia, miracula, quæ ſæpe perfe cit, hominum genus adminiſtrans. Quid eſt autẽ, Exquiſita in oẽs voluntates eius? Accurata, inquit, ſicut etiã alius dicit interpres, præparata, perfecta, abſoluta, ſufficẽtia ad eius faciendas voluntates, quæ ſatis ſunt ad eius teſtandã potentiam, quæ nec claudicãt nec mãca ſunt ad iuſſa eius peragenda, ſicut etiam dicit alibi: Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, quæ faciũt verbũ eius, hoc eſt, mandata eius. Ita etiam dicebat propheta: Fecit lunam in tempora. Sol cognouit occaſum ſuum, poſuit tenebras, & facta eſt nox. Non ſolũ ea peragũt ad quæ cõſtituta ſunt: ſed etiam ſi iuſſerit, contraria. hîc quoque magna eſt obe dientia. Iuſsit mari: & non ſolùm non inundauit, quod eſt eius proprium officium, ſed ſtratis ſuis fluctibus vel petra firmius & ſtabilius, traiecit populum Iudæorum. Fornax non ſolùm non ardebat, ſed rorem etiã præbebat ſibilantem. Feræ nõ ſolùm nõ deuorabant, ſed etiã Danieli erãt loco ſatellitum. Cetus nõ ſolùm nõ deuorauit, ſed etiam ſaluum conſeruauit depoſitũ. Terra non ſolùm tulit, ſed etiam mari vehementius inundauit, quando aperta eſt, & deuorauit Dathan, & obruit in ſynagoga Abirõ, & multa eiuſmodi alia videri poſſunt, quæ ab iis quę ſunt, facilè & expeditè facta ſunt, vt ſciãt qui valde deſipiunt, & naturã

Mors quæ mala, quæ bona.

2. Cor. 5.

Philip. 2.

ἐξεζητημένα.

Pſal. 148

Pſal. 103

Exo. 14.

Dan. 3. & 6.

Io. 1. 2. 3.

Nu. 16.

Natura.

in deos referunt, quòd res nõ aguntur naturæ tyrannide,
Iob 9.12. ſed dei volũtati omnia cedunt & obtẽperant. Ea enim eſt
Pſal.113. naturæ opifex, & prout ſibi vidẽtur omnia quæcunque
134. ſunt, moderatur & componit: & nunc quidem immobiles
Eſa.46. eorum fines conſeruans, nunc autem cũ voluerit, eos fa-
et Dan.6 cilè conuellens, & mutans in contrarium. Exquiſita in o-
mnes voluntates eius. Ad præcepta eius, inquit, ad mãda-
ta eius: non ſolùm autẽ ad præcepta eius, ſed vt ipſe etiã
cognoſcatur ab hominibus, quę quidẽ eſt principalis eius
voluntas, & propter quã hæc maximè fecit. Quod itaque
dicit propheta, eſt eiuſmodi: Iis qui attendunt & ſapiunt,
perfectiſsimam, apertiſsimã & euidentiſsimã dei cogni-
tionem hominum menti afferunt. Ad hanc enim eius vo-
luntatem, ea ab initio ab ipſo maximè conſtituta ſunt, vt
Sap.13. magnitudine, pulchritudine, poſitura, operatiõe, miniſte-
Rom.1. rio, & aliis omnibus animũ ſpectatoris cõmoueret, men-
témq; & intelligentiam excitaret ad opificẽ & præſtantiſ-
ſimum artificẽ deum inquirendũ, & adorandũ eũ qui illa
fecerit, & vt vniuerſum corpus totius creaturæ eſſet ei pro
Contẽpla- libris & literis. Non ſolùm autem ad dei cognitionẽ, ſed
tio creatu etiam ad vitæ noſtræ inſtitutionem, maximã afferunt do-
rarũ pro ctrinam creaturæ. Nam & auarus poſtq̃ viderit diẽ nocti
libris. cedentem, & Solem Lunæ, reuerebitur elementorum or-
dinem: & ſi ſit potentior, res inferiorum minimè concu-
piſcet. Et adulter & incontinens, poſtquam viderint mare
furere, deinde refrenari & continere à littoribus: inſolen
tium aquarum reuerentes moderationẽ, poterunt celeri-
ter comprimere intumeſcentẽ ſuã cupiditatem, & Chriſti
metu tanq̃ freno iniecto, ne vlterius progrediatur, impe-
tum coërcere, & impudici huius deſiderij ſpumam omnẽ
abſtergere, & ad temperãtiam reducere. Iam verò ad ter
ram quoque egreſſus poterit facilè philoſophari de reſur
rectione, & quod de ea dicitur, ſuſcipere. Quãdo enim vi-
derit terram excipere ſolidum frumenti granum, deinde
prius diſſoluere, & putrefacere, & multò melius parere:
quando viderit vineam hyeme foliis & pampinis & bo-
tris nudatam, deinde aduentante vere omnem ſuam reci-
pere ſpeciem: in corporibus plantarum & ſeminum, quæ
reſurgunt poſtquã interierint, poterit de ſua quoque car-

ne philoſophari. Rurſus autem diligentiam & laboris ſtu- *Attende*
dium diſcet à formica. Ab ape autẽ honeſti amorem, ſo- *formicæ*
cietatémq;, & inter ſe communionem, ſicut dicit prouer- *ſedulitatẽ*
bium: Vade ad formicam ô piger, & imitare vias eius, & *& apis*
ſis illa ſapientior. Cùm enim illi nõ ſit ager quẽ colat, nec *ſolertiã.*
habeat qui eã cogat, nec ſit in poteſtate domini, parat æ- *Prou. 6.*
ſtate alimentũ, & in tẽpore meſsis magnũ facit aceruum.
Vel vade ad apem, & diſce ꝙ ſit operaria, cuius labores *Eccle. 11.*
reges & priuati ad ſanitatem offerunt. Atqui licet ſit im-
becilla viribus, vt quæ ſapientiã honorarit, prouecta eſt.
Ipſa enim apes rurſus tecum aget, ne nequicquã pulchri-
tudinem corporum admireris, quando non adſit virtus a-
nimæ: nec deformitatem vilipendas, quãdo fuerit pulchrè
ornatus animus. Quod ipſum quoque ſignificãs, dicebat
Parœmiaſtes. Parua in volucribus apes, & dulcedinũ prin- *Eccle. 11.*
cipium fructus eius. Cogita mihi volucres, & omnẽ phi-
loſophiam ex eis ſuſcipies. Quocirca Chriſtus quoque di-
cebat: Reſpicite volucres cæli, ꝙ nec ſerunt nec metunt, *Matt. 6.*
& pater veſter cæleſtis eas alit. Si enim quæ ſunt rationis
expertia, nõ ſunt de alimẽtis ſolicita, quomodo te defen- *ἐπιτίμη-*
des, qui ne tantũ quidẽ oſtendis rerum præſentium con- *σις ex col*
temptum, quantum aues? Quòd ſi velis etiam ornatũ de- *latione.*
ſpicere, docebunt te flores agri, ne in te ornando nimium
ſtudij & operæ ponas. Quod ipſum quoq; Chriſtus ſigni-
ficans, dicebat: Reſpicite lilia agri, ꝙ neque nent, neque *Mat. 6.*
laborant. Amen dico vobis, nec Salomon quidẽ indueba-
tur vt vnum ex his. Cogita ꝙ quantumcunque contende-
ris, erit penes fœnum victoria, nec poteris cum illo con-
certare: eóq; hãc à ratione alienam inſaniam comprime.
Multa quoque alia philoſophiæ documẽta & ex brutis &
ex floribus & ex ſeminibus capi poſſunt. *Confeßio & magni-
ficentia opus eius.* Hoc eſt, vnumquodque opus eius. neque
enim hęc dicit de vno opere. Alius autem interpres dixit,
Laus & dignitas operatio eius. Hîc, cõfeſsio, hoc eſt, grà-
tiarum actio & gloria. Vnumquodq; enim eorum quæ vi-
dentur, ſufficit vt deducatur ſpectator ad hymnorum de-
cantationem, ad laudem, ad glorificationẽ. Non licet di-
cere, Quare hoc? ſed tenebræ & dies, fames & abũdantia,
ſolitudo, & terra quæ eſt inhabitabilis, quæ eſt pinguis, &

quæ ſterilis, vita & mors, & quæcunque videtur, iis qui ea diligenter ediſcunt, ſufficiũt ad excitãdos animos ad gratiarum actionem. Hoc per quendã prophetam deus ſigni-

Amos 4. ficans, dicebat, ſupplicia ponens pro beneficio, Euerti eos ſicut euerſa eſt Sodoma & Gomorra, percuſsi eos in inflã-

*Mich.*6. matione & in morbo regio. Et rurſus per aliũ, Eduxi eos è terra Ægypti, & è domo ſeruitutis eos redemi aſſumẽs ſupplicia in beneficiũ. Ita hæc etiã. Nam hæc quoque beneficio afficiunt, corrigunt, erudiunt, caſtigant, vitium reſecant. Homines enim hæc quidem faciunt beneficio afficientes, illa verò odio habentes & auerſantes: deus autẽ omnia facit diligens, quẽadmodum beneficio afficiẽs po-

Beneficia ſunt quæcunque in nos cõfert deus.

Gene. 2. ſuit in paradiſo, & beneficio afficiẽs eiecit è paradiſo. Be-

*Geneſ.*7. neficio afficiens immiſit inundationem, & beneficio affi-

Gene. 19. ciens, in Sodoma illũ ignẽ deorſum iaculatus eſt, & quicquid dixeris eorum quæ fiunt, vnumquodque facit ad beneficium. Beneficio quoque afficiens, gehẽnam minatus

Mat. 5. eſt: & quemadmodum patres non ſolùm indulgẽtes filiis,

& 10. ſed etiam verberantes, patres ſunt: nec minus verberãtes quàm indulgentes: ita etiam deus. Quamobrem Paulus

Heb. 12. quoque dicebat: Quis eſt enim filius quẽ nõ caſtigat pa-

*Prou.*3. ter? Et Salomon: Quẽ enim diligit dominus caſtigat: flagellat autem omnẽ filium quem recipit. *Iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.* Hoc mihi videtur hîc dicere propter eos qui offenduntur ex rebus aduerſis quæ præter ſpem eueniunt, propemodũ eis ſuadens, & dicẽs: Ne cõturberis ſi videas homines per calumniã delatos, probris & cõtumeliis affectos, & mala indignè patiẽtes. manet enim incorruptum iudicium, manet pura & integra ſentẽtia, quę pro

Mat. 25. meritis vnicuique tribuit. Quòd ſi eã nunc poſtules, vide

Rom. 2. ne in teipſum primũ ſentẽtiam proferas. Si enim in vno-

2.*Cor.*5. quoque peccato deus eſſet illaturus ſuppliciũ, iam olim de medio ſublatum eſſet humanũ genus. Et quid opus eſt vt dicam hunc aut illum? Summo enim omnium qui ſunt inter homines, in mediũ adducto, hoc conabor oſtẽdere:

1.*Cor.* 3. & Paulum illum orbis terræ præconẽ cito qui in tertiũ cæ-

2. *Cor.* 12 lum raptus eſt, qui in paradiſum fuit ſublatus, qui fuit reuerendorũ ſacramẽtorũ particeps, vas electionis, Chriſti pronubus, qui oſtendit angelicam vitæ inſtitutionem, qui

virtutis

virtutis ſtudium adeò perſecutus eſt. Si enim noluiſſet eſſe lenis & patiens, eúmq; ſuſtinere, ſed quando peccabat, blaſphemabat: & perſequebatur, protinus in eum iuſtam tuliſſet ſententiam, iam olim præripuiſſet eum pœnitentiæ. Quocirca ipſe quoque cũ hæc ſciret, dicebat: Gratiam habeo Chriſto qui me confortauit, quòd me fidelem exiſtimauit ponens in miniſterio, qui prius erã blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus: ſed miſericordiam conſecutus ſum, vt in me primo oſtenderet omnẽ ſapientiã, ad expreſsionem futurorũ ad ei credendum in vitã æternam. Quid autem, meretricẽ ſi puniſſet, quando eſſet conuerſa? Quid verò publicanum Matthæum, ſi quo tẽpore publicani officio fungebatur, ante mutationẽ pœnas ab eo exegiſſet, an non pœnitentiæ illũ præripuiſſet? Ita etiã latronem. Ita Magos. Ita etiam vnumquẽque peccatorẽ. Iram itaque ſuſtinet, & pro meritis retributionẽ, vocans homines ad pœnitentiam. Quòd ſi à correctione alieni manſerint, iuſtam omnino ſuſtinebunt ſententiã. Quocirca propheta & eos qui iniuria afficiũtur cõſolans, & eos qui iniuriam faciunt, officij admonẽs, ſubiunxit illud: Iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Quod autem vult per hoc dicere, eſt eiuſmodi, Nec tu qui iniuria afficeris, deſperes, ſi vitam finieris, fore vt ius tuum obtineas. Poſtquam enim hinc exceſſeris, laborum remunerationem omnino accipies. Nec tu rurſus qui omnia rapis, in omnium bona inuadis, & omnia ſúſq; déque miſces & confundis, confidas, ſi in pace vitam finieris. Poſtquam enim hinc exceſſeris, reddes rationẽ totius tuæ improbitatis. Deus enim eſt ſemper manens, & manentẽ ſemper habens iuſtitiam, cui mors nihil reſcindit de remuneratione laborum pro virtute ſuſceptorum, nec de irrogatione ſuppliciorum quæ debentur ſceleri. *Memoriam fecit mirabiliũ ſuorũ*. Quid eſt, Memoriam fecit mirabilium ſuorum? Nunq̃, inquit, miracula facere intermiſit. Hoc enim eſt, Fecit memoriã, non ceſſauit, non deſtitit per omnem generationẽ facere miracula, & per res admirabiles excitare craſsiores. Qui eſt enim excelſo animo & philoſophiæ dedito, non opus habebit ſignis. Beatiores enim ſunt qui nõ viderũt, & crediderunt. Quoniã autẽ ipſe non eorũ tãtummodo curam

Act. 9. *1. Tim. 1.* *Luc. 7.* *Mat. 9.* *Luc. 23.* *Mat. 2.* *Sap. 11.* *Miracula ſemp deus facit.* *Ioan. 20.*

gerit, ſed etiam craſsiorum, in omni ferè generatione nõ ceſſat facere miracula. Satis quidẽ magnum eſt miraculũ vniuerſa eorũ quæ videntur creatura: Sed tamen multorũ ſocordiam excitans, in medio hoc theatro & priuatim & publicè multa oſtendit mirabilia, ſicut inundationem, linguarum confuſionem, Sodomorum conflagrationẽ, quæ
Ge.11. 13. Abrahæ, quæ Iſaac, quæ Iacob euenerunt, quæ in Ægypto facta ſunt, quæ in exitu Iudæorum, quæ in ſolitudine, quæ in Palæſtina, quæ in Babylone, quæ poſt reditum, quę tempore Machabæorũ, quæ poſt Chriſti aduentũ, quæ in ipſo aduentu, quæ in diẽ hodiernum vſque fiunt, ruina Hieroſolymorum, ædificatio eccleſiæ, verbũ quod quoquouerſum peruadit, quod per fluctus erigitur, per bella amplificatur, populi martyrum, alia omnia. Multa autem videri poſſunt & priuatim & in domo & in ciuitatibus fieri miracula. Sed quæ ſunt generalia, & omnibus manifeſta ac cognita, & quæ fiunt in vnaquaq; generatione videamus.

Iulianus apoſtata. Quot Iuliano imperãte, qui omnes impietate ſuperauit, dum oppugnaretur eccleſia, facta ſunt? Quot Maximino? Quot ante illos Imperatores? Sed ſi vultis, ea etiã quæ in noſtra generatione euenerunt, nẽpe cruces repẽte in veſtimentis impreſſæ. *Hæc ſub ipſo Iuliano.* Apollinis templum fulmine deiectũ. Sancti martyris Babylæ in Daphne tranſlatio, & aperta aduerſus dæmonẽ victoria. Imperatoriæ pecuniæ quęſtoris inopinata mors, & admirabilis ipſius imperatoris occiſio, ipſius inquam Iuliani, qui omnes impietate vicerat, & auunculi illius interitus, vermium fontes, alia innumerabilia, fames, ſiccitas & ſterilitas, aquarũ penuria, quæ vnà cum eo ciuitates inuaſit, & alia vbiq; innumerabilia. Iam verò ea quoque quæ in Palæſtina tũc euenerũt, cognouiſtis. Quando enim illud tẽplum diuina ſententia dirutũ, rurſus ædificare volebant Iudæi, ignis qui è fundamentis exiliit, omnes abegit, & id teſtatur opus quod manſit imperfectum. *Miſericors & miſerator dominus, eſcã dedit timentibus ſe.* Poſtquam annunciauit dei beneficia, quæ per miracula & per opera accepta ſunt, ſubiungit curam quam noſtri gerit & in eo amplificat orationem, oſtendens quòd qui tot & tanta fecit pro ſalute hominũ, & eos omni ratione erudiit & erudit in dei cognitione & ſumma philoſophia,

eorũq; vitã fouet & ſuſtinet, nõ hoc facit ex debito (quod eſt maxima gratia) ſed propter ſuam clementiã, & miſericordiã, non vt qui ipſis egeat, ſed propter ſolã ſuã bonitatẽ. Eſcã dedit timẽtibus ipſum. Qua de cauſa eos qui timẽt, hic poſuit? Neque enim eos ſolos nutrit. In Euãgelio enim dicit: Qui ſolẽ ſuũ oriri facit ſuper malos & bonos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Quomodo ergo dixit, Timẽtib⁹ ipſum? Hic mihi videtur dicere alimẽtũ nõ corporis, ſed animi: & ideo loquitur ſolũ de timẽtibus. Id enim eſt eis aſſignatum. Quẽadmodũ enim nutritur corpus, ita nutritur anima. Quòd autẽ nutriatur, audi. Nõ in ſolo pane viuet homo, ſed in omni verbo quod egreditur per os Dei. Hoc ergo dicit nutrimentũ, quòd etiam dedit præcipuè eis qui ipſum timẽt, doctrinã per ſermonẽ, eruditionẽ, omnẽ philoſophiã. *Memor erit in ſæculum teſtamenti ſui.* Rurſus Iudæorũ arrogantiã cõprimens, & eorũ faſtũ amputãs, vel potiùs oſtẽdẽs quòd quę bona cõſecuti ſunt, ea nõ ſunt cõſecuti ꝓpter ſua merita, ſed ꝓpter ſuã amicitiã in eorũ parentes, & propter pacta conuenta quæ illis fecerat, dicit: Memor erit in ſæculũ teſtamẽti ſui, quod præcepit etiam Moſes eis intrantibus in terram promiſſionis dicere & cogitare. Si ędificaueris, inquit, vrbes pręclaras, & pecuniæ diuitias adipiſcaris, ne dixeris, Propter meam iuſtitiã hęc facta ſunt, ſed propter pacta inita cum patribus tuis. Nihil eſt enim deterius arrogantia, & ideo omni modo & ratione Deus eam aſsiduè reſecat. *Virtutem operum ſuorum annunciauit populo ſuo, vt det illis hæreditatẽ gentium.* A generalibus tranſit ad ſingularia: ab iis quæ facta ſunt in orbe terrarum, ad ea quæ euenerunt Iudæis. Quanquam ſiquis ea diligenter cõſiderauerit, ea quoque obtinent locum generaliũ. Quæ enim in illos facta ſunt, documenta aliis præbuerunt, & bella, trophæa, & victoriæ, fuerunt iis qui attendunt, inſtar prædicationis. Non enim humano conſilio, ex quo ea ſequerentur, ſed ſupra rationem ea eueniebant. Quanam enim rerũ conſequentia factum eſt vt, eis tuba canentibus mœnia corruerent, & mulier ducens exercitũ vinceret & ſuperior euaderet, & paru⁹ puellus iactu vni⁹ lapidis bella barbarica cõficeret? Multa quoq; alia incredibilia & opinione maiora eis

Pſal. 15. *Matth.* 5. *Matt.* 4. *Luc.* 4. *Deut.* 9. *Eſa.* 13. 14. *Heb.* 13. *Eze.* 30. *Ioſ.* 6. *Iud.* 4. & 5. 1. *Reg.* 17

euenieban. Ita hoſtes vicerunt, ita reſiſtentes fuderunt, ita Palæſtinã expulerũt. Quãdo ergo dicit, Virtutẽ operũ ſuorum annunciauit populo ſuo. nihil aliud dicit, q̃ eum ſuam oſtendiſſe potentiã, dum non tantum gentes eiiceret, ſed eo modo eiiceret, quo maximẽ poterãt cognoſcere etſi priora ſufficiebãt, eã fuiſſe plagã immiſſam in eos diuinitus: & eo ducente exercitũ, de hoſtium rebus decer

Deut. 29. nebatur. Non enim per verba tantùm, ſed etiam per facta

Exo. 16. eos docebat, per calceos, per veſtes, per alimentũ, per lu-

Exo. 13. cem diurnã & nocturnã, per nubem, per bella, per pacem, per trophęa, per agriculturã, per pluuias: & omnia deniq; vocem emittebãt dominũ prædicantia, & excæcatã eorũ mentem cõpungentia, nec vllũ vnquam tempus intermiſſum eſt, in quo non frequentia ſua ſigna oſtenderit. *Opera manuum eius veritas & iudicium.* Poſtquam de eius potentia diſſeruit, diſſerit etiam de iuſto iudicio, quòd non ſolùm potentiam oſtendit in iis quæ fecit, ſed etiã multam iuſti-

A facie Iu- tiam. Neq; enim gẽtes ſolummodo expulit, quando vo-

dæorũ gẽ- luit Iudęos introducere, ſed etiã iure expulit. Et ideo alibi

tes iure p- quoque dicebat Moſes: Nondum completa ſunt peccata

fligatæ. Amorræorũ. Hæc autem nõ ſolùm dici poſſunt de Iudęis,

Gene. 15. & iis quę illis euenerunt, ſed rurſus generalis eſt oratio. Quęcunq; enim ab eo facta ſunt, ſunt veritas & iudiciũ,

Veritas, hoc eſt iuſtitia. Scit autẽ ſæpe ſcriptura veritatem vocare

clemẽtia. clementiã. Quod ergo dicit, eſt eiuſmodi. Cum iuſtitia & clementia omnia miſcuit & tẽperauit. Si enim ſola iuris ratione vſus eſſet, omnia periiſſent. Et ideo hic ipſe quoq;

Pſal. 142 propheta alibi dicit: Ne ingrediaris in iudiciũ cum ſeruo tuo: quoniam non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis

Pſal. 129 viuens. Et rurſus: Si iniquitates obſeruaueris Domine, domine quis ſuſtinebit? Quæcunque ergo ab eo fiunt, his vtriſque plena ſunt. Nã ſiue ſummo tãtùm iure officiũ exigeret, omnia interirẽt: ſiue ſola vteretur clemẽtia, com-

Hiere. 9. plures redderentur negligentiores. Quocirca ſalutẽ hominum varians, ad eorũ correctionem his vtriſq; vſus eſt.

Pſal. 39. 83. 88. *Fidelia omnia mandata eius.* Idem quod in multis locis, hîc quoq; facit, à ſapiẽtia quę eſt in multiplici ac varia fabricatione, & ab eius procuratione ad eius leges trãſiẽs, & illã partem prouidentiæ rurſus tractans. Non ſolùm enim q̃

talem & tantam creaturam cōdiderit,ſed etiam ꝙ legem tulerit,hominum genus correxit. Et ideo in 18. pſalmo cū vtraſque has partes diuiſiſſet, incipiens quidē dixit: Cæli enarrant gloriam dei. Cùm autē ad mediū veniſſet, & de creatione orationē abſoluiſſet,ſubiunxit:Lex domini immaculata,conuertens animas:mandatum domini lucidū, illuminans oculos. Ita hîc etiam poſtq̃ dixit de miraculis, & eius admirabilibus operibus,nunc aggreditur dicere de præceptis, ſic dicens: Fidelia omnia mandata eius, *Confirmata in ſeculum ſeculi, facta in veritate & æquitate.* Non nequicquam dixit, Omnia, ſed tractans multiplex genus præceptorum,poſuit hanc dictionē. Sunt enim præcepta creationis,quæ obſeruat omnis creatura,ſol & luna, dies & nox,& ſydera,terræq;, & naturæ curſus. Sunt etiā præcepta quæ data ſunt naturæ ab initio, quando finxit hominem. De quibus dicit Paulus: Quando enim gentes quæ legem non habent, quæ legis ſunt natura faciunt, ij legē non habētes ſibiipſis ſunt lex. Et rurſus: Cōdelector enim in lege dei ſecundū interiorem hominē. Sunt etiam præcepta quæ ſcripta ſunt. Hæc omnia māſerūt. Quòd ſi ſint etiam aliqua abrogata,nō in peius,ſed in melius redacta ſunt. Illud enim,Non occides,non eſt abrogatum, ſed eſt amplificatū:& illud, Non adulteraberis,nō eſt ſublatum, ſed maius effectū eſt. Et ideo dicebat, Nō veni ſoluere legem aut prophetas, ſed adimplere. Qui enim non iraſcitur,multò magis à cæde abſtinebit: & qui impudicis oculis nō aſpicit,longius ab adulterio habitat. Lex ergo hoc habet in primis eximiū, nēpe immortalitatē & perpetuitatem,& lex creationis,& lex naturæ,& lex philoſophiæ, & lex noui teſtamēti. Et ideo dicit: Cælū & terra trāſibūt, verba autē mea non tranſibunt. oſtendens eorū immobilitatē. Quęcunque enim vult deus manere,ea manēt perpetuò,& nihil eſt quod ea moueat. *Facta in veritate & æquitate.* Nihil eſt,inquit,in eis obliquū, nihil contortū, nihil obſcurum, nihil ad gratiam vllā,aut odiū, ſed omnia ad bonum & vtilitatē,non ſicut leges hominum,quæ magna ex parte ſunt momentaneæ, & obſcuræ, & quæ multum habent ex homine. Ex humanis enim perturbationibus multæ ſæpe leges latæ ſunt. Inimicum enim vlciſcens,vel

Præcepta multiplicia. *Creatiōis.* *Naturæ.* *Rom. 1.* *Rom. 7.* *Scripturæ Nouæ legis.* *Mat. 5.* *Mat. 4.* *Leges humanæ, momentaneæ & obſcuræ.*

amico gratificari volens, ſcripta ita concepta compoſuit. Sed non ſunt leges diuinæ eiuſmodi, ſed manẽt ſole clariores, quærentes vtilitatẽ eorum quibus feruntur, deducentes eos ad virtutẽ, & ad rerum veritatẽ, non hæc falſa, diuitias inquam & potentiam (hæc enim falſa ſunt, quę dei autẽ ſunt, ſunt veritas) neque quomodo fiãt ditiores, neque quomodo præſentia aſſequantur, ſed quomodo futuris frui poſsint, docẽtes. De veris & rectis rebus, & quæ nihil habent peruerſum aut contortum, omnia dixerunt illæ leges. Fidelia omnia mãdata eius. Quid eſt, Fidelia? firma, manẽtia. Etſi enim tranſiliãtur, ſequũtur ſupplicia, & ea minimè labefactantur: & ſi homines ea trãſgrediantur, deus tamen ea vindicat. Ne ergo dixeris ea dicta eſſe minaciter aut hyperbolicé. Nemo legem ferẽs, dicit tantùm vt minetur, ſed etiam vt caſtiget & corrigat. Si autẽ non valde credas de futuris, faciant tibi fidem præterita. Quæ fuit itaque tempore Noë inundatio, & Sodomorum conflagratio, & Pharaonis exitiũ, & Iudæorum interitus, captiuitates & bella, in miníſne tantũ conſtiterũt, an deducta ſunt ad rerum experientiam? Quòd ſi ea verè facta ſunt, quæ erãt in figura: multò magis quæ ſunt in veritate, quò maior fuit admiſſorum improbitas poſt tantã medicinam & correctionẽ. *Redemptionem miſit populo ſuo.* Quod ad hiſtoriã quidem attinet, dicit libertatem Iudæorũ: ſed ſi id accipiamus anagogicè, libertatem orbis terræ: ꝙ etiã ſignificat quod ſequitur, *Mandauit in æternum teſtamentum ſuum.* Hic nouum dicit, Quoniam enim meminit mandati & legis, ea autem non fuit obſeruata, & iram effecit, dicit: Redemptionem miſit populo ſuo, quemadmodũ ipſe quoque dicebat, Non veni vt iudicem mundum, ſed vt ſeruem mundũ. Quoniam lex quæ nõ fuerat obſeruata, puniebat. Lex enim, inquit, irã operatur. Vbi enĩ nõ eſt lex, nec trãſgreſſio: & oẽs peccarũt, & egẽt gloria Dei, iuſtificati gratis, gratia ipſius. Propterea hic dixit, Redẽptionẽ miſit populo ſuo. Nec eſt tamẽ abſolutè & ſolũmodo redemptio, ſed etiã poſt redẽptionem lex eſt, vt vitæ inſtitutionem oſtendamus dignam gatia. *Sanctum & terribile nomẽ eius.* Poſtquã cogitauit omnia prædicare ei⁹ curã ac ꝓuidẽtiã, quã oſtẽdit in veteri, quã in nouo, quã in factis, &

Leges diuinæ, ſole clariores, & permanentes.

Ioan. 3.

Rom. 4.

Rom. 3.

operibus,quam per præcepta,quã per miracula ac prodi gia:diuino ſpiritu afflatus,& eius admirans maieſtatẽ,finit orationem in glorificatione,ei qui hæc fecit laudẽ offerens. Sanctum & terribile nomen eius,plenũ ſtupore, plenum admiratione.Quòd ſi tale eſt eius nomẽ, quãto magis ſubſtantia?Quomodo autem eſt eius nomẽ ſanctũ & terribile:Pertimeſcunt & contremiſcunt dæmones,id morbi formidãt & metuunt.Eo nomine vſi Apoſtoli,per vniuerſum orbẽ terræ ſe præclarè geſſerunt.Eo Dauid ar morum loco vſus,barbarũ illum proſtrauit.In eo res innumerabiles rectè & præclarè geſtæ ſunt.In eo ſacris ini tiamur myſteriis. Cõſiderans ergo quot & quanta faciat hoc nomẽ miracula,quot beneficiis afficiat, & res apud ſe reputãs quæ omnẽ naturæ conſequentiã & humanam rationem ſuperant, dicit, Sanctum & terribile nomen eius.Quòd ſi eſt ſanctum,ſancta quoque ora habere opus eſt ad eũ laudandũ,ſancta inquam,& pura.*Initium ſapientiæ timor domini*. Quid eſt principium?fons, radix, fundamentum. Quoniam enim tot & tanta dixit de domino orbis terræ,& tanta repletus eſt admiratione:hoc ſubiũgit conſequenter,oſtendens deinceps, quòd qui eum timet,impletur omni ſapientia,& prudens euadit. Deinde nequis exiſtimaret ſapiẽtiam non procedere vltra cognitionem,ſubiunxit, *Intellectus bonus omnibus facientibus eum*. Non ſufficit enim fides,niſi adſit etiam vitæ inſtitutio fidei conueniens.Quomodo eſt autem initium ſapiẽtiæ timor domini?Ab omni vitio liberat, omnem virtutẽ dirigit.Dicit autem ſapientiam,non quæ in verbis,ſed quę in rebus ſita eſt.Nam externi quoque philoſophi definierũt ſapientiam diuinarum & humanarum rerum cognitionẽ. Hanc autem artem docet Dei timor,improbitatem auferens,& virtutem inſerens,vt præſentia contemnantur efficiens,& in cælum traducens.Quid eſt hac anima ſapiẽtius?Non quærit autem hic ſolum auditorẽ,ſed etiam factorem. Intellectus enim bonus omnibus faciẽtibus eũ, Hoc eſt,Iis qui faciunt ſapientiam,& eã factis oſtendũt, bonus eſt intellectus. Intellect⁹ bonus,inquit,quoniã eſt etiã malus intellectus:vt quando dicit,Sapientes ſunt vt malè faciant,bonum autem facere non nouerunt. Ipſe

Attende vim nominis chriſti.

*Matt.*8

1.*Reg.*17

*Matth.*7

Sapientiæ definitio.

opera etiã neceſſaria

Hier. 4

autem quærit cum intellectũ, qui in virtute ſitus eſt. *Laudatio eius manet in ſæculum ſæculi.* Quænã, dic quæſo, ea laus? Gratiarum actio, glorificatio, quæ per opera facta eſt immortalis: & ante hęc ea quæ eius ſubſtantiæ attributa eſt. Deus enim eſt immortalis, & per ſe valde laudabilis: laudabilis: autẽ eſt etiam quando eius maieſtatẽ apud te cõſideraueris, & alia omnia. Laudabilis quoque eſt propter opera, quãdo videris eius ſapientiã per ea quæ videntur. Hæc autẽ dicit adhortãs ad gratiarũ actionẽ, & oſtendẽs nũlla eſſe dignos venia, qui quæ fiunt ægre ferũt. Quãdo enim eius laudatio, gratiarũ actio, & glorificatio eſt adeò aperta, & manifeſta, immobiliſque & firma ac ſtabilis, vt ſit etiã immortalis & fine carẽs, illi autẽ eã ignorãtes, loquuntur contraria: nihil aliud quàm iis ea quæ ſunt ſole longè clariora, contradicunt, & volentes cæcutiunt. Non eſt enim ad tempus, vt eam ignorent, nec obſcura & non manifeſta, ſed clara, perpetua & immortalis, ſemper manens, & finem nunquam habens.

Laus Dei quæ ſit.

Dei opera ægrè ferentes, indigni venia.

IN CXI. PSALMVM.

B*Eatus vir qui timet dominum.* Mihi videtur huius pſalmi proœmium pulchrè ſequi finẽ præcedentis, & eſſe veluti quoddam corpus continuum & coniunctum. Illic enim dicit, Initium ſapientiæ timor domini: hic autẽ, Beatus vir qui timet dominum. aliis verbis, iiſdem autem ſententiis docens timorem domini. Illic enim eum dixit eſſe ſapientem: hic verò beatum. Hæc autem vera eſt beatitas, quemadmodum alia quidẽ omnia ſunt vanitas, vmbra, & tantummodo nomina, ſiue dicas diuitias, ſiue potẽtiam, ſiue corporis pulchritudinẽ, ſiue vim pecuniæ. ſunt enim ſimilia foliis cadentibus, & vmbris prætercurrentibus, & ſomniis euolantibus. Hæc autem vera eſt beatitudo. Deinde quoniã dæmones quoque eum verẽtur & pertimeſcunt, ne putes hoc ſolum ſufficere ad ſalutem, quod ſuperiùs fecit, hic quoque facit. Quemadmodũ enim cũ illic dixiſſet, Initium ſapientiæ timor domini ſubiunxit: Intellectus autem bonus omnibus facientibus eum, cõuenientia vitæ inſtituta dogmatibus adiũgẽs: ita hic etiam cum dixiſſet timorem, non illum ſolum dicit qui ex

Eccl. 1.2.

Timor dei ſolus ad ſalutem non ſufficit.

cognitione oritur quem habent etiam dæmones, ſed hoc etiam adiicit, dicens, *In mandatis eius volet nimis*. Hoc autem dixit exigens exactam vitæ inſtitutionem, & animã amore ſapientiæ prędità. Non dixit, Mandata eius faciet, ſed Volet, aliquid amplius requirẽs. Quidnã autem hoc eſt? Ea facere cum ſtudio & animi alacritate: eſſe vehemẽtes eorum amatores: iuſſa eorum perſequi: amare ea non propter mercedẽ quæ eſt pro ipſis propoſita, ſed propter eum qui illa ſtatuit, virtutem cum voluptate perſequi, nõ propter metum gehẽnæ, nec propter minas ſupplicij, nec propter promiſſionẽ regni, ſed propter eum qui leges tulit. Quinetiam alibi oſtẽdens voluptatem quam capit ex pręceptis domini, Quàm dulcia ſunt, inquit, gutturi meo eloquia tua, ſupra mel & fauum ori meo. Hoc etiam requirit Paulus, ita dicens obſcurè & ænigmaticè: Quemadmodum exhibuiſtis membra veſtra ſerua immũditiæ & iniuſtitiæ ad iniuſtitiã: ita exhibete membra veſtra ſerua iuſtitiæ ad ſanctificationem. Hoc eſt, Cum quanto ſtudio, cũ quanta animi alacritate vitium ſectabamini, etſi nullum eſſet præmium propoſitum, ſed contrà pœna & ſupplicium: cum tanta virtutem ſectemini. Et tamen hãc quoque menſuram dixit ſe exigere eis commoderatam. Hæc enim dicturus, ita dixit, Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtrę. oſtendens oportere non minorem oſtendere in virtute cupiditatem, quàm in vitio oſtẽdimus. Id eſt autem quod dicit. Si non eandem virtutem oſtenderint, quánam excuſatione vtentur, aut quomodo veniam aſſequentur, qui ne cum eadem quidem cupiditate ad eam accedũt? Et ideo hic quoque Propheta dixit: In mãdatis eius volet nimis. Qui enim eũ metuit vt oportet ſuſcipit eius pręcepta cũ magna auiditate: & ideo amor in legiſlatorem, facilem & gratam facit legem, etſi videatur aliquam habere difficultatẽ. Nemo autem quod dico reprehendat, ſi tali exemplo vſus ſum. Nam Paulus quoque eo vſus eſt, ſic dicens: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſerua immũditiæ, ita exhibete iuſtitiæ. Qui meretricis itaq; amore captus eſt, etiamſi afficiatur probro & cõtumelia, etiamſi verberetur, etiamſi ſe turpiter & indecorè gerat, etiamſi expellatur à patria, etiamſi bonis paternis euerta

2. Cor. 9
Phil. 1.
Mandata dei vt ſint amplectẽda.
Pſal. 18
Rom. 6
Alacritas neceſſaria in dei preceptis obeundis.
Amoris meretricij inſania.

tur, etiamſi patris beneuolentia priuetur, etiamſi grauiora patiatur, ea fert iucundè & lubenter propter amorẽ impudicum. Quòd ſi illa cum voluptate ſuſcipiunt, quomodo non multò magis Dei pręcepta, quæ ſunt ſalutaria, & gloriæ plena, & magnam nobis præbent philoſophiã, & animam meliorem efficiũt, oportet cum magna voluptate ſuſcipere, & nihil eſſe difficile in eis exiſtimare? Difficultatẽ enim non natura pręceptorum, ſed multorũ ſolet ſocordia efficere. Itaque ſiquis ea cum ſtudio & alacritate animi ſuſcipiat, videbit ea eſſe leuia & facilia. Quocirca dicebat Chriſtus, Iugũ meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Et vt ſcias ea hoc modo ſe habere, & multorũ ſocordiam ea quę ſunt facilia, facere difficilia: ſtudium autẽ ac diligentiam facillima, ea quæ ſunt alioqui difficillima: quando manna fruebantur Iudæi, id & ægrè ferebant, & mortem exoptabant: Paulus autem cum fame conflictãs gaudebat, & exiliebat. Et illi quidem dicebant: Anima noſtra arida eſt in mãna. Eduxiſti nos vt interficeres, eò quòd nõ eſſent monumẽta in Ægypto? Paulus autẽ, Gaudeo in paſſionibus meis, & ſuppleo ea quæ deſunt afflictionibus Chriſti, in carne mea. Quibúſnam paſſionibus? fame, ſiti, nuditate, & aliis omnibus. In mandatis eius volet nimis. Quomodo autem hoc fiet? Si deum perfectè timeamus & amemus, ſi eiuſdem virtutis naturam conſideremus. Ante alia enim præmia, habet in ſeipſa remunerationem. Quando enim non fueris adulteratus, quãdo nõ cædem feceris, cogita quanta frueris voluptate, nõ condemnatus à tua conſcientia, tuos nequaquã dedecore afficiens, puris omnes oculis intuens. Non eſt autem eiuſmodi adulter, ſed omnes metuit ac formidat, & vel ipſas vmbras habet ſuſpectas. Rurſus auarus & inuidus eadem patietur. Qui eſt autem liber, ab his contra ſe habebit, *Potens in terra erit ſemen eius*. Scit ſcriptura ſæpe ſemen vocare, non id quod naſcitur ex naturæ conſequẽtia, ſed quod ex ſocietate virtutis. Quocirca Paul⁹ quoque interpretãs illud, Tibi dabo & ſemini tuo terram hanc, dicebat, Non enim omnes qui ſunt ex Iſraël, ij Iſraël. neque quia ſunt ſemen Abrahę, omnes filij, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemẽ. Et rurſus: In ſemine tuo benedicẽtur omnes gẽtes. Quod

Præcepta enim grauia nõ ſũt

Matt. 11

Confirmat exemplo.

Num. 11

Coloſ. 1

Semen.

Rom. 9

Gal. 3

enim non dictum ſit de Iudæis,res ipſæ indicãt,Qui ſunt *Galat.3*
enim ipſi pleni maledictione,quomodo fuerint alij cauſę
benedictionis?ſed dicit de eccleſia,quæ ex ſocietate fidei
eius ſemen eſſe dicitur. Tales ſunt ergo, qui ſunt virtute
præditi:& filij eorum,qui deum timent. Potens erit in ter
ra ſemen eius. Quare dixit, In terra? Vt oſtenderet id eſſe
etiam antequam hinc excedant,& antequã bonorũ quæ
illic ſunt faciant periculum. Quemadmodum enim dixi
antea, virtus in ipſa operatione habet remunerationem *Virtutis*
etiam ante prę mia. Quòd enim qui talis eſt,habeat ſemẽ *merces.*
potens, & qui eſt virtutis præſidio munitus, ſit omnium
potentiſſimus,docuerunt Apoſtoli,oſtenderunt Prophe-
tæ. Similiter etiam dominus de his ſignificans,dicit:Qui *Matt.7*
cũque audit ſermones meos ,& facit eos,aſſimilabitur vi *Simile e-*
ro prudenti,qui ędificauit domum ſuam ſupra petram,& *uangelicũ*
deſcendit pluuia , venerunt fluuij, flauerunt venti , & ir-
ruerunt in domum illam , & non cecidit:erat enim fun-
data ſupra petram. Quot populorũ inſurrectiones, quot
iræ tyrannorum,quot enſes,quot lanceæ,quod tela,quot
fornaces,quot beluarũ dentes,quot præcipitia,quot ma-
ria,quot inſidiæ,quot calũniæ,quot machinationes fue-
runt concitatæ aduerſus Apoſtolos?nihil tamen eos pro-
ſtrauit,ſed fuerunt his omnibus excelſiores, præteruolã-
tes eorum arundines qui eis inſidiabantur,&ipſos inſidia
tores traducentes in ſuas partes. Nihil eſt enim virtute *Virtutis*
potentius: ea & petra eſt ſolidior, & adamante fortior: *& vitij*
quemadmodum rurſus vitio nihil eſt vilius, nihil imbe- *collatio*
cillius. etiamſi quis ſit munitus infinita vi pecuniæ,& ex- *per con-*
trinſecus maximam habeat potentiã. Quòd ſi tantæ ſunt *traria.*
eorum vires in terra,cogita quãta ſit futura eorũ in terra
potẽtia. *Generatio rectorum benedicetur.* Vidiſti eam reſplen-
dere,&innumerabiles habere prędicatores,laudatores&
admiratores,ac nõ temere quoſlibet,ſed ſapiẽtes. Neque
enim quiſquam ex hominibus qui ſunt viles & abiecti,&
humi ſerpunt,poterit eam intelligere,ſed ii maximè eam
laudabunt,ij maximè admirabuntur & prædicabunt, qui
non habent mentem peruerſam. Conſidera ergo quan-
ta ſit poſſeſſio, vt quæ nec Angelis quidem & Apoſtolis
magnis & admirabilibus encomiaſtis egeat,ſi tales enim

eſſe oportet eos qui ipſam laudant, cogita & reputa qualem eam eſſe conſentaneum eſt. *Gloria & diuitiæ in domo eius.* Rurſus à ſenſibilibus tranſit ad ea quæ percipiuntur intelligentia. Scit enim ſcriptura eas appellare diuitias, quę
1. Tim. 6. ſunt in bonis operibus, vt quando dicit: Bona operari, diuitem eſſe in bonis operibus. Hæ enim ſunt veræ diuitiæ, aliæ ſunt nomine tantùm, re autem ipſa carent. Quòd ſi has quoque dixerit quiſpiam diuitias, ne ſic quidem recedemus ab eo quod dicitur. Quid enim erat Apoſtolis vel in pecuniis ditius, ad quos omnia tanquã ex fontib⁹ profluebant? Quicunque enim erant agrorũ vel domorũ poſ-

Apoſtolorum diuitiæ.

Act. 2. 3. ſeſſores, vendentes afferebãt, & ponebãt pretium ante pedes Apoſtolorum. Vides opum magnificentiam? Omnia poſsidebant, ab eorum cura liberi, & vt qui eſſent eorum potius œconomi quàm domini. Qui enim habebãt, habere deſiſtẽtes, ea afferebant ad Apoſtolos: ipſi quidẽ venũdantes, & pecuniam comparantes, permittentes autẽ ei⁹ diſtributionem eſſe in illorũ poteſtate. Quocirca Paulus
2. Cor. 6. quoque dicebat: Tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes. Eſt enim hoc admirabile, quòd qui tantas habebant diuitias, erãt facultatibus illis ſuperiores: eos enim non tenuit obnoxios multitudo pecuniæ. Hæ ſunt vel maximæ diuitiæ, non egere diuitiis. *Gloria & diuitiæ in domo eius.* Hic quod ſupereſt, non eget interpretatione. Habuerunt enim gloriã quæ à Deo ꝓficiſcitur. Ipſa autẽ ſeque-

Diuitiæ maximæ quæ.

Matth. 6 batur, vt dicit diuina ſcriptura: Quærite regnũ dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Quid enim illis ſplendidius? Quid magnificentius? Tanquam angeli Dei ſuſpiciebantur. Pecunias afferentes, ad eorũ pedes ponebãt, iis denique qui capite diadema geſtabant, erãt illuſtriores. Quis enim rex vnquã ingreſſus eſt cũ tanta claritate & ſplẽdo-

Suſcipiebantur.

Act. 13. 14. 19. 22 re, cũ quãto vbique habebatur Paulus, in admiratione loquens, à morte liberans, morbos expellens, dæmones fugãs, & hæc atque eiuſmodi vel ſolis veſtib⁹ efficiens? Hic terram cælum fecit, & omnes ad virtutem deduxit. Quòd ſi hæc in terra fecerunt, cogita quanta erit gloria eorum in cælis. Quid eſt autem, In domo eius? Cum ipſo, inquit. Externæ autem diuitiæ non ſunt cum eo qui habet illas, quãdoquidem ne in tuto quidem ſunt collocatæ, ſed ſunt

Diuitiarum terrenarũ incertitudo.

in manibus calumniatorũ, in manibus adulatorũ,in manibus principum, in manibus famulorũ: & ideo eas vbique diſſeminat,non cõfidens vniuerſas eas domi tenere: & ideo adhibentur cuſtodiæ & cuſtodes,& ſi hoc nihil iuuet,cũ eæ poſsint omnia effugere. Iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Alius,Et miſericordia eius manet in ſæculum ſæculi. Vel hic dicit virtutem in genere, vel iuſtitiam quæ repugnat iniuſtitię. Vel quemadmodum dicit alius interpres,clementiam dicit & miſericordiam. Talis eſt enim vis eleemoſynæ,res eſt immortalis,aliena ab interitu,& quę minimè poteſt extingui. Atq; humana quidem omnia conuelluntur,fructus autem eleemoſynæ nunquã poteſt marceſcere,nec vlla difficultate temporum reprobari Etſi enim corpus fuerit diſſolutum, illa tamen non vna cum vita diſſoluitur,ſed ante illum excedit, ei manſiones præparãs,de quibus dicit Chriſtus:In domo patris mei manſiones multę ſunt. In hoc itaque res humanas ſuperat,quòd ſit perpetua & ſtabilis,quod quidem nulla res habet earum quę ad hanc vitam pertinent. Nã ſiue dixeris pulchritudinem,ea morbo flacceſcit,& ſenio cõſumitur,ſiue potentiam,ea ſępe mutatur,ſiue diuitias,ſiue aliquid aliud eorum quę in vita præſenti habentur clara & illuſtria:ea vel viuos reliquerint,vel mortuos omnino nudos & deſtitutos dimiſerint. Sed iuſtitię non eſt eiuſmodi fructus,non enim tempore cõſumitur,non morte amputatur, ſed tunc amplior & tutior redditur, quando ad portũ illum qui nullis agitatur fluctibus, adnauigauerit.

Iuſtitia. *Eleemoſynæ vis.* *Iob 14.* *Iob 18.* *Proue. 31.* *Dan. 2.* *Luc. 2.* *Iob 1.* *1. Timo. 6*

Exortũ eſt in tenebris lumen rectis. Deſcribens beatitudinem eius qui timet deum,dicit res quę in pręſenti eueniunt,vt quòd ſunt immortales ei' poſſeſsiones,quòd fruetur gloria,quòd erit omnibus ſuperior, quòd eos qui fuerint ei ſimiles,& eius filij euaſerint, videbit inexpugnabiles, ꝙ in maxima rerum difficultate erit ſecuriſsimus. Hoc enim ſibi vult illud, Exortũ eſt in tenebris lumẽ rectis. Iis enim qui ſic ſunt affecti, iis qui rectè ingrediuntur, efficiet vt in mediis tenebris lux oriatur. Quid eſt, In tenebris? Et ſi ſint in afflictione,in anguſtiis,tentatione & periculis(ea enim vocat tenebras) efficiet vt plurimum eis adſit voluptatis. Quod etiam Paulus ſignificans,dicebat

In tenebris eſſe, quid.

2.*Cor.*1. Nolo autẽ vos ignorare de afflictione quæ fuit nobis in Aſia, quòd ſupra modũ grauati ſumus, vt etiam de vita dubitaremus (Vidiſti tenebras) ſed ipſi in nobis reſponſum vitæ habuimus, ne confiderem' in nobiſipſis, ſed in Deo qui ſuſcitat mortuos, qui ex tantis mortibus liberauit nos. Vidiſti quomodo ſit exorta lux? Cõſydera hoc ipſum

*Dan.*3. etiam in tribus pueris. Cum enim expectarent fore vt ex-

Dan. 6. urerentur, puriſsimum rorem aſſecuti ſunt. Idipſum etiã euenit in Daniele & aliis prophetis. Quòd ſi hęc velis ita ſumere, vt ad aliã referantur anagogen, videbis hoc orbi

Mala 4. terrarum accidiſſe. Cum enim tenebræ mare & terrã oc-

Vera prorſus ἀναγωγή. cuparẽt, & error vbique eſſet diffuſus, Sol iuſtitiæ ex imo exortus eſt. Quoniam enim homines cælo relicto Deum in terris quærebant, ex eo loco eis apparuit, ſe ad eorum imbecillitatem demittens, vt ad altitudinem infinitam eueheret. *Miſericors, & miſerator, & iuſtus eſt dominus Deus.* Quoniam dixit eius iuſtitiam manere, & illo modo cõſo

*Ioan.*12. lat' eſt: multi autem miſericordes, & qui rectè hic vitam agunt, contraria hic experiuntur, affert aliam cõſolationem, dicens: Miſericors, & miſerator, & iuſtus eſt dominus. Si eſt autem miſericors, & eos qui peccant, dignos venia eſſe cenſet: multo magis eos qui ſe rectè gerũt, non relinquet incoronatos poſtquã hinc exceſſerint. Sed & ſi hic nõ reddat, omnino illic reddet. Deinde ſubiũgit etiã,

Rom 2. Iuſtus, ſignificãs quòd ſi iuſtus ſit, vt eſt, reddet vnicuique ſecũdum merita, etiamſi hic non reddat: quod eſt vel maximum argumentum futuræ reſurrectionis. Quando e-

2. *Cor.*5. nim multi ex iis qui ſunt virtute præditi, cernuntur ma-

Argumẽtum reſurrectionis maximũ. la multa perpeſsi, & improbi impunè & ſecurè viuere: vbi nam recipiet vnuſquiſque pro meritis, ſi non ſit futura reſurrectio, & alia vita, iudicium & remuneratio? Deinde quoniã iuſtitiæ mentionẽ faciens, terruit auditorẽ, vt qui ſit redditurus rationem peccatorum, citò affert mendicamentum, dicens, *iucundus homo qui miſeretur & commodat, diſponet ſermones ſuos in iudicio.* Vides quot præmia proponit homini clemẽti & miſericordi, quòd fructus eius manet perpetuò, quòd liberabitur à tentationibus, quòd Deum imitabitur (eſt enim De' miſericors) quòd peccata eius ei condonabũtur. Hoc enim ſibi vult illud, Diſpenſabit ſer-

mones ſuos in iudicio. Hoc eſt, patrocinium cõſequetur, non deerit ei defenſio, non erit ei tunc condemnatio, cũ eleemoſyna defenſionem ei pulchrè comparet. Alius autem interpres dixit, Diſpẽſans res eius cum iudicio. Hoc eſt, Fruetur magna proſperitate, nihil ab eo ſuſcipietur quod ſit abſurdum & alienũ, vt qui fuerit optimus diſpenſator. Qui enim eſt crudelis & inhumanus, & miſericordia non mouetur, eſt à vera diſpenſandi ratione alienus. Quid enim poſsit eſſe hoc grauius, quàm quando qui eſt aditurus periculum animæ, pecuniis parcit, & illã negligit? Quocirca Chriſtus quoq; illũ laudauit œconomũ, qui quãdo erat vocandus in periculũ, de ſchedulis tranſegit, & de eo quod debebatur, reſcidit. Quomodo enim nõ eſt abſurdũ, vt qui in præſenti quidẽ vita ſunt in periculo, omnia ſua profundant vt periculum redimant: cum autem veniant in periculum ne tradãtur ſupplicio, non vtantur eadem œconomia? Et ideo prudentẽ diſpenſatorem dicit miſericordem, vt qui multa paucis emat, pecuniis cęlum, veſte regnum, pane & poculo frigidæ bona futura. Quid enim conferri poteſt cum hac diſpenſatione, quãdo quis ea dãs quæ pereunt, fluunt, & intereunt, ea quę ſunt futura, & quæ ſunt immobilia, accipit, & per ea in præſenti vita ſecuritate fruitur? Et ideo dixit, Diſpenſabit ſermones ſuos in iudicio. Vel, vt alius dicit interpres, Diſpẽſans res ſuas cũ iudicio. In quónã dicit iudicio, niſi in die futuro? Vel dicit quòd etiã in hac vita omnia ſua optimè adminiſtrabit, nec erit in eis quidquã confuſum, ſed omnia erunt ordine collocata, omniáq; recta via & cõſequentia procedẽt, nulla erit in eis perturbatio, nullus ſtrepitus aut tumultus, cũ eleemoſyna reddat eis omnia plana, facilia, & expedita. Quod etiã reddens manifeſtius interpres, dixit: Diſpenſans res eius cũ iudicio. Is eſt enim miſericors, qui res ſuas cũ iudicio & cõſilio diſpenſat. Alius enim eſt inutilis, & à vera diſpenſandi ratione alienus. *Quia in æternum non commouebitur.* Quid poteſt conferri cũ hac diſpẽſatione, quãdo quis talem viam inuenerit, quæ eum liberat ab inopinatis caſibus, & facit vt extra vitæ fluctus ſit portu, & cum ſit homo, nihil humanum ſuſtineat, vel ſuſtineat quidem, ſed nequaquam euertatur? Hoc eſt enim

Matt. 25. *Luc. 16.* *Prudens œconomus* *Matt. 25.* *Matt. 10.* *Marc. 9.* *Miſericors qui ſit.*

admirabile,quando nõ cedit tẽtationibus; nec ab eis proſternitur. Quid verò, an nõ ſunt moti & labefactati multi miſericordes? Nequaquã. Nam etſi redacti ſunt pauperes, & ad extremam deducti mendicitatem, & in ærũnas & calamitates inciderũt, minimè tamen euerſi ſunt, dum cogitarẽt ea quæ à ſe facta ſunt, Dei beneuolentiã & præſidium ad ſe attrahẽtes, & validam aliquam & fortem anchoram, nempe bonam conſciẽtiam, habentes. Nõ dixit itaque, Inſidiis non appetentur, ſed, Nõ commouebũtur. Quod etiam dixit Chriſtus de illo qui ędificat ſupra petrã. Non quòd non ſit tempeſtatem paſſurus, ſed quòd etiam tempeſtatem ſuſtinens minimè ſit euertẽdus. Hoc eſt enĩ admirabile, non quando ceſſantibus tentationibus omnibus in tuto fuerit: ſed quãdo maximis & frequentiſsimis machinis impetitus, perpetuò manet immobilis, nec vnquam euerti poteſt. Neque enim fieri poteſt, vt anima diues miſericordia, obruatur vnquã à grauibus animi perturbationibus. *In memoria æterna erit iuſtus.* Vide ipſum non ſolum in tempore vitæ, ſed etiam poſt mortem complures docere & inſtituere. Quomodo ergo dũ viuit, patietur aliquid mali, quando etiã moriens eſt aliis magiſter tranquillitatis? Vt enim ſciãt vel qui ſunt maximè increduli, fructum eius manere immortalem in cælis, hinc dat eius rei experientiã, defoſſo enim corpore, memoria eius vbique circũfertur. Talis eſt virtutis potentia, nõ cedit tempori, non marceſcit longitudine temporis. Hoc autem fit propter ſalutem malorum. Illi enim non habent opus laudatione hominum: qui autem viuunt in vitio, illis egent encomiis, vt ex laude eorum quę pręclarè ab aliis geſta ſunt, fiant virtutis ſtudioſiores, & aliquando liberentur à vitio. Vbi ſunt ergo qui ſepulchra ſumptuoſa ædificãt, ædéſque magnificas excitant? Audiãt quodnã ſit monimẽtum perpetuum. Non lapidum extructio, nec murorũ ambitus & turres, ſed bonorum operum oſtenſio. Hæc autẽ ponit propter eos qui ſunt valde increduli, & futura non attendunt: vt cum à præſentibus & iis quæ apparent eos abduxerit, deducat ad futura: & alioqui oſtendit quòd virtus (vt ſæpe dixi) etiam ante illa præmia habet in ſeipſa remunerationem. *Ab auditione mala non timebit.* Alius, Nũcium

Miſericordes non euertũtur.

Matt. 7.

Virtus quàm efficax.

Monumẽtum perpetuum.

cium malum non timebit. Quēadmodum non dixit ſuperius, eum non eſſe petendū inſidiis, ſed inſidiis appetitū non eſſe commouendum: ita hic etiam non dicit eum nō eſſe auditurum malum nuncium: ſed audientem minimè formidaturum. Nam ſiue bellum viderit aduentare, ſiue terræmotū oppida diruere, ſiue latrones & murorū effoſſores omnia eripere, ſiue barbaros incurſiones facere; ſiue morbum mortē minitari, ſiue iram iudicis, ſiue quodcunque aliud, minimè extimeſcet: ſuas enim opes antea depoſuit in loco tutiſsimo, & ex quo non poſſunt eripi: & imminente morte non modò non metuit, ſed etiā feſtinat quamprimū in ea loca concedere, vbi ſunt eius merces. Vbi eſt enim theſaurus hominis, illic cor ei⁹. Si enim mercatores, qui domū multa onera præmiſerunt, properant quotidie videre ſuas diuitias: multò magis hic qui in cælis omnes ſuas facultates antea depoſuit, volet à rebus præſentibus auulſus ad futuras feſtinare. Nihil ergo ei poterit timorem incutere. *Paratum cor eius ſperare in domino.* Alius, Firmum eſt cor eius, idem ſignificans, & interpretans illud, Paratum. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi: Nihil eſt quod eum labefaciat, & vt in res præſentes animū affigat, efficiat: ſed totus quantus eſt, ad deum extēditur, & ſpem illam expectat, & in illa expectatione perpetuò defigitur, nec ab vlla re præſenti molleſcit, abducitur, aut diſtrahitur. Tales enim ſunt rerū præſentiū ſolicitudines: mentē diuidunt, & cogitationē diſtrahunt. Neceſſe eſt autem rurſus dicere illud Euāgelicū: Vbi eſt theſaurus hoīs, illic eſt etiā cor eius. *Confirmatum eſt cor eius, non cōmouebitur.* Vidiſti eum qui ædificat ſupra petram. Quid enim poteſt timere qui eſt & nudus & accinctus, & nullam vlli præbet anſam? Quid poteſt timere, qui habet deum clementē & propitium? ita vt vtrinque ſit tutus, & ex ſuperno auxilio, & ex ea in qua hic inferius degit facilitate: nec quicquam poterit eum labefactare, non damnum pecuniæ, nō probra, non calumniæ. Neq; enim habet in quo lædatur, qui hinc in regionē cæli commigrauerit, ad quam ſceleri & inſidiis nullus patet aditus. Apertè enim ſciatis oportet omnes inſidias parari vel pecuniis, vel pro pecuniis: & omne hominum ſtudiū in his ponitur. *Donec deſpiciat inimi-*

Mat. 6. *Luc. 12.* *Mat. 6.* *A minore probatio.* *Matth. 6* *Cōmouebitur, φοβηθῇ timore afficietur.* *Mat. 7.* *Rom. 8.* *Apoc. 21.* *Inſidiæ cur parentur.*

cos ſuos. Dæmones hic dicit inimicos. Quis eſt enim eius inimicus, niſi ſcelerati dæmones, & ipſe diabolus? *Diſperſit, dedit pauperibus ; iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi.* Poſtquam eleemoſynæ, & cōmodandi & miſerendi meminit: (ſunt autem multæ mēſuræ eleemoſynæ: hic enim dat minus, ille verò ampli⁹) videam⁹ quémnam dicit miſericordem, eúmne qui præbet ex abundantia : an eum qui ſuas facultates exhaurit & exinanit? Certum eſt quòd eum qui exinanit: eum qui re profuſè ac largiter vtitur. Quod etiā

2. Cor. 9. Paulus quęrit, dicēs: Qui ſeminat in benedictionib⁹ metet etiam in benedictionibus. Vide autem quomodo ꝓpheta optimè vſus eſt dictionib⁹. Non enim dixit, Dedit, vel diſtribuit, ſed, Diſperſit, ſimul & eius qui prębet, largitatem oſtendens, & rem ſementem nominās. Tales enim ſunt qui ſeminant: Diſpergunt quæ ſunt repoſita, & quæ ſunt manifeſta amittunt, vt futura accipiant. Hoc eſt collectione melius. Ita enim diſpergere melius eſt quā colligere. Diſpergūtur pecuniæ, & colligitur iuſtitia. Diſperguntur quæ non manent, vt acquirantur manentia. Hoc

A ſimili. ipſum faciunt etiam agricolę. Sed illi quidem propter in-

Matt. 6. certa (eſt enim terra quę ſuſcipit) tu autē in manu dei, vn-

Luc. 12. de fieri nō poteſt vt perdas. Quando ergo videris aurū eſſe pulchrū, & veritus fueris id eiicere, veniant tibi in mētem ij qui ſeminānt, ij qui fœnerātur, ij qui mercaturas exercent, qui à ſumptu & impenſis incipiūt, cū tamen ſit incertus rerum quas tractant exitus: nam & fluctus, & terrę ſinus, & debitorum ſyngraphæ, & omnia ſunt incerta. Sępe enim in ſorte damnum acceperunt fœneratores: cælū autem timet agricola. Hic autem nihil horū metuit, ſed & de ſorte & de fœnore poteſt eſſe ſecurus, ſi hoc dicendū ſit fœnus, & nō ſorte lōgè amplius. Sors enim eſt pecunia, fœnus autem regnū cælorū. Vidiſti naturam mutui,

Matt. 19. quod habet vſuram ſorte longè maiorem. Et hæc quidē in futuro: in præſenti autem magnam libertatem conſequêris, eris remotus ab omnibus inſidiis, calumniatorum & auarorum cupiditatem extingues, viues ſecurè toto vitæ tempore vt qui nec angaris de tuis bonis ſolicitudine, & ſpe futurorum bonorum erigaris. *Cornu eius exaltabitur in gloriā.* Quod eſt maximè expetendum hominib⁹,

hoc ponit aſsiduè. Id autem eſt ſplendor & gloria, quę & illic eos excipiet, & hic eis aderit abundè & largiter. Nemo eſt enim adeò clar⁹ & inſignis, vt miſericors. Et ſi vis, accipe eos qui in curriculis & theatris temere ſua conſumunt. Duc in mediũ miſericordem, & tunc videbis quãtus ſit vtriuſque fructus, quomodo eum quidem omnes perpetuò laudant & admirantur, communem patrem & ſeruatorem exiſtimantes: illi autem cum illo ſolo die imperpetuo quodã & temerario impetu applauſerint, poſtea criminãtur vt crudelem & inhumanum, vt inanis gloriæ cupidum, vt intemperantiæ miniſtrum, & ſeruum improbitatis. Sed & ſi in cõuentibus quandoque eiuſmodi verba fiunt, illorum quidem notantur ſumptus, & reprehenduntur impenſę: hos autem nemo eſt adeò impudens & ſceleratus, qui etiãſi ſit millies crudelis & inhuman⁹, nõ laudet & admiretur. Eiuſmodi enim res eſt virtus, vt etiã ab iis qui illã non ſequũtur laudetur: quemadmodum vitium iis etiam qui ei ſunt dediti, ſit exoſum, & reprehenſione plenũ. Itaque illos quidem ne ij quidẽ qui accipiũt laudant, meretrices inquam, aurigæ, & ſaltatores, ſed eos etiã inſectantur: hunc autem nõ ſolũ pauperes qui acceperunt, ſed ij etiã ad quos nihil rediit ex liberalitate, omnes mirabũtur & amabunt. *Peccator videbit, & iraſcetur: dentibus ſuis fremet, & tabeſcet.* Talis res eſt virtus, vitio grauis & moleſta. Quemadmodũ enim ignis accendit ſpinas, ita etiã benignitas & clementia homines quantumuis feros irritat. Ea enim illorũ improbitatem reprehendit & accuſat. Sed vide eũ, ne cũ inuidia quidem extabeſcit, audere accuſare, & clarũ virtutis aſpectũ intueri, ſed mente qdem liqueſcere, & dentib⁹ dolorem oſtendere, nõ audere autem verbum ꝓferre, ſed tantùm angi & excruciari. Tale eſt enĩ vitiũ, etiamſi ad ipſa ſceptra aſcẽderit, & iuxta eos ſteterit, quorũ ſunt capita cincta diademate, eſt omniũ abiectiſsimum, & maximè formidoloſum, & ſimile eſt alicui ſtrepitui ac tumultui, & mari inſanienti, etiãſi ſit maxima ſtipatũ potentia: quemadmodũ virtus contrà: Nã licet ad extremã redacta ſit inopiam, & ſit in ipſo carcere, eſt regib⁹ ſplẽdidior, & magna fruitur ſecuritate, & ſedet ĩ portu nullis agitato fluctib⁹, nõ modò nihil patiẽs

Miſericordis hominis ſplendor.

Agoniſtarũ vanitas.

Dan.5. *Marc.6.* *Rom.2.*

Sap.2.

Vitij fœditas. *Gen.4.* *Proue.28*

Virtutis ſplendor.

ab improbis,ſed vel ipſo ſilentio potẽs vlciſci improbos, & de improbitate extremas pœnas exigens. Quid fuerit enim miſerius homine qui viuit in ſcelere, quãdo præter

Gen.37. id quòd ſeruit pecuniis,aliorum etiã rectè factis mordetur; & aliorum laudem ſuam pœnam exiſtimat & ipſe à

Iob 5.

Prouc 14 ſeipſo ſupplicium exigit ſuam conſcientiam lanians, & mentem excruciãs, & ſeipſum in ſe carnificem exhibẽs? Vidiſti excellentiam virtutis & potentiam. Vidiſti imbecillitatem vitij & miſeriam:ſed non in hoc ſolo eius conſiſtit calamitas,ſed etiã in aliis plurib⁹:quod ipſum quoque ſignificans,ſubiunxit, dicens: *Deſiderium peccatorũ peribit.* Quid eſt,deſideriũ peccatorum peribit? Nuſquam, inquit,ſiſtitur. Quoniã enim ea quæ dederat,ſunt eiuſmodi,fluxa & prætercurrentia, deſiderium quoque res imitatur,vt quod extinguatur & pereat, & nullam radicem habeat. Quòd ſi eſt hic peccator in hoc ſtatu,cogita quónam modo ſe habebit in futuro ſæculo. Ne hæc ergo patiamur,hãc viam fugiamus,illã autem eligamus, & perpetuò ingrediamur,quæ eſt tuta,quæ eſt inexpugnabilis, quæ eſt plena voluptatis,quæ referta eſt gloria,quæ cælũ nobis conciliat,quæ in omnia quæ Dei ſunt, nobis præbet beneuolentiam,quæ facit vt philoſophemur, quę tot & tanta in ſe bona continet, quãta ne oratio quidem explicare poterit:quæ detur omnibus nobis conſequi, gratia & miſericordia.

Sceleratorum miſeria.

IN PSALMVM. CXII.

L*Audate pueri dominum laudate nomen domini.* In ſcripturis ſæpe verba fiunt de his laudationibus:nõ eſt enim

Pſal. 49. quid leue,ſed aliquod ſacrificium,& oblatio quæ Deo pla

Pſal.68. cet: Sacrificium,inquit, laudis glorificabit me. Et rurſus, Laudabo nomen dei mei cũ cantico, magnificabo ipſum in laudatione:& placebit deo ſuper vitulum nouum cornua producentem & vngulas. Sacri quoque libri id ſæpe præcipiunt,& qui ſeruãtur, pro magnis gratiarum actionibus id offerunt. Et quámnam habet,inquit, hoc difficultatem? Cui autem nõ vel humilis & abiectæ conditionis homini id præſtare,& deum laudare eſt facile? Si rem diligenter & exactè didiceris, videbis & laborem qui in re ineſt,& lucrũ quod ex ea percipitur. Primùm quidem hęc

Laus Dei quid difficultatis habeat.

laus à iuſtis requiritur, & oportet vitam prius rectè inſti-
tuentem, hymnos ita deo canere. Non eſt enim pulchra Eccle.15.
laus in ore peccatoris. Secundò, nō verbis ſolùm, ſed etiā Matth.5.
factis laudare oportet, & hāc laudem Deus maximè re-
quirit, hanc gloriā. Luceat, enim inquit, lux veſtra coram
hominib⁹, vt videant bona opera veſtra, & glorificent pa
trem veſtrū qui eſt in cælis. Ita laudāt Cherubim. Quocir
ca Propheta quoque cū illā myſticā audiiſſet melodiam,
ſeipſum affligat, & miſerū ducit, dicens: Hei mihi quòd Eſa.6.
homo ſum impura habens labra, & habito in medio po-
puli impura labra habentis. Et ideo cū præcipit laudes of
ferre, incipit à ſuperioribus poteſtatibus, ſic dicens, Lau-
date Dominum de cælis, laudate eum omnes angeli ei⁹. Pſal.148
Oportet itaque angelum fieri, & ita laudare. Ne ergo hāc
laudem rem eſſe leuem exiſtimemus: ſed ante os noſtrū
vita noſtra ipſum laudet. Ita quidem vel tacentes Deum
laudare poſſumus: ita etiam loquentes edemus modula-
tionem vitæ conuenientem. Hoc autem non ſolū ex pſal
mo diſcere poſſum⁹, ſed etiam quòd omnes ducit ad ſym
phoniam, & chorū integrū & abſolutum ſtatuit. Nō enim
vnum tantum aut duos alloquitur, ſed vniuerſum popu-
lum. Et quemadmodum Chriſtus nos deducens ad chari
tatem & concordiam, iubet vt in precibus fiat communi-
ter oratio, & ab vniuerſa eccleſia tanquam ab vna perſo-
na dicatur, Pater noſter: &, Panem ſuperſubſtantialem da Matt.6.
nobis: &, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimit- Luc.4.
timus debitoribus noſtris: & ne nos inducas in tentatio-
nem, ſed libera nos à malo: vbique vtens plurali nomine,
& præcipiens vnicuiq;, etiamſi per ſe oret, pro cūctis fra-
trib⁹ offerre orationem: ita etiam Propheta vocat omnes
cōmuniter ad concentum orationis, & dicit, Laudate no
men domini. Quid ſibi vult hæc adiectio nominis? Maxi
mè quidem explicat affectionem dicentis: Significat etiā
aliquid aliud. Quidnam? vt nomen eius per nos glorifice
tur, vt per noſtram quoq; vitam videatur laudabile, eſt e-
nim quidem tale. Vult autem hanc quoque laudem per re
ctam noſtrę vitę inſtitutionem illuſtrari. Et vt ſcias ita eſ-
ſe vide quæ cōſequuntur, ſubiungit enim, *Sit nomen domini
benedictum ex hoc nunc & vſque in ſæculum.* Quid dicis? Non

Nomē domini p nos vt glorificandum.

erit benedictum, niſi tu precat⁹ ſis? Vides eum non dicere de ea quæ illi adeſt benedictione, & eſt ei⁹ naturę attributa, ſed de ea quæ fit per homines. Paul⁹ quoq; de ea
1. Cor. 6. ſcribens dicit: Glorificate vero Deũ in corpore veſtro, & in ſpiritu veſtro. Ipſe ergo eſt alt⁹, & magn⁹, & laudabilis per ſeipſum, apud homines autẽ talis quoq; efficitur, quãdo qui ei ſeruiũt, talẽ vitam oſtenderint, vt quicũque eos vident, laudibus & bonis verbis Dominũ proſequãtur. Hoc ipſum nos quoq; in precationibus iuſsit Dominus ſemper dicere, precãtes: Sanctificetur nomen tuum. Hoc eſt, per noſtrã quoq; vitã glorificetur. Quemadmo-
Rom. 2. dũ enim dũ malè viuimus, contumeliis & probris affici-
Iac. 2. tur: ita dũ virtutis curam gerimus, gloria afficitur. Quod ergo dicit, eſt eiuſmodi: Fac vt nos perpetuò rectè & ex virtute viuamus, vt ſit nomen tuũ benedictum. *A ſolis ortu vſque ad occaſum laudabile nomen domini.* Vides eum iã cõmunem exordiri rempublicam, & aperire nobilitatẽ eccleſiæ. Non amplius enim in Palæſtina ſolùm, nec in Iudæa, ſed eſt vbique terrarum nomen Domini. Quãdo autem hæc euenerunt, niſi quando noſtra cœperunt effloreſcere? Olim enim nõ ſolùm nõ benedicebatur in Palęſtina, ſed etiã blaſphemabatur, & maledictis inceſſaba-
Eſa. 52. tur ꝓpter Iudæos qui in ea habitabãt. Propter vos enim, inquit, nomen blaſphemabatur inter gentes. Nunc autẽ vbiq; terrarũ laudibus celebratur. Quod quidem alius
Eſa. 2. 46. quoque propheta ſignificãs, dicebat: Apparebit Domin⁹, & perdet omnes deos gentiũ, & adorabunt eũ vnuſquiſque in loco ſuo. Et rurſus alius: Et in nobis claudẽtur portæ, & non accendet ad altare nomen donũ: quoniã ab or-
Malac. 1. iuxta. 70 interpret. tu ſolis vſque ad occaſum nomen meum glorificatum eſt in gẽtibus, & in omni loco offertur ſuffitus nomini meo, & purum ſacrificium. Vides quomodo res Iudaicas contraxit, & repreſsit, & vbique terrarum eccleſiaſticam vitæ formã prædicauit. Qui enim hæc dicit propheta, fuit poſt reditum à Babylone: & ideo hæc tunc prædixit, ne dicerent Iudæi eum dicere concluſionem illam & deſtitutionem quæ fuit in Babylone. Poſtquam enim illa ceſſaſſent, & ipſi ad priorem reuerſi eſſent rẽpublicam, ea dicit angelus, ſignificans eorum deſtitutionem, quæ fuit tem-

pore Veſpaſiani & Titi,poſtq̃ non erit deinceps mutatio illius ſolitudinis ac deſtitutionis. Illam enim conſecutæ ſunt res eccleſię. Et ideo dicit,Magnum nomen meum in gentibus,hęc eſt,benedictum, quod per bonam ipſorum vitam laudatur,quemadmodum hic quoque dicit,Benedictum nomen domini. *Excelſus ſuper omnes gentes dominus.* Vides rurſus gentes eius cultum ſuſcipere,& non vnam tantùm,aut duas,aut tres, ſed quęcunque ſunt in orbe terrarum. Quid eſt hac prophetia clarius? Quomodo autẽ eſt excelſus ſuper omnes gentes? Quoniam eum magnificamus,non ei aliquam addentes altitudinem, abſit,ſed dogmatibus,cultu, adoratione, & cęteris omnibus non aliquid humile & abiectũ de eo cogitantes,vt Iudęi,ſed multò maiora & altiora. Talis eſt enim hęc noſtra reipublicę forma, quantò cęlum eſt terra altius, tantò hęc altior veteri. Et ideo dicit, Excelſus ſuper oẽs gentes dominus. Etenim cum eum per cultum attollimus,illud quoque ſcimus,hęc eſſe per quandam demiſsionẽ,& ad captum noſtrum accommodationem. Quare etſi ſint in nouo,quàm in veteri altiora,ſunt tamen eius dignitate longè inferiora. Et ideo Paulus vtriuſque cognitionis,& quæ nunc eſt, & quæ tunc in futuro ſeculo futura eſt, differentiam oſtẽdens,dicebat: Quando eram paruulus, ſapiebam vt paruulus,cogitabam vt paruulus: quando autem factus ſum vir,euacuaui quæ erant paruuli. Et rurſus,Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus, & videmus nunc quidem per ſpeculũ in ænigmate, tũc autem facie ad faciẽ. Per hæc enim oſtendit hanc cognitionẽ ab illa tantũ abeſſe,quantũ puer à viro qui peruenit ad perfectã ætatem. *Et ſuper cælos gloria ei⁹.* Quoniã dixit de laude & exaltatiõe quæ ſit per rectã vitę humanę inſtitutionẽ, & deũ ita extollere,ita laudare,ita magnificare exhortatus eſt,ad maiorẽ virtutẽ incitãs oſtẽdit vbinã hoc maximè fiat. Vbinã ergo hoc fit? In cælis. Illic eñ eſt ei⁹ gloria. Angeli enim eũ maximè glorificant,nõ ex ſua natura ſolũ, ſed etiã ex obedientia hoĩm quibus miniſtrãt, pręcepta eius exactè perficiẽtes. Et ideo dicit,Potẽtes virtute,faciẽtes verbũ eius. Porrò autem in euangeliis quoque iuſsit Chriſtus orare,& dicere, Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra.

Magnificari aut benedici deum à nobis quid ſit.

*1.Cor.*13.

Ibidem.

Matt. 17 *Heb.* 10. *Pſal.* 148 *Matt.*6. *Luc.* 4.

Hoc eſt, quemadmodũ eum ſanctificant angeli, ab omni quidem vitio liberati, virtutem autem exactè perſequentes: ita etiã nos digni habeamur qui ipſum ſanctificemus. Hoc ipſum hîc quoque ſignificans, ſubiunxit, Et ſuper cæ los gloria eius. Non ſolùm enim in terra videris has crea turas quæ cernuntur, nec pulcherrimum ordinem qui eſt in cælo, ſed aſcende à ſenſilibus ad ea quæ percipiũtur ſola intelligentia, ad pulchritudinem illarũ ſubſtantiarum, ad ſplẽdorem illius reipublicæ: & tũc ſcies quomodo eſt in cælis gloria eius. *Quis ſicut dominus deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit?* An nõ videtur magnũ eſſe quod dictum eſt? Sed quando conſideraueris de quónam id dictum ſit, hoc longè erit eo inferius. Ita, ſicuti dixi, nõ oportet in verbis ſolis ſiſtere, ſed vſque ad ſenſum conſcẽdere. Quomodo enim in cælis habitat, qui cælũ & terram im-

Hiere.23. plet? qui vbique præſens eſt? qui dicit, Deus appropinquãs

Eſa. 40. ego ſum, & non deus procul? Qui menſus eſt cælum pal-

Deus cur in cælo habitare dicatur. mo, & terram pugillo? qui continet ambitum terræ? Sed quoniam loquebatur tunc cum Iudæis, propterea eo ſermone vſus eſt, paulatim erigens eorũ cogitationẽ, & mẽtem ſenſim extollens & euehens. Non enim dixit ſolummodo, Qui in altis habitat, & humilia reſpicit: ſed cùm prius dixiſſet, Qui ſicut dominus deus noſter, illud ſubiũ xit, oſtendens quánam de cauſa illud ſecundũ dixerit, nẽ-

Eſa.2. pe propter Iudaicam imbecillitatẽ ſimulacra ſtupentẽ, &

46.65. deos in locis & templis concluſos adorantem: & ideo in-

Ezec.6. ducit parumper comparationẽ, licet citra comparationẽ

Oſe 10.11 deus omnes ſupereminеat: ſed ad imbecillitatẽ auditorũ,

Eſa.40. ſicut dixi (neque enim ceſſabo hoc aſſiduè dicere) cõponit orationem. Neque enim quærebat vt tunc diceret aliquid dignum eius gloria, ſed vt quod diceret, ab eis capi poſſet. Et ideo paulatim eos ſuſtollit: & tamẽ ne ſic quidẽ permanet in humilitate, ſed rurſus aperit quaſdã altiores intelligentias. Poſtq̃ enim dixit, Qui in altis habitat, & humilia reſpicit: rurſus ad altiora orationem extollens, dicit: *In cælo & in terra.* Oſtẽdens eum eſſe vbique, & hic,

Iob 11. & illic. Non enim tanq̃ in cælo incluſus, reſpicit eminus

Eſa. 66. quæ fiunt in terra, ſed vbiq; præſens, & omnibus aſsiſtẽs. Vidiſti quomodo paulatim mentem auditorum ſuſtollit.

Deinde cũ auditorem à terra extuliſſet, & in cælo collocaſſet:rurſus procurans vt aliquid maius animo apprehẽderet, venit ad aliud eius potentiæ indicium, dicens, *Suſcitans à terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem,* Magnæ eſt Eſa.6
enim, atq; adeo ineffabilis potẽtiæ, parua extollere. Alicubi autẽ contrariũ quoque ponit alius, ꝙ magna quoq; humiliat, ſic dicens: Diuidens contritionẽ ſuper fortitudinem, & miſeriam ſupra munimentũ adiungens. Hic quidem certè dictũ eſt ꝙ poteſt puſillos erigere. Eſt itaq; generalis oratio. Quòd ſi quis hæc etiã velit accipere anagogicè, videbit hoc factũ eſſe in gentibus, videbit hoc euenisse in nobis tẽpore aduẽtus Chriſti. Quid enim erat no- 1. Cor. 1.
ſtra natura pauperius? eã tamen erexit & ſuſtulit in cælũ Ephe. 2.
cum noſtris primitiis, & fecit conſidere in cælis in throno patris. Et de ſtercore erigẽs pauperem. *Vt collocet eum cum principibus populi ſui.* Stercus hîc dicit vilitatem, & quæ ex ea fit repentinam mutationem, oſtendẽs ei eſſe omnia facilia & expedita. Deinde tranſit ad aliud maius? Quódnam hoc? Quòd non ſolũ potèſt res transferre, & humilibus dare authoritatẽ, ſed ipſius etiam naturæ trãſmouere limites, & eã quæ eſt ſterilis, matrẽ efficere. Et ideo ſubiunxit. *Qui habitare facit ſterilem in domo, matrẽ filiorum lætantem.* Quod quidem factum eſt in Anna, quod factum eſt in Sam. 1.
aliis innumerabilibus. Vidiſti hymnum perfectũ, vidiſti hymnum completũ. Dixi ea quæ erãt futura, vt vniuerſus orbis terræ ſe rectè gereret, quomodo erat ceſſaturus Iudaiſmus, quomodo noua eccleſiæ reſpublica erat lucẽ exitura, quomodo erat vbique offerendũ ſacrificium. Deinde efficiens vt vel craſsioribus fide digna eſſet oratio, ex iis quæ iam fiunt, quę ſunt futura confirmat. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi: Ne diffidas futuram tantam mutationem, & diiectas gentes eſſe venturas in gloriam. Non vides hęc fieri quotidie? extolli humiles, & ſedere cũ principibus? Non vides naturam, quę erat manca & mutila, corrigi, ſteriles matres fieri? Tale quid etiam vſuuenit in eccleſia. Erat ſterilis, ſed multorũ filiorum mater facta eſt. Quocirca dicit Eſaias: Lætare ſterilis quę nõ paris, erumpe & clama quę nõ parturis, quoniam multi ſunt filii deſertę magis q̃ eius quę habet virum, hoc in eccleſia fu- Eſa.54.

turum prænuncians. Quocirca hîc quoque finiit oratio-nem, prophetiam fide dignã hinc efficiens ex iis quæ iam
γνώμη. facta ſunt ab eius maieſtate. Quæcũque enim deo viſum fuerit, ſunt factu facilia. Poteſt enim transmutare naturã, & humilitatem transferre in altitudinem. & mores corrigere. Cùm hæc ergo ſciamus, omnia quæ noſtra ſunt afferamus, & omni fruemur gloria, & ad ineffabilẽ aſcendemus altitudinem, dei auxilio freti: cui gloria & potentia in ſecula ſeculorum, Amen.

IN CXIII. PSALMVM.

IN exitu Iſrael de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro, facta eſt Iudæa ſanctificatio eius, Iſrael poteſtas eius. Magnã hîc teſtatur dei benignitatẽ & manſuetudinem. Quámnam hanc? Quòd cum quamprimũ oſtendit potentiam, tunc vt adoretur exigit. Hoc enim ſignificans dicebat, In exitu Iſraël de Ægypto. Tunc enim ſuã oſtendit potentiã per ſigna quæ in Ægypto facta ſunt, & per ea quę in deſerto: tunc etiam populum ſibi effecit familiarẽ. Hoc ipſum etiam fecit in Adã. Cùm enim prius mundum feciſſet, & ſuæ ſapientiæ & potentiæ vim oſtendiſſet, ita finxit hominem, & ab eo exegit adorationem. Ita etiam vnigenitus dei filius cùm primum ſigna præbuiſſet multa & omnis generis, tunc fidem exegit. Quocirca iis quidẽ qui ab initio ad eum accedebant, vt qui eius pignora nõ haberent, nec argumentum diuinitatis, non dicebat, Credite, quia poſſum hoc facere: ſed ſigna ſolũmodo oſtendebat. Sed poſtq̃ vbique per Palæſtinã depoſuit ſuę monimenta potentiæ, mutilis corporibus remedium afferens, vitiũ expellens, de regno diſſerens, leges ſalutares ſanciens, tunc etiam fidem exegit ab iis qui accedebãt. Homines enim volunt prius imperium obtinere, & tunc aggrediũtur benefacere: deus autẽ incipit à beneficiis. Et quid dico alia beneficia, cùm etiam crucem ipſam ſuſtinuerit, & tunc orbem terrę vicerit, quam gerebat curam factis oſtendens? Hoc ergo pſalmographus quoque hîc ſignificãs, dicebat, In exitu Iſraël de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro, facta eſt Iudæa ſanctificatio eius. Hoc eſt, in exitu, in receſſu, in liberatione ab Ægypto. Nõ dixit aũt ſolũmodo de Ægypto, ſed adiecit, de populo barbaro, nomine ho

Facta eſt Iudæa, ἐγένετο τῇ ἰουδαίᾳ. *Fuit Iudææ.*

Mat. 21. *Mar.* 3. *Luc.* 4. 6. *Io.* 10. 11. 12. 13.

70. ἐγενήθη ἰουδαία

ſtiũ,dei curam oſtendens. Ab illis enim crudelibus & im- *Exo. 3.*
manibus Ægyptiis nõ potuiſſent liberari, niſi habuiſſent
manum fortem,& dexteram inexpugnabilẽ. Erant enim
vel feris ſæuiores,& petris duriores: qui cùm tot accipe- *Exo. 7.8*
rent plagas,minimè cederent. Poſtq̃ ergo dixit populum *9. 10.11.*
barbarum,oſtendit quàm magna eſſet dei potentia,quòd
adeò barbarum, adeò efferatum hominem nunc quidem
perſuaſit,nunc verò vel inuitum coëgit ſeruos dimittere,
& contendentes poſtea mari obruit, & ita ſuum populũ *Exo. 14.*
liberauit. Quid eſt autem,Facta eſt Iudæa ſanctificatio e- *Deu. 7.26*
ius? Pro eo quod eſt,Populus ei ſeruiens, & eum colens, *ἁγίασμα*
populus ei dedicatus, populus ei factus peculiaris. San- *αὐτ͂.*
ctificatio autem propriè dicebatur,templum,adyta, ſan- *Sanctifi-*
cta ſanctorum,quemadmodum Zacharias quoque intro- *catio.*
ducit aliquos rogantes,& dicentes: Ingreſſa eſt huc ſan- *Zach. 7.*
ctificatio? an ieiunabimus? de reditu arcæ & aliorum ſi-
gnificãs. Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius. erat enim an-
tea regio impura & execrãda,ſed poſtq̃ acceſsit populus,
facta eſt ciuitas ſanctificatio eius:hoc eſt, introducta eſt
ſanctificatio per obſeruationem, per ſacrificia,per cultũ,
alióſque ritus & ceremonias. Iſraël poteſtas eius. Sub e-
ius imperio,inquit. Atqui vniuerſus orbis terræ eius im-
perio ſuberat,ſed hi etiam amplius, ex eo ꝙ eos habebat
proprios & familiares,quandoquidẽ & prophetias ſuſci-
piebant,& cum eis diſſerebat,& res eorum variè admini-
ſtrabat. Quinetiã alio modo appellabatur eius populus.
Illius enim nutu ſæpe & ad bellum procedebant,& multa
alia adminiſtrabant. Cùm eos enim à barbaricis mani-
bũs,tyrannide,& ſeruitute,& extremo periculo,& mente
impia liberaſſet,Rex eorum factus eſt. Hoc ipſum etiam
alibi ſuam cauſam agens,& oſtẽdens ſe quæ ſua erant pri
mùm oſtendiſſe,quæ illorum autẽ erant, requirere, dice-
bat:Nunquid ſolitudo fui domui Iſraël, vel terra inculta? *Hiere. 2.*
Quod autem dicit,eſt eiuſmodi: Num fui vobis inutilis? *Κεχερ-*
Non innumerabilia bona in vos cõtuli?Non ipſam natu- *σωμένη.*
ram mutaui? Non elementa vt vobis ſeruirent compo- *Exo. 14.*
ſui? Non dedi vobis vitam ab humanis laboribus libe- *Exod. 16*
ram? Propterea dixit:Num ſolitudo fui domui Iſraël?hoc
eſt,Non fructus tuli innumerabiles? libertatem Ægypti,

ſiberationem barbarorum,oſtenſionem miraculorum,vitam in deſerto,hæreditatem Palæſtinę,ſubiugationẽ gẽtiũ,continua trophæa,frequentes victorias,miracula incredibilia,continua prodigia,terræ fertilitatem,generis veſtri incrementũ, quæ vniuerſum terrarum orbem peruadit,gloriam,alia innumerabilia. Vidiſti fructus Dei: & ideo ſubiunxit,Nunquid fui terra inculta? Hoc eſt,nõ innumerabiles fruct⁹ à me ſuſcepiſtis? Nõ benedixi introitum & exitum veſtrum? greges veſtros & armenta veſtra? panem veſtrum, & aquam veſtram? Nõ feci vt eſſetis omnibus inexpugnabiles? inuicti & terribiles? Non tanquam ex fontibus omnia vobis è cælo & è terra manebãt? Hoc enim maximè oſtendit principem,quòd ſcilicet ſuorũ curam gerat,eíſque prouideat ac proſpiciat. Et ideo dicebat Chriſtus,Paſtor bonus, non dixit, honoratur & colitur, ſed animã ſuam ponit pro ouibus ſuis. Hoc eſt principatus,hoc eſt paſcendi ſcientia,ſua negligere,& eorũ quos regit,curã gerere. Quod eſt enim medicus, hoc eſt princeps,vel potius plus quàm medicus. Medicus enim arte ſalutẽ comparat,princeps autẽ etiam propriis periculis. Quod etiã fecit Chriſtus,pugnis cęſus,crucifixus,& alia innumerabilia perpeſſ⁹. Quocirca dicebat Paul⁹: Etenim Chriſtus non ſibi placuit,ſed quemadmodũ ſcriptum eſt, Opprobria exprobrantium tibi,ceciderũt ſuper me. Duo ergo,imò verò tria, atque adeò innumerabilia hic ponit beneficia,quòd eripuerit à barbaris,quòd liberauerit ab alienis,quòd exemerit à ſeruitute,quòd laborib⁹ & afflictionibus finem impoſuerit,quòd innumerabilia fecerit miracula. Deinde quòd eos etiã eſſe voluerit eius ſanctificationẽ,& eius eſſe dicto obedientes. Nam hoc quoque non eſt paruum genus beneficij,referre eos in numerum eorum qui ſunt ſub eius ditione. *Mare vidit, & fugit, & Iordanis conuerſus eſt retrorſum.* Vide orationem exaggeratam,& amplificatum beneficiũ. Quid enim,inquit,dicendũ eſt de barbaris & gentibus,quando ceſſit etiam creatura,& locum dedit,& conuerſa ad contraria,reſpiciens ad Imperatorem,& cedẽs duci populi? Hæc enim omnia tunc eueniebant populo Hebræorum,vt ſcirent quæ fiebant, non fuiſſe humanæ conſequentiæ,ſed omnia fuiſſe

Eſa.61
Amos.2
γνώμη.
Ioan.10
Rom.15.

mirabilia effecta diuinæ & ineffabilis potentiæ. Vide autem emphaſin dictionis, & quàm ſit optimè poſita. Nō dixit enim ceſſit, aut ſubſtitit: ſed quid? Mare vidit, & fugit, receſſus celeritatem fuga volens oſtẽdere, magnitudinẽ admirationis, & facilitatẽ dei operationis. Et ne quis exiſtimet hoc certo temporis ambitu aut fortuitu accidiſſe, ab illo tempore non amplius factum eſt, ſed ſemel quando Deus iuſſit, ídque variè in diuerſis perſonis. Inſolens enim vndarum impetus, veluti animatus, & ratione præditus, Deo iubẽte hos quidẽ ſeruauit, illos verò perdidit: & aliis quidem ſepulchrum, aliis verò fuit vehiculũ. Hoc ipſum etiã videris in fornace Babylonica. Ignis enim qui temere & caſu ferebatur, moderationẽ & certum ordinẽ oſtendit quando Deus præcepit, eos quidem qui erãt intus, conſeruans: eos verò qui foris ſedebãt, inuadẽs & cõſumens. Iordanis conuerſus eſt retrorſum. Vidiſti & in diuerſis temporibus & in diuerſis locis fieri miracula. Vt enim ſcirent dei potentiam vbique eſſe extenſam, & loco non concludi: & in barbara regione, & in ſolitudine, & vbique adfuit faciens miracula, & nunc quidẽ in mari, nũc autem in fluuiis, & tunc quidẽ cum regeret Moſes: poſtea autem cum dux eſſet Ieſus: & per miracula vbique tranſmittebantur: vt nullo ſenſu prędítam mentem, durámque eorum intelligentiam miraculis emollitam, aptiorẽ redderet & magis ductilem ad ſuſcipiẽdam dei cognitionẽ.

Miracula nō temere facta.

Exod. 14

Dan. 3

Act. 1

Montes exultauerunt vt arietes, & colles ſicut agni ouium. Hic nobis oritur non parua quæſtio. Nonnulli enim dubitantes dicunt: Priora quidem facta eſſe ſcimus: hiſtoria enim tradidit & diuiſum fuiſſe in exitu mare rubrum, & Iordanem fuiſſe retro cõuerſum quando arca tranſiit: exultaſſe autem montes & colles, hoc nuſquam ſcriptum eſſe videmus. Quid hoc ergo ſibi vult? Volens propheta lætitiã & miraculorum magnitudinem hyperbolicè oſtendere, vel ipſa inanimata inducit choros propemodum ducentia & exilientia, quæ quidẽ ſolent fieri ab iis qui lætitia afficiũtur. Eò ergo ſpectat adiectio illius ſimilitudinis, Tanquã arietes, & tanquam agni ouium. Illa enim animalia quãdo lætantur, ſolent ſaltibus oſtendere lætitiam. Quemadmodum ergo alius dicit in calamitatibus vineam & vinũ

Exo. 14

Io. 3

Eſa. 24.

luxiſſe, non quòd vitis lugeat (quomodo enim lugeat vitis) ſed volens inſignem mœrorem oculis veluti ſubiicere, etiam ipſa inanimata eũ ſenſiſſe dicit hyperbolicè: ita hic etiam inducit creaturam eſſe lętitiæ participem, vt oſtenderet gaudij magnitudinẽ. Ita etiam ſolemus dicere quæ hic ſunt læta euaſiſſe, quando virum honoratũ viderimus acceſſiſſe: Impleſti domũ lætitia. nõ de parietibus loquentes, ſed inſigne gaudium oſtendentes. *Quid eſt tibi mare quòd fugiſti, & Iordanis quòd conuerſus es retrorſum. Montes exultaſtis vt arietes, & colles ſicut agni ouium?* Per interrogationem profert orationem, & cum elemẽtis loquitur, eodem ſenſu quo ea dixit exilire. Quemadmodum enim ea dicebat, exhilarata nõ eis ſenſum tribuẽs, ſed (vt iã dixi) inſignẽ lætitiã oſtendens, & rerum geſtarum magnitudinẽ: ita etiam eis affert interrogationem, nõ vt quæ reſpondere poſſint, & ſenſum habeant, ſed vt quod dicitur, efficiat apertius, & oſtendat rem eſſe admirabilẽ, & ſuperare hominũ opinionem. Tãquam autem res noua facta eſſet, & nõ ex cõſueta naturæ conſequẽtia eueniſſet, ſubiungit interrogationem, & adiicit reſponſionem. Quámnam? *A facie domini mota eſt terra, à facie Dei Iacob.* Hic rurſus dicit motum, perculſionem, admirationem, vt oſtẽderet rerum geſtarũ magnitudinem. Deinde oſtẽdens quãta res ſit vnius viri virtus, ex ſerui nomine appellauit dominum. Quod quidẽ Paulus quoque dicit fuiſſe pro maximo honore cõceſſum illis ſanctis, quoniam liberi erãt ab omnibus quæ ad hanc vitam pertinebant. Non ſolùm enim ponit illum honorem, ſed etiam adiicit cauſam honoris, vt auditorem doceret viam per quã poſſet primùm hunc locũ obtinere. Quémnam? Vt ex ſeruorum nomine Deus vocetur. Quocirca dicebat, Propter quam cauſam non erubeſcit Deus, deus eorũ vocari: quomodo appellabatur Deus ipſorum, dicens: Ego ſum Deus Abrahę, Deus Iſaac, & Deus Iacob. Deinde ponẽs etiã ſuperiùs cauſam talis vocationis, dixit: Et hi omnes mortui ſũt nõ acceptis promiſſionibus, ſed his procul viſis, cum & ſalutaſſent, & cõfeſſi eſſent quòd peregrini ſunt & hoſpites. Hęc eſt cauſa, & ideo ſubiũxit: Propter hanc cauſã nõ erubeſcit deus vocari de⁹ eorũ, Propter quãnã? Quoniã cõfeſſi ſunt eſſe

Interrogatio per proſopopœiã.

De⁹ Iacob Dominus ex ſerui nomine appellatus.

Heb. 11
Exod. 3
Matth. 22

ſe hoſpites & peregrinos,& nihil habere cõmune cũ præ
ſentibus,ſed ſciuncti ab iis quæ ad hãc vitam pertinẽt,ita
degebant in aliena terra. *Qui conuertit petram in ſtagnum aquarum,& rupem in fontes aquarum*. Quámnam quæſo veniam
conſequentur qui ſunt duri,& non facilè cedunt,cũ
& petra,& rupes quę eſt dura & reſiſtẽs,cedit iuſſui domi *Exod.17*
ni:homo autem qui eſt ratione ornatus,& omnibus mã- *Deut.8*
ſuetior,illis euadit durior?Rupem enim hic dicit,quæ fa ἀκρότομος
cilè ferro nõ cedit,ſed vix in vertice confringitur. Illa tamen
in cõtrariam naturam redacta eſt,& fontes aquarũ
emiſit.Naturæ enim opifex poteſt ipſos quoque trãsferre
terminos,& quæ ſunt contraria oſtendere:quod ſæpenumero
fecit in multis locis oſtẽdẽs ſe eũ eſſe qui ex iis quæ
non ſunt,fecit omnia. Poſtquam ergo dixit antiqua bene
ficia,miracula,prodigia, quomodo liberauit à barbarica
ſeruitute,quomodo reduxit in libertatem,quomodo mutauit
elementa,& omnia repleuit lætitia,& rogat etiã vt
pro præſentibus ad eum portum confugiamus. Deinde
quoniam illud quoque factum eſt non propter merita eo *
rum qui afficiuntur beneficio,ſed propter Dei benignitatem
& clementiam,& nomen eius:quod quidem dixit vt
non prophanetur nomen meum,ſed ſciant omnes per ea
quæ facta ſunt,eius virtutem & potentiam, & hoc ſit occaſio
& argumentum doctrinæ:hanc etiam nũc affert rationem,dicens:
Etiãſi nos vita deficiat,nec habeamus ex
noſtris rectè factis fiduciam,fac propter nomen tuum,ſicut
dicebat Moſes. Cui hic quoque dicens cõſentanea,
ait,*Non nobis domine non nobis,ſed nomini tuo da gloriam.* Non
propter nos,inquit,neq; vt nos reddas clariores & magis
inſignes, ſed vt ipſe vbique tuam reddas manifeſtam potentiã.
Etenim quemadmodũ eius nomen gloria & hono
re afficitur,dum ipſe fert auxilium:ita rurſus gloria quoque
afficitur,dum nos rectè & ex virtute viuimus, & pręclaris
inſtitutis clari ſum⁹. Luceat,enim inquit,lux veſtra *Matth.5*
corã hominib⁹,vt videãt opera veſtra bona, & glorificẽt
patrem veſtrũ qui eſt in cælis. Quemadmodũ ergo gloria
& honore in noſtris bonis operib⁹ afficitur, ita cõtumelis
& maledictis inceſsitur,dũ vitã in vitio trãſigim⁹. Hoc
ipſum per prophetam quoque ſignificans dicebat:Nomẽ *Eſa.52.*

meũ propter vos blaſphematur inter gẽtes. Cũ ergo nulla alia ratione poſſit eorum cauſam defendere, eò confugit, ſicut etiam Moſes. Sed nõ idem ſemper facit De⁹ hominum ſalutis curam gerẽs. Si enim hoc ſemper faceret, multi ſocordes fierẽt & deteriores, quòd nihil mali paterẽtur, maximũ pignus habẽtes, nempe qui propter eius gloriam perpetuò ſeruarentur. Sed res non ita habet. Neque enim deo ſua gloria tãtæ eſt curæ, quãtæ ſalus hominum. Si enim homines eam contẽnunt, multo magis de⁹, qui nullo noſtrorum indiget: ſed, ſicut dixi, quoniam propheta partes defenſoris ſuſcipit, eos ab iis ex quib⁹ licet, defendit, & cõduplicatione vtitur, dicẽs: Non nobis domine, non nobis, oſtẽdens magnam indignitatẽ eorum qui ſeruantur. *Sed nomini tuo da gloriam*. Nos enim ſumus digni malis innumerabilibus: ſed ne prophanetur nomen tuum. *Super miſericordia & veritate tua*. Alius, Propter miſericordiam tuam. Vides eum hoc quoque planè ſciuiſſe quòd Deus id deſpiciens, vnum ſolum ſibi proponit, nempe vt corrigantur homines. Et ideo ſubiunxit, Ob miſericordiam & veritatẽ tuam. Hoc eſt, Propter miſericordiã tuam fer nobis auxilium, etſi non ſit tibi curæ gloria hominum, ſed propter miſericordiam & veritatẽ tuam. Potes enim, potes etiam puniens gloriam accipere, & nõ ſolùm miſerens. Sed non ſic, inquit, ſed propter tuã miſericordiam. Oportebat enim à nobis nomini tuo dari gloriã per bonam vitæ inſtitutionem; ſed quoniã hac in re officio noſtro functi non ſumus, fac id per tuam defenſionẽ, clementiam & miſericordiam. *Nequando dicant gentes, Vbi eſt Deus eorum*? Audio multos nũc quoque precãdo hæc dicẽtes, ſed timeo ne nequicquã dicant, Vbi eſt deus eorum quando multi rapiunt, & iniuriam faciunt, & admittunt ſcelera innumerabilia. *Deus autem noſter in cælo, quæcunque voluit fecit*. Multorum hic errorem corrigit. Quoniam enim multi deum eſſe ignorant, talem eorũ ſententiam corrigens dicit: Deus autem noſter in cælo, quæcũque voluit fecit. Si autem in cælo, multò magis in terra. Quid eſt, in cælo quæcunque voluit fecit? Vel ſuperiores inquit poteſtates, vel infinitos illos populos, vel pręcepta quæ cum facilitate peragũtur. Si autẽ in terra magna eſt

Salus hominũ Deo magis eſt curæ quã ſua gloria

Super miſericordia ἐπὶ ἐλέει, *ob miſericordiam.*

cõfuſio ordiníſque perturbatio, ne mireris. A vitio enim hominum, & eorum qui id perſequuntur, improbitate, nõ autẽ à dei imbecillitate oritur. Quòd enim ſit fortis & potẽs, quæ in cælo fiunt, id ſignificant. Si autem non ita fiat in terra: qui ſeipſos reddũt indignos, in cauſa ſunt. Porrò autẽ aliter quoque ſumi poteſt quod dicitur, nempe quòd propter Dei patiẽtiam multa ſunt quæ nondum accipiũt iuſtam remunerationem. Quò fit, vt iuſti vincãtur ab improbis dum non vult benignus & clemẽs Deus de vniuſcuiuſque peccatis pœnas eueſtigio ſumere. Nam ſi hoc faceret, ſublatũ eſſet iampridem noſtrum genus. Hoc ergo hic dicit. Potẽs quidem eſt, & validus, & qui poſſit pœnas ſumere, ídque manifeſtum eſt ex iis quæ in cælis fiũt, ſed hoc non facit, vtens vbique lenitate & patientia, & attrahens ad pœnitentiam eos qui vitam tranſigũt in ſcelere. *Patientia Dei.* *Rom. 2*

Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominũ. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt. Manus habent & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture ſuo. Similes eis fiant qui faciũt ea.

In pſalmo centeſimoquinto, eorum inſaniã narrãs, dixit: Filios & filias ſuas ſacrificarũt dæmoniis. In præſentia autem ſtupiditatem, & ipſius ſenſus priuationem, quòd inanimis materiis affixi ſunt. Omnia autem eorum mẽbra perſequitur, ea fuſius ludificans. Deinde ſubiungens quoque dicit: *Simile eis fiant quis faciunt ea, & qui confidunt in eis.* Atqui virtus eſt, Deo eſſe ſimilẽ, hic autẽ eſt imprecatio. Cogita autẽ quales ſint, cum vtquis eis euadat ſimilis, ſit ſumma imprecatio. Atque orationem quidem ſic pulchrè figurauit, eos extremæ amentiæ inſimulans, & eſſe ridiculos oſtendẽs. Quomodo autem non eſt, dic quæſo, ridiculum, vinctum teneri à ſtatua quæ habet in ſe figurã ſummæ turpitudinis? Quis autẽ velit nudam videre mulierẽ? Dæmon autem nudæ quoque figuræ aſſidet. Et nunc quidem ſtatuæ ſunt imagines fornicationis, nũc verò inſani in maſculos amoris. Quid enim ſibi vult aquila? Quid verò Ganymedes? Quid Apollo, qui virginem perſequitur? Quid aliæ execrandæ figuræ? Vbique libido, vbique laſciuia nefariorum concubituum, & inſanorum amorũ ſunt *Idolorum pernicies.* *Pſal. 95* *Zach. 10*

vbique figuræ. Statuæ enim, & feſta, & publici conuẽtus & initia ac myſteria, vt turpiſſimas res probãt & conuincunt, ita ſunt earũdem monimenta & documẽta. Nec ſolùm docentur res turpes, ſed etiam hominũ cædes ex eis ediſcuntur. Vnde etiam auerſantur dæmones. Nihil eſt enim aliud apud illos, quàm libido, & impudicitia, & intẽperãtes ebrietates, crudelitas, & inhumanitas, & cædes. Atque hinc videri poſſunt cõflata eſſe feſta. Cum itaque ſimulacra nullo ſenſu prædita, & eorum qui illi confidũt amentiam eſſet ludificatus, ad Dei laudem conuertit orationem, dicens, *Domus Iſrael ſperauit in domino, adiutor & defenſor eorum eſt. Domus Aaron ſperauit in domino, adiutor eorum & protector eorum eſt. Qui timent dominum, ſperauerunt in domino: adiutor eorum & protector eorum eſt*. Per hæc enim & Dei potentiam prædicat, & eius incomparabilem & ſuper omnes excellentiam. Quæ enim Iudaico populo facta ſunt, in medium adducẽs, oſtẽdit eius duplex, imò verò triplex beneficium. Primùm quidem quòd eos liberauerit à dæmonibꝰ. Deinde quòd ſeipſum manifeſtauerit. Tertiò autem quòd eis ſuum prębuerit auxilium. Diuidit autem orationẽ in Iſraëlem & genus ſacerdotale, & eos

Sacerdos priuatum longe ſuperat.

qui ad eum accedunt ex gentibus. Non eſt enim conferẽdus priuatus cum ſacerdote, ſed hic eum longè ſuperat: & ideo meritò eam facit diuiſionem. Maior enim eſt eis honor habitus. Deinde oſtendens prouidentiam non eſſe rebus tantum Iudaicis concluſam, Proſelytorum quoque meminit qui accedunt ex gentibus, auxiliũ & benedictionem factam in omnes eſſe dicens. *Dominus memor fuit noſtri, & benedixit nobis. Benedixit domui Iſrael, benedixit domui Aaron. Benedixit iis qui timẽt dominum, puſillis cum maioribus.*

Benedicere Dei.

Pſal. 112

Benedicere hominis

Quid eſt, Benedixit? Impleuit, inquit, bonis innumerabilibus. Etenim homo quoque Deũ benedicit, vt quãdo dicit, Benedic anima mea dominum. Sed qui Deum benedicit, ipſe lucratur: ſeipſum enim reddit clariorem, illi autẽ nihil largitur. Deus autem benedicens, nos reddit clariores: ipſe autem nihil accipit. Deus enim nulla re indiget.

Pſal. 15

Act. 17

Exod. 16

Qua de re lucrum vtrinque noſtrũ eſt. Quomodo autem eos benedixit? Dedit eis panem è cælo, aquam pluit è petra, introitum eorum & exitum cuſtodiit, armenta & gre

geſtorum auxit, peculiarem populũ nominauit,& rega Exo.17
le ſacerdotium,legem dedit,prophetas miſit. Hæc etiam Pſal. 120
alibi prædicãs,dicit:Non fecit taliter omni nationi,& iu Deut 21
dicia ſua non manifeſtauit eis. Et alius,Quænam gẽs eſt Exod.29
adeò ſapiens,cui appropinquat dominus Deus eius? Puſil Exod 20
lis cum maioribus. Nullũ, inquit, fuit genus cui defuerit 1.Reg.17
benedictio,ſed hæc omnia ad omnes extenſa ſunt. *Adii-* 2.Par.24
ciat domin⁹ ſuper vos,ſuper vos & filios veſtros. Vidiſti aliud ge Pſal.147
nus benedictionis, nempe vt creſcat genus. Et ideo alius Deut.4
contrarium pro ſupplicio afferens,dicit: Et diminuti ſu- Hier. 42
mus,& ſumus pauci præter omnes qui habitant terram.
Hac benedictione fruebãtur etiam cũ eſſent in Ægypto, *benedictio*
licent eſſent innumerabilia quæ prohibebãt opera,affli- *Hebræorũ*
ctio & calamitas,eorũ qui vrgebant,crudelitas. Sed nihil *in Aegy-*
eorũ verbũ dei interrupit,ſed eò proceſſit benedictio, vt *pto.*
in ducentis annis fierent ſexcenta millia. Sed tunc quidẽ Exod 12
in his conſiſtebat benedictio,nũc autem in nouo,in mul
tò melioribus. Et ideo dicit Paulus:Benedict⁹ De⁹ qui be *benedictio*
nedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cæleſtibus *vetus, no-*
in Chriſto. Et rurſus,Ei autẽ qui poteſt omnia facere lõgè *ua.*
abundantius quàm petimus vel cogitamus, ei gloria in Eph.1
eccleſia. Et ideo Prophetæ quoque antiquitus quærentes Eph.3
beneficia,præbebãt hanc benedictionẽ. Heliſæus enim 4.Reg.4
eam quę illũ ſuſcepit,datione filij remuneratus eſt. In no
uo autem non hæc,ſed multo maiora. Itaque purpuraria
non hæc petebat ab Apoſtolis,ſed quid? Si non iudicaſtis Act.16
me indignam domino ingreſſi,inquit, manete apud me.
Vides quantum interſit,& quęnam quidem petebant qui
erant in veteri,& quænã qui in nouo. Et rurſus Chriſtus,
Gaudete q̃a nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis. Et Paul⁹, Luc.10
Deus autẽ impleat vos gratia & ſpe in credendo,vt abũde Rom.15.
tis in ſpe,in virtute ſpiritus ſancti. Vidiſti vim benedictio
nis,quæ bona largitur ineffabilia,& nihil habet terrenũ.
Et rurſus Paulus,Deus autem conteret Satanam ſub pedi Rom.16
bus veſtris celeriter. Sed in veteri, quando homines erãt Deut.28
craſsiores,ex ſenſilib⁹ cõtexebatur benedictio,& multo- Eſa.1
rum liberorum ſuſceptio exiſtimabatur eſſe res maxima.
Quoniam enim mors ingreſſa erat ex peccato, De⁹ gen⁹ Rom.5
conſolans,& oſtendẽs eam non modò non cõſumpturã,

nec interitum allaturam,ſed lõgè etiam plures quàm an-
Gen 2 te futuros,inquit,Creſcite,& multiplicamini. Poſtquā au
Virginitatis bonum vt introductum. tem cognitum fuit mortem eſſe ſomnum, introductũ eſt bonum virginitatis. Et ideo dicebat Paulus: Volo autem omnes homines eſſe in continẽtia,ſicut & meipſũ. Et rurſus: Bonum eſt homini mulierem non tangere. Et rurſus.
1.Cor.7 Sunt eunuchi qui ſe caſtrarunt propter regnum cælorũ.
Matth.19 Quanquam alioqui etiam in principio obſcurè ſignificauit opus eſſe virtute,non filiorum multitudine. Audi au-
Eccl.16. tem quomodo. Dicit enim quidā ſapiẽs: Ne deſidera multitudinem filiorum inutilium, niſi ſit timor dei cum ipſis: neque attende eorũ multitudinem. Melior eſt enim vnus quàm mille,& mori ſine filiis,quàm habere filios impios: & melior eſt vnus faciens voluntatẽ domini,quàm innu
Iudæorum carnalitas merabiles impij. Iudæi autem nullo planè ſenſu prædití, ad carnem ſemper aſpirantes,& virtutem negligentes,dicebant: Quid quærit Deus niſi ſemen? Eis ergo oſtendẽs ſe hoc non quærere,eos millies perdidit,cũ virtute carerẽt. *Benedicti vos à domino.* Rectè adiecit,domino. Sũt enim etiam qui benedicũtur apud homines,ſed ſunt res illorũ
benedictio hominum humanæ. Hæc eſt autem maxima benedictio. Homines quidem benedicunt,hoc eſt,laudant & celebrāt eos quorum magnæ ſunt opes,gloria,& potentia. Sed hæc quidẽ
benedictio Dei. benedictio eſt & fluxa & momentanea,quinetiam quādo adeſt,nihil omnino affert lucri. Dei autem beneuolentia eſt perpetua,& in rebus maximis præbet vtilitatem. *Qui fecit cælum & terram.* Vidiſti quanta ſit vis benedictionis.
Pſal.32. Verba enim eius fiunt opera. Cęlum quidem certè verbũ eius effecit. Verbo,inquit,domini cæli firmati ſunt. Illo verbo te benedicit,quod tanta poteſt. *Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* Quid dicis? Elegit ſibi habitaculum in cælo,& ſuperioribus acceptis partibus, nobis quæ hic ſunt parauit? Abſit. Non ita habet,ſed eſt oratio quæ ſe demittit ad captum auditorum. Si enim ita ha-
Hier.23 beret, quomodo ſtaret aliud quod à Deo dicitur: Nunquid cælum & terram impleo,dicit dominus? Illud enim eſt huic contrarium, ſi id acceperimus prout verborum quæ ſe ad manum offert,ſonat prolatio,& non conſiderauerimus contemplationem quæ eſt in eis recõdita. Quid

eſt ergo quod dicit: *Cælum cæli domino, terram autem dedit filiis hominum*? Vſus eſt oratione quæ ſe demittit ad captum auditorum, non deum cęlo includens. Neque enim illud, Cælum eſt ſedes eius, & terra ſcabellum pedum eius: quẽadmodum nec illud, Cælum & terram impleo, pro eius dignitate dictũ eſt, ſed idipſum quoq; eſt demiſſio ad captũ auditoris. Ipſe enim omnia continet, omnia fert, nõ egẽs loco, ſed ipſe omnia ſimul regẽs & moderans: ſed dicitur cælum eius domus, quòd ſit locus purus à vitio. Quemadmodum ergo hic non eſt cælum locus ab eo delectus: ita nec quando dicit, Statuit terminos gentium ſecundũ numerum Angelorum Dei, vel quòd elegit domum Iacob. Neque enim hic hoc dicit, Iudæos quidem eſſe eius, cęteros autem homines non itidem: ſed eſſe eius prouidentia & opificio nudatos & priuatos. Eſt enim cõmunis vniuerſorum deus. Hac autem oratione vſus eſt oſtendẽs ſuum in eos deſiderium, quandoquidem videbantur quomodocunque aliis eſſe meliores. Quòd enim non eos ſolos elegerit, ſed omnium curã gerat, oſtendunt & quæ ante Moſen facta ſunt: non minus autem oſtendunt & quæ eius tẽpore fiebãt, & quæ poſt eum fiunt in ſingulis. Solẽ enim, terram, mare, alia omnia dedit omnibus communiter, legem naturæ omnibus inſeruit. Abraham, cum eſſet Perſa, & amauit, & à ſua regione traduxit. Nam & Ægyptios, eos qui habitabãt in Chanaan, per ipſum correxit. Et rurſus per eius filium & nepotẽ multos ex vicinis meliores reddidit, quod quidem ad eum attinuit. Vbi autem Moſes quoque poſt hæc natus eſt, per ea quæ Iudæis fiebãt, deducebat Ægyptios ad Dei cognitionem, & eos qui erant in Palæſtina, & poſt hęc rurſus eos qui erãt in Babylone. Ita etiam quando dicit, Cælum cæli domino, hoc dicit, quòd propterea in illis requieſcit, quia ſunt ab omni vitio liberi. Quinetiã tu quoque, ſi non terræ affixus fueris, ſed angelus efficiaris, celeriter in cælum & domum paternam conſcendes, atque adeò vel ante reſurrectionẽ ex hoc iã loco migraſti, éſque iam authoritate & dignitate præditus. Quemadmodum enim multi eorum qui ſunt in numerum magni ſenatus relati, & ſi ruri habitent, habẽt tamen dignitatem: ita ſi tu quoque volueris eſſe ciuis cæle-

Eſa. 66

Cælũ quare dicitur domus dei

Deut. 32

Pſal. 13

Deus communis vniuerſorum.

Rom. 3

Rom. 1

Gen. 12.

Homo vt fiat angelus.

Collatio.

ſtis, etiamſi hic habites, illa dignitate fruere. *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui deſcendunt in infernũ: Sed nos qui viuimus, benedicimus domino ex hoc nunc & vſque in ſæculum.* Mortuos dicit non eos qui vita functi ſunt, ſed eos qui mortui ſunt in impietatibus, vel eos qui in peccatis ſuis marcuerũt. Erat enim mortuus Abraham, Iſaac, & Iacob: ita tamen viuebant, vt illorum memoriã qui viui erant, peragerẽt. Moſes itaque orans pro populo quem re-

Exod. 32 gebat, per eos deum placat, cũ eos adhibuiſſet in precib⁹.

Dan. 3. Tres quoque pueri rogãt vt propter eos ſeruẽtur, & ideo dicunt: Ne auferas miſericordiam tuam à nobis, propter Abraham dilectum tuum, & propter Iſaac ſeruum tuum, & Iſraël ſanctum tuum. Si autem tanta erat eorum potẽ-

Matt. 8 tia, quomodo erant mortui? Et rurſus Chriſtus: Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Et ideo Paulus eos qui ſunt mortui, non vocat mortuos, ſed eos qui dormierunt, ſcri-

1. *The.* 4. bens, Nolo autem vos ignorare fratres de iis qui dormie-

Mors iuſti ſomnus runt. Iuſtus enim etſi obierit, nõ mortuus eſt, ſed dormit. Dormit enim, qui ad meliorem vitam eſt tranſmittẽdus. Qui autem ad immortalem mortem eſt abducẽdus, etiã viuus vitam finit, & eſt mortuus. Illi deſcendunt ad inferos: hi in cælum aſcendent, & erunt cum Chriſto. Et ideo Propheta non dixit abſolutè, Qui viuunt: Sed, Nos qui viuimus, hoc de ſe dicens. Et quare non dixit, Qui viuunt, ſed adiecit, Nos qui viuimus? Quoniam Paulus quoque

1. *Theſ.* 4 ſic dixit: Nos qui viuimus, qui reliqui ſumus, non præueniem⁹ eos in aduentũ domini. Quemadmodũ illic illud, Nos, quod adiectum eſt, non ſinit id quod dictum eſt dici de omnib⁹, ſed de fidelib⁹, & iis qui ſunt vitæ inſtitutis ſimiles, ita etiã hic illud, Nos qui viuim⁹, dicit eos qui cõuenienter Dauid in virtute vitam agunt. Ex hoc nunc & vſque in ſæculum. Vides etiam hoc quod ſubiũgit, id ſignificare. Quidnam? Quòd id dicit de iis qui vitam in virtute tranſigunt. Nemo enim in hac vita viuit æuũ, ſed ij ſoli qui perpetuò vitam agunt cum gloria. Nam peccatores

Eſa. 66 quoque viuũt, ſed in pœna & ſupplicio & ſtridore dentiũ:

Matt. 25 hi autem in claritate & ſplendore maximo, vtpote quorum ſit munus vnà cum incorporeis poteſtatibus offerre Deo hymnos myſticos. Vt ergo nos quoque fruamur hoc

gaudio, hanc vitam perſequamur, vt ad illam quoque veniamus hæreditatem, quam nec ſermo explicare, neque mens cogitare, nec aliquid aliud poteſt indicare, ſed ipſa ſola experientia oſtendit eius beatitudinem. Quam detur nobis omnibus aſſequi benignitate & clementia domini noſtri Ieſu Chriſti: cui gloria & potentia in ſæcula ſæculorum. Amen.

IN PSALMVM. CXIIII.

D*Ilexi, quoniam exaudiet dominus vocem orationis meæ.* Et quiſnam eſt, inquit, qui dum exauditur, non diligit? Multi homines qui huius vitę curis ſunt dedicati. Nolunt enim audire ea quę illis conferunt, ſed rogant quidem vt ea eueniant quæ ſunt ſibi conducibilia: deinde vbi euenerint, anguntur, & triſtitia afficiuntur. Ea enim ſunt cōducibilia, quæ Deus ſcit conducere, ſiue dixeris paupertatē, ſiue famem, ſiue morbum, ſiue quodcunq; aliud eiuſmodi. Quæ autem Deus vt conducibilia probauerit, & dederit, ea ſunt vtilia. Audi enim quid dicat Paulo, Sufficit tibi gratia mea. Virt⁹ enim mea in infirmitate perficitur. Hæc enim ei conferebant, perſecutiones, afflictiones, & anguſtiæ. Qui etiam cum audiuiſſet ea cōferre, dicebat, Quapropter placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in perſecutionibus. Non eſt ergo quorūlibet gaudere, quando Deus eos exaudierit præbens quæ ſunt conducibilia. Multi quidē certè volunt ea quæ ſunt inutilia, & eis delectantur: propheta autem non ſic, ſed quid? Dilexit, quoniam exaudiit eum Deus, dans quæ ſunt vtilia. *Qui inclinauit aurem ſuam mihi.* Humanis rurſus verbis Dei nutum oſtendit. Porrò autem aliud quoq; per hoc verbum obſcurè ſignificat. Dicit enim, Nō ſum dignus qui exaudiar, ipſe tamē deſcēdit ad me. *Et in dieb⁹ meis inuocabo.* Quid eſt, In diebus meis? Non quoniam, inquit, exauditus ſum, reſiliam, & euadam negligentior: ſed omnibus diebus vitæ meæ hoc munus obibo. *Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Tribulationem & dolorem inueni, & nomē domini inuocaui.* Vidiſti arma valida, vidiſti cōſolationē quæ ſoluit quæcūq; ſunt grauia. Vidiſti animum inflāmatū deſiderio domini. Quod autē dicit, eſt eiuſmodi,

Conducibilia nobis quæ ſint.

2. Cor. 12.

Ibidem.

Qui ὅτι, Quoniā.

Inuocatio Sufficit mihi ad hoc vt liberet à malis quæ me circũſtant,
Dei à ma Deum inuocare. Quidnam eſt ergo in cauſa, quòd cũ deũ
lis liberat ſæpe inuocemus, minimè tamẽ à malis liberamur? Quoniam non inuocamus vt oportet inuocare. Nam vt ſcias quòd paratus ſit ſemper præbere, audi quid dicat in Euan-
Matt. 7. geliis: Quis eſt ex vobis, à quo ſi petierit filius eius panẽ, nũ lapidem dabit ei? vel ſi petierit piſcem, num ſerpentẽ dabit ei? Si autem vos, cum ſitis mali, ſcitis bona dona dare filiis veſtris: quantò magis pater veſter qui eſt in cælis, dabit bona ab ipſo petentib⁹? Vides quanta ſit eius bonitas, cùm noſtra cũ illa collata videatur improbitas. Quoniam ergo talis eſt noſter dominus, ad eum ſemper cõfugiamus, & dummodo eum adiutorem inuocemus, eũ paratum inueniemus ad conſeruãdum. Si enim qui naufra-
Cõfirmat gium fecerũt, & in tabula vehũtur, eos qui procul ſunt vo-
ſimili. cantes, perſuadent vt humanitate vtãtur: & ſi nihil inter eos cõmune intercedat, ſed ſolum caſus eorũ miſereãtur: quanto magis qui eſt benign⁹ & clemens, & naturali bonitate vtitur, eos eripiet qui grauibus opprimũtur calamitatibus, ſi modò ad eũ confugere voluerint, & eũ verè ac
παραίνε- ſyncerè inuocare humana ſpe relicta? Quãdo ergo in ino-
σις. pinatũ aliquod malum incideris, ne animum abiicias, ſed
Heb. 6. tuum ſtatim ſpiritum erigas, & confugias ad portum qui
Eſa. 38. nullis agitatur fluctibus, & ad turrim nunquã expugnabi-
Act. 9. lem, nẽpe Dei auxiliũ. Ideo enim permiſit vt caderes, vt tu eũ inuocares. Sed nõnulli tunc maximè deiiciuntur, cũ cõtrà ſit faciendum. Quoniã enim nos valde amat, ideò
**alias* permittit vt affligamur, vt ei perfectius cõiungamur. Nã
laruis. matres quoque ſolent inſolentes pueros diuerſis *perſonis perterrẽtes, cogere eos vt ad ſuũ gremium cõfugiãt, non eos quidem volentes moleſtia afficere, ſed hoc excogitantes vt ipſi eis aſſideant. Ita etiam Deus volẽs nos ſibi coniungere, cum ſit amator vehemens, vel poti⁹ amatore quouis vehementior, permittit vt ad talem redigaris
pro ὦ ô, neceſsitatẽ, vt perpetuò vaces orationi, & eũ aſsiduè in-
Heb. uoces, & aliis relictis ſis de eo ſolicitus. *O domine libera ani-*
אנה *mam meam.* Alius, Rogo domine eripe animam meã. Ali⁹,
O domine ſalua animã meam. Vidiſti ſapientem animã,
obſecro. quomodo relictis omnibus quæ ad hanc vitam pertinẽt,

vnum tantũ petit, vt anima maneat illæſa, & nihil patiatur eorũ quæ illã lædant. Si enim bene habeat, reliqua omnia cõſequentur, quemadmodũ ſi nõ habeat, nihil nos iuuat reliqua proſperitas: & ideo nihil non dicere & facere oportet, vt eã conſeruemus. Hoc enim innuit cum dicit: Eſtote prudẽtes, ſicut ſerpentes. Quemadmodũ enim ille reliquũ corpus proiicit, vt caput conſeruet: ita oportet te quoq; alia omnia dare pro ſalute animę. Neq; enim paupertas, nec morbus, nec quod videtur eſſe caput omniũ malorũ, mors, poterit eum qui ceciderit offendere, ſi illa conſeruetur, quẽadmodum nec ex vita aliquid cõmodi percipies, ſi ea perierit, corruptáve fuerit: & ideo cæteris relictis de ea verba facit, rogátq; vt nõ nimis acris ab ea exigatur ratio, & ab intolerabilib⁹ liberetur ſuppliciis. *Miſericors domin⁹ & iuſtus, & deus noſter miſeretur.* Vides quomodo docet auditorẽ, vt neque deſperet, neque ſit ignauior & negligentior. Hoc enim propè dicit, nec deſperes, eſt enim Deus miſericors: nec ſis nimiũ ſecurus, eſt enim iuſtus, ſalutẽ vtrinque nobis procurans. Huius enim excindit ſocordiam: illius autem tollit deſperationẽ. Deinde oſtendẽs deum eſſe propenſum ad clementiam, ſubiũgit rurſus dicens, Et deus noſter miſeretur. Rectè autẽ dixit, Deus noſter, vt eũ diſtinguat ab iis quorum paulò antè meminit. Sunt enim illorũ partes occidere, de medio tollere, & bella implacabilia gerere. Huius autem, vti clementia, condonare, & aſsiduè à periculis eripere. Quæ quidem cũ aliis maximè oſtendunt illos eſſe dæmones & exitioſos: hunc autem curam gerere & prouidere, & verè eſſe deum. *Cuſtodiens paruulos dominus. Humiliatus ſum, & liberauit me.* Hic mouet maximum genus eius prouidentię. Quoniã enim dixit, Miſericors & iuſtus, & miſeretur, ei⁹ maximæ & ineffabilis clementiæ munus deinceps oſtendit. Quodnam? Id videlicet quo vtitur in infantes ac pueros. nos enim habem⁹ rationẽ, quæ nos docet hæc quidẽ vitare, illa verò eligere, & mala quæ nos inuadũt, propulſare, & quæ adſunt excutere: & virib⁹ valemus, & artes ſcimus. Infantes autẽ ac pueri, quibus hæc omnia deficiũt, ſunt perinde ac ſi nõ haberẽt qui eos regeret. Sed omnia peruadit Dei prouidentia, qua niſi aſsiduè fruerentur,

Anima cũ primis ſeruetur illeſa.

Matt. 10. Prudẽtia ſerpentis.

ἀνεξία. Ιου.

Medio tutiſsimus ibis.

Dæmonũ partes.

Rationis munus.

Infantũ ac puerorũ cuſtos deus. omnes periſſent. Nam & ſerpẽs perimiſſet infantem inuolutum faſciis, & auis quæ degit in ędibus, & multa alia quæ repũt ac ſerpũt in domibus. Neque enim nutrix, nec mater, nec vllus alius ſufficit ad eorum perfectam gerendam prouidentiam, niſi ſuperno iuuentur auxilio. Nonnulli autem dicunt hoc dictum eſſe de fœtibus nondum in lucem editis. Humiliatus ſum, & liberauit me. Non dixit, Non permiſit vt inciderem in pericula: ſed poſtquam incidi, ſeruauit. Quoniã enim dixit generalem ei⁹ prouidentiã, ad ſuam quoque perſonam extendit orationem, ſicut ex generalib⁹ & ex ſingularib⁹ ſolet ea cõfirmare. Ne *Securitas vitæ quærenda non eſt.* ergo quæras vitam omni ex parte ſecuram, non eſt enim id tibi cõducibile. Si enim non erat conducibile Prophetis, multo magis nec tibi. Quòd autem non ſit conducibile, audi quid dicat: Bonũ mihi quòd humiliaſti me, vt diſ- *Pſal.118.* cam iuſtificationes tuas. Duplex hic eſt gratiarũ actio, ꝙ & in pericula incidere permiſerit, & ꝙ cũ cecidiſſet, minimè dereliquerit. Eſt autem vtrunque aliquo modo genus beneficij, nec eſt pri⁹ minus ſecundo, imò verò ſi mirabile aliquid dicẽdum eſt, etiam maius. Hoc enim liberauit à periculis, illud verò animam fecit magis ſapientem. *Cõuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi. Quia liberauit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapſu. Placebo domino in regione viuorum.* Hiſtoriæ quidem ratio dicit præclaram quandam liberationem, re- *ἀναγωγικῶς.* quiem & libertatem. Siquis autem eam acceperit anagogicè, poterit ex hoc loco exceſſum vocare liberationem, *Mors, liberatio et requies.* eámque appellare requiẽ. Eſt enim ab omnibus malis liberatio, nec eſt amplius incertitudini obnoxius, vt qui ſit ſecuritatẽ conſecut⁹, qui cum bona ſpe hinc exceſsit. Et ſi enim mors inuecta eſt ex peccato, ea tamẽ de⁹ vſus eſt ad noſtrũ beneficium. Et ideo non fuit ea ſola contẽtus, ſed *Vita cur laborioſa.* etiam vitam reddidit laborioſam, vt ſcias quòd nec prius quidem permiſiſſet, niſi eius ſapientia id valde vtile factũ eſſet. Et ideo cum dixiſſet, Quo die comederis, morieris: *Geneſ.3.* nõ fuit pœna cõtent⁹ (pœna enim erat, Terra es, & in cinerẽ reuerteris) Nunc autẽ aliud quoq; adiicit, dicens: In *Ibidem.* ſudore vult⁹ tui veſceris pane tuo. Spinas & tribulos germinabit tibi: in laborib⁹ comedes ex ea. Et mulieri dixit,

Multiplicans multiplicabo ærumnas tuas,& gemitũ tuũ. In dolore paries filios. Neq; enim illud ſatis erat ad eos caſtigãdos. Multos itaq; videm⁹ ea ratione euadere meliores. Mors enim vbi aduenerit,alienat à ſenſu:hæc autem viuos meliores efficiũt. Quòd ſi videtur res eſſe terribilis,id fit ex imbecillitate eorũ qui ſic affecti ſunt. Quòd enim hic metus ſit imbecillitatis, audi Paulũ eã optãtẽ, & de ea lętãtem,vt quãdo dicit:Reſolui & eſſe cũ Chriſto eſt multo melius. Et rurſus,Lætor & collætor cũ vobis omnib⁹,itidem vos quoq; lætemini, & collætemini mecũ. De cõtrariis autem dolentem. Nõ ſolum enim,inquit,ſed ipſi etiã in nobis ipſis ingemiſcimus, filiorũ adoptionem expectãtes,liberationem corporis noſtri. Et rurſus,Qui ſumus in hoc tabernaculo,ingemiſcimus grauati. Vidiſti quãtum ſit bonũ philoſophia. Quæ aliis videntur eſſe digna lachrymis,ea huic videntur eſſe optanda : & ea propter quæ alij ſe iure putãt lætari & voluptate affici, is ꝓpter ea exiſtimat eſſe meritò ingemiſcendum. An nõ eſt meritò ingemiſcendum,quòd ſimus in regione aliena,& in coloniã procul à patria poſitam amandati? An non eſt maximè lætandũ,quòd in tranquillum portum cum maxima celeritate curſum teneamus, & ſupernam ciuitatem recipiamus,à qua procul aufugit dolor,moleſtia,& gemitus? Et quid mea,inquit,refert qui ſum peccator? Vides nõ eſſe mortẽ quæ dolorem afferat,ſed malam conſcientiã. Deſine ergo peccare,& erit tibi expetenda mors. Oculos meos à lachrymis. Meritò ita dixit: Nõ eſt enim illic dolor,triſtitia,nec luct⁹. Et pedes meos à lapſu. Hoc eſt maius priore. Quomodo? quod non ſumus ſolùm liberati à dolore,ſed ab inſidiis,circunuẽtione atque proſtratione. Stat enim ſuper petrã,qui cum rectè factis receſsit,portũ apprehẽdit,impedimẽta omnia in poſterum ſublata ſunt. nuſquã turba,nec tumultus. In tranquillo ſtatu manet hic perpetuò, poſtquam hinc exceſſerit. Placebo coram domino in regione viuorum, Alius, ante dominum,Alius, ambulabo. Hoc etiã Paulus oſtendit,dicẽs: Et nos rapiemur in nubib' in occurſum domini in aerẽ,& ita ſemper cũ domino erim⁹. Rectè autẽ dixit,In regione viuẽtium, Illa enĩ eſt vera vita,à morte libera,quę habet bona pura

Iudicũ 13
Pſal.106
Phil.1.
Phil.2.
Rom.8.
2.Cor.5.
Ingemiſcere cur debeamus.
Dolor non à morte, ſed à mala conſciẽtia.
Eſa.32.
Eze.34.
1.Theſ.4.

1. Cor. 15. & immiſta. Quando enim, inquit, deleuerit omnem principatum, & omnem poteſtatem ac virtutẽ, vltimus inimi- *Apoc. 21.* cus delebitur mors. His autẽ deletis, nihil remanet triſte ac iniucundum, nõ cura, non ſolicitudo, non labor. Erũt *1. Cor. 2.* itaque omnia lætitia, omnia pax, omnia charitas, omnia tranquillitas, omnia delectatio, omnia vera & ſyncera, ſolida & ſtabilia. Nullus eſt enim illic eiuſmodi lapſus, non ira, non triſtitia, non amor pecuniæ, non corporum deſiderium, nõ paupertas, nõ diuitiæ, nõ infamia, nõ aliquid aliud eiuſmodi. Hanc itaque nos vitã deſideremus, & omnes actiones noſtras eò dirigamus. Propterea enim iu- *Mat. 6,* bemur etiã dicere in precatione, Adueniat regnum tuũ, vt ad illum diẽ ſemper reſpiciamus. Qui enim illo amore tenetur, & illorum bonorum ſpe alitur, nullis malis præſentibus obruitur, nullis quæ hîc ſunt ærũnis, retardatur: *A ſimili confirmatio.* ſed quemadmodum qui ad regiã vrbẽ contendunt, nullo quod in itinere ſe offerat, retinentur, non pratis, non hortis, non foſsis ac voraginibus, non deſertis ac ſolitudinibus, ſed vtrorumque nullam rationẽ ducentes, ad vnũ ſolum reſpiciunt, nẽpe ad patriã quæ eſt eos ſuſceptura: ita etiam qui quotidie illam ſibi effingit & exprimit ciuitatem, & eius fouet alitq; deſiderium, nihil eorum quę ſunt grauia, graue exiſtimabit, nec eorum quæ ſunt iucunda & illuſtria, iucundum & illuſtre. Quid autem dico, Non exiſtimabit? imò ea ne videbit quidem, vt qui alios habeat o- *2. Cor. 4.* culos, & tales quales declarat Paulus, dicens: Non conſiderantibus nobis quæ vidẽtur, ſed quæ nõ videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna. Vidiſti quomodo vitam alia dictione oſtenderit. Illã ergo amplectamur, vt eam etiam aſſequamur: & aſſecuti, vita ab omni interitu aliena fruamur. Quam detur omnibus nobis conſequi gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & potentia nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

IN CXV. PSAL.

C*redidi, propter quod locutus ſum: ego autem humiliatus ſum nimis.* Huius dicti beatus Paulus mentionẽ faciens, *2. Cor. 4.* dicit: Habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt, Credidi, propter quod locutus ſum, & nos cre-

dimus, propter ꝙ & loquemur. Neceſſe eſt ergo primùm dicere quomodo eo vſus eſt Apoſtolus, & de quónam ſermo eſſet ab eo inſtitutus. Ita enim ex eo cognoſcemus, quid ſibi velit propheta. Quanq̃ alioqui hæc eſt optima docendi ratio, non orationis cõtextum circuncidere, nec parte accepta in ea immorari, ſed ab alto incipere exordium narrationis. De quónã ergo diſſerens Paulus meminit huius vocis propheticæ? De reſurrectione, & futurorũ bonorum perceptione, quæ omnẽ rationẽ, mentémq; & cogitationem ſuperant. Quoniã ergo hęc omnẽ ſuperabant orationem, nec ea explicare poterat: fide autem ad ea ſuſcipienda opus eſt: ne conturbaretur Iudæus, & vana ſpe inflatum, ſe fuiſſe deceptum exiſtimaret, prophetico dicto corrigit eius imprudentiã: propemodũ dicens: Non rem aliquam nouã requiro, fidẽ, ſed vetus bonũ. Atque ſic quidem Paulus. Propheta autem, cùm ipſe quoque eſſet prædicturus bona quædã euentura Iudęis quę ſuperabãt humanam conſequentiam, nequis poſſet eis fidẽ derogare, ita pſalmum incepit, dicens, Credidi, propter quod & locutus ſum. Quoniã enim perierant Hieroſolyma, templúmq; fuerat euerſum & dirutũ, & omnes captiui & vincti abducti fuerant in alienam regionẽ, barbari autẽ pro illis prædia eorum poſsidebant, & vineas plantare, domos ædificare, & matrimonia cõtrahere iuſſi fuerãt: hæc afferebant Iudæis deſperationẽ, & deinceps apud ſe cogitabant. Si cũ haberemus ciuitatem, arma, arces, pecuniã, & tantum rerum ſplendorẽ, templum & altare, cultum & ceremonias, & aliam omnẽ reipub. inſtitutionem, traditi, & in ſeruitutem atque captiuitatem abducti ſumus: nunc cùm in aliena regione degam⁹. & omnibus ſpoliati nudi & ſerui ſimus, quomodo poterimus noſtram recipere patriam? Quoniã ergo multi ex imbecillioribus hæc reputantes conturbabantur, & nõ attendebãt prophetias quę prædicebant reditum: propterea ſic dixit, ex eo omnibus oſtendens opus eſſe fide ad ea quæ dicũtur à domino. Cũ eis autem alij quoque aliter loquuntur, quemadmodum Eſaias ſic dicens: Reſpicite ad ſolidã petram ex qua exciſi eſtis, & ad foſſam lacus ex quo effoſsi eſtis. Et rurſus: Reſpicite ad Abrahã patrẽ veſtrum, & ad Sarram quæ vos pe

Formula docendi optima.

Eſa. 51.

Ibidem.

perit, ꝙ vnus erat, & vocaui ipſum, & ſanctificaui ipſum, & multiplicaui ipſum. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi: Nunquid erat Abrahã barbarus? nunquid carebat liberis, & iam ætate proceſſerat? Nunquid habebat vxorẽ quæ & propter ætatẽ & propter naturam erat filiis procreandis inutilis? An nõ erant res eius omnino deſperatæ? Quid ergo? An nõ ex vno ſine liberis & prouectæ ætatis impleui

A minori confirmatio. orbem terræ? Quid ergo cõturbamini? Si enim ex vno potui implere orbẽ terræ: multò magis ex vobis paucis implebo Hieroſolyma. Et ideo dicit, Reſpicite ad ſolidã petram, ex qua exciſi eſtis, Abraham ita vocans. Et foſſam la

Ex collatione. cus ex quo effoſsi eſtis, Sarram ita nominans. Quẽadmodum enim ex lacu aqua per ſe non ſcaturit, ſed eã ſuſcipit

Geneſ. 21. ex ſupernis pluuiis: ita etiã illa cũ eſſet priuata facultate

Heb. 11. gignendi, à ſuperis accepit illam aptitudinẽ: & quẽadmodum petra nunꝗ fructum tulit, ita nec ferre poterat Abra-

Ezec. 37 ham: ego tamen vos illinc exſculpſi, & ex vno tot & tantas regiones impleui. Et ideo Ezechielem quoque in campum educit, & oſtendit ei cumulũ oſſium, & prophetans oſſa excitat, oſtendens eis, & dicens, Si poſſum excitare mortuos, multò magis vos qui viuitis, reducere. Illi qui-

Fidei neceſſitas in promiſſionibus. dem ſic. Hic autem propheta quomodo? Credidi, propter quod locutus ſum. Hoc eſt, fide opus eſt ad ea quæ promittuntur. Ego enim ea cogitãs, & animo reuoluens, fide introducta omnẽ expuli perturbationẽ. Hoc eſt ergo quod dicit Paulus, ꝙ in his ſenſilibus, & quæ videntur, bonis, fide opus eſt. Quòd ſi in ſenſilibꝰ, multò magis in his quę percipiuntur intelligentia. Si enim vt ſuam ciuitatẽ ſe recuperaturos admitterent, eis fuit opus fide: multò magis nobis qui cælum expectamus. Quãdo ergo eſt aliquid magnum, & quod cogitationem & rationẽ ſuperat, oportet

Hebr. 11. eam aſſumere, & nõ cõſequentia humana res examinare. Admirabilia enim dei opera ſunt his omnibus ſuperiora.

Rationi humanæ non innitẽdum in rebus diuinis. Oportet itaque ora rationibus obſtruentes ad fidem accurrere, & deũ gloria afficere. Qui enim cõtendit rationibus res illius inuenire, nequaꝗ eum gloria afficit, vt qui rationum ſuarũ humilitati velit ineffabilia eius œconomiæ conſilia ſubiicere. Et ideo de Abrahã quoque loquẽs Paulus, quoniã non hoc fecit, ſed ſuas rationes reprehen-

dens,reſpexit ad potentiã eius qui eſt pollicitus,& oſtendens eũ hac ratione deũ maximè gloria affeciſſe,dicit:In *Rom.4.* promiſsione enim dei nõ hæſitauit incredulitate, ſed validus fact⁹ eſt fide,dans gloriam deo, & certò perſuaſus quia quod pollicitus eſt,poſsit etiã facere. Quid eſt,Habentes autẽ eundẽ ſpiritũ fidei, ſicut ſcriptũ eſt, Credidi, *2.Cor.4.* propter quòd locutus ſum: & nos credimus propter ꝙ & loquimur? Hîc nobis magnũ reuelat myſterium. Quódnam hoc? Quòd eſt eiuſdem ſpiritus nouum & vetus teſtamentum:& idẽ ſpiritus,qui eſt in eo locutus, hîc quoq; *Spiritus* locutus eſt:& ꝙ fides eſt omnium magiſtra, & abſque ea *idẽ vtriuſ* ne loqui quidem quidquam poſſumus. Et nos,inquit,cre- *que teſta-* dimus,& ideo loquimur. Si eã enim ſuſtuleris,ne os qui- *menti cõ-* dem aperire poſſumus. Quare autẽ non dixit, Habentes *ditor.* autem eandem fidem:ſed,Habentes autẽ eundẽ ſpiritum fidei? Et eã quæ dicta ſunt ſignificans, & oſtendens opus eſſe ſuppeditatione ſpiritus ad conſcendendũ ad altitudinem fidei,& vilipẽdendã rationum imbecillitatẽ. Et ideo ipſe quoque alibi dicit:Vnicuique autẽ manifeſtatio ſpiri *1.Cor.12* tus datur ad vtilitatem. Alij enim per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ,alij autẽ ſermo ſcientiæ,alij verò fides, alij autem dona ſanationũ. Sed fortaſſe dixerit, (quod etiam verum eſt) quòd aliam dicit fidem per quam fiebant mi- *Ibidem.* racula. Scio ego quoque aliam eſſe fidem de qua apoſtoli dicebant, Adiice nobis fidẽ: & aliam hanc, per quam ſu- *Luc.17.* mus omnes fideles,ſigna quidẽ non facientes, ſed haben tes cognitionẽ pietatis. Atqui hîc quoque eſt nobis opus auxilio ſpiritus. Etenim de quopiam ſcribit Lucas, ꝙ ape- *Act.16.* ruit cor eius vt attenderet ea quæ dicebantur à Paulo. Et *Ioan.6.* Chriſtus,Nemo venit ad me,niſi pater traxerit eũ. Si hoc *Quæſtio.* ergo dei eſt,quomodo peccant qui nõ credũt, cũ nec ſpiritus opem ferat,nec pater trahat, nec in viam deducat filius? De ſeipſo enim dicit: Ego ſum via. Hoc autem dicit *Ioan.14.* oſtendens ſe opus eſſe ad hoc vt adducantur ad patrẽ. Si ergo pater trahit, filius deducit, ſpiritus illuminat: quid peccant qui neque tracti ſunt,neque deducti, nec illuminati? Quoniã nõ præbent ſeipſos dignos vt eã ſuſcipiant *Solutio.* illuminationẽ. Vide ergo hoc eueniſſe Cornelio. neque e- *Act.10.* nim hoc ille domi apud ſe inuenit,ſed eum deus vocauit,

quoniam ipſe præoccupans, ſeipſum dignum reddidit. Et
Epheſ. 2. ideo Paulus quoque de fide diſſerens, dixit: Et hoc non ex
vobis, dei eſt donum. nec tamen te relinque vacuum bonis
actionibus. Etſi enim eius eſt trahere & inducere: animam
tamē requirit quæ morē gerat, & facilè pareat: & tūc
ſuum adhibet auxilium. Quocirca alibi quoque dicit Pau
Rom. 8. lus, Secundum propoſitū vocatis. Neque enim virtus nec
ſalus noſtra cogitur. Nā etſi maxima pars, atq; adeò ferè
Ioan. 3. totum eius ſit, exiguū quid tamen nobis reliquit, vt nō ſit
à perſona remota cauſa coronæ. Et ideo cùm dixiſſet Pau
1. Cor. 8. lus, Habentes autem eundem ſpiritum fidei, hoc eſt, qui
etiam locutus eſt in veteri, ſubiūxit, Et nos credimus, propter
quod & loquimur. Multò enim magis hic fide opus
Fide magis op⁹ habēt Chriſtiani q̃ olim Iudæi habemus q̃ illic, & propter naturam promiſſorum quæ
ſub viſum nō cadunt, ſed ſola mente percipiuntur: & propter
ordinem tēporum. non enim in vita præſenti, ſed in
futuro erūt præmia. Imò verò erat etiā opus fide pro præſentibus.
etenim ea ipſa quę dabātur, fide opus habebant,
etiam dum dabantur, nempe & ſacramentorum communio,
& baptiſmi donū. Ita omnem rationē ſuperat vis bonorum.
A minori Si itaque in craſsiſsimis illis & ſenſilibus fide erat
opus, multò magis hic. Sed apoſtolica quidem ſententia
conuenientem accepit interpretationem: tempus eſt autem,
vt redeamus ad prophetiam, & dicamus quid dicit
hic beatus. Quid ergo dicit? Credidi, propter quod locutus
ſum. Atqui nihil erat adhuc locutus, ſed dicit id quod
mente iam à ſe dictū erat. Quid eſt autē quod iā dictum
fuerat? Cum, inquit, illā calamitatē, & Iudaicā illā tragœdiam
animo agitaſſem, illúmq; interitū ac excidiū & extremam
vaſtitatē, non deſperaui fore vt res mutaretur in
melius: imò verò & ſperaui, & annūciaui, & locutus ſum.
Nam in prioribus pſalmis multa de his diſſerui, locutus
ſum autem & annunciaui à fide eruditus. Alius autem qui
non eſt ab ea valde eruditus, vide quomodo claudicet &
perturbetur. Non enim dicit illū pſalmum de Dauid, nec
ex perſona propria: ſed narrans eorū qui claudicant, ani-
Pſal. 72. mi perturbationes, ſic dixit: Quàm bonus deus Iſraël iis
qui ſunt recto corde. Mei autē penè moti ſunt pedes, propemodum
effuſi ſunt greſſus mei. Nō loquens de pedibus
& greſsibus

& greſsibus,ſed de rationibus claudicātibus. Cauſam autem ſubiungit,dicēs: Quoniā zelaui propter iniquos,hoc eſt videns florentes barbaros,deiectos autē & fractos Iudæos. Et quódnā genus dicit claudicationis? Et dixi:Fruſtra ergo iuſtificaui cor meū, & laui inter innocentes manus meas.Et quídnam me impulit vt hęc dicerem? Dicit, Quoniam ecce peccatores florētes in ſeculo obtinuerūt diuitias. Deinde vide quomodo ſeipſum rurſus colligit. Si dicebam,narrabo ſic:hoc labor eſt,inquit,ante me,donec ingreſſus fuerim in ſanctuariū dei,& intelligā in extrema ipſorum. Quod autē dicit,eſt eiuſmodi: Vexabar, affligebar in ratiocinationibus. Tale quid enim eſt ratiocinatio. Deinde cogitaui me facere rem laborioſam. De iis enim inquirens,nihil potero certi ſcire, donec me in patriā recepero. Vide quantū ſit periculum res fidei permittere humanis rationibus,& nō fidei. Si ille enim fuiſſet firmus & conſtans in fide,nō hæc fuiſſet locutus,nō fuiſſet perturbatus,non commoti eſſent eius pedes,non eſſent propemodum effuſi greſſus eius. Sed non ita hîc propheta, ſed ſtans ſupra petram,non tumultuabatur, neque conturbabatur,ſed res Iudæorum videns ita eſſe affectas, res autē barbarorum ſecus,de reditu clara voce conſtantiq; & certa mente frequenter prędicabat in multis pſalmis:& valde confidebat, nec vires barbarorū, nec vilitatē Iudæorū attendens, ſed eius potentiā qui ea eſt pollicitus. Et ideo dicit,Credidi,propter ꝙ locutus ſum: ego autē humiliatus ſum valde. *Ego dixi in exceſſu meo, Omnis homo mendax.* Alius, Et dixi animi anxius, Omnis homo mentitur. Hîc fidei ſplendor rurſus oſtenditur,quòd ne magnitudo quidem calamitatis eum præcipitē dederit in deſperationē. Eiuſmodi enim res eſt fides,eſt quædā ſacra anchora,quę vndique ſuſtentat mentē quæ ei adhæret:& tunc maxime oſtenditur,quando in maxima rerū difficultate ei perſuadet qui illa eſt præditus, vt bonā ſpem expectet, expulſa turba ratiocinationum. Quòd ipſe quoq; ſignificans, dicit: Ego autē afflictus ſum nimis. Hoc eſt, valde quidem afflictus ſum,ſed nō deſperaui,nec animū abieci. Deinde oſtendens ſe nō fuiſſe ſolūmodo afflictū, ſed grauiſsimè afflictum,ſubiunxit dicens: Ego autē dixi in exceſſu meo:

Res fidei non committendæ humanis ratiōibus.

Rom. 11. 2.Cor.1.

Fides, ſacra anchora.

Omnis homo mendax. Quid eſt, In exceſſu meo? In ſumma inquit, calamitate, & ingenti malorum magnitudine.
Exceſſus quid. Tanta, enim inquit, me adorta eſt tẽtatio, vt exceſſum & grauẽ ſoporem in me iniiceret. Dicit enim hîc exceſſum,
alienationẽ à ſenſu, quæ ex malis oritur. Nã de Adã quo-
Gene. 2. que quando dicitur deus immiſiſſe in eum exceſſum, dicit
ἔκστασις. quandam à ſenſu alienationẽ. Extaſis enim ſeu exceſſus
dicitur, extra ſe eſſe poſitũ. Immiſſus autem erat exceſſus,
Coſta quõ Adæ ablata. ne ſentiret cũ auferretur coſta, nec ex ea re dolorem caperet. ea ratione deus ſuffurans ſenſum moleſtiæ, ne accepto dolore id factũ ægre ferret, immiſit in eũ exceſſum. Et
Act. 10. rurſus alibi, Cecidit, inquit, ſuper ipſos exceſſus. Significat autem grauẽ quendam ſoporẽ, & à ſenſu remotionẽ. Exceſſus autem id vbique ſignificat. Fit autem vel deo id faciente, vel malorum magnitudine grauem ſoporem ac torporem afferente. Poſſunt enim vtraq; eſſe cauſa exceſſus & ſoporis. Hîc ergo dicit exceſſum, magnitudinẽ malorum quæ eum occupauerunt. Quid eſt autẽ quod dicit, Omnis homo mendax? Nemo eſt ergo verus? Quomodo
Iob 1. ergo Iob deſcriptus eſt vir verus, iuſtus, religioſus. Quid verò dicemus dè prophetis? Si illi enim mẽdaces, & in iis quæ dixerunt falſi ſunt, omnia pereunt. Quid verò Abraham? Quid iuſti omnes? Vides quantũ ſit malũ ſi dictio ſolùm accipiatur, & non ſenſus conſideretur? Quid eſt ergo
Mendax cur dicatur homo. quod dicit, Omnis homo mendax? Id quod ipſe dicit alibi: Homo vanitati ſimilis factus eſt. Quod etiã alius propheta dicit? Omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius quaſi flos
Pſal. 143 fœni. Hoc eſt, res vilisſima, præterfluens, ſimilis vmbræ,
Eſa. 40. ſomnio, & alicui imagini. Et vt ſcias me nõ leui ac ſimpli
διάψευσμα. διαψεύδεται. ci coniectura adductũ hęc dicere, alius interpres dixit: Falſum, aut mendacium. Alius autem, Mentitur, aut fallitur, Alius, Deficit. Hoc autẽ multum ab illo differt. Mentiri enim eſt vitii quod in animo ſitum eſt. Deficere autẽ, & præterfluere, & eſſe ſomniũ, vmbram, & florem, ſignificat naturæ vilitatem. Idẽ eſt enim quod id quod dixit alius,
Gen. 18. Ego ſum terra & cinis. & alius, Quid ſuperbit terra & ci-
Eccle. 10 nis? Et rurſus vt quando dicit hîc propheta, Quid eſt ho-
Pſal. 8. mo ꝙ memor es eius? vbique naturæ vilitatẽ, & eam nihil eſſe ſignificãs. De ſegetibus enim dicimus, Emẽtitæ ſunt

ſegetes,hoc eſt, ſpem noſtram fefellerũt, nec vt ſperabamus,tulerunt. Et, Annus eſt ementitus,hoc rurſus ſignificantes. Quoniã ergo homo res eſt vilis atque adeò nihili, (hac autẽ philoſophia ſolemus vti maximè in calamitate,& q̃ ſit nihili natura, conſiderare) ideo ipſe quoque cùm eſſet animi anxius, & videret argui naturã, & q̃ vilis eſſet & nihili,omni ex parte oſtẽdi, Omnis,inquit, homo mendax. Hoc eſt,homo nihil eſt. Quocirca ipſe quoq; alibi dicebat: Veruntamen in imagine ambulat homo. *Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Vide quomodo oſtendit magnũ beneficium non ex iis ſolùm quæ facta ſunt,ſed etiam ex eo ꝙ facta ſint in eum qui eſſet eiuſmodi, aliis quidẽ verbis, ſed eodẽ ſenſu narrans quæ ſunt in pſalmo. Quemadmodũ enim illic dicebat, Quid eſt homo ꝙ memor es eius,aut filius hominis ꝙ viſitas eum? ita hic etiam. Tunc autẽ oſtẽduntur duplicia eſſe beneficia, quando & natura magna ſunt, & quando conferuntur in eum qui eſt nihili: quod quidẽ beneficiũ & gratiã amplificat. Hoc ipſum volens oſtendere, dicit: Quid retribuam domino? ſignificans eum hominẽ qui eſt mendacium,qui eſt vilis atque adeò nihili, dignum tanta cenſuiſſe gratia. Pro omnibus quę retribuit mihi. Hoc eſt grati animi,obire, & pro iis quæ accepit beneficiis, quærere benefactori aliquam referre gratiã: & cũ omnia exoluerit,putare ſe nihil dare. Quod cũ ex retributionis principio ſignificaſſet, procedens ſignificat ſe id exoluturũ. Oſtendit enim duplicem gratiarũ actionẽ,& ꝙ ea det quæ poteſt, & ꝙ cũ ea det,ſe nihil dignũ dare exiſtimet. Quid eſt ergo quod eſt daturus? Audi eum dicentem. Subiungit enim, *Calycem ſalutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.* Qui quod dictum eſt ſumunt anagogicè, dicunt eſſe cõmunionẽ ſacramentorum. Nos autẽ hiſtoriã ſequentes, dicimus eum hîc dicere libamina & ſacrificia, & hymnos gratiarũ actionis. Erant enim antiquitus diuerſa ſacrificia. Erat enim ſacrificium laudis,pro peccatis,pro ſalute pacifica, & eiuſmodi alia. Hoc eſt ergo quod dicit, Nõ poſſum quidẽ quod dignũ eſt perſoluere, ſoluo autẽ quod poſſum. Offerã enim deo ſacrificium gratiarũ actionis,& ſalutis eum commonefaciam. *Vota mea domino reddam corã omni populo ſuo.* Vota

Emẽtita ſegetes.

Mendax, nihili.

Pſal.38.

Pſal.8.

Beneficia vt duplicentur.

Calix,cõmunio ſacramẽtorum.

Sacrificia antiqua.

Vota pro miſſa. hîc dicit promiſſa & pollicitationes. In his enim ærũnis ad deum confugiebat,& ſe debitorẽ ei conſtituebat,pollicens ſi ea mala effugeret, ſe exoluturũ eſſe ſacrificium. Quoniã ergo,inquit, ceſſauit calamitas, vota mea reddã domino corã omni populo. *Precioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius.* Alius, Honorata corã domino. Quænã eſt autem hæc conſequentia,& quid habet quod cum prioribus conueniat? Siquis id accuratè examinauerit,maximã inueniet.Quoniã enim dixerat,Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? oſtẽdens eius beneficia: oſtendit non ſolùm vitam,ſed etiam mortẽ ſanctorũ deo eſſe curæ,non eã ſolùm quæ lege naturæ aduenit,ſed etiã quæ eius voluntate ſuſcipitur. An nõ vides quid dicat Pau-
Philip.1. lus:In carne autẽ manere, magis neceſſariũ propter vos: & eo fretus, ſcio ꝙ manebo, & permanebo vnà vobiſcũ. Et quid miraris ſi mors, cùm nec generatio nõnullorum
Gen.17. & 18. naturæ lege peracta ſit,quẽadmodum generatio Iſaac,& generatio Samuel? Quocirca nec carnis quidẽ eos vocat
1.Reg.1. filios,ſed filios promiſsionis. Ita etiam Moſes nõ eſt ſim-
Rom.9. pliciter & abſolutè mortuus,ſed cũ deus iuſsiſſet. Neque
Deut.34. Ioannes,ſed cũ ipſe permiſiſſet. Atqui fuit merces mere-
Mar.6. tricis,fuit tamen nihilo ſecius honorata. Hoc ipſum autẽ eſt admirabile, ꝙ vel ſic mortuus habitus eſt in honore, quòd ipſe etiam qui eum interfecerat, ipſum timebat. Quòd autem timebat,audi euangeliſtam quídnam dicat
Mar. 6. de Herode. Dicebat enim ꝙ ipſe reſurrexit à mortuis, & propterea virtutes operantur in ipſo. Vide quomodo etiã
Gene. 4. in Abel erat mors precioſa & honorata. Vbi eſt Abel frater tuus? Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me. Vide etiã
Luc.16. in Lazaro,quomodo poſt eius mortẽ angeli eum deducebant. Contemplare etiã ciuitates ad martyrum ſepulcra concurrentes,& populos inflãmatos eorũ deſiderio. Hoc eſt ergo quod dicit,Deus magnam curam gerit vel ipſius mortis ſanctorum. Neque enim quomodocũque nec fortuitu moriũtur, ſed quãdo ipſe id ex ſuę diſpẽſationis cõſilio permiſerit. Et ideo dixit,In cõſpectu domini,hoc volens oſtendere. *O domine ego ſeruus tuus,ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Non dicit cõmunẽ ſeruitutẽ, ſed eam quæ oritur ex magno amore & affectione,magno incẽſus de-

Sepulcra martyrũ honorabilia.

ſiderio, quod eſt corona maxima, & quouis diademate præclarius. Quocirca deus quoque id poſuit pro maxima laude, dicẽs, Moſes ſeruus meus mortuus eſt. Et filius ancillæ tuæ. Hoc eſt, A multis retro ſeculis, à tẽpore maiorũ meorum dicatus ſum tuæ ſeruituti. Quòd etiã Paulus poſuit in Timotheo pro maximo ornamento, dicens: Recordationem habẽs fidei quæ eſt in te nõ ficta, quę habitauit primũ in auia tua Loide, & matre tua Eunice. Perſuaſum autem habeo ꝙ & in te, & ꝙ ab infantia didiciſti ſacras literas. Et rurſus de ſeipſo: Hebręus ex Hebręis. Et rurſus: Hebręi ſunt, & ego. Iſraëlitę ſunt, & ego. Proſelytos enim antecedebãt, qui à ſuis maioribus tales erant. Et ideo hîc quoque dicit: Et filius ancillæ tuæ. *Dirupiſti vincula mea.* Nõ dixit, Labefeciſti: ſed, Dirupiſti, ſignificans ea ita etiã fracta vt eſſent inutilia. Vincula autẽ hîc dicit, afflictiones, tentationes, pericula. Eſt enim bonũ vinculũ, quo bonum eſt aſtringi: vt quãdo dicit, In vinculo dilectiõis: &, Quòd eſt vinculum perfectionis. Eſt etiã vinculum huic contrarium, vt quando dicit, Catenis peccatorũ ſuorũ vnuſquiſque aſtringitur. Id Chriſtus quoque innuens, Abrahæ autem, inquiebat, filiam hanc à Satana ligatam non oportebat ſolui? Et Eſaias de Chriſto, Dedi te in teſtamentũ gentium, dicentẽ iis qui ſunt in vinculis, Egredimini. Hęc ergo vincula dirupit, non ſoluit. Hoc enim eſt illo amplius. Quòd ſiquis etiã velit hæc ſumere anagogicè, dicens hęc vincula peccatorũ, & ea eſſe confracta veteri homini, minimè aberrauerit. Eſt aliud quoque vinculum pulcherrimum, quod Paulus ſemper circunferens dicebat: Paulus vinctus Ieſu Chriſti. Et rurſus, Pro quo etiã vinctus ſum in catena. *Tibi ſacrificabo hoſtiam laudis.* Vide quomodo ſuperius & inferius & vbique exoluit eandẽ deo retributionem. Superius dicens, Calicẽ ſalutaris accipiam, & nomẽ domini inuocabo. Hic, Tibi ſacrificabo hoſtiã laudis, hoc eſt, gratias agam, laudabo. *Et nomen domini inuocabo.* Vides quomodo eſt ſacrificium laudis. *Vota mea domino reddam in conſpectu omnis populi eius, in atriis domus domini, in medio tui Hieruſalem.* Hoc autem faciebat, non vt ſe oſtẽtaret, nec vt gloriam captaret, ſed omnes ad ſuam inuitans imitationem, & volẽs eos habere ſocios gratiarũ actionis. Quod

Ioſue 1. *2.Tim. 1.* *2.Tim. 3.* *Philip. 3.* *2.Cor. 11.* *Vincula.* *Oſee 11.* *Col. 3.* *Prou. 5.* *Luc. 13.* *Eſa. 49.* *Vincula anagogicè peccata* *Epheſ. 3. 4. 6.* *Act. 28.* *Nomen* ἐν ὀνόματι.

Gratitudo deo maximè placet. quidem faciunt omnes ſancti,non homines ſolū,ſed etiā omnem creaturam,quando beneficij aliquid acceperint, vocantes ad laudis communionem. Nihil eſt enim quod deus maiore ſtudio complectatur,quàm eſſe gratum,non ſolum in rebus ſecundis,ſed etiam aduerſis. Hoc eſt pul-
Iob 1.2. cherrima hoſtia,hoc maxima oblatio. Ita Iob prædicaba-
2.Cor.2. tur. Ita Paulus. Ita Iacob. Ita vnuſquiſque iuſtorum,pium
Ezech.5. ſuum & gratum in deum animum maximè in temporum
Geneſ.28. difficultate oſtendens. Idipſum nos quoque faciamus, & gratias perpetuò agere perſeueremus, vt bona etiā æterna conſequamur. Quæ detur nobis omnibus cōſequi gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & potentia in ſecula ſeculorum, Amen.

D. IOANNIS CHRYSOSTOMI *explanatio in pſalmum, Credidi propter quod locutus ſum,&c. incerto interprete.*

Pſal.115.

A collatione phyſica orditur. NArrant quòd apiculæ leuibus pennis arborū & herbarum floribus inſident, latentémq; in floſculis liquorculum innocua deprædatione auehunt,vt tandē dulciſsimos mellis fauos inde confectos,hominibus prǽſtēt: ita & eccleſiæ doctores,ſuper amœna vernantiáq; ſcripturarum viridaria leui mētis ala reſidentes,& inſitum literę ſuccum ſpiritus haurientes, ſoliciti ſunt vt dulciſsimum mel fidei,auditorū cordibus placidè inſtillent. Agè & nos apiculæ mores imitemur, ſpiritu ſolis iuſtitiæ radiis feruido in florulentū pſalmodiæ pratū prouolantes. Et quid dudum decantatus nobis pſalmus dicebat? Credidi, propter quòd locutus ſum. Quam vim habet hic ſermo? Vt ſitientibus vobis liquor ſermonis temperetur, ac potabilis fiat,operæpretium fuerit, pro noſtra virili ſenſum ſpiritus melleum in profundo literę iacentem elicere. Credidi, propter quòd locutus ſum. More oratorū, qui perſuaſuri de re aliqua antequam ediſſerant,rem omnem expēdunt certis coniecturis: propheta nos docturus, prior ipſe certior fit de ſubſtantia dei,déque ſpe in Chriſto hominibus repoſita, & dicit: Credidi, propter ꝙ locutus ſum. Niſi prior ipſe credidiſſet, ac rem comperiſſet, haud abſque periculo dicenda docere cœpiſſet. Proinde neceſſariò præmittit, dicens: Credidi, propter quod locut⁹ ſum.

Et quidnam illud credidi? Credidi deum patrē eſſe Chriſti, non creatorem, non factorem, ſed genitorem: déque hoc perſuaſus, credidi, propter quod locutus ſum. Non inueſtigaui curioſius de natura Dei, quæ & qualis ſit: ſed credidi Chriſtum eſſe filium Dei, ante ſæcula ineffabiliter ex patre genitum. Vnde de hoc perſuaſus, credidi, propter quod locutus ſum. At pſalmū hunc verè pſallere non poſſunt Iudæi, tametſi eū habeant. Non enim crediderūt deum patrem eſſe Chriſti, neque cognouerunt eſſe filium dei. Nam ſi cognouiſſent, vtique dominū gloriæ non crucifixiſſent. *1. Cor. 2* Et Eunomiani ac Arriani, licet hūc pſalmū habeant, ipſum tamen verè pſallere non poſſunt. Non enim crediderunt deum eſſe genitorem Chriſti, ſed conditorē & factorem: & iterum non crediderunt Chriſtum eſſe filium Dei, creaturam & facturam dicentes: Qui autē Chriſtum reprobant, hi & patrē reprobant. Nam iuxta ſcripturam, Siquis filium nō habet, neque patrē habet. *Ioan. 14* Credidi, propter quod locutus ſum. Neque Macedoniani pſalmū hunc (licet eum habeant) in veritate pſallere poterūt. Nō enim crediderūt ſpiritum ſanctum ex patre ineffabiliter procedentem eſſe deum. Porrò qui ſpiritum ſanctū non habent, neque filium habent: & de hoc audi Paulum dicētem: Siquis ſpiritū Chriſti non habet, is non eſt eius. *Rom. 8* Itaque omnis qui rectè credit in patrem, & filium, & ſpiritū ſanctum, is pſallere verè poteſt: Credidi, propter quod locutus ſum. Videamus autē & ſequentē verſum quid velit. Poſtquā enim dixit, Credidi, propter quod locut⁹ ſum, infert: *Ego autē humiliatus ſum nimis.* Qui hæc non intelligūt, verſum malè cohærere putāt. Verùm ſi nos idem ſentiremus de deo, quod Dauid, nullus eſſet ex nobis, qui nō & ipſe de ſe clamaret, Ego autem humiliatus ſum nimis. Et enim quiſquis indicibilem Dei maieſtatem oculo cordis contēplatur, & cognoſcit deum homine tantò ſublimiorem, quanto cælū formica ſublimius, nil mirū ſi ſtupeſcat intra ſe, & dicat, Ego autē humiliatus ſum nimis. Vnde & Abrahā in cōparatione dei terrā ſe eſſe ac cinerē videbat *Gen. 18.* & dicebat: Ego autē ſum terra ac cinis. Cōtrà ſuperbi deū nō cognoſcūt, neq; ſemetipſos quid ſint, ſciūt. Quo pacto enim, qui nō antea agnoſcit opificē, agnoſcet ſeipſū eſſe *Ignoratio dei quam pernicioſa*

figmentum? Quia enim neſcitur dominus, naſcitur ſuperbia. Id quod atteſtatur ſcriptura, dicens: Initium ſuperbię eſt neſcire deum. Deſciuit enim à factore cor eius. Dauid nõ erat talis, ſed ſciens deum cor contritum & humiliatũ non deſpicere, humiliauit ſeipſum, vt exaltaretur. Omnis enim qui ſemetipſum exaltat, humiliabitur: qui verò ſeipſum humiliat, exaltabitur. Tantũ enim bonũ eſt humilitas, vt & dominus noſter humiliarit ſemetipſum. Et vt in ſimilitudinẽ ſuæ humilitatis nos adduceret, dixit: Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde. Credidi, propter quòd locutus ſum, ego autem humiliatus ſum nimis. *Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mẽdax.* Quomodo ergo Iob dicitur vir verax? Hoc enim teſtimoniũ ei deus reddit, dicẽs: Cõſideraſti ſeruũ meũ Iob quomodo non ſit ſimilis ei ſuper omnem terram vir, abſque reprehenſione, iuſtus, verax, abſtinens ſe ab omni opere malo? Si autem verax Iob ſcribitur, accedente ad hoc diuino teſtimonio, quomodo hic Dauid de omnibus affirmat, Ego autem dixi in exceſſu meo, omnis homo mẽdax? Ad hunc dicimus, quòd Iob comparatus aliis hominibus, verax fuerit: ſed ad deũ collatus, mendax. Nullus enim purus à macula, etiãſi ad vnicum tantum diem vixiſſet. Quòd ſi nullus abſque peccato, certum quòd neque mendacio caret: ſolus deus abſque peccato eſt. Et quemadmodum hora veſpertina quis ſtellam aliis comparatam, lucidam vocat, quam Sole fulgente lucidã nemo diceret, eò quòd excellens ſplendor Solis, fulgorem ſtellæ obtegit: Ita & hominem veracem ac bonum eſſe dicimus, quando eũ cum aliis hominibus conferimus: cæterũ quando eum cum Deo comparamus, non eſt verax. Omnis enim homo mendax. Iterum dilecti verſemus ſermonem, vt in eo & aliorum ſenſuum gratiã relucentem inuenire valeamus. Ego autem dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax. Beatus Dauid, amator verbi à puero, tolerans & amator laboris, per adoleſcentiã & in ſenecta amator ſapientiæ erat. Proinde vt amator dei, cũ vellet oculo cordis deum cõtemplari qualis eſſet, fieretque extra carnis deſideria, poſtquam mẽte aërem cælúmque trãſiit, & ad angelicas virtutes euolauit, ingreſſúſque eſt ad puriſſimam & materiæ expertem Dei ſpeciẽ, vidit

Eccl.10 · *Luc.14* · *Matth.11* · *Iob 1.* · *Iob & verax & mẽdax ex collatione.* · *ἐγκώμιον Dauidis.*

diuinitatis maieſtatem ſplendore & incõparabili decore fulgere,& ita,vt nullus hominũ, nulláque diuina lingua magnitudinem Dei ſufficiat enarrare:Et propterea in tali ectaſi factus, re diligenter cognita,magna fiducia pronũciat,dicens: *Ego autem dixi in exceſſu meo ,omnis homo mẽdax.*

Agè denuo verſemus ſermonis huius margaritam,ſplen- *Παραίνεσις à ſimili.*
doréque latentis ſpiritus mentem noſtram illuſtremus.
Scio enim & ego probos agricolas ex vno agro triplices fructus percipere. Itaque imitemur & nos agricolas,& ligone ſpiritus fodiamus, iuxta prophetam dicentem:No- *Pſal.76*
ƈte cum corde meo loquebar & ſcopebam ſpiritum meũ. Viſo itaque primo verſu,atque item ſecũdo,videamus & tertium.Ego autem dixi,inquit,in exceſſu meo,omnis homo mẽdax:Vide,precor,quomodo omnes homines mul- *Hominũ vanitas.*
ta ſibi de hac vita polliceantur,volẽtes ædificare,plãtare, educare pueros,inuadere eos qui ſe offendũt,quomodo iactent ſe de inimicis vltionẽ ſumpturos, eóſque in carcerem miſſuros,vincturos,proſcripturos,& alia quædam atrociora facturos,nec multò poſt,& fortè illa ipſa nocte, vel poſt duos tréſve dies moriuntur , videbíſque liquidò quomodo omnis homo mendax. Neque enim præſtant quod promiſere:neque perficiunt quod proponunt. Ecce ita omnis homo qui hanc vitam amat,mendax eſt:qui verò in virtutibus illã tranſmittit,mendax non eſt,eò quòd qui talis eſt,nõ ſit homo,ſed deus:nõ natura quidem, ſed *Homo nõ homo ſed deus.*
ob inhabitantem in ſe gratiam:quales erãt Petrus & Paulus,qui Chriſtum intra ſe loquentem habebant. hi enim non erant mẽdaces,ſed veraces:neque enim homines erant,ſed habebant ſpiritũ dei intra ſe loquentem. Non erãt illis curæ,vel opes,vel poſſeſſiones,aut quo pacto poſſiderẽt,quibus dictum erat:Ne poſſideatis vel aurum,vel *Matth.10*
argentum , vel æs in zonis veſtris. Non minabãtur inimicis vindictam:neque enim inimicos habebant,ſeruantes præceptum domini dicẽtis:Diligite inimicos veſtros, & *Luc.6*
orate pro perſequẽtibus vos. Neque multos vitæ annos ſibi promittebant,quorum vnuſquiſque dicebat:Quotidie *1.Cor.15*
morior etiam per gloriam veſtram. De quo & Apoſtolum audi dicentem:Quaſi impoſtores,& veraces:quaſi moriẽ *2 Cor.6*
tes,& ecce viuimus. Nam quãtum ad id quod foris appa-

ret,quaſi ſeductores ſumus:videmur enim homines eſſe: quantùm autem ad prædicationem,& cordis & vitæ,vera ces ſumus.Et morientes,& ecce viuimus. Quãtùm enim ad voluntatem noſtram attinet, quotidie mori parati ſumus:quantum autem ad fidem domini,viuimus. Deinde poſtquã dixit:Ego autem dixi in exceſſu meo , omnis homo mendax:ſubdit, *Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Animo aduertẽs propheta quæ nobis dona dominus ab initio largitus ſit,& quanta ſibi peculiariter deus conceſſerit,obſtupeſcens dicit,Quid retribuã domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Cælum propter me expãdit,fulgidis ſtellis illud ornauit. Propter me cælo affixit Solem aureis ſplendẽtem fulgoribus.Propter me lunam fecit noctiuagam,vt obſcura noctis illuſtret,nautíſque ac viatoribus dux ſit itinerum. Propter me terrã coagulauit,eámque multigenis arborib⁹ tã fructiferis quàm ſterilibus ornauit,& impleuit herbis ac floribus. Aquarũ quæ piſces proferunt,multitudines,in vnam concluſit cõgregationem.Fontes aquarum ſalſarum & dulciũ,vt è ſcatebris ſuis prorumperent ad ſedãdam hominũ ſitim,præparauit. Ad omnia igitur beneficia illa obſtupeſcens propheta , dicit: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Quin & profundius & ſpiritualius quiddam intellexit propheta Dauid,conſiderans quãta beneficia hominibus in Chriſto erant danda,eáque tam certò prædicabat quaſi præſentia eſſent,dicens: Quid retribuã domino pro omnibus quæ retribuit mihi?E puluere enim de terra excepto formauit me:& cũ non eſſem,vt eſſem, prodire me fecit:imagine propria honeſtauit:angelorum gloria veſtiuit:ob præuaricationem morte diſſolutum, veniens iterum reformauit. Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Draconem ſerpentem mihi inimicum occidit,portas æneas mortis deſcendens in infernum confregit,& vectes ferreos contriuit. Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?Ex deliciis paradiſi eiectum me reduxit,non mea iuſtitia,ſed ſua gratia. Cæli portas mihi aperuit , regnum cælorum promiſit. Scalam à terra in cælũ,fidem mihi eſſe voluit & erexit. Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit

Dauidis gratitudo.

mihi? Imò & his plura mihi præſtitit. Propter me enim ſuſtinuit ſputa & alapas. Propter me ſpineam coronã in capite ſuo portauit, fel aceto miſtũ bibit. Propter me multa paſſus eſt, vt præparatam mihi mortis amaritudinem malitiámque exinaniret. Quid retribuã domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Igitur propheta cum diſquiſiuiſſet multa, cogitandóque circũluſtraſſet omnia, nulláque deo digna perfectáq; occurreret retributio, vnũ animaduertit præclarius, nẽpe martyrij opus, & de hoc infert, dicẽs: *Calycem ſalutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.* Hoc loco calyx paſſionem Chriſti nobis declarat, qui orauit: Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calyx iſte. Habemus in ſcriptura & multos alios calyces. Eſt quidã aureus calyx Babylonis, è quo biberũt gẽtes, & inebriatæ ſunt. Habet & Babylon ſuum calycẽ aureũ, ſed bonã potionem in calyce nõ habet. Aureus calyx Babylonis, erat nitor & elegãtia verborũ gentilis ſapiẽtiæ: quoniã intra ſe habebat letiferũ poculũ, idololatriæ dogma. Et nos qui pſallimus hic, nõ optamus hũc calycẽ, ſed calycẽ patientiæ, & certaminibus plenũ, nomine domini obſignatũ: quem qui bibit, ſpiritus ſancti lætitia impletur, inque ſanctorũ martyrũ choro cõſtituitur in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui eſt gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.

Calyx martyrum.

Matth. 26

Calyx aureus Babylon.

Declarationem pſalmi huius, cxvi. vide ſupra in fine expoſitionis Pſal xxij.

EIVSDEM IN CXVI. PSALMVM.

Laudate dominum omnes gentes, Laudate eum omnes populi: Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas domini manet in æternum. Cuius clarum eſt hæc quæ dicta ſunt, eſſe prophetiã eccleſiæ credentiũ, & prædictionem prædicationis quæ erat occupatura vniuerſum orbẽ terræ. Neque enim vnam, duas aut tres ſolummodo gentes, ſed terram, & vniuerſum mare vocat pſalmus. Quod etiã euenit, quando Chriſti aduentus reſplenduit. Deinde dicit etiã cauſam ſalutis, quòd non ex propriis factis, nec ex vita, nec ex fiducia, ſed ex ſola Dei clementia ſeruati ſunt. Confirmata eſt, enim inquit, ſuper nos miſericordia eius. Hoc eſt, Coacta eſt & coaluit, firmáque ac ſolida

Ephe. 2

Ad Tit. 3

facta eſt, & petra durior. Incrementū enim quotidie ſuſcipit. Et veritas eius manet in æternum. Tunc enim veritas maximè reſplenduit. Ideo autē ſic dixit, quoniam quæ erant veteris, erant typus & figura. Hoc ipſum ſignificans
Ioan. 1. quoque euāgeliſta, dicebat: Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas fuit per Ieſum Chriſtum.

IN PSALM. CXVII.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius. Dictum quidem pſalmi quod conſueuit populus concinere, eſt hoc: Hic eſt dies quem fecit dominus, exultemus & lętemur in eo. quod & multos excitat, & hoc maximè ſolet populus illo ſpiritali & cæleſti conuentu decantare. Nos autem, ſi vos vultis, à capite & ab initio totum pſalmum perſequamur, non à verſu qui ac-
ἦχος. clamatur, ſed ab ipſo exordio narrationem inchoantes. Verſum enim patres noſtri, vt qui eſſet ſonorꝰ, & ſublime aliquod decretū contineret, populum reſonare ſanxerūt, quandoquidem totum pſalmum ignorabant, vt vel hinc perfectam doctrinam acciperent. Nobis autem neceſſe
Matt. 21. eſt eū totū perſequi, etſi quæ ſunt in medio eius, maximā
Luc. 10. habeant prophetiā. Hic enim dictum eſt: Lapidem quem reprobauerunt ędificantes, hic factus eſt in caput anguli.
Eſa. 42. Quod quidem Chriſtus quoque dixit Iudæis, paulò quidē obſcurius. Ira enim feruebant. Ipſe autem eā nolebat accendere. Calamū enim contritū non confringet, & linum fumigans non extinguet, dixit tamen. Aggrediamur ergo pſalmi proœmium, ſicuti iam diximus. Quod eſt ergo proœmium? Confitemini domino, quòd bonus, quòd in ſæculum miſericordia eius. Cùm mente agitaſſet propheta orbis terrę beneficium, & benignitatem ac clemētiam quam perpetuò oſtendit dominus, vocat ſimul omnes ad agendas gratias, maximo capite bonorum eius in
εἰπάτω ὁ medio poſito. *Dicat Iſrael quòd bonus, quòd in ſæculum miſericor-*
οἶκος ἰσ- *dia eius* Quid dicis? Domus Iſrael, quæ captiuitates per-
ραήλ, peſſa eſt innumerabiles, quæ in Ægypto ſeruiit, quæ in or
Dicat do- bis terrarum extrema abducta eſt, quæ in Palæſtina mil-
mus Iſrael le tolerauit afflictiones? Certè, inquit. Ii enim ſunt eiꝰ bonorum optimi teſtes, maioráque & ampliora acceperunt

quàm alij. Quinetiam hoc ipſum quod paſſi ſunt, eſt argumentum magni beneficij. Siquis autem diligenter examinauerit, etiam pro Chriſti aduentu cõſentaneum eſt eos maximas agere gratias. Et ſi enim aduerſa paſsi ſunt, id tamen non ab eo qui venit, ſed ab eorũ improbitate & ingrati animi vitio profectum eſt. Ipſe enim ad eos venit, & frequẽter dicebat: Nõ miſſus ſum, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Et diſcipulis: In viã gentium ne abieritis: ite potius ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Et Chananææ: Nõ eſt bonũ accipere panem filiorum, & dare canibus. Omnia enim agebat & procurabat pro illorũ ſalute. Quod ſi viſi ſunt indigni beneficio, ſuis ſceleribus imputent, & ſummo ſuo ingrati animi crimini. *Dicat domus Aaron quòd bonus, quòd in ſæculum miſericordia eius.* Hic vocat ſacerdotes ſeparatim ad laudes canendas, oſtendens quàm ſit excellẽs ſacerdotium. Nam quò erant ij aliis maiores, eo maiorẽ à deo gloriam conſecuti ſunt, non ſolũ quod ad ſacerdotium attinet, ſed etiã quod alia omnia. Etenim quando ignis demiſſus eſt, propter eos demiſſus eſt, & terra aperta eſt, & virga germinauit, & alia innumerabilia propter ipſos, imò verò pro ipſis, miracula facta ſunt. *Dicant omnes qui timent dominum, quòd bonus, quòd in ſæculum miſericordia ei⁹.* Ii enim ſunt qui maximè poſſunt videre eius benignitatem & clementiam, & per omnia diſcere bonitatẽ. Quid eſt autem, In ſęculum? Perpetuò, inquit, nõ interrupta, ſed in omnibus & per omnia reſplendẽs, & ſe oſtendens. Quòd ſi multi eam non cernunt, propter ſuarum rationum imbecillitatem non cernunt. Nam ij etiã quorum ægri ſunt oculi, ea maximè de cauſa ſolem non vidẽt. Quemadmodũ nec qui ſani ſunt, ſemper poſſunt eum oculis fixis intueri, propter ſummũ ſplendorẽ: ita nec vniuerſa dei prouidẽtia perfectè ſciri poteſt, quòd omnem humanã rationem longè ſuperet illius prudentiæ & ſapientiæ magnitudo. Sunt etiam quædã affectiones, quæ ſtultis ſæpe tenebras offundunt, & efficiũt vt eã omnino videre nequeãt. Primum quidem libidò & amor voluptatis: quocirca ea etiã quæ ſunt omnib⁹ manifeſta, prætercurrunt. Cum iis ſecundum eſt ignorantia, & mẽtis peruerſitas. Quomodo ergo non eſt abſurdum, ſi vi-

Matt. 15. & 10.

Marc. 15.

Iudæorũ ingratitudo.

Sacerdotij dignitas.

Leuit. 10. Num. 16. Num. 17.

Affectiones oculũ mẽtis excæcantes.

deas quidem patrem filium verberantem, id probare, & laudare, & vel eo maximè nomine patrem exiſtimare: ſi Deus autem vel de iis quæ facta ſunt, pœnas ſumere, indignari & ęgre ferre? Quid autẽ poſsit eſſe hac peruerſitate deterius, cũ ea etiam quæ ſunt inter ſe contraria, ægre ferant, nunc quidem dolentes quòd ſupplicia non exigat: nunc autem quòd exigat? Quando enim viderint aliquos rapientes, & in bona aliorũ inuadentes, volunt eos dare pœnas: quando verò ſeipſos peccãtes, minimè: quod quidem eſt deprauati & corrupti animi. Accedit his tertium,

Pſal. 81. quòd neſciãt quid ſit bonum, quid ſit malum, ſed in rerũ
Eſa. 44. iudicio labantur, quòd malo delectentur, & ſint propenſi
Sapien 2. ad vitium. Quartum, quòd ſuorum peccatorum rationẽ
Eſa. 40. non ineunt. Quintũ, quòd vaſtũ eſt & ineffabile id quod inter Deum & homines intercedit. Sextum, quòd nõ vult Deus omnia vbique oſtendere, nempe quòd ſufficiãt quę fiunt ſigillatim. Non oportet ergo nimium contendere, vt in omnibus diſcas Dei adminiſtrationẽ. De reb' enim

Rom. 11. immenſis contendimus, & quæ creatam omnem naturã lõgè ſuperãt. Eos autem qui eam vel aliqua ex parte ſunt cognituri, oportet eſſe liberos ab iis quas iam diximus affectionibus, & eam videbũt ſole clariùs, licet non omnẽ: & cum eam didicerint, pro vniuerſa agent gratias. *De tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine dominus.* Vidiſti bonitatem & clementiam. Non dixit, Eram dign⁹. Nõ dixit: Mea rectè facta oſtendi, ſed: Inuocaui ſolum, & ſuffecit oratio mea ad tollendam calamitatem.

Dei adminiſtratio vt contemplãda & inueſtigãda.

Exod. 3. Quod etiam dicit in Ægyptiis: Videns vidi afflictionem populi mei, & deſcendi vt eriperem eos. Non dixit: Vidi virtutem populi mei, neque eius mutationem ad id quod eſt melius: ſed, afflictionem, & eorum clamorẽ exaudij. Vides patrem benignum & miſericordem, qui ſolum fert opem propter calamitates. Atqui nec apud homines quidem, quicunque affligitur, dignus eſt qui ſeruetur. Cum multos itaque videmus famulos flagris cędi, & excruciari, eos nõ dimittimus, conſyderantes eorũ peccatorũ magnitudinem: Deus autem ex ſola afflictione dimiſit: neq; verò ex afflictione tantummodo eripuit, ſed magna etiã ſecuritate impertiit. Exaudiit, inquit, me in latitudine.

Deus quãtò hominibus clemẽtior.

Quinetiã afflictio ideo fuit conceſſa, vt eos qui affligun-
tur, meliores redderet & ſolertiores. *Dominus mihi adiutor, nõ timebo quid faciat mihi homo.* Vidiſti mentis altitudinem, vidiſti magnũ ſpiritum, qui ita ſupra humanam aſcendit imbecillitatem, vt omnem naturã deſpiciat. Hæc non ſolũ decantemus, ſed factis etiam oſtendamus. Non dixit, Nil patiar: ſed, Non timebo qui faciat mihi homo. Hoc eſt, Etiã ſi patiar, nõ timeo, idipſum dicens quòd Paulus: Si Deus pro nobis, quis cõtra nos? Atqui cõtra ipſos erant innumerabiles, ſed eos nihil offendebant. Quomodo autem non fuerit animi valde puſilli & abiecti, vt qui habẽt dominum propitium ac beneuolum, conſeruos pertimeſcant? Sed hic non eſt eiuſmodi, ſed eſt omnibus eiuſmodi timorib⁹ omni ex parte ſuperior. Hoc ipſum nos quoq; faciamus: ne nos ipſos domini auxilio priuem⁹, quòd humana formidemus. Hoc eſt enim eorum qui Dei auxiliũ cõtumelia afficiunt. Quocirca dicitur Ezechias paſſus eſſe quæ paſſus eſt, quòd cum ſol reſiliiſſet & retroceſsiſſet gradus quos deſcenderat, & factum eſſet ſignũ quod poſſet omnes obſtupefacere: eos qui venerant vt hæc intelligerẽt, nõ ex iis quæ diuinitus euenerant, ſed ex rebus humanis voluit perterrere, & adducere in admirationem, timens ne ab eis inuaderetur, & ideo eis theſauros oſtẽdit, habens ſpem in theſauris. Quare De⁹ irritatus, Accipiẽt, inquit, hæc omnia. Hoc eſt, ea quibus confidis, in quibus tuam ſpem reponis. Iſrael quoq; huius inſimulatur, quòd pecuniis & equis cõfiderẽt. Quocirca eos admonet Propheta, vt iis quæ ſunt contraria, Deum placent, & dicant: Super equos non aſcendem⁹. Deus te honorat, & tu eum contemnis? Deus te honorat, ſuum tibi auxilium promittens: & tu ad humanas ſpes confugis, & inanimæ materiæ, nempe pecuniis, tuæ ſalutis ſpem cõmittis? Nõ quærit enim ſolùm ſeruare, ſed id etiam honeſtè facere. Valde te amat, & ideo te ab omnibus abducens, ſibiipſi adiũgit: & omnia amputans, ad ſeipſum adducit, iis quæ facit, propemodum dicens: In me ſpem habe, & me perpetuò obſerua & attende. *Dominus mihi adiutor, & ego deſpiciam inimicos.* Vides eũ non vlciſcentẽ, neque pœnas ſumentẽ, ſed deo de ſuis inimicis vindictam remittẽtem. *Bonum eſt,*

Afflictio nem cur permittat deus.

Rom. 8.

Eſa. 38. 4. Re. 20 24.

Attende hunc locũ Sui neglectum præ humana fiducia, deus vlciſcitur.

Oſee 14.

Quàm particula non comparatiuè. *confidere in domino, quàm confidere in homine. Bonum eſt ſperare in domino, quàm ſperare in principibus.* Non hæc dicit per cõparatione, ſed conſueuit ſcriptura vti hac figura in iis etiam quæ non admittunt comparationem, propter imbecillitatem eorum qui túc audiunt. Non hoc ergo dicit cõparans, ſed ſe ad illorum captum dimittens. Et ideo alius

Hiere. 17 quoque Propheta dixit: Maledict⁹ omnis qui ſperat in homine, nihil eſt enim ea ſpe debilius, eſt enim vel tela araneæ imbecillior, imò verò nõ eſt ſolũ imbecilla, verũetiã

Spes in homine periculoſa. periculoſa. Sciunt autem qui ſæpe in hominibus confiderunt, cum quibus ſimul ſæpe ſunt deturbati. Spes autem in deũ non eſt ſolum valida, verumetiã tuta, vt quæ nullã habeat mutationem. Et ideo Paulus quoque dicebat: Spes

Rom 5. autem non confundit. Alias verò ſapiens: Reſpicite, in-

Eccle. 2. quit, ad antiquas generationes, & videte quis ſperauerit in dominũ, & pudore affectus eſt. At ego, inquit, ſperaui, & ſum pudore affect⁹. Bona verba quæſo ô homo, ne diuinæ ſcripturæ obloquaris. Nã ſi pudore affect⁹ es, ideo af-

In domino vt ſperandum. fect⁹ es, quòd non vt oportuit ſperaueris, ex eo quod ceſſeris, ex eo quòd finẽ non expectaueris, ex eo quòd puſillo & anguſto animo fueris. Sed nõ ita facias: verùm quãdo videris quę ſunt mala & difficilia imminere, ne animũ demittas. Hoc enim vel maximè eſt ſperare, quando in media mala & grauia pericula fueris cõiectus, tũc erigi.

Ab exemplo. *Ione* 3. Quid barbaris illis, Nineuitis, inquã, erat miſerius? & tamẽ cũ iã eſſent ipſo laqueo irretiti, & ruituram ciuitatem expectarẽt, ne ſic quidem deſperarunt, ſed ſummam oſtẽderunt pœnitentiam, & effecerunt vt Deus rurſus ſuã re-

Spei vires. *Ionæ* 2. uocaret ſententiam. Vidiſti quantæ ſint ſpei vires. Quid verò ipſe Propheta? An nõ cum eſſet in ventre ceti, & tẽpli & ſuę Hieroſolyma reuerſionis meminerat? Et tu ergo quanuis vel ad ipſam mortem deueneris, & vndique tibi maxima immineant pericula, ne deſperaueris. Poteſt enim deus in reb⁹ vel difficillimis & impeditiſsimis exitũ

Eccle. 18. inuenire: & ideo dicit quidam ſapiens, A mane vſque ad

προσάγων. veſperã mutationes multæ. & in conſpectu eius ſunt o-

4. *Re.* 7. 8 mnia facilia. Non vidiſti pręfectum in ſumma rerum copia fame enectum? Non vidiſti viduam in fame abundantem? Quando res in maximam inciderint inopiã, tunc tu

ſpera

ſpera maximè. Tūc enim Deus maximè ſuā oſtendet potentiā, non à primordio, ſed quando res fuerint planè deſperatæ ab hominibus. Hoc eſt enim tēpus diuini auxilij. Et ideo nec pueros eripuit à principio, ſed poſtquam fuerunt coniecti in fornacem: nec Danielem, antequā eſſet immiſſus, ſed ſeptem pòſt dieb⁹. Nec attende rerum naturā quæ præcipites agunt in deſperationem, ſed dei potentiā, quæ quę ſunt deſperata, adducit in bonam ſpem. Hoc etiam oſtendēs Pſalmographus, & quanta ſit dei potētiæ facilitas, volens mōſtrare, quòd ſcilicet eos etiam qui in grauia mala inciderunt, proſtratíque & concultati ſunt, poſſit educere, & non tantùm à principio, audi quid ſubiungat. *Omnes gentes circumierunt me.* Vidiſti periculum ineuitabile. Neque enim erat acie cōfligendū, neque ſtabant inimici è regione, ſed erat interceptus, & tanquā ſagena aliqua circundatus, & veluti quibuſdam retibus comprehēſus, nō ab vno, duobus, aut tribus, ſed ab omnibus gentibus, ſunt tamen hæc omnia vincula confracta à ſpe in deū. *Et nomine domini vltus ſum eos. Circundantes circundederūt me, & nomine domini vltus ſum eos. Circundederunt me ſicut apes fauum, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis, & nomine domini vltus ſum eos.* Vidiſti quomodo deſcribit ærumnarum magnitudinē. Non enim dixit ſolummodo: Circundederunt: ſed, tanquā apes, & tanquam ignis in ſpinis. Per apes quidē, promptitudinē & animi alacritatē, per ſpinas verò iram intolerabilē, & qui extingui non poterat, bilis ardorē ſignificās. Quis enim cohibuerit ignē qui ī ſpinas incidit? Eos tamē, inquit, adeò vehemēter & adeò celeriter accēſos, cū me mediū intercepiſſent, nō ſolùm effugi, ſed etiā vlt⁹ ſum. Vide hoc ipſum fieri etiā in materia. Ignis enim rubum vrebat, & neque rubus comburebatur, nec ille extinguebatur, ſed vtraq; tamen tunc manebant ſimul conuerſantia, nec ſe conſumentia. Atqui quid eſt rubo magis flaccidum & imbecillum? Quid verò igne eſt ardentius? Admirabilis tamē Dei potentia, res faciens quæ opinionē ſuperāt, permiſit vt vtraq; manerent. Huiuſmodi quoque tunc accidit miraculū. Tanquam ignis enim accurrebant, tanquam apes cum magna animi alacritate inuidebāt, intus interceptum tenebant, nec aliquid potuerūt

Dan. 3. 6.

Vt apes, vt ſpinæ.

A ſimili.

Exod. 3.

facere. Arma enim inuicta, auxilium inexpugnabile, Dei nomen omnes expulit. *Impulſus, euerſus ſum vt caderē, & Dominus ſuſcepit me.* Dixit malorum magnitudinem, à multitudine, à figura, à promptitudine & animi alacritate, ab ira eorum qui inuadūt. Dicit etiam ab iis quæ ipſe paſſus eſt. Ita, inquit, me mala adorta ſunt, vt parum abfuerit quin caderem & deturbarer. Impulſus enim, ita fui euerſus, vt eſſem etiā caſurus: ſed cum iam eſſem ſuper genua lapſurus, & inclinarer, & rerum humanarū nulla eſſet ſpes relicta, tūc ſuum oſtendit auxilium. Hoc autem facit Deus, ne vllus eius ſibi gloriam vendicet. Hoc etiam in hiſtoria

Iud. 6. 7. 8. iudicum fecit in Gedeone. Propterea regnante quoque Ezechia erexit noctu trophæū. Si ille cum nihil ad victo-

4. Re. 19. riam, nihil ad bellum contuliſſet, ſuperbus tamen & arrogās factus eſt: ſi prælio interfuiſſet, ſi cadentes vidiſſet eos qui interficiebantur, an non hoc ei multò magis acci diſſet? Quando ergo ab humana ſpe res ſunt deſperatæ,

1. Re. 17. ſuū tūc affert auxiliū. Hoc fecit in Goliath. Hoc etiā fecit

2. Cor. 1. in Apoſtolis. Et ideo dicebat Paulus, Sed ipſi in nobis ipſis iudicium mortis habuimus, vt non cōfideremus in nobis ipſis, ſed in Deo qui excitat mortuos. *Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.* Quaſi diceret, Fuit mihi ipſe virtus & auxilium. Quid eſt autem quod dicit, laus mea? Gloria mea, cōmēdatio mea, decus meū, meus ſplendor. Non ſolùm enim liberat à periculis, ſed claros etiam facit & illuſtres, & hoc vbique videri poteſt, dari cum gloria ſalutē. Porrò autem aliud quoq; per hoc obſcurè ſignificatur. Quódnam hoc? Hoc eſt, inquit, mihi perpetuū canticū, hoc eſt mihi vox perpetua, hymnus

Cantica ſatanica. qui de eo canitur, hoc eſt mihi perpetuū munus, cum laudare. Audiāt qui ſatanicis canticis remolleſcūt & putre-

Exclamatio. fiunt. Quod non ſupplicium ſubibunt, quænam verò eis poterit dari venia, cum eo ſeruatorem perpetuò laudāte, illi in illis perpetuò volutentur? *Vox exultationis & ſalutis in tabernaculis iuſtorum.* Quādo res vniuerſa à Deo præclarè geſta fuerit: qui victoria fruuntur, gaudent, exultant, du-

Pſal. 36. plici lætitia affecti, & quòd ſeruati ſunt, & quòd per Deū

Proue. 21 ſeruati. Lætitia eis cauſa eſt is qui trophæū erexit. Deinde

Hier. 3. oſtendens quidnā eū impulerit ad hoc ferendum auxiliū,

ſubiunxit, In tabernaculis iuſtorum. Non dixit, In domi-
bus, ſed in tabernaculis, volens oſtendere non diligenter *Taberna-*
extructá, ſed extemporalem habitationẽ. Tale erat taber *culum.*
naculum Abrahæ, quãdo redibat ſuperatis regib⁹, magnã *Gen. 14.*
ex rebus geſtis gloriã conſecutus. Tale erat Pauli taber- *Act. 19.*
naculum, vnde reuertebatur ſuperatis dæmonibus erro-
rem de medio tollens, & præclara referẽs facinora. *Dex-
tera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me.* Vide
occaſionem exultationis. Idem enim nũc dicit quod an-
tea dicebat, oſtẽdens hæc à Deo fuiſſe geſta. Vides nõ ſo-
lùm in liberatione à malis, ſed etiam in acquiſitione glo-
rię & ſplendoris, conſiſtere eius beneficiũ. Cũ enim dixiſ-
ſet, Dextera domini fecit virtutẽ, ſubiunxit, dextera Do-
mini exaltauit me, vt oſtẽderet gloriã quæ ad ſe peruene-
rat. Exaltauit enim me, ſignificat, me gloria affecit. Nõ ſo
lũ enim fecit potentes, ſed etiã claros & illuſtres. *Non mo
riar ſed viuam, & narrabo opera Domini.* Pericula quidem, in-
quit, mortem minabantur: ego autem non moriar, ſed vi-
uam. Hoc eſt, Tã magna & admirabilia fecit Dominus,
vt vel ab ipſa morte eripuerit, etiam ante nouam in peri-
culis opinionẽ, omnẽ ſuperantibus reſurrectionis imagi- *Reſurre-*
nẽ præfigurãs. Dedit enim nobis vel à principio ęnigma- *ctionis i-*
ta, quãdo Enoch trãſtulit, & ſi credis fieri non poſſe vt cor *mago.*
pora reſurgant, ex eo crede. Quomodo enim tanto tẽpo- *Geneſ. 15.*
re permanſit illud corpus? Nõ ſunt enim æqualia, domum
quæ interiit & eſt diruta, excitare: & veterem ac collabẽ- *ἀνομοίω-*
tem tãto tempore conſeruare. An non conſideras eum il *σις.*
lũ feciſſe, qui non erat? Multo magis ergo illum ſuſcitare
& reſtituere poterit. Habes etiam aliam imaginem reſur
rectionis, nempe Heliæ raptum, qui nec in hodiernum
vſque diem eſt mortuus. Omnia ſunt expedita Deo & fa- *4. Reg. 2.*
cilia. Nõ erit, inquit, impoſſibile apud deũ omne verbũ. Et
propheta, Quęcũq; voluit, fecit. Nõ vides fabri opera eſſe *Luc. 1.*
tibi difficilia: ſed tamẽ arti cedis. Deinde cõſerui quidem *Pſal. 113.*
tui arti concedis: à Domini autẽ ſapientia rationẽ exigis: *A minori*
& id quod fit, fide nõ admittis? Quãtæ ſunt hæc inſciẽtiæ. *argumen-*
Nõ moriar, ſed viuam. Siquis id quod dictum eſt voluerit *tum.*
ſumere anagogicè, non errabit. Etſi hoc enim de reſurre-
ctione dictum eſt (illud enim, Non moriar, eſt ſignificãtis

Mors ſecunda. mortem nõ eſſe mortem) alio tamen etiam modo intelligitur. Non moriar enim, inquit, altera morte: quam Chri-
Ioan.11. ſtus quoque ſignificans, dicebat: Qui credit in me, inquit, etiamſi mortuus fuerit, viuet: & omnis qui viuit & credit in me, non morietur. Et narrabo opera Domini. Hoc eſt maximè vita, eũ laudare, & eius miracula omnibus annũtiare. Quænã opera dic quæſo? Ea quæ eſt narratur⁹ ſubiũgens, *Caſtigans caſtigauit me dominus, & morti non tradidit me.* Vidiſti quàm admirabilia fecerit, vidiſti quæ ex eis capitur vtilitas. Non ſolum enim agit gratias quòd fuerit li-
Tentationis lucrũ. berat⁹, ſed etiã quòd ceciderit, maximũ agnoſcit benefi-ciũ, & dicit lucrũ tentationis. Quodnã hoc? Caſtigans ca-
Caſtigationis vtilitas. ſtigauit me, inquit, Domin⁹. Hæc eſt vtilitas periculorũ, quòd eum meliorẽ fecerint. Vidiſti vtrinque eius potentiam & curationem, & quòd permiſerit vt apprehẽderetur à malis, & quòd eum rurſus liberauerit. Morti enim, inquit, nõ tradidit me. Et rectè dixit alius interpres, Morti autem non tradidit me, vt oſtenderet omnia eſſe ſita in eius poteſtate. Quamobrem duplicem lucrifecit ſalutẽ, nempe liberationem à malis, & liberationẽ à vitio, quo-
Heb.12. circa dicebat Paulus ſcribens Hebræis, Si autem extra diſciplinam eſtis, adulterini ergo eſtis, & non filij. *Aperite mihi portas iuſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor domino.* Iis qui caſtigantur, portæ aperiuntur, iis qui peccata deponũt. Qui diſciplinam ſuſcepit, poteſt cõfidenter dicere: Aperite mihi portas iuſtitiæ. Hoc dictũ enim ſumendum eſt anago-
Matt.25. gicè, & cælorũ portæ ſunt intelligendæ, quæ ſunt clauſæ improbis, quæ ſunt pulſandæ per virtutẽ, per eleemoſynam, per iuſtitiam. *Hæc eſt porta domini, iuſti intrabunt in eam.*
Sapiẽ.16. Sunt portæ mortis, ſunt portæ interitus, ſunt portæ vitæ,
Matth.7 ſunt portæ arctæ & anguſtæ. Quoniam ergo ſunt multæ,
Portæ multiplices. dicit inſigne ciuitatis Domini, ſubiungens, Hęc eſt porta Domini. Illæ enim non ſunt Domini. Quodnã eſt autem eius inſigne? Quòd qui caſtigãtur, per eã ingrediũtur, qui opprimũtur. Eſt enim arcta & anguſta. Si autem eſt arcta,
Matt.7. qui ſunt afflicti & oppreſsi, per eã ingredientur: quemadmodum quæ ducit ad interitum, lata eſt & ſpatioſa. *Confitebor quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem.* Non dicit ſolummodo exaudiiſſe, ſed cum prius caſtigaſſet &

meliorem feciſſet. Et ideo agit gratias, non ſolum quòd ſit exauditus,ſed etiam quòd fuerit caſtigatus. Ideo enim fuit exauditus:& vbique magnũ eſt apud ipſum hoc gen⁹ gratiarum actionis. Quemadmodũ enim dixi,nec ceſſabo dicere,hoc eſt maximum ſacrificium & oblatio. *Lapidẽ quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.* Quòd hoc de Chriſto dictum ſit,eſt cuiuis manifeſtũ. Ipſe enim in Euangeliis adducit hanc prophetiam,dicens: Nunquã legiſtis,lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli? Si autẽ quod dictũ eſt, non videtur pendêre ex hiſtoria,ſed media interrupta rerum conſequentia ingreſſa eſſe prophetia , non eſt mirũ, nec nouũ. Complures enim ita enũciatæ ſunt prophetiæ, quòd oporteret eas tunc temporis ita obtegi, vt non etiã ipſi libri abolerẽtur. De ei⁹ enim ortu prophetia videtur quidem pendêre ab hiſtoria,habere autem nihil commune cũ illa,vtpote. Ecce virgo in vtero concipiet,& pariet filium,& vocabis nomen eius Emmanuel,quod eſt interpretatum nobiſcum Deus . Lapidem quem reprobauerũt ædificantes. Ædificãtes hic dicit Iudæos, legis doctores, ſcribas,phariſæos,quãdoquidem reprobarunt ipſum, dicentes,Samaritanus es tu,& dęmonium habes. Et rurſus, Hic non eſt ex Deo,ſed ſeducit turbam. Hic tamẽ reprobatus,adeò probus apparuit,vt fieret caput anguli. Nõ enim omnis lapis aptus eſt ad angulum,ſed qui eſt probiſſimus,&poteſt muros reuincire ex vtroque latere. Quod ergo dicit Propheta,tale eſt, Qui eſt à Iudæis reprobat⁹, & pro nihilo habitus,apparuit adeò mirabilis,vt non ſolùm contexeret ædificiũ,ſed duos etiam parietes coniungeret ac reuinciret,Iudęos ſcilicet,& eos qui credebãt ex gẽtibus:quemadmodum Paulus quoque dicit, Ipſe enim eſt pax noſtra,qui fecit vtraque vnum, & ſepis ſoluit maceriam,inimicitias in carne ſua,legem mãdatorum,quæ eſt in decretis,abolẽs:vt qui duo erãt,conſtrueret in vnũ hominẽ. Et rurſus,Superędificati fundamento Apoſtolorum & Prophetarum,exiſtẽte angulari lapide Chriſto Ieſu. Per hoc autẽ quod dictum eſt,maximè accuſantur Iudæi,quòd cũ ædificarent,aptũ lapidem non diiudicarunt, ſed eum etiam vt reprobum reiecerunt , qui poterat tale

Gratiarũ actio, maximũ ſacrificium.

Matt. 21. Luc. 10.

Prophetiæ cur plerũque obſcuræ.

Eſa. 7.

Ioan 8. Ioan. 7.

Chriſtus lapis angularis.

Epheſ 2.

Ibidem.

ædificium contexere. Si vis autem ſcire quinã ſint ij duo
Ioan. 10. parietes, audi ipſum quoque Chriſtum dicentẽ: Alias etiã
oues habeo, quæ nõ ſunt de hoc ouili, & me illas quoque
ducere oportet: & fiet vnus paſtor, & vnum ouile. Hoc e-
Rom. 4. tiã multis retro ſæculis tanquã in figura factũ eſt. Abrahã
enim fuit vtrorumque Patriarcha, & eorũ qui in præpu-
tio, & eorum qui erant in circuncîſione: ſed illud quidem
fuit in figura, hoc autem in veritate. Hic factus eſt in ca-
ἐγένετο αὐ- put anguli. Hoc eſt, vtraſque gentes coniunxit. *A domino*
τὴ. *factum eſt iſtud.* Quid eſt, A domino factũ eſt iſtud? Nõ erat,
factus eſt, inquit, humanũ quod factũ eſt, non erat vnius ex multis.
iſte ſcilicet Non erat angelorum, non erat archãgelorum, talem an-
angulus. gulũ cõponere. Nemo ergo hoc potuit, nõ iuſtꝰ, non pro-
pheta, non angelus, non archangelus, ſed ſolius Dei erat
hoc præclarum facinus, eſt enim eius proprium. Alius in-
terpres dicit, Hoc factũ eſt à Domino, id eſt, Hoc eſt opꝰ
admirabile, & quod omnem ſuperat opinionem. Hoc ſci
θαυμαστὴ licet opus anguli. *Et eſt admirabile in oculis noſtris.* Quis eſt
γωνία *ad-* admirabilis? Angulus ſcilicet, coitio duorum populorum
mirabilis ad pietatem. Ex Iudęis enim multæ crediderũt myriades.
angulus. Quinetiam ipſi erant Apoſtoli ex Iudæis. Rectè autẽ di-
xit, in oculis noſtris. Quis enim non obſtupeſcat, quis nõ
admiretur, quòd vbi crucifixus eſt Chriſtus, illic Chriſtus
adoratur: & qui eũ quidem crucifixerunt, ignominia. qui
Pſal. 18. verò adorant, gloria afficiuntur? Vniuerſum enim orbem
Rom. 10. terræ peruaſit verbum, omnes veritati coniungens. Eſt er
go admirabilis, vel iis qui quomodocũque id conſiderãt,
multò autem magis & longè euidentius eis qui credunt.
Dies Chri Et ideo dixit, in oculis noſtris. *Hæc eſt dies quem fecit Domi-*
ſti à ſimili *nus, exultemus & lætemur in ea.* Vocat hic diẽ, non ſolis cur-
ſum, ſed præclara facinora quæ in eo geſta ſunt. Quem-
admodum enim qui diem malum dicit, non dicit curſum
ſolis, ſed mala quæ in ipſo ſunt, ita etiam bonum diem
vocat præclara facta quæ in eo fuerunt. Quod autem di-
cit, eſt eiuſmodi, Res præclaras quæ in eo geſtę ſunt, deus
fecit, erat enim illius ſoliꝰ manus efficere quæ facta ſunt.
2. *Cor.* 5. Quid enim poteſt cum hoc die conferri, in quo dei cum
Rom. 5. hominibus facta eſt reconciliatio, & diuturnum bellum
fuit diremptum, & terra cælum euaſit, & homines terra

indigni, regno digni viſi ſunt, & noſtræ naturæ primitiæ ſuper cælos ſublatæ ſunt,& apertus eſt paradiſus,& veterem patriã recepimus,& expunctũ eſt maledictũ,& ſublatum peccatum,& qui per legẽ puniti fuerant, ſine lege ſalutem conſecuti ſunt, & tota terra & mare ſuum agnouit dominum, & alia facta ſunt innumerabilia,quæ nunc nõ poſſumus oratione perſequi. Quocirca cũ hęc omnia mẽte agitaſſet propheta,omnia deo aſſcribit,oſtẽdens quę geſta ſunt,à deo facta eſſe. Exultemus & lætemur in ea. Lætitiam hîc dicit ſpiritalẽ,lætitiam mẽtis, lætitiam animi. Exultemus & lætemur in ea,ꝙ tanta nobis bona obtigerint. etenim ne hoc quidem eſt parua virtus, gaudere bonis,exilire,gaudio affici,dei beneficia cũ voluptate ſuſcipere. *O domine ſaluum me fac. O domine bene proſperare*. Quid eſt,O domine ſaluũ me fac: O domine bene proſperare? Quoniam videbat orbis terræ res ſecundas,rerúmq; mutationem & in melius conuerſionẽ: iis qui eis fruũtur gratulans,dixit,O domine ſerua,O domine dirige. Hoc eſt, Conſerua domine eos qui fruuntur: vt & impleantur, & gratia dignos fructus oſtendant. redde eis viã facilem,vt poſtq̃ aſſecuti fuerint, à talibus bonis non amplius excidant. *Benedictus qui venit in nomine domini.* Noſtra enim non conſiſtunt in iis tantùm quæ facta ſunt, ſed procedunt ad alia maiora,reſurrectionẽ, regnum, hæreditatẽ cũ Chriſto. Quæ omnia volens oſtendere,ſubiunxit, Benedictus qui venit in nomine domini. Hoc etiã dixit Chriſtus Iudæis, Amen amen dico vobis: Non me videbitis donec dixeritis,Benedictus qui venit in nomine domini. Quoniã enim ſæpe obiiciebant,& id ſúſq; déq; miſcebant, ꝙ non ſit ex deo,ꝙ ſit dei hoſtis:dicit eis, Vos mihi feretis teſtimonium ꝙ non ſum dei hoſtis,quando videritis venientẽ in nubibus,& hanc emiſeritis vocẽ dicentes,Benedictus qui venit in nomine domini,bonis verbis & laude plenis ab omni defenſione ſeipſos excludentes. Eorũ enim quæ tunc fient,euidẽtia efficiet vt eã vocẽ emittãt,ſimul & laudantes,& grauem in ſeipſos accuſationẽ inſtituentes. *Benediximus vobis de domo domini:deus dominus & illuxit nobis.* Dicit omnem populum fidelem, qui in domo domini adeptus eſt benedictionẽ. Cernuntur enim vbique prophetę

Epheſ. 1. Luc. 23. Galat. 3. Rom. 7. & 8. Rom. 3.

Gaudere bonis, non parua virtus.

Mat. 23.

Illuxit, ἐπέφανεν Apparuit

beatos dicentes eós qui ſunt credituri. Qua de cauſa be-
nediximus, & vndénam beatitudo? Quonia deus apparuit
Tit. 1. nobis. Apparuit enim, inquit, gratia dei ſalutaris, erudiẽs
nos vt abnegata impietate & mũdanis deſideriis, mode-
Ibidem. ſtè, iuſtè, & piè viuamus. Et rurſus, Expectãtes beatã ſpem
& apparitionẽ magni dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chri-
ſti. Incarnationẽ ergo hîc admiratur propheta, ꝙ cũ deus
eſſet, & dominus, & illius ſubſtantiæ, apparere æquum du
Appare- xerit. Dicit autẽ apparitionẽ, carnis humanæ ſuſceptio-
re dei. nem, virginalem ſcilicet vterum ſubiiſſe, hominem fa-
ctum eſſe, & verſatum eſſe cum hominibus. Et ideo dixit,
Benediximus vobis, quòd tale donum ſitis cõſecuti. Hoc
Mat. 13. etiam Chriſtus ſignificans dicebat: Multi prophetæ & iu-
ἐπιμελέ- ſti deſiderarunt videre quæ videtis, & non viderunt: & au
αις. dire quæ auditis, & non audierunt. *Conſtituite diem ſolennem in condenſis vſque ad cornu altaris.* Alius, Alligate in celebri
conuentu cõdenſa. Alius, Alligate feſtũ diligẽtiis. A pro-
phetia rurſus rediit ad hiſtoriã. Hoc eſt autẽ quod dicit,
Feſtum agite, frequentes conuenite. Quid eſt autẽ, Con-
ſtituite diem ſolennẽ in condenſis? Vt vult quidem vnus
interpres, Sacrificate ſplẽdidas hoſtias, Vt alius autẽ, Co-
ronis & ramis tẽplum cingite. Hebraicum autem ita di-
cit אסרוחג בעבותים Iſru hag baauothim. Siue hoc er
go ſit, ſiue illud, ſignificat feſtum, & diẽ lætũ, & celebrem
conuentum. Ab iis enim quæ percipiuntur intelligentia,
orationẽ rurſus traduxit ad ſenſilia, & meminit illorũ re-
ditus. *Deus meus es tu, & confitebor tibi: deus meus es tu, & exaltabo te. Confitebor tibi quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem.* Hîc oſtendit ꝙ etiam abſque beneficiis deo ſunt
Gratiæ agendæ gratiæ, & eſt propter hoc ipſum gloria & honore
deo agen- afficiendus, propter maieſtatem, propter ſubſtantiã, pro-
dæ etiam pter gloriam ineffabilem. Hoc enim ſignificat, poſtq̃ di-
ſine benefi- xit beneficia quibus eſt affectus, ſic ſubiũgẽs. Dicit enim,
ciis. Etiam abſque his agam gratias, quòd talẽ habeam domi-
1. *Tim.* 1. 6 num, adeò altũ, adeò magnũ, & qui adeò nec videri, nec
comprehendi poteſt. Illud enim, Exaltabo, ſignificat glo-
rificabo. *Confitemini domino, quòd bonus, quòd in ſeculum miſericordia eius.* Non ſatis habet ꝙ ipſe hoc offert ſacrificium,
ſed multos etiã vocat, vt ſint ſocij & participes laudis &

gratiarum actionis,& dei benignitatẽ prædicat & clemẽtiam,eius largitatẽ & magnitudinẽ vbique celebrans. Cũ hæc ergo nos quoque viderimus, permaneamus gratias perpetuò agentes benigno & clementi deo,& hoc ei offeramus ſacrificium,vt bona etiã futura conſequamur,gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti. Cum quo patri & gloria ſimul cum ſancto ſpiritu nunc & ſemper,& in ſecula ſeculorum, Amen.

DE EO QVOD SCRIPTVM EST IN *Pſalmo cxviij. Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo domine ſecundũ verbum tuum, Homilia incerto interprete.*

BEnignitas dei,& domini noſtri Ieſu Chriſti bonitas luxit in nobis vt tenebræ peccatorũ noſtrorum longè eſſent à nobis. Quid enim benignius,quid ſanctius, quid clementius, niſi vt animam ſuã poneret pro ouibus ſuis? *Ioan.* 10. nec enim tantam bonitatẽ poſſumus enarrare,vt deus indueret carnem, virtus fragilitatẽ, impaſsibilitas paſsionem:tota lætitia toleraret triſtitiam,vt vſque ad paſsionẽ crucis veniret. Exprobrari,exalapari,ſpinis coronari,felle acetóq; potari,cũ iniuſtis deputari,flagellari,& omnia quę pertulit pro nobis,vnde pertulit,niſi de bonitate,quã ab ipſo datam agnoſcimus in nobis? Bonitatem feciſti cũ ſeruo tuo domine ſecundum verbum tuum. Quam bonitatẽ infudit bonis? vt aliquãdo ex malis eſſent boni? Hæc eſt Chriſtianorũ bonitas, vt malũ pro malo non reddant, *Bonitas Chriſtianorum.* cum omnibus pacem habeant,nõ ſe vindicent,pro inimicis orent,benefaciant iis qui eos oderũt. Hæc eſt bonitas Chriſtianorum,quia & Chriſtus quod fecit in capite ſuo, voluit eſſe in membris ſuis. Quid caput noſtrum egerit, audite: Cũ malediceretur,non maledicebat: cũ iniuriam *1.Pet.2.* pateretur,non cõminabitur. Tolerauit omnes impios,ſuperbos,præſumptores,filiós turpis mulieris:audiuit,Dæmonium habes,in nomine Beelzebub eiicis dæmonia,ſe- *Mat.12.* ductor,blaſphemus. Audi & quod dictũ eſt ab eo in hora paſsionis: Amodo videbitis filiũ hominis aſcẽdentẽ in cæ *Ibid.26.* lũ,& ſedẽtẽ in regno patris ſui.& dixerũt de eo: Blaſphemat hic,quid adhuc egemus teſtibus? Seductorẽ dixerũt, *Ibidem.*

quando? poſtq̄ crucifixus eſt. dixerunt ei, Dæmonium habes, quando eos docuit de regno dei, & increpauit duritiā cordis eorū, dixerūt ei, In Beelzebub principe dęmoniorū eiicis dæmonia, quādo viderūt virtutes exire de eo, & clamantes ſpiritus, atque dicentes: Scimus quia filius dei ſis, quid veniſti ante tempus torquere nos? Iſta ergo bonitas fecit formam bonis, quæ bonitas radicē fixam habens, in conſciētia culmeſcit, frondeſcit, grādeſcit, opacatur in virtutibus, vt iā ſol per diē nō vrat, neque luna per noctem: vmbraculū virtutū habēs anima cōtextum requieſcit à laboribus ſuis. Nec enim aliūde aſcendūt virtutes, niſi à bonitate boni: & omniū bonorum bona mater eſt charitas. Quid benignius, panē dare eſurienti, potū dare ſitiēti, nudo frigora paſſo veſtimentū ſubminiſtrare, egentem ſine tecto in domū inducere, peregrinū ſuſcipere, viaticū proficiſcenti dare? Hæc bonitas bonos facit, perfectos cōſtituit ciues vitæ æternæ. Colligit ſuos, vt ament ſe boni, habentes vnā bonitatem matrē & amicam: & illa amat filios & amicos ſuos, & illi amant matrem, & amatā ſuā. Iſti ciues ſanctę ciuitatis, vbi nulla malitia, ſed tota concordia: vbi perfecta bonitas, & tota charitas: vbi iuſtitia & plena manſuetudo, vbi tēperantia & prudentia regnant. Iſtę virtutes in membris Chriſti diuidūtur populis bonitatis. Dicamus & nunc, Bonitatem feciſti cū ſeruo tuo, qui eſt populus eius, ſecundū verbum tuū. Quomodo cū illo verbo tuo feciſti vt carnem aſſumeret, & à carne inquinatus nō eſſet: ita & nobis præſta domine deus, fac nos ſecundum carnem ambulare, & nō ſecundū carnē militare. Secundū verbum tuū ſuauitatē feciſti. Quæ eſt ſuauitas, niſi dulcedo, vbi nulla eſt amaritudo? Quę eſt dulcedo, niſi illa dulcedo, quę prędicatur ab oībus dicentibus: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, & verba tua ſuper mel & fauū ori meo? Æquè propheta de ipſa dulcedine nō tacens, ait alio in loco: Præceptū domini lucidū, illuminans oculos: Timor domini caſtus, permanēs in ſeculū ſeculi: Iudicia domini vera, iuſtificata in idipſum: deſiderabilia ſuper aurum & lapidē precioſum multū, & dulciora ſuper mel & fauū: Etenim ſeruus tuus cuſtodiet ea, in cuſtodiendo illa retributio multa. Et bonitas bonitatis. Bonū ac perfectū

Ibid. 8.

Pietatis opera.

Pſal. 118.

Pſal. 18.

Iac. 1

donũ deſurſum eſt à patre luminũ. Nullus tamẽ nunc bo- *Bonus ne-*
nus eſſe poteſt, niſi qui primò fuerat malus. Nullus boni- *mo, niſi*
tati ſuæ aſsignet quod habet, aut vendicet ſibi quaſi pro- *prius ma-*
prium quod à deo accepit. Quãdo fuit homo bonus, qui *lus.*
in iniquitatibus eſt cõceptus? quãdo bonus, quũ peccatũ *Pſal.* 50.
in hunc mundũ intrauit, & per peccatũ mors, & ita in oẽs *Rom.* 5.
homines pertrãſiit? Quãdo bonus, quibus graue iugũ ſu- *Eccl.* 40.
per filios Adæ à die exitus eorum vſque in diẽ ſepulturæ,
quæ eſt mater omniũ? quãdo bonus, cũ apoſtolus bonũ ſe
dicere nõ auſus eſt, clamãs, & gemẽs, & ſuſpirans, Miſer *Rom.* 7.
ergo homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?
Qui eſtis boni, aſſignate illud dono dei: & nolite illud vo
bis aſſumere quod donatũ eſt vobis, ne perdatis quod ha-
betis, & dicat vobis veritas, Quid habetis quod nõ acce- 1.*Cor.* 4.
piſtis? & ſi accepiſtis, quid gloriamini quaſi nõ acceperi-
tis? Aſſignate ergo deo bonitatẽ, & dicite quod modò can
tauimus, Bonitatẽ feciſti cũ ſeruo tuo dñe, ſecundũ verbũ
tuum. Bona cõfeſsio ſeruitutis, ſi impleatur legitimè in ti
more, vt exultet cor cũ ſecreto mœrore. Qui ſeruit impe-
ratori, honorẽ habet magnũ. Quẽ diligit imperator, po- *Serui à*
tens eſt apud oẽs hoĩes. Videte cuius ſerui eſtis. Serui enĩ *ſeruando.*
dicuntur à ſeruãdo. Si ſeruaueritis quod eſtis, ſerui boni
eritis. Eſtote ergo ſerui boni ſub bono deo, quia bonitatẽ
fecit nobiſcũ, cũ indignis, cũ reis, cũ morti deſtinatis, cũ
tenebroſis, cũ impiis fecit hãc bonitatẽ, donauit iſtã bo-
nitatẽ. Nullus reus maneat ingratus, ſibi aſſumẽdo quaſi
nõ acceperit: ſed hãc bonitatẽ cõſeruate, charitatẽ domi-
nã tenẽtes, in qua eſt vinculũ perfectionis: vt hęc charitas
perficiat in vobis, quę adhuc deſunt nobis: vt exultans de
vobis eccleſia vbiq; diffuſa dicat, Imperfectũ meũ viderũt *Pſal.* 136
oculi tui. Sẽper clamet de vobis, Filij lucis eſtis, ambulate *Epheſ.* 5.
dum lumen habetis in vobis, ne vos tenebræ cõprehen-
dant. Aliorũ mors proficiat ad veſtrã ſalutẽ, vt ibi cõgre-
gati agnoſcant characterẽ & inſigne illud militiæ veſtræ,
quod profeſsi eſtis in eminẽti loco eccleſiæ. vt cũ profeſ-
ſio & vita veſtra cõcordauerint ſibi, efficiamini gens ſan-
cta, populus acquiſitionis in domo illa virtutis, de qua va 1.*Pet.* 2.
tes eius cecinit, dicẽs prophetica voce, Beati qui habitãt
in domo tua domine, in ſecula ſeculorũ laudabunt te. *Pſal.* 38.

DE EO QVOD SCRIPTVM EST IN *pſalmo cxviij. In proximo es domine, & omnes viæ tuæ veritas. Ab initio cognoui de teſtimoniis tuis, quia in æternum fundaſti ea, homilia incerto interprete.*

VEritatem prædicandā anguſtia oris humani nō capit. Et quia ſilendū non eſt de tantæ magnitudinis veritate, in quantum poteſt capere ſenſus, auribus veſtris prædicamus, non quanta eſt ipſa veritas, ſed quantū de illa dici poteſt. Hęc veritas ab initio fuit fundata, eſt, & erit. Quæ verè ideo dicitur fūdata, quòd in cordib⁹ ſanctorū inhæſit, in fundo cordis ibi radicata eſt, ibi culmeſcit, frondeſcit, fructificat, perficietúrque. Cū iſta ergo prędicamus, ſancta corda ædificamus, proficiētia docemus, initiatis cordibus eā oſtēdimus, prodeſt omnibus: in noſtra prędicatiōe pulſat aures humanas, vt in corde faciat māſionē. Hæc veritas, tres ſunt ſyllabæ, & ſeptē literæ: quia in ſeptima die requieuit deus ab operibus ſuis quæ fecit. Et quia in ipſa veritate requieſcit deus, ideo requieuit ab omnib⁹ operibus ſuis. Cū in nobis illā videt firmatā, radicatam, dilatatam: cum nominamus illam, requieſcimus in illa: cum loquimur de illa, delectamus illā: cum prædicamus illam, deſcendit ad memoriā noſtrā, vt ibi faciat manſionem. Hæc ergo veritas impugnat falſitatē, repellit aduerſitatem, vana non admittit, tēporalia & caduca odit: & quia eſt veritas, ſemper eſt veritas. Redeam⁹ ad id quod propoſuimus, contexentes verſus hymni quem modò cantauimus. Diximus, *In proximo es domine, & omnes viæ tuæ veritas.* Verè propè es illis qui ita viuunt, vt ſemper audiantur. Qui in longinquo fuerit, audiri non poteſt: qui propè fuerit, ſine dilatione auditur. Propè & non longè ſunt corda quę non ſibi ſed deo viuunt: quæ non carni, ſed animæ: quæ nō ſæculo, ſed creatori. Iſti propè ſunt ad aures Dei, in tantum vt alio loco non taceret idē propheta, dicens: Prope eſt dominus omnibus inuocātibus eum in veritate. Videte quia veritas vbique nominatur, & nuſquā tacetur. Et vt ſciatis quā locupletata ſint corda quæ propè ſunt Deo, audite in alio loco quid dixerit: Prope es domine, & omnes viæ tuæ veritas. Si ergo ille facit volūtatem noſtram, qui dedit ipſam volūtatem bonā, quomo-

Latinus igitur fuit, nō Chryſoſtomus.

Pſal. 112

Pſal. 114

do non debet humanũ cor auerti à vanitate,& facere ve ritatem? Veritas vbique fulget. Sequitur, Voluntatẽ timẽ- *Ibidem.* tiũ ſe faciet. Videte quàm dulcis eſt, quàm amãdus, quàm benignus, quã ſummum bonum, vt voluntatem timentiũ ſe faciat. In tanta promiſſione, quæ pigritia non erigatur? quæ ſomnolentia non excitetur? quis cor frigidũ habens non calefiat? quæ anima tepida non inflammetur? Videte quid audiſtis. Voluntatẽ timentiũ ſe faciet. Voluntatẽ faciet, quia à domino præparatur voluntas. Prope eſt ergo, & in proximo eſt dominus. Geminũ & in his oſtẽdit intel lectum: Et aduentum ipſius qui prope eſt, & iis qui inuocant eum in veritate. Nunquam eſt lõge ab eis qui legiti mi ſunt eius cultores: qui ita colunt deum, vt colatur ab eo, quia Deus agricola eſt. Colet corda noſtra, tollẽs ſpi- *Ioan.15* nas & tribulos, quę mala ſeminauit primi hominis labes. *Gen.3* Culta corda colunt deum, reddentes illi fructũ veritatis & ſãctitatis. Propè es domine, & omnes viæ tuæ veritas. Quæ ſunt viæ eius? quomodo dictum eſt, Vniuerſæ vię do *Pſal.24* mini miſericordia & veritas? Viſcera miſericordię qui nõ amiſerit, veritatem non amittit: qui egenum ſine tecto in domum ſuam duxerit, nudum veſtierit, eſurięti panẽ fregerit, ſitienti potum dederit, prodiet quaſi lux iuſtitia ei⁹. Ecce viæ domini quomodo non admittunt veritatẽ, quia veritas iuſtitiam creat, & miſericordia de veritate deſcẽdit. Veritas ergo vbique mater eſt ſanctitatis, nuſquam offendit, nuſquam errat, non deuiat, nõ declinat, rectũ cor pręparat: quia propè eſt dominus iis qui recto ſunt corde. Videte quomodo proxim⁹ eſt domin⁹, & quibus eſt proximus. Quibus? Seruientibus ſibi, qui à veritate non recedunt. In proximo eſt dominus, & omnes viæ eius veritas: ſequitur dicens: *Ab initio cognoui de teſtimoniis tuis.* Vbique veritas prædicatur. Prædicatur veritas cùm dicitur, In principio fecit deus cælum & terram. Falſum eſſe nõ po- *Geneſ.1* teſt, quia terra erat inuiſibilis & incompoſita, & ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas. Et dixit domin⁹, Fiat lux. Et fa *Ibidem.* cta eſt lux. Et vidit Deus lucem quia bona eſt: & vocauit Deus lucem diẽ, & tenebras noctem. Iſta quæ dicta ſunt, de veritate dicta ſunt. Sed quia ipſa veritas aliquem ſigni ficabat, iſtum qui in proximo eſt, qui venturus erat in mũ

dum, trahens poſt ſe amatores ſuos inhærẽtes ſibi, illum
Ioan. 14 qui dixit: Ego ſum via, veritas, & vita: ideo ab initio cogno
uit de teſtimoniis, quia iam in principio Chriſtus prędica
batur, qui dixit Iudæis, cum interrogatus ab eis fuiſſet,
Ioan. 8 Dic nobis aliquid de temetipſo: reſpondit dicens: Princi-
pium, qui & loquor vobis. In iſto principio veritas intelli
gebatur. gratias tibi domine, quia tria iſta præſtitiſti no-
bis noſſe quæ ignorabamus, veritatẽ, quia falſitatẽ tene-
bamus: viam quam neſciebamus, per quã ambularemus:
vitã, quia morti inhæſeramus, & mors nobis propinata
Gen. 2. erat ab illo homine cui dictum eſt, Morte morieris. Mor-
tuis vitam donauit, mendacibus veritatem præſtitit, errã-
Pſal. 43 tibus viam oſtẽdit. Nam hoc eſt quod dixit, Declinaſti ſe
mitas noſtras de via tua: id eſt, adueniẽs via tua, vt ipſa iter
eſſet proficiſcentium, quæ ſingulares portat, duplices nõ
Matt. 7 fert. Arcta enim & anguſta via ipſa eſt quæ ducit ad vitã
æternam: lata verò & ſpatioſa quæ ducit ad mortẽ, & mul
ti ſunt qui intrant per eam. Declinemus ab iſta, cõuerta-
mur ad illam vnicã & ſingularẽ viam, & quæ ducit vſque
ad præſentiã dei, vſque ad requiem, vſque ad lucẽ immẽ-
ſam, vſque ad chorum angelorũ, vſque ad illum quẽ nul-
lus homo vidit, ſed in futuro videri poteſt. Dicamus ergo
quę dicta ſunt, & redeamus ad verſiculum quẽ dimiſimus.
*Ab initio cognoui de teſtimoniis tuis, quoniam in æternum fundaſti
ea.* Quam fundauit in æternum, niſi ipſam veritatẽ? Quæ
eſt iſta veritas, niſi Chriſtus, qui finem non habet, cui vl-
trà mors non dominabitur, qui venturus eſt iudicare vi-
uos & mortuos, qui vẽturus eſt ſeparare hœdos ab agnis?
Quia ipſa veritas eſt, quæ ducit vſque ad ſecretarium iudi
cis. Ibi aduocatus iudex & teſtis eſt Chriſtus: nec falli ha-
bet, nec fallere. Nullus vitam ſuã vilem habeat, nullus va
Matt. 6 nitatibus inhæreat. Non poteſt duob⁹ dominis ſeruiri. Il
le ſeruit duobus dominis, qui die it ad eccleſiã, die ad ſpe
ctacula. Iſte duas tunicas habet, lõgè eſt à tunica illa quæ
diuidi non poteſt, lõgè eſt à veſte nuptiali: quia illa eſt ve
ſtis nuptialis, quæ non habet maculã. Nam qui die per-
git ad eccleſiã, die ad ſpectacula, maculoſam portat tuni
cam. Nullus ſeruus cum macula ſtans ad mẽſam domini
ſui non proiicitur, & verberibus maceratur. Habete tuni-

eam mundam,ſicuti accepiſtis de baptiſmo. Nullus eam maculet moribus ſuis,nullus prauitate cordis ſcindat tã-tam pulchritudinem veſtis. Talem accepiſtis veſtẽ in baptiſmo,qualem habuerunt angeli qui ſeruabant dominũ in ſepulchro:quia ſicut nix ita erat veſtis eorũ. Et vos mun⁹ gratiæ tale accepiſtis,ſeruate quod accepiſtis. Qui polluit veſtẽ iſtã,lachrymis lauet,à malis ſe ſeparet,cõfeſſionẽ Deo celebret,& correcta vita iã nõ redeat ad vomitũ ſicut canis. Quę ſocietas luci ad tenebras,aut quę pars fideli cũ infideli?quæ autẽ conſonãtia Chriſti ad Belial?Nõ deberis filij eccleſię deprauari in vanitatib⁹ ſpectaculorũ. Eccleſia fœtorẽ veſtrũ nõ portat, nõ poteſt inquinari de ingreſſu veſtro:gemit ad deũ, quia tales videt filios ſuos. Quotidie cõtremiſcite,ne iraſcatur de⁹,& pereatis devia iuſta. Vel ipſa ſigna agnoſcite, quia æreũ factũ eſt cælũ, &terra ferrea. Iracũdiã dei ipſa elemẽta loquũtur. Filij hominũ quouſque graues corde,vt quid diligitis vanitatẽ in ſpectaculis,& quæritis mendaciũ in hiſtrionibus?Scitote quoniã admirabilẽ fecit dominus omniũ animã non recedentẽ de eccleſia. Exauditur anima dũ clamat ad deũ, dũ nõ recedit à Deo. Nolite eſſe tepidi,ne euomamini ex corde Dei. Dixit ipſe per prophetã, Quia neque frigidus neque calidus es,atque vtinã vel frigidus eſſes,aut calid⁹: ſed quia nec frigidus,neque calid⁹,euomã te ex ore meo. Noſtrũ officiũ implemus, qui de veritate vera loquimur. Vos ſi ingreſſi eſtis ad ſtationẽ medici,vt vulnera curetis, dolete vulnera veſtra. Medicamẽtis impoſitis,putredines purgẽtur:creſcat ſanitas,vt vidẽs correctionẽ veſtrã,gaudeat eccleſia de filiis ſuis, quia vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit & gratia.

Veſtiuſt ne macula in baptiſmo accepta.

2. Cor. 6

Spectaculorum vanitas.

Pſal. 4

Apoc. 3

Παραίνεσις à collatione.

Rom. 5

IN CXIX. PSALMVM, CANTICVM *graduum. Alius, Canticum aſcenſionum.*

A*D dominum cum tribularer clamaui,& exaudiuit me.* Aliorum quidem pſalmorum vnuſquiſque propriam habet inſcriptionem, hic autem multis ſimul coniunctis vna impoſita eſt appellatio, Canticũ graduum,vel,vt ali⁹ dixit interpres,aſcenſionum. Nonnulli autẽ eos etiã gra-

Graduum canticum vnde dictum. dis appellāt. Et quánam de cauſa, inquit, ita ſunt appellati? Si hiſtoriam quidem ſpectes, quoniam loquuntur de reditu ex Babylone, & captiuitatis quæ illic fuit, mentionẽ faciunt. Sed ſi eos ſumas anagogicé, quòd ad viã virtutis deducunt. Quidam enim eos ita acceperũt. Nam via quæ eò deducit, eſt aſſimilis grădibus, virum virtute & ſapientia præditum paulatim euehẽs & ſuſtollens, & eum in ipſo cęlo ſtatuens. Alij autem dicunt per hæc ſignificari ſcalam Iacob, quę ipſi oſtenſa eſt ad cælum vſque pertingẽs. *Gene. 28* Ita enim gradib⁹ & ſcalis ſubiectis, loca ad quæ nõ patet aditus, & quæ ſunt excelſiora, adiri poſſunt: Quoniã autẽ eos qui aſcendunt, poſtquam in altum euecti fuerint, caligare neceſſe eſt: propterea non eos ſolũ qui aſcendũt, ſed eos etiã qui ad ipſum cacumen peruenerunt, accepta cautione confirmari oportet. Vna eſt autem cautio ac ſecuritas. quando non quantũ aſcendimus reſpexerimus, & ita ſuperbæ & elatæ mentis euaſerimus: ſed quantũ reſtat aſcendendũ, conſpicati fuerimus. Quod etiã Paulus ſignificans, dicebat: *Philip. 3.* Eorũ quæ retro ſunt obliuiſcentes, ad anteriora autẽ nos extẽdentes. Et eſt hęc quidẽ ratio anagoges. Nos autẽ deinceps, ſi videatur, veniamus ad hiſtoriã, & videam⁹ eos qui fuerũt liberati à captiuitate. Quomodo igitur à captiuitate liberati fuerunt? Deſiderio Hieroſolymorum. Quod quidẽ niſi eis adfuiſſet ex Dei gratia, nihil lucrifeciſſent, ſed in perpetua ſeruitute dies ſuos obiiſſent, quos nos etiã imitemur. Idipſum enim nobis eueniet, niſi amore cæleſtium, & deſiderio cæleſtis Hieru- *Gal. 4.* ſalem teneamur, non autem in præſentẽ vitam perpetuò *Heb. 12.* defigamur. In cœno enim curarum ad victum pertinentium perpetuò volutati, nõ poterimus patriam recipere. Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Vidiſti lucrum afflictionis, & promptitudinem clementiæ. *Afflictionis lucrũ.* Lucrum afflictionis, quod eos ad puras preces fundẽdas adduxerit. Clementiæ autem promptitudinem, quòd vocãtibus eos ſtatim annuerit. Quod etiam priùs fecit iis qui erant in Ægypto. *Exod. 3* Et ideo dicit, Videns vidi afflictionẽ populi mei, & gemitum eorũ audij, & deſcendi vt eos eriperẽ. *Παραίνεσις.* Et tu ergo ò dilecte, quando es in afflictione, ne deſperes, nec labores indiligẽtia, ſed tũc temporis maximẽ

excitare,

excitare. Sunt enim tũc preces puriores, & maior eſt Dei in te beneuolentia: & perpetuò ita viuas, vt ſit tibi vita laborioſa, ſciens quòd omnes qui piè volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionẽ patientur: & quòd per multas afflictiones oportet nos intrare in regnum Dei. Ne mollẽ ergo vitam & diſſolutam dilexeris, nec via lata velis ingredi: ea enim non ducit in cælũ, ſed arcta & anguſta. Si velis autem peruenire ad ſupernas mãſiones, fugias voluptates, externam vitæ pompã ac ſpeciẽ cõculces: opes, gloriam, & potentiam negligas: paupertatẽ autem, & vitę cõtritionem, confeſſionémque & lachrymarum fontem teneas: & omnia quæ poſſunt cõciliare ſalutẽ, perſequaris. Ea enim & tutiorem reddunt eum qui poſſidet, & preces reddunt ſublimiores. Si teipſum ita comparaueris, & Deũ cũ hac mente vocaueris, te omnino exaudiet. Et ideo dixit Propheta, Dum affligerer, clamaui, & exaudiuit me. vt diſcas paulatim conſcendere, leuéſque, &, vt ita dicã, alatas precationes facere, ne angaris nec affliсteris in afflictionibus, ſed vtilitatẽ ex eis percipias. Si enim Heliſæus cũ eſſet homo, nõ permiſit vt diſcipulꝰ venientẽ ad ſe mulierem extruderet, dicẽs: Dimitte eã, quia mœrore eſt affecta anima eius: nihil aliud volens ex eo oſtendere, niſi quòd excuſationem & defenſionẽ maximam habet afflictio: multò magis Deus eos nõ repellet qui cum triſti & anxia anima ad eũ accedunt. Et ideo Chriſtus quoque eos beatos pronunciat, qui lugent: & miſeros, qui ridẽt. Quocirca beatitudines quoq; incipiẽs, hinc exorſus eſt, Beati qui lugent. Si vis ergo hos gradus aſcendere, quod eſt in vita molle eneruatũq; & diſſolutũ, reſeca: & laborioſa viuendi ratione teipſum aſtringe & contine. A terrenis negociis abſtine. Hic eſt primus aſcẽſus. Nõ poteſt enim fieri, non poteſt, vt ſimul & ſcalam cõſcendas, & in terra hęreas. Vides quanta ſit cæli altitudo, noſti breuitatem tẽporis: ſcis quàm ſit incertus exitus. Ne cũcteris ergo, nec differas, ſed hanc peregrinationẽ magna vi aggredere, vt vno die duos, tres, decem & viginti gradus conſcendas.

2. Tim. 3. Act. 4. Matth. 10. 16. Mar. 8. Luc. 9. 14.

4. Reg. 4.

Afflictio maximã excuſationẽ habet.

Matt. 5

Eccl. 9. Matt. 24. Mar. 13.

Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua doloſa.
Vides hic quoque lucere præceptum illud Euangelicum, Orate ne intretis in tentationẽ. Nulla enim eſt ò dilecte, *Luc. 22.*

γνώμη. grauior tentatio quàm in doloſum hominẽ incidere. Is enim eſt vel quauis fera truculẽtior. Ea enim id quod eſt, eſſe cernitur: hic autem obtento velo mãſuetudinis & probitatis ſæpe virus occultat, vt nec facilè poſſint deprehendi inſidiæ, & in barathrum nulla adhibita cautione incidatur. Quapropter vbique à Deo hoc aſſiduè poſtulat, vt liberetur à talibus inſidiatoribus. Si autem fugiẽdi ſunt fraudolenti & malitioſi: multo magis deceptores, & qui mala dogmata ac decreta proferunt. Maximè autẽ iniqua ea labia eſſe dixeris, quæ in virtute lædunt, & ad vitium abducunt. Et ideo hic propheta rogat vt liberetur anima: eò enim tela dirigit. *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?* Alius, Quid præbebit tibi aut quid adiiciet lingua doloſa? Alius, Quid dederit tibi & quid tibi adiecerit lingua inuaſionis? Nihil ergo aliud oſtẽdit quod dictũ eſt, niſi hoc magnam eſſe improbitatem, & tetrũ genus vitij. Quocirca vides etiam Prophetam iraſcẽtem, cõmotúmque, & dicentem: Quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam? Quod autẽ dicit, eſt eiuſmodi. Quódnam hoc vitio dignum inueniatur ſuppliciũ? Quod etiã Iudæis dicebat Eſaias: Quid adhuc percutiamini adiicientes iniquitatem? Hoc etiam ipſe dicit, Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam? Vel hoc ergo dicit: vel quòd hoc ipſum etiam eſt ſuppliciũ, & antequam des pœnas, de teipſo pœnas ſumis, ex teipſo vitiũ pariens. Maximum enim ſupplicium animę eſt vitium, etiam antequam puniatur. Quódnam ergo dignum ſupplicium ei qui talis eſt, fuerit conſtitutum? Hic quidem nullum, ſed plaga quæ à Deo infertur. Homo enim nõ poterit dignas pœnas ſumere. Nam omnem cruciatũ ſuperat improbitas. Deus autem illi plagam infliget. Et ideo hoc ipſum oſtendens, mox ſubiunxit, *Sagittæ potentis acutæ cum carbonib⁹ deſolatoriis.* Sagittas hic rurſus appellat ſupplicia. Alius autẽ interpres dixit, Sagittæ potentis acutæ cũ carbonibus in lecti formam conſtratis. Et alius, Cum carbonibus iuniperinis, nominum trãſlatione augẽs metũ ſupplicij. Nam & illud, In lecti formam conſtratis, & hoc, Iuniperinis, eundẽ habet ſenſum. Illic enim oſtendit multitudinem, hic autem qualitatem & vehementiã ſupplicij.

Matth.7

Doloſi fugiendi.

Eſa.1 alias, In quo percutiam vos vltra.

Pro.14

Rom.1

Ephe.4

Improbitatis ſupplicium.

Sagittæ.

Quod quidem ſeptuaginta quoque ſignificãtes. Cum car bonibus deſolatoriis ediderũt, hoc eſt, qui deſerta faciũt, & conſumũt. Ex materiis enim quæ ſunt apud nos terribi les, Dei ſupplicia effingunt & exprimunt ſcripturæ, ſagit tas & ignem ea vocantes. Hic autem mihi videtur ſignifi care barbaros. Et ideo alius quoque interpres hoc ſignificãs, dicebat, Libera animam meam à labio doloſo. Talia enim ſunt eorũ verba, tales doli, & tales inſidiæ, plenæ fraude & maximo ſcelere. *Hei mihi quòd incolatus meus prolõgatus eſt. Habitaui cũ habitantibus Cedar.* Ali⁹, Hei mihi quòd incolatum protraxi. Alius, Hei mihi quòd aduena fui in prolongatione? Hi quidem hoc modo lamentãtur de captiuitate Babylonica: Paulus autem de ea quæ hic lõgius trahitur mora, dicens: Etenim dum ſumus in hoc taberna culo, ingemiſcimus grauati. Nec id ſolum, ſed etiã habẽtes primitias ſpiritus, & ipſi in nobis ipſis ingemiſcimus. Eſt enim præſens vita incolatus. Et quid dico incolatus, cũ res ſit vel incolatu inferior? Vnde Chriſtus etiã ipſam vocauit viam dicens: Anguſta eſt porta, & arcta via quæ ducit ad vitam. Hoc enim eſt doctrina optima atq; adeò prima, ſcire nos eſſe inquilinos in vita pręſenti. Quocirca veteres quoq; id cõfitebãtur: & ideo habiti ſunt vel in ma xima admiratione. Hoc etiam Paulus ſignificans ſcriben do dicebat: Propter hanc cauſam nõ erubeſcit deus eorũ vocari. Quámnã cauſã dic mihi? Quia cõfeſſi ſunt eſſe hoſpites & peregrinos. Hoc eſt radix & fundamentũ omnis virtutis. Qui enim rerũ quæ hic ſunt, eſt hoſpes, erit rerũ ſupernarum ciuis. Qui eorum quę hic ſunt, eſt hoſpes, nõ lubenter verſabitur in præſentibus: non domus, nõ pecuniæ, non alimẽti, nec alius eiuſmodi curã geret: ſed quẽadmodum qui in aliena verſantur, nihil non agunt & procurant vt patriæ ſuæ reſtituantur, & quotidie vrgent & feſtinant vt eam quæ eos tulit videant: ita etiam qui amore futurorum tenetur, nec rebus præſentibus aduerſis animum demittet, nec ſecũdis efferet, ſed vtraque prætercurret, tanquam qui viam ingreditur. Quocirca iubemur etiam dicere in oratione, Adueniat regnum tuum, vt illius diei deſideriũ & cupiditatem animo noſtro verſantes, & ipſum præ oculis habentes, ne videamus quidẽ præſen-

[Margin notes: ἐρημικοῖς. — Cũ habi. μετὰ τῶν σκηνωμάτων. Cum tabernaculis. — 2. Cor. 5 — Mat. 7 — Inquilini ſumus & peregrini in hac vita. — Heb. 11 γνώμη. — Simile elegans. — Mat. 6 Luc. 11]

Ab exem plo. tia. Si enim Iudæi Hieroſolyma deſiderātes, etiā poſtquā liberati ſunt, deflent præterita: quænam dabitur nobis venia, quænā relinquetur defenſio, ſi non ſupernæ Hieruſalem teneamur vehementi deſiderio? Vide ergo quomodo hi quoque lamentātur quod cum illis verſentur, Habitaui, dicentes cum tabernaculis Cedar. Multum incola fuit anima mea. Hic enim non ſolum deflent quòd in aliena habitent, ſed etiam cum barbaris verſentur. Quod quidē alij quoque faciebāt prophetæ, de præſenti vita lamentātes, & dicētes: Hei mihi quòd periit pius à terra, & qui recte agat, nō eſt in hominibus. & etiam hic ipſe, dicēs, Serua me domine, quoniā defecit ſanctus. Neque enim hæc vita eſt eò tantùm laborioſa, quòd plurimam habet vanitatē, & curas importunas, ſed quòd etiam multus ſit malorū prouētus. Nihil eſt autē grauius & moleſtius quàm quæ eſt cum huiuſmodi hominibus congreſſio. Neque enim fumus & vapor ita ſolet grauare oculos, vt improborum conſuetudo animū triſtitia afficit. Non vides dominum quoque noſtrū Ieſum Chriſtum oſtendere quàm ſit moleſta eiuſmodi cōſuetudo? Quando enim dicit, Quouſque ero vobiſcum? Quouſque ferā vos, id dicit, hoc obſcurè ſignificans, Habitaui cum tabernaculis Cedar. Eſt barbarorum, cum iis in quos imperium obtinuerunt, inſtar ferarum agere, vt qui tentoriis & tuguriis vtantur, & ad immanitatem ferarum ſint redacti. Sed his multo ſunt efferatiores, raptores, auari, & qui impudicè ac libidinoſè & in deliciis vitam tranſigunt. *Multū incola fuit anima mea.* Atqui non multum. Fuerunt enim ſolùm 70. anni. Sed nō appellat multum propter multitudinem, ſed propter rerū difficultatem. Etſi enim ſit exiguum, videtur eſſe multum iis qui affliguntur. Ita etiam nos oportet affici: & quāuis hic paucis annis vixerimus, eos tamē multos eſſe putare propter futurorum deſiderium. Hæc dico, nequaquā vitā præſentē accuſans: abſit: ea eſt enim opus dei: ſed ad futurorum amorem vos excitās, & ne in rebus præſentibus lubēter verſemini: nec corpori affixi ſitis: nec ita afficiamini vt nōnulli è vulgo puſilli & abiecti animi, qui etſi per multos annos vixerint, eos paucos eſſe dicunt. Quibus quid eſſe poteſt à ratione alienius? Quid verò craſſius iis qui cæ

Mich. 7

Pſal. 11

Malorum cōſuetudo bonis eſt moleſtiſſima.

Mat. 17

Barbarorū feritas

Hier. 25 29

Vita præſens bonis lōga videtur, malis autem breuis.

lo propoſito, & iis bonis quæ ſunt in cælis, quę nec ocul⁹ *1. Cor. 2.*
vidit, nec auris audiuit, ore hiãte vmbras ſtupẽt, nec vo-
lũt vitę pręſentis Euripũ traiicere, in perpetuis fluctibus,
tẽpeſtatib⁹, & naufragiis volutati? At nõ ſic Paulus: ſed fe
ſtinabat & vrgebat, & vnum ſolum eum retinebat, nẽpe *Phil. 1.*
ſalus hominum. *Cum his qui oderũt pacem, eram pacificus: cum
loquebar illis, impugnabant me gratis.* Vidiſti quomodo oſten-
dit quàm graue ſit illic verſari. Non enim dixit, Cum iis
qui nõ habent pacem, ſed, Cum iis qui odio habent pacẽ,
eram pacificus. Vidiſti cõmodum afflictionis, vidiſti fru-
ctum captiuitatis. Sed nunc quis noſtrũ hoc poterit dice-
re? Rectè enim nobiſcũ agetur, ſi cum pacificis ſimus pa-
cifici. Hic autẽ etiam cũ iis qui pacem oderant, erat paci-
fic⁹. Quomodo ergo nos quoque in hac re rectè gerem⁹?
Si tanquã inquilini hic verſemur (Rurſus enim deduco o-
rationem ad ipſum argumentum) ſi vt hoſpites, ſi nullo
eorũ quæ ſunt præſentia, retardati. Nihil enim æquè pu- *Belli ac pu*
gnæ & belli cauſa eſt, vt amor præſentiũ, vt vel glorię, vel *gnæ cauſa*
pecuniæ, vel deliciarũ cupiditas. Quãdo hos omnes fu- *præcipua.*
nes præcideris, & animã nullo horũ retineri videris, tunc
videbis vndénã bellũ ducat principiũ, & vndénã ſit virtu
tis iaciendũ fundamentũ. Propterea iubet etiã nos Chri- *Matth. 10*
ſt⁹ oues eſſe inter lupos. Ne dicas, Hæc & illa paſſus ſum,
& ideo euaſi ſæuus & efferatus. Etiãſi, inquit, paſſus fue- *Mane ouis*
ris innumerabilia, mane ouis, & ita lupos ſuperabis. Hic *& lupos*
eſt improbus & profligatus, ſed habes tantas vires, vt vel *ſuperabis.*
malis ſuperior euadas. Quid eſt oue mãſuetius? Quid ve *ἀνηγμα.*
rò lupo agreſtius? Ille tamen ab hac ſuperabitur. Id autẽ
oſtenſum eſt in Apoſtolis. Nihil eſt enim manſuetudine
potẽtius, nihil lenitate validi⁹ ac firmius. Quocirca Chri *Matth. 10*
ſtus quoque iubet oues eſſe inter lupos. Deinde poſtquã
ſic dixit, tanquam non ſufficeret hæc manſuetudo, ouis,
inquam, ei quem vult ſe oſtendere diſcipulum, aliquid a- *Ibidem.*
liud adiicit, Eſtote, inquit, ſimplices ſicut columbæ. duo- *Manſue-*
rum manſuetorum & ſimplicium animalum miſcens mã *tudo vbi*
ſuetudinem. Ne mihi dixeris, eſt improbus, nec ferre poſ *maximè*
ſum. Tunc enim maximè oſtendenda eſt mãſuetudo, quã *oſtendẽda.*
do res nobis fuerit cum ſæuis & agreſtibus hominibus,
quando cum iis qui ſunt ab humanitate & manſuetudine

longè alieniſſimi. tunc eius virtus oſtẽditur, tũc eius munus & officiũ fructúſque clarè oſtẽditur. Cũ loquebar illis, impugnabãt me gratis. Alius autẽ interpres dicit, Et quia loquebar ipſis, bellabãt. vel hoc ſignificãs, Cũ iis qui oderãt pacem, eram pacificus: vel, quoniã ipſis loquebar ipſi me oppugnabãt. Quod autẽ dicit, tale eſt, In ipſo tẽpore collocutionis, quando maximè, inquit, oſtendebam charitatẽ, quando verba in primis amica emittebã, tunc efferabantur, tunc dolos & fraudes ſtruebant: ego tamen propriã oſtẽdebam virtutem, licet ij ita affecti eſſent. Ita etiam nos oportet affici, nẽpe licet nos eos amantes pulſent & feriant, licet nobis inſidiẽtur, nos noſtra oſtẽdere, illius parabolæ memores, quæ iubet nos eſſe tanquam oues & colũbas in medio luporũ, vt & illos meliores reddamus, & ipſi bona cæleſtia conſequamur. Quę detur nobis omnibus cõſequi gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

IN CXX. PSALMVM CANTICVM *graduum. Alius, Cantus in aſcenſiones.*

Chald. pro aſcenſionibus abyſſi

L*Euaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium meum mihi.* Alius, Leuo oculos meos in mõtes, vnde veniet auxilium meum. Vide rurſus animam quæ malis implicata nequit ſe expedire, & inuenire exitũ, & vult aſſequi ſolatium ad deum reſpiciens, ab his tentationũ commodis rurſus erigi & excitari, & ad ſupernum auxilium inuocãdum moueri, & ab omnibus quæ ad hanc vitam pertinẽt, abduci. Si enim Iudæi qui ſunt craſſi, & terræ affixi, ab afflictione captiuitatis adeò boni euadebant, & ad cælũ ita reſpiciebant: multò iuſtius eſt vt nos hoc faciamus in noſtris calamitatibus, & ad deum confugiamus, à quibus lõgè maior quàm ab illis perfectio requiritur. Illi enim tũc erant in mediis hoſtibus: & neque ciuitatẽ habebant, nec murũ, nec arcem, nec humanum auxilium, nec pecuniã, neque aliquid aliud eiuſmodi, ſed captiui & ſerui verſabãtur ſimul inter dominos & hoſtes. Calamitatum autẽ magnitudine oppreſſi, ad inuictam manum confugiebant: & ab humanis deſerti præſidiis, ex ea ipſa deſertione con-

ferebant ſe ad philoſophiam. Et ideo dicebant: Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Quæ ab hominib⁹ conferri poſſunt, omnia defecerunt, omnia perierũt, omnia procul receſſerũt. Vna, inquit, ſalus deinceps relicta eſt, quæ ſcilicet affertur à domino. *Auxilium meũ à domino qui fecit cælum & terram.* Vidiſti eos deum vbique quærere: è terra, è mõtib⁹, è ſolitudinib⁹ eum vbique viſione apprehẽdere. Vidiſti eorũ mentem fieri excelſiorem, & ſummã Dei prouidentiam ab eis vbique prædicari. Neque enim nequicquam hoc adiecit: Qui fecit cælũ & terrã, ſed hoc obſcurè ratiocinans, & dicens: Si fecit cælum & terram, poteſt etiam in aliena regione opem ferre, & vbique, etiã in barbaria, manum adiutricem præbere, & qui è patria expulſi ſunt, cõſeruare. Si enim hæc elemẽta verbo ſolùm produxit, multo magis nos poterit liberare à barbaris. Vides quomodo philoſophãtur, qui vel minus habent ſenſus quàm lapides, dũ in aliena regione verſantur, non ampli⁹ enim tẽpli, ſed cæli & terræ meminerunt. Vides quomodo mundi fabricationem, Deiq; ſapientiam & prouidentiam prædicant. Qui enim antea ligno dicebant, Deus meus es tu, & lapidi, Tu me genuiſti: nunc vniuerſi orbis terræ opificem agnoſcunt. Auxilium meum à domino. Non ab hominibus, nec ab equis, non à pecuniis, nec à ſociis, non ab artibus, nec propugnaculis. Auxilium noſtrum à domino. Hoc auxilium eſt inuictũ & inexpugnabile. Non ſolum autem inexpugnabile, ſed etiam expeditum & facile. Neque enim longè eſt proficiſcendum, non eſt blandiendum ianitorib⁹, non ſunt cõſumendæ pecuniæ, non legationes mittendæ, ſed poteſt quis domi manẽs hoc ad ſe auxiliũ attrahere ſi tantũ ſeipſum ſeiungens à rebus humanis, illi ſpei adhęreat, & alta reſpiciat, acréſq; & perſpicaces oculos habeat. Propterea enim hoc ſolũ animal deus rectũ creauit, & oculos illi in alto locauit, docẽs quod à ſenſilib⁹ oportet in altũ reſpicere. Solũ in hoc, animal eſt ita formatum: reliqua autẽ animalia prona ſunt, & terrã deorſum aſpiciunt. Hic autẽ in cælũ eſt erectus, vt quæ illic ſunt cõſideret, & in illis philoſophetur, & illa apprehẽdat, & oculos animę acres habeat. Quocirca dicebat quoq; quidã ſapiẽs, Sapiẽtis oculi

Sapien. 9.

Hiere. 2.

Pſal. 144

Eſa. 51. 55.

Hiere. 12.

Phil. 4.

Os hominis ſublime dedit.

Eccle. 2.

in capite eius. Hoc eſt, liberatus eſt ab omnibus inferioribus, per cælum vagatur, & contemplatur ſublimia. *Non det in commotionem pedem tuum, neque dormitet qui cuſtodit te.* Vides quantam à nobis exigit diligentiam id quod dicitur. Quia enim auxilij meminerunt, & ſupernam opem inuocant, adhortatur & conſulit, hoc propemodum dicens: Si velis id aſſequi, quæ tua quoque ſunt, conferas. Quid eſt autem quod conſulit? Audi: Nõ des in cõmotionem pedẽ tuum: hoc eſt, ne diuertaris, ne offendaris: & tũc habebis Deum manũ præbentẽ, nec te derelinquentẽ, nec dimittentẽ. A nobis itaque proficiſcuntur principia, & id ſitum eſt in noſtra poteſtate. Cum ergo id in noſtra poteſtate ſitũ ſit, quãdo volum⁹ aliquid aſſequi, oportet nos quoque noſtra cõferre, quæ ſunt parua quidẽ & vilia, ſunt tamen conferẽda. Ita enim vult Deus, nõ ocioſos, nec dormitãtes, non ſupinos, nec ſtertẽtes, ſed operantes, & ſtudiũ ac diligentiã adhibentes, ſeruare. Et ideo vndecima quoque hora conduxit. Et quidnã tanti momenti erant hora vndecima facturi? Id ſcilicet, vt operatio eſſet eis occaſio & cauſa coronarũ. Et ideo dicit: Non des in cõmotionẽ pedẽ tuũ, neque dormitabit qui cuſtodit te. Si tua prębueris, quæ ſunt illius quoq; ſequentur. Ex hoc id quoque oſtenditur, quòd etiãſi noſtra afferamus, ſic tamẽ eius quoque egemus auxilio, vt in tuto ſimus, vt maneam⁹ firmi & immobiles. Quis eſt autem qui pedem dat in commotionẽ? Qui res fluxas & caducas aggreditur, & quorũ baſis minimè firma eſt, cuiuſmodi eſt amor pecuniæ, cuiuſmodi eſt deſiderium earum rerum quę ad hanc vitam pertinent: & ideo frequenter ſubuertuntur & decidunt, & de rebus maximis periculum ſæpe creant iis qui illa poſsident. Illa enim nunquam ſunt firma ac ſtabilia: nũquam ſunt immobilia, ſed ſemper mutantur, transferũtur, & magis quàm fluctus perturbãtur, & quauis arena imbecilliora ſunt, & magis perfluunt. *Ecce non dormitabit, neque dormiet qui cuſtodit Iſrael.* Si te, inquit, ita cõparaueris, non dormitabit, neque dormiet. Hoc eſt, Nõ derelinquet, nõ ſinet, nõ dimittet nudũ & deſertũ. Hoc autem volẽs ſignificare, non abs re poſuit illud, Qui cuſtodit Iſrael. Hoc eſt autẽ quod dicit. Si hoc eſt eius perpetuũ munus, vt tot retro antè actis

Non det, μὴ δῷς, ne des, neque dormitet, οὐ νυστάξει, nõ dormitabit.

Arbitrij noſtri libertas.

Matt. 20

2.*Cor.*3.

Pedem in commotionem dare, quid.

Mundanarum rerũ inſtabilitas.

ſæculis,& à tuis maioribus te in tuto collocet, à ſuo non diſcedet officio, & id quod cõſueuit facere, non deſeret, niſi tu dederis in commotionem pedem tuũ. Neque verò ſolùm nõ deſeret,ſed te etiam cum magna ſecuritate defendet. Et ideo ſubiungit dicens, *Dominus cuſtodiet te,Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam*. Alius,iuxta manum dexterã tuam. Erit,inquit,defenſor tuus,adiutor,auxiliator. Vides quomodo hic quoq; te vult in opere exerceri. A metaphora autem eorũ qui ſtant in acie,ſtabit ad manum tuam dexterã,vt ſis inexpugnabilis,vt gnauus ac ſtrenuus,vt valens & potens,vt trophęũ erigas,vt referas victoriam. Quoniã autem ea eſt maximè,per quam omnia agimus,non ſolùm tibi aſsiſtet,& tibi opem feret,ſed etiã proteget. Et rurſus per ea quæ ſunt apud nos,Dei auxiliũ exprimit: & omnibus numeris abſolutam cuſtodiã, & maximè propinquum auxilium, per dexterã & protectionem oſtendit. *Per diem Sol non vret te, neque Luna per noctem*. Vbinã autem hoc factũ eſt? Quando egreſsi ſunt ex Ægypto, & degebant in ſolitudine. Hic autem dicit magnam ſecuritatem. Eſt autem veriſimile,eos etiam cũ tũc redirent,eiuſmodi aliquod miraculum fuiſſe conſecutos aliquo alio modo. Volens ergo largè & copioſè oſtendere eius prouidentiam,quòd non ſolùm liberat à malis,imò ne ea quidem ſinit perpeti quæ ſolent accidere hominibus,hoc ſubiunxit. Eſt enim eius auxilij liberalis & effuſa ſuppeditatio,& quæ verbis exprimi nõ poteſt benignitas,quæ non pro modo noſtræ neceſsitatis ſuum præbet auxilium,ſed remunerationibus noſtra quoque poſtulata ſuperat. *Dominus cuſtodit te ab omni malo. Cuſtodiet animam tuam Dominus*. Qui enim ne hæc quidẽ parua ſinit tibi afferre moleſtiam, ſed eouſque extendit ſuam curã & prouidentiam,multo magis efficiet vt ab aliis expugnari nequeas. Quicquid enim inuadit moleſti & aſperi,cedit dei nutui. Quæ quidem non inſunt in hominibus. Nam & ſi ſæpe ab hoc malo liberauerit,ab alio nõ potuit:vel ſi potuit quidem,noluit. Sed ſi Dei manus valida eſt & omnipotens,quodcũq; inuaſerit,profligare poterit, & te liberare ab omnibus. *Dominus cuſtodiet introitum tuum & exitum tuum ex hoc nunc & vſque in ſæculum*. Alius interpres dicit,

ἐπὶ χεῖρα.

Exod. 13

Ephe. 3.

Acceſſum tuum. Vidiſti eius perpetuum auxilium vbique adeſſe, introeũti, exeũti. Quid poteſt cũ hac charitate cõferri? Quid cum hac humanitate? Hic quidem certè omnem vitam ſignificat. In his enim vita vniuerſa cõſiſtit, nẽpe in ingreſſu & exitu. Et id volens apertius ſignificare, ſubiunxit, Ab hoc nunc & vſque in ſæculum. Nõ vno, inquit, aut duobus, aut tribus, aut decem, aut viginti, aut cẽtum diebus, ſed perpetuò. Quod quidem non ineſt hominibus, ſed multæ ſunt rerum mutationes frequentes traductiones, & cõtinuæ viciſsitudines. Hodie amicus, cras inimicus. Hodie fert opem, cras verò te deſerit. Sæpe autem non ſolùm deſerit, ſed etiam oppugnat, & inſidiatur quouis hoſte grauius: ſed quæ dei ſunt, manent immobilia, perpetua, immortalia ſtabilia, ſine carẽtia. Vt ea ergo aſſequamur, noſtra quoque afferam⁹, vt magna ſecuritate fruamur, & bona futura adipiſcamur in Chriſto Ieſu Domino noſtro: Cui gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Iob 13. Hominis amor, ἰνεῖ τὸς quidam. Pſal. 109 Heb. 1.

IN PSALMVM CXXI.

Lætatus ſum in iis quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus. At nunc multi verbũ ægrè ferunt: & ſiquis quidem ad equorũ curricula, vel ad theatra iniquitatis aſcendens vocauerit, multi concurrunt: ſed ſi ad domum orationis, pauci ſunt qui non cunctentur. At non ſic Iudæi. quo quid poſsit eſſe grauius, quando illis negligentiores cernuntur Chriſtiani? Vndenã autem factũ eſt vt ij eſſent tales? Rurſus dico, A captiuitate facti ſũt meliores. Hinc ij qui antea nauſeabant, & templum quidem, & diuinorũ eloquiorum auditionẽ dimittebant, ſeipſos autem montibus & ſyluis & collibus & plurimæ impietati dedicabãt, ab illius cultus deſiderio ceſſarunt, & ad hãc promiſſionẽ incenduntur, eriguntur, conſiſtunt, & animo lætantur. Quoniam enim fame & ſiti laborauerant, non fame panis, & ſiti aquæ, ſed audiẽdi verbi Domini: hoc ſupplicio caſtigati, cum maiori deſiderio ea requirũt à quibus exciderant. Ita etiam vel ipſum ſolum amplectebantur, dicẽtes, Complacuerunt ſeruis tuis lapides eius, & terræ eius miſerebuntur. Et rurſus, Quando veniam & apparebo ante faciẽ Dei? Et rurſus, Recordabor tui de terra Iordanis

In iis quæ dicta ſunt mihi, ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι propter eos qui dixerunt. 3. Re. 14. 20. 4. Re. 17. Eſa. 65. Oſee 4. Amos. 8. Pſal. 101 Pſal. 41. Ibidem.

& Hermoniim à mõte modico. Et rurſus: Hæc memini & effudi ſuper me animam meã. Quidnam autem, dic mihi, meminiſti? Quòd trãſibo in loco tabernaculi admirabilis. Hoc eſt, quãdo tranſibo ad choreas ac magnos conuẽtus, & illum Dei cultum ac ceremonias. *Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem.* Alius, Lætatus ſum cũ dixiſſent mihi, In domum Domini venimus. Steterunt pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalẽ. Vidiſti inſignem voluptatẽ, perinde ac ſi reb⁹ ipſis fruerentur: vel ad ipſa verba gaudebant, magno deſiderio amplectentes orationis domũ & ciuitatem. Ita Deus ſemper facere conſueuit. Quãdo enim bona habentes non ſentimus, eiicit ea è noſtris manibus, vt id quod efficere non potuit vſus fructus, efficiat priuatio: quod ipſis etiã vſu venit, amplectentibus ciuitatem, templum amplectentibus, quòd patria recepiſſent magnas gratias agẽtibus. *Hieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas.* Ali⁹, Ædificatam vt ciuitatem. Vel ergo ex ſeptuaginta ſententia hoc ſibi vult, quòd ædificabitur Hieruſalem vt ciuitas, eo quod dicitur, ſignificante tempus quod præceſsit ædificationẽ: vel, vt vult alius interpres, Recepimus Hieruſalem quæ ædificata eſt vt ciuitas. Quia enim tũc erat maxima ſolitudo ciuitatis, erátq; tũc euerſa & diruta, diſturbatis arcibus, & diſiectis mœnibus, & veteris patriæ ſolùm manebant reliquiæ, cum reuerſi eſſent & vidiſſent ſolitudinem, antiquam proſperitatem reuocabãt in memoriã, & eius narrabant encomia, referentes, quòd quæ erat clara & illuſtris, & habebat frequẽtem eccleſiã, & principes, & reges, & pontifices, erátq; pulcherrima & longè ornatiſsima, ad tam turpem & deformem ſpeciem redacta ſit. Quòd autem ita ſit, audi quæ ſequũtur. Hieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas. Tunc enim nondum erat ciuitas. Clarum eſt autem etiam ex eo quod ſubiungit, *Cuius participatio eius in idipſum.* Dicit enim eius frequẽtia, tuta, & conſtipata ædificia, & nihil in ea fuiſſe deſertũ, ſed omni ex parte denſam, perfectam, coactã & coagmẽtatã fuiſſe ante captiuitatem. Et ideo quidam interpres dicit hoc ſignificãs, Habens continentiam. Deinde aliud quoque dicit eius encomium, *Illuc enim aſcenderunt tribus tribus Domini, teſtimonium Iſrael ad confitendum nomini domini.* Hoc

Pſal. 41.

Priuatio bonorum, ſenſum eorũ efficit quo vſusfruct⁹ nõ efficiebat.

Hieroſolymæ vrbis celebritas. enim maximè ornabatur ciuitas, nõ tã propter magnitudinem & ædificia, quã ꝙ oẽs illic cõgregabãtur, ſeu ſenatus haberetur ſeu concio, ſeu de re aliqua deliberaretur. Quoniã enim illic erat tẽplũ, & oẽs illic peragebãtur ritus & ceremoniæ, & illic erãt ſacerdotes, & leuitæ, baſilicæ, adyta, & veſtibula, & ſacrificia, & altare, & feſta, celebréſq; cõuentus, preces, & auditiones, & vt ſemel dicã, illic cõſiſtebat tota forma reipub. oportebat illic tribus, maximè ter in anno colligi, in feſtis publicis & ſolẽnibus, in paſchate, pentecoſte, & ſcenopegia, ſeu feſto tabernaculorũ. Neque enim licebat alibi. Dicẽs ergo eius encomiũ, dicit: Illuc enim aſcenderũt tribus. Et alius, Illuc aſcẽderunt ſceptra. Nõ dixit autem ſolũmodo tribus, ſed tribus domini. Omnes tribus erant domini, nec tamen eis ideo licebat hæc in ſua patria peragere, ſed eo honore affecta erat metropolis, quæ omnes cogebat & attrahebat ad ſeipſam. Hoc autem fiebat vt id eis eſſet cauſa dei cognitionis, ne ſi quoquouerſus vagarentur, occaſio ſumeretur viáq; muniretur ad cultum ſimulacrorũ. Et ideo illic ſacrificare, illic orare, illuc conuenire, diéſque feſtos iuſsit peragere, loci anguſtiis aberrantẽ eorum mentem, & ad impietatem tendentẽ, coërcens, refrenans, & reprimens. Quod quidẽ ipſe quoque ſignificans, dicebat: Tribus domini, teſtimoniũ Iſraël. Quid eſt, teſtimonium Iſraël? Teſtimonium maximũ, argumentum, probatio dei prouidẽtiæ, vt nulla relinquatur excuſatio iis qui deſciſcunt, qui reſiliunt, & ad ſimulacra cõfugiunt. Eius enim prouidentiæ, potẽtiæ, ſapientiæ hoc erat argumentũ maximũ. Illic enim legebatur lex, quæ rerum olim præclarè geſtarũ & veteris hiſtoriæ continebat narrationẽ. Illic etiã ad charitatem conſtringebãtur dum inter ſe haberent cõſuetudinem. Quæ enim celebrabãtur feſta, vt inter ſe congrederentur, cauſa erat, & maior metus, & viuida pietas, & alia bona innumerabilia ex eo proficiſcebãtur, ꝙ ſimul in ciuitate conuenirent. Ad cõfitendũ nomini domini. Hoc eſt, ad gratias agendas, ad colendum, orandum, offerendum, ſacrificandum, quæ ipſos deduxerunt ad pietatem, & accuratam eorum reipub. diſciplinã effecere tutiorẽ. *Quia illic ſederunt ſedes in iudicio, ſedes ſuper domum Dauid.* Ecce dicit

Iudæorũ conuentus ter in anno.

Exod.32
2.Para.8
Deut.12.

Cur Hieroſolymis ſolũ ſacrificare, orare, &c. licebat.

Teſtimonium domini.

Deut.31.

Feſtorum conuẽtuũ vtilitas.

etiam aliam ciuitatis excellentiã. Quænã ea eſt? quod illic eſt regia. Hoc enim ſibi vult illud, quoniã ſederunt ſedes in iudicio, ſedes ſuper domum Dauid. Alius, domus Dauid. Illic enim duplex erat principatus, & ſacerdotũ & regum, vno vinculo coniunctus, cum veluti quadã duplici corona & diademate ornaretur ciuitas per hæc omnia. Illic iudices, ad quos quæ multorum captum ſuperabant, referebãtur. Siqua enim lata eſſet ſententia in aliis ciuitatibus, de qua dubitaretur, vt euenit in appellationibus, ad iudicum qui erãt Hieroſolymis cognitionem, ſententiam referebant. Illic autem accipiebatur ſolutio. Sed erant quidem antiqua huiuſmodi: quæ autem nunc ſunt, ſunt his multò grauiora. eſt enim ſumma ſolitudo, ruina, euerſio, conflagratio, paucæ domorum reliquiæ, triſtis & miſerabilis ſpecies, & quæ ſolùm habet monimentum & obſcura quædã veſtigia prioris fœlicitatis. Quocirca nõ concludit orationem rebus miſeris & triſtibus, ſed ad lætiorum ſpem eos reducit, dicens, *Rogate quæ ad pacem ſunt Hieruſalem.* Quid eſt, Rogate quæ ad pacẽ ſunt Hieruſalẽ? Pro eo quod eſt, petite & poſtulate. Alius autẽ dicit, Amplectimini, aut ſaluta te Hieruſalẽ. Hoc eſt, Rogate vt ea redeat in priſtinã proſperitatem, vt liberetur à bellis frequentibus, vt deinceps ſecuritate fruatur. Vel hoc ergo dicit, vel prædicit: Rogate quæ ad pacem ſunt Hieruſalem. Hoc eſt, Pax ei ſuccedat. *Et abundantia diligẽtibus te.* Alius, Quieſcãt. Alius, Iucũditate afficiãtur, qui te diligũt. Hîc eſt magna copia proſperitatis, quãdo non in ea ſolùm bona conſiſtunt, ſed etiã qui eã diligunt, iis fruuntur. Quod quidem in prioribus tẽporibus ſecus fiebat. Qui eã enim odio habebant, & oppugnabant, ij plurimum poterant, & erant aliis clariores, & cum facilitate trophæa erigebãt. At nunc ij qui te diligunt, in magna erunt ſecuritate. Qui tecum, inquit, iiſdem tenentur munimentis. Eos autẽ dicit qui vel erãt eorũ fauturi partibus, vel etiã ipſos ciues. *Fiat pax in virtute tua.* Alius, In propugnaculo tuo. Alius, in ambitu tuo. Quid eſt in virtute tua? In ſubſtãtia tua, in iis quę in te habitãt, in proſperitate tua. Quoniã enĩ bellũ res eſt exitioſa, ídq; eã perdidit, ei pacẽ precatur. *Et abundantia in turribus tuis.* Alius, In regiis tuis. Alius, Iucũditas.

In Hieruſalẽ principat' duplex, ſacerdotum & regum.

Deut. 17.

Hebr. Rogate pacẽ.

Chald. pace.

Chald. Sedeant in tranquillitate amatores tui.

συμπεφραγμένοις.

Hebr. In regiis palatiis.

Hebr. In regiis palatiis. alius, quies. Non ſolùm enim prædicit futurã à malis liberationem, ſed etiam innumerabilium bonorum acceſsionem, pacem, abundantiam, fertilitatem. Quid enim iuuat pax, quãdo in paupertate, fame, & mẽdicitate viuũt? Quid autem iuuat abundantia, quando bellum ingruit? Et ideo eis vtraque hæc bona prædicit fore, vt & eis adſit abundãtia, & ea ſecurè fruãtur propter pacem. *Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacẽ de te.* Vel vicinos dicit, qui eorum caſu lætati fuerunt, & optat vt fiat pax, vt illi quoque deprimantur & cognoſcant dei potentiã. Vel fratres eos dicit, qui ciuitatem inhabitãt Propter fratres ergo meos & proximos meos rogo vt fiat pax, vt vel tandẽ reſpirent cum calamitatibus facti ſunt meliores. *Propter domum domini dei noſtri quæſiui bona tibi.* Quoniã dixit, Propter fratres meos & proximos meos, oſtẽdens ſe hoc nõ precari propter illorũ meritũ, ſed vt illos maiori beneficio afficeret, ſubiunxit, Propter domũ dei noſtri. Hoc eſt, propter gloriam eius opto pacem, vt eius cultus rurſus redeat, & doctrina augeatur., Alij enim tẽpore captiuitatis nati ſunt, alij verò fuerũt teſtes & deſcenſus & reditus. Dei autem cultu peracto hæc omnia diſcebãt à ſenioribus, fœlicitatẽ ſcilicet eorum, & proſperitatem, & ꝙ cũ tot rebus ſecundis vterentur, iis exciderint. Vides quomodo eorũ reprimit arrogantiã, ne exiſtimant ſe bona recepiſſe vt qui ſatis pœnarum dederint, ſed ſciant quòd propter dei gloriam in ſuam patriam reuerſi ſunt: & cũ id didicerint, maneant cum ſumma ſecuritate, ne peccantes eadem rurſus experiantur. *παραινέσις.* Hæc ergo nos quoque cũ ſciamus, maximè quidem operam adhibeamus ne labamur: ſed ſi in peccata quandoque inciderimus, ſtudeamus celeriter reſurgere, & non in priora recidere, ne ea audiamus quæ fuerunt *Ioan. 5.* dicta paralytico, Ecce ſanus factus es, noli amplius peccare, ne quid deterius tibi contingat. Propterea enim ſic dixit, & bonos docens vt virtutem ſecurè conſeruent, & qui liberantur à peccatis, in optima mutatione maneant, vt omnes communiter bona cæleſtia conſequantur. Quibus detur nobis omnibus frui gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & potentia in ſecula ſeculorum, Amen.

DE EO QVOD SCRIPTVM EST IN *Pſalmo cxxi. Fiat pax domine in virtute tua, & abundantia in turribus tuis, Homilia incerto interprete.*

DOminus noſter Ieſus Chriſtus, qui voluit oſtendere viam recentem, per quã & in qua incederemus ſine ceſſatione: oſtẽdit & doctrinã ſalutis, per quã perueniremus ex captiuitate peccatorũ ad plenitudinem virtutum. Audite fratres dilectiſsimi primã beatitudinẽ in octo beatitudinibus quas dominus cõmemorauit in ſancto euangelio, hanc poſuit, dicens: Beati pacifici, quia filij dei vocabuntur. Et venit in articulo paſsionis ſuæ, quã hæreditariã miſit toti mundo, dicens: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Nam modò hoc cãtauimus ex verbo prophetico, dicentes, Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te. Iſta pax multipliciter intelligitur. Eſt & pax malorum. Sed pax noſtra ita nobis cõcordat, conquadrat, ita vndique lucet, vt totum concordet, ſplendorem poſsideat, totam claritatẽ obtineat. Audite, quæ eſt pax noſtra? Chriſtus eſt, qui tulit parietem inimicitiarum qui erat inter nos & deum, & reconciliauit nos patri: quia ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Ecce radix pacis noſtræ. Exinde ſurgit vt pacem habeamus cum omnibus hominibus, ſuſtineamus inquietos, arguamus ſuperbos, corrigamus elatos, toleremus infirmos: & cùm iſta fiunt, fœcundatur in nobis pax. Surgit alia pax, vt non litiget caro noſtra contra animam noſtram, ſubdantur omnes voluptates & ſtimuli carnis quæ militant contra nos, & poſsident membra fragilia, exagitant habitatorem, qui eſt ſpiritus noſter. Spiritus concupiſcit aduerſus carnem, caro aduerſus ſpiritum. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur, vt nõ ea quæ volumus, faciamus. Videtis quanta eſt diſcordia cum ſpiritu & carne? Cũ ergo iſta ſubdita fuerit ſpiritui, tunc erit pax. Nam audite illũ qui bellum gerebat in corpore ſuo, quomodo ſine verecundia exclamat, dicens (cùm iam præterita diceret, & miſerias carnis non taceret) Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Præmiſerat enim, & dixerat: Scimus enim quia lex ſpiritualis eſt, ego autẽ carnalis ſum,

Mat. 5. *Ioan. 14.* *Pax noſtra Chriſtus.* *Epheſ. 2.* *Gala. 5.* *Ibidem.* *Rom. 7.* *Ibidem.*

venundatus ſub peccato: quod enim operor, ignoro. non enim quod volo, hoc facio. Si autẽ quod nolo hoc ago, cõſentio legi, quoniã bona eſt. Nunc autẽ iã nõ ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatũ. Scio enim, quia nõ habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum: nã velle adiacet mihi, perficere autem bonũ nõ inuenio. Inuenio igitur legẽ mihi volenti facere bonũ, quia malũ mihi adiacet. Condelector enim legi dei ſecundũ interiorem hominem: video autẽ aliam legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantẽ me ſub lege peccati, quæ eſt in mẽbris meis. Et, vt dixi, redit in ſe, & ad ſe, & videt fœneam carnem caſibus plenã, caducã, minus ſtabilem, & exclamat rugiens à gemitu cordis, dicẽs: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et confugit ad illã ſingularem miſericordiã, dicens: Gratia

Ibidem. dei per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. De iſta ergo pace quam videbat propheta ſano cordis oculo, dicebat: Fiat pax in virtute tua, & abũdantia in turribus tuis. Tũc res gradibus interioribus ordinatæ ſunt, nec poſſunt aſcẽdi vſque ad ſummum, niſi gradatim. Tunc ergo erit abundantia virtutum in nobis, ſi trãſierimus vitia, & ſaltus fecerimus à malis, & gradibus aſcẽderimus ad virtutes, vt ſcala illa virtutũ perducat nos vſque ad abũdantiã turris, id eſt plenitudinẽ virtutis. Gradus faciebat, quãdo in virtutibus tripudiabat Dauid, in victoria triumphabat, de viribus ſuis non præſumebat, & totũ quod erat, deo aſsignabat. Nam vicit homo iracundiã per manſuetudinem: primum gradum aſcendit. Recõciliatus eſt fratri propter pacem: ſecundum. Humiliauit ſe, ne inuiſcata mẽte deo munera offerat cũ inimicitia fratris: tertiũ gradum aſcendit.

Gradus virtutum Quartum gradum aſcendit, qui vicit tenacitatem ex diſpenſatione pauperum, permanens in largitate. Per pietatem quintum gradum aſcendit. Qui malum pro malo nõ reddit malis, ſextum gradum aſcendit. Qui orat pro inimicis, ſeptimum gradum aſcendit. Qui paratus eſt amittere ſubſtantiã ſeculi ex amore dei, octauum gradũ aſcendit. Qui obtinet charitatem, in caput turris peruenit. Iſta eſt ergo abundantia de qua dicebat propheta, ſicut & modò cãtauimus, Fiat pax in virtute tua, & abundantia in

turribus

turribus tuis. Sequitur, *Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te.* Qui ſunt fratres noſtri, niſi quos demõ ſtrauit ipſe ſaluator, cùm mater eius & fratres ante ianuã ſtarent, & nunciatũ ei fuiſſet, Ecce mater tua & fratres tui ſtant foris, quærentes te videre? Et ne videretur ab aduerſariis carnem magis proximam ſibi amare, quam ſuſceperat non ex indigentia, ſed ex voluntate, ait dicenti ſibi, Et quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Et extendens manum in diſcipulos dixit: Hi ſunt mater mea, & fratres mei. Et qui fecerit voluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ille mihi frater, ſoror, & mater eſt. Ergo propter fratres noſtros, & propinquos noſtros, non carnis propinquos, non fratres ſeminis iſtius corporis: ſed illos fratres, qui voluntatẽ dei faciũt, qui vitã ſtudent habere purgatã, qui diſplicent ſibi, & placẽt deo, propter iſtos fratres, & propter iſtos propinquos loquimur pacẽ, & quærimus bona à deo. Sic enim ſequitur: Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacẽ de te. Ergo iſte dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt caput noſtrũ, de credentibus ſibi dicebat, & ſibi inhærẽtibus. Et nos poſſumus dicere in charitate Chriſti de ſeruis dei pudicis, ſanctis, & immaculatis, qui ſunt fratres noſtri, ſi tamẽ viuamus ſicuti vixerũt, vel ſequamur veſtigia eorũ, qui ita viuũt, vt audeamus dicere fratres de bonis, qui ſumus mali. Sed in noĩe Chriſti non deſperamus nos quotidie in melius proficere, & eſſe boni, qui aliquando fuimus mali, & dicere cũ bonis, Propter fratres meos & propinquos meos loquebar pacẽ de te. Ecce modò loquimur pacẽ de deo, vt ſuperius ſignificauit, pacẽ illam multiplicẽ, ſyluoſam & ſpacioſam, quò ſe omnis homo tranquillus tollit, & ab æſtu iſtius ſeculi ſub vmbra opaca & condenſa requieſcit. Ibi enim ſub vmbra eius cũ requieuerimus, & fuerimus, & mãſerimus, loquemur pacẽ de deo. Vbi pax eſt, tẽpeſtas nulla eſt, obſcuritas nulla eſt, nox nulla, tenebræ nullæ. Hæc eſt pax clara, modeſta, ſimplex, idonea, fundata. Ergo fratres tenete pacẽ, poſsidete charitatẽ, permaneat vobiſcũ pax iſta. Sed nunc dat ſe amicis ſuis, qui oẽs delectationes, voluptates, cupiditates, aduerſitates vincũt, calcant, aſcẽdũt, perueniũt. Si agnouiſtis expoſitos verſiculos, quos modò propitio deo

Fratres noſtri qui ſunt.
Luc. 8.
Mat. 7.
Col. 1.

pro ſalute noſtra cãtauimus, eritis imitatores, & nõ tantũ
1. *Cor.* 11. doctores, ſed factores. Dicamus quod ait apoſtolus, Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti: quia ſancta imitatio q̃ bona, vt vſque ad ſocietatẽ Chriſti perueniat. Fiat ergo in nobis pax in virtute eius, nõ in viribus noſtris, vt iã non litigent duo in corpore noſtro. i. caro & ſpiritus: ſed ſubdatur caro ſpiritui, vt in agone cõtendẽtes, ab omni-
Philip. 3. bus erroribus abſtineamus, vt iã ſequamur ad palmã ſupernæ vocationis dei, præterita obliti, in ea quæ antè extenti, & occurrat nobis iam non certantibus, ſed victoribus brauiũ illud æternitatis, corona immortalitatis, quã præparabit deus metuentibus ſe. Amen.

HOMILIA IN PSAL. CXXII.

Incerto interprete.

Afflictio purgandis accõmoda.

A*D te leuaui oculos meos, qui habitas in cælo.* Proſunt nonnunq̃ ſupplicia, & tribulationum ſarcinis animi ſæpius corriguntur. Ecce enim Iudæi qui ſemper habebant oculos infixos in terra, qui humilia cogitabant, qui Ægyptiorum & Aſſyriorum confidebant auxilio, qui murorũ propugnaculis tegebantur, qui cumulo fulgentis auri tumebant, poſt captiuitatẽ ſuam, poſt ruinam patriæ omnibus priuati deliciis, ad inuictam dexterã confugerunt, & terrenis cogitationibus ſpretis excelſa poſtulabant, & euerſo templo ad cælum oculos eleuauerũt, & de cælo dei miſericordiam flagitabãt, & de deo ſubſidium ſuæ captiuitatis implorabant. Et nemo miretur ꝙ deus dicitur in cælis habitare. non enim tanq̃ cõcluſus eſt alio loco, nec aliquibus limitibus occupatus, ſed in cæleſtibus poteſta-
2. *Cor.* 6. tibus requieſcens. Nã & in hominibus habitare dicitur, ſicut ait: Inhabitabo in vobis, & inambulabo in vobis. Igitur iſti apud Barbaros multarum ſectarum imbuti ratio-
δογμάτων puto. ne, valuerunt ſcire, ꝙ vbique deus ſubuenit inuocatus, & eam propheta nouam conuerſationẽ, id eſt, eccleſiæ iam radiare perſpicit, & locorum obſeruationem ſenſim, & figuratim imitandam eſſe teſtatur. *Sicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum, & ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ: ita oculi noſtri ad dominum deum noſtrum, donec miſereatur nobis.* Perſpice ſtabilem reuerentiam, incommotam fidem, non paruo tẽpore ſeſe rogaturos pollicentur, ſed perenni

deprecatione ſeruaturos oſtendunt:& ideo ſe ſeruulis cõ-
pararunt quibus omnis ſpes in dominorũ cura cõſiſtit,
nec aliunde præſidium eſt. Quippe cùm ſine dominorum
ſolicitudine alimoniã ſibi præparari, veſtimẽta ſuppedita
ri,omnémq; cõmoditatis curã nõ deeſſe cõfidunt. Et hæc
à domino donec receperint,nõ recedũt:& cũ acceperint,
gratias cõfitẽtur,& hæc perpetuò gerũt. Dauid igitur de-
monſtrare feſtinans ꝙ à deo ſolo ſolatiũ poſtulant, & ꝙ
perpetuo deprecãtur, & ꝙ nulla ſpe niſi dei miſericordia
conſolantur, & ꝙ ſua bona tanq̃ ſeruorũ peculia ipſi de-
beutur:poſuit ſerui & ancillæ perſonã, & qui antea inui-
tabantur ad deũ,& nimio elati faſtidio,nõ obtẽperare cu
rabant,ſola calamitate corriguntur,& captiuitate mutã-
tur,& ſe ab eo nunq̃ receſſuros pollicẽtur, donec eius mi
ſericordiã mereãtur.Donec,inquit,miſereatur nobis.Nõ
dixit,donec mercedẽ reddat,aut donec vicẽ reſtituat:ſed,
donec miſereatur nobis.Et nos ergo cõtinua deprecatio-
ne debemus inſiſtere,& ſi acceperimus, & ſi nõ acceperi-
mus,tamen non recedamus.Nã cũ hoc facis,incunctãter
accipies . Nã ſi illius impij iudicis agreſtẽ mentem vnius *Luc.18.*
viduę aſsidua verba flexerunt:tu quam veniã poteris pro- *παραίνε-*
mereri,ſi ad fundendas preces aliquo fueris faſtidio ſupe *σις ab ex-*
ratus? inſpice famulos dominorũ veſtigiis inhærentes,& *emplo.*
ab ipſorum nutu ſolicita obſeruatione pẽdentes, hos imi
tare,hos ſequere.Obſequiũ domino,quod debes,exolue,
& ſeruitio tuo cũ placare feſtina,& omnia prætermittens
illius præcepta conſerua,& facilè poteris ſentire quæ po-
ſcis. *Miſerere nobis domine,miſerere nobis: quoniam multum reple-
ti ſumus deſpectione,multum repleta eſt anima noſtra.* Vidiſti mẽ-
tem dolore cõtritam, ſaluari ſe miſericordia deprecatur,
& ingenti ſe mole ſupplicij laborare proclamat, ſicut &
Daniel ait: Quoniã diminuti ſumus vltra omnes gentes *Dan.3.*
ſuper terram.Hoc & Iudæi clamabant,Omnes terminos
calamitatis exceſsimus,amiſimus patriam,perdidimus li
bertatem,ſeruitutis iniuria ſubiungamur,captiuitatis vin
cula ſentimus, barbarorum tenemur obſequio, cõtempti
viuimus, ſuſpecti anhelamus, fame conterimur, ſitis ra-
bie laceramur, omne tempus tormentis exemptum eſt:
ideo ſubueni,miſerere:multum repleta eſt anima noſtra.

Et ipſa, inquit, anima iam defecit calamitatũ cõtinuatione tantarum. Et multi quidẽ tolerabiliter patiũtur aduerſa, nos autẽ etiam ſolatium ſufferentiæ amiſimus, lugemus, lachrymamur, lamentatione cõterimur. Et quoniam datis ſibi honoribus nõ ſunt vſi cõpetenter, ſed largitatis beneficiis abuſi vixerũt, cõtrariis corrigũtur. Et hoc deus vbique facit. Sic & Adã cùm paradiſum vtiliter habitare noluiſſet, pulſum è paradiſo emẽdauit: & coniugẽ pari honore gloriatã, poſtea ſeruitute deterioratã, vtilem meliorémq; conſtituit. Sic & Iudęos libertate ſuperbos, deliciis faſtidioſos, iugo reddidit ſeruitutis, vt captiuitati dediti, & iniuriis traditi corrigantur. *Opprobrium exprobrantibus, & deſpectio ſuperbis.* Hoc frequenter admittitur, hoc quotidie comprobatur. Semper ſuperba cogitantes, repentina humilitate obruuntur. Nihil enim ſuperbia deteſtabilius, nihil arrogantia crudelius reperitur. Propter hãc tentationes, propter hanc dolores, propter hanc gemitus, propter hanc mortale corpus eſt, propter hanc cordibus ſolicitudines ingeruntur, vt anima vndique tormentis obſeſſa, & crebris refrenata ſuppliciis, ſuperbiæ cacumina derelinquat? Non ergo turbemur aduenientе forſitan aliqua tentatione, cũ ſciamus hãc eſſe pro nobis: ſed prophetæ verba teneamus, qui dicit: Bonũ mihi dñe, ꝙ humiliaſti me, vt diſcerem iuſtificationes tuas. Calamitatem pro remedio, & vulnus pro medela ſuſcipiamus, & tentationẽ prodeſſe noſcamus, vt refici quiete poſſimus, per dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, viuentem, & regnantem cum patre & ſpiritu ſancto in ſecula ſeculorum, Amen.

Vexationis vtilitas. *Gen. 3.* *γνώμη.* *Pſal. 118.*

IN PSALMVM CXXIII.

N*iſi quia dominus erat in nobis.* Quod ſæpe dixi, hoc quoque nũc dico, nec ceſſabo dicere, magnũ eſſe fructũ captiuitatis, & ad philoſophiã deducere poſſe eos qui attendunt. Ecce enim qui ad ſimulacra currebant, & deũ cõtemnebant, & in impietatẽ impegerant, quid dicũt nunc poſt captiuitatẽ? & quomodo ſalutẽ ſuam deo aſſcribunt? Quinetiam propheta, tanq̃ choragus optimus, eadẽ eis iubet frequẽter dicere. Poſtq̃ ergo primus dixit, illis quoque præcipit vt magiſter diſcipulis, dicere. *Dicat Iſrael, niſi quia dominus erat in nobis, dum exurgerent homines in nos, fortè vi*

Captiuitatis bono Iudæi vitarũt idololatriam

nos deglutiſſent nos. Erant enim inermes, nudi, captiui, & ſerui, & nuper à malis liberati, & vrbẽ habebant immunitã, imò verò ne ciuitatẽ quidem, & poſt reditum erant prædę omnibus expoſiti, ſed fuit eis deus pro muro & arce. Hoc ipſum nos quoque dicamus: Niſi quia dominus erat in nobis, vtique viuos deglutiſſet nos. Quid enim non feciſſet noſter inimicus diabolus, niſi dominus fuiſſet in nobis? Audi quid Chriſtus dicat Simoni: Simon, Simon, quoties petiit te ſatanas cribrare ſicut triticũ: & ego oraui pro te, ne deficiat fides tua. Eſt enim improba belua & inſatiabilis, & niſi aſsiduè refrenaretur, ſubuertiſſet & confudiſſet omnia. Si enim cùm in beatum Iob puſillum quid ei fuit permiſſum, eius domũ euertit funditus, eius corpus multauit, facultates corrupit, filios obruit, vt è carne vermes ſcaturirent effecit, vxorem in eum incitauit, amicos, inimicos, famulos, vt probris eum inſectarentur induxit: ſi non innumerabilibus frenis retardaretur, quomodo non omnes perderet? Quocirca hîc quoque dicit, Niſi quia dominus erat in nobis. Erant enim admodum pauci & contempti, & eos reuertentes multi adoriebantur. Porrò autem in hoc quoque oſtendebatur dei ſapientia, ꝙ non repente & vno ſimul tẽpore daret eis ſecuritatẽ, ſed ſenſim ac paulatim. Hoc autẽ faciebat eos conſeruans in dei cognitione, & quæ ex captiuitate ad eos redierat correctionem non ſinens præterfluere. Quia enim liberatio à malis ſolet hoĩes efficere ſocordiores, in ipſa etiam donatione bonorum permittit vt ipſi aſſiduè tententur, vt ſint eis tentationes perpetuum philoſophiæ exercitium. Et ideo nec homines ſemper dimittit in calamitatibus, ne deficiant: nec in quiete & rerũ proſperitate, ne fiant ſocordiores: ſed mutationibus ac viciſsitudinibus eorum ſalutem variat. Viuos deglutiſſent nos. Vides quomodo oſtendit q̃ ſunt feri & immanes qui eos inuadunt. Hi enim homines vel ferarum immanitatem oſtendunt, imò verò eis magis ſæuiunt in illos qui ſunt eiuſdem generis. Fera enim cùm ſemel inuaſerit, ab ira deſiſtit, & recedit. Homines autẽ, cùm ſæpe res ceſſerit aliter q̃ putabant, ſæpe inuadunt, vel ipſas carnes guſtare cupientes. Eiuſmodi res eſt ira, rationis expers, adeò feruet & ebullit animi perturbatio.

Luc.20. *1.Pet.5.* *Iob 1.2. & 3.* *δόγμα.* *Proſperorũ & aduerſorũ alternationis vtilitas.* *Homines feris crudeliores.* *Ira, rationis expers.*

Quomodo ergo hæc extinguetur ægritudo? Si res noſtras animo reputemus, ſi mortẽ conſideremus, & eos qui quotidie recedunt, ſi noſtram naturã cõtẽplemur, ꝙ ſcilicet ſumus terra & cinis. Si autẽ pulchritudo aſpectus animo tuo adhuc imponit, vade ad monimẽta & thecas tuorum parentum, & vide quomodo ſunt poſiti, & in puluerem ac terram reſoluti, & magnam ex eo capies occaſionẽ vt teipſum reprimas. Neque verò quod dico, nimis eſſe graue insimulaueris. Quẽadmodum enim qui febre laborant, poſtq̃ à morbo liberati fuerint, puro aëre indigent: ita etiam quos animi perturbationes ad inſaniam adigunt, ſi ad monimenta acceſſerint, tanq̃ qui in prædium ſaluberrimum peruenerint, multas expellent ægritudines. Sufficit enim vel ſolus vrnæ aſpectus ad eum deprimendũ qui eſt valde inſolens. Ab his deinceps tranſmitte tuam cogitationem ad futurũ illum diẽ terribilẽ, ad habendas de te quæſtiones, & reddendas rationes, ad ſupplicia quæ nullum habent omnino ſolatiũ, vbi nemo te defendet: & his omnibus veluti quibuſdã carminib⁹ ſeda tuas animi perturbationes. Cõſidera autẽ etiã ex hominibus eos qui in vita præſenti ex diuitiis redacti ſunt in paupertatẽ, ex gloria in ignominiã: & ſi velis iraſci, nõ ei qui eſt tibi genere coniunctus, ſed malo tuo dæmoni iraſcere. Illi nunq̃ reconcilieris: illi iram tuã impẽde & conſume, in illũ tende laqueum, nunq̃ ceſſes aduerſus eum bellum gerere. *Cùm iraſceretur furor eorum in nos, forſitan aqua abſorbuiſſet nos. Torrentem pertranſiuit anima noſtra, forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem.* Torrentem & aquam hîc dicit ineffabilem iram inimicorũ. Eſt enim aqua, quæ effuſè magna vi & magno impetu fertur, & quodcunque ei occurrit, ſecum trahit. Non ſolùm autẽ hîc dicit irruptionẽ malorum, verumetiam tranſitũ. Ne animũ ergo abiiciamus quando nos mala inuaſerint. Torrens eſt cuiuſmodicũq; ſit, eſt nubes quæ prætercurrit. Quicquid moleſti dixeris, id habet finẽ. Quicquid graue & aſperum dixeris, id quoque omnino habet extremum. Si enim finẽ non haberẽt, natura non ſufficeret. At complures, inquit, ſecum trahit. At id non fit propter eius violentiam, ſed propter eos qui ſunt ignaui & puſilli animi, & facilè proſternuntur.

Perturbationes animi vt ſanari poſſint.

Hebr. 10

Dæmõ hominis malus.

Forſitan ἄρα. vtiq;

Torrens.

Ne ergo abſtraham*, ſed ea quæ ſunt eius grauiſſima, inuadamus, loca eius cõſideremus, ſacrã anchorã apprehẽ damus, vt nullum patiamur naufragiũ. Torrens enim eſt ad tempus terribilis, & rurſum ſupra modũ deprimitur. Aqua abſorbuiſſet nos. Alius, Tũc aquę inũdauiſſent nos, quæ tanquam gurges pertranſiiſſent animã noſtram. Vtique tranſiiſſet anima noſtra aquam intolerabilẽ. Alius; tunc tranſiiſſent ſuper animam noſtram, tanquã aquæ, ſuperbi. Vidiſti quantum ſit Dei auxilium: quomodo in tot malis nõ ſiuerit eos obrui. Ideo enim ſinit mala creſcere, non vt nos obruant, ſed vt magis probatos efficiãt, & ſuæ potentiæ maiorem præbeat demõſtrationem. Superbos autem hic dicit hoſtes, qui quouis torrẽte, & quauis aqua intolerabili vehementius irruentes, nihil ipſos læſerunt. In cauſa eſt autem Dei auxilium, auxilium quod ſuperari non poteſt. Et ideo cum ipſe dixiſſet liberationẽ à malis, dicit eum etiam qui liberauit, idque cum ſumma eius laude. *Benedictus dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium.* Vidiſti quomodo ſuam oſtendit imbecillitatem, & illorũ potentiam. Illi enim tanquam feræ & leones eos inuadebant, parati vel eorum veſci carnibus, armati & anima & viribus: hi verò erant quouis paſſere imbecilliores. Tunc enim Dei miracula maximè oſtenduntur, quãdo qui ſunt imbecilli, ſuperant potentiores. Nec eò ſolum erant inſidiæ intolerabiles, quòd illi quidem erant potẽtes & terribiles, ira pleni, & vel eorum carnibus veſci parati: hi autẽ imbecilli, & pauci, & ad inuadendũ faciles: ſed etiã quòd erãt in mediis malis intercepti, & vndique cincti difficultatibus, haberent vndique bella eos circunſtãtia: ſed qui eſt maxima poteſtate præditus, & poteſt vndique cõſeruare, etiam poſtquam pericula & mala circunſederint, nos, inquit, liberauit cum magna facilitate. Quod quidem volens oſtendere, ſic dixit, *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium. Laqueus contritus eſt, & non liberati ſumus.* Deinde oſtendens etiam quomodo, ſubiũxit, *Adiutorium noſtrum eſt in nomine domini, qui fecit cælum & terram.* Vidiſti perfecti virtutem, vidiſti potentiam: ipſa etiam inſidiarum adminicula ſuſtulit. Hoc etiam anagogicè acceperit

Spem dicit anchoram ſacram.

Rom. 5 Iac. 1

quiſpiam de diabolo,& de genere hominum. Oſtendit enim quomodo eũ profligauerit,& eius ſuſtulerit inſidias.
Luc.10 Hoc enim factũ eſt ex quo dixit diſcipulis, Ambulate ſu-
Diabolus per ſerpentes & ſcorpios,& ſuper omnem poteſtatem ini
profligat⁹ mici. Non eſt enim amplius apertũ bellum, nec ex æquo inſtructa acies. Sed ille quidem iacet pronus & procumbens: tu autem ſtas erectus, ex alto eum feriẽs. Ille quidẽ eneruatus: tu verò robuſtus & validus. Qui fit ergo vt ſæpe vincat? Hoc fit ex noſtra ignauia, ex ſocordia eorũ qui
Iac.2 dormiũt. Si velis itaque reſiſtere, nõ audet tecũ inſtructa acie confligere. Quod ſi vincit dormientem: id non illius potentiæ, ſed tuæ tribuendum eſt negligentię. Quis enim dormientem non vicerit, etſi ſit omniũ imbecillimus? Al-
Matt.12 ligatus eſt fortis, impedimẽta ei⁹ omnia direpta ſunt, fra-
Pſal.9 cta eſt potentia, ruptum eſt ac dirutum eius habitaculũ, rhomphææ eius defecerũt. Quid vis his amplius? Qua de cauſa eum times? Cur vereris? Iuſſus es cõculcare eũ, qui eſt eneruatus: quamobrem dic quæſo contremiſcis? Cur cũctaris ac dubitas? An non cogitas qualis ſit qui tibi fert auxilium? Non ſolùm enim hoſtis tuus factus eſt imbecillior: ſed etiam tuum maius eſt auxiliũ. Compreſſa eſt carnis exultatio, peccati ablata eſt ſarcina, gratiã ſpiritus accepiſti, quę habet vim vnctionis. Imbecillũ enim legis, in
Rom.8 quo erat imbecillum per carnem, Deus miſſo ſuo filio in ſimilitudine carnis peccati,& de peccato condẽnauit peccatũ in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundũ carnem ambulamus. Carnem fecit tibi mo-
Eph.6 rigeram, arma tibi donauit, thoracem iuſtitiæ, cingulum
Eph.1 veritatis, robur ſalutis, clypeum fidei, gladiũ ſpiritus ar-
Ioan.6 rham dedit, corpore ſuo te nutrit, ſanguinẽ ſuum tibi bi-
Arma bendum porrigit, crucem tibi tanquam lanceam in ma-
chriſtiano nus tradidit, lanceã quæ nunquam flectitur. illum alliga-
rum. uit, humi proiecit. Non habes itaque quo te deinceps defendas ſi vincaris: & ſi profligeris, non eſt tibi dãda venia. Habes enim innumerabilia victoriæ adminicula. Laque⁹ contritus eſt, inquit,& nos liberati ſumus. Auxilium noſtrum in nomine domini qui fecit cælum & terram. Vides qualem habes Imperatorẽ, qualem Regem, eum qui eſt vniuerſi opifex, eum qui ſolo verbo tot corpora produxit,

tantã molẽ, tantã magnitudinẽ. Ne animũ demittas, forti animo reſiſtas, Nihil vetat quo minus trophæũ pulcherrimũ erigas. Hæc ergo cũ ſciamus, ô dilecti, ſobrij ſimus, contẽdamus, ne dormiamus, ſed cũ arma abſterſerimus, animíque prõptitudinẽ & alacritatẽ cõfirmauerimus, hoſtẽ aſſiduè inuadam⁹, vt cũ præclarã victoriã retulerim⁹, cũ magna gloria regnũ cælorũ cõſequamur. Quod nobis detur aſſequi gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & potẽtia in ſæcula ſæculorũ, Amen.

IN CXXIIII. PSALMVM.

QVi confidunt in domino, ſicut mons Sion. Cur nõ dixit abſolute, ſicut mons, ſed illius mõtis meminit? Docens nos nõ debere animũ deiicere in calamitatibus, nec ab eis peſſundari, ſed à ſpe in deum pendẽtes, omnia ferre fortiter, & bella, & pugnas, & tumultus. Quẽadmodũ enim hic mõs qui fuerat quãdoque deſertus, & nudat⁹ habitatoribus, ad priorẽ redierat proſperitatẽ veteri ſtatu recepto, cùm incolæ rediiſſent, & miracula rurſus oſtẽderẽtur: ita etiam vir fortis & generoſus, licet ab innumerabilibus inuadatur calamitatib⁹, minimè euertetur. Ne ergo quæras vitam ab omnibus negociis, periculis & afflictionibus remotam, ſed quam minimè inuoluũt & depri- *Rom. 8* *2. Cor. 12* munt pericula. Ars enim non eodem modo oſtenditur ſi quis in portu ſedeat, & ſiquis vndoſum mare trãſmittat. Ille enim, ignauus, mollis, & eneruatus redditur: hic autẽ, qui multas rupes marinas, multas cautes & ſcopulos, multos ventorũ impetus, & alia maris pericula ſuſtinuit, & in his omnibus excelluit, animum ſuum firmiorem & robuſtiorẽ reddidit. Non ideo deductus es in hãc vitã, vt ſis ocioſus, nec vt ſis vilis & abiectus, nec vt tibi nihil aduerſi eueniat, ſed vt grauia paſſus euadas clarior. Ne ocio- *Heb. 10* ſam ac remiſſam voluptatibúſq; & delitiis plenã vitã quęramus. Nõ eſt enim viri fortis ſed potius vermis hoc deſideriũ: eius inquã potiùs, qui eſt rationis expers, quàm ei⁹ qui eſt ratione præditus. Sed ora quidem maximè vt non intres in tentationem. Quòd ſi in eam quandoque incide- *Ma. 6. 26* ris, ne ægrè feras, nec cõturberis, ſed fac omnia vt euadas

clarior &illuſtrior. Nõ vides fortes milites, quomodo eos vocante tuba, trophæa reſpiciũt, victorias, coronas, maiores qui ſe præclarè geſſerunt? Et tu ergo cum tuba ſpiritalis perſonat, ſurge & euade leone animoſior. ſiue ſit ignis, ſiue ferũ, ingredere. Sciunt vel ipſa elemẽta eos qui

Exo.14 *Dan.3.* *Dan.6.*

ſunt tã magni animi, reuereri. Sciũt etiã feræ eos qui ſũt adeò fortes, pertimeſcere. Quãuis eas fames, quãuis ipſa natura irritet & efferet, omniũ obliuiſcuntur quando iuſtum viderint: irámque ſuã cohibent. His ergo armis muniaris, & ignem non timebis, licet videris flammã in cælos aſcendentem. Habes fortem & generoſum ducẽ, qui ſolo nutu poteſt quęcũque mala ſunt & grauia tollere. Il-

Iudith 9 *Act.17*

lius ſunt omnia, cælum, terra, mare, feræ, & ignis, eſt ei facillimum omnia vel transferre, vel vt conſiſtant efficere. Vndénam ergo, dic mihi, metus tuus oritur? Non aliunde certè quàm ex tua ignauia & ſocordia. Non eſt mors omnium malorum colophon? Atqui ea ipſa quoque eſt naturæ debitũ. Cur non procuras vt id poſſit ſoluere? Si enim

Heb.9

ea via neceſſe eſt ingredi, cur non cũ mercatura? Sed poſt tormenta, quæ non temporariam, ſed dolorẽ præbent voluptate maiorẽ. Quòd ſi hæc tibi videntur eſſe grauia, cõſidera eos qui abſque vlla mercede lõga tabe exeduntur, qui fame perpetua vexantur, qui immedicabilibus & longis morbis laborant, propter quos ſępe mortem optarũt, multi etiam in enſes irruerunt, multi vitam laqueo finierunt. Cælum autem tibi eſt propoſitum, & bona quæ ſunt in cælis, & non vereris ac perhorreſcis eſſe mollis & ignauus, ídque cum talem habeas adiutorẽ? An non audis prophetam dicentẽ: Qui confidũt in domino, ſicut mõs Siõ.

Mõs, ſpes in deũ immobilis.

Montem enim dixit ſpem in deum immutabilem, firmã & conſtantẽ, inuincibilem & inexpugnabilem. Quemadmodũ enim etiamſi quis innumerabiles adhibeat machinas, montem nec conuellere nec labefactare poterit: ita etiam qui eum aggreditur, qui ſpem in deum collauit, re-

Rom.8. *He. 6.*

uertetur domum vacuis manibus. Monte enim longè eſt tutior ſpes in deum. *Non commouebitur in æternum qui habitat in Hieruſalem.* Alius interpres dicit, Eſt immutabilis in æternum qui habitat Hieruſalem. Quid ergo? Non con-

Deut.3

moti, inquit, ſunt tres pueri, & Daniel? Abſit. Nã à patria

quidem exciderunt,captiuitatem ſuſtinuerunt: ſed nullo tamen tempore commoti ſunt:ſed cum eſſent in tanta rerum perturbatione,& tanta fluctuũ multitudine,perinde ac ſi petræ inſiſterent,& in tranquillo portu ſtarent,nihil graue aut aſperum ſenſerunt. Commotionem autem ne voces rerũ caſus. Non eſt enim hoc cõmotio,ſed animæ interitus,& virtutem amiſiſſe:quod quidem nõ euenit in periculis,iis qui ſunt ſobrij & ſapientes,imò verò tutiùs &firmiùs ſuam poſſident philoſophiã,clarioréſque & illuſtriores euadũt. Quod ſi vis etiã anagogicè ſumere illud, Non commouebitur in æternum qui habitat in Hieruſalem:deſcribe tibi adeptionẽ hæreditatis ſupernæ metropolis. Qui enim illam receperũt,ſunt ab omnibus omnino caſibus liberi:non ſunt illic quæ eos proſternãt ac ſupplantent,non cupiditas,nec voluptates,ne peccati obſeſſiones,non dolor,& moleſtia,& pericula:hæc omnia longè aberunt. *Hieruſalem montes habet in circuitu eius, & dominus in circuitu populi ſui ex hoc nunc & vſque in ſæculum.* Per hæc quidem dicit adeſſe auxilium ciuitati ex eius ſitu: ſed nõ permittit vt ei confidat,ſed eam ad inexpugnabile erigit auxilium,nempe deum.Etſi enim,inquit,eam montes muniant,illa tamen protectione indiget.Id enim eã reddit inexpugnabilem. Quocirca alius quoque dicit interpres,Dominus autem circa populũ ſuum.Hoc eſt,Ne cõfidite altitudini montium. Quod enim eam facit inexpugnabilem hoc eſt, *Quia non relinquet dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum.* Dicit iuſtam quandam cauſam Dei auxilij,vt illi poſſint confidere.Quænã autem ea eſt? Non permiſerit,inquit,bona iuſtorũ eſſe in manibus peccatorum.Hoc autem dixit,ſimul & hoc agens vt confiderent de Dei auxilio,& perſuadens vt in virtute perſiſterẽt ſi velint frui perpetuo illius auxilio,& bona ſua habere in ſua poteſtate. Per hæc enim oſtẽdit & acquiſitionẽ & ſecurã eorũ poſſeſſionem in libero mentis ſuę arbitrio eſſe ſitã. Virgam autem peccatorum hic vocat regnũ hoſtiũ. Quod autẽ dicit,eſt eiuſmodi,non ſinet vt teneat hęreditatem iuſtorum.Etſi enim hoc fecit ad tẽpus , id fecit pro correctione,caſtigatione,& admonitione. *Vt non extendãt iuſti ad iniquitatem manus ſuas.* Alius, Propterea non exten-

Commotio quid.

Hieruſalẽ anagogicè

Apoc.21

Arbitrij libertas.

Virga peccatorum.

dunt iuſti ad iniquitatem manus ſuas. Propter quídnam. Propter id quod dictũ eſt, quòd defendet, quòd tuebitur, quòd hoſtes propulſabit, eóſque repellet ab eorũ poſſeſſionibus. Quaſi diceret, Caſtigati tentatione, & bonorum ſuppeditatione effecti meliores, perſeuerabũt in virtute, & vtrinq; eruditi vitium non attingent. Vniuerſum ergo propterea factum eſt, vt anima eorum reddatur melior, & rebus quidem aduerſis corrigatur, bonis autẽ datis fiat promptior & alacrior. *Benefac domine bonis & rectis corde. Declinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem.* Vides vbique duci à nobis initium & bonorũ conſequẽdorũ, & ſuſtinendæ pœnæ. Quãuis autẽ à nobis ſumatur principiũ, ſic tamẽ Dei quoque benignitatis plurima lux affulget, profuſa enim quadam & redundãti copia nos vincit remunerationibus: & in peccatis quidẽ commoderatum imponit ſuppliciũ, in rectè autem factis longè maiori remuneratione vtitur. Rectos autẽ hic vocat ſimplices, nõ fictos, qui nihil habẽt adumbratum nec ſimulatum. Tale enim eſt quod rectũ eſt, quod De⁹ vbiq; maximè requirit. Talis eſt etiam virtus, nempe plana & expedita: quemadmodũ improbitas eſt quid peruerſum, varium, & quod non habet exitum: & id poteſt videri ex rebus ipſis. Nam qui vult mentiri, & fraudes conſarcinare, cogita apud te quot & quanta aggreditur, quãta opus habet varietate, & quibuſnã fictis orationib⁹, quanto artificio, & quãta dicendi facultate. Qui autem dicit veritatẽ, nõ labore, nõ difficultate, non ſimulatione, nõ arte, aut machinatione, aut vllo alio eiuſmodi indiget, cum ea ipſa per ſe luceat. Quẽadmodũ enim deformia quidem corpora multis artificiis & integumẽtis indigent quæ naturæ deformitatem contegant: quæ autem natura pulchra ſunt, ipſa per ſe, etſi nihil extrinſecus aduenerit, reſplendent: ita etiam in veritate & mendacio, in virtute & vitio inuenire poſſum⁹. Vnde clarum eſt quòd etiam ante ſuppliciũ, vitium ſupplicium infligit, & ante remuneratiónẽ virtus remuneratur. Quemadmodũ enim illa habet in ſe ipſa præmia etiam ante coronas: ita etiam hoc pœnam in ſe cõtinet antequã puniatur. Quid enim poſsit eſſe peccato grauius, quod ad pœnam attinet? Quocirca Paulus

στραγγαλιάς, peruerſitates & ſtrãgulationes.
Pſal. 76.
Matt. 19.
Rom. 8.
Rectus, non doloſus.
1. Par. 29
Matt. 10
Mentiẽdi difficultas.
Veracis facilitas.
Vitiũ ipſum ſibi ſuppliciũ eſt.

quoque eorum mẽtionem faciens qui meretriciam artẽ exercent,& florẽ ętatis proſtituunt,& naturæ leges euertunt,dixit hoc eſſe maximũ ſupplicium etiam antequam puniatur. Maſculi enim,inquit,in maſculis turpitudinem operantes, & mercedem quam oportuit erroris ſui, in ſe recipientes. Mercedẽ peccati ſui,intemperantiã & ipſum actũ vocans. *Pax ſuper Iſrael.* Precatione concluſit orationem. Tales enim ſunt ſanctorum animæ. Cũ adhortatione & conſilio adiiciunt orationem: auditoribus maximũ introducentes auxilium. Pacem autem hic dicit,non hãc ſolã ſenſilem,ſed eam etiam quę eſt hac excelſior,& dicit vndénam enaſcitur,& orat vt hæc anima cum ſeipſa non agitet ſeditionem,perturbationum animi bellũ inferens. Hanc nos quoque pacẽ quæramus,vt promiſſa bona poſſim⁹ aſſequi,gratia & benignitate domini noſtri Ieſu chriſti: cui gloria & potentia in ſæcula ſæculorum. Amen.

Rom. 1. *Pax ſanctorum.* *Philip. 4.*

IN CXXV. PSALMVM.

IN conuertendo dominus captiuitatem Sion,facti ſumus ſicut cõſolati. Alius interpres dicit, Quando conuerterit dominus captiuitatem,erimus conſolati. Nomen captiuitatis eſt quidem in prolatione ſimplex,habet autẽ multas intelligẽtias. Eſt enĩ & bona captiuitas,vt quãdo dicit Paulus, Captiuũ redigẽtes omnem intellectum in Chriſtum. Eſt & mala,vt quãdo dicit: Captiuas abducẽtes mulierculas oneratas peccatis. Eſt quę in mẽte verſatur, vt de qua dicit, Prædicare captiuis remiſsionẽ. Eſt quæ ſub ſenſum cadit,vt quæ fit ab hoſtibus. Eſt autem prior grauior. Qui enim ceperũt aliquos iure belli,captis ſæpe parcunt,& ſi aut aquari,aut lignari,aut equos paſcere iuſſerint, animã minimè læſerint. Qui peccati autem captiu⁹ fact⁹ eſt, habet ſæuum & barbarum dominum, qui cogit eum facere res turpiſsimas,& maximè probroſas. Non parcere enim nec miſereri nouit hæc vitij tyrannis. Audi itaque quomodo cum miſerum & infœlicem Iudam accepiſſet captiuum,minimè ei pepercerit,ſed ſacrilegum & proditorem fecerit: deinde poſtquam ſcelus perpetraſſet, eum in theatrum Iudæorũ produxerit, & maleficium reuelauerit,& nec ſic quidem permiſerit vt perciperet fructum pœnitentiæ, ſed ante pœnitentiam deduxerit ad laqueum,

Captiuitas multiplex. *2. Cor. 10.* *1. Tim. 3.* *Eſa. 65.* *Ioan. 8.* *Rom. 6.* *Peccati tyrannis.* *Matt. 27.* *Act. 1.*

Eſt enim ſæuus tyrãnꝰ, qui iubet quæ ſunt improba, & eos qui obediunt, ignominia afficit. Quocirca vos rogo, ſummo ſtudio fugiamus eius dominium, & cum eo bellemus, nec ei vnquam reconciliemur, & liberati in libertate permaneamus. Si hi enim à barbaris liberati, conſolationem acceperũt, multo magis oportet nos à peccato liberatos gaudere & exultare, & hanc lætitiam conſeruare immortalem, non autem eam perturbare ac confundere, eadem mala rurſus aggredientes. Facti ſumus tãquam cõſolati. Hoc alij quidem interpretes dicunt, Tanquam ſomniantes. Hebræus autem כחולמים cholemim. Quid eſt autem, Cõſolati? Impleti, inquit, ſumus quiete, lætitia, voluptate. *Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione, Tunc dicent inter gentes, Magnificauit dominus facere cũ eis. Magnificauit dominus facere nobiſcum.* Ad meliorẽ mutationem non parum confert lætari propter liberationem à captiuitate. Et quis, inquies, non propterea lætatur? Patres eorum quando liberati ſunt ab Ægypto, & ab illa ſeruitute traducti in libertatem, per ſummum ingrati animi vitium in bonis ipſis murmurabant, indignabantur, ægrè ferebant, triſtes manebãt. At non nos, inquit, ſed gaudemus & exultemus. Iã verò cauſam quoq; gaudij afferunt. Non ſolûm, inquit, gaudemꝰ propter liberationem à maliſ, ſed etiam quòd ex eo omnes cognoſcent quam noſtri Deus curam gerat. Tunc enim, inquit, dicẽt inter gentes, Magnificauit dominus facere cũ eis. Magnificauit dominus facere nobiſcum. Nõ temere adiicitur hæc cõduplicatio, ſed vt oſtenderent magnam quam ceperant lętitiã. Alterũ enim verbum eſt gentium, alterum verò ipſorum. Vide autẽ, Non dixerunt, Seruauit nos, nec liberauit nos, ſed, Magnificauit, rem opinione maiorẽ & miraculo plenam per hæc volẽtes oſtẽdere. Vides quòd (quemadmodum dicebã) per hanc gentem docebatur vniuerſus orbis terræ, dũ & abducerẽtur, & rurſus reducerẽtur. Ipſe enim reditus fuit loco præconis. Eorũ enim fama vbique peruolabat, Dei in eos benignitatem manifeſtam omnibus efficiens, quòd ſcilicet erant magna & re vera omni opinione maiora quę in eos facta erant miracula. Ipſe enim Cyrus qui eos tenebat, ipſos dimiſit, cũ nullꝰ cũ rogaſſet,

[Margin notes: παραινετικός. — *Eſa. 66.* — *Rom. 5.* — *Apoc. 19.* — *Exod. 17* — *Verbi cõduplicatio.* — *1. Eſdr. 6*]

ſed Deus mẽtem illius molliiſſet:nec ſolùm eos dimiſit, ſed etiam affecit donis & muneribus. *Facti ſumus lætantes. Conuertere domine captiuitatem noſtram, ſicut torrens in auſtro.* Quomodo dixit in principio pſalmi: In conuertendo dominus captiuitatem: hic autem dicit, Conuerte, tanquam de re futura loquẽs. Maximè enim nos ad hoc inducit alius interpres, qui dixit, non, In conuertendo: ſed, Quãdo conuerterit: quoniam res tunc principium caperet, & nõ tota geſta ſit in principio, multæ enim fuerũt trãſmigrationes: fuit enim prima, ſecũda, & tertia. Hoc ergo poſſumus dicere: vel quòd orat vt ſit integra & abſoluta liberatio. Multi enim Iudęi volebãt remanere in regione barbarorũ, & ideo vehementer deſiderãs hoc fieri, Cõuerte, inquit, captiuitatem noſtrã, ſicut torrentes in auſtro, hoc eſt, cũ magno impetu, cũ magna vehemẽtia nos vrgẽs ac protrudens. Quocirca alius quoq; interpres hoc ipſum ſignificans, dicebat, vt fluenta. Alius, vt aquęductus. Alius, vt emiſſiones. *Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metẽt.* *Tranſmigrationes Iudæorũ tres.*

Hoc de Iudæis quidem dictum eſt, poteſt autem in multis quoq; aliis locũ habere. Virtus enim res eſt eiuſmodi, vt quæ magnas habeat laborũ remunerationes: & oportet nos prius laborare & affligi, & tunc animi remiſsionẽ & ocium quærere. Hoc etiam poteſt videri euenire in iis quæ ad hãc vitam pertinent. Quocirca ipſe quoq; ad hæc deduxit orationem, ad ſementem, inquam, & meſſem. Quemadmodũ enim qui ſeminat, & labore, & afflictione, & ſudorib⁹, & hyeme indiget, ita etiam qui virtutem perſequitur. Nihil enim ęquè eſt ad ociũ inutile vt homo. Et ideo vocauit De⁹ arctã & anguſtã viã quæ ducit ad virtutem. Imò verò nõ ſolùm virtutem, ſed ea etiam quæ ad hãc vitã pertinent, effecit laborioſa, atq; adeò longè amplius. Nã & qui ſeminat, & qui ędificat, & viator, & lignator, & opifex, & deniq; quilibet homo, ſi eſt aliquid commodi percepturus, & labore & afflictione opus habet: & quemadmodũ ſemina op⁹ habent imbrib⁹, ita nos etiã lachrymis: & quemadmodum terra opus habet vt aretur & proſcindatur, ita anima fidelis pro ligone indiget tentationibus & afflictionib⁹, ne producat malas herbas, vt ei⁹ molliatur durities, ne nimium efferatur & exiliat. Nam *Virtutis labor ac merces.* *Simile.* *Matt. 7.* *Geneſ. 3.* *Similia.* *Animæ cultura.*

terra quoque niſi diligēter colatur, nihil boni producit. Hoc eſt ergo quod dicit propheta, nō eſſe ſolum lætandū propter reditum, ſed etiam propter captiuitatem, & pro vtriſque deo eſſe agendas gratias. Illud enim eſt ſemētis: hoc verò meſsis. Quemadmodū ergo, inquit, qui ſemināt laborantes, redditus poſteą percipiūt: ita etiam vos quādo receſsiſtis quidem, imitati eſtis eos qui ſeminant, afflicti, pulſati, vexati, hyemē, tempeſtatem, bellum, nimbos, gelu & glaciem ferentes, lachrymas effundentes. Quod enim ſunt imbres ſeminibus: hoc lachrymæ ſunt iis qui affligūtur. Sed ecce, inquit, accepiſtis eorum laborum remunerationem. Quando ergo dicit: *Euntes ibant & flebāt mittentes ſemina ſua. Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos ſuos.* Non dicit de frumento, ſed de rebus, docens auditorem, non angi & mœrere in afflictionibus. Quemadmodum enim qui ſeminat, mœrore non afficitur, licet ſint multa grauia, reſpiciens ad lætas & luxuriātes ſegetes: ita etiam eum qui affligitur, non oportet angi & excruciari, etiam ſi ſint permulta moleſta, vt qui meſſem expectet, & copioſum prouentum qui ex afflictione oritur, conſideret. Hoc nos quoque conſyderantes, & pro afflictione & ocio ac quiete agamus Domino gratias. Etſi enim ſunt diuerſa quæ fiunt, vnum tamen habent ſingula finem propoſitum, ſicut ſementis & meſſis: afflictionéſque forti & generoſo animo feramus, & cum gratiarum actione: ocium autem & res ſecundas cum Dei gloriæ celebratione, vt futura etiam bona conſequamur, gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & potentia in ſæcula ſæculorum. Amen.

γνώμη per collationē.

Simile ex collatione

IN CXXVI. PSALMVM.

NIſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere: ſurgite poſtquam ſederitis. Hic pſalmus dictus eſt de ſtatu rerum qui fuit poſt reditū. Quoniā enim à captiuitate liberati, & à barbara regione reuerſi, dirutam à ſe inuentā ciuitatem, & mœnia cū turribus humi diſiecta, conabantur excitare: multi autem eos vndiq; adorientes prohibebāt,

2. Eſdr. 5 6. & 7.

Iudæorum

Iudæorum fœlicitati inuidentes,& proſperos eorum ſuc ceſſus metuentes:deinde autem in his faciendis tēpus cō terebatur,& tantum contritū eſt temporis,vt in ædificando tēplo pluſquā quadraginta anni conſumpti ſint:quod Iudæi quoq; declarantes dicebant, Quadraginta & ſexānis ædificatum eſt templum hoc. non dicentes de priore ædificatione,quæ à Salomone facta eſt,ſed de ea quæ facta eſt poſtquā liberati ſunt à Perſis. Quoniā ergo multū tempus conterebatur in ciuitate, templo,& mœnib' extruendis,docens eos Propheta ad Deum confugere,hæc perſequitur, oſtendēs omnia fruſtra & nequicquam fieri niſi ad ſe diuinum auxilium attraxerint. Non ſolùm enim vt liberentur à captiuitate,ſed etiā vt liberati mœnia excitent,fieri nō poteſt abſque diuino auxilio. Et quid dico de muris excitandis,& vrbe ædificanda? nē eam quidem perfectam & abſolutam poterit quis cuſtodire, ſi illud ei non adſit auxilium.Hæc autem dicebat,eis omni ratione ſuadens vt rurſus ad Dei auxilium cōfugerent,ne ocio & rebus ſecūdis fierent negligētiores. Propterea enim nec ſimul & aceruatim dedit eis bona omnia,ſed ſēſim & paulatim, ne perceleri liberatione à malis, ad improbitatē priſtinam recurrerent. Quinetiam dum bona daret, eos ſæpe admonebat,per irruptionem hoſtium eorum ſocordiam excitās. Quod ergo hic dicitur,generaliter dictum eſt:ex hoc autem argumēto cepit principium. Oportet enim id adaptare omnib' non vt ipſi ſocordes ſimus,& ſupini iaceam',ſed vt noſtra afferētes, Dei arbitrio omnia permittam',à ſpe illius in omnibus perpetuò pendentes. Quemadmodū enim fieri non poteſt,vt, niſi Deus opem ferat,res ad finem perducātur:ita ſi Deus opē ferat,ſimus autem negligentes & ocioſi, finē haud poterim' aſſequi. Vanum eſt vobis ante lucē ſurgere: ſurgite poſtquam ſederitis. Alius,tardantibus ad ſedendum. Alius, differētibus ſedere. Quod autē dicit,eſt eiuſmodi. Etiā ſi vigiletis, etiam ſi mane excitemini, etiā ſi ſerò eatis cubitum,omne tempus in labore & afflictione cōſumentes, niſi auxiliū ei' aſſequamini,peribūt humana omnia, & ex eo ſtudio ac diligentia nulla redibit vtilitas. *Qui manducatis panē doloris.* Hoc dicit oſtendens eos vitam degere laborioſam

Templum ſecundum annis 46. ædificatū. Ioan. 2.

Matth. 6 Luc. 11. Phil. 1. 2. 1. Pet. 5.

Nee. 4. dum armati ædificant. Altera enim manu caniſtrũ aut lapidem ferebãt, & alia gladium, ad ædificandum & bellãdũ ſeipſos comparantes, & vnà cum clypeis ferentes ſilices. Quoniã enim erat immunita ciuitas & nudata, ſubitos autem & inopinatos hoſtiũ impetus fore ſingulis horis ſuſpicarentur, armati muros ædificabant, & enſes, clypei, & gladij aderant, & procul erãt quidã ſpeculatores, qui incertam eorum irruptionẽ ſignificarent, & tuba canerent ſi quos procul aduẽtantes viderent. Sed & ſi hæc, inquit, faciatis, & panẽ doloris comedatis, omnia, inquit, fruſtra & nequicquam facietis, niſi attraxeritis ſupernum auxilium. Quòd ſi illi vt vrbem & muros excitarent, tãto opus habebant ſuperno auxilio: multo magis nos, qui viã quæ ducit in cælum, ingredimur. *Cũ dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas Domini, filij.* Cuiuſmodi eſt hęc conſequẽtia? Pulchra profecto, valde cohærens prioribus. Hoc eſt enim quod dicit, Si Deus opem non ferat, omnia pereũt: quando autem fert, tunc iucundus eſt ſomnus, tunc eſt ocium, & vita à periculis libera, & ſecuritate plena. Quãdo eos qui inuadunt propulſarit, non ſolùm tunc ædificabunt ciuitatem, nec eam ſolũmodo cuſtodient, ſed multò etiam maiora accipient, erunt enim patres multorum filiorum, & pulchra eis augebitur ſoboles. *Merces fructus vẽtris.* Quid hoc eſt? Mercedẽ, inquit, accipient numeroſam ſobolem. Etſi enim hoc ſit opus naturæ, quãdo tamẽ De⁹ fert opẽ, ea fœlicius procedit. Nã ipſa quoque indiget ſuperno auxilio: eruntq; Hieroſolyma populo frequentia. Nõ in his autẽ ſolùm cõſiſtet eorũ fœlicitas, nempe in ædificatione, in cuſtodia, in ſobole, ſed his etiã alia accedẽt. Et oſtendens quænam hæc ſunt, ſubiungit dicens, *Sicut ſagittæ in manu potentis, ita filij excuſſorum.* Alius, alligatorũ. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi, Non erũt ſolũ tuti intra mœnia & in vrbe munita, nec erit eis tantũmodo numeroſa ſoboles, ſed erunt etiam terribiles hoſtib⁹, & terribiles vt ſagittæ. Non dixit autẽ abſolutè, Sagittæ: ſed, ſagittæ in manu potentum. Non ſunt enim ſagittæ ipſæ per ſe terribiles, ſed tunc quando tenentur à potenti, mortem minitãtes iis quos adoriuntur. Ita ergo erũt hi terribiles. Quinam hi? Filij excuſſorum. Hoc eſt, eorum qui erant

[Margin notes: χάλικας. (beside "ſilices"); πεδητῶν (beside "alligatorũ"); δυνατῶν, potentis. (beside "potentum")]

quandoque imbecilli, qui vincti & alligati. Priores enim res aduerſas eis frequenter in memoriam redigit in tempore fœlicitatis, vt mentem eorũ omni ex parte corrigat, & per ea quæ paſsi ſunt, & à quib⁹ ſunt liberati, & per ea quæ cõſequentur. *Beatus vir qui impleuit deſiderium ſuũ ex ipſis, non confundetur cum loquetur cum inimicis ſuis in porta.* Ali⁹, Beatus qui impleuit pharetrã ſuam ex ipſis. Hoc eſt, hoc quoq; eis aderit, robur corporis, terror qui non poterit ſuſtineri, pulchra & numeroſa proles, vrbis ſecuritas, pulchritudo, victoria & trophæa in bellis. Quocirca quoque eos beatos exiſtimat, qui ſunt conſecuturi hanc fœlicitatẽ. Erãt enim, inquit, armati. Sed nõ in his tãtũ cõſiſtit eorum beatitudo, verũetiam in eo quòd non afficientur pudore. Non confundentur, enim inquit, quando loquentur inimicis ſuis in porta. Quidnam eſt hoc? Maximum trophæum, maximus ſplendor, iucunditas ſumma & fœlicitas. Neque enim eis exprobrabitur quòd deus curam eorum non geſſerit, vel quòd Deũ habuerint imbecillum, vel quòd potentem quidem, verùm ſuis peccatis depulerint eius prouidentiã, ſed in omnibus clari & gloria pleni, propter ciuitatem, propter muros, propter cuſtodiam, propter liberos, propter arma, propter potentiam, non ſe tegent præ pudore vidẽtes inimicos, ſed eis acerrimè occurrent, gloriantes, ſibi placentes, magnos ſumentes ſpiritus, & in omnibus ornati & inſtructi, cũ Deus apertè oſtendat ſe eorum ſuſcepiſſe patrociniũ. Summa enim bonorum & fœlicitatis hæc eſt, coronis eſſe deinceps ornatum & inſtructum Dei auxilio. Et ea de cauſa hic finit orationem, docens omnes ante omnia hunc ornatũ quærere, & eo gloriari. Eum ergo nos quoque perſequamur, vt digni habeamur qui bona ęterna aſſequamur, gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & potentia in ſæcula ſæculorum. Amen.

Hebræus.

IN CXXVII. PSALMVM.

B*Eati omnes qui timent Dominum.* Vide quomodo ab eo incipit in quo deſiit. Quemadmodum enim illic eos beatos propterea cenſuit, quòd pudore minimè afficerẽtur, quòd Deum haberent adiutorem, & ſtantem à ſuis partibus: ita hic etiam ab eo orditur, dicens: Beati om-

nes qui timent dominum. Et rurſus ſumpto ab illis prin ci pio loquitur generaliter. Rectè auté dixit omnes, ſignificans, quòd ſiue ſit ſeruus, ſiue dominus, ſiue pauper, ſiue mancus ac mutilus corpore, ac deniq; quicũque ſit, nihil eorum vetat quo minùs habeat hác quam ipſe dicit beatitudinem. Alium enim qui falſò beatus dicitur, vt qui ſit fictus & ſimulatus, & quem multi beatum exiſtimãt, multa concurrentia vix tandem talem faciunt: & niſi omnia cõcurrerint, nõ fuerit quis beatus apud homines, vt verbi gratia dico, Siquis ſit diues, hoc ei nõ ſufficit ad beatitudinẽ, ſed oportet etiã adeſſe ſanitatem. Si enim ſit quidem diues, corpore verò mutil⁹: claudicat ei⁹ beatitudo, & eſt miſerior pauperibus. Multi certè diuites cũ morbis cõflictantes, pauperes qui compita mendicantes obeũt, fœlices eſſe dicunt, & ſe miſeros eſſe ducũt cũ decies mille talẽtis. Rurſus ſi ſit quidẽ ſan o corpore & diues, gloria autem & honore careat, eſt aliud rurſus impedimentum. Sunt enim nonnulli qui plurimum quidem poſsident pecuniç, ſúntque corpore integro & inoffenſo: ſed ab iis qui principatũ obtinent, & magiſtratum gerunt, grauiſsima patiuntur, & in militiam trahũtur. Eò enim quòd nullius ſunt honoris participes, exiſtimãt ſe eſſe omnium miſerrimos, vt qui iis pareãt quibus ſæpe habẽt ſeruos locupletiores. Rurſus ſi adſit quidẽ gloria, diuitiæ, & ſanitas, non adſit autem ſecuritas, vtpote quòd innumerabiles ei inſidientur, inuideant, male velint, oderint, accuſent, calumnientur, is erit omnium miſerrimus, vitam agens leporis, & vmbras habẽs ſuſpectas, omniáq; horrens & pertimeſcens. Quòd ſi ab iis etiã liber ſit, ametur autem ab omnibus, & ei omnia ſuccedãt ex animi ſententia, nempe gloria, diuitiç, ſecuritas, honor, quod fieri non poteſt, nempe vt hæc omnia ſimul cõcurrãt, & tamen ita eſſe fingamus, licet ergo hęc omnia affluãt, & nihil ſit quod ea diſtrahat, aut interrũpat, ſed & populi beneuolẽtia, & gloriç magnitudo, & pecuniç abũdãtia, & corporis ſanitas, & omnis ſecuritas, & à nullo poſſe vinci, in eo cõcurrãt: improba ſæpe & peruerſa muliere ſibi cõiũcta, euadit iis omnib⁹ miſerior qui carẽt his omnib⁹. Quòd ſi ei vxor bona & ex animi ſententia euenerit, ſi malos habeat filios, eũ eſſe om

Gala. 3.

Beatitudo humana quàm difficilis paratu.

nib⁹ miſeriorem neceſſe eſt. Quòd ſi nullos habeat, lugere & lamẽtari. Deniq; quæcũque humana aſpexerit quiſpiam, multa videbit præcipitia. Et quid alia perſequi opus eſt: Improbus ſæpe famul⁹ omnia euertit & confundit, & nihil eſt adeò incertum & lubricum, vt in iis gloriari, & de iis ſe iactare. At nõ eſt eiuſmodi is qui Deũ timet, ſed ab his fluctibus liberatus, ſedet in portu & in trãquillitate, vera & certa fruens beatitudine. Et ideo illis omnibus præteritis propheta hunc ſolũ beatum iudicat. Illa enim beatitudo nunquam planè conſtiterit, niſi omnia concurrerint: imò verò etiam ſi concurrerint, tunc labefactatur ab iis ipſis quæ illam pariunt. Nam & diuitiæ perniciem attulerũt, & vxor formoſa ſæpe cauſa fuit interitus, & famuli prodiderunt, & filij fuere parricidæ: &, vt iam dixi, multa habet vndique incerta & valde lubrica. Hic autem etiã ſi omnia contraria confluant, non modò nihil lædũt hanc beatitudinem, ſed eam firmiorem reddunt & conſtantiorem. Nam & ſi ſit paupertas, & ſi ignominia, & mutilatio corporis, & vxor improba, & ſcelerati filij, & quodcunque aliud dixeris, hoc nihil deprimit nec labefactat hanc beatitudinẽ. Neque enim ſuum ex illis habet ortũ, vt ex eis cõuulſis labefactetur, ſed habet radicem à ſuperis: quocirca manet inexpugnabilis. Atq; adeò, ſi velitis, eum in ipſis rebus oſtendamus & pertractemus. Nõ erat Ioſeph ſeruus, non extern⁹, non extorris à ſua ciuitate & patria, non ſeruus Barbarorum, priùs quidem Saracenorũ, poſtea autem eis immaniorum Ægyptiorum. An non exiſtimatur adulter? non accuſabatur? non calumniis & fictis criminibus impetebatur? non habitabat in carcere? non vinctus tenebatur? Et quid horum eum læſit? Imò verò per hæc erat in primis beatus. Hoc eſt enim, ſicut iam dixi, admirabile, quòd non ſolùm hinc nihil læditur beatitudo, ſed etiam præclarior redditur & illuſtrior. Si nihil enim illi eorũ accidiſſet, non fuiſſet adeò beatus. Vis etiã eos dicam qui in vitio acrius perſtiterunt, deinde repentè mutati ſunt, & omne illud vitium exuerunt? Quid fuit latrone miſerius? ſed repente euaſit omnium beatiſsimus. Atqui mille cædes fecerat, nã & erat crucis ſupplicio dãnatus, & ad mortem ducebatur, omnes eũ accuſabant, tò

Proue. 14
Eccle. 25.
Timens deũ fælix
Eccleſ. 5.
Matt. 19.
Marc. 10
2. Re. 11.
Eccleſ. 9.
4. Re. 14. 21.
2. Par. 33
4. Re. 19.
2. Re. 12.
Geneſ. 37. 38.
βεβαίωσις ab exẽplo.
Geneſ. 39.
Luc. 23.

tũ tẽpus erat conſumptũ,& vita tranſacta fuerat in ſcele re: ſed quoniã exiguo tẽpore Chriſtum ita vt oportet timuit,beat⁹ factus eſt. Ita etiã meretrix, licet ſui corporis formã pretio venũdaret,& expoſita eſſet omniũ cõtumeliæ,& ideo eſſet omnium miſerrima: beata extitit quãdo deũ vt oportet timuit. Nullũ eſt enim malũ quod nõ extinguat Dei metus. nã quemadmodũ ignis,quodcũque ferrũ ceperit cõtortũ, vel rubigine confectũ, id clarũ reddit ac pulchrum,ferruginẽ abſtergẽs,& quod in eo erat peruerſum & inflexum,perfectiſſimè corrigit:ita etiã dei metus vel exiguo tempore facit omnia, & eos qui ab ipſo tincti ſunt,nulla re humana frangi ſinit. Non erat imbecill⁹ Timotheus?non morbis & afflictionibus perpetuò vexabatur?Quid ergo fuit illo beatius?Quid verò dic quęſo,Iob? An nõ redactus erat ad paupertatẽ?non ad orbitatem?nõ ad corporis grauiſsima vlcera? nõ probris, cõtumeliis & iniuriis appetebatur?non fame & malis omnib⁹ humanis cruciabatur?Is tamen fuit omnium beatiſsimus. Non ſolùm enim nihil horum eum fregit ac proſtrauit, ſed etiã firmiorem fecit & ſolidiorẽ. Quinetiam cum illis omnibus vxor eũ premebat,probris inſectans,& tamẽ per hæc omnia euaſit clarus & conſpicuus. Hæc ergo omnia cõſiderans propheta,dicebat:Beati,inquit,omnes qui timent dominum. *Qui ambulant in viis eius.* Ne enim exiſtimares ſufficere timorẽ,adiecit illud:Qui ambulant in viis eius. Multi enim fidẽ quidem perfectam habentes, vitam autem flagitioſam,omniũ fuere miſerrimi. Ne ergo id quod dicit,videretur ex eo refelli,ſubiunxit: Qui ambulant in viis eius. Quænã autẽ ſunt viæ eius,niſi vita quę ex virtute inſtituitur?Per eam enim poteſt in cælum aſcẽdi, & illa ciuitas apprehendi,& ipſe deus videri,quatenus poteſt ab homine aſpici. Eius autem vię dicuntur, quoniam per eas poteſt in cælũ veniri. Non dixit,via:ſed,viæ,oſtendẽs eas eſſe multas & diuerſas. Propterea enim multas vias muniit,vt earũ multitudine facilem nobis faceret ingreſſum. Ex hominib⁹ enim alij ſunt virginitate illuſtres, alij verò ſe honeſtè ac decorè gerũt in matrimonio,alij ornãtur viduitate:& hi quidẽ ſe omnib⁹ exuerũt,illi verò dimidio:& hi quidẽ per viã rectam ingrediuntur: illi verò per

Luc. 7. *γνώμη ἀσι mili.* *1. Tim. 5.* *Iob 1.2.* *Iac. 5* *Iob. 2.19* *ἀκριβῶς ζῆσιν.* *Via domini.* *Multiplicitas viarum domini.*

pœnitentiã:& ideo multas tibi vias muniit,vt facilè ingrediaris. Non potuiſti poſt lauacrũ ſeruare corpus mundũ? at per pœnitentiã id potes emũdare, potes per pecunias, per eleemoſynã. At nõ habes pecunias? Sed potes viſitare ægrotum,potes accedere ad eũ qui eſt in vinculis,dare poculum frigidæ,& ſub eodẽ tecto hoſpitẽ excipere,præbere duos obolos, ſicut vidua, ingemiſcere propter eos qui affliguntur. Nã hoc quoq; eſt eleemoſyna. At es vndique deſtitutus,& omnino pauper,& corpore adeò imbecillo, vt ne poſsis quidẽ ingredi:hæc omnia fer magno & excelſo animo,deo agens gratias,& magnã mercedẽ accipies. Nam in hoc quoque ſe pulchrè geſsit Lazarus. Neque enim vlli ſuis ſubuenit pecuniis. Quî enim id feciſſet, cui vel neceſſariũ deerat alimentũ? Nõ ingreſſus eſt carcerẽ. Quomodo enĩ qui nec erigi,nec ſe ſuſtinere poterat? Nõ inuiſit ægrotũ. Quomodo enim qui linguis canũ erat expoſitus? Et tamẽ etiã abſque his præmiũ virtutis arripuit, eo ꝙ omnia tulerit forti & generoſo animo,eo ꝙ cũ videret quidem crudelẽ & inhumanũ hoĩem in honore haberi,& vitã agere in deliciis, ſeipſum autẽ verſari in tantis malis,ne verbũ quidẽ indecorũ protulerit. Et ideo in ſinu Abrahæ receptus eſt,qui mortuo nihilo erat melius affectus, ſed planè erat iners & inutilis, in diuitis veſtibulo proiectus:& cum patriarcha qui tot & tantas res pręclarè geſſerat,coronabatur,& victor renunciabatur, & ſinu illius fruebatur,qui nec eleemoſynã fecerat,nec ei cui iniuria fiebat,manũ præbuerat,nõ hoſpites exceperat, nec aliquid aliud oſtẽdere poterat, ſed tãtũ in oĩbus deo gratias egerat,& præclarã patientiæ coronã retulerat. Magna enim res eſt gratiarũ actio & philoſophia, quæ tot & tãtis malis exercetur:idq; factũ eſt longè omniũ maximũ. Vnde etiam Iob coronatus eſt, & dicebat diabolus: Pellem pro pelle, & oĩa quæ homo habet, dabit pro aĩa ſua, ſed immitte manum tuã, & tange carnem eius. Nõ eſt enim parum, dolore affectã refrenare animam ad hoc vt nihil peccet. Hoc eſt cũ martyrio conferendũ, hoc eſt bonorũ colophon. Et tu ergo, ô dilecte, cum te ſæpe vel morbus,vel febres,vel dolores inuadunt,cogente te cruciatu dicere aliquid blaſphemum,ſi te retinueris,& deum glo-

Luc. 12.

Luc. 16.

Patientiæ corona.

Iob 2.

ria & honore affeceris, eãdẽ mercedẽ accipies. Quãnã enim de cauſa, dic mihi quęſo, blaſphemas? Ideóne euadit tibi dolor leuior? Quanquã & ſi maximè dolor fieret hac ratione leuior, ne ſic quidẽ oporteret animæ ſalutem prodere, ineundo rationẽ cõſolãdi corporis. Nunc autem non modò non leuatur dolor, ſed etiam grauior redditur. Nam cum videt diabolus ſe potuiſſe te ad blaſphemiã adducere, fornaci ignẽ magis ſubiicit, & dolorem incendit, vt eius deſideriũ impleas. Maximè ergo, ſicut dixi, etiã ſi leuaretur, non oporteret hoc facere. Quando aũt nihil lucrifacis, quid attinet teipſum occidere? At non potes tacere? Deo ergo age gratias. Deum ergo gloria & honore affice, q te probat in fornace. Pro blaſphemia ex ore tuo prodeat dei gloria. Ita & magna eſt merces, & vulnus efficitur leuius. Ita etiã beatus ille loquens dicebat, Dñs dedit, dñs abſtulit. Sit nomẽ dñi benedictũ. Et rurſus, Si bona ex manu domini accepim⁹, mala nõ ſuſtinebimus? Sed mihi, inquit, nõ dedit opes. Min⁹ eſt ergo vulnus. Nõ ſunt enim conferenda, his nudari opibus, & cum earũ nunquã periculũ feceris, viuere in inopia. Si enim aliorum mala videntes, & cum ſuis ærũnis conferentes, multi pauperes eorum collatione ſua eſſe grauiora exiſtimant: quando ſe non cũ aliis ſed cum ſeipſis comparant, cogitat tantò eſſe grauiorem dolorem, quãtò efficit experientia vt ſit maior ſenſus ablationis. Ita etiã eſt leuius, ab initio nõ habuiſſe liberos, q̃ eis orbari cum ipſos habueris. Non ſunt enim ſimilia, non accepiſſe, & poſtq̃ acceperis, eis eſſe priuatũ. Fer ergo forti & generoſo animo quæ accidũt. Hoc enim eſt tibi martyrium. Nõ enim eum qui ſacrificare iubetur, non ſacrificare, ſed potius dilaniari & excarnificari q̃ hoc facere, ſolum facit martyrium: ſed etiã cũ dolor impellit ad blaſphemandum, toleranter potius ferre laborem ſtatuere, & nihil turpe & inhoneſtum dicere, facit martyrẽ. Iob enim non ideo fuit coronatus, q ſacrificare iuſſus nõ ſacrificauerit, ſed q dolores & calamitates forti animo perpeſſus ſit. Quinetiã Paulus propterea victor renũciatus eſt, propter flagella, propter afflictiones, propter alia quæ ſuſtinuit cũ gratiarum actione. *Labores manuum tuarũ manducabis, beatus es, & bene tibi erit.* Quãnam de cauſa con-

Blaſphemia in dolore cauẽda.

Epheſ. 5. *1. Theſ.* 5.

Iob 2.

Martyriũ patiẽtia.

Mat. 5. *Iac.* 5. *Rom.* 8.

duplicat beatitudinem? Quoniam nouit eius magnitudinem: in rei viſione contemplanda iucundè immoratur. Et quídnam dixit illud, Bene? *Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ*. Alius, In penetralibus. Alius, In femoribus. *Filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Ecce ſic benedicetur homo qui timet dominum.* Quid dicis? Hæc eſt beatitudo, hoc lucrũ, domeſticę copiæ, & ſuis frui laboribus, multitudo liberorum, & fertilitas vxoris? Non hoc quidẽ, ſed hoc ex redundanti quadã copia accedit. Quærite enim, inquit, regnum dei, & cætera adiicietur vobis. Quoniam ergo loquebatur cum iis qui erant adhuc imbecilliores, tanq̃ paruos puellos inducit ex rebus ſenſilibus. Neque verò mireris. Si enim Paulus hoc facit tẽpore tantæ philoſophiæ, cum eis qui adhuc humi repebant, ex his diſſerens: multò magis Propheta. Hoc autem facit Paulus tum alibi, (quãdo enim de virginitate diſſerit, nihil dicit de eis quæ illis ſunt euentura, ſed ponit tantùm liberationem à moleſtiis matrimonij) tum etiam quando loquitur de honore in parentes, eodem modo vſus eſt, ita dicens: Quod eſt primũ mandatũ in promiſsionibus. Quod eſt autem mandatum? Honora patrem tuum & matrem, & eris longæuus ſuper terram. Quinetiam quãdo ſcribit de oſtẽdenda in inimicos philoſophia, ſenſile rurſus prçmium proponit, dicens: Hoc enim faciẽs, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Chriſtus autem nõ ſic (neque enim cum imbecillis loquitur) ſed in virginitate quidem proponit regnum, in amãdis autem inimicis, ꝙ erunt dei ſimiles, quantum poſſunt homines eſſe dei ſimiles. Quẽadmodum etiã in veteri vbi inducebantur per ſenſilia, videbimus eos qui ſciunt philoſophari, induci à maioribus. Id autẽ Paulus ſignificans, dicebat: Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti nõ acceptis promiſsionibus, ſed eis procul viſis & ſalutatis. Non eſt ergo hæc ſola merces eorum qui deũ timẽt, frui rebus ſuis, ceu ſunt vxor & liberi, reiq; domeſticæ proſperitas, ſed hæc quidẽ ſunt ex ſuperabundãtia, & inſtar cuiuſdã additamẽti. Principalia autẽ ſunt, primum quidẽ, hoc ipſum, deũ timere: quod in ſeipſo continet remunerationẽ. Deinde arcana illa quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis nõ aſcẽderunt,

Luc. 12.
1. Cor. 3.
1. Cor. 7.
Epheſ. 6.
Rom. 12.
Mat. 19.
Mat. 5.
Heb. 11.

Benedicat tibi dominus ex Sion, & videas bona Hieruſalē. Alius, Et vide in bonis Hieruſalem. Bona dicit, ciuitatem, diuitias, decorem, honores, proſperitatem, fertilitatem, ſecuritatem, pacem. *Omnibus diebus vitæ tuæ.* Pulchrè etiam vſus eſt adiectione dierum. Erat enim hoc ſignum maximum quòd hæc à deo darentur, & eius prouidentię argumentū, quòd nihil humanum paterentur, nec corruerent, & nec vllam ſuſtinerent mutationem, niſi quando indignatus ea intercidiſſet. *Et videas filios filiorū.* Atqui multi, inquit, deū timentes, ſine liberis ſemper fuere. Et quid hoc ſibi vult? Neque enim nos propter præſentia exuimus, ſed principaliter quidem vt deo placeremus, deinde etiam propter ſpes futuras. Atque tunc quidem hæc erant pręmia, nunc autem cælum, & bona quæ ſunt in cælis. Quòd ſi cū deum timeres, non habuiſti filios: quî ſcis nunquid dederit alia hac felicitate maiora? Neque enim omnes vno modo beneficio afficit, ſed variè, cùm ſit diues. Quot fuerunt qui cùm filios haberent, iudicarunt eos fœlices qui nō habe-

Luc. 4. 5. rēt? quot qui diuitias poſsidebāt, pauperibus miſerius ex

Dan. 5. hac vita exceſſere? Quot qui gloriā concupierāt, ea tanq̄

2. Mac. 9. enſe aliquo confoſsi ſunt, & grauiſsima quæq; ſuſtinue-

Luc. 16. runt? Ne quæras tibi exhiberi negocia, nec à deo eorum

Act. 12. quæ facit rationē expoſcas: ſed feras omnia forti & gene

Iob 12. roſo animo, & cū gratiarū actione, imò verò nulli rerum

Eccl. 8. præſentium animum tuū affigas. Propterea enim talem iuſſus es facere orationem, in qua vnū ſolùm petis poſtulatum ſenſile, & nihil amplius. Quanq̄ hoc quoque rurſus menſura ſit ſpiritale. Alia enim omnia, de cælis & de regno quod illic eſt, de perfecta vitæ inſtitutione, & de liberatione à peccatis nobis dicūtur: de ſenſilibus autē vnā

Mat. 6. iubemur dicere dictionem. Quænā autem ea eſt? Panem

ἐπιούσιον. noſtrum ſuperſubſtantialē da nobis hodie, & nihil aliud. Quoniam enim ad aliam deinceps vocamur patriā, & ad maiorem vitā aſſcripti ſumus, oportet etiā noſtra poſtulata eſſe ei conuenientia. Hæc autē etiam ſi euenerint, oportet ea adminiſtrare cū ſumma diligentia. *Pax ſuper Iſrael.*

Iob 3. 4. Hæc eſt oratio de cōmuni. Hoc enim maximè deſiderāt,

2. Cor. 13. vt qui ſint longo bello afflicti & exhauſti. Quid enim eos

1. Theſ. 5. alia iuuāt, ſi pax nō adſit? Quod ergo eſt bonorū quæ tūc

erant, præcipuum, & eorũ ſecuritatẽ, nempe pacem, pollicetur, eámq; perpetuam, quod eſt maximè opus dei prouidentiæ, dare ſcilicet, & nõ ſinere vt intercidat. Quoniã enim rerũ humanarũ natura fluxa eſt, & non permanens: oſtendens hæc nõ temerè ad eos deuenire, ſed à ſuperno auxilio & à nutu diuino procedere, dixit, Oĩbus diebus, & pacem permanentẽ eſt pollicitus. Atque hoc quidẽ factũ eſt, quod ad deũ attinet. Quòd ſi fuit interrupta, hoc quoque accidit ex illorum improbitate. Quẽadmodum enim quando aliquibus ſupplicia minatur, iis qui per pœnitentiam iram diſcutiunt, cohibetur ſuppliciũ: ita etiã ſi bona promittat, viſi autẽ fuerint indigni qui promiſſa erant cõſecuturi, reuocatur promiſſum. Quod ad eũ ergo ſpectat, omnibus diebus eſt eã pollicitus: ſua autẽ improbitate donum interruperunt. Hæc autẽ dico, vt neque eo minante deſperemus, nec rurſus bona promittẽte torpeſcam⁹: ſed ſtudio, & in vita inſtituenda diligentia, promiſſa ad opus prouocemus. Niſi enim ita faciamus, nõ ſufficit ad cõſeruandos nos ſola promiſsio. Nam Iudæ quoque pollicitus eſt eum eſſe ſeſſurũ ſuper thronũ cũ vndecim diſcipulis: nec tamẽ ſedit. In cauſa autẽ nõ fuit ille qui promiſit, ſed is qui promiſſo indignus viſus eſt. Et nos ergo cũ habeamus regni promiſſum, ne ſimus ignaui ac deſides, ſed noſtra quoq; afferamus, vt poſsimus bona æterna conſequi, gratia & benignitate dñi noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & potentia nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Natura rerum humanarũ fluxa.

Ion. 3.
Hiere. 18
Ezec. 33.

Promiſſa dei vt impleantur.
Mat. 19.

IN PSALMVM CXXVIII.

Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea.

SAepe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Iſrael, ſæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: etenim nõ potuerunt mihi. Alius interpres dicit, Sed nõ potuerunt me. Hic quoq; pſalmus cohæret præcedenti. Quoniã enim interrumpebatur ædificatio, nec opus deducebatur ad finem, eos in bonã ſpem adducens, ne deſperarent ex præteritis, iubet eos de futuris eſſe bono animo, & docet eos dicere hæc verba. Etenim cùm ſæpe eos inuaſiſſent, nequaquam potuerunt ſuperare, nec integram victoriam reportarunt.

Hebr. mihi. i. aduerſũ me. Chald. nõ potuerunt ĩferre malũ mihi.

Et tamen captiuos, inquit, ceperũt, & in terram alienam traduxerunt, & multa bella vicerunt, & tunc quidem maximè non ex propria virtute, ſed ex Iudæorũ peccato ſuperarunt. Quanquam alioqui nec ad finem quidem vſque permãſere victores. Neque enim potuerũt gen' omnino delere, vel ciuitatem omnino euertere, aut gentem funditus perdere, ſed cũ paulisper Deo cõcedẽte viciſſent, rurſus vincebantur. Quomodo autem vincebantur? Ad priorem fœlicitatem Iudæis reuertentibus. Quòd quidem ſignificãs alius interpres dixit, Sed non præualuerũt ſuper me. *Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem meam.* Quid hoc eſt? Non temere, inquit, & fortuitò inſidiabantur, ſed multa moliebãtur & machinabãtur, dolos ſtruentes, & clanculum inuadẽtes. Illud enim, ſupra dorſum meum, vel fraudem & exulceratam malitiã ſignificat: vel, per vim, & cum magna vehemẽtia. Hoc eſt, Aggreſſi ſunt meam potentiam cõfringere. Alius autem pro, Fabricati ſunt, dixit, Arauerunt, vt oſtẽderet quòd in parandis iuſto inſidiis opus faciebant. Prolongauerũt iniquitatem ſuam. Quid eſt quod dicit? Oſtendit eos non ſolùm cum magno impetu inuaſiſſe, ſed etiam cum magnis inſidiis, vt qui multum temporis ea in re conſumerent, & inſidiari ſuum opus eſſe ducerent, & in eo aſſiduè perſiſterent. Sed id nihil eis profuit, nõ propter noſtras vires, ſed propter Dei potentiam. Quocirca oſtendẽs eũ qui erigit trophæum, & parit victoriam, ſubiunxit, *Dominus iuſtus cõcîdit ceruices peccatorum.* Alius autem pro ceruices, dixit funes, ſignificãs inſidias, inſultus, machinationes. Rectè autem dixit, non diſſoluit, ſed, concîdit: vt magis oſtẽderet eum id feciſſe, reddentem eorum conſilia penitus inutilia. Cum enim inciperet rurſus condi ciuitas, multi vndiquaque inuadebant inuidia extabeſcẽtes: nec id ſemel tãtùm aut bis, ſed ſępenumero fecerũt. Hoc ipſum etiã vſu uenit in eccleſia. Cùm enim inciperet enaſci, omnes eã aſſiduè inuadebãt: in principio quidem Reges, populi, & Tyranni, poſtea autem inſidiæ Hæreticorũ: & maximum & varium ac multiplex bellum vndique ſuſcitabatur: ſed tamen non præualuit: ſed fuſi quidẽ ſunt & profligati hoſtes: floret autem & viget eccleſia. *Confundantur, & conuer-*

Hebr. & Chal. arabant arã-tes.

Nempe Chald. funes vel iugum συγκόψει concidet.

Nec. 4

Matth. 16

tantur retrorſum omnes qui oderunt Sion. Alius, Subuertantur retrorſum. *Fiãt ſicut fœnum tectorum, quod priuſquam euellatur, exaruit. De quo non impleuit manum ſuam qui metit.* Alius, Pugnum. *Et ſinũ ſuum qui manipulos colligit. Et non dixerunt qui præteribant, Benedictio domini ſuper vos. Benediximus vobis in nomine domini.* Adhortationẽ precatione cõcludit, ex narratione præteritorũ, & ex oratione ad confidendũ adducẽs, & iniuſtã belli cauſam oſtendẽs. Ex inuidia enim & odio bellũ ſuſcepere: & ideo dicit, Erubeſcãt & cõuertantur retrorſum omnes qui oderũt Sion. Non ſolùm, inquit, victi ſunt, ſed turpiter & ridiculoſè. Deinde cũ dixiſſet, Fiãt ſicut fœnũ tectorũ, perſiſtit in ſimilitudine, nõ eos tantùm fœno cõparãs, ſed fœno quod eſt ſupra domos. Quanquã enim id quoque quod eſt in cãpis, celeriter diffluit: volẽs tamẽ oſtendere quàm eſſent viles & abiecti aduerſarij, eos cõparat fœno quod eſt ſuper domos: vt vtrinque oſtẽdat quàm ſint fragiles & caduci, nẽpe & ex fœni natura, & ex natura loci. Tales, inquit, ſunt inſult⁹ aduerſariorũ, qui nõ habẽt radicem, nec fundamentũ, qui aliquãtiſper quidẽ videntur florere, poſtea autẽ arguũtur, & ex ſeipſis excidũt. Talis eſt proſperitas eorũ qui viuunt in ſcelere. Talis iucũditas rerũ quæ ad hãc vitã pertinent. Simul e- *Iob* 14.20
nim & cernitur & interit, vt quę nec habeat fundamentũ 21
aliquod, nec potẽtiã. Et ideo nõ eſt eis adhibẽdus anim⁹, *Eſa.* 24
ſed conſiderando quàm ſint fluxæ & caducæ, deſiderandæ ſunt res æternæ, immortales, immobiles, & in quas nulla cadit mutatio. Quas detur nobis omnib⁹ cõſequi, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti. Cum quo patri gloria ſimul cũ ſancto ſpiritu, in ſæcula ſæculorũ, Amen.

IN PSAL. CXXIX.

D*E profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam.* Quid eſt, De profundis? Nõ dixit ſolũmodo Ex ore, neque ſolũmodo ex lingua (nam errante etiã mẽte verba funduntur) ſed ex corde profundiſſimo, cum magno ſtudio, & magna animi alacritate, ex ipſis mentis penetralibus. Tales ſunt enim animi eorum qui affliguntur vniuerſum cor ſecum commouẽt, Deum inuocãtes cum *Profunditas precũ.*

magna compunctione:& ideo etiam audiuntur. Tales enim preces magnam habent potentiã, vt quæ neque ſubuertãtur, neque cõcutiantur, etſi eas diabolus magno impetu inuadat. Quemadmodum enim arbor valida, & quæ in multam profunditatẽ terræ agit radices, eiúſque ſinus deuincit & aſtringit, cuiuis vẽtorum impetui reſiſtit: quæ in terræ autem ſumma ſuperficie ſita eſt, ſi quęlibet parua aura incubuerit, labefactatur, & radicitus euulſa iacet ſuper terram: Ita etiam preces quę ab imo quidẽ aſcendunt & egerũt radices in profundo, etiamſi innumerabiles venerint cogitationes, etiãſi inſtructa tota diaboli acies, firmæ manent & ſtabiles, & minimè euertuntur. Quæ autẽ ex ore & labiis procedunt, & non ab imo aſcendunt, ne poſſunt quidem ad Deum aſcẽdere, propter eius qui accedit, ſocordiã. Eũ enim qui talis eſt, ſeu fuerit aliquis ſtrepitus, is ipſum euerterit: ſiue tumultus, ab oratione abduxerit: & os quidẽ reſonat, cor verò eſt inane, & ſola ac deſerta cogitatio. At ſancti non ſic orabãt, ſed cum ſummo ſtudio & maxima vehementia, vt etiam totum corpus inflecterent. Beatus itaque Helias orans primũ quidẽ quęſiuit ſolicitudinẽ: deinde cũ poſuiſſet caput inter genua, & ſeipſum cũ magno ardore incẽderet, ita fundebat præces. Si vis autẽ eum etiam videre rectum ſtantem in oratione, vide eum rurſus extenſum in cælum, & ita extẽſum vt etiam ignẽ è cælo deiiceret. Ita etiam quando voluit ſuſcitare filium viduæ, cum totum ſeipſum expandiſſet, cõfecit eam reſurrectionem: non interrumpens, neque oſcitãs ſicut nos, ſed animi in orãdo alacritate incẽſus. Quid autẽ dico Heliã & ſanctos illos? Vidi ſæpe mulieres propter virum peregrinantem & infantem ægrotantẽ, ita de profundis orantes, & tantos fontes lachrymarum emittẽtes, vt tãdem voti ſui eſſent compotes. Si autem mulieres ita inflammantur in orationibus pro viro & infante: quęnam viro venia dabitur, qui pro anima morte affecta mollis eſt & languidus? Hinc itaque fit quod cum ſæpe oremus, rurſus inanes reuertamur. Audi quomodo Anna orabat de profundis, cuiuſmodi fontes lachrymarum emittebat, quomodo per orationẽ euehebatur in ſublime. Qui enim ita precatur, etiam antequã conſequatur quod po-

Confirmat ſimili.

Eſa. 29
Matth. 15

Orandum vt ſit.
1. Cor. 14
3. Reg. 19
3. Reg. 18

διαπλώμενος.
3. Reg. 17

1. Reg. 1.

ſtulat, ex oratiõe magna bona percipit, omnes animi perturbationes reprimens, iram ſedans, inuidiam expellens, cupiditatem extinguens, rerum ad vitam pertinẽtium amorem diminuens & exiccans, animum in magnam trãquillitatem redigens, in ipſum deinceps cælum aſcendẽs. Quemadmodum enim pluuia duram terram in quã decidit, vel ignis ferrum, mollit: ita vitiis induratum animum talis oratio & igne vehementius & pluſquam pluuia mollit & humectat. Eſt enim anima tenera, & ad fingendũ facilis. Sed quod Iſtri aquæ ſæpe vſuuenit, vt glacie concreſcat, ita etiam noſtræ accidit animæ, vt à peccato & ſocordia indureſcat & lapideſcat. Magno ergo nobis calore opus eſt, vt quod durũ eſt emolliat. Hoc autem maximè efficit oratio. Quando ergo orationẽ aggrederis, ne hoc ſolum quæras vt quod petis accipias: ſed etiã vt in ipſa oratione animam tuam meliorẽ efficias. Nã hoc quoque eſt munus orationis. Qui ita orat, fit iis quę ad hanc vitã pertinent, ſuperior, mente extollitur, leuem reddit cogitationem, nulla perturbatione animi impeditur. De profundis clamaui domine. Duo hic ponit, & illud, de profundis: & hoc, clamauiſſe: clamorem non dicẽs tonum vocis, ſed affectionem animi. Domine exaudi vocem meam. Hic duo diſcimus, nempe quòd à Deo abſolutè impetrare non poſſum⁹, niſi noſtra quoque adfuerint. Quocirca prius dixit, De profundis clamaui, & tũc, exaudi. Deinde quòd oratio intenſa & vehemens, vt plena lachrymis compũctionis, magnas habet vires ad hoc vt deo perſuadeat, vt iis quę dicũtur annuat. Tanquam enim magnum & præclarũ quid feciſſet, & partes ſuas impleſſet, ita ſubiũxit: Domine exaudi vocem meam. *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.* Aures dicit, audiendi facultatem: & vocem, non intenſionem ſpiritus, nec clamorem ſignificans, ſed intenſam affectionem. *Si iniquitates obſeruaueris domine, domine quis ſuſtinebit?* Nequis dicat, Sum peccator, & plenus malis innumerabilibus, non poſſum accedere & orare, & deum inuocare: hãc tollens excuſationem, Si iniquitates obſeruaueris, inquit, Domine: domine quis ſuſtinebit? Illud enim, quis, hic nullus eſt. Neque enim fieri poteſt vt ſi rerum à ſe geſtarum ſummo iure ab vllo exigatur ratio,

Collatio elegans.

Orationis munus.

Clamor ex profundo.

Tob. 3
Iudith. 13

Aures dei.

Quis pro nullus.

poſſit vnquam miſericordiam & clementiã cõſequi. Hæc autem dicimus non impellentes animos in ſocordiã, ſed eos conſolantes qui cadunt in deſperationẽ. Quis enim gloriabitur ſe mundum habere cor? aut quis confidenter
Pro.24 dicet ſe eſſe purũ à peccatis? Et quid dico alios? Nã etiamſi Paulum in medium adduxero, & eorum quę fecit, rationẽ
Gal.1 ſummo iure popoſcero, ne poterit quidẽ ſuſtinere. Quid
Act.1 enim poterit dicere? Prophetas legit, vt qui legis patriæ eſ
1.Tim.1 ſet diligens æmulator: ſigna vidit quę fiebãt, & tamẽ ma-
Act.9 nebat perſecutor: nec priùs deſtitit, quàm admirabilem il lam viſionem ſuſcepit, & vocem audiuit terribilẽ. Antea autem manſit omnia ſúſque déque permiſcens & confun dens. Illis tamen omnibus prætermiſſis, Deus & vocauit, & magna gratia dignum cẽſuit. Quid verò ſummũ illum Petrum, nõ poſt innumerabilia ſigna & miracula, tãtámque admonitionem & exhortationem arguit in grauiſſimum illũ lapſum cecidiſſe? Illud tamẽ prætermiſit, & A-
Luc.22. poſtolorum eum primum conſtituit. Et ideo dixit: Symõ, Simon, Ecce expetiuit Satanas cribrare te tanquã triticũ: ego autem oraui pro te, ne deficiat fides tua. Porrò autẽ poſt hæc quoque ſi non cum miſericordia & clemẽtia ve niat ad iudicandum, ſed rationem ſummo iure exigat, inueniet omnes reos & obnoxios. Quocirca Paul⁹ quoque
1.Cor.4 dicebat: Nihil mihi cõſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Si iniquitates obſeruaueris domine, domine. Cõ
Repetitio hic admirantis. duplicatio eſt, non temere nec abs re, ſed admirãtis & ſtu pentis inſignem eius clementiam, & infinitam maieſtatẽ & vaſtum pelagus eius bonitatis. Quis ſuſtinebit? Non dixit, quis effugiet, ſed, quis ſuſtinebit? ſignificãs quòd nec ſtare quidem poterit. *Quia apud te propitiatio eſt*. Quid eſt,
Dan.9 apud te propitiatio eſt? Nõ in noſtris, inquit, rectè factis, ſed in tua bonitate licet effugere ſupplicium. Vt iudicium enim effugiamus, in tua clemẽtia ſitum eſt. Quòd ſi eam non fuerimus aſſecuti, noſtra non ſufficiunt ad nos ab ira futura eripiendos. Hoc etiam per Prophetam ſignificãs,
Eſa.43 dicebat: Ego ſum q deleo peccata tua. Id eſt, Hoc eſt meũ, meæ bonitatis, meæ clemẽtiæ. Nam quæ tua ſunt, nõ ſuf
Eſa.50 ficiũt vnquam vt te liberẽt à ſupplicio. Et rurſus, Ego vos
Eccl.8 ſuſtineo. *Propter legem tuam ſuſtinui te domine. Suſtinuit anima*
mea

mea in verbo eius,ſperauit anima mea in domino. Alius, Propter nomen tuum. Alius, Vt cognoſcatur verbum tuum. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi. Propter clementiam tuam, propter nomen tuum, propter legem tuam expectaui ſalutẽ. Nam ſi ad mea reſpexiſſem, iam olim deſperaſſem, olim omnẽ fiduciam abieciſſem: nunc autem legẽ tuā & verbum tuum attendens, bonā ſpem concipio. Quódnā verbum? Verbum clementiæ. Ipſe enim eſt qui dicit: Quantū *Eſa.* 55
diſtat cælum à terra, tantum diſtant conſilia mea à conſilio veſtro, & viæ meæ à viis veſtris. Et rurſus: Secundū al- *Pſal.* 102
titudinẽ cæli à terra confirmauit dominus miſericordiā ſuam ſuper timentes ipſum. Et rurſus, Quantū diſtat oriẽs *Ibidem.*
ab occaſu, ꝓcul remouit à nobis iniquitates noſtras. Hoc eſt, Non eos tantum ſeruaui qui ſe rectè geſſerunt, ſed pepperci etiam peccatoribus, & inter delicta tua meā defenſionem, & quam tui curam gero, oſtẽdi. Alius, Vt ſis terribilis, expectaui dominū. terribilis cui? Inimicis, inſidiatorib⁹, iis qui mihi malè volūt. Quid eſt, Propter nomẽ tuū? Quāuis, inquit, ego ſim peccator, & plen⁹ malis innumerabilibus, ſciebā tamẽ, ne nomẽ tuū prophanaretur, fore vt nos pereūtes minimè deſpiceres. Quod ipſe queq; dixit in Ezechiele: Nō ꝓpter vos ego facio, ſed propter no- *Ezec.* 36
mẽ meū, vt nō prophanetur inter gẽtes. hoc eſt, Nos qui- *Dan.* 9.
dẽ nō ſum⁹ digni qui ſeruemur, neque ex reb⁹ à nobis ge- 2. *Cor.* 3
ſtis vlla bona ſpe ducimur, ſed expectam⁹ fore vt cōſeruemur propter nomẽ tuum, eáq; nobis recta eſt ſpes ſalutis. Ali⁹, Propter metū ſuſtinui doīm. Alius, Propter legẽ ſuſtinui dominum. Suſtinuit anima mea in verbo tuo. Ali⁹. Expectauit anima mea verbū eius. Alius, Suſtinuit anima mea, & verbū eius expectaui. Hoc eſt, Ex promiſſis & frequẽtibus pollicitationibus de benignitate eius & clemẽtia ſumptam ſacram ieci anchorā, nec de mea ſalute ſpẽ abieci. *A cuſtodia matutina vſque ad noctem ſperet Iſrael in domino.* Tota vita, inquit, hoc eſt, omni die ac nocte. Nihil- *Pſ.* 21. 30
eſt enim ad ſalutẽ præſtabilius, quàm perpetuò illū obſer *Eccl.* 2
uare, & ab illa ſpe pẽdere, licet innumerabilia accidāt quę *Eſa.* 40
nos impellant in deſperationem. Hic eſt murus infract⁹, inuicta munitio turris inexpugnabilis. Etſi ergo res minẽtur mortem, periculū, & interitum: ne deſiſtas ſperare in

*Eccl.*10 deum,& expectare eius ſalutẽ. Omnia ſunt illi facilia &
*Luc.*1 expedita,& vel in reb⁹ difficillimis & impeditiſſimis exitum inuenies. Ne expecta ergo fore vt ſolũ tibi adſit auxilium, ſi res ſecundæ affluãt: ſed tũc maximè, quãdo ſunt fluctus maximi, & vehemẽs tempeſtas, & extremũ imminet periculũ. Tunc enim maximè Deus ſuam oſtẽdit potentiam. Hoc eſt ergo quod dicit: Oportet in deum perpetuò ſperare, toto vitæ tempore. *Quia apud dominum miſericordia, & copioſa apud eũ redẽptio. Et ipſe redimet Iſrael ab omnibus iniquitatibus eius.* Quid eſt, Apud dominũ eſt miſericordia? Fons & theſaur⁹, inquit, illic eſt clemẽtiæ perpetuò ſcaturiẽs. Vbi autẽ eſt miſericordia, illic eſt etiã redẽptio: nec ſolùm redẽptio, verũ etiã multa ac copioſa, & immẽſum pelagus clemẽtiæ. Etſi ergo ſumus à peccatis proditi, nõ oportet cõcidere, nec deſperare. Vbi enim eſt miſericordia & clemẽtia, nõ exigitur nimis acris & ſummo iure delictorũ ratio, iudice propter magnã miſericordiã, & multã ad clementiã propenſionẽ, multa prętercurrẽte. Huiuſ
*Pſal.*24. modi enim eſt Deus, nẽpe ad aſſiduè miſerendũ & ignoſ-
99.144. cendũ propenſus & proclinis. Et ipſe redimet Iſrael ab o-
*Eſa.*54 mnibus iniquitatib⁹ eius. Si ergo ita eſt, & vbique diffuſa
*Ioan.*2 eſt eius clemẽtiæ magnitudo, clarũ eſt eũ eſſe populũ ſuũ ſeruaturũ, & liberaturũ nõ ſolùm à ſupplicio, ſed etiam à peccatis. Hæc ergo cũ ſciamus, perſeuerem⁹ rogare & orare. & nunquã deſiſtamus, ſiue acceperimus, ſiue non. Si
*Sap.*12 enim dare ſitũ eſt in eius poteſtate, in eius etiã poteſtate ſitũ eſt quãdo vult dare, tẽpus autẽ nouit optimè. Maneamus ergo rogãtes, ſupplicãtes, cõfidentes eius miſericordiæ & clemẽtiæ, nec vnquã de noſtra ſalute deſperemus, ſed noſtra afferamus, & ille pro ſe nobis nunquã deerit, quądoquidẽ eſt inenarrabilis apud eũ miſericordia, & infinita clemẽtia. Quã detur nobis omnibus aſſequi gratia & miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & potentia in ſæcula ſæculorum, Amen.

EIVSDEM IN CXXX. PSALMVM.

D*omine non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei.* Ali⁹, Neque ſublimes facti ſunt. *Neque ambulaui*

in magnis, neque in mirabilibus ſuper me. Alius, In magnitudinib⁹. Alius, In magnificẽtiis, nec me exuperãtibus. Quid hoc eſt? Paulus dicit ſtultũ eſſe ſeipſum laudare, etiãſi ſit neceſſe, & ideo ſubiunxit, dicens: Fui inſipiẽs gloriãs, vos me coëgiſtis. Quomodo hoc ergo ignorauit Propheta, & nũc gloriatur, non apud duos aut tres aut decẽ, ſed apud vniuerſum orbem terræ? Gloriatur autem dicens: Sum humilis, & moderatus, & mirandũ in modum ſimplex. Hoc enim ſibi vult illud, Ablactatus ſuper matrẽ ſuam. Quare ergo hoc facit? Quoniam res quidẽ nõ eſt omnino prohibita, imò verò nonnunquũ eſt neceſſaria, atque adeò nõnunquam incidit, vt non ſi gloriemur, ſed ſi non gloriemur, ſimus inſipiẽtes. Quocirca Paulus quoque dicit: Qui gloriatur, in domino glorietur. Qui enim in cruce nõ gloriatur, eſt omnium inſipientiſſimus. Qui non in fide gloriatur, & habet in ea fiduciam, is omnino peribit. Et ideo audacter dicebat Paulus. Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti. Et rurſus: Ne glorietur diues in diuitiis ſuis, neque ſapiens in ſapiẽtia ſua: ſed in hoc glorietur, quòd intelligat & cognoſcat dominũ. Quomodo eſt ergo malũ gloriari? Si id faciamus vt Phariſęus. Et quare, inquit, dicit Paulus: Fui inſipiẽs gloriãs, vos me coëgiſtis? Quoniã narrabat præclara vitæ ſuæ inſtituta & facinora, quæ nõ oportebat narrare, niſi neceſſe eſſet. Alibi autem dicit: Si voluero gloriari non ero inſipiens, veritatem enim dicam. Qui veritatem ergo dicit cum tẽpus poſtulat, non eſt inſipiens. Non eſt ergo inſipiens Propheta qui gloriatur: vera enim dixit. Sed quænam cauſa eum induxit vt hęc diceret? Vt doceret auditores, ne poſtquam liberati ſunt à malis, reuertantur ad priſtinam amentiam & inſolentiam, nec à vinculo liberati reſiliãt, & in aliam captiuitatis neceſſitatem incidant. Quapropter dum ſua narrat, auditorem corrigit. Non dicit autem, Exaltatus quidem ſum: perturbationem autem animi continui. Sed quid? Non eſt exaltatum cor meum. Hoc eſt, Non tetigit animum meum vitium. Mens enim eius erat veluti quidã portus nullis fluctibus agitatus, eius morbi vndas minimè ſuſcipiens, qui eſt cauſa omnium malorum, & radix extremæ iniquitatis. Quid eſt quod dicit, Domine non

Laus propria.
2. Cor. 12
Gloriari an liceat.
1. Cor. 1
Gal. 6
Hier. 9
Matt. 18
Gloriatio ſuperbi Phariſæi.
2. Cor. 12.
Eccl. 10.

eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei? Nõ contraxi, inquit, ſupercilia, neque erexi ceruicem. A fõte enim interno perturbationis animi morbus ſcaturiẽs, interno tumori conforme corpus effingit. Neque ambulaui in magnis, neque mirabilibus ſuper me. Quid eſt, In magnis? In hominibus, inquit, tumidis, diuitibus, arrogantibus, ſuperbis. Vidiſtis quanta ſit humilitas. Non ſolùm erat ipſe à morbo alienus, ſed eos etiam qui erant tumidi, fugiebat: & à talib⁹ reſiliebat cœtibus, propter magnum, quod in arrogantiã cõceperat, odiũ. Quoniã enim infenſo erat in eam animo, nõ ſolùm ab ea reſiliebat, nec permittebat vt in prædiũ animæ eſſet ei vllus aditus: ſed eos etiã qui illam ſectabãtur, longiſſimo interuallo fugiebat, vt ab eis nihil detrimẽti caperet. Neque verò inter parua rectè facta ducendum eſt fugere arrogantes, odio habere tumidos & inſolẽtes, eóſque abhorrere & auerſari, ſed eſt maxima virtutis ſecuritas, humilitatis maxima cuſtodia. Neque in mirabilibus ſuper me. Alius, Neque in me exuperantibus. *Si non humiliter ſentiebã, ſed exaltaui animã meam. Sicut ablactatus eſt ſuper matrem ſuam: ita retributio in animam meam.* Alius, Ita retribuetur animæ meæ. Dictum eſt per hyperbaton, vtpote, Si non humiliter ſentiebã, ſicut ablactatum ſuper matrem ſuam, ſed exaltaui cor meum, ita retribuatur animę meę. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi: nõ ſolùm fui liber à vitio, arrogantia, inquam, nec ſolùm ab iis qui illa præditi ſunt, alienus: verumetiam contrariã ei virtutem ſupra modum ſuſcepi, nempe humilitatem, moderationem, cõtritionẽ. Illud ipſum Chriſtus quoque iuſſit ſuis diſcipulis, dicens: Niſi cõuerſi fueritis, & efficiamini ſicut puelli, non ingrediemini in regnum cælorũ. Talis, inquit, fuit mea humilitas, qualis infantis qui pendet ab vbere matris. Quemadmodũ enim ille adhæret matri continẽter, eſt omnis arrogãtiæ purus, viuit in innocẽtia ſumma & ſimplicitate: ita ego etiam in deum me gerebã, ei perpetuò adhærens. Ablactati autẽ non abs re meminit: ſed volens oſtendere afflictionem, anguſtiam, dolorẽ, malorum magnitudinẽ. Quemadmodum ergo puellus, qui nuper ab vbere auulſus eſt, ne ſic quidẽ à matre recedit, ſed flens, gemens, lugens, ægrè ferẽs & ſe afflictãs, pa

Ratio phyſica ab animo ad corpus.

Arrogantes & ſuperbi quãtopere fugiendi.

ὑπερβατόν

Mat. 18. a

Ablactati puelli affectus.

recti ſemper adhęret, nec ab ea recedit:ita ego quoq;,inquit,cũ eſſem in afflictione,anguſtiis, & multis calamitatibus, Deo ſemper adhæſi. Si autẽ ita nõ fui, retribuatur, inquit, ſuper animã meã, hoc eſt, Dem... ultimum ſuppliciũ. *Speret Iſrael in domino ex hoc nũc & vſque in ſæculũ.* Vides quẽadmodum dixi in principio, quòd in iis quidẽ quæ ad fidẽ & decreta pertinẽt, etſi nulla cauſa ſit, oportet aſſiduè gloriari, & qui nõ gloriatur, periit. In rectè autẽ factis, cũ tẽpus poſtulat, nõ eſt recuſandũ gloriari. Quódnã eſt autẽ tẽpus? Multa & varia. quorũ vnũ eſt, docẽdi auditorem. Quod hic quoque ſciens, & oſtendẽs ſe ſua rectè facta ideo dicere, vt auditorem ad ſui imitationẽ attrahat, ſubiũxit, dicens: Speret Iſrael in domino, ex hoc nunc & vſque in ſæculũ. Siue, inquit, calamitates, ſiue ægritudines, ſiue bella, & captiuitates, ſiue quodcũque aliud graue & inopinatũ malũ te circunſederit, ſpẽ in Deũ & expectationem illã tene firmiter, & omnino bonus erit tibi finis & exit^9, Deo ſcilicet hanc tuã bonã ſpem remunerante à malis tibi data liberatione: In Chriſto Ieſu domino noſtro: cui gloria & potentia in ſæcula ſæculorum, Amen.

EIVSDEM IN CXXXI. PSALMVM.

M*Emento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.* Alij quidem volunt ſolùm cõſeruari ex memoria maiorum: hic autem benefacta dicit, & quod eſt omnium bonorum cauſa, moderationem, humilitatẽ, manſuetudinẽ. Propter quod in maxima quoque admiratione habebatur Moſes. erat, inquit, mitiſſimus omnium hominum qui erant ſuper terram. Sed nõnulli hæretici eius vitę inſtitutum, & id quod dictum eſt reprehendentes, dicunt, Quid dicis? Erat ille mitiſſimus, qui inuaſit Ægyptium, & cũ interfecit? qui Iudæos impleuit ſanguine & bellis inteſtinis? qui iuſſit vt conſanguinei cognatos occiderent? qui precibus vt terra dehiſceret, effecit, & è ſuperis fulmẽ deorſum vibrauit? & illos quidem obruit, hos verò exuſſit? Si hic mitis, quis ſæu^9 & iracũdus? Deſine: neq; ſupernacanea loquere. Quòd enim erat mitis, & omniũ hominum mitiſſimus, & dico, neque vnquam ceſſabo dicere, &

Moſis mãſuetudo. *Nu. 12* *Exod. 1.* *Num. 25* *Leuit. 10* *Num. 16*

ſi vultis, non aliunde quàm ex iis quæ dicta ſunt conabor
Nu 12 oſtendere eius manſuetudinem. Atqui poterā dicere quæ
Exod. 32 de ſorore ab eo deo dicta ſunt, ſupplicationē qua pro populo vſus eſt, omnia verba illa Apoſtolica, & cælo digna, moderationem cum qua loquebatur cū populo. Poterant hæc dici, & his alia lōgè plura enumerari, ſed ſi vultis, his prætermiſſis, ex his ipſis quæ antè dicta ſunt ab inimicis, oſtendamus eum fuiſſe omnium hominum mitiſſimum, ex quibus eum ſæuum, immanem & iracundum quidam eſſe exiſtimant. Quomodo ergo oſtendemus? Si priùs diſtinxerimus ac definierimus quid ſit mā ſuetudo. Quid eſt ergo māſuetudo, & quid atrocitas? Neque enim ferire, eſt abſolutè atrocitatis: neque parcere, māſuetudinis. Sed mi
Mitis. tis ille eſt, qui ferre poteſt quæ in ſeipſū peccata ſunt, qui aliis factam iniuriam propulſat, & eis fert opem, & eſt vehemens vltor eorum qui probra ingerunt. Qui autem nō eſt eiuſmodi, ſed eſt hebes, deſes, & ſomnolentus, & mortuo nihilo meliùs affectus, non eſt mitis nec manſuetus. Deſpicere eos quibus fit iniuria, non dolere vicem eorum qui iniuria afficiuntur, nec iis iraſci qui probris & contu-
Iniuria aliena vlciſcenda. meliis afficiunt, non eſt virtutis, ſed vitij non eſt manſuetudinis, ſed ignauiæ. Quare hoc ipſum oſtendit eius manſuetudinē, quòd erat adeò ardens, vt proſiliret cum videret alios iniuria affici, pro iuſto iram non valens cohibere: at quando ipſe malo aliquo affectus eſt, nec vltus eſt, nec pœnā ſumpſit, nec à philoſophiæ inſtituto vnquā receſsit. Si autem fuiſſet adeò ſæuus & iracūdus: qui pro aliis adeò inflammabatur & excandeſcebat, nunquam animum induxiſſet vt pro iis quæ ad ſeipſum pertinebant, quieſceret: ſed tunc magis irritatus fuiſſet & efferatus. Scitis enim non ægriùs ferre noſtra quàm aliena. Ille autē, cū alij quidem malè patiebātur, non minus quàm illi ipſi quibus malè fiebat, vlciſcebatur: delicta autē quę in ipſum admiſſa fuerāt, cum maxima prętermittebat tolerātia: in vtroque extremo conſiſtens, illo quidem, ſe eſſe malis infeſtum, hoc verò ſe eſſe lenem & patientē oſtēdens. Sed dic, quæſo, quid eum facere oportuit? num deſpicere quæ inferebatur iniuriam, & malum quod pertinebat ad populum? Sed id non erat eius qui regebat populum, nec

patientis alicuius & mitis , ſed deſidis & ignaui. Tu autẽ medicum quidem non reprehendis, qui putredinem totũ corpus permeãtem ſectione reprimit: illum autem dicis eſſe atrociſsimũ , qui morbum longè putredine grauiorẽ per totũ populum permanantem ictu paulò grauiori voluerit coërcere? Atqui hæc ſunt iudicis non ſatis conſiderati. Tanti enim populi præfectum, & qui ducebat gẽtem adeò aſperã, duram, & intractabilem, oportebat ſtatim à principio reprimere, & in ipſo veſtibulo reſcindere, ne malũ longius ſerperet. At obruit, inquit, Dathã & Abirõ. Quid dicis? Oportebátne deſpicere ſacerdotium conculcari, & Dei leges euerti, & id quod omnia continet, perfringi ac diſſolui, dico autem dignitatem ſacerdotij, & omnib⁹ adyta patefacere, & ex eorum contẽptu permittere vt liceret volẽtibus ſacroſanctos cõculcare ambit⁹, & omnia fúſque déque agere & miſcere? Atqui ea non erãt mãſuetudinis, ſed inhumanitatis & crudelitatis, deſpicere tantum quod creſcebat malum: & dum ducẽtis parceret, perdere tot milia. Dic enim mihi quæſo, quando iuſſit genere propinquos occidere, quid eũ facere oportuit? cũ Deus iraſceretur, creſceret impietas, cũ nihil eſſet quod eos poſſet ab ira eripere: permitteréne debuit vt plaga cęleſtis in omnes tribus deſcenderet, & vniuerſo generi interitum afferret, & cũ ſupplicio negligere peccatum immedicabile: an pœna & cæde paucorum corporum & peccatũ de medio tollere, & iram retardare, deúmq; reddere propitiũ iis qui talia admiſerant? Si ita examinaris quæ à iuſto facta ſunt, ex eo maximè videbis eum fuiſſe mitiſsimum. Sed hæc ex iis quæ dicta ſunt ſinentes ſtudioſis recenſere, ne ea quæ obiter afferuntur, ſint maiora iis quæ ſunt propoſita, ad id quod eſt nobis ꝓpoſitũ, reuertamur. Quid erat autẽ propoſitũ? Memẽto domine Dauid, & omnis mãſuetudinis eius. *Sicut iurauit domino votũ vouit deo Iacob.* Cũ propoſuiſſet dicere de mãſuetudine, iis prętermiſſis quæ Sauli fecerat, quæ fratribus, quæ Ionathę, lenitate & patiẽtia qua vſus erat in militẽ qui eũ aſpergebat mille probris ac maledictis, & his lõgè pluribus, ad aliud caput deducit orationẽ, quod maximũ in ſe zelũ & ardorẽ continet. Quare ergo hoc facit? Duabus de cauſis, vna quidẽ

Confirmatio per collationem.

Sacerdotalis dignitatis vindicatio.

Attende δάνωσιν.

1. *Re.* 16.
1. *Re.* 17.
2. *Re.* 18.

Eſa. 66. quoniam De⁹ eo maximè delectatur. Super quem enim, inquit, reſpiciā, niſi ſuper manſuetum & quietum, & trementem verba mea? Alia vero, quoniam hoc quod maximè vrgebat, nempe templi conſtructio, & ciuitatis ædificatio, & antiqui ſtatus reipublicæ redditio, ad hoc maximè dirigit orationē, & illud quidem prætermittit, vt quod ſit manifeſtum & in confeſſo (cognita enim erat omnib⁹ eius manſuetudo) id autem quod maximè opus habebat ad ſuum inſtitutū, id in medium adducit. Quid enim deſiderabat? Videre templum excitatum, veterēſque ritus & ceremonias reſtitutas. Quoniam ergo Dauid erat ea re maximè inſignis, tanquam illius ſtudij & animi remunerationem petit à deo templi ædificationem, & dicit, Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Sicut iurauit domino, votum vouit Deo Iacob. *Si introiero in tabernaculum domus meæ: Si aſcendero in lectum ſtrati mei. Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationē, & requiē temporibus meis. Donec inueniam locum domino, tabernaculum deo*
Matt.1. *Iacob*. Et quid hoc ad te? Quoniam, inquit, ab eo genus du
Pſal.134 xi, & quoniam cum tibi fuiſſet acceptum eius ſtudium &
Eſa. 65. diligentia, dixiſti te eius genus & regnum erecturū: pro-
Amos. 1. pterea hæc pacta conuenta nunc à te exigimus. Non di-
1. Par.17 xit autem, Donec ędificauero, hoc enim nō fuerat ei per-
22. 28. miſſum, ſed, Donec inuenero locū domino, & tabernaculum. Deinde eum quidem qui eſt ædificaturus præterit, eū verò qui eſt pollicit⁹, in medium adducit, vt ſcias quantū
2. Cor.18. bonum ſit rectus animus, & quomodo Deus ſemper conſueuerit recto animi inſtituto & bonæ voluntati mercedē conſtituere: & ideo eius poti⁹ meminit, quoniam ipſe eſt potius qui ædificauit, quàm filius. Hic enim pollicit⁹ eſt: ille verò iuſſus eſt. Vide autem maximam eius animi alacritatem. Non ſolùm dicit ſe non ingreſſurum domum, nec lectum aſcenſurum, ſed ne ea quidem quæ erant naturalis neceſsitatis ſecurè deſumpturum, donec inuenerit locū & tabernaculum deo Iacob. Quorum contraria
Agg.1. eis à deo obiiciebantur, dicente: Vos quidem habitatis in
κοιλοστά- domibus laqueatis: dom⁹ autem mea eſt deſerta. Donec
θμοις. inuenero locū domino, tabernaculū deo Iacob. Vide hic rurſus ſtudiū & animi ſolicitudinē. Rex dicit, Donec inue

nero locũ domino,& tabernaculũ deo.Rex'inquã,qui in omnes dominatum obtinebat. Nolebat enim ſolũmodo extruere,ſed etiam in loco aptiſsimo & domino valde cõ uenienti,& opus ei erat inquiſitione, tanta erat animi vigilantia. *Ecce audiuimus eum in Ephrata,inuenimus eum in cãpis ſyluæ*.Narrat nunc vetera,oſtendens arcã antea longo tempore erraſſe,locũ loco mutantẽ,& ideo dicit:Ecce audiuimus eã in Ephrata , hoc eſt,Ea narrauerunt nobis patres noſtri,hæc ex auditione accepim⁹,quòd cũ tũc quoque vbique oberraret,in agris & campis,poſtea collocata eſt:hoc ipſum nũc quoque fiat.Ephrata hic dicit tribũ Iuda,ad quã poſt longam circuitionem deducta eſt. *Introibimus in tabernaculum eius. Adorabimus in locum vbi ſteterunt pedes eius.* Vidiſti quàm craſſo dicẽdi modo vſus eſt, propter ſtuporem eorum qui audiebant, dicens dei tabernaculũ, & pedes,& locum vbi ſtabant pedes eius.Hæc autem omnia dicit locum arcæ,quoniam ex eo loco edebantur voces horribiles de rebus quæ ad Iudæos pertinebant, quæ erant dubia & obſcura ſoluentes , & futura prædicentes. *Surge domine in requiẽ tuã,tu & arca ſanctificationis tuæ.* Ali⁹. Fortitudinis tuæ. Alius,Potentiæ tuæ.Vtraque autẽ vera. Illinc enim tradebatur ſanctitas, & quæ erãt ei impoſitæ literæ,erant & ſanctitatis effectrices,& roboris. Pulchrè ergo ſic dixit,Magnã enim deus per eã,potentiam oſtendit ſemel,& bis,& ſæpenumero,vt quando capta ab Azotiis,quãdo ſimulacra deiecit, quãdo eos qui ceperãt,percuſsit,quãdo ea reddita vt plaga ceſſaret effecit,& per alia quæ illic fecit,ſuã oſtẽdit potentiã. Quid eſt autẽ,Surge in requiem tuã ? Fac,inquit, vt nos deſiſtam⁹ errare,& arca circunferri,& ea tandem aliquando quieſcat. *Sacerdotes tui induantur iuſtitia.* Alius,Veſtiantur.Alius,Induantur,quod quidẽ eſt aperti⁹.Eſt enim precãtis, nõ prædicẽtis,& petẽtis poſſeſſionẽ virtutis. Iuſtitiã autem hic dicit ritus & ceremonias,ſacerdotiũ,cultũ , ſacrificium, oblationes,& cũ his perfectam vitæ inſtitutionem, quoniam ea eſt maximè requirenda à ſacerdotib⁹. *Et ſancti tui exultabunt.* Vbi hæc ſcilicet facta fuerunt. Vide eũ non quærere ædificationem ciuitatis,non rerum venalium abundãtiam,non aliarum rerũ proſperitatem , ſed templi deco-

1. Reg. 5. 6 7.

Ephrata

1. Reg. 5.

Sacerdotum iuſtitia.

Exod. 29
Ezech. 44.
Malac. 2.

rem,& arcæ requiem, ſacerdotum plenam perfectionẽ, ritus ac ceremonias, cultum,ſacerdotiũ. Deinde quoniã hæc petierunt,ipſi autem fuerũt multis peccatis obnoxij, ad parentem rurſus confugit,dicens. P*ropter Dauid ſeruum tuum.* Quid eſt,propter Dauid ſeruum tuú? Non propter, inquit,illius tantum virtutem, nec quòd tantum ſtudium poſuit ad hoc vt templum excitaret,ſed etiam propterea quòd id es ei pollicitus. Propter Dauid ſeruum tuum. *Ne auertas faciem Chriſti tui.* Cuiuſnã,inquit? Eius qui vnct⁹ eſt, populúmq; regit,& ei pręeſt. *Iurauit dominus Dauid veritatẽ, & non fruſtrabitur eum. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Poſtquã Dauidis meminit, & virtutis viri,& ſtudij quod in templum contulerat, & vetera narrauit, & vt in priori vitæ inſtituto appareret,rogauit, id quod eſt maximum caput adducit, Dei promiſſa. Quęnã autem ea ſunt? De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Sed promiſſa non facta ſunt purè & abſolutè,ſed cum eis accedẽte quadam conditione. Quænam autem erat ea cõditio? Audi,ſubiungit enim, S*i cuſtodierint filij tui teſtamẽtum meũ, & teſtimonia mea hæc quæ docebo ipſos,& filij eorum in æternum ſedebunt ſuper thronum tuum.* Cum his verbis concepta promiſſa Deus feciſſet,eis tradidit chirographum: Illi autem rurſus dixerunt, Omnia quæcunque dixit Domin⁹,faciemus & audiemus. Deinde quoniam videbat vnã partem eſſe pacta conuenta tranſgreſſam,deducit orationem ad locum,conſolationem vndique excitans,& dicens: *Quoniam elegit Dominus Sion,elegit eam in habitationem ſibi. Hæc requies mea in ſæculum ſæculi. Hic habitabo,quoniam elegit eã.* Hoc eſt, Non homo locum elegit,ſed Deus ipſum ſua ſententia conſtituit,ſe ad eorum imbecillitatem dimittẽs. Hoc eſt ergo quod dicit,quem elegiſti,quem tua ſententia cõſtituiſti,quem aptum eſſe cenſuiſti,ne permittas vt collabatur & intereat. Hæc enim dixiſti,hic habitabo. Sed hæc dicebat cum illis pactis conuentis. Quibuſnam? Si cuſtodierint filij tui teſtamentum meum. *Viduam eius benedicens benedicam,pauperes eius ſaturabo panibus.* Alius,cibum eius, dicit venationem, rerum venalium abundantiam, anni fertilitatem,& precatur vt hæc omnia eis tãquam à fontibus affluant. Talis enim erat olim Iudæorum reipubli-

& nõ fruſtrabitur αὐτὴν eã, nempe veritatem.

Exod. 24

Nebiem. χήραν viduam.

Hiere. θήραν, venationem.

cæ ſtatus, vt eis omnia tanquam à fontibus affluerẽt, nec ſentirent vllas naturales neceſsitates, ſiquando Deũ haberent propitium, nulla enim erat apud eos penuria, non peſtis, nec mors immatura, nec aliquid eorũ quę ſolẽt euenire hominibus, ſed eis omnia tãquã ex fontib' efflue-bant, Dei ſcilicet manu corrigente humanarum rerũ imbecillitatem. Hoc ergo hic dicit, Pollicitus es te eſſe benedicturum eius venationem, hoc eſt te præbiturũ rerũ neceſſariarũ copiam cum multa ſecuritate. Pauperes ei' ſaturabo panibus. *Sacerdotes eius induam ſalutari, & ſancti ei' exultatione exultabunt. Illuc producam cornu Dauid: parari lucernam Chriſto meo. Inimicos eius induam confuſione: Super ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea.* Vide vndique conflatã & cõſtitutam proſperitatem, ex eo quòd rebus neceſſariis nõ egeãt, ex eo quòd in tuto ſunt ſacerdotes, ex eo quòd populus ſit in lætitia, ex eo quòd rex ſit fortis & potens. Hic enim dicit lucernam, vel regem, vel defenſionem, vel ſalutem, vel lucem. Cum his autem dicit maximum genus proſperitatis. Quodnam id eſt? Abſcondi inimicos, & nullum eſſe qui his bonis poſsit aliquid detrimenti afferre. Non dixit autem abſolutè interitum, ſed pudorem ac cõfuſionẽ, volens eos ſe viuos abſcõdere, & latebras quærere, & per ea quæ patiũtur, teſtari quãta ſit vis & fœlicitas huic genti. Super ipſum autẽ efflorebit ſãctificatio mea, Hoc eſt, ſuper populũ meum. Pro eo autem quod eſt ſanctificatio, ali' dixit, Cornu. Ali', Eius ſegregatio. Ali', Ei' ſegregatũ. Quid eſt ergo quod dictum eſt? Mihi videtur hic dicere, proſperitatem, ſecuritatem, vires, regnũ, quæ ei ſegregaui ab initio. Hæc, inquit, manebunt florentia, pullulantia, non flaccida, neque decidentia, ſed hæc omnia erunt, ſi maneat ea quæ prius dicta eſt cõditio. Quænã autem ea eſt? ſi cuſtodierint filij tui teſtamentũ meum. Solæ enim Dei promiſsiones nobis bona nõ prębent, niſi nos quoque faciam' quæ in noſtra poteſtate ſita ſunt, nec oportet ea attendentes eſſe ſupinos ac remiſſos. Multa enim quæ promiſit bona Deus non facit, ſi qui promiſſa ſuſceperũt, inueniatur indigni: quemadmodũ & mala quę minatus eſt, non educit in opus, ſi ij qui eum irritarunt, poſtea mutantur, & iram expellunt. Hæc cum nos quoq;

Hebr. צֵדָה *eſcam, viaticum, cõſentiente Chald.*

Lucerna.

γνώμη. *Deut.* 28. *Hiere.* 7. 18. 42. *Ezec.* 33. κανὼν promiſsionis diuinæ.

ſciamus, non ſimus propter promiſſa ſocordes, ne corruamus, nec propter minas deſperemus, ſed mutemur. Ita enim poterimus nos quoque futura bona conſequi, gratia & miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

IN PSAL. CXXXII.

E*Cce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnũ.* Alius, Ecce quàm bonum & quàm pulchrum. Multæ quidem res ſunt pulchræ & honeſtæ, ſed carẽt delectatione, quemadmodum aliæ ſunt quidem rurſus iucundæ, ſed deeſt eis honeſtum. Non facilè autẽ contingit vt vtraque conueniant. Sed in hoc quod dictum eſt, hæc vtraque cõcurrunt, & voluptas, & honeſtas maxima. Hoc enim in primis habet charitas, ꝙ cũ vtilitate ſit eadem facillima

Gala 5. atque iucundiſsima. Eã ergo hîc quoque laudat. Non di-
Philip. 2. xit enim abſolutè habitationem, neque vna contineri do-
ἐπὶ τὸ muncula, ſed in vnum habitare, hoc eſt, cũ concordia &
αὐτό. dilectione. Hoc enim facit vnã eſſe animã. Deinde poſtquam dixit honeſtum & iucundum, reddens quod dicitur clarius, per exempla rem exprimit, & corporales ponit ſimilitudines, quæ poſſunt auditoris oculis eã melius ſub-

Exo. 29. iicere. Vide autem quænã ſunt ſimilitudines, *Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron: quod deſcendit in oram veſtimenti eius.* Hic enim cùm eſſet pontifex,

Vnctio põtificum. vngebatur hoc vnguento, & vndique diſtillabat. erat autem valde gratus, iucundus, & amabilis iis qui eum videbant, propter hanc vnctionem. Quemadmodum ergo ille, inquit, vnctus hoc vnguento, eſt hoc habitu decorus, vultu lætus, & multa repletus flagrantia, gratiámq; præbet videntibus oculis: ita etiam hoc pulchrum eſt: & quẽadmodum illud ſpectaculum non ſolùm eſt viſu pulchrũ, ſed etiam delectat oculos: ita etiam hoc affert voluptatẽ animæ. *Sicut ros Hermon qui deſcendit in montem Sion.* Adduxit etiam aliam ſimilitudinem, quæ multam habet iucunditatem, & ſpectatori præbet delectationem. Hæc autem non

3. Reg. 12 abs re poſuit: ſed quoniam ante captiuitatem decem tribus & duæ erant diſperſæ, ac diuiſæ, & id fuit cauſa multę iniquitatis, eóſq; ad ſeditiones, contentiones & bella impulit: ne hæc fierent, ſuadet & cõſulit ne populus amplius

diſtrahatur,ſed ſimul habitet & ſit conuinctus, & vni administratori & regi pareat, & charitas ab initio ad finẽ vſque diffluat tanq̃ ros omnes peruadens. Comparat autẽ charitatem vnguento & rori. Per illud quidem, ſuauitatẽ odoris:per hunc verò,quietem & delectationem viſus volens oſtendere. *Quoniam illic mandauit dominus benedictionem.* Vbínam? In tali habitatione,in tali concordia,in tali contubernio. Hoc enim benedictio, quemadmodum contrarium eſt maledictio. Quocirca hoc quoq; laudat quiſpiã, dicens: Amicitia fratrum, & concordia proximorũ,& vir & mulier ſecum conſentientes. Et alius vires eius ſignificans,dicit:Si duo dormierint,calor erit ipſis:& funiculus triplex non facilè rumpetur. Nã & voluptatem hîc oſtendit, & vires, nempe ꝙ quieſcẽtibus magna erit voluptas, & magnæ erunt vires operantibus. Et rurſus,Frater à fratre adiutus eſt tanq̃ vrbs valida. Porrò autẽ Chriſtus quoque dicit, Vbi fuerint duo aut tres congregati in nomine meo,illic ſum in medio eorũ. Iam verò ipſa quoque hoc natura exigit. Quocirca deus quoque cùm hominem fingeret,dicebat:Non eſt bonum hominem eſſe ſolum. & cũ faceret hoc animal,mulierem,inquam,propter neceſſitatem eam viro colligauit, mille modis nos inter nos coniungens. *Et vitam vſque in ſeculum.* Hoc pulchrè adiecit, Vbi enim eſt dilectio, illic eſt copioſum à deo auxilium, magnáq; ſecuritas. Ea eſt mater bonorum, ea eſt fons & radix. Ea eſt bellorum exitium, contentionis interitus. Quocirca id ſignificans,ſubiunxit, & vitam vſque in ſeculum. Quemadmodum enim ſeditio & contentio mortem parit, eámq; immaturam: ita etiam dilectio & conſenſio pacem & concordiam. Vbi autem eſt pax & concordia,vita eſt tutiſsima,& longè ſecuriſsima. Et quid opus eſt dicere præſentiã? Ea enim nobis cælum largitur,& bona ineffabilia,& eſt regina virtutum. Hæc ergo cùm ſciamus, eam diligentes perſequamur, vt & præſentibus bonis fruamur, & futuris. Quæ detur nobis omnibus aſſequi gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti,cum quo patri gloria ſimul cum ſancto ſpiritu in ſecula ſeculorum, Amen.

Eccle.25. *Eccle. 4.* *Prou. 18.* *Mat.16.* *Gen. 2.* *Charitas.* *Rom. 13.* *Galat.5.* *Ioan.14.* *2.Cor.13.*

IN CXXXIII. PSAL.

ECce nunc benedicite dominum omnes ſerui domini, qui ſtatis in
domo domini. Pſalmos de gradibus hîc abſoluit, ora-
15 *Gra-* tione pulchro fine concluſa, laude ſcilicet & benedictio-
duū clau- ne. Vult autem eſſe dei ſeruos non ſolùm in decretis &
ſula, laus dogmatibus, ſed etiam in accurata vitæ inſtitutione. Et
& benedi ideo adiecit, Qui ſtatis in domo domini, *In atriis domus dei*
ctio. *noſtri.* Eū enim qui eſt impurus & prophanus, nefas eſt ſa
croſanctos ambitus cōſcēdere. Quamobrē ſiquis dignus
eſt qui conſcēdat, is quoque dignus eſt qui benedicat. Do
mus enim dei eſt cælo ſimilis: & quemadmodum ex ad-
uerſariis poteſtatibus nullam fas eſt illuc aſcendere, ita
1.Cor.3.6 nec in domū dei. Conſidera ô homo quantam dignitatem
2.Cor.6. aſſequeris: & cum tuipſe quoque tēplum factus ſis, quāta
à te iure ſit præſtanda puritas. Quomodo autē præſtiteris
puritatem? ſi omnē malam cogitationem expuleris, ſi fe-
ceris vt ad mentis prædium diabolicis actionibus nullus
pateat aditus, ſi tanq̃ in ſanctis adytis perpetuò tuū ani-
2.Par.23 mum exornes. Si enim in tēplo Iudaico non licet omni-
Heb. 9. bus quēuis locū ingredi: ſed erant multa & varia diſcrimi
na, & erat hic quidem locus præſtitutus proſelytis, ille ve
rò Iudæis qui fuerant ab initio, alius autem ſacerdotibus,
alius verò pontifici ſoli, idq; non ſemper, ſed ſemel in an-
no: cogita apud te quāta tibi ſanctitate opus ſit, qui ſigna
Hebr.9. multò maiora acceperis q̃ quæ ſancta ſanctorū tunc ac-
1.Cor. 11. ceperint. Neque enim Cherubim, ſed ipſorum Cherubim
2.Cor.3. dominum habens inhabitātem, neque vrnam, & manna,
Iob 1. & tabulas lapideas, & virgā Aaron, ſed corpus & ſangui-
Attende nem dominicum, & ſpiritum pro litera, & gratiam quę ſu
Zuingli- perat humanam cogitationem, & donum inenarrabile.
anè. Quo autem maioribus ſignis ac ſymbolis & magis vene-
randis ſacramentis dignatus es, eò maior eſt à te præſtan
Pſal. 76. da ſanctitas, & eò eris maiori obnoxius ſupplicio, ſi quæ
118. iuſſa ſunt trāſilieris. *In noctibus extollite manus veſtras in ſan-*
Act.16. *cta.* Alius, ſanctè. Alius, ſacroſanctè, *Et benedicite domino.*
Nox non Cur dicit, In noctibus extollite manus veſtras? Docēs nos
tota ſom- non eam totam in ſomno conſumere, & oſtendens purio
no conſu- res tunc eſſe preces, quādo & mens eſt leuior, & nobis eſt
menda. plus ocij. Quòd ſi in nocte oportet ad ſancta accedere,

conſidera quámnã conſequetur veniã, qui ne domi quidẽ illo tẽpore preces fundit. Propheta quidem te è lecto excitat,& deducit in tẽplum, iubẽs totam illic noctẽ agere: at tu ne domi quidem manens hoc facis. Pulchrè autem dixit,ſanctè,docens eſſe orandũ abſque malis cogitationibus,abſque odio & maleuolentia, abſque auaritia, abſque vllo alio eiuſmodi peccato,quod affert animę exitiũ. N. quomodo orandum.

Et benedicite domino. Hoc eſt enim maximè perfecta benedictio, quando verborũ & vitæ fuerit numeroſus concẽtus,& per opera deũ gloria & honore affeceris,vt vult Euangeliũ. Quídnam dicens? Luceat lux veſtra corã hominibus,vt videãt opera veſtra bona, & glorificent patrẽ veſtrum qui eſt in cælis. *Benedicat te dominus ex Sion,qui fecit cælum & terram.* Hoc eſt,Si hæc feceris, conſequêris quoque dei benedictionẽ, ſi pernoctes,ſi ſanctè ores,ſi ſis dignus ſtare in domo domini,ſi teipſum tẽplũ aptũ præbueris. Poſtq̃ ergo ea qua oportuit exhortatione vſus eſt,precatione concludit orationem. Hoc eſt enim optimi doctoris,& conſilio auditorem dirigere, & precibus confirmare,robuſtúmq; reddere. Quid ſibi vult per hoc quod dicit,Ex Sion? Erat eis nomen deſiderabile,ſacríque omnes ritus & ſacroſanctę ceremoniæ illic peragebãtur, & ideo precatur vt recuperent priorem ſtatum reipublicæ,illóſq; ſacros ritus & ſacra illa peragant,& conſequantur benedictionem. Deinde eos ſuſtollens ad altiora dogmata, & deum vbique eſſe docens, iuſsiſſe autem templum ædificari propter illorum imbecillitatẽ,& oportere eũ vndiq; inuocare,ſubiunxit,Qui fecit cælũ & terram. Sed illi quidem eum tunc illic inuocabant, nos autẽ in omni loco, in omni agro,in domo,in foro,in ſolitudine,in naui,& in diuerſorio,& vbicunque fuerimus. A loco enim non prohibentur preces, modò ſint mores qui precibus conueniant. Poſtq̃ ergo in hac re nos rectè geſſerimus,deum vbique inuocemus,& aderit,nóſq; contrectabit, & quæcunque ſunt nobis difficilia,facilia reddet & expedita,& nos bonis futuris dignabitur. Quæ detur nobis omnibus conſequi,gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti,cui gloria & potentia nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorũ, Amen.

Benedictio. *Eſa. 1.* *Ezech. 3* *Mat. 5.* *2. Pa. 6. 7* *Mala. 1.* *1. Tim. 2.* *Preces à loco nõ prohibentur.*

IN PSALMVM CXXXIIII.

L*Audate nomem domini, laudate ſerui dominum. Qui ſtatis in domo domini, in atriis dei noſtri. laudate dominum, quoniam bonus eſt.* Ad hoc rurſus hortatur ſacrificium, quod fit per laudes. Hoc eſt enim deo ſacrificium & oblatio. Et ideo
Pſal. 64. alibi quoque dicit: Laudabo nomen dei mei cũ cantico,
Deut. 12. magnificabo eũ in laudatione, & placebit deo ſuper vitu-
16. lum nouũ cornua producentẽ & vngulas. Loci autem & atriorum aſsiduè meminit, eos loco affigens, & nõ ſinens reſilire, quandoquidẽ in principio quoque ipſum ideo iuſ ſit extruere, vt omnis impietatis & ſimulacrorũ interitus cauſa eſſet, ꝙ omnes in vnum locum cogerentur, & non liberè & effuſè vagarẽtur, nec nemora, fontes, montes & colles vſurparent & conuerterent in occaſionem impietatis, illic ſacrificantes, & libantes in excelſis. Quocirca eũ quoque morte dãnat qui extra tẽplum ſacrificat, dicens:
Deut. 12. Qui nõ obtulerit in tabernaculo, & ſacrificauerit, ſanguis ei imputabitur. Ea de cauſa eos vndiquaque illuc in vnũ locum cogit, vt audiẽtes, ſe modeſtè & tẽperatè gerant, à falſáq; & erronea cogitatione abſtineant. Iubet autẽ eos canere, pſallere, & laudare, ꝙ quę deo fiebant laudes, erãt eis occaſio pietatis, dum cõtinerent veteres narrationes, eas nempe quę in Ægypto, quæ in ſolitudine, quæ in terra promiſſionis facta ſunt, quomodo lex lata ſit, quæ geſta ſunt in monte Sina, & quænam bella cõfecerunt, ſimúlq; vno & eodem tempore & Deus laude afficiebatur, & qui canebant, argumentum doctrinæ capiebãt, quæ & vitam eorum componebat, & ad perfecta dogmata deducebat. Laudate dominũ, quoniã bonus. Alius, Quoniã benignus eſt. Quod eſt iis qui audiunt maximè expetendũ, hoc ponit aſsiduè, humanitatem, miſericordiam, benignitatem. *Pſallite nomini eius, quoniam ſuaue eſt.* Hoc dicit oſtendens rẽ ipſam habere quandam vel per ſe voluptatem vnà cum vtilitate. Principale enim eius lucrum eſt, ad deũ hymnos dicere, animã expurgare, cogitationem in altũ extollere, vera & accurata dogmata diſcere, de præſentibus & futuris philoſophari. Habet autẽ cũ his per melodiam & multam voluptatem, & conſolationẽ aliquã & recreationem, & facit eum qui canit, grauẽ & venerandũ. Quòd autem

tales

tales efficit, clarum eſt ex eo ꝙ alter quidem interpres dicit, Decorum. Alter verò, Suaue. Ambo autẽ vera dicũt. καλόν. Nam licet ſit millies petulans is qui canit, dum pſalmum reueretur, ſopit tyrannidẽ ſuæ petulantiæ: licet ſit oppreſſus malis innumerabilibus, & ab ægritudine animi occupetur, dum demulcetur à voluptate, leuat animũ, extollit cogitationem, & mentẽ ſublime euehit. *Quoniam Iacob elegit ſibi dominus: Iſraël in poſſeſsionem ſibi.* Non dicit beneficia quæ ſunt eis cum aliis communia, ſed quod eſt eorũ proprium & eximium. Quódnã autem erat hoc? Quòd dominus populũ eũ elegit, & ſibi dedicauit, & præter alios peculiarem quandã in eos oſtendit beneuolentiam. Id autem faciunt vbique prophetæ, ex beneficiis in ſe collatis permulta quæ ab eis dicuntur cõponentes. Quid eſt autẽ, In poſſeſsionẽ ſibi? In opes, in facultates. Etſi enim ſit populus exiguus, eũ tamen tanꝗ diuitias elegit, non paucitatem, ſed virtutem attendens, ad quã eos volẽs deducere elegit, eò ſcilicet ꝙ alij homines non tantas ei opes parent quantas hic populus, quum hoc etiam fuit & ex eius qui illũ elegit beneuolẽtia, & ex eorum inſtitutione. Scit enim Paulus quoque appellare diuitias ſalutẽ hominum, vt quando dicit: Idem enim dominus, qui eſt diues in omnes, & ſuper omnes qui inuocant ipſum. Vides quomodo oſtendit dei in eos beneuolentiã, prouidentiam, curam, affectionem, cũ eos vocauerit poſſeſsionẽ. Per hæc vtraque ergo oſtendit eximiam in eos prouidentiam, & ꝙ elegerit, & ꝙ in ſuam poſſeſsionẽ. Vidiſti quomodo oſtenderit eius humanitatem, & ideo incipiens dixit, Laudate dominum, quia bonus eſt dominus. *Quia ego cognoui, quòd magnus eſt dominus.* Ecce aliã affert laudãdi cauſam. Dic mihi autem rogo. Tu noſti, alij verò nõ norunt? Norunt quidẽ, ſed non ita vt ego. Eſt enim valde ſanctorum, & eorũ qui plurimum aſcenderũt, accuratius eius cognoſcere maieſtatem, non quidẽ quænã ſit vniuerſa (hoc enim fieri non poteſt) ſed aliis apertius. *Et deus noſter præ omnibus diis.* Ecce, inquit, qui dicit magnũ eſſe dominũ, & ſe id nouiſſe, procedens, ei quod dixerat, detrahit, & eũ cõfert cũ aliis, & per comparationẽ ei excellentiã tribuit. Nequaquam. Sed tunc loquebatur habens rationẽ eorũ qui audiebant,

1. Re. 19.
Pſalmodia vis.
Iudaici populi electio.
Exo. 19.
Deut. 7. 26.
Salus hominũ, diuitiæ dei.
Rom. 10.
Iob 11.
Rom. 11.
1. Tim. 6.

paulatim eos ad id deducens. Neque enim hoc admodum magnum eum oſtendit, ꝙ dicatur eſſe maior, & magnus præ illis: ſed, ſicut dixi, moderatur orationem humilitate auditorum, eos paulatim ſuſtollens. Bene enim tunc cum eis agebatur, quòd hęc audiuiſſent, & perſuaſa haberent. Quòd enim omnes citra vllam comparationem ſuperat, oſtendit per ea quæ ſequuntur, afferens maximũ argumẽtum eius potentiæ, & oſtendens ſe priora dixiſſe propter imbecillitatem auditorum: & ideo quando tantum enunciat, parua dicit. Quando autem confirmat & demõſtrat, & eius maieſtatis affert probationem, magna dicit. Quid ergo poſtea adducit, quod ſit eo dignũ, & quod ſit dei tãtum? Vide: ſubiungit enim, *Omnia quæcunque voluit dominus fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyſsis.* Vidiſti potentiam cui nihil omnino deeſt. Vidiſti fontem vitæ. Vidiſti vires inexpugnabiles. Vidiſti excellentiam omnino incomparabilem. Vidiſti poteſtatẽ quæ nullo modo prohibetur. Vidiſti ei omnia expedita & facilia. Omnia quæcunque voluit fecit. Dic, vbinam? In cælo & in terra. Hoc eſt, Non hîc ſolùm, ſed etiam in cælo. Nõ in cælo ſolùm, ſed etiam in terra. Non ſolùm in terra, ſed etiam in mari & in omnibus abyſsis. Per abyſſum enim dicit quæ ſunt infra terram, quemadmodum dicendo, In cælo, ea quæ

Eſa. 46. ſunt ſuper cælos. Vnde cum tot & tanta ſint, volũtas eius
50. nequaquã impeditur, ſed omnia peruadit, & quod eſt ad-
Dan. 4. mirabile, is qui ea fecit, non negocio vllo nec labore, non
Rom. 9. iuſſu, ſed voluntate fecit. Solũ enim voluit, & opus ſtatim
Epheſ. 1. conſecutum eſt. Vidiſti quomodo oſtẽderit quàm facilia,
Iaco. 1. explicata, ac copioſa fuerint eius opera, & quomodo eius

poteſtas prohiberi nõ poterat. Deinde mittens dicere de cælo, & terra, & mari, affert ea quę ſunt in eis, ſed nec omnia quidem quæ ſunt in eis, ſed cũ prętermiſiſſet ea quæ ſunt in cælo, & ſi ſint admirabiliora, dicit ea quę ſunt circa cælũ. Qua de re? Quoniã illa quidẽ etſi magna eſſent, erant tamen multis ignota. Hæc autem licet minora, cernebantur, & omnes habebant ſpectatores. Quoniã ergo verba faciebat apud homines, qui nõ adeò fide ducuntur ad ea cogitanda quæ nõ apparẽt, ſicut ex iis quę apparẽt, veluti manu deducuntur: ab iis incipit texere orationẽ, &

doctrinam, quod aliis faciẽdum ſuadet hoc ipſum faciẽs. Quódnam hoc? Deum ex eius operibus laudare, & bonis eum verbis proſequi, vnumquodque eorum quæ fiunt diſcendo, & pro vnoquoque gloria & honore deũ afficiendo. Quonia enim ad deum laudandũ adhortans, aſſiduè dicebat: Laudate ſerui dominum, laudate nomen domini: oſtendit etiam quomodo laudare oportet, perſequendo vniuerſum corpus creaturæ, & admirãdo ſapientiam, prouidentiam, potentiam, curationem. Hinc diſcimus nõ eſſe hoc ſolũ noſtrum mare, ſed multa & diuerſa, & infinita maria. Dixit enim, In maribus, & omnibus abyſsis. Caſpium enim, & Indicum, & Rubrũ, ſunt ab hoc vtique disiuncta, & Oceanus qui ambit extrinſecus. *Educens nubes ab extremo terræ.* Alius, Suſtollens. Alius, Attrahẽs ab extremis finibus. Alius, A finibus. Hoc etiam in Iob dictũ eſt: Alligans aquam in nubibus eius. Et Salomon: Continens aquam in veſtimento. Hic autẽ non hoc, ſed aliud mirabile. Quídnam? Quòd aër cũ craſsior fuerit, ſurſum fertur & tranſmittitur, & aſcẽdit id quod graue eſt, via contraria ingrediens. Porrò autẽ eſt admirabile quòd aqua in eo contineatur. Sed multò admirabilius, quòd in eo quod leue eſt contenta feratur: & adhuc admirabilius, ꝙ quæ ab illo aëre cõtinetur, poſtq̃. è nube effluxerit, ab aëre qui ſequitur, non amplius continetur, ſed vndique diffluit, & in terram defertur. Atqui ſi ea contineretur natura, oporteret eam etiam contineri in aëre. Quẽadmodũ enim ſi quis permiſiſſet vtrem in aëre aqua pleno, deinde ferretur ab aëre, ferretur etiã aqua quę intus cõtinetur, niſi effluxiſſet ab vtre: ita cõſentaneũ eſſet hic quoque fieri. Sed quoniã ſunt admirabilia, & ſuperãt opinionẽ quę fiunt, ſupra conſequentiã & ſupra rationẽ omnem fiunt hæc omnia. Quod enim in nubis aëre continetur, nõ cõtinetur in aëre qui cõſequitur. Vidiſti rẽ admirabilẽ & neſcio quomodo, ꝙ cæteris videtur eſſe minus, id cũ poſuit, fecit vt ſit admirabile. Deinde oſtendit etiam aliud admirabile, dicens, Ab extremo terræ. Nõ ſolùm enim aſcendunt, ſed etiam vadunt, nec vbi apparuerunt, illic emittunt pluuiã, ſed cũ multa ſæpe loca prætercurrerint, alibi imbres pariunt, ciuitatibus & gẽtibus præteritis. Non eſt ergo hoc

Maria infinita.

Iob 26.

Eccle. 43

Graue ſurſum aſcendens.

Miracula nubium et pluuiæ.

ſolum mirabile, ꝙ ſuſtollũtur, ſed etiam ꝙ incedunt tanq̃ in tabulatis, ferentes tantam molem aquarum. *Fulgura in pluuiam fecit.* Vide rurſus aliud mirabile, & diuerſas naturas conuenientes. Neque enim fulgure eſt quicq̃ magis igneum: neque aquis eſt aliquid frigidius: eæ tamẽ miſcẽtur, nec confundũtur, neque contẽperantur, ſed vnaquæque conſeruat ſuos fines. Manens enim ignis in aqua, & aqua in igne, neque hic illam exiccauit, nec illa eũ extinxit. Atque fulgur eſt igne ſolari acutius, & ſplendidius, & eo magis ſecat, ac diuidit. Id teſtatur viſus, qui cum radiis ſolis aſsiduè congreditur: illius autẽ impetũ ne tantillum quidem ferre poteſt. Et ſol quidem per totũ diem cælum percurrit, illud autẽ minimo momento temporis vniuerſum orbem terræ: quemadmodum Chriſtus quoque teſtatur dicens: Quẽadmodum fulgur proficiſcitur ab oriẽte, & apparet vſque ad occidentem. *Qui producit ventos de theſauris ſuis.* Hæc eſt rurſus alia naturæ ſpecies, quæ nobis nõ paruũ vſum exhibet, ſed tantũ vt vitæ noſtræ plurimũ conferat, & exhauſta & labore cõfecta corpora recreet ac refrigeret, & aërem efficiat leniorẽ. Hoc eſt enim munus ventorum, aërẽ ſuſcitare ac ventilare, vt nõ, ſi ſit immobilis, corrumpatur & intereat, fructus maturare, corpora nutrire. Quid verò, dixerit quiſpiã, vſus eorũ in nauigatione: tempora quibus certo & conſtituto ordine oriuntur, & ſibi inter ſe viciſsim cedunt, in mari choreas ducentes, & nautas tranſportantes? Hic enim tranſmiſit: ille verò excepit: & cõtrarias vias ingrediũtur, & miniſtrãt, & pugna eorum eſt rurſus vitæ noſtræ vtilis. Alia innumerabilia dici poſſent ventorũ munera. Hæc tamẽ oĩa propheta prætermittens, & auditori colligẽda relinquens, eorũ fabricationis facilitatẽ oſtendit. Nã quod dixit, Ex theſauris ſuis, nõ hoc ſignificat, aliquos eſſe ventorũ theſauros, ſed eius qui imperat facilitatem indicat, & q̃ ſit creatura prompta & expedita. Quẽadmodũ enim qui habet in theſauro, ſecurè omnia, & quãdo vult, profert: ita etiã vniuerſi opifex fecit facilè, & naturæ tradidit. Vide quãta ſit etiã in aëre differentia, quemadmodum ſunt in aqua & igne multæ mutationes. Aquarũ enim aliæ ſunt fontanæ, aliæ verò marinæ, aliæ autem aëriæ, aliæ quæ ſunt in nubibus,

συμπάθεια, fulguris & aquæ.

Fulguris & Solis collatio.

Mat. 24.

Ventorũ cõmoda.

Venti vt in theſauris ſimile.

Aquarũ differentia.

aliæ verò cæleſtes, aliæ quæ ſunt ſupra cælos, aliæ quæ ſunt ſubterraneæ. Et in igne, hic quidẽ eſt in Sole, ille verò in luna, alius in fulgure, alius in aëre, alius qui fit ex lignis, qui eſt apud nos, & is qui eſt in lucernis. Alius qui ex terra. eſt enim ſæpe eiuſmodi ignis, qui è terra editur, ſicut fontes aquarũ, alius qui fit ex colliſis lapidibus, alius qui eſt in comis arborũ quæ ipſæ quoque collidũtur. Alius autẽ in fulminibus. Ita etiã in aëre, hic quidẽ eſt craſsior, qui eſt circa nos: ille verò ſubtilior, qui eſt ſuperior, magis igneus. Porrò autẽ ventorum quoque ſunt multæ differẽtiæ, hic quidem ſubtilior, ille verò craſsior: alius quidem frigidior: alius verò ſiccior, alius quidem humidior: alius verò calidior. Aër autẽ & nubes, hæc quidem tardior: illa verò progreditur celerius, perinde ac ſi eſſet eques. Illa etiam in nubibus & vẽtis, hæc quidẽ ſunt ſimiles vrnis & vaſis aquariis, vt quæ aliquãdo quidẽ ſint plenæ aquis, aliquando verò ferãtur inanes. Aliæ verò ſunt flabello ſimiles. Tu autẽ hæc eorúmq; diuerſitatẽ & varietatẽ conſiderans, admirare opificẽ. *Qui percuſſit primogenita Aegypti ab homine vſque ad pecus.* Poſtq̃ dixit generalia, & oſtendit dei prouidentiam in vniuerſum orbẽ terræ, per fulgura, per ventos, per aërem, per nubes, per pluuias, & eorum nugas arguit, qui dicunt prouidentiam vſque ad nubes pertinere: accedit ad ſingularia, nempe ad ea quæ ſigillatim priuatímq; Iudæis facta ſunt. Quòd enim terra, & cælum, & vniuerſa quæ videntur, dei benignitatem ſentiant, ex iis quæ dicta ſunt oſtendit. Vt autẽ memori & grato animo Iudæos efficeret, narrat etiam ſingularia, oſtẽdens ꝙ qui eſt vniuerſorum deus, & qui omniũ curam gerit, eis quædam propria beneficia largitus eſt. Quanq̃ quæ in illos quoque fiebant, erãt rurſus generalia. Quòd ipſi enim electi eſſent ex aliis, id faciebat vt illos æmularentur: quod Paulus quoque ſignificans, dicit: Eodẽ delicto ſalus gentibus, vt eos æmularentur. Queadmodum enim pater, cũ filij ab eo abſcedunt, vnum ex eis ſumit, & conſidere facit ſupra ſua genua: nõ hoc autẽ facit propter illũ, ſed multò magis propter alios, vt eo honore morſi, ad patrem accurrant, eandem indulgentiam ſenſuri: ita etiam deus fecit Iudæis. Eis enim non ſuper genua, ſed ſuper brachia, vt

Igniũ differentiæ.

Aëris differentiæ.

Ventorũ differentiæ.

Rom. 11.

Simile elegans.

Oſee 11. dicit propheta, & ſuper dorſum adſumptis & receptis, *Iudæorũ privilegia* quæ ſunt eis expetenda largitur, templum, ſacrificia, & quæ maximè & cum maiore cura quærebant, in bello auxilia, victorias, trophæas, rerum terrenarum copiam, & fructuum fertilitatem, eis illos inſtruens & adornans, & alios ad æmulationẽ adducens. Sed quoniã euaſuri erant improbi ſi eis perpetuò blandiretur, eos quoque per ſupplicia moderatur & componit. Magna eſt enim dei ſapiẽtia, & in rebus difficillimis & impeditiſsimis viam exitúmque inuenit. Vide autem prophetæ prudentiam, qui à generalibus ad hæc deduxit orationem. ne quis enim *Prouidẽtia dei ad omnia ꝑtinet.* ſtultus exiſtimaret dei prouidentiam non verſari in ſingularibus: quando venit ad generalia, tunc hæc quoque attingit, dicens: Qui percuſsit primogenita Ægypti. An nõ vobis videtur hæc magis facta eſſe propter Iudæos. Si igitur oſtẽdero hęc quoque facta eſſe propter alios, quid dicent qui dicũt dei prouidentiã ad vniuerſa minimè pertinere? Quomodo ergo poteſt hoc oſtendi? Maximè quidẽ ſufficit à deo enunciata ſententia quę hoc ſignificat, & di*Exo.* 9. cit, Vt oſtendam in te potentiam meam, & vt annuncies *Rom.* 9. nomen meum in vniuerſa terra. Vidiſti mortem illam fuiſſe euangelium, & plagam illam diuinitus immiſſam fuiſſe prædicationem, vt quæ vbique peruaderet, & dei potentiam prædicaret. Vniuerſi ergo orbis terrarum curam gerit, etiam quando res Iudæorum adminiſtrat. Atqui potẽtiam ſuam olim quoque manifeſtã reddidit, vt in Ioſeph, vt in Abraham, ſed nunc tamen apertius. Quomodo? Tunc quidem per beneficium: nunc autem per plagã: nec intermittit, vt iã ſæpe dixi, aſſiduè & in vnaquaque generatione ſeipſum oſtendere, & manifeſtũ reddere. Non id autem ſemper facit eodẽ modo, ſed variè & diuerſis mo*Gen.* 18. dis. Tunc quidem per vxorem Abrahæ, cum naturalem parturitionem mãcam feciſſet & mutilam. Poſtea autem per famem, & copioſum rerum omnium prouentum, poſt *Geneſ.* 41 hæc verò per plagas frequentiſsimas. Quoniã ergo con*Exo.* 12. demnabant deũ imbecillitatis, ipſi & primogenitos extu*Exo.* 7. lerunt, & fluuium cruentarunt. Porrò autẽ eo ipſo tẽpore vires quoque ſuas ei oſtendit per quædam paulò ob*Exod.* 1. ſcuriora. Obſtetrices enim Ægyptiorum, cum crudelia

illa iuſſa contempſiſſent,& ſæuum Regis decretũ circũſcripſiſſent, magnus fuit earum prouentus. Vtraque autẽ hæc erant Dei prouidentiæ, ſcilicet quòd & mulieres maiorem virtutem oſtẽderint, quàm ij quorũ erat caput redimitum diademate: & quòd eas remunerata ſit, & in magnam multitudinem eas propagauerit. Illud enim, Bene fecit obſtetricibus, hoc eſt, Extẽſa eſt earũ cognatio, etenim per ea ipſa beneficia quæ in Iudęos contulerũt, remunerationem à Deo acceperunt. Quoniam ergo nõ occidebãt infantes, numeroſam prolẽ eis Deus largitus eſt. Sed quoniam pergebant eſſe ſtupidi, & omni ſenſu priuati, acriorem eis plagam inflixit, & didicit quidẽ vniuerſus orbis terræ, didicerunt autem etiam Ægyptii: ſed illi quidẽ ex auditu, hi autem in iis malis quę ſibiipſis euenerunt, & viſu & rei experientia Dei poteſtatem viderunt. Etenim ideo eis prædixit, ne videretur eſſe plaga mortis quæ fortuito aliquo caſu eueniſſet. Quod itaque alicubi dictũ eſt de Seruatore, hoc hic quoque dicere poſſumus. Quidnã? *Pſal. 106*
Dominare in medio inimicorum tuorum. Non enim eis in ſolitudinem eductis, nec in aliquo alio loco, ſed in ipſa *Exod. 9*
ciuitate plagam intulit. Vide autem in ipſa etiã plaga clementiã. Cœpit prius à pecoribus, & tũc ad homines proceſſit. Quis ergo non admiretur potentiam, & quomodo *Attende dei clementiam.*
omnia in vno temporis momẽto ſimul attulit, lenitatem ac moderationem, & ſapientiam ineffabilẽ: Neque enim hanc primam plagam inflixit, eos volẽs per alias corrigere, nec quando inflixit, non prędictã inflixit. Quamobrẽ? *Exod. 5*
Vt eos verbis caſtigaret, & ne deuenirent ad rerũ experiẽtiam: nec rurſus quoniam non correcti fuerũt, permiſit vt eſſet plaga dubia. Nequis enim exiſtimaret fortuitũ aut morbũ aut peſtẽ incidiſſe, vide quot fiũt. Primũ omnes in vna nocte. Secũdò omnia primogenita. Si enim fuiſſet pe- *Exod. 11. 12*
ſtis, nõ ſola tetigiſſet primogenita, ſecũdis verò peperciſſet: ſed omnes citra vllũ diſcrimẽ peruaſiſſet. Tertiò ſi fuiſſet peſtis, nõ abſtinuiſſet omnino à Iudęis, & ſolos tetigiſſet Ægyptios, ſed ea multo magis corpora cõfeciſſet, quę labore & miſeria & tot & tãtis malis cõfecta fuerãt, quæ paupertate & fame iampridem adeò exhauſta erant: non Regũ, & eorum qui erant authoritate & dignitate pręditi,

qui liberè & ſecurè viuebant, quibus omnia quæ ad cultũ & ad vitæ adminiculum pertinẽt, abunde ſuppetebat. Si fuiſſet peſtis, non repente & aceruatim veniſſet, ſed antequam ingruiſſet, aliqua indicaſſet principia. Nunc autem hæc ſimul fiũt, vt Ægyptiorum arguatur vecordia: etenim poſt hanc plagam, & poſtquam aperte didiciſſẽt eſſe pla-
Exod. 14 gam diuinitus immiſſam, perſecuti ſunt Iudæos qui receſſerant, quod eſt ſignum maximę eorũ vecordię, & dei maxima defenſio. Quoniam enim erãt ſigna ceſſatura, ea eiuſmodi ſigni exitu concluſit, quo ea quæ ante facta ſunt, defendit apud eos qui volunt attẽdere. Ne quis enim diceret, Cur puniuntur omnes, cum Rex Iudæos detineret, & peccaret? per hoc vltimum ſoluit hanc dubitationẽ. Quomodo per vltimum? Quoniam quãdo percuſſa ſunt eorũ primogenita, vel inuito Rege, Iudæos expulerunt. Quare etiam ſi voluiſſent ab initio, potuiſſent eſſe eo ſuperiores. Non igitur Regem ideo non vicerunt, quòd non poſſent, ſed quòd nollent. Quinetiam ea quę poſtea conſecuta eſt perſecutio, crimẽ eorum amplificat. Hoc etiam euenit in
1. *Reg.* 14 Saül. Quando enim eius filium eripere oportebat, omnes communiter aſſentantes, Regem, licet ſe iniquè geſsiſſet,
1. *Reg.* 21. eripuerũt. quãdo autem volebat occidere tot ſacerdotes, ne vocem quidem emiſerũt, nec eos defenderũt. Quòd ſi tunc habebant naturam quæ pro eis faceret: hic etiam habebãt iuſti naturam. Erant enim ſacerdotes, & erat cędes nefaria, quæ ex ira non ex recto iudicio oriebatur. Sed huius rei cauſa erat ſocordia, & quòd ſacerdotum vicem nõ valde dolebant. Vide ergo in quæ mala poſtea inciderint.
In nefariis factis non conniuendum. Illius enim negligentiæ non leues pœnas dederũt. Quãdo ergo factum fuerit aliquid nefarium, nemo ſit iners & ignauus, ſed igne ardẽtior: nec minus doleat quàm ij quibus fit iniuria, & ita plurima mala ſiſtẽtur. Ab homine vſque ad pecus. Cur autem etiam pecora? Quoniã propter hominem facta ſunt, ea quoque punit propter hominem, vt augeat timorem, vt intenſiorem reddat calamitatẽ, vt oſtendat plagam eſſe diuinitus immiſſam, & bellũ proce-
Pſal. 73. dere de cælis. *Emiſit ſigna & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonem & in omnes ſeruos eius.* Quid eſt, In medio tui? Vel locum dicit, vel idem eſt quod apertè & manifeſtè. Il

Iud enim, In medio, vbique idẽ ſignificat quod apertè, vt *In medi° quid*
quando dicit alicubi, Fecit ſalutem in medio terræ. Eſt e-
nim medium manifeſtum omnibus. Emiſit ſigna & prodi *Pſal. 73.*
gia in medio tui Ægypte. Iure autem optimo: ea enim fie
bant ad correctionem, & ad eos oſtendendos qui erãt lu
cri facturi. Non temere enim eueniebant, ſed cũ maxima
admirabilitate. Quare & eò quòd feriebãt, & eò quòd ad
mirabiliter, duplicem afferebant vtilitatem. In Pharaonẽ
& in omnes ſeruos eius. Vidiſti potentiam ineffabilem,
quomodo cum omnes ſimul eſſent, de eis ſumptũ eſt ſup-
plicium: & illi quidem patiebantur, alij verò lucrabãtur.
Quomodo autem dicit, In omnibus ſeruis eius? Atqui nõ
habebant omnes primogenita. Sed dicit de aliis ſignis: &
dum in Ægypto quidem hi ferirentur, lucrum faciebant
Iudæi: dum autem in ſolitudine beneficio Iudæi afficerẽ-
tur, alij iuuabãtur: & plagas quidem inflixit hoſtibus, hos
verò affecit beneficiis, per vtraque omnes iuuans. Et cur
non hos quoque beneficio afficit? Quoniã ſoliti ſunt plu- *Iudith 34*
res homines percuſſi potiùs quam beneficio affecti Deũ *Dan. 4*
agnoſcere. Quod enim nollet eos punire, vide eũ aſsiduè *Act. 1*
differentem, & plagas ſuſtinentem, & per vtraque oſten-
dentem potentiam ſuam & clemẽtiam. Atque ſuffeciſſet
poſt vnam, ſecundam, & tertiam, tanquam qui morbo im
medicabili laborarẽt, eos omnino perdere: ſed noluit, ſed
& quãquam futura præſciret, & quòd nec quinta, nec ſex
ta, nec decima meliores fierent, nõ deſtitit facere quæ ſua *Attende*
ſunt. Vnde maximè eius poteſtatem, curam, ſapiẽtiam & *dei poten-*
bonitatem admirari æquum eſt. Potentiam, quòd percuſ- *tiã, curã,*
ſit. Curam quòd ſuſtinuit. Sapiẽtiam, quòd cum ſciret fu- *ſapiẽtiam*
tura, quæ ſua erant fecit: quod ipſum quoque eſt maximæ *Exod. 7*
clementiæ, quòd incipit à minoribus, quòd ab iis quæ nõ *E o. 11*
ſunt prædita ratione. Progrediens autẽ ipſum quoque Re
gem attigit: quod etiã maximè fecit vt prædicarẽtur quæ *Collatio à*
eueniebant. Quæ enim priuato alicui accidũt, latere etiã *cõtrariis.*
conſentaneum eſt. Quãdo autem vir eſt inſignis qui pla-
gam accipit, nihil vetat quo minus res vbique audiatur.
Poſtquam autem dixit cauſam cur pulſauit, dicit etiam
plagas. Sed neque eas ſępe recẽſet, neque ſigillatim perſe
quitur: ſed cum eas vno verbo ſignificaſſet, prętercurrit di

cendo emiſit ſigna & prodigia in medio tui Ægypte. Deinde educit rurſus populum ex Ægypto in deſertũ, oſtendens ſe non eſſe deum tantum alicuius partis, nec in vnã ſolam regionem dominatum obtinere, ſed in vniuerſum
Pſal. 71 orbem terræ. Quocirca ſubiunxit dicẽs: *Qui percuſſit reges*
102. *multos, & occidit reges fortes*. Per totam viam pignora dans
Rom. 10 ſuæ potẽtiæ, & in ipſis docẽdis per res ipſas deducẽs. Per
1. Tim. 6 bella enim priora quoque docuit, quòd nõ natura aëris, non potentia elementorum, nec aliquid aliud eiuſmodi, ſed imperatoria manus quæ eos ducebat, pro eis bellũ gerebat, & vtrunque per vtrunque oſtẽdit: per ea quæ facta ſunt in Ægypto, ea quæ in ſolitudine facta ſunt: & per ea quę facta ſunt in ſolitudine, ea quæ in Ægypto facta ſunt. Quando enim ipſi abſque armis, acie & prælio inimicos profligabant, eis apertè oſtẽdebat quòd non opus habẽs elemẽtis ea aduerſus illos mouit, ſed variis & diuerſis modis volens ſuam oſtendere potentiã, iis quæ ſunt, ad ea vſus eſt. *Seon regem Amorrhæorum, & Og regem Baſan*. Non perſequitur vrbes, neque in ſingulis inſiſtendo paulatim narrat prælia: ſed rurſus magno animo prætercurrit innumerabiles cateruas miraculorũ. Cum enim poſſet immorari, & tragœdiam illam amplificare, nõ hoc facit: ſed cũ maxima ſe offerret multitudo & abundantia eorum quæ inſigniter & præclarè à Deo geſta ſunt, ea omnia prætercurrendo proſequitur. Atqui illi quidem erant armati, & vrbes munitas habitabant, & rei militaris & inſtruendæ aciei erant periti: hi verò exules, & bellandi ignari, à longa ſeruitute & diuturna tyrannide liberati, fame & egeſtate conſumpti, omnibus ad accipiendam iniuriam expoſiti. Sed erant omnium potentiſſimi propter manũ quę eos ducebat ac regebat. Erat etiam bellum iuſtũ. Neque enim eos inuaſiſſent, niſi illi eis cauſam dediſſent, & viã eis interclusiſſent, quod eſt extremę inhumanitatis: & Idumęos nõ ſiuit ad bellum accedere. Ne enim ſilentio confidẽtes, poſt hæc rurſus inuaderent, ſed ſcirent cum quibúſnã quidem bellare, à quibus verò abſtinere oporteret, hoc facit in ſolitudine, per res ipſas legem eis conſtituẽs, quomodo oporteret vti eis qui illis occurrerent. *Et omnia regna Chanaan*. Vidiſti ex his doceri vniuerſum orbẽ terræ,

Deut. 23

Quemadmodũ enim ignis ſpinas,ita ij omnes inuaſerũt, *Collatio*
nec poterat quiſquam eos ſuſtinere. Audi ergo quid dicat Balaã,qui non à prophetis,nõ à Moſe didicerat,ſed à rebus ipſis: Hæc eſt gens quę elingit omnem terram. Vidiſti *Num.23*
propriè dictã metaphorã. Nõ dixit, Quæ bellũ gerit: quæ *Elegans*
fundit & euertit, ſed quæ elingit,volens oſtendere quam *Μεταφορά.*
facilè ab eis pariatur victoria,& quomodo circa ſanguinẽ ab eis trophæa erigantur,& ſola eorum incurſione inimici profligẽtur. Non opus,inquit,habẽt inſtructa acie, nec vt prelium committatur,ſed tantùm inuadere ſatis eſt,& omnia eis cedunt. Non ſolùm enim vt lege belli & inſtructa acie vincerent effecit,ne quis ea quæ fiebant,eis attribueret,ſed elemẽta orbis terræ in eos cõmouebat,& ideo animos eorum primùm deiiciebat & perturbabat, & cadens grando multos perdidit, & ſol ſtetit, & bellum lon- *Ioſ.10*
giùs protraxit,& multa eiuſmodi admirabilia facta ſunt, *Io.2.6.*
& tubarum ſonitus vel igne vehementius in turres irruens muros diruit. Hoc autem vtriſque fuit vtile. Nam & illi diſcebant bellum non geri ab hominibus,& hi docebantur vt ad Deum reſpicerent,nec vnquam de rebus geſtis ſe iactarent, magnóſve ſpiritus ſumerent,ſed ſe honeſtè & moderatè gererent. Hoc enim modo viciſſe maius eis ornamentũ afferebat quàm viciſſe,vt quòd eos magnificos ac ſplendidos redderet, & modeſtiam doceret. Magnificos quidem ac ſplendidos,quòd talẽ haberẽt Imperatorem. Modeſtiam autẽ rurſus docebat,quòd præclaris ſuis factis minimè intumeſceret. *Et dedit terram eorum hæreditatem,hæreditatem Iſrael populo ſuo.* Hoc quoque eſt maximum miraculum,quòd non ſolùm expellerent,ſed terram etiã occupare poſſent,& vrbes diſtribuere: quod eis quoque magnam præbebat voluptatem, magnum ornamentum,magnam lætitiam. Id autem Dei quoque eſt potẽtiæ. Non enim parua res eſt occupaſſe regionẽ hoſtiũ, *Dan.2.*
ſed ad hoc quoque magno dei auxilio opus eſt. *Domine nomen tuum in æternum,& memoriale tuum in generationem & generationem* Alius, Recordatio tui. Hic interrumpit orationis continentiam glorificatione, quod ſolent ſancti facere. Poſtquã enim de dei miraculis aliquid dicere incipientes,inflãmati fuerint,nõ priùs ad finẽ perueniunt,quã *Δόξημα*

pro iis quæ dicta ſunt deū gloria affecerint, & laudibus proſecuti fuerint, & ita ſuū deſideriū impleuerint. Quod etiā Paulus vbique quidem facit: maximè autem in procœmiis epiſtolarum, vt quādo dicit eccleſiis Galatiæ, Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto, qui dedit ſeipſum pro peccatis noſtris ſecundū voluntatem dei & patris noſtri: cui gloria in ſæcula ſæculorum. Amen Et in epiſtola ad Romanos: Quorū adoptio, & gloria & cultus, & legiſlatio. Quorū patres, & ex quibus cultus, & promiſsio. Quorū patres, & ex quibus Chriſt⁹ ſecūdū carnem: qui eſt in omnib⁹ benedictus Deus in ſæculum. Et rurſus alibi: Regi ſæculorū immortali, inuiſibili, ſoli ſapiēti deo honor & gloria in ſæcula ſæculorū, Amē. Ita etiam hic propheta, cū mente agitaſſet vniuerſam dei prouidētiam, plagam in Ægypto, varia & diuerſa beneficia quæ in ſolitudine ab illo in Iudæos collata ſunt, quæ pro illis aduerſus hoſtes facta ſunt: ab ei⁹ ineffabili benignitate inflāmatus, emiſit glorificationē, dicens: Domine nomen tuum in æternum, domine memoriale tuū à generatione in generationem. Hoc eſt, Gloria tua eſt perpetua. Nihil enim ei affert vllū detrimentum, nihil eam interrumpit, ſed eſt ſemper, & manet immutabilis, & à cōuerſione omnino aliena, florens ac vigēs. Quid eſt autē, Memoriale tuum in generationem & generationē? Tui, inquit, memoria non deſinit, & finem non habet. *Quia iudicabit dominus populum ſuum, & in ſeruis ſuis deprecabitur.* Vel vtraque hæc dici poſſunt de populo, quòd de eo pœnas ſumet, & poſtea ceſſabit, & ipſos recreabit: vel diuiſim, Cōſolationē quidem accipiet, de populo: iudicabit autē, de hoſtib⁹. Hoc eſt, Illos quidē recreabit (hoc enim ſibi vult illud, Cōſolationē accipiet) iudicabit autē hoſtes, hoc eſt, de ipſis pœnas ſumet. Deinde quoniam nō poterat dicere vitæ eorū rectè facta, ad eorum cauſam tuendā nomine ſeruorum vtitur. Cū autem dixit, Conſolationem accipiet, oſtēdit reconciliationem eſſe illius clementiæ, nō autem ex illorū meritis. Vbi enim cōſolatio, venia opus eſt. Vbi autē op⁹ eſt venia, non ſunt rectè factorū merita, ſed eſt occaſio & temp⁹ clemētiæ. Quoniā ergo dixit ſuperi⁹: Memoriale tuū in generationē & generationē, ſoli

Gala. 1. *Rom. 10.* *1. Tim. 1.* *Iob. 22.* *Eccl. 18.* *Pſal. 109* *Deprecabitur.* παρακλη-θήσεται *conſolatione accipiet.* *Rom. 3.*

autem ex aliis gentibus ipſi tunc Deum ſibi adſcribebat, per hoc,tale quid ſignificat,& dicit,Salus populi oſtendit tuam apud multos gloriã. Quæ enim natura ei ineſt gloria,etſi null' eũ colat & obſeruet,perpetuò manet,& nec minui,nec diſſolui , nec immutari poteſt. Quæ eſt autem eius apud multos laudatio , à noſtra etiam ſalute oſtendetur,cum nos ciuitatem,ſacra,& templum receperim', & priſtinæ reipublicæ reſtituti fuerimus. *Simulacra gentiũ argentum & aurum,opera manuum hominum.* Quoniã in principio dixerat, Dominus autem noſter præ omnibus diis, & viſus eſt per comparationem introducere quãdam excellentiam,propter imbecillitatem eorum qui audiebãt: vide quomodo hoc verbis amplificat. Poſtquã enim à dei potentia initiũ duxit, & dixiſſet quæ in cælo ſunt, quæ in terra,quæ in abyſsis,quæ Iudæis,quæ in propria , quæ in aliena,quę in hoſtib',quę in gẽtibus facta ſunt,deinde cũ eius benignitatem reuocaſſet in memoriam, bonitatem, clementiam,curationem,ſapientiam , & potentiam , & Deum eſſe vniuerſorum,& vniuerſi orbis terrę curam gerere oſtendiſſet , irridet deinceps & ludificatur idolicorũ Deorum imbecillitatem , & ſtatim ab ipſa natura contẽptim ſermone vſus eſt:imò verò ipſum nomen ad eorum reprehenſionem adducit. Idolum enim aut ſimulacrum nihil eſt aliud quàm quid imbecillum & abiectum,& nomen ſummæ infirmitatis. Quocirca hinc incipit,dicens, Simulachra gentiũ argentum & aurum.Primùm,quòd ſimulacrũ.Secũdùm,quòd inanima & ſurda materia. Tertiùm , quòd hoc ipſo quòd ſunt ſimulacra , non ſolùm ex ſeipſis habent paruitatem,& imbecillitatem,ſúntq; vilia & abiecta,ſed etiam ex hominibus.Quocirca ſubiunxit etiam, Opera manuũ hominũ , quod quidem eſt maxima reprehenſio eorũ qui illa colunt,nẽpe quòd cum ipſi ſint in cauſa vt ea ſint,in eis tamẽ ſuæ ſpem ſalutis collocẽt. *Os habent & non loquentur. Oculos habent,& non videbũt. Aures habent & non audient. Neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum. Similes illis fiant qui faciunt ea,& qui confidunt in eis.* Os,inquit,habent,& nõ loquentur. Vidiſti quomodo auget irriſionẽ,& fraudẽ coarguit? Quoniã enim ea ſæpe mouẽt dæmones, fictionem & ſimulatũ actũ eorum detegit,oſtendens non

εἴδωλον. *Eſa.* 41. 1.*Cor* 8. *Simulacrorũ vanitas.* *Sapiẽ.*14.

3. Re. 15. eſſe ſpiritum in ore ipſorum. Et quænam eſt cauſa quòd
2. Par. 23. malus dæmon abſque illis nihil facit, nec loquitur? Quo-
Dæmō cur niā ſtupri, adulterij, & innumerabiliū vitiorum colūnæ,
idolis aſſi ſunt horū ſimulacrorum figuræ: docens eos qui ſeducun-
deat. tur, per ipſum ſtatuarū aſpectū eas res imitari, quarum fi-
guræ ſunt ſtatuæ: eis aſſidet ea mouēs, & decipiens. Dein-
de rurſus alio ludificationis genere ea aggreditur. Simi-
les illis fiāt qui faciūt ea. Cōſidera apud te quales dij ſint
quibꝰ fieri ſimiles dira eſt imprecatio. Noſtra autem non
ita habent. Extremus enim virtutis finis eſt, & quod facit,
vel ad ſummū bonorū faſtigium pertingere: Dei eſſe ſimi
les, quātum nobis cōceditur. Apud illos autem, inquit, &
cultꝰ eſt, & dij tales, vt eis eſſe ſimiles locū teneat peſſimę
Eſa. 44. imprecationis. His ergo, nēpe ꝙ ſint materia inanima, &
Baruch ꝙ fiant ab eis qui illa colunt, & quòd ſint ſimulacra infor
6. mia, & quòd iaceant nullo ſenſu prædita, adiecit pro dira
eſſe imprecatiōe, vt quis eis euadat ſimilis. Per hæc enim
omnia, oſtenditur ſummus error. Poſtquam ergo oſtendit
eorum imbecillitatem, errorem, dæmonum improbitatē,
eorum qui illa faciunt inſcientiam, ab his citò liberatus,
concludit orationem glorificatione, non amplius narrās
ea quæ Deus fecit, vt qui ea iam ſatis demonſtrarit, ſed
pro omnibus quæ ſunt in confeſso, laudem exigēs ab iis
qui fruuntur eius beneficio: & ideo vocat omnes ad glori
ficationem, ſic dicens, *Domus Iſrael benedicite domino. Domus*
Aaron benedicite domino. Domus Leui benedicite domino. Qui ti-
metis dominū, benedicite domino. Benedictus dominus ex Sion, qui
Benedi- *habitat in Hieruſalem.* Cur ergo nō omnes ſimul vocat, ſed
ctionū diſ in ordines diuidēs: vt ſcias eſſe magnā differētiā benedi-
ferentiæ. ctionis. Aliter enim ſacerdos, aliter leuita, aliter laicꝰ, a-
liter frequens populꝰ benedicit. Dicere autem, Benedici-
te, eſt eiꝰ qui oſtendit beatā illā naturam, & ab interitu a-
lienā. Benedicite enim, inquit, ꝙ liberati eſtis ab aduerſa-
Iob. 22. riis, quòd digni habiti eſtis qui talem deum adoraretis, ꝙ
Eccl. 18. veritatem agnouiſtis. Eſt enim ipſe quoque benedictꝰ, in
Benedicē- natura habens benedictionē, nec laude aliorum indigēs,
dus à nobis verūtamen vos quoq; benedicite, non quòd ei aliquid ex
eſt deꝰ. eo accedat, ſed quòd ipſi magnū fructum ex ea re perci-
Eſa. 1. piatis. Etſi enim eſt natura benedictꝰ, vt certè eſt, vult ta-

men etiam à nobis benedici. Porrò autẽ Sion rurſus meminit, & Hieruſalem. Quoniam enim illic erat conſtituta eorum reſpublica, & illic fundatus erat eorum cultus, & ex eo loco docebantur & inſtituebantur: vult ea loca veneranda ac magnifica reddere ipſo Dei cognomine, vt cum eſſent veneranda, maius illorum eſſet in ea ſtudium: & cum eſſet maius ſtudium, ad ea magis attraherentur: attracti autem, in Dei cultum magis defigerentur: defixi autem, ad maiorem virtutem deducerentur, propter quã omnia facta ſunt. Sed tunc quidem erant Hieruſalẽ & Siõ: hodie autem cæli, & quæ ſunt in cælis. In eo ergo nos ſimus quæſo defixi, vt futura etiam bona cõſequamur, gratia & miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

IN PSALMVM CXXXV.

C*Onfitemini domino quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius.* Poſtquam dixit ſuperius de Dei in homines beneficiis, de ei⁹ quoq; miſericordiæ quãtitate diſſerit, non eam metiẽs (nec enim id fieri poteſt) ſed per infinitum volens oſtendere eius magnitudinem, & inuitat omnes ad glorificationem, dicens: Confitemini domino. Hoc eſt, Gratias agite, laudate ipſum. Quoniam in ſæculũ miſericordia eius. Quid eſt, In ſæculũ? Non aliquando quidẽ, inquit, beneficio afficit, aliquãdo verò recedit: neque aliquando quidem miſeretur, aliquãdo verò deſinit, quod euenit in hominib⁹, quos & prohibet animi perturbatio, diſtrahit fractus & abiectus animus, impedit fauor & obſequium, nec permittunt varij caſus, rerúmque circunſtãtiæ. At Deus non eſt eiuſmodi, ſed perpetuò miſeretur, nec vnquam deſinit hoc facere, etiã ſi hoc faciat variis & diuerſis modis. Semper ergo miſeretur, nec vnquã ceſſat beneficio homines afficere. Deinde poſtquã dixit eum miſereri perpetuò, oſtendit etiam argumenta miſericordiæ, & quòd eius miſericordia ſemper maneat, ex iis quę videntur, ea afferens: & quoniã eos deducebat ad pietatem verámque religionem, vide quomodo eũ rurſus cõfert cũ diis gentilium, ad captum auditorum eodem modo ſe demittens. Quid enim dicit? *Confitemini deo deorũ*: Singulis ſubiungens, *Quoniam in ſæculum miſericordia eius.*

Deus perpetuò miſeretur.

Pſal. 38. 118. 144. Eſa. 54.

Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum miſericordia eius. In præcedenti quidem pſalmo dicebat eum eſſe præ omnib⁹ diis: hic autem adhuc amplius, eum eſſe illorum herum & dominum, ſiue idolorum dicas, ſiue dęmonum. Etſi enim offenderint dæmones, ſintque probro & ignominia notati, ſerui tamen ſunt, & ſe ei ſubmittunt. Propterea ergo, inquit, confitemini, quòd habetis deũ omniũ ſupremum, cui nullus eſt ſimilis, qui her⁹ eſt omnium, & domin⁹. Atqui dicitur etiam Deus eorum qui illi placẽt, vt quando dicit: Ego ſum De⁹ Abrahã, De⁹ Iſaac, & Deus Iacob: Quomodo ergo hic dicit, dæmonum? Sed illud aliter, & hoc aliter. Illic enim vt oſtendat familiaritatem & coniunctionem, & magnum ſuum in eos amorem: hic autem, vt ſuam ſignificet excellentiã. *Qui facit mirabilia magna ſolus. Quoniam in ſæculum miſericordia eius.* Poſtquã oſtendit eum eſſe deorum herum & dominũ, id deinceps probat enunciatione, & quod dictum eſt confirmat, ex potẽtia eum rurſus prædicans. Nõ dixit autem, Qui fecit, ſed, Qui facit, oſtendens eum aſsiduè beneficio afficere, réſque admirabiles, & quę opinione ſunt maiores, facere. Hęc autem duo ponit quę ſunt in eo eximia, & quòd facit, & quòd ſol⁹ facit: atq; adeò tria & quatuor, nempe ꝙ facit, & quòd miracula, & quòd magna miracula, & quòd ſolus facit. Hęc autem dicta ſunt nõ vt vilipenderetur filius, ſed vt inter eum & dęmones oſtenderetur diſcrimen & diſtinctio. Et quęnã ſunt hęc miracula? Videamus magna illa quę ſolus facit. Atqui in principio non loquebatur de potentia, ſed de benignitate & clementia. Confitemini enim, inquit, Domino, quoniam bonus. Quomodo ergo accidit vt nũc loquatur de potentia? Quoniã hęc miracula non ſolũ ſunt potentię, ſed etiã benignitatis & clementię. Quęnam autem ſunt miracula oſtendens, ſubiũgit dicens. *Qui fecit cælos in intellectu. Qui firmauit terram ſuper aquas.* Alius. Qui cõſtipauit terram in aquis. *Qui fecit luminaria magna ſolus. Solem in poteſtatem diei, lunam & ſtellas in poteſtatem noctis.* Hęc etſi eius potentiam & ſapientiã indicant, attamen eius quoq; benignitatem oſtendũt. Quòd enim ſunt adeò magna, pulchra, & ſufficientia, vires eius & ſapientiam prędicant. Quòd ea autem propter nos & vſum

Ephe. 1.
Pſal. 1.
Exod. 3.

Miracula dei, nõ potentiæ ſolum ſunt, ſed etiam benignitatis.

vſum noſtrum facta ſunt, benignitatem & perpetuam bonitatem. Vides quomodo ſit in æternũ eius miſericordia? Nõ enim ad decem & viginti tãtum annos hæc fecit, neque ad centum, ducenta, & milia, ſed ea per omnem vitã noſtram produxit. Et ideo hoc ſignificans, in vnoquoque verſu ſubiũgit, *Quoniam in ſæculum miſericordia eius.* Et quod eſt admirandum, ea fecit quidem: & cum facta eſſent, dedit ab initio: ſed poſtquam homo tranſgreſſus eſt, ne ſic quidem eum expulit, ſed ea quæ eis dederat cùm nõ peccaſſent, reliquit ea etiã fruenda poſt peccatum, nec prohibuit quo min⁹ poſt illud peccatum eis vti & frui poſſent. Neque verò vnum cælum ſolum fecit, ſed etiam alterum: vel ab exordio oſtendens nos ab eo non relinquendos in terra, ſed fore vt nos hinc trãsferremur. Si enim nõ eſſet nos illuc tranſlaturus, cur productum eſſet cælum? neque enim eſt hoc illi elementum vtile, nulla re enim indiget, ſed cum velit nos illuc à terra traducere, præparauit habitacula: Quãobrem cum hæc ſciret Propheta, vnicuique verſui ſubiungit: In ſæculum miſericordia eius, admirãs eius benignitatem. Qui firmauit terram ſuper aquas. Vide hic quoq; rurſus benignitatẽ. Poſtquam enim facti ſumus mortales, & eò redacti ſum⁹, vt multis egeremus: ne ſic quidem nos reliquit, ſed hic quoque interim nobis cõgruum dedit habitaculum, & tot tantíſque ſuæ benignitatis clariſsimis indiciis terram referſit, vt ne verbis quidem ea poſsint explicari. Propheta ergo cũ incidiſſet in abyſſum horum beneficiorum, & vidiſſet quoddã vaſtũ & immenſum pelagus, exiliit alta voce clamans, & dicens, Quàm magnificata ſunt opera tua domine. Omnia in ſapientia feciſti. Porrò autẽ ſiquis viderit Solẽ & lunã & tẽporũ ordinem, rurſus videbit vniuerſam ei⁹ benignitatẽ. neque enim parũ ad vitæ decus & ornamentum, imò vero ad ipſam vitam hæc nobis elementa conferunt, vt quæ nutriãt fructúſque maturẽt, ſine quibus viui non poteſt, tempora nobis oſtendant, horas exprimãt, diei & noctis curſus diſtinguãt, per terrã & mare viatores deducãt, innumerabiles alios vſus præbeant. Vidiſti quomodo ſit in æternũ miſericordia eius, & quomodo in vnoquoque verſu iure hoc ſubiũgit propheta. Alius autẽ interpres illud

Celũ propter hominẽ factũ.
Act. 17.

Elementorũ vſus.

Cald. vt præeſſet. In poteſtatem diei, dixit, Vt dominetur diei. Ali⁹, in poteſtatem noctis, dixit, in poteſtatem in nocte. *Qui percußit Aegyptum cum primogenitis eorum. Qui eduxit Iſrael de medio eorum.* Aſsiduè verſat miraculum quod in Ægypto factũ eſt, propter immemorẽ & ingratum eorum animũ, & quòd cum ea ſemper audierant, eorum obliuiſcerentur. Nõ eſt autem hoc quoque paruum ſignũ miſericordię, hoc enim liberauit illos à ſeruitute, & poſteris fuit occaſio Dei cognitionis. Aliud autem hic quoque ſignificat. Quidnam? Quòd etiam poſt fugam illam eius fuit potentię liberare *Exod. 12.* eos à ſeruitute, cum eos terrore concuſsiſſet, & mari obruiſſet. Hæc autẽ dicit, ne quis paulo inconſideratior putaret quod dum iubet eis accipere aurum & vaſa argentea, hæc propter imbecillitatẽ iuſſerit. Nam hoc fecit volens omni ratione eſſe terribilis hoſtibus, & oſtendere quòd & vi & authoritate poteſt omnia facere, eóſq; falle re & decipere. Nam quæ apertè fecit, non ideo fecit tanquam nõ poſſet decipere, neque cùm decepit, id ideo fecit, quòd nõ poſſet apertè capere, ſed in vtraq; parte ſuam oſtendẽs potentiam. Nam quòd hoc quoq; magnũ metũ attulerit alienigenis, audi quid poſtea dicant vates Azo- *1. Re. 5.* tiorum, Hic eſt Deus fortis qui percuſsit Ægyptũ, & quãdo illuſit eis, tũc ipſos eduxit. Vides eos ꝓpter hoc ipſum contremiſcere, propter furtum, propter fraudẽ, quòd eos circunſcripſerit. *Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones.* Ali⁹, In ſectiones. Alius, in ſegmenta. Nonnulli dicunt non fuiſſe vnam viam, ſed pro numero tribuum fuiſſe aquã ſciſſam, vt multæ eſſent traiectiones. Hæc autem omnia etſi magnam oſtendebant potentiam, terribilémque & magnũ eum eſſe indicabant, multam tamẽ quoque in ſe habebãt benignitatem, nõ ſolùm in eos quorum gratia ea fiebãt, ſed ſi velim⁹ attẽdere, etiam in aduerſarios, nõ enim eos temerè & nequicquã mari obruit, ſed quòd poſt tot facta miracula in aquis adhuc ſuã oſtenderent audaciã. Opor- *Aegyptiorum obſtinatio.* tebat autẽ eos etiam ſi eſſent ſupra omnes homines nullo ſenſu præditi, cum & præcedentia, & præſentia, & quæ erant præ oculis, conſideraſſent, eius potentiam mirari & adorare, & ab importuna contentione ceſſare. Illi autem cum viderẽt vniuerſam creaturam pro ei⁹ arbitrio muta-

ri ac transformari,& cum eis belligerari,ne ſic quidem à furore deſtiterunt,ſed etiã cum viderẽt illud miraculum quod omnem ſuperabat opinionẽ,aliena illa & noua via ingredi auſi ſunt. Quocirca mare illis ſepulchrum efficitur. Non erat enim opus naturæ quod fiebat,ſed plagæ diuinitus immiſſæ: & ideo breui momento temporis fiebãt contraria:& non ſcindebatur tantum in vnam partẽ, ſed pro numero tribuum. In vnoquoque autem ſigno meminit miſericordiæ,hoc enim Deo maximæ curæ erat, quãdoquidem per elemẽta fiebant miracula,ne quę fiebant, exiſtimarentur eſſe alicuius naturalis conſequentiæ, ſed ſuperni auxilij quod omnem opinionem ſuperantia efficit miracula. Quod etiam in mari accidit:ídque apertè oſtẽſum eſt ex eo,quòd poſt illud non amplius factum ſit: quæ autem naturaliter fiunt,ſunt frequentia, & certo ac conſtituto tempore ſolent fieri. *Et eduxit Iſrael per medium eius. Quoniam in ſæculum miſericordia eius*. Vides quomodo in vnoquoque verſu iure ſubiungit illud, In ſęculum miſericordia eius. Hæc enim omnia oſtendunt eius curationẽ. Etſi enim quæ facta ſunt,finem ceperunt, eorum tamen memoriæ præbuerunt poſteris magnam anſam Dei cognitionis. Memoriæ enim mandata, & tranſmiſſa ad poſteros,deducebant ad magnam philoſophiam. Quanquã alioqui non illud ſolum factum eſt, & Dei ceſſauit curatio:neque in rebus ſolũ Ægyptiacis ſubſtitit eius benignitas,ſed vnumquodque tempus habet ampla & latè diffuſa eius inenarrabilis benignitatis indicia. Quæ quidẽ ille admirans,aſsiduè ſubiungit illud, Quoniam in ſæculũ miſericordia eius. Rectè autem adiecit illud, Et eduxit Iſrael per medium eius. Nam hoc quoque eſt Dei potẽtię. Nõ ſufficiebat enim efficere vt mare retrocederet,& facilẽ eis tranſitum præberet(nam hoc ipſum eos magis ſtupefecit,& terruit,& audere prohibuit, quod omnium ſuperaret opinionem, timorem incutiens) ſed Dei fuit potentiæ,poſtquam mare retroceſsiſſet, eis animum addere,& perſuadere vt nouã illam viam & alienam ingrederentur. Nã cum in vtraque ſectione in ſublimem verticẽ erectę eſſent aquæ,generoſo & excelſo animo opus erat, vt nõ timerẽt traiicere, nec ſuſpicarẽtur maria in ſummũ

Maris rubri diuiſiones.

Miracula rara ſunt,naturalia frequentia.

verticem vtrinque ſublata nō eſſe eos inuaſura, & vniuerſum exercitum obruitura. *Et excuſsit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro.* Volens ſignificare facilitatē eius demerſionis, hac dictione vſus eſt. Tu autē cōſidera quomodo cū potentia & ira, patiētiā quoq; oſtenderit, vt qui eos nō priùs de medio ſuſtulerit, licet adeò impudētes eſſent & contētioſi, quā ipſi lubentes & volentes ſeipſos præcipitarunt. Non ab re autem exercitus quoque punitur, ſed quoniā fuerunt peccatorum participes & perſecutionis, ſunt etiā pœnæ & ſupplicii participes. *Qui traduxit populum ſuum per deſertum, quoniā in ſeculum miſericordia eius.* Hoc non eſt minus quam per mare perducere. Etſi enim ſuberat terra ſicca, quæ caſtra ſuſtinere poterat, erant tamē multa alia quę eis afferebant moleſtiam, ſufficiebāt enim omnia ad ea conſumenda, & morti crudeliſsimæ tradenda. uam & fames, & ſquallor, & ſitis, & radius quā par eſſet calidior imminens, & ferarum multitudo, & neceſſariorum omniū penuria: ſcis autem quot rebus homo indiget. Illis tamen omnibus nudati, & non tectum habētes, nō alimenta, non indumenta ſufficientia, non calceamēta, non aliquid aliud eiuſmodi, tanquam in mediis vrbib⁹ choreas agentes, ita per omnem illam ſolitudinem incedebant. Tu autem mihi conſidera, quot miracula præte-

Exercit⁹ cū principe punit⁹.

Exod. 16 riit quæ in ſolitudine facta ſunt, & quot annorum admi-
Exod. 13. niſtrationem: duorū autem tantum miraculorum memi-
Deut. 29 nit, quæ in illis regibus facta ſunt. Mittēs enim de illa no
Exod. 17 ua menſa dicere, de tecto admirabili, de lampade quæ nūquam nō apparuit, de veſtiū perpetuitate, de calceis qui non conterebantur, de fontibus qui manarunt è rupibus, & de aliis nouis & admirabilibus, per quæ iter ſuum fecit eis facile, duorū ſolùm meminit, quomodo reges barbarorum ſuſtulit, & quomodo trophæum erexit, vt victoriā eis largitus eſt, auditori reliqua accuratè colligenda relinquens: & ideo dicit, *Qui percuſsit reges magnos, & occidit reges*
Num. 21. *fortes. Seon regem Amorrhæorum, & Og regem Baſan.* Et vnicuique eorum ſubiungit, *Quoniam in ſeculum miſericordia eius.* Oſtendens quòd etiam ſi ab hoſtibus vt hoſtes exciperentur, nullus tamen eos vincebat. Qua de re? Quoniam ei⁹ benignitate fruebātur aſsiduè. Hoc enim ſignificat per-

petuò dicens: *Quoniam in ſæculum miſericordia eius. Et dedit terram, eorum hæreditatem, hæreditatem Iſrael ſeruo ſuo.* Duplex eſt beneficium, & hoſtes vincere, & rerum illarum eſſe dominos. Hoc enim erat magnę potentiæ, non ſolùm eiicere eos qui habitabãt, ſed etiam poſſe occupare & retinere alienam regionem. Deinde hoc rurſus apertius oſtendens, quòd non ex meritis fuere horum domini, ſed ex Dei bonitate, ſubiũxit, *Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri.* Significãs non in rectè factis, non in proſperitate, ſed in humilitate noſtra eſſe gloriandũ. Quod autẽ dicit, eſt eiuſmodi, Suffecit calamitas ad ipſum flectendũ, & ꝙ nos affligeremur. Nã & ab initio quando eos liberauit ab Ægypto, non dixit, Videns vidi mutationem eorũ in melius: ſed, videns vidi afflictionem populi mei in Ægypto. *Et redemit nos ab inimicis noſtris,* Ne paulatim enumeret bella, irruptiones, victorias, trophæa, cũ rurſus vno verbo rectè factorum ſeriẽ eſſet perſecutus, & quæ in Iudæos ſigillatim facta ſunt, prętermiſiſſet, ad generalem ei⁹ venit prouidentiam, dicens. *Qui dat eſcam omni carni.* Alius, Qui dat panem. Nõ ergo terræ, nec aquę, nec aëris, nec radij, nec alicui⁹ alius ſunt procurationes fructuũ, ſed ei⁹ eſt vniuerſum. Vide autem hic quoq; non ſolũ potentiam, ſed benignitatem etiã ineffabilem. Quod enim dicit Chriſt⁹, Solem ſuũ oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, hoc ipſe quoq; hic ſignificauit, dicens: Qui dat eſcã omni carni. Hoc eſt, nõ iuſtis ſolùm, nec iis qui ſe rectè gerũt, ſed peccatorib⁹, & impiis, & omni humanæ naturæ: quod etiã maximè prædicat eius dominiũ. Vidiſti pſalmum ideo maximè eſſe compoſitũ, vt nos deducat ad Dei cognitionem, & ideo in principio incepit à generalibus, & in eis deſiit: ſuperius quidem dicens ſolẽ & lunam, fulgura & pluuias, quæ nõ fiunt in parte orbis: in fine autem deſinens in communi omnium nutrimento. Deinde poſtquàm ex eis confirmauit generalem prouidentiam, ſubiunxit, *Confitemini Deo cæli, quoniam in ſæculũ miſericordia eius.* Ex his enim illud quoque clarum eſt, quòd ipſe eſt infernorum omnium & ſupernorum dominus, eiúſq; cura & prouidentia vbique diffuſa eſt. Pro omnibus ergo illi offeramus gratiarum actionem, pro cõmunibus,

Humilitatis gloriatio.

Exod. 3.

לֶחֶם *panis & omnis eſca.*

Matt. 5.

Sap. 6.12

Matt. 6.

pro priuatis, pro bonitate, pro benignitate, pro potentia, pro curatione, & hoc aſsiduè faciamus, ſicut etiam iubet hoc Pſalmographus, dicens: *Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius.* Hoc eſt enim ſacrificium, hoc oblatio, hoc ipſum nobis reddit maximè propitiũ, & facit vt fruamur illius beneuolentia. Quã detur nobis omnib⁹ aſſequi gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & potẽtia in ſæcula ſæculorũ. Amen.

IN CXXXVI. PSALMVM.

SVper flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus dum recordaremur tui Sion. Magnum eſt his viris ſuæ ciuitatis deſiderium, magna reditus cupiditas. Quãdiu enim bona habebant in manibus, erant ſemper inſolẽtes, probráque & iniurias inferre non deſiſtebant: ſed poſtquam ab illis ſunt exturbati, tunc maximo eorum deſiderio affecti

Eccl. 5. ſunt, propterea enim eos expulit, vt excitaret in iis maius
Eſa. 43. deſiderium. Id autem ſolet ſæpe Deus facere. Quando e-
Dan. 4. nim dum in ſummis ſumus deliciis, & maxima bonorũ
Luc. 10. affluentia, non ſentimus: facit vt eis careamus, vt priuatione eorum caſtigati, eis rurſus vti frui quæramus. Sed quánam de cauſa ſedebant ad flumina? Vt qui eſſent captiui, & regionis hoſtium finibus circunſcripti, extra muros

Hebr & Chaldæi citharas. & vrbes habitabant. *In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra.* Alius, citharas noſtras. Alius, lyras. Et quánã de cauſa tulerunt organa ſua cũ in captiuitatem recederẽt, qui eis minimè erãt vſuri? Hoc quoq; fuerat à Deo ꝓuiſum, vt vel in aliena regione haberent monimẽta prioris reipublicæ, magíſq; morderẽtur & ægriùs ferrent, dũ religionis & Dei cultus illa ſigna viderent. *Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, verba cantionũ: & qui abduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion.* Nõ parũ hinc lucrifaciebant quòd eis barbari inſtarent, & cantica eorũ audire cuperent. Vide autem quãtã hinc correctionem ceperunt ex captiuitate. Qui enim à chorea ſe ſeiũxerãt, & à religione ſua ac Dei cultu reſilierant, & legem omni ratione cõculcauerant, ſe in aliena tã gnauiter geſſerũt, vt vel vrgentib⁹ & minãtib⁹ barbaris, & vndique circunſiſtentibus & audire cupientibus, ne eorum quidem

deſidero ſic gratificarentur, ſed legem pręferrent, eámq; diligenter conſeruarēt. Illud autē, Qui abduxerunt, alius dixit, Qui nobis inſultabāt, propemodū hoc dicens: Qui antea in nos inuehebantur, & in nos inſurgebant, tēpore adeo lenęs, mites & māſueti facti ſunt, vt vellent etiā noſtra audire cantica. his tamen non conceſſerunt. Vidiſti quónā modo reddit fortes afflictio, quomodo facit compunctos, quomodo mentē conterit. Flebant enim, & legē obſeruabant. & qui cū prophetę lachrymarētur, ridebāt, ludificabantur, & ſubſannabāt: hi nūc nemine eos admonente ad lachrymas conuertebātur, & flebant. Ex eo etiā plurimum commodi percipiebāt hoſtes. Videbant enim eos non premi captiuitate, nec ſeruitutem deflere, nec ꝙ in aliena regione habitarent, ſed ꝙ à ſuo dei cultu excidiſſent. Et ideo adiecit, Dū recordaremur tui Sion. Neque enim leuiter tantùm lugent, ſed veluti quoddā perpetuum lugendi munus obeūt. Quocirca dixit in principio, Sedimus & fleuimus, ſignificans ſe ideo cōſediſſe vt cierēt fletus & eiulatus. Sed cur eis non permittebatur canere in aliena terra? Quoniā non oportebat aures prophanas audire illa arcana. *Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?* Hoc eſt, Non licet nobis canere. Etſi enim à patria excidimus, legē tamen perpetuò ſeruamus, ídq; diligentiſsime. Quare etſi in corpora dominiū obtineatis, animum tamē nō ſuperabitis. Vidiſti animā ab afflictione eſſe deductam ad ſtudiū ſapientiæ, ærumníſq; & calamitatibus eſſe ſuperiorem. *Si oblitus fuero tui Hieruſalem, obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi nō meminero tui.* Vide hîc quoque magnā mutationē. Qui enim ſingulis diebus audiebant fore vt ex ciuitate exterminarentur, & non curabant, nunc dira ſibi imprecantur ſi eius ſunt obliti. Quid eſt autem, Obliuiſcatur mei dextera? Vires, inquit, meæ mei obliuiſcantur, & mutus euadam propter malorum magnitudinem, ſi non meminero tui. *Si non propoſuero Hieruſalem in principio lætitiæ meæ.* Quid eſt, Si non propoſuero Hieruſalem? Non ſolùm, inquit, tui meminero in aliis, ſed etiam in hymnis & in canticis. Illud autem, Propoſuero, hoc eſt, In cantici procemio ac præludio poſuero, loquentes verbum eorum qui valde

2.Cor. 13. *Hebr. 11.* *Pſal. 15.* *Eſa. 38.* *Eccle. 31.*

Arcana dei pphanis nō detegenda.

deſiderant, imò verò eorum qui eius magno amore tenẽtur & inflammantur. Audiamus hæc omnes, & diſcamus. Etenim quẽadmodũ ij cũ ab ea exciderant, tunc quærunt: ita etiam multis ex nobis eueniet, cum in illo die à Hie-
Heb. 12. ruſalem cæleſti exciderimus. Sed hi quidẽ cũ excidiſſent,
Galat 4. ſpem habebãt reditus, nobis autẽ excidẽtibus nulla reli-
Eſa. 66. qua ſpes eſt reuerſionis. Vermis enim eorũ nõ morietur, inquit, & ignis eorũ non extinguetur. Et ideo oportet nos noſtra diligentius attẽdere, & in præſenti vita ſic nos gerere, vt nõ ſimus captiui, nec alieni ac remoti ab illa metropoli. *Memor eſto domine filiorum Edom in die Hieruſalem: qui dicũt, Exinanite, exinanite vſque ad fundamentũ in ea.* Alius, Filiis Edom. Hoc quoque verbũ eſt eorũ qui inflammantur deſiderio ciuitatis. Hoc eſt autẽ quod dicunt, Pœnas de eis ſume, quibus non ſufficiebat ꝙ capta eſſet ciuitas, nec ſatiati erant eius euerſione, ſed inſtabãt, & dicebant, Effodite donec fuerit in ea fundamentũ. Cupiebant enim ne baſes quidem manere ciuitatis, ſed vel ipſa eius fundamenta conuelli. Hi autem erant Arabes, qui vnà cũ Ba-
4. *Re.* 25. byloniis Iudæos inuaſerant. Quorũ frequenter meminit
Eſa. 13. propheta, & eos valde reprehendit, ꝙ cùm intercederet
21. inter eos cognatio, hoſtibus fuêre acerbiores. *Filia Babylonis miſera.* Alius, Depopulanda. Alius, Diripienda. Hic oſtendens dei vires nõ in liberatione à malis, ſed in parandis iis inſidiis qui illos oppugnarunt, prædicit propheta mala quæ erant euentura Babyloni, & vocat eã miſeram
Eſa. 13. propter mala quæ illã erant circũſeſſura: in hoc quoq; docens Iudæos, & oſtendens dei potentiã eſſe per totũ orbẽ terræ porrectam. *Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam quam retribuiſti nobis.* Alius, Quã antè feciſti nobis. *Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram.* Hæc etſi ira plena ſunt, vehementiq; pœna, & ſupplicio: ſunt tamen verba perturbationis animi captiuorum, qui magnã aliquam pœnam, alienúmq; & admirabile ſupplicium poſtulant.
κανὼν prophetiæ. Prophetæ enim multa ſæpe loquuntur non tanꝗ ſua ipſorum, ſed aliorum affectiones narrantes, & in mediũ affe-
Pſal. 7. rentes. Si eius enim quæris ſententiam, audies dicentem, Si reddidi retribuẽtibus mihi mala. & vel modũ, qui à lege erat ei datus, ſuperantẽ. Quando autẽ narrat perturba-

tiones animi aliorũ,deſcribit irã & dolorem: quod etiam nunc fecit, Iudæorũ cupiditatẽ in mediũ adducens, quorum ira vel ad infantiæ vſque ætatem procedebat. Nouũ autem nõ ita ſe habet,ſed inimicos noſtros & paſcere, & eis cibum dare iubemur,& orare pro eis qui nos maledictis impetunt. Hoc autẽ facimus propter legẽ quę eſt nobis cõſtituta. Quęnã autẽ ea eſt? Niſi abundauerit,inquit, iuſtitia veſtra plus q̃ ſcribarum & phariſæorũ, non intrabitis in regnum cælorum. Magnum ergo ſtudiũ adhibeamus: & totam eam abundè obſeruemus, vt qui deinceps in terra tanq̃ in cælo habitemus, & cum angelis choros ducamus. Ita enim futura quoque bona conſequemur: quæ detur nobis omnibus aſſequi gratia & miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti,cui gloria & potentia in ſecula ſeculorum, Amen. *Mat.5.* *Rom.12.* *Mat.5.*

IN PSALMVM CXXXVII.

C*Onfitebor tibi domine in toto corde meo*. De hoc ſæpe vobiſcum diſſeruimus. Quocirca eo prætermiſſo, veniamus ad id quod eſt proximũ. Quid hoc ſibi vult, *In conſpectu angelorum pſallam tibi*? Quod quidẽ alius dixit interpres, Liberè, deus canam te. Alius, Corã diis modulabor tibi. Si ergo dicat angelos qui ſunt in cęlis, eſt id quod dicitur, eiuſmodi, Conabor canere cum angelis, & cum eis contendere, & choreas ducere, cũ ſupernis poteſtatibus. Etſi enim natura differã, animi tamen promptitudine, vt cũ eis ſtare poſſim, decertabo. Sin autẽ accipiamus quod dictum eſt ex aliorũ interpretatione, videtur mihi dicere de ſacerdotibus, id quod de diis dicitur. Solet enim ſcriptura ſacerdotem vocare & angelum & deũ: nunc quidẽ dicens, Diis non maledices: & principi populi tui nõ maledices. Nunc autem, Labia ſacerdotum cuſtodient iudicium, & ex ore eius exquirent iuſtitiã, quoniã eſt angelus domini omnipotentis. Si liceat ergo hoc ita accipere, illud oportet intelligere: Cum ſacerdotibus, ipſis pręſentibus, cum eo quo par eſt ordine, conſequar, & canam tibi: *Quoniam audiuiſti verba oris mei*. Vidiſti magnam gratiarum actionem, vidiſti ſummam attentionem, non quemadmodum nonnulli molles & diſſoluti, qui anteq̃ quidem accipiant, ſunt vehementes: poſtq̃ autem acceperint, elan- אלהים *Sacerdos.* *Exo.22.* *Mala.2.*

gueſcunt. Sed hic quidem & antequam acceperit, vrget, & poſtq̃ acceperit, perſtat agens aſsiduè gratias. Hinc oſtenditur eum puras & optimas preces fudiſſe, ex eo ꝙ à deo ſit auditus. Hoc enim maximè vt audiamur efficit, quando preces ei gratæ fuerint. Vnde etiam eſt in noſtra poteſtate vt audiamur. Quando enim ea petimus quæ à deo dari par eſt, quãdo prompto & alacri animo, quando nos præbemus dignos qui accipiamus, audit vocatus, & implet quod petitur. *Adorabo ad tẽplum ſanctum tuum.* Non eſt hoc quoque parua virtus, poſſe templum aſcẽdere, & aſcendentem cũ pura adorare conſcientia. Non enim flectere genua, nec ingredi, eſt id quod quæritur, ſed cũ acri mente & intẽto animo, nõ corpore ſolũ, ſed mente etiam intus eſſe: quemadmodũ nec parua eſt dignitas, vniuerſorum deũ vt decet adorare. Si enim in regibus hoc pro honore ducitur, multò magis in deo vniuerſorum. *Et confitebor nomini tuo ſuper miſericordia tua & veritate tua.* Quid hoc eſt? Agam, inquit, tibi gratias, ꝙ magnam tuam mei curam ſenſerim. Nõ enim ex propriis rectè factis conſecuti ſunt, vt patriã reciperent, & tẽplum aſpicerent, ſed ex miſericordia & clementia tua. Propter hæc te adorabo, propter hæc tibi confitebor, ꝙ cùm pœna & ſupplicio dignus eſſem, & vt in aliena regione perpetuò degerẽ, me citò reduxiſti. *Quoniam magnificaſti ſuper omne nomen ſanctũ tuum.* Quod dicit, eſt eiuſmodi, Non agam enim ſolummodo gratias propter beneficia, ſed etiam propter ipſam gloriam ineffabilem, & infinitam magnificentiam, & naturam inenarrabilem. Magnificaſti enim, inquit, ſuper omne nomen ſanctum tuum. Hoc eſt, per beneficia, per elementa, per ea quæ ſunt in cælis, per ea quę ſunt in terra, per pœnas, per ea quæ fiũt in hoſtes, per ea quæ fiunt in familiares. Nulla eſt enim pars creaturæ, & ſupernæ & infernæ, quæ non emittat vocẽ quauis tuba clariorẽ, prædicantẽ nominis tui magnificentiã. Siue ergo angelos dixeris, ſiue archãgelos, ſiue dęmones, ſiue elemẽta inſenſilia, ſiue lapides, ſiue ſemina, ſiue ſolem, ſiue lunã, ſiue terrã, ſiue maria, ſiue piſces, ſiue volucres, ſiue lacus, ſiue fontes, ſiue fluuios: per omnia nomen tuũ magnũ oſtenditur. Alius autẽ, pro eo ꝙ eſt, Magnificaſti ſuper omne nomen

Vt à deo exaudiamur in nobis eſt.
Io.13.15.
Pſal.101.
Prou. 15.
Luc.18.
Rom.12.
1.Cor. 15.
ἐπὶ ἐλέει *ꝓpter miſericordiã*
2.Pa.26.
Dan.3.
Apoc.19.

ſanctum tuum,dixit: Magnificaſti enim ſuper omnia nomina tua verbũ tuũ. Alius, Eloquiũ tuũ. *In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me.* Alius, In quacunque die inuocaui te, exaudiſti me. Hoc etiã deus pollicitus eſt, dicens: *Eſa.58.*
In quacunque die inuocaueris me, exaudiã te, & dicam, Ecce loquẽte te adſum. Ipſe itaque hoc petit. Tales enim ſunt animæ quæ dolore aliquo afficiũtur, volunt videre ſe quamprimũ liberari à malis. *Multiplicabis in anima mea virtutem.* Alius, Cõſtituiſti in anima mea virtutes. Nã ꝙ eſt prius, Exaudi me: alius dixit, Exaudiſti me. Quid eſt ergo quod dictum eſt? Quæ ſunt alta & ſublimia, dicũtur Græcè meteora, à verbo *μεταίρεσθαι*, & eleuationes maris & exaltationes dicuntur fluctus, ab eo ꝙ eſt eleuari, & exaltari. Illud ergo πολυωρήσεις, idem eſt ac ſi dicas, exaltabis *πολυωρήσεις με ἐν τῇ ψυχῇ μου δυνάμει σου.*
me, extolles me. Hoc ipſum autem verbũ poſuit alibi, dicens: Secundum altitudinẽ tuã multiplicaſti filios hominum, vbi eſt Græcè ἐπολυώρησας, hoc eſt, eleuaſti, extuliſti. Ita etiã dixit illud πολυωρήσεις με, vt ſignificaret, Implebis me multo gaudio, ſublimémq; & erectũ mihi reddes animum, *Pſal. 11.*
& quod eſt omniũ maximũ, nõ ſines hanc meã lętitiam & eleuationẽ eſſe languidã, & imbecillã, ſed potentem & validã, firmam & immobilẽ. Hoc enim ſibi vult illud, Extolles me in anima mea potentia tua. Hoc eſt autẽ quod dicit: Extolles me potẽtia, viribus eriges, & mihi opem feres. Quocirca alius quoq; interpres hoc ipſum oſtendens, dixit, Cõſtituiſti animæ meæ virtutẽ. Rectè autẽ pręterea dixit, Animę meę, quod eſt maximè dei propriũ, recreare animos in afflictionibus, quẽadmodum etiã euenit in apoſtolis. Flagris enim cæſi, reuertebãtur gaudẽtes, *Act.5.*
ita eorũ erigebatur animus. Hoc eſt vel maximæ potẽtiæ dei munus, hoc in primis oſtendit eius vires, ꝙ in mediis malis & periculis non ſinit deiici animũ. *Confiteãtur tibi domine omnes reges terræ, quia audierunt omnia verba oris tui.* Vide quàm ſit pij & grati animi. Non ſatis habet ſi ſolus agat gratias, ſed etiam omnes qui dominatum obtinent, vocat ad ſocietatem gratiarum actionis, & ipſos etiam qui geſtant diademata. Etſi enim magna ſit, inquit, eorum potentia, omnes tibi tamẽ debent gratias agere pro iis etiã quæ aliis facta ſunt. Quocirca hoc quoque ſignificans, *Afflictis deus adeſt*

ſubiunxit, Audierũt omnia verba oris tui. Si ergo gratias agant, plurimum hinc fructum capient, & magnum lucrũ faciẽt. Omnia enim tua dona ſunt omnib' in medio propoſita, vt qui volũt, poſſint eſſe eorũ participes, & ea percipere. Nullam ergo tãtam vtilitatem poterit ei regnum afferre, quantã tua verba audire. Hoc eſt ei ſecuritas, hoc vires, hoc ornamentum, hoc decus, hoc eſt imperij lętitia & potentia. *Et cantent in viis domini, quòd magna eſt gloria domini.* Ali', Et cãtent vias domini. Si ergo dicat in viis tuis, hoc eſt quod dicit, In legibus tuis, in iuſſis tuis. Si autem vias tuas, præclara, inquit, hæc tua facta dicant, laudẽt, celebrent ac prædicent. Hoc enim ſibi vult illud, Cantent, quoniã magna eſt gloria domini. Hoc eſt, Omnib' aperta, omnibus manifeſta, omnibus euidẽs, parata ad omniũ beneficia, omnes habens ſibi gratiæ nomine obnoxios.

Matth.7 *Mar.11* *Luc.11*

Quoniam excelſus Dominus, & humilia reſpicit. Altus, inquit, natura, altus ſubſtantia. Sed hoc quidem paulò magis tropicè & figuratè nunc dictum eſt, vt ſe ad Iudaicum captũ accommodaret. Quod autem ſequitur, id corrigit, & vel humilem auditorem ad magnam intelligentiam erigit. Quid hoc autem eſt? *Et alta à longè cognoſcit?* Hic enim de præſcientia agitur, quod eſt potẽtię Dei maximè propriũ, & ideo in prophetis ſæpe loquens, hinc in eos inuehitur qui tenentur errore ſimulacrorũ. Alius, Et quod elatũ eſt, à lõgè diſcernit. Quoniam enim dixit, Excelſus Domin', & humilia reſpicit, ſubiunxit, Et alta à lõge cognoſcit, ſignificans eum alta non ſolummodo cognoſcere, ſed etiã ex magno interuallo, hoc eſt, priuſquam eueniant, priuſquam perficiantur, priuſquam in opus exeãt. *Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me.* Nõ dixit, tribulationẽ expelles, ſed in ipſis malis manentẽ viuificabis me. Hoc eſt, Etiamſi in maxima pericula incidero, poteris me conſeruare: quod eſt admirabile, & maius omnium opinione, vt cum vndique hoſtes & mala circũſtent, in tuto collocetur qui ab eis circunſidetur. *Et ſuper iram inimicorum meorũ extendiſti manum tuam.* Alius, Aduerſus ſpiritus inimicorũ meorũ extendes. Vidiſti maximam eſſe potentiã in vtriſque partibus. Nã & me, inquit, qui in maximis verſor malis, cõſeruare poteris, & illos furore rabiéque percitos, &

Deut.32 *Io.11.12.* *Chald. & ſuperbos à cælo longè propellet.* *Hier.1* *Dan.13*

ignem ſpirantes,deiicere & comprimere. *Et ſaluũ me fecit dextera tua.* Alius,Et ſaluũ me faciet dextera tua, hoc eſt, potẽtia tua,virtus tua. Deo enim ſunt expeditę vię omnes & rationes,& poteſt vel ex rebus deſperatis ad ſalutẽ adducere. *Dominus retribuet pro me.* Alius,Efficiet,Alius,Perficiet. Hoc eſt,Vlciſcetur inimicos. Non dixit autem,Vlciſcetur,ſed,Retribuet,oſtendens quòd etiã ſi ſim reus debendi,ipſe exoluet & ſatisfaciet,eſt enim benignus & clemens. Poteſt autem hoc etiã dici de iis quæ à Chriſto pro nobis facta ſunt. Ipſe enim pro nobis retribuit. *Domine miſericordia tua in ſæculum. Opera manuum tuarum ne deſpicias.* Duas affert rationes cur debeat aſſequi eius clementiam. Vnam quidem quòd ipſe ſit bonus & miſericors,& aſſiduè miſericors,vt nũquam interrumpatur nec deſinat nec cedat eius clementia. Alteram autem,quòd ipſe ſit effector & opifex. Sed quemadmodũ ex eis cõſeruari volumus:ita etiã miſericordia dignũ quid oſtẽdam⁹,Miſerebor enim, inquit,cui⁹ miſerebor. Nõ enim indiſcriminatim eũ ſubit miſericordia,ſed ipſe etiã aliquã diiudicationẽ & diſtinctionẽ adhibet. Si id enim faceret indiſcriminatim,nemo vnquã puniretur. Quocirca nõ ſolũ faciam⁹ ea quæ oportet,vt miſericordiã cõſequamur,ſed etiã propterea quòd à Deo facti ſum⁹. Eũ autẽ qui à Deo creat⁹ eſt,& tantũ habuit effectorẽ & Regẽ,oportet ſe ita gerere vt illi⁹ cura & prouidẽtia ſe nõ eſſe indignũ oſtẽdat. Si hęc faciamus,bona futura cõſequemur, gratia & clemẽtia domini noſtri Ieſu Chriſti,cui gloria & potẽtia in ſęcula ſęculorũ,Amẽ.

Hebr. ſaluabit. chal. redimet. *Gen. 18.* *1. Reg. 1. 17.* *4. Reg. 19* *Rom. 4* *Eſa. 53* *Eſa. 49* *Theſ. 3* *Rom. 9.* *Miſericordia dei nõ datur indiſcriminatim.*

IN PSALMVM CXXXVIII. IN FInem victoriæ effectori.

DOmine probaſti me,& cognouiſti me. Quid dicis? Nouit Deus poſtquam probauit: antequam probauit autẽ non nouit? Abſit. Quomodo enim,qui omnia nouit antequam fierẽt? Sed illud probaſti me,ſignificat,Me perfectè nouiſti. Quemadmodum enim Apoſtolus quãdo dicit eũ corda ſcrutari,non ignorationem ſed perfectã cognitionem ſignificans hoc dicit:ita etiam hic cum dicit,Probaſti,euidentiſſimã ſignificat cognitionem, hoc eſt, Tu me

Ἐϑαύμασας. *Dan. 13* *Rom. 8* *1. Cor. 2* *Probatio Dei.*

perfectè noſti. *Tu cognouiſti ſeſsionem meam, & reſurrectionẽ meam.* Per ſeſſionem & reſurrectionem, omnem vitam ſignificat: in his enim tota vita noſtra cõſiſtit, actiones, operationes, ingreſſus & exitus. Deinde quoniam dixit in principio, Probaſti me: ne quis paulò incõſideratior putaret eũ noſſe ex probatione, vel ex rerum experientia, propterea quòd dixit, Tu cognouiſti ſeſſionẽ & reſurrectionem meam: vide quomodo id corrigit per id quod ſubiungit, dicẽs. *Tu intellexiſti cogitationes meas à longe.* Per hoc enim ſignificat eum nõ noſſe per probationem, neque opus habere vt probet, ſed ſua præſciẽdi facultate ſcire omnia. Qui enim nouit cogitationes quæ in mente ſunt poſitæ, nõ opus habet vt probet per opera. Quanquã alioqui non ſolùm eas nouit dum in mẽte verſantur, ſed etiã priuſquã verſari incipiãt: nec ſolùm antequam verſari incipiãt, ſed etiã lõgo antè tẽpore. Et ideo hæc volẽs ſignificare, ſubiũxit illud, Intellexiſti cogitationes meas de lõgè. Si autem nouit, inducit eam quæ per opera fit probationem, nõ vt ipſe hoc diſcat, ſed vt qui ea ſuſtinẽt, eos probatos efficiat. Cognouerat enim Iob ante experientiam, & ideo id teſtabatur dicẽs: Homo iuſtus, verus, pius. Sed induxit experiẽtiam, vt & illum redderet fortiorẽ, & diaboli redargueret improbitatem, & alios eius exẽplo meliores redderet. Et quid miraris ſi hoc fecerit in Iob, cum ipſum faciat etiam in peccatoribus? Apertè enim ſciebat Niniuitas non eſſe dignos qui perirent, ſed per pœnitẽtiam eos meliores futuros, inducit tamen etiam per res experientiam, & vbique multa præbet argumenta euidentiſſima ſuæ curæ & prouidentiæ, non cõtentus ſua cognitione. Quamobrem dicebat quoque vnigenitus: Si nõ facio opera patris mei, ne mihi credite. Si autẽ facio, etſi mihi non credatis, operibus credite. Quia enim permulti qui ſunt craſſioris ingenij, & nullo ferè ſenſu præditi, multa dicũt huiuſmodi, nẽpe quòd hunc elegit, & hũc dilexit, & illũ odio habuit, & propterea hic quidẽ malus, ille verò bonus euaſit: ex rebus ipſis perſuadet, vniuſcuiuſque horũ ſententiam corrigens, & in mediũ adducens probationẽ per opera, & pronunciat quidem etiam antequã res eueniant, hunc virtute præditum, vt eius præſciendi facultatem intelligãt: ad-

Seſsio & reſurrectio quid.

Dei præſcientia.

Iob 1

Ion. 3

Ioan. 10

iungit autem etiam probationem quæ fit per opera, ne *Præſcien-*
quis dicat paulo inconſideratior eum talem eſſe propter *tia dei ho*
præſcientiam. Porrò autem vide quomodo Paulus hoc ſi- *minem bo*
gnificat? dicens: Cum enim nondum nati fuiſſent, nec ali *num aut*
quid boni aut mali feciſſent, vt Dei ſecundum electionē, *malum nō*
propoſitum maneret, non ex operibus, ſed ex vocante, di- *facit.*
ctū eſt ei, quòd maior ſeruiet minori. Neque enim facto- *Rom.9*
rum exitus eſt expectandus, ſed etiam ante ea nouit ipſe
eum qui malus, & qui non talis eſt futurus. *Semitam meam*
& funiculum meum inueſtigaſti, & omnes vias meas præuidiſti.
Quemadmodum ſeſſionem & reſurrectionem facta dicit *A ſimili*
ex cōſuetudine: etenim nos quoque ſępe dicimus: Hic no *probatio.*
uit quomodo ſedet, & quomodo ſurgit, teſtātes eius per-
fectam notitiam: ita hic etiam ſemitā & funiculum dicit
vniuerſam eius vitā. Et ideo ſubiūgit: Et omnes vias meas
præuidiſti. Porrò autem illud, Inueſtigaſti, nō eſt eius qui
quærit, nec eius qui ſcrutatur, ſed eius qui nouit perfectè.
Hoc autem oſtēdens, ſubiunxit, Pręuidiſti: hoc eſt, Ante-
quam fierent, noſti omnia facta bona, & mala. *Quòd nō eſt* *Pro δό-*
ſermo in lingua mea. Alius, Contradictio. Hoc eſt maximū *λος, Heb.*
virtutis indiciū, hoc eſt ſumma bonorū, hoc eſt quod Chri מלה
ſtus maximè requirit, dicens: Niſi conuertamini & efficia *ſermo, ver-*
mini ſicut pueri, nō ingrediemini in regnum cęlorū, ſim- *bum cōcin*
plicitatem, & innocentiam, & ab omni dolo & ſimulatio- *num Chal-*
ne remotionē ſignificans. Quocirca priuatos atque adeò *daus.*
idiotas elegit, & dixit: Cōfitebor tibi pater quòd occulta- *Mat.18.a*
ſti hæc à ſapiētib[9] & intelligētibus, & reuelaſti ea paruu- *Matt.11*
lis. Vide autem. Non dixit, Quòd ſuſcepi, & eieci dolum,
ſed, quòd non fuit vnquam, neque linguā meam ſuſcepit
hic morbus, nec ei vitio vllus vnquam fuit ad me aditus.
Ecce domine tu cognouiſti omnia, nouiſſima & antiqua. Nō co-
gitationes ſolū, inquit, noſti, nec actiones, nec vias meas,
ſed omnia quæ fuerunt & futura ſunt. *Tu formaſti me, &* *Heb.4*
poſuiſti ſuper me manum tuam. A pręſciēdi facultate trāſiit ad
creādi poteſtatē, & rurſus à creādi poteſtate ad præſciēdi
facultatē. Non ſolùm enim nos fecit, cùm nō eſſem[9], ſed
etiā in iam factos obtinet imperiū. Hęc vtraque de Chri-
ſto Paulus teſtatur, dicēs: Multifariam multiſque modis *He.1.*
Deus olim locutus cū patribus in prophetis, in extremis

diebus locutus eſt nobiſcum in filio, quem poſuit hæredẽ omnium. Deinde ſubiungens dicit etiam opificium: Per quem fecit etiã ſæcula. Et cùm de eius ſubſtãtia diſſeruiſſet, & dixiſſet, Qui cũ ſit ſplẽdor gloriæ & character ſubſtantiæ eius, oſtendit etiam eius præſciendi facultatẽ, di-
Coloſ.1. cens, Et ferẽs omnia verbo poteſtatis ſuæ. Et ad Coloſſenſes ſcribens hæc eadem rurſus dixit, Quoniã in eo creata ſunt omnia quæ ſunt in cælis & quæ in terra, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principat⁹, ſiue poteſtates, omnia per ipſũ & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnia. Hæc ſunt creandi poteſtatis. Deinde facultatem pręſciendi ſignificans, ſubiungit, Et omnia in ipſo conſiſtunt. Vtraque
Ioan.1 hæc rurſus Ioannes quoque oſtẽdens, dicebat: Omnia per ipſum facta, & ſine ipſo factum eſt nihil. Hoc dixit ſignificans creationem. Deinde prouidentiam. Vita erat, & vita erat lux hominũ. Hoc etiam Propheta hic ſignificans, dicit, Tu formaſti me. Hoc eſt opificij. Dixit etiam id quod eſt prouidẽtiæ. Poſuiſti ſuper me manum tuam. Quid eſt, Poſuiſti? Regis, contines, componis, & portas. Quod ip-
Act.17 ſum quoque Paulus ſignificans, dixit: In ipſo & viuimus, & mouemur, & ſumus. Non ſolùm enim in eo quòd geniti ſumus, ſed etiam in eo quòd ſumus & manemus, potẽtia eius opus habemus. ***Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: confortata eſt, & non potero ad eam.*** Alius, Superat me. Pro eo autẽ quod eſt, Confortata eſt, alius, Superelata eſt. Quod
1.Cor.33 autem dicit, eſt eiuſmodi. Et tua fruor prouidẽtia, & quã-
2.Cor.5 uis ſciam te omnia præſcire, & me ex iis quæ non erãt feciſſe: perfectam tamen & manifeſtam non poſſum habere tui cognitionẽ, ſed admirabilis facta eſt, hoc eſt, ſuperauit, exaltata eſt ſuper me, validior facta eſt quãvt mea poſſit ratione cõprehẽdi: adeò eſt admirabilis, adeò magna. Quid igitur ſi eſt quidẽ admirabilis & magna, poteſt autẽ cõprehendi? Nequaquã. Propterea enim ſubiũxit, Non potero ad eã ne hoc dicas. Quãdo autẽ dicit, cognitionẽ non habeo, nõ hoc dicit, Ignoro deum, ſed perfectam & vndique abſolutã & manifeſtã ei⁹ nõ habeo notitiã. quod quidẽ dicit etiam Paulus: Nam eum quidem eſſe ſcimus:
Heb.11 quid ſit autem ſubſtantia, neſcimus. Credere enim oportet accedentẽ ad deum quod eſt. Non dixit, quid ſit ſubſtantia,

ſtantia, hoc enim nulli eſt cognitũ. Quòd ſit benignus & clemens, nouimus, quòd ſit humanus, quòd bonus: quãtitatem verò ignoram⁹. Sed hic his omnibus prætermiſſis, proponit aliud quod videtur eſſe facilius, & hoc quoque ſe dicit ignorare. Non ſolùm, inquit, non dico quidnã ſit ſubſtantia, neque quantùm ſit bonus (hæc enim non poſſe comprehendi eſt in cõfeſſo) ſed etiã quomodo ſit vbique, non poſſum dicere: ſed hoc quoque ſuperat noſtram comprehẽſionem. Quocirca cum dixiſſet, Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, ſubiunxit, *Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum, tu illic es. Si deſcendero in infernum, ades. Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris.* Alius, Manſero. *Etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Spiritũ & faciem dicit deũ ipſũ. Hoc eſt, Quò à te proficiſcar? Omnia imples, omnibus ades, nõ per partes, ſed omnibus ſimul totus. Et poſtquam dixit quæ ſunt supernè, & quę infernè, longitudinẽ, latitudinem, profunditatẽ: eum vbique adeſſe ſignificat. Non dixit autẽ: Quocunque abiero, ſequeris me, & me retinebis: ſed, Quocũque abiero, tu illic es, hoc eſt, Illic te inuenio me præuenientẽ, & ideo dicit, Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me. Si eã non perfectè noſti, dicit quiſpiã: quomodo noſti eam eſſe admirabilẽ? Propter hoc ipſum noui eam eſſe admirabilem, quod meam ſuperat rationẽ. Nam radium quoque ſolarem nõ poſſumus apertè cognoſcere: & tamen propter hoc ipſum eum maximè admiramur. Ita etiam de dei cognitione neque eã omnino ignoram⁹, eũ enim eſſe ſcimus, & quòd eſt benignus, clemẽs, bonus, & miſericors, & quòd eſt vbique: quid ſit autẽ ſubſtantia, vel quanta ſint quæ dicta ſunt, vel quomodo ſit vbique, hoc ignoramus. Poſtquam itaque dixit quibuſnam ex rebus admirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, & prędicauit eius præſciẽdi, creandi, & prouidendi facultatẽ, ſubſtantiámque, quæ nec cõprehendi nec explicari poteſt: aliam rurſus refert poteſtatẽ, quæ ipſa quoque magna dubitatione plena eſt, ſi ratione quęratur. Nam ipſa quoque cõprehendi nõ poteſt. Quænam ergo ea eſt? Etenim illic man⁹ tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Hoc eſt, Potes efficere vt homines qui in magna & grauia mala

1. Cor. 2
1. Tim. 1
Confirmat ſimili.
Ge. 19. 20
1. Reg. 19. 22

Eſa. 38 inciderint, grauibus illis malis minimè illaqueētur & im-
Act. 12 plicentur. Hoc itaque interpretans, ſubiūxit, *Et dixi, forſitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in delicijs meis. Quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur. Sicut tenebræ eius, & ita & lumen eius.* Poſtquam dixit ſuperiùs ea quæ enumeraui, & vnà cum illis quòd nō ſolùm adeſt vbique, ſed etiā quòd deducit, defendit, & munit: ſubiungit deinceps, in eo quoque oſtendēs quid admirabile, nō ſolùm quod munit & protegit, ſed etiam quòd ſupra rerum naturā. Cùm enim dixiſſet, Deducet me manus tua, & tenebit dextera tua, ſubiunxit: Et dixi, forſitan tenebræ conculcabunt me. Alius, Si dixero forſitan tegēt me. Alius, Operient me. Tenebræ hic ſignificāt afflictio-

Tenebræ, afflictio. nem. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi, Circunſeſſus ſum à malis, & dixi mihi ipſi, Superabūt me mala. Hoc enim ſibi vult illud, Tenebræ me conculcabunt. Alius dicit, Et nox illuminatio in deliciis meis. Alius, Nox lucida circa

Circa me me. Quid hoc eſt? Ego hæc quidem dixi, inquit, ex rerum
אוֹר *lux* natura reputans: ſæpe autem mala mutata ſunt in bona, imò vero, quod eſt maius, mala non mutata ſunt in bona, ſed malis manentibus magnam ſenſi benignitatem. Non dixit enim, Nox deleta eſt, ſed, Nox fuit lucida. Hoc eſt, Nox manens nox, mala ſcilicet & calamitates (ea enim

Nox, calamitates. noctis nomine ſignificat) non potuerunt me conculcare, ſed fuit lux in nocte, hoc eſt, mei extitit defēſio. Cōtraria enim in contrariis & fiunt & apparent quando vult deus.

Dan. 3 An non vidiſti & fornacem ardentem, & rorem ſibilantē,
Exod. 9 & neque illum extingui, nec hunc exiccari, & grādinem ſimul & flammā? Vndénā ergo, dic mihi, hoc factum eſt? Quomodo autem factum eſt, volo ſcire. Imò verò nec volo quidē ſcire modū, neq; enim poteſt fieri, ſed factū credo: eum autē qui fecit, adoro. Plurima enim eius facta ſūt
Exod. 10 occulta & arcana. Non vidiſti quòd cum dies eſſet, perinde ac in tenebris palpabant Ægyptij: & cùm omnia occuparent tenebræ, videbant Iſraëlitæ: & cum eſſent rurſus
Exod. 13 in principio tenebrarū, lux eis illuxit in medio. Naturę enim rerum ſemper eſt Dominus qui fecit naturam, nō vt producat quæ non ſunt, ſed vt mutet: non vt mutet ſolùm ſed vt manētia in natura aliter apparere efficiat. Quia te

nebræ non obſcurabũtur à te. Alius, Apud te. Et nox ſicut dies illuminabitur. Alius, Sed & nox vt dies apparebit. Sicut tenebrę eius, ita & lux ei᷒. Alius, Similes ſunt tenebræ, & lux eius. Rectè dixit, Apud te, ſignificans, ſi volueris tenebræ non erũt tenebræ ſed lucem oſtendẽt. Et ideo ſubiunxit, Nox ſicut dies illuminabitur, reddẽs quod præcedit apertius: & oſtendit quòd quæ ſunt diei, nox oſtendet non ſecus ac ea quæ ſunt eius propria. Quando enim Deus voluerit, operatio elementorum traducitur in contraria, adeò inquàm perfectè contraria, quàm ſunt propria quæ ab initio attributa fuerant. Si tu enim volueris, ita erit nox, & ita habebit lucem ſibi attributam, quemadmodum tenebras. Quocirca hoc quoque ſignificãs, ſubiũxit, Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Hęc de elemẽtis quidem propriè dicta ſunt, metaphoricè autem etiã de rebus. Ex quibus oſtenditur poſſe deum tantam afferre requiem ac recreationẽ iis qui in afflictiones incidunt, quãtam habent ij qui vtuntur rebus ſecũdis, vtpote qui curã gerat afflictionis. Hoc eſt enim incredibile, & maius opinione, quod etiã in Ioſeph accidit. Neque enim tã fœlix fuiſſet eius ſucceſſus, nec tantum eſſet honorem conſecutus in paterna domo habitans, quantũ venundatus, & in domo barbarica educatus. Per ipſos enim inſidiatores ei contexebatur diadema, & cõparabatur purpura: & ab infamię occaſione, honoris & regni ei cauſa proceſſit. Vidiſti quomodo interpretati ſumus illud, Nox ſicut dies illuminabitur: ad hoc autem, Sicut tenebræ eius, ita lumẽ eius idipſum dicere neceſſe eſt. Sicut illæ, ita etiã hic erit, non viſione, ſed domino tuo mutãte rerum naturas. *Quia tu poſſediſti renes meos domine: ſuſcepiſti me de vtero matris meæ.* Et quænam eſt hęc conſequentia cum eis quæ dicta ſunt? Magna quidem certè, & quę valde cohęret. Quoniã enim dixit de tanta eius potentia, oſtendit deinceps eum vti hac poteſtate ad vtilitatem & beneficium hominum. Ne quis enim inſipiens diceret, Et quid hæc ad me, ſi eſt magnus, & potens, & præſciendi facultate præditus? Oſtende ſiquid ex eo lucri faciamus: ſubiunxit, Tu poſſediſti renes meos, à parte dicens totum hominem. Non eſt autem hoc parum quid ad partem laudis prouidentiæ,

Elemẽtorũ operatio in contrarium à deo cum vult traducitur.

Ge.38.48

Ioſeph exaltatio.

συνεκδοχικῶς.

Poſſeſſor, rei poſſeſſæ curam gerit.

eſſe Dei poſſeſſionem. Qui enim poſſidet, curam gerit & prouidet. Quocirca hoc quoq; ſignificās, adiicit deinceps quod ſequitur, dicēs: Suſcepiſti me de vtero matris meæ. Hoc eſt, Perpetuò me muniiſti: mihi prouidiſti: mei curā geſſiſti, ac tutum reddidiſti ab ineunte ætate, ab ipſis faſciis: & quæ dixi, docuiſti rebus ipſis. *Confitebor tibi quòd terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis.* Quid hoc eſt? Finxiſti me, inquit, ſed neſcio quomodo finxeris. Prouides, ſed nō poſſum ſimul omnē comprehendere ratione prouidentiam. Vbique es, ſed ne hoc quidem ſcio quo pacto. Noſti futura, & præterita, & arcana mentis hominum: ſed nec hoc poſſum ratione cōprehendere. Mutas enim rerum naturas, & facis vt manētes oſtendant cōtraria: & ita rurſus contraria educis, perinde ac ſi eſſent propria, & eius naturæ attributa. Cū itaque hæc omnia collegiſſet, & diuino eſſet ſpiritu afflatus, magna voce clamauit, dicens: Confitebor tibi quòd terribiliter magnificat⁹ es, hoc eſt, admirabilis apparuiſti, & es admirabilis. Mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis. Et quid de te, inquit, dico, cū quæ à te fiant, magnū habeant miraculum? Deinde mittens omnia perſequi, ei propria ſui notitia ſufficit, dicēs? Et anima mea cognoſcet nimis. Non cognoſcit ſolūmodo, ſed valde & intenſè cognoſcit. Si autem cognoſcit, quomodo dixit antea, Mirabilis facta eſt ſciētia tua à me, cōfortata eſt, nō potero ad eam? Maximè: nam illud quidem certè de eo dictū eſt, hoc verò de operibus. Quòd ſi hoc quoque de ipſo dictum eſt, illud dixerim⁹. Nouit eum eſſe admirabilem, magnū, excelſum. Quid ſit autem ſubſtantia (eadem enim rurſus dicā) & quónam modo ſit eius maieſtas & magnificentia, & quiſnam ſit modus eorum quæ dicta ſunt, ignorat: ſed ea ipſa ignoratio eſt argumētum cognitionis, etiamſi ſit mirabile quod dictū eſt. Nam mare quoque quantū ſit, ignoramus: & tamen propter hoc ipſum mare maximè nouimus, quòd eius modum neſciamus. Siquis autem dicat ſe noſſe eius quātitatem, is eſt qui id ignorat maximè. Profeſſio itaque cognitionis arguit inſcientiā: & eſt ignoratio, quæ fert teſtimonium de noſtra ſcientia. *Non eſt occultatum os meum quod feciſti in occulto: & ſubſtantia mea in inferio-*

1. Reg. 16
2. Par. 6
Hier. 17

Ignoria cognitionis argumentum.

ribus terræ. Loquitur rurſus de eius cognitione, & oſtendit eum hæc ſcire omnia. Vel ergo dicit eũ omnia noſſe arcana, vel aliquid aliud ſignificat, nẽpe formationẽ & creationẽ, nempe ne cum fingerer quidem me ignoraſti, ſed omnia ſciebas cum hæc paulatim natura cõtexeret, & in arcano operaretur, & tanquam in infimis terrę partibus. Sunt tamen tibi inquit, omnia nuda & aperta. Alius autẽ interpres ſic dixit: Nõ velata ſunt oſſa mea, quibus factus ſum in occulto. Alius, Non latuit fortitudo mea qua factus ſum in occulto: variegatus ſum vt in infimis terrę. Alius, Nõ latuit te potẽtia mea ſeu oſſa mea, quod fact⁹ ſũ in occulto, effictus ſum in infimis terræ. Omnes ergo dicũt eadem, nempe, Dum fingerer, me perfectè ſigillatum nouiſti, & vnumquodque membrum & eius incremẽtum ſciuiſti. Quod dicit Chriſtus: Veſtri autem capilli capitis numerati ſunt. Simul autem & prouidentiam & ſciẽtiam oſtendit quod dicitur, *Imperfectum meum viderunt oculi tui.* Vel idem rurſus dicit, nempe me ſcilicet informẽ noſti. Alius enim ſic dixit, Informatum me viderunt oculi tui. Vel de ipſis actionibus, nempe: Quod nondum factum erat, viderũt oculi tui. *Et in libro tuo omnes ſcribentur. Dies formabuntur, & nemo in eis.* Eſt obſcurum quod dictum eſt, ſed oportet id venari ex conſequentia & ex alio interprete. Quod enim dicit, tale eſt, ei quod præceſsit conueniens. Quid autem præceſsit? Informem me viderunt oculi tui: hoc eſt, cum nõdum vllam figuram ſuſcepiſſem, cum adhuc fingerer, cum adhuc cõtexerer, me æquè apertè viderunt ac eum qui eſt figura præditus & abſolutus, & nullo die indiget ad ſuam perfectionẽ. Et vt ſcias hoc ita eſſe, audi interpretationem alterius. Informẽ me prę uiderunt oculi tui, cum omnibus quæ in libro tuo ſcripta ſunt, quæ ſunt effingenda nullo die deficiente. Cum illis, inquit, me vidiſti qui finguntur in diebus eorum. quibus nullus dies defuit. Hæc autem dicit non tanquam ſit liber ſuperiùs, nec tãquã vlla ſcripta ſint, ſed perfectã cognitionẽ per librum ſignificans, quemadmodũ quãdo dicit, Audiuit dominus, & ſcripſit in libro. Et rurſus, Libri aperti ſunt. *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus.* Alius, Pretioſi fuerunt familiares tui. Non eſt hoc parua virtus, Dei ami

Acu pict⁹ Hebra.

Luc. 12.

Ἡμέραι πλασθήσονται.

Die implebuntur. Hebr. informem Chald. corporeum.

Liber in ſac. ſcript. quid.

Apoc. 20

Dan. 7.

eos honore afficere. Curam, inquit, mei geſſiſti, me cum non eſſem produxiſti, me regis & contines: ego autẽ hanc reddo remunerationem amicos tuos honorans. *Nimis cõfortatus eſt principatus eorum.* Hoc eſt, Ipſi validi & potentes facti ſunt. Alius dicit, Multiplicia ſunt capita eorũ. quod quidem eſt clarius, ſubiungit enim, *Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur.* Ego quidem ipſos honoro: tu autẽ multos facis, atque adeò plures arena. Non ſolũ autem multos, ſed etiã fortes ac validos. Hoc enim ſibi vult illud, Validi facti ſunt. Duplicem autem dicit proſperitatẽ, multitudinis ſcilicet, & roboris. *Exurrexi, & adhuc ſum tecum. Excitabor & ero ſemper tecum.* Non eſt hoc paruum ſignum virtutis, in rebus ſecundis virtutem perpetuò conſeruare. Multi, inquit cũ res ei ſecũdę eueniſſent, tui obliti ſunt. At non ego, inquit, ſed etiã cum exurrexi, hoc eſt, cùm ſum liberatus à malis, ſemper ero tecum. *Si occideris deus peccatores.* Non hoc dicit, Si occideris, tunc ero tecum: ſed illud quidẽ etiam abſque hoc promiſit. Petit autẽ hoc fieri, non vt deleat hominum ſubſtantiam, ſed vt eos mutet à peccato in iuſtitiam. Nõ dixit enim, Si homines occidas, ſed peccatores. Aliꝰ autẽ pro eo quod eſt, Peccatores, dixit, Tranſgreſſorem, dicens de hoſtibus ſimulacra adorãtibus. *Viri ſanguinum declinate à me.* Viros ſanguinum dicit ſicarios, homicidas, & qui cæde lætantur. Non eſt autem hic paruus gradus ad incrementum virtutis, fugere & reſilire ab eiuſmodi hominum congreſſionibus. Deinde ſubiungitur etiam cauſa: *Qui dicitis in cogitatione.* Alius, Qui aduerſus te dixerunt cogitationem. Alius, Quoniam exacerbauerunt te in malo cõſilio. Vide eum non quærere quod ſuum eſt, ſed propter Deo factam iniuriam reſilire, & fugere illorum conſuetudinem. Hoc enim Iudæis fuit cauſa interitus, quòd verſarentur cum improbis. Quocirca legem quoque acceperũt, & lege ſeparabantur ab eis, & iubebantur eorũ vitare coniugia, & cùm tunc exiiſſent ab Ægypto, quadraginta annis per ſe fuerunt in ſolitudine. Quocirca lex appellebatur ſepes, quod eos vndiq; circũdaret, & eorũ conſuetudinem cum malis coërceret: erãt enim eorũ mores captu ac circũſcriptu faciles, & mutabiles. *Accipiãt in vanitate ciuitates ſuas.*

ἐκραταιώθησαν ἀρχαὶ, validi facti ſunt principatus eorum.

Viri ſanguinũ fugiendi.

ὅτι ἐρισαὶ ἰσὶ εἰς διαλογισμοὺς

Improbi vitandi.

Deut. 7

Exod. 16

Lex ſepes.

Iudæorum mutabilitas.

Alius, Vanè elati ſunt aduerſarij tui. Ali⁹, Inimici tui. Propterea fugit & reſilit, quòd aduerſus Dei gloriam elati ſunt, quòd ſe iniquè geſſerunt, quòd verba blaſphema locuti ſunt. *Nónne qui oderunt te domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos: Inimici facti ſunt mihi.* Ita etiam Deus pollicitus eſt ſe hoſtibus hoſtem futurum, & aduerſariis futurum aduerſariū. Hæc enim ſunt maximæ ſigna amicitiæ. Ipſe itaque Deo per vtrunque vicem reddit. Superiùs enim dixit: Mihi autē valde honorati ſunt amici tui Deus. Hic autem, Eos qui te oderunt, odi: & illic ſupra modum, & hic quoque ſupra modum. Non ſolùm enim dicit, Oderam, ſed etiam, Tabeſcebam. *Deute. 7. 12. Iudicū. 4.*

Proba me Deus, & ſcito cor meum. Interroga & cognoſce ſemitas meas, & vide ſi via iniquitatis in me eſt, & deduc me in via æterna. Atqui dixit in principio: Probaſti me, & cognouiſti me. Tu cognouiſti ſeſsionem & reſurrectionem meam. Intellexiſti cogitationes meas de lōge. Semitam meam & funiculum meum inueſtigaſti. Et omnes vias meas prꝗuidiſti. Tu cognouiſti omnia nouiſsima & antiqua: Quomodo ergo hic dicit, tanquam nondum probatus, Proba me? Vides quomodo vtitur humanis dictionibus, non vt in ea humilitate maneamus, ſed vt quum deo dignam cogitationem per omnia collegerimus, ad altas conſcendamus intelligentias. Petit enim vt probetur & examinetur, non vt eius cor cognoſcat qui omnia nouit, etiam antequā gignantur: ſed vt nos cognoſcamus, qui ex rerū exitu diſcimus. Hoc enim ſibi vult hic illud, Proba me, & vide ſi via iniquitatis in me eſt, & deduc me in via ęterna. Quænam eſt autem via æterna, niſi ſpiritualis, & quæ ducit in cælum, & cuius non eſt finis? Alia enim ſunt caduca & momētanea, & vita præſenti concludūtur. Quocirca omnib⁹ prætermiſsis illā quærit quę eſt immortalis, quę eſt interminata, quę ad finē nō peruenit. Quomodo autē deducetur quis ad illā? Si dei auxilio fruatur, & ea quæ ſua ſūt cōferat, virtutē perſequēs, philoſophię dedit⁹, & reb⁹ quę ad hāc vitā pertinēt, excelſior effectus. Quæ enim illius viæ ſunt, nō ſunt fluxa & momētanea. Virtus enim habet fructꝰ qui perpetuò florēt, & nunquā flacceſcūt, & bona immortalia à fine & ab interitu omnino aliena. Quæ detur *Queſtio. Solutio. Cognitio noſtra à rerum exitu pendet. Eccle. 2. Virtutis fructus æterni.*

eiuſmodi, debet conſiderare ac proſpicere, & aduerſus ea omnia aciem inſtruere: ita etiá qui venit in euripum vitę præſentis, & aduerſus corporis affectiones, & aduerſus morbos animi, & aduerſus hominũ inſidias, & aduerſus inimicorũ inſurrectiones, & aduerſus fictorum amicorũ fraudes, & aduerſus paupertatem, & aduerſus tormẽta, & aduerſus contumelias, & dæmonum phalanges, par eſt vt ſe præpararet, ſiquidem ſit in vrbem regiam peruentur⁹, & mercibus onuſtus in portũ appulſurus. Atque hic quidem vocat malum hominem: quando autem loquitur de diabolo, abſolutè dicit malum. Quánã de cauſa? Quoniã ipſe eſt pater improbitatis, & ideo dicitur mal⁹ per excellentiam, & pro proprio ſuffecit nomen adiectiuum propter inſigne vitium, quod quidem non eſt ingeneratũ natura, ſed ei acceſsit. Quòd ſi etiam ſcire velis vnde ſit deductum nomẽ improbitatis, magnũ quoque hinc fructũ percipies. Improbitas enim gręcè dicta eſt πονηρία, ab eo quòd πόνον, hoc eſt, laborem & ærumnam poſſeſſori afferat. Quocirca quidam ſapiens hoc ſignificans, dicit: Si ſis malus, ſolus exantlabis mala. Sin bon⁹, tibiipſi atque tuis proximis. Et quomodo, dicet quiſpiam, malus ſolus mala exantlat? Atqui multos probris & contumeliis afficit. Sed neminem lædit qui non ſit mollis, ignauus, & iners. Et ſi velis, malo homine dimiſſo, ipſum malum dæmonem in medium adducamus. Dic mihi autem, an non omnẽ ſuã effudit improbitatem? Nunquid autem læſit Iob? An non illum quidem reddidit clariorem, vt autem eſſet grauior ſuus lapſus effecit? Quid verò Cain, an nõ ſolus mala exantlauit? Nõ, inquit, ſed etiam Abel. Quomodo, & quánã ratione, qui celeriter trãſmiſſus eſt in portum nullis fluctibus agitatum? Sed hoc eſt maximum genus beneficij, quòd cum re à ſe rectè geſta obiit, quòd in cõmuni naturæ debito ſuum geſſit negotium. Nã quod erat aliis commune, & accidebat ex neceſſitate, hoc ei cum ampla mercede accidit. Hoc nõ erat malum ſuſtinere, ſed clariorem capiti coronã imponere. Quid verò Ioſeph læſerunt fratres? nõ ipſi ſoli mala exantlarunt? At fuit, inquit, ſeruus. Quid tum? Ego verò dico eũ fuiſſe dominum. Sed non eſt hoc quod quæritur, an fuerit ſeruus, & in vinculis: ſed an

Diabolus abſolute malus. *Geneſ.3.* *Iob.3.*

Prou.9. *Improbitas ſeu nequitia.* *Malus ſibi ipſi ſoli nocet.* *Iob.1.* *Iob.2.* *Geneſ.2.* *Matt.23.* *Geneſ.37. & 40.*

ex eo damnum vllum acceperit. Contrariũ enim inuenimus, nẽpe quòd plurima lucrifecerit, vt qui ſit apud Deũ plurimã fiduciam conſecutus, & per ea quæ eſſe videbantur contraria, præſentem acceperit proſperitatem. Ne timeamus improbos, ſed eorũ miſereamur. Tunc enim iure quidem erant timẽdi, cum nondum ſecta eſſet alia via quæ ducit ad philoſophiam: nunc autem non amplius, cũ deinceps cæli nobis pateãt, & homines ãgeli effecti ſint. Nam & beſtia quæ cum magno impetu irruit in haſtæ aciem, videtur quidẽ eum vlciſci qui tenet haſtam, verùm ſibiipſi grauius vulnus infligit: & qui aduerſus ſtimulum calces impingit, itidem pedes ſibi cruẽtat. Talis eſt virt⁹, ſtimulus, & gladius acutus: omnes autẽ improbi, ſunt deteriores, & rationis magis expertes quàm beſtiæ. Quãdo ergo bonos inuadũt, ſeipſos grauius confodiũt: illis quidem ſępe in pecunia, nonnunquam etiam in corpore dãnum afferentes: ſeipſos autem in anima, quod quidẽ eſt verè dãnum, lædentes. Si igitur in propria nos virtute lęderet dãnum pecuniæ, non iuſsiſſet Paulus vt iniuria afficeremur, non autem faceremus iniuriam. Si malũ eſſet iniuria affici, non qui eſt bonorũ legiſlator, mala iuſſiſſet. Verum enimuero quãuis res ita ſe habeant, non oportet malis inſultare, nec in eos impetũ facere, ſed eorum vitare conſuetudinem: ſed ſi inuadant, forti & generoſo animo eos excipere. Propterea enim iubemur orare ne intremus in tentationem. Quocirca ipſe quoque cũ dixiſſet, Eripe me Domine ab homine malo, ſubiunxit, A viro iniquo eripe me, ponens rurſus generale nomen vitij. Nõ ſolum enim eum qui in pecunia, ſed eum etiã qui eſt in omnibus aliis iniuſtus, hic dicit. Rogat autem vt liberetur, nec fiat vt ille eſt. Non petit autem abſolutè, niſi cum ſua prius cõtulerit. Et ideo in fine prioris pſalmi, cum eos fugiſſet, & eorũ conſuetudinem, petit hic Dei auxilium. Illic enim quæ ſua erãt, contulerat, dicens, Viri ſanguinum declinate à me, qui dicitis in cogitatione. Hic autẽ rogat Deũ vt liberetur ab eorum improbitate. Non enim paruum aut leue quid eſt ad ſecuritatem, libertatẽ, & omnẽ voluptatẽ, liberari à tali hominum cœtu, & quàm longiſſimè ab improborũ conſuetudine verſari: imò verò ma-

Improbi non timẽdi, ſed miſerandi.

γνώμη.

1. Cor. 6. Matth. 5. Luc. 6.

Malis hominib⁹ nõ inſultandum.

Improborum cõſuetudo vitãda.

gna eſt fœlicitas. *Qui cogitauerunt iniquitatem in corde. Quotidie conſtituebant prælia.* Vidiſti quomodo ſint feræ, quæ neque obſeruari, neque vitari poſſunt, vt qui mala in animo machinentur, & celent in arcanis inſidias. Cogitauerunt, inquit, in corde. Hoc eſt, non extrà protulerunt, ſed intus agitabāt & verſabant ſcelus parturientes, &, quod eſt omnium grauiſsimū, nō aliqua temeritate inducti, nec peruerſi, ſed omnem operam & ſtudium in eā rem conferentes. Hoc enim ſibi vult illud, Cogitauerunt, nempe omni ſtudio, & maxima animi alacritate. Tota die conſtituebāt prælia. Per hæc, omnem vitam ſignificat. Bella autē ſignificat, non ea quæ ſtructa acie, nec quæ armis gerūtur, ſed quæ paratis inſidiis, quæ & in foro & domi gerunt homines, nō thorace induti, nec clypeo ꝓtecti, ſed pro omnibus armis improbitate vtētes, & verba vel telis acerbiora mittentes. Improbitatis autem eorum eſt hoc maximū, quòd non ſolū ſunt doloſi, ficti, & ſimulatores, nec quòd ad bella & prælia parati, ſed etiam quòd per totam vitā, nec tetri huius belli vllæ ſunt induciæ. Atqui ſi volebant belligerari, aliam iuſtam belli gerendi cauſam habebāt. Aduerſus enim peccata decertare, & contra diabolū aciē inſtruere oportebat, & pugnare contra morbos animę, & enſes in dæmones acuere. Hi autem illam aciem ne aſpiciūt quidem, ſed tela inter ſe mutuò iaculātur. *Acuerūt linguas ſuas ſicut ſerpentes. Venenum aſpidum ſub labiis eorum.* Vidiſti quàm ſit vile & ignobile vitium: facit ex hominibꝰ beſtias, aſpides, & ſerpentes, & linguā illam quæ diſſerendi poteſtate prædita eſt, ad iſtā feritatem deducit. Id autem cuius eos ſuperius inſimulauit, id quoq; eis nunc obiicit. Venenum aſpidum ſub labiis eorum, inquit, ſemper, hoc eſt, aſsiduè. Quemadmodum ergo ſuperius dixit, tota die cōſtituebant prælia: ita hic etiam, Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes: venenum aſpidum ſub labiis eorum ſemper. Hoc enim vbiq; ſignificat Diapſalma. Diapſalma autem Hebraicè dictū eſt סלה, ſelac, quod eſt, ſemper. Atqui vitium vel exiguo tempore res eſt grauis & moleſta. Quādo autem id aſsiduè perſequuntur, nec eos vlla eius capit ſatietas: quænam eis venia dari poteſt, & quęnā erit eorū defenſio? *Cuſtodi me domine de manu peccatoris, & ab ho-*

Attende quæſo.

Coloſ 3.
Hebr. 12.
2. Petr. 5.

Diapſalma. סלה

minibus iniquis eripe me. Qui cogitauerũt ſupplantare greſſus meos. Abſconderunt ſuperbi laqueum mihi. Et funes extenderunt in laqueum pedibus meis. Iuxta iter ſcandala poſuerunt mihi. Nihil eſt iniquius ijs qui vitium perſequũtur, qui ante alios ſuis ipſorũ animis faciunt iniuriã. Cum enim ipſi ſint authores offenſionis, cum efficiant, vt Dei gloriæ detrahatur ab inſipientibus, cum non exoluant quæ debent, ſed qui corpus & animam à benigno & clemẽti Deo acceperint, ſint agendæ gratiæ immemores, & qui tantum ornamentum & bonũ acceperint, benefactori ſuo contraria rependãt, quid his fuerit iniuſtius? quid verò ingratius? & quod eſt maius, & omne ſcelus ſuperat, alios quoque probris & cõtumeliis conãtur afficere. Cogitauerunt enim, inquit, ſupplantare greſſus meos. Quòd ſi quod cogitabant, minimè fuit effectũ, id quoq; ſummæ Dei clemẽtiæ aſcribendum eſt. Ipſe enim ſcelerata eorũ cõſilia cõfregit. Vide autẽ q̃ meditatũ erat ſcelus, & quanto ſtudio paratæ inſidiæ. Occultarunt enim, & extẽderunt, idq; iuxta iter, vt & propter lõgitudinẽ, & quòd laterent, & quòd propè tẽderẽt, caperent, & in ſuã poteſtatẽ redigerẽt. Fuerũt enim ſceleris artifices, dũ laqueos vndique extẽderẽt, hoc vnũ ſibi faciẽdũ ſtatuentes, vt eũ perderẽt. Vis videre quomodo funes expẽdat diabolus? Vide rurſus id quod Iob accidit. Quid enim illis latius? quid longius? quid verò propinquius? cum nõ ſolùm in cognatis & amicis, nec in vxore tantùm, ſed in ipſo ei⁹ corpore laqueũ tetẽderit. *Dixit domino, deus meus es tu. Exaudi Domine vocem deprecationis meæ, domine, domine, virtus ſalutis meæ.* Alius, potentia ſalutis meæ. Poſtquam dixit bellum & inſidias, & oſtendit mala eſſe intolerabilia: confugit deinceps ad inexpugnabile auxilium, è cælo adiutorem implorans, qui hæc poteſt frãgere & profligare. Hoc eſt argumentũ generoſi animi, hoc eſt ſignum mentis quę tenetur ſtudio ſapientiæ, cum hęc circunſtiterint, non cõfugere ad humanum auxilium, nec ad mortales cogitationes, ſed in cælum reſpicere, & Deum qui vbique præſens eſt, inuocare, non autem conturbari, animóue cõſternari. Vide autẽ quomodo vt eo dignũ fuit, verba cõtexit. Non dixit enim, in hac & in illa re me rectè geſſi, nec hanc feci iuſtitiam: ſed quid? Deus meus es tu, maximã cauſam

τοῖς ποσί μου, nec Hebr. nec Chald. habent.

Nee. 4. Iob 5. Eſa. 8.

Iob 1.

Afflictus vt ad deũ cõfugiat.

afferens cur petat auxilium, ꝙ confugiat ad dominum, opificem, & regem. Exaudi domine vocem deprecationis meæ, domine, domine virtus ſalutis meæ. Dixit virtus, ſeu potentia ſalutis, oſtendens eſſe etiã potentiã pœnæ & ſupplicij. Sed præbuiſti, inquit, mihi virtutem ſalutis. Potes enim & bene facere, & de medio tollere: ſed ad meã ſalutem tua ſemper potentia vſus es. Vide autem deſiderium dicentis. Per conduplicationem enim, & ꝙ adiecit, ſalutis meæ, oſtendit magnam affectionem. *Obumbraſti ſuper caput meum in die belli.* Vidiſti gratum animum, priora in memoriam reuócat, ꝙ eum ſcilicet in tuto collocauerit. Hoc enim ſibi vult illud, Obũbraſti. Vide autem quomodo oſtẽdat ꝙ facilè, & nullo negotio Deus ferat auxilium. Non enim dixit, antè, ſed, in ipſo, inquit, die, quando mala imminebant, quando erat inſtructa acies, quando verſabar in maximis periculis, tunc me in tuto collocaſti. Neque enim aut apparatu aut exhortatione vlla deus indiget, vt qui ſciat quæ ſunt præſentia, futura, & præterita, & qui omnia poteſt, & ſemper adeſt, & præſtò eſt ad ferendũ auxilium. Deinde oſtendens inſignem victoriã, & ſummam ſecuritatem, nõ dixit, Seruaſti me. Sed quid, Obumbraſti. Hoc eſt, vt ne minimã quidem moleſtiã ſuſtinerem, effeciſti, ac ne æſtus quidem: ſed me in tanta ſecuritate & vnà cum ſecuritate in tanta iucũditate & animi quiete collocaſti, vt nec vllus quidem calor mihi moleſtiã exhiberet, ſed in vmbra iucundè & ſuauiter agerẽ, liber ſcilicet ac remotus à malis ac calamitatibus. Quocirca ſubiunxit illud, Obumbraſti, ea ratione etiã ſignificans q̃ promptum & expeditum ſit dei auxilium, nempe per vmbræ nomen, perinde ac ſi diceret, Sufficit ſi tantùm adſis, & omnia fracta & profligata erunt. *Non tradas me domine à deſiderio meo peccatori.* Alius, Ne des, domine, deſideria iniuſti. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi. Ne concedas ei deſiderium ſuum contra me, id eſt, Quę aduerſus me deſiderat, ne permittas vt ipſe impleat. Non dixit autem, Quæ deſiderat: ſed, A deſiderio meo, volens tale quid ſignificare. Ne tantillũ quidem cõceſſeris eorum quæ deſiderat. Tales enim ſunt improbi, cum maxima cupiditate in proximũ moliuntur inſidias, quemadmodum diabolus quoque, de quo dicit:

ironia. *eis.*

2. *Pa.* 32. *Eſa.* 25. 50.

enim fore vt in mala grauiſsima incideret: Ille verò euaſit clarior. Certè, inquit, ſed oſtẽde quomodo proprio cõſilio cõfoſsi perierunt, & dic vbi hoc euenerit. In fratribus Ioſeph. Cũ enim vellent eum ſeruũ facere ac perdere, ipſi extremũ periculũ adierunt. Atqui & in ſeruitutẽ & in mortẽ (quod in eis fuit) ille detruſus eſt. Et Abſalon cum inuaſiſſet tyrannidem, & vellet patrem perdere, ipſe per eam captus eſt. *Cadent ſuper eos carbones ignis. In ignem deiicies ipſos.* Quod dicit, eſt eiuſmodi, Sufficit quidem vel ipſum vitiũ ad eos perdendos qui ipſum complectuntur. Sed cum eo iram quoque diuinitus immiſſam ſuſtinebunt. Carbones autem ignis & ignem hic dicit ſupplicium ꝙ à ſuperis immittitur. Sæpe autem in ipſo quoque igne immiſſum eſt, ſicut fuit in Dathan, Core, & Abiron, & in iis qui circundederunt fornacem Babylonicam. *In miſeriis, & non ſubſiſtent.* Alius, Cadent in foueas, ne reſurgant. Alius, Properè, & non reſurrexerint. Et vnius quidem interpretis ſententia, tale eſt quod dicitur: Ita eos perdiderunt vt nõ amplius reſurgerent. Et alius verò, Cum magna celeritate. Hoc enim ſibi vult illud, Properè. *Vir linguoſus non dirigetur in terra.* Poſtq̃ dixit de ira dei, oſtendit rurſus ipſum per ſe vitium ſufficere vt eos perdat qui id habent. Non eſt autem hoc quoque paruum genus improbitatis, eſſe nimis inſolentem, & linguam non poſſe cohibere. Linguoſum enim hîc dicit hominem petulantem, nugatorem, maledicum, qui latrat aſsiduè, qui cane nihilo eſt melius affectus. Dic qualis eſt eius fructus. Non dirigetur, inquit, in terra. Alius, Nõ ſtabilietur. Deiicietur, peribit. Hic eſt fructus maledici, eſt omnibus hoſtis, omnibus moleſtus, grauis, & acerbus. Quẽadmodum ergo qui eſt mitis, patiens, & lenis, & ſcit tacere, tutus eſt, gratus & iucundus omnibus: ita qui talis eſt, vitam agit lubricam, & valde periculoſam, vndique innumerabiles inimicos ad ſe accerſens & attrahens, & ante alios ſuã animam conturbans, nõ ſinens eam quieſcere, ſed etiã nullo ei moleſtiam exhibente, innumerabiles tumultus & bella intus excitans. *Virum iniuſtum mala capient in interitu.* Ita etiam dicit alius ſapiẽs, Iniquitates virum venantur. Vide rurſus vitium ſufficere ad eum perdendum qui id habet. Sed qua de cauſa poſuit

Gen.37. *2.Re.15. 18.* *Carbones.* *Nu.15.* *Dan.3.* *Ligua petulantia.* *Maledici fructus.* *Prou.3.* *Eccle.3.* *Eccle.9.* *κακὰ θη- ρεύσει εἰς διαφθο- ράν*

Peccatũ, nomen venationis? Vt videas id eſſe ineuitabile: vt & ſi cũ
venationi iniuſtè te geras, nõ ſtatim incidas, non ideo ſis bono & fi-
cur cõpa- denti animo. Talis enim eſt venatio: nõ ſemper, nec pro-
retur. tinus aſſequitur: ſed tamen quanuis in venatione non ca-
piantur feræ, ne ſic quidẽ tutæ ſunt, licet laqueis nondum
ſint implicatæ. Ita etiã ne confidat anima quæ iniuſtè fa-
Eccle. 9. cit, & ſi nondũ capta ſit. Quãdoque enim capietur. Si vis
Prou. 11. enim in tuto eſſe, ceſſa hæc agere, & magna fruêris ſecu-
Eſa. 32. ritate. Cur autẽ dixit, Ad interitũ? Quoniã multi capiun-
Ezec. 28 tur ad ſalutẽ: vt qui ab apoſtolis, vt qui à ſanctis viris. At
Thre. 3. non mali, quando eos venatur vitiũ: ſed ad perniciem &
Rom. 2. interitum. Et cur non eueſtigio vitiũ conſequitur ſuppli-
cium? Propter domini clementiã. Si enim vellet de vno-
quoque eorum qui peccant protinus ſupplicium ſumere,
maxima ex parte ſublatum eſſet humanum genus. *Cogno-
ui quia faciet dominus iudicium inopis, & vindictam pauperũ. Ve-
runtamen iuſti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum
vultu tuo.* Alius, Apud vultũ tuum. Pro habitabunt autem,
Chald. re- alius dicit, Permanebunt. & alius, Sedebunt: & pro cogno
uertẽtur. ui, ſcio. Quoniã dixit, venabũtur, & peribunt, nec oſtẽdit
ſtatim imminere ſupplicium: nequis craſsior ideo redde-
retur negligentior, ſubiũxit illud, Cognoui. oſtendens id
omnino futurũ. Qui enim iniuria affecti ſunt, non mane-
Mat. 5. bunt inulti. Pauperes autẽ hîc nõ intelligit abſolutè pau-
Pauperes peres, ſed eos qui ſunt valde humiles, qui ſunt cõtriti. Hęc
autem dicit, & eos qui iniuria afficiũtur conſolans, & eos
qui faciunt iniuriã, corrigens & admonẽs: vt nec illi pro-
pter morã deſperent: nec hi propter dilationem reddan-
γνώμη. tur ſocordiores. Dilatio enim ducit ad pœnitentiã: eũ au-
tem qui perſeuerat, punit grauius: ídque meritò. Quare?
Rom. 2. Quòd cùm in ſe tantam bonitatem ſenſerint, nequaquã
meliores euaſerint. Cogita quanta ſit dei clementia, quã-
do eis qui ſunt ſibi dedicati, mala pati permittit, nec de eo
qui malum facit, pœnas ſumit, volens eũ meliorẽ facere
pœnitentia. Veruntamen iuſti confitebũtur nomini tuo.
Quid eſt quod dicit? Quodcũq;, inquit, euenerit, illi agent
gratias: ſeu viderint humiles probris & iniuriis affectos,
ſeu malos elatos, non exigent rationẽ cur illa fiant. Hoc
eſt enim vel maximè iuſtorum, perpetuò & in omnibus
gratias

gratias agere. Et habitabunt recti cum vultu tuo. Hoc eſt, Tuum aſſecuti auxilium, & de te cũ ſuis animis cogitantes, ſemper tecum verſantes, à te nunq̃ recedent. Quòd ſi fiat, nihil vnq̃ eis ægrè fuerit, nec de eis quæ accident, vnquam querentur. Hoc eſt enim animi immobilis, hoc firmæ mentis ac ſtabilis, non poſcere à domino eorũ quæ fiunt, rationem. Quocirca dicebat Paulus: Veruntamen ô homo, tu quis es qui reſpondeas deo? Nunquid dicit figmentum figulo, Cur me feciſti ſic? Hoc modo nos perpetuò quoque ſimus grato & memori animo, pro omnibus deo gratias agentes: quoniam ei gloria, & gratiarum actio, & adoratio, nunc & ſemper, & in infinita ſecula ſeculorum, Amen.

Ratio à deo nõ poſcenda.

Rom. 9.

IN PSALMVM CXL.

D*Omine clamaui ad te, exaudi me: intende voci meæ cum clamauero ad te.* Huius quidẽ pſalmi verba omnes, vt ſemel dicam, ſciunt, & per omnem ætatẽ perpetuò canunt: quis ſit autẽ ſenſus eorum quæ dicta ſunt, neſciunt. Quod quidem non eſt parua reprehenſione dignum, ꝙ qui quotidie canunt, & ore verba proferunt, non quærũt vim ſententiarum quæ in his verbis ſitæ ſunt. Sed ſi viderit quidẽ quiſpiam aquam puram & lympidam, nõ ſe tenuerit quin ad eam accedat, tangat, & bibat, & qui in pratum aſsiduè ingreditur, niſi collectis prius aliquot floribus, recedere minimè ſuſtinuerit. Vos autẽ qui ab ineunte ætate ad extremam vſque ſenectutem hunc pſalmum meditamini, nihil aliud quàm verba perpetuò tenetis, & abſconſo theſauro aſſidetis, & obſignatam crumenam circunfertis, & nec à curioſitate quidem incitatus eſt quiſpiam vt diſceret, quid eſt quod dicitur: non quæſiit, non ſcrutatus eſt. Quanq̃ nec illud quidẽ dici poteſt, ꝙ cùm eſſet pſalmus apertus, omnes inuitauit ad ſomnum, nec ſiuit vt quæreretur quod erat ad manum. Eſt enim obſcurus, & qui ſufficit ad eum excitandum, qui non nimis profundè dormit, imò verò eum etiam qui dormit. Quid enim eſt illud, *Ne declines cor meum in verba malitiæ?* Quid verò, *Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me?* Quod autem conſequitur, dic quæſo, an non eſt quibuſlibet tenebris tenebricoſius? *Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorũ: abſorpti*

ſunt iuncti petræ iudices eorum? Quanuis tamen tot ſint obſcu-
ra, veluti quoddam canticum, ea multi leuiter prætercur-
runt. Sed ne dum in reprehenſione nimium immoramur,
moleſta euadat oratio, agè ad ea quæ dicta ſunt perſcru-
tanda veniamus. Sed diligenter attēdite. Neque enim pu-
to fuiſſe temerè decretum à patribus, vt hic pſalmus di-
Pſalmus ceretur quotidie, nec id quidem propter id quod in eo di-
hic quoti- citur, *Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.* nā id-
dianus a- ipſum quoque in aliis pſalmis dicitur, quemadmodū ille
pud Græ- qui dicit, Veſperè & manè & meridie narrabo, & annun-
cos. ciabo. Et rurſus, Tuus eſt dies, & tua eſt nox. Et rurſus, Ve
Pſal. 54. ſperè demorabitur fletus, & in matutino exultatio. & mul
Pſal. 73. ti poſſunt inueniri pſalmi qui veſpertino tēpori cōueniāt.
Pſal. 29. Non ergo propterea hunc pſalmū decreuerūt patres: ſed
tanq̄ ſalutare aliquod pharmacum & peccatorū piaculū
vt is diceretur cōſtituerunt, vt quæcunque ſordes aut ma
culæ fuerint à nobis toto die ſuſceptæ, dū vel in foro, vel
domi, vel in quocunque alio loco verſamur, eas cum ad
Pſalmus veſperum peruenerimus, per ſpiritale hoc carmen abſter
veſperti- gamus. Eſt enim medicamentū quod delet hęc omnia. Ta
nus. lis eſt etiā pſalmus matutinus. nihil enī vetat illius quoq;
Pſalmus breuiter meminiſſe. Accendit enim in deum deſideriū, &
matutin⁹ animum excitat, & poſtq̄ valde inflāmauit, & magna re-
pleuit lætitia & charitate, ita permittit accedere. Videa-
Pſal. 62. mus autē vndénā incipiat, & quid nos doceat: Deus deus
meus ad te de mane vigilo. Sitiuit te anima mea. Vides
quomodo oſtendit verbū inflāmati animi. Vbi eſt autem
γνώμη. amor dei, oīa mala recedunt. vbi eſt dei memoria, illic eſt
peccatorum obliuio, & malorū interitus. Sic in ſancto ap
parui tibi, vt viderē virtutem tuā, & gloriā tuā. Quid eſt,
Sic? Cum hoc, inquit, deſiderio, cum hac dilectione, vt vi
deam tuā gloriā, quæ poteſt vbique videri. Sed ne eo qui
eſt præ manibus relicto, aliū obiter introducamus, tranſ-
miſſo auditore ad ea quæ de illo dicta ſunt, ad ea quę ſunt
nobis propoſita accedamus. Quid hic ergo dicit? Domi-
Clamor ne clamaui ad te, exaudi me. Quid dicis? Quoniā clama-
in ſa. ſcri. ſti, vis exaudiri, & eā affers iuſtā cauſam cur exaudiaris?
quid. Iis ergo qui magna & vehemēti voce intēſáq; prędíti ſūt,
opus eſt? Sed hoc fuerit à ratione alienū. Quid enim pec-

cauit qui eſt parua & exili voce, tardæque & impeditioris linguæ? Nónne talis erat Moſes, & omnibus magis exau- *Exod.* 4.
diebatur? Nō Iudæi clamabant pluſq̃ omnes, ſed deus eo- *Exo.* 17.
rum precibus non annuit? Magna enim & exili voce eſſe 32.
præditum, ſunt naturæ cōmoda. Ea autē nō faciunt vt vel audiamur, vel nō audiamur, vt quæ nec digna ſint quę vel laudentur vel vituperētur. Multa enim naturæ commoda adſunt etiam ſceleratis. An non erat pulcher & formoſus 2.*Re.*14.
Abſalon, & vſq; ad capillos capitis porrigebatur eius corporis ſpecies? Quid autē? an non erat caluus Heliſæus, vt 4.*Re.*2.
etiam rideretur à pueris? Sed nec illum quidq̃ innuit forma, nec hunc læſit deformitas. Et quid dico eū qui eſt tenui & exili voce, tardioriſq; & impeditioris linguæ: cum vel tacens audiretur Moſes, & Anna minimè loquēs? Iu- *Exo.* 14.
dęos alloquens deus dicebat: Si multiplicetis orationem, 1.*Reg.*1.
non exaudiam vos. Cur hic ergo dicit, Clamaui ad te, ex- *Eſa.* 1.
audi me? Clamorē hîc dicit internum clamorē, quem cor *Clamor*
inflammatum peperit, & contritus animus, quo cum cla- *cordis.*
maret Moſes, exaudiebatur. Quēadmodum ergo qui clamat, omnes vires ſuas haurit & exinanit: ita etiá qui corde clamat, totam mentē ſuam conuertit. Talem ergo clamorem deus requirit, qui non ſinat oſcitare, & eū qui canit, ad alia diuertere. Nō ſolùm autem quærit talem clamorem, ſed etiam vt ipſe oretur. Sunt enim multi qui ſtāt quidem, ad deū autem non clamant, ſed labra quidem ad *Eſa.*29.
deum clamant, & nomē dei circunferūt: mens autē nihil *Mat.*15.
ſentit eorum quę dicūtur. Qui ita ſe gerit, non clamat, & ſi maximè vociferetur. Qui ita ſe gerit, deū non orat, & ſi maximè videatur orare. At nō ita Moſes, ſed clamabat, & exaudiebatur, & ideo ei à deo dicitur, Cur ad me clamas? *Exo.* 14.
Non ſolùm autem clamans, ſed etiam tacens impetrauit quæ voluit, vt qui ſe dignum præbuiſſet vt à deo exaudiretur. Quòd ſi vis etiam videre peccatores intenſè & vehementer orantes, magnáq; voce clamantes, & impetrātes, vide meretricem quæ clamat ſilentiò: vide publicanū qui à ſola oratione fuit iuſtificatus. Hic quoque tali clamore *Luc.*7.
vtitur, & ideo dicit, Domine clamaui ad te, exaudi me. & *Mat.* 18.
ideo rogat vt audiatur. Cum clamauero ad te. Vide etiam aliam virtutem orationis. Non enim rogat ideo exau-

diri, ꝙ magno & vehementi ſtudio oret, ſed etiam ex eo quòd talem offerat orationem, vt digna ſit oculis illis in quos nunq̃ cadit ſomnus. Quænam autem ea eſt? Quando quis non malè precatur inimicis, quando nõ orat pro diuitiis & facultatibus, quãdo non pro potentia & gloria, neque pro vlla re fluxa & caduca: ſed pro illis immortalibus, & quæ nunquam intereunt. Quærite, enim inquit, regnum dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Cũ clamauero ad te. Vides quomodo vult nos quoque cum magno ſtudio & alacritate animi eum vocare. etenim diabolus tũc maximè inſidiatur. Quoniã enim ſunt maxima arma preces, & licet ſimus peccatores, infamiáq; & ignominia notati, ſi tamen perfectè, & dei legibus diligenter ſeruatis, oremus, magna efficimus: tunc nos conatur impellere in ſocordiam, & dimouere noſtram cogitationem: vt faciat nos abſque vllo fructu recedere ab oratione. Quocirca oportet nos, cùm hæc ſciamus, aduerſus eum noſtrũ cõmunire ſtudium & diligentiam, & inimicis noſtris nunquam malè precari, ſed apoſtolos imitari. Illi enim cùm paſsi eſſent mala innumerabilia, & in carcerẽ coniecti eſſent, & in extremum adducti periculum, ad orationem confugiebant, dicentes: Reſpice ſuper minas ipſorũ. Et quid poſtea? Num, Confringe ipſos, vel occide, dicebant, vt multi ſæpe dicunt imprecantes? Nequaq̃, ſed quid? Et da ſeruis tuis cum fiducia loqui verbum tuum. Quomodo & quánã ratione? In occidendis iis qui inſidiantur? In iis delẽdis & ad internecionem vſque de medio tollendis? Minimè. Sed quomodo? In ſignis & prodigiis faciendis per ſanctum filium tuum Ieſum. Vidiſti orationem plenã philoſophia, & quæ poſt tot & tanta mala non petit vt ſupplicium ſumatur de inimicis. Sed hi quidẽ ſic, viuentes & ſpirantes. Stephanus autem, cũ præſentis vitæ curſus eſſe ei interrumpendus, non ſolùm nihil mali eis petiit, ſed eos etiã qui lapidabant, & eum interimebant, ſtudet per ſuam orationem eripere ab ira quæ erat in eos vẽtura propter hoc peccatum, & dicit, Ne ſtatuas eis hoc peccatum. Quámnam ergo veniam cõſequentur, & qua defenſione vtẽtur qui ſuis inimicis malè precantur? Quomodo autem exaudiri poterit ea oratio, quando repugnat dei legibus? Nihil

Oratio à deo exaudiri digna, quæ.

Mat. 6.

Mat. 17.

Mar. 9.

Act. 4.

Inimicis non malè precandũ.

Act. 7.

Mat. 5.

Rom. 12.

ergo tale dicamus. Non ſolùm enim non eſt malè precandum inimicis, ſed ira etiam in eos concepta eſt auferẽda: & ideo dicit: Volo viros orare in omni loco tollentes manus ſanctas ſine ira & diſceptatione. Hoc eſt, Si ſit tibi inimicus, extingue iram, & ita accede ad dominum: & non ſolùm aduerſus eum ore nihil dixeris, ſed etiã expurges virus tui animi. Si talis ſit tua oratio, & vehementi ſtudio deum inuocaueris, etiam priuſquam orationem perfeceris, exaudieris. Hoc ipſe quoque petit dicens: *Intende voci orationis meæ, cum clamauero ad te.* Etenim ipſius dei promiſſio eſt quæ dicit, Adhuc loquente te dicam, Ego adſum. *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.* Alius, Statuatur oratio mea ſicut incenſum coram te. Alius, Præparetur. *Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.* Alius, Donum veſperæ. Alius, Oblatio veſpertina. Quid nos volens docere propheta loquitur de ſacrificio veſpertino? Erant olim duo altaria, vnũ quidem æneum: alterum verò aureum. Et illud quidem erat publicum, omnibus ferè totius populi hoſtiis expoſitum: Hoc autem ſitum erat in adytis, & intra velum. Atque adeò vt quæ à nobis dicantur, ſint clariora, conemur potius ab ipſo initio ducere orationem. Fuit olim apud Iudæos templum, longũ quidẽ quadraginta cubitos, latũ verò viginti. Huius longitudinis decem intus ablati intercipiebãtur cubitis: & quod erat interceptum, vocabatur Sancta ſanctorum: quod erat autem extra, Sancta tãtùm. Auro autẽ omnia collucebãt. Nonnulli verò dixerunt ſupremam quoque illam trabem fuiſſe auream. Huc ſolus pontifex ſemel in anno ingrediebatur. Illic & arca ſita erat, & Cherubim. Illic etiã ſtabat altare aureũ quò afferebatur thuribulũ, ad nihil aliud paratum q̃ ad ſolũ incenſum ſeu ſuffitũ. Hoc autẽ fiebat ſemel in anno. In externo ergo templo erat altare æneũ, in quo quotidie offerebatur agnus, & cõburebatur. Hoc appellabatur veſpertinũ ſacrificiũ. erat enim etiã matutinum, & bis in die oportebat altare accẽdi, præter alias hoſtias quæ offerebãtur à populo. Hoc enim erat iuſſum & lege ſtatutũ ſacerdotibus, vt ex ſe & ex domo ſua, quando nullus offerret, vnũ matutinũ, & vnũ veſpertinũ agnũ ſacrificarent & cõburerent: & illud quidẽ appellatur ſacrifi-

1. Tim. 2.

Eſa. 58

Altaria duo.

Tẽplũ Iudæorum.

Sãcta ſãctorum.

Sancta.

Altare aureum.

Altare æneum.

Sacrificiũ veſpertinũ & matutinũ.

Sacrificiũ ſemper acceptum, et non ſemp acceptũ.

cium matutinum: hoc verò veſpertinũ. Hoc autẽ iuſſerat deus fieri, ſignificans per id quod fiebat, eũ aſſiduè colere oportere, & cũ dies incipit, & cũ deſinit. Hoc ergo ſacrificium fuit ſemper acceptũ, & eiuſmodi hoſtia. Quod autẽ fiebat pro peccatis, aliquãdo quidem erat acceptum, aliquãdo verò nõ acceptũ, vtpote ꝙ hoc vel illud eſſet, prout erant affecti ad virtutem aut vitium qui illud offerebant. Quod autẽ non offerebatur pro aliorũ peccatis, ſed erat lex ſacrificij & modus colẽdi, erat omnino acceptũ. Hic ergo rogat, vt ſit eius oratio vt illud ſacrificiũ quod nulla polluebatur offerẽtis macula, ſicut illud incenſum ſanctũ & purum. Propterea autem quòd rogat, docet nos vt orationes noſtræ ſint puræ & odoriferæ. talis enim eſt iuſtitia: quemadmodũ peccatũ eſt fœtidum. Quocirca tetrum eius odorẽ ſignificans, dicebat: Quoniã iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, tanq̃ onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Putruerũt & corruptæ ſunt cicatrices meę.

Peccati fœtor.

Pſal. 37.

Quemadmodum ergo ſuffitus per ſe eſt bonus & bene olens, tunc autẽ maximè bonũ odorem emittit, quãdo igni acceſſerit: ita etiam oratio vel per ſe quidem bona eſt: eſt autem melior & fragrantior, quando offertur cum ardẽti & feruenti animo, quando anima efficitur thuribulum, & ignem vehementem accendit Neque enim imponebatur incenſum aut ſuffitus, niſi eſſet prius accenſa craticula, aut niſi arderẽt carbones. Hoc ipſum fac tu quoq; in mẽte tua, accende prius ipſam promptitudine & animi alacritate, & tũc impone orationẽ. Precatur ergo vt oratio quidem ſua fiat ſicut incẽſum, eleuatio autem manuum ſicut ſacrificium veſpertinum. Sunt enim ambo accepta. Quomodo autem hoc fiet? Si vtraque ſint munda, ſi vtraq; nulli ſint reprehenſioni vitióve obnoxia, & lingua & manus, hæ quidem ab auaritia & rapina expurgatæ, illa verò à malis verbis libera. Quemadmodum enim oportet thuribulum nihil habere immundũ, ſed ſolùm ignem & ſuffitum: ita etiam linguam nullum oportet verbum proferre quod ſit vlla macula aut labe reſperſum, ſed ſanctitatẽ & laudem. Ita etiam oportet manus eſſe thuribulum. Sit ergo os tuum thuribulum. Vide autẽ ne id fimo impleas. Tales enim ſunt qui loquũtur verba turpia & immunda.

Fragrãtia orationis.

Thuribuli typus.

Lingua et manuum puritas.

Cur autem non dixit matutinum, ſed veſpertinum? Mihi quidem videtur dictum eſſe indiſcriminatim. Si enim dixiſſet matutinum, curioſus interrogaſſet, cur non dixit veſpertinum. Siquis autem velit audire nō nimis curioſè: dicendum eſt matutinum quidem expectare veſpertinum: cùm veſpertinum autem peractū fuerit, finitum eſt ſacrificium, & non eſt vtique ampliùs imperfectus diei cultus, ſed eſt cōpletus, & finem accepit. Sed quid ſibi vult manuum in oratione eleuatio? Quoniā enim multis ſceleribus inſeruiunt, vt percuſſionibus, cædibus, rapinis, auaritię, & bonorum alterius cupiditati, propter hoc ipſum ergo eas iubemur tēdere, vt orationis miniſterium ſit eis vitij vinculum, & ab improbitate liberatio: vt quādo es rapturus, vel in bona aliorum inuaſurus, aut alium verberaturus, in memoriam reuocans fore vt eas ad deum mittas te defenſuras, & illud ſpiritale ſacrificium per eas emittas, ne eas ignominia & pudore afficias, & malę operationis miniſterio eis fiduciā auferas. Purga ergo eas eleemoſyna, clemētia, ſubueniēdo iis qui indigent, & ita eas ea deo expādito ad orationē. Si enim non permittis vt eæ tollantur illotæ ad orationē: multò magis non ęquū eſt vt eas peccatis inquines. Si quod minus eſt vereris: multò magis pertimeſce quod maius eſt. Illotis enim orare manibus non eſt adeò abſurdū, ſed innumerabilibus peccatorum ſordibus inquinatas offerre, hoc irā affert maximā. Hoc ipſum & in ore & in lingua cogitem᷒, & ea ſceleri inuia cōſeruātes, ita offeramus orationē. Siquis enim qui habet vas aureū, eo ad vilem vſum vti nunquā in animū induxerit propter pretiū materiæ: multo magis cum auro & margaritis habeamus ora longè pretioſiora, non par eſt vt ea polluam᷒ verbis turpibus & impudicis, maledictíſque, & contumeliis. Nō in altari æneo nec aureo offers ſuffitum, ſed in eo quod eſt pretioſius, nēpe in templo ſpiritali. Illi enim eſt inanima materia: in te autem Deus habitat, & es mēbrū & corpus Chriſti. *Pone domine cuſtodiam ori meo.* Cum rogaſſet dominum vt eius audiretur oratio, & ad eam daretur aditus, vide quodnam primum affert poſtulatum, & quámnam ſupplicationem. Nō dixit enim, Da mihi pecunias. Da mihi honores qui ſunt apud homines. Da mihi vi

Veſpertinum ſacrificium cur dictum.

Manuũ cur eleuande in oratione.

Eſa. 1

Pſal. 15

Dan. 4.

Argumentum à minori.

Eph. 4. 5

Coloſ. 3.

1. Cor. 6

ctoriam aduerſus inimicos. Da mihi liberos. Nihil horũ, ſed hęc omnia ſinens humi iacere, ea petit quæ à deo dari digna ſunt. Quid igitur? Nõ oportet, inquit, petere ſenſi lia? Oportet quidem, ſed moderatè, quemadmodũ Iacob
Gene.28 dicens: Si dederit mihi Dominus panem ad veſcẽdum, & veſtem ad induendum, quemadmodum Chriſtus iuſſit o-
Mat.6 rare nos, dicentes: Panem noſtrũ ſuperſubſtantialẽ da nobis hodie: ante omnia, ſpiritalia. Quod ipſe quoque facit
Lingua & oris cuſtodia. dicens: Pone domine cuſtodiam ori meo. Vidiſti prudentiam, vidiſti ſapientiam, & vndénam poſtulationem incipiat? Ab eo quod eſt eorũ quæ rectè & ex virtute fiũt, maximum, & eſt omnium malorum cauſa ſi negligatur: quẽadmodum bonorum, ſi in eo cura ac ſtudiũ ponatur. Mala enim innumerabilia parit linguæ facilitas ac leuitas:
collatio oſtij & oris quẽadmodũ rurſus bona, cautio & ſecuritas. Quẽadmodum ergo nihil iuuat domus, non vrbs, non mœnia, non portæ, non oſtia, niſi ſint qui ea cuſtodiant, & ſciant quãdo oportet ea quidem claudere, quando verò aperire: ita etiã oris & linguæ nulla eſt vtilitas, niſi ſit ratio, cui ſcienter, accuratè ac circũſpectè ea claudere & aperire permiſſum ſit, & ſciat quæ ſint efferẽda, quæ verò retinenda. Nõ
Eccl.28 tot, inquit, gladio, quot lingua ceciderunt: & Chriſtus: Nõ
Matth.15 quæ intrant per os, coinquinant hominem, ſed quæ ex o-
Mar.7 re exeunt. Et rurſus alius: Fac ori tuo portam & vectem.
Eccl.28 Hic autem quoniam nouit rem eſſe valde difficilẽ, addit & preces, & deum vocat ad ferẽdum auxilium. Imò verò ille quoque hoc ipſum ſignificat, vt quãdo dicit: Quis de-
Eccl.22 derit labiis meis ſignaculum callidum? Oportet enim noſtra quoque conferre, & ideo hoc inſtar præcepti poſuit, dicens: Fac portam & vectem. Eſt etiam Dei inuocãdum auxilium, vt noſtrum quoque ſtudium in opus exeat. Os ergo noſtrum perpetuò cuſtodiamus, ei rationem tanquã
Tacẽdi & loquẽdi viciſsitudo. clauem adhibentes. Non vt perpetuò claudatur, ſed vt cõuenienti tempore reſeretur. Nonnunquam enim ſilentiũ eſt loquela vtilius, quemadmodum loquela quoque ſilen-
Eccl.3 tio. Et ideo dicebat ille ſapientiſſimus: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Si enim oporteret ora perpetuò patere, non factæ eſſent portę. Si autẽ perpetuò clauſa eſſe, nõ eſſet op⁹ cuſtodia. Quod enim clauſum eſt, cur quis cuſto

dierit? Sed propterea ſunt portæ & cuſtodia, vt faciamus ſingula tempore conuenienti. Alius atem dicit, Lancem & ſtateram fac linguæ tuæ, maiorem exigens diligẽtiam, vt non ſolùm verba quæ oportet efferamus: ſed etiam cũ ea quæ par eſt cautione & accurata cõſideratione ipſa veluti ponderantes diligenter expendamus. Si enim hoc facimus in auro & materia quę interit, hoc multo magis faciendũ eſt in verbis, vt nihil deſit, nec redũdet. Quocirca dicit etiã quiſpiã: Verbũ ne prohibueris in tẽpore ſalutis. Vidiſti tẽpus exitus. Alius autẽ dicens tẽpus ſilẽtij, inquit, Si eſt tibi ſermo, reſpõde. Sic minùs, eſto man⁹ tua ſuper os tuũ. Et rurſus, Qui abũdat in ſermone, odio habebitur. Et melior eſt homo qui celat ſtultitiã ſuã, quàm homo qui occultat ſapientiã ſuã. Audiuiſti ſermonem? moriatur in te. Confide, non te rumpet. Et rurſus, A facie verbũ pariet ſtultus, vt à facie infãtis puerpera. Deinde etiã de modo. Loquere adoleſcentule, ſi opus ſit tibi, vix bis: Si interrogatus fueris, in breuẽ ſummam paucis multa redige. Magna enim animaduerſione op⁹ eſt, vt linguę poteſtate cautè & ſecurè vtaris. Et ideo rurſus dixit, Eſt reprehenſio, & non eſt tempeſtatiua: & eſt tacẽs aliquis, qui inuenitur ſapiens. Non ſolùm enim oportet tacere & loqui opportunè, ſed etiã cum magna gratia. Quocirca dicebat Paulus, Sermo veſter ſit ſemper in gratia ſale conditus, vt ſciatis quomodo oportet vos in vnoquoque reſpondere. Cogita apud te hoc eſſe membrum per quod cum deo colloquimur. Hoc eſt membrum, per quod in primis reuerendũ ſumma veneratione dignum ſacrificiũ ſuſcipimus. Sciunt fideles quod dicitur, & ideo oportet id eſſe liberũ ab omni accuſatione, maledicto, verbo obſcœno, & calũnia. Et ſi nos aliqua laſciua & impudica cogitatio vrgeat, ea int⁹ eſt ſuffocanda, nec permittendũ vt in verba exeat: & ſi puſillus & demiſſus animus facit vt loqui non audeas, ſed apud te murmures, ea quoque radix eſt exiccanda. Tuta ſit porta oportet, & perfecta cuſtodia, nec permittendum eſt vt intus mala conſilia pariantur: & ſi pariuntur, ea ſunt intus ſuffocanda, & eſt radix eorum execanda. Hanc habuit Iob cuſtodiam, & ideo nullum verbum inconcinnum aut abſurdum protulit, ſed maxima quidem ex parte

Eccl. 28
Eccl. 4
Ibidem.
Eccl. 20
Ibidem.
Eccl. 19
Ibidem.
Eccl. 32
Eccl. 20.
Gratia ſermonis.
Coloſ. 4
Linguæ encomium.
Taciturnitatis vitiũ extirpãdũ

tacuit: quando autem eum loqui cum vxore oportuit, lo-
Iob 1.2 cutus eſt verba ſapientię plena. Tum demum enim ſolùm
Tēpus lo- loquendum eſt, quando quę dicuntur, plus proſunt quàm
quendi. ſilentium. Quocirca Chriſtus quoque dicebat: Omne ver
Matt.12 bum ocioſum quod locuti fuerint homines, dabũt pro eo
Eph.4 rationem. Et Paulus, Sermo obſcœnus ex ore veſtro non
prodeat. Quomodo autē fuerit tuta hæc ianua, & accura-
Eccl.9 ta cuſtodia, audi alium dicentem, Omnis narratio tua ſit
in lege altiſſimi: Si enim didiceris nihil loqui ſuperuaca-
neum, ſed diuinarum ſcripturarum narratione, mētem &
os tuum perpetuò munias: erit cuſtodia quouis adamante
tutior. Per os enim multæ ſunt vitæ interitus, vt quando
quis obſcœna verba loquitur, quando verbis ſcurrilibus
vtitur, quando vanam præ ſe fert gloriam, quando ſe ma-
Matth.18 gnificè iactat & gloriatur, vt Phariſæus: qui quoniam ori
ſuo fores non obdidit, paucis verbis quęcunque erant in-
tus, effuſa ſunt: quemadmodum qui in domo cui nullæ eſ
ſent fores, qui poſitus erat intus theſaurum conſeruare
non potuit, repentè pauper factus eſt. Cōſidera mihi quo-
que alium, qui propter magnifica ſua verba ſimiliter pe-
Eſa.14 riit. Dixit enim: Super aſtra cæli ponam ſedem meam. Iu-
Pſal.105 dæi autem propterea quòd proximi malis lætãtur, nunc
Ezec.36 quidem audiũt Propterea quòd dixiſti, Euge, euge, factus
Iob 21 eſt vt reliquæ gentes Iſraël, nunc autem probris inceſſun
Pſ.143 tur, propterea quod murmurant, & dicunt, Omnis qui fa-
Hier.12 cit malum bonum coram domino, ipſe quoque in eis cō-
Abac.1 placuit. Et nos alienos beatos ducimus, & ędificantur qui
faciũt ſcelera. Nō ecce hęc ſcripta ſunt in libro? Alij pro-
pter murmurationem, vt dicit Paulus: Neque murmure-
1.Cor.11 mus ſicut nonnulli eorum murmurarunt, & perierunt ab
exterminatore. Et quando murmurarunt? Quando dice-
Exod.17 bant: Eduxiſti nos vt occideres in deſerto, quaſi nō eſſent
monimenta in Ægypto. Alij propter ludum, quemadmo-
Exod.32 dum dicit, Comederunt & biberunt, & ſurrexerunt ad lu
Mat.3 dendum. Alij propter maledicta. Omnis enim qui dicit
Ezec.3 fratri ſuo, Stulte, reus erit iudicio, & his longè plures pro-
Silētij in- pter alia perierunt, cum non cuſtodiiſſent ora ſua. Quòd
tempeſtiui ſi vis videre nonnullos etiam perire ex intempeſtiuo ſilē-
malum. tio, ego tibi oſtendam. Si enim, inquit, populo non an-

nunciaueris, ille quidem morietur peccato ſuo; ſanguinē *Ezech. 3*
autem eius è manu tua requiram. Alius, quòd nullo habito diſcrimine loquitur cum aliquibus, & quæ ſibi credita ſunt, effundit. Nolite, inquit, dare ſancta canib⁹, nec proiicite margaritas veſtras ante porcos. Ali⁹ propter riſum, *Matth. 7* *Riſus malum.*
& ideo dicit: Væ vobis qui ridetis, quoniam flebitis. Vidiſti quomodo os perdit. Vide etiam contrà quomodo os *Luc. 6*
conſeruat. Vide Phariſæum per ipſum pereuntem: vide *Mat. 18.*
publicanum per ipſum conſeruatum. Vidiſti glorioſum *1. Reg. 17*
ac magniloquum barbarum pœnas dantem: vide iuſtum moderate loquentem, & dicētem, Ego ſum terra & cinis. *Gen. 18*
Vidiſti eum qui lætatur & inſultat, reprehendi & puniri: vide eum qui miſeretur, ſeruari. Da, inquit, ſignum ſuper vultus eorum qui lugent, & mœrore afficiuntur. Quocirca Paulus quoque dicebat, Gaudere cum gaudentibus, & *Ezec. 9* *Rom. 12*
flere cum flentibus. Si nihil, inquit, aliud potes, non parum, inquit, ei qui dolore afficitur, conferes, ſi vnà cum eo eius vicem doleas. Vidiſti eum qui ridebat, fletui eſſe traditum: vide eum qui luget, aſſecutum eſſe conſolationem. *Afflictis condolendum.*
Beati enim qui lugent, inquit, quoniam ipſi conſolationem accipient. Vidiſti eos qui murmurant, punitos: vide *Matt. 5*
eos qui gratias agunt, ſeruatos. Benedictus es domine, *Dan. 3*
& laudabile nomen tuum, quoniam iuſtus es in omnibus quæ feciſti nobis. Et paulopòſt, Omnia quæcunque induxiſti nobis, iuſto iudicio feciſti. Illi dicebant: Omnis qui *Hier. 12*
facit malum, bonum coram domino. Hi contrà, Mundus *Abac. 1*
oculus tuus, vt non videat mala. Illi beatos ducebant alienos quoniam ædificantur facientes ſcelera: Hic eos quibus Deus fert opem. Beatus, inquit, populus, cuius dominus Deus eius. Et rurſus: Noli æmulari in malignantibus: nec eos beatos iudica, qui faciunt iniquitatem. Vidiſti ſanctos alios adhortantes, & ipſos manentes immobiles in tentationibus. Audi itaque Iacob dicētem, Si dederit mihi dominus panem ad veſcendum, & veſtem ad induendum. Et Abraham, Non accipiam à te ex filo vſque ad corrigiam calceamenti. Porrò autem quando ſtuprum erat vxori inferēdum, & fame premeretur, nihil graue aut abſurdū locutus eſt. Et quando dixit filius, Pater ecce ligna & ignem, Vbi ouis? vide cū quanta manſuetudine *Pſal. 32.* *Pſal. 36.* *Gen. 28.* *Geneſ. 14* *Gen. 12.* *Ibidē. 22*

& ſapientia reſpondet,& dicit:Prouidebit ſibiipſi,inquit, ouem Deus,ô fili.nec à natura,nec à commiſeratione cõuerſus ad verba filij quæ ſolus ſoli faciebat, quando conſentaneum erat deſiderium vehementius accẽdi. Ne quis enim dicat quòd propter alios verecundia motus nõ fleuit,ab eo ſeparatus,& cum eſſet ſolus,oſtendit ſummam philoſophiam. Vidiſti eos qui propter riſum puniti fue-
Ionæ.3. runt:vide eos qui per fletus & ieiunia ſeruantur, Niniui-
Num.24. tàs mente agitans. Vidiſti eos qui propter maledicta dãt pœnas:vide eos qui propter laudationem,mercedem accipiunt. Qui te benedicit,benedictus:& qui te execratur,
Luc.6. maledictus. Benedicite iis qui vos perſequũtur:orate pro iis qui vobis inſultant, vt ſitis ſimiles patris veſtri qui eſt in cælis. Vides quòd neque oporteat omnino eſſe clauſum,neque apertum ad omnia,ſed ſcire vniuſcuſque tempus. Hæc autem cum ſciret Propheta, dixit,Pone domine cuſtodiam ori meo: *& oſtium circumſtantiæ labiis meis.* Quænam autem fuerit cuſtodia, niſi cogitatio quæ vrget terribiliter,habens præ manibus ignem eos vſturum qui ore temere vſi fuerint? Eum adhibe ianitorem & cuſtodẽ intentantem minas conſcientiæ,& hanc portam nunquã intempeſtiuè aperies, ſed tempeſtiuè,& propter lucrum,
Eccl.7. & bona innumerabilia. Quocirca dixit quiſpiam: Memẽto nouiſsima,& in æternum nõ peccabis. Vidiſti quomodo hic quoque hanc præficit cogitationem. Ego verò ipſam etiam feci terribiliorem,non ſolùm propter finẽ, ſed etiam poſt finem,cum dixi eum habere præ manibus. Si
Matt.12. hoc ita ſit nihil mali parietur in animo. Cum eo aliũ quo-
Gen.3. que ei appone,qui dicat:Omnis verbi otioſi reddes ratio-
Ocioſi verbi redden-da ratio. nem in die iudicij. Cogita quòd mors quoq; ex eo ingreſſa eſt. Niſi enim mulier locuta eſſet cum ſerpente vt locuta eſt,niſi verba dixiſſet quæ ei minimè conueniebant, damnum non accepiſſet,viro non dediſſet, ille nõ come-
Matt.26. diſſet. Hæc autem dico,non in os & linguam culpam cõ-
Oſcula immunda & ficta. ferens,abſit,ſed in importunum eorũ vſum, qui ex rationis negligentia oritur. Eſt etiam alia via interit⁹,quæ ex ore proficiſcitur,quando ſunt turpia & immunda oſcula.
Marc.4. quando ficta ac fraudulenta. Eis quoque impone cuſtodiam. Tale erat Iudæ oſculum,dolo plenum. Sed nõ tale

Pauli oſculum,quo iuſsit ſe inuicem oſculari,dicens:Salutate vos inuicem in oſculo ſancto,quemadmodum nec Dauid quod Ionathæ præbet oſculũ,ſed ſanctũ, & honeſtum,& ſyncera dilectione plenum : cuiuſmodi etiã fuit eorũ qui in Pauli collum ceciderũt,& eum amplexi oſculabantur. Et ideo dicit:Pone domine cuſtodiã ori meo,& oſtium,non abſolutè autem oſtiũ,ſed oſtium circunſtantiæ addidit. Vt vniuerſum contineat,& muniat. Iam verò eſt etiam aliud genus exitij per linguam, nempe dicere, Cur hoc ita eſt? Quocirca Paulus eos carpẽs,qui hæc inconſideratè loquũtur,dicit: Veruntamen,ô homo,tu quis es qui reſpõdeas Deo?Nõ oportet autẽ os ſolùm obſtruere,ſed mentem etiã ante os. Quocirca dicebat etiã quiſpiam. Quis dabit in cogitatione mea flagella,vt ignorãtiis meis non parcant? Quocirca Chriſtus quoq; int' tollit ipſas malas cogitationes dicens: Qui aſpexit mulierẽ ad concupiſcendum,iam mœchatus eſt. Vides quomodo non ſinit pullulare nec initium ſumere cupiditatem,nec iram. Qui iraſcitur enim, inquit,fratri ſuo,reus erit gehẽnæ ignis. Nõ parum quoque conducit ad ſecuritatem, non multum loqui: & ideo dicit, In multiloquio nõ effugies peccatũ:parcẽs autẽ labiis,eris intelligẽs. *Non declines cor meum in verba malitiæ,ad excuſandas excuſationes in peccatis.* Alius, Ne diuerteris cor meum in ſermones malos, ad cogitãdũ ſceleratas cogitationes. Cur autẽ vſus eſt ordine contrario?& cũ de ore prius eſſet locutus, tunc venit ad cor?Nõ temere,nec abs re hoc facit. Quemadmodum enim in captiuis qui volũt aufugere,qui eius rei curã gerunt,primùm hoc agunt,vt portas carceris præoccupent, & ad hoc omne ſtudium ſuum conferunt, & ſi hoc factũ fuerit,quod reſtat poterit facilè rectè geri: ita etiam hic quoque id facit in hoc loco,& per ea quę ſuadet,hoc propè dicit: Sint clauſæ ianuæ,& malæ cogitationes citò expugnabũtur. Quocirca nec ab initio quidẽ permittit vt foras egrediantur:& malam conuellit radicem, dicens:Nõ declines cor meum. Hoc eſt,Ne permittas vt declinet,ne ſinas vt diuertat ad malas cogitatiões. Illinc enim eſt fõs virtutis & vitii,nempe à corde. Hoc autem ſignificans,ſic dixit,non quòd Deus declinet. Abſit. Quænam ſunt autẽ

1. Cor. 13. *Reg. 20.* *Oſculũ ſãctum.* *Act. 26.* *περιοχῆς. munitionis.* *Rom. 9.* *Eccle. 23.* *Matth. 5.* *Ibidem.* *Prou. 10.* *Collatio.* *Cor, et virtutis & vitiy fons.*

Verba improbitatis. verba improbitatis? Multa & diuerſa. Nam & quę inſidias cõſtruunt, quæ Deũ criminantur, quæ virtutem auerſantur, quæ vitium ſectantur, quæ de prauis dogmatibus & ſcelerata vita lubẽter audiũtur, & cætera huiuſmodi, ſunt verba improbitatis, & ex magna improbitate procedunt. Quemadmodum autem ſunt cogitata & verba improbitatis, ita ſunt etiã verba vitę. Et ideo Chriſto dicebãt diſci-
Ioan. 6. puli, Verba vitæ æternæ habes: & ad quem ibimus? Dicun-
Verba vitæ & ſalutis. tur autem verba vitæ, quæ vitam præbent. Dicũtur etiam verba ſalutis, quæ ſalutem acquirũt. Quocirca dicit quidã ſapiens, Ne prohibeas ſermonem in tempore ſalutis.
Eccleſ. 4. Verba improbitatis ea etiã ſunt quæ faciũt dicentes im-
Simile. probos. Quemadmodũ enim eſt aër peſtilẽs, & qui morbos pcreat: ita etiã verba. Quod autem facit ille in corpore, id ea faciunt animæ quæ illa ſuſcipit. Orat ergo. hic quoq; ſubiũxit, & dicit. Ne ſinas vt cor meum verba huiuſmodi ſuſcipiat: ne permittas vt illuc inclinetur. Vidiſti
Liberũ arbitrium. quomodo oſtendit liberum animi arbitrium, & naturam in ſe non habere vitium, ſed à ſocordia inclinatam id ſuſcipere. *Ad excuſandas excuſatiões in peccatis.* Hæc eſt via pręcipua interitus, quãdo vel ipſa quæ peccauit anima, excuſſo timore excogitat excuſationes & prætextus quoſdã ad ignauiam, vel etiam quãdo, cum quiſpiã adulterauit, volens alius eius cõpunctionem excutere, dicit: Nunquid tu cauſa es? cauſa eſt cupiditas. Malum eſt quidem peccare; hoc autem facit graui⁹, negare poſtquã peccaueris. Hæc ſunt arma diaboli potiſsima. Hoc etiã in primis noſtris
Eccleſ. 32. *Excuſatio in peccatis, peſſima.*
Geneſ. 3. parętib⁹ vſuuenit. Cũ enim oporteret Adã peccata cõfiteri, ille in Euam confert culpam, & illa rurſus in diabolũ. Cum oporteret dicere, peccauimus: illi non ſolùm nõ confitentur, ſed etiam defenſionem comparant. Cũ enim
Confeßio, peccati ſolutio. ſciret diabolus peccati cõfeſsionem eſſe peccati ſolutionem, perſuadet animę vt ſit egregiè impudens. At tu, ô dilecte, quando peccaueris, dic: Peccaui, nihil eſt hac defen-
1. Re. 12. 24. ſione iuſtius. Ita Deum reddis propitium: ita etiam facis vt tardius in ea rurſus incidas. Sed quãdo quęris prętex-
Luc. 18. tus qui non ſunt, & animã vis metu liberare, reddes eam prõptiorem vt rurſus eiſdẽ implicetur: Deúmque magis irritabis. Nulli enim peccatori deeſt impudens pręext⁹.

Homicida culpam confert in iram, & fur in paupertatẽ, & adulter in cupiditatem, & alius in principẽ. Sed hi quidem ſunt prætextus qui nihil habent rationis, nec ſe vllo iure poſſunt defendere. Illa enim non faciũt peccata, ſed ipſi eorum qui peccant animi: Ita autem eſſe oſtendã ex iis quæ ſunt proxima, & illis cohærẽtia. Quando enim videtur homo aliꝰ: qui & vitam agit in paupertate, & tenetur cupiditate, & neceſsitati naturæ eſt obnoxiꝰ, hæc non peccare: quãnam poterũt vti defenſione? Et ideo pulchrè ſic dixit quidã ſapiens: Quis dederit in mente mea flagella, vt ignorãtiis meis non parcãt? Vide Dauid nullã excuſationem afferentem quãdo peccauit, ſed dicentem: Peccaui domino. Atqui potuiſſet dicere, Cur nudabatur mulier? Cur lauabatur ante meos oculos? Sed ſciebat has eſſe friuolas excuſationes, & quæ nihil haberent rationis: & ideo venit ad apertã ſui accuſationẽ, nẽpe vt diceret, Peccaui. At Saul nõ ita, ſed cũ de ventriloqua ſeu Pythoniſſa reprehẽderetur, dicebat: Coarctor, & alienigenæ pugnãt contra me. Ideo autem graue dedit ſuppliciũ. Cum enim deberet dicere, Peccaui, & me iniquè geſsi: ille quidẽ hoc non dixit, ſed abibat à ratione, alienas quærẽs excuſationes. *Cum hominibus operantibus iniquitatem.* Hoc ſubiunxit oſtẽdens eſſe illorum maximè afferre excuſationes, & ſe impudẽter gerere: & ideo hoc aſsiduè inſtar virtutis proponit, fugere tales cœtus, atque adeò totum librũ ab eo incipit: Beatꝰ vir qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Propterea autem ipſum inuenis in peccatis culpam iubẽter agnoſcere. Quãdo ergo numerauit populũ, dicebat, Ego peccaui: & ego paſtor malè feci. Nõ dixit, Quid tum ſi numeraui? ſed ſeipſum cõdemnat, & ideo veniam aſſequitur. Nihil enim Deum æquè reddit propitium, ac ſua peccata confiteri. Hoc autem fiet, ſi fugiantur eorum cœtus, qui metum peccatorum ſoluunt, & ad ſocordiam impellunt. Et ideo Paulus & Hieremias de eo multa verba faciũt, & iubẽt vtriq; fugere malorũ, & eorum qui ſunt adeò ignaui, conſuetudinẽ. Porrò autem Iob quoque hoc refert in numerum virtutis, dicens, Si ambulaui cum irriſoribus. Hic autem oſtendit ſe cum iis ne ſediſſe quidem,

Eccle.23. *2.Re.12.* *1.Re.28.* *Pſal.1.* *2.Re.24.* *Peccatorũ confeſſio deum maximè pacat.* *Hier.51.* *Iob.31.* *Pſal.25.* *1.Cor.5.*

1.*Cor*.5. dicens: Non ſedi cum concilio vanitatis. Quocirca Paul⁹ quoque non ſinit veſci cũ improbis, imò nec vllam cum
2.*Theſ*.4 eis habere conſuetudinem, dicens: Siquis autem nõ obedit ſermoni noſtro, eum ſignate: & non conuerſemini cũ
Heb. delicias habet Cald. cantilenas. eo. *Et non communicabo cum electis eorum*. Alius, Neque vnà comedam dulcia eorum. Alius, Nõ congregabor in delitiis eorũ. Hic dicit illud Apoſtolicum, fugiendas eſſe delicias illorum & conuiuia, vbi maximè creſcit peccatum, vbi maior eſt libertas & ſecuritas. Nõ eſt autem hoc paruum ſignum virtutis, nõ parua via correctionis, eiuſmodi fugere conuiuia, & tales cœtus, & neque reuereri amicitiá, neq; ventri ſeruiẽtes robur & conſtantiam animi diſſoluere. Ita dũ multi reuererentur amicitiã, in ebrietatis
Cõuiuiorũ et theatrorum pernicies. fluctus deuoluti ſunt, ita capti ſunt à fornicatione, & ignem voluptatis accenderunt, dum ſecuti ſunt conuiuia, & theatra habentia multum iniquitatis. Hoc ipſe quoq; oſtendit ſe feciſſe, vt ne eiuſmodi quidẽ menſæ eſſet particeps. *Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*. Alius, Miſereatur mei iuſtus miſericordiæ, & increpet. Hoc quoque eſt non
Reprehẽſores iuſti non auerſandi. paruum genus virtutis cum priore, non fugere reprehenſiones & increpationes quæ fiunt à iuſtis. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi, Eorum quidem qui ad gratiam loquũtur propter damnum, cœtus nunquam fuerim particeps: eos autem elegerim qui ſunt acres & vehemẽtes, & corrigũt, qui redarguũt, qui peccatum aperiũt, qui reprehendunt.
γνώμη. Hoc eſt enim maximæ miſericordiæ & clementiæ, mederi vulnerib⁹. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Vidiſti animam virtute inſtructã, & in ea exercitatam, quæ fert quidem lubenter iuſtorum reprehẽſiones: quæ autem ab iniquis, vel ad gratiam, repellit & reiicit. Quamobrem? Quoniam illi quidẽ vel miſerentes ſæpe exitiũ attulerunt: hi autem acriter inſectãtes & increpantes correxerunt: & cum horum quidem reprehẽſione
Prou.27. coniuncta eſt miſericordia, cũ illorum autem miſericordia, mors. Et ideo dixit quiſpiam eſſe fideliora amicorum vulnera, quàm voluntaria oſcula inimicorum. Conſidera autem quomodo hic ſignificat illud apoſtolicum, Redar-
2.*Tim*.4. gue, increpa, exhortare. Talis eſt enim ſanctorum reprehenſio.

henſio. Ita etiã faciunt medici: non ſolùm ſecant, ſed etiã alligant. Quocirca Chriſtus quoque efficiẽs vt grata eſſet & accepta reprehenſio, non ſinit reprehenſionem ab initio publicari, dicens: Vade & reprehẽde ipſum inter te & ipſum ſolũ. Ita etiã faciebat Paulus oſtendens reprehenſionem cũ miſericordia, nunc quidem dicens: O inſenſati Galatæ, nunc autem: Filioli mei, quos iterum parturio. Oportet enim eũ qui reprehẽdit, multa excogitare, vt accepta ſit & grata eius reprehenſio: & magna ſapiẽtia opꝰ eſt ei qui adhibuerit tale medicamentũ: ac maiore quidẽ ſapientia opus eſt ei qui reprehendit, quàm ei qui corpus ſcindit. Quomodo? Quoniam illic quidem aliud eſt quod ſcindit, & aliud quod dolorem ſuſcipit: hic autẽ eadem eſt quæ ſcindit, & quæ dolore afficitur. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum, quid hoc eſt? Ille, inquit, nõ quærit vtilitatem auditoris, ſed ſuam, vt videatur ſuauis, iucũdus, & amicus: hic autem ante ſuã gratiã, cõſiderat illiꝰ vtilitatem. Vnde etiã hac ratione inter ſe maximè differũt. Si autem vel miſerantes ſunt auerſandi improbi: quando ſunt admittendi? nunquã. Quãobrem etiã ſi præbeat pecunias, etiã ſi delicias promittat & honores, eum repelle & fuge. Iuſtum autem etiam ſi te verbis ludificetur, etiã ſi te increpet & inſectetur, ſequere. Ille enim eſt qui te diligit. *Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum.* Alius, Adhuc enim & oratio mea intra vitia ipſorũ. Alius, In improbitatibꝰ ipſorum. Hæc quidem petiit: illa verò præbet à ſeipſo, & hinc oſtendit nõ oportere eos ſolũ cõfidere orationi inertes & ſupinè dormientes, ſed oportere etiã ſua conferre. Quid hic autem ex ſe præbet? Non oues, boues, & pecunias, ſed morũ moderationẽ, & quòd mirandũ in modũ eorum fugiat improbitatem. Nõ ſolũ, inquit, illorum fugiam gratiam, nec eligam horum reprehenſionem, ſed etiã ſtabo aduerſus eorum cupiditates: tantũ abeſt vt eligam eorũ miſericordiam. Hoc enim ſibi vult illud, In beneplacitis eorũ, hoc eſt, aduerſus eorũ cupiditates. *Abſorpti ſunt iuncti petræ iudices eorũ.* Aliꝰ, auellentur in manu petræ. Oſtẽdit hic quàm ſit peccatũ expugnatu facile, & quàm præceps vitiũ. Ipſi, inquit, principes, qui omnia agebant & ferebãt, perierunt. Non dixit autẽ,

Collatio.
Matt. 18.
Gal. 3 4.
Reprehẽſionis cautio.
Num. 16.
Hebr. inter mala.
Orationi ſoli non cõfidẽdum, ſed & operandum.
Heb. Præcipitentur in manibꝰ petræ.

perierunt,ſed abſorpti ſunt, ſignificans eos ita periiſſe vt nullum ſit reliquũ eorum veſtigium, quod etiam dicit de impio: Tranſij,& ecce,non erat: quæſiui ipſum,& non eſt

Pſal. 36. inuentus locus eius. Quid eſt, iuxta? Propè. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi, Quemadmodũ petra aliqua quæ mari eſt obruta, nõ apparuerit: ita etiam demerſæ illorum fœlicitates deinceps non amplius apparent, cũ funditus interierint. Vel hoc ergo dicit, deletum eſſe fundit⁹ eorum nomen & gloriam: vel id ſignificat eſſe potens, robuſtum & validũ. Illud enim ſignificat, auellẽtur in manu petræ. *Audient verba mea, quoniam potuerunt.* Alius, Quoniam muniti ſunt ſatellitibus. Alius, Quoniã ſpecioſa fuerũt. Hoc eſt, ſcient per rerum experientiam, exhortationis & cõſilij mei iucũditatem. Et quomodo? Reprehenſio iuſtorum hunc producit fructum, & eorum diſciplina magnam affert voluptatem. Talis eſt enim virtus. Habet quidẽ breuis temporis laborem, perpetuam autem lætitiam. *Sicut craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terram. Diſsipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum.* Alius, quemadmodum agricola quando frãgit terrã: ita diſsipata ſunt oſſa noſtra in ore inferni. Ali⁹, Perinde ac ei qui confringit ac diſſecat terram, diſsipata ſunt oſſa noſtra in inferno. Alius, Vt qui colit & fodit terram, diſsipata ſunt oſſa noſtra iuxta infernum. Poſtquam dixit verba ſua habere plurimum voluptatis, dicit etiam veteres calamitates. Quãuis, inquit, extrema paſsi ſum⁹, & tanquam proſciſſa, arata, & foſſa terra diſperſi ſumus omnes & periimus, & ad ipſas mortis portas deuenimus: ita tamen affecti maluimus reprehenſionẽ & correctionem iuſtorum, quàm miſericordiam peccatorum: etenim quodcunque acciderit, à tua ſpe pendemus: neq; quicquã nobis euenit, quod poſsit efficere quo minus ad te reſpiciamus. Vnde etiam ſubiunxit, dicens, *Quia ad te domine, domine oculi mei. In te ſperaui, non auferas animã meam.* Etſi, inquit, innumerabiles irruant calamitates, licet bella, prælia, mortes, & portæ inferi, à ſacra anchora non recedimus, ſed firmam tui auxilij ſpem tenem⁹, armíſq; & acie dimiſsis, ſperam⁹ fore vt hinc, nempe à tuo auxilio liberemur. In te ſperaui, nõ auferas animam meã. Alius, Ne *euacues. Hoc eſt, ne ſinas me abire re ĩfecta. *Cuſtodi me à*

Pro בְּעֵמֹ ἡδύνθησαν ſuauia iucunda pulchra fuerunt.

Sap. 3.

2. Cor. 4.

Sacra anchora ſpes in Deum.

Hebr. 6.

*Fruſtreris.

laqueo quem ſtatuerunt mihi, & à ſcandalis operantium iniquitatem. Non hic dicit tantum inſidias, ſed quæ clam fiunt, & occultæ ſunt, quæ ſunt & obſeruatu & deprehenſu difficiles, & ad quas cauendas ſuperno maximè auxilio opus eſt. Precatione autem ideo cõcluſit orationẽ, à qua exordium ſumpſerat in ea deſinens, hæc quidem à ſe cõferri oſtendens, ſpem in Deũ, perpetuò ad Deũ reſpicere, malorum cœtus fugere, odio habere improbas eorum cupiditates. A Deo autẽ, opem & auxilium, & iis quæ ſunt toleratu difficillima, reddere ſuperiorẽ. Ita enim virt⁹ contexitur, dum & noſtrum ſtudium adhibetur, & Deus nobis opitulatur. *Cadent in retiaculo eius pedes. Singulariter ſum ego donec tranſeam.* In cuiuſnam cadent retiaculum? Dei. Hoc eſt, vincẽtur, capientur. Tenentur enim iuſti, vt corrigantur, & excitetur eorum philoſophia: peccatores autem, vt quorum ſit morbus immedicabilis, vſque ad pœnam & ſupplicium detinentur. Singulariter ſum ego donec tranſeam. Alius, Simul ego ſum donec trãſeam. Hoc eſt, compact⁹, coniunctus, nõ diſperſus: vel ex Septuaginta ſententia, liberatus à malis, purus ab illorum congreſſione, & tanquam ſolus habitans: quod quidem eſt maximum genus virtutis. Non vno autem aut duobus tribúſve diebus hoc facit, ſed per totam vitam. Hoc eſt murus, hoc propugnaculum, hoc virtutis incrementum, malos fugere, coactum & conſtipatum apud ſe conſiſtere toto vitæ tempore, & ab iis qui corrumpunt, ſeiunctum habitare. Solitudo enim non facit, eſſe ſolũ, ſed mens quæ tenetur amore & ſtudio ſapientiæ. Ita etiam qui habitant in mediis vrbibus, foris, & ſtrepitibus, poterunt eſſe ſingulares homines, dum corruptos cœtus fugiant, & ſe iuſtorũ cõciliis adiungant. Hæc eſt via ſecura. Qui ergo eſt ad alios corrigendos idoneus, cum iis verſetur qui ſunt ſuſcepturi medicinam, & eos reddat meliores. Qui eſt autem imbecillior, fugiat improbos, vt ab illis damnum non accipiat. Ita & præſentem vitam tutè aget, & ſecurè, & bona futura conſequetur. Quæ detur nobis omnibus conſequi gratià & clemẽtia Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & potentia nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amẽ.

Virtutis contextus

Editio græca hoc non habet

Monarchiſmus verus.

Singulares homines.

IN CXLI. PSALMVM.

Condupli- catio.

*V*Oce mea ad dominum clamaui, voce mea ad dominum deprecatus ſum.* Vides quomodo vbique hoc facit, & hinc ducit exordiū. Bis autem hic dicit, voce & voce. Hoc autē non ab re facit, ſed vt hæc duo nos doceat per cōduplicationem, & ſummam animi alacritatem, & intenſam mentem. Præterea autem ſuā oportere eſſe vocem. Non

Vox homi- nis.

enim omnes voce clamāt, nec ad Deū: nec ꝓpria. Oportet autē hæc omnia cōcurrere. Qui clamat aduerſus ini-

Vox ſerpē- tis.

micos, nō edit vocē hominis, ſed feræ & ſerpentis. Qui eſt negligens, & non audit quæ dicit, non clamat ad Deum, ſed nequicquā ac temere loquitur. Qui mentem nō exci-

Vox ī ſa. cr. quæ ī- telligatur.

tat, & ſi valde vociferetur, hic rurſ' nō clamat. Vox enim, vt iam ſæpe dixi, non ſignificat ſpiritus tonū, ſed mentem intentam. At hic non ſic, ſed hæc tria ſimul colligit, & oſtendit ſe & voce clamare, & ad Deum & voce propria, &

Pronūcio ἀπαγγέλῶ annun- ciabo, vt & Hebr. & Chald.

ideo bis dicit, voce mea, & voce mea. *Effundo in cōſpectu eius orationem meam & tribulationem meam ante ipſum pronūcio.* Vidiſti animum liberum ab omnibus quæ ad hanc vitam pertinent. neque enim confugit ad homines, nec ab eis petiit auxiliū, ſed opem quæ expugnari non poteſt, rogauit à ſuperis. Deinde intēſam & vehemētē animi promptitudinem, quam intus habuit abſconſam oſtendit per

Hiere. 17

Afflictio- nis cōmo- da duo.

hæc verba, Effundo, inquit, abundè ac copioſè. Hinc etiā diſcimus afflictiones non parū conferre ad philoſophiā. Hic eſt fruct' afflictionis. Nemo ergo ipſam fugiat. Duo enim habet hæc commoda. Vnū quidē ꝙ facit ſtudioſiores, & attentiores. Alterū autem, quòd ea quoq; iuſta eſt cauſa vt audiamur. Et ideo nō dixit ipſe, iuſtitiam meam, nec mea rectè facta, ſed meam afflictionem, nempe ꝙ ea

Eſa. 40.

non paruum afferat patrociniū. Quocirca Eſaias, Adhortamini, inquit, populum meum ſacerdotes, loquimini ad

Iuxta. 70

1. Cor. 5.

cor Hieruſalem, quoniam ſuſcepit de manu domini duplicia peccata eius. Et Paul': Tradidi hunc hominem Satanæ ad interitū carnis, vt ſpiritus ſit ſaluus. Et ad Corin-

1. Cor. 1.

thios ſcribens, dicebat: Propterea multi in vobis infirmi ſunt & imbecilli, & dormiūt multi. Si enim nos ipſos iudicaremus, non iudicaremur. Iudicati autem à Domino caſtigamur, ne cū mūdo condemnemur. Porrò autem di-

uiti dicebat Abrahã:Recepiſti bona tua in vita tua, & La- *Luc.16.*
zarus mala ſua:& nunc hic quidem conſolationem acci-
pit,tu verò cruciaris. Iã verò Dauid quoq; cum ei maledi
ceret Semei,dicebat : Sine eum mihi maledicere,quoniã *2.Re.16.*
Deus ei mandauit,vt videret meã humilitatem. Et in ſcri
pturis vbique inuenim⁹,quòd qui afflictiones ferunt gra *Deut.4.*
to & patienti animo , non ſolùm multa peccata delent, *Pſal. 17.*
ſed etiam non paruã apud Deum fiduciam & loquendi li *33.*
bertatem obtinent. *In deficiẽdo ex me ſpiritum meum, & tu co-* *Eſa.9.*
gnouiſti ſemitas meas. Quando qui ſunt in primis puſilli & *Oſe.6.*
abiecti animi,concidunt,& multi etiã mala verba loquũ-
tur:is tũc maximè philoſophatur,vt qui ſtudij magiſtram
habeat afflictionem. Quãdo ergo videris quempiã ex af-
flictione deſperãtem, aut verbum aliquod acerbũ prolo-
quentem:ne in cauſa eſſe exiſtimes afflictionem, ſed pu-
ſillũ & abiectũ eius qui loquitur,animum. Afflictionis e- *Afflictio-*
nim natura ſolet efficere cõtraria,attentionem,animi cõ *nis effect⁹*
tritionem,intentã mentem,pietatis incrementum. Quo-
circa dicebat Paulus: Afflictio patientiã operatur,patien- *Rom.5.*
tia probationem. Si autem Iudæi afflicti murmurabãt,nõ
afflictionis,ſed illorũ amentiæ erant verba murmuratio- *Exod. 15*
nis. Sancti cũ affliguntur,euadunt clariores,& ſapientiæ *16.17.&*
ſtudio magis dediti. Quocirca ipſe quoq; dicebat, Bonũ *Num.16.*
mihi Domine quòd humiliaſti me,vt diſcam iuſtificatio-
nes tuas. Et Paulus: Et propter ingentem magnitudinem *Pſal.118.*
reuelationũ,ne nimis extollerer, datus eſt mihi ſtimulus *2.Cor.12.*
carnis,angelus ſatanæ qui me colaphizet. Pro eo ter Do-
minum rogaui,& dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea:vir-
tus enim in infirmitate perficitur. Et ideo mihi placeo in
afflictionibus,in infirmitatibus,in perſecutionib⁹. Quã-
do enim infirmor:tũc potens ſum. Vides eum magis ex-
citari in afflictione,& ad Deũ confugere,& ei vehemen-
ter adhærere in ipſo profundo malorum. (Hoc enim ſibi *Hebr. &*
vult illud, In deficiendo ex me ſpiritum meum) & tunc di *Chald.*
ligentiorem & meliorem effici. Illud autem, Et tu cogno *Quũ an-*
uiſti ſemitas meas, Alius interpres dixit, Tu enim ſcis. *In* *xius eſſet*
via hac qua ambulabam, abſcondiderunt laqueum mihi. Conſidera *vel deficiſ*
bam ad dexteram, & videbam: & nõ erat qui cognoſceret me. Hic *ſet in me*
oſtendit ingentem calamitatem,& mala amplificata , & *ſ.m.*

hoſtium inſidias, quomodo prius acceſſerunt, volētes eũ proſternere, & quod eſt omniũ difficillimum, non modò nulli erat ſocij aut adiutores, ſed ne eũ quidem agnoſcebat. Hoc eſt maxima ſolitudo, ſumma alienatio, eſt enim paucorum, adeſſe in calamitatibus, & opem ferre, & maximè quādo calamitates minantur pericula. Sed hoc non modò eum nō læſit, ſed etiam valde iuuit, vtpote quòd eũ Deo familiarem fecerit. Et tu ergo ô dilecte, quādo videris mala creſcere, ne cōcidas, nec animũ abiicias, ſed ſis gnauior & vigilantior. De⁹ enim ideo permittit ea oriri, vt tuam excutiat ſocordiam, vt te dormitantem excitet. Tūc enim excinduntur omnia ſuperuacanea: tunc omnia quæ ad hanc noſtram vitā pertinent, expirant: tunc in oratione euadit quis diligētior, tunc ad eleemoſynā & ad ventris deſpicientiam fit alacrior, & vnumquodq; animi vitium facilè ſuperatur, fugatũ ab afflictione. Neq; enim ab initio vt nos puniret, implicauit nos laborib⁹ & ægritunib⁹, etiam ſi ita pronunciarit vt ſupplicij loco haberet: ſed vt nos caſtigaret, & meliores redderet. Si enim cũ & dolor immineat, & vita ſit laborioſa, adeò īualeſcit vitiũ: ſi nihil eſſet horũ, quo tandem non proceſsiſſet? Et quid miraris ſi ita eſt in animo cũ etiā in corporibus ſit bonũ afflictio: & ſupra modũ luxuriare, & deliciis perfundi carnem, ſit valde noxium? & alioqui dum vndique ponuntur inſidiæ, id homines reddit cautos & circũſpectos: & ſi attenderimus, nihil damni accipimus. Et ideo dicit quiſpiā, Agnoſce quòd tranſis in medio laqueorum, & ſupra ciuitatũ pinnas ambulas, & hic: In via hac qua ambulabā, abſconderunt laqueum mihi. Quòd ſi quis hæc etiam ſumpſerit anagogicè, videbit hoc ipſum faciētem diabolum, & non ꝓcul ſed propè occultantē inſidias. Quocirca magna nobis cautione & vigilantia opus eſt. Occultat enim laqueum in eleemoſyna, nempe vanā gloriam, in ieiunio arrogantiā, & in aliis alia, in ipſis viis in quibus ambulamus: quod eſt lōgè difficillimum. *Periit fuga à me.* Vide rurſus aliā malorum acceſſionem. Oſtendit enim non ſolum eſſe in viis laqueos, nec vllũ fuiſſe qui opē ferret & agnoſceret, ſed nec quod reliquũ quidē eſt ad euaſionē, vt fuga ſaluti ſuę cōſulat, id ſibi eſſe prōptum & expeditum. Ita in

Calamitoſis pauci adſunt.
Eſa. 63.
Hier. 2.
Matt. 26
Pſal 114.
Eccle. 2.
Iob. 5.
Oſe. 4.
Eccl. 9.
1. Pet. 5.
Laqueos etiam in virtutib⁹ tendit diabolus.

mediis malis interceptus fuerat, nec effugi poterat calamitas:& tamen ne ſic quidẽ deſperabat. *Et nõ eſt qui requirat animã meã.* Hoc eſt, Qui defendat, qui opẽ ferat. Quid hic ergo? Nunquid cũ in tanta verſaretur inopia, & tanta premeretur rerũ difficultate, deſperauit ſalutẽ? Nequaq̃, ſed ad deum ſtatim confugit, & dicit: *Clamaui ad te domine, dixi, tu es ſpes mea, portio mea in terra viuentium.* Vides cautionem animi & vigilantiam. Mala eum minimè obruerũt, ſed magis erexerunt & extulerunt: & cùm in ſumma eſſet inopia, & rerum omnium difficultate, agnouit manũ inuictam, & vires omnipotentes, & in rebus impeditis facilem euadendi rationem. Dixi, tu es ſpes mea. Reprobata ſunt, inquit, humana omnia, & tempeſtas adeò eſt omni auxilio ſuperior, vt nulla arte poſſit vitari naufragiũ, & tamen etiamſi hæc omnia deſperata ſunt apud homines, omnéſq; defeſsi & malis exhauſti ſimus: tibi tamen omnia ſunt facilia: vnde etiã in te ſperantes minimè elangueſcimus. Portio mea es in terra viuentiũ. Hoc eſt, Totus theſaurus meus, diuitiæ meæ, omnia ipſe es. In terra viuẽtiũ. Terram viuentium hîc vocat ſuam patriam. Captiuitatẽ enim Babylonicam, inferos & mortẽ ſæpe vocat. Deinde quoniã cũ in aliena quidem eſſet regione, ſolitus nõ peragebatur cultus, illic autem omnia ſacra & omnes implebantur ceremoniæ: propterea dicit, Portio mea es in terra viuentiũ. Semper mei curã geſſiſti, inquit, & me tibi familiarem feciſti in terra, & magna mihi tecũ intercefsit coniunctio. *Intende ad deprecationẽ meam, quia humiliatus ſum nimis.* Vides quomodo id quod ſuperius dixit, hoc etiã ponit hîc pro ſui defenſione, quòd humiliatus ſit, inquam, ꝙ peccatorum ſupra modũ pœnas dederit. Hoc autem, Nimis, non eſt eorum quæ facta ſunt, reprehenſionis: ſed eius qui patitur, doloris & imbecillitatis. Si enim quid peccata mereantur, reſpexeris: non eſt nimia deiectio ac humiliatio. Sin autem eius qui fert, imbecillitatem: nimia eſt, & ſupra modum. Deus enim nunquam pœnas ſumit quas merentur peccata. Quòd ſi iis qui patiuntur, videtur eſſe intolerabilis, id non ex eorum quæ fiunt, natura proficiſcitur: ſed ex imbecillitate eorum qui illa ſuſtinent. *Libera me à perſequentibus me, quia confortati ſunt ſuper me.*

Iob 42. *Sap.* 12. *Eccl.* 8. 2. *Cor.* 1.

Nimis, particulæ vſus.

Peccata nunq̃ dignè deus punit.

Pſal. 144 *Abac.* 3. *Iac.* 2.

Ecce rurſus alia cauſa, nempe iniuſtę eorum qui illum inceſſunt, inſidiæ, & quòd ipſe ſit valde imbecillus. *Educ de cuſtodia animam meam, ad confitendum nomini tuo.* Confiteri hic ponitur pro eo quod eſt gratias agere. Hoc eſt autē quod dicit, Libera me à malis. Per cuſtodiam enim, ſeu carcerē, ſignificat ſummas calamitates. Ad cōfitendū nomini tuo. Hoc quoque eſt non paruum, vt qui rebus vtuntur ſecundis, acceptorū beneficiorū minimè obliuiſcantur. Multi enim homines in afflictionibus quidē ſunt diligētiores, in rebus autem proſperis & ocio ſocordiores: alij rurſus in quiete & rebus ſecundis ſunt negligentes: & in rebus aduerſis, de ſe deſperāt, & fiūt ſupiniores. Sed hic in vtraque horum tēporū differentia manet ſemper eandē cautionem adhibens ac cōſeruans. neque enim afflictio vt is animo concideret, effecit: ſed ad orationē potius & ſupplicationem eū adduxit: nec rerū proſperarū ſucceſſus & otium eum ſupinum reddidit, ſed tunc etiam paratus eſt ad gratiarum actionem. *Me expectabunt iuſti, donec retribuas mihi.* Coronabunt iuſti, quando me beneficio affeceris. Quid hoc eſt? Hoc quoque iuſtis proderit. Illi enim gaudebunt, lætitia afficientur, exultabunt, cùm me viderint liberatum à malis. Tales enim ſunt ſanctorū animæ: & eorum cū quibus malè agitur, miſerētur: nec iis inuidēt quibus res ſecūdæ euenerint, ſed gaudēt & lætātur, & iis qui beneficio affecti ſunt, gratulātur. Quod etiā iuſsit Paulus, Gaudete, inquiens, cū gaudentibus: & flete cū flentibus. Non eſt autē hæc parua virtus. Multi enim iacētibus lætabundi inſultant, & ſe erigentibus inuident, ex crudelitate & ſumma inhumanitate vtraſque has perturbationes animi patientes. At non ſic iuſti, ſed ab vtroque hoc vitio liberati, cùm ſint miſericordes & clementes, has virtutes poſſident. Quemadmodū ergo illis ex crudelitate vtraq; eueniunt, ita his propter humanitatē & clementiam, ꝙ & eorum qui dolent, commiſereantur: & iis cum quibus bene agitur, collætentur. Cur autem dixit, Donec retribuas mihi? Alius quidē dicit, Quando mihi benefeceris. Alij verò, Quando retribues & remuneraberis me. Atqui ſuperius dixit afflictionē & humiliationē, nō præclara facinora, nec ex rectè factis fiduciam. Quánam autem de cauſa

Confeßio gratiarū actio.

γνώμη.

Prou. 1.
Ezec. 16
1. Re. vl.
Hiere. 8. 18.

Heb. circundabūt

Rom. 12.

Hebr. & Chald.

petit remunerationem? Pro diebus humiliationis. Nõ eſt enim puſillum hoc rectè factũ, ferre afflictionẽ cũ gratiarum actione, & ideo vocat retributionẽ, eam quæ illa ſequitur, remunerationẽ. Nec nos ergo animi angamur in afflictionibus, ſed oremus ne intremus in tentationẽ: quæ autem euenerint excipiamus. Ita enim & quæ habemus peccata, deponimus: & ſiqua eſt in nobis iuſtitia, eam clariorem reddimus. Id autẽ Iob oſtendit, qui tũc magis claruit. Hoc bonũ eſt etiã in corporibus. Hoc non ſolùm eſt in hominibus, ſed etiam in brutis: nõ in brutis ſolùm, ſed etiam in plantis. Et ideo ne in vitibus quidẽ permittunt agricolæ comas nimis luxuriare, nec in aliis arboribus, ſed ne nimium creſcant, falce prohibẽt, omnes earũ vires in radices conuertentes, ne eæ in foliis conſumptæ, fructus inanes & inutiles producant. Quod quidem euenit etiam in hominibus. Studio enim in ea quæ ſunt ſuperflua conſumpto, imbecillior fit animus ad ferendũ fructũ pietatis maturũ & perfectũ. Hoc etiã videri poteſt in aquis. Quæ enim conſiſtit, & nõ meat, eſt noxia: ſed quę mouetur, exhauritur, & per tubos & aquæductus tranſmittitur, nõ ſolùm ea eſt ſalubris, ſed & viſu, & tactu, & potu eſt iucundior. Sæpe etiã vicit naturam afflictio. Quod enim victũ ac flaccidum eſt, & deorſum fertur, ſi prematur, ſurſum erigitur. Quod etiã accidit in hominibus. Qui enim facilè ferunt afflictiones, redduntur excelſiores, etiãſi ſint valde abiecti, terreni, & humiles: & ex iis magna cõmoda accipiunt. Hæc ergo cũ ſciamus, cũ gratiarũ actione feramus mala quæ in nos immittuntur, vt & illa nobis fiãt faciliora, & bona futura conſequamur. Quæ detur nobis omnibus conſequi gratia & clementia domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & potentia in ſecula ſeculorum, Amen.

Afflictionis tolerãtia æquanimis, meritoria.

Mat. 6. 26.

Afflictionis cõmoditas, à ſimili.

A ſimili rurſus.

IN PSAL. CXLII.

D*omine exaudi orationem meam.* Eſt quidem προσευχὴ & precatio quę fit per verba, & eſt etiã promiſſum ſeu votum. Quocirca ſuadet etiã quidam ſapiens, dicens, Ne iteraueris verbum in oratione tua. Non autẽ hortatur & ſuadet vt non eadẽ bis dicamus cùm deũ rogamus & pre- *Eccle. 7.*

Luc. 11.*b* camur:abſit: (iubemur enim perſeuerare in orationibus)
Eccl.7.a ſed ne differamus quãdo deo aliquid fuerimus polliciti, & id ſoluere properemus. Et ideo dicit alibi, Ne differas reddere votũ. Futurũ enim eſt incertũ. Vel enim morbus, vel quæ præter opinionẽ accidunt negotia, prohibuerint. Quòd ſi etiã mors adueniens te interruperit, nõ dabitur tibi venia. Orationẽ autẽ hîc dicit precationem & ſupplicationem:& ideo ſubiunxit, hoc ipſum ſignificans, *Auribus percipe obſecrationẽ meam in veritate tua.* Alius, In fide tua. Alius, In ſtabilitate tua. Hoc eſt, Annue petitioni, & fac vt ea effectum cõſequatur, tua veritate cõfirmans: vtere tua potentia ad ea implenda quæ peto. Sed videamus cuiuſmodi ſit poſtulatio. Apud hoĩes quando quis offert ſupplicationem, hoc cõſiderant qui eã ſuſcipiunt:& ſi ſit iuſtum & legitimum, auditur. Sed apud homines quidẽ, pro honoribus, dignitatibus. & pecuniis fit ſupplicatio, ſępe etiã vt prohibeatur iniuria: alij autẽ ea petunt quæ ſunt maiora q̃ vt fieri poſsint à iudicibus: nos autẽ ſupplicamus pro peccatorum condonatione:& tunc venimus ad ſupplicationem, quando iudex qui eſt intus, nõ remiſerit, conſciẽ-
Cõſciẽtia index interior. tia inquam noſtra, quæ nos vrget ac vexat. neque enim in eius poteſtate ſitum eſt remittere:& quemadmodũ ad imperatorem nemo pro veſte diſciſſa, nec pro decem obolis ereptis audet accedere: ita etiã tu, atque adeò longè amplius, caue ne ad deum accedas pro rebus vilibus, cõtemptis, & nihili: vt verbi gratia, ſiquis in pecunia tibi fecerit iniuriam, aut ſiquis affecerit te contumelia: ſed in iis in quibus diabolus te iniuria afficit, cũ ſuperno maximè auxilio opus eſt.
Auxiliũ dei in quibus rebus querẽdũ. At non habes qui tui curam gerat, & tuam ſupplicationem offerat? Cùm rex procedit, eũ alloquere, & quære tempus opportunũ. Quando ergo procedit rex? Semper & perpetuò. Quãdo eſt autẽ tẽpus opportunum? Quando tu volueris, quando vt dignus ſis teipſum præpa-
Exo. 19. raueris. Iubebantur quidem Iudæi in valle ſubſiſtere cum deo apparerent, & albas veſtes induere, & cũ vxore rẽ nõ habere. Tu autem animam emunda pro veſtibus, & cum moderatione, manſuetudine, & ſumma quiete accede, & ad regem proficiſcere, & ſi vis verè quod petis, impetrare: non eget multis ſumptibus peregrinatio: accipe virtutem

viaticum. Et vbinã agit hic rex? Prope eos qui corde ſunt cõtrito. Illa via ingredere. Prope eſt dominus omnib' qui ipſum inuocant in veritate, illic eũ inuenies. Illic eũ alloquêris. Eſt prope eos qui panem frãgunt eſurientibus, & faciunt eleemoſynam. Si hac veneris, inuenies eũ paratũ, annuentẽ tuæ petitioni. Te enim adhuc loquente, dicam, Ecce adſum, nec opus erit interceſſore: ſed per te ipſum quod petis aſſequêris. *Exaudi me in tua iuſtitia.* Quid facis ô homo? Procedẽs dictur' es, Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia nõ iuſtificabitur in cõſpectu tuo omnis viuens: & hic rogas vt ſicut iuſtum eſt exaudiaris? Quid eſt ergo quod dicitur? Iuſtitiã hic dicit clementiam, & in multis ſcripturæ locis videri poteſt accipi iuſtitia ꝓ clementia, idq; iure perfecto. Apud homines enim iuſtitia, priuata eſt miſericordia: apud deum autẽ nõ itidẽ, ſed iuſtitiæ quoq; admixta eſt miſericordia, & tanta, vt ipſa etiam iuſtitia vocetur clementia. Atqui cõſidera quidẽ in inundatione quãta fuerit miſericordia, quãta rurſus iuſtitia. Etſi enim pœnas dederunt qui tunc peccabãt: nõ tamẽ dederunt quas meruerãt. Ne mihi enim molẽ aquarum reſpexeris, neq; dierum multitudinẽ quib' fuit diluuij naufragium, neq; orbẽ terræ qui tunc erat abyſſus. Quid hoc enim refert eorum qui perierunt? Hæc enim poſſunt quidẽ timorem incutere: iis autem qui mortui ſunt, nullum ſupplicium afferunt. Quomodo enim punirẽtur qui quę fiũt, non ſentiunt? quorũ etiã breui tẽporis momento fuit interitus, breuemq; & leuiſsimã mortem paſsi ſunt, & igne & enſe & laqueo & tormentis faciliorẽ, & longè minus moleſtam. Quare ſpeciem poti' ſupplicii, quàm experiẽtiam habebant quæ fiebant. Qui itaque toto vitæ tẽpore ad extremã vſque ſenectutẽ talia cõmiſerant, breuiſsimo tẽporis momẽto pœnas dederũt, ſiquidem naturæ debitũ vocandũ ſit ſuppliciũ. Vidiſti quanta ſit clemẽtia. Vis etiã eam aliũde videre? Nõ enim ſtatim intulit, ſed & ſemel & bis & ſępe eã prędixit. Per arcã enim eos allocutus eſt: illi verò ne ſic quidẽ ceſſarũt, etſi nõ opus erat vt vlla denunciatio fieret improbitati. Sed neq; eos natura docuit, ſed tanꝗ porci, imò verò quibúſuis porcis obſcœniores, cũ & ſe inter ſe corrũperẽt, & naturę leges fũditus cõuelliſſent,

Pſal. 50.
Deus quibus præſto ſit.
Eſa. 58.
Ibidem.
Iuſtitia dei clemẽtia.
Gen. 7. 8.
Diluuij punitio ꝙ leuis.
Geneſ. 6.

& nec vlli ſuaſioni, nec conſilio paruiſſent, nec ex iuſti vicinitate aliquid commodi cepiſſent, breui ſolùm temporis momento pœnas dederunt, vel potiùs ab interitu erepti & à pœna liberati ſunt. Ea enim facere, multo eſt grauius, quã aquis breui momẽto intercipi. Hóccine eſt ergo, dic mihi, ſuppliciũ, eos qui vitiis erant corrupti, & ſceleratè ac nefariè inter ſe coniũgebãtur, & alter alterũ dedecore afficiebant & afficiebãtur, ab eiuſmodi exitio liberare? Deinde, medicũ quidem qui mẽbra putrida reſecat, non dicemus punire corpus, ſed tanquam benignũ & humanum admittemus: Dei autem benignitatem & clementiam non multo magis admirabimur, qui ſuos ea ratione
1.Tim.1 caſtigat? Eum quidẽ perpetuò oportet admirari, & gloria afficere: ſed hoc nomine nunquã deſiſtamus eius ſtupere curam ac prouidentiã: nec eum ceſſemus ea de cauſa laudare, quòd & breuem ſectionẽ adhibuerit, & ſerpens malum reſciderit & medicinam quæ nullum dolorẽ afferat, admouerit. Ne te ergo hoc cõturbet, quòd omnes repẽte & vno tẽpore obruti ſunt. Quid enim refert an ſic, an paulatim? Quid eũ qui exceſſit, iuuat quòd per ſe & ſolus, aut lædit quòd cum omnibus exceſſerit? Exaudi me in tua iuſtitia. Hoc eſt, In benignitate & clemẽtia. Quòd enim id ſignificet, ſubiunxit: *Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo.* Hoc etiam petit Iob, qui erat vir iuſtus, & verax, & abſti-
Iob 2. nens ab omni re mala, dicens: Vtinam eſſet qui diſcerne-
Iob 23.31 ret & argueret inter vtrunque. Cùm Deus autẽ apparuit:
Iob 39.40 Manum apponam ori meo, licet Deus prouocaret & diceret: Non, ſed accinge tanquam vir lumbos tuos. Hoc etiã
Hier.2 Iudæis exprobrat, dicens: Quod inuenerunt patres veſtri in me delictũ, quia principes veſtri in me ſe iniquè geſſerũt? Hoc autẽ facit, nõ volens grauiorẽ in eos reddere ſententiã, ſed volẽs eos eò adducere, vt ſua peccata ſentirẽt, eáque confiterentur, & nũc eis daret veniam, vt ſic bene-
Eſa.43 ficij noſſent magnitudinẽ. Et ideo dicit: Dic tu prior tuas iniquitates, Non vt condemneris: ſed vt iuſtificeris. Ea de cauſa nec ipſe eas dicit, ſed illum ad eas dicẽdas cõparat. Si enim vellet punire, ipſe eũ accuſaſſet. Nunc autẽ quoniam vult miſereri, cedit ei qui peccauit, vt ipſe grati & memoris animi coronam accipiat, & per confeſſionẽ mi

ſericordiam attrahat. Quid poteſt cũ hac conferri clemẽ *Confeßio-*
tia? Nihil. Dic, inquit, & nihil quæro amplius: confitere, & *nis peccato*
mihi ſufficit. Dic, & totum fero acceptum. Ne intres in iu *rum, fru-*
diciũ cum ſeruo tuo. Multi ſunt qui in hoc ſe rectè gerũt, *ctus.*
ex eo quòd ſit Deus iudicaturus. Qui enim pio ſunt & gra
to animo, hoc antè norunt: qui ſecùs, ex eo quòd prophe-
tæ dicunt aſſiduè: Iudicium domino ad populum ſuum, & *Mich. 6*
cum Iſraël diſſeret. Et rurſus, Audite voragines, & funda- *Eſa. 1.*
menta terræ. Et, Audi cælum, & auribus percipe terra. Ex *Eſa. 58*
eo ergo quòd ipſe aſſiduè dicatur iudicare, etiam qui pau *Iob 21*
lò minùs ſenſus habebãt, ſe in eo rectè gerebant. Etenim
dicebant nonnulli Iudęi, Quare ieiunauimus, & nõ aſpe- *Hier. 12*
xiſti? &, Quicunque facit malum, bonum coram domino: *Ezec. 18*
& ædificantur qui faciunt ſcelera, & beatos ducimus alie
nos, &, Non eſt recta via domini. Porrò autẽ beatus quo-
que Iob poſtquam in illam tentationem incidit, nõ eo a-
nimo, nec ea dixit quæ Iudæi. Abſit. Dixit tamen: Vtinam *Iob 23. 31*
eſſet interceſſor, & qui diſcerneret & argueret inter vtrũ-
que, & timor eius ne me cõturbaret. Et ideo dicit ei, Inter-
rogabo ego te, tu verò mihi reſpõde. Deinde quoniã ob-
ſtupefactus fuerat, & dixerat, Cur ego adhuc iudicor dum *Iob 42.*
corrigor, & arguo dominum? Et rurſus: Auditione quidẽ
auris te priùs audiui, nunc autem etiam oculi te viderũt:
quocirca meipſum vilipendi, & liquefactus ſum: exiſti-
maui autem meipſum terram & cinerem: ponam manũ
ſuper os meum: dixit ei, Ne, ſed accingere tãquam vir lũ- *Iob 36.*
bos tuos, propemodum eius verba in memoriã redigens *40.*
& dicens, Quoniam mecum voluiſti iudicio contendere,
ecce adſum diſceptaturus. Vidiſti Dei clementiam ineffa
bilem, vidiſti bonitatem infinitam. Et ideo tres quoque *Dan. 3.*
pueri dicebãt, Peccauim⁹, iniquè egimus, nos iniuſtè geſ
ſimus. Quoniam enim multi homines ſenſus planè exper
tes peccata ſua in deum conferũt, hoc procurãte & machi
nante diabolo, hanc conſuetudinem Deus euellẽs radici-
tus, dicit ſe cum eis iudicio contendere. Tale quid etiam *Hier. 2*
peccauit Protoplaſtus qui primus inquam creatus eſt A-
dam, & ideo dicebat: Mulier quam dediſti mecũ, ea mihi *Gen. 3*
dedit, & comedi. Iudęi quoque multa eiuſmodi peccabãt.
Quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Quid de

me dico, & hoc & illo? inquit. Non eſt homo ſuper terrã, qui ſi de iis in iudicio cõtendat quę illi à te pręcepta ſunt, poſſit iuſtificari: Ita eſt apud te pleniſſima & redundantiſ-
1. Reg. 18. 23. 24 ſima victoria. *Quia perſecutus eſt inimicus animam meam*. Poteſt quidem hoc intelligi & de Saüle, qui erat tunc inimicus, & eum perſequebatur. Poteſt etiam dici per anagogẽ
1. Pet. 5 inimicus diabolus. Ille enim non ceſſat eos qui Dei ſunt, perſequi. Quomodo ergo liberabimur ab ei⁹ perſecutione? Si locum inuenerimus, in quem nõ poteſt ingredi. Et quiſnam eſt hic locus? Quis alius quàm cælũ? Quomodo autem poteſt in cælum aſcendi? Audi Paulum dicentẽ, & oſtendentem quòd etiam carne implicati poſſumus illic
Coloſ. 3 verſari, Quæ ſurſum ſunt cogitate, vbi eſt Chriſt⁹ in dex-
Philip. 3. tera Dei ſedens. Et rurſus: Noſtra autẽ conuerſatio eſt in cælis. *Humiliauit in terra vitam meam.* Multa ſignificat no-
Humilitas multiplex. men humilitatis. Eſt enim & virtutis humilitas, vt quando dicit: Cor contritum & humiliatum deus non deſpiciet. Eſt & humilitas quę procedit ex calamitatib⁹. Eſt &
Pſal. 50 quæ proficiſcitur ex peccatis. Hic autem eã ſignificat, quę
2. Reg. 8 oritur ex tẽtationibus. Quocirca ſubiũxit hoc oſtendens, Humiliauit in terra vitã meam. Eſt etiam humilitas, quæ
Iudic. 6. procedit ex ſuperbia, vt quãdo dicit: Qui ſe exaltat, humi
Pſal. 105 liabitur. Eſt etiã alia humilitas, quæ proficiſcitur ab inſa-
Luc. 14. 18 tiabili cupiditate. Quid eſt enim abiecti⁹ & humilius iis,
Eccl. 13 19 qui ſeipſos infodiunt diuitiis, potentiæ & gloriæ? Ij enim ſunt duabus rationibus humiles, & quòd humi ſerpant ac
ἐικῶν. trahantur, & quòd ea magna exiſtiment, quemadmodum parui pueri pilas, talos, & huiuſmodi ludicra magnifaciunt. At hoc non eſt ſignum quòd ea magna ſint, ſed quòd qui ea admirantur, mentem habeant imperfectã & humilem. Sed hoc quidem eſt ætatis & naturæ defectus: illud verò eſt culpa voluntatis. Cùm enim ſit vir, & perfectę ac maturæ ætatis, menſas, luxũ, & delicias res putat eſſe magnas: quo quid eſſe poteſt abiectius & humili⁹? Atqui multi eos eſſe magni & excelſi animi exiſtimãt: ſed hi ſunt illis lõgè humiliores. Rurſus ergo diſcamus quæ ſit vera al
Matth. 19 titudo: & quid vilitatem & humilitatem efficiat. Nihil e-
Mar. 10 nim æquè facit excelſum, ac ea deſpicere. Nunc ergo Propheta dicit humilitatem quæ oritur ex calamitatibus, Col

locauit me in obſcuris ſicut mortuos ſæculi. Duplicē dicit calamitatem, & quòd in obſcuris, & quòd tanquam mortuos ſæculi: per vtraque ſignificans eam quæ tunc erat captiuitatem. Quoniam enim etiam qui eſt in obſcuro, poteſt aliquid agere accenſa candela: volens oſtendere inſignē malorum magnitudinem, addito mortuorum nomine auxit tragœdia. Tales ſunt qui in peccatis viuūt. Ita enim ſunt tanquā mortui in tenebris. licèt ergo lampades circunferant innumerabiles, licèt ad Solem reſpiciant, licèt ex veſtibus & alio vitæ cultu alacres & læti videantur, nihilo meliori: imò vero deteriori ſunt conditione, quā qui ſunt mortui, & agunt in tenebris, quatenus illa quidem res eſt naturalis, hoc verò eſt culpa voluntatis. Tenebrę quoque ſunt eæ quæ futuræ ſunt, de quibus dicit, Tollite eum, & mittite in tenebras exteriores. Sunt etiam vitij tenebræ. Sedentes, inquit, in tenebris, & vmbra mortis. Et Paulus, Non ſumus filij tenebrarum. Et rūrſus, Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Et ideo quemadmodum qui verſantur in tenebris, neſciunt rerum naturam: ita etiam qui ſunt in peccatis, ſunt obcæcati, & ea quæ apparent, non diſcernūt, ſed ad vmbras tanquam ad res veras currunt: diuitias, & delicias, & potentiam perſequentes: nec amicos, nec inimicos nouerunt, inimicis quidem tanquam amicis fidentes, cum amicis verò tanquam cum hoſtibus, confligentes. Non vides pauperes quotidie clamantes, & eiulātes, à nemine tamē audiri? Quare non audiunt? Quoniam collocauit eos diabolus in obſcuris, ſicut mortuos ſæculi. Quod enim ſunt aliis tenebræ & mortis affectio, hoc eſt eis inhumanitas. Eſt eorum qui ſedent in tenebris, non videre mala quæ illos inuadūt. Hoc etiā eis accidit, qui non vident quæ iuxta eos ſitæ ſunt calamitates, & in voragines foſsáſque & præcipitia deturbantur. Eſt eorum qui ſedent in tenebris, turpia ſecurè audere admittere. Hoc etiam faciūt qui nequiter viuunt, tanquam qui ſedent in tenebris, & perinde ac ſi nemo homo ſit qui quæ fiūt reſpiciat, omnia tam ſecurè perpetrāt, in mediis vrbibus tanquā in ſolitudine ſcelera cōmittētes. Qui ſedēt in tenebris, ſūt in perpetuo metu: ita hic etiā. Null⁹ enim raptor & auarus eſt à metu alio

Tenebræ mortis.
Matt. 22.
Eſa. 9
1. Theſ. 5
Rom. 1
Sap. 1
Peccatorū tenebræ.
Pauperes cur audiātur à mundanis.
Pſal. 142.
Iob 24

Animi ſibi male cõſcij metus. nus quãtuncunque ſe inſolenter iactitet, & extrinſecus le tantis ſpeciẽ præ ſe ferat. Talis eſt enim natura animi ſibi malè conſcij. Et erant hi quidem antea omni venia priuati, ſed nũc magis, quòd cum ſol iuſtitiæ illuxerit, adhuc ſedent in tenebris. Et quomodo cũ illuxit ſol, ſedẽt in tenebris? Propter ſuorum oculorum imbecillitatem. Cum *χηραμοὺς* enim ſe antris, cloacis, & voraginibus vitij infoderint, nõ poſſunt intueri radium. *Et anxiatus eſt ſuper me ſpiritus me⁹. In me turbatum eſt cor meum.* *Mœrore confectus Heb.* Alius, Et circumagebatur in me anima mea. Oſtendit rurſus ſummã afflictionem per animi perturbationẽ. Quid eſt autem, In me? Ne aliis quidẽ *Eſa. 57* poteram enuntiare, & conſolationem ab eis accipere. Tales ſunt animi improborum. Nunquam non conturbãtur, *Improborũ inquietudo.* non ſolùm dum ſunt præſentia, ſed etiã dum expectantur mala. Nunquam eſt eis vlla trãquillitas, nulla animi ſecuritas, ſed perturbantur magis quàm vllũ pelagus: nõ nox, *Collatio.* nõ dies eis cõcedit vt ſedetur tempeſtas: ſed vndiquaque vexantur, & ſi nullus ſit qui eis moleſtiam exhibeat, bellũ *ὑποτύπωσις auari.* inteſtinum, & quod ſecum cohabitat, habẽtes: nec iis quæ iam acceperunt, fruuntur: eorum quę nondũ aduenerunt, ſolicitudine lacerati, laniati: de omniũ negociis ſoliciti, de bonis omniũ curioſè ſcrutantes: animo agitãtes quomodo hunc quidem perſuadebunt, illum verò terrebunt, alium blandis verbis allicient, alium verò cogent, aliũ autem obſeruabũt: calumnias, emptiones, vẽditiones, teſtamenta, fideiuſſiones, vſuras, ſortes, & horum malorũ quiſquilias & fæces apud ſe verſantes: & quãdo eis omnia affluunt, tunc maximè perturbãtur. Vide diuitem illum qui tunc maximè turbatur, quando eius ager fuit fertiliſſimus, dubitãtque, & eſt animi perplexus, & dicit: Quid fa- *Luc. 12.* ciam? Diruã horrea mea, & ædificabo maiora. Pauperi autem nihil tale accidit. *Memor fui dierum antiquorum:* meditatus ſum in omnibus operibus tuis. Non eſt hæc parua cõſolatio, priora noſſe & præſentia. Quoniã enim, vt ſemel *Præteritorũ memoria quam vtilis.* dicam, iiſdem legib⁹ Deus & ea quę nũc ſunt, & quę priùs fuerunt, adminiſtrat: maxima eſt ad præſentia conſolatio memoria præteritorum. Et ideo in alio quoque pſalmodicit: Num in ſæcula repellet dominus, aut in finem miſeri- *Pſal. 76* cordiã ſuam reſcindet? Et alius, Reſpicite ad antiquas generationes,

nerationes,& videte quis ſperauerit in Domino,& dereli
ctus eſt. Et Paulus, Hæc autem omnia in figura eueniebãt 1. *Cor.* 10
illis:ſcripta ſunt autẽ ad admonitionẽ noſtrã, ad quos fi-
nes ſæculorũ deuenerũt. Nõ aliena autẽ ſolùm,ſed etiam
noſtra ſæpe in memoriã reuocãtes,lucrifacimus. Hoc au
tẽ oſtẽdit Apoſtolus,dicẽs:Recordamini priorũ dierũ, in *Heb.* 10
quibus illuminati magnũ certamẽ ſuſtinuiſtis paſſionum. *Rom.* 6
Et à cõtrario. Quémna fructũ tũc habuiſtis in iis,in quib⁹
nũc erubeſcitis? Et alius ſapiẽs, Recordare nouiſſima tua, *Eccl.* 7
& in æternũ non peccabis. Hoc enim etſi eſt futurũ,à prę *A præteritis & futuris.*
terito tamẽ ducit initiũ,nẽpe mors cõmunis. Hoc etiã fa-
cit Paulus ex præteritis & futuris, & quando cõſolari, &
quando corrigere oportet. Nolo,inquit,vos ignorare fra- 1. *Cor.* 10
tres,quòd patres noſtri omnes ſub nube fuerũt, & omnes
mare trãſierunt, & omnes eandẽ eſcã ſpiritalẽ comede-
rũt:ſed non in pluribus eorũ complacuit deo. Aliquando
autẽ à futuris. Qui pœnas dabũt,æternũ exitiũ à facie do- 2. *Theſ.* 1
mini. Et rurſus:Peruenit autem in eos ira in finẽ. Dies e- 1. *Theſ.* 2
nim indicabit quod in fine reuelatur. Et rurſus:Propterea *Coloſ.* 1
enim venit ira in filios inobedientiæ. Sed hæc quidẽ,quã-
do oportet corrigere. Quando autẽ cõſolari, ab vtriſque
conſolatur. A pręteritis quidẽ ſic,dicens,Benedictus deus 2. *Cor.* 1
& pater domini noſtri Ieſu Chriſti. Et rurſus: Deus miſeri *Ibidem.*
cordiarũ,& pater omnis cõſolationis. Et rurſus: Qui con-
ſolatur nos in omni afflictione,per conſolationem quam
à Deo accipimus. A futuris autem,Non ſunt cõdignæ paſ *Rom.* 18
ſiones huius temporis ad gloriã quæ eſt reuelanda in no-
bis. Quocirca hic quoque dicit, *Memor fui dierum antiquorum, meditatus ſum in omnibus operibus tuis*. Non dixit tantũ,
Memor fui,ſed, Meditatus ſum. Hoc eſt, Magnam operã
& diligentiam adhibui in iis apud me reuoluẽdis quæ an
tiquis euenerunt. Ex ſcripturarum enim cognitione adeſt *Scripturarũ conſolatio.*
nobis magna conſolatio & philoſophia. Et ideo dixit Pau
lus:Per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem
habemus. Et rurſus: Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, *Rom.* 15
eſt vtilis ad doctrinam,ad reprehenſionem,ad correctio- 1. *Tim.* 3
nem. Hic ergo hinc accepit conſolationem, cum eſſet in
tãta afflictione & perturbatione, quòd vetera apud ſe re-
uolueret,& quæ à deo variè ſunt geſta & adminiſtrata, in

memoriā reuocaret. Dicit itaque alius, Et meditatus ſum omnes actiones tuas. *In factis manuum tuarum meditabar.* A-
Alij lo- lius, Opera manuum tuarum meditabar. Per hæc oſtēdit,
quebar, quòd dū hęc faceret, magnam accipiebat cōſolationē, vt
contēplor. Deo euaderet familiarior. Et ideo hoc oſtendens, ſubiū-
xit, *Expandi manus meas ad te.* Non dixit, Extendi, ſed Expā di, oſtendens magnā cordis affectionē, quòd propemodū è corpore properat exilire, & ad ipſum excurrere. A memoria rerū pręclariſſimè geſtarū veluti diuino quodā furore afflatus, cū & omnē benignitatē reputaſſem, & ex calamitatibus perfectā diſciplinam, & quæ à malis ereptio-
Hebr. cū nē ſecuta eſt libertatē, ad te rurſus cōfugi. *Anima mea ſicut*
Chald. *terra ſine aqua.* Alius, Tanquā terra ſitiēs ad te ſemper. Hoc eſt enim Diapſalma. In reb⁹, inquit, aduerſis & ſecūdis, & in omni temporū varietate oſtēdi ſemper æquale ſtudiū. Quid eſt autē, Sicut terra ſine aqua tibi? Sicut terra ſitiēs, aquā deſiderat: ita ego eſſe tibi aſſiduè propinqu⁹. Hoc autē deſideriū magis auxit moles afflictionū, & ideo de⁹ eas permiſit creſcere, magnā ſuā oſtendēs prouidentiā. Non ſolū enim fecit creaturas, ſed etiā factarū curā gerit, & ho
Act.17 minū, & aliorū omniū. Hoc itaque ſciēs Paulus, dicebat:
Col.1 In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus. Et rurſus: In
Pſal 31 ipſo cōſtant omnia. Et rurſ⁹: Omnia ad te reſpectāt vt des illis cibū in tēpore opportuno. Cū dederis tu ipſis, colligēt. Cum tu autē manum tuam aperueris, omnia implebūtur bonitate. Cùm tu verò manum tuam auerteris, turba-
Pſal.103 buntur. Et rurſus: Qui reſpicit ſuper terram, & facit eam
Eſa. 40 tremere. Et Eſaias: Qui continet gyrum terræ. Et de virtu
Pſal 126 te, Niſi Dominus, inquit, ædificauerit domum, in vanum
Pſ.112 laborauerunt qui ædificant. Et rurſus: Qui habitare facis
Pſal.103 ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem. Et ideo terram quatit, & montes tangens facit vt fument, ſuum oſtēdens dominium. Solem autem obſcurat, & facit deficere,
Eſa.38 per hoc indicans ſe eſſe opificem. Porro autem in ſcriptu
Ioſ.10 ris quoque vides ſolem retrocedentem, & lunam rurſus
Miraculis cum eo ſtantem, & multa alia miracula. Quando enim e-
nūc opus ius cognitio nondum extenſa fuerat, hæc fiebant: nūc au-
non eſt. tem non eſt ampliùs opus hac doctrina, cum res ipſæ clament & oſtēdant dominum. Vidiſti in Ægypto tenebras,

& mutationem elementorũ. Si qui autem dicant defectũ
eueniſſe naturaliter, non autẽ dei iuſſu: dicant quomodo *Ex.10.11*
factus ſit eo tempore quo cruci eſt affixus. Non enim tẽ- *Dion. A-*
pore tũc præſtituto, ſed quãdo minimè erat conſentaneũ, *reop. ad*
& curſui naturali nequaquã conueniẽs tũc occidit, cũ eſ- *Polycar-*
ſet ſcilicet quartadecima luna, & pleniluniũ. Defectus au *pũ.*
tẽ nõ ſic fiunt. Quare manifeſtũ eſt quòd ſicut alia, ita e- *Matt. 27*
tiã defectus omnes fiunt iuſſu opificis. *Velociter exaudi me,
defecit ſpiritus me⁹.* Quid dicis? Vrges medicũ ad curationẽ?
Nequaquã: Sed hic quoque mos eſt animarũ quæ affligun
tur, quemadmodũ & hominum laborãtium accerſere me
dicos, etiãſi tẽpus nõ poſtulet: & liberationẽ celeriter pro
uidere. Quocirca ipſe quoq; cauſam adiiciẽs, dicebat, De
fecit ſpiritus meus. Atqui deus qui poteſt excitare à mor-
tuis, multo magis ante mortẽ. Sed quemadmodum dixi, *Collatio.*
hinc deprehẽditur naturæ imbecillitas. Sciebat enim o-
mnia ei eſſe facilia: ſed ferre nõ poteſt mala quæ intẽdun-
tur. *Ne auertas faciẽ tuã à me, & ſimilis ero deſcẽdentibus in lacũ.*
Alius, Ne abſcõderis faciem tuã. Et vndénã fit auerſio? Ip
ſe Deus dicit per Eſaiã, An nõ potens eſt manus mea? Sed *Eſa. 59.*
peccata veſtra diuidunt inter me & vos. Quãdo ergo ma
li quid fecerimus, auertitur. Mundus eſt enim, inquit, ocu *Eſa.33*
lus tuus, vt non videat mala: & reſpicere ſuper malos nõ
poteris. Et ideo auerſatur etiam arrogantes. Dicit itaque:
Super quem reſpiciã, niſi ſuper mãſuetum & quietum, & *Eſa. 36*
tremẽtem verba mea? Perſequamur ergo hanc virtutem, *παραίνε-*
vt eius faciẽ attrahamus: ne in vitij barathrum incidamus *σις.*
denſis occupantibus tenebris. Poſſunt etiam q̃ ceciderũt,
iterũ aſcẽdere. Oportet ergo eos qui cadũt, nõ manere in-
tus iacẽtes. Lacus autẽ, in quo ſũt ſęuę beſtię, & qui eſt ple *Lacus pec*
nus tenebris, eſt natura peccati. Scripturarũ ergo rudẽtes *cati natu*
demittamus, & volũtatẽ alligemus: & ſi ceciderimus, velo *ra.*
citer reſurgerem⁹. Quomodo aũt incipiem⁹ iter ingredi?
Si cum ceciderim⁹, nõ cõtẽnamus, nec deſperem⁹, ſed hęc
ꝓphetica carmina nobis canamus: Nunquid cadens non *Pſal. 40*
reſurgit? Et rurſus. Hodie ſi vocem eius audieritis, ne ob- *Heb.3*
duretis corda veſtra ſicut in tẽtatione, & his cogitationi-
bus vinctos nos attrahamus. *Auditam fac mihi mane miſeri-
cordiam tuam, quoniam in te ſperaui.* Alius, Auditam fac mi-

hi à matutino miſericordiã tuam. Id eſt, celeriter. Vidiſti afflictam & perturbatam animam. Vult audiri ante experientiã, vt ſpe erigatur & expectatione. Hoc eſt autẽ quod dicit, Fac me ſurgere à peccato. Deinde adiicit etiã rationẽ, dicẽs: Quia in te ſperaui. Deus enim nihil æquè requirit quã vt eũ ſemper intueamur, & ab eo perpetuò pẽdeamus. *Notã fac mihi viã in qua ambulẽ: quia ad te leuaui animam meã.* Quid dicis? Cùm & natura habeat legem ab initio à Deo impoſitã, & Moſaicæ leges eã renouẽt, quid tibi vis, rurſus dicẽs: Notã fac mihi domine viã in qua ambulem? Vel hoc ergo dici poteſt. Quoniã conſciẽtia mea obruta eſt à vitio: rogo vt ea renouetur. Vel hic dicit viã, multa eorũ quæ ignorãtur ab hominibus, quemadmodũ Paulus quoque oſtẽdit, dicẽs: Quid enim oremus ſicut oportet, neſcimus. Si autem Paulus hoc ignorat poſt tantã cognitionẽ, quid miraris ſi hic quoque ignoret? Vide autẽ quòd nihil ſenſile hic quærit, ſed viã quæ ad Deum deducit, & quæ è domo præbet initiũ. Non dixit enim abſolutè, Notã fac mihi viã quæ ad te ducit. Sed quid? Quia ad te leuaui animã meã. Hoc eſt, A te pendeo, te intueor, te vnũ reſpicio. Iis enim Deus maximã ſui præbet notitiã. Quamobrẽ dicebat de Iudęis, rogat⁹ cur eis loqueretur in parabolis, Quoniã vidẽtes nõ vidẽt, & audiẽtes non audiũt. Illud autẽ leuaui, ſignificat, Ad te traduxi & trãſtuli animã meã. *Eripe me de inimicis meis domine, ad te cõfugi.* Vide vbiq; afferri cauſas ab eo qui rogat. Ne auertas, inquit, faciẽ tuam à me: quoniã in te ſperaui. Notã fac mihi viam tuã: quoniã ad te leuaui animã meã. Eripe me de inimicis meis, quoniã ad te cõfugi. *Doce me facere voluntatẽ tuam, quia deus meus es tu.* Non dixit abſolutè, Doce me voluntatem tuam, ſed, Doce me facere voluntatẽ tuã. Hoc eſt, Ad ipſa facta me deduc. Superna enim ope & cæleſti doctrina op⁹ eſt, vt ingrediamur via quę ducit ad virtutẽ, non nobis in otio degẽtibus, ſed quæ ſunt noſtra, cõferentib⁹. Quia deus me⁹ es tu. Vides ſpiritales ei⁹ petitiones. Nõ enim de pecuniis, potentia, & gloria, ſed vt Dei faciat volũtatem, in eius petitione agitur: quod quidem eſt omnium bonorũ theſaurus, & opes quæ nunquam deficiunt, principiúmque & radix fœlicitatis, & medium, & finis. *Spiritus tuus bonus dedu-*

Deũ ſemper intueri debemus. & ab eo pendere.

Rom. 8

Matt. 13

Pſal 87

Pſal. 85

αἰτιολογία.

δόγμα.

Operũ neceſsitas.

cet me in terrā rectā. Vides quomodo diſcim⁹ quomodo docemur viā perficere,nēpe per ſpiritū ſanctū. Et ideo dicebat Paul⁹, Nobis autē de⁹ reuelauit per ſpiritū ſuū. In terrā rectā. Si dictionē quidē ſpectes,dicit ſuā patriā: Si accipiatur autem anagogicè,viam quæ ducit ad virtutem. Ali⁹ autē dicit,Per terrā planā. Nihil eſt enim virtute læui⁹ ac plani⁹,quæ eſt à turba & tumultu libera. *Propter nomen tuū viuificabis me domine.* Vides eū rurſus ad deū cōfugere, nō autē in vita ſua collocare fiduciā. *In æquitate tua educes è tribulatione animā meam.* Alius, In miſericordia tua. Vides quomodo verū ſit,quod ſuperius dicebā, ꝙ iuſtitiā ſæpe vocat clemētiā. Educes de tribulatione animā meā. Orate enim,inquit,ne intretis in tentationē. *Et in miſericordia tua diſperdes omnes inimicos meos.* Nō quoniā ego ſum dign⁹, inquit,ſed propter tuā clementiā libera me ab iis qui in me bellū gerūt,libera me ab iis qui mihi inſidiātur, da vt ab afflictione aliquantū reſpirē. *Et perdes omnes qui tribulāt animam meā,quoniā ego ſeruus tuus ſum.* Vide hic rurſus adiectā cauſam. Neque enim poſſum⁹ purè & abſolutè noſtra poſtulata cōſequi,ſed oportet nos ita præparare,vt ſimus digni qui poſtulata cōſequamur,& quę noſtra ſunt cōferre, & ita accedere. Nō ſufficit enim ſola natura orationis. Nā Iudæi quoq; orabant, & audiebāt: Si multiplicaueritis preces,nō exaudiam vos. Et quid miraris ſi Iudæi non exaudiebātur,cū etiā Hieremias pro eis orās,reprehēditur, & ſemel & bis audit: Ne ora pro hoc populo, quoniā nō exaudiā te. Et quid miraris ſi Hieremias nō exauditur? Etiāſi Noe,inquit,etiāſi Iob ſteterint, filios & filias ſuas nō eripiēt. Hæc ergo cū ſciam⁹, nō ſolùm oremus,ſed cū precibus quoq; nos ita cōparem⁹,vt ſimus digni qui accipiam⁹,vt & præſentia & bona futura conſequamur. Quæ detur nobis omnib⁹ cōſequi gratia & clemētia dñi noſtri Ieſu Chriſti,cui gloria & potētia in ſæcula ſęculorū. Amē.

1. Cor. 2. — *Aequitas et iuſtitia pro clemētia & miſericordia* — *Mar. 14* — *Luc. 22.* — *Oratio ſine opere inutilis.* — *Eſa. 1* — *Hier. 7* — *Ezec. 14*

DE EO QVOD SCRIPTVM

eſt in eodem pſalmo, Non intres in iuſtitiam cum ſeruo tuo domine, quoniā non iuſtificabitur in cōſpectu tuo omnis viuens, Homilia incerto interprete.

IVdicia domini ſicut abyſſus multa. Altitudinem & profunditatem & latitudinem in Dei cogitatione quicū- *Pſal. 35.*

Eſa. 40 que attingere voluerit, antè deficit quã ꝓficit. Nã quis illi cõſiliarius fuit? aut quis illi primò dedit, & retribuetur ei? aut quis nouit mentẽ domini? Ergo quia abſcõdita ſunt à nobis pro nobis, quia ideo abſcõduntur, vt deſiderẽtur: dicamꝰ deo, ſicuti modo cãtauimꝰ, Ne intres in iudiciũ cum ſeruo tuo domine, quia non iuſtificabitur in cõſpectu tuo omnis viuẽs. Quis caſtũ ſe gloriatur habere cor, aut mun

Prou. 20 dum eſſe à peccatis? Hic modo erigũtur peccatores, & dicunt, Ecce Apoſtolꝰ dixit, q̧a nemo hominum poteſt caſtũ ſe dicere habere cor. Audi: & ꝙ audis, intellige. Noli ad tuum ſenſum vel ad tua facta deducere teſtimonia recta. Quod dixit, Quis caſtũ ſe gloriatur? nõ dixit nõ eſſe caſtũ cor, ſed nõ gloriari de caſto corde: & mundũ à peccatis omnino hominẽ eſſe nõ poſſe, hoc poſſum acquieſcere: q̧a ſunt lenia peccata, per q̃ leuia, vt omñe quotidiana purgẽtur. Et ſi fortè etiã ipſa purgẽtur, ne in illis veteraſcamꝰ ſaltem de pręteritis illis primę ætatis, pueritatis, pubertatis, adoleſcentiæ peccatis quis ſe dicit eſſe mundum. Ergo quia de præteritis ſeu per ignorantiam, ſeu per ætatẽ infœlicem, calidã, inordinatam, cæcam, offendit deum: nemo ergo glorietur mundũ ſe eſſe à peccatis, etſi proficiens elongauerit à peccatis. Ergo mens Chriſtiana cùm proficit in id quod propoſuit, maximè ſecundũ deum, nõ debet gloriari, & tamẽ gloriari debet nõ in ſe, ſed in dño.

1.*Cor.*1 Nam ſic dixit Apoſtolus: Qui gloriatur, in domino glorietur. Ergo de meritis ſuis nihil aſsignare ſibi decet, niſi peccata, quæ ſunt propria noſtra: cæterũ virtutes & actio purgata, cælitus datur hoĩbus, donatur à deo: quia omne

*Iac.*1 donum optimũ, & lumen perfectum deſurſum eſt deſcendens à patre luminum. Ergo dicamus, Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo domine, quoniam non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. In vita iſta tentationis videmus quod nolumus: audimus quod nolumus: loquimur quomodo nolumus: ambulamus vbi nolumus: totum ad quod nolumus, venimus. Sed tamen in id quod nolumus, cum victoria peruenimus ad quod nolumus. Pugnãdum eſt ergo in omnibus malis ſuggeſtionibus, luctandum eſt cum deſideriis: negandę ſunt carni voluptates ſuæ, vt ſeipſa ſubdat homini interiori, id eſt animę, vt ſit pax in do-

micilio cordis. Et iam fratres excutite pigritiam, feruete in ſpiritu ſancto. Inflāmamini vt in luce ambuletis, ne tenebræ vos cōprehendāt. Nolite gloriari in vobiſmetipſis, reddite debita. Quæ ſunt iſta debita? Nemini quicquā debeatis, niſi vt inuicē diligatis. Hoc ergo debetis debitum reddere: Eſtote quòd nō fuiſtis, habete charitatē, inſerite manſuetudinē: cæterę virtutes ſubſequātur, vt ſit mens veſtra librata & mēſurata. Qui carni viuunt, deo placere nō poſſunt. Qui plus diligūt carnē ſuā, quàm creatorē carnis ſuæ, malè viuunt. Viuite cū Deo, ambulate cū Deo, obtēperate Deo. Seruite domino in timore, & exultate ei cū tremore. Apprehēdite diſciplinā, nequando iraſcatur dominus & pereatis de via iuſta. Quāta eſt vita noſtra infœlix, miſera, quæ quotidie ad nō eſſe tēdit, maximè quia dies exitus noſtri occultat⁹ eſt à nobis. Nō eſt omniū naſci, creſcere, & ſeneſcere. Sed ideo occultātur dies noſtri, vt viuamus cauti ſoliciti, Ne ſubitò occurrat mors incerta, & pręoccupāt peccata, & perueniatur ad pœnā, tēpus eſt curationis, tēpus eſt correptionis, & recipiēdæ ſalutis. Nullus ſedeat nō curatus, nullus remaneat vulnerat⁹. Si dolēt facinora, currite ad medicū: ſi agnoſcitis quæ feciſtis, celebrate confeſſionē. Erubeſcite de præteritis, vt dicatur vobis ab Apoſtolo, Quē enim fructū tūc habuiſtis, in quib⁹ nūc erubeſcitis? Finis peccatorū mors. Nos verò in nomine Chriſti liberati à peccato, ſerui autē facti deo, habem⁹ fructū noſtrū in ſanctificatione, finē verò vitam æternā. Beata vita, quæ ſic viuit, vt talē limitē inueniat: talem portū acquirat, talem ciuitatis ingrediatur portā, vt ibi iā nō peregrinus, ſed ciuis gaudeat. Ibi iam non pugnæ procedunt, & prælia, & bella, ſed tantummodo victoria cum palma recipitur. Hæc ciuitas tunc dabitur, quādo dicetur bonis, ſanctis, piis, immaculatis, caſtis: Intrate in gaudiū domini veſtri. Vox iſta, promiſſio iſta, cum prædicatur, nō vileſcat, non tepeſcat in fidelibus. Quomodo panis quotidie in oculis nouus efficitur eſurientibus, ſic promiſſiones dei nouæ ſint audiētibus. Dicite ergo, Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo domine, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuēs, Magna humilitas, magna ſapiētia, magna prudentia, vt ſciat viuēs ſic ſe poſſe viuere,

Ioan. 12 *Rom. 13.* *Ibidem. 8* *Pſal. 2.* *Vitæ humanæ miſeria.* *παραίνεσις.* *Rom. 6.* *Mat. 25* *Simile pulchrū.*

Prou.18. vt ſibi ſit accuſatus, & deo excuſat⁹. Quia iuſt⁹ in primordio ſermonis, ſui accuſator exiſtit: cum venerit aduerſarius, confundetur. Accuſate vos de præteritis facinoribus
Ioan.5.c. veſtris, ligitimè cōfitemini deo: & iam nolite peccare, ne quid vobis aliud contingat deterius. Cum vobis prędico, me compungo: cùm vos compūgo, & meipſum agnoſco, quia homines ſumus exigui & nulli. Non poſſumus gloriari in iſto quod quærimus adhuc eſſe: nec poſſum⁹ exal-
Iaco. 4. tari, ne perdamus quod videmur eſſe: quia ſuperbis deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.

IN PSALMVM CXLIII.

ψαλτύλως μοῦ. conſentiūt Hebr. & Chald.

B*Enedictus Domin⁹ Deus me⁹, qui docet manus meas ad preliū, & manus meas ad bellum.* Quid dicis? Deúſne docet bellare, pugnare, & acie confligere? Maximè quidē: non peccauerit quiſpiā, qui quæ in his paratur victoriā, ei adſcribit. Hoc enim ſibi vult illud, Qui docet manus meas, Hoc eſt, qui facit vt vincam hoſtes, vt trophæum erigam. Quando enim proſtrauit Goliath, ille fuit cauſa victorię, & quādo multa bella rectè geſsit, & trophæa erexit, & aliquot vrbes hoſtium vi cepit, is fuit in cauſa vt vinceret. Et
Pſal.23. ideo canens dicebat: Dominus fortis & potens, dominus potens in prętlio. Moſis quoque tempore multa fecit eiuſmodi. Verùm enimuero aliud quoq; bellúm hoc grauius, vbi nobis maximè ſurperno auxilio op⁹ eſt, quod geritur
Ephef.6. contra poteſtates aduerſarias. Quòd autē nos contra eas bellū geramus, audi Paulū dicentem: Non eſt nobis lucta aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principat⁹, aduerſus poteſtates, aduerſus principes tenebrarū mundi huius, & eo grauius, quòd ex alia natura eſt earum exercitus, & quæ ſub aſpectum nō cadit, & quòd non de rebus paruis agitur, ſed de ſalute & interitu. Nō poſſunt hîc
Bellū diaboli aduerſus homines. videri homines qui occidūtur, non poteſt præſciri nec locus, nec temp⁹, nō aliquid aliud eiuſmodi. Nā & domi, & in foro, & ludentes & in ocio nos inuadūt hæ phalāges. Quare oportet nos eſſe perpetuò munitos. Bellum enim hoc nullā nouit dilationē, nec vllas īducias: nō habet nec legatos, nec feciales, nec aliqd eiuſmodi, bellū enī nō indicitur, & ideo oportet ſe maximè vndiquaq; munire, & cōueniēti alimēto validū firmūq; reddere. Hui⁹ autē belli

cõmeatꝰ, & horũ militũ arma ſũt diuinarũ ſcripturarũ au
ditio. Ea q̃ nõ fruitur, fame perit: Dabo enim eis, inquit, *2. Cor. 10*
nõ famẽ panis, nec ſitim aquę, ſed famẽ audiẽdi verbi dñi. *Amos 8.*
Hic igitur, ſicut & in bellis ciuilibꝰ, ſuperno auxilio opus
eſt. Nõ ſeruatur enim, inquit, rex per multã potentiam, & *Pſal. 32.*
gigas non ſeruabitur in multitudine virium ſuarũ. Fallax
equꝰ ad ſalutẽ, in multitudine viriũ ſuarũ non ſeruabitur.
Multi itaq; hoſtes ſæpe fuderunt ac fugarunt, cum priùs γνώμη.
preces pręceſsiſſent, quàm aduerſariorũ phalãges perru-
piſſent. *Miſericordia mea, & refugium meum, ſuſceptor meus &*
liberator meus. Vides eũ rurſus rogare vt ſeruetur à clemen
tia. Imò verò hic etiam aliquid aliud ſignificat. Per hoc e
nim id oſtendit, & dicit: Ne eſſem quidẽ ipſa dignꝰ miſeri
cordia, niſi ipſe annuiſſet. Ipſe eſt ergo, inquit, mea miſe-
ricordia. Eã enim ex factis meis nõ ſum cõſecutꝰ. Nã & ſi
eſt miſericordia, nõ omnibꝰ tamẽ indiſcriminatim acci-
dit. Miſerebor enim, inquit, cuiꝰ miſertꝰ fuero, & miſera- *Rom. 9.*
bor quẽ fuero miſeratꝰ. Oportet ergo, ſi miſericordiã ſu- *Miſericor*
mus cõſecuturi, eiꝰ clemẽtiæ occaſionẽ è domo noſtra ꝓ- *diam dei*
ferre. Hic autẽ dicit ſe etiã hoc ipſum, ꝙ ſit miſericordiã *vt conſe-*
conſecutꝰ, ei accepto ferre. Vidiſti contritũ animũ, vidiſti *quamur.*
mentẽ memorẽ & gratã, & quomodo benigno & clemen
ti Deo vniuerſum adſcribit. *Suſceptor meus, & liberator meꝰ:*
protector meus, & in ipſo ſperaui. Spẽ in ipſum aſsiduè verſat
& circũagit, docens omnes nullis malis obrui, ſed vel in
mediis ærũnis eũ ſemper intueri, & ab eo pẽdere, nec vn-
quã deſperare, animóve cõcidere. Ipſe eſt enim ſuſceptor
& liberator meus. Vnde & ſi non in ipſis malorum princi-
piis me ſuſcipiat, defẽdat, & liberet, oportet bono eſſe ani
mo. Si ipſe enim eſt ſuſceptor ac defenſor, omnino libe-
rabit à malis. Tũc enim maximè ſpes eſt, quãdo iis quę vi
dentur nos deturbãtibꝰ in deſperationem: ea efficit vt de
futuro bene ſperemꝰ. *Qui ſubdit populũ meũ ſub me.* Sic rectè
dixit. Nam hic quoque ſuperno auxilio opus eſt, vt qui di- *Subditos*
tioni ſubiecti ſunt, acquieſcant, & nec ſeditionem agitẽt, *vt in offi-*
nec inſurgant. Non ſolùm ergo in ſubiugandis inimicis, *cio conti-*
ſed etiam in ſuis ſubiiciendis & in officio continendis ſu- *neas, dei*
perno nobis auxilio opus eſt. Nam hoc quoque magnum *auxilio o-*
eſt ſuos bene regere, nec minus eſt quàm ſuos inimicos *pus eſt.*

vincere. Multi quidem certè ſæpenumero trophæa in bel lis erexerūt: ĩ pace autē cęſi ſunt, cùm eorū quib⁹ pręerāt, habenas nō rectè poſſent moderari. Nō ergo in regni po-
Collatio. teſtate ſitum eſt vt caſtra ſubiiciantur, ſed in Dei auxilio. Quemadmodū autem ab eo procedunt victoriæ de hoſtibus: ita etiā ſuorū obedientia. *Domine quid eſt homo quòd innotuiſti ei? aut filius hominis, quòd reputas eū?* Alius, quid homo, & cognoſces ipſum? Ali⁹, Quòd agnoſcis ipſum. Magnū ergo quempiā eſſe oportet, qui eſt Deū cognitur⁹, vel potius qui eſt ab ipſo cognoſcendus, nō autem ſolùm, ſed e-
γνώσθης tiā illū cui Deus voluerit innoteſcere. Et ideo optimè di-
αὐτῷ. xerūt ſeptuaginta illud, *Innotuiſti ei*: Oſtendentes nos non eū inueniſſe, ſed ipſum nobis fuiſſe inuentū. Non dixit enim: Quid eſt homo quòd eū cognouiſti, ſed, quid eſt homo, ꝙ cognitus es ab ipſo? Et ideo Paulus hoc ſúſq; déque
1. Cor. 13. aſsiduè verſat dicens: Tūc autem agnoſcā ſicut & agnitus
Ioan. 15. ſum. Porrò autem ipſe quoq; Chriſt⁹: Nō vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Iā verò alibi quoque Paulus. Siquis au-
1. Cor. 8. tem diligit Deū, is cognitus eſt ab eo. Et ideo aſsiduè ſeipſum ſúſq; déq; dicit vocatū, oſtendens ſe non acceſsiſſe,
Phil. 3. ſed prius vocatum fuiſſe. Ita etiam dicit alibi, Perſequor autem, ſi etiam comprehendam, propter quod & cōprehenſus ſum. Nō dixit, cōprehendi, ſed, cōprehenſus ſum. Quomodo autem dicit hic, Quid eſt homo? Atqui alius
Hebr. 7. dicit, Magna res homo, & pretioſa res vir miſericors. Et
Prou. 7. alius, Ad imaginem Dei fecit ipſum, Sortitus eſt enim to
14. 21. tius creaturæ præfecturā. Sunt autem nonnulli, quib⁹ ne dignus quidem erat mundus. Sed illa ꝗdem de virtute, &
Gen. 9. quando homines ſunt eā oſtēſuri. Hoc autē, quid eſt ho-
Eccle. 17 mo, dictū eſt de natura. Magnáne eſt hominis natura? Ma
Hebr. 11. gna quidē, ſed ſi videris cognitionem qua digna fuit habita, lōgè eſt hac inferior. Audiant hæretici ſe hoc furore eſ
Hæretico ſe percitos, dū ſui modū excedūt. Extrema enim laborant
rum præ- inſcientia, dū dicūt ſe ea ſcire quæ ſunt eis ſuperiora. Po-
ſumptio. teſt enim eſſe ignoratio in cognitione, & in ignoratione
Ignoratio cognitio. Et ſi vis, hoc ipſum agitem⁹ in rebus ſenſilibus.
in cogni- Dic mihi enim, ſiquis dicat ſe poſſe mare metiri, & ſcire
tione, con- quot habeat cyathos: an nō eſt hic maximè ꝗ ignorat ꝗd
trà. ſit mare? Qui autē dicit ſe neſcire, ſed aſſerit numerū eius

eſſe infinitum: is eſt qui maximè cognouit quid ſit mare.
Quid ſiquis de Deo dixerit , Deũ vidi,& meis oculis ap-
prehendi,an nõ eſt is qui maximè Deũ nõ nouit,q̃ eũ qui
ſub aſpectũ non cadit,dicit eſſe aſpectabilem, & in addi-
tamento cognitionis eã quoq; q̃ haberi poteſt , eripit?Si-
quis autem dixerit eũ ſub viſum non cadere,& neminem
eũ videre poſſe,is eſt qui ſcit maximè.Quid autẽ ſiquis di *Exod. 33*
xerit eũ comprehendi non poſſe,aliꝰ verò comprehendi: *Ioan. 1.*
an non eſt hic ꝗdẽ qui ignorat,ille verò ꝗ nouit?An non
vides Paulũ quoq; hac via ingredi,& dicere, Ex parte co-
gnoſcimꝰ,& ex parte ꝓphetamꝰ.Conſidera quot & quan *1.Cor. 13.*
ta facta ſunt vt diſceremꝰ,non q̃ ſit Dei ſubſtantia , ſed ꝙ
ſit Deus. Hoc ergo Paulꝰ quoq; dicit.Credere enim opor- *Hebr. 11.*
tet,inquit,accedentem ad Deũ,ꝙ eſt. Eũ vniuerſa prædi- *Sapien. 13*
cat creatura.Ex magnitudine enim,inquit,& pulchritudi *Deum eſſe*
ne creaturarũ conuenienter conſideratur opifex.Ipſa ho *vt didice-*
minis conſtitutio,honores qui à Deo dati ſunt,ſupplicia, *rimus.*
beneficia,varia in eo regendo cõſilia,q̃ prædicta ſunt per
ꝓphetas diuerſa miracula.Poſt hæc venit ipſe vnigenitꝰ,
& admirabilem illam & ſtupendam peregit œconomiã,
& tamen ſunt nonnulli,qui quod manifeſtum eſt,nondũ
didicerunt:& tu dicis te poſſe ꝓpria ratione comprehen-
dere quánam is ſit ſubſtantia?Deũ ergo,inquit , ignoras? *Subſtãtia*
Abſit,ſed eum quidem eſſe ſcio,ſcio eſſe clementem,bo- *dei nobis*
num,& miſericordem , prouidentem, & omnium curam *ignota.*
gerentem,& quæcunq; alia dixerunt ſcripturę:Quidnam
ſit autem ſubſtantia Dei,nõ noui. Adam quoq; putauit ſe *Geneſ. 3.*
poſſe plꝰ inuenire,perſuaſus à diabolo, & id etiam quod
habuit,perdidit.Quòd his quoque euenit,dum ducuntur
humanis rationibꝰ,& non audiunt Dominum dare ſapiẽ *Eccle. 1.*
tiam,& à facie eiꝰ ſcientiam, & intelligentiam.Non au-
diunt Paulum dicentem, Per ſpiritum reuelauit nobis & *1.Cor. 2.*
rationes expellentem.Rationes,inq̃t,deponentes & om
nem altitudinem quæ erigitur aduerſus ſcientiam dei.Et *2.Cor.10*
aliꝰ ſapiens,Rationes hominum timidę,& labiles inuen- *Sap. 9.*
tiones eorum.Quid eſt homo ꝙ innotuiſti ei?Mente agi-
ta infinitam illam magnitudinem.Imò verò ne cùm eam
quidem dico,loquor pro Dei dignitate:ſed neſcio quomo
do loquar.Neq; enim ſi magnitudinem in Deo dicamus,

propriè loquimur. Sed quoniã nõ poſſumus aliter loqui: iis verbis quibus licuit, vſus ſum. Nã cũ eũ quoque voco altiſſimum, nõ eũ loco circũſcribo: ſed eius naturæ altitudinẽ & maieſtatẽ, quæ vbique diffuſa eſt, & oĩa peruadit, oſtẽdo. Et ideo dicit, Quid eſt homo, ꝙ innotuiſti ei? Propterea enim eũ quoque fecit humilẽ, & magna ei largitus eſt, ne extolleretur, cũ vt ſe moderatè gerit, magnã neceſſitatem afferat naturę vilitas. *Aut filius hominis ꝙ reputas eũ?* Vidiſti quãta ſit dei naturæ maieſtas. *Homo vanitati ſimilis factus eſt.* Alius autẽ interpres, Vanitati dixit vapori. Nihil autem ſignificat aliud vanitati q̃ eũ eſſe caducũ, momentaneũ, & interitui obnoxiũ. In hoc loco tractatur de corpore. Et ideo dicebat Abraham, Ego autem terra & cinis. Eſaias autẽ, Omnis caro fœnũ, & gloria eius quaſi flos fœni. Quid eſt autẽ, Vanitati ſimilis fact⁹ eſt? Nihilo, inquit: Rerum enim humanarũ nihil eſt firmũ, nec ſtabile, ſed omnia tranſeunt & prætercurrunt. *Dies eius ſicut vmbra prætereunt.* Hoc eſt, Ne quãdo quidẽ adſunt, vllã vim habent, ſed celeriter auolant. Id autẽ cõſidera in rebus ipſis, eos apud te cogitans qui ſunt authoritate præditi, qui magiſtratus gerunt, qui in carcerẽ cõiiciunt, & flagris cædunt. Quid ij enim ab vmbra differunt, non ſolũ tẽpore mortis, ſed etiã ante mortẽ? Quãdo enĩ magiſtratus depoſuerint, illa omnia omnino pereũt, & procul recedunt. Res autẽ veræ ſunt poſtq̃ hinc exceſſerimus: vera tũc reddetur ratio, vera erunt ſupplicia: & bona ſimiliter, & iudex eſt qui minime falli poteſt. Quæ autẽ hic fiũt, ſunt ſimilia pueris ludentibus. Qui enim hodie iudicat, die craſtino iudicatur: denſæq; & frequentes ſunt rerũ mutationes, & inæquales tranſitus. *Domine inclina cælos tuos, & deſcende. Tange montes, & fumigabunt.* Alius, cũ inclinaſti cælos tuos, & deſcendiſti, & tetigiſti mõtes, fumigauerũt. Et quęnã eſt hęc verborum conſequẽtia? Magna certè, & quæ valde cohæret prioribus. Quoniã enim de vilitate humana locutus eſt, & oſtendit q̃ ſit natura nihili: hic rurſus refrenat ac reprimit tumidorũ arrogantiã per ea quæ ſubiũxit, hoc propemodum dicens: Oportebat quidẽ ipſos ex ſeipſis perſpicere naturæ vilitatẽ, & nõ ſibi placere, magnóſq; ſpiritus ſumere: ſed quoniã nolunt, ex tuis factis oſtende ad quan

Vanitas.

Gen. 18.

Eſa. 40.

γνώμη.

Eccle. 3.

Magiſtratuum vanitas.

tam humilitatē res eorū redierint. Domine inclina cęlos tuos,& deſcende. Hoc dicit,non ꝙ deus deſcendat. Quomodo enim deſcēderet,qui vbique præſens eſt? ſed vt per huiuſmodi humanas dictiones, craſsiores auditores terreat:de his humano more loquitur. Nam cōtrectatio etſi magnū quid eſſe videtur, multò certè eſt dei dignitate inferius. Nō opus enim habet deus contrectatione,vt montes ſuffumiget,imò verò ne nutu quidē, ſed cōſilio tantū & voluntate. Poſtq̃ ergo dixit de vilitate hominis, dicit etiam de dei potētia, quoad eius poteſt fieri ab homine. Nā hęc quoq; longè abſunt ab illa maieſtate. *Fulgura coruſcationem,& diſſipabis eos:emitte ſagittas tuas,& conturbabis eos.* Fulgur hic & ſagittas, nō dicit hoc fulgur, nec has ſagittas,ſed ita vocat ſupplicia,ex iis quæ iā nota ſunt,perſuadens contēptori,& ei qui eſt piger ac negligens,tremere, reuereri,& ſe inclinare ac ſubmittere. Si enim fulgur ferri nō poteſt,licet minimè mittatur ad ſuppliciū:ſi ſuā puniendi poteſtatē voluerit mouere, quis eā ſuſtinebit? Dei autē ſagittæ ſunt peſtes,& fames, & fulgura, & multiplicia ſuppliciorū genera. *Emitte manū tuā de alto.eripe me,& libera me de aquis multis, & de manu filiorū alienorū.* Nō ſolùm enim ad puniendū,ſed etiā ad conſeruandū parata eſt dei potentia. Manū autē hîc vocat opem,auxiliū: & ideo nō dixit,Extende,ſed emitte, hoc ſignificans. Quòd ſi etiam alicubi dicit,extende,idē rurſus ſignificat. Aquas autem, inſolentē hoſtiū irruptionē,& cōfuſam,& quæ magno im petu fertur. Quòd enim de aquis non loquatur, oſtendit quod ſubiungitur:De manu enim,inquit,filiorū alienorū. Alienos autē filios mihi videtur hîc dicere,eos qui à veritate ſunt alieni. Quēadmodū enim fideles & neceſsitudine coniunctos exiſtimamus vt fratres:ita etiā alienos,infideles: & hac maximè ratione, alienū à nobis neceſsitudine cōiuncto diſcernimus. Is enim mihi eſt propinquus & neceſsitudine cōiunctus, qui eundē ſibi quē ego patrē aſſcribit,& eſt eiuſdē mēſæ particeps , potius q̃ is qui eſt mihi genere proximus.eſt enim hæc perfectior lex cognationis, quēadmodū etiā quæ ex cōtrariis fit alienatio, eſt apertior & euidentior ea quæ fit ex genere. Ne hoc ergo reſpexeris,ꝙ ſub eodē cælo ſumus,& in eodē orbe terra-

Deſcenſus & tactus dei.

Fulgur dei.

Sagitta dei.

Manus.

Aquæ.

Alieni filij qui ſunt.

Propīqui tas ſpiritualis.

rum habitamus. Aliã enim cõmunionẽ quæro, quæ cælos ſuperat. Illic noſtra eſt cõuerſatio & vita. Vita eñ noſtra, inquit, abſcõſa eſt cũ Chriſto in deo. Neque enim terram habitamus, ſed cõmigrauimus in ſupernam metropolim. Aliam verã lucẽ habemus, aliã patriã, & ciues alios & cognatos. Et ideo dicebat Paulus, Nõ eſtis vtiq; hoſpites & inquilini, ſed cõciues ſãctorũ. Quomodo ergo dixit Chriſtus Samaritanũ eſſe proximum, etſi multũ inter eos eſſet interiectũ interuallũ? At nõ eſt, ſi ſpectetur naturæ ratio. Quando ergo beneficio afficere oportuerit, ſit oĩs homo tibi propinquus: quando autẽ de veritate agetur: agnoſce quiſnã ſit propinquus, & quiſnã alienus. Etiam ſi habeas fratrem eodẽ patre & eadẽ matre natũ, & in lege veritatis tecum nõ cõmunicauerit, ſit tibi quouis Scytha barbarior. Siue autẽ ſit Scytha, ſiue Sauromata, dogmata autem plenè & perfectè ſciuerit, & id quod tu, crediderit, eò qui eodem vtero eſt editus, ſit tibi propinquior & magis neceſſarius: & ea ratione barbarũ ab eo qui nõ eſt eiuſmodi diſcernamus, non ex lingua nec ex genere, ſed ex anima & mentis ſententia. Ita enim maximè homo eſt, quando plenè & perfectè tenet dogmata, & vitam agit quæ ſapiẽtiæ ſtudio cõueniat. Sed videam⁹ deinceps quomodo hos deſcripſit alienos propheta quoq; dicens: *Quorũ os locutũ eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.* Vidiſti quoſnã dicat alienos, eos qui viuunt in ſcelere, eos qui amãt iniquitatem, eos qui ſtulta loquũtur, eos qui nihil dicunt vtile. Agnoſce ergo alienos, ab ore, à factis: quemadmodum Chriſtus quoq; dicit, A fructibus eorum cognoſcetis eos. Sicut enim in caſtris multa dantur ſigna & ſymbola, vt ſiquãdo noctu prçliari cõtigerit, vel ſublatus puluis, vt nox videatur effecerit, vel aliqua alia confuſio & perturbatio euenerit, ne ſocium ſuũ aſpiciat tanq̃ hoſtem, & hoſtem tanq̃ ſociũ: ita etiã ſigna dat nobis hic propheta: per quæ poteris diſcernere propinquum & alienum, vtpote ex iis quæ loquitur: Quorũ os locutum eſt vanitatẽ, & dextera eorum dextera iniquitatis. Nũc eſt enim bellũ, & pugna, & prælium nocturnũ crudeliſsimum, dæmonibus ferientibus, deſideriis inſidiantibus, & rationibus inſurgẽtibus. Sunt etiam inter eos qui ſunt myſteriis initiati, ſua ſigna

Col. 3. *Epheſ. 2.* *Luc. 10.* *Alieni qui.* *Mat. 7.* *Cõfirmat ſimili.* *Epheſ. 6.* *1. Pet. 5.* *Rom. 7.* *Gala. 6.*

& ſymbola:& ſi dubitantes ſcire volumus an quis ſit prophanus,an myſteriis initiatus,ea rogãtes,diſcamus: *Dextera eorum dextera iniquitatis.* Quid igitur poſsit hoc eſſe grauius,quando quæ data eſt nobis ad auxiliũ, eam ad inſidias cõuertimus? Ideo enim habem⁹ dexteras,vt & nobis ipſis & aliis iniuria affectis opẽ feramus,vt ſcelera de medio tollamus, vt iis quib⁹ vis & damnũ affertur, ſimus portus & refugiũ. Quomodo ergo eis venia dabitur, qui his armis vtuntur non ad ſalutẽ,ſed ad aliorum perniciẽ? *Deus canticũ nouum cantabo tibi.* Quænã eſt hæc cõſequẽtia? Maxima quoque hic eſt. Quoniam enim dixit, Emitte manum tuã, & eripe me,& diſperge ipſos: profitetur ſe quoq; ei daturum remunerationẽ auxilij, ex qua nihil quidẽ cõmodi accipiat cui datur,ſed quę ei qui illã offert,plurimũ affert emolumenti. Quænam autẽ ea eſt? Deus, canticum nouum cantabo tibi. Si autẽ hoc eſt paruũ, collatum cum magnitudine beneficij: atqui dedit id quod habuit. Nam nos quoque à pauperibus, & qui nihil poſsident, nihil aliud requirimus, q̃ laudẽ,& gratum animũ,& accepti memorem beneficij. Sed nos quidem vt euadam⁹ clariores: deus autem, non ꝙ opus habeat, ſed vt eos qui canunt, efficiat clariores,& ea ratione eos rurſus beneficio afficiat. *In pſalterio decachordo pſallã tibi.* Hoc eſt, Agam tibi gratias. Sed tunc quidẽ erant inſtrumenta per quæ cantica emittebant, nunc autẽ pro inſtrumẽtis poſſumus vti corpore. Poſſumus enim per oculos canere, non autẽ per linguã tantùm:& per manus & per pedes, & per aures. Quando enim vnumquodque eorum ea facit quæ deo gloriam & honorem afferunt, vtpote quando oculus non impudicè reſpexerit: quãdo manus nõ ad rapinã ſed ad eleemoſynã ſe extenderint: quãdo ad pſalmos & auditiones ſpiritales ſuſcipiẽdas aures paratæ fuerint: quãdo pedes ad eccleſiã cucurrerint: quando cor nõ dolos ſtruit, ſed charitate ſcatet, fiunt pſalteriũ & cithara mẽbra corporis,& canũt nouum canticum, nõ verbis ſolis, ſed etiã rebus ipſis. *Qui das ſalutem regibus.* Neque enim caſtra, & multitudo militum, nec ſatellites, cuſtodéſq; corporis, ſed dei auxilium conſueuit ſeruare. *Qui redimis Dauid ſeruum tuum.* Non dixit autem, Qui redimiſti: ſed, Qui redimis: oſtendens perpetuã

Proximis noſtris auxilio eſſe debemus.

De⁹ cur à nobis laudari velit
Iob 22.
Act. 17.

Membra noſtra vt dei laudes canant.

τῷ λυτρωμένῳ.

Qui redimit.

eius prouidentiā. Deinde rurſus petit ea quæ prius petierat, aſsiduè rogans & ſupplicans vt liberetur ab improbis hominibus, ſic dicens: *De gladio maligno eripe me. Et erue me de manu filiorum alienorum: Quorū os locutū eſt vanitatē: & dextera eorū dextera iniquitatis. Quorū filij ſicut nouellæ plantationes in iuuentute ſua.* Deſcribit hîc proſperitates mundanas & diuitias: & ponit id quod eſt primū, habere filios florentes, & iuueniliter exultantes, eóſq; vtriuſque ſexus. ſubiunxit ergo: *Filiæ eorum cōpoſitæ, circumornatæ vt ſimilitudo tēpli.* Vnà cum iuuentute multū luxū oſtendit, & vittas earū, & mundum muliebrē deſcribit, & quæ quidē oriuntur ex magna proſperitate. Deinde quod videtur eſſe ſecundū, fortaſſe autē nūc eſt primū, diuitias rurſus deſcribit, dicēs, *Promptuaria eorū plena, eructantia ex hoc in illud.* Quid eſt, Eructantia ex hoc in illud? Anguſta. Promptuaria, inquit, nō poſſunt capere diuitias. *Oues eorū fœtoſæ, abundantes in egreſsibus ſuis, boues eorū craſſæ.* Hæc quoque nō videbatur parua fœlicitas. Apud antiquos enim in his cōſiſtebant diuitiæ, in armentis, gregibus, & ſeminibus, prius q̄ inuenta eſſet quæ nunc eſt inertia & mollities. *Nō eſt ruina maceriæ, neque trāſitus.* Hoc eſt, In agris colēdis magna adhibebatur, cura diligentia, & ſtudiū, cū fructus luxuriarent, ſepes ſtarent, vinea vndique eſſet cōſita & munita. *Neque clamor in plateis eorū.* Alius, In atriis eorū. Aliud genus proſperitatis, quod non accidit omnibus diuitiis, nēpe pax, trāquillitas, & ſecuritas, nullus qui paret inſidias, nullus qui bellū gerat, ſed nec tumultus vllus, nec perturbatio. *Beatū dixerant populum, cui hæc ſunt. Beatus populus, cuius dominus deus eius.* Vidiſti viri virtutē. Poſtq̄ omnē virtutē adduxit, & eam verbis perſecutus eſt, & deinde vulgi de ea re ſententiā attulit, ex his nihil ei humani accidit, nec eos eſſe beatos exiſtimat qui hæc poſsident, ſed his omnibus prætermiſsis, ad verum theſaurū ſuā extendit beatitudinē. Alij, inquit, eos qui hæc habent, beatos eſſe dixerunt: Ego autē beatū exiſtimo populū, cuius eſt dominus deus eius: hoc vno oſtendens omnem fœlicitatē, omnes bonorū copias, oēs opes. Illa enim præterfluunt & prætereunt, hæc verò beatitudo manet perpetuò, cū pro ouibus, & filiis, & bobus, & ſæpe, & vinea, dei ſit beatitudo futura & diuitiæ, & ſecuritas, &

Proſperitates mundanæ.

Filios habere, pſperū apud mūdanos.

Gen. 3.
Iob 1.

Eſa. 40.
1. Pet. 1.
Eccle. 31.
Luc. 1.
ἀμαράντους.

murus

murus inexpugnabilis. Cũ ea ergo auditis, nullo eorum perturbemini:ſed vmbras prætercurrẽtes, veritatẽ apprehendite. Prius enim dixit hoīem aſſimilatũ eſſe vanitati, & dies eius tanq̃ vmbrã pręterire. Si videris ergo aliquos his hominib⁹ affluentes, in ſcelere vitã agere: etiã ſi vniuerſus terrarũ orbis eos beatos iudicet, tu eos eſſe infœlices & miſeros exiſtima. Eos autẽ qui ſe deo dedicarunt, fœlices & beatos reputa. Nos autẽ oẽs eas ſemper diuitias quæramus, & hanc beatitudinẽ: vt & præſentia bona & futura cõſequamur gratia & mĩa dñi noſtri Ieſu Chriſti: cui gloria & potentia in ſecula ſeculorum, Amen. παράιν εσις.

IN PSALMVM CXLIIII.

E*xaltabo te deus meus rex, & benedicã nomini tuo in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.* Hic pſalmus eſt diligẽtiſsime attendendus. Hic eſt enim qui habet hæc verba, quæ qui ſunt myſteriis initiati, aſsiduè concinunt: Oculi omnium in te ſperant, & tu das cibũ eorũ in tẽpore opportuno. Qui enim filius factus eſt, & mẽſa ſpiritali fruitur, meritò patrẽ gloria & honore affecerit. Filius enim, inquit, glorificat patrẽ, & ſeruus dñm ſuũ timebit. Factus es filius, & mẽſa ſpirituali frueris, comedens carnẽ & ſanguinẽ eius qui te regenerauit: refer gratiã pro tanto beneficio, & eum qui hæc præbuit, gloria & honore affice: & verba legens, cõpone mentẽ ad ea quæ dicuntur, & cũ dicis, Exaltabo te deus meus, rex meus, oſtende magnã familiaritatẽ & cõiunctionem, vt de te etiã dicat deus, ſicut & de Abraham, Iſaac, & Iacob, Ego ſum deus Abrahã, deus Iſaac, & deus Iacob. Si dicas enim deus me⁹ & rex meus, ne voce dicas tantùm, ſed hanc etiã oſtendas charitatẽ, ipſe quoque hęc de te dicet, Seruus meus & famulus meus. quod etiam de Moſe dictum eſt, Et benedicam nomini tuo in ſeculũ, & in ſeculum ſeculi. Vidiſti quomodo oſtendit vitæ futuræ procœmia. Benedictionẽ autẽ hic oſtendit, nõ quę fit per verba, ſed quę per res ipſas. Ita ergo exaltatur deus, ita benedicitur. Ita etiã iubemur dicere in precatione: Sanctificetur nomen tuũ, hoc eſt, glorificetur. *Per ſingulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuũ in ſeculũ, & in ſeculũ ſeculi.* Alius, In æuũ, perpetuò. Hoc eſt in primis pii animi, à reb⁹ quæ ad victum pertinent, liberatũ ſe, hymnis & laudibus

Mala 1.
Attende. Zuingliané.
Rex me⁹ iuxta 70
Exod. 3.
Ioſ. 1.
Benedictio p res ipſas.
Mat. 6.
Chald. in ſecula ſeculorum.

dedicare. Turpe enim fuerit, vt homo qui eſt cōpos ratio nis, & oībus q̄ videtur pſtantior, ſit creatura in dei laudi bꝰ inferior: nō ſolùm autē turpe, verū etiā abſurdū. Quo modo autem non abſurdū? ſiquidem ipſa quotidie atque adeò ſingulis horis emittit dño glorificationē. Cęli enim,
Pſal. 18. inquit, enarrant gloriam dei, & opera manuū eiꝰ annunciat firmamentū. Dies diei eructat verbū, & nox nocti indicat ſcientiā. Sol, & luna, & varius aſtrorū chorus, & pul cherrimus ordo cæterorū oīm, ſuum p̄dicat opificē. Qui eſt ergo his oībus pſtantior, ſi hoc nō faciat, ſed etiam ſua vita deum q eum creauit, maledictis īpetat, qūo erit is di
Hō cur factus. gnus vlla venia, aut quámnam poterit afferre ſui defenſionem, cū qui ideò factꝰ eſt, vt deo placeat, & regnum fu
Col. 1. turum cōſequatur, eius qdē nullam ducat rationē, ſed cu-
1. *Theſ.* 2. ris eorum quæ ad hanc vitā pertinent, rebúſq; mundanis ſe implicet? At hic nō talis, ſed per totam vitam offert deo laudes, nō ſolū verbis, ſed rebus ipſis. Deo enī multa de-
Gen. 1. bemus, ꝙ & cū nō eſſemus fecerit, & ꝙ tales creauerit, &
Sap. 6. 12 factos regit & cōtinet, & ꝙ quotidie tam priuatim q̄ cō-
Mat. 6. muniter prouidet, noſtríq; curam gerit, ídq; clàm & apertè, nobíſq; & ſcientibus & neſcientibus. Quid.n. dixerit
Dei ī nos bñficia. quiſpiam, ea q̄ ſub aſpectū cadunt, q̄ propter nos fecit, ꝙ ipſa p̄bent miniſterium, corporis cōpoſitionē, aīæ nobilitatem, quotidianam eius œconomiā & adminiſtrationē, per miracula, per leges, per ſupplicia, variam, & q̄ cōprehendi nō pōt eius prouidentiā, bonorū oīm ſummam, ꝙ
Rom. 8. ne filio quidem ſua pepercit ꝓpter nos, q̄ iā data ſunt per baptiſmum, per ſacramenta, q̄ danda ſunt bona illa ineffa bilia, regnū, reſurrectionē, hæreditatē plenam omni beatitudine. Siqs.n. vnumquodq; eorum enumeret, & incidet in ineffabile pelagus beneficiorum, & videbit quot noībꝰ ſit deo obnoxius. Nō ſolū aūt propter hæc, ſed etiā ꝓpter maieſtatem eius gloriæ, propter ſubſtantiam ab omni interitu alienam. Nam etiam propter eā debetur ei à nobis gloria & benedictio, & perpetua gratiarū actio, cultus & miniſterium. Hoc ipſum ergo propheta quoq; ſignificās, dicebat: *Magnus dn̄s, & laudabilis nimis: & magnitudinis eius non eſt finis.* Quoniam enim dixit, Benedicam, & laudabo,
1. *Tim.* 6. oſtendit eum nō egere noſtris laudib. nec bn̄dictionibus, nec eius gloriæ aliquid accedere à laudib. eorum qui mi-

niſtrant. Eius.n.ſubſtantia, quæ eſt ab interitu aliena, & nullius indiga, nullo eget alio. Qui aũt ipſum laudãt, ipſi euadunt clariores. Nõ ſolùm autem propter hoc, ſed etiã propter excellentem eius gloriam debetur ei à nobis laudatio, & ideo hoc ſignificans, dixit, Magnus dñs, & laudabilis nimis. Hoc eſt, Nullius indigens. Quid eſt, Laudabilis? Dignus q laudib. encomiis, & hymnis celebretur. Nõ eſt autem ſolũ laudabilis, ſed valde laudabilis: & ideo hoc adiecit: Cùm autem q̃ ſit laudabilis, verbis non poſſet exprimere, ſubiũxit, Et magnitudinis eius nõ eſt finis. Quod quidam alius interpres dixit, Inuentio. Quod autẽ dicit, eſt eiuſmodi: Quoniam magnum habes dñm, ſis quoq; tu excelſus, & te explica à rebus q̃ ad hanc vitam pertinent. Sume ſpiritus qui ſuperent pſentium rerũ humilitatẽ, nõ vt ſis elato aĩo & inſolens, ſed magno & excelſo animo. Aliud.n. arrogantia aut inſolentia, & aliud magnitudo animi. Eſt.n arrogans, q propter res paruas ſe iactat & gloriatur, & cõſeruos deſpicit. Alto verò eſt aĩo, q mente eſt humilis, & pręſentis vitæ vmbras nihil eſſe exiſtimat. Vbi nunc ſunt qui dicunt ſe deũ ita noſſe, ſicut ipſe ſeipſum nouit? Audiant prophetam dicentẽ, Magnitudinis eius non eſt finis. & erubeſcant. *Generatio & generatio laudabit opera tua.* Quod facere conſueuit, hic quoque facit. Quando enim laudauit eius magnitudinem, & gloriam: venit etiam ad eius oſtendenda opera. Hoc ipſum hic quoq; facit, & dicit: Generatio & generatio laudabit opera tua, oſtẽdẽs magnitudinem eius ex operib. Hoc eſt, Nõ vno ſolùm tẽpore facta ſunt & prætererunt, neq; in duobus aut tribus annis, ſed per vniuerſum præſens ſeculum extenduntur, ita vt vnaquæq; generatio eius opera cõtempletur. Hoc eſt enim, generatio & generatio. Et quæ eſt, inqt, & quæ ſequitur, & q̃ poſt illam futura eſt, & q̃ rurſus poſt eam, & vnaquæq; earum q̃ ſequuntur, & rurſus creatura quæ hoc omni tẽpore ſimiliter extenditur, nẽpe cælũ, terra, mare, aër, lacus, fontes, fluuij, ſemina, plantæ, herbæ, & q̃ ex eis capiuntur beneficia, naturę curſus qui nunq̃ interrũpitur, imbres, & temporum viciſsitudines cõſtanti & certo ordine aſsiduè pcedẽtes, nox, dies, ſol, luna, aſtra, alia oĩa, & quæ præter hęc quotidie fiunt & priuatim & communi-

Heb. inquiſitio inuentio Chald. finis.

Arrogãs. Alto aĩo qui ſit.

Opera dei, eius prouidẽtiam laudantia.

ter ad corrigēdū & beneficio afficiendū vniuerſum gen⁹
hominū, q̄ aſsiduè Iudæis eueniebant miracula, ſigna ꝓ-
uidentia in frugū prouentib⁹, ꝓuidētia in victoria aduer-
ſus hoſtes, prouidentia q̄ eſt in aliis oībus, qualia fuerunt
in aduentu Chriſti, qualia tēpore apoſtolorū, qualia tem-
pore perſecutionum, q̄ quidē fuerūt antiq̄s lōgè plura &
maiora, qualia etiā nr̄a hac gn̄atione. Nullū eſt em̄ tēpus,
quod etiam præter hæc cōmunia nō ferat ſignū ei⁹ proui-
dentiæ. *Et potentiā tuā pronunciabunt.* Et per beneficia, inq̄t,
& ſupplicia. Nō ceſſat em̄ omni ratione deus omni tēpo-
Hebr. de- re noſtræ naturæ proſpicere. *Magnificentiā gloriæ ſanctitatis*
corem glo- *tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt.* Alius, Pulchritudi-
riæ lau- nem laudis tuæ, & verba mirabiliū tuorū narrabo. Poſtq̄
dis tuæ. dixit potentiā, oſtēdit etiā eā potentiā eſſe inſignē & exi-
miam. Neq; em̄ leuiter & temere, neq; qualiacunq; fecit,
ſed oīa tam admirabilia & tā incredibilia perpetuò fecit
pluſq̄ capere poſſet humana natura operans, vt q̄ fiāt, ſint
plena miraculo & gloria. Cōſidera ergo q̄ in Ægypto, q̄
in Palæſtina facta ſunt, tēpore Abrahæ, Iſaac & Ioſeph.
Rurſus q̄ in Ægypto tēpore Moſis, q̄ in ſolitudine, q̄ poſt
exitum. Rurſus q̄ in captiuitate, q̄ ſub Nabuchodonoſor,
quæ in fornace, q̄ in leonib⁹, q̄ in reditu, quę in prophetis.
Hæc enim omnia ꝑdicabant ei⁹ q fecit, virtutē, gloriā, ma
ieſtatem, afferentia magnū ſtuporē & admirationem. *Et*
virtutem terribiliū tuorū dicent, & magnitudinē tuam narrabūt.
Per hæc oſtendit eſſe perfectam ei⁹ potentiā & ad bene-
faciēdum, & ad puniendū, & omnia q̄ enumerata ſunt, v-
trunq; cōplecti. Hoc autē poteſt videri nō ſolùm in iis q̄
tunc euenerunt, ſed etiam in creaturis, & vtriuſq; benefi-
cij multa eſſe inſtrumenta, vtpote rerum quidem terribi-
liū fulgura, tonitrua, fulmina, turbines, peſtes, niues, grā-
ἐρυσίβην. dinem, robiginē, gelu, incēdia, inundationes: porro autē
in reptilibus dracones, ſcorpios, ſerpētes. In volucrib⁹ au
tem, locuſtā, cyniphem, & in iis q̄ ſunt abiecta vt vilia, cy-
Peſtifera nomyiam, erucā: q̄ ipſa quoq; ſunt prouidentiæ, & q̄ homi
ac noxia, nes cōuertant, à ſocordia liberent, à ꝓfundo ſomno exci-
etiam dei tent, à veterno ad vigilantiā traducant. Nō ſolùm autē in
ſunt pro- his, ſed etiam in cōtrariis eſt virtus ei⁹ perfecta. Et ideo
uidentiæ. cùm nos hæc vellet docere, poſtq̄ dixit, Virtutē terribiliū

tuorum dicent, ſubiunxit, *Memoriã abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt.* Alius, Bonitatis. *Et iuſtitia tua exultabunt.* Quod alius dixit interpres, Et miſericordias tuas laudabũt. Nos autem quemadmodũ terribilia enũmerauimus: ita etiam neceſſe eſt dicamus eorum cõtraria, vtpote in iis quæ videntur, & quæ circa nos ſunt annuas tẽporum viciſsitudines, dies, hortos, prata, flores varios, aquam dulcem & potabilem, cõmoda quæ capiuntur ex imbrib⁹, terræ partus, varios flores, diuerſas arbores, ſuaues ventos, ſolarem radium, lunarem lampadẽ, variũ aſtrorũ chorum, quietam & tranquillam noctem. Et in brutis, oues & boues, & capras: & in feris, capreas, ceruos, lepores, & alia plurima: & in volucribus, aues canoras. Quin etiam in ipſis operibus videri poteſt nõ ſolùm puniens, ſed lõgè etiam amplius beneficio afficiens q̃ puniẽs. Et illa quidẽ facit territoris gratia: & ſi ea aliquando reuera intentauerit, id facit propter eos q ſunt adeò ſenſus expertes, vt metu non corrigantur. In his aũt eſt munificus & ſplendid⁹, híſque reipſa afficit nõ ſolùm dignos, ſed etiã indignos. Varians ergo noſtram ſalutem, aliquando qdẽ hæc, aliquando verò illa facit, & hæc quidem ſæpius q̃ illa, quoniam hæc ſola vult. Propterea enim gehennam minatus eſt, nõ vt eam infligeret, ſed ne infligeret: & illam quidẽ parauit diabolo. Ite enim, inqt, in ignem, q paratus eſt diabolo. Regnũ autem hominib⁹, oſtendens ſe nolle hominem intrudere in gehennam. *Miſericors & miſerator dominus, patiens & multum miſericors. Suauis dñs vniuerſis, & miſerationes eius ſuper oĩa opera eius.* Vides prophetam immorari his melioribus, & prolixiori vti oratione. Nouit enim dei opes in his maximè cõſiſtere. Neq; enim licuiſſet cõſeruari, niſi magna fuiſſet ei⁹ clementia: nõ licuiſſet manere, niſi ei⁹ magnam eſſemus experti bonitatem. Et ideo dicebat: Ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & in tuis peccatis te defendi. Miſerator & miſericors dñs. Vide qũo oſtendit ineffabilẽ eius clementiam. Nõ ſolùm enim miſeretur eorũ q peccant, ſed etiam aliud oſtendit nõ paruũ gen⁹ clementiæ, nempe lenitatem & patientiam, vt veniant ad pœnitẽtiam, & cum eius clementia à ſuo quoq; cõſeruentur ſtudio & diligentia, & ex ſuis factis fiduciam habeant. Nõ eſt autẽ ſo-

Heb. multæ bonitatis tuæ: idẽ & Chald.

Beneficia magis de⁹ nobis affert q̃ ſupplicia.

Gehenna terror.

Mat. 10.

Mat. 25.

Eſa. 43.

lummodo miſericors,ſed etiam multũ miſericors, oſtendens hanc multitudinẽ nõ poſſe menſura cõprehendi,ſed omnem ſuperare rationem. Sed tamen per ea q̃ deinceps conſequuntur,quoad eius fieri potuit,oſtendit, cùm ſubiunxit & dixit: Suauis dñs vniuerſis,& miſerationes eius ſuper oĩa opera eius. Quid eſt,Vniuerſis? Etiam peccatoribus,inquit,& iis qui viuunt ſceleratè. Nõ ſolùm enim iuſti,& ij qui ſe rectè & ex virtute gerunt, aut qui ducuntur pœnitentia:ſed etiam oẽs,per ea quæ patiuntur, eius miſericordiam prædicant & bonitatem. Et ſiquis me roget, cuínam fuit bonus,dicam: Nõ Abel ſoli,ſed etiam Caïn. Non ſoli Noë & eius liberis, ſed iis etiam quos illa inundatio obruit. Quæcunq;.n. facit, procedunt à miſericordia & clementia. Et vt ſcias quõ ſit in omnes bonus & clemens,illud hinc conſidera. Quantæ fuit quæſo benignitatis,illum fratricidam,& qui cædẽ eiuſmodi fecerat,& qui dei leges cõculcauerat,tradere ſupplicio, quod admonitio eſt potius q̃ pœna? vt & per lõgitudinẽ temporis illum expiaret à peccato quod cõmiſerat,& alios doceret & caſtigaret per ea q̃ ille patiebatur. Quãtæ erat,quæſo,benignitatis,eos q grauiſsima & nefanda quæq; perpetrabãt tẽpore diluuij,& nec minis,nec rationib. nec vllo alio correcti fuerant,à ſcelere cohibere, & cõi naturæ debito vti pro medicamento,& leuiſsimũ mortis genus, nempe per aquam,infligere? Illud autem,Vniuerſis,non in his ſolùm cernitur,ſed etiam in oĩbus quæ videntur, in aĩalibus, in brutis. Quinetiam ſi qs ad ipſos angelos aſcenderit & archangelos,videbit plurimũ benignitatis,& multã m ĩam: quod ipſe quoq; aĩaduertens,ſubiunxit, *Confiteātur tibi dñe omnia opera tua,& ſancti tui benedicant tibi.* Hoc eſt,Gratias tibi agant,laudes emittant,& quib. ſermonis decus datum eſt,& quæ vocem non habent. Etenim vnumquodq; eorũ quæ voce carent,ita factum eſt, vt per ſuam naturam benedictionem emittant, quanuis muta ſint,per hoĩes q ea vident,& iis fruuntur. Et illa quidẽ per ſuam ſubſtantiam, hoĩes autem per vitæ ſuæ inſtitutionem,& per actionem. Et ideo id ſignificat per hoc quod ſubiungit,dicẽs: Sancti tui benedicant tibi. Sanctos autẽ hîc vocat, qui dei iuſſa implent,ad quos peccatis & ſcelerib. nullus datur aditus.

Bonitas dei in oẽs.

Gen. 4. 8.

Cain punitio, ex benignitate dei.

Mortis genus leuiſſimum, p aquam.

Dan. 8.

Mulieres vt deũ benedicant.

Sancti.

Gloriã regni tui dicẽt. Quid eſt, Gloriã dicẽt? Quòd nulla re indigeas, ꝙ ſis benign⁹ & clemẽs, ꝙ cũ iis quib⁹ preces, nulla ex parte egeas, tantã oſtẽdas in eos prouidẽtiam, ꝙ ad tuã lucẽ accedi nequeat, ꝙ ſit ſubſtãtia tua ineffabilis, & quæ cõprehendi nequeat. *Et potentiã tuã loquẽtur.* Hoc eſt, vires canẽt inſuperabiles. Nõ ꝙ tibi op⁹ ſit his hymnis & laudibus: Sed & propter ipſos qui dicũt, & vt alios doceant, & laudum faciant participes. *Vt notã faciãt filiis hominũ potentiam tuam, & gloriam magnificẽtiæ regni tui.* Per hoc oſtẽdit eum laudes admittere, vt alij eius cognoſcant potentiam. Magna eſt ergo potentia, magna gloria, magnũ decus atq; adeò ineffabile, quod non ſolùm omnẽ ſuperat rationẽ, ſed etiam vincit omnẽ mentẽ. Sed cum tãtum ſit & tam ineffabile, opus habet iis qui id doceant, propter multorũ ignorantiã. Nã ſol quoq; eſt ſydus longè clariſſimũ, & tamẽ qui oculis laborãt, eius lucẽ nõ vident: Ita etiã dei prouidẽtia eſt quidẽ quouis ſole clarior, ſed quibus peruerſa eſt ratio, & quibus obſtructæ ſunt aures, magna diligentia opus habent, vt mens eorũ aperiatur. De his ergo doctrina eſt eorum auribus perpetuò infundẽda. Deinde quoniã dixit regni gloriã & magnificentiam, & cũ non ſatis eam explicaſſet, præteriit: rurſus repetit, & quantum ei cõceditur, dicit quid ſit gloria, ſubiungens, *Regnum tuũ, regnũ omniũ ſæculorũ.* Non præſentium, inquit, ſolùm, ſed eorũ etiam qui veniũt, eſt enim interminatum, & infinitum, & quod ſolùm habet æternitatẽ. *Et dominatio tua in omnem generationẽ & generationẽ.* Ex hoc vide eam nullũ habere finem. Per vniuerſum orbem terræ, per omnia ſæcula, per omnia tempora eſt extẽſa. *Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.* Poſtquã dixit regnum eſſe infinitum, ſtabile, firmũ, & immobile, dicit etiam quã ſint eius verba firma & illabefactabilia Illud enim, Fidelis, eſt firmus & verus. Si eſt autem fidelis, erũt omnino, quę ab eo dicta ſunt. Quemadmodũ autem eius regnũ eſt immobile, & fine caret: ita etiã eius verba ſunt firma & ſtabilia. Neque ergo illud vnquã interrumpitur: nec hæc vnquã excidunt. Si autẽ non excidunt, oportet ipſas res omnino cõſequi. Quòd ſi etiã alicubi dixit aliquid quod nõ factũ eſt, id ipſum quoque eius veritatem indicat. Finem

Iob 11 · *1. Tim. 1* · *Coloſ. 3* · *Eſa. 64* · *1. Cor. 2* · *Dan. 3.* · *Luc. 1* · *Fidelis.* · *Hier. 8*

enim loquar ſuper gẽtes & regna, vt diruã & eradicẽ: & ſi pœnitentiã egerint de vitio, ego quoque agam pœniten tiã de iis q̃ locut⁹ ſum vt facerẽ eis. Et de bonis ſimiliter. Bona diſſerã, inquit: & ſi mutati fuerint, ego quoq; muta- bo ea quæ dicta ſunt. Et ſanct⁹ in omnibus operibus ſuis.

Sanctus. ὑποςηρί-ζει. firmat, ſuſtẽtat.

Quid eſt ſctũs? Rect⁹, purus, mund⁹, ab omni reprehẽſio- ne alien⁹, q̃ nullã vlli omnino præbet anſã. *Alleuat domin⁹ oẽs qui corruũt, & erigit oẽs eliſos.* Poſtq̃ de regno dixit id eſſe infinitũ, de verbis ea eſſe vera de factis ea nõ poſſe reprę- hẽdi: & de gloria & de magnificentia: dicit rurſus de cle- mentia id quoq;, eſſe maximã regni ſui gloriã, ꝙ nõ ſtan tes ſolũ contineat, ſed etiam q̃ ſunt caſuri, non permittat vt id accidat, & q̃ iacent erigat, & quod eſt magis admira bile, non huic aut illi, ſed omnib⁹ id faciat, ſeu ſint ſerui, ſeu pauperes, ſeu obſcuri, ſeu inſignes. Eſt eñ omnium do minus, & nec eos q̃ iacent prętercurrit: nec eos q̃ labant deſpicit. Hoc facit communiter in vniuerſa natura, hoc etiam facit in vnoquoq;. Quòd ſi q̃ ex iis q̃ iacent non ſur gũt, non in cauſa eſt q̃ vult erigere: ſed qui nolũt ſurgere. Nam Iudam quoq;, cùm cecidiſſet, voluit erigere: & vt ſur geret, nihil non fecit, ſed ille noluit. Dauid certè cum ceci diſſet, erexit, & firmum validúmq; reddidit. Petrũ, cum eſ ſet caſur⁹, retinuit. Audi aũt quomodo, Simon, Simon in- quit, ecce expetiuit vos ſatanas cribrare tanq̃ triticum, & ego rogaui ꝓ te, ne deficeret fides tua. Deinde dicit aliud quoq; gen⁹ beneficij. Eſt eñ varia & multiplex ei⁹ cura & prouidentia. *Oculi oĩm in te ſperant domine: & tu das eſcã illorũ in tẽpore opportuno.* Vidiſti quomodo oſtenderit eum eſſe bo num omnib⁹, & miſerationes ei⁹ eſſe ſuper omnia opera ei⁹, quemadmodum dictum eſt in Euangeliis: Qui ſolem ſuum oriri facit ſuper malos & bonos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Hoc hic etiam ſignificat, cũ dicit, *Et tu das eſcã illorũ in tẽpore opportuno.* Neq; enim imbres terra, & aër: ſed ei⁹ iuſſ⁹ ſolet fruct⁹ ꝓducere. Illud aũt, In tempore oppor tuno, hoc ſignificat. Omnia ſunt certis definita tẽporib⁹, & diuerſis viciſſitudinibus omnia producuntur. Hoc eñ maximè oſtẽdit eius ſapientiã, ꝙ non omnia ſimul & eo- dem tempore, ſed per totũ annum alimenta, diuidat, vt & quieſcat agricola, & quę gignũtur, non intereant. Illud et

Act. 10
Galat. 3
Rom. 11
Mat. 26.
Luc. 22
Ioan. 13
2. Reg 12
Luc. 22
Matt. 5
viciſſitudines tẽporum ad quid.

go, In tempore opportuno, vel id ſignificat quod antè di-
xim⁹, fuiſſe ſingula ſuis diſpertita temporib⁹: vel eũ dare
cibum iis q indigent, & laborant inopia. Et quomodo di-
xit, inquies, Oculi omniũ in te ſperant? Atqui multi ſunt q
dicũt ea quę ſunt, eſſe caſu, vt ij q ſunt impij. Dicit hic ip *Caſu mun*
ſi⁹ rei naturam, quemadmodũ etiã alibi, quando dicit, Pul *dus nõ ſtat*
lis coruorũ inuocantib⁹ ipſum, etiam ſi ſint animantia ra- *Pſal. 146*
tionis expertia. Et ruſ⁹. Catuli leonũ rugientes vt rapiãt *Pſal. 103*
& quęrant à deo eſcam ſibi. Atqui hi quoq; ſunt à ratione
alieni, nec ipſi quærũt. Sed hic quoq; dicit rei naturã, nec
ex illorũ animi inſtituto, ſed ex eorũ quę fiunt natura hoc
dicendũ eſt. *Aperis tu manũ tuã, & imples oẽ animal bẽdictio-*
ne. Manum dicit operationem, & ſuppeditatricem faculta *Benedi-*
tem: per omnia te docẽs, vt ſcias non in elementis, ſed in *ctione, eu-*
dei ꝓuidentia eſſe ſitas fructuũ generationes. Vel etiam *δοκίας, bo*
oſtendens facilitatem, dicit illud, Aperis tu manũ tuam. *na volun*
Quoniam eñ q tunc erant, principali cauſa relicta ado- *tate.*
rabant aërem & ſolem, & exiſtimabant ea eſſe illa quę fru
ctus prębebãt: extollens eos ad ſupernũ principiũ, & eo-
rũ authorem & dñm, hęc frequenter adducit, oſtẽdens ex
illius manu id eſt ex illius cura & ꝓuidentia omnia bona
fluere. Bona aũt voluntate implere hic dicit, quoniam im *Manus*
plet vnumquodq; animal voluntate ei placente. Non eñ *dei.*
dat abſolutè alimentũ, ſed prout eſt vnicuiq; vtile, pro v-
niuſcuiuſq; deſiderio, quantum ad eum explendum ſatis
eſt. Hoc eſt aũt quod dicit: Et brutis, & hominibus atq; a-
deò omnib⁹ das, vt eſt vnicuiq; gratũ, vt eſt cordi vnicuiq;
nec das ſolùm, ſed etiã imples, ita vt nihil deſit. *Iuſtus domi*
nus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Vias *Via dei.*
hic dicit eius œconomiã, prouidentiã, curationẽ, per quã
omnia finxit ac conſtituit. Omnia, inquit, opera eius ſunt
encomia plena miraculis, q̃ nemini ꝑbent vllã anſam re-
prehẽdẽdi, & ſi nõnulli furiãt, & rabie agitẽtur. Opera er
go eius talia ſunt natura, vt fulgeãt, vt reſplendeãt, vt eius
qui fecit, curã, prouidentiam, clementiam, iuſtitiam, ſan-
ctitatem annũcient. *Propè eſt dominus omnibus inuocãtibus eũ,*
omnibus inuocãtibus eũ in veritate. Ecce etiam aliam prouidẽ
tię partem, q̃ eſt caput bonorũ. Poſtq̃ eñ dixit q̃ ſunt cõ-
munia, & q̃ data ſunt etiam infidelibus, vtpote alimenta
& imbres: dicit etiam q̃ priuatim fidelibus data ſũt. Quę

nam autem ea ſunt?Propè eos eſſe,hoc eſt,defendere,cu
rã gerere,amplùs eis prouidere,eſſe eis beneuolũ, beni-
Quòd cō- gnũ,& propriũ,& bona eis magis reuelare. *Voluntatem ti-*
modæ affli *mentiũ ſe faciet,& deprecationẽ eorũ exaudiet, & ſaluos faciet eos.*
ctiones. Atqui dicit quiſpia,Volebat Paulꝰ angelũ ſatanę ab eo re
cedere,hoc eſt,tẽtationes,afflictiones,inſidias,& nõ fecit
Imò verò fecit. Poſtq̃ eñ cognouit ſe petere minimè cõ-
ducibilia,vt rurſus vellet & vehemẽter vellet,à dei proce
debat officio. Et ideo dicebat: Mihi placeo in infirmitati-
bus,in afflictionibus,in perſecutionibus. Si aũt priùs vo-
lebat cõtraria,volebat ꝓpter inſcientiã. Poſtq̃ aũt deum
hoc velle didicit,ipſe deinceps lubẽter acquieſcit: Neque
eñ alia eſt dei volũtas,& alia eorũ qui ipſum timent:& ſi
ipſi quoq; aliqua volũt vt hoĩes,poſtea corrigũtur. *Cuſtodit*
dominus omnes diligentes ſe:& omnes peccatores diſperdet. Hæc
quoq; eſt nõ parua pars prouidẽtiæ,cõſeruare,munire ac
Peccatores protegere,ſuã præbere prouidentiã. Peccatores aũt dicit
qui. eos qui laborãt morbo immedicabili,eos qui nolũt corri-
gi. Quòd ſi etiã aliquos eorũ qui ipſũ diligũt,ſinit in mor-
Geneſ. 4 tẽ incidere,hæ quoq; ſunt partes cuſtodiẽtis. Quod in A-
bel quoq; accidit. Etſi enim eorũ corpora interierint,ani-
1. *Cor* 15 mo tamẽ clariores euaſerũt: recipiẽt aũt etiã corpora in-
teritui nõ obnoxia. Poſtq̃ ergo dixit ſpecies eius prouidẽ
tiæ,quantũ ab eo dici poterãt,cõmunes, priuatas,& quæ
ſunt ſanctorũ,præcipue eorũ qui labãt,curam eorũ qui ia
cent,prouidentiã,patientiã,peccatorũ correctionẽ, ſan-
ctorũ cuſtodiã: laude rurſus cõcludit orationẽ, & vniuer-
ſum orbẽ terrę vocat ad laudis cõmunionem: *Laudationem*
dñi loquetur os meũ. Et benedicat omnis caro nomini ſancto eius in
ſæculũ & in ſæculũ ſæculi. Vides quomodo ex bona affectio-
ne nõ eos ſolos vocat qui beneficio afficiũtur: ſed eos etiã
qui puniuntur. nã hoc quoq; eſt eiꝰ prouidẽtiæ. Nõ homi-
nes ſolùm,ſed etiã bruta,& elemẽta, & omnia inſenſilia,
omnia enim eiꝰ bonitate plena ſunt. Nec nos ergo inter-
mittamus eum & verbis & factis aſſiduè laudare , qui eſt
adeò bonus,adeò benignus, & clemẽs,& vbiq; ſuam ex-
tendit beneficentiam: vt & bona præſentia & futura con-
ſequamur, gratia & clementia domini noſtri Ieſu Chri-
ſti,cui gloria & potẽtia in ſæcula ſæculorum. Amen.

L*Auda aīa mea dominū Laudabo dominū in vita mea. Pſal-
lā Deo meo quādiu fuero.* Vnde deſiit, illic rurſus incipit,
nēpe à laudatione. Hoc enim nō parum expurgat animū. *Mat.5*
Laudē autē dicit, vt dico aſſiduè, quæ fit factis: quod etiā
dicit Chriſt⁹: Luceat lux veſtra corā hominibus, vt videāt
bona veſtra opera, & glorificēt patrē veſtrū qui eſt in cæ-
lis. Et rurſus Paul⁹: Glorificate deū in corpore veſtro, & in *1. Cor.6*
ſpiritu veſtro. & quēadmodum dixit in præcedēti pſalmo,
Quotidie laudabo te: ita hic etiā, Pſallā deo meo quandiu
fuero. Deinde cū vellet rurſus habere hoīes eius laudis ſo
cios, incidit in narrationē ei⁹ benignitatis & clemētię, de
ſiderio incēſus & inflāmat⁹, vniuerſum orbē terræ percur
rēs, oēs hoīes in ſuum chorū cogēs. Hoc eſt eñ maxima
laus, maxima dei gloria, quādo multos reqrit futuros ei⁹
ſalutis participes. *Nolite cōfidere in principibus, in filiis hominū
in quibus non eſt ſalus.* Alius, Qui nō poteſt ſeruare. Audiāt
hoc cōſiliū & hāc admonitionē, qui fixis oculis & ore hiā
ti intuentur admirātes præfecturas humanas, & magiſtra
tus, qui ſunt corrupti, & in quos mox cadit interit⁹. Quid *Pſal.36*
eſt autem: In quibus nō eſt ſal⁹? Ne propria quidem ſalus *Eccl.10*
eſt in eorum poteſtate, nec ſe poſſunt defendere. Si enim *Pſal.36*
mors aduenerit, iacebunt magis muti quàm lapides. Hoc *Eccl.20.*
enim eſt quod infert dicēs, *Exibit ſpiritus eius, & reuertetur
in terram ſuam. In illa die peribūt omnes cogitationes eius.* Alius,
Propoſita eius. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi, Qui ſeip-
ſum nō poteſt defendere, quomodo eripiet alios. Nihil eſt
enim æquè infirmū & imbecillū, vt ea ſpes. Id autem oſtē
dit ipſa rerum natura. Et ideo Paulus de ſpe in deum diſſe
rens, dicebat, Spes autem pudore non afficit. At non ita ſe *Rom.5*
habent res humanæ: ſed ſunt vmbra imbecilliores. Ne mi
hi enim dixeris, Eſt princeps. Princeps enim nō eſt quoli- *Magiſtra*
bet homine plebio ſuperior, eſt enim eidem incertitudini *tuū eleua*
obnoxi⁹, atq; adeò ſiquid dicendū eſt admirabile, propter *tio.*
hoc ipſum maximè non eſt fidendum, quod ſit princeps: *Principa*
ſunt enim ſummopere lubrici & periculoſi hi principatus, *tuū lubri*
& ſi nullus ei caſus accidat, eſt ad iram procliuis, & pote *citas.*
ſtate in ingrati animi crimine & beneficiorū obliuione
abutitur, vt rationem non redditurus eorum quæ accepit

ab initio: & ſi grat⁹ fuerit, & memor beneficij, eo facilior eſſe poterit ei⁹ caſus q̃ priuatorũ, quo eſt plurib⁹ & maioribus inſidiis obnoxi⁹: & eo facilius capi & expugnari poterit, quò plures habet inſidiatores. Quid enim ſibi volũt ſatellites, & corporis cuſtodes? Quid verò multa pręſidia? Quomodo ergo, qui in ciuitate quæ bonis legib⁹ & inſtitutis regitur, nõ eſt de corpore ſecurus, ſed in ea verſatur tanquã in mediis hoſtib⁹, cui tot oſtendũtur certamina & pericula, alios ſeruare poterit? Qui cũ ſit pax, timet iis acerbius qui ĩ bello verſantur: quomodo poterit aliũ in tuto collocare, & liberare à periculis? Multis certe qui poterãt per ſe ſecurè viuere, hoc exitij cauſa fuit, ꝙ talibus confiderint: & cũ illi cecidiſſent, hi quoq; vnà ſunt deturbati. Multis autẽ cuſtodes fuere ꝓditores. His tamẽ omnibus prætermiſsis, quoniã multi euaſerũt, id ponit Propheta de quo dubitari nõ poteſt, nẽpe mortẽ. Etſi enim omnia tibi rectè ſucceſſerint, & ſi ſit, inquit, beneuol⁹, gratóq; & memori animo, & ſit gratiã relatur⁹, in mediis ꝓmiſſis vita finita, te in vana ſpe dimiſit, propterea ꝙ vita ad exequẽdũ promiſſum nõ ſuffecerit. Quãdo ergo ne vita quidẽ ei ſufficit ad implendũ promiſſum, ſed ante euẽtũ vita eius interrũpitur, ad imbecillũ & inualidum confugis auxiliũ. An neſcitis hoc multis accidiſſe, & cũ cecidiſſet adiutor, defenſore nudatos, ex eo fuiſſe magis deiectos & afflictos? Quãquã quid dico eorũ ꝓmiſſa euaneſcere & interire, cũ ne ipſe quidẽ eorũ dominus & author maneat? Reuertetur enim, inquit, in terrã ſuã. Si ille autẽ periit, multo magis hæc quoq;. Et ideo ſubiunxit: Peribũt in die illa omnes cogitationes eius, oſtendens nõ ſolum ꝓmiſſa non eſſe effectũ ſortitura, ſed eũ etiã qui promittit, periturũ. Quid ergo deinceps facit? poſtquã à ſpe humana abduxit, oſtendit deinceps tutũ portum, & arcem inexpugnabilem, & cõſulit. Hic eſt enim optimus modus ſuaſionis, abducere ab imbecillis, & ad valida deducere: quæ vana ſunt deſtruere, & quæ vera ſtabilire: refellere q̃ decipiunt, & quæ iuuãt probare. *Beatus cuius deus Iacob adiutor eius, ſpes eius in domino deo ipſius.* Vidiſti copiã cõſilii & adhortationis. Quãdo autem dicit beatitudinem, dicit omnia bona, & oſtendit ſpei ſecuritatem. Poſtquã ergo bea-

Suadendi formula optima.

tum dixit eũ qui ſperat in ipſum, dicit deinceps potentiã adiutoris, oſtendens illum quidem eſſe hominem, hunc verò Deum: illum quidem interire, hunc verò permanere: nõ eum autẽ ſolum, ſed etiã eius opera. Et ideo ſic ſubiunxit: *Qui fecit cælum & terrã, mare & omnia quæ in eis ſunt.* Quòd ſi eius ſunt opera perennia, multo magis ipſe eſt & perennis & potens. Quòd autem talis ſit, oſtendunt ea q̃ ab eo facta ſunt, eius vires. Quid tũ autẽ ſi eſt & perẽnis, & potẽs: nõ vult autem? Multi enim ſtulti hæc dicunt. Sed vide quomodo hanc quoq; aufert ſuſpicionem. Cum enĩ dixiſſet: Qui fecit cælum & terrã, mare, & omnia q̃ in eis ſunt, ſubiunxit, *Qui cuſtodit veritatẽ in ſæculũ, facit iudiciũ iniuriã patientibus.* Quod autem dicit, eſt eiuſmodi, Hoc eſt eius munus, hoc eſt ei familiare, hoc eſt maximè Dei proprium, nõ deſpicere eos q̃bus fit iniuria, non eos contemptim præterire qui aut probri aut dãni aliquid accipiunt: manum prębere iis quibus tenduntur inſidiæ: ídq; in perpetuum. Et ideo dixit, In ſæculum, hoc ſignificans, Non hoc autem ſolum, ſed id etiam quod deinceps ſequitur. *Qui dat eſcã eſurientibus. Dominus ſoluit compeditos, dominus illuminat cæcos.* Alius, Sapientes reddit. *Dominus erigit eliſos.* ὀδόν. *Dominus diligit iuſtos. Dominus cuſtodit aduenas, pupillum & viduam ſuſcipiet: Et viam peccatorũ diſperdet.* Vidiſti quomodo oſtenderit eius ꝓuidentiam eſſe per omnia extenſam, & eius eſſe partes, expedire à calamitatibus, fami afferre remedium, liberare à vinculis: Sed hæc quidem poſſunt etiam aliqua ex parte homines: q̃ autem deinceps ſequuntur, non itidem. Quod enĩ in natura eſt mutilum & mancum, corrigit: eos qui ceciderunt erigit, inquit: eos qui virtute clari ſunt, laudat: eos qui non habent defenſores, cõſeruat: eos q orbitatẽ ac viduitatem ęgrè ferunt, conſolatur & recreat. Deinde qm̃ dixit, Diligit iuſtos, oſtendit eũ multis opem tuliſſe ꝓpter ſolam calamitatem. Quos enĩ nutrit, nutrit eò ꝙ eſuriant, quod quidem non eſt virtutis: & eos qui vincti ſunt, abſoluit ꝓpter vincula. Sed neque hoc eſt virtutis, ſed calamitatis. Quin etiam illuminat cęcos ꝓpter cæcitatem. Neq; hoc autem eſt rectè factorũ, verum calamitatis. Ita etiam eſſe aduenam pupillum, & viduam. Quòd ſi eos adiuuat qui ſunt in calamitatibus: *Eſa. 61.*

multo magis eos qui ſtudent virtuti. Cum ergo & poſsit, & velit, & ſint apud eum omnia perennia & perpetua, & virtutem ſuſcipiat, & miſereatur propter calamitates: cur nõ dimittis eum qui perit, eum q eſt imbecill⁹, qui eſt interitui & morti obnoxius, & cõfugis ad eũ qui eſt fortis & inexpugnabilis, qui nõ exprobrat calamitates, ſed eis affert remedium, qui omnia q̃ vult poteſt? Cõſidera autẽ extremum quàm accuratè dixerit. Non dixit eñ, Diſperdet peccatores, ſed viã ipſorum, hoc eſt, eorum actionẽ. Non eñ auerſatur naturã, ſed odio habet vitium. *Regnabit dominus in ſæcula, Deus tu⁹ Siõ in generationẽ & generationẽ.* Quòd autẽ regnat perpetuò, & in æternum permanet, minimè eſt dubitãdum: ſed & ſi hic nõ dederit remunerationẽ, eã ſeruat ad maiora. Nec ergo cõturbemur in tẽtationib⁹ ſi nõ eueſtigio ſequatur ſolutio: ſed dño permittam⁹ temp⁹ ſolutionis: nec ſiquid boni fecerim⁹, ſtatim petamus remunerationem, ſed ei⁹ voluntatẽ rurſus itidem expectemus. Quãdo eñ differt, remuneratur vberi⁹ & pleni⁹, & ĩ omnib⁹ gratias agam⁹, & eũ laudare pergam⁹. Ita eñ & p̃ſentem vitã agemus ſecuriſsimè, & conſequemur bona ineffabilia, gratia & miſericordia dñi noſtri Ieſu Chriſti. cui gloria & potentia cum principiĳ experte eius patre & viuifico ſpũ, nunc & ſemper & in ſæcula ſęculorũ. Amen.

Matt.11. Sap.12. Luc.1. Sap.14. Rom.1. γνώμη.

IN PSALMVM CXLVI.

LAudate dominũ quoniã bonus eſt pſalmus. Superius quidẽ in centeſimo quadrageſimo quarto pſalmo dixit. Magnus dominus & laudabilis valde, & multa illic de gloria diſſeruit. Hic autem oſtendit ꝙ ipſum etiam laudare, bonum ſit, & pſalmus ſit cauſa bonorum innumerabilium. Mentem enim à terra abducit, animúmque erigit & in altum euehit, leuéſque & ſublimes efficit. Et ideo dicit Paulus, Canentes & pſallentes in cordib⁹ veſtris. *Domino deo noſtro iocunda decoráque ſit laudatio.* Alius, Alleluia, quoniã bonum eſt canticum deo. Quid eſt, Deo noſtro iucunda ſit laudatio: Sit, inquit, accepta. Nõ ſatis eſt enim tãtummodo canere, vt ſit deo iucunda laudatio, ſed opus eſt & vita, & precatione & accurata attentione canentis. Mihi autem videtur hic pſalmus eſſe reuerſionis. Oſtendit autem id per hoc quod ſubiungit, dicens, *Aedificãs Hieruſalẽ*

Pſal. vis. Epheſ.5. Pſalmo dia vt deo placeat. Eccl.15. 1. Cor.14 Matt.15.

dominus, diſperſiones Iſrael congregabit. Etſi enim eos dimiſit Cyrus, non ex illius ſententia, ſed ex Dei ope totum hoc profectum eſt. Ali⁹ autem interpres, pro eo quod eſt, Ædificans, dixit ædificabit. Diſperſiones verò, expulſos. Quanam de cauſa? Quoniam non omnes ſimul reducti ſunt, ſed poſt reuerſionem paulatim coacti ſunt. *Qui ſanat cōtritos corde, & alligat cōtritiones eorū*. Ali⁹, Confracta ipſorum. Cum non haberet in vita ſua fiduciam, adducit rurſus calamitatem, & dei cōſuetudinem. Eſt enim eius munus, & hoc eſt eius proprium, eos qui ſunt deiecti & afflicti, cōſolari. quemadmodum quando dicit Paulus: Qui viuificat mortuos. Et rurſus: Qui vocat quę non ſunt, tanquam quę ſunt: dicens proprium eius munus. ita hic etiā, Qui ſanat contritos corde, dicit, oſtendens ꝙ etiam ſi indigni ſim⁹, quoniam opus eius ſumus, actionem ſuam & partes ſuas non relinquet, à ſua conſuetudine non recedet. Ita etiam Paulus, Sed qui cōſolatur humiles, nos conſolatus eſt. Et rurſus: Qui dat iis qui ſunt puſillo & abiecto animo, patientiam. Quinetiam hic ipſe quoq; Propheta alibi, Cor contritum & humiliatum deus non deſpiciet. Quando ergo volueris conſolationem aſſequi, redde teipſum humilem, animum tuum contere. Hoc ergo dixit de ei⁹ voluntate benignitate, & clemētia, ci⁹ ſcilicet eſſe munus, illos cōſolari qui ſunt in calamitatib⁹. Quod autem ſequitur, de potentia. *Qui numerat multitudinē ſtellarum*. Hoc eſt, qui nouit: Quoniam enim agebatur de diſperſa multitudine, & quæ tunc nuſquam apparebat, iure hoc exemplum in medium adduxit, per hoc oſtendens eum poſſe vel diſperſos cogere. Cōtritos enim ſolet erigere & cōſolari, & innumerabilem aſtrorum multitudinem nouit apprimè: ergo nos quoq;, quos pollicitus eſt eis futuros æquales, pleniſsimè reducet. *Et omnibus eis nomina vocās*. Alius, Omnibus nomina vocās. Ali⁹, Omnes eas nominatim vocabit. Exiſtimo hoc dictū eſſe de Iſraelitis, & idem dicere ꝓphetam, quod Eſaias quoq; poſtea, Ne timeas Iſrael, ex ſpeculis terrę vocaui te, & dixi, Filius me⁹ es. Quid eſt, oēs eos nominatim vocabit? Nullus, inquit, eorū peribit, ſed quēadmodum qui nominatim vocat: ita etiā ipſe omnes perfectè reducet. *Magnus Dominus noſter, & magna virtus eius*.

Diſperſiones expulſi.

Afflictos conſolari, dei proprium.

Rom. 4.
Ibidem.

2. Cor. 7.
2. Cor. 1.
Phil 1.
Pſal. 50.

παράδειγμα.

Phil. 3.
1. Ioan. 3.

Eſa. 43.

Quoniam rem dixit maximam, quòd tot hominũ millia per vniuerſum orbẽ terrę diſperſa ſit congregaturus, deinceps diſſerit de eius potentia, Iudæos qui valde conturbabãtur, vt crederent inducens. *Et ſapiẽtia eius nõ eſt numerus.* Ne quære ergo quomodo & quãnam ratione, eſt enim ei⁹ magnitudo infinita. Quocirca dixit etiam, magnitudinis
Pſal.144 ei⁹ non eſt numer⁹. Sed quemadmodũ infinita eſt magnitudo, ita etiã ſapientia. Et ideo cum dixiſſet, Magnus Dominus noſter, ſubiunxit: Et ſapiẽtiæ eius non eſt numer⁹. Quinetiã admirabilis eſt eius ſcientia, & ideo dicebat:
Pſal.138. Mirabilis facta eſt ſcientia tua à me. Potens facta eſt, nõ
Pſal.35. potero ad eam. Et ſunt eius iudicia rurſus inſcrutabilia: & ideo dicebat: Iudicia tua abyſſus multa. Cùm ſit ergo magnus, potẽs, & ſapiens, ne nimis curioſè inquiras quomodo hæc erunt. *Suſcipiens manſuetos Dominus, humilians autẽ peccatores vſque ad terram.* Ne dicerẽt aliqui inſipiẽtes, quid ad nos ſi perfectè nouit aſtra omnia? dicit etiam curam quã gerit hominum: Nõ dixit aũt, opem ferẽs manſuetis dñs: ſed quod eſt multo mai⁹, ſuſcipiens, tanquã de amanti patre loquẽs. Quid eſt aũt, ſuſcipiens? Recreans, ferens, baiulans. Vidiſti rurſus perfectã in vtroq; eorum potentiã, nempe in extollendis humilib⁹, & in deiiciendis deprimendíſq; arrogantib⁹. Non ſolùm autem humiliat, ſed etiã ſummopere humiliat. Hoc em̃ ſibi vult illud, Vſq; ad
ἐξάρξατε. terram. *Præcinite Domino in cõfeßione.* Ali⁹, Enumerate. Poſtquam dixit ꝑclara ei⁹ facta, rurſus eos ad hymnum vocat, dicens: Pręcinite Dño in confeſſione. Hoc eſt, in gratiarũ actione, cum magno ſtudio ac diligentia. *Pſallite deo noſtro in cithara.* Alius, per lyram. *Qui operit cælũ nubibus, & parat terræ pluuiã.* Ne quis autem planè ſenſus expers dicat, Et quid ad me cæleſtia? ſubiunxit ſtatim id quod opus eſt hominibus, oſtendens per id quod ſubiungit, cur cælum operiat nubibus. Propter te, inquit, vt tibi paret pluuiam. Plu-
Argumẽtum à minori. uia autem ꝓpter te, vt tibi fœnum ꝓducat. Vide autẽ ſapientiam. Dicit bona generalia q̃ dedit omnibus, ex redũdanti copia ora eorum obſtruens. Si em̃ infidelib⁹ fuit adeò munificus, vt vel nubes cogeret, & pluuiam moueret, & terram excitaret, multo magis vobis, qui appellati eſtis populus eius peculiaris. *Qui producit in montibus fœnũ*

&

& herbā ſeruituti hominū. Vide prouidētiæ amplitudinem, quādo nō ſolū in agris & cultis prædiis, ſed etiā in mōtib⁹ lautā dat menſam, nempe alimentum iumentorum quæ ad hominibus ſeruiendum facta ſunt. Et ideo ſubiungit, *Qui dat iumentis eſcā ipſorū, & pullis coruorū inuocantibus eum.* Alia rurſus dicit munificentia, vt qui non ſolū iumentis, quæ ſeruiūt hominibus, dat eſcā ipſorū, ſed etiā aliis brutis. Et pullis enim, inquit, coruorum inuocantibus eum. Si autem brutis, & brutis agreſtibus, & quæ hominib⁹ minime inſeruiūt, tanta adhibetur prouidentia: quanto magis hominib⁹, & hominibus qui eum hymnis & laudibus celebrant, quos etiam propterea vocauit populū peculiarē, & ſui portionem? Deinde quoniam erant imbecilli, & inermes, & nudati omnibus, ne ex eo conturbarentur: vide quomodo hanc quoq; eorū corrigit imbecillitatem, dicens, *Non in fortitudine equi voluntatem habebit, neque in tibiis viri beneplacitum erit ei. Beneplacitum eſt domino ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.* Alius, Qui expectant miſericordiam eius. Si hæc, inquit, habeatis, metum ſcilicet, & perfectam in eum ſpem, attrahetis eius beneuolentiam: & cū attraxeritis, iis qui equos & arma habēt, eritis potētiores. Vnum eſt ergo quod quæritur, vt nō ægrè feratis, neque perturbemini, ſed expectetis eius miſericordiam: In hoc enim ſpes maximè cōſiſtit, vt etſi nō ſtatim acceperimus, minimè deſperemus, nec animū abiiciamus. Rectè autem dixit, In miſericordia eius. Neque enim habebāt in factis ſuis fiduciam. Sed tamen, inquit, & ſi vos facta deſtituerint, ſperetis autē in eius miſericordia, aſſequemini prouidentiā & ei⁹ auxiliū: quæ detur nobis omnib⁹ cōſequi gratia & clemētia Domini noſtri Ieſu Chriſti: cui gloria & potentia in ſæcula ſæculorū. Amen.

Dā. 7, 14. 26.

Populus dei peculaaris qui dictus.

ἐμφοβουμένοις, In timētib⁹, ἐπὶ καὶ ἔλεος. miſericordia.

IN CXLVII. PSALMVM.

L*Auda Hieruſalem Dominum, lauda Deum tuum Sion,* Non ad ciuitatem, ſed ad eos qui in illa habitāt, dirigit orationem: quod per totum librū facit, hoc quoque hic faciens. Aſsiduè autem hortatur & conſulit vt gratiarum actionem Deo pro beneficiis offerant, & neque in ædificiis, nec in validis propugnaculis, ſed in Dei prouidentia fiduciam habeāt. Hoc veluti priùs iacto & cōfirmato fun

damento,ſubiunxit,& dicit, *Quoniã cõfortauit ſeras portarũ tuarũ,benedixit filiis tuis in te.* Quid hoc eſt? In tuto collocauit,fecit inexpugnabilẽ. Benedixit filiis tuis. Hoc eſt,fecit creſcere in magnam multitudinem. Hoc vnũ eſt gen' beneficij. Alterũ verò eſt illud,In te. Hoc eſt autẽ quod dicit,Non diuiſos,nec diſperſos , ſed in te cõgregatos fecit creſcere. Deinde aliud quoq; oſtendens ꝓuidentiæ gen', dicit, *Qui poſuit fines tuos pacẽ.* Fieri enim poteſt vt & in tuto ſint,& muti ſint,& tamen bello vexẽtur. Sed ab his quoque inſidiis oſtendit eos eſſe liberos,quod ſic dixit,& indicauit non ſolùm ciuitatẽ eſſe libera àb inſidiatorib',ſed ipſos etiã fines. Vidiſti quot benificia receſet. Primũ qdẽ, & quod eſt omniũ maximum,ꝙ dixerit, Deum tuum. Per hoc enim verbum dicit hęc omnia,ꝙ te effecit familiarẽ, ꝙ te ſuum fecit hæredẽ, ꝙ cum ſit communis omniũ dominus,eſt præcipuè tuus:quod quidem eſt primum caput bonorũ. Secũdum autem,ꝙ ciuitatem in tuto collocauit. Tertium,ꝙ eos multiplicauit. Quartum,ꝙ à bellis & tumultibus liberauit non ſolum ciuitatem, ſed etiã vniuerſam gentem:ꝙ non vno tantũ,aut altero,aut tertio tempore hoc fecit,ſed id fecit perpetuò. Nõ dixit enim q poſuit,ſed qui ponit. Quòd ſi bella quandoq; euenerunt,nõ eò ꝙ ipſe eos relinqueret,ſed eò ꝙ ipſi reſilirent, factum eſt. Hoc enim fuit perpetuum eius munus,munire,in tuto collocare : vt ab omni bello & tumultu liberi eſſent, præſtare. Deinde aliud quoq; vnà cũ hoc dicit beneficiũ, nempe magnam anni fertilitatem , & bonum fructuum prouentum,rurſus hic ipſos docens,non terræ , nec aëris naturæ,ſed eius prouidentiæ omnia aſſcribere. Quodnã autem id eſt? Quod ſubiunxit,dicens, *Et adipe frumenti ſatiat te.* Vide non dixit abſolutè frumentum,ſed,adipe frumenti,magnam oſtendens proſperitatem. Adeps eñ frumenti,fructus florem & id quod eſt optimum ſignificat. Talia ſunt eñ dei dona,proba & florentia. Optimo ergo frumento eos hic dicit liberaliſſimè expleri. Hoc enim ſignificans,non dixit qui dat,ſed qui ſatiat. *Qui emittit eloquium ſuum terræ.* Quod facere conſueuit,vt a priuatis ad communia,& à communib' rurſus ad priuata transferat orationem,hoc hic quoq; facit. Poſtquã enim dixit,Lau-

ὁ τιθεὶς, qui ponit.

Deut. 7.
Rom 8.
Rom. 10.

Terræ fertilitas dei prouidentiæ aſſcribenda.

Adeps frumenti.

da Deũ tuum, ne quis inſipiẽs exiſtimaret eum eſſe deum tantũ illorũ, oſtẽdit quomodo ſit vniuerſæ terræ communis, & per vniuerſum orbẽ terrę extenſa ſit ei⁹ ꝓuidentia, à priuatis ad id quod eſt cõmune deducens orationem, & ad generalem ꝓuidentiã. Et ideo cũ dixiſſet, ꝙ emittit eloquiũ ſuum terræ, ſubiunxit: *Velociter currit ſermo ei⁹*. Hoc autem dixit oſtendens eum nõ ſolum noſtræ regiõis, ſed vniuerſi orbis terrarum curã gerere. Eloquium autem hic dicit iuſſum, operationem qua ꝓuidet & ꝓſpicit. Deinde ꝙ̃ ſit facilis, & ꝙ̃ in prõptu, oſtendens, nõ nomine ſolum ſermonis, ſed etiã appellatione curſus id ſignificauit: & ne hoc qdẽ ſatis eſſe duxit, ſed etiã adiecit, velociter. Quod autem dicit, eſt eiuſmodi, quodcunq; iuſſerit, fit cum maxima celeritate. Per vniuerſum eñ orbem terræ ĩperat. Quid autem ĩperat? Ea ꝗ noſtrã vitã cõtinent, ꝗ ſpectãt ad aeris adminiſtrationem, temporúmq; mutationem & viciſsitudinem. Et ideo ſubiungit dicens, *Qui dat niuem ſicut lanã: nebulã ſicut cinerẽ ſpargit*. Hoc alius quidem interpres dicit, Rorem concretum. Hebræ' autem כאפר Caepher. *Mittit cryſtallũ ſuam ſicut buccellas: ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit?* Alius, In faciem frigoris quis ſtabit? *Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea, flabit ſpirit' eius, & fluent aquæ*. Hic mihi exponit inexpugnabilem & infinitã eius potentiã, ꝙ quæ nõ ſunt, producit ſubſtãtias, & eas quæ factæ ſunt, traducit & tranſmutat, & ad id quod vult transformat. Quod quidem alius quoq; propheta ſignificans, dicebat: Qui omnia facit, & ea transfoamat. Etſi enim immobilibus naturæ terminis alligata ſint: quando tamen ei viſum fuerit, ſoluuntur hi termini. Ei enim omnia locum dãt & concedunt, & aliquando quidem eas mutat ſubſtantias, aliquando verò manentes mutat in aliam operationem, & eam quidem quæ eſt ei propria & attributa facit quieſcere, aliam verò inducit contrariam. Quod quidem fecit in fornace. Ignis enim erat, & non vrebat, ſed qui in eum iniecti fuerant, ſentiebant rorem longè iucundiſsimum. Mare erat cum Iudæi traiicerent, & aquæ non obruebant, ſed eos petra firmi⁹ & ſolidius tranſmittebant: ſub Dathan & Abiron terra erat, eorum tamen corpora non ſuſtinuit, ſed mari facili⁹ obruit. Virga Aaron erat lignum

Sap. 6. 21

Eloquiũ Dei.

Eccle. 8.

fauilla, cineris.

אפר

Eſa. 45.

Hier. 10.

Natura operatio in contrarium mutata.

Dan. 3.

Exod. 14

Num. 16.

Num. 17.

aridum,& iis quæ in terra plantata erāt,fructū pulchrio-
Num.22. rem protulit. Balaæ erat aſinus animal omnium hebetiſ-
ſimum,nec minus bene ſe defendit apud eum qui ipſum
Dan.10. pulſabat,quàm homo ratione præditus. Cum in lacū con
iectus eſt Daniel,erant leones, & oſtenderunt ouiū mā-
ſuetudinem:nō ipſorum quidē deleta natura, ſed mutata
eorum operatiōe. Multa alia poſſunt videri miracula, e-
Miracula quotidiana. tiā in creatione. Ne ergo quoniā fit ſingulis annis, & ſub
aſpectū noſtrū cadit, id paruum eſſe miraculū exiſtimes.
Conſidera enim quantum ſit,nunc quidem videri niuem,
nunc vero aquam,& breui momēto temporis tantas fieri
mutationes. Ne quis autem minus ſapiens, naturali ele-
mentorum operatione hæc fieri,& ea abſolutè illorū cau
ſas eſſe putaret:ſed ſciret quiſnā ſit q imperat, ad iuſſum
eius totam de his rebus deducit orationem,& dicit: Emit-
tet verbū ſuum,& liquefaciet ea. Hoc eſt,iuſſus,nō enim
vis ventorū hoc facit principaliter,ſed Deus qui fecit vē-
tos,Orationē autem deduxit ad elementa,& ad mutatio-
Iudæorū craßities. nes quæ ſunt in elementis, perſuadens craſſo & vix vllo
ſenſu prædito Iudæo,ex iis quæ fiunt ſingulis annis,noſſe
Dei potentiā,& facilè ei eſſe res eorū vt vult adminiſtra-
re,& à contrariis in cōtrarias mutare.Quēadmodū enim
ſi fuerit tēpeſtas & glacies intolerabilis, facilè eſt illi in-
uecta tranquillitate omnia diſſoluere: ita etiā eos qui in
captiuitatem abducti fuerant, & bellis vexati erant,faci-
lè ei ad pacē & ad ſuā patriā reducere, & reſtituere prio-
ri proſperati.Non hoc ſolùm autem ſignificat, ſed etiam
aliud latēter innuit. Quidnam? Quòd quēadmodum hęc,
Hebr.12. licet moleſtiam afferant, ſæpe fiūt vtiliter:ita etiam quæ
eis euenerūt,eis fuerunt conducibilia,& multum cōmo-
di attulerunt.Ne eſſet autē eis amplius moleſtus, ad pla-
cidiorem rurſus traduxit mutationem. Quid hæc autē ſi-
bi volunt exempla? Non dixit enim ſolummodo, qui dat
niuem,ſed adiunxit,tanquam lanam: Neque,qui nebulā
ſpargit,ſed ſubiūxit,ſicut cinerē:neque,qui mittit cryſtal-
lum,ſed adiecit,ſicut buccellas. Mihi videtur voluiſſe ex
his ſignificare quàm ſint ei omnia facilia & explicata.
Qui annunciat verbū ſuum Iacob. Alius,perfectiones. Alius,
iuſſa. *Iuſtitias & iudicia ſua Iſrael. Non fecit taliter omni natio-*

ni. Alius, ſimilia. *Et iudicia ſua nõ manifeſtauit eis.* Vide quomodo rurſus à generalibus tranſit ad ſingularia, & quæ erant Iudæorum præcipua, volens eos ad maius ſtudiũ excitare. Atque in principio quidem pſalmi diſſeruit de ſenſilib⁹, & quæ proſunt corpori, vtpote de ſecuritate, anni fertilitate, & pace. Hic autẽ orationem ad altiora erigit, de lege quæ eis data eſt tractans, quod quidem eſt maximum genus beneficij, à vitio abducere, deducere ad virtutem, animum illuſtrare. Et ideo Moſes hoc ſúſque déq; verſans, dicebat: Quis eſt is popul⁹, gens magna, cui deus eſt eis appropinquans, vt De⁹ noſter, in omnib⁹ in quibus eũ inuocauerim⁹? Et Dauid rurſus: Faciẽs miſericordiam Dominus, & iudicium omnib⁹ patiẽtibus iniuriam. Notas fecit vias ſuas. Moſi, filiis Iſrael volũtates ſuas. Et Hieremias. Hic eſt Deus noſter, non reputabitur ali⁹ præter ipſum. Inuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam Iacob filio ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Sed dixerit fortaſſe quiſpiã, Cum reliquis hominibus nõ ſignificauerit, quomodo eos punit? Quòd enim eos puniat qui fuerũt ante legẽ, & eos qui peccant per vniuerſum orbem terræ, clarum eſt ex iis quæ dicit Chriſtus: Regina auſtri ſurget, & condemnabit hanc generationẽ. Et rurſus: Viri Nineuitæ ſurgent, & cõdemnabunt hanc generationem. Omnino enim ideo ita dictũ eſt, ꝙ illi quoque rationem redderẽt: & illi quidem laudarentur, hi verò punirentur. Si autem non fuerat eis oſtenſum quid ſibi eſſet agendum, quomodo hos condẽnabunt? Quomodo autẽ rurſus dixit, Requiretur ſanguis à tempore Abel iuſti vſq; ad ſanguinem Zachariæ? Quomodo autem rurſus? Tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæ. Cum enim dixit, Tolerabilius, non perfectam liberationem, ſed eos pro ſuis peccatis dare leuius ſuppliciũ ſignificat. Quòd ſi qui puniti ſunt, tam graues rurſus dant pœnas: quis ex aliis effugiet? Videmus autem eos quoq; qui pœnas dederũt in inũdatione, & multos alios, & ipſum Cain. Porrò autẽ Paulus quoq; dicit, hoc ipſum ſignificans, Reuelatur ira dei de cęlo ſuper omnẽ impietatẽ & iniuſtitiã hominũ q virtutem in iniuſtitia detinent, propterea ꝙ id quod de deo cognoſci poteſt, manifeſtũ eſt in ipſis. Inuiſibilia eñi ei⁹ à creatione mũdi operi

[Margin notes: כֵּן *ſic, ſimiliter*, οὕτως. *Exod.* 20 — *Deut.* 4. *Rom.* 3. *Pſal.* 102 — *Baruch.* 3 — *Peccatores etiam ante legẽ, puniti.* — *Matt.* 12. *Luc.* 11. — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Mat.* 10. — *Gene.* 7. *Geneſ.* 4. *Rom.* 1.]

bus intellecta cõſpiciuntur, & æterna ei⁹ potentia & diui
nitas, vt ſint ipſi inexcuſabiles. Deinde de vita quoq; ver-
ba faciens, ne hic quidem eos relinquit rationi reddendę
Rom. 2. nõ obnoxios, ita dicens, Qui cũ iuſtitiã dei cognouiſſent,
ꝙ qui talia agunt, digni morte ſunt: nõ ſolum ea faciunt,
ſed etiã facientib⁹ cõſentiunt. Exiſtimas autem hoc, ô ho
mo, qui iudicas eos qui talia faciunt, ꝙ tu dei iudicium ef
fugies? An diuitias benignitatis ei⁹, patientiæ & longani
mitatis contemnis, neſciens ꝙ benignitas Dei te ad pœ-
nitentiã adducit? Secundum duritiã autem tuã & cor im-
pœnitens theſaurizas tibi irã in die iræ & reuelationis &
iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua,
his q̃dem ſecundum patientiã boni operis, gloriam & ho
norem, & incorruptionem: iis verò qui ex contentione ve
ritati quidẽ non parent, parent autẽ iniuſtitiæ, ira & indi-
gnatio, afflictio & anguſtia ſuper omnẽ animã hominis
operantis malũ, Iudæi primũ, & Gręci. Vides per hęc oĩa,
quomodo oẽs, quotquot fuerunt homines, etiã ante legẽ,
dãt pctõrũ pœnas: & quicũq; virtutis curã geſſerũt, & ab
Queſtio. impietate receſſerũt, fruũtur bonis. Quomodo ergo erit
aut hoc aut illud, ſi quid eſſet agẽdum, neſciebant? Sin aũt
Pſal. 147 ſciebant, inquit, quid ſit agendum: quomodo dicit, Non fe
Solutio. cit ſic omni nationi: & iudicia ſua non manifeſtauit eis?
Naturalis lex omnibus inſita. Quid ergo ſit quod ſcriptum eſt, & quid ſibi velit ſignifica
re, audi. Scriptam legem nulli alij dedit. Naturalem eñ
int⁹ habebant omnes, perſonantem quid ſit bonum, quid
ſecus. Cum hominem eñ deus fingeret, ſimul etiam hoc
illi indidit incorruptũ iudiciũ, nempe vniuſcuiuſq; ſuum
conſcientię calculũ. Iudæis autẽ hoc ꝓcurauit eximium,
ꝙ quæ erant iuſta ac legitima, ꝓcurauit vt per ſcripta co-
gnoſcerent. Et ideo nõ dixit ipſe, Nõ fecit in omni gẽte,
ſed, Nõ ſic fecit. Hoc eſt, Nõ miſit eis tabulas, nõ ſcripta,
Iudæorũ nõ Moſen legiſlatorẽ, nõ alia q̃ fuerũt in monte Sina, ſed
priuilegia Iudęi ſoli peculiari quodã priuilegio hęc omnia cõſecuti
Conſcientia lex. ſunt. Verũenimuero vniuerſa hũana natura habuit ſuffi-
cientẽ legem cõſcientiæ. Quę quidem Paul⁹ quoq; ſignifi
Rom. 2. cans, dicebat: Quando eñ gentes legem nõ habentes na
tura quę legis ſunt, faciunt: ij legem nõ habentes ſibiipſis
Rom. 5. ſunt lex. Et ideo Iudæi digni ſunt maiori condẽnatione,
quòd cum vnà cum lege naturali, ſcriptam quoque legem

acceperint,tã ſcelerate & tã nefarie ſe geſſerunt. Quamobrem magnũ dei beneficiũ eis negligentibus, euadit occaſio maioris cõdemnationis. Quod ad verba quidẽ ſcripta attinet,ſufficiunt quæ ſcripta ſunt. Siquis autẽ deſiderat pſalmum quoq; ſumere anagogicè, nõ recuſabimus hac quoq; via ingredi,nõ hiſtoriam perimentes,abſit,ſed cum illa hæc quoq; ſtudioſis adiicientes, quoad eius fieri poterit. Lauda Hieruſalẽ dñm,lauda deum tuũ Sion. Nouit Paulus cæleſtem Hieruſalẽ,de qua dicit: Quæ ſurſum eſt autẽ Hieruſalẽ,libera eſt,quæ eſt mater noſtra. quẽadmodum Sion quoq; nouit eccleſiã,quando dicit, Non eñ acceſſiſtis ad montẽ qui palpatur,ad incẽſum ignẽ, & turbinem,& caliginẽ,& procellã,ſed acceſſiſtis ad Sion ciuitatem, & eccleſiã primogenitorũ deſcriptorum in cælis. Poteſt ergo de ea quoq; dici anagogicè illud,Lauda Hieruſalem dñm,lauda deũ tuum Sion:quoniã cõfortauit ſeras portarũ tuarum:benedixit filiis tuis in te. Eam eñ muniit validius q̃ Hieruſalẽ,nõ vectibus & portis,ſed cruce circunſeptam, & renunciatione propriæ voluntatis, per quam vbique eius excitauit ambitũ, cùm dixit: Portæ inferorum non præualebũt aduerſus eam. In principio itaque imperatores & reges omnes & populi & ciuitates,& dæmonum phalanges,& ipſa diaboli tyrannis,& alia innumerabilia inuaſerunt eccleſiã:illa tamen omnia fracta & diſſoluta ſunt & interierunt:ipſa autẽ creuit, & in tantam prouecta eſt altitudinẽ,vt ipſos etiã cælos ſuperauerit. Benedixit filiis tuis in te. Quẽadmodum cùm dixiſſet in principio,Creſcite,& multiplicamini,& replete terrã, vniuerſam terrã ſermo peruaſit:ita cũ poſtea dixiſſet, Ite & docete oẽs gentes:&,Prædicabitur euangeliũ hoc in toto mundo:ipſos etiã fines orbis terræ breui momẽto temporis iuſſus eius occupauit. Quocirca ipſe quoq; dicebat, Si granum frumenti in terrã cadens mortuum non fuerit, ipſum ſolum manet: ſin autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Et rurſus, Quando exaltatus fuero,omnes traham ad meipſum. Atque in principio quidem ex vno multi nati ſunt, cum lege naturæ creſceret multitudo, & ideo res tardius proceſsit:tempore autem apoſtolorũ, nõ lege naturæ, ſed gratia creſcebat multitudo: & ideo vno

Hieruſalem cæleſtis. *Gal. 4.* *Hebr. 12.* *Mat. 16.* *Pſal. 2.* *Act. 4.* *Eccleſiæ oppugnatio & incremẽtũ.* *Gen. 1.* *Mat. 28.* *Mat. 26.* *Rom. 10.* *Col. 1.* *Ioan. 12.* *Ibidem.*

ſtatim die tria millia, deinde quinq; millia, deinde innu-
Act.3.5. merabiles. Deinde vniuerſus orbis terræ per pulchra hac regenerationem editi, aucti ſunt, & multiplicati ſunt, & quam acceperant benedictionẽ, factis ipſis oſtenderunt.
Ioan.1. Non.n. ex ſanguinibus, neq; ex volũtate carnis, ſed ex dei gratia nati ſunt. Qui poſuit fines tuos pacem. Hoc valde propriè dici poteſt de eccleſia: nã, quod eſt admirabilius, cũ ea peteretur bello, pace fruebatur: & cũ ei oẽs ponerẽt inſidias, in ſumma ſecuritate maximã capiebat voluptatẽ. Et ideo dixit ipſe: Pacẽ meã relinquo vobis, pacẽ meã
Ioan.14. do vobis. Et adipe frumẽti ſatiat te. Poteſt hoc etiã aliter accipi in eccleſia de alimẽto ſpiritali, q; nobis ſcilicet panem vitę dederit. Qui emittit eloquiũ ſuũ terræ: velociter currit ſermo eius. Quíſnã ſermo, dic quæſo? Qui prolatus per apoſtolos quauis penna leuius oĩa peruolabat. Quo-
Pſal. 67. circa Dauid quoq; alicubi hoc ſignificans, dicit, Dñs dabit verbum euangelizãtibus virtute multa. Siquis autem inſipiens dubitet, ex iis quæ fiunt in elemẽtis ſumat pro-
Simile. bationẽ, & diſcat quomodo nix ſimul & aceruatim & re-
Phyſicum pente aduenit, & momento tẽporis totã terrã operit, nõ longo tẽporis curriculo eius faciem inuadens, ſed repẽte totam eã cõplectens. Quoniã ergo erat propheta, & cõſentaneũ erat futura prædicentẽ, & per anagogen ſignificantem hæc dicere, par fuit vt immoraretur in eo quod di-
Pſal. 18. cebatur de elementis. Quod autẽ dicit, eſt eiuſmodi, Fu-
Mar. vlt. turum eſt vt vniuerſa terra dei verbo reſonet, idq; cũ maxima celeritate, & breuiſsimo tẽpore. Deinde neq; dubitaret, ſi Iudæi, gens vna, in quã tanto tẽpore tantũ ſtudij & diligentiæ collatũ eſt, nõ fuit proba: quõ ij qui vniuerſum orbem terræ habitant, poterunt breui tẽpore cõponi, bonı́q; & moderati effici? ad cõfirmandum id quod dicit, ſumit exẽpla ex elementis, niuem, nebulã, glaciẽ, quæ breuiter fiunt vno momẽto tẽporis. Ne ergo ideo nõ credas, etiam mens eorũ ſit facilè mutanda. At multi ſunt qui reſi-
Eſa. 47. ſtunt. Sed ij quoq; cõcedent, & locũ dabunt. Si enim parũ
Dan. 4. frigoris, quod fuerit vehementius, nemo ferre poteſt: ſed
Luc. 21. oẽs ei cedunt, & locũ dant: multò magis eius verbo & iuſſui cedent oĩa quæ aduerſantur. Poteſt enim mutare ſubſtantias, & quæ nõ ſunt producere, & ad tantas vires pro-

uehere, vt hæc ſint oĩbus intolerabilia. Qui annũciat verbum ſuum Iacob, iuſtitias & iudicia ſua Iſraël. Hic quoq; non aberraueris ſi Iacob ſpiritalem dixeris, & Iſraëlem, quem Paulus quoq; nouit, dicẽs: Pax vobis, & ſuper Iſraël dei. Cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen. *Act. 6.* *Heb. 4.* *Gala. 6.*

IN PSAL. CXLVIII.

L*Audate dominum de cælis, laudate eum in excelſis. Laudate eũ omnes angeli eius.* Eſt hoc ſanctis in more poſitum propter pium & gratũ ſuũ animũ: vt cùm deo ſunt acturi gratias, acerſant multos laudationis ſocios, & hortentur vt hoc pulchrum munus ſecum obeant. Hoc etiã fecerunt tres pueri, qui quando erant in fornace, omnẽ creaturam ad laudibus celebrandum quod acceperant beneficiũ, & hymnos deo dicendos conuocarunt. Hoc ipſum facit hic quoque, vtrunq; mundũ vocans, ſupernum, & infernũ: ſenſilem, & eũ qui percipitur ſola intelligentia. Hoc etiã facit propheta Eſaias, vt quando dicit: Lætentur cæli, & exultet terra: quoniã miſertus eſt dñs populi ſui. Quinetiam hic ipſe quoq; quãdo dicit, In exitu Iſraël de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro: Montes exultauerunt vt arietes, & colles ſicut agni ouium. Et rurſus alicubi Eſaias: Nubes pluant iuſtitiã. Vt qui enim ſoli non ſufficiant ad deum laudibus celebrandũ, quoquouerſus obeunt, vt in dicendis hymnis ſocios accipiant. Hic autẽ hoc crebro facit, vt quando dicit, Et adorent eũ oẽs angeli eius. Et rurſus, Potentes virtute, facientes verbũ eius. Porrò autem aliud quoq; ex his confirmat. Quódnam? Ne quis eorum qui minus ſunt rationis cõpotes, exiſtimet eſſe duos opifices. Quoniã enim diuerſæ ſunt creaturæ, & inter ſe ſubſtantiis differunt, hæc quidem quæ videntur, illa verò quæ ſub aſpectũ nõ cadit: hæc quidẽ plena eſt corporibus, illa verò eſt incorporea: ne quis ex operũ differẽtia diuerſos induceret opifices, vnũ cõſtituit opificem, vnum ex omnibus ei canticum offerens, & eũdem deum dicens debere laudari à ſuperna creatura & inferna: hinc quoq; oſtẽdẽs eſſe vnum vtriuſque opificem. A ſupernis autẽ prius incipit, dicens: Laudate eum omnes angeli eius: *Laudate eum omnes virtutes eius.* Alius, Omnes exercitus eius. Dicẽs Cherubim, Seraphim, dominationes, principatus, poteſtates.

Laudaturi deũ ſocios ſibi adſciſcũt. *Dan. 3.* *Eſa. 49.* *Pſal. 113.* *Eſa. 45.* *Pſal. 96.* *148.* *Opifex vnus vtriuſq; creaturæ viſibilis & inuiſibilis.*

Hoc eſt animi valde incenſi, hoc ardentis amoris, omnes excitare ad laudandũ eum qui deſideratur: hoc animi qui magnam aſſiduè capit voluptatem in cogitatione de deo, qui ſtupet & miratur eius gloriam. *Laudate eum ſol & luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen.* Alius, Stellæ lucis. *Laudate eum cæli cælorum. Et aquæ quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen domini: quoniã ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mãdauit, & creata ſunt. Statuit ea in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.* Alius, Statuit ea manere perpetuò. *Præceptum poſuit, & non præteribit.* Quænam cauſa eſt, quòd cùm de cæleſtibus poteſtatibus pauca dixerit, illinc celeriter reſilierit: & cùm ad ea quæ vidẽtur, orationem deduxerit, de illis prolixius diſſerit, omnia ſigillatim perſequens, quæ inferius ſunt, & quæ ſuperius? Quoniam ea erant manifeſtiora iis qui audiebant, vt quę videbantur, & poſita erant ob oculos. Et ideo Moſes quoque de opificio & creatione incipiens, cũ de ſupernis nihil nec magnum nec paruum dixiſſet, à cælo & terra ducit exordium, & per ſolẽ & lunam, & herbas, & natalitia, & quadrupedes tranſiens, in homine deſinit. Cælos autẽ cælorum hîc dicens, nõ oſtendit multitudinem, ſed idem etiam dicit cælum cæli. Hebræorum enim lingua cælum cæli dici conſueuit, ſicut etiã alibi dicit: Cælum cæli domino: terram autẽ dedit filiis hominum. Et aquæ quæ ſuper cęlos ſunt. Audiuiſti Moſen quoq; dicentem, ex aquis quidem eũ has reliquiſſe inferius: illas verò effeciſſe ſtare ſublimes ſuper terga cæleſtia, cùm in medio abyſsi firmamentum ſtabiliſſet, & aquas manere ſuper terga ſiuiſſet. Quomodo autẽ poterunt, dixerit quiſpiã, ea laudare, quæ neque vocem habent, nec linguam, nec animã, nec rationem? Quoniam duo ſunt modi laudandi, gloriáq; & honore afficiendi: vnus quidem per verba, alius verò per ipſum. His accedit etiam tertius, qui eſt per vitã & rectè facta. Nam hominibus non ſolùm loquentibus, ſed etiam tacentibus, gloria deo offertur: quemadmodum Chriſtus quoque dicit, Luceat lux veſtra coram hoĩbus, vt videant opera veſtra bona, & glorificẽt patrem veſtrum qui eſt in cælis. Et rurſus: Glorificantes me glorificabo. Eſt etiã quę fit per linguam glorificatio, ſicut etiam Moſes glorificauit cum Maria, dicens: Cantemus domino: glorioſe enim

Marginal notes: כוביר אור *Stella lucis.* — *Geneſ. 1.* — *Cæli cælorum.* — שָׁמַיִם — *Cælum cæli: ibi aquæ.* — *Kimhi.* — *Pſal. 111.* — *Laudãdi modi varij.* — *Mat. 5.* — *1. Reg. 2.* — *Exod. 15*

gloriſicatus eſt. Eſt etiam quæ fit per ipſam creaturam, vt hic ipſe dicit: Cæli enarrant gloriam dei: opera manuum eius annunciat firmamentum. Ita hic etiam laudat eũ creatura, pulchritudine, poſitione, magnitudine, natura, vſu, miniſterio, perſeuerantia, vtilitate quæ ex ea proficiſcitur. Quando ergo dicit, Laudate dominum angeli, virtutes cæli, luna, ſol, ſtellæ, aqua quæ eſt ſuper cælos, hoc dicit, vnumquodque eorum quæ facta ſunt, dignum eſſe ſapientia effectoris, & eſſe plenũ magno miraculo. Quod quidem Moſes breuiter dixit in principio, Et vidit deus quæcunq; fecit, & erant valde bona: adeò bona, vt eũ qui fecit, gloria afficerent, & ſpectatorẽ ducerent ad eum laudandum qui erat fabricatus. Hanc ergo dicit laudẽ, pulchritudinem eorũ quæ facta ſunt, quæ ei qui illa fecit, laudes & hymnos cõparat. Quod Paulus quoque ſignificat, dicens: Inuiſibilia enim eius à creatione mundi operibus intellecta cõſpiciuntur, & æterna eiꝰ potẽtia & diuinitas. Quinetiam hic quoq; propheta, cũ dixiſſet creaturas, & ex eorum quæ videntur aſpectu, illorum pulchritudinem reliquiſſet diſcendam, magnitudinémq; & eorum vtilitatem, ipſe aliam adducit cauſam, dicens: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Statuit ea in ſeculũ & in ſeculum ſeculi. Præceptum poſuit, & nõ præteribit. Quòd itaque ſunt quidem pulchra & admirabilia, vel ipſe viſus indicat. Quòd autem habent opificem, & nec caſu ſunt, nec increata, poteſt quidẽ vel ex ipſa interpretatione perſpici. Siquis autem dubitet, à me diſcat quòd habent opificem, effectorem, & qui illis prouidet, carúmq; curam gerit. Duo enim hîc ponit, vel potius tria, atque adeò ſiquis rectè perpendat, etiã quatuor, quod eſt fecerit, & ex iis quæ nõ erãt fecerit, & facilè fecerit, & à ſe facta regat & adminiſtret. Dicendo enim, Dixit, oſtendit facilitatem: vt etiã Paulus ſignificãs, dicebat: Qui viuificat mortuos, & vocat quæ non ſunt, tanq̃ quæ ſunt. nomine vocationis nobis facilitatem indicans. Quòd autem quæ facta ſunt regat & cõtineat, ipſe propheta rurſus oſtẽdit, ſubiungens: Statuit ea in ſeculum, & in ſeculum ſeculi. Præceptum poſuit, & non præteribit. Vide quomodo hîc quoque oſtenderit poteſtatem, authoritatẽ, non ſolùm ꝙ

Pſal. 18.
Deum vt laudet creatura in animis.
Creatura oĩs miraculoſa.
Gen. 1.
Rom. 1.
Mundus & opificẽ habet, & creatꝰ eſt.
Rom. 4.
Vocare dei.

ſtatuerit,ſed etiam quòd præceptum dixerit,humanis di-
Simile. ctionibus eius operationem indicans. Quemadmodum
enim tibi dicere & præcipere eſt facilè,ita deo facere quæ
nõ ſunt,regere & cõtinere:imò verò nõ ita habet,ſed eſt
Gen.18 lõgè facilius. Neque enim verbis poteſt explicari ſumma
Hier.32 facilitas cũ qua fecit omnia. Neq; verò eſt ſolùm admira-
Luc.1 bile quòd regit & continet, nec quòd termini naturæ ſtãt
fixi & immobiles,ſed quòd tẽpore adeò infinito. Conſi-
dera quantum eſt æui ſpatiũ,& eorũ nihil eſt omnino cõ
Stabilitas fuſum. Non mare terrã inũdauit, non ſol ea quæ vidẽtur
*mũdi, & exuſſit,non cælũ labefactũ eſt,non noctis nec diei termi-
æquabili- ni cõfuſi ſunt,non tẽporũ conuerſiones,nec aliquid aliud
tas viciſſi eiuſmodi,ſed vnũquodque eorũ quę ſunt & ſupernè & in
tudinis tẽ fernè,ſtetit,diligẽtiſſimè impoſitos ſibi ab initio fines ad
porum. vnguem ſeruans. Poſtquàm ergo dixit de ſupernis creatu
ris,& de iis quæ ſunt in cælo,deſcendit in terrã. Quod au
tem fecit in ſupernis, vt inciperet quidem à ſupercæleſti
bus,deſcẽderet autẽ ad cæleſtia,hoc etiã hic facit,à cæle-
ſtibus ad terrã tranſiliẽs. Quoniã enim ſunt nonnulli qui
dicunt ea quidẽ quæ ſunt in cælis eſſe digna dei opificio:
quæ ſunt autẽ in terris,reprehendũt,quoniã ibi ſunt ſcor-
pij,leones, viperæ, dracones,& reliqua beluarum gene
ra,& arbores infrugiferę,eis veluti reſpondẽs,alia rurſus
ratione orationẽ aggreditur. Vide autẽ quid facit, bonis
quæ ſunt in cõfeſſo prætermiſſis,ouibus,bubus,quorũ vſũ
oſtẽdit ipſa experiẽtia, aſinis,camelis, & quæcunq; apta
ſunt ad ea vehẽda quæ ad nos importãda ſunt:in iis quæ
vidẽtur eſſe inutilia,verſat orationẽ, dracones in mediũ
adducẽs,& partẽ maris innauigabilẽ,& quę vidẽtur affer
re moleſtiã, vt ignẽ,grandinẽ,niuẽ,glaciẽ, deinde arbo-
res infrugiferas,mõtes. Deinde rurſus latis cãpis relictis
& aptis ad agriculturã,& mitiũ fructuũ prouẽtu, tranſiit
ad mõtes,colles,& loca deſerta,& omniũ ſerpentũ memi
nit,vt hęc ſciamus apertius. Poſtquã enim dixit, Pręceptũ
poſuit,& nõ præteribit,ſubiũxit, *Laudate dominũ de terra dra
cones & omnes abyſſi: Ignis,grãdo,nix,glacies, ſpiritus procellarũ
quæ faciunt verbũ eius. Montes & omnes colles,ligna fructifera,&
oẽs cedri,beſtiæ,& vniuerſa pecora,ſerpentes,& omnes volucres pẽ-
natæ.* Quánam de cauſa tractat hoc modo orationẽ? Ex re

dundanti copia oſtendẽs dei prouidentiã. Si enim quæ vidẽtur eſſe inutilia, & generi hominũ infeſta, adeò ſunt bona, adeò vtilia, vt ipſa quoque laudẽ deo offerãt, & eũ gloria honoréque afficiãt propter ſuũ opificium: cogita apud te qualia ſunt alia: & ſi videtur, perſequamur vnũquodq; eorum quæ dicta ſunt: Dracones, inquit, & omnes abyſſi. *Pſal.103*
Dracones hic dicit cete, ſicut etiam alibi quãdo dicit, Draco hic quẽ formaſti ad illudendũ ei. Multis autẽ in locis videri poteſt hoc animal ita vocari. Et quomodo, inquiet quiſpia, laudat hoc eũ qui ipſum fecit? Quomodo autẽ nõ laudat? Quãdo.n. videris magnitudinẽ, corporis cõpoſitionẽ, quam apertiſſimè ſcriptura narrat in Iob: quomodo non admiraberis opificẽ, qui tantũ animal produxit? Neque verò propter ſolam magnitudinẽ, ſed etiã quòd pars maris innauigabilis in quo ageret, ei attributa ſit. Eſt autẽ iure mirandũ quòd proprios limites nõ tranſiliat, cum ſit agreſte ac ſæuum animal, & longè maximũ, ſed in ſuis degẽs locis ſe cõtineat: & nõ ſolũ in terrã non egreditur, neque in locũ habitabilẽ: ſed in partẽ quidẽ maris quæ apta ſit ad nauigationẽ: non conſumit genera piſciũ, ſed intra ſuã regionẽ vitã degit. Nec hæc ſolũ miranda ſunt, ſed abyſſi etiam profunditas. Quod autem in animali, hoc etiã cerni poteſt in mari. Nã cũ ipſum ventorũ flatibus ſit intolerabile, & tantã habeat aquarũ multitudinẽ: nõ erũpit ex propriis terminis, nõ inũdat terrã vicinã, ſed ipſum quoque eſt alligatũ vinculis immobilibus, licèt ſit alioqui natura aquarũ inſolens. Cum autẽ tanta ſit magnitudine, & à tantis ſpiritibus impellatur: cõſidera quanti ſit miraculi, nec per inſolẽtiã, nec per molẽ ac magnitudinẽ, nec per vim intolerabilẽ ſuo loco excedere, ſed in tanta inſolentia ordinẽ & modũ pulchrè ſeruare. Hæc ergo apud te reputans poteris hinc quoq; deo laudẽ & hymnũ texere, & ei⁹ admirari potentiã, ſapientiã, virtutem, poteſtatem. Sunt etiã ineffabiles aliæ horũ rationes, quas ipſe nouit qui fecit. Et ideo dixit quiſpiã, Ne dixeris, Quare hoc? Ad quid hoc? Omnia enim ad vſum facta ſunt, ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarũ, quę faciũt verbũ eius. Adiicit hic quoq; aliud iis quę dicta ſunt. Hoc enim in priori pſalmo admirabatur, ꝙ breui momento temporis totam

thaninim cete & dracones marini.

Iob 40

Draconis marini mirum.

Maris miracula.

Eccl. 39

Eccl. 8

Eccl. 39

In curio ſuloe.

terrã peruadat nix,glacies,quòd concreſcat, quòd mutetur,quòd in contraria conuertatur. Hic aũt, quòd & quæ non erant,facta ſunt:& quòd quæ facta ſunt, manent, & quòd manentia fungantur munere miniſtrorũ, licet ſint expertia rationis,& iuſſus eius educat in opus cũ maxima obedientia. Imò verò vnus ſępe iuſtus ea perfecit quę ſunt ſuapte natura cõtraria, quemadmodũ in fornace Babylonica ignis & vrens & irrorãs ſimul factus eſt. Hoc ergo,inquit,meretur gratiarũ actionem, eámq; certè maximã. Deus enim æque eſt laudãdus,& cũ punit,& cũ à ſupplicio eximit. Vtraq; eñ ſunt curationis,vtraq; ſunt bonitatis. Homines enim hoc quidem faciunt ꝓpter bonitatem,illud verò per irã & improbitatem: Deus aũt vtraque propter clementiam. Oportet ergo eum æquè laudare,& quòd poſuerit Adam in paradiſo,& quòd eum expulerit, & agere gratias non ſolùm pro regno,ſed etiã pro gehenna. Eam enim & fecit & minatus eſt,vt à vitio liberaret. Quemadmodum ergo medicum non ſolùm nutrientem, ſed etiam fame excruciantem,non ſolùm in forũ educentem,ſed etiam domi alicubi includentem: non ſolùm vngentem, ſed etiã vrentem & ſecantem obſeruamus & admiramur(etſi enim ſunt contraria quæ fiunt,vnum tamen finem reſpiciunt)ita etiam oportet deum laudare pro omnibus,atq; adeò multò magis,quatenus hic quidem de⁹, ille verò homo:& quòd res quidem eorum ſępe aliter eueniunt,quæ autem Deus facit, fiunt cum ſumma ſapientia & cura. Grando autem & ignis non ſolùm puniuit, ſed etiam liberauit à ſupplicio,& bellis finem impoſuit,& inuadentes inimicos repulit. An neſcis quænam in Ægypto per hæc elementa miracula facta ſunt,& in Iudæis, & in hac noſtra generatione? Tanta eſt autem potentia iubentis,quòd quæ per Angelos illos (qui in ſolam caduntintelligentiam) & magnas põteſtates faciebat, ea ſæpe etiam per elementa faciat admirabiliter : vt quando hæc Angelus quoque fecerit, nemo paulo inſipientior id illi attribuat,ſed ei qui imperauit. Angelus bello finem impoſuit? Impoſuit quoque grando. Interemit primogenita angelus? Maris quoque procella populum interemit. Pro omnibus ergo clementi Deo age gratias. Mon-

Ignis ſimul vrẽs & irrorãs *Dan.3*

Eph.5 *1.Theſ.5* *Exod.9* *Ioſ.10*

4.Reg.19 *Eſa.37* *Ioſ.10* *Exod. 11 14*

tes & omnes colles,ligna fructifera,& omnes cedri. Beſtiæ,& vniuerſa pecora,ſerpētes & volucres pēnatę. Vide quomodo lubentius immoratur in iis quæ ſunt inutiliora,mōtibus,ſaltibus,collib⁹,animalibus,ſerpentib⁹,& lignis infrugiferis. Quæ eñ ſunt frugifera,ex ſeipſis aperta oſtendunt vtilitatē,ſicut & cāpi aperti,& manſueta animalia. Feræ autē & ſerpentes, montes & infrugiferæ arbores,quámnā,inquit,putas vtilitatē afferunt? Multā certè,& quæ noſtrā vitā valde continēt. Nam & ad ædificia, mōtes & colles & ligna infrugifera ſunt nobis valde apta:& niſi ea nobis ſuppeterēt,nihil vetaret quo minus noſtrū genus interiret. Quemadmodū ergo cultis agris op⁹ habemus ad hoc vt alamur: ita etiā lignis infrugiferis & lapidibus egemus ad hoc vt domos ædificemus,& alia innumerabilia ex eis cōponam⁹. At ſerpētes,inquit,& ſcorpij,& dracones,& leones,q̃d ad vitā vtile afferūt? & quidnam cōmodi ex eis percipitur? Plurimū,ídque inenarrabile,nec minus certè quàm ex māſuetis & cicurib⁹. Illa eñ ſunt apta ad vſum corporis:hęc verò & tibi metū afferūt, & vt ſis modeſtus & tēperatus efficiūt, & ad certamē inſtruūt,& peccatū primi parentis tibi in memoriā redigūt, & oſtendunt quantorū malorū cauſa ſit inobedietia. Neque enim eiuſmodi feræ antea homini terribiles,nec ab eo fugiēdæ,ſed cicures & māſuetæ. Eas itaq; deduxit De⁹ ad Adam,& ipſe eis nomina impoſuit. Serpēs Euam alloquitur,& Eua nō refugit. Poſtquam autem præteritū eſt mandatum, & deo non eſt obeditum, plurimum honori detractum eſt. Quando ergo videris leonem,quādo videris ſerpentem,in mentē reuoca quæ in ſacra narrantur hiſtoria, & hæc exhibebunt tibi non paruum philoſ hiæ argumentum. Fac quoque in mētem tibi redeat Daniel, quomodo poſtquam ad antiquam reuerſus eſt imaginē, contemptui illi erant terribiles beſtiæ:quemadmodum & Paulo vipera:nec paruum hinc colliges animi ſtudiū,curam & diligentiam. Cum his autem aliunde quoq; poſſumus in his admirari prouidum dei conſilium & cōſtitutionem. Quódnam? Quòd his aſſignauit loca remota ab vrbibus,nēpe ſolitudines:& cum ſint adeò terribiles,non verſantur in ciuitatibus,nec irruunt in eos qui in illis ha-

Ligna infrugifera, etiam vtilia.

Collatio.

Feræ & ſerpentes ad quid vtiles.

Gen. 2. 3

Dan. 6

Act. 28

Solitudines feris deſtinatæ.

bitāt,ſed eis placet ſolitudo,& ea cōtenti ſunt,cū deus ab initio hoc eis aſſignauerit, vt locū aptū in quo degerent.
Pſal. 103 Quādo enim tu dormis,illa peruadunt ſolitudinē. Quod etiā propheta alibi oſtendit,ſic dicens: Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox:in ea pertrāſibunt omnes beſtię ſyluæ. Vi diſti quomodo nūc quoq; tibi manēt tui veſtigia imperij: quæ etſi ſint cōciſa & mutila, habent tñ aliquā ſpeciē veteris honoris. Tāq̃ enī ſeruæ relegatæ ſunt, & tēpore & loco à nobis procul remotæ:& niſi tu eas inuaſeris,eæ te non inuadunt,ſed verſantur in ſolitudinibus. Quòd ſi angeris & affligaris cur feræ factæ ſunt,valde deſipis. Si enim te rectè geſſeris,nullū damnū ex eis accipies. Si aūt à feris damnū accipis:cogita te ſæpe multò mai⁹ accepiſſe ab hominibus: Eſt em̄ homo quauis fera deterior: Ea enim ipſā præ ſe fert feritatē:hic aūt ſub perſona humanitatis celat improbitatē. Vnde etiā fit vt ſępe minimè caueatur. Sed ſi ſapueris,nec fera,nec homo tibi aliqd mali faciet,ſed etiā te iuuabit. Quod dico,fera & homo, cū ipſe quoq; diabol⁹ nō modò nō læſit Iob,ſed fuit etiā mille coronarū occaſio? Quid dico,fera & homo, cùm etiā ab iis quæ in te ſunt elemētis,ſi fueris negligēs,lōgè ſis grauiora paſſurus,vtpote à bile vel pituita,ſi immoderatione aliqua redundātē eorū copiā deſpexeris? Adeò ſobria & vigilāti mente vbiq; op⁹ eſt. Sed quemadmodū q eſt negligēs maximū inde dānum accipit:ita qui eſt attent⁹ & vigilās, nō leue nec cōtemnendū accipiet cōmodum. Vniuerſum enim in libero tui animi arbitrio ſitum eſt. Quod eſt ergo nix in vniuerſo,& ignis,& ſpiritus, hoc eſt in corpore pituita,ſpiritus,& bilis:& ea oportet ſapiētiſſimè regere & adminiſtrare,vt ex eis aliqua capiatur vtilitas,non autem detrimentum. Et quid dico de corpore,cum anima quoq; habeat nōnulla,quæ ſi ſiueris peruenire ad immoderationē,morbi fiunt,ſed ſi ea caſtiges & modereris,fiunt adminicula? Ira enim,ſi ea,vt oportet vtaris,eſt ſalutare pharmacū . ſed ſi immoderatè,cauſa eſt exitij. Et cupiditas, ſi moderatè eā regas,te patrē efficit. eſt enim ad filios procreādos vtilis,ſed ſi eā ad ſtupra& adulteria relaxes,ea te ſæpe deprimit ac deperdit. Ne culpā ergo in res cōferas, ſed ſemper in tuā mentē. Si eā enim neglexeris, à teipſo quoque

Homo quauis fera deterior

Enantioſis.

Liberum arbitrium

Eccl. 7
Iob 5.
Rom. 6
Iac. 1

quoq; lęderis, & à proprio corpore perderis. Sed ſi ei⁹ curā geſſeris, nec à dæmonibus quidē, nec à diabolo, tãtùm abeſt vt à feris, aliquid graue patieris. *Reges terræ, & omnes populi.* Ali⁹, & omnes gētes. *Principes & oēs iudices terræ. Iuuenes & virgines, ſenes cum iunioribus.* Alius, Cum iuuenibus. *Laudēt nomē domini.* Hic rurſus loquitur de alio genere ꝓuidētiæ, nēpe de principibus, quod Paulus quoque in epiſtola ad Romanos ponit, ſapientiſſimè oſtendēs hoc fuiſſe opus Dei prouidentiæ, in eos qui magiſtratus gerunt, & in eos qui illis parēt, vniuerſum diuiſiſſe. Dei em̄ miniſter eſt tibi in bonū. Si hoc aūt ſuſtuleris, vniuerſū interit. *Rom. 13*

Si enim cū nunc ſunt principes & magiſtratus, multíque ſunt in eis corrupti ac deprauati, tant⁹ tamen rei eſt vſus, vt etiam cum mali ſint, magna ex eis capiatur vtilitas: cogita apud te ſi ij quibus ſunt crediti magiſtratus, eos rectè gererēt, quàm bene cū genere humano ageretur. Sed magiſtratus quidem conſtituere, fuit dei opus: quòd autem improbi ad eos prouehātur, & eis nō vt decet vtantur, eſt hominum improbitatis. Dicit ergo oportere magnas deo gratias agere, quòd ſint & Reges, & Iudices. Certo enim ordine & modo conſtitutæ hominū adminiſtrationis curam gerēs, & ne plus quàm ferino ritu multi viuerēt, prouidens, vel uti quandam currus regendi artē, & nauis gubernandæ ſcientiam, magiſtratus & regna largitus eſt. Si ergo ſis princeps, aut magiſtratū geras, benigno & clemēti deo age gratias, quòd tuæ oſtendendæ curæ & diligētię tanta tibi data ſit occaſio. Si priuatus, rurſus age gratias, ꝙ habes qui tui curam gerat, nec permittat vt te improbi inſidiis circūuentū opprimant. Seu ad ſenectutem perueneris, ſēſis iuuenis, deo age gratias. Hoc em̄ maximè ꝓbat hic pſalmus per omnia, quòd oportet Deum laudare pro omnibus, ſeu ſis magiſtratus, ſeu priuat⁹. Et ideo hoc ſignificans dixit, Et omnes populi. Seu fueris, inq̄t, ſenex, ſeu iuuenis, ſeu vir, ſeu mulier. *Quia exaltatum eſt nomē eius ſolius.* Alius, Quia ſupereminens. *Confeſſio eius ſuper terrã &*

Magiſtratuum neceſsitas.

Pro. 8
Dan. 2.
Rom 13

riam, maieſtatem. Oportet autem ipſum laudare nõ propter hæc ſolùm, ſed etiã abſque his. etenim & ante hæc, & ſine his ei obtigit altitudo, & gloria, & ab omnib' gratiarum actio. Illud autem, Eius ſolius, dixit vt ab aliis diis diſtingueretur. Deinde euehens rurſus auditorem ad altiorem contemplationem, à terra rurſus eum in cælum transfert. Quemadmodũ autem in principio è cælo in terram deſcendit: ita ab omnibus quę videntur, effert rurſus hominem ſupra cælum, dicens, Confeſſio eius ſuper cælum & terram. Hoc eſt, Etiamſi ſupernæ poteſtates, quæ ſub aſpectũ nõ cadũt, & intelligẽtia ſola apprehẽduntur, nõ ceſſant deo gratias agere & laudare: Deus tamẽ qui talis eſt, & tantus, nos quoq; dignatus eſt ſuum populũ vocare: nec ſolùm vocare, ſed etiam erigere & extollere. Et ideo ſubiũxit, Et exaltabit cornu populi ſui, hac rurſus ratione ad maiorem eius cultum attrahens, & oſtendens
Pſal. 115 quòd non eorum cultu & veneratione indigens (quomo-
Eſa. 1 do e͂m, cui natura eſt attributa gloria, & tot & tantę ſubiectæ ſunt creaturæ?) ſed propter ſolam bonitatem eos ſibi peculiares effecit & familiares, claróſque & inſignes reddidit per vniuerſum orbem terræ. Quod quidem ſignificans dixit, Hymnus omnibus ſanctis eius, filiis Iſraël populo appropinquanti ſibi. Ne eos enim ideo ſocordiores & ſupiniores redderet, quòd eos populum eius diceret: & in hoc ſolo nomine fiduciam collocantes, animæ virtutẽ negligerent: poſtquam dixit, Hymnus omnibus: non dixit abſolutè hominibus, ſed ſanctis eius: & rurſus poſtquam dixit, filiis Iſraël, adiecit, populo appropinquanti ſibi. Alius autem interpres pro eo quod eſt hymnus, dixit
ὕμνος. Laus. quod ergo dicit, eſt eiuſmodi. Si ſancti ſitis, ſi ei appropinquetis, magnam gloriam conſequemini. Sunt enim eius omnia perennia & perpetua, vt qui ſit tã diues, & tantam gloriam habeat. Oportet autem noſtra quoque deinceps conſequi, & nos etiam inſignem ſplendorem aſſequemur, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, Cui gloria & dominatio in ſæcula ſæculorum, Amen.

IN PSALMVM CXLIX.

C*Antate domino canticum nouum.* Si ſpectetur quidem anagoge, dictum eſt noui teſtamenti nouum canticum: Facta ſunt enim tunc noua omnia. Teſtamentũ. Da *Hier.31*
bo enim, inquit, vobis teſtamentum nouum. Creatura. Si *2 Cor. 5*
qua enim, inquit, in Chriſto noua creatura. Homo. Exuẽ- *Coloſ.3*
tes, inquit veterem hominem, & induentes nouum qui renouatur in agnitionem ſecundũ imaginem eius qui creauit ipſum. Propter nouam ergo vitam, & alia omnia, dicitur nouum teſtamentum, & nouum eius canticum adhortatur nunc canere Propheta. Si autem ſpectetur hiſtoria: clarũ & inſigne eſt canticũ, quod pro victoriis, pro rebus rectè geſtis, pro trophæis, ac triũphis erant decantaturi. *Laus eius in eccleſia ſanctorum.* Vides quomodo ante verba requirit gratiarum actionem, quæ fit per vitam & bona opera: & ea deducit in chorum laudãtium. Non ſufficit enim verbis ſolùm gratias agere, niſi etiam factorum virtus cõcurrat. Laus eius in eccleſia ſanctorum. Aliud quoq; hinc docet. Oſtendit enim oportere ſimul & cum omni concentu laudes offerre. Eccleſia enim eſt nomen conuentus & congregationis. *Lætetur Iſrael in eo qui fecit eum.* Ante ſingularia beneficia ponit generale, per ea quæ ſubiũxit propemodum adhortans & dicens: Age deo gratias, quòd cũ non eſſes, te produxerit, & animam inſpirauerit. Non eſt enim hoc quoque paruum genus beneficij. Hic autẽ aliquid etiã oſtendit amplius. Non ſolùm enim oſtẽdit creationem, ſed etiam familiaritatem & coniunctionẽ demõſtrat ſic dicendo: & iubet gratias agere, nõ ſolùm quòd ipſum fecerit, ſed etiam quòd ſuum populũ. Vides quomo- *Eſa.30.*
do eum laudans, & deo coniungens, non vult eum ſolũ- *51.*
modo gratias agere, ſed cum gaudio, cum lætitia, ardẽti- *Rom. 12*
que & incitato animo. Hæc enim omnia ſignificauit, per illud, Lętẽtur. Eius ergo qui agit gratias, requirit affectionem: vt ardeat deſiderio: vt excitetur amore: vt Deo qui

Gratiarum actio in quo cõſiſtat.

Eccleſia conuentus

ro mea, in terra deſerta inuia & inaquoſa, quod quidem alius interpres dixit, In terra ſitibunda. Volens ēm ſui animi affectionem & deſiderium oſtendere, eam cōparat terræ ſitibundę, & ceruo ſitiēti. Porrò autem ruſus quo-
Pſal. 41. que verbis oſtendit idem deſiderium, dicens: Quando veniam & apparebo ante faciem tuā. Tales enim ſunt ſan-
2. *Cor.* 5. ctorū animæ, ſicut anima Pauli, quæ ꝙ differretur ex hac vita exceſſus, ingemiſcebat. *Et filij Sion exultent in rege ſuo.* Vides eum ſignificare (id quod antea dixi,) per familiaritatem & coniunctionē eſſe electum ei⁹ populum: & ideo ſubiunxit illud, In rege ſuo. Non erat enim ſolùm Rex ratione opificij, ſed etiam ratione coniunctionis. *Laudent nomen eius in choro.* Vide rurſus eum reſpondere concentum. Ideo enim inſtituti ſunt chori, vt omnes ſimul concordibus animis laudes offerant. Hoc ēm ſignificat Paulus, di-
Heb. 10. cens, per hoc quod dicit, Non relinquētes congregationem ſuam. Hoc autem ſignificat etiā precatio, quæ ſimul
Matth. 6. affertur ab omnib⁹: Pater noſter qui es in cælis. Et dimit-
Luc. 11. te nobis debita noſtra. Et ne nos inducas in tētationem, ſed libera nos à malo, nomine plurali vtentes. Ita etiā docebantur antiquitus cū numeroſo concentu Deo canere & pſallere, omni ratione inſtituti ad charitatem & cōcor-
Tympanum & pſalteriū. diam. *In tympano & pſalterio pſallāt ei.* Nonnulli quidem horum inſtrumentorum rationem ſumentes anagogicè, dicunt tympanum quidem requirere carnis noſtræ mortifi-
1. *Cor.* 4. cationem, pſalterium autem, vt in cælum aſpiciatur. Hoc
Coloſ. 3. ēm inſtrumentum à ſuperna parte mouetur, nō ab infer-
1. *Pet.* 3. na, vt cithara. Ego autem illud dixerim, ꝙ per hæc inſtru-
Pſal. 122. menta olim ſic ducebātur, propter ingenij eorum hebe-
Eſa. 51. tudinem, & ꝙ paulò antè auulſi erant à ſimulacris. Quēadmodum ergo conceſsit ſacrificia, ita etiam hæc permiſit, ad imbecillitatem eorum ſe accommodans. Ab eis ergo hic exigit vt canāt cum gaudio. Hoc enim ſibi vult illud, Laudent nomen eius in choro, cum modulato cōcentu, cum vita pura. Deinde eos rurſus ad maiorem animi alacritatem excitans, dicit ei⁹ qui canitur, in eos beneuolentiam. ſubiungit enim, *Quia beneplacitum eſt Domino in po-*
ὑψώσει ex *pulo ſuo.* Quid cum hac poſſit proſperitate conferri, quādo
altabit. Deus fuerit clemens & propitius? *Et exaltauit manſuetos in*

ſalutem. Vide quomodo rurſus ponat & quæ Dei ſunt,& q̃
hominum. Quemadmodum ergo ſuperiùs ab eis gratia-
rum actionem exigens,quę Dei ſunt intulit,dicens: Quia
beneplacitum eſt domino in populo ſuo: ita etiã hic rur-
ſus quæ Dei ſunt ꝓmittens,ea etiam exigit quæ ſunt ho-
minũ,dicens: *Et exaltabit manſuetos in ſalutem*. Exaltare e-
nim eſt dei: mãſuetum autem eſſe,hominum. Quæ enim *Exaltari*
à deo ꝓficiſcuntur,nõ fiunt niſi præceſſerint ea q̃ ſunt ho *à deo vt*
minum. Vide autem doni magnitudinem. Nõ dixit abſo- *merea-*
lutè,exaltabit,ſed,exaltabit in ſalutem. Hoc eſt, Non ſo- *mur.*
lùm liberabit à malis:ſed faciet etiã claros & cõſpicuos,
cum ſalute eis quoq; prębens gloriam. Hoc itaque expla-
nans rurſus ſubiunxit, dicens: *Exultabunt ſancti in gloria*. *Eſa.* 45.
Quẽadmodum illic requirit mãſuetos: ita hic etiã ſãctos. *Hier.* 15.
Deus enim vbiq; ſua oſtendit cum miraculis. Ita eos libe *Ezec.* 33.
rauit ab Ægypto,ita eos reduxit à Babylone,nõ ſolùm in
liberatione, ſed etiam in rerum geſtarum miraculo eos *Pſal.* 43.
clariores efficiens. *Lætabuntur in cubilibus ſuis.* Magnã oſtẽ- 74. 78.
dit ſecuritatem,ꝙ ita reducti ſunt, magnam quietẽ, ma- *Eſa.* 40.
gnam lætitiam, magnam voluptatẽ. Hæc autem dicit, vt 41.
ſciant non ſuis armis,nec ſuis viribus, ſed Dei auxilio id
totum factum eſſe,& oportere id attrahere per humilita
tem & manſuetudinem. *Exultationes dei in gutture eorum, &* *ὑψώσεις*
gladij ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in na- *exaltatio*
tionibus, increpationes in populis. Oſtẽdit hic bellum cum cho *nes.*
rea gerendum,& quòd canentes & laudantes ſic vincẽt. Alius.
Exultatiões enim dicit hymnos,pſalmos,gratiarũ actio- *Chaldæus*
nes. Et ideo exultationes aliꝰ dicit hymnos. Ad faciendã *Ionathas.*
vindictam in nationibꝰ,increpationes in populis. Quid
hoc eſt: Quoniam qui vicerãt,aſsiduè probra in eos inge
rebant, pollicetur ſe rebus ipſis eos redarguturum,& oſtẽ
ſurum ꝙ non dei imbecillitas,ſed ipſorum peccata dede
runt eis victoriam. Cùm itaq; ſatis pœnarum dediſſent,

Digitized by Google

Iudicium cōſcriptū.

eis iudicium conſcriptum. Quid eſt iudiciũ conſcriptũ? Apertum, manifeſtum, quod eſt in confeſſo, quod non poteſt dari obliuioni. Quæ em̃ dei ſunt, ſunt eiuſmodi, vt & rerũ geſtarum magnitudine & miraculorũ excellẽtia in omne tempus extendantur. Talis ergo erit, inquit, victoria, & tale trophæum, vt ſit oĩbus manifeſtũ, æquè apertũ ac ſi eſſet in colũna ſcriptum, & nunq̃ deleretur. *Gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius.* Quænã ea eſt? Viciſſe, vel potius nõ abſolutè viciſſe, ſed ita viciſſe per dei opem, per ſupernum auxilium. Vide autem quomodo meminit ſanctorũ, eos ad bene inſtituendæ vitæ & virtutis ſtudium excitans. Mihi autem videtur non victoriam tantũ dicere gloriã, ſed laudes, hymnos, & cantica, docens per omnia, ꝙ qui deũ laudant, magnam gloriæ acceſsionẽ ſuſcipient, & ſe clariores efficiẽt, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & potentia in ſecula ſeculorum, Amen.

IN PSALMVM CL.

pro ἁγίοις ſanctis, Heb. habent, in בקדשו ſancto ei⁹ Coloſ. 3. Patris appellatio, gratiarũ eſt actio.

LAudate deum in ſanctis eius. Alius, In ſancto ſuo. Alius, In ſanctificato ſuo. Vel hoc hic dicit de populo, vel de vita ſancta, & ſanctis viris. Vide autem quomodo librum rurſus concluſerit gratiarũ actione, docens nos oportere hoc eſſe principium & finẽ eorum quæ & facimus & dicimus. Et ideo dicit Paulus: Omne quodcunque facitis in ſermone & opere, ſemper gratias agite deo & patri per ipſum. Ita etiam precationis noſtræ proœmium hinc capit initium. Dicere enim: Pater noſter, eſt eorũ qui agunt gratias propter dona quæ acceperũt, & ea omnia per hoc nomen oſtendunt. Qui enim dixit patrẽ, confeſſus eſt filiorũ adoptionem. Qui autẽ cõfeſſus eſt adoptionẽ: iuſtitiam, ſanctificationem, redemptionẽ, peccatorum remiſsionẽ, ſuppeditationẽ ſancti ſpiritus prædicauit. Oportet enim hæc omnia prius extitiſſe, vt nos filiorũ adoptione ſic fruamur, & qui patrem vocemus, digni habeamur. Mihi autem videtur aliud quoque dicere. In ſanctis enim ſuis, id eſt, per ſanctos ſuos. Gratias ergo agite ꝙ talẽ viuẽdi formam in vitam introduxerit, vel etiam homines angelos effecerit. Et ideo cùm prius dixiſſet, In ſanctis, ſubiunxit: *Laudate eum in firmamento virtutis eius.* id quod iam dixi, indicans. Hoc eſt enim deo magis curæ q̃ illud. Cælum enim

ἐν p διὰ, id eſt, in p per.

propter hominẽ,non propter cælũ homo factus eſt. Alius autem,pro eo quod eſt, In firmamento, dixit, In eo quod deleri nõ poteſt. Alius, In firmamento potentiæ eius. Porrò autẽ aliud quoq; mihi videtur ſignificare,ſicut in priori pſalmo. Quemadmodũ.n.illic dixit,Laudate eũ angeli eius:ita etiã hic dicit,Laudate eũ in firmamento ei⁹. Hoc eſt,Qui eſtis in firmamento eius. Non ceſſat.n.aſsiduè ſupernas quoq; poteſtates aſſumere ſocias laudationis. *Laudate eum in virtutibus eius.* Alius,per potentias eius. Hoc eſt autem quod dicit,Laudate eũ propter vires eius, propter potentiã eius,propter miracula eius, propter virtutẽ quã oſtendit per omnia,quæ ſunt infra,quę ſunt ſupra, quæ cõmuniter fiunt, & quæ priuatim, quæ ſigillatim & quę perpetuò. Laudate eũ ſecundum multitudinẽ magnitudinis eius. Et quomodo fieri poteſt vt laudem emittat,quæ eius magnitudinis multitudini reſpondeat? Non dicit laudem quæ reſpondeat,ſed quantam,inquit,potes animo cõprehendere multitudinẽ eius magnitudinis,tantã & talẽ offer:quantum tibi conceditur,qualem par eſt offerre magno deo,& ſupra modũ magno,eum qui homo eſt. Nemo enim poteſt dignam offerre. Vidiſti deſideriũ animi,vidiſti inflammatam mentẽ, quæ vrget,inuitat, & contendit vt vel propriam imbecillitatẽ ſuperet, & ad ipſum deinceps cælum euolet,quæ deo eſt colligata,& ei magno deſiderio dedicata. *Laudate eum in ſono tubæ.* Alius, Per ſonum cornu. *Laudate eum in pſalterio & cithara.* Alius, Per nablium & lyram. *Laudate eum in tympano & choro, laudate eum in chordis & organo.* Alius, Per chordas & citharam. *Laudate eum in cymbalis bene ſonantibus,laudate eum in cymbalis iubilationis.* Alius, In cymbalis ſignificationis. *Omnis ſpiritus laudet dominum.* Alius, Reſpiratio. Mouet omnia inſtrumẽta, & iubet per omnia offerri deo modulationem,eorum animum accendens & excitans. Quemadmodũ ergo Iudæis

ἐν τῷ ἀκαθαίρετῳ. In eo quod deleri non poteſt, vel expugnari.

Pſ. 33. 70
Eſa. 24. 42.

Hebr. & Chald. In clangore buccinæ. ſημασίας

Membra noſtra vt deum laudent. pſallit: & auris,quādo improbas cantilenas & accuſationem proximi nō ſuſcipit: & mens,quādo dolos nō ſtruit, ſed ſcatet charitate: & pedes,quādo non currunt in vitiū, ſed ad res bonas gerendas:& manus,quando nō ad furta & rapinas,nec ad pulſandū & verberandū, ſed ad eleemoſynam, & eos defendendos quibus fit iniuria, extenduntur. Tunc enim fit homo numeroſa cithara, numeroſam quandā modulationē deo offerens. Illa autē inſtrumenta *Muſica inſtrumenta cur Iudæis promiſſa.* tunc illis permiſſa fuerant,& propter eorū imbecillitatē, & ꝙ eos in charitate & cōcordia cōtēperarent, & mentē eorum excitarent,vt lubenter facerent quæ eis erant vtilia:& ꝙ per talē animi delectationē vellet eos ad maius ſtudium adducere. Cùm enim deus intelligeret q̃ eſſent illiberales, ſocordes, & ſupini, eos hac ratione excitare voluit,eorū in aſsidendo laborem & aſsiduitatē iucunda modulatione tēperans. Quid eſt autē,In cymbalis ſignificationis? Pſalmos ita dicit. Neque enim temere cymbalū pulſabant,nec temerè cithara ſonabant, ſed quantū fieri poterat,& per cymbala & per tubas & per citharam oſtēdebant ſignificationē pſalmorū:& labor & ſtudiū quod in hæc cōferebant, afferebat eis magnā vtilitatē. Oīs ſpiritus laudet dn̄m. Poſtq̃ vocauit eos qui ſunt in cælis,poſtq̃ populum excitauit, poſtq̃ omnia inſtrumenta cōmouit, ad omnem deinceps naturā egreditur, omnem deinceps ætatē vocans ad modulationē,ſenes,viros,iuuenes,impuberes,mulieres,& oēs qui orbē terræ habitant,ex hoc loco noui teſtamenti iam ſemina deiiciens,quod per vniuerſum orbem terræ propagatū eſt. Deū ergo perpetuò laudemus,nec pro oībus gratias agere & verbis & factis intermittamus. *Laus dei, ſacrificiū ei gratiſſimum.* Hoc eſt enim noſtrū ſacrificium,& oblatio. Hoc eſt optimum miniſteriū,quod decet euangelicam vitæ inſtitutionē:& ſi deū ita laudare perſeueremus, & prę-ſentem vitā abſq; vlla offenſione peragemus, & bona futura cōſequemur. Quæ detur nobis oībus cōſequi gratia & miſerationibus dn̄i noſtri Ieſu Chriſti: cum quo patri cum ſancto ſpiritu gloria,honor, & potentia nunc & ſemper,& in ſecula ſeculorum,Amen.

F I N I S.